

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

HETILAP A JOG- ÉS ÁLLAMTUDOMÁNYOK KÖRÉBŐL

1924

ÖTVENKILENCEDIK ÉVFOLYAM.

FŐSZERKESZTŐ

D^r DÁRDAY SÁNDOR

FELELŐS SZERKESZTŐ

D^r VÁMBÉRY RUSZTEM

FŐMUNKATÁRS

D^r TELLER MIKSA



KIADÓ-TULAJDONOS

FRANKLIN-TÁRSULAT

MAGYAR IRODALMI INTÉZET ÉS KÖNYVNYOMDÁJA

1924.

Tartalommutató a Jogtudományi Közlöny 1924. évfolyamához.

I. Általános tárgyú cikkek.

Cikkek.

A szenzációs perek. — Dr. Auer György	33
Beszélgetés az igazságügyminiszterrel.	49
Kohler jogbölcselete. — Dr. Meszlény Arthur	65
Anatole France. — Dr. Auer György	153
Jogszolgáltatásunk mai állapota és követelményei. — Olchváry Zoltán	169

Szemle.

A jogi atrocitás	22
„Mese a helyes jogról”	39
Kommentár nélkül	39
A napi sajtó és a szakajtó	110
Kúriai és közigazgatási bírák	111
A szolnoki ítélet	150
Jogi publicistika. — B.	159
Karácsonyi levél	197

II. Magánjog.

Cikkek.

A kötelesrésznek természetben való megítélése. (A budapesti ügyvédi kamara felterjesztése.) — Dr. Reitzer Béla	34
A kötelesrész természetbeni kielégítéséhez. — Dr. Beck Salamon	51
Különvagyon a házastárs ajándéka? — Dr. Teller Miksa	60
A nyugdíjtelepítési perekről. — Dr. Székely Farkas	62
Pénzromlás és magánjog. — Dr. Blau György	70, 83, 99
Állag és jövedelem. — Dr. Vági József	93, 106, 116, 126, 132, 156
A tudományos felfedezés szerzői joga. — Dr. Szladits Károly	121
Az állatszavatossági törvény s az értesítési kötelezettség. — I. Paróczy József. II. a.	125
Caupones. — Dr. Almási Antal	137
Az anyagi és alaki jog konfliktusa. — Dr. Dajkovich István	139
Az elmebeteg magánjogi védelmének reformja. — Dr. Nádas Bertalan	154
Az elmebeteg cselekvőképessége. — Dr. Szladits Károly	186

Szemle.

Nyugdíjvalorizáció (Törvénykezési Szemle)	4
Örökbefogadott gyermek érdemtelensége	15
Közszerezheményi igényt sértő elidegenítés	15
Az ági vagyon fogalmához	30
Végrendelet keltezése	40
Perköltség után kamat még mindig nem jár	119
Ügyvédi és orvosi honorárium, perek	151
A baleseti járadékok felemelése	159
Személylift üzembehelyezésére vonatkozó kötelezettség kérdése	160
Betűmagyarázat (Sz. K.)	199

III. Kereskedelmi jog, váltó- és esődjog.

Cikkek.

Valorizáció. (A budapesti ügyvédi kamara felterjesztése.) — Dr. Lőw Lóránt	9
A valorizációs ítéletek értékmérője. — Dr. Kendé Ernő	12
Életjáradéki szerződés és életbiztosítás. — Dr. Hevesi Illés	13
Törvényjavaslatok a valorizációról. — Dr. Lőw Lóránt	19, 26
Törvényjavaslatok a valorizációról. — Dr. Móra Zoltán	28
A tőzsdebizományos executiós joga. — Ifj. Dr. Nagy Dezső	29

A kereskedelmi törvény 324. §-a. — Dr. Schuster Rudolf	50
A Cseh-Szlovákiával kötött biztosítási egyezmény. — Dr. Kutasi Elemér	59
Idegen értékpapírok elzálogosítása a tőzsdei forgalomban. — Dr. Kendé Ernő	66
A gazdasági lehetetlenülésről. — Dr. Dedk Imre	77
Kártérítés a vasúti fuvarozási jogba. — Dr. Smetán László	91
Tulajdonjogi kérdések az értékpapírüzlet körében. — Dr. Rapoch Géza	92
A Kúria döntése az alaptőkeemeléssel nem részvényeseknek biztosított részvényátengedéssel. — Dr. Sebestyén Samu	97
A záloglevelek felértékelése. — Dr. Könyv Vilmos	105
Kártérítési követelések valorizációja. — Dr. Kendé Ernő	113
A Kúria döntése az alaptőkeemeléssel nem részvényeseknek biztosított részvényátengedéssel. — I. Dr. Tihanyi Lajos. II. Dr. Könyv Endre	115
Valorizáció az állammal szemben. — Dr. Dettre Pál	150
A tőzsdejáték a bírósági gyakorlatban. — Dr. Kugel János	155
Ar ellen — a valorizáció vizein. — Dr. Beck Salamon	161
Alaptőkeemelés szindikátussal. — Dr. Kelemen Mózes	162
A kamatmaximum reformja. — Ifj. Dr. Nagy Dezső	164
Megítélt követelés valorizálása. — Dr. Ludwig Rezső	178
Valorizáció a vasúti jogban. — Dr. Varannai István	179
Adalékok a valorizációs gyakorlathoz. — Dr. Gallia Béla	187

Szemle.

Idegen pénzre szóló tartozások átszámítása	7
Valorizációs esetek. 7, 63, 119, 135, 144, 151, 159, 166, 183,	199
Valorizációs kérdések a tőzsdebírók gyakorlatában. — Dr. K.	15
Külföldi valutában marasztalás	15
Valorizáció idejének kezdete	31
Baleseti kártérítés valorizálása. — Dr. Horvay Gyula	31
Telefonon adott megbízás	39
A bizomány fogalmához	39
Hálófűlkéből ellopott podgyász	47
A Máv. gépgyár cégszövege	95
Versenytilalom	119
A KT. 100. §-ához	128
Külföldi pénzre szóló váltón alapuló visszakereset	144
Egy váltójogi kérdés. — Dr. Schuster Rudolf	151
Valuta	152, 159
Közkereseti társtagi jogviszony megszűnésének időpontja a holtánnyilvánított társasági tagra nézve	159

IV. Polgári peres és perenkívüli eljárás.

Cikkek.

A bírói szervezet és a peres eljárás egyszerűsítése. — Alföldy Ede	11
A Pp. 8., 476. és 521. §-airól. — I. Dr. Alföldi Dávid. II. T. M.	21
Felülvizsgálati értékhatar feloldás esetében. — Dr. Fürst Mátyás	76
Valorizációs per tárgyanak értéke. — Dr. Méző Samu. — K. M.	77
A pénz romlása és a peres eljárás. — Dr. Dedk Imre	108

Az anyagi és alaki jog konfliktusa. — Dr. Dajkovich István	139
Felebbviteli értékhatar. — Dr. Ludwig Rezső	172
Megítélt követelés valorizálása. — Dr. Ludwig Rezső	178

Szemle.

Néhány megjegyzés a valutakövetelés behajtására irányuló végrehajtás kérdéséhez. — Dr. Pollák Imre	6
A végreh. t. 217. §-ához	7
Az ügyvédi költségek	30
Részvénymegsemmisítési eljárás. — Dr. Frank László	55
A Pp. 618. §-ának téves értelmezése a bírói gyakorlatban. — Dr. Trebits Herbert	119
Elbírállható a bérleti szerződés hatályossága felmondási perben?	127
Elfogultsági kifogás egy cikk miatt	144

V. Anyagi büntetőjog.

Cikkek.

A politikai jogok a Javaslatban. — Tarnai János	1
Az igazságügyminiszteri utasítás árdragítási ügyekben. — Dr. György Ernő	2
A rendőri felügyelet alá helyezés a Javaslatban. — Tarnai János	17
Az egységes büntetésnem. — Gedeon Fánl	42
Sajttörvény és rendtörvény. — Dr. Szőke Sándor	69
A büntetőnovella javaslatához. — Dr. Lengyel Aurél	81
Egy gyermekbíróság halálára. — Dr. Ráth-Végh István	103
A kegyelmezési jog és kötelesség. — Dr. Vészi Mátyás	130, 141
A büntetőjogi értékhatar-rendelet és a vizsgálható erő. — Dr. Holló Ferenc	173
A Bv. a gyakorlatban. — Dr. Lengyel Aurél	189

Szemle.

A büntetőtörvények kiegészítéséről	79
A kivallatás	127
Csodabogár	167
Tolonház-e a magyar állam?	182

VI. Bünvádi eljárás.

Cikkek.

Hármas tanácsok a Kúrián. — Vargha Ferenc	25
Észrevételek a büntetőtörvényjavaslat 82. és 85. §-ához. — Dr. Hoffmann László	52

VII. Közjog, közigazgatási jog, pénzügyi jog és nemzetközi jog.

Cikkek.

Adóügyi egyezmény a cseh-szlovák köztársasággal. — Dr. Nádas László	58
Az államfordulat után magyar adóhivatalnál teljesített adófizetés érvénye Cseh-Szlovákiában. — Dr. Róna Bertalan	78
Egy újr alapított egyesületről. — Dr. Auer György	129
Nemzetközi jog. — Dr. Auer Pál	145
A visszterhes ingatlanátruházások illeteke. — Dr. Nádas László	146

Szemle.

Budapestben való letelepedés előfeltételei	104
--	-----

VIII. Biróság, ügyészség, ügyvédség, közjegyzőség és jogi oktatás.

Lap

Cikkek.

A bírói szervezet és a peres eljárás egyszerűsítése. — <i>Alföldy Ede</i> —	11
Hármas tanácsok a Kúrián. — <i>Vargha Ferenc</i> —	25
25 év után. Reflexiók dr. Pap József és dr. Baracs Marcel jubileuma alkalmából. — <i>Dr. Könyg Vilmos</i> —	57
Az ügyvédi rendtartás jubileuma. — <i>Dr. Könyg Vilmos</i> —	177
Az ügyvédség eszménye. (<i>Pollák Illés.</i>) —	185
Az ügyvédi kamarák ötvenéves jubileuma. — I. <i>Dr. Pap József.</i> II. <i>Dr. Baracs Marcel</i> —	193

Szemle.

A magyar ügyvédi kar —	14
A m. kir. Kúria évnívó teljes-ülése (<i>Dr. Törő Gusztáv</i> beszéde) —	22
Az egységes bírói és ügyvédi vizsgáló-bizottság évnívó teljes-ülése (<i>Bubla Ferenc</i> beszéde) —	23
Az «Ügyvédjelöltek Orsz. Szövetsége». — <i>Dr. Bojnár László</i> —	24
Ötven évvel ezelőtt —	30
Az ügyvédi költségek —	30
A m. kir. Kúria múlt évi ügyforgalma —	32
A német bírói függetlenség. — <i>Dr. Könyg Endre</i> —	39
Az ügyvédi kamara küldöttsége az igazságügyminiszter előtt —	54
A budapesti ügyvédi kamara rendkívüli közgyűlése. (<i>Dr. Pap József, Dr. Baracs Marcel</i>) —	63
Ügyvédi munka honorálása —	63
A bírói és ügyészi kar aktuális kérdései. — <i>Zsoldos Benő</i> —	79, 112
A bűnügyi védők egyesülete —	95
A budapesti ügyvédi kamara közgyűlése —	104
Országos ügyvédi értekezlet —	111
A bírói és ügyészi kar aktuális kérdései. — <i>Zs. B.</i> —	112
Az ügyvédek panasza —	119
Irányító díjszabás arányértékben —	127
Ügyvédi és orvosi honorárium perek —	151
A bírák debreceni országos gyűlése —	166
Az ügyvédi kamara intézményének ötvenéves jubileuma —	176
Ügyvédjelöltek Országos Szövetsége —	184

IX. Vegyes tárgyú cikkek.

Cikkek.

Az indeterminizmus a hipnózis lélektani megvilágításában. — <i>Dr. Völgyesi Ferenc</i> —	122
Szóbeliség és nyilvánosság az OFB. ülésein. — <i>Dr. Földes Mór</i> —	147

Nyilvánosság a birtokreform ügyekben. — <i>Dr. Vajda József</i> —	165
Néhány aktuális kérdés a munkaügyi bíráskodás terén. — <i>Dr. Schwieker Richárd</i> —	191

Szemle.

A lakásügyekben eljáró bírák megállapításai —	95
Nyilvános előadás az OFB. előtti eljárásban —	151
A magyar elmeorvosok VIII. értekezlete —	152
Hohérdíjak a multban és jelenben. — <i>Dr. Zubriczky József</i> —	167
A Kriminálpszichológiai és Pedagógiai Intézet. — <i>Zsoldos Benő</i> —	168
Szürke teoretikusok —	176
A bpesti kir. törvényszék munkaügyi felelőviteli tanácsának elvi megállapodásai —	176, 199

X. Jogirodalom.

Cikkek.

Almási Antal: Ungarisches Privatrecht. — <i>Dr. Beck Salamon</i> —	36
Plósz Sándor értekezése a Wach-féle Festschriften. — <i>Dr. Kende Ernő</i> —	37, 45
Alkotmányunk és jogtörténetünk külföldön. — (Dr. Robert Redslob) <i>Dr. Altörjay Sándor</i> —	109
Dr. Balla Ignác: Magánjogtan. — <i>Dr. Beck Salamon</i> —	133
Magyar Géza: Magyar polgári perjogának második kiadása. — <i>Dr. Kende Ernő</i> —	174, 180, 196

Könyvek.

Magyar polgári perjog (Magyary Géza). — <i>Dr. K.</i> —	39
Új könyvek. (Dr. Kunz Ödön, dr. Szász Béla, dr. Angyal Pál) —	47
Magyar írók külföldön (Dr. Kármán Elemér, dr. Hajnal Henrik, dr. Fraenkel Lipót) —	47
Földbirtokreform-novella (Dr. Bándy Ferenc, dr. Ridly István) —	80, 96, 128
A légi közlekedés joga (Dr. Sándorfi Kamill) —	120
Gyakorlati útmutató cégbejegyzési ügyekben (Biber—Glatz—Timon) —	120
A magyar kereskedelmi törvény német kiadása (Dr. Löw Tibor) —	152
Az alkalmazottak szolgálati viszonyairól szóló anyagi jogszabályok tana (Dr. Schwartz Tibor). — <i>B.</i> —	152
Bevezetés a büntetőjogba (Dr. Hacker Ervin) —	160
Valuta és ártáblázatok (Barcza Imre) —	168
A részvénytársaságok ügyvitele (Dr. Halász, dr. Vári, Biber, dr. Kovács, dr. Szekeres, dr. Katona, dr. Koós, dr. Nászay) —	183
A korrekcionálizáció (Dr. Kálmán Ödön) —	200

Előadások, felolvasások.

A nemzetközi kereskedelmi választott bíraskodásról (Dr. Auer Pál előadása) —	15
A külföldi kölcson a Magyar Jogászegyletben (Dr. Dréhr Imre előadása) —	39
A valorizációs törvényjavaslatok a Magyar Jogászegyletben (Dr. Proszwimmer Béla előadása) —	54
A Magyar Jogászegylet közgyűlése (Dr. Nagy Ferenc, dr. Vinkler János előadása) —	197
Az aranymérleg a Jogászegyletben (Dr. Schermann Bernát előadása) —	198

Jogi folyóiratok.

A Hiteljogi Döntvénytár szerkesztője (Dr. Gallia Béla, dr. Sebestyén Samu) —	5
50 éve («Magyar Igazságügy») —	6
A Jogállam új szerkesztője (Dr. Szalai Emil) —	6
A közigazgatási döntvénytár társszerkesztője (Dr. Nádas László) —	199

XI. Külföldi jogélet.

Cikkek.

A lengyelországi törvény a felértékelésről. — <i>Dr. Schuster Rudolf</i> —	127
--	-----

Szemle.

A cseh-szlovák bírák —	55
A német polgári perrendtartás egyszerűsítéséről szóló 1924 február 13-iki rendelet —	55
A német valorizációs rendelet. — <i>Ifj. Dr. Weisz Gyula</i> —	135
Az angol jog különösségeiből. — <i>Zsoldos Benő</i> —	167

XII. Személyi közlemények.

Cikkek.

Emlékezés dr. Vavrik Bélára. — <i>Dr. Szűts Miklós</i> —	41
--	----

Szemle.

K. Kovács Gyula akadémikus. — <i>B.</i> —	14
Az új igazságügyminiszter —	46
Fodor Armin —	47
Pesthy Pál —	54
Kmetty Károly —	103
A közigazgatási bíróság új tagjai —	104
Vadász Lipót —	134
Mezei Mór —	135
Julius Ofner. — <i>B.</i> —	200



Nevek szerinti mutató a Jogtudományi Közlöny 1924. évfolyamához.

A számok az évfolyam azon lapját jelentik, melyen az illető szerző cikke található.

Dr. Alföldi Dávid egri ügyvéd 21.
Alföldy Ede ny. kir. táblai tanácselnök 11.
Dr. Almási Antal budapesti kir. ítélőtáblai bíró egyetemi m. tanár 137.
Dr. Altorjay Sándor v. ny. r. k. jogtanár, budapesti ügyvéd 109.
Dr. Auer György kir. ügyész 33, 129, 153.
Dr. Auer Pál budapesti ügyvéd 145.
Dr. Baracs Marcell a budapesti ügyvédi kamara másodelnöke 195.
Dr. Beck Salamon bpesti ügyvéd 36, 51, 133, 161.
Dr. Blau György budapesti ügyvéd 70, 83, 99.
Dr. Bojmár László 24.
Dr. Dajkovich István budapesti ügyvéd 139.
Daróczi József debreczeni ügyvéd 125.
Dr. Deák Imre székesfehérvári ügyvéd 77, 108.
Dr. Dettre Pál szegedi ügyvéd 150.
Dr. Földes Mór budapesti ügyvéd 147.
Dr. Frank László 55.
Dr. Fürst Mátyás budapesti ügyvéd 76.
Dr. Gallia Béla kir. kúriai bíró 187.
Gedeon Emil ny. min. tanácsos és kir. orsz. fegyintézeti igazgató 42.
Dr. György Ernő budapesti ügyvéd 2.
Dr. Hevesi Illés budapesti ügyvéd 13.
Dr. Hoffmann László nyiregyházai kir. törvényszéki titkár 52.
Dr. Holló Ferenc 173.

Dr. Horkay Gyula 31.
Dr. Kelemen Mózes pécsi ügyvéd 162.
Dr. Kende Ernő ügyvéd, tőzsdebírószági jogügyi titkár 12, 37, 45, 66, 113, 174, 180, 196.
Dr. König Endre 39, 115.
Dr. König Vilmos budapesti ügyvéd 57, 105, 177.
Dr. Kugel János budapesti ügyvéd 155.
Dr. Kutasi Felmér budapesti ügyvéd 59.
Dr. Lengyel Aurél ny. min. tanácsos, budapesti ügyvéd 81, 189.
Dr. Löw Lóránt budapesti ügyvéd 9, 19, 26.
Dr. Ludwig Rezső budapesti kir. ítélőtáblai bíró 172, 178.
Dr. Meszlény Artur egyetemi m. tanár, budapesti ügyvéd 65.
Dr. Méry Samu budapesti ügyvéd 77.
Dr. Móra Zoltán ügyvéd, tőzsdebírószági jogügyi titkár 28.
Ifj. dr. Nagy Dezső budapesti ügyvéd 29, 164.
Dr. Nádas Bertalan budapesti ügyvéd 154.
Dr. Nádas László ny. miniszteri tanácsos, budapesti ügyvéd 58, 146.
Olechdary Zoltán a debreceni kir. ítélőtábla elnöke 169.
Dr. Pap József budapesti ügyvédi kamara elnöke 193.
Pollák Illés budapesti ügyvéd 185.
Dr. Pollák Imre 6.

Dr. Rapoch Géza budapesti ügyvéd 92.
Dr. Ráth—Végh István ny. kir. ítélő táblai bíró 103.
Dr. Reitzer Béla budapesti ügyvéd 34.
Dr. Róna Bertalan kassai ügyvéd 78.
Dr. Schuster Rudolf a m. kir. szabadalmi felső-bírószág elnöke 50, 151, 172.
Dr. Schwicker Richárd kir. törvényszéki tanácselnök 191.
Dr. Sebestyén Samu budapesti ügyvéd 97.
Dr. Székely Farkas nyiregyházai ügyvéd 62.
Dr. Szladits Károly egyetemi tanár 121, 186.
Dr. Szmétán László budapesti ügyvéd 91.
Dr. Szőke Sándor budapesti ügyvéd 69.
Dr. Szűts Miklós nyug. kir. kúriai bíró 41.
Tarnai János nyug. kir. kúriai tanácselnök 1, 17.
Dr. Teller Miksa budapesti ügyvéd 60.
Dr. Tihanyi Lajos budapesti ügyvéd 115.
Dr. Trebits Herbert budapesti ügyvéd 119.
Dr. Vajda József budapesti ügyvéd 165.
Dr. Varannai István budapesti ügyvéd 179.
Vargha Ferenc kir. koronaügyész 25.
Dr. Vági József budapesti ügyvéd 93, 106, 116, 126, 132, 156.
Dr. Vészi Mátyás budapesti ügyvéd 130, 141.
Dr. Völgyesi Ferenc kir. törvényszéki orvos 122.
Ifj. dr. Weiss Gyula 135.
Dr. Zubriczky József 167.
Zsoldos Benő 79, 167, 168.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden hó 1-én és 15-én
Előfizetési ára Döntvénytárral együtt
negyedévre 5000 korona

Egyes szám ára 1000 korona

TARTALOM. Tarnai János ny. kir. kúriai bíró: A politikai jogok a Javaslatban. — Dr. György Ernő budapesti ügyvéd: Az igazságügyi minis/teri utasítás árdragítási ügyekben. — Törvénykezési Szemle. Nyugdíjvalórizáció. — Szemle.
Melléklet: Tartalommutató a Perjogi Döntvénytár VIII. kötetéhez. — Közigazgatási és Pénzügyjogi Döntvénytár. XVI. k. 1. ív.

A politikai jogok a Javaslatban.

Ha a javaslat intézkedéseiben általános irányelvet keresünk, azt leginkább abban fogjuk feltalálni, hogy a politikai élettel, sőt a napi politika efemer jelenségeivel összefüggő minden tárgyban a legszigorúbb megtorlás és elrettentés fegyveréhez nyúl. Ez az irányzat, nem is szólva tudományos értékéről, kettős tévedésen alapszik. Az egyik az, hogy a fennálló törvények enyhességének tulajdonítja azt a kriminalitást, amelyet köztudomás szerint egészen más okok (a háború szülte lelki rázkódás és az ismert gazdasági állapotok) idézték elő; a másik tévedés az, hogy a büntetések fokozása és a büntetési eszközök szaporítása arányosan csökkenti a kártékony cselekmények számát és intenzitását. Élő bizonyítéka a szigor sikertelenségének a mi háborús törvényhozásunk, mely exasperatio tekintetében valóban magas fokra emelkedett, de nem volt képes megakadályozni a kriminalitás tetemes emelkedését.

A javaslat messzire túlmegy ezen a szigorúságon: nagyon tágitja a bűncselekmények keretét és emeli a büntetéseket. E rendszabályok közé tartozik azon elbánás is, amelyben a mellékbüntetéseket részesíti. Nem szólok az óriás pénzbüntetésekről — ezeket talán egy kíméletlen «valorisation» menti; de már alig lehet igazolni a politikai jogok gyakorlásának felfüggesztésére vonatkozólag a kódex 56. §-án tett változtatásokat. (2. §.)

Btkünk a politikai jogoknak büntetésként való csorbításánál abból az elvből indult ki, hogy csak *közjogi* természetű jogosítványok elvonása lehet tárgya e mellékbüntetésnek. (Anyaggyűjtemény 1. köt. 346. l.) Ez a mai elmélet álláspontja is.¹ A régibb törvények túlzásba estek az elítéléssel járó ú. n. becsületi következmények kimondásában, általánosan rendelvén, hogy minden súlyos bűncselekmény ipso jure maga után vonja a politikai jogok elvesztését és a hivatalvesztést. (Az utóbbiról nem beszélek, mert erre a javaslat nem terjeszkedik ki.) Ilyen volt a francia Code (34. c.), de ez is főképen a közjogok elvonását tette az ú. n. dégradation civique tárgyává, persze belevegyítve, a régibb törvényhozás általános szokása szerint, azt is, amit mi hivatalvesztésnek nevezünk. Ilyen volt az 1852-iki osztrák Btk. is. (26. §.) Negyven évig küzdöttek Ausztriában a törvény e kegyetlen intézkedése ellen és csak az alkotmányos idő bekövetkeztével történtek rajta lényegesebb változtatások az 1867 november 15-iki törvény útján.

Javaslatunk elhagyja a kódexünk által követelt, a tudományban helyeselt irányt és mélyen belenyúl nemcsak a juris publici jogosítványokba, hanem az egyén magánjogaiba, létfenntartási feltételeibe, sőt cselekvőképességébe is. A politikai jogai gyakorlásának felfüggesztésére ítélt ember nem lehet tagja vagy «egyéb-

ként részese» valamely politikai «pártnak, egyesületnek vagy szervezetnek»; nem vehet részt politikai jellegű gyűlés rendezésében vagy összehívásában; nem lehet politikai jellegű lapnak szerkesztője, kiadója vagy «állandó» munkatársa; családi vagy írói neve alatt sajtó útján nem tehet közzé politikai tartalmú közleményt. A tilalom megszegése a javaslat fahrenheitti fokmérője szerint természetesen büntetett, büntetése három évi börtön. (3. §.)

Kódexünk e tárgyban valóban lényeges fogyatkozásokban szenved, nagyon rászorult volna a kiegészítésre és módosításra. Az intézmény alkalmazásában törvényünk következetlen és épen az ú. n. politikai bűncselekményeket részesíti meg nem érdemelt kedvezésben; pedig a büntető reakció hatályossága az utóbbiaknál megkívánta volna e mellékbüntetés bővebb alkalmazását, ezeknél egyeznék az leginkább a deliktum hasonszerű természetével, ezeknél hathatna leginkább a motivumra. A kódex ezt nem teszi. Mellőzi például a lázadás legtöbb eseteiben, a magánosok által elkövetett szabadságsértésnél, a magánosok elleni erőszaknál, az izgatásnál. Az utóbbiakra vonatkozólag azóta intézkedett az 1923: III. tc., de a többiekre nézve áll még a régi panasz.²

De tekintsünk el a kódexnek elvileg helyes, bár az alkalmazásban hianys rendszerétől és vizsgáljuk a javaslat 2. §-ának rendelkezéseit magának a javaslatnak szempontjából. Célja nyilvánvalóan az, hogy a mellékbüntetéssel sújtott személy politikai mozgásait rendetlenre tegye nemcsak a Btk. 56. §-ában meghatározott, technikus értelemben vett közjogok gyakorlása terén (a törvényhozásban, a bírászkodásban, a törvényhatóságban), hanem hogy megfoszsa őt az ország politikai irányzásának *közvetett*, nem jogi befolyásolásától is. Nem fessegetem, hogy ez de facto lehetséges-e. Gondolkozásunknak másokra való hatását megakadályozni, eszméinknek, hogy úgy mondjam kisugárzását, semmi hatalom nem teheti lehetetlenné s még maga a gondolkodó sem. Ezt a potenciális, természeti erőt megsemmisíteni akarni lehetetlen vállalkozás. A javaslat úgy akarja megvalósítani ezt a lehetetlenséget, hogy a jogfosztással bélyegzett egyént elzárja minden pozitív politikai tevékenységtől, megtiltván neki, hogy tényezője legyen valamely politikai «pártnak, egyesületnek vagy szervezetnek». Azt akarja, hogy nem szabad a vele egygondolkodású vagy talán nem is egygondolkodású, szervezett vagy szervezetlen, egyesülettől tömörült vagy csak véletlenül összeverődött polgárcsoporttal akár active, akár csak passive együtt lenni, vele eszmét cserélnie, azt csak meg is hallgatnia. Így tekintve a javaslat irányzatát, azt csak római caesarismusnak mondhatjuk: a *loquendi audiendique commercium* elvonásának.

Lehet-e ez a józan és magát demokratikusnak nevező törvényhozás célja? Azt hiszem, nem; de ez a szöveg könnyen arra vezethet.

Ezúttal reá kell mutatnom a javaslat szerkesztői technikájának egyik sajátságára. Állandó módszere, hogy az egyes deliktumok körülírásában, mintegy példázva, többnyire szinonim kifejezésekkel, több tényálladáki elemet jelöl meg, de csakhamar kifogyva az exemplifikációból, megtoldja a sorozatot egy további, lehetőleg tág fogalommal, mely részint magában foglalja a már felsoroltakat, részint kibővíti és egészen általánosítja a tényálladékokat. Az ilyen szerkezet megfosztja a szöveget minden határozottságtól, ködössé teszi. Az ilyen törvény kelepce, amelybe belefér minden, de amelyből, épen tág voltánál fogva, kellő ügyes-

¹ Wahlberg, Die Ehrenfolgen der strafgerichtlichen Verurteilung (1867). 68. sk. II. és Holtzendorff, Hdb. 2. k. 502. l. — Wick, Über Ehrenstrafen u. Ehrenfolgen (1853) 37. l. — Különös nyomatókkal Hälschner, Gem. d. Strafrecht. 1. k. 606. sk. II.

² Finkey, Tankönyv (1902). 387. l.

ség mellett mégis ki lehet csúszni. Sokat markol, de keveset szorít. A rokonértelmű szók halmazata csak magyarázati vitákat, félreértéseket szülhet és bizonytalanná teszi az alkalmazást.

Nevezetes példája ennek a szóban levő §. második pontja. A javaslat a politikai jogaiban ítéletileg csorbított embertől megtagadja a politikai életben való részvételt, kizárja minden ilyen jellegű «szervezetből». De nem éri be ennek egyszerű kimondásával, hanem ezenfelül kizárja őt a «pártból» és az «egyesületből» is. Mi különbség van már most a három fogalom között? Hisz a testületlé alakult «párt» is szervezet, az «egyesület» pedig par excellence az; ezeknek felsorolása tehát legalább is felesleges. Persze képzelhetni szervezetlen pártot is: az ugyanazon politikai nézetet valló, egymással azonban külső kötelékben nem álló száz-
ezrek tömegét, amelynek egyedei egymástól függetlenek, testületet nem alkotnak, jogi személyiséggel nem bírnak.³ Csakhogy az ilyen pátról szólva, nem beszélhetünk, ha tüzetesen akarunk beszélni, sem tagokról, sem képviselőkről, sem tiszti karról. Milyen mondhatni tehát az ilyen tömeg egyedeit «résztvevőknek»? Nyilván csak valami eszmei hozzátartozóság révén, amint egyik lehetünk a hitben, a hazafiságban, a vonzalomban, a gyűlöletben, anélkül, hogy ezáltal zárt alakulat volnánk. Ismételve kérdjük: lehet ettől eltiltani az embert? Nem hiszem. Alkotmányos fogalmak szerint erkölcsi kötelessége a polgárnak, hogy párthoz tartozzék. «Es ist keine Tugend des guten Staat-bürgers, keiner Partei anzugehören» (Bluntschli). A bíró elvette választó jogomat, nem lehetek képviselő vagy esküdt. Következik ebből, hogy a kritikus idő alatt ezenfelül ne legyen szabad összeműködnöm a jó, vagyis inkább a «büntetlen előéletű» polgártársaimmal, ne legyen szabad a törvény útjára térnem, vagy csak tíz év múlva legyen szabad? Mindezt érzi is a javaslat; de mivel célja a minél keményebb megtorlás és minthogy valami sejtelem nyugtalanítja: hogy in natura rerum talán előfordulhat még valami lehetőség, az emberi elme még kigondolhat valamit, amit ezidőszerint még el sem tudunk ugyan képzelni, de ami mégis csak megtörténhetik. Erre való az az bizonyos tágtító kifejezések: az «egyéb-ként» (2., 8., 12. §.), «bármilyen módon» (12. §.) és hasonló fordulatok, amelyek megfosztják a törvényt minden realizmustól.

Az 1. pont tág fogalmazása még nem elégíti ki a javaslatot. Kizárja a politikai tilalom alatt állót a párton, egyesületen és szervezeten kívül a szervezetlen politikai «gyűlésekből» is. Ilyenben nem vehet részt, nem hívhatja össze, benne tisztet nem viselhet, fel nem szólalhat. Nem mehet el pl. a Külügyi Társaság ülésére, talán egy politikai ízű színielőadásra sem, nem állhat meg a szabad ég alatt tartott népgyűlés előtt, ha útja véletlenül arra viszi, ott nem szólalhat fel (talán még közbeszólnia sem szabad). Nem folytatom. A komikumba eshetném, ami nem illenék az én nagyon is komoly tárgyamhoz.

Tetőpontját éri el ez az excommunicatio a 2. §. harmadik pontjában, mely elzárja a tilalom alatt álló személyt minden publicisztikai tevékenységtől. Nem lehet politikai lapnak szerkesztője, kiadója, állandó munkatársa, nem adhat ki sem családi, sem írói neve alatt politikai tartalmú közleményt. Ugyanezt a rendelkezést megtaláljuk a 64. §. 2. és 4. pontjaiban is azokra nézve, akik... rendőri felügyelet alatt állanak. Így az újságíró egysorba van helyezve azokkal, akiket a bíróság közveszélyeseknek ismert fel. De még ebben a kategóriában is kiváltságos helye van neki; mert míg a rendőri felügyelet alá helyezés (63. §.) súlyos előfeltételekhez van kötve (felségsértés, hűtlenség, lázadás stb. miatti elítélés vagy legalább eljárás), az újságíró esetében ez nem kívántatik meg; ő már első és egyetlen botlásával közveszélyesnek tekintetik. Ha, mondjuk, egyszer sikkasztott, politikailag époly megbízhatatlan, mint aki felségsértést követett el.

Szóljak-e részletesebben e tilalomról? *Neve alatt* nem közzé-
het politikai cikket. Tehát névtelenül szabad írnia. De hiszen rendesen még veszedelmesebb, ha névtelenül ír. A példaül sikkasztás miatt elítélt és politikai jogai gyakorlásától felfüggesztett ember aláírása azt a cikket bizonyára nem teszi tekintélyesebbé. Az olvasóban ilyenkor akaratlanul ott lappang az a gondolat, hogy olyan ember beszél, akinek szavait és tényeit a mindennapi életben bizonyos tartózkodással fogadjuk, akiben kételkedünk. Fokozza az ilyen név az illető közlemény hatását? Azt hiszem, inkább gyengíti. Ellenben a névtelen cikk úgy fest, mintha a

tisztességes gondolkodású, kifogástalan emberek táborából szólnának. Írója mintegy ex tripode beszél, szavait sokan látnoki kijelentésnek veszik. Nem tapasztaljuk-e naponta, hogy mihelyt egy névtelen cikk szerzője kitudódik, rögtön lefokozódik a közönség szemében az írás jelentősége? A világlapok legnagyobbbrészt névtelen közleményekkel érik el óriás befolyásukat. Szóval: a veszedelmes cikkek nem az aláírással, hanem a névtelenséggel. Ezekre nézve szabad kezdetet hagyni a javaslat a megbélyegzett egyénnek, de egyúttal megtiltja neki, hogy állandó munkatárs legyen, vagyis — ami a rendes eset — névtelenül írhasson. Az állandó munkatársi viszonytól való eltiltás különben magánjogaiban bünteti a terheltet, bizonyos neme az a polgári halálnak, ami ellenkezik azzal a sarkalatos elvvel, hogy ez a mellékbüntetés csak jogjogokat csorbíthat, de nem érintheti a kereseti és megélhetési feltételeket, amelyeket a javaslat (64. §.) még a rendőri felügyelet alatt állónál is kiméletben részesít.

Mindezekhez járul, hogy a 2. §. intézkedései, amennyiben az időszaki lap szerkesztőjére és kiadójára vonatkoznak, feleslegesek is, mert őket már kizárja a sajtótörvény 17. §-a. Így tehát íkértörvényekkel (leges geminatae) volna dolgunk, ami bizonyára nem könnyíti az eligazodást. Mindenesetre szükség volna tehát oly szakaszra, amilyen a sajtótörvény 63. §-a; mert a bírónak semmisség terhe mellett tüzetesen, meg kell jelölnie az alkalmazott törvényszakaszt. (Bp. 327. §.)

Tarnai János.

Az igazságügyminiszteri utasítás árdragítási ügyekben.

Az Igazságügyi Közlöny ez évi 10. számának 438. oldalán T. 367 171. szám alatt közrebocsátott «Utasítás a vádhatóságoknak az árdragító visszaélések eseteiben a vádemelésnél és a vád képviselésében követendő eljárás tárgyában» a maga szimptomatikus jelentőségénél fogva különleges figyelmet érdemel. Ha majd évek múltán, a távlat józan hűvösségével meg fogja valaki írni a legutolsó évek jogéletének történetét, annak a politikai és gazdasági viszonyokkal való összefüggéseit, külön fejezetet szentelhet az árdragítási kérdés kezelésének s azon belül is a most megjelent utasításnak.

Nem mindennapi ez utasítás közjogi jellege sem. Az 1920. évi XV. törvénycikknek egyes rendelkezéseit akarja ez utasítás magyarázni, a törvény mikénti alkalmazásának határozott irányt szabni. S ha nem is tekinthető interpretatio contra legem-nek, kétségtelen, hogy számos kérdésben a törvényalkalmazás eddigi forrásaival: a törvény indokolásával, az igazságügyi bizottság jelentésével s az e részben kialakult bírói gyakorlattal ellentétben áll s mindenesetre határkövet jelent az árdragító visszaélésekről szóló törvény rendelkezéseinek eddigi alkalmazásában. S e lényeges újítás az ügyészi utasítás formában történik. Az ügyészi utasítás tervezetét a miniszter előzetesen megküldi az érdekeltségnek, azok ezt tárgyalják, az ankéten véleményüket elmondják s így az ügyészi utasítás, mely eddig mindig az igazságügyi minisztérium teljesen intern, túlnyomó részben bizalmasnak deklarált hatalmi intézkedése volt, kontradiktórius úton, az érdekeltség szakvéleményének mérlegelése alapján lép életbe.

Most tehát van egy ügyészi utasításunk, mely amint arra még rámutatni kívánunk, komoly haladást jelent e kérdés kezelésénél, de ez utasítás viszont csakis az ügyészségre nézve kötelező. Ha egy ügy mégis a bíróság elé kerül, az utasításban lefektetett intenciók ellenére, a bíróságot az ügyészségeknek adott utasítás nem köti, a hozandó ítéletek továbbra is azon a nyomon haladhatnak, mint eddigi judikaturánk. Kétféle jogrendszer fog tehát egymás mellett élni: az egyik, amely az ügyészségek számára bír érvénnyel az igazságügyi miniszteri utasítás folytán, a másik, a törvénynek a régi bírói gyakorlat alapján kifejlődött alkalmazása, melyhez az igazságügyi miniszter rendeleti úton nem nyúlhat. Hogy ebből kontroverziák és nehézségek származhatnak, az kétségtelen. Mi történik például akkor, ha az ügyész nem tartja be az igazságügyminiszter utasítását. S ez e pillanatban nem is elméleti eshetőség csupán. Sohasem beszéltek annyit a tekintélyek tiszteletéről, mint épen az utolsó években és sohasem láttunk annyi nyílt szembezállást a hivatali felsőbb-ségekkel szemben, mint épen a legutolsó években. Ha az ügyész az igazságügyminiszteri utasítás elveinek figyelmen kívül hagyásával fog vádat emelni, mit csináljon a szegény vádlott? Fegyelmi

³ V. ö. Concha, Politika. 1. k. (1895.) 472. sk. 11.

feljelentéssel éljen? Szaladjon az igazságügyminiszter úrhoz? Mire ez ügy kellően bevizsgáltatik, a büntetőbíróság már rég kimondhatta ítéletét, mely ellen a jogorvoslati lehetőség is szinte ki van zárva.

Az ügyészeknek adott miniszteri utasítás ezen fél megoldás-szerűségét, közjogi aggályosságait, nyilvánvalóan az igazságügy-minisztérium is átérzte. Ha mégis erre az útra lépett, úgy az adott viszonyok között valóban az elkerülhetetlen kényszernek engedett. Az árdragítási jogszabályok és azok alkalmazása éles ellentétbe jutott a gazdasági élet tényleges viszonyaival. Nagy sziklát görgettek a folyó természetes sodra elé és ezzel megzavarták rendes folyását. A szikla sem tudja a víz folyását megakadályozni, legfeljebb a víz kiléphet rendes medréből, a jog sem tudja a gazdasági életviszonyok fejlődési tendenciáját, annak irányvonalát megváltoztatni, legfeljebb bajokat, nehézségeket okozhat. De jobb ezt a sziklát elgörgetni s a víz természetes folyásának szabad utat biztosítani.

Az igazságügyminiszteri utasítás voltaképpen likvidálása az árdragítási kérdés eddigi lehetetlen kezelésének, beismerése annak az elemi igazságnak, hogy semmiféle jogszabály sem szegződhetik szembe az élet reális tényeivel, a gazdasági viszonyok normális alakulásával. Ha mégis vannak ilyen jogszabályok, úgy azok alkalmasak lehetnek ugyan arra, hogy bajba döntsenek néhány embert, akit éppen elkap a kerék, hogy nyugtalanságot teremtsenek és a legtisztességesebb elemek munkakedvét rontsák le, csak azt a kívánt célt nem érhetik el, hogy megváltoztassák a dolgok menetét s új irányt szabjanak a gazdasági viszonyok fejlődésének.

Schol sem jutott oly tág tere az értelmetlen demagógiának, mint éppen az árdragítás kérdésének kezelésénél. A pénz vásárlóereje egyre romlik, a tömegek felvevőképessége sajnálatos módon egyre csökken, a viszonyok mindinkább súlyosabbak, valamely irányban csak szabad utat engedni a felháborodásnak, valamit nyújtani kell a tömegnek is a régi recept szerint, hogy ne kerüljön sokba és mégis örüljenek neki: be kell csukni egy csomó kis embert, a gazdasági élet nagy körforgásának végső stációjáról, akik közvetlenül a nagyközönségnek adnak el. Igaz, hogy ezzel a viszonyok mit sem változnak, de történik egy szimbolikus cselekedett: «az állam harcol az árdragítók ellen». Ha az elmúlt évek árviszonyainak alakulásával kapcsolatban az állam intézkedéseit vesszük szemügyre, a következő kép tárul elénk. Valahányszor, akár valutánk külföldi kurzusának leromlása, akár egyéb okok folytán az árak hirtelen, nagymértű emelkedése bekövetkezett, az állam mindannyiszor intézkedéseinek hosszú sorozatával utána szaladt — néha még elébe is — a nagy emelkedéseknek, felemelte a kompetenciájába tartozó cikkek és szolgáltatások egész sorának árát, mindezzel újabb hullámrengéseket adván a drágulás folyamatának, de tett mindég egyféle ellenintézkedést is: az árdragítási ügyek kezelését szorította meg. Lett legyen az eljárási szabály szigorítás, vagy valami eddig még sohasem létezett mellékbüntetés (kiplakatirozás, telefonelvétele, helyiségrekvirálás, stb.) az államhatalom valamivel csak kell, hogy dokumentálja, hogy harcra száll a drágaság szörnyetegével.

Mindennek a tessék-lássék intézkedésnek persze komoly fogantatja nem lehetett. Lecsuktak egy pár kis embert, eljárást indítottak egy csomó kereskedő ellen, de arra orvosságul nem szolgált mindez, amire a kormány akarta volna.

Az egész árdragítási kérdés komplexum alapjai dőltek meg.

A háborús áruínség, az utánpótlás lehetőségének megszűnése indokoltá tehette annak a bűnös manipulációnak létezését, hogy egyesek árutulajdonosi monopóliumhelyzetükből folyólag kizsarolják a fogyasztóközönséget. Hol van ma áruhiány? Ahol ezt az állam a maga behozatali politikájával tudatosan előidézti. Ezen nem büntetőtörvény segíthet, hanem megfelelő gazdaságpolitika.

Amíg a világpiacon árszínvonalat el nem érjük, addig valójában drágulásról nem beszélhetünk. A hiba a kereseti viszonyok és a szükséglet súlyos diszparitásában van. A munka díjazása — annak minden ágazatában — erősen el van maradva nálunk, akár a békéhez, akár a mai külföldi számokhoz viszonyítottan. Ezen megint csak egy okos gazdasági és szociálpolitika segíthet és nem a büntetőtörvény!

S mennyi idő kellett, amíg ezek a kézenfekvő igazságok hivatalos elismertetésre találtak. Hány elítélt áldozat, — túlnyomó részük nem csinált mást, mint a sok többi, csak az ő ügyüket elő-

vették — mennyi izgalom az érdekeltségek részéről, amíg odáig jutottunk, hogy e kérdés egyedüli helyes beállításában: a gazdasági viszonyokkal való összefüggésében kerülhet csak elbírálásra.

S el kell ismernünk, hogy ezen a ponton az igazságügyminiszteri utasítás a kérdés eddigi kezelésében lényeges javultást jelent. Az anyag tárgyalásának hangja, az egésznek szelleme visszatükrözteti annak felismerését, hogy figyelembe kell venni «a törvény hatálybalépése óta bekövetkezett mélyreható változásokat» és a «gazdasági élet törvényeivel szembeállni» nem lehet.

A törvény eddigi alkalmazásával szemben az utasítás a leglényegesebb kérdésekben lényeges haladást jelent a kialakult gazdasági viszonyok méltánylása szempontjából.

A közszükségleti cikk fogalmának meghatározásánál bírói gyakorlatunk különös elméleti megállapításából kiindulva a cikkeknek egyre szélesebb körét sorozta e körbe. A szellemi és gazdasági kultúra fejlődése minél több cikknek közszükségleti cikké való minősítését kívánja meg — ez volt a Kúria álláspontja — éppen ezért minél szélesebb körbe kell a közszükségleti cikk fogalmát alkalmazni. S míg a bírói gyakorlat is egyre tágabb körzetben vonja meg a közszükségleti cikk fogalmi körét, a rideg gyakorlati élet ellenkező irányban dolgozik. A tömegek vásárlóképessége egyre jobban csökken s ami tegnap még valóban elsőrendű közszükségleti cikk volt, ma már sajnálatos módon a luxus-cikkek osztályába emelkedik. A bírói gyakorlat és megélhetési viszonyok egymással ellentétes irányban fejlesztették a közszükségleti cikkek fogalmát. Egyébként is sok ötletszerűség jelentkezett a közszükségleti cikkek fogalmának elhatárolásánál. Az eljáró hatóságok nem vették elég határozottan figyelembe azt a körülményt, hogy ami a luxust szolgálja, annak nincs jogcíme a büntetőjogi védelemre. A fényűzőhelyiségekben, előkelő éttermekben, különleges csemegeüzletekben vásárolt árúk vevőit nem kell és nem is indokolt védeni. Az utasítás igyekszik a közszükségleti cikk fogalmát, annak jogi disztinkcióját közelebb hozni a reális életviszonyokhoz, amennyiben a mindennapi szükségleti tárgyakat, melyekre az átlagos életviszonyok között élő embernek van szüksége, nyilvánítja közszükségleti cikkeknek és a fényűzési jellegű cikkeket, tehát nemcsak a fogalmilag fényűzésnek tekinthető, hanem a kiállításuk minőségénél fogva fényűző cikkeket is kirekeszti a közszükségleti cikkek köréből.

Az árdragítási ügyek aránytalanul túlnyomó része az 1920. évi XV. tc. 1. §. második pontjában megállapított áruuzsora körébe tartozik. Itt az utasítás az árszámítás «tüzetes és lelkiismeretes felülvizsgálását» kívánja meg. Minden kétséget kizáró módon elfogadja az utánpótlási ár elvét, mely a gazdasági élet elemi igazsága, hiszen semmiféle gazdasági tevékenységet folytató egyéntől nem lehet megkívánni azt, hogy olcsóbban adjon el valamilyen árut, mint amennyiért azt maga újból beszerezni képes. Ennek a képtelen kívánságnak a követelése ugyanis nemcsak az egyes gazdasági tevékenységet folytató egyéneket teszi tönkre, hanem a közgazdasági életnek is súlyos kárát okozza, mert feltartóztatlanul az általános elszegényedés felé vezet. Bár az utánpótlási ár elve különösen az utóbbi időben a bírói gyakorlatban is mind szélesebbkörű elfogadásra talált, annak praktikus és számszerű alkalmazásánál gyakran voltak számítási eltérések. Több esetben láttuk az utánpótlási áraknak valami különös elméleti alapon kiszámított alkalmazását. Az ügyészség és a bíróság nem egyszer a beszerzés időpontjának a devizaközpont jegyzése szerint számított árfolyamát vetette egybe az eladás napjának ugyanígy számított kurzusaival. Ez az utánpótlási ár természetesen üres fikció, mert hiszen ép a legutolsó időben láttuk azt, hogy az árucikkek ára változatlan zürichi jegyzés mellett is alaposan emelkedik, már pedig az utánpótlás kérdésénél nem valami elméleti arányosításról, hanem arról a nagyon egyszerű és kézenfekvő igazságról van szó, hogy mennyiért tudja az eladott cikket az eladó ebben az időpontban tényleg pótolni. E részben az utasítás világosan és szabatosan írja körül az igazságügyi miniszteri álláspontot s reméljük, hogy ennek az elvnek az elfogadása volta-képpen az árdragítási ügyek túlnyomó részének teljes megszüntetésére fog vezetni, vagyis a büntethetőség ez elv alkalmazása esetén meg fog szűnni azon ügyek legnagyobb részére, amelyek eddig ez elv nem alkalmazása, vagy nem helyes alkalmazása miatt kerültek lefolytatásra. A valuták mikénti felszámíthatásának kérdése, a devizaközpont jegyzésének alapul való elfogadása egyik

Tekintettel a nyomdai munkabér és anyagárak tetemes emelkedésére, lapunk előfizetési árát is fel kellett emelnünk.

A «Jogtudományi Közlöny» előfizetési ára 1924 január hó 1-től a Döntvénytárral együtt negyed-évre 5000 K.

legkényesebb és legérzékenyebb kérdése az egész árkalkulációnak. Ezen a ponton az utasítás az ügyészségeket arra hívja fel, hogy az árvizsgáló-bizottságtól kérjenek véleményt. Az OKÁB. a devizaátszámítás kérdésében már huzamosabb idő óta azt a gyakorlatot követi, hogy figyelemmel van a devizabeszerezés nehézségeire, arra, hogy a devizaközpont a legitim szükségletnek csak egy egész csekély hányadát tudja fedezni s hogy a devizaközpont jegyzéseit lényegesen túlhaladó áron való devizabeszerezésnek hosszabb idő óta immár többféle legitim lehetősége van. (Árúkompenzáció, részvénykivitel, stb.) Ennek a kérdésnek eddigi kényes kezelését a jövő szempontjából kétségtelenül csökkenteni fogja az a körülmény, hogy most már a devizaközpont is egyre nyitlabban tárgyalja és intézi a belföldi és külföldi kőnaértékparitás különbségeit, hogy lassanként remélhetőleg itt is megszűnik az a lehetetlen helyzet, hogy a valutára vonatkozó jogszabályok a tényleges gazdasági viszonyokkal ellentétben tartanak fenn egy fikciót.

Elismeri az utasítás, bár csak kiegészítőleg és harmadsorban a piaci árak figyelembevételének szükségességét is. E részben főleg a mezőgazdasági termelőkre van tekintettel, hangsúlyozván, hogy szerinte rendkívül nehéz a termelési költségeket kiszámítani. Nézetünk szerint a piaci ár alkalmazásának jogszerűsége elismerendő lenne iparosra és kereskedőre is ép úgy, mint a mezőgazdasági termelőre.

A lánckereskedési szakasza az árdrágítási törvénynek szintén idejémulta rendelkezés. A lánckereskedő is a háborús árúhiánynak egyik parazitája volt. Az árúbeszerzés normális lehetőségei mellett a lánckereskedelemnek nincs létjogosultsága. (A lánckereskedő helyett a behozatali engedélyek spekulánsai aktualisak manapság.) Minden büntetőtörvénynél erőteljesebben törté le a lánckereskedelmet a forgalmi adótörvény. A 3%-ot minden átruházásnál nagyon kevés cikk bírja el. E kérdés tekintetében az utasítás arra az álláspontra helyezkedik, hogy kiskereskedőnek kiskereskedőtől vagy nagykereskedőnek nagykereskedőtől való árúbeszerzése nem tekinthető feltétlenül lánckereskedésnek.

Az árúfelhalmozás, mint büntetőjogi kritérium szintén csak háborús árúhiány mellett képzelhető el. Ma a józan elvek mellett vezetett üzletnél bizonyosfokú készletgazdálkodás elkerülhetetlenül szükséges. Az utasítás itt is számol a reális viszonyokkal és honorálja a rendes gazdálkodás elveinek megfelelő árúkészlet-tartást.

Remélhető, hogy az igazságügyminiszteri utasításban kifejtett elvek általános érvényesülése megkönnyebbülést fog jelenteni az árdrágítási kérdés kezelésében, kihúzza a méregfogát ennek a kínos problémának. A következő lépés valóban nem lehet más, mint teljes likvidálása a kérdésnek s az árdrágítási törvény hatályonkívül helyezése. Ott, ahol fennforognak büntetésre szoruló visszaélésnek esetei, meg fogja adni az üldözésre a lehetőséget büntetőtörvénykönyvünknek több idevágó szakasza.

Addig is, amíg ez a teljes leszámolás, melynek mielőbbi el-érkeztét nem annyira komoly meggondolás, mint inkább bizonyos szölam respektálása akadályozza, mulhatatlanul szükségessé válik az árdrágítási ügyek eljárási szabályainak revíziója. Ha az igazságügyminiszter maga is kiemeli, hogy milyen beható és lelkiismeretes felülvizsgálatot igényel az árkalkuláció ellenőrzése, ha az ügyészséget még a vád emelése előtt is arra utasítja, hogy gyakorlati tájékozottságú szakértőket hallgassanak meg minden szakkérdésben, milyen különös ellentétben áll ezzel az a helyzet, hogy éppen ezekben a pontosabb disztinkciót igénylő, nemcsak jogi, de gazdasági vonatkozásaikban is mérlegelendő ügyekben a jogorvoslat lehetősége szinte ki van zárva. Ez oly ellentét, melynek mielőbbi megszüntetését kell várnunk attól az igazságügyminisztertől, aki az eddigi árdrágítási joggyakorlat helytelenségét maga is felismerte s annak konzekvenciáit levonni is igyekezett.

Dr. György Ernő.

Törvénykezési Szemle.

Nyugdíjvalorizáció.*

A budapesti kir. törvényszék 6. P. 35,775/1923. számú ítéletével elutasította egy magánhivatalnok nyugdíjfelemelési kérelmét a perköltségeknek kölcsönös megszüntetésével a következő okokból:

A pénznek értéktolódásából ered az a törekvés, amelyet a köznyelv és jogász nyelv is a *valorizáció* szóval fejez ki s amely azt célozza, hogy a kötelezettségekben meghatározott pénzegységek helyett annyi pénzegység fizetessék, amennyi a kötelezett egységek benső értékének megfelel.

Különösen alkalmasnak látszik ezen eltolódás meghatározására a koronának és a svájci franknak relációja.

Ezt a valorizációt, mint általános elvet a bírói gyakorlat nem fogadta el.

A dologadás a gazdasági lehetetlenülés formájában ma már nagy általánosságban védekezhetik azzal, hogy a kikötött ellenérték, amellyel e dologhitelező megkínálja a pénz elértéktelenedése következtében nem ér fel a dologteljesítés értékével: a pénz-hitelező csak kivételesen, a pénzadósnak különösen vétkes késelmének esetében hivatkozhatik a tartozási összeg értéksökkenésére s kérheti az ez esetben kármegtérítéséül szolgáló valorizációt.

A pénztartozást pusztán azon az alapon, hogy értéke csökkent a bírói gyakorlat nem valorizálja, sőt a kir. Kúria 86. sz. polgári teljes-ülési döntvényének indokolása szerint, még a baleseti járadékokban megítélt kártérítési összegek felemelésétől is részben azért riadt vissza, mert az ellenkező döntés esetleg «alapot nyújtana arra, hogy a bíróság a pénztartozások felemelésének vagy leszállításának jogi lehetőségét analógia útján általánosítsa, vagyis a baleseti járadékokon felül egyéb pénztartozásokra is minden esetben kiterjessze». «Ez azonban» — így folyik tovább az indokolás — «lényegében egyértelmű volna mindennemű pénztartozások valorizálásával, ami pedig jogi és gazdasági életünkben egykönnyen át sem tekinthető káros bizonytalanságra vezetne».

Az *áralakulás* sem igazodik a valorizáció principiuma szerint, mert nem növekszik mindennek az ellenértéke a pénzérték eltolódásának arányában. A gazdasági életben egyéb tényezők is érvényesülnek. Az árak nem mindenben s nem mindig követik a koronának zürichi vonatkozását, elmaradnak tőle, sokszor meghaladják. Különösen áll ez a munka díjazásáról. És éppen az ú. n. tisztviselők (magán- és közalkalmazottak) díjazása sohasem közelítette meg az ú. n. zürichi paritást.

A *nyugdíjat* illetően a következő különös megfontolások jönnek figyelembe:

A nyugdíjas is pénzkövetelést érvényesít.

Amikor a banknak végleges alkalmazottja a nyugdíjintézetnek tagja lesz, ennek a követelésnek csak a lehetősége van meg s összege is bizonytalan. Az igény csak akkor jön létre, amikor a nyugdíjszabályzat 8. §-ának valamely esete bekövetkezik. És ekkor összege is megállapítható az alkalmazott fizetése és szolgálati ideje szerint.

Ez a pénzkövetelés az, amely most már a nyugdíjast megilleti s amely egyéb pénzkövetelések sorsában osztozik.

A gazdasági életnek előbb említett alakulása is ellentmond annak, hogy a nyugdíj a szó szoros értelmében valorizáltassék. Indokolatlan volna, hogy a nyugdíjas bőkezűbb elbánásban részesüljön, mint a tényleges alkalmazott, esetleg többet kapjon, mintha még tényleges szolgálatot teljesítene.

A nyugdíjnak bizonyos emelését ez a megfontolás nem zárná ki.

Ha a törvényhozás ezekkel a kérdésekkel foglalkoznék, a nyugdíjra a legkedvezőbb esetben is csupán azt az elvet érvényesíthetné, hogy a nyugdíjasnak ne legyen kevesebb nyugdíja, mintha ugyanannyi szolgálat után, mint annak idején, ma menne nyugdíjba. Így szabályozta a 6000/1923. M. E. sz. rendelet (Budapesti Közlöny 171. 1923 július 31.) az állami tisztviselők nyugdíját, kimondván, hogy «az érvényben álló nyugdíjtörvények vagy szabály-

* A budapesti kir. törvényszék ítéletét — bár rendszerint csak felsőbb bírósági döntéseket közlünk — azért tesszük közzé, mert a kérdésben tudomásunk szerint még felsőbb bírósági döntésünk nincsen. Az ítélet, a nyugdíjvalorizáció kérdését minden oldalról megvilágítja és értékes adatokat nyújt általában a valorizáció problémájának megoldásához.

Szerk.

zatok értelmében nyugdíjra igénnyel bíró és nyugalombahelyeztetésük időpontjában fizetési osztályba tartozott állami tisztviselőknek nyugdíját az 1923 július 1-től kezdve annak a mindenkor fizetésnek alapulvétele mellett kell kizárólag nyugdíj címén megállapítani, amelyre az illető tisztviselőnek abban a fizetési osztályban, amelyben nyugalombahelyeztetésének időpontjában tartozott, igénye lenne abban az esetben, ha még tényleges szolgálatban állna.

Az, hogy emelés nélkül a nyugdíj nem felel meg rendeltetésének, nem sajátos tulajdonsága, mert minden elértéktelenedett pénztartozásról elmondható. A nyugdíjról mégis különösebb mértékben áll ez, mint sok más tartozásról. A nyugdíjnak nem tartás ugyan az alapja, de rendeltetése mégis az, hogy a nyugdíjas megélhetéséhez bizonyos mértékben hozzájáruljon. Felemelése nélkül elvész ez a jelentősége.

Kétségtelenül elmondható ez a járadékbiztosításról is anélkül, hogy ez egyelőre a bírói gyakorlatban hármnemű valorizációra vezetne.

De a nyugdíjat különösen jellemző momentum, hogy nem valamely forgalmi ügyleten alapuló követelés, hanem munkaviszonyon. A nyugdíj a végzett munka ellenértéke abban az értelemben, hogy nem csupán az alapszabályszerű befizetésekért, hanem bizonyos szolgálatokért s a szolgálatok idejének arányában biztosítatik és abban az értelemben is, hogy a munkadíj megállapítását befolyásolja, hogy tisztviselő megtakarításra nem szorul, mert nyugdíjat fog kapni. A munka ellenértékének egyrésze a nyugdíjnak bizonyos átértékelése nélkül elvész.

Egyéb követeléseknél elmondható talán az, hogy a pénzhitelező, amikor tisztán pénzhitelezővé vált, vállalta a pénz romlásának rizikóját; a nyugdíjasról, aki nem üzleti követelést érvényesít, hanem a megélhetéshez szükséges összeget kéri, ez semmi esetre sem áll.

Forgalmi ügyletek esetében elmondható az is, hogy így ez az egy, vagy ez a néhány üzlet kevésbé sikerült, a pénzhitelező kárpótlást szerez más ügyletekkel s kárpótlásban részesül azokban az esetekben, amelyekben ő a pénzadós. A nyugdíjas ellenben befektette munkaerejét s ha ellenértékétől megfosztatik, újból befektetni nem tudja.

Bizonyos, hogy ez minden munkabértartozásról áll általánosságban, anélkül, hogy ezen a bíróságok valorizációval segítenének, de más munkabértartozásoknál csak egyes munkák ellenértéke vész kárba, itt pedig valamely élet egész munkájának jelentékeny része.

Az elmondottakból kiviláglik, hogy a tételes jog nem ad útmutatást arra, hogy a bíró miképp döntse el a pénzben járó nyugdíj elértéktelenedésének kérdését és hogy a bírói joggyakorlat sem tartalmazza a szóba jövő kérdéseknek oly megoldását, amelyeknek analógiája irányt mutathatna.

Ez a helyzet a kir. törvényszéket nem indíthatja azonban arra, hogy a törvényhozó feladataira való utalással megtagadja a felemelést, a kir. törvényszék úgy találja, hogy az eset olyan, amidőn a bírónak magának kell a törvények és a jog szellemében a megoldást megtalálni. Olyan eset ez, amelyre a svájci polgári törvénykönyv gondol, amidőn azt mondja, hogy törvény és szokás-jog híján a bíró azon szabály szerint döntsön, amelyet mint törvényhozó a peres esetre megalkotna.

Annál indokoltabb ez a felfogás, mert a törvényhozó a vonatkozó kérdések szabályozásával éppen ezért nem foglalkozott eddig, mert a kérdések megoldása generális szabályokban lehetetlen. Csak esetről-esetre megoldható kérdések ezek s a törvényhozó amúgy sem tehetne egyebet, mint a bíróságot a méltányosság alkalmazására utasítani s az egyes eset körülményeire utalni.

Hogy a méltányosság mit kíván, azt a kir. törvényszék már kifejtette, amidőn a nyugdíj gazdasági jelentőségére utalt s kiélezte e különbségeket más pénztartozásokkal szemben és amidőn állást foglalt abban a kérdésben, hogy a nyugdíjfelemelés az életviszonyok alakulásának figyelembevételével nem lehet a szó szoros értelmében vett valorizáció, hanem az állami nyugdíjak rendezésének példáján induló nyugdíjfelemelés.

Minden méltányossági döntésnél figyelembe veendő azonban a különös eset körülményei.

Ilyen elsősorban a pénzadós helyzete.

Ha a nyugdíj nem is tartás, de a bíróság azt a különös elbárást, amelyben részesíti, a kötelezettségnek azon elemeivel is

indokolta, amelyek a tartással rokonok: már pedig tartási kötelezettségeknél a tartásra kötelezett vagyoni helyzete mindig figyelembe jön.

A 950 1923. M. E. sz. az aranyban teljesítendő fizetésekről intézkedő rendelet azon kevés követelésnél, amely az aranyban fizetés kikötésével valorizáltatott, egyenesen megengedi a részleges devalorizációt is méltányossági okokból, ha az aranyban teljesítés tekintetével az ügylet kötése óta megváltozott gazdasági viszonyokra, a pénz értékében beállott eltolódásra, az adós vagyoni és kereseti viszonyaira, az adósra méltánytalan lenne).

A valorizációnak legsúlyosabb ellenérve éppen az, hogy igen sokszor a pénzadós vagyona nem valorizálódott, hanem a romló pénzzel csökkent.

Ezért az elértéktelenedett nyugdíj kérdésénél is figyelembe kell venni az adós helyzetét.

Alperes bizonyíthatná tehát, hogy amennyiben valamennyi nyugdíjasnak nyugdíját az előzőekben jelzett mértékig felemelné, ez elviselhetetlen terhet róna rá, vagyis nemcsak az ú. n. nyugdíjintézetre, hanem magára alperesre is.

Ehhez képest a nyugdíj esetleg valamely közbenső mértékben is megállapítható volna.

De nemcsak az adós helyzete vizsgálendő, hanem a hitelező is.

A hitelező helyzetének ilyen vizsgálata csak kivételesen fordulhat elő.

A nyugdíjfelemelés ezen esetében ezt a vizsgálatot indokolja, hogy a nyugdíjfelemelést más pénzköveteléseknek még a baleseti járadékoknak általános sorsával is ellentétben valósítja meg a bíróság különösen méltányolva a nyugdíjas helyzetét, ami csak akkor indokolt, ha nyugdíjasnak szüksége van a nyugdíjfelemelésre. És figyelembe kell venni azt is, hogy a nyugdíjalap, amely elsősorban szolgál a nyugdíjigények kielégítésére s amely rendszerint ú. n. óvadékképes értékpapirokban, takarékbetétekben és ingatlanokban helyeztetett el (v. ö. 39. §.) a felemelt nyugdíjigények kielégítésére — csupán az ingatlanok tőkeértéke valorizálódván — elég lenni nem szokott. És figyelembe jön, hogy az adósnak megengedett felmentő bizonyítás a nyugdíjra kötelezett vállalatok részéről gyakorlatilag szóba alig jöhet, mert bármily súlyos is a nyugdíjfelemeléssel járó teher, alig mutatható ki, hogy a mai nagy terhek közt éppen a nyugdíjterhelés az elviselhetetlen. A nyugdíjfizetésre köteles adósra rótt ezen bizonyítás nehézségével szemben méltányos, hogy a nyugdíjas helyzete is figyelembe jöjjön s hogy a nyugdíjfizetésre kötelezett bizonyíthassa, hogy a nyugdíjas a felemelésre nem szorul. Különösen indokolt ez olyan esetben, amidőn a nyugdíjazás a nyugdíjszabályzat értelmében nem szükségképpen munkaképtelenség okából történik és ezen mai időkben, amelyekben a nyugdíjazás célja a tisztviselő részéről gyakran az, hogy a gazdasági lehetőségeket jobban kihasználhassa.

Ezzel eldőlt ez a per. A kir. törvényszék már megállapította, hogy felperesnek a nyugdíjon kívül új munkájából is oly jövedelme van, amely meghaladja a hasonló korban lévő banktisztviselők javadalmazását s amely neki és családjának jó megélhetést biztosít.

Felperes a nyugdíj felemelésére nem szorul ekkép.

De ez az ítélet csak *ezidőszerint*, a jelen helyzet fennállásának idejére dönti el a vitás kérdést peres felek közt, nem véglegesen.

Ha oly helyzet állana elő, amely a felemelést a jelen ítéletben kifejtettek értelmében indokolná, felperes követelheti s a követelését új perrel érvényesítheti.

Szemle.

— **A Hiteljogi Döntvénytár szerkesztője: dr. Gallia Béla** kúriai bíró más irányú elfoglaltsága miatt, legőszintébb sajnálatunkra, az újból kénytelen volt a döntvénytár szerkesztésétől megválni. Gallia Bélát, aki a Hiteljogi Döntvénytárt ennek önállósulása, vagyis 1907. óta szerkesztette, néhány évig néhai Fabinyi Ferencsel együtt, azóta önállóan, sokkal régibb kötelek fűzik lapunkhoz, mint annak a lelkes gárdának tagját, amely felejtethetetlen szerkesztője: Fayer László körül sereglett. Immár harminc éve annak, hogy Gallia Bélának szakavatott előkelő tollából a Jogtudományi Közlönyben az első cikk megjelent s azóta alig van évfolyam, ame-

lyet egy vagy több értékes tanulmánya ne díszítene. Ez a hosszú, bensőséges viszony — bizunk benne — a jövőben sem szenved változást. Minden lap, mint elvont fogalom munkatársainak tudásában, tehetségében és becsületes meggyőződésében konkrétizálódik. Gallia Béla ennek a lapnak mindenkor tettekkel tényezője volt és annak a programnak a megvalósításában, amelyet lapunk kitűzött s amelyhez a legváltóságosabb viszonyok közt hű maradt, Gallia Bélának támogatását ezentúl sem fogjuk nélkülözni.

Helyét a Hiteljogi Döntvénytár szerkesztésében *dr. Sebestyén Samu* ügyvéd foglalja el, aki mint lapunknak hosszú évek óta belső munkatársa bemutatásra alig szorul. Széles tudása a hitel jog minden ágában, éles jogászai judiciuma, amelyről cikkei tanuskodnak, az a közvetlen gyakorlati érintkezés, amelyben a hitelekkel áll, egyaránt alkalmassá teszi, hogy a hitel jogi judikaturának állandó bírálója legyen. Így tehát a külső változás inkább lapunk belső munkamegosztásában jelent változást anélkül, hogy bármi tekintetben irányváltozást jelentene.

— **50 éve**, hogy a «Magyar Igazságügy» első száma megjelent. «Mit akarunk» címmel a szerkesztő, *dr. Löw Tóbiás*, kir. főügyész helyettes adott programot. A folyóirat a magyar igazságügynek tudományos, módszeres, elvileges alapokon való rendezésében és fejlesztésében kívánt résztvenni. «A kapkodó dilettantizmust» — így szólt a cikk — «mely tudatlanságból vagy könnyelműségből nem akarja számbavevni, hogy az igazságügyet csak alapos szakértelemmel lehet rendezni, ostromozni fogjuk, bárhol jelentkezzék is.» A szerkesztő még «Rossz pénzügyek, jó igazságszolgáltatás» címen a jogszolgáltatási kérdések megoldásánál hangsúlyozott pénzügyi szempontok jogosságát vizsgálja. «Szívósan fogunk az ellen küzdeni» — mondja — «hogy kedvezőtlen pénzügyi helyzetünk indokul szolgáljon igazságszolgáltatásunk csorbítására. Mert tudjuk bizonyosan, hogy ennek folytán ugyan sikerülne igazságügyünket megkárosítani, anélkül, hogy pénzügyeinken a legtávolabbról is lendítenénk. És tudjuk azt, hogy a jó igazságszolgáltatás által ugyan nem töltjük meg közvetlenül az állampénztárakat, de közvetve sikerül oly állapotokat létesíteni, melyek az államot hitelében erősítik, forgalmában emelik, erkölcsi hatalmában növelik és ennek kedvező visszahatása az államéletre és pénzügyekre elmaradhatatlan». A «Magyar Igazságügy»-nek ezen első füzetében Szabó Miklós (akkor a budapesti kir. ítélőtábla elnöke), a magyar polgári törvénykönyv általános részéről értekezett, Kozma Sándor, budapesti kir. főügyész a magyar alaki büntetőjog fejlődéséről az utolsó két év alatt, Hodossy Sándor, ügyvéd és országos képviselő pedig közzétette 1870-ben Horváth Boldizsárhoz intézett emlékiratát a polgári házasságról. Törvényszéki csarnok (döntvénybírálat), jogirodalmi szemle (bírálatok, köztük Hegedüs Sándoré Ihering, Der Kampf ums Recht című művének magyar fordításáról), a külföldi jogélet és a különféle szemléje fejezi be a füzetet.

Löw Tóbiás haláláig (1880 jún. 5.) szerkesztette a folyóiratot, ekkor, a XIII. kötet után Tarnai János vette át a szerkesztést és vitte a lapnak 1893-ban bekövetkezett megszűnéséig.

— **Néhány megjegyzés a valutakövetelés behajtására irányuló végrehajtás kérdéséhez.** Dr. Sebestyén Samu kartársamnak kitűnő cikke egy már régebben érzett sérelemre mutat rá, amikor az idegen valutában fizetendő követelések végrehajtásában kifejlődött bírói gyakorlat újabb irányát ismerteti, mely máris érezteti káros hatását az addig is szörványosan mutató külföldi hitel megfoghatóságában.

A szóbanforgó cikk helyes alapelvből kiindulva reámutat ama helyes felfogásra, mely szerint az idegen valutában megítélt követelés is mint pénzkövetelés lenne kezelendő, mert csak így valószínűsíthető, hogy a hitelező követelésére annyi magyar koronát kapjon, amennyiért a teljesítés napján annyi idegen pénzt szerezhet be, amennyi neki megítéltetett.

Ha mégis megkísérlem a szakavatott tollból származó cikk kiegészítését, azt csupán azért teszem, hogy reáutaljak, hogy a bíróságok szóbanforgó gyakorlata némely speciális esetben mily messzemenő sérelmekre és a rosszhiszemű adós védelmére vezet és hogy az alaki jogszabály helytelen értelmezése által miképpen válik lehetetlenné a szerződéses akarat megvalósulása.

A sérelmes gyakorlatból tudvalevőleg két hátrány hármlik: az egyik, hogy a devizaközpont hivatalos árfolyamán átszámított összegért az effektíve kikötött idegen valuta be nem szerezhető; a másik az, hogy a pernyertes hitelező pénzét a régi átértékelés szerint csak akkor kapja meg, amikor már az idegen pénz értéke emelkedett és így a hitelező a magyar koronákban kifizetett összegért még annyi külföldi valutát sem kap, mint amennyi neki az amúgy is sérelmes átszámítás szerint járna.

Ez a kézenfekvő két sérelem azonban lényegesen fokozódik, ha a bíróság külföldi személyt marasztal belföldi személy javára külföldi pénzben teljesítendő követelés fizetésében.

Mert ily esetben is, ha a belföldi hitelező a külföldi adósnak belföldi vagyonára végrehajtást vezet és a kiküldött külföldi pénzjegyeket a végrehajtást szenvedett bírlalásában nem talál, a végrehajtás tárgyának készpénzbeli értékét a devizaközpontnak a kielégítési végrehajtás fogatosítása napján közzétett hivatalos árfolyama alapján állapítja meg.

Itt a sérelem azért nagyobb, mert a külföldi adósnak módjában áll külföldön a magyar devizaközpont megállapított árfolyamánál sokkal olcsóbban magyar pénzt vásárolni és ezzel a hivatalos jegyzés alapján már amúgy is lefokozott tartozás összegét kifizetni, ami természetesen nemcsak az adós jogtalan hasznával és a hitelező károsodásával jár, hanem a magyar korona romlását is fokozza.

De némely határozat még messzebb megy ezen téves irányban! Amikor ugyanis az adós — akár külföldi adós is — a végrehajtási törvény 41. §-a alapján a per bírósága előtt megkínálja a pernyertes felet, aki szívesen várna és végrehajtást vezetni egyáltalán nem szándékozik, a külföldi pénzben megítélt követelésnek a devizaközpontnak aznapon közzétett hivatalos árfolyama alapján magyar koronákra átszámított ellenértékével és emellett még a devizaközpont bizonyítványával beigazolja, hogy ez eredeti külföldi valutát rendelkezésére nem bocsátott, a hitelező pedig ezen összeget, illetőleg a neki megítélt külföldi pénz helyett annak fiktív ellenértékét képező összegű magyar pénzt elfogadni vonakodik, a megkínált összeget letétként elfogadja és a megítélt követelés teljes kiegyenlítéséül a pernyertes hitelezőnek kiutalja.

Ezen felfogás azonban már nemcsak az anyagi igazsággal és az ország gazdasági érdekével, hanem a végreh. törvény kifejezett rendelkezésével is ellenkezik.

A végreh. törvény 217. §-ában körülírt eljárást ugyanis csupán a végrehajtás folyamán a végrehajtás fogatosítására illetékes bíróság részére írja elő, de nem jogosítja fel erre a per bíróságot, mely előtt átértékelési tárgyalás nem kontempláltatott. Ez nem formához való ragaszkodás, hanem lényegbevágó különbség, mert míg a végrehajtás fogatosítására illetékes bíróság a végreh. törvény 217. §-a értelmében szakértői bizonyítást is fogatosíthat, addig a per bírósága a végreh. törvény 41. §-a értelmében csupán a megkínálást hivatott testálni, de bizonyítást nem fogatosíthat, sőt kérdéses, hogy a feleknek nyilatkozási joga a teljesítés megkínálásán és annak elfogadásán túl terjeszkedhet-e?

Tehát a dr. Sebestyén Samu cikkében javaslatba hozott ama expediens, hogy bank-zakértő állapítsa meg azon magyar korona összeget, amelyért a hitelező a fizetés napján a neki megítélt külföldi pénzüsszeget megvásárolhatja, csak akkor lenne tökéletes, ha a per bírósága a végreh. törvény rendelkezéséhez szigorúan ragaszkodva csupán azt fogadja el teljesítésként, amit megítélt, anélkül, hogy a hatáskörén kívül eső átértékelést is megkísérelné.

Dr. Pollák Imre.

— **A Jogállam** nemrég elhunyt szerkesztőjének helyét, mint örömmel értesülünk, *dr. Szalai Emil* vállalta el, aki tudvalevőleg ennek a lapnak is régtől fogva belső munkatársa. Ezzel a meleg kollégialis viszony, amely bennünket lapársunkhoz kapcsolt, még bensőbbé vált. Szalai Emil nemcsak a szerzői jognak méltán legelismertebb hazai szaktekintélye, hanem széles látókörű, nyugateurópai értelemben vett jogász, aki írói készségéről és tehetségéről a tollforgatás legkülömbözőbb terein tett tanúságot. Már a Jogállamnak legközelebb megjelenő januári száma, amelyben *Wlassics Gyula* az elsőfokú közigazgatási bíráskodásról, *Vargha Ferenc* a képviselők büntetőjogi felelősségéről, *Mészáros Artúr* a valorizációról, *Lengyel Aurél* a büntető novelláról értekezik, kézzelfogható bizonyossága lesz annak a magas

színvonalnak, amelynek nemcsak fenntartását, de emelését is bizton várhatja a magyar jogirodalom az új szerkesztőtől. Reméljük, hogy a «Jogállam»-nak új korszaka biztató jel jogi szaksajtónknak mostoha életében.

— Idegen pénznemre szóló tartozások átszámítása.

A m. kir. állami jegyintézet budapesti főintézete, mint a Devizaközpont vezetője 1923 december 18-án a Devizaközpont összes tagjait arra utasította, hogy a nekik megvételre ajánlott olyan devizákat és valutákat, amelyekre valamely kiviteli engedélyből kifolyólag beszolgáltatási kötelezettség nem áll fenn 10%-ban a hivatalosan jegyzett pénzfolyamán, 90%-ban azonban a *belföldi korona árfolyamán* vásároljanak meg.

Ezzel végre hivatalosan is szakítottak azzal az eddigi noli me tangere-ként őrzött állásponttal, hogy az idegen pénznemben kifejezett pénzüsszegnek magyar koronára való átszámításánál mást, mint a hivatalosan jegyzett árfolyamot alapul venni nem lehet, ami az érdekeltekre nézve tudvalevően az utóbbi időben 30–40% károsodást jelentett. Ezentúl a Devizaközpont naponként közölni fogja a belföldi korona zürichi árfolyamát is, amely már hosszabb idő óta 0.0187 $\frac{1}{2}$ s amelynek megfelelően egy svájci frank magyar koronákban kifejezve 5333 $\frac{33}{100}$ koronát ér. A többi deviza- és valuta árfolyamát úgy kell kiszámítani, hogy azok zürichi kezdő árfolyamán meg kell szorozni a fenti svájci frank-ellenértékkel (a fillérek elhagyásával). Ha tehát, pl. a dollárt Zürichben 1923 december 21-én 573 $\frac{3}{4}$ -el jegyezték, akkor a Devizaközpont tagjai, a nekik eladásra kínált dollárösszeg 90%-áért aznap 30,598.087 fizettek, 10%-áért persze továbbra is 21,400 koronával volt kénytelen megelégedni a beszolgáltató. Amint látható ez a meglehetősen mesterkelt átszámítási mód még egyáltalán nem közelíti meg az igazságot, ámde kétségtelen, hogy az eddigi szabályhoz képest igen nagy haladást mutat. Kíváncsok volna tehát, ha a bíróságok is — ha már úgy vélik, hogy a hitelezőn teljesen segíteni nem tudnak — legalább ehhez a számítási módhoz alkalmazkodnának ítéleteikben olyankor, mikor az idegen pénznemben megállapított követelést belföldi pénznemben kell megállapítaniok, illetőleg a végrehajtási eljárás során hozandó végzéseikben olyankor, mikor az effektív valutában megítélt követeléseknek a V. T. 217. §-a értelmében kiszámítandó «készpénzbeli egyenértékét» megállapítják.

— **A V. T. 217. §-ához.** A korona állandó romlása folytán nagyon sérelmes a hitelezőkre nézve, hogy abban az esetben, ha a végrehajtás nem magyar korona erejéig rendeltetett el a végrehajtás tárgyának készpénzbeli egyenértékét a bíróság nem az effektív teljesítés napja, hanem más korábbi időpont szerint állapítja meg. Ezzel a méltánytalan és törvényben nem gyökerező állásponttal szemben a rétsági kir. járásbíróság Pk. 1319. 1923. sz. végzésében akként döntött, hogy az adós által szállítani elmulasztott búza készpénzbeli egyenértékét megállapította ugyan, de azzal «hogy jogában áll a felek bármelyikének a tényleges teljesítés után a teljesítés napján jegyzett tőzsdei középár alapján újabb megállapítást kérelmezni».

A balassagyarmati kir. törvényszék némi módosítással helybenhagyta a járásbíróság végzését, kimondván, hogy adós «abban az egyenértékben köteles fizetni, mely készpénzbeli összeg a tényleges teljesítés, avagy árverés esetén a vételár bírói felosztása napján megfelel X q búzának a megelőző napon a budapesti árutőzsdén jegyzett középárfolyam szerinti készpénzbeli összegnek».

— **Valorizációs esetek.** 1. A kártérítés mérvére csak a kár bekövetkezése idején fennálló viszonyok lehetnek irányadók. A pénz vásárlóerejének csökkenése a kártérítés megállapításánál figyelembe nem jöhet, különösen ha, makacs védekezés és a per szándékos elhúzása meg nem állapítható. (Kúria 1923 okt. 16. P. VI. 7592/1922.) Itt a Kúria a 86. sz. t. ü. döntvénynek a baleseti kártérítésre vonatkozó álláspontját mindennemű kártérítésre kiterjesztette.

2. Az ismert kelengyeperek közül legújabbán elbírált egyik esetben az ügylet 1913. évben történt. A felperes a 3000 K vételár, a megállapodásnak megfelelően, havi részletekben takarékpénztárba befizette, úgy hogy 1920 július 1-ig fizetési kötelezettségének pontosan és teljes mértékben eleget tett. Alperes csak a kelengye szállításának igazolása esetében rendelkezhetett volna a befizetett összeggel. A teljesítés iránti keresetnek gazdasági lehetetlenülés okából történt elutasítása mellett feloldatott a fel-

lebbezési bíróság ítélete annak a kiderítése végett, vajjon késelelem nélkül értesítette-e alperes felperest a szállítás gazdasági lehetetlenségéről, rendelkezésére bocsátotta-e a lekötött összeget a felperesnek, és ekként megtett-e mindent avégből, hogy a felperest a pénz további elértéktelenedésével szemben megóvja? Mert ettől függ az előbbi állapot helyreállításával járó valorizáció mikénti megoldása. (Kúria 1923 október 31. P. II. 2393/1922.) Habár a Kúria határozata a valorizációra nézve irányadó időpont tekintetében határozott kijelentést nem tartalmaz, annyi mégis megállapítható, hogy ebben az esetben — a mult számunkban 1. és 3. alatt közölt határozatoktól eltérően — a Kúria nem gondolt a gazdasági lehetetlenülés beálltát megelőző befizetések időpontjaig visszamenő valorizációra. Mert a lehetetlenülésről való értesítésnek és a befizetett vételár visszakínálásának csak annyiban lehet fontossága, amennyiben ezeknek elmulasztásával az alperes a felperest megkárosította, ez a károsodás azonban csak a mulasztás után bekövetkezett pénzértécsökkenésből állhat.

3. Egészen új szempontból bíráltatott el a valorizáció kérdése a következő esetben: Vevő a vételárt azonnal lefizette s nyomban az ingatlan birtokába lépett, a szerződés azonban kifejezetten a gyámhatóság jóváhagyásától volt függővé téve, ezt pedig az árvaszék megtagadta, mire az eladó a vételárt a vevőnek azonnal visszaküldte, illetve el nem fogadás folytán bírói letétbe helyezte. Eladó által az ingatlan birtokának visszahoztatása iránt indított keresetnek hely adatott és a vevőnek valorizáció iránti viszontkeresete elutasított. Mert abból, hogy a felek a szerződést, a kikötött gyámhatósági jóváhagyás bevárása nélkül és jogfenntartás nélkül azonnal foganatósították — az következik, hogy szándékuk szerint kártérítési kötelezettségük csak attól az időponttól áll be, amelyben a szerződéssel célbavett eredmény meghiusulásáról értesülnek, ezen az időn belül azonban a kikötött jóváhagyás megtagadásának esélyeit egyaránt magukra vállalták. Ezért a szerződés meghiusulása egyik fél terhére sem róható s az ezzel járó kockázatot egyaránt viselni kötelesek. Ez annál is inkább méltányos, mert a jóváhagyás megtagadásáig lefolyt két gazdasági év alatt a vevő élvezte az ingatlanok — jelentékenyen emelkedett — hasznait, amelyeket mint jóhiszemű birtokos ő sem köteles megtéríteni. (Kúria 1923 nov. 2. P. III. 5870/1922.) Ez a határozat az ingatlan birtoklásának következményeit egészen más képen vonja le, mint a mult számunkban 1. alatt közölt határozat; de az indokolás másik része — az esélyekkel való számolás szempontja — is figyelemre méltó.

4. Felperes vételi megbízást és evégből francia frankokat adott az alperesnek. Alperes nem tett eleget a megbízásnak és a frankokat nem hozta vissza, mire felperes annyi magyar koronát követelt, amennyi a megbízás nem teljesítéséről kapott értesítéskori árfolyam szerint a francia frankoknak megfelelt. Alperes nem fizetett; felperes másfél év eltelté után francia frankok iránt indított keresetet, amelynek a fellebbezési bíróság helyt adott. Felülvizsgálat folytán francia frankok helyett annyi magyar koronában marasztaltatott az alperes, amennyi a fentemlített — lejáratkori — árfolyam szerint a francia frankoknak megfelelt. Ezen összeg után ugyanezen lejárat naptól jár a törvényes kamat. Ezenfelül megtérítendő az a kár, amely abból állott elő, hogy a korona zürichi árfolyama a kereset beadásától a tényleges kifizetésig csökkent; ellenben a késedelmes keresetindításig beállott pénzértécsökkenést a hitelezőnek kell viselnie; az árfolyamkülönbség után pedig a kamat a végr. t. 43. §-a értelmében az ítéletben megszabott teljesítési határidő leteltétől jár. (Kúria P. IV. 6737/1922.) Ez a határozat fenntartja a ker. t. 326. §-a körül kifejlődött és sok támadásnak kitett gyakorlatot, de kártérítési jellegű valorizációs korrektúrával.

5. A távollevő felperes részére kirendelt gondnok a felperes ingatlanát 1917 évben eladta, a vételár ugyanekkor kifizettetett és a gyámhatóság a szerződést jóváhagyta. A felperes által 1920 évben indított kereset folytán a szerződés hatálytalanított, mert az 1877: XX. t.c. 28. §. d) pontja alapján kirendelt gondnok még gyámhatósági jóváhagyással sincs jogosítva a gondnokolt ingatlanát elidegeníteni. Méltánytalan volna, hogy alperes, aki a gyámhatósági intézkedés jogosságában bízva, 1917. évben fizetett, csak mai koronákban kapná vissza pénzét és így egyedül viselné a korona elértéktelenedéséből eredő egész kárt. De méltánytalanul nagy hátrány érné a felperest is azzal, hogy az ő részvétele nélkül érvénytelenül eladott ingatlanait csak a vételár valorizált

visszafizetése ellenében kaphatná vissza, esetleg az ingatlanok mai értékét is meghaladó összeget lenne kénytelen fizetni. Ezért az összes körülmények mérlegelésével állapítandó meg, az értékelőtőlódásokból mindkét félre háromolható hátrányok lehető méltányos kiegyenlítéseken az az összeg, amelynek kifizetése ellenében az alperes az ingatlan tulajdonát és birtokát a felperesnek visszabocsátani köteles. (Kúria 1923 okt. 16. P. III. 5709/1922.) Ez az álláspont teljesen megfelel a lapunk m. é. 18. számában «Valorizáció» cím alatt közölt cikk befejező részében mondottaknak.

6. Az ingatlan megvétele iránt tárgyalások folytak, de az ügylet nem jött létre, mégis már előre pénzt adott a felperes a tulajdonos alperesnek, aki a pénzt a bekebelezett terhek kifizetésére fordította. Felperes a tulajdonjog iránti keresettel elutasítatott és valorizációt sem követelhet, mert in integrum restitutiónak csak akkor lehet helye (!) ha az ügylet, bár érvénytelenül, de tényleg mégis létrejött. (Kúria 1923 nov. 6. P. III. 6291/1922.) Ily álláspont mellett az alperes a kapott összeget egyáltalán nem tartoznék visszafizetni.

Közgazdaság.

A Magyar-Amerikai Bank részvényeinek jegyzését a tőzsdetanács legutóbbi ülésén megengedte és az intézet igazgatósága hétfőn, december 24-én vezette be a tőzsdére a részvényeket. Az eddigi eredmények alapján az elmúlt év nyereségéből előreláthatólag legalább 500 K osztalékot fog fizetni az intézet. A bank berlini téri központi palotája január elején nyílik meg. A fővárosban öt fiókja van az intézetnek. Affiliált intézetei: a Szegedi Magyar-Amerikai Bank r.-t., a Mandl Ernő Bankház r.-t. Debrecen, az Erzsébetfalvai Takarékpénztár és Kereskedelmi r.-t., az Általános Vágóállat és Élelmiszer r.-t., az Általános Húsipari és Húskereskedelmi r.-t., a Mokka Keleti Szőnyegszövő r.-t. Nagyobb érdekltséggel rendelkezik az intézet a Margitszigeti Gyógyfürdők r.-t.-nél, a Stephaneum nyomdánál és a Dunaharaszti Faipari r.-t.-nél. Erzsébetfalván 26,000 négyszögöl területtel rendelkezik az intézet, továbbá a most épülő kereskedelmi kikötővel szemben öt nagy épülettel.

A Magyar-Olasz Bank Részvénytársaság dubicsányi Barta Arnold m. kir. udvari tanácsos elnöklété alatt tartott rendkívüli közgyűlésén elhatározta alaptőkéjének 1.750.000 darab új részvény kibocsátása által 700.000,000 K-áról 1 milliárd 50 millió koronára való felemelését. A régi részvényeseknek elővételi joguk van az összes új részvényekre. Ennek folytán minden ket régi részvény alapján egy új részvény vehető át, töredékrészvények azonban nem adatnak ki. Az elővételi ár új részvényenként 10,000 K, mely összegben a költség és illeték is bennfoglaltatik.

A Hungária Jaquardszövőgyár r.-t. közli, hogy részvényeit a Kohnér Adolf Fiai cég december 21-én bevezette a tőzsdei hivatalos forgalomba.

A Fővárosi Bank és Váltóüzlet r.-t. december 17-én Szécsi Lajos udvari tanácsos elnöklété alatt megtartott rendkívüli közgyűlése, az intézet alaptőkéjének 480.000,000 K-ára való felemelését határozta el. Minden egy darab 1000 K névértékű összevont részvény alapján 9 darab új 1000 K névértékű részvény vehető át 4000 K kibocsátási áron. Ezen tranzakció folytán az intézet látható saját tőkéje körülbelül két milliárdot fog kitenni.

Fiatál ügyvéd jónevű irodába betársulna, esetleg helyiség-használatért tárgyalásokat ellátna. Cím a kiadóhivatalban.

Fiatál ügyvéd nagy gyakorlattal, perfekt német, francia, fővárosi irodába társulna (esetleg tőkével is) vagy alkalmazásba lépne. Megkeresések a kiadóhivatalba a hirdetmény száma alá küldendők.

Budapesten főútvonalon berendezett irodával, telefonnal rendelkező munkaszerető ügyvéd bármely alakban társulna kollégával. Nagyszerű alkalom kartársaknak, kik irodahelyiséget keresnek vagy irodahelyiségüket lakásnak, illetve más célra kívánják felhasználni. Ajánlatokat «Megállapodunk» jellegre kiadóhivatalba.

Délutáni foglalkozást keres ügyvédi irodában Csulmann Mariska, VIII., Nap-u. 4. sz., II. 22. Telefon J. 4-14.

Bérbe- esetleg eladó jó forgalmú ügyvédi iroda, berendezve, lakással, haláleset folytán, bírósági székhelyen. Dr. Bródyné, Tiszalók.

Vízkúrák, Zander, soványítás

inhalatórium, orvosi massage, villamozás, diathermia, quarz

Dr. MANDLER OTTÓ gyógyintézetében,

B. dapest, IX., Kávin-tér 10. (Bejárati Ráday-utca 2.) Telefon: József 3-75.

KÖNYVUJDONSÁGOK

	Ára K
Dr. Kovács Marcell: Valorizáció	1080
Dr. Frigyes Béla: A pénztartozások valorizálása	1440
Dr. Tóth Lajos: Polgári törvénykezési jog	54000
— Magyar magánjog. Két kötet	72000
A társulati adóról szóló 1922. évi XXIV. tc. végrehajtási utasítással	5175
A közadók kezeléséről szóló 1923. évi VII. tc. végrehajtási utasítással	5750
Edvi Illés-Degré Miklós: A magyar büntetőtörvények zsebkönyve. Bekötve	32400
Dr. Moór Gyula: Bevezetés a jogfilozófiába	13500
Barcza Imre: A magyar korona zürichi árfolyamának táblázata 1914-1923-ig	3300

Megrendelhető:

FRANKLIN-TÁRSULAT könyvkereskedésében

Budapest, IV., Egyetem-utca 4.



ARTATÁSKÁT

rendelésre a legolcsóbban készít

WEIL EMIL

bördíszműűárúk gyára
Budapest, IV., G... Ennek

Természettani és természetrajzi műszerek
Vetítő-készülékek
Térképek és falitáblák
Vegytani laboratóriumi műszerek és eszközök
Rajzminták, falitáblakörzők és vonalzők
Fizikai és kémiai experimentáló szekrények az ifjúság számára
Mérnöki műszerek
Rajzeszközök és logarlécek
Mikroskópok és tudományos műszerek legjutányosabban kaphatók

CALDERONI

Mű- és Tanszervállalat Részvénytársaságnál

Budapest, IV., Váci-utca 50.

Árajánlattal készséggel szolgálunk

GUMMITALPU CIPŐKÜLÖNLEGESSÉGEK

PONGRÁCZ-nál, Budapest, VI., Szondi-u. 23.

Telefon: Hívószám 24-79.

16404

Főszerkesztő:
Dr. Dárday Sándor.

Felelős szerkesztő: **Dr. Vámbéry Rusztem. I.,** Bérc-u. 9. (Tel. József 108-69.)

Főmunkatárs:

Dr. Teller Miksa V., Szalay-u. 3. (Tel. 3-95.)

Lapkiadó-tulajdonos: **Franklin-Társulat IV.,** Egyetem-u. 4.

Franklin-Társulat nyomdája: Géczy Kálmán.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
 Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden hó 1-én és 15-én
 Előfizetési ára Döntvénytárral együtt
 negyedévre 5000 korona

Egyes szám ára 1000 korona

TARTALOM. A valorizáció. (A budapesti ügyvédi kamara felterjesztése.) — *Alföldy Ede* ny. kir. táblai tanácselnök: A bírói szervezet és a peres eljárás egyszerűsítése. — *Dr. Kende Ernő* ügyvéd, tőzsdebírói jogügyi titkár: A valorizációs ítéletek értékmérője. — *Dr. Hevesi Illés* budapesti ügyvéd: Életjáradéki szerződés és életbiztosítás. — Szemle.

Melléklet: Magánjogi Döntvénytár. XVII. k. 1. iv. — Hiteljogi Döntvénytár. XVII. k. 1. iv. — Tartalommutató a Hiteljogi Döntvénytár XVI. kötetéhez. — Tartalommutató a Közigazgatási és Pénzügyjogi Döntvénytár XV. kötetéhez. — Tartalommutató a Jogtudományi Közlöny 1923. évfolyamához.

Valorizáció.

— A budapesti ügyvédi kamara felterjesztése. —

Mint minden égető napi kérdés, amely a pártok és jelszavak mérközésének gyújtópontjában forog, a valorizáció problémája is hiába várja a megoldást. Pedig ennek sürgősségét aligha vonja valaki kétségbe. A budapesti ügyvédi kamara elnökségében megvolt a gyakorlati érzék és a bátorság arra, hogy a kérdést legutóbbi rendkívüli közgyűlése napirendjére kitűzze. A közgyűlés határozata utasította a kamara választmányát, hogy a pénzügyi hanyatlásával kapcsolatban felmerült anyagi és alaki magánjogi kérdések rendezése tárgyában az igazságügyminiszterhez és a kir. Kúria elnökéhez felterjesztést intézzon. E felterjesztés lényege a következőkben közöljük:

A gazdasági és főleg pénzügyi rendszabályok, amelyekre a háború végszüksége kényszerítette a hadviselő államokat, világszerte a pénzügyi hanyatlását idézték elő. A modern hitelgazdaságban a pénznek mint értékmérőnek és fizetési eszköznek nagyfontosságú szerep jutott: a pénzügyi hanyatlása ezért súlyosan érezhető hatással volt a magánosok jogviszonyaira. A gazdasági élet is a pénzügyi állandóságának feltevésén épült fel, amely nálunk kivált az 1892. évi valutareform korszakos alkotásának áldása óta szinte megingathatatlanul látszott. A pénzügyi értékek előre nem látottan bekövetkezett hanyatlása ezért a gazdasági életben, de kivált a jogszabályok alkalmazásában és a jogügyletek lebonyolításában kritikus ellenmondásra vezettek. Az új helyzet változott jogalkalmazást követelt meg. És figyelemre méltó jelenség, hogy nemcsak hazánkban, hanem a háború következményei alatt szenvedő többi államokban is a jogélet ez új égető kérdéseinek megoldására a törvényhozás vagy egyáltalában nem, vagy csak igen későn vállalkozott; a feladat nagyobb részének teljesítését a bírósági joggyakorlatnak kellett megkísérelnie.

A probléma első megjelenési formájában a bírói gyakorlatot azok a viszonyos (kiváltképp az adásvételi, és ezek közül is különösen a szállítási) szerződések foglalkoztatták, amelyekben dologszolgáltatás vagy munkateljesítmény állott szemben a pénzzolgáltatással és amelyek egyik oldalról sem voltak még teljesítve. A kérdés az volt, hogy az értékét tartó dolog vagy munkaszol-

gáltatás teljesítése követelhető-e a hanyatlott értékű pénzzolgáltatás fejében? Felsőbírói ügyeink bölcs mérséklete rendületlenül kitartott a *pacta sunt servanda* elve mellett mindaddig, amíg meg nem találta azt az elvi határvonalat, amelyen belül a dolog- és munkaszolgáltatással tartozó fél szerződési kötelezettsége alól megokoltan felmenthető. Mert bíróságaink helyesen ismerték fel azt a veszélyt, amellyel a szerződéses köteleknek korlátot s határt nem ismerő meglazítása járt volna.

A gazdasági lehetetlenülés határvonalát a felsőbírói joggyakorlat előbb a kötelezett felet fenyegető vagyoni romlásban, utóbb ennek elejtésével a szolgáltatás és ellenszolgáltatás nagyfokú aránytalanságában ismerte fel.

A pénzügyi hanyatlása a gazdasági lehetetlenülés problémáján túl szükségképp a sürgős megoldásra váró jogi anti-nomiák egész sorát vetette fel.

E kérdésnek egész köre, csak a pénzügyi végleges állandósításával, tehát valutáris reformmal, a pénzügyi rendszer regenerálásával fog teljesen kielégítő és következetes megoldást találni. Ennek megvalósítása nem a törvényhozó pusztá akaratától függ, hanem az ország gazdasági erőinek elégséges voltától.

Addig is azonban, amíg az elmaradhatatlan valutareform ideje elérkezik, a magánosok jogviszonyai közül némelyek sürgős casus-tikus orvoslást követelnek. Felsőbírói ügyeink a tényállások bizonyos részével szemben ennek útját gyakorlati érzékkel megtalálták, míg más az előbbiektől elvileg nem különböző esetekben azt mondják ki, hogy «törvényhozói intézkedés híján» a pénzügyi hanyatlásának bírói figyelembevételét nem látják helyenvalónak.

A *dologi kár* tekintetében a kir. Kúria fenntartja azt a tételt, hogy a kártérítés mértékére nézve a kártétel időpontjának értékelése irányadó, mindazonáltal kimondja, hogy a károsult fél tényleges kárának megtérítéséhez csak akkor juthat, ha neki a kötelezett fél annnyival nagyobb összeget fizet, amennyivel a pénz értéke időközben csökkent.

(K. 1922. XI. 29. P. IV. 5453/1922. Hitelj. Dtár XVI. 6. l. 5. sz.; P. II. 2103/1912. Magánj. Dtár XVI. 11. l. 87. sz.; K. 1923. VI. 6. P. VI. 5504/1922. Magánj. Dtár XVI. 126. l. 96. sz.)

A jogügylet érvénytelensége, hatálytalansága vagy elállás folytán *visszajáró vételár* mellett, ha az eladó az előzetesen felvett vételárat sem vissza nem fizette, sem bírói letétbe nem helyezte, megtérítendő az a «valutakülömbőség», amelyben a pénz értékének időközben bekövetkezett csökkenése kifejezésre jut.

(K. 1922. XII. 12. P. IV. 1686/1922., Hitelj. Dtár XVI. 7. l. 6. sz.; 1923. I. 31. P. VII. 3531/1922. Hitelj. Dtár XVI. 65. l. 33. sz.; 1922. III. 6. P. IV. 2481/1922. Hitelj. Dtár XVI. 55. l. 29. sz.; 1923. III. 8. P. V. 7576/1922. Magánj. Dtár XVI. 68. l. 60. sz.; 1923. IV. 10. P. V. 4861/1922. Magánj. Dtár XVI. 65. l. 59. sz.; 1923. VI. 6. P. V. 7702/1922., 7964/1922., 1363/1923., 1619/1923. Magánj. Dtár XVI. 124. l. 95. sz.; 1923. IX. 4. P. V. 8051/1922. Magánj. Dtár XVI. 142. l. 108. sz.)

Tartás és életjáradék iránti, valamint a hasonló természetű követelések tekintetében, míg az előbbi joggyakorlat a felek vagyoni viszonyaiban vagy az általános gazdasági viszonyokban utóbb beállott előre nem látott változások alapján a Pp. 413. §. értelmében csak az ítéletben megállapított tartás felemelését engedte meg, az egyezségileg vagy szerződésileg megállapított tartását nem, addig a legújabb jogfejlődés következetesen ezt is megengedhetőnek mondja ki.

* A választmány a felterjesztés tervezetének elkészítésével *dr. Lőw Loránt* ügyvédet bízta meg. A tervezet egy e célra alakított nagyobb bizottság elé került, mely beható eszmecsere után a tervezetet némi módosítással és kiegészítéssel elfogadta. A választmány egyidejűleg a kötelesrésznek természetben való megítélése kérdésében is intézett felterjesztést az igazságügyminiszterhez és a kir. Kúria elnökéhez. Ezen második felterjesztés tervezetét *dr. Reitzer Béla* készítette.

Szerk.

(K. 1923. I. 30. P. I. 2595/1922. Magánj. Dtár XVI. 99. l. 76. sz.; K. 1923. IV. 10. P. III. 4209/1922. Magánj. Dtár XVI. 96. l. 75. sz.; K. 1923. VI. 19. P. III. 4530/1922.; u. o. P. I. 2691/1920. P. I. 7974. Magánj. Dtár XVI. 120. l. 93. sz.; K. 1923. IX. 27. P. I. 5693/1923.; Jogtud. Közl. 1923. évf. 176. l.)

A *kisajátítás* esetére kimondatott, hogy a becslés idejében megállapított kártalanítási összeg a fizetés teljesítésekor értékben jár. (Pk. V. 4442/1922.; Pk. V. 4725/1922. Magánj. Dtár XVI. 122. l. 94. sz.)

Az *örökjogi* viszonyokra vonatkozólag a felsőbb bírósági joggyakorlat ezidőszereint még arra hárítja a pénzürték hanyatlásából előállott hátrányt, aki az osztzkodás késését okozza. Így kimondta a kir. Kúria, hogy a *kötelesrészre* jogosult terhére esik az értéktolódás hátránya, ha a jogérvényesítéssel késedelmes volt (P. I. 4244/1922. Magánj. Dtár XVI. 131. l. 100. szám); a *hagyományos* viseli a pénz értékcsökkenését, ha az örökös által felajánlott fizetést nem fogadta el (P. I. 2576/1922. Magánj. Dtár XVI. 132. l. 110. szám); *osztály* esetében a megegyezés szerinti értékmegtérítés kifizetését késleltető fél viseli a pénz elértéktelenedéséből eredő kárt. (P. V. 7945/1922. Magánj. Dtár XVI. 141. l. 107. sz. v. ö. Jogtud. Közl. 1923. évf. 155. l.)

Míg azonban a tényállások egy körével szemben a bírósági joggyakorlat nem habozott a pénzürték hanyatlásának magánjogi következtetéseit levonni, addig számos más esetben ezeknek a következtetéseknek gyakorlati alkalmazása elől azzal a megokolással tért ki, hogy ennek csak törvényhozási intézkedés alapján volna helye. (Kúria 1923. IX. 11. P. I. 5387/1922. Magánj. Tára IV. k. 129. l.; Kúria P. I. 6768/1922., 1923. VI. 20., P. I. 6773/1922., P. VI. 4305/1922. — V. ö. Jogt. Közl. 1923. évf. 131. l. 7—9. jegyzet.) Különösen éles formulázással domborítja ki ezt az álláspontot a baleseti járadék felemelésének kérdésében hozott 86. számú polgári teljes-ülési határozat indokolásának okfejtése.

Ez a változó felsőbb bírósági elvi állásfoglalás nemcsak a jogkereső közönségben, hanem a jogász körökben is a jogbizonytalanság érzését idézte elő és az egységes és következetes példaadás híján az alsóbíróságoknál is bizonytalan tapogatózás és kísérletezés forrásává lett.

Az ügyvédi kar, mint a nagyközönség jogi tanácsadója és ebben a működésében a jogvita első bírója, különös súllyal érzi magára neheznedni a jogi véleményezés felelősségét, amidőn ebben az égető napi kérdésben nélkülözni kénytelen azt az okulást, amelyet legfelső bíróságunk jogszolgáltatásából egyébként meríteni szokott. Ezért a budapesti ügyvédi kamara kötelességének ismeri azzal az indítvánnyal fordulni Nagyméltóságodhoz, hogy megfelelő intézkedéssel ennek a jogbizonytalanságnak sürgősen véget vessen addig is, amíg eljön annak ideje, hogy pénzürtégi (tehát közjogi) rendszabályokkal a pénzürték állandósága helyreállíttassék.

I. Elhatárolás.

Ami már most magának a magánjogi szabályozásnak értelmét illeti, arra nézve a kamara fontosnak tartja egyfelől azoknak a tényállásoknak, amelyeknek körén belül a pénzürték hanyatlása magánjogilag figyelembe vehető, másfelől azoknak, amelyekre nézve ennek nincs helye, elvi megkülönböztetését és elhatárolását. Fent utaltunk arra, hogy a gazdasági lehetetlenülés helyes felfogása csak akkor vált lehetővé, amikor gyakorlatunknak sikerült a szolgáltatás és ellenszolgáltatás arányosságában felismerni azt a határvonalat, amelyen belül a szerződéses kötelezettség alól való felmentése egyáltalában indokoltnak mutatkozik.

Bizonyára az elhatárolás szükségének ez az érzése az, amely bíróságainkat a pénzürték hanyatlásának magánjogi kérdéseiben való állásfoglalásukban befolyásolja. Érdekesen jut ez kifejezésre a 86. polgári teljes-ülési döntvény indokolásában: «Megerősíti az előadottakat az a megfontolás, hogy az ezúttal tárgyalott jogegységi határozat álláspontjával ellenkező döntés, ha kifejezetten csupán a baleseti járadékok felemelésének vagy leszállításának megengedésére szorítkoznánk is, alapot nyújtana arra, hogy a bíróság a pénzürtéztartozások felemelésének vagy leszállításának jogi lehetőségét analógia útján általánosítsa, vagyis a baleseti járadékokon felül *egyéb pénzürtéztartozásokra is minden esetben kiterjessze*. Ez azonban lényegében egyértelmű volna *mindennemű pénzürtéztartozás valorizálásával, ami pedig jogi és gazdasági életünkben egykönnyen át nem tekinthető káros bizonytalanságra vezetne.*»

Csatlakozunk ehhez az okfejtéshez abban a részében, hogy

mindennemű pénzürtéztartozás valorizálása jogi és gazdasági életünkben egykönnyen át nem tekinthető káros bizonytalanságra vezetne. De nem tehetjük magunkévá azt konkluziót, hogy az okból a pénzürték hanyatlásának figyelembevételéről a magánjogban ott is lemondjunk, ahol azt tárgyilag megokoltnak ismertük fel; ellenkezőleg: annak szükségét ismerjük fel ebből, hogy megkeressük azt a határvonalat, amelyen kívül a pénzürték hanyatlását a magánjog nem veheti figyelembe.

Ezt a határvonalat a már fent nagy vonalaiban ismertetett felsőbb bírósági határozatokban megtaláljuk. Azoknak a tényállásoknak, amelyekre nézve a kir. Kúria eddigi joggyakorlata a pénzürték hanyatlásának figyelembevételét a magánjogban helyénvalónak látta, közös ismertető jegye az, hogy olyan pénzürtéztartozásokról van szó, amelyek keletkezésük alapján vagy a jogviszony tartalmánál vagy rendeltetésüknél fogva valamely nem pénzürtéztartozás vagy munkaszolgáltatás egyenértékének (ellenértékének, megváltásának, megtérítésének) kifejezői. Ilyen esetekben a tartozás mértéke alapján véve nem maga a kirovó pénzürtéztartozás, hanem a jogviszony alapja, tartalma vagy rendeltetése szerint meghatározott vagyontárgy értéke; a kirovó összeg pedig csupán ennek a tárgyi értéknek kifejezője.

Önként következik ebből, hogy nincs helye a pénzürték hanyatlása magánjogi figyelembevételének az úgynevezett tiszta pénzürtéztartozásoknál, amelyek tartalmuk szerint valamely nem pénzürtéztartozás vagy munkateljesítmény értékével ilyen közvetlen viszonylatban nincsenek; ilyenek nevezetesen a kölcsön és a depositum irregulare.

Nyilván ez a mélyebb értelme a dologi kárra, a visszajáró vételarra, a tartásdíjra (amelynek rendeltetése és így mértéke is az életfenntartási szükségletek fedezése), a kisajátítási összegre stb. vonatkozó felsőbb bírósági joggyakorlatnak.

Ennek az elvi tételnek világításában felsőbb bíróságaink idevágó gyakorlatának kiegészítésére és kimélyítésére különösen a következő konkrét indítványokat van szerencsénk előterjeszteni:

1. A dologi káron kívül minden egyéb kártérítési követelés mértéke a pénzürték időközi hanyatlásának figyelembevételével állapíttassék meg: mert az in integrum restitutio szempontjából kiindulva ez a dologi kárra nézve nem nagyobb mértékben indokolt, mint általában minden egyéb kárkövetelésre nézve.

2. A baleseti járadék felemelése és leszállítása kérdésében a 86. sz. polgári teljes-ülési határozat revízióját kérjük. A határozatnak leglényegesebb indoka ugyanis az, hogy a baleseti járadék nem annyira tartási, mint inkább kártérítési kötelezettség, amely utóbbira nézve az állandó bírói gyakorlat értelmében a kártétel időpontjának értékelése irányadó. Ámde a valorizálás ebből a szempontból azért nem zárható most már ki, mert hiszen az újabb joggyakorlat a valószínű dologi kár megtérítését is a pénzürték időközi csökkenésével arányos összegben ítéli meg.

3. Az egyik oldalról dolog- vagy munkaszolgáltatással már teljesített viszonyos szerződés (adásvételi műbész szerződés, díjazott megbízás, kiadói ügylet stb.) esetében a pénzürték ellenértékét az adós (késedelemre tekintet nélkül) a teljesített szolgáltatásnak a fizetés teljesítése napján érvényes értéke szerint tartozzék megfizetni. Ha ugyanis a maga szolgáltatását még nem teljesített fél a gazdasági lehetetlenülés szempontjánál fogva egy bizonyos ellenszolgáltatás fejében nem köteles teljesíteni, akkor az, aki a maga szolgáltatását már teljesítette, nem kötelezhető arra, hogy ugyanezzel az elégtelen pénzürték ellenszolgáltatással, amely az ő már teljesített szolgáltatásának értékéhez képest feltűnő aránytalanságban áll, mégis beérje.

A kétoldalú szerződések sorából különösen ki kell emelnünk, mint olyant, amelyre nézve a szönyegen levő kérdés megoldása föltöttebb sürgős, a szabad szellemi pályán levők (orvos, ügyvéd stb.) munkaszolgáltatását, ezek közül is különösen az ügyvédét, aki a dolog természetéhez kepest gyakran kénytelen tiszteletdíját és tetemes készkiadásait hosszabb időn át (pl. a per befejezéséig) hitelezni, úgy, hogy mire követelése esedékessé válik, annak összege a pénzürték időközi hanyatlása folytán a már teljesített szolgáltatás értékével semminő arányban nem áll.

4. Mindennemű pénzürtéztartozás után a késedelmes adós a vétel késedelem által okozott és a késedelmi kamatokat meghaladó kár megtérítésére köteleztessék. Ez a tétel eddigi joggyakorlatunk szerint *vitás*; kimondásának az 1923:XXXIX. tc. mellett is nagy jelentősége van, nemcsak azért, mert a törvénynek nincs

visszaható ereje (9. §.) hanem, mert az 5. §. második bekezdése csak annak kijelentésére szorítkozik, hogy a törvény nem zárja ki, hogy a hitelező «magasabb kárának megtérítését az általános jogszabályok szerint követelhesse». Azt azonban, hogy az általános jogszabályok szerint van-e csakugyan helye a késedelmi kamatot meghaladó kár követelésének, az előző gyakorlat ingadozó voltára tekintettel a teljes-ülési határozatnak kellene tisztázni.

5. A társasági, vagyontársasági, család- és örökjogi viszonyokban (hitbér, hozomány, női különvagy, közszerzeményi, ági vagyon, collatio stb.) valahányszor vagyontértek összehasonlítása forog szóban, az értékelés a pénzérték változásaival arányosan és állandó értékű értékmérő alapulvételével eszközöltessek.

II. Az átértékelés módja.

A kir. Kúria gyakorlata az átértékelés alapjául rendszerint a hazai pénzegységnek a svájci frankhoz való értékviszonylatát szokta választani. Esetenként más értékmérők is fordulnak elő (özvegyi jog korlátozása bizonyos mennyiségű búza helybeli ellenértéke erejéig P. I. 7568/1922. Magánj. Dtar XVI. 80. l. 66. sz.).

A kamara felfogása szerint mindaddig, míg a hazai pénzrendszer reformja útján a törvényes fizetési eszköz értéke nem állandósul, nem lesz lehetséges általános érvényű értékmérőt kijelölni hanem minden egyes konkrét jogviszonyban a természetének leginkább megfelelő állandó értékű értékmérő alkalmazassék.

Azokban a jogviszonyokban, amelyek bizonyos vagyontárgyak vagy munkaszolgáltatás értékéhez igazodnak, gyakorlatilag is legkielégítőbb eredményre vezet, elméletileg is legindokoltabbnak látszik a pénzérték hanyatlását olyképp paralizálni, hogy a kérdéses vagyontárgynak vagy munkaszolgáltatásnak a tényleges fizetés napja szerinti értéke tekintessék irányadóul.

A dolog kár joggyakorlatában például ez a számítási mód biztosítja leginkább az integrum restitutiot, tekintet nélkül arra, hogy a kérdéses dolog értéke a zürichi paritással arányban változott-e, avagy pedig alatta maradt vagy föléje emelkedett-e. A tartási és hasonló követeléseknél már az eddigi gyakorlat is ezt a zsinórmértéket (az életfenntartás költségeit) alkalmazza.

III. Alaki jog.

A pénzérték hanyatlásának magánjogi figyelembevételét tárgyzó anyagi jogi tételek nem érnék el a kitűzött célt, ha azok hatályossága a polgári peres eljárás és a végrehajtási eljárás során nem biztosíthatik. Szükség van nevezetesen gondoskodásra arról, hogy a per és a végrehajtási eljárás folyama alatt beálló értékváltozás az érvényesített jogviszonyt ne érintse.

A per folyamatban létének időszakában az értékváltozás kiküszöbölésére az érvényben levő jogszabályok módosítására nincs szükség, ha a megfelelően előterjesztett kereseti kérelemre a bíróság a marasztaló ítéleti rendelkezést is nem bizonyos koronáösszegben, hanem valamely a jogviszony tartalmának vagy természetének megfelelő értékét tartó értékmérőben fogalmazza meg. Ezzel azután a ténybíróság (fellebbezési bíróság) bizonyításfelvétele után a felülvizsgálati eljárás tartama alatt is beálló pénzértékváltozás is paralizálva van. Számos felsőbbbírósági ítélet már eddig is helyesen bizonyos mennyiségű búzában a fizetés napja szerinti értékében vagy annyi koronában marasztalta az adóst, amennyi a fizetés napján jegyzett árfolyam szerint például bizonyos svájci frank összegnek megfelel, stb. Az alsóbíróságok egy részének az ilyen állandó értékű ítéleti marasztalástól való idegenkedése azonban kívánatosá teszi, hogy a kir. Kúria teljes-ülése az ilyen állandó értékű marasztalás lehetőségét kimondja.

A végrehajtási eljárás tartama alatt folytatólag beállható pénzértékváltozásra tekintettel arra kell súlyt helyezni, hogy a fizetési eszközre (a koronára) való átszámítás ne a foglalás, vagy az árverés, hanem a tényleges fizetés, vagyis az árverési vételár felosztásának napján létezett értékviszonyok alapján történjék. E tekintetben a végrehajtási törvény 214. és következő §-ainak megfelelő törvényhozási kiépítése vállhatik szükségessé.

A bírói szervezet és a peres eljárás egyszerűsítése.

A polgári eljárás és az igazságügyi szervezet módosításáról szóló törvényjavaslatának indokolásában az igazságügyminiszter a tervbevett reformálás irányadó elvéül az egyszerűsítés szüksé-

gességét és azt a körülményt jelölte meg, amely szerint egész állami életünkben a legmesszebbmenő takarékoság szempontjának kell érvényesülni. Ezek az elvek annyira gyökeret vertek a köztudatban, hogy igazolásra már nem szorulnak és ennél fogva a kijelölt iránytól eltérésnek helye nem lehet. Az igazságszolgáltatás szerkezetének és menetének az egyszerűsítése terén, főképpen a létkérdéssé vált takarékoság céljából, el kell menni addig a végső határig, melyen túl a jogbiztonságnak, a fejlődésnek és a produktivitásnak mindenekfelett álló érdeke nagyobb veszedelembe kerül, mint amennyit a takarékoság eredménye hiánytalanul ellensúlyozni képes. A takarékoság tékozlássá válik ott, ahol az egészséges életműködés forrásait elvonja.

A legmesszebbmenő takarékoságra való rászorultságunknál fogva a legkisebb jelentőségű egyszerűsítést sem szabad ugyan kicsinyelni, de az előrelátható, hogyha nagyszabása terv nélkül csak apró-cseprő toldozgatásokra és foltozgatásokra szorítkozunk, akkor az állami háztartás egyensúlya, amely nélkül a legtökéletesebb igazságszolgáltatás is elértéktelenedik, meg nem valósítható. A bírói szervezet és a peres eljárás területén elég tér nyílik olyan egyszerűsítésre is, amely kielégítő megtakarítást eredményezhet anélkül, hogy akár a jogbiztonság, akár a fejlődés vagy az általános produktivitás hanyatlásától kellene tartani.

Ami mindenekelőtt a szervezet kérdését illeti, az egyszerűsítés és takarékoság hatalmas eszközeül kínálkozik annak a fényűzésnek a megszüntetése, amely szerint kétféle elsőfokú és kétféle fellebbezési bíróságaink vannak. A bíróságok egységesítésének a kérdése nem függ össze azzal a kérdéssel, hogy előnyösebb-e a társasbíráskodás az egyesbírói rendszernél. Az egyformán szervezett bíróságok keretében a társasbíráskodás épen úgy helyet foglalhat, mint az egyesbírói eljárás. A vita különben is tárgyaltan annak következtében, hogy most már a törvényszékeknél is az egyesbírói rendszer uralkodik.

Ha volt is létjogosultsága a kétféle elsőfokú és kétféle fellebbezési bíróságoknak, ez a létjogosultság az egyesbírói rendszer általánosítása folytán elenyészett és az egységesítéssel a felügyelet, az igazgatás, az eljárás és a kezelés terén elérhető megtakarítások elmulasztására most már nehéz mentséget találni. Az ügyes-bajos emberekre is ráfér az a gondoskodás, hogy a bírói hatáskörök labirintusában való eligazodásuk megkönnyítesse. A jogegység és a jogegyenlőség érdeke is nyomatékosan követeli annak az áldatlan állapotnak a megszüntetését, amely szerint a jogszolgáltatás irányítása nem egyöntetű és a jogviták nem részesülnek egyenlő értékű elbírálásban.

Az egységesítés legcélszerűbben akként volna foganatosítható, hogy első folyamodású bíróságok kizárólag a törvényszékek legyenek, fellebbezési bíróságokként pedig egyedül az ítélőtáblák járjanak el és legfelsőbb fokon az igazságszolgáltatás irányítója és a jogegység őre gyanánt egyedül a Kúria álljon. A járásbíró-ságok megszűnének és részben a törvényszékekbe beolvadnának, részint pedig törvényszékekbe alakulnának.

Sem a törpebíró-ságoknak, sem a monstrumszerű bírói testületeknek, mint amilyen például a budapesti ítélőtábla, nincsen létjogosultságuk és ennél fogva a bírói szervezet egységesítése alkalmával gondot kell fordítani arra, hogy csak olyan területen és olyan központban alakuljanak törvényszékek, ahol legalább tíz bíró állandó foglalkoztatása biztosítva van, ezenkívül annak is elejét kell venni, hogy körülbelül 50 bírónál több tagból álló bírói testület létezessen, mert ilyen bíróságnál a vezetés és irányítás kellő mértékben nem érvényesülhet és az együttműködés harmóniája nem biztosítható.

A bírói szervezet és a törvénykezés szabályozása terén egyike a legnehezebb kérdéseknek az, hogy miképpen kell a bírót a sablonos, a gépies munkától, amelynek az elvégzéséhez különös képességre vagy képzettségre szükség nincs, felszabadítani, hogy tehetségét, amely nem terem minden bokrban, a valódi hivatásának, az ítélkezésnek, teljes mértékben szentelhesse. Ez a tehermentesítés nemcsak a takarékoság célját szolgálná, hanem a bíráskodás színvonalának az emelésére is alkalmas. Mind a két cél igen hathatós előmozdításának az eszközeül ajánlkozik az úgynevezett perenkívüli ügyszaknak bírói hatáskörből való kiküszöbölése.

A perenkívüli ügyszaknak, nevezetesen a telekkönyvi, a végrehajtási ügyeknek, az örökösödési eljárásnak, a meghagyásos eljárásoknak és a cégügyeknek, valamint a csődügyeknek a bírósá-

gok hatásköréből való elvonása és más munkakörbe való átutalása alkalmul szolgálhat más társadalmi kérdések megoldásának az előmozdítására is. Ezeknek az ügyeknek az ellátása kivétel nélkül a közjegyzőkre bízható. A közjegyzői hatáskörnek ily nagymérvű kibővítése a közjegyzői állások szaporítását és a közjegyzőségeknek decentralizálását vonná maga után, ezzel pedig az ügyvédeknek és a létszámapasztás folytán állás nélkül maradt hivatalnokoknak nagy része jutna kenyérkeresethez és közhasznú tevékenységhez. Ez egyúttal kezdő lépés volna a falu elhanyagolt kultúréletének intézményes fellendítésére. A perenkívüli ügyszak ellátásának a magánvállalkozás körébe való ily átutalása a közteherviselés arányosabbá és igazságosabbá tételét is jelentené, mert a perenkívüli eljárás költségei közvetlenül azokat terhelnék, akiknek a perenkívüli eljárás céljaikat szolgálja. Bírói közreműködésre a perenkívüli ügyek tekintetében jogviták felmerülése előtt nincsen semmi szükség.

Azoknak a megtakarításoknak a sorában, amelyek nemcsak, hogy nem foglalják magukban az igazságszolgáltatás hanyatlásának a veszedelmét, hanem valósággal haladást jelentenek, nem utolsó helyre tartozik a szaktestületeknek a bíraskodás feladatkörébe való bevonása. A tőzsdebíróság bevált intézményének a mintájára más szaktestületek kebelében is lehetne bíróságokat szerveztetni, amely bíróságok az illető szakkérdésekre vonatkozóan felmerült jogviták tekintetében a szaktestület költségén látnák el az igazságszolgáltatást. A jogi ismereteken felül külön szak tudást is igénylő ítélkezéseknél a felek szívesen és megnyugvással fogadják a szakértők közreműködését.

A külön szakbíróságok szervezésénél a tőzsdebíróság szolgálna ugyan mintául, de nem a jelenlegi alakjában, mert a tőzsdebíróság abból a célból, hogy rendeltetésének teljes mértékben megfelelhessen, reformálásra szorul. A tőzsdebíróság jelenlegi szervezetében sem az állami érdeknek, sem a jogász elemnek nincsen kellő képviselője és ennél fogva az ítélkezés az egyoldalúság hibájában szenved. Nem a szakértelem háttérbeszorításáról van szó, hanem arról kell gondoskodni, hogy a szakértelem az állami érdek iránt való érzékkel és az ítélkezésnél nélkülözhetetlen jogi tudással megfelelően kiegészíttessék. A külön szakbíróságokban csak maradjanak meg a szakbírák túlsúlyban, de az állami érdek és a jogi tudás iránymutatójának sem szabad az ítélőtanácsból hiányoznia.

A külön szakbíróságokat, tehát a tőzsdebíróságot is, akként kell megszervezni, hogy a szakbíróság kiküldendő hivatásos bíró vezetése alatt álljon és a bírói tanácsban, amely három tagból alakítandó, mindenkor hivatásos bíró elnököljön. Két szakbíróból és a hivatásos bíróból, mint elnökből alakított bírói tanácsban a szakértelem, az állami közérdek és a jogtudomány kellő összhangban érvényesülhetne. Ily szervezet mellett a tőzsdebíróság hatásköre kötelezően kiterjeszthető mindazoknak a jogvitáknak az elbírálására, amely jogviták a tőzsdei forgalom tárgyaira vonatkozóan kereskedők között felmerülnek.

A peres eljárás szabályai között akad elég egyszerűsíteni való anélkül, hogy ezzel az egyszerűsítéssel garanciális intézkedéseket kellene megingatni. Ezekre a kisebb jelentőségű egyszerűsítések most nem térünk ki, mert ezúttal csak azoknak a főbb irányoknak a megjelölésére szorítkozunk, amely irányokban a garanciák kockáztatása nélkül nagyobb mérvű megtakarításokra van kilátás. Még csak a fellebbviteli kérdéséről kell megemlékezni, mert ezen a téren mélyreható átalakulások mutatkoznak elkerülhetetleneknek.

Arról az ideális állapotról, hogy a jogviták eldöntésénél mindenkor a Kúriát illesse az utolsó szó, még álmodni sem lehet. Hiszen erre a célra annyi kúriai bíró kellene, amennyi arra való ember nem létezik és ennél fogva ily fellebbviteli rendszer értéktelen volna. A tényleges állapot az, hogy a legfelsőbb bírósághoz való folyamodás lehetősége nem szerepel általános jogorvoslat gyanánt, hanem csak kivételesen, mintegy kiváltságképen van helye. Eszerint a legfelsőbb bíróság a jogegység, a bírói jogalkotás és az irányítás általános céljain kívül még csak egyes kiváltságok szolgálatában áll.

A jogegység megóvása, a bírói jogalkotás gyakorlása és az igazságszolgáltatás irányítása legmagasztosabb hivatása a Kúriának és ezt a hivatást legnagyobb áldozatok árán is ápolni és fejleszteni kell, de a kiváltságos elbánásokra annál kevésbé van szükség, mert a Kúria anélkül is megfelelhet legfőbb hivatásá-

nak, sőt annál intenzívebben és annál sikeresebben töltheti be a jogegységre, a jogalkotásra és irányításra vonatkozó feladatát, minél kevesebbet kell egyes ügyek aprólékos elbírálásával bíbelődni és minél több gondot fordíthat a jogelvek általános ápolására. A Kúriát abból a célból, hogy valódi hivatásának minél teljesebb mértékben megfelelhessen, fel kell menteni a konkrét jogesetek aprólékos elbírálása alól és a Kúriához jogorvoslatnak csak a jogegység és a bírói jogalkotás érdekében, valamint az igazságszolgáltatás irányítása céljából lehetne helye úgy, hogy a legfelsőbb bíróság döntése a jogorvoslat alapjául szolgáló jogesetekre rendszerint nem terjedne ki.

Ez a jogorvoslati rendszer nemcsak a jogegység és jogfejlődés általános érdekét mozdítaná elő, hanem az alsófokú bíróságok megerősítését is eredményezné azzal, hogy kevesebb kúriai bíróra lévén szükség, kevesebb bírói tehetség vonatnék el az alsóbbfokú bíróságoktól.

Az alsóbbfokú bíróságok megerősítését az eljárási szabályok egyszerűsítése, a bírói szervezet egységesítése és az egyesbírói rendszer általánosítása is előmozdítaná azzal, hogy kevesebb, tehát jobban megválogatható bírakat lehetne alkalmazni. A háromfokú jogorvoslat hiányát, amely az ügyek legnagyobb része tekintetében különben is már fennáll, a perújítás lehetőségének a tágitásával és a helyesbítési eljárás kiterjesztésével is ellensúlyozhatjuk. Az ítélet helyesbítésének a kérését például azon az alapon is meg lehetne engedni, hogy az ítélethozatalnál nyilvánvaló jogi tévedés történt. A nyilvánvaló tévedés esetében a kevésbé informált bírótól a jobban informált bíróhoz való folyamodás feleslegessé teheti néha a fellebbvitelt.

A kényszerhelyzet, amelynél fogva a végsőig takarékoskodnunk kell, arra is rávezethet bennünket, hogy a takarékossgal intézményeinknek nem kell leromlaniuk, hanem azokat a takarékoság még meg is javíthatja.

Alföldy Ede.

A valorizációs ítéletek értékmérője.

A magyar korona zürichi jegyzése mult évi augusztus hó óta stabil.* A korona vásárlóképesége — amint azt a havi indexszámítások mutatják — ennek ellenére folyton romlik és a zürichi jegyzés mint «külföldi» koronajegyzés mellett a legújabb időkig az ú. n. «belföldi» korona svájci átszámítással körülbelül 0.018-ra csökkent. Pénzünk elértéktelenedését immár három értékmérő jelzi. Azt a bajt, hogy a magyar fizetési eszköz értékmérő funkcióját elvesztette, most még az tetézi, hogy nincs fix mértékünk, amelyhez a nem stabil koronánkat arányosíthatjuk. E szomorú tény gazdasági vagy talán gazdaságpolitikai(?) okaival és még szomorúbb gazdasági következményeivel nem kívánok foglalkozni.

A kérdésnek van azonban jogi érdekessége — mely ugyan végső csattanójában gazdaságivá lesz — de mégis ezidőszert egyike a legaktuálisabb jogi problémáknak. Természetesen megint csak a valorizálásról van szó.

Azokban a szűk keretekben, amelyekben a bírói gyakorlat valorizál, az átértékelésnél eddig szabályszerint a zürichi «külföldi» korona jegyzést vette alapul. Noha sok oknál fogva a zürichi koronajegyzés általában nem fix értékmérő — gondoljunk csak arra, hogy a svájci valuta is folyton ingadozik s hogy a korona vásárlóképesége a multban sem változott egy vonalban a zürichi koronajegyzéssel — a kétféle korona értékelés folytán a zürichi jegyzés, mint átértékelési állandó alap ma már egyáltalában fenn nem tartható.

Ha a zürichi kurzus szerint valorizálunk, az 1923 augusztus eleje óta esedékessé lett tartozásánál átértékelésnek nincs helye. Ez azonban nyilván helytelen álláspont. A korona ugyanis ezidő óta sem állt meg a leromlás lejtőjén s ha a valorizálás előfeltételei fennforognak, a fiktív zürichi kurzus átértékelésnek nem lehetett — vagy nem kellett volna, hogy legyen — akadálya.

Következik ebből, hogy számtalan az utóbbi időben hozott olyan ítélet, mely a valorizálás iránti kérelmet csak azért utasította el, mert a tartozás esedékessége óta a zürichi korona jegyzésében változás nem következett be, helytelen volt.

A pénzügyi kormány rövid időn belül meg fogja szüntetni a «külföldi» és «belföldi» korona közötti különbséget. A valorizálás bírói gyakorlatában evvel újabb nehézségek elé kerülünk. Az a gyakorlat, mely átértékelési alapnak a zürichi jegyzést tekint,

* E cikk január hó első hetében íródott.

ellenmondásokba és következetlenségekbe esik. A zürichi jegyzés most már a belföldi korona lesz. Előreláthatólag 0-0175–0-018 svájci frank 100 magyar koronánként. A múlt évi augusztusban, szeptemberben lejárt tartozások ártértelekését a zürichi jegyzés ezek után nem fogja akadályozni. Csak hogy a magyar korona nemzetközi értékelése már régen nem 0-3 svájci frank 100 koronánként és ugyanaz a zürichi jegyzés, mely most fog megjelenni az ottani árfolyamlapokon, már hosszabb ideje nem új értékét mutatja a magyar koronának.

Kérdem tehát, ha a 0-0175-ös zürichi jegyzés mellett lehet majd valorizálni, miért nem lehetett akkor, midőn ugyanezt a tényleges kurzust a fiktív 0-03-as zürichi árfolyam csak takarta, és ha nem lehetett ártértelekelt marasztalni a 0-03 frankos korona mellett késedelembe esett adóst, midőn az ítélethozatal idejében a korona nemzetközi jegyzése Bécsen keresztül 0-0175 frank volt, miért lehet majd akkor, ha pénzünknek ez a tényleges internacionális értéke a zürichi árfolyamlapon is kifejezésre jut?

E kérdésre a válasz az, hogy ha gyenge alapja volt a valorizálási ítéleteknek a zürichi kurzus, midőn még nem volt a belföldi és külföldi koronaárfolyam között szembetűnő az eltérés, most amikor a korona lázmérőjén (a betegséget itt az alacsony temperatura jelzi) a tényleges valór 40%-al alacsonyabb annál az értékénél, melyet valorizálási kulcsnak veszünk, egyenesen alkalmazhatatlan.

A bírói ítélkezés legközelebbi feladata az ártértelekésnél: 1. a fiktív zürichi «külföldi» koronajegyzés teljes kiküszöbölése, 2. a kétféle koronajegyzés által okozott méltánytalanságok megszüntetése, — ott, ahol még lehet s 3. valorizálási alapként a korona romlását hívebben visszatükröződő fix pontok kikeresése.

Ad 2. az a szerény megjegyzésem, hogyha a korona külföldi jegyzését tartjuk fenn valorizálási értékmérőnek, az ártértelekési ítéleteknél legyünk figyelemmel a belföldi koronának Bécsen keresztül való jegyzésére attól az időponttól kezdve, hogy a belföldi korona értékelésének útja elvált a külföldi koronaétól. Esetleg szó lehet itt arról is, hogy a belföldi és külföldi korona bizonyos átlaga állapíttassék meg, oly arány alapján, amely mellett a kérdéses időpontban a devizaközpont belföldi, illetve külföldi koronaszámítás szerint elégítette ki a devizaigényeket, illetve beváltotta a beszolgáltatandó valutákat.

Ad 3. Ne idegenkedjünk attól, hogy elhagyjuk a külföldi, főleg a zürichi jegyzést. Most csak odavetem azt a nem is új gondolatot, hogy valorizáljunk az indexszámok alapján, de hozzáteszem, hogy ahány ház, annyi szokás elve szerint: kereskedelmi cikkekre kötött ügyleteknél például lehet valorizálni a illető árucikk áralakulása szerint, tartásdíjra, nyugdíjra, életbiztosítási összegre, kötelesrészre stb. irányuló igényeknél az általános indexszámok szerint, ingatlannal kapcsolatos igényeknél az illető községben hasonló természetű és hasonló helyen fekvő ingatlanoknál tapasztalt áremelkedések aránya alapján, sok esetben indokolt a búzaparítás alapján való valorizálás és így tovább. Egy szóval ne csak oly értelemben individualizáljunk, hogy egyedileg vizsgáljuk, hogy mely esetben van helye valorizálásnak általában, de individualiter alkalmazzuk a valorizálási kulcsot is, — főleg azonban ne használjunk álkulcsokat.

Dr. Kende Ernő.

Életjáradéki szerződés és életbiztosítás.

«Életjáradéki szerződés alatt azt az egyoldalú vagy kétoldalú kötelmi szerződést értjük, melynek fogva a hitelezőnek, az adósnek vagy harmadik személynek életfogytáig, esetleg a hitelező életének bizonyos szakára időnként visszatérő meghatározott vagyoni szolgáltatást köteles az adós a hitelezőnek nyújtani.» (Raffay: Magyar Magánjog tankönyve, harmadik kiadás 337. a.)

Mint ez a definíció is mutatja az életjáradékszerződés rokonvonásokat mutat föl az életbiztosítás szerződéssel.

Adandó esetben fontos lehet ez a kérdés, hogy életjáradéki szerződés vagy életbiztosítási szerződés forog fenn? Különösen praktikus jelentősége van eme kérdésnek, az elévülés szempontjából, mert az életbiztosítási szerződésből eredő követelés egy év alatt évül el, míg az életjáradékszerződés elévülési ideje elvileg az általános magánjogi 32 esztendő lenne, bárha a Kúria ezt az időt bizonyos fokig megszorította annak az elvnek kimondása által, hogy aki járadékkövetelést hosszabb ideig, éveken át, nem érvényesít — bárha őt az érvényesítésben komoly ok nem gátolja —

az elmúlt hosszabb időre járó járadékról lemondottnak tekintendő, mert különben az utólag és egyszerre nagyobb összegben való érvényesítéssel a kötelezett vagyoni romlását idézné elő, anélkül, hogy a járadékviszony célja — a járadékos létfenntartása — elértenék. (Kúria 4346/1904. Idézve Raffaynál u. o. 338. a.)

Kérdés tehát, hogy mikor forog fenn egyszerű életjáradéki szerződés és mikor életbiztosítási szerződés. Közelebbről mikor tekinthető az életjáradéki szerződés életbiztosítási szerződésként és mikor nem.

Az életbiztosítási a szerződés fogalmát a KT. 498. szakasza állapítja meg, mely szerint életbiztosításnak azon ügylet tekintetik, mely által valaki ellenérték (díj) kikötése mellett, bizonyos összeg fizetésére kötelezi magát olyképen, hogy a fizetési kötelezettség valamely személynek élettartamától vagy egészségétől vagy testi épségétől tétetik függővé. Eme meghatározás szerint elvileg az, hogy a biztosító-intézet járadékot tartozik-e fizetni vagy pedig egy meghatározott összeget, nem tesz különbséget. (Lásd ugyanígy Kunz Ödön kereskedelmi- és váltójog vázlata, II. köt., 468. old. és Nagy Ferenc kereskedelmi jog, II. köt., 197. szakasz 13. jegyzet.) Az egyszerű életjáradéki szerződés maga nem okvetlenül biztosítási szerződés, de az életjáradéki kötelezettségvállalás lehet biztosítási szerződés (járadékbiztosítás). Már maga a KT. 1873-ban készült tervezete a 898-ik szakaszához írt indoklásában is említi a járadékbiztosítást.

A biztosítási szerződéshez a bírói gyakorlat szerint az kell, hogy a biztosított *veszélyt, kockázatot* viseljen. (Lásd így Budapesti tábla I. G. 88/1896., Grecksák-féle Döntvénytár kereskedelmi jog, III. köt., 537. számú jogeset, ahol egy adott szerződésre arra való tekintettel, hogy a biztosító semmi kockázatot nem viselt, azt állapította meg a bíróság, hogy nem életbiztosítási szerződés, hanem puszta betéti szerződés forog fenn. Hasonlóan a Kúria P. IV. 345/1917. számú határozatában, mely a Hiteljogi Döntvénytár XI. kötete, 147. eset-száma alatt közöltetett, kockázatviselés hiányában a biztosítási szerződést érvénytelennek nyilvánította és a biztosítót a díjak visszafizetésére kötelezte.)

Az életjáradéki szerződés tehát akkor lesz biztosítási szerződés, ha a biztosító bizonyos díj ellenében kockázatviselést vállal el, vagyis rendszerint azt, hogy bizonyos esemény (munkakép telenség, magas kor, özvegyiség beállta) esetére járadékfizetésére kötelezi magát. Ilyen például a nyugdíjbiztosítás, rokkantsági járadékbiztosítás.

Ha azonban a kockázati elem hiányzik, akkor biztosítási szerződésről nem lehet szó.

Még kevésbé lehet szó életbiztosítási szerződésről akkor, ha a járadékfizetési kötelezettség nem díjért, hanem ingyen vállaltatott.

Viszont az, hogy a biztosítóval szerződő fél visszatérő díjat fizetett-e vagy pedig egyszersmindenkorra szóló díjat, vagyis az, hogy a jogosult tőke lefizetése ellenében kapja-e a járadékot vagy pedig bizonyos időn át fizetett díj ellenében, közömbös.

Ezért már Apáthy István kereskedelmi joga (Budapest, 1886. II. kiadás, 571. oldal) is még az egy bizonyos tőke lefizetése ellenében azonnal kezdődő járadékra vonatkozó szerződést is életbiztosításnak tekinti. Ehhez közelálló Neumann Ármin is (A KT. magyarázata Budapest, 1895., II. kiad., 939. oldal.), aki szerint: «Az életjáradéki biztosítás azon az alapon nyugszik, mint a bizonyos életkor elérésére vett biztosítás. Alapja abban rejlik, hogy a biztosított vagyona csak bizonyos időre elég a költség fedezésére; ha az illető tovább él, akkor nélkülözésnek volna kitéve; ezen veszélyt vállalja a biztosító.»

A kockázat fennforgásának vizsgálásánál figyelembeveendő az is, hogy maga az életbiztosítási szerződés bizonyos fokig mindig szerencseszerződés (Kúria I. G. 299/1906. Grecksák-féle Döntvénytár magánjog, II. köt., 287. oldal, 1125. számú jogeset), mert hiszen a véletlentől függ, hogy a járadékot milyen hosszú ideig kell fizetni.

A véletlennek ez a pusztán kötelezettségenyhítő szerepe az életjáradéki szerződést tehát biztosítási szerződéssé még nem változtatja. Az kell, hogy a véletlentől függjön a járadékot viselő fél kötelezettségének olyan súlyosodása, amiből kifolyólag ő esetleg ráfizet az ügyletre.

Az az álláspont helyes tehát, hogy mindig a konkrét esettől, a szerződés tartamától függ az a kérdés, hogy biztosítási szerződés forog-e fenn.

Mint fentebb látjuk Apáthy és Neumann is a kockázatviselés ez elemét annál az életjáradéki szerződésnél is feltalálják, amely-nél valamely tőke lefizetése ellenében vállalják el az azonnali és feltétlen járadékfizetési kötelezettséget. A magyar bírói gyakorlat eddig nem igen hajlott a biztosítási szerződés körének kiterjesztésére és az előforduló kevés számú esetben az életjáradéki szerződést, mint magánjogi ügyletet kezelte. Így a Kúria fentebb jelzett I. G. 289/1906. számú határozata, továbbá a Kúria I. G. 224/1907., 1616/1885., 4346/1904., I. G. 588/1902.; idézve Raffay Magyar magánjogi kézikönyvében, III. kiadás, 331—332. oldal) ugyancsak a Döntvénytár IX. 67. és XXI. 84. számú esete. Persze ez esetekben nem is biztosító társaság volt az életjáradék szolgáltatását vállaló fél és így föl se merült az a kérdés, hogy a szerződés biztosításnak tekintendő. Bárha mondani sem kell, hogy a szerződés minősítése nem függ attól, hogy ki kötötte.

Vizsont az 1812/1906. számú határozatban (idézve Csongrádi Schopf Endre: «A biztosítási jog és a bírói gyakorlat» című gyűjteményében, 256. old.) egy egyébként kétségtelenül biztosítási szerződésnél is kimondotta a Kúria azt, hogy ha a biztosítási szerződés tartalma szerint a biztosító a kedvezményezettnek életjáradékot tartozott fizetni minden év végén, a kedvezményezettnek halála után örököseinek a biztosítási összeget, úgy a szerződésnek a járadékra vonatkozó része nem a biztosítási, hanem az életjáradéki szerződés szabályai szerint bírálendő el.

A gyakorlat emez iránya tehát nem igen követi Apáthy és Neumann fentebb ismertetett véleményét.

Ennek a gyakorlatnak inkább az a felfogás látszik megfelelni, amely szerint az az egyszerű életjáradéki szerződés, amelyben egy bizonyos tőke lefizetése ellenében az azonnali és feltétlen járadékfizetési kötelezettséget vállalják el, nem lesz biztosítási szerződésnek tekinthető. Ez a felfogás az életbiztosításnál is a törvénynek a kárbiztosításnál adott általános definíciójával (KT. 463.) összhangban megkívánja azt, hogy a bizonytalanság, a kockázat eleme annyiban is szerepeljen, hogy a biztosító kötelessége ne azonnal és feltétlenül álljon be, hanem valamely eseménytől függjön. Ez értelemben a KT. 498. szakaszának ez a kitétele (olyképen, hogy a fizetési kötelezettség valamely személy élettartalmától vagy egészségétől, vagy testi épségétől tétetik függővé) azt jelenti, hogy a fizetési kötelezettségnek bizonyos életkor elérte, vagy a betegség, vagy testi épség megsérülése beálltától kell függnie. Az a szerződés, amellyel akár magánfél, akár biztosító-társaság egyszerűen egy bizonyos tőke átvétele ellenében azonnali és feltétlen járadékfizetési kötelezettséget vállal, tehát biztosításnak nem tekinthető, mert hiányzik belőle a bizonytalanság ez eleme, illetve a fizetési kötelezettségnek valamely eseményhez, az élettartamhoz, egészséghez, testi épséghez való kötése.

A magam részéről Apáthy és Neumann véleményével szemben a fentebb vázolt nézethez hajolnék.

Egyébként a biztosítási szerződésnél is általában áll a magyar jogban az a szabály, hogy az egy évi elévülési idő csak addig szerepel, amíg a biztosító a fizetés tekintetében feltétlen külön kötelezettséget nem vállalt. (Kúria 1251.1896., Grecsák Döntvénytár kereskedelmi jog, III., 434., Kúria V. 910/1912., Grecsák Döntvénytár 1913. évi kötet, 822. számú jogeset, Budapesti tábla II. G. 113/1904.) Más határozatok kimondják azt, hogy ha a kötelezettség és összeg már el van ismerve, akkor az elévülés 32 év (Kúria 1500/1906., Grecsák Döntvénytár kereskedelmi jog III. 421. és több más határozat). Ugyancsak kimondta a Kúria 824/1911. sz. határozatában (Hiteljogi Döntvénytár X. 48.) azt az elvet, hogy ha a biztosítási szerződésből eredő igényekre nézve a felek már megállapodásra jutottak, akkor a KT. 487. szakaszának rövidebb elévülésre vonatkozó rendelkezése nem alkalmazható.

E döntések alapján vitatható, hogy még ha az olyan életjáradéki szerződés, amelynél valamely tőke lefizetése ellenében azonnal és feltétlenül beáll a járadékfizetési kötelezettség, biztosítási szerződésnek tekinthető volna, s a fentismertetett elvek alapján a feltétlenül és azonnal járó járadékra a rövid elévülés akkor sem vonatkoztatható. Annál jogosultabb ez, mert az ilyen szerződésnél semmi olyan vitás kérdés, amilyen az életbiztosítási szerződésnél szerepelni szokott (pl. a halál bizonyítása, a közlési köteletség megsértése, az öngyilkosság vagy a párbaj kérdése stb.) föl nem merülhet.

Dr. Hevesi Illés.

Szemle.

— **A magyar ügyvédi kar** Deák Ferenc és Kossuth Lajos hagyományainak megfelelően a reakció az elnyomtatás és szoldateszka legsötétebb korszakaiban is a szabadságjogoknak hivatásszerű védője volt. Erről a hivatásáról nem feledkezett meg a Bach-korszaknak nemzetiszínűre átfestett renesszánszában sem. Magatartása elismerést érdemel ugyan, de bizonyára nem attól a kormánytól, amelynek jogunk szavait és szellemét egyaránt sértő tényeivel oly gyakran kénytelen szembeszállni. Ezért, bármily csekély fontosságot tulajdonítunk is a Hiúságvásáron vesztegetett papírmásé árúknak, mégsem hagyhatjuk szó nélkül, hogy az igazságügy-miniszter előterjesztésére legutóbb több ügyvédet neveztek ki kormányfőtanácsossá. Névsorukban a kommunista perek szomorú emléke volt bírāja mellett ott találjuk oly méltán köztiszteltetben álló ügyvédek neveit is, mint aminő *Gold Simoné, Dési Gézáé* vagy *Zergényi Jenőé*. Nincs okunk feltenni, hogy az igazságügy-miniszter, aki a reakciónak bár legnaivabb, de egyszersmind legjellegzetesebb képviselője, a szabadságjogok védelmezőit kitüntetésre ajánlana, viszont nem hinnők, hogy az említettek tevékenysége, a kormány politikai látószögéből, kitüntetésre rászolgált volna. Ha pedig a kormány, esetleg a tárgyilagos megítélés magaslatára emelkedve, politikamentes jogászai érdemeket kívánt jutalmazni, akkor talán mégsem volt izléses, hogy elismerten kiváló jogászokat oly helyzetbe hozott, amely a *Faust* ismeretes sorait idézi fel emlékezetünkbe:

Es tut mir lang schon weh',
Dass ich dich in der Gesellschaft seh'.

— **K. Kovács Gyula akadémikus.** Hivatalosan az egyházjogi tanszéket tölti be az egyetemen, de mintha az ecclesia militans imperialista törekvése élne benne, amely mindent az egyház szellemi jogára alá akarna terelni. Neki az egyházjog: nem a vallási közigazgatás tételes joga, még csak nem is az emlékekben élő és a multra tartozó kánoni jog megkövesedett alakja, hanem az élet minden vonatkozását szabályozó jogi materia. De őt nem az egyébként stilusosan ideillő igyekezet a szellemi élet feletti teljes uralom után vezeti, nem ez az igyekezet az, amely túllépetti vele az egyházjognak a tudományágak hierarchiája szerinti országhatárait, hanem a saját csapongó pszichéje, egyetemes érdeklődésű nézőpontja, amely egyformán az emberi élet megnyilvánulásának tekinti a gregorianus kódexet és a Pseudo Isidorianat, mint a régi magyar történelem akármely eseményét, vagy hogy modernebb alakulatot említsünk, a szerzői jogot. K. Kovács Gyula nem egy bürokratikus körülhatárolt tárgykört ad elő, ez csak jogcím és sokszor laza külső kerete az ő tanári működésének; az ő előadásainak valódi anyaga a saját gondolatai, sűrűn felvillanó ötletei, néha groteszkül bohó, de lényegét tekintve emberien mély mondásai. Előadása színes, mint egy székesegyház festett ablaküvege, eleven és mozgékony és a rohanó élethez módosuló, mint a — ez a hasonlat sine ira et studio kívánczik ide — jezsuita atyák világi politikája. És folytathatjuk az egyházjogból vett hasonlatunkat. Ahogyan az egyházjog mögött nem áll már többé az állami auctoritás és be kell érni a lelkek fölötti hatalommal — úgy az egyházjog, amely egyetlen jogi vizsga fontosnak nem tartott tárgya, elvesztette a tekintélyparancsoló erejét — de az egyházjog is K. Kovács Gyula előadásában tud hatalmat gyakorolni a lelkek fölött. Igaz, hogy a hallgatóságban az egyházjognak kevesebb hívője van, mint az egyháznak magának, de K. Kovács Gyula érzi, talán ösztönösen sejtí legjobban a tanár kezébe adott legnagyobb hatalmat: a lelkek kialakításának, gyúrásának széles lehetőségét. Tanáraink kezében ez az eszköz alig él elevenen, tanár és hallgató nálunk sokkal távolabb áll egymástól, semhogy erősebb lelki kötelékek fejlődhessenek köztük, hogy a tanárnak módja lenne az ifjúságra lelki vérátömlesztéssel hatni. Még büszkén hirdetik, hogy akié az iskola, azé a jövő, de a tanár és hallgató közötti elidegenítő távolság, amelyet alig hidal át egy-két professzor, szinte értelmét veszített jelgévé sülyesztik a hivalkodó mondatot, K. Kovács Gyula megfogja hallgatói lelkét előadásának külön

zamatjával és nem az ő bűne, ha az a hatás megfelelő millió és emberanyag híján nem mélyül és állandósul.

K. Kovács Gyula a hetvenedik életév körül jár vagy már át is lépte ezt a határt. És az Akadémiában most tartotta meg székfoglalóját, amely megválasztása után bizonyára nem késett sokáig. Büszke érzés, hogy a mi tudósaink öreg korukra milyen fiatalok, hogy ami mások számára a patriarchai kort jelenti, abban a korban válnak ők a Tudós Társaság fiatal tagjaivá. Grosschmid is a hetvenedik esztendeje táján jutott el ehhez az elismeréshez. Pedig egyikük sem tartozik a tudomány radikális rendbontói közé. Mindketten rajongói a történelmi multnak, hitvallásuk a generációkon beidegzett konzervativizmus és sujtásos a tudományuk, de igazi tudomány. Kesernyész százjézzel emlékezünk egy német újságíróra, akinél az iránt érdeklődtek, hogy miért nem tudott vele együtt egyik-másik kitűnő újságíró kellően érvényesülni. Uns zahlte das Nichtschreiben können — hangzott az epés válasz.

B.

— **A Magyar Jogászegylet és az International Law Association** december hó 18-iki együttes ülésén «A nemzetközi kereskedelmi választott bíraskodás»-ról tartott dr. Auer Pál előadást, melynek során ismertette és bírálta a Párizsban székelő Nemzetközi Kereskedelmi Kamara újonnan létesített nemzetközi választott bíróságát. Csak úgy tartja életképesnek az új intézményt, ha azt alaposan átszervezik. A jelenlegi «Reglement» szerint, ha a felek alávetették magukat a kamara illetékességének, teljesen a kamarától függ, hogy kire bízta az ügy eldöntését. Lehet az olyan egyén is, aki még sohasem működött bírói minőségben, és lehet az egyik fél honfitársa is. A bíróság állandó jellegére és a még uralkodó nemzeti elfogultságokra való tekintettel kívánatosnak tartja, hogy a felek maguk válasszák meg bírójukat egy e célra időszakonként összeállított listán szereplő egyének közül. Egyéb revizionális javaslatai után azon meggyőződésének adott kifejezést, hogy a nemzetközi magánjogi jogviták állandó közmegnyugvást keltő eldöntése nem az új választott bíróságtól, hanem egy állandó nemzetközi törvényszéktől várható. E célból a hágai nemzetközi törvényszék, mely ezidőszert csak államok közötti jogviták fölött dönt, külön nemzetközi magánjogi törvényszékké volna kiegészítendő, mely különböző állampolgárok magánjogi vitái fölött ítélnék. Ennek a bíróságnak tagjai állandó hivatásos bírák lennének, éppúgy, mint a már létező hágai törvényszék bírái. Utalt mindazon előnyökre, melyeket egy ily törvényszék létesítése mind az eddigi helyzettel szemben, mind pedig a Párizsban létesített nemzetközi választott bírósággal szemben biztosítana. Nem tartja lehetetlennek, hogy egy ily törvényszék elé idővel ne csak oly ügyek tartozzanak, melyekben a felek önként vetették magukat alá ezen bíróság illetékességének, hanem hogy az bizonyos nemzetközi ügyekben államszerződések alapján kikötés nélkül is illetékes legyen — és pedig esetleg mint másodfokú bíróság — a háború előtt már-már meghonosított nemzetközi zsákmánybíróság mintájára. — Az érdekes előadáshoz Fodor Ármin, Baumgarten Nándor és Beck Salamon szóltak hozzá.

— **Valorizációs kérdések a tőzsdebíróság gyakorlatában.** Az állandónak tekinthető gyakorlattal szemben, hogy az adásvételi ügylet nemteljesítése esetén az előre felvett vételárat az eladó a korona romlása folytán rendszerint átértékelve tartozik a vevőnek visszafizetni, a budapesti ár- és értéktőzsde választott bírósága több esetben elutasította az előre felvett vételár valorizálására irányuló kereseti kérelmet, egy esetben pedig nem teljes mértékben valorizálta a vételárelőleget. Az esetek a következők: Az első csoportban a tényállás az, hogy a teljesítési határidőn belül az eladó közölte a vevővel, hogy nem tudja szállítani az árut, de ugyanakkor visszafizette az előre felvett vételárat. A vevő a következő napon fedezeti vételt foganatosított. Keresetében elsősorban a fedezeti vétel folytán mutatkozó árkülönbözetet követelte az eladótól. Minthogy azonban a vételár átvétele és visszafizetése közötti időben a magyar korona zürichi jegyzése csökkent, az ez alapon mutatkozó koronaromlási különbszet megfizetésére is kérte az előre felvett vételár után a vevő az eladót kötelezni. A tőzsdebíróság a fedezeti vétel által felmerült differenciát megítélte. Elutasította azonban a vevőt a valorizálási igényével. E döntésnek indoka az, hogy az eladó a teljesítési határidőben fizette vissza a vételárelőleget a vevőnek, tehát akkor, midőn a vevő a teljesítést elfogadni tartozott s midőn teljesítés

esetén is csak oly mennyiségű korona számoltatott volna el a vételárra, mint amennyit az eladó előlegként felvett, viszont a fedezeti vétel következtében, amelyet a vevő az eladó elállása után haladéktalanul foganatosított, a vevő — a felmerült árkülönbözetet neki az eladó megtéríteni tartozván — ugyanolyan helyzetbe került, mintha az eladó szállítási kötelezettségének eleget tett volna. A tőzsdebíróság ebben a szellemben döntött a 605/1923., 1406/1923. és 1421/1923. számú ítéleteiben.

A másik esetben 15,000 K vételárelőleget fizetett a vevő a szállítandó árára még 1917. évi szeptember havában az eladónak. Az eladó 1920. évi március havában közölte a vevővel, hogy nem tud szállítani. A vevő árkülönbözet megfizetésében kérte az eladót marasztalni, kérvén emellett a vételárelőleg valorizált visszafizetését is. A tőzsdebíróság 407/1920. számú 1923. évi november 26-án kihirdetett ítéletében mindenekelőtt a szerződési ár és elállás idejében, tehát 1920. évi március havában létezett piaci ár közötti különbszet megfizetésére kötelezte az eladót. Az ítélet kimondja azonban, hogy ebben az árkülönbözetben bennfoglaltatik a vételár után mutatkozó az a valutadifferencia is, amely a vételárelőleg felvételének napja és az 1920. évi március hava között előállott. Az árkülönbözet ugyanis túlnyomórészt nem a szóbanforgó árú értékében bekövetkezett emelkedés miatt, hanem a magyar koronának romlása folytán mutatkozik. Emiatt az árkülönbözet megítélésével 1920. évi március haváig a vételárelőleg valorizált különbszete már meg is ítéltetett. Errevaló tekintettel a 115,000 K vételárelőleget a bíróság csupán azon zürichi koronafolyam alapján valorizálta, amely 1920. évi március havában jegyeztetett.

Dr. K.

— **Örökbefogadott gyermek érdemtelensége.** Az életben maradt házastársat a hitvestársi öröklésre nem teszi érdemtelenné, hogy ő elhalt házastársának életében mással szerelmi viszonyt folytatott. Ezért nem is lehet öröklésre érdemtelenné nyilvánítani az örökbefogadott gyermeket sem pusztán amiatt, hogy az örökbefogadó apa halála után ennek özvegyével, aki ő neki egyszersmind örökbefogadó anyja is, a jó erkölcsök ellenére szerelmi viszonyt folytatott és e viszonyból gyermek is származott. Mert különben az a visszas helyzet állna elő, hogy egy és ugyanaz a szerelmi viszony az abban résztvevő egyik felet érdemtelenné tenné az örökösödésre, a másikat ellenben nem zárná el attól, hogy ugyanazon egyén után örökölhessen. Ilyen visszas jogi helyzet pedig nem létesíthető akkor sem, ha különben nyomós okok szólnának amellett, hogy az örökhagyó iránti kegyeletet sértő erkölcstelen viszony megfelelő anyagi hátránnyal sujtassék. (Kúria I. 6806/1922.)

— **Külföldi valutában marasztalás.** A 6700/1922. M. E. számú devizarendelet a külföldi pénznemben való marasztalást nem gátolja, mert ez a rendelet a felek által szerződésileg vállalt fizetési kötelezettséget sem hatályon kívül nem helyezte, sem nem módosította, sem pedig a külföldi pénznemben vállalt fizetési kötelezettség teljesítését el nem tiltotta és lehetetlenné sem tette, hanem csak a devizaforgalmat szabályozta, az tehát az irányadó anyagi jogi szabályoknak megfelelő alkalmazását egyáltalán nem gátolja. (Kúria VII. 7643/1922.) Ez az elvi kijelentés azonban nem mondja meg, mi a következménye annak, hogy a marasztalt fél nem tud külföldi valutához vagy devizához jutni és mily módon kaphat a hitelező a marasztalásnak megfelelő értékű kielégítést?

— **Közszerzeményi igényt sértő elidegenítés.** A házasság tartama alatt szerzett, de egyedül a férj nevére írott és egyedül az ő kezelése alatt állott ingatlan felett a rendelkezési jog a férjet illeti, aki azt a házasság tartama alatt elidegenítheti, megterhelheti. A nő tehát az elhalt férj részéről történt elidegenítést nem támadhatja meg azon a címen, hogy a férj a nő közszerzeményi jutalékáról nem rendelkezhetett; hanem csak ahhoz van joga, hogy amennyiben az ingatlan elidegenítésével az ő közszerzeményi igénye sérelmet szenvedett, sérelmének orvoslását, vagyoni hátrányának pótlását férje hagyatékából követelhesse; és csak abban az esetben fordulhat a megajándékozott ellen (talán a nem jóhiszemű, bár visszterhes szerző ellen is!), ha igényének kielégítésére férje hagyatékában fedezetre nem talál. (Kúria P. I. 1675/1923.)

— **Megjelentek.** 1. *Réz Mihály*: A történelmi realizmus rendszere. (Studium kiadása.) 2. *Gerőcz Kálmán*: A jog alaptörvényei. Sátoraljaújhely.

Tekintettel a nyomdai munkabér és anyagárak tetemes emelkedésére, lapunk előfizetési árát is fel kellett emelnünk.

A «Jogtudományi Közlöny» előfizetési ára 1924 január hó 1-től a Döntvénytárral együtt negyedévre 5000 K.

Közgazdaság.

A Tőrekvés Takarékpénztár rt., amely e napokban emelte fel alaptőkéjét 50 millió koronáról 500 millió koronára, most hozza forgalomba a kibocsátott részvények egy részét darabonként 3000 K-ás árban. A takarékpénztár részvényei iránt élénk az érdeklődés, amennyiben a már érdekkörébe vont *Tűzelőszér és Építőanyag rt.-n* (telepek: Ferenc József-laktanya, Rákospalota, Erzsébetfalva, Kispest-Pestszentlőrinc) kívül rövid időn belül egyéb ipari és kereskedelmi vállalatok átvétele is tervbe van véve. A részvények előjegyzése a Tőrekvés Takarékpénztár rt. központjában (VII., Rákóczi-út 42.), erzsébetfalvai fiókjában (Kossuth Lajos-utca 41.), valamint az Általános Fogyasztási Szövetkezet összes fiókjában folyamatban van.

A Magyar Általános Bank rt. részvényeit alapító fő-részvényese, a Magyar Általános Takarékpénztár rt. január 9-én, szerdán vezette be a budapesti tőzsdén. A Magyar Általános Bank rt. alaptőkéje és nyílt tartalékai körülbelül 500 millió koronát tesznek ki és érdekkörébe tartoznak a következő vállalatok: *Kiss Ernő és Társa, Fa- és Fémipari Különlegességek Országos Ártiháza*, hozzátartozik egy három utcára nyíló palota a Newyork-kávéházzal szemben, amelyben a cég áruháza és raktárai elhelyezést nyertek; a *Bánd Gyula Kenyér-, Keksz- és Tápszergyár rt.*, amelynek gépüzemre berendezett kenyér- és kekszgyára és jelentékeny lisztüzlete van, a társaság tulajdonát képezi a Kazinczy-utcai ingatlan; a tőzsdei jegyzés és forgalom tárgyát képező *«Star» Filmgyár és Filmkereskedelmi rt.* nagyszabású ingatlanai-val és *«Kamara» mozgófényképszínházával* együtt; a *Műszaki Unió rt.*, amelyhez tartozik a *Schwarcz József és Társa* műszaki nagykereskedés a Vilmos császár-úton nagy ingatlannal, a *Ródosai Sándor és Társa* gyarmatárú nagykereskedés, amely főleg kávé, tea és rizs importjával foglalkozik. Különösen jelentőséggel bír a Magyar Általános Bank rt. tevékenysége az orvosi műszerüzem és hygienikus cikkek terén, amennyiben érdekköréhez tartozik az ország e szakmába vágó vállalatainak legjelentékenyebb része és pedig: a *Fischer Péter és Társa rt.*, *Orvosi Műszer- és Kötszer-üzem rt.* központja és két fiókja, a *Schottola Ernő cég* központjával és fiókjával, a *Glória Kötszergyár rt.* és a *Gábor Andor és Társa rt.* gyógyárú nagykereskedés.

Budapesten főútvonalon berendezett irodával, telefonnal rendelkező munkaszerető ügyvéd bármely alakban társulna kollégával. Nagyszerű alkalom kartársaknak, kik irodahelyiséget keresnek vagy irodahelyiségüket lakásnak, illetve más célra kívánják felhasználni. Ajánlatokat «Megállapodunk» jellegre kiadónk hivatalba.

Azonnali belépésre helyettest, vagy gyakorlott jelöltet, esetleg segédet keres pestmegyei városba királyi közjegyző. — Cím a kiadóban.

Fiatall ügyvéd, agilis, nagy gyakorlattal, jóforgalmú vidéki irodába betársulna. Szíves ajánlatokat «Menekült» jellege alatt a kiadóhivatal továbbít.

Vidéki fiatal gyakorló ügyvéd azonnali belépésre bárhol irodavezetői állást keres. — Ajánlatok e hirdetés száma alá a kiadónk.

Vízkúrák, Zander, soványítás

inhalatórium, orvosi massage, villamozás, diathermia, quarz

Dr. MANDLER OTTÓ gyógyintézetében,
Budapest, IX., Kálvin-tér 10. (Bejárat Ráday-utca 2.) Telefon: József 3—75.

KÖNYVUJDONSÁGOK

Ügyvédeknek, bankoknak, takarékpénztáraknak nélkülözhetetlen!

Előjegyzési napló az 1924. évre

Kiadja a Takarékpénztárak és Bankok Egyesülete. Ára K
Kötve ... 30000.—

Dr. Kovács Marcell: Valorizáció ... 1320.—

Dr. Frigyes Béla: A pénztartozások valorizálása ... 1760.—

Dr. Tóth Lajos: Polgári törvénykezési jog ... 66000.—

— Magyar magánjog. Két kötet ... 88000.—

A társulati adóról szóló 1922. évi XXIV. tc. végrehajtási utasítással ... 5175.—

A közadók kezeléséről szóló 1923. évi VII. tc. végrehajtási utasítással ... 5750.—

Edvi Illés—Degré Miklós: A magyar büntetőtörvények zsebkönyve. Bekötve ... 39600.—

Dr. Moór Gyula: Bevezetés a jogfilozófiába ... 16500.—

Barcza Imre: A magyar korona zürichi árfolyamának táblázata 1914—1923-ig ... 3300.—

Megrendelhető:

FRANKLIN-TÁRSULAT könyvkereskedésében

Budapest, IV., Egyetem-utca 4.



AKTATÁSKÁT

rendelésre a legolcsóbban készít

WEIL EMIL

bördíszműárúk gyára

Budapest, IV., Cukor-u. 5

Mindennemű

természettani, természetrajzi és chemiai tanszert, valamint tudományos műszert

legelőnyösebben szállít

CALDERONI

Mű- és Tanszervállalat Részvénytársaság

Budapest, IV., Váci-utca 50.

Árajánlattal készséggel szolgálunk.

GUMMITALPU CIPŐKÜLÖNLEGESSÉGEK

PONGRÁCZ-nál, Budapest, VI., Szondi-u. 23.

Telefon: Hívószám 24—79.

16494

Díjtalan szemorvosi vizsgálat

a „REFRACTIO” speciális látszerészeti intézetben délelőtt 1/2 12—1-ig, délután 4—6-ig

Budapest, IV., Szervita-tér 6. sz.

Főszerkesztő:
Dr. Dárday Sándor.

Felelős szerkesztő: Dr. Vámbéry Rusztem. I., Bérc-u. 9. (Tel. József 108-69.)

Főmunkatárs:

Dr. Teller Miksa V., Szalay-u. 3. (Tel. 3-95.)

Lapkiadó-tulajdonos: Franklin-Társulat IV., Egyetem-u. 4.

Franklin-Társulat nyomdája: Géczy Kálmán.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden hó 1-én és 15-én
Előfizetési ára Döntvénytárral együtt
negyedévre 5000 korona

Egyes szám ára 1000 korona

TARTALOM. *Tarnai János* ny. kir. kúriai bíró: A rendőri felügyelet alá helyezés a Javaslathoz. — *Dr. Lőw Loránt* budapesti ügyvéd: Törvényjavaslatok a valorizációról. — *I. Dr. Alföldi Dávid* egri ügyvéd. II. T. M.: A Pp. 8., 476. és 521. §-airól. — Szemle. *Melléklet:* Büntetőjogi Döntvénytár. XVII. k. I. iv. — Tartalommutató a Büntetőjogi Döntvénytár XVI. kötetéhez. — Tartalommutató a Magánjogi Döntvénytár XVI. kötetéhez.

A rendőri felügyelet alá helyezés a Javaslathoz.¹

A javaslat egy új deliktumot és egy új büntetési nemet vezet be jogrendszerünkbe: az állam és a társadalom törvényes rendje elleni *veszélyességet* és a *rendőri felügyelet alá helyezést*. (66. §.)

Az új deliktum tényálladéka se nem cselekvőség, se nem mulasztás, hanem elsősorban «magatartás». A tényálladékban példaképpen szerepel ugyan «különösen» a *tett* és a *nyilatkozat* is; de épen az exemplifikáló «különösen» mutatja, hogy a tett vagy nyilatkozat nem feltétlen kelléke a deliktumnak.

Nem szólok itt az új büntetési nemnek értékéről általánosságban; csak azt kívánom megjegyezni, hogy az ma a büntető-törvényhozás legkontrovertáltabb intézményei közé tartozik.² Az uralkodó felfogás szerint azt legfeljebb mellékbüntetésül lehet alkalmazni, mert nem tartozik a bűncselekmény. A járó represszív természetű következmények közé, hanem preventív természetű, biztonsági rendszabály. Jelenlegi törvényünk nem ismeri; de az idegen törvények, amennyiben akár mint egyes cselekmények ipso jure következményét, akár kötelezőleg, akár fakultative alkalmazták, rendszeren mellékbüntetésként használják.³

Elméletileg a rendőri felügyelet alá helyezésnek célja: az ítélet tárgyát képező tett elbírálása folyamán közveszélyesnek talált egyénnek a büntetés elszenvedése után való szemmeltartása avégből, hogy a társadalomban elhelyezkedésének útját egyengetse, asszimilációját ellenőrizze és biztosítsa. Ezt a célt azzal vélik elérhetni, hogy megakadályozzák a kóborlást, korlátozzák a lakóhely önkényes változtatását, kötelezik az időnként való jelentkezésre és — minthogy az ilyen ember a bűnismétlés gyanújában áll — megfosztják személyét és otthonát azon biztosítékoktól, melyekkel a törvény bizonyos nyomozati cselekményekkel (pl. a házkutatással) szemben körülveszi.

A javaslat más úton jár. A rendőri felügyeletet mint önálló büntetést kezeli, mellékbüntetésként pedig egyáltalában nem alkalmazza. Az ilyen rendszerre alig van törvényhozási előzmény.⁴

¹ A javaslatra vonatkozó eddigi észrevételeinket a sajtóval közölt tervezet alapján tettük; jelen cikkünk már a nemzetgyűlés elé terjesztett szöveg alapján készült.

² L. erre nézve a német Vorentwurf indoklását. (179. I.)

³ A Code pénal néhány esetben mint önálló büntetést alkalmazza, de csak ott, ahol a tettes főbüntetését elengedi (pl. a koronatanunál, úgymint nálunk a Btk. 137. §-a esetében. Ilyenek a francia törvény 100., 108., 138., 144., 213. cikkei; ilyen a fiatalokú csavargó esetéről szóló 271. c. is, mert a fiatalokú fogházzal büntetni nem lehet.

⁴ Nálunk egyedül a pénz-mellékbüntetésnek van az a tulajdonsága, hogy *behajthatatlansága* esetén szabadságvesztésre változik át, amikor természetesen elveszti mellékbüntetési jellegét. Némileg másként áll ez a német törvény szerint, mely egyes cselekményeknél a pénzbüntetés véglegesen alkalmazását is megengedi; itt tehát már

A rendőri felügyelet alá helyezés, mint büntetés, természetesen bűncselekményt tételez fel. Miben állapítja meg immár a javaslat e deliktum tartalmát? Abban, hogy tényálladékkul egy további deliktumot alkot: a *veszélyességet*.

Btkünkben gyakrabban szerepel a veszély és veszélyeztetés, mint tényelem, de abban a határozatlanságban, amilyenben a javaslat használja («az állam és a társadalom törvényes rendje» elleni veszélyesség), kódexünkben, mely kellő figyelemmel van a kifejezések tüzettségére, nem találkozunk vele. Midőn törvényünk az élet veszélyeztetéséről (80. §.), az országgyűlés, a kormány, a hatóság szabad működésének veszélyeztetéséről (152. §. 1914: XL. tcikk) vagy épenséggel a közlekedési eszközök veszélyeztetéséről (434. sk. §-ai) beszél, oly kézzelfoghatóan jelöli meg a deliktum tárgyát, hogy a tényálladék az első tekintetre világos. Úgy a cselekvés mibenléte, mint a védett jogtárgy objektíve ki van tűntetve. Nem mondhatjuk ezt az olyan, még fogalmilag is határozatlan dologról, amilyen az állam és a társadalom törvényes rendje, mely fogalom az 1921: III. tc.-ből van átvéve. Az «állam» még legalább járatos fogalom: érthetni alatta az «alkotmányt»; de hogy mi a társadalom törvényes rendje, azt már nehéz volna megmondani. Van-e törvényesen rendezett társadalom. Hisz ha a társadalom törvényesen rendezve (szervezve) van, az már álladalom. Olvassuk el, mit ért egy olyan jogbölcselelő mint Concha a «társadalmi szervezkedés» alatt⁵ és látni fogjuk, milyen nehézségei lesznek a bírónak, ha a törvényhozó ilyen elemekkel tölti meg a tényálladékokat. A társadalom törvényei természettani törvények; ezeknek veszélyeztetéséről beszélni nem lehet; az ilyen szólam még metaforának is sok.

Érzi is a javaslat, hogy a veszélyesség ilyen általánosságával gyakorlatilag nem érhet célt; használja tehát szokott módszerét: a tényálladéknak exemplifikációval való kibővítését. Veszélyes embernek van «különösen» megjelölve az, aki bizonyos bűncselekmények (felségsértés, hűtlenség, lázadás és egyéb államelleni cselekmények) miatt már elítélve volt; veszélyes az is, aki ellen az ilyen cselekmény miatt bűnvádi eljárást *indítottak*, habár azt meg is szüntették, kivéve, ha bűncselekmény hiányából szüntették meg. Jegyezzük meg jól: nem a felsorolt bűncselekmények miatt való elítéléssel kapcsolatban, mellékbüntetésül alkalmaztatik a rendőri felügyelet alá helyezés, hanem az ítélethozatal után, sőt a büntetés kiállása után, visszahatólag és a ne bis in idem szabályára való tekintet nélkül, önállólag. És mi a vád tárgya az új eljárásban? Korántsem az előbbeni törvénysértés maga (hisz ezért már el van ítélve), hanem a régen elbírált tettben megnyilvánult, de még kontinuálódónak vélelmezett «veszélyesség». E veszélyességnek nyilvánulási formái a javaslat szerint: «a tettes magatartása vagy nyilatkozata». De *mikori* tette, magatartása vagy nyilatkozata? Elítélés előtti vagy utáni tette, magatartása vagy nyilatkozata? Tegyük fel, hogy a vádlott a Btk. 134. §-ába ütköző felségsértő felhívás, tehát nyilvánosan, szóval vagy írásban tett nyilatkozat miatt volt elítélve, el is szenvedte 10 évi fegyházát vagy 5 évi államfogházát. Most újra elő fogják venni, mert — veszélyes. De hiszen ez a veszélyessége már számba volt véve, legalább is a büntetés kimérésénél, mert már akkor is magatartotta magát, már akkor is tett vagy nyilatkozott. Nem is szólva tehát

eredetileg főbüntetés. Szintügy a francia jogban (l. Garraud, Précis de droit criminel 1898, 259. l.).

⁵ Concha, Politika I. k. (1895.) 130. sk. II.

a visszahatásról: kétszer bűnhődik, mert az új deliktum egész tartalma már a felsegértő cselekménnyel meg volt valósítva és meg volt büntetve.

Vagy talán az ezen ügyekre nézve a javaslat — 69. §. — szerint végzéssel (!) «határozó» külön bíróság nem is hoz sentenciát, nem állapít meg bűnösséget, nem ment fel, hanem csak — határoz? És ilyen alapon szenved a terhelt, kit a javaslat, kertelő kifejezéssel «érdekelt félnek» nevez, oly személyi korlátozásokat, amelyeket a 67. §. hat pontban sorol fel és amelyekkel még foglalkoznom kell.

A rendőri felügyelet alá helyezés okai közül ki kell emelnünk a 66. §. harmadik pontjába foglaltat. E pont szerint ily elbírálás alá lehet vonni azon személyt, «aki internálva volt». Nem akárok itt az internálás intézményével foglalkozni, nehogy kísértésbe vigyenek a mellette és ellene felhozható politikai argumentumok. De az köztudomástú tény, hogy közigazgatásilag internáltak sok oly embert, akit nem terhelt semmi konkrét bűncselekmény, akik csak gyanusak vagy épen csak «alkalmatlan idegenek» voltak. Hivatalos nyilatkozatokból tudjuk, hogy vannak közöttük olyanok, akiknek egyedüli bűne az, hogy nem magyar állampolgárok, közrendészeti okokból kiutasítandók lettek volna, de nincs állam, mely befogadná őket. Hát ez is bűncselekmény? Ószintebben és törvényhozáshoz méltóbban járna el a javaslat, ha magát az internálást iktatná törvénybe, nem pedig a volt internáltak rendőri felügyelet alá helyezését. Jelen alakjában a javaslat rendszabálya nem egyéb, mint az internálásnak, látszat szerint való megszüntetése mellett, kerülő úton, más név alatti perpetuálása, a hírhedt rendtörvényjavaslatnak burkolt életre keltése.

Az ilyen eljárásra kár volna sok szót vesztegetni. Nem lehet itt valamely büntetőjogi iskola elméletének követéséről vagy mellőzéséről beszélni. Belátjuk, hogy a törvényhozás nem sáncolhatja el magát valamely iskola merev doktrínái mögé. De a javaslat rendszabályát nem támogatja sem a klasszikusnak nevezett büntetőjog, sem más, akár régi, akár új elmélet. Minden rendszer elismeri, hogy a veszélyesnek bizonyult bűnöst a büntetés kiállása után szemmel kell tartani; ennek szükségét, ha magában világos nem is volna, igazolja a visszaesésekkel tett mindennapi tapasztalat. De konkrét tétthez kell kapcsolni a felügyelet alkalmazását, akár önálló, akár mellékbüntetésképpen alkalmaztatik az intézkedés. Nem lehet kifogás az ellen, hogy felsegértés, hűtlenség és a javaslat 66. §-ában felsorolt egyéb deliktumok miatti elítélés esetében, az ítélettel egyidejűleg a rendőri felügyelet alá helyezés is kimondassék; de már expialt bűncselekményre visszatérni, a már elhasznált vádjogot újból gyakorolni, külön pótbüntetést szabni oly homályos tény alapján, amilyen a «magatartás»: ez rácsafol nemcsak a ne bis in idem és a visszahatás évezredes elveire, hanem ellenkezik az útszéli igazságérzet legelemibb fogalmaival, akár a klasszikus, akár valamely új iskola hívének vallja magát a törvényszerkesztő.

Ezekhez az elvi aggályokhoz járul a rendőri felügyelet alá helyezés intézményének tapasztalat szerinti sikertelensége. Ma már a haldokló intézmények közé tartozik. Eltörölte az 1885 május 27-iki francia törvény (egyedül a tartózkodási hely korlátozását engedvén meg), eltörlését indítványozza a német Vorentwurf 53. §-a, hasonlóképpen a német Gegenentwurf, mely még a feltételes szabadságra bocsátottakra nézve is kimondja, hogy «a rendőri felügyelet alá helyezés ki van zárva» (56. §.), a veszélyes elítélteket pedig büntetésük kiállása után felügyelet helyett társadalmi patronage (Schutzaufsicht) alá helyezi (60. §.).⁶

Legszembetűnőbb a javasolt intézmény hiányossága, ha *tartalma* szerint vizsgáljuk a rendőri felügyelet alá helyezést. Fentebb már utaltunk arra, hogy miben áll, különösen a Code péná szerint, mely a későbbi kontinentális törvényhozások mintája volt. Lényege az volt, hogy a közveszélyesnek talált ember szabad mozgása a tartózkodási helye tekintetében korlátoztatott. Az a gondolat irányította, hogy a bűncselekmény elkövetési helye, ha a tettes oda visszatér, különösen alkalmas tere a bűnismétlésnek. Ott vannak cinkostársai, de ott vannak a sértettek is, kikben a tettes megjelenése könnyen feléleszti a bosszú, a meg-

torlás ingerét, ami további törvénysértéseket szülhet. De elejét akarták venni a kóborlásnak is. Ez okokból eltöltötték a visszatéréstől, nehezítették a távozását, a rendőrhatalóság előtt időnkénti jelentkezésre kötelezték és távozását engedélytől tették függővé.

Ezen rendszabályoknak a javaslatban csak nyomai és túlzásai vannak: tartozik a lakhelyéről való távozását bejelenteni (1. p.), levelezését, táviratváltását és távbeszélését a hatóság ellenőrizheti, sőt attól egészen el is tilthatja (!), útlevélet nem kaphat (5., 6. p.); valamennyi többi korlátozás a felügyelet alatt állónak *politikai* tevékenységére vonatkozik (2—4. p.). Az utóbbi tekintetben a rendőri felügyelet alá helyezés egyszerűen azonosítva van a politikai jogok gyakorlatától való felfüggesztéssel (2. §.), vagyis a kivételes, lényegileg policiaális rendszabályból a büntetés rendes következménye lesz. Ezzel a kérdéssel különben érdemes — és talán lesz is alkalmunk — tüzetesebben foglalkozni, csak annyit említek fel, hogy a felügyeltnek nem szabad «titkos összejöveteleken» részt vennie. Hát minden összejövetelnek nyilvánosnak kell lennie? Talán *tiltott* összejövetelt akar mondani. De hisz az ilyenben senkisémet vehet részt, akár rendőri felügyelet alatt áll, akár nem.

A bűnösnek lakóhelyére való visszatérését a javaslat nem tartja veszélyesnek, mert nem tilalmazza; de a lakóhely megváltoztatása is szahadságában áll, csak arra van kötelezve, hogy ebbeli szándékát előzetesen bejelentse (1. p.). De hát akkor miért nem kaphat útlevélet (6. p.)? Hiszen ez csak külföldre kell neki. Ott tehát már veszedelmes, még pedig *reánk nézve* veszedelmes! Talán attól félünk, hogy «emigráns» lesz belőle? Ezt az ilyen rendszabállyal nem fogjuk megakadályozni; az ilyen embernek nincs szüksége útlevélre. Az eredmény az, hogy emberbaráti szeretetből megmentjük az ilyen kelletlen idegentől — Amerikát, ahová pedig szerencsés utat kellene neki kívánnunk. De miért nem védjük Magyarország területét, nem *bejelentéstől*, hanem *engedélytől* tevén függővé a távozást?

Ha az intézmény behozatala szükségesnek találtatik, természet szerint kellene azt szabályozni.

A felügyelet alá helyezés rendőri természetű intézkedés. Tág tere van itt a *célszerűségi* tekinteteknek, amelyek a bírói ítéletben nem szerepelhetnek. Hogy in concreto milyen körülmények között veszélyes valaki, azt csak a helyi, személyi és időbeli viszonyok részletes méltatásával lehet eldönteni. A bíró már székhelyének távolsága miatt is csak a legkritkább esetekben képes az ilyen kérdésekben megnyugtatóan határozni. Ő elsősorban a *tett* veszélyességét és a tettesnek az eljárás folyamán, aránylag rövid megfigyelés közben észlelt lelki diszpozícióját észlelheti. Ellenben a helyi hatóságnak kötelességszerűen tudomással kell bírnia mindazon adatokról, amelyek az elítéltnak az *adott viszonyok közötti* veszélyességét vagy ártalmatlanságát tanúsítják. Azért itt terjedelmes hatáskört kell adni a közigazgatásnak. A külföldi törvények szerint, amennyibe az intézményt ismerik, a bíró nem is *rendel* felügyeletet, hanem csak *jogot* ad a közigazgatásnak, hogy foganatosítson bizonyos felügyeleti rendszabályokat azon elítélttel szemben, akit a bíró — az előtte felmerült adatok alapján — ily elbírásra *általában* alkalmasnak tart vagy akinek elítéléséhez a törvény e kimondást kötelezőleg fűzi.

Igy a francia törvény 44. cikke szerint a rendőri felügyelet alá helyezés azt jelenti, hogy a bíró jogot ad a kormánzatnak (donne au gouvernement le droit) azon intézkedések megtételére, amelyek az idézett törvényhely értelmében az elítélttel szemben foganatba vehetők (lakhelykorlátozás, távozási tilalom stb.). «A rendőri felügyeletnek» így ír Ortolan, «bár a priori ítéletileg mondatik ki a bíróság által, vagy bizonyos elítélések esetében járulékos büntetésként rendeltetik a törvény által, a végrehajtásban, anélkül, hogy súlyosítható vagy tartamára nézve hosszabbítható volna, szükség esetén, a viszonyok változása szerint, az illetékes hatóság által enyhíthetőnek, felfüggeszthetőnek, visszavonhatónak kellene lennie»; és ezt az 1874 január 23-iki módosító törvény a kormánzatnak meg is engedte.⁷

Még világosabban szól a német btk. (38. §.). A bíró csak a rendőri felügyelet alá helyezés *megengedhetőségét* (Zulässigkeits) mondja ki; *ily ítélet alapján a közigazgatás jogot nyer* (erhält die Befugnis) a törvényben (39. §.) megjelölt felügyeleti intézkedések megtételére.

⁶ A patronage-t utóbb a német büntetőjogi bizottság is elfogadta (l. Ebermayer: Der Entwurf eines deutschen Strafgesetzbuches nach den Beschlüssen der Strafrechtskommission (1914 5. l.).

⁷ Ortolan, Éléments du droit pénal (1886). 2. k. 101. l.

Ugyanilyen az ausztriai törvényhozás (1873 máj. 10-i törvény).

A német Vorentwurf, úgyszintén a Gegenentwurf — mint már említettük — egészen elejti az intézményt; az előbbi csak lakhelykorlátozást ismer Aufenthaltsbeschränkung név alatt.

Ezekkel ellentétben a mi javaslatunk a rendőri felügyelet elrendelését kizárólag a bíró kezébe adja. Különös biztosítékkal véli körülvehetni azáltal, hogy kimondására külön fórumot állít fel, még pedig nem is az első fokon, hanem a kir. táblák székhelyéu a táblabírák sorából.

Már utaltunk arra, hogy e teendőre a bíróság éppen nem alkalmas közeg, mert rendesen nem ismerheti ama helyi viszonyokat, melyek az elítéltek egyéni veszélyességét szülhetik, mert továbbá nem tudhatja, hogy a büntetés nem javította-e meg az elítéltet annyira, hogy vele szemben rendkívüli felügyeletre szükség nincs. Hogy minderre a kir. tábla még kevésbé alkalmas, mint az alsóbíróság, bizonyításra alig szorul; hisz' ez még távolabb áll a lokális viszonyok ismeretétől. Ezen okokból mondja a Vorentwurf indokolása, hogy «die Ausgestaltung der Einrichtung zu einer rein richterlichen ist nicht möglich» és ezért kötelezi többször idézett 53. §-a a rendőrhatalóságot, hogy a rendszabály alkalmazása előtt véleményt kérjen azon büntető-intézet vezetőjétől, hol az elítélt a büntetést kiállotta.

Egyik igen súlyos intézkedése a javaslatnak, hogy a rendőri felügyelet határozatlan időre is elrendelhető (68. §.). Erre alig van példa. A német törvény öt évben, a francia húsz évben állapítja meg a felügyelet leghosszabb tartamát. Csak a bíróság szüntetheti meg, ami a javaslat álláspontja szerint természetes; de milyen eljárásban! A tábla külön bírósága a rendőrfőkapitány előterjesztésére, nem nyilvános ülésben határoz, a terhelt (aki «érdekelt félnek» nevezetik) megjelenése fakultatív, kihallgatását a bíróság, «amennyiben szükségesnek látja,» elrendelheti, perorvoslatnak helye nincs (69. §.). Az eljárás jellemzésére talán elég ennyi és csak azt jegyzem meg, hogy ha a felügyelet elrendelésére a bíróságot alkalmatlannak kell tekinteni, ugyancsak alkalmatlan a megszüntetés feltételeinek megítélésére is.

Még egy súlyos antinomiára kell rámutatnom, mely a javaslat 64. és 2. §-ai között fennforog. Az utóbbi a politikai jogok gyakorlásának felfüggesztéséről szól és tartalmilag ugyanazt rendel, amit a 67. §. 2—4. pontjai. A politikai jogok felfüggesztése a Btknek érvényben maradó 57. §-a szerint maximális tíz évig tart; a rendőri felügyelet a javaslat szerint határozatlan időre is kimondható. Megtörténhetik tehát, hogy az, kinek politikai jogvesztése már lejárt, a rendőri felügyelet címén ugyanazon cselekmény miatt politikailag ugyanazon korlátozásoknak marad alávetve. Az intézkedéseknek ezt az összeütközését mindenesetre meg kellene szüntetni.

Tarnai János.

Törvényjavaslatok a valorizációról.

A pénzérték hanyatlásával összefüggő magánjogi kérdések joganyagát, eltekintve a rendeletileg szabályozott különös kérdések körétől, mindeddig a bírói gyakorlat fejlesztette. Fejlesztette pedig annyi bölcs körültekintéssel és gyakorlati érzékkel, hogy legalább azokban a kérdésekben, amelyekben felsőbb bíróságaink eleddig pozítíve állást foglaltak, maradandó értékű jogelveket teremtetett, amelyek ennek a jogagnak további szabályozásához alapul és kiindulópontul fognak szolgálni. Igaz, hogy a kérdések egész sora a gyakorlatban még nem vált aktuálissá; és hogy a tényállások egy másik körére nézve felsőbb bíróságainknak, kivált pedig a kir. Kúriának az volt az elvileg elutasító álláspontja, hogy a pénzérték változását «törvényhozási szabályozás híján» nem veheti figyelembe és hogy e kérdések szabályozása «az államhatalom erre hivatott ágai, vagyis a kormányzat és törvényhozás körébe tartozik». De hiszen a lüktető élet hívó szavának, égető szükségének a bíró, aki kora ütőerén tartja kezét, nem tud tartósan ellenállani. Mint ahogyan a dologi kártérítés, a visszajáró vételár és a szerződéses megállapodáson alapul tartás és életjáradék tekintetében a kir. Kúria «törvényhozási szabályozás nélkül» is megtalálta a gyakorlati megoldást és nem tudott a mindennapi élet követelményeivel szemben érzéketlenül elzárkózni mindaddig, amíg az «államhatalom erre hivatott», de a dolog természete szerint nehezkesebben működésbe helyezhető ágai, a maguk feladata körében az orvoslásról gondoskodnak, úgy sorra került volna a többi kérdések megoldása is, amelyek bíróságaink ajtajain kopogtatva

várták, kérték, követelték bebocsáttatásukat. Sorra került volna az egész joganyag elvi mérlegelése, elhatárolása és felépítése, mintahogyan a gazdasági lehetetlenülés kategóriáját megteremtő bírói gyakorlat egyedül, a kormányzat és a törvényhozás beavatkozása és támogatása nélkül, némi tétozás után kidolgozta az irányadó alapgondolatot előbb az adós vagyoni romlásának szempontjában, utóbb pedig már egész tisztasággal és szabatosággal a szolgáltatás és ellenszolgáltatás értékének feltűnő aránytalanságában.

Aki a magyar felsőbb bírósági gyakorlatnak ezt az erőpróbáját érdeklődéssel, kedvteliséssel, gyönyörűséggel követte, aki elfojtott lélekzettel figyelte, hogy a bölcs konzervativizmus, amely minden állami életnek fenntartó alapja, mint mérkőzik a változó társas gazdaság exigenciáival, aki ez egészséges fejlődés eddigi pályájában felfedezte a további fejlődés útirányát, az már úgyszólván esztétikai szempontból is sajnálkozással kell, hogy a törvényhozás beavatkozását fogadja.

De azt tartom, gyakorlati szempontok is a törvényhozási beavatkozás ellen szólnak. Sok egyébtől eltekintve a törvényhozási alkotás visszaható ereje ellen súlyos elvi ellenvetések emelhetők. A bírói gyakorlatnak viszont meg van az az előnye, hogy a létező jog elveinek újszerű alkalmazását is mint élő jogot proklamálja és a multból már függőben levő tényállásokra applikálja. Ezért továbbra is az a meggyőződésem, hogy az igazságügyminiszter irányításának arra a kezdeményezésre kellett volna szorítkoznia, amely őt a döntvényjog fejlesztésében az Ért. 70. §-a értelmében megilleti.

Az előterjesztett javaslatok tartalma sem alkalmas arra, hogy a törvényhozás beavatkozása ellen jelentkező aggodalmakat és a bírói jogfejlesztés elleni birtokháborítás miatti sajnálkozást eloszlassa.

A miniszteri indokolás szerint a törvényhozásnak «a maga munkájával meg kell teremtenie azokat az *egységes szempontokat*, amelyek a jogbizonytalanság helyébe lépő világos jogtételekbe foglalva a magánjogi jogviszonyok rendjének helyreállítására alkalmasak». Hiszem és vallom, hogy a bírósági jog is meg hozta volna ezeket a kristálytisztán kicsiszolt egységes szempontokat, amelyek már is útban voltak. De hiszen ha türelmetlenek vagyunk és a fejlődést siettetni akarjuk, ám helyezzük *ebben az irányban* mozgásba a törvényhozás gépezetét. A javaslatok azonban egységes szempontokat nem hoznak, hanem csak úgy, mint az eddigi döntvényjogi fejlődés: pusztá kazuisztikát.

A bírói gyakorlat, amikor ugyancsak a kazuisztika útján haladva teremti meg az új jogot, azokkal a kérdésekkel foglalkozik, amelyeket a mindennapi élet eléje tár. Vezeteti magát azoktól a még meg nem formulázott, ki nem kristályosodott, de a lelkek mélyén élő és ható szempontoktól, amelyeknek tudatossá válása épen e bírói jogalkotás végső eredménye lesz. Ha azonban a törvényhozás a megoldásra váró kérdések sokaságából három csoportot: az időszakos pénzbeli szolgáltatásokat, a baleset vagy büntetendő cselekmény következtében kártérítésül fizetendő pénzbeli járadékot és az adásvételi jogügyletekben megállapított készpénzbeli vételarat kiszemeli, kérdeznünk kell e kiválasztás vezető szempontjait. Az indokolás válasza erre a kérdésre nem kielégítő. «Azoknál a jogi kategóriáknál» — úgymond az indokolás (4. old.) — «melyek természetüknél fogva alkalmasak és megérették arra, hogy a pénz elértéktelenedése folytán a szolgáltatás terjedelme ne köttessék a tartozás eredetileg megállapított, de utóbb hamissá vált névértékéhez, amelyek tehát alkalmasak és megérették arra, hogy a szolgáltatás és ellenszolgáltatás egymáshoz való, eredetileg szándékolt arányossága a gazdasági méltányosság és szubjektív teherviselőképeség, az ad impossibilia nemo obligatur elveinek szemmeltartásával érvényesüljön, a törvényhozás beavatkozása nem késheik s feladatának körébe *első sorban a kirívó igazságtalanságok* kiküszöbölését kell vonni».

De hiszen épen az a kérdés, hogy mely jogviszonyokat látjuk «természetüknél fogva alkalmasoknak és megérettéknek» a szabályozásra? Az egységes szempontnak mindenkifelett ebben a kiválasztásban kellene kifejezésre jutnia, de azt ebben is hiába keressük.

A szabályozásra kiszemelt három probléma közül a baleseti járadék kérdése kétségen kívül sürgős megoldást követel, kivált e kérdés ismert viszontagságai után, amelyek végül a 86. polgári teljes-ülési döntvényhez vezettek. Nem tudom, nem lett-e volna

más a teljes-ülés határozata, ha az igazságügyminiszter, törvényes kezdeményezési jogával élve oly indokolt előterjesztéssel fordult volna annak idején a kir. Kúriához, amely kiemelte és a teljes-ülés magas areopágjának mérlegelése alá bocsájtotta volna azokat a nézőpontokat, amelyeket az igazságügyi kormányzat e kérdésben irányadóul felismert. De meggyőződésemet és ezt a meggyőződésemet a döntvény kelte óta következetesen folyt jogfejlődésre alapítom, hogy ma már a kir. Kúria teljes-ülése is az akkori döntéssel ellentétes eredményre jutna.

Ami pedig a másik két javaslatot illeti, nem látom megokoltának, mennyivel sürgősebb az időszakos pénzbeli szolgáltatások szabályozása, holott ezt, kivált a nőtartással és az özvegyi jog megváltásául szerződészerűen kikötött életjáradékkal kapcsolatban a bírói joggyakorlat már eredményesen megkezdte, mindazonkál a kérdéseknél, amelyekre nézve a bírói gyakorlat hasonló irányú ítélkezéstől elzárkózott; mennyivel kirívóbb igazságtalanság az adásvétel tárgyának és a vételárnak aránytalansága, mint egyéb viszonyos szerződésekben a szolgáltatás és ellenszolgáltatás, nevezetesen a munkateljesítmény értéke és díjazása közti aránytalanság, amely kivált az ú. n. szabad értelmi pályán mozgókra (orvos, ügyvéd, mérnök, stb.) nézve existenciális fontosságú. A javaslatok olvasója tehát nem szabadul attól a benyomástól, hogy ennek az alkalmi törvényhozásnak tárgyköre némi ötlet-szerűséggel van kiválasztva. Ez a benyomás pedig meg kell hogy erősítse azt a meggyőződést, hogy a törvényhozási rendelkezésnek, ha egyáltalában van létjogosultsága, azt az egységes szempontot kellett volna meghatároznia, amelyet az indokolás kilátásba helyez, de a kazuista javaslatok nem adnak még. Ennek az egységes szempontnak megformulálásához a budapesti ügyvédi kamara felterjesztése tette az első kezdeményező lépést. Lehet, hogy a kamara javaslata még tökéletesbítésre szorul. De a törvényhozás feladata mindenesetre ennek az egységes elvi szempontnak akár a kamara javaslata szerinti, akár annál tökéletesebb megszövegezése.

A következőkben még a javaslatok szabályozásának tényállásaival, jogkövetkezményeivel és eljárási rendelkezéseivel kívánok foglalkozni.

I. Tényállás.

Az első javaslat a maga alkalmazási körét az 1. §-ban a szerződésen, bírói vagy más hatósági határozaton vagy egyéb magánjogi alapon készpénzben időszakonként fizetendő *tartás, ellátás vagy életjáradék* összegének felemelésére szabja meg, ha ez az összeg «a korona vásárlóerejének csökkenése következtében aránytalanul csekély értékűvé vált». A 8. §. kiterjeszti azt a magánjogi szolgálati szerződéssel alkalmazottaknak és családtagjaiknak *nyugdíj, életjáradék vagy nyugdíjtermesztű egyéb járandóságára* (nyugdíjtermesztű kegydíj, nevelési segély, özvegyi ellátásra). Kirekeszti a javaslat a bányatárspénztárakat, az életbiztosítási szerződésből eredő járadékköveteléseket, végül a baleset vagy büntetendő cselekmény következtében kártérítésül fizetendő pénzbeli járadékot. Az utóbbi külön javaslat tárgya; a biztosítási életjáradék kirekesztése ellen legfeljebb az az észrevétel tehető, hogy konkrét esetben nehézséget okozhat az elhatárolás közte és az alkalmazott nyugdíj között, kivált ha a munkaadó vállalat külön nyugdíjintézetet vagy nyugdíjpénztárat létesített, mert hiszen az 1923. VIII. tc. 2. §. és a 196/1923. M. E. sz. rendelet 36. §-a értelmében a magánvállalatok alkalmazottainak biztosítását szolgáló intézmények, mint nyugdíjbiztosító-intézetek és nyugdíjpénztárak szintén a biztosító magánvállalatok állami felügyelete alá vonatnak és legalább közigazgatási jogilag amazokkal lényegileg azonos elbánásban részesülnek.

A második javaslat a baleset alapján bírói ítélettel vagy egyéb módon kártérítésül megállapított pénzbeli járadék összegének felemelését szabályozza, amennyiben az «a korona vásárlóerejének csökkenése következtében aránytalanul csekélyé vált» (1. §.). A 7. §. kiterjeszti a törvény alkalmazását a büntetendő cselekmény következtében fizetendő pénzbeli járadéokra. Az 1. §. a kötelezett fél vétékességétől független objektív felelősség eseteire vonatkozik; a 7. §. kiterjesztése kizárólag az olyan kártérítési alapokra, amelyek büntetendő cselekményen alapszanak. Kimarad ebből a javaslatból az a vétkes (szándékos és gondatlan) károkozás, amely anélkül, hogy büntetendő cselekmény volna, mégis kártérítésre kötelez.

A két törvényjavaslat tényállás tekintetében tehát úgy illeszkedik egymáshoz, hogy a második javaslat az objektív felelősségen és a büntetendő cselekményen alapuló, az első javaslat pedig minden egyéb jogcímen alapuló tartás-, ellátás- vagy életjáradék követelésekre vonatkozik. Az első javaslat tehát mintegy az általános szabályozást tartalmazza, a második pedig az ennek köréből kiemelt kivételét. Alább látni fogjuk, hogy a kivételül kiemelt tényállások eltérő elbánásban részesülnek nemcsak az anyagi jogkövetkezmények, hanem az eljárás tekintetében is.

Azonban magánjogunk eddig a kártérítési kötelezettség mértéke és egyéb következményei tekintetében nem tett különbséget sem a között, hogy a kártérítés alapja az objektív felelősség-e vagy a vétékesség, sem a között, hogy a vétékesség csupán magánjogi következményeket von-e maga után vagy büntetőjogiakat is. Ennélfogva ez a disztinkció a jelen esetben sem látszik indokoltnak, mint ahogy a jogkövetkezmények taglalásánál alább látni fogjuk.

A tényállás taglalásával kapcsolatban foglalkozni kell a javaslatok visszahatásának kérdésével is. Ez a kérdés nincs tisztán szabályozva a javaslatokban, jöllehet mindhárom javaslat szerint a törvény a kihirdetés napján lép életbe. Ugyanis az időszakos pénzbeli szolgáltatásról szóló javaslat 1. §. 2. mondata szerint «*hátralékos ily szolgáltatások összegét is köteles a kötelezett fél a jogosított fél kérelmére felemelni, amennyiben a fennálló jogszabályok ki nem zárják*», ami alatt nyilván a törvény életbelépésekor hátralékos ily szolgáltatásokat kell érteni. Világosan kimondja ezt a második törvény, amely szerint a kötelezett fél «a jelen törvény életbelépését megelőző egy évnél nem régebbi időről hátralékos járadékösszegeket a jelen törvény szabályai szerint felemelni köteles». De az első törvény 4. §-ának utolsó bekezdése is kimondja, hogy az ezen §-ban szabályozott eljárást «a jelen törvény életbelépése előtt lejárt összeg ily felemelése vagy leszállítása iránt a törvény életbelépésétől 30 nap alatt» kell megindítani.

A javaslat tehát a törvénynek, jöllehet az csak a kihirdetés napján lépjen életbe, visszaható erőt akar adni és pedig igen hiányos módon. A törvény visszaható erejét elvi okokból aggályosnak tartom; de ha megadjuk azt, nem volna szabad a hátralékos szolgáltatásokra korlátozni és kizárni belőle a jogosult hátrányára és a kötelezett fél előnyére azokat az eseteket, amikor az aránytalanul csekély időszakos szolgáltatások tényleg teljesítettek. Gyakorlatilag ugyanis a helyzet többnyire úgy alakult, hogy valahányszor a felek megállapodása vagy gyakorlata értelmében a jogosult fél jött el az időszakos szolgáltatás részleteiért, ezeknek felvétele abban maradt, amikor a pénzfelvétel minimális költsége, pl. a villamos utazás költsége megközelítette vagy akárhányszor el is érte, sőt meg is haladta a békében megállapított tartási vagy járadék összegét; viszont ha a felek gyakorlata az volt, hogy a kötelezett fél küldte el postán a jogosult félnek a járadékösszeget, ez a fizetés többnyire meg is történt abban az időben is, amidőn ez a járadékösszeg a pénzérték romlása következtében rendeltetésének már régen nem felelhetett meg. A javaslatok álláspontja tehát azt, hogy a jogosult fél a törvény életbelépését megelőző időre az időszakos szolgáltatás felemelését követelheti-e, attól az esetlegességtől teszi függővé, hogy a kötelezett fél megküldte-e a mindenkor esedékes részleteket vagy sem? Nincs továbbá tárgyi indoka annak sem, hogy az első törvényjavaslat értelmében a hátralékos szolgáltatások időbeli korlátozás nélkül emelhetők fel, a második szerint csak az egy évnél nem régebbi időkből hátralékos járadékösszegek.

A harmadik törvényjavaslat tényállása az, hogy ingó vagy ingatlan dolog adásvétele esetében még 1923. július 1-je előtt létrejött szerződésben megállapított és az 1924. január 1. napján még ki nem fizetett pénzbeli vételár összege a korona vásárlóerejének csökkenésére és ennek folytán a vétel tárgyának értékében bekövetkezett emelkedésre tekintettel, aránytalanul csekély értékűvé vált; a felemelés további feltétele az, hogy a vétel tárgya vagy az annak elidegenítésével szerzett commodum 1924. január 1-én még a vevő tulajdonában van. A javaslat tehát amidőn a szolgáltatás és ellenszolgáltatás értéke közötti aránytalan eltolódásnak akarja elejét venni, védelmét az összes egyéb viszonyos szerződés kizárásával nemcsak az adásvételi szerződésre korlátozza, hanem ezek közül is egyedül azokra, amelyek egy bizonyos időpontig, t. i. 1923. július 1. napja előtt jöttek létre, és amelyek

egy bizonyos időpontig, t. i. 1924 január 1-je előtt a vételár megfizetésével még teljesítve nem voltak. Ha fent kifogásoltuk azt, hogy az indokolás által a törvényhozás feladataként kiemelt egységes szempontot a javaslatok nem hozzák meg, itt a kazuisztika részletezésének olyan túlhajtásával találkozunk, amely a javaslatot egészen alkalmi alkotássá teszi. A viszonyos jogviszonyokban, amelyekre nézve a pénzérték hanyatlása érezhetővé vált, a pénzszolgáltatással szemben, valamely dolog vagy munkaszolgáltatás szokott állani. Azokban az esetekben, amikor ez a dolog vagy munkaszolgáltatás még nincs teljesítve, elegendő oltalmat nyújt a gazdasági lehetetlenülés kategóriája, úgy amint az felsőbíró-ságaink joggyakorlatában kialakult. Szabályozásra tehát az az eset szorul, amikor a dolog- vagy munkaszolgáltatás teljesített és a pénzbeli ellenérték esedékessége előtt következett be a pénzérték oly romlása, amelynek folytán a teljesített nem pénzbeli és a még teljesítendő pénzbeli szolgáltatás értéke között feltűnő aránytalanság mutatkozik.

Ha a törvényhozás intézkedését tartjuk szükségesnek a kazuisztika elkerülése és az egységes szempontok érvényre juttatása érdekében és ha már nem emelkedünk odáig, hogy az egész probléma egyetlen vezető szempontját kiemeljük, akkor legalább a viszonyos szerződésnek így körülírt egész területére kellett volna a jogszabályt megalkotni.

Ha valamely előttem ismeretlen oknál fogva ez egységes szempontból való elvi megokolásnak ez a terjedelme is kivihetetlennek mutatkoznék, akkor a jogszabály legalább az adásvételi szerződések területére lett volna megalkotandó olyképp, hogy az kiterjedjen minden olyan jogviszonyra, amelyben az adásvétel tárgya már átadatott, az eladó tehát a maga kötelezettségét teljesítette, a vételár esedékességéig azonban a pénzérték hanyatlása folytán szolgáltatás és ellenszolgáltatás között feltűnő aránytalanság áll elő. A javaslat azonban az egységes szempontoknak még eddig a relatív általánosságáig sem akar elmenni, hanem bizonyos naptárszerűleg megjelölt időpontok szerint elhatárolt jogügyletekre szorítkozik és ezzel a különleges és eseti jogalkotások oly példáját adja, amilyen nemcsak törvényhozásunkban, hanem a természeténél fogva kazuisztikus döntvényjogunkban sem szoktunk találkozni, hanem amilyenek példáját csupán a háború alatt divatba jött és a pillanatnyi szükség által indokolt rendeleti jog adta annál sűrűbben annak idején. Az a törvényhozás azonban, amely a mi felsőbíró-sági gyakorlatunk kitűnően megindult fejlődését ilyen szűkkeblű szabályozással köti gúzsba, és amely szinte úgy hangzik, mintha valamely konkrét jogvita befolyásolása céljából jött volna létre, több kárt okoz az egységes szempont tisztázásának hátráltatásával, mint amennyi hasznót a legszabatosabb törvényhozási munkálatnál remélhetnénk. Mert hiszen a bírói joggal fog az argumentum a contrario erejében bízni és minden olyan adásvételi ügyletre nézve, amely a törvény időbeli határpontjain kívül esik, a pénzérték romlásának figyelembevételét megtagadni.

(Bef. köv.)

Dr. Löw Loránt.

A Pp. 8., 476. és 521. §-airól.

I.

Az értékhatárok gyakori megváltoztatására és a fellebbvitel korlátozására vonatkozó kormányrendeletek, valamint az utóbbi időben több téren általánossá vált valorizálási joggyakorlat való-ságos küzdelmet idéztek s idéznek elő a jogkereső közönség és a bíróságok közt.

A közönség nem tud megnyugodni abban, hogy pl. 100,000 K-ig rendszerint nem élhet fellebbezéssel és egy millió koronáig felülvizsgálati kérelemmel, mert még nem felejtette el a képviselőház igazságügyi bizottságának a polgári perrendtartásról szóló, 1910 november 5-én kelt jelentését, amely hangsúlyozza, hogy: «A felülvizsgálat nálunk nem csupán a jogegység megővéására szolgál, hanem elsősorban a felek érdekének és az anyagi igazságnak szolgálatában áll», sem a Pp.-nak azt az indokolását, hogy: «a javaslatnak az az álláspontja, hogy egyszerű fellebbvitelt és egyszeri társasbíró-sági elintézt minden ügynek biztosítani kell, bármi csekély legyen is annak az értéke, mert a pernek sokszor az érteken túlmenő erkölcsi és elvi jelentősége van»; mert továbbá nem tud szabadulni attól a gondolatától, hogy a szegényre nézve a kis érték épol, vagy nagyobb fontossággal bír, mint a gazdagra nézve a nagyobb érték és hogy a rendelet szerint — különösen vidéken —

az ügyeknek *nagyobb része* fosztatnék meg a perorvoslatoktól, ami annál nagyobb baj, mert — tisztelet a kivételnek! — nem minden bíró gondolkozik úgy, hogy az oly ügyeket, amelyekben ő a Kúria még tüzetesebben bírálja el, mint a többieket; ellenkezően sok bíró az olyan pereket, amelyekben nincsen helye fellebbvitelnek, bagatell ügyeknek tekinti és hirtelenebbül intézi el, mint azokat az ügyeket, amelyekbe a felsőbb bíróság is betekinthet.

Viszont a bíróság a kormányrendeletekre való figyelemmel, abból indul ki, hogy a fellebbviteli bíróságok túlterhelésének megakadályozása a legfontosabb jogpolitikai feladatok egyike és figyelmen kívül hagyva a polgári perrendtartásról szóló törvény azon helyes miniszteri indokát, hogy: «Évtizedek tapasztalata arról győzt meg, hogy a felsőbíró-ságok munkaterhének csökkentésére a fellebbvitel korlátozása nem elég»; mindinkább arra törekszik, hogy a perorvoslatokat — ahol csak teheti — lehetetlenné tegye.

Az alkalom bőven kínálkozik, mert a jogkereső közönség, részint azért, hogy sok bélyegkiadást s nagy költségeket ne kockáztasson meg, részint azért, mert vidéki ügyvédek is jobban szerették, ha a pert saját székhelyükön, a járásbíró-ságnál indíthatták meg: az egyes követelések perértékét ott, ahol lehetett, akkor is 50,000 K-ra, illetve a későbbi rendelet után 500,000 K-ra tették, amidőn a per tárgyának értéke többre rúgott. Aztán az értékviszonyok is változtak. Pl. az a búza, az a fa s egyéb ingóságok, vagy az az ingallanság, amit felperes követelt, pénzünk értékcsökkenése és az ebből származott drágulások miatt koronaértékben emelkedett; sőt valorizáló joggyakorlatunk állandósulása óta a pénzbeli követelések koronaértéke is növekedett számokban kifejezve.

Amidőn tehát az értékhatárok felemeléséről szóló 7501/1923. M. E. sz. s illetve már az ezt megelőző 10,417/1922. M. E. sz. kormányrendeletek a fellebbviteli jogot erősen korlátozták és a felek a perértéket már azért is felemelték, hogy fellebbviteli jogait biztosítsák: a kir. ítélőtáblák visszautasították a felülvizsgálati kérelmet, azt mondván, hogy a Pp. 8. §-a szerint a hatáskör megállapításánál a keresetlevél beadása napján fennállott értéket kell alapul venni és minthogy ez a szabály a Pp. 476. és 521. §-ai szerint is alkalmazandó, ezért, habár a pertárgy értéke a per folyamán már a felülvizsgálati értékhatárt meghaladó összegre emelkedett, a kir. ítélőtábla, mint felülvizsgálati bíróság, a felülvizsgálati kérelmet hivatalból visszautasítja.

Nagyon gyakran hoznak már ilyen határozatot és legfeljebb annak igazolását fogadják el, hogy a pertárgy értéke már a kereset beadásakor is nagyobb volt a beallottnál.

A bíróságok tehermentesítésének kérdésével most nem akarok foglalkozni. A peres felek majd módját ejtik annak, hogy formai okokból el nem bíralt igényeiket új perrel érvényesítsék, ami a bíróságoknak még több munkát fog adni.

Azonban a határozat jogi álláspontját kritika tárgyává kell tennem, mert az — nézetem szerint — törvényre nem alapítható.

A Pp. 8. §-ának miniszteri indokai ugyanis kifejezetten mondják: «A 8. §. most tárgyalt szabályából következik, hogy az *értéknek* a per folyamán beállott változása, *emelkedése* vagy *csökkenése a hatáskört nem érinti*. Másként áll azonban a dolog akkor, ha a per folyamán nem a *per tárgyának az értéke*, hanem maga a *per tárgya* változik meg, mert a felperes *keresetét* felemeli vagy leszállítja. A kereset felemelésének és leszállításának a bírói hatáskörre befolyását a 8. §. harmadik bekezdése szabályozza.»

A Pp. 5. §-ának miniszteri indokai is azt mondják: «Nem szorul külön kijelentésre az, hogy az értéknek a hatáskör szempontjából történt megállapítása nem zárja el a feleket attól, hogy az érdemben szükség esetében kisebb vagy nagyobb értéket bizonyítsanak, aminek azonban a járásbíró-sági hatáskörre már nem lehet befolyása.»

Ha ezek mellett figyelembe vesszük, hogy a Pp. 188. §-ának 2. pontja szerint sem tekinthető a *kereseti kérelem* felemelése a *kereset* megváltoztatásának, sőt a Pp. 494. és 495. §-ai szerint a *kérelemnek* ilyen megváltoztatása még a fellebbezési eljárásban is meg van engedve; ha figyelembe vesszük, hogy a Pp. 180., illetve 10. §-ának utolsó bekezdése szerint: «Amennyiben a hatáskör a per tárgyának értékétől függ, a bíróság hatáskörének hiányát az alperes perbeocsátkozása után hivatalból többé figyelembe nem veheti»; ha végül figyelembe vesszük, hogy a 7501/1923. M. E. sz. kormányrendelet 3. §-a is kifejezetten úgy rendelkezik, hogy az

1. §. 1. pontjában meghatározott 3 milliós új járásbíróági értékhatár — mely a Pp. 1. §-ának 1. pontjában és 5. §-ának utolsó bekezdésében említett 2500 K helyébe lépett — a folyamatban levő azokban a perekben is irányadó, amelyekben a keresetlevelet e rendelet életbelépése előtt adták be a járásbírósnál és a Pp. 5. §-ának utolsó bekezdése eszerint világosan megengedi azt is, hogy azokban az ügyekben, amelyek a per tárgyának értékére tekintettel tartoznak a járásbírósnak hatáskörébe, a per tárgyának értéke a fellebbviteli eljárásban is felemeltessék 3 millió koronára; akkor kétségtelen, hogy az ily ügyekben a felülvizsgálati kérelmet hatáskör hiánya miatt hivatalból nem lehet visszautasítani és hogy a Pp. 476. és 521. §-ai is csak a fentieknek megfelelően értelmezhetők.

Dr. Alföldi Dávid.

II.

Az értékhatárok nagymérvű felemelése és a pertárgy értékének ugrásszerű emelkedése folytán a Pp. 8., 476. és 521. §-ai fokozott jelentőségre tettek szert.

Dr. Alföldi Dávid helyesen mutat rá, mily fontosak ezek a kérdések, de cikke kiegészítésre szorul. Alföldi szerint megtörtént, hogy oly esetekben midőn a felek a pertárgy értékét felemelték, a kir. ítélőtáblák visszautasították a felülvizsgálati kérelmet, azt mondván, hogy a Pp. 8. §-a szerint a hatáskör megállapításánál a keresetlevél beadása napján fennállott értéket kell alapul venni és ez a szabály a Pp. 476. és 521. §-ai esetében is alkalmazandó. Az ilyen táblai döntések kétségtelenül helytelenek. Kovács Marcel (Pp. magyarázata, II. k. 626. l., VIII.) szerint: «A 8. §. 1. bek. azon szabálya, mely szerint a hatáskör megállapításában a keresetlevél beadása napján fennállott értéket kell alapul venni, a fellebbvitel kérdésében nem alkalmazható, mert itt a fellebbvitel beadása időpontjában fennálló érték mérvadó», továbbá: «A felemelés szintén befolyással van a felülvizsgálat megengedhetőségére, ha az akár elsőbírói eljárásban, akár a fellebbezésben, vagy a fellebbezés szóbeli tárgyalásán történik.» (U. o. 686. l.)

A Jogt. Közlöny szemle rovatában nemrég közölte a Kúria egy döntését (168. l. Felülvizsgálati értékhatár), melyben legfelsőbb bíróságunk a szegedi tábla döntésével szemben Kovács Marcel kommentárjának álláspontjára helyezkedett.

T. M.

Szemle.

— **A jogi atrocitás** lényege abban áll, hogy akár a jogszabály alkotója, akár annak alkalmazója a jog formáinak felhasználásával meghamisítja a tartalmi célt, amelynek megvalósítására a jog fogalmilag törekszik. Van a jogbölcsezetnek egy iránya, amely Stammler nyomán azt hirdeti, hogy a jogfilozófia feladata a formailag helyes jog meghatározásában merül ki, de bizonyára Stammler csodálkozna legjobban azon a bírói gyakorlaton, amely eszményét abban találja, hogy gondosan ragaszkodik a jogszabályok formaságához és a leghajmeresztőbb törvényt magyarázatot egy lehetőleg zavaros körmondatba fullasztja. Exemplum sunt odiosa s szakközség előtt bátran eltekinthetünk azoknak az ítéleteknek felsorolásától, amelyek egyazon súlyú izgatásokat hol egy napi fogházzal, hol egy évi börtönnel honoráltak, amelyek lelkiismeretesen foglalkoznak az összes semmisségi okokkal, de a bűnösség kérdését substantiálisan «megállapítással» intézik el. Legutóbb voltunk tanúi, hogy egy külállammal szövetkező felelőtlen elemeket, akik az állam rendjét idegen fegyveres erővel kívánták felborítani, hat heti államfogházra ítélte a bíróság és a büntetést az előzetes letartóztatással kitöltöttnek nyilvánította. Igaz, hogy a kir. ügyészség is elfelejtett az 1921. III. tc. alapján vádat emelni. Másrészt pedig cikkirókat, akik elkövetett és meg nem torolt bűncselekményeket panasznak, «általanosítás» címén, nemzettrágalmazás miatt egy, két, sőt négy évi fogházzal sújtanak egyes bíróságok s ezzel azt a látszatot keltik, mintha az állam vagy a nemzet ama bűncselekmények tetteivel erkölcsileg azonosítaná magát. Mi, akik féltő aggodalommal szemléljük az igazságszolgáltatás eseményeit, tudjuk, hogy e jelenségek az egyensúlyát veszített gazdasági és politikai helyzetnek

muló tünetei, de mint hivatásszerű krónikásai a jogszolgáltatásnak kötelességünk, hogy tárgyilagos összefoglalásukról gondoskodjunk amá jobb jövő számára, amely remélhetőleg ismét méltó lesz a mult nemes hagyományaihoz. Ehhez a munkához kérjük ügyvéd kartársaink támogatását, kérésünk arra irányul, hogy lehetőleg a bírói határozat másolatának megküldése kapcsán közöljék a szerkesztőséggel azokat az eseteket, amelyekben a bíróság akár a tényálladási elemek értelmezése, akár a büntetés mértékének kérdésében a háború előtti gyakorlathoz viszonyítva szembetűnően eltérő álláspontot foglalt el. Meg vagyunk győződve, hogy közérdeket szolgálunk, midőn tiszta képet akarunk szerezni és megbízható diagnózist kívánunk felállítani annak a kórnak a mérveiről, amely a nemzeti életerő gyökereit, a regnum fundamentum-ot fenyegeti.

— **A m. kir. Kúria évnyitó teljes-ülése.** A m. kir. Kúria teljes-ülését dr. Tóry Gusztáv a következő beszéddel nyitotta meg:

«A lezárt 1923. esztendőben igazságügyi szervezetünk fejlődésének fontos évfordulója mellett haladtunk el. 1923. júl. 19-én volt ugyanis kétszázadik évfordulója annak, hogy III. Károly királyunk, az 1723. évi dekretumában foglalt törvénycikkeket, ezek között az 1723. XXIV. és XXV. tcikket szentesítette.

Az 1723. XXIV. tc. a m. kir. Kúria hétszemélyes táblájához újabb bírói állásokat szervezett s az ott működő bírákat arra kötelezte, hogy «háromnapi időközben, 100 forint büntetés terhe alatt, a törvényszék tartásakor megjelenjenek és a meghatározott órákban a perlekedők kényelmére összeülvén, ítélethozatala végett az elnökkel együtt legalább tizenegyen folyton jelen legyenek».

Az 1723. XXV. tc. pedig a kir. ítélőtáblára nézve, amely a hétszemélyes tábla mellett szintén a m. kir. Kúriának része volt, azt szabta meg, «hogy a kir. ítélőtábla kivéve csupán az ünnepeket s törvényszüneteket, folytonosan együtt üljön s a perlekedőknek, ellen nem állván némelyeknek törvényes távolléte, jogot és igazságot szolgáltatson».

A m. kir. Kúriához tartozó hétszemélyes tábla és kir. ítélőtábla az említett törvénycikkek meghozataláig, amint ismeretes nem működött állandóan, hanem a törvénykezést csak bizonyos rövidebb törvénykezési időszakokban gyakorolta. Háborúk, közlekedési nehézségek s a bírák más elfoglaltsága azonban e törvénykezések megtartását sokszor lehetetlenné tették és így néha évekig, sőt a Bocskai- és Rákóczi-féle mozgalmak idejében évtizedekig is szünetelt a törvénykezés.

Nagy volt a nemzet öröme, amellyel a legfőbb bíróságok állandósítását kimondó 1723. XXIV. és XXV. tcikket üdvözölte. Még nagyobb lett az öröm, amikor III. Károly király elrendelte, hogy a hétszemélyes tábla és a kir. tábla Pest városában tartsa székhelyét. Megkezdődtek a szervezési munkálatok, megindultak a személyi kombinációk, királyi rezolúció meghatározta a bírói fizetéseket, majd Pest városának akkori Úri-utcájában a kir. Kúria helyiségeit is kijelölték. Itt kezdte meg az 1724. május havában a hétszemélyes tábla és a kir. ítélőtábla állandó üléseit.

Az 1723. XXIV. és XXV. tc. tehát nagyfotosságú része bírói szervezetünk alakulásának. Ámde ez a törvényalkotás a hozzája csatlakozó végrehajtással együtt az említett alakulásnak csak egyik fejlődési foka, mert a m. kir. Kúria, amelynek a kir. ítélőtábla is része volt, sok évszázados multra tekint vissza. Utal erre a sok évszázados multra, egyéb régi törvényeink mellett az idézett 1723. XXV. tc. bevezetésének az a megállapítása is, hogy a kir. ítélőtábla a régibb századokban is ülésezett.

Nincsen az egész világnak állama az egyetlen Nagybritanniát kivéve, amelynek legmagasabb bírói testülete hasonló ősi eredetre volna visszavezethető.

Már Szent Istvánnak, az első magyar királynak törvényei között az első könyv VII. fejezete szól az ufkodó udvarában működő királyi tanácsról, mint az igazságszolgáltatásnak kimagasló intézményéről. Abban a régi időben tehát, amikor más államokban a bíráskodás teljesen a fejedelemnek kizárólagos uralmához tartozott és egészen ki volt szolgáltatva a királyban, mint emberben fellobbanó indulatoknak, nálunk már olyan igazságszolgáltatás volt működésben, amely a királyi hatalom korlátlanágának köréből kivált és a királynak és a nemzetnek közös jogaiban

gyökerezett. Legfelsőfokon a testületi bíraskodásnak ezt az ősi elvét részletesebb szabályok felállításával a letűnt későbbi századokban az 1559: XXXVIII. tc. is megerősítette.

Valóban bámulatba ejt, ha az Árpád-házi, majd a vegyesházi királyaink idejéből származó régi törvényeinkben lapozva, látjuk, hogy mennyi törvényünk és mily tökéletességgel foglalkozik bírósági szervezeti és eljárási kérdésekkel. Megtaláljuk törvényeinkben a bírói testület sérthetetlenségének, a bírói függetlenségnek, a pártatlanságnak, a hatáskörök tiszteletben tartásának, a bírák magánjogi és büntetőjogi felelősségének felvilágosodottságra való garanciáit már ezekben a korai századokban is, amikor mindenütt, másutt a kontinensen a király felelőtlen személyében korlátlanul összpontosult a benne megtestesült államnak minden hatalma s így bíraskodása is.

Nem vázolhatom részletesen az idevonatkozó jogtörténeti adatokat, mert előadásuk sokkal több időt venne igénybe, mint amennyi ez alkalommal rendelkezésünkre áll. Csak a leginkább kimagasló adatokat említem.

Már Szent László királyunk III. könyvének XVI. fejezete körvonalazza a bíróságok hatáskörének lényegét. Ez a XI. század végéről való ősi jogszabály a következőképpen hangzik: «Minden bíró a maga járásában ítéljen; azaz senki a bírák közül az ő törvényes hatóságán kívül ne bíraskodjék.»

A bírói függetlenség kérdése már II. Ulászló király 1492. évi dekretumának 10 cikkelyében van szabályozva, amely a következőképpen szól: «A királyi felség vagy a főpap urak és bárók egy bírót se szorítsanak és kényszerítsenek arra, hogy valakinek kedvére a szokásokat és a közönséges bírói gyakorlatot meg a törvény rendét megmátsa vagy megzavarja.»

Korszakot alkotó régi törvényeink közül az 1635: XV. tc. is, amely úgy rendelkezik, hogy jövőre semmi peres ügyet a rendestől eltérő eljárással megbírálás és eldöntés alá nem szabad vonni, vagyis ebben a magyar törvényben, tehát nálunk már a XVII. század legelején jelenik meg legelőször tételesen körülírva az az elv, amely a kontinens többi államaiban csak jóval később jut elismerésre, hogy t. i. senkit illetékes bíróságától elvonni nem szabad.

Hogy a jelen előterjesztésem alapjául szolgáló 1723: XXIV. és XXV. tcikkek létrejöttének kétszázadik évfordulója, habár nem külső fénnel, hanem az ország szomorú viszonyaihoz képest ezúttal csak magunk között a mai évnnyitő teljes-ülésben ünnepeljük s ez alkalommal az évforduló méltatásán túl a m. kir. Kúria alakulására vonatkozó sok évszázados kimagaslóbb történelmi adatokat is emlékezetünkbe visszaidézzük: ezt az elhatározást bennem nemcsak a történelmi emlékek iránt érzett kegyelet érlelte meg, hanem az a meggyőződés is indított, hogy a visszatekintés a dicső múltra és a tradíciók felelevenítése erősíti keblünkben a nemzeti öntudatot, éleszti reményünket és megóv a kishitűségtől. A történelmi alkotmánnyal megáldott nemzetek intézményeiben ugyanis őserő lakozik, amely a legnagyobb viharoknak ellenáll. Külső segítség nélkül pusztán ezzel az őserővel győzte le a m. kir. Kúria azokat a válságokat, amelyek a századok folyamán rázúdultak és több ízben működését is megakasztották. Bízunk benne, hogy ez a történelmi őserő, amely m. kir. Kúriánkat és alkotmányunknak más intézményeit megteremtette és fenntartotta és amelyet saját törvényes hatáskörében a m. kir. Kúria is ítélkezésének kifogástalanságával mindig ápolni igyekezett, diadalmasan átsegíti nemzetünket a viszontagságokon és jobb jövőnek lesz alapja.»

— Az egységes bírói és ügyvédi vizsgáló-bizottság január 19-iki évnnyitő teljes-ülésében *Bubla Ferenc*, a bizottság elnöke, a bizottság tagjainak üdvözlése után következőképpen nyilatkozott az ifjú jogásznemzedékről: «Működésomban legnagyobb öröömömre az szolgálna, ha a mai szomorú időben, midőn az igazság és a jog érvényesülését napról-napra háttérbe szorítják a tisztán anyagi önző érdekek és az opportunítási tekintetek, a nagyszabású bírói vagy ügyvédi hivatásra való előkészítés követelményeit lelkiismeretesen szem előtt tartó, az igazság, a jog és az erkölcs magas eszményeiért lelkesülő ifjú jogásznemzedéket látnék életre kelni magam körül. De sajnos: azok között, akik a bizottság előtt hétről-hétre vizsgáznak, tapasztalataim szerint elenyésző csekély számban akadnak olyan ifjúk, akik a nemzetünknek és hazánknak annyira feltétlenül szükséges «ébredést» ebben az értelemben kívánnák megvalósítani. Mert a jelöltek legnagyobb részén meglátszik a pusztán gépies elkészülés, a vizsgára előkészítő úgynevezett szemináriumokban nyert kioktatás

és «Einpauken» s még a szorgalmasan elkészült s így vissza nem utasítható jelöltek között is csak elvétve akad olyan, akinek feleleteiből az csillámlanék ki, hogy mélyebben igyekszik behatolni a jogba. Ezt látva s az eddig még mindig tömegesen jelentkezett vizsgázók nagy számát tekintve, önkéntelenül felmerül az aggódo hazafias lélekben a kérdés: mi lesz a jövő Magyarországból? Minek ebben a csonka országban ez a sok jogász? És olyan jogászok, akik pályájukon nem fognak arra törekedni, hogy a jogot, elsősorban a jogot és csak a jogot valósítsák meg élethivatásuk körében? Igaz, hogy más oldalról felhozható az a megjegyzés is (és nem vagyok annyira vak, hogy ezt ne lássam), hogy az elmúlt idők jogászaik sem voltak csupa Szabó Miklóssok, Daruváry Alajosok, Karap Ferencek, Oberschall Adolfok, Vajkay Károlyok, Vavrik Bélák, Csathó Ferencek stb. Ez igaz. De vajjon lehet-e remélni, hogy a most vizsgázó ifjúság tömegéből is fognak ily nagyszabású férfiak kiemelkedni s a jogélet mezején olyan kiválóságok szerepelni, mint a — hála égnek — még ma is díszes állásokban fényes képességük teljes érvényesülésével működő Törvényszék, Wlassics Gyula, Juhász Andor, Vargha Ferenc stb., vagy az ügyvédi karban Pap József s több más kiváló társa? Ámde ezek a kiváló egyéniségek nem a mai törpe jogásznemzedékből kerültek ki, hanem a régi nagy jogászok iskolájában nőttek nagygyá és ne felejtjük azt sem, hogy a régi Magyarország a múlt században boldogabb időkben élt, a felfelé emelkedés és felvirágzás dicső korszakát élte és nem a megcsönkített, a lefelé csúszás, a gazdasági és erkölcsi züllés lejtőjén állott. De a régi Magyarország csak azért lehetett a mostaninál annyira különböző, mert élén olyan férfiak állottak, mint a fentebb megnevezett kiválóságok, akik a jog- és igazságszolgáltatás terén és más kiváló egyének, akik a politika és az állami igazgatás terén voltak zászlóvivői. De mi lesz a megcsönkített országból, ha ily férfiak többé nem vagy csak elenyésző csekély számban lesznek? Adja Isten, hogy csalódjam, de én a mai jogásznemzedékből alig vagy csak nagyon szórványosan látok hozzájuk hasonlókat életre kelni. Azért a magam részéről (megengedem, hogy az öregség is hozzájárul) Arany Jánossal tartok, aki ezt mondta:

Azokkal időzöm, akik másszor voltak,
Mit az élet megvon, megadják a holtak.

És mégsem szabad elcsüggednünk. Törekedjünk teljes erőnkkel arra, hogy a régi Magyarországot ismét talpra állítsuk. Járuljon ehhez hozzá bármily kis mértékben is ez a vizsgáló-bizottság azzal, hogy rostálja meg az ügyis túlnagy számban jelentkező vizsgázók tömegét és csak azokat juttassa képesítéshez, akik ezt igazán megérdemlik s akikről feltehető, hogy a reájuk váró komoly hivatásnak megfelelni képesek lesznek. Ezzel a bizottság a vizsgázó ifjúságot nagyobb buzgalom kifejtésére serkentheti és ily módon az új nemzedék nevelését és kiképzését előmozdíthatja. Hazánk konszolidációja csak nehezen, lassú lépésekben és sok zökkenéssel halad ugyan előre, de mégis már útban van s mi, akik benne élünk ebben az áramlatban, nem is tudjuk a fejlődés menetét kellően felismerni, ehhez csak az utánunk következőknek, ha vissza fognak tekinteni, lesz meg a kellő perspektívájuk, — a mi feladatunk az, hogy dolgozzunk ernyedetlenül azon a téren és abban a szakmában, mely nekünk kijelöltetett és ne hagyjuk magunkat a haladás, a fölfelé törekvés ösvényéről elterelni.» Ezután *Pap József* elnökhelyettes üdvözölte *Bubla Ferenc* elnököt, kifejezve az egész ügyvédi kar háláját és köszönetét azért az ügyszeretért és ügybuzgalomért, amelyet *Bubla* a bíró- és ügyvédképzés nehéz munkájában évtizedek óta kifejt.

— Az «Ügyvédjelöltek Orsz. Szövetsége» erőteljes akciót folytat a hároméves joggyakorlat visszaállítására érdekében, amit aktuálisnak tesz az, hogy a vonatkozó törvényjavaslat — értesülésünk szerint — rövidesen tárgyalás alá kerül.

Az 1912: VII. tc.-ben foglalt szabályozás előtt a joggyakorlat az első szigorlat letétele után volt megkezdhető s csak egy évvel az ügyvédi vizsgára bocsátás előtt kellett a jogtudori oklevelet megszerezni. Az 1912: VII. tc. szerint a joggyakorlat a jogtudori oklevél megszerzése után kezdődő három év s az ügyvédi vizsga utáni kétévi ügyvédhelyettesesség. Ez az intézkedés a törvény miniszteri és bizottsági indoklása szerint a színvonal emelése és az ügyvédi pálya túlszűköltsége miatt volt szükséges. Ezt az állapotot a háború alatt kiadott, ma is hatályban lévő 5996/1918. M. E. sz. rendelet odamódosította, hogy a joggyakorlat a tudori oklevél megszerzésekor kezdődő négy év, az ügyvédhelyettesességet megszünteti, feljogosítja a jelöltet a társasbíróságok előtti tárgyalásra s rendelkezik a vizsga megosztásáról. A beterjesztett javaslat ezt az állapotot kívánja fenntartani, meg-

állapítván indokolásában, hogy az ügyvédhelyetteség a gyakorlatban nem vált be.

Nemcsak egyéni, de az ügyvédek nagy többségének véleménye az, hogy háromévi joggyakorlat teljesen elegendő. Ma a jelölt teljes elméleti képzettséggel kezd meg joggyakorlatát. Magas színvonalú jogásztársadalmunk sokkal kisebb elméleti képzettséggel kezdett joggyakorlatot s minthogy háromévi gyakorlati ideje alatt készült két szigorlatra, ügyvédi vizsgára, gyakorlatra sokkal rövidebb ideje maradt s jogászaik kiválósága tanúsítja, hogy nem láttuk kárát ennek a rendszernek. Az élet pedig azt mutatja, hogy a háromévi gyakorlat elegendő.

Figyelembe kell venni, hogy ma a jelöltek átlagos életkora 24—29 évek közt van, sőt nagyrésze 29 évnél is idősebb és ily életkorú emberek a létminimumot sem keresik meg. A mostani gazdasági viszonyok között lehetetlen oly hosszú gyakorlati időt megállapítani.

Nem érv már a pályára tódulástól való félelem. Az ügyvédség megszűnt oly jó foglalkozás lenni, mint volt békében. Ezt mutatják az egyetemek statisztikái, amelyek szerint a jogi pályákra lépők száma folyton csökken.

Ha beváltak azok, akik állami szolgálatból, minden gyakorlat nélkül, ügyvédi pályára léptek, nincs okunk a színvonal súlyos csökkenésétől féltetni, akik háromévi komoly tanulmány és gyakorlat után lesznek ügyvédek.

Egyévi gyakorlat után tettek vizsgát azok, akiknek tanulmányait a háború megszakította, pedig ezeknek nagyrésze az egyetemi előadásokat sem hallgatta. S vizsgaeredményük kielégítő volt.

Ha a háromévi gyakorlattól a nívót féltik, a vizsgát kell szigorítani. Nagyon alkalmas erre a jelöltek által ajánlott módosítás. E javaslat szerint az egységes bírói és ügyvédi vizsga első része a gyakorlati idő $\frac{2}{3}$ részének letelte után volna tehető, a második rész a gyakorlati idő befejeztékor. Ez által elkerülhető volna, hogy az, aki két részletben vizsgázik, 3—4 hónapot veszítsen, de meg ezen idővesztés csökkentése végett «Schnellsieder»-tanulás is megszűnne.

A jelöltek kívánsága nem teljesíthetetlen, sőt méltányos és ügyvédi szempontból sincs hátránya. Nem kell attól tartani, hogy tolongani fognak a pályára s a konkurrenciától félők se remegjenek! A jelöltből úgyszólván ügyvéd lesz. Egy évvel előbb vagy utóbb — már igazán mindegy.

Dr. Bognár László.

— **Helyreigazítás.** A Hiteljogi Döntvénytár XVII. kötet 1. számú esetéhez tartozó jegyzetben dr. Kéri Miklós kir. kúriai bíró úr neve nyomdahiából Kerényinek van említve.

Közzgazdaság.

A Magyar-cseh iparbank rt. január 30-ára rendkívüli közgyűlést hívott egybe, amelyen javasolni fogja alaptőkéjének 700.000.000 K-ról 1 milliárdra való felemelését. Az igazgatósági javaslat szerint minden 7 régi részvény után 2 új részvényre lehet az elővételi jogot gyakorolni 11.000 K árfolyamon. A fennmaradó részvénytőke egyidejű elhelyezését egy külföldi csoportnál magasabb árfolyamon biztosították. E tranzakció végrehajtása után az intézet kimutatott saját tőkéi mintegy 35 milliórdot fognak tenni. Az intézet legutóbbi tőkefelemelését 200 milliórd 700 millió koronára 1923 októberében hajtotta végre, amikor a régi részvényesek 4:5 arányban 8000 K árfolyamon gyakorolhatták elővételi jogukat.

A Labor gyógyszer- és vegyészeti gyár rt. részvényeit január 15-én vezette be a börzére a Központi Váltóüzlet rt. A Labor a Magyar Országos Központi Takarékpénztár érdekkörébe tartozik s kitűnően felszerelt üzemében, amelynek céljaira még az 1918. évben megvette a Kochmeister-cég gyártelepeit, készíti mindazokat az orvosságokat, nemkülönben gyógyító- és pipere-szappanokat, azután a legkülönfélébb iparvegyészeti és mezőgazdaságyvegyészeti cikkeket, amelyekre a patikának és drogériának szükségük van. Azt a pozíciót, amelyet a vállalat kivívott, a börze is méltatta s a társaság részvényeit a bevezetés napja óta élénken vásárolják.

Eladó bérház Budapesten, VII., Nefelejts-utcában egy háromemeletes sarokbérház eladó, 19 kétszobás, 19 egyszobás lakás, vendéglőhelyiség, 3 üzlet, nagy pince. Cím a kiadóhivatalban. 16656

Első ügyvédi iroda alföldi járásbírói székhelyen, lakással, elköltözés miatt átadó. Ajánlatokat «Sürgős» jellege alatt a kiadóhivatal továbbítja. 16657

Azonnali belépésre helyettes vagy gyakorlott jelöltet, esetleg segédet keres, dr. Sziklay Zoltán kalocsai kir. közjegyző. 16661

Vízkúrák, Zander, soványítás

inhalatórium, orvosi massage, villamozás, diathermia, quarz

Dr. MANDLER OTTÓ gyógyintézetében,
Budapest, IX., Kálvin-tér 10. (Bejárat Ráday-utca 2.) Telefon: József 3—75.

A közeli napokban megjelenik!

CORPUS JURIS

(MAGYAR TÖRVÉNYTÁR)

AZ 1923. ÉVRE

Alapára fűzve 12—, kötve 14—

Kapható fekete kötésben és mint a Hatályos Törvények Gyűjteménye, barna kötésben is.

MAGYARY GÉZA dr.

MAGYAR POLGÁRI PERJOG

A második, teljesen átdolgozott kiadás alapára 40—

Kapható:

Franklin-Társulat könyvkereskedésében, IV., Egyetem-utca 4 és Lampel R. könyvkereskedésében, VI., Andrassy-út 21, valamint minden könyvkereskedésben.



AKTATÁSKÁT

rendelésre a legolcsóbban készítt

WEIL EMIL

bördíszműárúk gyára

Budapest, IV., Cukor-u. 5

Természettani és természetrajzi műszerek

Vetítő-készülékek

Térképek és falitáblák

Vegytani laboratóriumi műszerek és eszközök

Rajzminták, falitáblakörzők és vonalzők

Fizikai és chemiai experimentáló szekrények az ifjúság számára

Mérnöki műszerek

Rajzeszközök és logarlécek

Mikroskópok és tudományos műszerek

legutányosabban kaphatók

CALDERONI

Mű- és Tanszervállalat Részvénytársaságnál

Budapest, IV., Váci-utca 50.

Árajánlattal készséggel szolgálunk

GUMMITALPU CIPŐKÜLÖNLEGESSÉGEK

PONGRÁCZ-nál, Budapest, VI., Szondi-u. 23.

Telefon: Hívószám 24—79.

16494

Főszerkesztő:
Dr. Dárday Sándor.

Felelős szerkesztő: Dr. Vámbéry Rusztem. I., Bérc-u. 9. (Tel. József 108-69.)

Főmunkatárs:

Dr. Teller Miksa V., Szalay-u. 3. (Tel. 3-95.)

Lapkiadó-tulajdonos: Franklin-Társulat IV., Egyetem-u. 4.

Franklin-Társulat nyomdája: Géczy Kálmán.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden hó 1-én és 15-én
Előfizetési ára Döntvénytárral együtt
negyedévre 5000 korona

Egyes szám ára 1000 korona

TARTALOM. Vargha Ferenc kir. koronaügyész: Hármastanácsok a Kúrián. — Dr. Löw Loránt budapesti ügyvéd: Törvényjavaslatok a valorizációról. — Dr. Móra Zoltán budapesti ügyvéd: Törvényjavaslatok a valorizációról. — Ifj. dr. Nagy Dezső budapesti ügyvéd: A tőzsdebizományos executiós joga. — Szemle.

Melléklet: Hiteljogi Döntvénytár. XVII. k. 2. ív. — Perjogi Döntvénytár. IX. k. 1. ív.

Hármastanácsok a Kúrián.

A büntetőtörvények stb. módosításáról szóló javaslat 76. §-a szerint a kir. Kúria büntető ügyekben háromtagú tanácsban határoz. A javaslat indokolása ezzel kapcsolatosan egész röviden annyit mond, hogy: «a kir. Kúrián a tanácstagok számát azért kellett leszállítani, hogy új tanácsokat lehessen alakítani s ezzel lényegesen lehessen gyorsítani a bűnügyeknek legfelsőbbfokú elintézését.»

Kétségtelenül helyes minden törekvés, mely az ügyek gyors elintézésére irányul. Amde teljesen átalakult állami s társadalmi életünkben ez nem lehet *egyedül* irányadó, sőt nem is vezető gondolata a törvényhozásnak. Az eljárás gyorsítása, főképen is elsősorban bűnügyekben minden társadalomnak s minden államnak egyik alapvető törvényhozási principiuma volt minden időben. Ez tehát nem új gondolat, mert a büntetőeljárás évszázados régi hagyományai közül lett az kiemelve. A törvényhozónak azonban ezenfelül egy pillanatig sem szabad szeme elől téveszteni azt, hogy teljesen átalakult állami s társadalmi életünk egészen más követelésekkel lép fel, mint a béke előtti Magyarország. Nem azért vagy helyesebben *elsősorban* nem azért mások az állam s társadalom szükségletei, mint azelőtt, mert területünket megcsonkították, hanem azért, mert gazdasági, pénzügyi s erkölcsi életünk teljesen átalakult az utolsó évek alatt. A társadalmi élet teljes átalakulása lép fel tehát új szükségletekkel, igényekkel s követelésekkel, melyeket az előrelátó okos törvényhozónak mindenekelőtt fel kell ismerni, azután a pozitív gondolkodás módszerével meg kell állapítani, hogy a társadalom szükségletét miképp lehet az új életviszonyoknak megfelelő módon kielégíteni, ha ezt megállapította, a törvényhozó formába önti az állami jogot, mely az új életviszonyokat állami kényszerrel szabályozza. Sajnos, a nemzetgyűlés egyre-másra alkotja a törvényeket, anélkül, hogy számot vetne az egészen átalakult állam s társadalom *valódi, megfigyelésen alapuló szükségleteivel, az alkotandó jog kauzalitásával és hatásaival*. A jó szándék lépten-nyomon megvan, de hiányzik ahhoz az alkalmas eszközök. Már pedig a mai történelmi időszakban jobban kell vigyázni a törvények alkotásánál, mint hajdan, mert a törvénynek az egészen új társadalmi életviszonyokat kell funkciójukban elősegíteni s ha helytelen a jogszabály, legjobb esetben fölösleges az, a rosszabb esetekben pedig vagy akadályozza azt, hogy a társadalom a maga egészében s elemeiben alkalmazkodjék az új életviszonyokhoz vagy ráadásul a kollektív életében funkcionális zavarokat is idéz elő; ami a jogi, erkölcsi s gazdasági rend megszilárdulását akadályozza.

A társadalmi gépezet bonyolult szerkezetében egy apró kis csavart jelent a Kúria ötös tanácsa, de ez a csavar a társadalom új szerkezetű gépezetében is egészen bevált, kipróbált és jó volt, az átalakult társadalmi viszonyok annak módosítását nem kívánják; tehát kár lesz azt félredobni s pedig annál inkább, mert a hármastanácsok felállítását törpe kis országunk gazdasági s pénzügyi szükségletei sem követelik s ezen a révén az igazságszolgá-

latás gyorsabb nem lesz; ellenben létszámszaporítással jár, ami a mai viszonyok közt valóságos bűnös gondolat, mikor a menekültek s mindenféle új hivatalok révén a közalkalmazottak inflációja csaknem utoléri a pénz inflációját. A judikatura pedig a hármastanácsok révén egészen bizonyosan vissza fog fejlődni.

A javaslat a hármastanácsokat a gyorsaság kívánalmával okolja meg. Aki azonban a gyorsaságot a hármastanácsokkal hozza kauzalitásba, az tévesen ítéli meg a kollégális bíróságok működését s a Kúria mentalitását. Bizonyára az volt a kiindulópont, hogy ha a törvényszék háromtagú tanácsát egyes bírói rendszer szerint három részre osztjuk, akkor a három bíró külön-külön háromszor annyi ügyet intéz el, mint hármastanácsban. Ez természetesen igaz; ebből azonban nem következik az, hogy a Kúria hármastanácsokban körülbelül két annyi ügyet fog elintézni, mint ötös tanácsokban; egyszerűen azért, mert a közvetlenségen s szóbeliségen alapuló főtárgyalás össze nem hasonlítható a referálás rendszerén alapuló revízióval!

Most van a Kúrián három büntetőtanács; mindegyiket tanácselnök vezeti; s minden tanácsban van hat-hat bíró. Tehát van tizenhármas büntetőbíró. A bírák átlag négy ügyet referálnak hetenként. A hat bíróból négy tehát részt vesz a tárgyaláson; egy bejön az esetre, ha valamelyik tanácsban betegség vagy más okból kiegészítőre volna szükség, ami gyakran megtörténik. Egy szabad kedden, egy pedig szabad szerdán. A hat bíró közül három referál kedden, három pedig szerdán.

Szinte kínálkozik az a gondolat, hogy miután három bíró referál egy nap s a másik nap is három, a tizenhármas bíróból nem három, hanem hat tanácsot kell alkotni, akkor azután kétszer annyi munkát fog a Kúria elvégezni. *Hát itt van a csalódás. A javaslat szerzője abban a téves föltevésben él, hogy a bírák nagyon szívesen referálnának két-három annyit, de az ötös tanácsok mellett nem jutnak szóhoz. A valóság éppen az ellenkezőjét mutatja. Azért tárgyalnak le átlag fejenként négy ügyet, mert többet a referensek nem jelentenek be.* Aki tehát azt hiszi, hogy hármastanácsokban több lesz a bejelentés, az nem ismeri a viszonyokat. Ellenben több tanácselnökre, koronaügyész-helyettesre s tanácsjegyzőre lesz szükség; tehát ahelyett, hogy a külföldi kölcsön küszöbén a bírói létszám deflációjára törekednénk, a Kúrián inflációt idézünk elő. Ha pedig tanácselnök helyett bíró fog elnökölni, három referenssel lesz kevesebb, ami évenként 4—500-zal apasztja az elintézésék számát. *A kúriai bírót pedig semmi eszékkel sem lehet arra kényszeríteni, hogy a hármastanácsok ötletének kedvéért kétannyit dolgozzon.*

Fodor Ármin t. Barátom a Jogi Szemle f. évi januári számában megjelent érdekes cikkében *Kennedyre*, a kiváló angol főbíróra hivatkozik, aki 1912-ben, midőn a kúriai tanácsok tagjainak számát ötre szállították le, csodálkozott ezen a kismértű leszállításon s azt mondta, hogy adják az öt bíró fizetését egynek s intéztessék el egy bíróval az ügyeket. Hát *Kennedy-nek* ez a kijelentése nem komoly érv a hármastanácsok mellett, hanem a speciális magyar viszonyokat s tradíciókat szem előtt tartva egy szellemes bon-mot és semmit több, mert a kultúrtársadalmak hasonlítanak ugyan egymáshoz, főbb keretekben, madártávlatból, közelről nézve azonban oly különbségek vannak az egyes jellemvonásokban, hogy azokat szemlélve a főbb keretek hasonlóságai szinte teljesen eltűnnek a különbségek sokaságában. Tehát egyik társadalom sem utánozhatja vakon a másik társadalom intézményeit, főképp ha ennek a másik társadalomnak teljesen más a kultúrája

is mások a tradíciói. Egyébként t. Barátom Fodor Ármin is kiemeli, hogy a Kúria bírái erősebben vannak megterhelve, mint az angol s francia főbírák. S ha figyelembe vesszük ezen az erősebb megterheltesen kívül azt a körülményt, hogy az angol központi bíróságnak 34, a párisi semmitőszéknek 45, a Kúriának pedig 65 bírája van okvetlenül arra az eredményre kell jönnünk, hogy a hiba nem az ötös tanácsokban, hanem a perorvoslati rendszerben van: felkerülnek a kir. Kúriára olyan ügyek, melyeknek nem volna szabad oda felkerülni. Ennek következménye azután az a sajnálatos jelenség, hogy a Kúria bíráinak tevékenysége az el- és visszautasítások szellemű munkájában sorvad el.

Amily elhibázottnak tartom a hármas tanácsok szervezését a Kúrián, époly praktikusnak ítélem a javaslat 86. §-át, mely a Kúriát a merőben alaptalan semmisségi panaszok áradatától akarja megszabadítani. Úgy látszik, hogy a javaslat tervezője csak ötlet-szerűleg állította be a 86. §-t, *anélkül, hogy adatokat szerzett volna a semmisségi panasz tervezett korlátozásának gyakorlati következményeiről*. Hát én szolgállok ilyen adatokkal. Eszerint a Kúria három tanácsa 1923-ban 3356 ügyet intézett el. Ebből körülbelül 30%, vagyis harmada helybenhagyó, tehát olyan kir. ítélet-táblai ítélet ellen használt semmisségi panasz, melyben a javaslat 86. §-a szerint ki lesz zárva a perorvoslat. A kir. Kúria az ügyeknek körülbelül 80%-ában vissza- és elutasította a semmisségi panaszt; a fennmaradó 20% közül pedig körülbelül felében csak a büntetést szállította le vagy emelte fel a többi ügyben más okból hozott megsemmisítő határozatot.

Ezekből következik, hogy ha a hármas tanácsok nem szerencsés gondolatát elejtik, pár év múlva, ha a forradalmi perek miatt felgyülemlett ügyek leperegnek s az uzsoraügyek megszűnnek, bűnügyekben a Kúria ügyforgalma le fog apadni s akkor a létszámredukció is megindulhat a Kúrián, *anélkül, hogy szükség volna a hármas tanácsok felállítására*, amit a Kúrián huszonegy év alatt szerzett megfigyeléseim és tapasztalataim alapján — speciális viszonyainkra figyelemmel — teljesen elhibázottnak tartok.

A bíróságok szervezetének története s fejlődése ugyanis két korszakra osztható, természetesen a feudális rendszert kikapcsolva. Az egyik az antik demokratikus népbíráskodás s az annak nyomán kialakult intézmények; a másik a szakszíráskodás. Ez utóbbinak alapja a szakszerűség és szakképzettség. Amily mértékben fejlődik a kultúra, époly mértékben differenciálódik a társadalom szerkezete s működése. Az állami szervezetben a hatalmak megosztására döntő jelentőségű volt *Montesquieu* állambölcsélete. Akkor óriási jelentőségű volt a három állami hatalom szétválasztása; s ma már azt látjuk, hogy a szakszerűség követelményeinek megfelelőleg az igazságszolgáltatás s a bírói szervezet is tovább differenciálódott és ma már az igen bonyolult tagozottságot tüntet föl.

Ahány elágazása van a jognak, annyi szakszerűség kívántatik meg a jogban, mert enélkül a jog helyes alkalmazása nem képzelhető. Már most a szakszerűség posztulátumát alkalmazva a bíráskodásra, azt lehetne mondani, hogy a bírói szervezet szer- ves kapcsolatban van a szakszerűség követelményével. Ezen a ponton igen nehéz a középutat megtalálni. Elsősorban kiemelem, hogy minél szakszerűbb, minél több szaktudást igénylő kérdést kell a bíróságnak eldönteni, annál kevesebb biztosíték van az egyesbíráskodásban, főképen, ha a bíróság utolsó fokban jár el. Az elsőfokon főszűly a történelmi igazság megállapítására helyeződik, tehát itt az egyesbíráskodás kevesebb veszedelemmel jár, főleg ha figyelembe vesszük azt, hogy a lelkiismeretes bírót legnagyobb felelősség terheli, ha egyedül ítélt. A lelkiismeretnek pedig legerősebb követelése van a történelmi igazság megállapításánál; a jogi kérdések eldöntésénél ellenben a lelkiismeret már nem elég, ehhez elsősorban és főképen jogászai műveltség, tudás s bírói hosszas tapasztalat és gyakorlat szükséges. Ez okból helyes, hogy a kir. ítélet-tábla háromtagú tanácsban ítélt, mert itt már fontosabb a jogkérdés a ténykérdésnél; s a ténykérdés alaposan felül sem bírálható a szóbeliség s közvetlenség hiányában. A Kúria ellenben kizárólag jogkérdésekben dönt; itt az ember- és élet- ismeret, ami annyira fontos a történelmi igazság megállapításánál, a vádlott fizikai s morális egyéniségének értékelésénél s a tanuvallomások mérlegelésénél, háttérbe szorul; s a Kúria kizárólag a jog alkalmazását vizsgálja felül a megállapított tény- állás alapján és irányítja az ország judikaturáját.

A szakszerűség posztulátuma tehát itt legnagyobb; ehhez já-

rnak régi szokások és tradíciók, melyek sohasem mellőzhetők teljesen. Mikor a hetes tanácsokról áttértünk az ötös tanácsokra, ez helyes volt, mert a hetes tanácsokban az aprólékos viták domi- náltak s a bíró egyéni felelőssége is nagyon megosztott. A Kúrián kifejtett huszonegy évi működésem alatt azt tapasztaltam, hogy az ötös tanácsokra való átmenetel üdvös volt; de a hármas tanács már a jogalkalmazás helyességét degradálná. Az apró tanácsok- ban nehezebb volna a jogegységet fenntartani s kisebb lenne a kis tanácsok tekintélye és a felelősség teljesen a tanácselnök vállain nyugodnék. Igazán fontos kérdésekben ő döntene egyedül, holott ötös tanácsokban két bíró véleménye áll szemben mindig másik két bíró véleményével, mikor az elnök dönt. Ehhez járul az, hogy megnyugtatóbb ha öt főbíró tudása, lelkiismerete, ala- possága, jogérzete s erkölcsi felfogása szólal meg a Kúria ítéle- tében, mintha három tagból áll a tanács. Ha a kúriai tanács- tagok számát háromra szállítjuk le, vagyis a táblával egyenlő számú tagokból áll a tanács, a Kúria ítéletének nagyobb értéke nem is lesz a tábla ítéleténél, mert az ítéletben ugyanannyi bíró logikája, tudása s lelkiismerete nyilvánul meg.

A tanácstagok számának redukciója a felsőbb bíróságoknál máról- holnapra nem vihető keresztül a jogszolgáltatás veszélyeztetése nélkül. Csonka-Magyarországnak csak az anyagi javakban kell takarékoskodni, a közalkalmazottak létszámának s így a bírák lét- számának inflációját is apasztani kell, de erkölcsi s jogi javaink- kat konserválni s szaporítani kell. Már pedig a hármas tanácsok felállítása a Kúrián gyorsabbá nem teszi az eljárást, de az igaz- ságszolgáltatás belső értékét megrontja, takarékosággal nem jár, sőt szükségképen szaporítást követel — épen most — mikor a külföldi kölcsön s az állam konszolidációja küszöbén az egész vonalon a legnagyobb fokú takarékoskodás volna szem előtt tar- tandó. Ne bolygassuk tehát meg a tanácsok szervezetét. Nem itt keresendő a hiba, hanem a perorvoslat rendszerében van a baj. *A reformnál az legyen az irányadó, hogy a Kúriára nem szabad felkerülni azoknak az ügyeknek, melyeknél — emberi számítás szerint — bizonyos, hogy a Kúria a panaszt sablonosan eluta- sítja, mert jogszabálysértés nincs.* Ennél a reformnál vagy a javas- lat 86. §-a vehető alapul vagy a bűncselekmény jogi konstruk- ciója. Egészen bizonyos, hogy ezen a réven igen rövid idő alatt csökken a Kúria munkája; gyorsabb lesz az eljárás s a létszám- apasztás az üresedő állások megszüntetésével automatikusan be fog következni; *anélkül, hogy szükség volna a tanács- tagok számának redukciójára.* Ez semmit sem segítene a bajon, személy- szaporítással s így költséggel járna s végeredményben — a három- tagú tanács a Kúrián — egy jó indulatú ötlet csupán, aminek gyakorlati értéke nincs s a speciális magyarországi viszonyoknak sem felel meg.

Vargha Ferenc.

Törvényjavaslatok a valorizációról.*

II. Jogkövetkezmények.

A javaslatok célja a pénztartozások elégtelenné vált összegé- nek felemelése. A feladat tehát e felemelés mértékének szabályo- zása volna. Ezt a feladatot véleményem szerint a javaslatok egyike sem oldja meg.

A legegyszerűbben az adás-vételi ügyletre vonatkozó harma- dik javaslat tér ki feladata elől, amidőn a Pp. 271. §-ra hivat- kozással annyit mond ki, hogy a bíróság a felemelés kérdésében az eset minden körülményének figyelembevételével legjobb be- látása szerint határoz. Ha ennél több útbaigazítást a bírónak és a jogkereső közönségnek adni nem akarunk vagy nem tudunk, ha a lehetséges megoldási módok közül az igazságszolgáltatás egyöntetűségének megóvása céljából nem választjuk ki az egyi- ket vagy másikat, akkor igazán kár a törvényhozás munkáját igénybe venni.

Az adás-vételi ügyletek körében ugyanis a vételár felemelé- sének mértékéül jöhet az adás-vétel tárgyának időközi értékelkedése. Számba jöhet a koronának időközi árfolyam- hanyatlása, viszonyítva valamelyik nemes valutához, például a bírói gyakorlatunk által legtöbbszörre alkalmazott zürichi árfolyam- hoz. Számba jöhet a korona vásárlóerejének hanyatlása kifejezve, például a búza árának emelkedésével vagy valamilyen index-szám-

* Bef. közl. — Az előbbi közl. lásd a 3. számban.

mal. Ha a törvény erre nézve semmi útbaigazítást nem ad, el lehetünk rá készülve, hogy ahány bíró, annyiféle mértéke lesz az emelésnek is. Pedig nem hiszem, hogy ennek a nagy individuális szabadságnak jó hatása volna a jogbiztonságra, mert hiszen a konkrét tényállások esetenkénti mérlegelése és természetüknek megfelelő elbírálásban való részesítése éppen nem ezen az úton, hanem legalább az irányadó egységes elveknek megállapítása útján érhető el.

A két másik javaslat a visszatérő időszakos pénzbeli szolgáltatások felemelésére nézve a minisztérium rendeletét helyezi kiállításba. Az idetartozó mindkét törvényjavaslat 2. §-a szerint azt az összeget, amelyre az időszakos szolgáltatás összegét fel kell emelni, a törvény életbeléptetésével egyidejűleg kiadandó rendelet fogja megállapítani. Összeg helyett természetesen a felemelés arányát kell érteni, mert hiszen a rendelet nem állapíthat meg mértékül valamely pénzösszeget, hanem azt a szorzószámot, amelynek arányában az egyes tartozási, vagy járadéki összegek felemelendők.

Ha törvényt hozunk ennek a kérdésnek szabályozásáról, legalább régi háború előtti jogi nézeteink szerint a törvénynek rendelkeznie kellene arról is, hogy a rendelettel megállapított szorzószámot a minisztérium milyen alapon számítsa ki. Itt is a lehetséges számítási alapok közül az egyiket vagy a másikat a törvényhozónak kellene kiválasztania és csakis a végrehajtás, vagyis a konkrét azam adatok megállapítása volna rendeleti útra fenn tartandó.

Az időszakos pénzbeli szolgáltatások felemeléséről szóló javaslat egyfelől, a baleseten vagy büntetendő cselekményen alapuló járadékkötelezettség felemeléséről szóló javaslat másfelől az anyagi jogkövetkezmények szabályozása tekintetében annyiban mutat fel eltérést, hogy az általános járadék-rendelet a beneficium competentiae intézményét, amelyet eddigi jogunk lényegileg csak a családjogi viszonylatokban ismert, kiterjeszti az időszakos pénzbeli szolgáltatásokra általában: «felemelést csak annyiban lehet követelni, amennyiben a jogosított fél vagyoni, kereseti és egyéb viszonyai indokolják és amennyiben a kötelezett félre nem ró aránytalanul súlyos terhet.» A baleseten vagy büntetendő cselekményen alapuló járadékkötelezettség tekintetében a második javaslat ehhez hasonló intézkedést nem ismer. Már pedig tárgyilag alig indokolható akár az, hogy a családjogi vonatkozásokban megokolt ez a kímélet az adóssal szemben a nem családjogi alapú időszakos pénzszolgáltatásokra kiterjesztessék, akár pedig az, hogy ha ez a kiterjesztés megtörtént, éppen az objektív felelősségen alapuló, tehát vétkesség nélkül előállt és a büntetendő cselekményen, tehát a vétkesség kvalifikált fokán alapuló esetei vétessenek ki.

Megegyezik a két javaslat abban, hogy a felemelésnek rendelettel megállapítandó mértékét olyan első és általános mértéknek tekintik, amelynek felemelését és leszállítását is kérni lehet a bíróságnál. Itt azonban ismét azt a tárgyilag meg nem okolt különbséget látom, hogy míg a baleseten és büntetendő cselekményen alapuló járadék szabályozása elsősorban a rendeleti mérték alkalmazásából indul ki és ezt követőleg második helyen engedi meg a Pp. 271. §. szerint a járadéknak ezt meghaladó felemelését vagy ellenkezőleg leszállítását, addig az általános javaslat már 1. §-ában, a felemelés anyagi feltételeinek megállapításával kapcsolatban kimondja, hogy «a felemelés mértékének megállapításában figyelembe kell venni a kötelezett fél által a szolgáltatás fejében esetleg kapott érték növekedését is.» Eszerint tehát az itt kiemelt szempont még a 2. §-ban szabályozott rendeleti mértéket megelőzően vagy azzal egyenlő rangsorban figyelembe veendő. A 3. és 4. §. értelmében az alább érintendő eljárási szabályok szerint az így megállapított járadékösszeg felemelése vagy leszállítása kérhető. Itt nincs utalás a Pp. 271. §-ára: a 6. §. szerint a felemelés vagy leszállítás kérdésében az 1. és 5. §-okban említett körülmények figyelembevételével a méltányosság elvei szerint kell határozni.

A pénzérték emelkedésének lehetőségére tekintettel mind a három javaslat tartalmaz intézkedést, valamennyi más és más szövegezéssel, amelyeknek eltérései tárgyi különbségekben nem lelik magyarázatukat.

A legegyszerűbb az adás-vételi javaslat 2. §-ának formulázása: «Amennyiben a jelen törvény alapján felemelt összeg a korona vásárlóerejének növekedésére és a vétel tárgyának forgalmi értékében bekövetkezett csökkenésre tekintettel utólag aránytalanul

magassá válik, a vevő leszállítást követelhet.» A leszállítás mértékéül csak a Pp. 271. §-ára van utalás.

Valamivel elvontabb a baleseti javaslat 4. §-a: «Amennyiben a jelen törvény életbelépése után bírói ítélettel vagy egyéb módon megállapított pénzbeli járadék összege a korona vásárlóerejének megváltozása következtében a gazdasági viszonyoknak már nem felel meg, a fél a pénzbeli járadék összegének felemelését vagy leszállítását követelheti.»

A legbonyolultabb az általános járadékjavaslat 6. §-a: «Amennyiben a korona vásárlóerejének növekedése következtében az eredetileg megállapított vagy a felemelt összeg utólag aránytalanul magassá válik, a kötelezett fél leszállítást követel, amennyiben az ő vagyoni, kereseti és egyéb viszonyai indokolták és amennyiben a jogosított félnek nem okoz súlyos méltánytalanságot. A leszállítás mértékének megállapításában figyelembe kell venni a kötelezett fél által a szolgáltatás fejében esetleg kapott érték csökkenését is.»

Ezeket a rendelkezéseket azért iktattam ide in extenso, hogy az olvasó maga alkosson véleményt, lehet-e itt az egységes szempontok megteremtéséről beszélni? Nem történt-e meg minden, hogy a szempontok egysége elhomályosíttassék? Állandósulásnak indult döntvényjogunk nem ajándékozott-e meg minket sokkal egyöntetűbb irányelvekkel, mint aminők e javaslatok tarkaságából majdan kihámozható lesz? Az érdemleges rendelkezések meg nem okolható eltéréseit még kritikusabbá teszi a formulázás változatossága; mert a törvényt magyarázat önkénytelenül is fel kell hogy vesse a kérdést, mi a különbség a közt, hogy «a bíróság a felemelés és leszállítás kérdésében az *eset minden körülményének* figyelembevételével legjobb *belátása* szerint határoz» és másfelől, hogy «a felemelés vagy leszállítás kérdésében az *1. és az 5. §-ban említett körülményének* figyelembevételével a *méltányosság elvei* szerint kell határozni»? A kifejezés pusztán változatossága költői műnek lehet erénye; törvényalkotásnak azonban következetes terminológia a feladata, amely azt követeli meg, hogy ugyanaz a gondolat ugyanazzal a szóval, különböző gondolatok különböző szavakkal jelöltesse meg.

Sajnálatos pongyolaság azután, ha a baleseti járadékról szóló javaslat 3. §-a azt mondja ki, hogy ha a jogosított fél a felemelt összeget elégtelennek *tartja*, a járadék felemelését kérheti; ha a kötelezett a felemelt összeget *magasnak tartja*, leszállítást kérhet. Ez a szubjektív vélekedés, amely a kereseti jog feltételül meg van jelölve, semmiesetre nem jelentheti a felemelésre vonatkozó követelési jog anyagi feltételét. Már pedig a törvénynek, az a feladata, hogy a követelési jognak anyagi feltételeit szabja meg, ehhez pedig azt kell meghatározni, hogy mily *tárgyi* körülmények fennforgása esetén érvényesíthető jogosan és ismerendő el a bíróság által a követelési jog.

A három törvényjavaslat tehát az indokolás által az egységes szempontok megteremtésében kitűzött célt meg sem közelíti. A tárgyilagosságot a javaslatokban nem láthat nyereséget, mert távol attól, hogy a folyamatban levő jogfejlődést elősegítsék vagy megkönnyítsék, arra zavarólag fognak hatni és a már-már kialakulóban levő egységes szempontok felismerését meg fogják nehezíteni.

III. Alaki szabályok.

Az időszakos pénzbeli szolgáltatások felemeléséről szóló általános törvényjavaslat 3. §-a a felemelésnek a végrehajtási eljárás során keresztülvihető egyszerűsített módját írja elő. Nemcsak megengedi, hogy a csekélyebb összegben szóló végrehajtható közokirat alapján a végrehajtás a kiadandó rendelet arányában felemelt járadékrészletekre és járulékaikra rendeltessék el, hanem a végrehajtást elrendelő bírósághoz engedi meg a kérelmet arra is, hogy az 1. §. második bekezdése (beneficium competentiae) értelmében nincs, vagy a rendeletben megszabott aránynál kisebb mértékben van helye a felemelésnek. Ezt a szabályozást nem tartom célszerűnek, de nem is volna aggályos, ha mint feltehető volna, a végrehajtást elrendelő bírónak ez a perenkívül hozott határozata a perbíró által revideálható. Ugyanezen javaslat 4. §-a azonban, amely arra az esetre, hogy a felek perenkívül nem tudnak megegyezni a felemelés arányában, általában a peres utat írja elő, a kötelezett félre nézve a peres utat kizárja arra az esetre, ha a felemelés a 3. §. értelmében a végrehajtást elrendelő bírótól történik. Ezt már aggályosnak kell tartanom, mert a végrehajtást elrendelő bírót perenkívül csak felületes causae cognitio

alapján hoz határozatot, amely különösen a javaslat bonyolult anyagi tényállására tekintettel végleges nem lehet.

A baleseten és a büntetendő cselekményen alapuló járadék-ról szóló javaslat a végrehajtást elrendelő bírónak ezt a felhatalmazást nem adja meg, ellenben a 6. §. a felemelést vagy leszállítást kizárólag a munkásbiztosítási felsőbíróságnál alakított külön bíróságra, mint egyesbíróságra bízva, amelytől egyfokú előterjesztésnek van helye a munkásbiztosítási felsőbíróságnál három ítélő bíróból alakított tanácshoz. Az eljárás részleteire nézve az igazságügyminiszter rendelete van kilátásba helyezve.

Ezt az bifurkációt a hatáskör szempontjából sem tartom megokoltnak. Nincs megokolva az sem, miért utaltassanak ezek az életjáradéki jogalapok más hatáskörébe, mint minden más jogalap és kivált nincs megokolva, miért utaltassék más hatáskörbe a már megállapított életjáradék felemelése, mint az ugyanazonos természetű jogalapon nyugvó életjáradékkövetelésnek eredeti érvényesítése? Pedig a tartási és életjáradékkövetelések felemelésének egész titka tulajdonképpen abban áll, hogy a régebben más gazdasági viszonyok között megállapított járadékösszeg a változott viszonyokra tekintettel olyképp emeltessék fel, mintha az ma állapíttatnék meg. Véleményem szerint az anyagi szabályozásnak is ebből a párhuzamból kellene kiindulnia és teljesen elhibázottnak tartom azt a hatásköri szabályozást, amely végkép lehetetlenné teszi, hogy a ma megállapított járadékösszegek mintául szolgálnak a régiek felemelésének vagy leszállításának. Ehhez járul, hogy nagyon kérdéses annak célszerűsége is, hogy ez a felemelés az egész ország területén egyetlen bírósághoz utaltassék.

Dr. Lőw Loránt.

Törvényjavaslatok a valorizációról.

Lőw Loránt dr., a pénzérték hanyatlásával összefüggő kérdések egyik legalaposabb kutatója a Jogt. Közl. 3. számában ismerteti a valorizációról szóló három törvényjavaslatot. A cikkíró úr nem tartja helyesnek a «törvényhozás beavatkozását» az igazságszolgáltatás jogalkotó munkájába. Ezzel az állásfoglalással nem tudok egyetérteni és azt hiszem, hogy velem együtt még nagyon sokan.

Nagyon megértem azt az esztétikai gyönyörűséget, amelyet a cikkíró úr érez, ha a Döntvénytár lapjait lapozgatva, maga előtt lepergeti a háború alatt megindult és még mindig be nem végződött jogfejlődés igazán érdekesítő filmjét. A tudós valóban büszkeséget kell, hogy érezzen, ha látja miképpen gyűrte le a paragrafusok Laokoon kígyóját a magyar bíróság. De a gyakorlati élet szempontjait kereső embernek az esztétikai szempontok jelentőségét nem szabad túlértékelni.

A háború alatt fontos külpolitikai érdekek akadályozták meg az államot abban, hogy törvényhozásilag ismerje el saját fizetési eszközének leromlását. Elkerülhetetlen szükségesség volt tehát, hogy a bíróság a törvényhozás segítsége nélkül viaskodjék meg a törvény írott betűivel. A háború után főleg állampénzügyi szempontok akadályozták meg, azt, hogy a törvényhozás levonja a korona értékromlásának következményeit. Még nem volt bátorsága megmondani az államnak, hogy kötelezettségeinek eleget tenni nem tud és mert mint vagyoni jogi alanyának lényeges érdekét sértette volna a valorizáció elismerése, kitért a törvényhozási szabályozás elől, ráhagyván a kirívóbb igazságtalanságok orvoslását az igazságszolgáltatásra.

De végre is be kell látnunk, hogy az igazságszolgáltatásnak nem sajátképi feladata új jogszabályokat alkotni, és meg kell értenünk, hogy a törvényhozás csak saját jogkörét foglalja vissza, amikor a jogszabályalkotást ismét kezébe veszi, és megkiméli az igazságszolgáltatást attól, hogy a törvényhozás munkájába beavatkozni kényszerüljön.

Eme alkotmányjogi szempont mellett súlyos gyakorlati szempontok is szólnak a törvényhozási beavatkozás mellett. Ha a bíróságok gyakorlatának kialakulását a tudós szemüvegén keresztül elméleti távlatból nézzük, az ellentétes álláspontok harca, a fejlődés váltakozó hullámvonala gyönyörűséget okozhat. De nem szabad feledni azt, hogy amíg a bíróságok az egyik állásponttól a másik álláspontig eljutnak, existenciák véreznek el és mint a háborúban az árok, amelyen a győzelmes csapat «átrobog», holttestekkel — a szakadék, amely két ellentétes jogi álláspontot el-

választ — igazságtalanul elvesztett és megnyert perek légióival van kitöltve. A csaták csak a képeken szépek.

Egyébként a kir. Kúria, amelynek működését a cikkíró úr annyi szeretettel ismerteti, maga hárította el magától a törvényhozás munkáját. A kir. Kúria igen bölcsen érezte, hogy a valorizációval összefüggő pénzügyi szempontok mérlegelése nem lehet a bíróság hivatása. Ha tehát elismeréssel és tisztelettel kell fogadnunk a Kúriának azt a munkáját, amelyet törvényhozási intézkedés híján végzett addig, amíg végezhetett, épen ilyen tisztelettel kell fogadni azt a megállapítást is, hogy a további munkát vállalni nem tudja, mert e kérdések szabályozása «az államhatalom erre hivatott ágai, vagyis a kormányzat és törvényhozás körébe tartozik.»

Nem is szabad az igazságszolgáltatásnak túlságosan megszokni a törvényhozás munkáját. Az a bíró, aki ma a polgári tanácsban alkot új jogot, másnap már a büntetőtanácsban teheti ugyanezt és ez a munka aligha fog tetszéssel találkozni. Viszont a törvényhozás, ha rendkívüli időben bele is nyúl az igazságszolgáltatás sajátképi munkájába alkalmi törvényekkel, ne szokják hozzá ahhoz a gondolathoz, hogy a jogalkotás és főleg a magánjogi jogalkotás munkáját más végzi el helyette.

Tehát úgy alkotmányjogi, mint gyakorlati szempontból helyesen járt el az igazságügyminisztérium, amikor e kérdéseket a törvényhozás útjára terelte. Az Ért. 70. §-a szerinti eljárás nem a törvényhozás teljes tehermentesítésére készült. A döntvényezési jog a normális állapotban levő jogrendszer mellett felmerülő jogviták elvi eldöntésére való és nem arra, hogy a törvényhozó funkcióját pótolja akkor, mikor nagy kataklizmák után az építő munka megkezdése tiszta leszámolást követel.

Valóban el kell kezdeni végre teljes őszinteséggel az önönmagunkkal való leszámolás munkáját. Ki nem helyeselné az 1923:XXXIX. tc. meghozatalát, amely a késedelmi kamatnak változó értékű fizetési eszköz mellett tarthatatlanná vált intézményét az útból eltakarította. Mennyi per fejeződött volna be évekkel ezelőtt, talán még megindulása előtt, ha ezt a törvényt idején meghozták volna!

Ha nem osztom a cikkíró úr felfogását elvi kiindulási pontját illetőleg, teljes mértékben egyetértek vele abban, hogy a törvényhozásnak most már teljes munkát kell végezni és egységesen szabályozni az összes, a pénz elértéktelenedéssel összefüggő problémákat. Azok az esetek, ügycsoportok, amelyek a valorizációt nem bírják el (államfiskalitális érdek * stb.) kivételek.

Ezeket a kivételeket szabatosan meg lehet határozni, — de a közvélemény óhaja már az, hogy általános szabályozással kell megnyitni a tíz éven át hiába ostromolt zsilipeket.

Az általános szabályozás módját illetőleg viszont ismét odatérek vissza, ahonnan a cikkíró úr kiindul. Való az, hogy a pénz elértéktelenedés oly sajátos és különböző hatással van az egyes jogviszonyokra, hogy a rendcsinálásra akkor válik igazán hivatottá és képessé az igazságszolgáltatás, ha kellő mérséklettel és alkotmányos formák közt bizonyos törvényhozói természetű inkább «attitude»-nek, mint funkciónak nevezhető jogosítványokkal is fölruháztatik. Ez olyképpen értendő, hogy a pénzelértéktelenedés következményeiről intézkedő törvény az ügyek egyes csoportjaira csak általános direktívákat adjon és hatalmazza fel a bíróságot arra, hogy minden esetben, amidőn a szolgáltatás mérve a pénz elértéktelenedés következtében vitássá lehet, *konstitutive* ítélkezzék, számotvetve a felek viszonyaival és az összes méltánylást érdemlő körülményekkel. Legyen módja a bíróságnak a pénzelértéktelenedés kárát a felek között megosztani jóhiszeműségük és teherbíróképességük arányában. Szabadjon remélnem, hogy ugyanazok, akik a bíróság jogalkotó munkájáról jó véleménnyel vannak még akkor is, ha e munkát törvényes hatáskör híján végzi, nem fognak aggályokat táplálni, ha a bíróság törvényes felhatalmazás alapján saját hatáskörében teszi ugyanezt. A javaslatok konstrukciója is ez.

Hogy ezt a konstitutív ítélkezési munkát a bíróság kellő szabadsággal és eredménnyel végezhesse, a pénzelértéktelenedéssel

* Ámbár ahhoz is szó fér, vajjon nem helyesebb volna-e az államadósságokat adókban kivétve megosztani a polgárok között, mint minden terhet csak arra a szerencsétlen állampolgárra hárítani, aki elég áldozatkész volt az állam hitelezőjének szerepére vállalkozni. De itt nemzetközi jogi szempontok játszanak közre.

összefüggő minden jogvitát e célra szervezendő és külön, — a választott bíróság előtt szokásos eljárás szerint működő, — bírósághoz kellene utalni. Az eljárás záros határidőn belül volna megindítható. Az ítélkezés jóságát nem a perorvoslatok számával, hanem a bíróság szervezetével kellene biztosítani. (Ha azt a sok időt és munkát, amit a különböző fokon ítélkező bíróságok egy ügyre elpazarolnak, már az elsőfokon egyesítenék, nem volna oly ügy, amely nem a legtökéletesebben intéztetnék el.) Ez az átmeneti jellegű, — gazdasági bíróság módjára szervezendő intézmény első sorban egyeztető szerv gyanánt járna el és bírói munkájában a törvény által adott általános direktívák és a jogszerűség mellett a célszerűség és a méltányosság szempontjai párhuzamosan érvényesülnének.

Úgy vélem, az egyetlen mód a gazdasági és jogi újjáépítkezést megkezdeni az, ha tiszta számadást csinálunk. Ezt a munkát minél előbb meg kell kezdeni. A bíróságokat meg kell kimélni attól, hogy alkotmányjogi meggyőződésükkel vagy igazságérzetükkel ellentétes ítéletet hozzanak; a feleket tehermentesíteni kell a jogbizonytalanság veszélyétől, amely odáig fokozódik, hogy még a jogerős ítéletben sem bízhatnak, mert egy újabb joggyakorlat alapján meginduló új per azt is hatályon kívül helyezheti, egyszóval miután a pénzelértéktelenedés már oly tünet, amelynek összes ismérveit és következményeit ismerjük, le kell vonni annak jogi konzekvenciáit is.

A kormány ismert közgazdasági programja szerint az állandósított értékű pénznem bevezetése előtt állunk. Az élet megelőzte a kormányt: ma már mindenki állandó értékű pénznemben számol, szerződik és gondolkodik. Ki ebben, ki abban. A korona jegyzése változhatik — lehet még kisebb a mainál — *de ez már nem pénzelértéktelenedés*, mert már tudjuk, hogy az 1924 júniusi korona más pénz és az 1924 januári korona más. A pénzelértéktelenedés megszűnt probléma lenni akkor, mikor köztudattá vált. El kell tehát takarítani az útból mindazt, ami az újjáépítkezést akadályozza. Ennek pedig egyetlen módja az egész joganyag törvényhozási szabályozása.

Dr. Móra Zoltán.

A tőzsdebizománysos executiós joga.

I. A kapitalista gazdasági rendnek kétségtelenül leghatalmasabb oszlopai: a nagy pénzüzetek és a tőzsde. Már a béke éveiben foglalkoztatta a közgazdaság tudományának művelőit az a probléma, hogy hová vezet a tőzsde, különösen az értéktőzsde fejlődésének útja. A nagybankoknak erős befolyása a tőzsde menetének irányítására, a hatalmas értékpapírbirtokállományuk, az értékpapírok kölcsönvételének szinte korlátlan lehetősége stb. kifejlesztette azt a gyakorlatot, hogy a nagybankoknak nem volt szükségük a tőzsdére, hanem adtak és vettek egymás között, sőt magánfelekkel is nostro adás-vételeket kötöttek. Ez a bankszokás ébresztette egyesekben (Gomoll) azt a gondolatot, hogy az értékpapírüzlet oda fog fejlődni, hogy a tőzsdére nem lesz szükség, a tőzsde el fog halni és a nagy pénzüzetek XIV. Lajos módjára majd elmondhatják: «A tőzsde mi vagyunk.»

Ezzel szemben Werner Sombartnak az volt a nézete a tőzsdéről, hogy «als Form und Prinzip der wirtschaftlichen Beziehungen gewinnt sie immer mehr an Bedeutung, insofern immer weitere Gebiete des Wirtschaftslebens ihren Gesetzen untertan werden». (Die Juden und das Wirtschaftsleben 1911. 130. old.)

Úgy látszik Werner Sombart jóslata volt a helyes.

A tőzsde nem fog meghalni, sőt épen napjainkban az ország lakóinak mind szélesebb rétegeit vonja be hatalmi körébe.

II. A tőzsdének e nagyarányú fejlődése emelte aztán jelentőségét a kereskedők egyik csoportjának: a tőzsdebizománysosoknak. A bizománysos zálog és executiós jog mindennapi kérdés lett és az alábbiakban látni fogjuk, hogy jogi szabályozásuk több tekintetben nem kielégítő.

Mindenekelőtt a zálogtárgyak tekintetében kell két csoportot élesen megkülönböztetnünk: 1. a már a priori a megbízó tulajdonát képező és 2. azokat az ingókat, melyeknek megszerzése ép a bizománysos által történik.

Ingók helyett az alábbiakban értékpapírokról fogunk beszélni, minthogy a legtöbb jogeset ezek körül forog.

Az 1. csoportba tartozó értékpapírok zálogbaadása esetén úgy szólván alig van vitás kérdés, kivéve talán a nem szabályszerű executálás esetét, amelyre alább még visszatérünk.

Annál problématisztább kérdéseket vet fel a 2. csoport. Így első sorban nehézségekbe ütközik annak megállapítása, hogy a megbízó szerez-e egyáltalában tulajdonjogot és mely időpontban szerzi meg azt a bizománysos birtokában maradt értékpapírokon. Erre a kérdésre sem a kereskedelmi törvény, sem a szokások feleletet nem adnak, miért is az általános magánjog tulajdonszerzési szabályai az irányadók.

Az irodalomban igen tekintélyes képviselői vannak annak az álláspontnak, hogy a vételi bizománynál az árú tulajdonjoga a bizománysos által való tulajdonszerzés pillanatában minden további jogcselekmény nélkül a megbízóra száll át. Ámde ezen álláspontnak hirdetői (Nagy Ferenc) maguk is koncedálják, hogy e tétel nem igen állhat meg azon esetben, midőn a bizománysos nem vagy faj szerint megjelölt ingókat vásárol, vagyis épen az esetek túlnyomó részében (értékpapírvétel).

Még nehezebb a kérdés eldöntése, ha a bizománysos önszerződésként szerepel.

A német jogban ezt a kérdést az 1897 július 5-iki, ú. n. Bankdepotgesetz szabályozza, mely a bizománysosnak kötelességévé teszi, hogy az általa vásárolt értékpapíroknak fajtát, névértékét, sor számát és egyéb ismertetőjeleit tartalmazó jegyzékét a megbízónak küldje el. A megbízó az elküldés pillanatában tulajdonjogot szerez. Hazai jogunkban ilyen szabályozás nem lévén az általános magánjog azon intézményére kell visszatérnünk, mely szerint az eddigi tulajdonos (bizománysos) tulajdon- és birtokjogát a szerzőre (megbízófel) átruhazza, ő maga pedig bírláló marad (constitutum possessorium). Ennél a tulajdonszerzési módnál is szükség van azonban egy *külsőleg felismerhető* aktusra, pl. az értékpapírok elkülönítésére vagy megjelölésére. Ez azonban — mint köztudomású — a gyakorlatban alig szokásos, mint ahogy a szerződő felek között rendszerint arról sincs szó, hogy mi lesz a megvásárolt értékpapírok tulajdonjogával. A laikus vevő ilyesmivel törődni nem szokott, mert ő abban a boldog tudatban él, hogy amit megvásárolt, az már az övé is.

A közönség ezen tájékozatlansága nemcsak hazai specialitás, mert a német Reichsgericht is foglalkozott ezen problémával és megoldásképpen kénytelen volt azon praesumptióhoz folyamodni, hogy a bizománysos szerződésnél a felek *már eleve* megállapodnak a const. poss. létesítésében. (Stanb.: Komm. z. Handelsgesetz. 1743.)

Kénytelenek vagyunk tehát mi is ezt a praesumptiót felvenni, bár vele sem igen érünk célt azon esetben, midőn a bizománysos ugyanazonemű értékpapírból több megbízója részére egyidőben vásárol be, de kevesebb kötést, mint amennyivel összesen megbíztak. Például két ügyfél egyidőben bízik meg egy bizománysost 1—1 kötés Kereskedelmibank részvény megvételével, a bizománysos azonban, bár mindkettőt értesíti a megbízás teljesítéséről, valami oknál fogva csak egy kötés papírt vesz meg. Kérdés: melyik megbízó szerzett tulajdont?

Bár ellenkező bírói döntés is van, elméletileg egészen kétségtelen, hogy magánjogunk mai állása szerint a bizománysos értesítő levele egymagában nem tulajdonalapító tény, ahhoz okvetlen szükséges még, hogy magukon az értékpapírokon (genus) történjék valami, ami azokat a tulajdonszerzőhöz való viszonyukban specializálja.

Sajnos, a mi kereskedelmi forgalmunkban a specializálást nem kívánják meg, hanem megelégszenek a bizománysos mindenkori *szállítási képességével*. Pusztán a kereskedő solventiáján alapuló forgalom azonban már egy ethikailag és pénzügyileg erős gazdasági élet magasabb fejlődési fokát jelenti, melyben a kereskedő ügyfelei is vele correspondeáló fizetési készséggel és képességgel rendelkeznek. Közismert dolog azonban nálunk a tőzsdéző közönség tökeszegénysége, mely az esetek túlnyomó részében elévél kizárja az effektív szállítást, hiszen a vételi megbízások csak különbözőzeti játékokra irányulnak. Ebből az okból nem törődik a vételi jogi követelményeivel és nem érdekli a megbízót megvásárolt értékpapírjainak tulajdonjoga. Persze ennek aztán az a következménye, hogy a bizománysos insolventiája esetén se pénz, se posztó, illetve értékpapír nincsen.

III. A megvásárolt értékpapír tulajdonjoga döntő fontossággal bír úgy az executiós jog gyakorlásánál, mint egyes deliktumok tényálladékanak megállapításánál.

Első sorban az vár tisztázásra, hogy a bizománysos, mint önszerződő fél által eladott, de nála hagyott értékpapírookra kiterjed-e a K.T. 379. §-ában részére biztosított zálogjog?

Ha a megbízó tulajdont szerzett (pl. a papirokat specializáltak), akkor a felelet nem kétséges, ellenkező esetben útban áll az a szabály, hogy senki saját dolgán zálogjogot rendszerint nem szerezhet. A német KT. 398. és 404. §-ai egyszerűen intézik el a kérdést, amennyiben megengedik, hogy a bizományos saját dolgán is szerezhet zálogjogot és kifejezetten elismerik ezen jogát önszerződése esetére is.

Nálunk ez a kérdés törvényileg szabályozva nem lévén, a helyzet más. A bizományos u. i. az executiós jog szempontjából előnyösebb helyzetben van, ha zálogjoga nincs, mintha az őt megilleti. Mert míg a zálogjog érvényesítése (jus distrahendi) — hacsak a KT. 306. §-ban foglalt kikötés nincs, amit tudyalévoleg gyakran elmulasztanak — a KT. 380. §-a értelmében csak a KT. 305. §. szerint, vagyis *előzetes bírói eljárás útján* történhetik, addig a megbízó fizetési késedelme esetén az értékpapirokat, tekintettel, hogy azok még átadva nem lettek a KT. 352. §-a, illetve az értéktárolási szokások 25. §. d) pontja értelmében *szabadkézből* eladhatja.

De az anyagiak szempontjából is jobban jár a bizományos, ha ő a papirok tulajdonosának tekintetik, mert ha a KT. 352. §-a értelmében executál, akkor az egész befolyt fedezeti vételár őt illeti, míg ha a KT. 380. §-a szerint zálogjogát gyakorolja, akkor a felesleget (hyperocha) az utóbbinak kiadni tartozik. Ezen különbözet emelkedő tőzsdei irányzat mellett igen jelentékeny lehet, miért is az értéktárolási szokások az executiv eladás esetére is előírják a fölsleg kiadását. A megbízó természetesen csak akkor élvezi a most említett kedvezményt, ha a bizományossal a tőzsdei szokásokra hivatkozással szerződött.

Minthogy a tárgyalt jogviszonyban rendszerint a bizományos a gazdaságilag erősebb fél, valamint ő bír nagyobb jártassággal és szakértelemmel a jogügyletek lebonyolítása körül, az igazságszágnak és méltányosságnak az volna a követelménye, ha a törvény által nem szabályozott vitás kérdésekben inkább a megbízó előnyére szolgáló álláspontot foglaljuk el.

A gyakorlat azonban az ellenkező felfogás felé hajol. Legutóbb a kir. Kúria, ha nem is kifejezetten, hanem csak per tangentem, mégis azt a nagyfontosságú kijelentést tette, hogy a fizetéssel késedelmes megbízóval szemben a bizományos «nem ugyan a KT. 305., 306. és 379. §-ai alapján, hanem a vételi ügylet szabályai, nevezetesen a 352. és 347. §-ok alapján a vételár megfizetésével késedelmes felperes rovására szabad kézből eladhatta a tőzsdei árral bíró értékpapirokat». (P. IV. 6618/1922. H. D. 1925. évf. 90.), vagyis más szóval, hogy a megbízó még const. poss. útján sem szerzett tulajdont, mert ez az árú átadását magában foglalja s így a bizományos ekkor már nem élhetne a KT. 352. §-ban foglalt executiós jogával.

IV. A bizományost favorizáló ezen bírói felfogás a büntetőjog szempontjából is hátrányosabb helyzetbe hozza a megbízót. Ha u. i. a bizományos az eladott értékpapiroknak tulajdonosa marad, úgy sikkasztás fennforgása eleve ki van zárva, mert senki saját dolgát el nem sikkaszthatja. Amiből aztán következik, hogy a bizományos az általa eladott, de nála hagyott értékpapirokat akár anélkül, hogy követelése volna eladja, akár szabálytalanul executálja, sikkasztás miatt egyáltalán nem, legfeljebb hűtlen kezelés címén volna büntetőjogilag felelősségre vonható, mely utóbbi bűncselekmény tényálladékanak megkonstruálása azonban tudyalévoleg nehezebb, mint a sikkasztásé s így a gyanúsított annak vádjá alól könnyebben is szabadulhat.

Nem lehet kétséges azonban a sikkasztás az esetben, ha a megbízó által letett, tehát a priori annak tulajdonát képező értékpapirokat adja el a bizományos anélkül, hogy követelése volna. Viszont, ha lejárt követelése van, tehát executiós jogát kívánja gyakorolni s — mint igen gyakran történni szokott — nincs a KT. 306. §-a által megkívánt írásbeli kikötés, de a bizományos mégis szabad kézből adja el a papirokat, úgy véleményünk szerint sikkasztást nem követett el.

Igaz ugyan, hogy a bírói gyakorlat több ízben már megállapította a sikkasztást, midőn a zálogbirtokos a zálogot alzálogba adta, még hozzá újabban tekintet nélkül a visszaváltási szándékra, s bár ebből — a minori ad majus — az következne, hogy még inkább meg kellene állapítani a sikkasztást, midőn a zálogbirtokos a zálogot jogtalanul *el is adja*, szerintünk még sem forog fenn sikkasztás, ha a bizományos a KT. 306. §-ban előírt írásos kikötés nélkül adja el a zálogtárgyat.

A Btk. 355. §-ban foglalt «jogtalanul» tényálladási elem u. i. nézetünk szerint azt jelenti, hogy a bizományosnak *egyáltalán nem volt joga* eladni, nem pedig azt, hogy a jog érvényesítésének *módja* volt jogtalan.

Természetesen ez a jogi helyzet is a megbízó sérelmére szolgál és mindenki érzi, hogy szükség volna nálunk is olyan törvényes intézkedésre, mint Németországban, ahol egy évig terjedhető fogházzal és pénzbüntetéssel büntetik azt a bizományost, aki ügyfele értékpapirjai felett, ha nem is sikkasztási céllal, de saját hasznára *jogellenesen rendelkezett*. (Depotgesetz 9. §.) Különösen napjainkban, midőn a Sombart-féle jóvondólagos ügyszólván teljesen beigazolódtott és midőn a nemzet legszolidabb osztályai is — szinte a kormány tanácsára — tőkék konzerválása céljából keresik fel a tőzsdét, kellene, hogy a megbízók hatályosabb védelemben részesüljenek az erősebb tőzsdebizományossal szemben, akit nolen-volens kénytelenek igénybe venni.

Iff. Dr. Nagy Dezső.

Szemle.

— **Ötven évvel ezelőtt** 1874 február 4-én kezdte meg a képviselőház jogügyi bizottsága az ügyvédi rendtartás javaslatának tárgyalását.

A multtal szemben főleg három nagy újítást hozott a javaslat: a kamarai rendszert, a doktorátust és három évi gyakorlatot.

Csodálatos, hogy a képviselőház több tekintélyes tagja a kamararendszer ellen foglalt állást, mert «az egyes ügyvéd függetlenségének ártalmára lesz» (Hammersperg Jenő), Tisza Kálmán is a kamara ellenzői közé tartozott. Ötven év tapasztalatai azt mutatják, hogy a kamara védőinek (Pauler Tivadar igazságügy-miniszter, Csemegi Károly államtitkár) volt igazuk. A kamara nemcsak, hogy nem ártott az ügyvéd függetlenségének, hanem épen ellenkezőleg az ügyvédi függetlenség hatalmas védőbástyájának bizonyult.

A kamararendszer népszerűségét bizonyítja, hogy az ötven év óta felmerült végtelenül sok reformeszmé között a kamara intézményének eltörlése komoly formában fel sem merült. A magyar ügyvédi kar nemcsak a multban, hanem a mai súlyos időben is híven teljesíti kötelességét, nemcsak ügyfeleivel szemben, hanem a mult tradícióihoz híven a közélet terén is. Az ügyvédi kamarák fennállásuk ötvenéves megünneplésére készülnek. Joggal, mert a kamarai intézménynek köszönhetik az ügyvédek, hogy multjuktól nem kellett megtagadniuk és a jövő reményét nem kellett feladniuk.

— **Az ügyvédi költségek megállapítása körül** sok jogos panasza van az ügyvédi karnak. Többek között évek óta követeli, hogy a pertárgy értékének emelkedése esetén a perköltségre nézve ne a kereset beadásakor, hanem a határozat hozatalának napján fennállott érték legyen irányadó. Ez annyira természetes, hogy a bírág tekintélyes része már most is a határozathozatal idejének megfelelő érték alapján állapítja meg a költséget, sőt tudomásunk szerint a felsőbb bíróságok egyes tanácsai kérelemre fel emelik a perköltséget azon az alapon, hogy a pertárgy értéke időközben emelkedett. Ezt a kérdéskomplexumot kívánja szabályozni az a törvényjavaslat, mely az igazságügyminisztériumban készült és melynek szövege következő:

1. §. «A Pp. 424. §-a a következő rendelkezéssel egészítették ki:

Amennyiben a bíróság a perköltség összegét a pertárgy értékének figyelembevételével állapítja meg, a per tárgyának a határozathozatalának napján fennállott értékét kell alapul venni.»

2. §. «A Pp. 508. §-a a következő rendelkezéssel egészítették ki:

A fellebbezési bíróság az elsőbíróságtól megítélt perköltség összegét hivatalból is felemelheti, ha ez az összeg a változott értékviszonyok folytán a per tárgyának értékéhez képest aránytalanul csekélynek mutatkozik.

Ezt a szabályt megfelelően alkalmazni kell a felülvizsgálati eljárásban, valamint akkor is, ha a bíróság ítéletét fellebbezési vagy felülvizsgálati bíróság feloldó vagy az ügyet az alsóbírósághoz visszautasító határozata előzte meg.»

— **Az ági vagyon fogalmához.** Néhány hónappal ezelőtt a Magánjog Tára a P. H. T.-ba leendő felvételre kiszemelt határozatok között a következőt közölte:

«Az ideiglenes törvénykezési szabályok helyes értelmezése szerint ági vagyonnak tekintendő mindaz a vagyon, amely a szü-

lőktől vagy valamelyikük ágától akár végrendeleti, akár törvényes örökösödés, akár ajándékozás útján hárult az örökhatározatra, élők közti ajándékozás esetében pedig az ágiságnak nem feltétele, hogy a megajándékozott az ajándékozó ági rokonnak egyúttal közvetlen törvényes örököse is legyen, mert a vagyon ági minőségét nem a törvényes örökösödési rend sorozatában való közvetlen örökösödési jogosultság, hanem a törzs közössége határozza meg.» (1923. évf., 58. lap, 567. sz.)

Úgy látszott, hogy ezzel az örökjognak egy nagyfontosságú vitás kérdése végleges megoldást nyert. Néhány évvel ezelőtt *Szászy-Schwarz Gusztáv és Szladits Károly* (1917. évf. 365. és 381. l.) ismertették részletesen a Kúria P. I. 3113/1917. sz. ítéletét (mely azonos a fenti idézettel) e lap hasábjain és kimutatták, hogy legfelsőbb bíróságunk helyesen döntött a régebbi gyakorlattal szakítva ezen ítéletében.

Meglepetéssel értesülünk *Gaar Vilmos* cikkéből (Jogállam 1924. évf. januári szám), hogy időközben a Kúria örökösödési perekkel foglalkozó tanácsa újabb megfontolás alá vette álláspontját s arra a meggyőződésre jutott, hogy korábbi álláspontja inkább felel meg a való élet kívánalmainak.

Ennek folytán az 1922. évi 235. sz. pert a Kúria a fentebb közölt határozattal ellentétes álláspontra helyezkedve bírálta el és egyúttal a következő elvi kijelentésnek a P. H. T.-be leendő felvételét hozta javaslatba:

«Amidőn a közös törzsről szálló vagyon a közös törzs egyik leszármazójáról végrendelet vagy ajándékozás útján a közös törzs egyik-másik leszármazójára hárul ugyan, de olyanra, aki a végrendelező vagy ajándékozó után törvényes öröklésre hivatva nincs, az ekként hárult vagyonban a hitvestársi örökléssel szemben ági öröklésnek helye nincs.»

— **Valorizáció idejének kezdete.** Hogy az in integrum restitutio esetében az eladó a felvett vételár részletet, mely időponttól köteles valorizálni, e részben a gyakorlat nem egyseges.

1. Az ingatlan-adásvételi szerződés 1918. évben kötött, azonnali átírással és részbeni birtokbaadással. A vételár $\frac{2}{5}$ részét a vevő azonnal kifizette, a többi 1921. évben volt fizetendő. A vevő a fizetést 1921. évben késedelem nélkül felajánlotta. Ítélet: az eladó gazdasági lehetetlenség miatt elállhat és még az 1921. évi becsértéket sem köteles elfogadni, de a kapott vételár részletet 1918. évi zürichi jegyzésre valorizáltan visszafizetni tartozik. (Kúria V. 1972/1923.)

2. Amikor az eladó az ügylettől elállott, a kapott vételár-előleget visszafizetni vagy el nem fogadás esetén, bírói letétbe helyezni tartozott. Csak ettől az időponttól köteles valorizálni. A kamat az eredeti összeg után a pénzfelvétel napjától, a valorizációs többlet után azonban csak az ítéletben megszabott teljesítési határidő lejártától fizetendő. (Kúria IV. 5731/1923.) Az ítélethozatalakor az 1923:XXXIX. tc. még nem volt hatályban, annak 3. §-a tehát a valorizált összeg utáni kamatra még nem volt alkalmazható.

3. Eladó 1918. évben visszaküldte a vételárt, mihelyt meggyőződött arról, hogy nem szállíthat. Vevő a pénzt nem vette át. Eladó 1919. évben újra megkínálta a vevőt a vételárral és elállott az ügylettől; vevő a pénzt ekkor sem volt hajlandó elfogadni. Ítélet: eladó, bár a vételárt nem helyezte bírói letétbe, valorizálni nem köteles. (Kúria IV. 244/1923.)

4. Felperes 1918. évben egy használt írógépet adott el az alperes írógépkereskedőnek 1200 K-ért. Alperes arra kötelezte magát, hogy három hónappal a háborús állapot megszűnte után 975 K-ért új írógépet szállít a felperesnek, amire 200 K előleget kapott. Eladó 1919. évben gazdasági lehetetlenségre hivatkozva, a 200 K előleg visszafizetését felajánlotta. Miután az ügylet fennállása jogerős ítélettel megállapított, felperes teljesítés iránt keresetet indított, majd a fellebbezési tárgyaláson kijelentette, hogy elfogad olyan használt írógépet, aminőt ő adott az alperesnek vagy a fellebbezési tárgyaláskori érték fejében 50,000 K-t. Ítélet: Gép kiadására az alperes nem kötelezhető, mert nincs megállapítva, hogy ilyen használt gép felett rendelkezik (?); alperes tehát in integrum restitutióként 50,000 K-t fizetni köteles. Viszont neki visszajár az általa fizetett 1200 K, levonva ebből a kapott 200 K-t. Alperes az 1200 K valorizálását nem követelheti, mert ezért a pénzért gépet kapott, melyet 1918. évben, akkori jobb koronáért értékesíthetett. (Kúria IV. 624/1923.) Ellenkező:

a VII. tanácsnak a múlt évi 24. számban a 191. lapon közölt 966/1923. sz. döntése.

5. Vevő valorizálási kötelezettsége. Ezüst evőkészlet 1918. évben eladott. Eladó nem szállított, bár az árú megvolt és a vételár $\frac{1}{3}$ részét előre felvette. Mivel az aránytalan értékeltetés az eladó késedelme alatt állott be, ő szállítani tartozik; a vevő azonban a még fizetetlen $\frac{2}{3}$ rész vételárt az általa indított kereset beadásának időpontjától kezdve valorizálni tartozik. (Kúria IV. 166/1923.)

6. Kártérítési összeg valorizálása. Jogtalan bányakitermeléssel okozott kár valorizáltatott az 1918. évben történt keresetindítástól, de csak az 1923. évben sikertelenül történt felajánlás időpontjáig. (Kúria V. 3290/1923.)

Eljárási kérdések:

7. Állandó gyakorlat, hogy a valorizáció iránti kérelem keresetfelemelésnek tekintendő, az tehát a felülvizsgálati eljárásban elő nem terjeszthető. Bár a keresetfelemelés fennforgásához szó fér: hiszen a cél az, hogy a hitelező, számszerint több koronában, de mégis ugyanazt az értéket kapja, amit kezdettől fogva követelt.

8. A valorizáció iránti kérelemben azonban, mint kevesebb, az a kérelem is bentfoglaltnak tekintendő, hogy az 1923:XXXIX. tcikk életbelépte napjától a törvényes kamat helyett járó kártérítés megítéltessek. Ez pedig e tc. 6. §-a értelmében az eljárás bármely szakában érvényesíthető lévén, e kártérítés megítélhető, bár a kérelem nem kifejezetten erre irányult. (Kúria IV. 759/1923.)

9. Ha sem a teljesítés, sem a (KT. 353. §-a szerinti) kártérítés iránti kérelemnek hely nem adható, alperes — a kereseti követelésösszege szerű korlátain belül — hivatalból marasztalando a vételárelőleg valorizált visszafizetésében. (Kúria IV. 7231/1922., VII. 2678/1923., ugyanígy ingatlanperben V. 2146/1923.)

10. A fellebbezési bíróság által megítélt fellebbezési költség, amelyet a marasztalt fél ki nem fizetett, az azóta bekövetkezett pénzértékcsökkenésre való tekintettel, felülvizsgálati vagy csatlakozási kérelem folytán, felemlendő. (Kúria VII. 2585. és 2657/1923.) Áttörése a 7. alatti szabálynak.

— **Baleseti kártérítés valorizálása.** Kiskorú felperes állami vállalat bányauzemében gőzvasútnál teljesített szolgálat közben 1917 február 6-án fejszerűsé s ennek folyományaként bányamunkára 100%-os, mezei munkára 40%-os munkaképességcsökkenést szenvedett. Bányakeresete a megsérülését megelőző egész évben 1077 K 30 f volt.

Árvaszékileg kirendelt gondnoka 1920 november 8-án a kincstárt a pénz vásárlóképeségének időközi leromlása folytán havi 500 K kártérítés fizetésére perelte.

A miskolci kir. törvényszék 1922 október 24-ik napján P. I. 4613/1920/26. sz. ítéletével alperest 1920 november 8-tól kezdve havi 35 K 90 f kártérítés fizetésére kötelezte, amely összeg lényegesen alatta maradt azon összegnek, amit alperes felperesnek mint ideiglenesen nyugdíjba helyezett munkásnak nyugbér, pótlék és természetbeni járandóságok címén önszántából, de bármikori visszavonhatósággal adott.

Felperes az ítélet ellen fellebbezett s kérte a kártérítési összeg valorizálását az 1922-es korona nem 1917-es korona indokából. A valorizálás minimumaképen a 10,418/1922. M. E. sz. rendelet 1. §-ának 2. bek. 5. tételére hivatkozott, amely egy napszamos munkás végrehajtás alól mentes létminimumát napi 300 K-ban szabta meg. Ennek 40%-ára kérte marasztalni alperest a felperesre legrosszabb átszámítási kulcs esetén. Nem a baleseti kártérítés mérvét, ennek a baleset előtti összkeresethez szabott arányát, illetve ennek reflexeként a sérült életnivóját, standard of life-jét kívánta emelni, egyszerűen minimális mai, helyesebben a fellebbezési pénzjegyekben kifejezett értékét kérte az 1917-es 35-90 koronának.

Fellebbezési bíróság (debreczeni kir. ítélőtábla P. III. 555/1923/30. szám) 1923 október 15. napján, tehát a kir. Kúria teljesülésén 86. sz. polgári döntvényének meghozatalát és közzétételét (Budapesti Közlöny 1923 július 8-iki száma) követő időben felperes álláspontját elfogadta s alperest a havi 9000 K végrehajtási létminimum 4%-ának, azaz havi 3600 K-nak fizetésére kötelezte, mert: «a fennálló anyagi jogszabályoknak elvileg megfelel a felsőbírósnak az a döntése, mely szerint a nyújtandó kártérítés alapjaként felperes legutóbb élvezett évi javadalmának összegét fogadta el, tekintve azonban, hogy a pénznek időközi elértéktelenedése

egyrészt az alperes bányatermékei árában, másrészt a munkabérek nagyságában oly mérvű emelkedést idézett elő, amelyekre tekintettel a megítélt járadék a felperes teljes kártalanítására merőben elégtelen s tekintve, hogy a per folyamán életbelépett 10,418/1922. M. E. sz. rendelet a végrehajtás alá nem vonható létminimumot napi 300 K-ban állapította meg, a kir. ítélőtábla a felperes teljes kártalanításának alapjául a fellebbezési kérelem keretében 1923 november 24-től kezdődően havi 9000 K-t vett kereseti alapul s ez időponttól kezdődően a havi járadék összegét a 9000 K 40%-ban az 3600 K-ban találta megállapítandónak).

E döntés kétségtelen jele annak, hogy a 86. sz. polg. teljesülési döntvény nemcsak a nagyközönség «természetes ész» dik-tálja közfelfogását — a nemzeti jogi génusz ez őstalapját — de a bíróságok többségének tanult jogászai meggyőződését sem elé-gíti ki úgy, hogy ezek kénytelenek habár erősen elmaradozva is a való élettől egyúton haladni s hogy néhai Vavrik Béla szavait idézzem: «kénytelenek állást foglalni oly döntésekkel szemben, amelyekkel, mint elavultak vagy halva születetteknek alkalmazása — a nép egyetemes erkölcsi — és igazságérzetébe ütközne».

Dr. Horkay Gyula.

— A m. kir. Kúria múlt évi ügyforgalma az előző 1922. évihez képest némi apadást mutat. Az elmúlt 1923. évben ugyanis csak 7573 ügy érkezett, vagyis az 1922. évben érkezett 8182 ügynél 7%-kal kevesebb. Az ügyforgalomnak ezt az apadást kizárólag a polgári ügyek számának csökkenése okozta. Polgári ügy ugyanis az 1923. évben 17%-kal kevesebb jött, mint az 1922. évben. A büntető ügyszakban azonban a forgalom tovább emelkedett és az 1923. évben is 10%-kal több büntető ügy érkezett, mint az 1922. évben.

A m. kir. Kúria tevékenysége ezzel az említett apadás mellett is hatalmas ügyforgalommal az 1923. évben teljes len lépést tartott. A polgári ügyszakban 33%-kal, a büntető ügyszakban pedig 11%-kal több ügyet intéztek el, mint az előző 1922. évben. E munkateljesítmény valódi súlya különösen akkor mérlegelhető, ha a most lezárt 1923. év teljesítményét nemcsak a közvetlen megelőző 1922. évével, hanem az azt megelőző 1921. évével is egybevetjük. Az adatok ily összehasonlításából kiderül, hogy a m. kir. Kúria az 1921. évben 4541, 1922-ben 6418, a most lezárt 1923. évben pedig 7892 ügyet intézett el, tehát mindegyik évben többet és többet. Végeredményben a m. kir. Kúria ügyhataléka szemben az 1922. év végén hátralékban maradt 4562 üggyel, az 1923. év végén 4243 ügyet tesz ki. A mostani hátralék tehát 7%-kal kevesebb, mint amennyi az 1922. év végén volt.

Közgazdaság.

A Bőripari rt. (Győr) részvényeit a Magyar Általános Takarékpénztár rt. bevezette a budapesti tőzsdére. A Bőripari rt. saját tőkéi 150 millió koronára rúgnak. A gyár főképen transzmissziós gépszij gyártásával foglalkozik, azonkívül mezőgazdasági cikket, lőszerszármakat stb., szíjgyártó-, bördíszműcikket stb. gyárt. Az ipartelep Győr városának közepén, modern épületben van elhelyezve. A részvénytársaság tulajdonát képezi ezenkívül a gyár-épülethez csatlakozó három bérház. A gyár havi forgalma ma már túlhaladja a 300 millió koronát. 16650/a

Az Általános Faipari és Fakereskedelmi Részvénytársaság legutóbb tartott közgyűlése elhatározta az alaptőkének 300 millió koronára való fölemelését. Minden egy darab régi részvény után egy darab új részvény vehető át darabonként 5000 K lefizetése ellenében a «Mercur» Váltóüzleti R.-T.-nál Budapesten és az Általános Forgalmi Bank R.-T.-nál Debrecenben. 16664

A Magyar Östermelő rt. közli, hogy ez évi február 7-én tartotta dr. Horváth Lipót m. kir. kormányfőtanácsos, alelnök elnöklése alatt VI. évi rendes közgyűlését. A közgyűlés az előterjesztett, 1923 december 31-ével lezárt mérleget, valamint a nyereség- és veszteség-számlát egyhangulag elfogadta és hozzájárult az igazgatóságnak azon indítványához, hogy a kimutatott 1,144.224.930/30 K tiszta nyereségből a 6. sz. szelvény 1924. évi február 11-től kezdődőleg 3500 K-val (350%) váltassék be. A közgyűlés a lelépő igazgatósági tagokat egyhangulag újból megválasztotta. Az esedékes szelvények beváltási helye: Budapesten a Magyar Östermelő rt. főpénztára (V., Széchenyi-utca 1. sz.) és a Magyar Általános Takarékpénztár rt. főpénztára (V., József-tér 14. sz.). Wienben az Allgemeine Verkehrsbank (I., Wipplingerstrasse 28) és a Wiener Lombard- u. Escompte Bank (I., Schottengasse 10) főpénztárai, Triestben a Banca Commerciale Triestina főpénztára. 16666

A Magyar Amerikai Bank igazgatósága február 1-én a Földhitelbank székházában ülést tartott, melyen megállapította az 1923. évi üzleti év eredményét. Az elért tiszta nyereség 661.269,986 K-t tesz ki. Az igazgatóság indítványt tett a közgyűlésnek, hogy az 1923. évi szelvényeket a Magyar Amerikai Bank és a Földhitelbank pénztáránál 500 K-val váltassák be. 16662

Eladó bérház Budapesten, VII., Nefelejts-utcában egy háromemeletes sarokbérház eladó, 19 kétszobás, 19 egyszobás lakás, vendéglőhelyiség, 3 üzlet, nagy pince. Cím a kiadóhivatalban. 16656

Ügyvédjelölt teljes vidéki praxissal állást keres. Leveleket a kiadóhivatal továbbít. 16665

Előkelő fővárosi ügyvéd keres irodahelyiséget, esetleg helyiségre és regiere más ügyvéddel társulna. Telefon 62—89. 16663

Vízkúrák, Zander, soványítás

inhalatórium, orvosi massage, villamozás, diathermia, quarz

Dr. MANDLER OTTÓ gyógyintézetében,
Budapest, IX., Kálvin-tér 10. (Bejárat Ráday-utca 2.) Telefon: József 3—75.

Mindennemű

természettani, természetrajzi és chemiai
tanszert, valamint tudományos műszert
legelőnyösebben szállít

CALDERONI

Mű- és Tanszervállalat Részvénytársaság

Budapest, IV., Váci-utca 50.

Árajánlattal készséggel szolgálunk.



AKTATÁSKÁT

rendelésre a legolcsóbban készít

WEIL EMIL

bördíszműárúk gyára

Budapest, IV., Cukor-u. 5

A közeli napokban megjelenik!

CORPUS JURIS

(MAGYAR TÖRVÉNYTÁR)

AZ 1923. ÉVRE

Alapára fűzve ————— 12—, kötve 14—

Kapható fekete kötésben és mint a Hatályos Törvények Gyűjteménye, barna kötésben is.

MAGYARY GÉZA dr.

MAGYAR POLGÁRI PERJOG

A második, teljesen átdolgozott kiadás alapára — 40—

Kapható:

Franklin-Társulat könyvkereskedésében, IV., Egyetem-utca 4
és Lampel R. könyvkereskedésében, VI., Andrássy-út 21,
valamint minden könyvkereskedésben.

GUMMITALPU CIPŐKÜLÖNLEGESSÉGEK

PONGRÁCZ-nál, Budapest, VI., Szondi-u. 23.

Telefon: Hívószám 24—79. 16494

Főszerkesztő:
Dr. Dárday Sándor.

Felelős szerkesztő: Dr. Vámbéry Rusztem. I., Bérc-u. 9. (Tel. József 108-69.)

Főmunkatárs:

Dr. Teller Miksa V., Szalay-u. 3. (Tel. 3-95.)

Lapkiadó-tulajdonos: Franklin-Társulat IV., Egyetem-u. 4.

Franklin-Társulat nyomdája: Géczy Kálmán.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérou-tca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden hó 1-én és 15-én
Előfizetési ára Döntvénytárral együtt
havi 7000 K, negyedévre 21,000 K

Egyes szám ára 4000 korona

TARTALOM. Dr. Auer György kir. ügyész: A szenzációs perek. — Dr. Reitzer Béla budapesti ügyvéd: A kötelesrésznek természetben való megítélése. — Dr. Beck Salamon budapesti ügyvéd: Almási Antal Ungarisches Privatrecht. — Dr. Kende Ernő budapesti ügyvéd, tőzsdebírósi jogügyi titkár: Plósz Sándor értekezése a Wach-féle Festschriftben. — Szemle.
Melléklet: Hiteljogi Döntvénytár. XVII. k. 3. fv. — Magánjogi Döntvénytár. XVII. k. 2. fv.

A szenzációs perek.

Al-vértanuk gyanúsító vádaskodásai, pártszenvédélytől telített tömegek üdvívalgásai kedvetlenül, sértik a magyar bírót. Ama bírálát, amely utóbbi időben a bírói döntéseket nyomon kísérni szokta s amely nem a jogi érvelés helyességét, hanem épen az eljáró bíróság jóhiszeműségét vonja kétségbe, a bíró pártatlanságába vetett hitet igyekszik megdönteni, veszedelmes támadás a bírói intézménnyel szemben. Nem kevésbé idomtalanok azonban azok a dicséretes, amelyeket a bíróságnak konkrét esetekből kifolyóan el kell szenvedniök, amidőn az ügyfél hívei ismét nem a jogász munkájának, mint inkább annak örvendeznek, hogy «nekem szól a ítt». Nyugtalan közállapotaink nüliai ezek a jelenségek is, épen úgy mint a kifogyni nem akaró «szenzáció-perek», amelyekben a felek a törvényes bíró helyett inkább a nyilvánosság, a közönség — mondhatnók a karzat — döntésére óhajtják ügyüket bízni. A bíróság ilyenkor napokon keresztül kénytelen asszisztálni egyéni, társadalmi, politikai erőmérközésekkel, amelyekben a felek egyike sem tőle várja a végső szót. Sokat lehetne elmélkedni az egykori és a jelenlegi szenzációs perek lélektanáról; kétségtelen azonban az, hogy azok a tárgyalások, amelyekben a bíró politikai mesterkedések, partikuláris érdekek szította gyűlölködések kirobbanásainál csak mint bajmester szerepel, a bírói tekintélyt aláássák, a pártatlanságba helyezett bizodalmat gyöngítik, a törvény tekintélyét csorbítják.

Az igazságügyi politikának egyik sürgős feladata lenne tehát azokat a bűnpereket, amelyek a bíróságot hivatásos és hagyományos szerepéből kivetkőztetik, a bűnvádi eljárást propaganda-eszközzé alacsonyítják, lehetőleg csökkenteni.

Nem szorul bővebb magyarázatra, hogy e megjegyzések első sorban és legkülönösebben a rágalmozási perek ama divatos fajtájára vonatkoznak, amelyben a felek nem a törvény védelme után vágyakoznak, hanem egyetlen céljuk, hogy egymás jelenét és multját sárral hemocskolva jövőjére is a megszégyenítés bélyegét süssék.

Ha a jogkereső közönségből hiányzik a kellő önmérséklét és komolyság, amely visszatartaná attól, hogy jelentéktelen szájakodásokból eredő sértegetéseket bűnüggyé fel ne dagasszanak, ha nincsen tudatában annak, hogy a közbecsülésben álló egyénről nyom nélkül pattan le minden ocsmány gyanúsítás, úgy kétségtelenül nehéz feladat a becsületmentő perek áradatának korlátozása. Nincs kizárva azonban annak lehetősége, hogy amíg a közvélemény tudatába át nem megy az a meggyőződés, hogy becsületünknek magunk vagyunk egyetlen őrei s azt csak saját tetteinkkel csorbíthatjuk, bizonyos irányító befolyással lohaszunk le azt a beteges ambiciót, amely szenzációs tárgyalások rendezésében nyer kielégülést.

Különbséget kell tenni mindenekelőtt a becsületsértések és rágalmozások ama két fajtája között, amikor a sértett közhivatalnok és a sértés hivatása gyakorlására vonatkozik, avagy midőn

magánszemély. Utóbbi esetben ugyanis egyedül a sértett belátásától függ, vajjon kívánja-e a bűnvádi eljárást vagy sem.

Nincs ugyan mód arra, de megengedhető sem volna, hogy bárkit is visszatartsunk attól, hogy valódi vagy képzelt becsületbeli sérelmét bírói ítélettel orvosolhassa. Nem kellene idegenkedni azonban attól, hogy az ilyen ügyeket megfosszunk egyrészt attól a felesleges sallangoktól, amelyek kedvéért sokszor magát a pert folyamatba teszik, továbbá, hogy az eljárási költségeknek fizetésére kötelezzük a feleket ezekben a magánvádas ügyekben. Ez utóbbi eszme egyáltalában nem tartozik az újdonságok közé és csupán egy, már sokszor felvetődött gondolat felújítása. Időszerűsége mellett szól mindenekelőtt az állam nyomasztó pénzügyi helyzete, amely amúgy is arra kényszerít, hogy mind több részeit helyezzük működésen kívül az igazságszolgáltatás pompás gépezetének. El is tekintve attól, hogy midőn a legszükségesebb igazságszolgáltatási eszközök fenntartásáról az anyagi eszközök hiánya miatt le kell mondani, nem áll arányban az elérhető igazságügyi érdekekkel az, hogy a bírák tömegét szüntelenül és ellenszolgáltatás nélkül állítsa rendelkezésre az állam legtöbbször jelentéktelen békételenkedések jogászai elintézésére.

Akik ezzel a tervvel szemben arra hivatkoznak, hogy antiszociális intézkedés volna a jogsérelem orvosságát azok számára fenntartani, akik a költséget le tudják róni, azok gondolják meg, hogy a polgári perek közül, pl. a státusperek, házasság felbontása iránt indított perek nem fontosabbak-e az érdekeltekre, mint holmi perpatvar jogi elbírálása és ennek dacára sem kívánhatja senki, hogy e perekben a felek mentesek legyenek a költségek alól. Nem lehet ugyanis figyelmen kívül hagyni, hogy a bűnperek költségmentessége épen azért szükséges, mert a bűnvádi eljárás az állam jogrendjének egyik fenntartó eszköze. Amint ez a cél a perek bizonyos fajtájánál el nem érhető, nincs miért ragaszkodnunk az eszközökhöz.

Hatásosabbnak gondolnám a most felvetett eszménél, ha maguk a bíróságok gondoskodnának arról, hogy a szenzáció pereket vonzerejüktől megfosszák. Csaknem naponta olvassuk, hogy miként nyújt a bűnvádi eljárás módot ahhoz, hogy a perbeli felek a rágalmozási ügyekben egymásnak minden felkutatható kényes ügyét, összes atyafiságának szennyesét a nyilvánosság elé teregessék. Valódiság bizonyítása címén hozakodnak elő oly körülmények szellőztetésével, amelyeknek félreismerhetlenül egyedüli célja, a perbeli ellenfél lealacsonyítása. Ezen a szégyenletes állapoton a bíróság sokban változtathat. A becsületvédelmi törvény megadta már az irányítást, indokolásában kifejtett amaz alapelvvel, hogy nincs feltétlen jog a valóság elmondására. Ha a bíróságok legszigorúbban ragaszkodnak a törvényhozó emez intenciójához, ha a valódiság bizonyítását csakis mint kivételt engedik meg és ha ennek kereteit egy arasznyival sem engedik kitolni, mint amennyire a cselekmény megítéléséhez szükséges, ha az általános állítások esetén bizonyításnak egyáltalában nem adnak helyt, úgy csakhamar észre fogják venni, hogy a szenzáció pereket legvonzóbb részleteitől fosztották meg és nagyban lelohasztották a kedvet ily perek indításához.

Más szempontok érvényesülnek azoknál a becsületvédő pereknél, amelyekben a sértett köztisztviselő s amelyekben az eljárás tudvalóval csupán a sértett felettes hatóságának felhatalmazására indítható meg. Az orvosság itt az volna, ha ezt a felhatalmazást az illetékes hatóság minél ritkább, illetve csak a legindokoltabb esetekben adná meg. A tisztviselő, aki hivatása

becsülettel tölti be, magán hordja azt a védőpajzsot, amely őt minden gyanúsítás és rágalommal szemben sebezhetetlenné teszi. A tisztesség és becsület, amely fokozatokat nem ismer és amely nélkül közpályán működni egy percig sem szabad, nem szorul arra, hogy azt létezésében bírói ítélettel megerősítsék. Míg a rágalmozók is, akiknek célja legtöbbször az állam tisztviselőinek, a közügyek intézőinek, egyes hivataloknak a bírói tárgyalás kölcsönözte nyilvánosság előtt való meghurcolása, kedvüket fogják vesztetni, ha a szereplési ingerüket kielégítő tárgyalás helyett az ignorálásban nyilvánuló megvetés lesz áskálódásaik következménye. Ismétlem a közfunkcionáriusok hírnevének lerontásától ezáltal nem kell tartani; az állam minden egyes közegének — a legkisebbtől a legnagyobbig — módjában áll becsületének, jellemének oly kétségbevonhatlan tisztaságát saját tetteivel elismertetni, hogy az a rendszerint csekély büntetés kiszabásában érvényesülő bírói segítségére nem szorul.

Más módja is van azonban a bírónak arra, hogy a tárgyalások szenzáció jellegét elnyomja. E tekintetben sokat segíthet a helyes bírói pervezetés. Egyik főbíránk tökéletes képet nyújtott az igaz bíró ítélkezési munkájáról. Az ilyen bíró egyetlen törekvése, hogy a tárgyaláson a való tényállást megismerje, amelynek alapján a jogi döntést meghozhassa. Működésének, bírói hatalmának egyetlen korlátja: felelősségérzete és a lelkiismeret.¹ Mi sem áll távolabb e sorok írójától, mint az az inszinuáció, hogy bármely törvényszéki tanácsnak is szüksége volna arra, hogy a helyes és tapintatos tárgyalási módszert illetően kioktatásban részesítsék. Sőt épen ellenkezően igen sok oly tanácsvezetőnk van, akinek tárgyalása — köztudomás szerint — mintaszerű és épen az utóbbiaknál szerzett tapasztalatok alapján szűrhetjük le az alábbi elveket. A jó bírónak — legyen szabad ismételnünk — egyetlen igyekezete arra irányul, hogy a konkrét tényállást megismerje. Nem lehet célja a tárgyalásnak szórakoztató eseménysorozattá élénkítése, sem pedig középkori jellegű ceremónia láncolatá dagasztása. Amint hogy felesleges a tárgyalás méltóságát kimért és szögletes kézmozdulatokkal kidomborítani, annyira lerontja azt minden nélkülözhető megjegyzésnek, tréfás kiszólásnak beleszövése a bírói kijelentésekbe. A bíró sohasem felejt el, hogy minden az ügygel vonatkozásban álló tréfás megjegyzés csak a felek valamelyikének rovására volna megtehető és alkalmat ad azoknak és a többi perbeli személyeknek, hogy hasonló könnyed modorban terjesszék elő nyilatkozataikat. Senkit nem hajlandók a felek és a közönség könnyebben félre érteni, mint épen a bírót. Minden megjegyzés, amely valamiképpen arra magyarázható, hogy az érdekeltek személyi, családi, vagyoni avagy társadalmi viszonyaival áll kapcsolatban, olaj a gyanúsítások tüzére. Tapasztalhatjuk, hogy legtöbbször ilyen megjegyzések azok, amelyekbe a tömeg belekapaszkodik és ezeket használják fel az ítélkezés ellen zúdított «felelőtlen gyalázkodások és sértegetések» ürügyeként. Amennyire indokolt volt, hogy a budapesti kir. ítélőtábla elnöke² ezeket a kultúrállamban mindezideig ismeretlen jelenségeket megbélyegezte, épen annyira helyeselni kell azoknak a bírónak, akik féltő gonddal mérlegelik minden szavukat, sem hogy oly kijelentést tegyenek, amely annak látszatát kelthetné, hogy meggyőződésüket oly szempontok is irányítják, amelyeknek gyökerei nem az alkalmazott törvény szelleméből fakadnak. A sokszor gúnyolt «Weltfremdheit» csak addig hiba, amíg a való élet viszonyaihoz való gondolatbeli alkalmazást nehezíti, de egyenesen erénye a bírónak, ha ez a tulajdonsága távoltartja őt a mindennapi élet hitványságaitól és a létért, az érvényesülésért való küzdelem jellemrontó tülekedésétől.

Ezekből fakadnak legtöbbször a szenzációs perek, amelyek megkeserítik a nemesebb feladatokhoz szokott bíró működését s ezek mérgezik meg a közvéleményt és gyöngítik a bíróságok tiszteletét. Ezeknek a pereknek kiölését a közel jövő egyik program-pontjává kell tenni. Hogy ily cél érdekében az igazságügyi kormány, bíróságnak és az igazságszolgáltatás minden szervének összefogni érdemes, azt az elmúlt évek disharmonikus emlékei eléggé bizonyítják.

Dr. Auer György.

¹ Staud L.: Adalékok az ítélkezés lélektanához és a bíró világnézetéhez. M. J. Sz., 1924., I. sz., 16. old.

² Juhász A.: Évnyitó beszéd. M. J. Sz., 1924., I. szám.

A kötelesrésznek természetben való megítélése.

(A budapesti ügyvédi kamara felterjesztése.)*

Annak a kérdésnek eldöntése, vajjon a kötelesrész természetben vagy pénzben illesse-e meg a jogosultat, nem oly alkalmi probléma, amelyet a pénz elértéktelenedése és gazdasági életünk elpusztulása teremtettek meg. Csak annyiban függ ez össze a valorizációval, mert ugyanazok a körülmények, amelyek az átértékelés szükségességét megteremtették, a kötelesrész eddigi szabályozásának revízióját is előtérbe tolták. Normális gazdasági viszonyok között sem volt teljesen jelentőség nélkül való, vajjon a kötelesrész természetbeni juttatást kap-e vagy pénzbeli kielégítést, ámde kétségtelen, hogy ez a jelentőség eltörlül azon érdekek mellett, amelyek a megváltozott gazdasági életben parancsolólag lépnek fel s megoldást igényelnek.

Hogy a helyes válaszhoz eljuthassunk, vissza kell mennünk magának a kötelesrész intézményének eredetére és alapgondolatára. Mint ismeretes, a kötelesrész intézménye a vérség és családi élet védelmén sarkal; jurisratiója abban foglalható össze, hogy az örökhagyó vagyona ne kerüljön idegen kezekbe, hanem a család körén belül maradjon. Ellenszegül ezen törekvés megvalósításának a szabadrendelkezési jog tiszteletbentartása, amely viszont azt kívánja, hogy az örökhagyó életében és halála esetére vagyonával szabadon rendelkezhessek. A kötelesrész szabályozásának eminens feladata volt, ezt a két gondolatot kellő összhangba hozni. Természetes, hogy a különböző korszakok, a más és más gazdasági renden felépült világnézetek különböző utakon keresték a megoldást. Majd az egyéni akarat szabadságának védelme, majd a vérség és családi élet hathatósabb oltalma kerekedett felül. Előbbinek főleg a római jog és a germán jogok álláspontja, utóbbinak főreprezentánsa a francia kódex. Mint közismeretes, a római jog az «uti legasit» elvének alapján állva a végrendelkező szabadságából indult ki, amelyet a vérség védelme érdekében némi korlátozáshoz kötött. Ezzel szemben a Code Napoleon a «reserve» gondolatából indulva ki, mindenekelőtt kihasította ezt a vagyonból, mint olyat, amihez az örökhagyó nem nyúlhat, viszont a «portion disponible» megalkotásával respektálni kívánta a vagyon másik része tekintetében az egyéni akarat érvényesülését. Hazai jogunkban a kötelesrész intézményének fejlődése legszorosabb összefüggésben áll régi birtokrendszerünk, a vagyon megköötöttsége, végül az ősi és szerzeményi vagyon közti megkülönböztetéssel. Minthogy az ősi vagyon alig tekinthető egyéni tulajdonnak, hanem családi birtok, amelynek a mindenkori tulajdonosa csak haszonélvezője, a vagyon elidegenítése kérdése a kötelesrész szempontjából nem is volt probléma. Csak a szerzeményi javaknál kerülhetett szóba. De mert ezek aránylag eltörpültek az ősi mellett és mert nálunk a pénzgazdaság csak nagyon lassan fejlődött, még Werbőczy korában is alárendelt jelentőségű volt az egész kérdés. Ennek tulajdonítható, hogy a Hármaskönyvben kimerítő szabályozását hiába keresnénk. Mindössze egy-két megjegyzés az, amely inkább csak némi következtetésre enged teret, sem hogy a kérdés érdemébe bevilágítana. (Lásd különösen H. k. 53., 57. fejezeteit.) A H. k. magyarázóki túlnyomó részben úgy értelmezik Werbőczy álláspontját, hogy a hangsúlyt a jus naturale-ra helyezi akkor, amikor a szerzemény fölötti rendelkezési szabadságról beszél s minthogy a vérség védelme épen a természet szabályaihoz folyik, nem mehet a rendelkezési jog odáig, hogy az örökhagyó gyermekei rovására vagyonával bármit tehesen. A későbbi jogi írók csaknem kivétel nélkül azt tanítják, hogy kitagadási ok fennforgása nélkül nem lehet a leszármazókkal olyan mostohán elbánni, hogy őket az egész vagyonból kismimiz-zék, mert a magyar jog, sohasem ismerte az úgynevezett inofficiosum testamentumot.

Az abszolutizmus korszakában az osztrák polgári törvénykönyv szabályai az örökjog terén is teljes mértékben hatályba léptek. A bírói gyakorlat a kötelesrész kérdésében követte ennek szabályait. Az országbírói értekezlet, melynek mint tudjuk épen az volt a feladata, hogy a jogfolytonosság elve alapján, főleg az örökjog és családjog terén visszaállítsa régi jogunk uralmát, nem foglalkozott ex asse ezen kérdésekkel, hanem inkább csak a főbb

* A kir. Kúria elnökéhez és az igazságügyminiszterhez intézett felterjesztés tervezetét dr. Reitzer Béla budapesti ügyvéd készítette.

irányelvek kijelölésére szorítkozott. Arra nézve, vajjon a kötelesrész pénzben vagy természetben adandó-e ki, egyáltalában nem foglalt el álláspontot. Szabályozása inkább csak a kötelesrész mértékének meghatározására szorítkozott. De a vonatkozó rendelkezés, amely a 7. §-ban olvasható, alig enged kétséget arra nézve, hogy az országbírói értekezlet, a kötelesrészt örökösnek kívánta tekinteni és ezzel a régi magyar jog elvi álláspontját kívánta fenntartani. Már pedig éppen ezen minősítésen múlik, a válasz arra a kérdésre is vajjon a kötelesrészes pénzben vagy természetben igényelheti-e kötelesrésze kiadását. Ha tudniillik arra a meggyőződésre jutunk, hogy a kötelesrészes éppen olyan örökös, mint a végrendeleti örökösök, akkor az ő joghelyzete is azonos ezekével, tehát a hagyatéki vagyon állagára kötelesrésze erejéig ugyanoly jogok illetik meg, mint magukat az örökösöket. Az örököst pedig magára a hagyatéki vagyonra, nem pedig annak pénzbeli egyenértékére illetik örökösi jogok.

A tárgyalt kérdés nem tisztán formalisztikus vagy dogmatikai, hanem következmenyeiben teljesen gyakorlati. Ha ugyanis arra az eredményre jutunk, hogy a kötelesrészes csak pénzbeli kielégítésre tarthat igényt, úgy ezzel őt hagyatéki hitelezővé minősítettük, akinek mindössze annyi joga van, hogy az örököstől követelhesse felbecsülendő kötelesrésze pénzben való kifizetését. Magára a hagyatékra sem birtoklási, sem tulajdoni joga nincsen. Ehhez képest azok a jogrendszerek, amelyek a pénzbeli kielégítés alapján állnak a kötelesrészt törvényi hagyományosnak tekintik, aki mint a többi hagyatéki hitelező társai szemben áll az örökösökkel, anélkül, hogy magára az örökségre bármiféle ingerenciát gyakorolhatna. Viszont, ha elismerjük azt, hogy a kötelesrészes in natura kapja a hagyatéki vagyon megfelelő részét, ezáltal birtoklási és dologi jogait is elismertük, más szóval őt az örökösökkel, persze kötelesrésze mértékéig, egyenjogositottuk. Ha abból a felfogásból indulunk ki, amely a kötelesrészt nem kizárólag anyagi jogi vonatkozású problémának kezeli, hanem annak etikai és erkölcsi alapját is tekintik, akkor arra az eredményre kell jutnunk, hogy a kötelesrész juris ratiójának jobban felel meg az az álláspont, amely a kötelesrészt magából a hagyatéki vagyonból természetben hasítja ki és nem elégszik meg a becsértéket tevő tiszta pénzbeli kárpótlással. Igen figyelemre méltó affekcionális szempontok indokolják azt, hogy a kötelesrészes a vérség jogán ne úgy kezeltesse, mint közönséges pénz-hitelező, hanem mint a vérségi kapcsolat alapján a vagyon egy részére a törvény erejénél fogva igényt formáló családtag.

Az országbírói értekezlet utáni idő bírói gyakorlatában semmiféle változás nem észlelhető. Bíróságaink tovább haladtak az Opt. kitaposott mesgyéjén és következetesen kitartottak azon ítélkezés mellett, amely a kötelesrészt pénzben juttatta a jogosultnak. Korábbi álláspontjukat nem is vették revízió alá és nem kutatták azt, vajjon az ideiglenes törvénykezési szabályok 7. és 8. §-ai alapján nem kellene-e reá térni arra az álláspontra, amely a kötelesrészt örökösnek tekintik és ehhez képest magára a vagyon állagára nyújt neki közvetlen jogokat. Nem található nyoma annak, hogy mi vezette bíróságainkat e kérdésben követett gyakorlatukban s így feltehető, hogy egyrészt a vis inertiae-ben rejlő erő, másrészt az a tény, hogy az ítélkezés ez az iránya nem okozott különösebb nehézségeket és kétségtelen, hogy a lebonyolítás technikájában némi előnyökkel is járt.

Mihelyt azonban gazdasági életünk gyökeres változása folytán az a helyzet állott elő, hogy az eddigi gyakorlat fenntartása nemcsak káros, de magának a kötelesrész intézményének teljes csődjét jelenti, bíróságainknak keresni kellett volna azt a megoldást, amely e bajon segíteni alkalmas. Ezt annál könnyebben megtehették volna az adott kérdésben, mert azok az okok, amelyekre való hivatkozással a kir. Kúria állandóan kitért a valorizációs kérdések elvi megoldása elől, a jelen esetben fenn nem forognak. Mint ismeretes a Kúria arra utal, hogy külön törvényhozási intézkedés hiányában nincs módjában a bajokon segíteni, mert a bíróságok nem alkothatnak új jogszabályokat, olyan szabály pedig, amely a valorizálást megengedné, nincsen. Kötelesrész megoldását ezzel az indokolással nem lehet elútni azért, mert a változott viszonyoknak megfelelő, az eddigi gyakorlattól eltérő megoldás indokát találja régi hazai jogunk szellemében és különösen az Országbírói értekezlet 7. §-ának helyes magyarázásában. De magának a kir. Kúriának ítélkezésében is találhatunk olyan döntést, amely a kötelesrészt az állandó gyakorlattal szem-

ben pénz helyett természetben ítélte meg. Az eset indokainál fogva különös figyelmet érdemel és azért okszerűnek tartjuk, a vonatkozó részt ide iktatni. «Igaz ugyan — mondja a Kúria — hogy az ítélkezési gyakorlat szerint a kötelesrészt rendszerint készpénzzel elégítik ki, nincs azonban kizárva a kielégítésnek az a módja sem, hogy az a hagyatéki vagyon bizonyos vagy némely résznek természetben átadása útján eszközöltetik és a kötelesrész készpénzzel kielégítésének akkor van gyakorlati jelentősége, ha a kielégítés azonnal megtörténik és általában, ha kötelesrésze vonatkozó jogviszonyok véglegesen rendezhetők, amíg a jelen esetben nincs így. A kérdés ugyanis, hogy előáll-e és ha igen, mikor az az eset, hogy kiskorú V. L. a kötelesrésszel tartozik megelégedni, ma még el nem dönthető, következtésként arról, hogy a kiskorú V. L. kötelesrésze vonatkozó kölcsönös jogok és kötelezettségek már most véglegesen rendeztessenek, szó sem lehet. Ilyen körülmények közt különösen tekintettel arra, hogy a kötelesrész készpénzbéli egyenértékének már most megállapítása, a kötelesrész kielégítéséig eltelhető hosszú idő alatt beállható nagyobb árhullámzás következtében egyik vagy másik fél érdekét rövidíthetné meg, helyes az alsóbíróságnak az a rendelkezése, hogy a lóvasúti háznak és kertnek is csak fele részére állapította és rendelte biztosítani T. B.-né utóöröklési jogát, míg ennek fele részét és nem pénzbeni egyenértékét ítélte meg kötelesrész címén teljes tulajdonul kiskorú V. L.-nak. (1908 jún. 14. 3453/1897.)

Ha a m. kir. Kúria indokoltan találta egyetlenegy ilyen kivételes tényállás kedvéért rendszeres gyakorlatától eltérőleg kötelesrészt természetben oda ítélni, nincs semmi ok arra, hogy ugyanezt tegye azon tömeg-tényállások kedvéért, amelyekre az indoklás döntő jelentőségű kijelentései még inkább reá illenek.

Nem hagyható figyelmen kívül, hogy a kötelesrész természetbeni kiadása sok esetben nagy nehézségekbe ütközik. Így különösen olyankor, amikor a kötelesrészes már korábban, még az örökös életében kapott vagyoni juttatást és ez okból vagy más érdekelt hasonló helyzetéből kifolyólag kolláció forog fenn. Avagy a hagyatéki vagyon alkatrészeinek különböző természete (főleg ingó és ingatlan), illetőleg gazdasági rendeltetése akár a kiszámítást, akár a megosztást rendkívül megnehezíti. Ezek a nehézségek azonban nem gátolhatják azt, hogy azon elv, mely szerint a kötelesrész a jogosítottnak rendszerint természetben adassék ki az egész vonalon bírólag gyakorlatunkban megvalósíttassék. Döntő súlya kell, hogy legyen annak a megfontolásnak, hogy az eddigi gyakorlat félretételével és a természetben való juttatással, nem cserélünk el egy, mondjuk bár jó közepesen bevált megoldási módot, egy másik, bizonytalan, talán nagyobb hátrányokat magában rejtő megoldási móddal, hanem adott esetben megtarthatjuk a régi gyakorlat előnyeit is, egyesítve azt, az inaugurálendő újabb gyakorlat, sok esetben elvitathatatlanul nagy és igazságosabb előnyeivel. Ahol a természetben való kihásítás bármi okból, így különösen magasabb gazdasági szempontok védelme okából, gazdasági egységek megóvása érdekében, mellőzendők, ily esetekben a bíróságok meg fogják találni a helyes megoldást a pénzbeli kielégítés alkalmazásával is. Az a körülmény azonban, hogy ilyen esetek lesznek, még korántsem lehet kellő indok arra nézve, hogy ezen mindenesetre szörványosabb esetek kedvéért odadobjunk tömegesen előforduló más esetekben jelentkező jogos érdekeket.

Bár a fent érintett nehézségek nem speciálisan a kötelesrész természetéből folynak, hanem általános örökjogi természetűek s mint ilyenek mindannyiszor foglalkoztatják a bírói gyakorlatot, valahányszor más örökjogi kérdésekkel kapcsolatban felmerülnek, talán még sem lesz fölösleges a kötelesrész megoldásával kapcsolatban rámutatni bizonyos irányelvekre, amelyek a nehézségek megoldása körül figyelembe veendőek. Mint fentebb említettett, a legnagyobb nehézséget a kollacionálás esetek okozzák, pláne ha az előre kiadott vagyon másnemű, mint a hagyatékban megmaradt. Vagy általában akár a betudásra bocsátandó, akár a hagyatékban meglevő vagyontárgyak másneműek. Sőt esetleg akkor is, ha azonosak. Ami elsősorban eldöntendő, az azon időpont kérdése, melynek alapul vételével a kötelesrész értékkiszámítása eszközözlendő. Három ilyen időpont jöhet figyelembe, az előzetes juttatás, a deláció és a kötelesrész kiszolgáltatásának időpontja. Különböző szempontok hozhatók fel mindegyik mellett, de mert a helyes elvi megoldás szempontjából ezek a szempontok csak másodrendű jelentőségűek, talán nem is szükséges

ezekkel bővebben foglalkozni. A súlypontot oda helyezzük, hogy az összvagyonállag kiszámítása, tehát a korábban kiadott vagyonszám és a hagyatéki vagyon összértékének megállapítása az értékek közös nevezőre való hozatalával történjék és így állapításuk meg, az az arányszám, amely a kötelesrészt megilleti. A még így fennmaradó nehézségek, amelyek különösen készpénzbeli vagyonszámlák értékelése körül jelentkeznek, azon elvek szerint lesznek megoldandók, amelyek az örökjogi és családjogi ügyletekből eredő követelések ártérítékelésénél általában követendők s amelyek tekintetében a kamara utal a valorizálás tárgyában tett fölterjesztése vonatkozó pontjára.

Hasonló szempontok szerint lennének elbírálandók az ajándékozással komplikált kötelesrészi esetek. Ha az ajándék természetben megvan, az egységes időpont szerint kiszámítandó összehasonlítási arány megint csak az érdekek azonos értékelésével egynevezőre való hozatalával történjék. Ha az ajándék már nincsen meg, az érte befolyt érték megállapításánál, az eljárás megint csak így történjék. Ha esetleg az ajándéktárgy visszatértes elidegenítése okából nem lehet magát az ajándékot in natura osztályba betudni, nem lehet mellőzni azt sem, mivé változott át a befolyt ellenszolgáltatás. A lényeg mindég az arány állandóságán maradjon, annál is inkább, mert egyrészt ez tükrözteti vissza leginkább az örökjogi valódi szándékait és ez óvja meg a hagyatéki érdekeket is bántó méltánytalanságoktól.

Számolni kell azzal az ellenvetéssel is, mely jogtalanság miatt panaszkodik, ha egyik esetben a kötelesrész természetben, másik esetben pedig pénzben fog megítélni. Ezt sem tartjuk helytállóknak azért, mert még ilyen jogbizonytalanság sem járhat annyi sérelemmel, amennyit a jelenlegi gyakorlat következetes keresztülvitele mindannyiszor okoz. A sérelem nemcsak abban áll, hogy a kötelesrészes a pénz elértéktelenedése folytán nem kapja meg azt a vagyonszámot, melyet számára a törvény mindenképpen biztosítani akar, hanem abban is, hogy el van zárva a vagyonszerzés biztos és megnyugtató módozataitól, akkor is, ha teljes pénzértéket kapna. Ugyanazok a szempontok, amelyek a 86. sz. teljesülési döntvény indoklásában olvashatók, itt fokozottabban fennállanak és annál inkább respektálandók, mert a kötelesrésznél nem forgalmi ügyletekkel állunk szemben, ahol kizárólag csak materiális tekintetek respektálandók, hanem olyan családi és örökjogi vonatkozásokkal, amelyek hatványozott mértékben indokolják a hivatkozott döntvény érveinek alkalmazását.

Azok a hátrányok, amelyek a kötelesrész természetben való megítélésével kényszerű és sem gazdaságilag, sem etikailag nem kívánatos vagyonszerzések megteremtésére vezethetnek, olyankor, amikor valóságos szétosztása a vagyonnak nem lehetséges részben kiküszöbölhetők a kölcsönös ajánlattételi jog útján való megváltás biztosításával. Egyebekben maguk a felek fognak saját érdekükben mindent elkövetni, a rájuk nézve káros közösségek megszüntetésére, aminek kapcsán az igazságos érdekkiegyenlítés még mindég hathatósabban fog érvényesülni, mint a jelenlegi gyakorlat mellett.

Almási Antal Ungarisches Privatrecht.

A könyv első kötetről a Jogt. Közl. 1922. évi 19. számában megemlékeztünk. Ami írói kvalitás Almásit jellemzi, azt az első kötetről szóló ismertetésünkben megemlégtük. A második kötet ok és alkalom volna, hogy újra feldicsérjük Almási képességeit és azt a tárgyiasult szolgáltatást, amit a könyv második kötete jelent. De a hely ökonomiája késztet arra, hogy a dícséreteket ne ismételjük és az ezzel felszabaduló helyet a könyv kritikai ismertetésére szánjuk. Gondolom, a szerző felfogásával is egyezik a Lessing-mondat variálása: «Wir wollen weniger gelobt und mehr kritisiert sein.»

Almási Antal írói természete szerint monográfiaíró. Erre vall erős analitikus hajlandósága, gondolkodásának az eredetiség felé vivő élessége, új utakat kereső kutató vénája. A monográfiaíró a nyugtalanság jellemzi, tágitani akar ismereteinket, újat vagy ha már régít, akkor új világításban akar adni — a monografista — a fizikától kérve a kölcsönözöt, kinetikus elme. A tankönyvíró feladatára elsősorban a megállapodottság teszi képessé és hivatottá. A tankönyv összefoglalása a már elért eredményeknek, nem kételyeket ébreszt, hanem kételyeket oszlat. Módszere nem a régivel szembeállító polémia (ami alatt nem a forma-

szerint is vitaként jelentkező írásmunkát értjük, hanem az adott tartalomnak a régítől az elmellőzött összehasonlítás híján való eltérését). A monográfia a kiindulópont, a munkafolyamat; a kézikönyv a végállomás, az eredmények összegezése.

A kézikönyvíró Almási nem tudta teljesen elfojtani magában a monografista alapvonásait, de jellemvonása: az erős rendszerező készség és az anyag összefoglaló áttekintése átszűrte Almásit ezen a válságon. Itt-ott a tárgyalás terjedelmét ugyan nem a tárgyalt anyag objektív fontossága szabta meg, hanem a szubjektív mondanivalóinak közlésre érdemelt sokasága, de viszont másutt kisebb jelentőségű tételeket is fölvetett, csak azért, mert a meglevő anyaggyűjteménye módot adott a tételek jogi alátámasztására. Az egész könyvön végig érezni azt a küzdelmet, amit a tankönyvrelata refero-szerű ismeretterjesztő jellegének szemmel tartása és az egyéni felfogás lehető érvényesítése egymásközt lefolytatott. Ez a szigorú önfegyelmezés helyes egyensúlyt teremtett meg. Ennek az egyensúlynak a keresése készíthette a szerzőt arra is, hogy ott, ahol akár rendszerben, akár egyes tételekre újítást hoz, a tárgyalási hang tompításával, a felfogás, elrendezés újszerűségét nem harsonázza, kiemelkedő ária helyett a szerény recitativ modorában adja elő.

A rendszeres megbeszélés érdekében — a szerző könyve rákparancsolja a rendszerességét — néhány általános természetű megjegyzést bocsátunk előre, hogy azután a könyvnek a dologjog és kötelmjog (e kettő teszi a II. kötet anyagát) egyes kérdéseiben elfoglalt álláspontját érintsük.

A könyvön érzik az igyekezetet, hogy tájékoztató, vezető akar lenni és ezzel párhuzamosan elméletileg tisztázottan kívánja a tárgyról szóló tanításait az olvasóhoz elkövetíteni. A könyvet rövidre szabott terjedelme folytán itt-ott utoléri a Horatiusi-átok: Brevis esse volo, obscurusque fio. A birtoknak, mint viszonylagos jognak beállítását említjük meg ennek példájául. Itt-ott a tudományos stílus tolvajnyelve tornyosul a közérthetőség akadályául. A konstitutív jogutódlás kifejezését, amelyről elismerem, hogy a tudósvilágban közkeletű, bevett fogalom, elég sűrűen használja. Igen kitűnő gyakorlati jogászoknál kísérleteztem, hogy tudják-e ennek a műszónak értelmét. A kísérlet eredményét mutatja, hogy ez a kifogás idekerült. A konstitutív jogutódlás ikerpárja az «Allbekannte Hoffmannsche Methode» emlegetése egy jegyzetben, amelyről e sorok írója kénytelen szerényen bevallani, hogy neki sem volt «allbekannt». Ha valószínű is, hogy a céhbéli külföldi tudósok nagyszámban Almási német könyvén keresztül akarnak majd közelebbi ismeretségbe jutni magánjogunkkal, szem előtt lett volna tartandó a könyvnek az a másik nagy kulturális, sőt nemzeti hivatása, amit az első kötet megbeszélése alkalmából megjósoltam (örömmel hallok, hogy a jóslás bevált), hogy ezt a könyvet az utódállamoknak nyelvünket nem ismerő, de jogukat a folytonosság alapján alkalmazó szürke köznapi jogász mesteremberei is forrásmunkául fognak használni. Itt-ott az önálló felfogás érvényesítésére való törekvés is jár ezzel a hibával. Akik Almási egyéb írásait, felfogásának sajátosságát nem ismerik, azoknál az ismeret csendes feltételezése megfeneklék. El kell ismerni azonban azt is, hogy ugyanebből az igyekezetből fakad igen sok plasztikus és szabatos magyarázat, aminek egyik éles példájaként hivatkozom a szolgalmat negatív jellegének magyarázatára (59. l.) vagy a tulajdonközösség esetén a társtulajdonos rendelkezésével kapcsolatban mondottakra. (52. l.)

A dologjogra áttérve, az első megjegyzés, mely utángondolkodásra késztet, a könyvnek az a tétele, hogy nincsenek inno-minat dologi jogok (2. l. jegyzet). Ez a felfogás egyező a közkeletű tanítással. Nézetünk szerint ez az örökletes tétel kisebb mértékben már megérett a revízióra. Igaz, hogy a dologi jogok főcsoportosítása zártkörű, de már a szolgalmat területén belül kiképződtek olyan alakulatok, amelyek kívül esnek a szolgalmi jog korábban ismert változatainak körén, de amelyeket a gyakorlat talán a telekkönyvi vonatkozások miatt, vagy egyéb kényelmi okokból szolgalmaként kezel. Ilyen exotikus szolgalmat a vasutaknál kifejlődött tűzkármentesítési szolgalmat, melynek értelmében a szolgált telek mindenkor telektulajdonosa el van zárva a vasúttal szemben a tűzkár (kihulló szikra) érvényesítésétől. Nagyszámban termel ilyen «szolgalmat» a városi közigazgatási praxis; példaként említem az ugyancsak szolgalmi jogként kezelt lejtőszínt behozatali vulgo feltöltési kötelezettséget, noha itt a szolgalmi jellegnek az a másik régi szolgalmi jogi tétel is ellene mond,

hogy servitus in faciendo consistere nequit. A dologi jogok régi zártóságát ezek a fejlemények kissé meglazították és így a tétel csak cum grano salis érvényes.

Nehezen egyeztethető össze a jogrendről vallott felfogásunkkal Almásinak az a tétele, hogy a jogtalanul elvont ingatlan birtokába az előző birtokos nemcsak azonnal, de később is egy éven belül úgy a tettessel, mint annak egyetemes jogutódaival szemben erőszak alkalmazásával is visszahelyezkedhetik. A tétel tudatosságát mutatja, hogy a szerző címszóként a Gewaltrecht kifejezést használja és az egy éven belül szót ritkítva szedette, alul a jegyzetben pedig megtűzdeli a Hármaskönyvre és az 1802: XXII. tcikk 1. §-ra való hivatkozással. Nehezen hiszem, hogy ez az álláspont élő jog volna. Az 1802. törvényre való hivatkozás pedig egyenesen helytelen, érdemes a teljes szakasz szövegét ideiktatni: «Hogy az esetben, ha a birtokok, vagy bármely birtokjogok vagy ingóságok, melyeknek békés birtokában a birtokos létezett, erőszakosan elfoglaltatnak, a sértett félnek egyszerű fölyamodására az alispán, a szolgabíró és eskütt hozzájárulásával a helyszínen a felek meghallgatásával vizsgálatot tegyen és a foglalásnak valódiságáról meggyőződve és a tettnek törvénytelen voltát kitudván, azon foglalókat, az ily birtokok birtoklásából hamarjába, vagyis az elfoglalástól egy év el nem múlása előtt kivesse és a megfosztottakat, minden késedelem nélkül s bármely akadály jönne közbe, legfeljebb az alispánhoz tett folyamodás idejétől értendő egy év alatt, a fennhivatkozott törvénycikk szerinti büntetés alatt, előbbi használatba s birtokba helyeztesse.» A felhívott 1. §-ban tehát bírói (alispáni) visszahelyezésről van szó és említést sem tesz a szakasz a magánérszak megengedettségéről. Régi jogunk ilyenmő tételeivel mindig csinján kell bánni. Nem tudok megbékélni azzal a felfogással, amely sok íróval egyezően a tulajdonjog átruházásban az átadást és átvételt két merőben önálló külön jogügyletnek fogja fel, amely felfogás a német jogász elmeél nem kívánatos terméke. Almási pláne a két jogügylet «mesterséges összefoglalásáról» beszél. (38. l.) Ugyanezen alapon minden jogügylet két külön jogügyletre volna bontható és mindenik fél cselekvősege önálló jogügyletnek volna minősíthető. Még csak az sem fogadható el, hogy a jogügyleteknek ez a kettészakítása a jogtechnikai keresztülvitelben vagy az elméleti tisztázottságban előnyt jelentene.

Még csak megemlíjtük, hogy a könyv a dologi jog legújabb fejleményeit (vitézi telek, földreformtörvény) kimerítően tárgyalja.

Rokonszenves az az elvi alap, amivel Almási kötelmi jogi fejtegetéseit bevezeti. A kötelmi jog célja mondja szerző, a társadalmi összeműködés biztosítása, amelyből fontos magánjogi következtetések folynak. (101. l.) Érezhető hiányra utal a joggyakorlás elméleti tisztázásának szükségére való hivatkozás. (113. l.) Kétségtelen, hogy a jogfejlődésnek e téren sokat kell behozni; ma teljesen töredékes bírói kijelentésekben mutatkozik a kívánatos fejlődés csirája.

Szerkezetileg kifogás alá esik az adásvétel definíciója, amely nem a tulajdonjog átruházására vállalt kötelezettséget, hanem az átruházást helyezi előtérbe és ezzel dologi jelleget ad a tisztán kötelmi szerződésnek. (178. l.)

Teoretikus jelentőségű Almásinak a kereskedelmi törvénnyel tudatosan szembehelyezkedő tanítása, hogy az árú átvétele a vevőnek hitelezői joga, de nem adósi kötelezettsége.

Érthető ugyan épen a gazdasági szemlélet oldaláról, hogy Almási az árú átvételét jogként fogja fel, de álláspontja helyességéről nem győz meg az arra való hivatkozás sem, hogy adós kötelezettség esetén elkerülhetetlen volna a késedelem menthetőségének felvetése, ami pedig nézetem szerint teljesen elfogadhatatlan. (187. l.) A magyar bírói gyakorlat egy igen érdekes példát mutat fel. Vevő az átvételt a közeledő ellenséges megszállás veszélyére hivatkozással megtagadta, a bíróság az átvételi késedelmet kimentettnék találta.

Végül még egy illetéktelen megjegyzés. A könyv németsége sokszor magyarizú. Latin kifejezések használata, amit a németek kerülnek, elég gyakori.

Azzal a jóleső érzéssel ér az olvasó a könyv végére, hogy ő is, a jogirodalom is gazdagodott.

Dr. Beck Salamon.

Plósz Sándor értekezése a Wach-féle Festschriftben.

1. *Adolf Wach*, a perjog tudományának nesztor, 1923. évben töltötte be nyolcvanadik életévét. A tudomány munkását kongeniális munkatársai ünnepi emlékkönyvvel prezentálták meg. Wach tiszteletére már hetvenedik születésnapján is készült egy három kötetes «Festschrift» és 1915-ben is nyújtott át tudományos emlékkönyvet neki, nagyhírű professzorának a lipcei egyetem jogi fakultása.

A nyolcvanéves Wach tiszteletére készült előttünk fekvő gyűjtemény¹ külalakja magán viseli a háborúban és a gazdasági harcban vesztes Németország szegénységének nyomait, tartalma azonban bizonyítéka a német gondolkodás és a német kultúra változatlan fölényének. A «Festschrift» értékét nemcsak az egyes cikkek tudományos súlya, hanem bizonyos nemzetközi jellege adja meg. Neves német tudósok munkái mellett értekezést találunk itt a röviddel ezelőtt elhunyt *Arthur Skedl* prágai professzor tollából, *Wrede* volt helsingforsi tanártól és a mi *Plósz Sándorunktól*.

Az emlékirat közelebbi ismertetésére a Szerkesztő úr engedelmével még visszatérek, ezúttal *Plósz* cikkével kell foglalkoznom, érdeme szerint kissé hosszasan. Ha érdemről beszélek, természetesen nemcsak a «Festschrift»-ben megjelent értekezés tárgyi érdemére gondolok, hanem *Plósz Sándor* egész tudományos, kodifikatori és tanítói működésére. Ennek felemlítése különben is időszerű és az ő ünneplése szintén aktuális. *Plósz Sándor* 1926. évben ünnepli azt az évfordulót, amikor neki, az *akkor nyolcvanéves* tudósak szintén ki fog járni az ünnepi tudományos emlékkönyv kultúrdokumentuma. Ennek a mementója nem időelötti. *Plósz* érdemeiről való megemlékezést azonban időszerűvé teszi az is, hogy 50 esztendő tanári működés után most vált meg főiskolai katedrájától. A perjognak modern értelemben vett tudományos művelése legújabb hajtása a jogtudománynak. Hogy ez a tudomány nálunk polgárjogot nyert, azt *Plósz* búvárkodásának köszönhetjük, de ugyancsak *Plósz* volt az, aki amellet, hogy kutatásaival az egész perjogi tudományra döntő befolyást gyakorolt — csak a *Beitrag zur Theorie des Klagerechts*re gondoljunk — ezt a tudományt, mint tanítómester átadta a magyar jogász köz-tudatnak.

A tanító nyugalomba vonult, a tudós azonban tovább dolgozik. A Wach-féle «Festschrift»-ben megjelent «*Die Revision im ungarischen Zivilprozess*» című értekezése is a vérbeli, igaz tudós munkája. Ha *Plósz* itt csak arra szorítkozik, hogy páratlan kodifikatori művét szárazon ismerteti, máris tudományos munkát végez. Cikkében azonban saját magán emelkedik felül és a kodifikátor *Plósz Sándor* művét a tudós *Plósz Sándor* veszi kritikai bonckés alá.

2. A polgári perben a harmadfokú fellebbvitelnek két centrális problémája van. Az egyik az, hogy legfelsőbb fokon csak a *jogegység* biztosíttassék-e vagy emellet a konkrét eset lehető legjobb eldöntése is? A másik probléma az, vajjon az ügyben az utolsó szót kimondó legfelsőbb bíróság csak a jogszabályt alkalmazza-e, feladata tehát csak a *revisio in jure*, vagyis Wach szavaival élve: a revízió nem folytatása a szóbeli tárgyalásnak, hanem csak az ítélethozatal stádiuma, avagy foglalkozzék-e ténymegállapításokkal is, illetve ténymegállapítások korrigálásával s ha igen, milyen terjedelemben? A második probléma, látnivaló, belejátszik az elsőbe, de — amint azt a magyar felülvizsgálati rendszer is igazolja — sajátos jelentősége is van. Mindkét kérdést érinti azután, hogy a fellebbviteli eljárás során *minő törvénysértések reparációjára* kerülhet sor? Ennél a pontnál azt kell mindenkéül leszögezni, hogy a felülvizsgálat rendes fellebbviteli eszköz. *Plósz* már a *Beitrag*ében megvonta a határvonalat a rendes fellebbvitellel reparálható ú. n. processuális jogsértés és a *semmiss itélet* között, melyet nem rendes fellebbvitellel, hanem semmisségi perrel kell megtámadni. Processuális jogsértést követ el a bíró, ha megsérti azt a kötelességét, hogy a peralapításban részt vegyen, (ide értve azt is, hogy meg kell tagadnia az érvénytelen vagy

¹ *Adolf Wach* zum achtzigjährigen Geburtstage, gewidmet von den Mitherausgebern und dem Verlag der Rheinischen Zeitschrift für Zivil- und Prozessrecht des in und Auslandes. 1923, September; XII. Jahrg., 4. Heft.

hiányos peralapításnál való részvételt), ha nem működik közre az ügy eldöntését előkészítő félcelekvéseknél, ha a felek által szolgáltatott peranyag alapján az észszerűség és a törvény rendelkezései szerint nem állapítja meg megfelelő módon a tényállást, ha az abból való következtetés körül követ el hibákat és így nem hozna érvényes és helyes ítéletet. Ezt a processzuális jogsértést orvosló eszköz a processzuális jogorvoslat, más szóval a rendes fellebbvitel. A processzuális jogorvoslat köréből ki van azonban zárva a semmisségi per, a perújítás; ezek az ítélet jogügyleti, anyagi hatását támadják meg. Az ítélet meghozatala ugyanis nemcsak processzuális köteleességek teljesítése, hanem egyben a felek perenkívüli viszonyának végleges szabályozása is. Ez azonban nem zárja ki azt, hogy a jog az ítélet hatásait bizonyos előfeltételekhez fűzze, melyek nélkül az ítélet esetleg *semmisnek* tekintendő, esetleg olyan, hogy a hátrányt szenvedő fél megtámadhatja. Vannak abszolút ítéleti semmisségek is. Így abszolút semmisségben szenved az az ítélet, melyet valamely magánszemély hozott, anélkül, hogy választott bíró lett volna, amely teljességgel érthetetlen, amely jogilag tiltott vagy lehetetlen cselekményre kötelez. Vannak aztán esetek, amelyeket célszerű a relatív semmisség fogalma alá vonni. Más kérdés viszont, hogy a viszonylagos semmisséget a pusztá megtámadhatóságtól, illetve a semmisségi keresetet a perújítástól el kell-e különíteni? Mindenesetre a kettő közeli rokonságban van egymással. Leszögezendő azonban, hogy más az a megtámadhatóság, mely a semmisségi keresettel és más az, amely a fellebbvitellel érvényesíthető. A kérdés az lesz, hogy a revízió, mint processzuális jogorvoslat miként viszonylik a sententia nullával szemben helyt fogó jogeszközökhöz és vajjon jogsult-e az, ha a felülvizsgálatot a semmisségi per mintájára csak a jogsértés orvoslására szorítjuk.

A felvetett kérdéseken felül még egy további is tisztázandó: az, hogy a legfelsőbb fokon szóbeli vagy írásbeli legyen-e az eljárás?

A magyar perjog mindezekben egyéni, tudományosan és gyakorlatilag megalapozott állást foglal el. Plósz értekezésében ezekből a szempontokból állítja szembe a magyar perrendtartás felülvizsgálati rendszerét a német ZPO revíziójával.

3. Mielőtt reátérnék Plósz gondolatmenetére — épen mivel ő is történeti alapokra nyúl vissza — azt hiszem a kérdések megvilágítása érdekében szolgálatot teszek, ha az itt figyelembe jövő processzuális alakulatok történeti előzményeire utalok.

A köztársasági római alkotmány természetéből folyt, hogy az igazságszolgáltatás szervei ott szuverének voltak és ezért ítéleteik ellen felsőbb bíróhoz *rendes* jogorvoslatnak nem volt helye.² Ex magna et justa causa in integrum restitutio és a kivételesen helyt-fogó, tisztán kasszátorius jellegű appelláció nem volt rendes fellebbvitel.³ Ezek mellett szerepeltek a sententia nullával szemben érvényesíthető jogeszközök és pedig incidenter, mint védekezés szemben az actio iudicialis, illetőleg az exceptio iudicialis vagy a condemnatus által indítható önálló actio (in duplum revocare).⁴

Csak a köztársaság megszűntével, midőn a császár lett a legfőbb bíró, kinek módjában volt közvetlenül vagy delegátusai által az ítéleteket felülbírálni, alakult ki Rómában a rendes fellebbviteli rendszer. Ekkor találkozunk a teljesen reformatorius appellációval, melynek folytán a másodbíró előtt novumok felhozatala mellett a pert teljesen előlről tárgyalták, mintha addig mi sem történt volna.⁵ Az ítélet semmisségét a justinianusi jogban is vitatni lehetett,⁶ csakhogy a semmisségi per ebben az időben kötött formájától, revocatio in duplum jellegétől megszabadult. Semmis volt az ítélet, ha a bírónak nem volt bírói hatalma, nem volt kompetens, a feleknek nem volt perképessége, a per lényeges alapfeltételei (pl. a kétoldalú meghallgatás elve) nem tartattak be, ha az ítélet tartalma szerint nyilván törvénybe ütközött, korábbi jogerős ítélettel ellenkezett, lehetetlen meghagyást tar-

talmazott vagy nem volt határozott.⁷ Elméletileg azonban nem lehet akadálya annak, hogy ezek a hiányok a rendes appellatio keretében is orvoslást találhatnak, amint hogy a források alapján meg is állapítható, hogy a nullitas sententiæ az appellatióban is fel volt hozható.⁸ A császárság alatt alakult ki a császárhoz intézett eleinte rendkívüli, a bíró szabálytalan perviteli eljárását (pervezetését) panaszló jogorvoslat, a *supplicatio*.⁹ A negyedik század közepe felé rendes fellebbvitel lesz,¹⁰ amelynek helye volt a császár képviselőjében eljáró és ítélkező *præfectus prætorio* ítéletei ellen. Ha a császár a *supplicatio*t alaposnak találta, ő maga nem döntött az ügyben, hanem újabb döntés végett visszautalta azt a *præfectus prætorio*hoz. A császár döntése tehát csak kasszátorius volt. Wetzell szerint a *supplicatio* az ősznya a revízió.¹¹ És ez a felfogás indokoltnak is látszik, mert a császári jogi reformatorius appellatio, amelynél a *beneficium novorum* korlátlanul helyt foghatott az újabb korok felülvizsgálatával nem rokon, a többi ismertetett klasszikus jogorvoslat pedig alakilag sem rendes fellebbvitel a szó perjogi értelmében. A *supplicatio* viszont úgylátszik rendes jogorvoslat volt, mert *contra rem judicatam* nem volt közbevethető,¹² míg a semmisségi per megindításának ez nem volt akadálya. Megjegyzendő az is, hogy a «revízió» kifejezés a római jogi forrásokban nem fordul elő.

A német császári birodalmi jogban — római mintára — a Reichsgerichte, mint a császári *jurisdictio* közvetlen szerveinek ítéletei ellen alkalmazták a *supplicatio*t. Az 1555. évi Kammergerichtsordnung már nem *supplicatio*nak, hanem *revisio actorum*nak nevezi. A revíziót előterjesztő félnek meg kellett jelölnie az ítélet ellen felhozott panaszait, novumokat azonban nem terjeszthetett elő. A revíziót az erre a célra évenként kirendelt vizitátorok végezték a Reichskammergericht ítéletének meghozatalában részes bírákkal együtt, kik a császár és a birodalom nevében reformatorius ítéletet hozhattak. Hasonló szellemű *supplicatio*nak volt helye a Reichshofrat ítéletei ellen (*loco revisionis in Camera*).¹³ A birodalmi egység megszűnésével a birodalmi alkotmányon nyugvó *supplicatio* is megszűnt s csak az egyes partikuláris jogokban élt tovább, mint speciális német revízió, amely egyébként a fellebbezéssel konkurált, helye lévén oly esetben is, midőn a törvény az appellatiót nem zárta ki. Az új német birodalmi törvényhozás megalkotta azután a francia jogon alapuló felülvizsgálatot. A német közönséges jog is ismerte a semmis ítéletet és az ellen a *querella nullitatis* adta a sértett félnek. Az itáliai doktrina hatása alatt különbséget tettek orvosolható és nem orvosolható semmisség között. Így kétségtelenül nem orvosolható semmisség volt az, amely a bíró vagy a felek személyében rejlő hiányokból eredt. Vítás volt, hogy az eljárás menetét sértő hiányok közül melyik okozott orvosolható, illetve orvosolhatatlan semmisséget. A jünger Reichsabschied 121. §-a szerint az orvosolható hiányok kizárólag a fellebbezésnek voltak alá vetve. Emellett szerepelt a *querella nullitatis insanabilis*.¹⁴ A régi magyar jog szerint is «ellentállásnak» volt helye az ítélet ellen, ha abban olyan hiba volt, amely miatt annak épen semmi ereje nincs; pl. ha nem hites bírótól eredt. *Ilyen ítélet nem is valószínűs ítélet.* (Frank: A közigazság törvénye Magyarhonban, II. 293. o.)

(Bef. köv.)

Dr. Kende Ernő.

⁷ Bethmann-Hollweg II. 722. és az ott felhívott források.

⁸ L. 19. D. de apell. (49., 1.). L. 41. D. fam. erc. (10., 2.), Bethmann-Hollweg II. 727., Wetzell 784. o., 9. jegyzet.

⁹ Bethmann-Hollweg III. 338. o., Heumann, Thon, Handlexicon f. d. Quellen des r. Rechts és az ott felhívott forráshelyek.

¹⁰ Bethmann-Hollweg III. 339. o., Wetzell 774. o.

¹¹ I. m. 774. o.

¹² Így Bethmann-Hollweg II. 118. §. 39. jegyzet. Ellenkezőleg Wetzell i. m. 789. o. 31. jegyzet.

¹³ Wetzell i. m. 776. és köv. o. — Jünger Reichsabschied 113. §-a oly ügyekben, amelyeknél értékre való tekintettel az appellatio ki volt zárva és amelyek nem kerülhettek fel a Kammergerichte-ekhez, a feleknek szintén megadta a *supplicatio*t. E *supplicatio* felett pártatlan jogtudósok döntöttek per modum revisionis, de mégis az appellatio szabályai szerint novumok szabad felhozatala mellett. Ez a fellebbvitel tehát lényegében appellatio volt.

¹⁴ Wetzell i. m. 793. és köv. o.

² Bethmann-Hollweg, Der römische Zivilprozess II. 38. és köv. o., 700. és köv. o., Keller, Wach, Der römische Zivilprozess 397. o.

³ Keller, Wach 399. o.

⁴ Keller, Wach 398. o. 1., Bethmann-Hollweg II. 720. és köv. o., Dig 49., 8. quæ sententiæ sine appellatione rescindantur. Cod. Iust. 7., 64. quando provocare non est necesse., Wetzell, System des ordentlichen Zivilprozesses 782. o.

⁵ Keller, Wach 400. o., Bethmann-Hollweg II. 710. o.

⁶ Ezt mutatja ki Wetzell a források nyomán, i. m. 786. és köv. o.

Szemle.

— «Mese a helyes jogról» című cikkünk * szerzője valóban nem szorult a mi védelmünkre azzal az éles és személyeskedéstől sem ment támadással szemben, amely őt *Staud Lajos* kúriai tanácselnök úr részéről egyik lapársunk hasábjain érte. Érepcélként védi meg őt egy kis könyvtárt tevő irodalmi működése, amelyben ha valaki csak némileg járatos, úgy ismernie kell komoly igazságszeretetét, a legmagasabb emberi ideálokért való becsületes rajongását, a politikai velleitásokon magasan felülemelkedő filozófiáját. Ha a kérdéses cikk annak nyilvánvaló alaphangjához híven nem is tartja magát szorosan a történeti hűséghez, ez annál kevésbé jelenthet az ott szerepeltetett és név szerint meg sem jelölt személyekre sérelmet, mert bizonyára senki sem fogja, pl. *Staud* ömértóságának előadását e cikk nyomán idézni, mikor elötte fekszik a «Magyar Jogi Szemlé»-ben annak hivatalos és teljes szövege. Amikor tehát egyfelől készséggel megállapítjuk, hogy *Staud* ömértósága előadásának közzétett szövege nem tartalmazza azt a tendenciát, amelyet belőle a cikk írója kiérezni vél, addig másfelől nem mulaszthatjuk el leszögezni azt sem, hogy a cikk inkriminált része oly decens és szelid hangon van tartva és oly nyílt kifejezést ad az előadó személye iránti és mindnyájunk lelkében élő nagyrabecsülésnek, hogy a jogos érzékenység legmesszebbmenő méltánylása mellett sem találhatjuk megengedhetőnek azt a szenvedélyes hangot, amelyen a mesével szemben állást foglalt.

— A külföldi kölcsön a Magyar Jogászegyletben.

A Magyar Jogászegylet pénzügyi jogi szakosztálya legutóbb tartotta meg alakuló ülését *Benedek Sándor*, a m. kir. közigazgatási bíróság másodelnökének elnöklete alatt. Az elnöki megnyitó beszédéből felemlítjük, hogy a szakosztály az elmúlt négy évi ciklusban összesen 25 előadói és vitaestélyt rendezett. Ezenkívül a nemzetgyűléshez három emlékiratot intézett az 1920. évi egyenes adójavaslatok s a hadiváltásra és a vagyonváltásra vonatkozó kormányjavaslatok módosítása iránt. Az elnök kegyetes szavakkal emlékezett meg a szakosztály elhunyt tagjairól, dr. Róth Zsigmond budapesti kir. közjegyző és dr. Genthon Ferenc kir. közigazgatási bíróról. A szakosztály tiszti kara következőleg alakult meg. Elnök: *Benedek Sándor*. Alelnökök: *Dr. Vargha Imre*, pénzügyi államtitkár és *dr. Ujlaki József* ügyvéd. Titkárok: *Dr. Klug Emil*, *dr. Kollár László* ügyvédek. Jegyzők: *Dr. Pilisi Lajos*, *dr. Róth Pál* és *dr. Sárffy Aladár*. Ezenkívül 22 új tagot választottak. Az alakulás után *dr. Drehr Imre* nemzetgyűlési képviselő tartotta meg nagy figyelemmel hallgatott és igen érdekes számadatokkal támogatott előadását a *magyar állam pénzügyeiről és a külföldi kölcsönről*.

— **Magyary Géza** Magyar polgári perjogának megjelent teljesen átdolgozott második kiadása. Az új kiadás sok tekintetben eltér az elsőtől. A munka élén új szakasz foglalkozik a polgári per fogalmával, valamint a polgári per jogi természetével. Magyary egyéni nézetét fejti ki a kétoldali meghallgatás elvének, a perbebocsátkozás és a perbeli mulasztás kérdéseinek megvilágításában. Mint az előszóban mondja «helyesebb elvi alapokra» vezette vissza az illetékességi okokat. Súlyt helyezett a bírói felhatalmazás gondolatának kimélyítésére és perbeli jogállásának megvilágítására. Figyelemreméltó a munkának a perbeli cselekményekről szóló része és a bizonyítás tana körül elfoglalt elvi álláspont. Az ítéletről szóló rész is átdolgozva kerül elénk, hasonlóképpen a személyállapot-perekről szóló rész is. Különösen figyelemreméltó az új kiadásban a bírói gyakorlatnak és a magyar perjog irodalmának ismertetése. A kiválóan értékes munka részletes méltatására rövidesen visszatérünk.

Dr. K.

— **Kommentár nélkül.** «Nem, a meseíró nem ferdített szándékosan, sőt, én még tovább is megyek és noha a meseíró és az ugyanabban a lappeldányban «Karácsony» kezdetű cikknek az írója között a legbensőbb lelki konnexitás, szívbeli és mentális összhang jelentkezik s noha ilyen módon a «Karácsony» cikkírójának a keresztény szeretet követelményeinek teljesen hamis beállításával és az igazságosság meg a bűnhődés eszméjének valóságos megcsúfolásával a nemzetrontó és hazaáruló úgynevezett emigránsok, meg a nem is közönségesen, hanem kvalifikáltan veszélyes internáltak részére való amnesztia után való rokonlelkű sóvárgása a meseíró visszhangjaként is jelentkezhetik, mégis nem tartom teljesen jogosultnak azoknak a feltevését sem, akik

azt hiszik, hogy a meseíró és jogtudósának az elkeseredése sokkal kisebb volna, ha én Pauler, Korniss, Hornyánszky és Nagy József helyett bírótársaim rokonszenvét inkább Marx, Engels, Garami, Kunfi, talán Kun Béla, Luxemburg Róza és a többi elvtárs felé irányítottam volna vagy ha legalább kimutattam volna, hogy milyen egészséges dolog a nagy ideálra: gróf Károlyi Mihályra örömteljesen poharat üríteni vagy végül, ha nem helyeztem volna oly nagy súlyt a lelkiismeretre, ami az elvtársak szerint semmivel sem különb, mint a vitriol vagy az abrakos tarisznya!»

Ez a stilisztikai remekbe készült közmondás *nem* a «Szózat» vagy «A Nép» című napilapok hasábjain, hanem a «Magyar Jogi Szemle» című tudományos folyóiratban jelent meg. A cikk szerzőjéről lapársunk *dr. Staud Lajos* kúriai tanácselnököt, a Magyar Jogászegylet magánjogi bizottságának tudós elnökét jelöli meg.

— **A német bírói függetlenség** klasszikus dokumentumál szolgálhat a berlini Kammergericht 1924 január 19-iki W. 4473/24. számú ítélete, mely a német birodalmi kormány 1923 október 24-én kelt rendeletét érvénytelennek nyilvánította. E rendelet arra jogosította fel a kormányt, hogy a kincstárral szemben fennálló és a háborúból eredő vagy a háborús gazdálkodásból származó magánjogi követeléseket a birodalmi pénzügyminiszter belátása szerint rendezze; kimondja továbbá a rendelet, hogy ily követelések a rendes bíróságok előtt nem érvényesíthetők, illetőleg peresíthetők, hanem egy e célból alakítandó külön-bíróság elé utaltatnak, melynek tagjait a pénzügyminiszter a minisztérium hivatalnokai köréből fogja kinevezni. A fent említett és e rendeletet hatályon kívül helyező ítélet indoklása többek között a következő elvi kijelentéseket tartalmazza: Az igazságszolgáltatásnak a végrehajtó hatalomtól való elválasztása a jogállam fundamentumát képezi... Az állammal, mint fiskussal szemben fennálló magánjogi igények régi idők óta, már az abszolút monarchia korában is a rendes bíróságok előtt érvényesíthetők voltak és az állam a bíróságok ítéleteit reá nézve is kötelező erejűnek ismerte el... Ha a kormány jogában állana az irányban is határozni, vajjon magánjogi kötelmi viszonyokból kifolyólag vagy közegei által elkövetett jogellenes cselekményekért kíván-e egyáltalában felelősséget vállalni és ha igen, mily mérvben, úgy az állam saját polgáraival, mint külföldiekkel szemben végleg megszűnt volna szerződő félként szerepelni, sőt elvesztené belföldi és külföldi hitelképességét is... E rendelet a fennálló magánjogi viszonyokba való brutális beavatkozás, melynek jogszerűsége semmiféle kényszerhelyzet által sem igazolható.— Ez ítélet és annak indoklása reánk nézve annyival is inkább érdekel bír, mert még emlékeztet, hogy a m. kir. kormány 9550/1920. sz. rendelete kimondotta, hogy a m. kir. kincstár a képviselőre jogosított hatóságok útján, a minisztertanács felhatalmazása alapján, a m. kir. kincstár által 1918 okt. 31-ike előtt kötött oly magánjogi szerződések, melyek rendelkezései az államnak a szerződéskötés idejében fennállott közjogi, politikai és gazdasági viszonyaival állottak kapcsolatban, tekintet nélkül a szerződés tartamára nézve fennálló szerződési kikötésekre, a másik félhez intézett egyoldalú nyilatkozattal a jövőre nézve felbonthatja, anélkül, hogy a másik félnek ezáltal okozott kárát megtéríteni tartoznék és anélkül, hogy a felbontás jogossága perben vita tárgyát képezhetné. Ezek szerint végeredményben minden 1918 október 31-ike előtt létrejött szerződés egyoldalul felbonthatónak deklaráltatott. E rendelet jogossága tudomásunk szerint, eddigelő bírói döntés tárgyát nem képezte és így érvénye mind a mai napig fennáll. Reméljük, hogy a magyar bíróságok is annak a független érzésnek fognak kifejezést adni, amelyet a Kammergericht tanusított.

Dr. König Endre.

— **Telefonon adott megbízás.** Aki a telefon útján való megbízás módját saját iniciatívájából választja, a félreértés következményeit viselni tartozik. Ha tehát a fél telefon útján eladási megbízást adott a banknak, a banknál azonban úgy értették a megbízást, hogy az vételre szól és azt nyomban így is foganatosították, az ügylet — az akaratmegegyezés hiányában — nem köti ugyan a megbízót, de a banknak a félreértésből származott káráért a megbízó felelős. (Kúria IV. 1743/1923.)

— **A bizomány fogalmához.** A kereskedelmi ügylet megkötése bizománynak tekintetik, ha ezt valaki megbízásból saját nevében, de más (a megbízó) részére eszközli. (KT. 368. §.) Az ügyletet a harmadikkal a megbízott köti meg; az általa kötött ügyletnek kell tehát kereskedelmi ügyletnek lennie, hogy a megbízás a KT. értelmében bizománynak minősüljön. A törvényből

* Jogl. Közt. mult évi 24. számában.

Tekintettel a nyomdai munkabér és anyagárak tetemes emelkedésére, lapunk előfizetési árát is fel kellett emelnünk.

A «Jogtudományi Közlöny» előfizetési ára 1924 március 1-től a Döntvénytárral együtt havi 7000 K, negyedévre 21,000 K.

megállapítható eszerint, hogy a bizomány fennforgásához elegendő, ha az ügylet a megbízott részéről kereskedelmi ügylet, de nem szükséges, hogy a megbízó részéről is az legyen. (Kúria IV. 782/1923.) Hasonlóképpen Nagy Ferenc, Staub-Pisko és utóbbi által hivatkozott Pollitzer, Canstein, Adler. Ellenkező állásponton van Neumann Ármán és a Staub-Pisko által felemlített Goldschmidt, Puchelt, Grünhut, Hahn, Cosack. A kérdés a KT. 379. §-ában szabályozott törvényes zálogjog szempontjából fontos, melyet a magyar Ptkjav. bsz. a magánjogi megbízás esetében a megbízottnak (a vállalkozási szerződéstől eltérően) meg nem ad. A fennforgó esetben a földbirtokos azzal bízta meg a tőzsdebizományost, hogy cseh-szlovák pénzügyi elhelyezett takarékbetétjét szedje be, amely megbízás csak a betéti összegnek prágai kifizetés alakjában való eladása útján volt teljesíthető. Ez a megbízottra nézve (KT. 259. §. 2. p. és 260. §.) kereskedelmi ügylet lévén, őt a 368., 379. §-ok értelmében, a bizományból származó követeléseire erejéig a törvényes zálogjog megilleti. Habár a köztörvényi megbízottnak ily törvényes zálogjoga nincs, a Ptkjav. bsz. 905. §-a alapján azonban az ugyanazon jogviszonyból származó lejárt ellenkövetelése kiegyenlítéséig a megbízottnak kiadandó dologt vagy pénzüsszeget visszatarthatja.

— **Végrendelet keltezése.** A végrendelet helyének kitétele a kiváltságos végrendelet érvényességének is lényeges kelléke amely tanubizonyítás által nem pótolható. (Kúria P. I. 5590/1922.) — Ellenben az a körülmény, hogy a végrendelet egy nappal korábban kelteztetett, mint amely napon az valóban alkottatott, a végrendeletet alaki szempontból érvénytelené nem teszi. (Kúria P. I. 3865/1922.)

Közzgazdaság.

A Magyar Cukoripar Részvénytársaság folyó évi február 23-iki rendkívüli közgyűlése elhatározta, hogy az eddigi 90.000.000 K alaptőkéit 30.000 darab, egyenként 20.000 K n. é., az 1923—1924. üzletévtől kezdve osztalékra jogosult új részvény kibocsátása és 150.000 darab 600 K n. é. régi részvénynek egyenként 20.000 K n. é.-re való felbélyegzése által 3600 millió koronára emeli fel. Az új részvényekre elővételi jog illeti meg a régi részvényeseket olyképen, hogy őt régi részvényre 200.000 K lefizetése ellenében egy új részvény adatik ki. A befizetés és az elővételi jog gyakorlása folyó évi február 25-étől március 6-áig bezárólag Budapesten a **Magyar Általános Hitelbank** értékpapir-osztályánál d. u. 4—6-ig, szombat kivételével, Bécsben pedig S. M. v. **Rothschild-bankháznál** történhetik. Törödékrészvények nem adatnak ki. 16668

Nagyforgalmú tiszavidéki ügyvédi iroda, járási székhelyen, lakással eladó. Levelek «Biztos megélhetés» jelige alatt a kiadóba. 16670

Vízkúrák, Zander, soványítás

Inhalatórium, orvosi massage, villamozás, diathermia, quarz

Dr. MANDLER OTTÓ gyógyintézetében, Budapest, IX., Kálvin-tér 10. (Bejárat Ráday-utca 2.) Telefon: József 3—75.

IV., Váci-u. 36.

Telefon:

József 146-52.

Ideal Írógép
Klotild-palota

GUMMITALPU CIPŐKÜLÖNLEGESSÉGEK

PONGRÁCZ-nál, Budapest, VI., Szondi-u. 23.
Telefon: Hívószám 24—79. 16404

Főszerkesztő:
Dr. Dárday Sándor.

Felölös szerkesztő: **Dr. Vámbéry Rusztem. I.,** Bérc-u. 9. (Tel. József 108-69.)

Lapkiadó-tulajdonos: **Franklin-Társulat** IV., Egyetem-u. 4.

Franklin-Társulat nyomdája: Géczy Kálmán.

Főmunkatárs:
Dr. Teller Miksa V., Szalay-u. 3. (Tel. 8-95.)

Természettani és természetrajzi műszerek
Vetítő-készülékek
Térképek és falitáblák
Vegytani laboratóriumi műszerek és eszközök
Rajzminták, falitáblakörzők és vonalzók
Fizikai és chemiai experimentáló szekrények az ifjúság számára
Mérnöki műszerek
Rajzeszközök és logarlécek
Mikroskópok és tudományos műszerek legjutányosabban kaphatók

CALDERONI

Mű- és Tanszervállalat Részvénytársaságnál

Budapest, IV., Váci-utca 50.

Árajánlattal készséggel szolgálunk



AKTATÁSKÁT

rendelésre a legolcsóbban készítf

WEIL EMIL

bördíszmúárúk gyára

Budapest, IV., Cukor-u. 5

Új kiadványaink!

CORPUS JURIS

(MAGYAR TÖRVÉNYTÁR)

AZ 1923. ÉVRE

Alapára ———— füzve 12—, kötve 14—

Kapható fekete kötésben és mint a Hatályos Törvények Gyűjteménye, barna kötésben is.

MAGYARY GÉZA dr.

MAGYAR POLGÁRI PERJOG

A második, teljesen átdolgozott kiadás alapára — 40—

DÖNTVÉNYTÁR

Büntetőjogi	—	XVI. kötet
Hiteljogi	—	XVI. «
Közigazgatási és pénzügyi	—	XV. «
Magánjogi	—	XVI. «
Perjogi	—	VIII. «

Egy-egy kötet alapára, füzve — 3—

Kapható:

Franklin-Társulat könyvkereskedésében, IV., Egyetem-utca 4 és Lampel R. könyvkereskedésében, VI., Andrassy-út 21, valamint minden könyvkereskedésben.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: L. Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden hó 1-én és 15-én
Előfizetési ára Döntvénytárral együtt
havi 7000 K, negyedévre 21,000 K

Egyes szám ára 4000 korona

TARTALOM. Szüts Miklós ny. kir. kúriai bíró: Emlékezés dr. Vavrik Bélára. — Gedeon Emil ny. miniszteri tanácsos és kir. orsz. fegyintézeti igazgató: Az egységes büntetésnem. — Dr. Kende Ernő budapesti ügyvéd, tőzsdebírói jogügyi titkár: Plósz Sándor értekezése a Wach-féle Festschriftben. — Szemle.

Melléklet: Büntetőjogi Döntvénytár. XVII. k. 2. fv. — Perjogi Döntvénytár. IX. k. 2. fv.

Emlékezés dr. Vavrik Bélára.

A magyar bírói kar története gazdag oly példákban, melyek a bírói hivatás legnemesebb eszményeit képviselik. Büszkén mondhatjuk, hogy találunk ilyeneket az alsóbb bírói fokozatokon is számosat, de természetesen, hogy a felsőbbfokú bíróságok vezető helyein leginkább tűnik szembe ezeknek az az erős egyéniségük, melyre alapíthatjuk azt a meggyőződést, hogy a magyar nemzeti szellem a bírói erények és típusok termelésében kitűnik, és hogy éppen ez a nemzeti tulajdonság nem kis mértékben járult hozzá a történelem küzdelmeiben tapasztalt föntartó erejéhez is, aminek ezredéves főnállását és, objektív államalkotó képességeiben, életrevalóságát köszönheti.

Többen vannak ilyenek a legközelebbi mult apostoli bírái között is, kik rászolgáltak az apostoli nevezetre, mellyel a magyar nemzet közel egy évezreden át királyait feldíszítette. De ezúttal közülük csak egyik kiválóan érdekes egyéniségre irányozzuk figyelmünket, ki ugyan már nincs az élők sorában, de emlékének nem szabad meghalnia.

A legközelebbi november hóban mult már öt éve, hogy a halál kioltotta ama jeles ember életét, ki tétlenséget, pihenést nem ismert, amíg csak a legmagasabb kor határához el nem érkezett, ahol már magától bekövetkezik, amit Hamlet mond: «a többi néma csend.»

Ez a férfiú dr. Vavrik Béla, a magyar kir. Kúria egykori másodelnöke, — rangja közömbös, mert a legmagasabb rangot mindenkor csak a maga egyéniségének köszönhetette, mellyel hosszú élete alatt mindvégig a hivatott bíró s a fenkölt szellemű magyar jogász eszményképét ültette át jogfejlődésünk évlapjaira.

Megfeledezni róla nemcsak halátlanság volna részünkről, hanem *részünkre* nagy veszteség is; mert a nemzetek szellemi életében is a fejlődő haladásnak egy a leghatalmasabb tényezője az a naturális selectio, mely, — valamint Darwin Károly elméletében a fajok keletkezését ápoló természetes kiválasztás, — a sors kedvezéséből adott kiváló példák meglátása és értékük felismerése, magunkba kebelezésük és közöttünk való rögzítésük által, erényeik számára a halhatatlanságot, a továbbfejlődést, emlékezetükön túl, itt közöttünk is az újratermelés erejével egyengeti és biztosítja.

Akik őt látni és megbecsülni tudják, mint ahogy a növény a nap felé fordul és arra nő, példáján lelkesednek, termékenyülnek és ahhoz emelkednek. Az egyetlenségből merít a sokaság, hogy mindegyiknek vagy legalább is soknak jut belőle egyenként valami.

Pedig hazánknak egyre nagyobb mértékben van szüksége nagy bírakra, nemcsak a bírói karban, hanem a nagy közönség körében is, t. i. olyan emberekre, kikben az eljük állított kérdések és helyzetek tárgyilagos vizsgálata és megítélése, értelmi magaslatauk mellett, a kötelesség és meggyőződés útján is, az önfegyelmzés magasztos erejével egyre ápolat hivatással fejlődik, s kik ennek a követésében csakis a közügyek és a közérdek elő-

mozdításának szinte második természeté vált gyönyörűségét tudták magukban kifejleszteni.

Erre most annál inkább van szükségünk, mert nehéz helyzetünkben csakis a tárgyilagos tisztánlátásnak minél mélyebb begyökerezése, megszokottságának minél szélesebb körökre kiterjedése s ezzel együtt a hivatás szeretetének igaz mélysége tudja a veszedelmek csiréit elhárítani s az érdemünkhöz méltó sikert, ha nem is a leghamarabb, de a legbiztosabban megérlelni.

Akik részesültek abban a szerencsében, hogy Vavrik Béla sokoldalú egyéniségét közelebből szemlélhették és megismerhették, azok tudják, hogy ő a fent már említett bírói erények ragyogását magában szinte gondviselészerű fejlődésben egyesítette. Különösen tanulságossá teszi ezt az a körülmény, hogy ezeknek egyik jelentős része ő benne nem mint vele született s így könnyen kifejlődött egyéni tulajdonság jelentkezett, hanem hivatásának szeretete és belátásának sugárzó vezetése alatt, erős akarat és önfegyelmzése útján kötelességű magatartásából gyökerezett bele az ő életébe.

Bírói hivatásához már kezdettől fogva magával hozta a rendkívüli éleselmét, a gyors felfogásnak meglepően biztos felvillanásait, a tárgyába való elmélyedés tiszta szenvedélyét; s azgyodaadással, de aránylag könnyen megszerezte a nagy jogi tudást is.

Ő nem ismerte a pózt, mindig egyszerű és természetes volt, bár méltóságos is tudott lenni, amikor a helyzet azt megkívánta. De, mint oly sok zseniális ember, ő is kevésbé rendelkezett a türelem és a hidegvér nyugodtsága ama szerencsés fokozatával, mely az objektív önuralomnak azt a mértékét legkönnyebben biztosítja, amire a nehéz és bonyolult jogi kérdések szenvedélytelen tárgyalásánál a bírónak oly nagy szüksége van. Lobbanékony, impetuózus természet volt, egy pillanat alatt elveszíthette nyugalmanak egyensúlyát a jogtalanságnak vagy az emberi gyarlóságnak hirtelen meglátásán, de épp úgy pillanat alatt ezt az egyensúlyt nyomban helyre is állította az igazságot keresni szerető elme önfegyelmével. Lélekemelő és megható volt látni azt az önmagával szemben is kérlelhetetlen szigort, mellyel kedélyizgalmát rögtön lecsillapította s annak is urává lett. Nagy bírónak lenni ő nemcsak tehetségeinél és szeplőtlen jelleménél fogva alkalmasnak született, de így azzá is képezte ki magát, hivatása erényeinek és kötelességeinek folytonos szemmel tartása útján.

Vavrik Béla bírói ereje nemcsak azokban a fényes szellemi képességeiben rejlett, melyek őt a «primus inter pares» magaslatain is kitüntették; de abban a szigorú önbírálatában is, mely szerint magát az igazságnak mindvégig alárendelni kész volt. Mindég az erős meggyőződések embere, de sohasem tekintette magát a végletekig csálhatatlannak. Az igazság felől lelkében soká tusakodott, s a kimondott elvhez nem ragaszkodott pusztán azért, mert ő mondta ki először. Nem zárta itt el a továbbiak elől gondolkodását, mert ő mindig csak egyet keresett szenvedélyesen: az igazságot, (a szónak logikai értelmében is), s ezt jobban szerette a saját nimbuszának ragyogásánál. Ezért ha tévedett volna, azt könnyen belátta, s mihelyt belátta, nem is habozott azt nyíltan beismerni. Ez volt neki az a fényes bírói kvalitása, melyet a többi veleszületettek mellé egyedül maga képezett ki magában.

«Verba vocant, exempla trahunt». (A szavak hívnak, a példák vonzanak.) S a példákat is lehet megörökíteni. Ne higgyük, hogy ezek hatása éppen csak a közvetlen érintkezésre szorítkozik, mert a tények erejének megvan az a hatalmuk, hogy a pusztá hagyó-

mány ápolásából is még mindig beszélnek hozzánk azzal a közvetlenséggel, mintha csak előttünk állanának; mint ahogy a csillagok átvilágítanak az égürben. Így a történelemnek is mindig voltak nagy hagyományai, melyek ameddig csak a nemzet élő tudatában maradtak, az eleven példák erejével is hatottak.

Ezért tartottam hazafias cselekedetnek az ő emlékéért fölleveníteni. Sokan vannak még, akik őt közvetlen érintkezésből vagy legalább eleven hírből ismerik; ezek megítélhetik, hogy, ami talán hízelgésnek látszanék az élővel szemben, az öröklét kapuján elköltözött irányában nem más, csak igaz. Gyenge szavamon mások emlékei is kilobbannak, tovább szállnak s mindezekből kikelhet az az eleven hagyomány, mely, mint már említettem is, az élő példa hatását történelmi erővel ruházhatja fel még akkorra is, mikor az maga már, sajnos, nem jár közöttünk.

Nemes hivatásának szentelt élete jelszavát ő maga mondta ki legszebben azzal a mélyenjáró észrevételével: «Az a legigazságosabb bíró, aki nemcsak eszével, de szívével is tud gondolkodni.» Ezeket a mély jelentőségű szavakat dr. Staud Lajos is idézi a bíró ítélkezéséről és világnézetéről tartott szövege a Magyar Jogi Szemle f. é. két első számában is közölt nagyszabású értekezésében. Ez, igen, a bíró legnemesebb és legnehezebb feladata, melyet a bírói hivatás minden körülírásában a legmagasabb helyre tehetünk, s mely Vavrik Béla egész bírói tevékenységét, életét is áthatotta.

Ennek a jelszavának életébe való átültetése teszi őt a magyar bíró hivatott példányképévé, kiben a magyar nemzeti jellem egyik legszebb tulajdonsága, az igazsághoz való hűség és őszinte ragaszkodás oly erőteljes megszólaláshoz jutott, hogy pályafutását az eltörölhetetlen irodalmi emlék magaslatára helyezni képes, mert ezzel az ő magyar nemzeti jellemét és jelentőségét kőbe vésett, lapidáris betűkkel rötta bele az ő hosszú fényes bírói pályájába. Voltak ebben ott vele egyvívású társai is, de tisztelem az élők szerénységét: s az eredmény és hatás csak annál nagyobb. Csak az ilyen erőből keletkezhetik a gyakorlati tevékenység mindennapi kötelességeiben fölládozott életnek a legdúsabb irodalmi hagyaték erejéig emelkedő hatása, amiben az a hagyomány erejét fönmaradhat és a nemzet legnemesebb tulajdonságait valószínű munkásának teremő és példaadó befolyását későbbi századok számára is biztosíthatja. Ebben áll a nagy példák ereje, ha a nemzetben is megvan az erő ezek megértéséhez.

Valaha a régi francia királyok halálát a nemzeti heroldok, kikiáltók, ezekkel a szavakkal adták hírül az ország fővárosában: «Le roi est mort, vive le roi!» (A király meghalt, éljen a király!) Csakhogy itt az «éljen» az új királynak szól, nem a király, hanem csak a királyság halhatatlanságát jelezve. De még ennél is büszkébb szózat az, ha arról, aki meghalt, azt mondhatjuk, hogy mégis él és tovább hatni fog a nemzeti legszebb jellemvonásokból kinyílt erényeinek nemzedékről-nemzedékre kegyeletesen ápoló fölemelő példájában.

Elmondhatjuk, hogy akik így éltek és így haltak meg mint Vavrik Béla: azoké a jövő. S az a nemzet, mely a múltját el nem ejti, hanem annak kincseit bányássza s legjobban használja fel, legbiztosabban alapítja meg jövőjét, mely nem csupán az unokáké, hanem az ősapáké és az ősanáké is. Az Isten áldása legyen emlékükn.

Dr. Szűts Miklós.

Az egységes büntetésnem.

Az egységes büntetésnem gondolatát, tudomásom szerint, először Thonissen vetette föl az 1878. évi stockholmi nemzetközi börtönügyi kongresszuson.

Ezen kétségtelenül nagyon egészséges gondolatot azóta sokan támadták, különösen abból a szempontból, hogy: az egységes büntetésnem nem teljesítheti a büntetések különböző fajainak hivatását.

Magam e támadásokból csak arra a következtetésre jutok, hogy az egységes büntetésnemet ellenzők nem voltak büntetésvégrehajtási tisztviselők és abban a hibában leledzettek, hogy a gyakorlatot nem vették számba.

Gyakorlati szempontokból óhajtom tehát e kérdést tárgyalni és tapasztalati adatokkal támogatni azt a meggyőződésemet, hogy a szabadságvesztésbüntetés célszerű végrehajtásának ma már föltétlen követelménye az, hogy a különböző büntetésvégrehajtási nemeket sutba dobjuk, áttérjünk az egységes büntetésnemre és

bebizonyítsuk, hogy a büntetésvégrehajtás keretében stipulált osztályokban sokkal könnyebben és célirányosabban lehet a különféle büntetésvégrehajtási célokat megközelíteni.

Volt idő — nem is olyan régen — mikor a büntetőjogászok abban meggyőződésben éltek, hogy egy kitűnő büntetőkódex a büntetettek javítására, — illetve a bűntények leküzdésére elegendő. De csakhamar tudatára jöttek annak, hogy hiábavaló a legkitűnőbb büntetőkódex, ha a büntetésvégrehajtás nem áll hasonló magaslaton: eredményeket elérni nem fognak soha.

Kitűnő büntetőkódex, hiányos büntetésvégrehajtással kapcsolatban célhoz nem vezethet; azonban kitűnő büntetésvégrehajtási rendszer, avagy legalább hivatása magaslatán álló kiváló büntetésvégrehajtási tisztviselői kar: a gyöngye büntetőkódex mellett is képes eredményeket fölmutatni.

Joggal mondhatom tehát, ha a büntetőkódexet és a büntetésvégrehajtást egy mérleg két serpenyőjébe rakjuk: rá kell jönnünk arra, hogy a büntetésvégrehajtás javára tolódott el a súlypont.

Nem is lehet ez másképpen, hiszen a büntetőkódexet nem magáért a büntetőkódexért alkották, — sem azért, hogy az ügyészek és bírák a bűncselekményeket minősíthessék, kiváló vádbeszédeket tarthassanak, vagy elmeállal kidolgozott ítéleteket hirdethessenek ki, hanem magáért a büntetett emberért.

Bármely büntetésvégrehajtási kérdést csak akkor leszünk képesek kielégítő módon megoldani, ha a büntetés által elérendő céllal tisztában vagyunk.

Ákár jogi, ákár erkölcsi szempontból tekintjük a büntetést, bizonyos az, hogy kényszerrel jár és testi, meg lelki szenvedéseket okoz, melyek által a büntetés a törvényellenes cselekménnyel szemben, mint megtorlás; más, jövőben elkövetendő büntetendő cselekmény ellenében, mint megelőzés jelentkezik.

Amikor a bíró, valamely büntetendő cselekmény fölött kimondja az ítéletet, akkor a jogrend érdekében megtorlással él. A megtorlás a bíróra nézve lehet az ítélet kimondásával befejezést nyelő cél; de mi büntetésvégrehajtási tisztviselők — az ítéletben kimondott szabadságvesztést, vagyis az ezáltal történt megtorlást — nem tekintjük többé célnak, hanem csak *eszköznek*: a büntetés igaz céljának, a javításnak elérhetésére.¹

A javulás pedig ott és akkor kezdődik, ahol és amikor a bűnös cselekménye törvényellenességének tudatára jut és ezáltal kifejlődik benne az az erős elhatározás, hogy a jövőben a becsület útján haladva, a társadalomnak hasznos tagjává válik.

Ez a folyamat, nem megy hirtelen végbe, hisz ugrás a természetben nincs, hanem kisebb-nagyobb, rövidebb-hosszabb ideig tartó lelkiküzdelemnek az eredménye, amely lelkiküzdelemből valószínűleg a törvényellenes cselekménye is származott. Ha idáig jutott, megérdemeltnek és jövőjére nézve hasznosnak tekinti büntetését.

Ez a lelkiküzdelem azonban majdnem kizárólag csak az elítélés után, a zárka magányában szokott lefolyni; a vizsgálati fogság, az előzetes letartóztatás időszaka erre egyáltalán nem alkalmas; mert ebben az időben a delikvens még azon mesterkedik: miképen csapja be a vizsgálóbíró, az ügyészt, a bírót; hogy kellene a csávából kikerülni, kit és mi módon kellene a bajba berántani, hogy a már kikerülhetlen büntetés enyhébb legyen stb.

Ez az időszak bizonyára nem alkalmas a magábaszállás és a lelkiküzdelemre.

Ha ez így van, hát akkor miből merít támpontokat az a bíró, aki hivatva van megállapítani azt a büntetésnemet, mely individualiter alkalmazandó lenne a büntetettre?!

Sehonnán, mert nincs honnan.

Nem alkalmas erre a bíró már azért sem, mert ő a bűnösrel csak mint büntetendő és nem mint javítandó szubjektummal foglalkozik és pedig aránylag igen rövid ideig. Véleményem szerint tehát valóságos önhittség számba menne, ha a bíró azt merné állítani, hogy e rövid idő alatt jobban megismerte a bűnöst, mint a büntetést végrehajtó közegek arra képesek lennének, kiknek pedig sok olyan eszköz áll, a büntetésvégrehajtás ideje alatt, ren-

¹ Véleményünk szerint a megtorlás a büntetébíró számára sem jelenti a büntetés célját. A cél mindenkor csak a generálpreventív hatás lehet, amelyet a megtorlás az egész társadalomra vagy a speciálpreventív hatás, amelyet a büntetettre gyakorol. (Szerk.)

delkezésre, aminők: zárkában való megfigyelés, szabadabb mozgás, munka, templom- és iskolalátogatás, erkölcsi oktatás, levelezés stb., amely eszközöket a bíró, hivatása és körülményeinél fogva igénybe nem veheti.

És mégis — bár többeknek véleménye esik a döntésnél latba — hányszor csalódunk mi is a megítélésben!...

De a helyes büntetésvégrehajtási rendszerben, a mi tévedésünk még helyrehozható; de a bírói tévedés már reperálhatlan, mert a büntetésnek ítéletszerű végrehajtásában nincs többé mód és nem is szabad a fegyházat börtönre, avagy fogházra; viszont az utóbbit börtönre, avagy fegyházra átváltoztatni.

Amikor a bíró a fegyház-, börtön-, avagy a fogházbüntetés kiszabja, teszi ezt abban a hitben, hogy a büntetéssel szemben: a fegyházzal a legszigorúbb; a börtönnel súlyos; a fogházzal pedig a legenyhébb büntetést alkalmazza. E hitében azonban alaposan téved, mert a gyakorlatban tényleg a fogházbüntetés az, amely a legnehezebben viselhető el. Ennek okait csak röviden jelzem: az élelmezés nagyon rossz és kevés, mert nincs házi-kezelésben; a fogházberendezés hiányos; a fogházvezetés a szakértelmet nélkülözi; fürdő hiányában a tisztaság sok kívánnivalót enged; a könyvtár hiányát is sok helyen érzik; de különösen a munka- és keresethiány hat nyomasztólag a fogházakban. És e bajokon a fogházak nagyszáma miatt segíteni alig lehet és ha mégis segíteni akarnánk: ez a jóindulat az államkincstárnak soha meg nem térülő pénzáldozatába kerülne, amellet, hogy évek hosszú sorára volna szükség, míg a vezetéshez megkívántató büntetésvégrehajtási tisztviselői kar szerveztetnék.

Ugyan melyik kir. ügyésznek nem jutott ki abból a tapasztalatból, hogy a vizsgálati fogoly, fegyházra vagy börtönre történt elítélte után, ne fordult volna hozzá, azzal a kérelemmel, hogy: kegyeskedjék őt sürgősen a fegyházba vagy a börtönbe átszállíttatni.

Bizonyára nem azért kérelmezte azt, hogy az átszállítás iránti kérelmével a súlyosabb büntetés elszenvadását sürgesse; hanem mert tudja, hogy kérelmének teljesítése sorsának könnyebbülésével jár.

Miután a bírónak — az elmondottak alapján — az ítélethozatalkor megfelelő individuálizációs tapasztalatok rendelkezésre nem állanak, mert ilyenek akkor még nincsenek vagy nagyon hiányosak, ezek nélkül pedig a megfelelő büntetésnem meg nem jelölhető, nagymértvű tévedések nélkül ki sem szabható; de még ha kiszabta is, csaldódik, mert az enyhe büntetéssel a súlyosabbat, a súlyosabbal az enyhét szabja ki, világos, hogy: a bíró nincs abban a helyzetben, hogy a büntetésvégrehajtás céljára, a jelen-

leg szokásos büntetésnemek közül a megfelelőt kiválogassa.² Miután sokan nem ismerik négy büntetésnemünknek a végrehajtásban való markáns különbségeit, könnyebb tájékozódás végett egy «Összehasonlító Áttekintést» készítettem (L. az alábbi táblázatot).

Akiket azonfelül a nagynémetországi hasonló négy büntetésnem különbségeinek ismerete érdekelne, azoknak figyelmét fölhívom a «Blätter für Gefängniskunde» 47. kötetéhez csatolt «Vorschläge» című külön füzetben foglalt kimutatásra, melyben ezek a különbségek, a legaprólékosabban föl vannak sorolva és melyek, ha nem is teljességükben, de legnagyobbbrészt a mi büntetésnemeinknél is szerepelnek. E különbségek kiterjednek: a büntetés időtartama, a munkakényszer vagy munkának szabad választása, a munkaidő tartalma, pihenőszünetek, munkajutalom, élelmezés, ruházkodás, ágyneműhasználat, külön élelmezésicikkek beszerzése, dohányzás, a szabadban való tartózkodás, (séta), olvasmányok, látogatás, levelezés, fegyelmi büntetések és a halottak testének tudományos célokra való kiadására. Nálunk Magyarországon még egy más különbség is áll fenn. Ha t. i. valamely letartóztatott rab vagy fogoly oly betegségben szenved, melynek javulása az orvos véleménye szerint a letartóztatási intézet falai között nem várható — de a szabadéletben erre még remény van — az illető kezesség mellett hat hónapi ideiglenes szabadságra bocsátható, mely idő orvosi bizonyítvány alapján rendesen meg is hosszabbítható. Ez a börtön és fogházra szólott, ma azonban már nem képez büntetésnemi különbséget, mert a fegyházakra is ki van terjesztve.

Ha vizsgáljuk a tabellákban elősorolt eszközöket, melyek felhasználásával a büntetésnemek enyhébb és szigorúbb nemeit megállapították, azonnal rá fogunk jönni arra, hogy e célra a legaprólékosabb részletig használatba vétetett minden, amit a négy fal között végrehajtandó büntetések fokozásánál, egyáltalán értékesíteni lehet; azonban kérdelem, ki ismeri azt a bírót, aki az ítélethozatalkor már előre meg tudja állapítani, vajjon a különböző büntetésnemek alkotására fölhasznált pädagogiai eszközök

² Ezt teljesen igaz ugyan, de úgy a törvény, midőn különböző büntetésnemeket állapít meg, mint a bíró, midőn a korrekcionálizáció határain belül azok közt választ, nem a büntetés céljára, hanem a bűnösségnek a cselekmény elvont és konkrét mivoltában kifejezett fokára van figyelemmel. Hogy a való élet nem fedi az etikai árnyalatokat, amelyeket a büntetésnemek különbözősége kifejez, az nem a büntetéskiszabás rendszere, hanem annak végrehajtása ellen szól. (Szerk.)

Négy büntetésnemünk végrehajtási különbségeinek összehasonlító áttekintése.

Büntetés-nemek	Idő-tartam	Munka	Külső munka	Munka-jutalom (kereset)	Séta napon-kint	Látogatás és levélírás	Élelem beadás	Ideiglenes szabadságoltság	Dohányzás, bagózás, burnótozás	Feltételes szabadság	Közvetítő intézethe	Fegyelmi büntetések	Saját ruha- és fehérnemű hordása	Munkaidő
Fegyház	2—15 évig vagy élet-fogytig	Kényszer-munka	Csak köz-munkára, ha a többi munkásoktól elkülöníthetők	A kereset 1/5 része	1 óra	3 havon-kint	Tilos	Kizárva (most már engedélyezve)	Tilos (külső munkánál megengedhető)	Életfogytos 15 év után; egyébként 3/4 rész büntetésének kitöltésével	Életfogytos 10 év után; 3 évi fegyház esetén 2/3 rész büntetésének kitöltésével	Lásd a 2106/I. M.E. 1880. sz. rendelet 80. és 81. §§-ait	Kizárva	Lásd a 2106/I.M.E. 1880. sz. rendelet 22. §-át
Börtön	6 hótól 10 évig	A munkanemek közül választ-hat, ha a viszonyok engedik	Közmunkára csak bele-egyeztetéssel, de a fegyházi és külső munkásoktól elkülönítve	1/4	2 óra	Havonta	Tilos	Ha fel-gyógyulása csak a börtön falain kívül remél-hető, kezes-ség mellett szabadlábra helyezhető	Mint fent	Egy évet meghaladó büntetés esetén, ha 3/4 részt ki-töltötte	Három évi büntetés esetén, ha 2/3 részt ki-töltött	Fenti rendelet 79. és 80. §§-ai szerint	Mint fent	Fenti ren-delet 21. §-a szerint
Fogház	1 naptól 5 évig	Mint a börtönre ítélték	Mint a börtönre ítélték	1/3	2 óra	Heten-kint	Hetenkint	Mint a börtönre ítélték	Mint fent	Mint fent	—	Lásd a 3456/I. M. 1881. sz. rendeletet	Csak a 2 éven alul elítélteknek, az előzetes letartóztatottaknak és a vizsgálati foglyoknak van meg-engedve	Fenti rendelet 156. §-a szerint
Állam-fogház	1 naptól 15 évig	A házirenddel nem ellenkező munkával foglalkozhat-nak. Lásd az 1140/I.M.E. 1895. sz. rend. 22. §-át	—	—	Szabadban tartózkodhat, naponta 2 órát	Napon-kint	Magát élelmezheti, vagy beteg-élelmet kap-hat. Lásd az 1140/I.M.E. 1895. sz. rendeletet	Miniszeri engedéllyel	Engedélyezve	Mint fent	—	Lásd az 1140/I.M.E. 1895. sz. rend. 32—34. és a 696/I.M. 1874. 227—229. és 234. §-ait	Lásd az 1140/I.M.E. 1895. sz. rend. 14. §-át, mely szerint saját ruhát viselhet, saját ágyneműt használhat	—

közül, melyek azok, amelyeket valamely elítélendő büntetett megjavítására fölhasználni lehet és különösen, hogy ezeket milyen ideig és milyen mértékben alkalmazza?

Ha nem látnám az eddigi rendszer szerint való eljárásban ezer és ezer szerencsétlen embertársam javulása — vagy legalább javíthatásának gátját — ami pedig nagyon, de nagyon szomorú dolog: mint sokat tapasztalt gyakorlati embernek nevetnem kellene azon a vakságon, amely ez útra vezette a büntetőkódexek alkotóit és velük a szabadságvesztés-büntetés végrehajtását is!...

De ezek után végre tudatára ébredünk annak is, hogy a büntetés végrehajtóit a törvényhozás és miniszteri rendeletek, megfosztották majdnem minden, a hivatásukban fölhasználható nevelő- és javítóeszközöktől.

Mit csináljon egy igazgató, aki a büntetésnek progresszív rendszer mellett való végrehajtásában ama feladat előtt áll, hogy az erkölcsi vagy — ha úgy nevezzük — fegyelmi osztályozást vigye keresztül?

Ezt a feladatot, kielégítő módon, egy igazgató sem fogja megoldani; mert, ha az osztályozást keresztül is viszi, úgyszólván tehetetlen, amikor a megfelelő osztályokat tartalommal akarja ellátni, hisz a büntetésnek fölállításával a törvényhozás és a különféle rendeletekkel az igazságügyminisztérium, a tartalmat már okkupálták. Tartalom nélküli osztályozás pedig hiábavaló, mert annak sem nevelő-, sem javító hatása nincs.

Minden igaz szívvel bíró börtönügyi tisztviselő tudja, de legalább lelke mélyén vibrál az az érzés, hogy: a «rosszat», melyet szerencsétlen embertársai elkövettek, csakis a nevelésben rejlő «jóval» lenne szabad megtorolni; sőt, ha fegyelmi büntetést kell kiszabnia, a vérbeli börtönügyi tisztviselőnek feltétlenül éreznie kell, hogy ennek a büntetésnek is nevelő eszközül kell szolgálnia. Mert, ha a büntényest csak bosszúnk és megtorlásunk tárgyául tekintjük, sőt szabadulása után is könyörtelenül kitaszítjuk a társadalomból és a hecsület útjára való térését megnehezítjük: benne is fölébred a megtorlás és bosszúvágy érzete és az emberiség átkává válik, újra csak rosszat vet, nem törődve azzal, hogy csak rosszat fog aratni.

A büntetés végrehajtásában a progresszivitás kiváló nevelő-irányt képvisel, hisz a progresszív rendszerben fontos tényező az, hogy a büntetett, büntetésének minden egyes enyhítő fázisát — a csökkenő fegyelem mellett — a folyton emelkedő követelmények pontos teljesítése által kiérdemelje. Ez pedig tartalmassal osztályozás nélkül lehetetlen. Éppen azért a büntetésvégrehajtásban a progresszív rendszer fenntartandó és ahol nincs, bevezetendő, de a főpillére a tartalmas osztályozás kell, hogy legyen. Ez pedig a régi büntetésnek megszüntetését követeli.

A kérdésnek eddigi megvilágítása bizonyára lesz annyi hatással reánk, hogy gondolkodóba essünk afölött, vajjon a büntető-törvénykönyvek által manapság általánosan megkövetelt és meg is honosított büntetésnek helyesen vannak-e megalapozva és alkalmazásuk: az igazságosság, célszerűség és hasznosság elveinek megfelelő-e?

Én a mai büntetőkódexek által életbeléptetett büntetésnek nem tartom a büntetőkódexbe valóknak, nincsenek is helyesen megkonstruálva, még kevésbé célirányosan alkalmazva és épen azért hasznosságukat is tagadnom kell. Ugyanis:

1. Elvitázhatatlan tény, hogy a büntetés enyhébb vagy szigorúbb végrehajtását igazságosan csakis a büntetett individualizációs kezeléséből nyert adatok alapján lehet megállapítani.

2. Kétségbevonhatatlan, hogy a bírónak, az ítélethozatalkor, ily individualizációs adatok rendelkezésére még nem állanak.

3. Bizonyos az is — amint kimutattam — hogy, ha a bíró a büntetésnek meg is határozta, csalódik: mert az enyhe büntetéssel a súlyosabbat, a szigorúval az enyhébbet szabja ki.

4. Tagadhatatlan továbbá, hogy a büntetőkódexek és esetleges miniszteri rendeletek a büntetésvégrehajtó tisztviselői kart hivatása gyakorlatában megfosztották, majdnem minden fölhasználható nevelő- és javítóeszközöktől, amennyiben ezek, a különböző büntetésnek összeállításánál már fölhasználtattak, amellyel holt bizonyos, hogy e pedagógiai eszközök, a mai büntetésnek rendszerében, a büntetésekre semmiféle javító hatással nincsenek; de nem is lehetnek, mert akár jól, akár rosszul viseli is magát a letartóztatott: előre megállapított büntetési nemén már nem változtathat.

E tételek involválják a következőket:

a) Miután az individualizációs kezelés, csakis a büntetésvégrehajtás alatt lehetséges: a büntetésrendszer megalapítását és annak a viselkedés alapján való megváltoztatását, a büntetést végrehajtó tisztviselői karra kell bízni, mert más ezt, az egyénítés elvének megfelelően, el nem végezheti.

b) A bíró, az ítélethozatalkor individualizációs adatok rendelkezésére nem állván: nem is lehet abban a helyzetben, hogy a célnak megfelelő büntetésnek megállapítsa, sőt ha megállapítja, a büntetésnek enyhébb vagy szigorúbb voltában csalódik. Azt az eljárást pedig, hogy a jelenlegi büntetésnek fenntartása mellett, a bírónak alkalom adassék az ítéletben helytelenül kiszabott büntetésnek, a büntetésvégrehajtás egy későbbi stádiumában való megváltoztatására, már azért sem tartanám elfogadhatónak, mert a bíró ezen újabb elhatározását vagy mondjuk ítélkezését, csakis a büntetésvégrehajtás tisztviselőkarának egyénítő tapasztalataira alapíthatná. Ezt a munkát tehát a büntetést végrehajtók sokkal biztosabban és alaposabban végezhetik.

Bármennyire is kardoskodom amellett, hogy a bírói és végrehajtási funkciók elkülöníttessenek, mégis, ha javaslataim méltánylásra találnának, lesznek azok között olyanok is, melyektől a bírói funkció illetékességét, ha részben mindjárt csak megnyugtató szempontjából is, eltagadni nem lehet.

Ennek tudatában gondoskodni kívánok majd egy korrektívumról: az állandó bírói tanács szervezésének javaslatával.

c) A mai büntetésnek megszüntetendő, helyettük egységes büntetésnek alapítandó meg és a büntetésnek megszüntetése folytán felszabadult pedagógiai eszközök, a büntetésvégrehajtásnak bocsátandók rendelkezésre, hogy azokból enyhébb és szigorúbb osztályokat szervezzen, melyekbe a büntetettek erkölcsi állapotjuk és az individualizációs tapasztalatok alapján lesznek elhelyezendőek és amely elhelyezés a viselkedés szerint enyhébb vagy szigorúbb alakot ölt.³

Ebből világos az is, hogy a régi büntetésnek helyett, most már a büntetésvégrehajtásban szervezett osztályok fogják a büntetés különböző feladatait szolgálni és pedig sokkal biztosabban és megfelelőbben, mint ahogy azoknak a régi büntetésnek megfelelőhettek.

d) Az egységes büntetésnek más nem lehet, mint tisztán: szabadságvesztésbüntetés.

Ez a szabadságvesztésbüntetés a vele kapcsolatos büntetésvégrehajtási tartalommal és elkerülhetlen következményeivel, a végrehajtásban szigorúbb büntetés lesz a réginél; de azért az egyenlőség elvének és a demokratikus irányzatnak sokkal jobban fog megfelelni, mint a többé-kevésbé megbélyegző hatással bíró, különféle régi büntetésnek.

e) Nem ismerhetek el más igazságos büntetési mértéket, mint: az időt.

Ennek rövidebb vagy hosszabb tartamában kell a büntetés intenzitásának kifejezésre jutnia.

f) A büntetésvégrehajtásnak rendelkezésére bocsátott pedagógiai eszközök fölhasználásával szervezett osztályok, az azokban megállapított enyhébb vagy szigorúbb bánásmód; a munka szervezése és szétosztása ipari és agrikultúr-munkára: a foglalkoztatóműhelyek szervezése és a büntetetteknek, kezdetben, támogatólag a szabadéletbe való átkísérése; általában a büntetésvégrehajtásnak újabb szervezése: a nevelés és javítás céljait fogják szolgálni.

Ily módon elérjük, hogy a bírói- és büntetésvégrehajtási funkciókat egymástól élesen el lehet választani. A bírói hatalom kezébe adjuk a bünteteskiszabás legfontosabb tényezőjét: az időt. Azonban azokat az eszközöket, amelyekre a büntetésvégrehajtásnak a nevelés és javítás-munkájánál szüksége van, a büntetést végrehajtók kezebe tesszük le.

A bíró a bűnöst egyénileg — a dolog természete szerint — nem kezelheti; mert hisz csak utólag állapítható meg, hogy az egyéni kezelés milyen rendszabályokban érvényesüljön. Ezt pedig csak azok a szakemberek ítélik meg, akik a büntetettel állandóan érintkeznek és így azok gondolkozásmódját van idejük és alkalmuk megismerni és ebben speciális ismeretekre tettek szert.

³ Ez a kétségkívül helyes javaslat kiszélesítendő volna azzal, hogy a büntetésvégrehajtás ne csak a szükséges szigor vagy enyhétség, hanem a bűncselekményre indító tényezők mivolta szerint is individualizálódjék. (Szerk.)

A funkciók szétválasztása így a leghatékonyabb eszköz arra, hogy a büntetés valóban elérje a kitűzött célt, amely nem lehet más, mint: a büntetettnek egyéni kezelés, nevelés és fegyelmezés alapján való megjavítása és ezáltal a társadalomba és a becsület, munkás életbe való visszavezetése, ami a reclassement keresztvitelét is föltétlenül követeli.

Röviden ebben igyekeztem összefoglalni az egységes büntetésreformjára vonatkozó szempontjaimat, amelyek a büntetés egyedül erkölcsös célját: a bűnös megjavítását, az addigi rendszernél nagyobb sikerrel közelítenék meg. Sok évtized tapasztalatai adják meg az indítást ahhoz, hogy velük föllépjek. És, hogy épen ezt az időpontot választottam, annak oka az, hogy soha égetőbb nem volt a kérdéssel való tárgyilagos szembenézés szükségese, mint most, amikor az elvesztett világháború és a nyomában járó forradalmi állapotok leszállították az emberek erkölcsi nívóját és a bűnözés eddig ismeretlen mérvait hozták létre.

Nemzeti létünk nagy betegségei között, eme nem legutolsó-nak gyógyítása, nemcsak altruista-eszmény, hanem egyszersmind országos érdekű feladat is.

Gedeon Emil.

Plósz Sándor értekezése a Wach-féle Festschriftben.*

Az elmondottakból ehelyütt a következőket lehet a történeti fejlődés eredményeként megállapítani:

A per ténybeli anyagának tisztázása után helytfogó és a dolog természete szerint a jogegységet célzó harmadfokú fellebbvitel ott alakul ki, ahol a bírói hatalom legmagasabb kezében (római, német császár) koncentrálódik. A jogegységre való törekvés gondolata tehát feltételezi az államban az egy legmagasabb bíróságot, viszont ez utóbbi revizionális joga önmagában biztosítani látszik az igazságszolgáltatásban a jogegységet.

A harmadfokú fellebbvitel szabály szerint kizárja az új tényeknek a revizionális bíróság széke elé való vitelét és ez csak a jogszabály alkalmazását bírálja felül, a római supplicatio folytán kasszatoriusan, a német Gemeinesrechtben reformatorius módon.

Meg kell állapítanunk továbbá, hogy már a legrégibb jogokban is nyoma van annak, hogy a semmis ítéletet a rendes fellebbviteltől függetlenül is meg lehet támadni. Ez is arra mutat, hogy az ítélet semmissége valami egészen más, mint — Plósz szavai-val élve — a processzuális jogsérelem, amelynek orvosszere a rendes fellebbvitel. Nem tagadható viszont, hogy e kettő egybefolyik és pontos határvonalat ezen a téren megvonni nehéz. Ez azonban csak a gyakorlati keresztvitelre és nem a kérdés elméleti tisztaságára áll. Tapasztalhatjuk azt is — és ez az amire az alábbiak szerint Plósz különösen felhívta a figyelmet — hogy a felülvizsgálati okok megállapításánál a törvénysértés kerül túlsúlyba. Ez azonban a történeti fejlődés félreismerése. Igaz, minden törvénysértés orvosolható rendes fellebbvitellel, tehát különösképp a revízióval, de nem minden törvénysértés csakis a felülvizsgálattal. Van olyan törvénysértés, mely a jogerőre emelkedett ítéletet, akkor is, ha közben a perújítási határidő letelt, semmissé tesz. Ekkor az exceptio judicialis szemben való védekezés vagy a querella nullitatis segít. Láttuk a supplicatio, a Gemeinesrecht revíziójának párhuzamos fejlődését a semmisségi perek történeti kialakulása mellett. A históriai visszapillantás nem indokolja tehát azt, hogy a felülvizsgálati okokat, ideértve a francia semmisségi okokat is, amelyek elvileg mind processzuális sérelmek, összevegyítsük azokkal a jelenségekkel, amelyek fennforgása esetén függetlenül a processzuális sérelemtől, az ítélet semmisnek tekintendő. Az irodalomban különben régi a vita a körül, vajjon a processzuális jogsérelem mellett van-e szükség a külön ítéleti semmisség megkonstruálására. A Wach-féle legújabb «Festschriftben» Skedl írt arról, hogy mennyiben abszolút semmisségi ok a perben az, ha a feleknek nincs perképesége. Plósz állásfoglalását fent 2. alatt ismerteltem. Az ő kritikája után az annyit idézett Bülow-féle nézet («Es gibt keine Zivilprozessualische Nichtigkeit im Sinne der privatrechtlichen Nichtigkeit») aligha tartható fenn.¹⁵

Ezeket felül az előrebocsátottakból arra is kell követke-

tetni, hogy a jogszabályok revíziójára vonatkozó új német felülvizsgálati rendszer korábban sem volt idegen a német jogban.¹⁶ Az 1555. évi Kammergerichtsordnung revíziója és a Reichshof-rath ítéletei ellen benyújtható revíziók nyilván történeti előzményei a most élő felülvizsgálatnak. Habár kétségtelen, hogy a német per revíziójának a francia semmisségi panasz volt a mintaképe, mégis a kasszatorius francia semmisségi panasznak a német jogban ügylátszik nincs történeti előzménye. A francia semmitőszéknek az az eljárása, hogy kizárólag a jogegységet tartván szem előtt ő maga sohasem dönt az ügyben, hanem jogszabálysértés esetén az ítéletet megsemmisítván, visszautalja az ügyet az alsóbíróhoz, *formailag* a római császári jogi supplication gyökerezik, de ennek sincs köze a querella nullitatishez.

4. Ezek után hallgassuk meg Plósz fejtegetéseit. Plósz a német és a magyar felülvizsgálati rendszert szembeállítván egymással, három lényeges különbséget állapít meg.

A reformatorius német felülvizsgálat már maga sem állott tisztán a jogegység szolgálatában, hanem a konkrét igazságos döntést is célozza. A magyar törvény felülvizsgálata lényeges részében már csakis ez utóbbit kívánja biztosítani. A német perben a felülvizsgálati jogkör ugyanis egyedül a jogegység legfőbb őre, a Reichsgericht¹⁷ gyakorolja. A magyar perben viszont a felülvizsgálati jogkör — már a sommás törvény hatálya alatt — megilleti az alsóbb bírósági fórumokat is, az alsóbb bíróság felülvizsgálati döntése pedig az igazságos ítélkezést és nem egyben a jogegységet szolgálja. A jogegység azonban ennek ellenére nálunk sem szenved hiányt, mert törvényeink a Kúria vezetőszerpét a felülvizsgálat körében is biztosítják a jogegység érdekében azáltal, hogy bizonyos, elsőfokon a járásbíróság hatáskörébe tartozó ügyek revízióját a Kúriához utalják.

5. A két felülvizsgálati rendszer eltér egymástól — és ez a második szempont, amelyre Plósz utal — az eljárás tekintetében is. A ténybeli adatgyűjtés a magyar polgári perben általában szóbeli tárgyaláson történik. Ez a szóbeliség kötelező. A szóbeli tárgyaláson gyűjtött peranyag az eljárás későbbi szakában is érvényben marad. A tárgyalási jegyzőkönyvnek, valamint a kiküldött vagy megkeresett bíró előtt a per folyamában felvett jegyzőkönyvnek és mellékleteinek tartalmát a perbíróság folytatólagos tárgyaláson akkor is figyelembe veszi, ha a felek azokra nem is hivatkoztak. Ez a szabály áll a fellebbezési bíróság előtti eljárásra is. Mindezekben az esetekben arról van szó, hogy a már kipuhalt peranyagot a bíróság megismerje. A magyar törvény szerint olyankor, midőn a bíróság kötelező szóbeliség mellett maga is hivatott tények kipuhatolására, a korábban gyűjtött ténybeli anyagot bírói ellenőrzés mellett a felek előadása és a szükséghez képest a vonatkozó iratok felolvasása által ismeri meg. Ha azonban a már végleg kipuhalt kész tényállást kell a felsőbb bíróságnak megismernie, tehát a felülvizsgálati eljárásban vagy a szóbeli tárgyalás nélkül tartott nyilvános előadású fellebbezés esetén, a törvény a bírói referátumot választja a felek ellenőrzése mellett. A felülvizsgálati eljárás során a bíróság a már összegyűjtött anyagot veszi figyelembe és azt tartozik is figyelembe venni, ezért a feleknek az eljárásban való kötelező részvétele csak fölös megterhelésüket jelentené. A felülvizsgálati eljárásnál a felek csak arra volnának kötelezhetők, hogy szóval ismertessék az ügyet és megjelöljék kérelmeik alapját. Ez a szóbeli előadás azonban nem előfeltétele az igazságos döntésnek. Ehhez képest az írásban előterjesztett felülvizsgálati, illetve csatlakozási kérelem az irányadó a felülvizsgálati szóbeli tárgyaláson és ezeket itt megváltoztatni vagy feljebb emelni nem lehet. Ugyanez áll a felülvizsgálat alapjának megjelölésére is. A törvény szerint az újonnan érvényesíthető tények és bizonyítékok szintén írásban adandók elő. A felülvizsgálati kérelem nyilvános előadása esetén pedig a feleknek felszólalási joguk egyáltalában nincs és a Pp. 529. §-a esetén a felülvizsgálati tanács a felülvizsgálati kérelem visszautasítása kérdésében a felek meghallgatása nélkül határoz.

A magyar peres eljárásban ily módon kifejezésre jutó írásbeliség Plósz beállításában logikusan indokolt. És habár a Pp. felülvizsgálati rendszere kevésbé zárközik el tényeknek revíziója elől, mint a német, itt a szóbeliség mégis mereven van keresztül-

* Bef. közl. — Az előbbi közl. 1. az 5. számban.

¹⁵ Michel, «Absolute Nichtigkeit von Zivil- und Strafurteilen 1906» című dolgozatában felsorolja az egész, erre a kérdésre vonatkozó irodalmat.

¹⁶ Hasonlóképp Wach, Vorträge I. kiad. 208. o.

¹⁷ Gerichtsverfassungs-Ges. 135. §. ZPO 545. §. Hasonlóképp az osztrák jogban is.

vive (ZPO 557. §.), ami sok panaszra ad okot, drágává és formalistikussá teszi az eljárást.¹⁸

6. Plósz cikkében plasztikusan domborítja ki azokat a különbségeket, amelyek a két törvény között a magyar felülvizsgálati alap ismeretes kiterjesztése folytán mutatkozik. A német törvény szerint a felülvizsgálati alap a jogszabálysértés. Az új magyar Pp. kihagyja a sommás törvénynek és a javaslatnak azt a szakaszát, amely kimondotta, hogy a felülvizsgálatnak csak jogszabálysértése esetén van helye és csak negative mondja ki azt, hogy a felülvizsgálat mire nem terjedhet ki, vagyis, hogy a ténymegállapítás rendszerint nem felülvizsgálható. Kivételesen azonban a tények felülvizsgálatát is megengedi a magyar törvény, ha a fellebbezési bíróság ténymegállapítása az iratokkal ellentétes, jogszabálysértéssel vagy nyilván helytelen következtetéssel történt. Ezzel a törvény a tény és jogkérdés elkülönítésének mesterkéltyű alap gondolatától egyszerű és természetes alap gondolatra tért át. A felülvizsgálatnak korlátozása most már abban rejlik, hogy a szóbeliség és közvetlenség mellett való eljárásban a harmadfokú bíróról részéről mennyiben lehetséges az alapos felülbírálat. Minthogy azonban a harmadfokú bíró előtt a tárgyalás és a bizonyításfelvétel célszerűségi okokból nem engedhető meg, azokat a kérdéseket, melyek alapos felülbírálatra csak tárgyalás és bizonyítás mellett lehetséges — nehogy appellatio a iudice bene informato ad iudicem peius informandum következzen be — a felülvizsgálatból ki kellett rekeszteni.

«Az az indok, tehát — mondja Plósz — amelyből a magyar Pp. szerint alakított harmadfokú bírósághoz intézett jogorvoslat korlátjának terjedelme le lett vezetve, lényegében ugyanaz, amelyet Németországban a fellebbezés és felülvizsgálat harcában a fellebbezés ellen a felülvizsgálat mellett érvényesítettek. Annak okát, hogy ebből az alapelvből az egyedül logikus következtetést a felülvizsgálat megszerkesztésére nem vonták le, ott kell keresnünk, hogy nem tudtak kellőképpen megszabadulni a francia mintaképtől. A francia semmisségi panasz folytán megindult eljárást a felülvizsgálati eljárás ugyan lényegesen megváltoztatta, mégis a vezérelvként szereplő törvénysértés és a jogegység biztosításának gondolata francia eredetű volt. A törvénysértés, amelyet az 1790. évi francia alaptörvény a törvény szövegének nyilvánvaló megsértéseként (*contravention expresse au texte de la loi*) jelöl és amelyet már maga a francia jog, a jogszabály helytelen alkalmazásának vagy az alkalmazás mellőzésének minősített, első tekintetre a római jogban látszik gyökerezni. A római semmisségi okkal (*expressim contra juris rigorem, specialiter contra leges etc.*) azonban nem azonos, csak a kifejezés módja közös a kettőnél, sőt a francia semmisségi panasz semmisségi oka és még inkább a német ZPO felülvizsgálati alapja kétségtelen ellentéte a *contra leges* római jogi semmisségi alapnak. A *revisio in iure* fogalmának nincs klasszikus eredete. A római *contra leges* semmisség lényegét megvilágítja Modestinus responsum (fr. 27., D. 42. 1.). A kérdés a következő volt: lehet-e hajtani az ítélet értelmében a pénzt a féltől, akit a törvény ellenére kamatok kamataiban marasztaltak, ha a fél az ítélet ellen jogorvoslattal élt, fellebbezése azonban nem volt törvényszerű? A válasz így szól: «si sententiae certa quantitas continetur, nihil proponi. cur iudicati agi non possit» vagy más szavakkal, ha az ítéletben csak határozott összegről van szó és abból nem állapítható meg az, hogy az összegben kamatok kamatai is foglaltatnak, úgy az ítélet nem semmis. E döntés indoka nyilvánvalóan az, hogy a törvénysértést nem lehet megállapítani oly esetben, midőn az csak az ügy újból való megvizsgálása mellett, tehát érdemleges iudiciumban lehetséges, mivel a iudicium megismétlését a jogerő kizárja. Erre az indokra utal az a körülmény is, hogy az idézett hely a *de re iudicata et de effectu sententiarum etc.* fejezetében olvasható. De ez a magyarázat általában összhangban van a római jogi semmisségi okok természetével is. Valamennyi ítéleti semmisségi okot az ügy érdemében hozott döntés felülvizsgálata nélkül kell megállapítani. Ez a tétel megáll a mai jog minden valódi ítéleti semmisségi okára nézve is».

¹⁸ V. ö. Fodor Ármán: «A felülvizsgálatról a polgári perrendtartásban» és Wach: Vorträge I. kiadás 215. o. — Említésreméltó, hogy az osztrák ZPO épen az ellenkező végleletet választotta; a törvény 509. §-a szerint a felülvizsgálati bíróság a revízió felett nem nyilvános ülésben, előzetes szóbeli tárgyalás nélkül határoz.

«A törvénysértés miatti semmisségnek nincs köze a konkrét ítélet helyességéhez, hiszen az ítélet helyességét annak újbóli megvizsgálása nélkül, anélkül, hogy eadem questio revocatur, megállapítani nem lehet. A törvénysértés miatt való semmisségnek az ítélet helyességétől függetlensége szintén közös sajátága minden római ítéleti semmisségnek és minden valódi mai ítéleti semmisségnek is. Ez különben ugyanaz a szempont, amely a semmisségi okokat a perújítási okoktól is megkülönbözteti. Érdekes e tekintetben, hogy a *venalis sententia* római jog szerint önmagában minden továbbiak nélkül semmis, míg a német *perrendtartás* 580. §-ának 6. pontja és a magyar Pp. 563. §-ának 7. pontja szerint az ítéletet, amelyet a megvesztegetett bíró hozott csak perújítással és csak akkor lehet megtámadni, ha a bíró hivatali kötelességét a fél irányában sérti meg».

«A felhozott indokoknál fogva az ítélet semmisségének fogalmával merőben szembehelyezkednénk, hogy ha a római törvénysértésen alapuló semmisségi okot durva helytelenségnek fognók fel (ez a nézete Renaud-nak) és azt ily irányban akarnók kifinomítani. A törvénysértés semmisségi okának kiterjesztése a törvény helytelen alkalmazására az *erreur de droit-ra*, nem vezethető le a római alap gondolatból és ezt a római jogi források egyenesen ki is zárják. Callistratus szerint (fr. 32., D. 42. 1.) nem lehet *sententia contra constitutiones*-ről szólni és fellebbezni kell az ítélet ellen, ha a bírónak a felhívó constitúciókkal szemben az a nézete, hogy azok nem támogatják az eldöntendő kérdést.»

Mindez alapon Plósz arra az eredményre jut, hogy a *revisio in iure* egyetlen elfogadható alapja csak a jogegység biztosítása lehetne. E cél érdekében azonban a jog és ténykérdést elkülöníteni nem szükséges. A legfelsőbb bíróságnak megmaradna vezető szerepe a jogalkalmazás körül akkor is, ha korlátlan fellebbezési bíróság volna. A magyar jogban azonban a Kúria döntvényei által is biztosítja a jogegység célját. —

Plósz Sándor gondolatain elmélkedve, az kell, hogy eszünkbe jusson, hogy a törvényalkotások és átalakítások mai lázas korában, mielőtt klasszikus értékű kódexeinkhez hozzájárulnánk, nem ártana a sors kegyelméből még fiatal, teljes erejében világító szellemű törvényalkotó mesterhez fordulni és megkérdezni őt és rajta keresztül a multat, hogy mi legyen a magyar jog fejlődése, nehogy a konzervatív munkában rombadöntsük azt, ami igazán értékes.

Dr. Kende Ernő.

Szemle.

— Az új igazságügyminiszter, Pesthy Pál volt szekszárdi kir. törvényszéki elnök és nemzetgyűlési képviselő, hivatalbalépése alkalmából csupán ismételhetjük mindazt, amit Nagynevű elődének kinevezésekor írtunk. (J. K. 1923. évf. 97. l.) Irigylésre méltónak mondtuk helyzetét, mert a háború előtt az igazságügyminisztereknek Deák Ferencsel, Horváth Boldizsárral, Szilágyi Dezsővel és Plósz Sándorral kellett az összehasonlítás próbáját kiállani, a mai Magyarországon minden új igazságügyminiszterre az a könnyű feladat vár, hogy elődének baklövéseit *ne* kövesse el, ne kodifikáljon, ne «alkosson», hanem a háború és a forradalom romjait lehetőleg eltakarítva igyekezzen a háború előtti jog uralmát az országnak változott közjogi keretein belül helyreállítani. Az új igazságügyminiszter működése annál áldásosabb lesz mentől többet sikerül a Magyar Törvénytárnak és a Rendeletek Tárának utóbbi évfolyamaiban található nagyrészt kétes jogászai értékű gyarapodásából hatályon kívül helyezni, mennél inkább fog abban közrehatni, hogy az igazságszolgáltatásnak háború előtti hagyománya és lelki egyensúlya helyreálljon. Az utóbbi irányban nem szónoklatokat várunk az új minisztertől, hanem elhatározott szándékot, hogy a bírói javadalmazást legalább arra a szűkös színvonalra emelje, amelyen a háború előtt volt. Minden becsületes államférfinak tudnia kell, hogy igazságszolgáltatásról és közigazgatásról komolyan nem lehet szó, ha a funkcionáriusait ama lehetetlen matematikai feladat elé állítjuk, hogy a békebeli fizetésnek átlagban 30%-ából a megélhetésnek átlagban az aranyparitás 150%-ára emelkedett költségeit fedezzék. Aki ezt a dilemmát tűri, sokkal vétke-

sebb az igazságszolgáltatás ezernyi bajában, mint azok, akik az igazságszolgáltatást gyakorolják. Sine Baccho et Cerere friget — nem csupán Amor, hanem Justitia is.

— **Fodor Ármin** kúriai bírónak kúriai tanácselnökké történt kinevezése igazságügyünk sivár korszakában, midőn politikai megbízhatóság rendszerint többet nyom a latban tudásnál és tehetségnél, kivételesen örvendetes esemény. Fodor Ármin az igazságügyminisztériumnak, a régi jó időből megmaradt egyik szilárd oszlopa, akinek kifejezetten apolitikus egyéniségét több mint három évtizedes fáradhatatlan, tudományos és kodifikáló munkának becsülettel kiérdemelt babérai díszítik. Minden nagy alkotás, amely ebben az időben a polgári perjog és a hiteljog terén igazságügyünket gazdagította, magán viseli Fodor mesteri szorgos kezének nyomát, a perjogi kódex ép úgy, mint a hágai váltó- és csekkjogi egyezmények, a bírósági szervezeti novellák ép úgy, mint a nemzetközi magánjogi jogsegélyre vonatkozó szerződések. Irodalmi munkásságának szinte már át sem tekinthető gazdag aratása, kezdve a néhai Márkus Dezsővel együtt kiadott háromkötetes polgári törvénykezési rendtartástól, a Fodor-féle ötkötetes magánjogtól, a szakadatlan szorgalomnak, a komoly jogászi erudíciónak és átfogó látókörnél ép úgy bizonyítéka, mint ahogy ékesen szóló cáfolata annak az illiteratus babonának, hogy a jog tudományos művelése és annak gyakorlati megvalósítása közt ellentét volna képzelhető. Nem hagyhatjuk említés nélkül, hogy Fodor Ármin jogászi alapfelfogása lényegében konzervatív, de bár ilyképp eltér attól az iránytól, amelyet e lap erős meggyőződéssel képvisel, konzervativizmusa, amely a jogi értékek tiszteletén alapul, tiszteletet parancsol. Ez az oka, hogy lapunk immár négy évtizede számíthatja nagyrabecsült munkatársai sorába és hogy az a megelégedés, amelyet kinevezése a magyar jogászság körében osztatlanul ébreszt, bennünket is benső, őszinte, meleg örömmel tölt el.

— **Hálókütkéből ellopott podgyász.** A nemzetközi hálókocsitársaság üzeméről az irodalomban vitás, hogy az fuvarozási, avagy szállodai üzemnek tekintendő s ehhez képest a vasúti hálókocsifütkéből ellopott tárgyakra nézve fuvarozásjogi, avagy szállodai (receptum-bóli) felelősséget lehet-e megállapítani. A párizsi semmitőszék és a kölni Oberlandesgericht szerint (Eger, XIII. kötet 127. l., XIV. kötet 207. l., XXIV. kötet 195. l.) egyedül a fuvarozásjogi szabályok irányadók. A magyar vasúti Ü. Sz. 28. §-ának (4). bekezdése szerint az utas a magával vitt tárgyakra maga tartozik felügyelni és a vasút azokért csak akkor felelős, ha vétesség terheli. Ez a szabály akkor is áll, ha a hálókütkéből lopják el az utas által fel nem adott, hanem magával vitt podgyászt. Ami már most a vétesség kérdését illeti, a magyar államvasutak hálókocsijaira érvényes szolgálati utasítás részletesen szabályozza a hálókocsikalauz teendőit és kötelelességeit, de seholyem írja elő azt, hogy ő az utasok podgyászára vagy egyéb holmijára őrködni tartozik, holott a nemzetközi hálókocsitársaság szabályzata szerint a kalauznak az is a kötelelessége, hogy az utasok «személye és biztonsága felett őrködjék». Ha a Máv. hálókocsi-utasításában mégis az foglaltatik, hogy a hálókocsikalauznak nem szabad aludnia, ez a tilalom nem a lopások megakadályozását, hanem annak a biztosítását célozza, hogy a kalauz a szabályzatban részletesen előírt kötelelességeit teljesítse (az éjszaka folyamán felszálló utasok elhelyezése, a leszállni kívánók felébresztése, általában az utasok kiszolgálása, a jegykezelésben való közreműködés, a vonatszemélyzettel szükséges egyéb érintkezés stb.). E tilalom megszegésével a kalauz nem a nem létező őrzési kötelelességet, hanem a szabályzatban előírt kötelelességeket sérti; az őrzés a rendszerint külön fütkében tartózkodó kalauznak nem is áll módjában. Egyedül azon az alapon tehát, hogy a hálókocsikalauz útközben aludt s ezalatt az utas kizárását a hálókütkéből ellopták, az Ü. Sz. 28. §. (4). bekezdésében említett vétességet és a vasútnak ebből folyó felelősségét már az okozati összefüggés kétségtelen meg nem állapíthatása miatt sem lehet kimondani. (Kúria 1924 február 6. P. IV. 1249/1923.)

— **Új könyvek.** 1. **Kuncz Ödön:** Bevezetés a jogtudományba. Danubia kiadása. Kereskedelmi jogunk ismert szorgal-

mas művelője e címen adta ki a közgazdasági egyetemen a jogi enciklopédiáról tartott előadásainak anyagát. Rövid jogbölcseleti bevezetés után a munka a magánjognak a gazdasági élet intézményeivel kapcsolatos lakónikus és lapidáris áttekintését nyújtja 170 oldalon. Irodalmunkban a Merkel, Kohler és mások rövid jogi enciklopédiáihoz hasonló munka Virozsilnak a múlt század ötvenes éveiben (németül) megjelent könyve óta hiányzott, bár a jogi enciklopédia a jogi tantervnek kiegészítő része. Kuncz könyve tehát hézagpótló, de a hézagot csak akkor fogja teljesen pótolni, ha a címében kifejezett ígéretet beváltja és a jognak egyéb részeire is kiterjeszkedik.

2. Dr. med. et jur. **Szász Béla** a testi sértésről írt monográfiájában (Pécs, Dunántúl könyvnyomda) az orvos és a jogász egyesített hozzáértésével tárgyalja a Btk.-nek a kritikára méltán rászoruló fejezetét. Sok helyütt éles logikára valló bírálata, amely a gyakorlat beható ismeretén alapszik, a Btk. majdani revíziójánál époly jó szolgálatot tehet, mint a törvény alkalmazásában.

3. **Angyal Pál:** Szociológia című munkája (Pécs, Dunántúl) II. kiadásban látott napvilágot. Loria és Palante műve magyar fordításának (az előbbi a Társadalomtudományi Könyvtárban, az utóbbi a Kultúra és Tudomány című vállalatban jelent meg) és Nagy Dénes Bevezetőjének kivételével magyarnyelvű rendszeres szociológia még mindig nincs. Angyal könyve tehát, amely 156 oldalon a társadalom fogalmainak, tényezőinek, alapintézményeinek és törvényeinek kompendiális összefoglalását nyújtja a rengeteg külföldi irodalomnak lehető méltatásával, kétségkívül fontos hivatást teljesít. El kell ismerni, hogy becsületes tárgyilagosságra törekszik, de a munka terjedelme kizárja, hogy a szociológia alapvető kérdéseivel kimerítően foglalkozhasson. Ez a szükségszerű konczesség az oka, hogy könnyen keveredik ellentmondásba. Így pl. azt olvassuk, hogy a szociológia «nem használja fel az érték fogalmát» (2. l.), majd pedig (3. l.), hogy a szociális törvények «a célok birodalmába vezetnek» inkább teleológikus kellőseget fejeznek ki». Ehhez hasonlóknak könnyen megzavarják a kezdőt, akihez a munka szól. Gazdag irodalmi anyagából, sajnos, oly alapvető munkák hiányoznak, mint pl. Franz Oppenheimernek szociológiája. Mindezek ellenére a könyv II. kiadásának megjelenése örvendetes jele az utóbbi években röviden destruktívnak bélyegzett tudomány iránt mutatkozó érdeklődésnek.

— **Magyar írók külföldön.** Hajdani boldog békeidőben ebben a rovatban örömmel adtunk számot arról, hogy a magyar tudomány jelei a külföldi szélesebb és tárgyilagossabb bírálat elé viszik a hazai kutatás eredményeit. Ma, kultúránk áldatlan állapotában, az alább felsorolt munkák részben a külföldre menekülés szimptomái és inkább fájdalmat ébresztenek, ha azt látjuk, mily gazdagok vagyunk tehetségekben és mily szegények azok értékesítésében.

1. **Kármán Elemérnek**, a magyar gyermekbírónak, akit igazságügyi kormányunk bölcsesége előbb a büntetőjárásbíróshoz, majd nyugalomba helyezett, egyszerre két nagyobb munkája jelent meg. Az egyik két kötetes mű: *Einführung in die Kriminalpädagogik* címmel, mint a «Pädagogische Reihe» című vállalat XX. és XXI. kötete, a másik: *Die Diebstähle der Kinder*, a Prof. Oestreich szerkesztésében megjelenő *Entschiedene Schulreform* XIII. kötete látott napvilágot.

2. **Dr. Hajnal Henrik** a Duna gazdasági és nemzetközi jogi jelentőségéről terjedelmes monográfiát bocsátott közre angol nyelven (The Danube its historical, political, and economic importance) Martinus Nijhoff ismert kiadásában. A munkát csak a kiadó prospektusából ismerjük, mert melyik szellemi munkás költhet ma Magyarországon 8 holl. forintot egy monográfiára?

3. A nemzetközi jogi összehasonlítás és tájékoztatás céljait szolgálja ez a sorozatos munka, mely *Handbook of foreign Legal Procedure* címen, Londonban H. D. Müller és dr. Harry Wolff szerkesztésében megjelenik. A munkában dr. Fraenkel Lipót budapesti ügyvéd rövidre fogott, de szabatos és áttekinthető részét nyújtja a magyar magánjog, kereskedelmi jog és perjognak. Az angol nyelvvilág jogászai számára hasznos tájékoztatást nyújt az összefoglalás.

Közgazdaság.

A Hungária Műtrágya, Kénsav és Vegyi Ipar Részvénytársaságnak 1924 március 10-én megtartott közgyűlése megállapította az 1923. évi mérleget és részvényenkénti 2500 K osztalék kifizetését határozta el. Az igazgatóság egyúttal felhatalmaztatott a részvények névértékének egy későbbi megfelelő időpontban 400 K-ról 1000 K-ra való felülbélyegzésére és 193,300 db, egyenként 1000 K névértékű új részvény kibocsátására, miáltal a társaság alaptőkéje 580.000,000 K-ra emeltetik fel. Az új kibocsátású részvények 2:1 arányban teljes egészükben a régi részvényeseknek fognak felajánlani. A közgyűlést követő igazgatósági ülésen Benes József úr, a társaság társelnökévé választotta meg.

Tekintettel a nyomdai munkabér és anyagárak tetemes emelkedésére, lapunk előfizetési árát is fel kellett emelnünk.

A «Jogtudományi Közlöny» előfizetési ára 1924 március 1-től a Döntvénytárral együtt havi 7000 K, negyedévre 21,000 K.

A Pesti Magyar Kereskedelmi Bank igazgatósága Weiss Fülöp elnöke alatt az elmúlt héten ülést tartott, amelyen az 1923. (nyolcvankettedik) üzletévi mérlegét megállapította. A 14,330.943,195 K-s eredményből (az előző évben 514.59 millió) költségekre, adókra és leírásokra fordított 9,521.654,555 (az előző évben 37.104 millió) K, az üzletév tehát 4,809.288,640 K tiszta nyereséggel zárult (az előző évben 143.54 millió), amelyhez a múlt évi áthozat fejében 9,326,695 K járul, úgy hogy a folyó évben összesen 4,818.615,335 K kerül felosztásra. Az igazgatóság indítványozni fogja, hogy a lefolyt üzletévre szóló osztalék 8000 koronában állapíttassék meg, ami az előző évi 400 K osztalék valorizált értékének felel meg. Az idei közgyűlés március 18-án állapították meg. 16671

A Hazai Bank r.-t. igazgatósága legutóbb megtartott ülésén megállapította az 1923. évi mérleget, amely 7,229.009,074 K-t tevő bruttó-bevételt, 2,832.006,043 K kiadást és ennek megfelelően 4,397.003,031 K tiszta nyereséget tüntet fel és elhatározta, hogy a március 22-ére egybehívott 29. évi rendes közgyűlésnek a tavalyi 250 K-val szemben 4000 K (a névérték 200%-ka) osztalék kifizetését fogja javasolni. Az igazgatóság Guttman Gyula és Vargha Miklós igazgató-helyetteseket igazgatókká, Kertész Gyula és Práger Tibor dr. főtitkárságukat cégvezetőkké nevezte ki. 16673

A Pesti Hazai Első Takarékpénztár-Egyesület igazgatósága a napokban megtartott ülésén megállapította az 1923. évi mérleget, amely 6,920.465,930-45 K-t tevő bruttó-bevételt 2,904.620,750-70 K kiadást és ennek megfelelően 4,015.845,179-75 K tiszta nyereséget tüntet fel és elhatározta, hogy a folyó hó 22-re egybehívott 84. évi rendes közgyűlésnek a tavalyi 1500 K-val szemben 20,000 K (a névérték 100%-a) osztalék kifizetését fogja javasolni. 16673

A Magyar-Cseh Iparbank r.-t. közli, hogy legutóbb megtartott igazgatósági ülésén alelnökké Forbáth Frigyes dr.-t választották meg, aki évek hosszú sora óta igazgatósági tagja és ügyvédje az intézetnek. Az igazgatóság határozata szerint a megüresedett igazgatósági tagsági helyet Engel János vezérigazgatóval fogja betölteni. Az 1923. évi tiszta nyereséget 1,139.062,353-54 koronában állapították meg. Az igazgatóság az e hónap 18-ára egybehívandó XIII. közgyűlésnek 100%-os osztalék kifizetését fogja javasolni (a tavalyi 25%-kal szemben), a tartalékalapnak 400 millióval leendő dotálását és hogy az alaptőke a tartalékok terhére öt milliárdra emeltessék fel a részvényeknek 1000 K-s névértékre leendő díjmentes felülbélyegzése útján. Ennek a tranzakciónak eredményeképp az intézet alaptőkei öt milliárdot, nyílt tartalékai pedig több mint 30 milliárdot fognak kitenni. 16674

Ügyvéd, idősebb kartárssal társulna, vagy helyettesítését, esetleg irodavezetését elvállalná. Felvilágosítást nyújt 199-59. telefonszám. 16675

Fővárosi irodában alkalmazást keres vagy társulna nagy gyakorlattal bíró fiatal ügyvéd, perfekt német, francia. Címet a kiadói hivatalba a hirdetés számára kérek. 16678

Zsebében valorizálódik és kamatozik a pénz!

LLOYDBANK RÉSZVÉNYTÁRSASÁG

Budapest, központ: V., Nádor-utca 9,

fiókok: V., Sas-utca 27 * VI., Andrassy-út 20 (Opera mellett)
VII., Erzsébet-körút 9-11 (New-York palota)

elfogad takarékkoronában betéteket

Lloyd-pénztárjegyre,

folyósít takarékkoronában

folyószámla- és váltóhiteleket

legelőnyösebb feltételek mellett

Vízkúrák, Zander, soványítás

inhalatórium, orvosi massage, villamozás, diathermia, quarz

Dr. MANDLER OTTÓ gyógyintézetében,
Budapest, IX., Kálvin-tér 10. (Bejárati Ráday-utca 2.) Telefon: József 3-75.

IV., Váci-u. 36.

Telefon:

József 146-52.

Ideal Írógép
Klotild-palota

Mindennemű

természettani, természetrajzi és chemiai
tanszert, valamint tudományos műszert
legelőnyösebben szállít

CALDERONI

Mű- és Tanszervállalat Részvénytársaság

Budapest, IV., Váci-utca 50.

Árajánlattal készséggel szolgálunk.



AKTATÁSKÁT

rendelésre a legolcsóbban készít

WEIL EMIL

bördíszműárúk gyára

Budapest, IV., Cukor-u. 5

Új kiadványaink!

CORPUS JURIS

(MAGYAR TÖRVÉNYTÁR)

AZ 1923. ÉVRE

Alapára ———— fűzve 12'—, kötve 14'—

Kapható fekete kötésben és mint a Hatályos Törvények Gyűjteménye, barna kötésben is.

MAGYARY GÉZA dr.

MAGYAR POLGÁRI PERJOG

A második, teljesen átdolgozott kiadás alapára ———— 40'—

DÖNTVÉNYTÁR

Büntetőjogi ———— XVI. kötet

Hiteljogi ———— XVI. «

Közigazgatási és pénzügyi ———— XV. «

Magánjogi ———— XVI. «

Perjogi ———— VIII. «

Egy-egy kötet alapára, fűzve ———— 3'—

Kapható:

Franklin-Társulat könyvkereskedésében, IV., Egyetem-utca 4
és Lampel R. könyvkereskedésében, VI., Andrassy-út 21,
valamint minden könyvkereskedésben.

Főszerkesztő:
Dr. Dárday Sándor.

Felölös szerkesztő: Dr. Vámbéry Rusztem. I., Bérc-u. 9. (Tel. József 108-69.)

Lapkiadó-tulajdonos: Franklin-Társulat IV., Egyetem-u. 4.

Franklin-Társulat nyomdája: Géczy Kálmán.

Főmunkatárs:
Dr. Teller Miksa V., Szalay-u. 3. (Tel. 3-95.)

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden hó 1-én és 15-én
Előfizetési ára Döntvénytárral együtt
havi 7000 K, negyedévre 21,000 K

Egyes szám ára 4000 korona

TARTALOM. Beszélgetés az igazságügyminiszterrel. — *Dr. Schuster Rudolf*, a m. kir. szabadalmi felsőbíróság elnöke: A kereskedelmi törvény 324. §-a. — *Dr. Beck Salamon* budapesti ügyvéd: A kötelesrész természetbeni kielégítéséhez. — *Dr. Hoffmann László* nyiregyházi kir. törvényszéki jegyző: Észrevételek a büntető törvényjavaslat 82. és 85. §-aihoz. — Szemle.
Melléklet: Hiteljogi Döntvénytár. XVII. k. 4. ív. — Közigazgatási és Pénzügyügyi Döntvénytár. XVI. k. 2. ív.

Beszélgetés az igazságügyminiszterrel.

Szimbolikus bölcsesség rejlik a Teremtés legendájában, amely a kaoszól való kibontakozás első lépését abban találta, hogy az Úr elválasztotta a világosságot a sötétségtől és a szárazföldet a vizektől. Abban a kaoszban, amelyet az elmúlt évek történelmi eseményei, úgy az emberi gondolkodásban, mint az intézményekben teremtettek, egyik legsajnálatosabb tünet az igazságszolgáltatás és a politika kritikátlan egybevegyülése volt, úgy, hogy minden igazságügyi feladatnak kiindulópontja szükségkép az az elvi álláspont: hogy az igazságszolgáltatást vissza kell adni hagyományos céljainak.

Ez a kétségkívül egyedül helyes elvi álláspont emelkedik ki Pesthy Pál igazságügyminiszternek beköszöntő beszédeiből s így kötelességünknek ismertük, hogy megkérdezzük az igazságügyminiszter urat: vajjon általános programjának egyes fontosabb kérdésekben mi lesz a gyakorlati következménye? Alább következő kérdéseinkre a miniszter úr a következőkben volt szíves válaszolni:

— Szándékozik-e a miniszter úr az igazságügyi szervezeten változtatni és az ú. n. szanálási javaslatnak lesz-e hatása a bírói létszám csökkentésére?

— Az igazságügyi szervezethez, amely alapja az igazságszolgáltatás hagyományos egyenletességének, nem kell és nem szabad hozzányúlni. Nem vagyok híve az egyesbírói rendszernek, amely legjobb esetben is csak átmeneti intézkedés lehet, de amelynek az államéletben helyrebillenő egyensúly beálltával meg kell szűnnie. Igaz, hogy a szanálási javaslat bizonyos mértékben kihat a bírói létszámra is, de nincs megállapítva, hogy a csökkentés mily arányban oszoljon meg, a bírói testület és a kezelő személyzet között. Minthogy kötelességszerűen öröködnöm kell a bírói függetlenség megóvásán, a bírói állások apasztása csakis a megüresedések be nem töltése útján következhetik be.

— Mi az álláspontja a miniszter úrnak a bírói javadalmazások kérdésében?

— Feltétlenül ragaszkodom a bírói külön státusz fenntartásához és természetesen arra fogok törekedni, hogy az e különállásból következő jogos igények kielégülést nyerjenek. Tisztában vagyok vele, hogy a tisztviselői fizetéseknek a szanálási javaslat szerint történő felemelése az aranyparitást meghaladó árak mellett a bírói karra, amely túlnyomó részében vagyontalan, egymagában nem jelenthet kielégítő megoldást. Ezzel karöltve kell járnia a gazdasági élet oly stabilizációjának, amelyben az árak fokozatosan csökkenve egyensúlyba kerülnek a kereseti lehetőségekkel.

— Mi igaz abból, hogy az ügyvédségre vonatkozólag felmerült a numerus clausus behozatala?

— Semmi. Erről már csak azért sem lehetne szó, mert a succrescentiának az egyetemeken történt csökkentése kizárja azt, hogy egy rókáról két bőrt húzzunk le.

— Gondol-e miniszter úr a közeljövőben a Ptk. megalkotására és a Kereskedelmi törvény átdolgozására?

— Új nagy alkotásokról ma szó se lehet. Előbb gazdaságilag és jogilag kell az országot kiépíteni, mert kodifikációra csak egy minden tekintetben egyensúlyozott államban kerülhet sor.

— Fenntartja-e Nagyméltóságod elődének valorizációs javaslatát?

— Semmi kétség, hogy a valorizációnak jönni kell. Hiszen a legfőbb bíróság gyakorlata, különösen a kötelesrész és a bal-eseti járulék kérdésében, kijelöli a jogfejlődésnek természetes útját. Hogy a jog e fejlesztése minő formában történjen, az még megfontolás tárgya.

— Remélhető-e, hogy a jogsegély és viszonzosság kérdései az utódállamokkal rövidesen elintézésre nyernek?

— Romániával a tárgyalásokat sikeresen befejeztük, Jugoszláviával már megkezdődtek, de a Cseh-Szlovák köztársasággal a tárgyalások, sajnos, már hivatalbalépésem előtt holtpontra jutottak. Önként értetődik, hogy e kérdések kielégítő megoldása nem a mi egyoldalú elhatározásunktól függ.

— Minő álláspontot foglal el miniszter úr elődének büntetőnovella-javaslatával szemben és arra a javaslatra vonatkozólag, amelyet a kormány a kivételes hatalom likvidálásával kapcsolatosan az 1922: XVII. tc. 6. §-a alapján benyújtott?

— Ami az első kérdést illeti, a büntetőnovella javaslata még megfontolás tárgya. Nem szorul bővebb indoklásra, hogy ott, ahol az élet túlhaladta a kódexet, a hézagpótló munkát el kell végezni. Ettől azonban különválasztandók azok az ideiglenes rendelkezések, amelyeket a pillanatnak másként meg nem oldható aktualitása vet fel s amelyeket, véleményem szerint, mindig a kódextól elkülönítve kell megoldani. Tudatában vagyok annak, hogy a szerves törvénykönyv, amely évtizedeken át a bírói gyakorlatban és a polgárok lelkében él, minő erkölcsi erőt jelent. Ép ezért törekedni fogok arra, hogy a büntető kódexek hatálya a maguk eredetiségében minél előbb helyreállhasson. — Ami a kivételes hatalommal kapcsolatos kérdést illeti; erre a felelet meghaladja hatáskörömet, minthogy valójában nem igazságügyi, hanem politikai probléma. Annyit azonban úgy erre a kérdésre, mint az igazságügyi és politikai atmoszférák elkülönítésére vonatkozólag mégis mondhatok, hogy józan megértéssel az érzelmi szempontok és a politikai érzékenységek enyhíthetők. Ebben a megértésben azonban nemcsak a kormányzatnak, hanem az érdekelteknek is közre kell működni. Meg vagyok győződve, hogy a bíróságban sem fog hiányozni az igazságszeretet nemes hagyományainak oly követése, amely megértést tanúsít az egymást megértők iránt.

* * *

Midőn az igazságügyminiszter úr megértést hirdet, mi is kell, hogy tanácsát kövessük. Megértjük, hogy ma az igazságszolgáltatás legfőbb örének a helyzete épen nem könnyű, mert hatásköre csak arra szorítkozhatik, hogy az igazságszolgáltatás menetének szabadságát biztosítsa és a beavatkozás maximuma csak abban állhat, hogy minden beavatkozást kizárjon. De a szellem, amelyet az igazságügyminiszter hirdet, egészséges és bizonyára alkalmas, hogy az igazságügyi atmoszféra megtisztulásához és a kilengések megszüntetéséhez hozzájáruljon.

A kereskedelmi törvény 324. §-a.

Ez a §. így szól: «Pénzbeli tartozásokat, a forgatható vagy bemutatásra szóló papirokon alapuló tartozások kivételével, az adós, amennyiben a szerződésből, az ügylet természetéből vagy a szerződő felek szándékából más nem következik, saját veszélyére és saját költségén azon helyen köteles fizetni, hol az ügylet megkötésekor a hitelezőnek kereskedelmi telepe vagy ilyennek nem léteben lakása volt.»

E §-al kapcsolatosan nem óhajtok azzal a kérdéssel foglalkozni, vajjon «pénzbeli tartozások» alatt mit kell érteni, mivel azt a kérdést, hogy nemcsak kölcsönből és hasonló alpból származó tartozások számítandók ide, meghaladottnak tekintem és így szűk magyarázatra tényleg nem forog fenn elfogadható ok.

E §-al kapcsolatban fontosabb az a kérdés, vajjon a törvény a 324. §-ban egy külön *teljesítési* helyet akart-e státuálni? Előrebocsátom, hogy erre a kérdésre nemmel felelek.

Ezzel a kérdéssel nálunk már több jeles jogász foglalkozott. (Ezek itt mind fel nem sorolhatók és csak néhányat említek: Grosschmid B. Fejezetek I. köt. 770., 782. old. stb., Schwarz G. Magánjogi fejtegetések 13. skv. old., dr. Kovács M. Jogt. Közl. LVII. évf. 59. old., dr. Sente Lajos 1922 márc. 23-án az Ügyvédi Körben tartott felolvasás (külön kiadásban is «Valutatartozások fizetése»), dr. Proszwimmer B. a Magyar Jogi Szemle IV. évf. 4. számában «Pénztartozások teljesítési helye» stb.)

E kérdéssel foglalkozók többsége a feltett kérdésre igennel felel, vagyis a 324. §-ban külön teljesítési hely megállapítását látja, amely nézetet dr. Nagy Ferenc, dr. Neumann Á. is vallják.

Az én felfogásommal megegyező felfogást találtam Grosschmid idézett munkájában és dr. Sente előadásában.

De különösen felemlítendő, mint eddigi előzmény az a fontos körülmény, hogy a kir. Kúriának mondhatni állandó gyakorlata az, hogy a 324. §. a pénztartozások fizetésére nézve külön teljesítési helyet állapított meg, vagyis a Kúria judikaturája értelmében a 324. §-ban megállapított fizetési hely = teljesítési hely. Ez ellen több jogeset megbeszélése alkalmával a Magyar Jogi Szemleiben ismételtén felszólaltam, eddig eredménytelenül. A kérdést azonban oly fontosnak tartom, hogy azt itt röviden megvilágítani talán nem felesleges, mert ezt letárgyaltnak és közmegegyezésre elintézettnak nem tekinthetem.

Ami mindenekelőtt a Kúria gyakorlatát illeti, meg kell jegyezni, hogy az már azért sem fogadható el, mivel nélkülözi az indokolást; a Kúriának erre vonatkozó határozatai kijelentik, hogy a 324. §. a fizetés tekintetében a hitelező telep-, illetve lakhelyét állapítja meg teljesítési helyként. Ily kijelentés nem indokolás, mert ez a §. *teljesítési* helyről nem is szól, hanem csak azt rendeli, hogy az adós *fizessen* a hitelező telep- vagy lakhelyén. Ez még korántsem jelenti *teljesítési* hely kijelölését, amint látni fogjuk.

A keresk. törv. 322. §. szerint — más megállapodás stb. hiányában — az ügylet a *kötelezettnek* telep- vagy lakhelyén teljesítendő. Jól meg kell azt jegyezni, hogy ez a főszabály. Ez alól nem szabad több kivételt tenni, mint amennyit maga a törvény tesz. Már pedig a teljesítésre nézve fenti főszabályt megállapító 322. §. maga ez alól csak *egy* kivételt tesz, mondván «a *következő §-ban* érintett eset kivételével»; ez a «következő §.» a 323. §., amely a dolognak a felek tudtával való tárgyalás helyét mondja így esetben teljesítési helynek. De már a 324. §-t a *törvény nem veszi ki* a 322. §. rendelkezése alól.

Vagyis: nem szabad a 322., 323. és 324. §-ok világos egymáshoz viszonyított és világos szerkesztést kiforgatni abból a beállításból és szövegezésből, amelyet a törvényhozó adott. Ha az utóbbi a 322. §. alól nemcsak a 323. §-t, hanem a 324. §-t is ki akarta volna venni, akkor annak kifejezést is adott volna.

Abból továbbá, hogy a 324. §. szerint az adós a hitelező telep- vagy lakhelyén köteles fizetni, miért kell *teljesítési* hely megállapítását kiolvasni? Sőt a 324. §-ból éppen az ellenkező olvasható kell. Ez a §. ugyanis kimondja, hogy adós «*saját veszélyére és saját költségén*» tartozik fizetni. Ezt nem lehet másként magyarázni, mint úgy, hogy az adós a pénzt a hitelezőnek ennek telep- vagy lakhelyére elküldeni köteles, vagyis a törvény itt azt az általánosan elfogadott magánjogi szabályt fejezi ki, hogy minden pénztartozás — kivéve a forgatható vagy bemutatásra szóló papírt — ú. n. «Bringschuld», azaz az adósnak kell elvinni a pénzt

a hitelezőhöz vagy ennek részére el kell küldenie, természetes, hogy ez az adós veszélyére és költségén megy, mert a hitelező kellő időben a követelt pénz birtokába kell, hogy jusson minden levonás (posta stb. költség) nélkül. Ezt a «Bringschuldra» vonatkozó általános jogszabályt juttatja a 324. §. kifejezésre. Ha ezt másképp értelmezzük, azt kérdezem, vajjon mi értelme, célja és jelentősége legyen annak a kitételnek «saját veszélyére és költségén?» Hisz ha a hitelező telep- vagy lakhelye *teljesítési* hely lenne, akkor az a hozzátétel felesleges, mert ha valamely meghatározott helyen *teljesítenem* kell, akkor az egészen bizonyos, hogy ezt csak saját veszélyemre s költségemen tehetem.

Schwarz G. (id. m.) a törvény előmunkálataiból következőre, erre a hozzátételre azt mondja, hogy az «merőben felesleges, mert magától értetődő». Ezzel a kérdést elintézni nem lehet. Ha törvény magyarázatánál a törvénynek igen fontos rendelkezésére azt mondom, hogy az felesleges és úgy nézem, mintha nem is léteznék, akkor mindig téves konkluzióra fogok jutni és oly lejtőn mozgok, ahol nehéz lesz a megállás. Az egyedüli helyes álláspont csak az lehet, hogy a törvényben foglalt rendelkezések egyikét se tekintsük feleslegesnek, mert feltételezhető-e, hogy a törvényhozó feleslegest akart kimondani?

Ennek a kitételnek tehát nézetem szerint igen nagy jelentősége van és éppen ez a kitétel alkalmas arra, hogy a helyes törvényt magyarázatra vezessen, úgy, hogy az adós a 324. §-ban foglalt rendelkezésnek megfelelően akkor, ha a pénztartozását a lejárat napján saját telep- vagy lakhelyén szabályszerűen a hitelező telep- vagy lakhelyére címezve postára adja; akkor kellő időben, kellő helyen és kellő módon teljesített a 322. és 324. §-oknak megfelelően. Ha a hitelező az ily módon elküldött pénzt későn kapja, ezért az adós nem esik késedelembe, mert hisz a hitelezőnek jogában állott szerződésileg egyebet kikötni. Ha pedig a pénz, pl. elveszne stb. ez a 324. §. világos szavai szerint az adós veszélyével jár és a «Bringschuld» természetében rejlik. A 324. §. éppen a «Bringschuld»-ot és vele járó jogi konstrukciót akarta kifejezésre juttatni, midőn szemben állítja a forgatható s bemutatásra szóló papirokon alapuló «Holschuld»-dal, mert hisz tudjuk, hogy pl. váltónál a hitelező tartozik az adósnál jelentkezni a pénzért.

A pénztartozások e kétféle fajtája kihatással van, különösen az illetékességre, mert a «Bringschuld»-nál, tehát a 324. §. esetén, az én értelmezésem szerint az adós az ő telep- vagy lakhelye szerint illetékes bíróságnál perelhető, míg a «Holschuld»-nál a fizetési hely irányadó, lehet, hogy az a hitelező telep- vagy lakhelye, de lehet más is. Vagyis a 324. §-ból kiolvasható, hogy a fizetés helye rendszerint nem a teljesítés helye, sem nem illetékességet megállapító hely, ha csak nem váltókról stb. van szó.

Hogy a *teljesítési* hely és a *fizetési* hely tehát nagyon is nem azonos, az eddigiekből is kitűnik; de különösen kitűnik a Pp. 29. és 30. §-aiból is, ahol az első a *teljesítési* helyet veszi irányadónak az illetékesség szempontjából, míg a 30. §. szerint a *fizetési* hely illetékességet csak váltónál és cseknél állapít meg. Ezért a 324. §-t sem lehet úgy értelmezni, hogy az teljesítési helyet állapít meg, mely külön illetékességet von maga után. Ami ezt a 324. §-t de lege ferenda illeti, kétségtelen, hogy a hitelező telep- vagy lakhelye *nem* lesz teljesítési hely, mert a polg. tkv. terv. biz. szöv. 861. §. (I. tervezet 1113. §.) a német ptkv. 270. §-ával megegyezően, világosan kimondja, hogy abból, miszerint az adós a pénzt a hitelező telep- vagy lakhelyére köteles «elküldeni», nem következik, hogy az *teljesítési* hely lenne. Tudom jól, hogy a terv. indokolása azt mondja, hogy a keresk. törv. 324. §. szerint a hitelező telep- vagy lakhelye lévén teljesítési hely, a terv. ezen változtatni óhajta. Ez az indokolás azonban nem érv; ez is, épúgy mint a Kúria ítéletei csak kijelentést tartalmaz, amely semmi meggyőző erővel nem bír. Én azonban a terv. indokolásából azt látom, hogy helyteleníti azt, miszerint a hitelező telep- vagy lakhelye, ahová az adós a pénzt elküldeni köteles, teljesítési hely legyen.

Végül rámutatok arra, hogy a háború előtt ennek az egész kérdésnek talán nem volt ez a mélyreható nagy jelentősége, mint ma, ezért bíróságaink sem tartották szükségesnek a kérdéssel behatóan foglalkozni és a 324. §-nak annak első elolvasásánál felületes benyomást keltő értelmezést adtak.

Csonka-Magyarországon azonban ez a kérdés nemcsak az illetékesség, de főképp a valuta szempontjából fontos. Ezért nagyon kíváncsún tartom, hogy addig is, amíg a ptkv. életbe

lépése folytán a 324. §. hatályon kívül helyezése mellett a terv. id. rendelkezései fognak hatályba lépni, a kir. Kúria eddigi álláspontját vegye revízió alá, mert a mostani gyakorlat, mely a fent kimutattak szerint a helyes törvénymagyarázatnak nézetem szerint nem felel meg, rákényszeríti a magyar honosra a külföldi bíróság illetőségét, ezzel a külföldi törvény alkalmazását és különösen a külföldi valutát stb. Ezt ne tegyük, ha törvény keretén belül kikerülhetjük.

Dr. Schuster Rudolf.

A kötelesrész természetbeni kielégítéséhez.

I. Néhány év előtt, amikor a szerkesztőség bizalmából az én kezemen keresztül vándorolt a beküldött cikkek egy része a papirkosárba, az egyik cikkíró azzal vélt jogcímet alapítani az írásához, hogy egyízben — a nyolcvanas években — a szerkesztőség közlésre érdemesítette írását. Talán szabad nekem is hivatkoznom, hogy a tárgyalt témával behatóan foglalkoztam «A kötelesrész jogállása» című pályamunkában. Ez a hivatkozás bizonyos ismétléseket, föltéve az olvasó szíves buzgalmát, talán mellőzhetővé tesz. De a fenti visszaemlékezés a nyolcvanas évekre, nekem is eszembe juttatta, hogy — azóta már sok minden másképp van. A háborúval járó nagy változások a nézetek revíziójára a legkedvezőbbek, önmagunk előtt is fölvetik a nézetek újabb felülvizsgálatának szükségét és így a helyesebb megismerésének egyik, a saját nézeteinkhez való olykor objektíve erőszakolt, de szubjektíve ezt az erőszakolást észre nem vevő ragaszkodását elhárítják az útból. Előbbi ítéleteink előítélete alól szabadulnak — ezzel a kötetlen, a multunkkal szemben felelősséget nem érző gondolkodással újra vizsgálva a kérdést, jutottam arra az eredményre, hogy a kötelesrész pénzhagyományi megoldása, amely az én korábbi álláspontom volt, amely álláspontot a magyar kodifikáció és judikatura is állandósággal alapul vett — helyes a mai viszonyok között is. Ez okból engedtessek meg, hogy a budapesti ügyvédi kamara felterjesztése ellen, amelyről *elvéleg* szívesen hiszem, hogy megfelelő súllyal értékeli, felszólaljak.

II. A kamarai fölterjesztés nem elég őszinte. A panaszok kiindulópontja itt is a pénzromlás. A kötelesrész újból fölvetett centrális vitája elcsendesedett, de most új erőre kapott, mert a kötelesrész pénzkövetelés jellege reáthárította a kötelesrészre jogosultakra mindazt a hátrányt, ami általában a pénzhitelezőket érte. Érthető, ha orvosszereket keresnek az elértéktelenedés ellen. A valorizáció problémája kopogtat a kötelesrész területén.

Meg kell azonban állapítani, hogy a kötelesrész, ezidőszertinti problémája nem örökjogi, hanem az általános valorizációs kérdés egy külön hajtása. A kamara azonban kiszakítja a kötelesrész kérdését a valorizációs gondolkodáskörből és az örökjog területén keres megoldást. Az őszinteség annak az éles beállításhoz hiányzik, hogy a — cél — a pénzértékromlás meggyógyítása, az eszköz: az örökjogi jogszabály megváltoztatása. Minden fenntartás nélkül el kell ismerni, hogy pusztán a pénzértékromlásból eredő bajok elhárítására a kötelesrésznek természetbeni kiadása megfelelő eszköz. De tisztában kell lenni azzal is, hogy ilyenképpen a valorizációs problémát nem oldottuk meg, csak megkerültük és hogy mindig meggondolandó, hogy egy oldalteső körülmény okából más szempontok szerint igazodó jogtétel megváltoztatás. A gyógyászat tudományának állandó gondja, hogy az alkalmazni kívánt gyógyszer, még ha a betegség leküzdésére beválik is, nem hat-e hátrányosan egyébként a szervezetre. A kötelesrész pénzhagyományi jellege alig volt már támadásoknak kitéve, az irodalom és joggyakorlat állandósult tétele volt. Nyilván, nem a tétel önmagában való helytelensége szólaltatta meg a kamarát, hanem egyedül a pénzromlás elhárításának igyekezete — újból nem őszinte a felterjesztés — amikor a kötelesrész örökös minősége mellett felvonultatják a valorizációs ütköztyán felül (amelynek fősúlyát a felterjesztés is elismeri), akár az Országbírói Értekezletre történt (nézetünk szerint nem helytálló) hivatkozást, akár az etikai szempontok követelményeit, mert a pénzromlás nélkül se az Országbírói Értekezlet helyesebbnek gondolt értelmezése, se az etikai érzés nem bolygatta volna fel újra a vitát.

Ami az Országbírói Értekezletre való hivatkozást illeti, amelyet Almási Antal is legutóbb nagy nyomatékkal hangsúlyozott (Jogt. Közl. 1923. 24. sz.) arra a következő a válaszuk. Megállapodott felfogás az, hogy az Országbírói Értekezletnek önálló kút-

fői ereje nincs és csak a rátámaszkodó szokásjog ad kútfői erőt. Ennek folytán a jogtétel az, amit a szokásjog kifejlesztett, nem amit az Országbírói Értekezlet mond. A szokásjogról az Országbírói Értekezletre való visszanyúlás a jogtételeességének elejtése, már pedig a jogtételeességének erkölcsi súlyát kívánja ez a hivatkozás a saját álláspontja javára hasznosítani. A hivatkozásban tehát az önellenmondás bizonyos foka bujlik el. Arra az első kérdésre vajjon igazán a természetbeni kielégítés alapján áll-e az Országbírói Értekezlet, ki nem térünk és utalunk az e kérdés körül lefolyt vitára.

III. A kötelesrész pénzhagyományi kielégítése nem mindenben hátrány a kötelesrészesre. Csak két szempontra utalunk. A kötelesrész a deláció pillanatával adott igény, amely születésével zárt igénygé válik. A hagyaték állagában utóbb bekövetkező változások nem érintik; a hagyaték bárminő deteriorációja nem esik a kötelesrészes rovására, amelynek esélyeit az örökösök viselik. Ugyanilyen a helyzet a hagyatéki terhekért való felelősség kérdésében is. A hagyaték terheiért elsőízben az örökösök felelnek. A kötelesrész örökös konstrukciója mellett a hagyatéki hitelező az egyetemlegesség alapján a kötelesrészes ellen épűgy fordulhatna, mint a többi örökös ellen, sőt fordulhatna elsősorban a kötelesrészes ellen, akinek csupán az örökösársak elleni visszakereset kisebbértékű remediuma jutna. E vonatkozásban is kedvezőbb a kötelesrészes pénzhagyományi megoldása, amely a kötelesrészt örökösödési jutójának birtokában föltétlenebbül védi meg. Ez a két példa enyhe illusztrációt nyújt az orvosszerek oldalhatásáról szóló fenti megjegyzésünkhöz. Egyebek között tehát ezek a következtetések is meglesznek annak, ha, amint a kamarai felterjesztés mondja — a kötelesrészt az örökösökkel — «egyenjogusítják».

IV. Az örökös jogállás főérve: az etikai követelmények, a vérség jogának emlegetése. Elfogadjuk, hogy az etika megkívánja a lemenők kényszerű részesedését; de anélkül, hogy a juttatás jogi formájával is kötelezően előírná, hogy a juttatás az örökös jogállás alakjában történjék. Ha ez az álláspont igaz volna, erkölcstelennek kellene tartanunk a legtöbb örökjogi rendszert, amelyek nem adnak örökös pozíciót a kötelesrészesnek. Helyénvaló lesz ha figyelmeztetőül a vérségi jog legerősebb hirdetőjének, Grosschmidnek egy mondatát iktatjuk ide: «A vérszármazás pusztán természettani ténye, ez még nem alapít örökjogot.» (Magánjogi tanulmányok II. kötet 173. l. A kötelesrésztől.) Grosschmid szerint «a nevelés, érintkezés ezernyi szála és sajátsága», a kiadás szempont. Az apával együtt gazdálkodó fiú, akinek munkája sok esetben az apai vagyonszerző — szorulna háttérbe — a gazdaságtól, annak munkájától távolálló fiú javára. Vajjon olyan nagyon etikus eredmény ez? Az esetek javarészeben pedig ez a legfőbb oka a kötelesrészt szorításnak. Azt sem nagyon értjük, hogy ha az utolsó félévszázadban az etika valahogyan elbírta, hogy a kötelesrészes hagyományt kapjon, micsoda rejtett összefüggések vannak a pénzértékromlása és az etikai követelmények megnagyobbodása között. A francia «reserve» nem az etika nagyobb erején alapszik. Ugyancsak Grosschmidből idézzük Napoleonnak, a Code civil megteremtőjének öccséhez írott levelét: «Te csak hozd be Nápolyba a Code civil-t és meglásd, hogy minden, ami nem hozzád szít, rövid időn szétfoszol, ellenben, amit magad fenntartani akarsz, meg fog szilárdulni. Ez a nagy jó oldala a Code civilnek... Megszilárdítja hatalmat, hisz, ami nem hitbizomány, az mind össze fog omlani és nagy családok csak azok maradnak, amelyeket magad hitbizományiakká emelsz. Ezért buzgólkodtam én a Code civil mellett és ez indított annak behozatalára.» (Magánjogi tanulmányok, I. k. 507. l.) Tisztán politikai és nem is szentimentális, hanem meglehetősen nyers politikai megfontolások vezettek a reserve-re a francia jogban.

V. A kamarai felterjesztés józanul látja, hogy az örökös jogállás és vele a természetbeni kielégítés nem lehet általános szabály és a bíróságokra kívánják bizni, hogy «szükség esetén» a pénzbeli kielégítés alkalmazásával találják meg a kielégítő megoldást. Hogy mikor lesz helyénvaló a pénzbeli kielégítés, annak nyilvánvaló főesetét a kamarai fölterjesztés az üzemegység megővésének szempontját — tehát egy gazdaságpolitikai értékelést — fogad el. Amily kíváncsi, hogy a jogszabályok megalkotása a gazdaságpolitikai követelmények útmutatása szerint történjék, annyira nehéz dolog a bíró kezébe adni a gazdaságpolitikai értékelés esetenkénti elvégzését, a bírótól várni ezt a munkát, aki

egyebek között az ítéletet jogilag indokolni is tartozik. Az elsőbíró — mondjuk — valamilyen úton kifejti a maga gazdaságpolitikai nézeteit, amelyekre ítéletét alapítja. Most jön a fellebbviteli bíróság, amely esetleg más gazdaságpolitikai felfogást vall. Gazdaságpolitikai viták foglalják el a jogi viták helyét, a szabályhoz kötöttség helyett mozgó szabad egyéni vélemények lesznek az ítélezés alapjai. Vagy hogyan gondolja a kamara annak szabályozását, mikor elégítessék ki a kötelesrész természetben, mikor pénzben? Ennek a szabályozása nélkül alig bír értékkel, az oda-vetett utalás, hogy a bíróságnak módja lesz így is, úgy is dönteni, ahogy helyesnek látja. Ez a vagylagosság a teljes bizonytalanságot jelentené, ami a perek nem kívánatos szaporodására vezet, mert hiszen mindenki megkísérélheti a szerencsét, hátha a bíróság az ő esetében gazdaságpolitikailag a természetbeni megosztást véli helyesnek. Arra is figyelemmel kell lenni, hogy a pereskedés interregnuma alatt a perrel megtámadott és a bíróságban bennülő örökös a helyes gazdálkodásban (befektetések eszközölése) mennyire megzavarja az a bizonytalanság, hogy esetleg természetbeni kielégítést fog megítélni a bíróság. A konzervatív és konzerváló örökjog területén az sem helyes, ha az öröklés szabályát a posteriori egy esetre szóló érvénnyel az ítélethől tudjuk meg. Az öröklés «sorsjátékszerűségét» akkor is általában tűrhetetlennek az etikába ütközönek érzik, ha ez a tételes szabály folyamánya, ez a sorsjátékszerűség csak növeledik, ha eseti döntésekre bízunk, hogy kinek mi jár. Így visz az etika nevében követett reform olyan eredményekre, amelyek az etikának visszatetszők.

VI. Ha az örökhagyó már élők között átruházta vagyona egy részét valamelyik örökösre, gondolom az esetre a kamarai fölterjesztést az élők között átruházott vagyonrészre a természetbeni kielégítést nem tervezi és kénytelenségből beéri a pénzbeli kielégítés szurrogatumával. Ez az elég gyakori eset tehát bírói mérlegelés nélkül is kettősségre vezetne. Viszont, természetbeni kielégítés kényszerének megkerülése nagyon sokszor a vagyon élők közötti átruházására késztetné a leendő örökhagyót, hogy így biztosítsa a birtok osztatlanságát. A természetbeni kielégítés szabállyá válása esetén ezzel a gyakorlati következménnyel számolni kell. Bizonyos számú esetben ez paraszt Lear királyokat teremtene. A kiszemelt örökös talán sokszor nógatólag igyekeznék a szülőt befolyásolni az élők közötti átruházásra. A családi háborúság idéződik fel; ez a következése a családi érzés vélt nagyobb respektálásának.

VII. Az örökhagyónak jussa van osztályt tenni örökösei között. Kijelölheti, hogy vagyona melyik része, melyik örökösnek jusson. Ez az osztálytevés köti az örökösöket, amíg a kötelesrész hányados sérelmét nem jelenti, ebbe tartoznak belenyugodni. Tartozik tehát az örökös abba is belenyugodni, hogy az örökhagyó neki csupán készpénzt juttat. Az örökös, akire így a kötelesrész számszerű nagyságának megfelelő pénz testáltatott — nem panaszkodhat semmi sérelmet — miért adjunk ennél több jogot annak a leszármazónak, akivel a végrendelet esetleg mostohábbban bánt. Nyilván ő sem igényelhet több végrendeleti juttatást annál, aminek megtámadására a jog nem adna eszközt. Azután, ha természetbeni kielégítésre jogosítanak föl a kötelesrészre jogosultat, ez az örökhagyó által rendelt osztálytevést egészben megbotlygatja. A természetbeni igénytel gyakorlatilag elveszük az örökhagyó jogát, hogy vagyonát megjelölt alkatrészek szerint adják azok kezébe, akiket arra alkalmasnak ítél. Hogy melyik vagyonalkatrész, mely örökös kezébe jusson, ennek alig lehet illetékesebb bírója az örökhagyónál. Az örökhagyó ebbeli rendelkezéseit a kötelesrész természetbeni kielégítése értéktelenné tenne.

VIII. A kamarai fölterjesztés egyik rúgója, hogy a Kúria, ha már nem akar valorizációs törvény nélkül valorizálni, hát segítsen akként, hogy a kötelesrész természetben ítéltje meg. Ehhez nem kell törvény. A kamara tehát nem bíz a kötelesrész pénzbeli valorizálásában. Ezért kívánja a természetbeni kielégítést.

Két álmódó ember beszélget. Az egyik felsóhajt: Hajh, ha egyszer egy millióm lehetne. Mire a másik azzal fordul felé: Mit adnál nekem? És rávág a felelet: Ebből semmit, kívánj te is magadnak. Hátha a kamara nem bíz a valorizálási kívánságba, de egy másik fölterjesztésben mégis kéri a bírói valorizálást — ugyanazzal az erővel kívánhatta volna magának — a kötelesrész pénzbeli valorizálását.

IX. Meg kell emlékezni arról az érdekes kísérletről, amellyel a

budapesti ítélőtáblának a Magánjogi Döntvénytár folyó évi március 1. számában közölt ítélet a kérdés megoldása felé törekszik. Az ítélet a pénzbeli kielégítés elvi alapjait megtartja, de korrigálja a kötelesrész javára a régi álláspontot a valorizációval (helyesebben: az értékelési időnek a kifizetési időponttal való egyezővé tételével), az örökös javára pedig megkorrigálja a természetbeni kielégítésre megadott facultas alternativa-val. Ahogyan néhai Fayer László írta az ekkor még fiatal Frank német professzor könyvéről, «nincs kizárva, hogy az a jövő zenéje.» A facultas alternativa fölvetése mindenesetre józanul int arra, hogy a kérdésben ne domináljon egyoldalúan a kötelesrész érdeke védelme, amely egyoldalúságra a szentimentális drákozás már-már rácsábította jogászainkat.

Dr. Beck Salamon.

Észrevételek a büntetőtörvényjavaslat 82. és 85. §-ához.

A javaslatnak 82. §-a teljesen eltörli a vádirat elleni kifogásokat s helyette az észrevételezésnek nyit teret. Nem áll rendelkezésre az indoklás és így csupán a törvény általános céljaiból következtetem, hogy ennek az intézkedésnek az a célja, egy fokozattal megrövidíteni a bűnügyet s ezzel is közelebb juttatni a befejezéshez.

Nem valószínű, hogy az ügyvédség szó nélkül engedné a védelem egyik fegyverét a kezéből kiutni s e pont körül hevesebb harcokra van kilátás. A javasolt egyszerűsítésnek minél biztosabban való keresztülvitele érdekében is, de meg a régi joggal való kapcsolat megtartása s komoly jelentőségű ügyekben a védelemnek minél nagyobb szabadsága érdekében is célszerű volna, ha a javaslat a vádirat ellen használható kifogásokat csak azokban az ügyekben törölné el, melyek e javaslat szerint is az egyesbírói elintézés alá tartoznak, de fenntartaná ott, ahol az ügy még ezután is tanácsbírálatban részesül. A vádirat ellen beadott kifogások hatása alatt még mindig oly számos megszüntető határozatot hoz a vádtanács, hogy a vádirat elleni kifogások elejtésének törvényerőre emelése kétszer is meggondolandó, különösen a még ezután is tanácsbírálat alá eső ügykategóriáknál, melyeknél a cselekmény súlya miatt a védekezés tágabb kereteinek fenntartását és némely ügyeknél, azok természeténél fogva (szemérem ellen bűncselekmények) még a főtárgyalás lehető elkerülésének szempontja is a Bp. megóvását tehetik indokoltá. A javaslatban foglalt rendelkezés csupán a kisebb jelentőségű ügyekben bír gyakorlati jelentőséggel, ahol kifogásokat inkább időnyerés céljából adnak be vagy annak az elterjedt laikus felfogásnak következményeképp, hogy a vádiratnak szó nélkül való átvétele egyet jelent a vádbeli cselekmény elkövetésének beismerésével s a bűnösség elismerésével. Ily ügyekben megszüntető határozatot amúgy is oly ritkán hoznak, hogy e szörványos esetek kedvéért, ez ügykategóriáknál a vádirat elleni kifogások rendszerének fenntartása igazán nem indokolt, eltörlésével valóban gyorsabbá válik az igazságszolgáltatás és az ügykezelés is jelentékeny tehertől szabadul meg.

Ha azonban a fentebb érintett jogpolitikai okokból a vádirat elleni kifogások rendszere akár egész terjedelmében fenntartatnék, az ügyvitel egyszerűsítése érdekében a Bp. 266. §. némi módosítása mutatkozik kívánatosnak.

E törvényhely ugyanis elrendeli, hogy mit kell tartalmaznia a vádhatározatnak s ennek a gyakorlati megvalósítása — legalább nálunk — az, hogy a vádtanács jegyzője, az esetek túlnyomó részében szószerint bemásolja a vádiratot a vádhatározatba. Ez, különösen terjedelmesebb és több vádlottra, számos bűncselekményre vonatkozó vádhatározatnál nagyon terhes, sok időt és munkát kívánó, semmi szellemi képesítést nem igénylő, merőben fölösleges munka, mely könnyen elhárítható volna a megjelölt törvényhely némi átszövegelésével, ami elképzelésem szerint a következőleg festene:

Bp. 266. §. II. bek.: «E végzésnek . . . megjelölését» és szakvak után irandó volna, «amennyiben a vádirattól valamiben eltérő», ezután folytatódna az eredeti szöveg, melynek végére a következő toldás kerülne: «Illetőleg, amennyiben eltérés nincs, hivatkozás arra, hogy a vádalahelyezés a vádiratban jelzett cselekmény és annak ott megjelölt minősítése alapján történt.»

Ez indítvány megtételénél különösen azokra a gyakori esetekre gondolok, mikor néhány cigány végig lopja a fél várme-

gyét s úgy nekik, mind orgazdáknak sorozatos bűncselekményei foglaltatnak egy vádiratba, mely a megkárosítottak s a lopott tárgyak sokaságának pontos felsorolása következtében hosszú oldalakat vesz igénybe s ha egyik társtettesnek eszébe jut kifogással élni, úgy ez óriási adathalmazt újból és teljesen fölöslegesen le kell írni, mert hogy a vádtanács megszüntető végzést hozzon, arra ily esetben aligha volt példa. Ez az eset könnyen elképzelhető akkor is, ha a vádirat elleni kifogás rendszere csupán a tanácsi ügyekre tartatik fenn, mert a fenti példában írt cigányok sokrendbeli lopásaik közepette csak egyszer is alkalmazzanak erőszakot, a fölösleges leírási munka ismét előáll.

Amennyiben a vádirat elleni kifogás lehetősége megszűnne, a helyébe lépő észrevételezési jogra óhajtok néhány megjegyzést tenni. Nincs a javaslatban meghatározva az a határidő, amely alatt a vádlott észrevételeit benyújthatja. Ez sok esetben leközdhetetlen nehézségbe is ütközik, mert ha közeli a tárgyalási határidő, akkor kevesebb, ha későbbi akkor több idő áll rendelkezésre. Nincs a javaslatban arra az esetre sem intézkedés, hogy, amennyiben az «észrevétel» nem eredményezi az eljárás megszüntetését, mi jogi hatása van az észrevételnek, mily befolyással van a főtárgyalás megtartására. E hiány pótlására célszerű volna kimondani, hogy az észrevételekben a terhelt bizonyítási indítványt tehet a bizonyítandó ténykörülmények s a vonatkozó bizonyítékai tüzetes megjelölésével és észrevételei beadására annyi határideje maradjon, hogy az esetleg elrendelendő bizonyítás felvételéhez szükséges előzetes intézkedések a főtárgyalásig megtehetőek legyenek. Ily határidő megszabása még az esetre is kívánatos, ha az észrevételezés esetleg az eljárás megszüntetését eredményezi, hogy a már kitűzött főtárgyalás nehézség vagy aránytalan költség (távirat) nélkül hatályon kívül helyezhető legyen.

E nézőpontok figyelembe vételével a hivatkozott §-ba, talán legmegfelelőbbben a 3. bekezdés folytatásaként a következő szöveg volna fölveendő: «azonban oly időben, hogy a vádirat kézbesítése és a kitűzött határnap közé legalább 30 nap essék». Ez az idő nem sok, ha meggondoljuk, hogy nem az első nap adja be a vádlott a kifogást s a beadást követőleg nem rögtön kerül minden ügy a referens kezébe, a referálás, a netáni bizonyítást rendelő végzés írásfoglalása és kiadmányozása is jó néhány napot vesz igénybe. Még ha minden jól megy, akkor is megtörténhetik, hogy a megidézetek vétívén oly értesítés van, melynek következtében a főtárgyalás elhalasztása válik szükségessé s a tárgyalás hatályon kívül helyezéséről kell megfelelő időben intézkedni. Miután a kifogások beadási határideje eddig nyolc nap volt, ezt az időt a gyakorlat is elegendőnek találta, célszerűnek mutatkozik — a jogfolytonosság látszata kedvéért is — e határidőnek a javaslatba való felvétele.

Ha a kifogási rendszer vagy akár az észrevételezési rendszer részben meg is marad, a Bp. 256. §. megfelelőleg átszövegezendő (a 3. és ut. bek. fenntartandónak látszik) a törvényszerkesztési technika szempontjai szerint, hogy a két jogszabály között az összhang meg legyen. Emellett meghagyandó volna az a gyakorlat is, hogy az «észrevételeket» vagy kifogásokat a vádlott a kir. törvényszéken — az elnök által az évi beosztásban erre kijelölt jegyző előtt — jegyzőkönyvbe mondhatja. Sőt ily rendelkezésnek a kifejezett fölvétele kívánatos is, mert a bizonyítási indítvány helyes szövegezésén fordulhat meg esetleg a bizonyítás el- vagy el nem rendelése.

* *

Ha valaki talán «hazabeszélésnek» véli a Bp. 266. §. módosítására irányuló szerény észrevételemet, úgy meggyőzhetem véleménye tévességéről, midőn a törvényjavaslatnak éppen amaz intézkedésével szemben vagyok bátor álláspontomat kifejezni, melyet pedig jó részben a bírósági jegyzők tehermentesítése érdekében vettek tervbe.

Itt a javaslat 85. §-ának azon intézkedésére célok, mely a beismerésen alapuló jogerős marasztaló, valamint a jogerős felmentő ítélet esetében a jegyzőkönyv készítése és az ítélet részletes indokolása alól menti fel a bíróságot.

Ez az eddigi jogelvekkel ellentétes és mindenképen merész újítás a gyakorlati élet szempontjából föltöbb aggályos.

A főtárgyalás jegyzőkönyve ugyanis nem csupán a bűnvádi, hanem a vele esetleg kapcsolatos polgári perben is szerepelhet. Így az ingó vagyon rongálás, magánlaksértés, személyes szabad-

ság megsértése, testi sértés bűncselekményei nyomán keletkező kártérítési, házasságbontó, nőtartási, felmondás joghatályosságának megállapítása (lakásügy) iránti perekben, melyekben a bűnügyi eljárás során felvett bizonyítékok eredményesen s különös költség nélkül, nagy munkamegtakarítással hasznosíthatók. Rosszhiszemű felek között sok per keletkezhetne amiatt, mert a másik fél bizonyítékai, melyek pedig a bűnügyi eljárás során felvételtek, de írásba ép a tervbe vett rendelkezés miatt nem foglaltattak, ma nem állanak rendelkezésre vagy csak oly költséggel volnának beszerezhetők, melyet a per tárgya nem bír meg.

Erészben sokkal jelentékenyebb megtakarítás és igazságszolgáltatási egyszerűsítés érhető el a régi szabályok fenntartásával, mint a tervbe vett újítással. Még büntetőjogi tekintetből is megfontolandó, hogy az újrafelvételnek és a hamis bizonyításnak lehetősége is eszik, ha a tanuhoz intézett törvényes figyelmeztetés, a vallomás, az eskü letétele megrögzítve nincs. Maga a javaslat is csak az esetre mellőzi a jegyzőkönyvet, ha a beismerést a főtárgyalás egyéb adatai is támogatják. Már pedig ez adatok hamisak is lehetnek s ha a tanukat az ellenkező bizonyításának veszélye nem fenyegeti, úgy ez adatok könnyen hamisak is lesznek. A jogerős ügy jegyzőkönyve így is a minimumot tartalmazza.

E lapok Szemle rovatában olvastam néhány év előtt «az udvarias ügyész» c. kis megjegyzést, ahol szóvá tétetett, hogy a Bp. 320. §. rendelkezésével ellentétben, a gyakorlat ama helytelen irányba tévedt, hogy előbb a vádlott nyilatkozik arra a kérdésre, kíván-e perorvoslattal élni s az ügyész ehhez képest határozza el magát. Ez igen enyhe dolog ama várható egyéb «udvariaságokhoz» képest, amelyet a «perorvoslati jogára történt kitanítás után» jegyzőkönyvi szöveg fog jótékonyan eltakarni. Nem szabad kényelmi szempontokból «kényszerjogerős» ítéletek lehetőségét megengedni. Hogy pedig e lehetőség meg volna s hogy ellene mit sem lehet tenni, azt az tudja legjobban, aki hivatali kötelességéből folyóan nap-nap után jár a főtárgyalásra.

Ugyancsak a régi rendszer fenntartásának helyességét vitatom a jogerős ítéletek ama csoportjánál, amelyeknél a Tj. nem kíván indokolást, hanem mintegy ellentett előjellel, megcsinálja a büntetőjogi mulasztási ítéletet.

Minden alkotmányos garancia megszűnik, ha a súlyos szabadságvesztésre szóló ítélet rendelkező részének befejezése után ez következne:

Indokolás: A vádlott a főtárgyaláson, a vádbeli tettet a tárgyalás adataival egyezően beismerte, miért is őt bűnösnek kimondani s a rendelkező rész szerint megbüntetni kellett. — Kelet. Aláírás.

Ez valóban rövid, ellenben sem a beismerés megtörténtéről, sem a «támogató adatokról» a jegyzőkönyv nem tanuskodik.

Ily rendelkezések felvétele ellen, melyek a legfontosabb bírói kötelezettség alól mentesítik a bírót, felmentvén őt az indokolás kötelezettsége alól, nekünk jegyzőknek, a jövő bírónak akkor is szót kell emelni, ha az kényelmünk rovására megy is.

A célbavett eredmény pedig igazán minimális, mert a járásbírói becsületsértési marasztaló ítéletek mintájára a jogerős ítéletek céljaira mi házilag litografált blankettát használunk, melynek kitöltése igazán nem oly terhes, hogy az attól való szabadulás érdekében fontos garanciákat kelljen feláldozni. Az ítélezés sokat veszítene a komolyságából és a külső erkölcsi hatásából, ha azt jóformán indokolni sem kell.

Különösen áll ez a felmentő ítéletekre, főleg nálunk, hol a rehabilitáció sokat vitatott kérdése még mindig elintézetlen s a jogerős felmentő ítélet a vádlottnak egyedüli rehabilitációja, amely hivatva van fényes elégtételül szolgálni a bűnvádi eljárás során szenvedett nagy erkölcsi kárért. Így különösen kívánatos, hogy ezek az ítéletek ne maradjanak indokolás nélkül. Azokban az esetekben, midőn az ítéletszerkesztés megtisztelő feladata reám bízott, fokozott gondot fordítottam a felmentő ítéletek rehabilitációs szempontjainak tüzetes kidomborítására, főleg ott, hol a felmentés a Bp. 326. §. 1. vagy 2. pontja alapján történt. Egyéb-ként itt is áll, amit fentebb a jegyzőkönyvekre és marasztaló ítéleti indokolásra vonatkozólag kifejtettem.

Amilyen kevésbé célszerűek a javaslat fentebb vázolt intézkedései, oly hasznos és üdvös az a rendelkezés, hogy mellőzendő a jegyzőkönyv, ha az eljárás ítélet nélkül fejeződik be. (Bp. 323. §.) Itt a főtárgyalás mozzanatainak megörökítése senkinek sem érdeke, a vádelejtéssel végződő ügyekben szereplő bizonyítékoknak polgári

per szempontjából sincs oly bizonyító erejük, hogy ily célra fáradságos munkával megrögzíttessenek. Nálunk még emlékezetes, a több mint egy hétig tartó főtárgyalás, mely valamennyi vádlottra nézve vádelejtéssel végződött s a jegyzőkönyv elkészítése hosszabb ideig tartott — igaz, senkinek sem volt sürgös — mint amennyit kitett volna a vádlottak büntetése, ha az ügy marasztalással végződik.

Azonban figyelemmel a felmentő ítéletekkel kapcsolatosan felhozottakra, itt is kívánatos a jegyzőkönyv felvétele, mely amúgy is kell, hogy a főtárgyalás megtartását bizonyítsa, melyben azonban csak annyi foglaltassék, hogy a névszerint megnevezett vádlott ellen a kir. ügyész a vádiratban foglalt vádját (itt következne a bűncselekménynek egészen rövid s csupán a tettazonosság megállapításához elegendő adatokkal való megjelölése) a főtárgyalás adatai alapján indokoltan elejtette.

Ha a javaslat e §-a — quod Deus avertat — e részében lényeges változtatás nélkül emelkednék törvényerőre, a jegyzőkönyv akkor sem mellőzhető teljesen, mert magát a részletes beismerést mégis tartalmaznia kell, hogy a visszaesés szempontjából a korábbi cselekmény mikénti elkövetése s vádlottnak védekezése (igen sok enyhítő körülmény lehet, amit az ítélet nem köteles mérlegelni) az újabb bűncselekmény elbírálásánál és a büntetés kiszabásánál kellőleg figyelembe jöhessen.

Dr. Hoffmann László.

A «Jogtudományi Közlöny» előfizetési ára a Döntvénytárral együtt havi 7000 K, negyedévre 21,000 K.

Szemle.

— **Pesthy Pál** igazságügyminiszter sem mint a magisztratura régi, sem mint a Bethlen-kormány új tagja nem gyanúsítható radikális velleitásokkal. Ha tehát hivatalbalépése alkalmából tett nyilatkozatait összegezzük meglepéssel, sőt mi több, hálával és reménnyel eltelve vesszük tudomásul, ebből kettő következik: egyrészt az, hogy amit az igazságügyi politika programjaként hirdettünk, talán nem is volt olyan nagyon radikális, másrészt az, hogy e lap a gúnyos gáncsoskodást talán mégsem egészen l'art pour l'art üzi, amivel bennünket az uralkodó politikai irány egynémely haszonélvezője jobb ellenérv híján meggyanúsított. Nem, ép ellenkezőleg boldogok volnánk, ha minden sorunk zsolozsma lehetne a jog eszméjét eszményien megvalósító igazságszolgáltatás harmoniás dicséretére, ha minden mondatunk megértő és elismerő visszhangja lehetne az igazságügyi kormányzat bölcs rendelkezéseinek és a nép egyetemes érdekeit becsületesen szolgáló új törvényeknek. Ha Pesthy igazságügyminiszter iránt érzett tiszteletünk nyilvánításában mértéket tartunk, ennek egyetlen oka, hogy nem óhajtanánk népszerűségének ott ártani, ahol a mi elismerésünk gáncsának számít. És mégsem hallgathatjuk el, hogy közel öt év óta először hangzottak el igazságügyminiszter szájából oly szavak, amelyek az adott igazságügyi helyzet komoly és okos megértésére vallanak. Nem szerzői hiúságból, de következetességünk igazolására kell megállapítanunk, hogy újra és újra hangoztattuk, amit ma az új igazságügyminiszter tekintélye fed: hogy nem a bíróságokban volt a hiba, hanem a kormányban, amely nem igazságügyi feladatok megoldását bízta rájuk s hogy az igazságügyi program első kardinális pontja a visszatérés a háború előtti jogállapothoz és törvénykezéshez, amennyire azt a változott viszonyok engedik. Nem tudjuk, hogy az új igazságügyminiszter olvasója-e lapunknak s hogy érveinknek része volt-e kijelentéseiben, de az ügy érdekében reméljük, hogy nem, mert az igazságügyminiszter úr nyilatkozatainak egybehangzása cikkeink tartalmával természetszerű következménye az elfogulatlan jogászai gondolkodásnak. Talán nem túlzott az igényünk, ha re-

mélni merjük, hogy az igazságügyminiszter úr cselekedetei is egybehangzóak lesznek kijelentéseivel, hogy nem fog habozni a nyilatkozat gyakorlati következtetéseinek levonásában sem s hogy nem csak a szó lesz Jákóbé, hanem a kéz is, amely e szavakat tette valójá. Nincs oly nagyszabású és értékes törvényalkotás, amellyel az igazságügyminiszter maradandóbban örökíthetné meg nevét a történelem lapjain, mintha azzal a bátorsággal, aminővel a közelmúlt tévedéseit felismerte, véget vet a szenvedéseknek és igazságtalanságoknak, amelyek e tévedésekből fakadtak.

— **Az Ügyvédi Kamara küldöttsége az igazságügyminiszter előtt** megjelent, hogy üdvözlje és elmondja mit vár tőle az ügyvédi kar. Régi tradíciója a budapesti kamarának, hogy az igazságügyminiszter személyének változásakor nem szorítkozik az udvarias üdvözlésre, hanem ismerteti kívánságait, előterjeszti — vajmi régi — panaszait. Csak az a baj, hogy igazságügyminiszter és az ügyvédi kar rendszerint csak ezen egyetlen alkalommal érintkeznek egymással. A miniszter meghallgatja ezen egyetlen találkozás alkalmával a kar kívánságait, panaszait, néhány szép és általános frázissal biztosítja az ügyvédi kart jóindulatáról és többé nem látják egymást. Az új igazságügyminiszter elődeitől eltérőleg nem szép frázisokkal felelt **Pap József** kamarai elnök üdvözlő beszédére, hanem részletes, általános igazságügyi programjának kifejtése után pontról-pontra foglalkozott az ügyvédi kar kívánságaival, panaszaival és megígérte a kérések teljesítését, e panaszok orvoslását. A miniszter általános igazságügyi politikáját más helyen méltatjuk. Az ügyvédi karnak tett ígéreteit külön emeljük ki. Az ügyvédek hosszú idő óta mostoha gyermekei az igazságügyi kormánynak. Azok a miniszterek, akik a bírói, hivatalnoki korból vagy a politikusok sorából kerültek az igazságügyminiszteri székbe, rendszerint, mint idegenek, de gyakran ellenséges indulattal viselkedtek a kar iránt. Volt miniszter, aki nyilvánosan szemére vetette az ügyvédeknek, milyen sok milliót von el jövedelmük a köztől, sőt volt olyan is, aki a perek szaporodásáért elsősorban az ügyvédek tette felelőssé. Az ügyvédi korból kikerült miniszterek viszont, ritka kivételektől eltekintve, nem merték vagy nem akarták magukat eléggé exponálni volt kartársaikért.

Nagy hálával fogad ily előzmények után az ügyvédi kar, minden biztató szót és nagy reménységgel tekint az új miniszter működése elé.

— **A Magyar Jogászegylet** február hó 16-án és 23-án **Nagy Ferenc** v. b. t. t. elnöklete alatt tartott teljes-ülésén tárgyalta a m. kir. igazságügyminiszter úr által a nemzetgyűlés elé terjesztett három valorizációs törvényjavaslatot: a tartás, ellátás, életjáradék, nyugdíj és más hasonló természetű időszakos pénzbeli szolgáltatások felemeléséről, a baleset vagy büntetendő cselekmény következtében kártérítésül fizetendő járadék összegének megállapításáról, végre az adásvételi jogügyletekben megállapított készpénzbeli vételár összegének meghatározásáról. Előadó **dr. Proszwimmer Béla** ügyvéd, a Magyar Leszámitoló- és Pénzváltóbank jogtanácsosa volt, aki mindenekelőtt azt a kérdést tette vizsgálódás tárgyává, vajon célszerű-e egyáltalában ezeket a kérdéseket törvénykezési úton megoldani, mikor a bírói gyakorlat a legjobb úton halad helyes megoldás felé. Kifejtette, hogy egyes kérdések öletszerű kiragadása azzal a veszéllyel fenyeget, hogy az ekként nem szabályozott jogterületen is megbénul a bírói gyakorlatban eddig örvendetesen megnyilvánult jogfejlesztő tevékenység. Ezután a javaslat egyes intézkedéseit, tette bírálat tárgyává s különösen helytelenítette, hogy a kereskedelmi ügyletekből eredő vételárhátralék követelések valorizálását a javaslat kifejezetten kizárja. Helytelenítette végül azt is, hogy a javaslatok egyike az ítélkezést a rendes bíróság kezéből kivéve, a Munkásbiztosítási Felsőbíróságra akarja bízni.

Az előadást követő vitában résztvettek: dr. Elek Mór, dr. Löw Loránt, dr. Beck Salamon, dr. Sebestyén Samu és dr. Fodor Ármin kúriai tanácselnök. Dr. Proszwimmer Béla eladó a vita eredményét összefoglalva megállapította, hogy a javaslatokban tárgyalt kérdések törvényhozási szabályozása nem célszerű, és helyesebb lenne azt a bírói gyakorlatra bízni. Legfeljebb a baleseti kártérítési összegek felemelésénél mutatkozhatnék a Kúria ismert állásfoglalására való tekintettel ennek szüksége, de itt is segíthetne a Pp. 413. §-ának megfelelő kiegészítése.

— **Részvénymegsemmisítési eljárás.** Nap-nap után olvashatjuk az újságokban, hogy részvénytulajdonosok elveszett részvényeiket keresik és felhívást intéznek a becsületes megtalálókhoz, legtöbbször azzal a — nyilván a «becsületes» megtaláló megfélemlítésére szánt — megjegyzéssel: a megsemmisítési eljárást folyamatba tettem. A részvénytulajdonos később szomorúan tapasztalja, hogy fenti megjegyzése alig volt több nagyhangú kijelentésnél, legkevésbé alkalmas a megtaláló megfélemlítésére, mert a megsemmisítési eljárás a törvényi rendelkezések elavultsága miatt nagyon gyöngye fegyver jogai védelmében. Az okiratok megsemmisítése iránti eljárást a Pp. 749—754. §-ai szabályozzák. Ámde a részvények megsemmisítésére vonatkozólag nem ezek a modern rendelkezések, hanem az 1881:XXXIII. tc. paragrafusai irányadók, melyek a közforgalom tárgyát képező értékpapírok bírói megsemmisítéséről és elévüléséről szólnak. Az 1912:LIV. tc. (É. T.) 5. §-a ugyanis ezt a törvényt hatályában továbbra is fenntartotta. Már most nézzük, hogyan semmisíthetem meg elveszett részvényemet a fennálló törvényi rendelkezések szerint. Az okiratok megsemmisítésére a Pp. egy évi hirdetményi határidőt szab, a részvénymegsemmisítő eljárásban ez a határidő három év. Csakhogy míg a Pp. egy évi hirdetményi határideje a hirdetménynek a hivatalos lapban történt harmadszori beiktatását követő naptól számítódik, addig az 1881:XXXIII. tc. 11. §-a szerint a három évi hirdetményi határidő «olyan értékpapíroknál, melyekben fizetési idő kikötve nincsen, a kiadott részvények utolsó darabjának lejárat napjától számítandó». Ami gyakorlatilag annyit jelent: hogy ha pl. 1921-ben alakult egy részvénytársaság (bank- vagy iparvállalat) és a kibocsátott részvényeinek szelvényívén egészen 1941-ig rajta vannak a szelvények, akkor ezek a részvények a törvényi rendelkezés szerint elveszés esetén csak 1944. év lejáratá után semmisíthetők meg. Ha ezeket a részvényeket 1923. évben elvesztettem, a megsemmisítési eljárást megindítottam, a bíróság hirdetményt bocsátott ki, nekem mégis 1944. évig türelemmel kell várnom és csak 1945-ben kérhetem a részvények megsemmisítésének bírói elrendelését.

Ma, amikor a részvényinfláció virágkorát éli, úgy, hogy a részvény már-már pénzhelyettesítő szerepét tölti be, amikor a legkisebbpénzü ember is ügyszólván részvénnnyel a zsebében járkal, mert vagy elővételi jogát gyakorolja vagy kicseréli részvényét, a részvények elvesztése tehát mindennapi jelenség, különös és mégis úgy van, hogy elveszett részvényeket nem lehet megsemmisíteni vagy legalább is elméleti értékű a részvénymegsemmisítő eljárás megindítása.

A megtaláló az elveszett részvényeket tovább adhatja és most kérdés, hogyan alakul a harmadik jóhiszemű jogszerző és az eredeti részvénytulajdonos közt a jogviszony. A Kúria 25. sz. polg. jogegységi határozata igyekszik tisztázni a helyzetet. A döntvény indokaiban kimondja, hogy a jóhiszemű nem ingyenes szerző az általános szabály ellenére nem lesz tulajdonossá, ha a nemtulajdonos átruházó a dolog birtokát a tulajdonostól ennek beleegyezése ellenére jogtalanul vonta el, ami alá a találati való szerzés is tartozik. Mindamelllett a jogbizonytalanság törvényi rendezés hiányában koránt sincs eloszlatva és ez a bizonytalanság a fenti példa szerint húsz évig is eltarthat.

Ezen lényegi kifogások mellett csak mellesleg jegyezzük meg, hogy ma már túlzottnak tekinthető a törvény 3. §-ának az a rendelkezése, amely szerint az ügyvédi meghatalmazás aláírása közjegyző által hitelesítendő akkor, amikor sokkal fontosabb, pl. státusperekben különös meghatalmazás elegendő.

Az 1881:XXXIII. tc. elavult rendelkezései kétségtelenül sürgős reformra szorulnak.

Dr. Frank László.

— **A cseh-szlovák bírák és ügyészek kényszeráthelyezése,** amelyet az 1921 december 21-iki törvény engedett meg, a jelen év végével hatályát veszti. Mint a *Cseh-Szlovák Jog* írja, ezt az intézkedést a Szlovenszkon idősebb bírákban érezhető hiány tette szükségessé s ma már csupán 87 «exponált» bíró leváltása vár elintézésre.

— **A német polgári perrendtartás egyszerűsítéséről szóló 1924 február 13-iki rendelet.** A bűnvádi perrendtartás rendeleti módosítása után a német kormány a felhatalmazási törvény alapján most a polgári perrendtartást módosította ugyancsak rendeleti úton. Ugyanazon ok, amely miatt nálunk is egyre jobban sürgetik a reformot, volt szülője ennek a rendeletnek is. Gyorsaság és egyszerűsítés a jelszó. Egyrészt az állam

szegénysége megkívánja az igazságügyi személyzet minimumra való redukálását, másrészt meg a pénz értékének katasztrofális romlása folytán gyakran még a legrövidebb időn belül hozott ítélet is értékét veszti a felek előtt megfelelő valorizáló anyagi jogszabály hiányában. Nem lehet tehát annak megismerése érdekelni ránk nézve mikép igyekezett a bajokon segíteni a német igazságügyi kormányzat. Az ismertetésnél nagyjában azt a csoportosítást követjük, melyet Lobe, a Reichsgericht tanácselnöke használt a Deutsche Jur. Zeit. márciusi számában közölt cikkében.

A rendelet korlátozza a felek rendelkezési jogát: a határnapokat nem lehet többé közös megegyezéssel elnapolni vagy elhalasztani és a pert szünetelőbe helyezni. Az elnapolást, halasztást vagy szünetelést indokolt kérelemre csak a bíróság rendelheti el. Az intézkedést nem tartjuk helyesnek, mert egyrészt a feleket nem lehet a perlekedésre szorítani, ha egyelőre nem akarják folytatni az eljárást, sem pedig végleg megszüntetni azt, másrészt meg, úgysí könnyű valami «indokot» találni és kijátszani a rendeletet. Ugyanilyen furcsa rendelkezés az is, hogy a bíróság az iratok alapján akkor is ítéletet hozhat, ha egyik fél sem jelenik meg a tárgyaláson. Igaz, hogy az ítéletet csak egy hét múlva hirdetik ki, amely idő alatt a mulasztó fél vagy felek igazolással élhetnek.

Hangsúlyozza a rendelet azt az elvet, hogy az ügy lehetőleg egy tárgyalási napon befejeztessék. Evégből a bíróság már az iratok alapján az első tárgyalásra elrendelhet és felvehet minden bizonyítást. Kár, hogy a mi bíróságaink a Pp. 204. §-ában biztosított ezen jogukkal nem élnek gyakrabban.

A társasbíróságok megmaradnak, de az eljárást rendszerint egyesbíró előtt előkészítés előzi meg, aki elrendeli a bizonyítást, sőt véghatározatokat is hoz (mulasztás, beismerés, pergátló).

Fontos az eventualitás elvének kidomborítása, mert a bíróság a késleltetése céljából szándékosan későn előadottakat hivatalból is figyelmen kívül hagyhatja, de legalább is köteles a késedelmes felet az így felmerült perköltségekben marasztalni. (V. ö. Pp. 222.)

A bíróság a bizonyítást elrendelő végzését írásbeli kérvény folytán szóbeli tárgyalás nélkül is megváltoztathatja és a tanukat, a szakértőket írásbeli nyilatkozatukat alapján is meghallgathatja. Érdekes újítás az is, hogy a bíróság káron kívül más követelés nagyságát is szabad mérlegelése alapján állapíthatja meg, különösen akkor, ha a bizonyítás az értékkel arányban nem álló nagy költséggel járna. (V. ö. Pp. 271. §.)

Az iratok előadása helyett rendszerint elegendő ezután a rájuk való hivatkozás. (Ez történik most már többnyire — bár perrendellenesen — nálunk is az egyesbíró előtt.)

Megszívlelendő volna az az újítás, hogy a bíróság ítéletének indokait csak a felek kérelmére kézbesíteti. Gyakran hangoztatott és nem alap nélküli az a panasz, hogy a perek elhőzódásának a bírósági iroda, illetőleg annak munkával való túlhalmozottsága az egyik főoka.

A járásbíróági eljárásban a rendelet kötelezővé teszi az előzetes egyezségi kísérletre való idézést. Sőt még a fizetési meghagyás ellen beadott kifogások után is előbb egyezkedni kötelesek a felek. Az intézkedést nem tartjuk szerencsésnek és azt hisszük inkább az eljárás elhúzódását, mint megrövidítését fogja eredményezni. Nálunk se vált be a Pp. 139. §-ban szabályozott eljárás. A fellebbezési és felülvizsgálati értékhatárt vagyoni jogi perekben ezentúl, ép úgy mint nálunk az igazságügyminiszter rendeletileg fogja időnként megállapítani. Nincs helye fellebbezésnek azon alapon, hogy az elsőfokú bíróság nem volt illetékes. Csatlakozni csak írásbeli beadványban lehet. A fellebbezést mindig indokolni is kell, meg kell jelölni az új tényállításokat, bizonyítékokat és a pertárgy értékét. A hiányos vagy elkésett fellebbezést tárgyalás nélkül végzésileg is vissza lehet utasítani.

Új intézmény végül a rendeletben a «revisio per saltum». Ha a felek közt a tényállás nem vitás és csak a jogkérdés döntendő el, úgy jogukban áll az elsőfokú bíróságtól, a fellebbezési fok kihagyásával, egyenesen a Reichsgerichthez fordulni felülvizsgálattal. Ez az újítás, azt hisszük, be fog válni, mert a feleknek nagy költség és adókiméltetés jelent.

Végeredményben azt véljük leszögezhetni, hogy a rendelet, sok célszerű intézkedést tartalmaz, de némi büszkeséggel azt is megállapíthatjuk, hogy sok «újítást» a mi perrendünk régen ismer, sőt olyan is van, amelyet a gyakorlat mint nem használhatót már félretolt.

Közgazdaság.

Fleissig Sándor lemondott. Mint illetékes helyről is értesülünk, Fleissig Sándor tényleg megvált az Angol-Magyar Banknál viselt vezérigazgatói állásától. Fleissig Sándor azonban továbbra is bennmarad az intézet kötelékében, mint annak igazgatósági tagja és mint értesülünk, annak egyik alelnöke, megtartja továbbá mindazon állásokat, melyekkel a bank érdekeltségénél eddig is bírt s amelyekben most már erőteljesebb és speciálisabb tevékenységet tud majd kifejteni.

16679

A Lloyd Bank Részvénytársaság közli, hogy március hó 15-én igazgatósági ülést tartott, amelyen megállapította 1923. évi mérlegét. A mérleg 3,832.889,210 K tiszta nyereséggel zárul. Bruttó nyereség 7,928.968,724 K; ezt terheli költségeikért és az 1923. évben megszerzett Andrassy-úti intézeti palota vételárának teljes leírásáért 4,096.079,514 K. Az igazgatóság március 31-ére összehívott közgyűlésnek indítványozta, hogy osztalék címén részvényenként 400 takarékkorona (100%) fizetessék.

16680

A Magyar Általános Ingatlanbank a március hó 20-án megtartott közgyűlésén elhatározta a 336.168,586 K tiszta nyereségből 300%-os, azaz részvényenként 3000 K osztalék fizetését és az alaptőkének 100 millió koronával leendő felemelését, mely művelet engedélyezése szerint két részletben hajtandó végre.

16683

A Magyar Általános Takarékpénztár Részvénytársaság igazgatósága Horváth Lipót dr. alelnök-vezérigazgató elnöklete alatt megtartott ülésén megállapította az 1923. évi mérleget, amely 5,404.918,634,31 K bruttó bevétellel zárult, míg a kiadások összege 3,302.618,763,93 K-t tett ki, az év tiszta nyeresége tehát 2,102.299,870,38 K. Az igazgatóság a március 26-ra egybehívott rendes közgyűlésnek 2500 K = 25% (tavaly 250 K = 25%) osztalék kifizetését fogja javasolni.

16681

Az Angol-Magyar Bank közli, hogy az igazgatóság megállapította az 1923. december hó 31-ével zárult XXXIII. üzletévről vonatkozó mérleget. Az üzletév bruttó nyeresége 10,299.586,614 K (az 1922. év 439.437,524 K-val szemben), míg a tiszta nyereség-egyenleg 3,501.007,669 K (az 1922. évi 132.359,375 K-val szemben). A nyereség hováfordítása tekintetében az igazgatóság azt a javaslatot fogja az április hó 16-án tartandó évi rendes közgyűlés elé terjeszteni, hogy abból az 1923. évre osztalékjogosult 1,300,000 részvény után 180%, azaz részvényenként 1800 K (tavaly 120 K) osztalék fejében a részvényesek között 2340 millió korona fizetessék ki, a rendes tartalékalap 450 millió koronával gyarapíttassék (mialatt a tartalékalap 40 milliárdra emelkedik), míg az alapszabályszerű levonások után fennmaradó 369.106,769 K az 1924. üzletév számlájára vitessék át.

16684

Az Egyesült Budapesti Fővárosi Takarékpénztár igazgatósága megállapította az 1923. évi mérleget, amely 3,858.391,316,74 korona bruttóbevételt, a 2,409.609,185,74 K kiadást és ennek megfelelően 1,448.782,131 K tiszta nyereséget tüntet fel és elhatározta, hogy a március 29-ikére egybehívott 77. évi rendes közgyűlésnek a tavalyi 180 K-val szemben 2000 K osztalék kifizetését fogja javasolni.

16682

A Gschwindt-féle gyár részvénytársaság március hó 22-én megtartott rendkívüli közgyűlése elhatározta, hogy részvényeit 10,000 K-ra bélyegzi fel és 135,000 darab új részvényt bocsát ki, amelyeket összességükben a régi részvényeseknek ajánl fel 1:1 arányban, részvényenként 60,000 K befizetése ellenében. Joggyakorlás március 31-től április 11-ig bezárólag a vállalat pénztáránál hétköznapokon, szombat kivételével, d. u. 3-6-ig.

16685

Az Első Magyar Részvény Serfőzde Haggenmacher Oszkár elnöklésével tartotta meg rendes évi közgyűlését, melyen Aich György vezérigazgató indítványára elhatározta, hogy az 1922/23. üzletév zárószámadatai szerint a mutatózó 531.128,600 K tiszta nyereségből a tartalékok és felújítási alap megfelelő dotálása után részvényenként 1200 K (tavaly 120 K) osztalékot fizet. A szelvények a Magyar Országos Központi Takarékpénztárnál és a Pesti Magyar Kereskedelmi Banknál március 24-től válthatók be. Az igazgatóságba választottak: Glück Frigyes és Dános Marcel (új). A felügyelő-bizottságba Gundel Károly (új).

16686

Fővárosi irodában alkalmazást keres vagy társulna nagy gyakorlattal bíró fiatal ügyvéd, perfekt német, francia. Címet a kiadóhivatalba a hirdetés számára kérek.

16678

Nőtlen, fiatal keresztény fővárosi ügyvéd bírósági gyakorlat-tal betársulna vidéki irodához, esetleg irodavezetői állást vállalna. Megkereséseket «Agilis 32» jellegére e lap kiadóhivatalába.

16687

IV., Váci-u. 36.

Telefon:

József 146-52.

Ideal Írógép
Klotild-palota

16687

Vízkúrák, Zander, soványítás

inhalatórium, orvosi massage, villamozás, diathermia, quarz

Dr. MANDLER OTTÓ gyógyintézetében,

Budapest, IX., Kálvin-tér 10. (Bejárati Ráday-utca 2.) Telefon: József 3-75.

Természettani és természetrajzi műszerek

Vetítő-készülékek

Térképek és falitablák

Vegytani laboratóriumi műszerek és eszközök

Rajzminták, falitablakörzők és vonalzők

Fizikai és chemiai experimentáló szekrények az ifjúság számára

Mérnöki műszerek

Rajzeszközök és logarlécek

Mikroskópok és tudományos műszerek

legjutányosabban kaphatók

CALDERONI

Mű- és Tanszervállalat Részvénytársaságnál

Budapest, IV., Váci-utca 50.

Árajánlattal készséggel szolgálunk



AKTATÁSKÁT

rendelésre a legolcsóbban készítf

WEIL EMIL

bördíszműárúk gyára

Budapest, IV., Cukor-u. 5

Új kiadványaink!

CORPUS JURIS (MAGYAR TÖRVÉNYTÁR) AZ 1923. ÉVRE

Alapára ————— fűzve 12'—, kötve 14'—

Kapható fekete kötésben és mint a Hatályos Törvények Gyűjteménye, barna kötésben is.

MAGYARY GÉZA dr.

MAGYAR POLGÁRI PERJOG

A második, teljesen átdolgozott kiadás alapára — 40'—

DÖNTVÉNYTÁR

Büntetőjogi ————— XVI. kötet

Hiteljogi ————— XVI. «

Közigazgatási és pénzügyi — XV. «

Magánjogi ————— XVI. «

Perjogi ————— VIII. «

Egy-egy kötet alapára, fűzve ————— 3'—

Kapható:

Franklin-Társulat könyvkereskedésében, IV., Egyetem-utca 4 és Lampel R. könyvkereskedésében, VI., Andrassy-út 21, valamint minden könyvkereskedésben.

Főszerkesztő:
Dr. Dárday Sándor.

Felelős szerkesztő: Dr. Vámbéry Rusztem. I., Bére-u. 9. (Tel. József 108-69.)

Főmunkatárs:

Dr. Teller Miksa V., Szalay-u. 3. (Tel. 3-95.)

Lapkiadó-tulajdonos: Franklin-Társulat IV., Egyetem-u. 4.

Franklin-Társulat nyomdája: Géczy Kálmán.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: L, Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden hó 1-én és 15-én
Előfizetési ára Döntvénytárral együtt
havi 7000 K, negyedévre 21,000 K

Egyes szám ára 4000 korona

TARTALOM. Dr. Kónig Vilmos budapesti ügyvéd: Huszonöt év után. Reflexiók dr. Pap József és dr. Baracs Marcel jubileuma alkalmából. — Dr. Nádas László ügyvéd, ny. pénzügyminiszteri tanácsos: Adóügyi egyezmény a cseh-szlovák köztársasággal. — Dr. Kutasi Elemér budapesti ügyvéd: A Cseh-Szlovákiával kötött biztosítási egyezmény. — Dr. Teller Miksa budapesti ügyvéd: Különvagyom a házastárs ajándéka? — Dr. Székely Farkas nyíregyházi ügyvéd: A nyugdíjfelemlési perekről. — Szemle. *Melléklet:* Büntetőjogi Döntvénytár. XVII. k. 3. iv. — Magánjogi Döntvénytár XVII. k. 3. iv.

Huszonöt év után.

Reflexiók dr. Pap József és dr. Baracs Marcel jubileuma alkalmából.

A budapesti ügyvédi kar rövid időre a feledés homályába úzi súlyos gondjait. Ünnepi hangulat vonult be a lelkekbe. A multak emlékei némelykor erősebbeknek bizonyulnak, mint a jelen szenvedései és akkor egy eltemetett világ romjaiból majdnem szégyenkezve kibúvik egy ma ritka jelenség: a hálaérzet csodaszép varázsa. Így hatnak reám ez órák, mikor a budapesti ügyvédség kamarai elnökének dr. Pap Józsefnek és helyettes elnökének dr. Baracs Marcelnek átnyújtja azt a legmagasabb kitüntetést, mely felett a kar egyeteme rendelkezik. Átnyújtja abban a tudatban, hogy minden elismerése nem ér fel oda, ahol e két férfiú önzetlen, szüntelen és megalkuvást nem ismerő működésének emlékei meg vannak örökítve.

Hogy e két férfiú huszonöt éves tevékenységének igazi értékét felismerhessük, szemügyre kell vennünk azt a kort, melybe egyéniségük bekapcsolódik. Az ügyvédség és ennek vezetői közt 25 évvel ezelőtt csak gyöngye élethullámok folydogáltak. Dacára annak, hogy a választmányban kiváló jogászok és egyéniségek foglaltak helyet, ezek nem ismerték fel a hatalmas evolúción átment kar szükségleteit. Bizonyos arisztokratikus elzárkózottság uralkodott e testületben, mely lehetetlenné tette, hogy még olyan nagy koncepciójú jogászok, oly eminenter demokratikus érzelmű férfiak, mint Nagy Dezső és Pollák Illés életfelfogásukat teljes mértékben érvényesíthessék. Az 1899-ben megejtett kamarai választások itt mély césurát ejtettek. A választmányba bevonultak a régi párt részéről Pap József, Wittmann Mór, Fitler Dezső a reformpárt részéről Szivák Imre, Baracs Marcel, Stern Samu és e cikk írója. Akik így a haladó eszmékért küzdők sorából kerültek ki, bent a választmányban hirdették a kar jogos kíváncsalmait és teljes megértésre találtak. Bámulatos együttműködés fejlődött ki és a 18 tagból állott kis választmány az elnökség vezetése alatt hihetetlen munkaenergiát fejtett ki. Mindenekelőtt szembe szállt a törvényhozásból kiindult ügyvédelles áramlattal. Megvédte a karnak a polgári perrendtartás javaslatai által veszélyeztetett anyagi érdekeit. Éles kritikai bonckés alá vette a judikaturát. Éberen ügyelt, hogy egyes bírák túlzott önérzete ne érvényesülhessen az ügyvéd rovására és mindig készenlétben állott annak védelmére. Intenzíve foglalkozott a kodifikáció terén minden jelentős kérdéssel, a polgári perrendtartás és a polgári törvénykönyv javaslatait rendszeresen tárgyalta bizottságilag és értékes eszméket nyújtott a jövő jogának kiépítéséhez. Az ügyvédi rendtartás megalkotásához oly anyagot gyűjtött és produkált, mely az ügyvédség organizációját és fegyelmét mintaszerű alapra fektette. Az évi jelentések a modern jogi törekvések és a hű jogtörténeti adatok tárházaivá váltak. A fegyelmi eljárás és ítélke-

zés klasszikus magaslatra emelkedett és szigorúsága mellett sohasem zárkózott el a megértés és az ügyvéd speciális helyzetének méltánylása elől. Végül, amit elsősorban kellett volna felhozni megteremtette az ügyvédi gyám- és nyugdíjintézetet és előkészítette a Kúria ügyvédi tanácsának megvalósítását.

Mindezekből a törekvésekből és munkatömegekből bőven kimért részt reklamáltak maguk számára dr. Pap József és dr. Baracs Marcel. Tizenöt évig mindaddig, amíg megrongált egészségem félreállásra kényszerített, alkalmam volt az ünnepek tevékenységét közelről megfigyelni és megbámulni. Nem létezett feladat, fáradságos munka vagy megbízatás, mely elől meghátráltak vagy kitérni igyekeztek volna. A kar érdeke oly parancszo volt, mely minden egyéni érdeket háttérbe szorított. Robusztus munkaerejük és kiváló jogászai képzettségük a legnehezebb problémák megoldására képesítették őket. Csak fájdó érzéssel gondolhatunk arra a lehetőségre, hogy mennyire vihették volna előre az ügyvédség fejlődését, ha a háború nem semmisíti meg a multak összes eredményeit.

Mert immár kétségtelen, hogy a háború és az utána bekövetkezett események szétzúzták az ügyvédség történeti, erkölcsi és anyagi létalapjait. Már a gyorsított-eljárás, a büntető procedura e karrikaturája meddő szerepre kárhoztatta a védőt, lefokozta hivatásának súlyát és az egész bűnper parazitájának tünette fel. A magánjogi gyakorlat is rapszodikus alakulatokat öltött és a jogbizonytalanság ódiuma az ügyvédre hárult. Még szomorúbb idők következtek. A kommun idejétől eltekinthetünk, itt még találkoztak férfiak, akik életük kockáztatásával, az ú. n. forradalmi bíróságok előtt tiszteletet szereztek az ügyvédi névnek. A legbátrabbak élén állott Baracs. Jöttek az ellenforradalom atrocitásai, a jogrend katasztrófája. Ezzel a helyzettel szemben azonban már nem érvényesült a régi ügyvédség szelleme. Meg volt törve. Míg ezelőtt Kossuth és Deák lángoló igazságérzete irányította, most némán tűrte a jog letiprását és egyetlen vigaszunk volt, ha ünnepelt elnökeinknek sikerült egy gépirásos óvásban a jogrend helyreállításáért síkra szállni. Hova tűntek azok az idők, amikor a budapesti ügyvédség a Fehérvár-kormány igazságügyminiszterével, mert az általános titkos választási jogot rendelettel kívánta életbe léptetni, megtagadott minden érintkezést és évi jelentés helyett statisztikai adatokat terjesztett fel. Az ügyvédi kar eme elaléltságának természetesen megvoltak a maga okai. Elsősorban az a bomlási processzus, mely megbontotta belső egységét. Az ügyvédség bár válassza el tagjait a legkülönbözőbb világnézet mindig sziklaszilárd alapon nyugvó egységet fog képezni, míg a jog eszményeit tiszteletben tartja. Ez azonban veszendőbe ment, amikor egy új fajta jog keletkezett, az mely az igazság fölé helyezi a tendenciát. Fájdalom ezen mentalitás alatt szenvedünk még ma is és nincs az az orvosság, mely megmenthetné civilizációnkat, amíg ennek a betegségnek csiráját ki nem irtjuk.

Kivetköztette régi strukturájából az ügyvédséget az is, hogy e reakcionárius kormányok széttörték történetileg fejlődött kerekeit. Minden tradíció ellenére lerombolták a törvényes sorompókat és beengedtek a karba elaggott, nyugdíjas bírákat, sőt még olyanokat is, akik ügyvédi képesítéssel sem bírtak. Ezeket természetesen nem az ügyvédi hivatás iránti lelkesedés, hanem tisztán anyagi célok vezették. Ezzel megváltozott a bíróságok és az ügyvédség közti viszony is. E kettő közt minden szépítgetés dacára mindig bizonyos antagonizmus fog uralkodni. Az az an-

tagonizmus, mely természetszerűleg fennforog a hatalom kezelője és annak ellenőrzője közt. Vajjon a hosszú időn át közös célok szolgálatába állott személyek alkalmasak-e ezt a természetes bifurkációt fenntartani, aziránt erős kételyeim vannak. Inkább azt hiszem, hogy a volt pályatársak akaratlanul és öntudatlanul is erősebb rokonszenv szálaival maradnak összekötve, mint amennyire ez kívánatos. Véleményem szerint itt az ügyvédség egy-ségessége és a bíróságokkal szemben feltétlenül szükséges füg-getlensége nagy veszélyeknek van kitéve. Utóbbi tekintetében különben is óriási visszaesésnek vagyunk szemlélői. Az a régi osztrák fölünyes bürokrata hang, melyet immár ott a modern egyenrangú érintkezés váltott fel, mintha most nálunk talált volna menedéket. A kar belső konzisztenciáját erősen aláásta az is, hogy az ügyvédi képesítés a fronton töltött idő méltánylásával lett nyújtva és így sok éretlen elem szívárgott be. A karnak ez a kóros állapota kifejezést talál tekintélyének súlyedésében, mely immár alkalmatlanná tette, hogy bizonyos közismert tárgya-lási kilengésekkel szembeszálljon. Kifejezést talál abban is, hogy törvények és rendeletek készülnek, melyeknél alkalmat sem nyuj-tanak az ügyvédségnek, hogy véleményét nyilvánítsa. Pedig ezek a termékek mind pongyolaságuk, homályosságuk, érthetetlenségük és hézagosságuk folytán nagyon is rászorulnak hozzáértő jogászok korrekturájára.

Teljes pusztulással fenyegeti az ügyvédséget annak anyagi helyzete. Egyénileg elvesztették vagyonukat, jobban mondva a fix kamatozású papírok segítségével meg lettek fosztva vagyonuk-tól. Mert az ügyvéd nehéz munka árán megtakarított kis vagy-onát ezekbe fektette. És végig kellett néznie, mint tehermentesítik-mások földjeiket és házaikat az ő keservesen szerzett vagyonával. Igaz, hogy ezért az ügyvédséget is felelősség terhel. Szakadat-lanul kellett volna tiltakoznia az ellen a hamisjáték ellen, mely özvegyeket, árvákat és munkaképteleneket koldusbotra juttat. Vészharangokat kellett volna meghúznia a jog védelmére és nem holmi elkésett elméleti felterjesztésekre szorítkozni. Ennek az erkölcstelen expropriációnak áldozatul esett az ügyvédi gyám-és nyugdíjintézet is, mely most kénytelen tagjait támasz nélkül hagyni. Ami pedig az ügyvédség kereseti viszonyait illeti, az a legmegdöbbentőbb. Ha eltekintünk azoktól, akiknek sikerült nagy vagyonuk biztos páncélfedelei alá menekülni, ha eltekintünk azoktól, akiknek a felforgatott gazdasági rend műbűntettei és egyéb átmeneti mesterséges szövevényei juttatnak némi jövedel-met, a kar az igazi jogvédelemben rejlő munkája után megélni képtelen, ami azt jelenti, hogy a túlnyomó többség számára nincs jövő és a becsületes megélhetés megoldhatlan problémává vált. Előre látható, hogy az ügyvédség a társadalom, a művelődés és az állami élet számára el fog veszni. Csak mikor már késő lesz, fognak az államfenntartó elemek ráeszmélni, hogy az ügyvéd-ség pusztulása minő nagy nemzeti értékeket temetett maga alá. Már ássák közszabadságaink sírját.

Az anyagi pusztulást igen nagy mérvben siettetni a pénzügyi kormányzat kiméletlenül rideg eljárása. Oly túlzott mérvben követel forgalmi-, jövedelmi-, kereseti adókat és kényszerkölcsönt, hogy azokat már csak a legprimitívabb életfenntartási szükség-letek megvonásának árán lehet előteremtenünk. Továbbképzésre, irodalmi termékek megszerzésére természetesen még gondolni sem lehet. És mindez az egyenlő teherviselés jelszava alatt tör-ténik. A kegyelemdőfést a karnak azonban a népjóléti miniszter adja meg. A lakások felszabadítása, az intellektuális foglalkozá-súakkal szemben valóságos attentatum. Az aranyparításra való áttérés pedig az utcára dobja az ügyvédet irodájával együtt. A la-kás biztosított volta nyújtotta meg a lehetőséget arra, hogy az ügyvéd legalább a külvilág előtt elfedje proletár voltát. Innét kitépve hullának tekinthető. Aranyparítás! Látott már a nép-jóléti miniszter úr egy bírói ítéletet, mely a költséget aranyban állapítja meg? Üres zsebekkel pedig az aranyról csak álmodni lehet. A miniszter úr emlékeztet arra az államférfiúra, ki mikor hallotta, hogy a népnek nincs kenyere, csodálkozva kérdezte, hogy akkor miért nem eszik süteményt. Az az argumentum pedig, hogy végül fel kell adni a kommunizmus elveit, semmi más, mint enyhén mondva, nem őszinte frázis. Hát nem látja mindenki, aki látni akar, hogy a házbirtok legnagyobb része értéktelen pénzzel lequittelt aranyban felvett jelzálogtartozásait. Nem régen közzé lett téve, hogy a Newyork-palotán levő 5 millió és a Drechsler-palotán levő 3½ millió jelzálogadósságot mai papirkoronával,

tehát circa 560 korona lefizetésével törlesztették. Hát ez nem több mint kommunizmus? Illik-e vakságot szimulálni ilyen köz-ismert, általános jelenségekkel szemben? Az az igazi kommuniz-mus, mikor valaki a záloglevelekkel kezében az utcára kerül, mert a háztulajdonos aranyat követel. Avagy nem égbekiáltó igaz-ságtalanság, hogy a földbirtok, a háztulajdon csorbíttatlan értékét védi a törvény, az ügyvédi gyám- és nyugdíjintézet pedig, mint a hadikölcsön megvédett tulajdonosa koldulni küldheti tagjait. A szemfényvesztő kommunisztikus jelszavak ellen szálljon síkra az ügyvédség. Ezt parancsolja az önfentartási ösztön, ezt kívánja a jog és igazság iránti köteles tisztelete.

Még egy kérdéssel kívánok foglalkozni. A pénzügyi kormány az egyenlő teherviselők sorába számítja az ügyvédséget. Mi jogon követeli akkor az állam, hogy az ügyvéd ingyen képviselje a szegényeket? Hát hol van az államban még egy foglalkozás, amelytől az állam ingyen munkát követel? A szegényekről gon-doskodni az állam dolga és nem az ügyvédségé. A budapesti ügy-védi kamara utolsó évi jelentése szerint a bíróságok 2127 polgári és 2648 büntető szegényvédelmi ügyben vették igénybe az ügy-védi kar ingyenes munkáját. Ez oly szolgáltatás, mely teljesen fedezi a karral szemben támasztható forgalmi-, jövedelmi- és kere-seti adóigényeket. Annak az ötven évvel ezelőtt hozott törvény nek hatályát lerontották a bekövetkezett események. Ötven évvel ezelőtt Magyarország gazdag ország volt, az a szegénység, mely akkor ingyenes védelemre szorult, ritka jelenség volt. Az ötven év előtti ügyvédség pedig már létszámánál fogva is olyan gazdag volt, hogy ezt a nobile officiumot nyugodtan vállalhatta és úri-módon kezelhette. Ma azonban az ország túlnyomó része szegény és jog szerint igénybe veheti a szegényvédelmet. Előre látható, hogy a szegényvédelmi ügyek évről-évre emelkedni fognak. Az ötven év előtti gazdag ügyvéd pedig ma maga is koldus. Mi jogan követelik tehát ma az ügyvédségtől ezt az immár robottá vált munkát? Az ügyvédségnek azért kiméletlenül harcolni kell ennek a törvénynek hatálytalánításáért. Vagy teljes adómentesség vagy a szegényvédelem alóli felmentés.

Csodálkozva veszem észre, hogy az ünnepi hangulatból a mindennapi mizériákba estem vissza. Tudom, hogy az ünnepelte-k ezt nem fogják tőlem rossz néven venni. Ismerem őket és meg vagyok győződve, hogy emlékezetükbe hozva a kar nyomasztó gondjait, megfелеdkeznek a huszonöt évig viselt súlyos teherről és friss erővel fognak új munkához. Amihez a gondviselés adjon nekik erőt és kitartást.

Dr. König Vilmos.

Adóügyi egyezmény a cseh-szlovák köztársasággal.

A nemzetgyűléshez a cseh-szlovák köztársasággal kötött pénzügyi és hitelügyi egyezmények és megállapodások becikke-lyezésére vonatkozólag benyújtott törvényjavaslat egyik legfon-tosabb része az egyenes adók tekintetében, a bel- és külföldi adóztatás kiegyenlítése, különösen pedig a kétszeres adóztatás elhárítása céljából kötött megállapodás. Ezzel csaknem teljesen azonos egyezményt fogunk előreláthatólag Romániával, Jugo-szláviával és Ausztriával is kötni és azok remélhetőleg meg fogják szüntetni mindazokat az anomáliákat, melyek eddig e téren fenn-állottak. Fő jellemvonása ennek az egyezménynek az, hogy nem tesz semmi különbséget tárgyi adók és jövedelmi adók között, hanem mindenütt egyenes adókról beszél, miből nyilvánvalólag következik, hogy az egyenes adó megnevezésben úgy a tárgyi adók, mint a jövedelemadó bent foglaltatik. Külön rendelkezések foglaltatnak azonban a vagyonváltságra nézve, mire alább még visszatérünk. A főelv az egyezmény szerint az, hogy a föld-területek, épületek és jelzálogos követelések, valamint az ezekből eredő jövedelem csakis abban az államban veendő adózás alá, amelyben az ingatlan fekszik. Eddig tudvalevőleg, pl. a Buda-pesten élő és Cseh-Szlovákiában ingatlanokkal rendelkező magyar állampolgár, ott mindenesetre meg lett adóztatva, úgy a tárgyi adókkal, mint a jövedelemadóval, Magyarországon pedig minden-esetre szintén be tartozott vallani onnan eredő jövedelmét, melynek behajtása azonban kérelemre felfüggeszthető volt. Ez a helyzet most megszűnik, amennyiben sem tárgyi adót, sem jövedelmi adót Magyar-országon lakóhellyel bíró egyén részéről Cseh-Szlovákiában fekvő ingatlanából élvezett jövedelme után fizetni nem tartozik. Ugyan-

ezen rendelkezés nyer alkalmazást a hasznothajtó vállalatokra, valamint ezekből eredő jövedelmekre, ahol szintén az üzlettelep (fiókok, műhely stb.) helye az irányadó. Ha pedig egy és ugyanazon vállalatnak mindkét állam területén vannak üzlettelepei, úgy az egyenes adók mindegyik állam területén csakis a bel-földi üzlettelepen folytatott üzlet mérvéhez képest állapítandók meg. Ugyanilyen elbánásban részesülnek a társasüzletekben való részesedések is, azonban bányarészesvények, részjegyek és egyéb értékpapírok után való részesedés természetesen az eddigi elbírálás alá fog esni, vagyis a jövedelemadó abban az államban lesz lerovandó, amelynek területén az illető értékpapírok tulajdonosa lakik. A szabad foglalkozásokból (tudományos, művészeti, irodalmi, ügyvédi, orvosi stb.) származó keresetek az illető államban csak annyiban adózathatók meg, amennyiben az illető államban ez a működés helyhez kötötten lesz folytatva.

Az egyezmény továbbá kimondja, hogy a vagyonváltság alá eső vagyontárgyak, odaértve az árúraktárakat is, kizárólag abban az államban veendő vagyonváltság (vagyonadó) alá, amelyekben vannak. Ami a részvénytársaságok és szövetkezetek vagyonváltságát illeti, úgy e tekintetben a két szerződő állam mindegyikében az erre vonatkozóan érvényben lévő szabályok irányadók. Amennyiben az ezen rendelkezések végrehajtása során méltánytalanságok állanak elő, akkor ezek kölcsönösen egyetértés útján fognak kiküszöbölteni. Ezen rendelkezés vonatkozik arra a lehetőségre, hogy pl. a magyar államban székelő valamely részvénytársaság telepének legnagyobb része Cseh-Szlovákiában van, az illető részvénytársaság itt esik vagyonváltság alá, de minthogy telepének legnagyobb része Cseh-Szlovákiában van, ott is vagyonváltság alá esik, amely esetben mindkét állam között esetről-esetre tárgyalásoknak van helye. A letétek, folyószámlakövetelések és készpénzletétek, valamint külföldi pénznemek és külföldi értékpapírok csak abban az államban esnek vagyonváltság alá, amelyben a tulajdonos állandó lakhellyel bír és ilyen hiányában állandó tartózkodási helye van. Egyebekben a vagyonváltságot illetően a két állam mindegyikében érvényben lévő határozmányok korlátlanul nyernek alkalmazást. Nagy fontosságot nyernek ezek a rendelkezések abból a szempontból, hogy jelenleg a szanálási törvénnyel kapcsolatosan újabb vagyonváltság kiróására kerül a sor.

A törvény tulajdonképpen csak kerettörvény, amennyiben mindkét állam pénzügyminiszterei a törvény szerint felhatalmazást nyernek arra, hogy ezeknek a méltánytalanságoknak elkerülése céljából, amelyek az egyezmény alkalmazásából előállhatnak vagy el nem hárítottak volna, megállapodásokat létesítsenek, a határozmányok módosítása vagy kiegészítése iránt; ez különösen azokra vonatkozik, amelyek a vagyonváltságnál a megállapított fordulónapok különbözőségéből állhatnak elő.

Igen nagy fontossággal bír az a rendelkezés, mely szerint a két állam egymásnak kölcsönösen segítyt nyújt az egyenes adók kivetésének megállapításánál, valamint a kézbesítések el-látásánál.

Nem terjed ki az egyezmény azonban az adók kölcsönös behajtására, hanem az egyezmény főcélja a kétszeres adóztatás elkerülése és az adókivetések alapjának kölcsönös egyetértésben való megállapítása.

Hatállyal a szerződés csak az 1919. évi január 1-jével kezdődő időszakra bír.

A fentiekből láthatók, hogy a kettős megadóztatás elkerülése szempontjából részben a területiális elv, részben a lakóhely, illetve az állampolgárság irányadó. A területiális elv irányadó az állam területéhez kötött vagyon és jövedelem, az ingatlanok, továbbá az ingatlanokra bekebelezett követelések, a betétek, vállalatok és helyhez kötött hasznothajtó foglalkozások, továbbá az állam területéről fizetett közszolgálati illetmények és tantiémek megadóztatásánál. Egyébként a lakóhely, illetve az állampolgárság dönti el, hogy az adóztatásra mely állam jogosult. Sajnálatos, hogy döntőbírósi megállapodás az egyezményben nem foglal-tatik, mert ez biztosítékát képezte volna annak, hogy a felmerülő kérdések dűlőre fognak jutni. Ilyen kérdések számtalanszor fognak felmerülni és végnélküli iratváltásokra fognak vezetni, meg-állapodás pedig igen sokszor létesíthető nem lesz.

Dr. Nádas László.

A Cseh-Szlovákiával kötött biztosítási egyezmény.

A kormány a folyó év január havában a nemzetgyűlés elé terjesztette ratifikálás céljából a Cseh-Szlovák köztársasággal még a múlt év márciusában kötött biztosításiügyi egyezményt.*

Ez az egyezmény, úgy a magyar biztosító-társaságok, mint a cseh-szlovák biztosítottak szempontjából felette nagyjelentőségű, amennyiben nyugvóponttra hozza azt a sokat vitatott s mindeddig rendezetlen kérdést, hogy mily módon kötelesek a magyar biztosító-társaságok a cseh-szlovákiai biztosítottak által a valuta-szétválasztás előtt régi osztrák-magyar koronában kötött életbiztosítási szerződéseiket lebonyolítani.

A trianoni békeszerződés nem tartalmaz normatív szabályokat arra nézve, hogy mily valutában és mily átszámítási kulcs alapulvételével történjék a volt monarchia utódállamaiban osztrák-magyar koronában kötött biztosítási szerződéseknek likvidálása. Több nyitott kérdés között a békeszerződés 198. cikke ezt a kérdést is azok közé sorozza, amelyek az érdekelt államok közt kötendő megállapodásoknak, ilyenek hiányában pedig a Jótételti Bizottság által kinevezett arbiter döntésének vannak fenntartva.

A magyar biztosító-társaságoknak ez a nyitott kérdés a háború befejezése óta állandóan igen súlyos gondokat okozott. Tekintettel ugyanis arra, hogy a magyar biztosítók az elszakadt ország-részekben a múltban igen széleskörű tevékenységet fejtettek ki, főleg Cseh-Szlovákiában, Romániában és Jugoszláviában a régi életbiztosítási szerződéseknek igen nagy tömege vár még lebonyolításra. Az előttünk fekvő hozzáférhető számadatok szerint a magyar biztosító-társaságok életbiztosítási portefeuilleének díjtartaléka (1922 dec. 31-ével számítva)

Cseh-Szlovákiában kb.	— — — —	55 millió koronát
Romániában	« — — — —	70 « «
Jugoszláviában	« — — — —	35 « «

tesz ki. Mindezen biztosítások díjtartaléka a magyar kereskedelmi törvény 456. §-ának megfelelően túlnyomó részben állampapírokban, záloglevelekben és egyéb pupilláris belföldi értékpapírokban van elhelyezve, mindmennyi értékben, mely a magyar korona értéksökkenésével egyenlően devalválódott. Ha tehát ezek a biztosítások a rendelkezésre álló fedezeti értékekre való minden tekintet nélkül az említett utódállamok pénznemében volnának teljesítendőek, ez a magyar társaságok részére oly terhet jelentene, amely a társaságok túlnyomó részének teljesítőképességét tetemesen meghaladná.

Az említett utódállamok kormányai, számos esetben maguk az ottani bíróságok is — anélkül, hogy a kérdést a díjtartalékok fedezetének oldaláról is vizsgálat tárgyává tették volna — a fenti álláspontot vallották magukénak. Ezzel szemben hiába hivatkoztak a magyar társaságok arra, hogy ők a maguk részéről a fennálló törvényeknek megfelelően jártak el, amidőn a díjtartalékokat magyar háború előtti államadóssági címletekben, hadikölcsönkötvényekben, magyar intézetek zálogleveleiben stb. helyezték el s hogy ehhez képest csak a rendelkezésükre álló fedezeti értékek korlátai közt likvidálhatják a szóbanforgó életbiztosítási kötvényeket. A perek túlnyomó részében a magyar biztosító-társaságok pervesztesek lettek és magyar korona helyett cseh koronában, leiben, jugoszláv koronában voltak kénytelenek fizetni.

Az ellentétes felfogások áthidalását első ízben az 1922. év tavaszán Rómában megtartott államközi konferencián kísérelték meg, melyen a volt monarchia összes utódállamai képviselve voltak. Az áthidalásnak csakis egy módja kínálkozott: a díjtartalékok fedezett értékeinek az illető utódállamok által való felértékelése, nosztrifikálása. Ha az utódállamok kormányai a magyar társaságok fedezeti értékeit, nevezetesen a rendelkezésre álló magyar és osztrák állampapírokat saját államadóssági block-jukba átvesszik s ezzel a szóbanforgó régi koronára szóló fedezeti értékeket automatikusan átváltoztatják cseh koronára, leire, dinárra szóló értékekre, mi akadály sem lehet annak, hogy a vonatkozó életbiztosítási szerződések is cseh koronában, leiben, dinárban fizetessenek ki és pedig ugyanazon kulcs szerint, amelynek alapulvételével a díjtartalék fedezetének átértékelése történik.

A római konferencia tényleg ezt az elvet emelte érvényre,

* Újabbán a kormány ezen egyezményt is belefoglalta a külföldi kölcsönrel kapcsolatos terjedelmes törvényjavaslatba.

azonban csak bizonyos elvi kijelentésekre szorítkozott és lényegében az egyes államok közt kötendő bilaterális szerződésekre bízta a kérdés végleges, gyakorlati megoldását.

A Rómában 1922 április havában létesített konvenciókat az aláíró államok egyike sem ratifikálta. Mindazonáltal a Cseh-Szlovák köztársasággal kötött s jelenleg a nemzetgyűlés előtt fekvő biztosítási egyezmény a római megállapodások alapján áll és különösen a fedezet kérdésében híven ragaszkodik a római konvenció alapelveihez. Az egyezmény szerint az életbiztosítási díjtartalék fedezetére fordíthatók elsősorban az ú. n. lokalizált értékek (a társaságoknak tulajdonában levő cseh-szlovák államadóssági címletek, a cseh-szlovák portfeuillebe tartozó kötvényekre adott kötvénykölcsönök, a Cseh-Szlovákiában fekvő ingatlanok, Cseh-Szlovákiában székelő intézetek által kibocsájtott záloglevelek, ottani községek kölcsönkötvényei stb.), *ilyenek hiányában azonban a Magyarország vagy Ausztria által kibocsájtott háborúelőtti államadóssági kötvények, melyek tekintetében a cseh-szlovák kormány kötelezettséget vállal arra nézve, hogy ezen kötvényeket 50 millió korona névértékben 1:1 arányban* (vagyis minden régi koronáért egy cseh-szlovák koronát számítva) *nosztrifikálni fogja.* Ezen 50 millió korona névértékű háborúelőtti államadóssági kötvény a társaságok egyéb lokalizált értékeivel együtt máris teljes fedezetét adja a cseh-szlovák életbiztosítási díjtartaléknak, úgy, hogy inkább csak teoretikus értékű az egyezménynek az a további intézkedése, mely szerint abban az esetben, ha mindezen értékek nem volnának elegendők a díjtartalékok teljes fedezetére, fedezet gyanánt szolgálhatnak a háborús államadóssági címletek is (hadikölcsön), melyekkel a cseh-szlovák kormány saját belső törvényei szerint fog eljárni.

Ezen praemissák után vállalják és nyugodtan vállalhatták az egyezményben a magyar biztosító-társaságok azt a kötelezettséget, hogy a cseh-szlovák államományba tartozó életbiztosítási szerződéseiket 1919 febr. 26-tól kezdődően cseh koronában 1:1 arányban fogják teljesíteni. Mégis, minthogy a fedezeti értékek fenti nosztrifikálása dacára is fennforoghat annak a lehetősége, hogy egyik vagy másik társaság díjtartalékát teljesen fedezni nem képes, az egyezmény kifejezetten hangsúlyozza, hogy a cseh koronában 1:1 arányban való fizetési kötelezettsége csak azzal a feltétellel terheli a magyar társaságokat, hogy díjtartalékuk a fentebb felsorolt értékek által tényleg teljes egészében fedezve lesz.

Az egyezmény fenti intézkedései folytán rendkívül nagyjelentőségű a biztosított felek szempontjából, vajjon minő feltételekhez köti az egyezmény a cseh-szlovák portfeuille-be való tartozást, mert ettől függ, hogy mely szerződések azok, amelyeknek likvidálása cseh koronában fog történni. E tekintetben is az egyezmény a Rómában megállapított alapelvek nyomán halad és elsősorban a *territorialis principiumot* fogadja el irányadónak. Eszerint a cseh-szlovák államományba tartoznak — *állampolgárságra való tekintet nélkül* — mindazoknak az életbiztosítási szerződéseik, akiknek rendes lakóhelye úgy 1919 február 26-án (a valutaelkülönítés napján), mint 1922 december 31-én a Cseh-Szlovák köztársaság területén volt. Ettől az alapelvtől eltérőleg kedvezményes szabályokat állít fel az egyezmény a cseh-szlovák állampolgárokról, kiknek szerződéseik bizonyos részletesen körülírt kivételes esetekben (pl. ha a biztosított a díjakat Cseh-Szlovákia területén fizette), akkor is besorozhatók a cseh-szlovák államományba, ha rendes lakóhelyük az említett időpontokban nem is volt Cseh-Szlovákia területén. A cseh-szlovák portfeuille-be való tartozás feltétele természetesen az, hogy a biztosított a valutaszétválasztástól kezdve a díjakat már cseh koronában fizetve légyen. Ha a biztosított 1919 febr. 26-ika után a díjakat magyar vagy osztrák koronában fizette, ezzel annak adott kifejezést, hogy nem kíván cseh koronában biztosítva lenni s így szerződése kiesik a cseh-szlovák portfeuilleből. Ez az eset azonban csak akkor áll elő, ha a biztosított saját jószántából (*de son propre gré*) fizette a díjakat magyar vagy osztrák koronában, nem pedig akkor, ha a társaság vonakodott másként, mint magyar vagy osztrák koronában elfogadni a díjakat vagy ha a biztosított fenntartással fizetett a valuta szétválasztás után magyar vagy osztrák koronában. Ugyancsak kiesnek a cseh-szlovák portfeuille-ből azok a biztosítások, amelyek az igényjogosult hozzájárulásával (*avec consentement de l'ayant-droit*) — tehát ugyancsak a biztosított részéről való fenntartás nélkül — a biztosító-társaság részéről már magyar vagy osztrák koronában kiegyenlítettettek.

Az egyezmény határozmányai alá csak azok a szerződések esnek, amelyek a valutaelkülönítés (1919 febr. 26.) *előtt* kötettek és ezen időpont után váltak, illetve válnak esedékesekké. Az ezen időpont előtt lejárt és még függő esedékességek ugyanazon elbírálás alá fognak esni, mint egyéb jogügyletekből eredő és a fenti időpont előtt esedékessé vált tartozások és ezek tekintetében az általános konskripciók egyezmény intézkedései irányadók. (Az 1919 febr. 26-ika után kötött biztosítások külön intézkedést nem igényelnek, mert hisz ezek már kifejezetten cseh koronában kötettek.)

Az egyezmény kizárólag a magyar társaságoknak cseh-szlovákiai üzletállományát rendezi. Nem vonatkozik tehát a rendezés azokra a biztosítási szerződésekre, amelyeket a Magyarországon képvisellel bíró idegen társaságok kötöttek a mai Cseh-Szlovákia területén és pedig még akkor sem, ha a szerződések a budapesti vagy más a jelenlegi Magyarország területén székelő képviselő-ség által is kötöttek volna. Viszont föléli a szerződés a magyar társaságoknak nemcsak szlovákiai üzletét, hanem a magyar társaságoknak a régi Ausztriában volt képviselői (Bécs, Prága stb.) által a régi Csehországban, Morvaországban, Sziléziában kötött életbiztosítási szerződéseket is.

Az egyezmény rendelkezései alá esnek természetesen nem csupán a szoros értelemben vett életbiztosítási szerződések, hanem a járadék biztosítások, valamint a balesetbiztosításokból eredő járadékkötelezettségek is.

Ami a szerződések gyakorlati lebonyolítását illeti, az egyezmény értelmében a magyar társaságok cseh-szlovák portfeuille-üket átruházhatják szabad választásuk szerint bármely Cseh-Szlovákiában engedélyezett biztosító-társaságra, mely miután átvette a vonatkozó fedezeti értékeket, a lebonyolítást saját számlájára fogja eszközölni. Nincs azonban kizárva annak a lehetősége sem, hogy az illető magyar társaság a lebonyolítást saját maga végezze el, sőt a konvenció I. cikke a magyar társaságoknak biztosítja a jövőre nézve a legtöbb kedvezmény elvét, kimondván, hogy mindkét kormány a másik állam biztosító-társaságait ugyanabban az elbírálásban fogja részesíteni, mint bármely harmadik külföldi állam biztosító-társaságait. Ez az intézkedés tulajdonképpen *elvileg* megnyitja az utat a magyar biztosító-társaságoknak a Cseh-Szlovákiában való továbbműködésre. Sajnos, azonban ez az elvi lehetőség *egyelőre* nem jelenti még a *gyakorlati* lehetőséget. A Cseh-Szlovákiában fennálló konceszionális rendszer alapján ugyanis a kormány diszkrécionárius joga a biztosító-társaságok engedélyezése s ezidőszere alig van még kilátás arra, hogy magyar társaság Cseh-Szlovákiában működési engedélyt nyerjen. Ami azonban a távolabbi jövőt illeti, az egyezményben biztosított legtöbb kedvezmény elve meghozhatja még gyümölcseit a magyar biztosító-társaságok számára és így azt kétségkívül csak örömmel üdvözölhetjük. A szomszéd államokkal való forgalom öt évi megbénítása után a gazdasági kapcsolat szálai mind erősebben kezdenek ismét fonódni azok közt a területek közt, amelyeket a természet és egy sok száz éves közös mult egymásra utalt. Csak az imént fejeződtek be a Romániával való gazdasági tárgyalások, melyek számos kérdésben s így többek közt a biztosítási kérdésekben is a Cseh-Szlovákiával kötött egyezményekkel analóg szabályozásokra vezettek. A Jugoszláviával való tárgyalások is küszöbön állnak. Ha a mult kérdései gazdasági téren a kölcsönös méltányosság alapján egyszer elintéztést nyertek, minden reményünk meglehet arra, hogy a jövő tekintetében alkotott, egyelőre talán inkább csak elvi és formai jelentőségű szabályokat is az eleven élet, a gazdasági kapcsolat konkrét tartalommal fogja kitölteni.

Dr. Kutasi Elemér.

Különvagyon a házastárs ajándéka?

I. Az a vagyon, melyhez a házastárs ajándék útján jut, különvagyonát képezi.

A bírói gyakorlatban felmerült az a kérdés, hogy ez a szabály alkalmazandó-e abban az esetben is, ha az ajándékozó a másik házastárs?

A felvetett kérdésre sem igennel, sem nemmel nem lehet válaszolni. Szabály ugyan, hogy az ajándék a házastárs különvagyonát szaporítja és bizonyos feltételek mellett a házastárs ajándéka is különvagyonná lehet, de ez utóbbit szabályként felállítani nem lehet.

A különvagyonnak specifikus tulajdonsága, hogy az a házastárs

vagyonának ama része, melynek szerzésében a másik házastársnak semmiféle része sincsen (tehát: házasság előtti vagyon, vagy házasság idejében, de *ingyenesen* szerzett).

Elképzelhető-e tehát, hogy amit a házastárs a másik házastársától kap, különvagyon legyen?

Hisz az ajándéknak a másik házastárstól való származása *fogalmilag* ki kellene, hogy zárja ezen vagyonrész különvagyon jellegét? Mert az, ami a házasság tartama alatt szerzett vagyont egyébként különvagyonná minősíti: az *ajándékozás*, nem minősítheti különvagyonná azt, ami a *másik* házastárstól származik.

Álláspontom ellen szól látszólag az a körülmény, hogy a jegyajándék, vagyis mindaz, amit az egyik jegyes a másiknak a kötetendő házasság okából ajándékozik, a megajándékozottnak különvagyonát képezi.

De én épen abból, hogy jogunk kiemeli a jegyajándékot, mint különvagyon, azt látom, hogy a házastárstól származó más ajándék nem lesz a megajándékozott különvagyon.

A jegyajándékon kívül még egy kivétel van: mindaz, ami rendeltetésénél fogva csak az egyik házastárs használatára szolgál, szintén különvagyon, még ha a házastárs ajándékozta is.

Ezen két kivételen kívül nyomát sem látom annak sem a régebbi judikaturában (a legújabb judikatura eltérő álláspontjáról később lesz szó), sem jogi írónknál, hogy a házastárs ajándéka a megajándékozott különvagyonának volna minősíthető.

Semmi akadály sincs annak, hogy a házastársak kikötése különvagyonnak minősítse az ajándékot. De itt nem erről, hanem csakis arról van szó, hogy egymagában az ajándékozás különvagyonná alakítja-e át azt, ami az egyik házastárs vagyonából a másikéba megy át.

II. Vizsgáljuk meg azt az esetet, ha az egyik házastárs a közszerzemény egy részét ajándékozza oda. Tegyük fel, hogy a férj ingatlant szerez a házasság tartama alatt, saját nevére iratja, utóbb felét feleségének ajándékozza. Vagy a házassága alatt szerzett készpénz vagy értékpapírok felét feleségének ajándékozza.

A házastársak célja nyilvánvalóan az, hogy a férj már a házasság tartama alatt kiadja feleségének a közszerzeményből őt illető részt egészben vagy részben.

Kérdés, hogy ez az előzetes osztály befolyással van-e, lehet-e a vagyonalkatrészek közszerzeményi minőségére? Kérdés, az-e a házastársak intenciója, hogy a vagyon közszerzeményi jellegét az osztállyal megváltoztassák.

Meggyőződésem és tapasztalatom szerint e kérdésekre nem kell felelni.

A közszerzemény az osztály után is közszerzemény marad, még ha az osztályt a házastársak nem is osztálynak, hanem ajándéknak nevezték. A legtöbb esetben (nevezetesen ingók, pénz, értékpapírok kézzől-kézre adásánál) nem is dönthető el, hogy osztály vagy ajándék történt-e, de a házastársak rendszerint nem is tudnak disztigálni ajándék és osztály között és ajándéknak nevezik, ami valójában a közszerzemény felosztása. A házastársaknak számtalan oka lehet, hogy a közszerzeményt még a házasság tartama alatt egymás között felosszák, de nem tudok rá példát, hogy a házastársak bármelyike előtt az a cél lebegett volna, hogy a közszerzeményből különvagyon csináljon.

A közszerzeményi vagyonnak különvagyonná való minősülése igen súlyos következményekkel jár az ajándékozóra nézve.

Ha a férj a házasság alatt szerzett birtok felét feleségének ajándékozza és utóbb feleségétől elválik, akkor a feleség a férjétől a birtok másik részének felét követelheti közszerzemény címén. Ide vezet az az álláspont, hogy a házastárs ajándéka különvagyonná alakul át.¹

III. A Polgári Határozatok Tárának 10. sz. döntése nézetem szerint a kérdést megnyugtató módon dönti el: «A házastársak egyike által a másiknak ajándékozott vagyon a megajándékozott házastárs közszerzeményi igényének kielégítésére csak abban az esetben számítható, ha az ajándékozási szerződésben eziránt kifejezett rendelkezés foglaltatik vagy, ha az ajándékozónak az a célzata, hogy az ajándék tárgya a közszerzemény kielégítéseül beszámíttassék, a fennforgó körülményekből megállapítható».

Ez a megoldás elég szabad kezét enged a bírónak. Az ese-

¹ A kérdés ezen részével behatóan foglalkozik Blau György: «Házastársak közti ajándék és közszerzemény» című cikke Jogt. Közl. 1920. évf. 101. l.

tek túlnyomó részében külön kikötés nélkül is világos lesz az ajándékozó célzata, hogy ő a közszerzemény kielégítése céljából adta az ajándékot.

Ha a judikatura itt megállt volna, akkor ebbe bele lehetne nyugodni, bár én helyesebbnek tartom az ellenkező vélelmet, vagyis azt, hogy az ajándék célja a közszerzeménybe való beszámítás és ez tételezendő fel, ha csak az ellenkező nincs világosan kikötve vagy ha az a célzat, hogy az ajándékozó a házastárs különvagyonát akarta szaporítani, a fennforgó körülményekből megállapítható.

Ámde az újabb judikatura tovább ment egy nagy lépéssel.

A Magánjogi Dtár XI. kötetében 118. sz. a. közölt döntés szerint: «Az állandó bírói gyakorlat szerint a házastárs különvagyonának tekintendő és mint különvagyon közszerzeményi megosztás alá nem esik az az ingatlan, melyet a házasság tartama alatt házastársától ajándékozás címén kapott. (P. VII. 4251/1916.)

Ez az ítélet egészen mást mond, mint a fentebb közölt P. H. T. 10. sz. határozat.

Csodálatosképpen a döntés «állandó bírói gyakorlat»-ra hivatkozik, holott a P. H. T.-ba felvett régebbi (1906.) határozat nem fedi az újabb (1916.) döntést.

Pedig ez az újabb ítélet körülbelül ugyanakkor keletkezett (1916 október 25.), mikor a régebbi döntés a P. H. T.-ba felvételre került. Ezt abból következtetem, mert a P. H. T. 1917-ben, tehát röviddel az 1916 őszén hozott ítélet után jelent meg.

A legnagyobb gonddal kutattam át a döntvénytári kötetek egész sorát, de az 1916-iki ítéletben hivatkozott «állandó gyakorlatnak» nem jöttem nyomára. A hiba bizonyára bennem van, de feltűnő, hogy a Magánjogi Dtár szerkesztője sem utal precedensekre a határozat közlésekor.

Mindössze egyetlen esetet találtam, melyben a szegedi tábla arra az álláspontra helyezkedett, hogy a feleségnek ajándékozott ingatlan különvagyonának tekintendő. (Közölve Grecksák: Magyar Döntvénytár VII. köt. 190. l. Kúria tábla döntését helybenhagyta.)

IV. Röviddel az 1916. ítélet közlése után megjelent a P. H. T. és annak 10. sz. határozatával — úgylátszott — a kérdés megnyugtató megoldást nyert.

1920-ban a Magánjog Tára a Kúria határozatainak egész sorát közölte azzal a megjegyzéssel, hogy az illetékes tényezők ezeknek a határozatoknak a P. H. T.-ba való felvételét tervezik.

Meglepetéssel olvastam ezen határozatok között (I. köt. 1. sz. X.) a Kúria 1916-iki ítéletét és egy azonos 1917-iki ítéletet (u. o. XI.): «a házastársak által vett és nevükre közösen átrított vagyon azon részére, melyet az egyik házastárs később a másiknak ajándékozott, a közszerzeményi jogosultság elenyészik és többé nem érvényesíthető».

Időközben az illetékes tényezők mindkét határozatot felvették a P. H. T.-ba. (Közölve Igazságügyi Közlöny idei évf.)

Nézetem szerint a két döntés nem fér meg egymás mellett a P. H. T.-ban.

Az egyik döntés kategorikus kijelentése szerint: az ajándék különvagyon; a másik szerint: az ajándék különvagyon — kivéve, ha a fennforgó körülményekből az ellenkező célzat megállapítható.

Az újabb határozat eltérést jelent a P. H. T.-ban felvett 10. sz. határozatot, és így a P. H. T.-ba ellentétes határozatok kerültek; melyeknek egyike kiküszöbölendő. Az újabb álláspont az É. T. 70. §. 1. pontja szerint csak teljes-ülési határozattal kerülhetek vagy volna a P. H. T.-ba. De ha más tévedésből bekerültek vagy az egyik vagy a másik határozat teljes-ülési határozattal kiküszöbölendő.

A Polgári Törvénykönyv bizottsági szövegének 61. §.² nagyon bölcsen akként intézkedik, hogy a házastárs ajándékaról kétség esetében azt kell tartani, hogy az a közszerzeményi illetőségre való betudás terhével van átruházva.

Ha a Kúria el akar térni a P. H. T.-ba felvett 10. sz. határozattól, akkor már inkább helyezkedjék a Polg. Tvkv. álláspontjára, de ne távolodjék el még jobban attól.

Dr. Teller Miksa.

² A Polg. Törvénykönyv előmunkálataiban ez a kérdés minden egyes tervezetben lényegileg ugyanolyan módon volt szabályozva, mint a Bsz. 61. §-ban és pedig az első tervezet 147. §-ban, a második tervezet 65. §-ban, a törvényjavaslat 65. §-ban.

A nyugdíjfelemelési perekről.

A vesztett háború következményeként gazdasági viszonyaink súlyos leromlása a fix fizetésre utalt középosztály megélhetését majdnem lehetetlenné tette. Ezek a megélhetési nehézségek nagymértékben fokozódtak a nyugdíjasoknál, akiknek nyugdíjárandósága már a békés viszonyok között is csak nagyon szűkös megélhetést biztosított s akik testi erejüknek hiányában legnagyobb részt képtelenek arra, hogy szerény nyugdíjuk kiegészítéséről valamely módon gondoskodjanak.

Az állam elsőnek ismerte fel nyugdíjasainak kétségbeesett helyzetét s amennyire a mai nehéz pénzügyi helyzete azt megengedte, segített is rajtuk. Az állam ezen elismerésreméltó tényével azonban a nyugdíj fizetésére kötelezett magánosok tekintélyes része — tisztelet a kivételnek — ezirányú kötelezettségét felismerni még most sem tudja, inkább nem akarja, aminek kétségtelen bizonyítékai azok a perek, amelyekkel a magánnyugdíjasok, nyugdíjaiknak felemelését szorgalmazva, a bíróságokhoz fordulnak.

A bíróságok, ezekben a perekben, nem zárkóztak el a nyugdíjak felemelésétől, bár felemelésük mérve teljesen kielégíthetőnek nem mondható azért, mert sok olyan körülményre nem voltak tekintettel, amelyek az eredeti nyugdíj összegének megállapításakor fenn nem forogtak s amelyek a szerencsétlen trianoni szerződés következményeként merültek fel, így különösen nem voltak figyelemmel sok elsőrendű életszükségleti cikknek az aranyparitáson jóval felül emelkedésére (tűzifa, ruházati cikkek) s nem voltak figyelemmel arra sem, hogy a legtöbb magánnyugdíjra kötelezettnek mai jövedelme éppen a gazdasági viszonyok leromlása következtében a békebeli jövedelemnél aránytalanul jobb.

Ezen nyugdíjfelemelési perek alpereseit tekintve szép számmal szerepelnek a nagybirtokosok is. Azok a nagybirtokosok, akiknek a békebelinél aránytalanul kisebb megterhelést jelentene ma még az is, ha nyugdíjaiknak nyugdíját aranyparitásra emelnék.

Nem tudom magyarázatát adni annak, hogy az állam, amíg saját nyugdíjasairól szorult pénzügyi helyzete dacára gondoskodni el nem mulasztotta, a magánnyugdíjasokról teljesen megfeledkezett s tétlenül nézi azt, hogy a középosztálynak ez az értékes eleme valósággal éhen pusztul. Már régen itt az ideje annak, hogy a kormány egy rendelet keretében kötelezően kimondja szabályként azt, hogy ezek nyugdíjárandóságai is felemelendők, sőt ennél is tovább mehetett volna annak felállításával, hogy a magánnyugdíjkötelezettek mily arányban tartoznak nyugdíjaik nyugdíjárandóságait felemelni.

A magánnyugdíjasok áldatlan, nyomasztó helyzetének orvoslása további halasztást nem szenvedhet s az államhatalom erkölcsi kötelessége, hogy mindent félre téve, ezek helyzetén haladéktalanul segítsen.

A bíróságok ugyan megtették kötelességüket, de az nem lehet az állam célja, hogy a magánnyugdíjasoknak azt, hogy élni tudjanak, per útján kelljen kiharcolniuk. Azért van az állam hatalma, hogy azt gyakorolja akkor és ott, amikor annak gyakorlására feltétlen és halaszthatatlan szükség van. Az igazi konszolidáció is megköveteli, hogy a nemzet életében még mindig pusztító eme rákfene sürgősen kiirtassék.

Ezen kérdéssel kapcsolatosan kiterjeszkedni kívánok a m. kir. Kúria által ezen nyugdíjfelemelési perekben több esetben elfoglalt álláspont bírálatára. A m. kir. Kúria ugyanis ezekben, a hozzá felülvizsgálat végett felkerült perekben az eljárást hivatalból felfüggesztette azzal az indokolással, hogy a nyugdíjasok nyugdíjviszonyainak rendezése iránt a nemzetgyűléshez törvényjavaslat van beterjesztve, amely rövidesen tárgyalás alá kerül s a nyugdíjasoknak is érdekében áll az, hogy a határozat hozatala ezen törvény életbelépéséig függőben maradjon.*

A legnagyobb tisztelettel hajlok meg a m. kir. Kúria tekintélye előtt, azonban ezt az álláspontját, amellyel ezeknek a pereknek jogerős befejezését a felfüggesztéssel kitolja, sem jogi, sem emberi szempontból osztani nem tudom.

Jogi szempontból ugyanis nem lehet helyes egy olyan bírói intézkedés, amely valamely jog vitásságának megszüntetését vala-

mely bizonytalan körülmény beálltától teszi függővé. Az érvényesített jog vitásságának megszüntetése elsősorban bírói feladat s ennek gyakorlása nem függősíthető semmiféle a jövőben bekövetkeztethető körülménytől, mert ez a bírói tekintély rovására megy. Szerény nézetem szerint tehát egyáltalán nem lehet helye annak sem, hogy egy vitássá tett jog tekintetében a döntést a bíróság felfüggeszsze azért, mert a jog szabályozása tekintetében törvény van készülöben, nem pedig azért, mert ha ilyen törvényjavaslat már be is van nyújtva, az még nem jelenti azt is, hogy abból élő törvénnyé válik s különben is a bíróságnak ennek törvénnyé válta előtt is joga van ahhoz, hogy az abban lefektetett s törvénnyé emelni kívánt szabályokat, jogelveket, ha csak meggyőződésével nem ellenkezik, ítélezésénél alkalmazza.

Egy beterjesztett törvényjavaslat törvényerőre emelkedésétől tenni függővé több száz család existenciáját, nagyon kockázatos dolog, hiszen a mult számos esete mutatja, hogy úgy a képviselőházhoz, mint a mai nemzetgyűléshez benyújtott sok javaslat törvénnyé sohasem vált, mert a politikai viszonyok valamely irányú változása a kormányt javaslatának visszavonására kényszerítette vagy mert az megszavazva nem lett.

Nézetem szerint ez a javaslat is olyan természetű, amelynek letárgyalása s törvényerőre emelkedése rövid időn belül nem várható. A mai politikai viszonyok szerint kétségtelen az, hogy az állam pénzügyi egyensúlyának helyreállítása csak úgy remélhető, ha a kormányt támogatók sorából a nagytőke reprezentánsai félre nem vonulnak. Kétségtelen, hogy a külföldi kölcsönnel kapcsolatos belső kölcsön, adófelemelések és új adók ezen hozzájárulása nélkül aligha valósulhatnak meg. Ilyen viszonyok között a kormány kétségtelenül kerülni fog minden ütköző pontot s akár-hogy is nézzük a dolgot, ez a törvényjavaslat is könnyen ütköző ponttá válhatik.

A m. kir. Kúriának álláspontja jogi szempontból továbbá azért sem helyesítható, mert a polgári perrendtartásnak egyáltalán nincsen olyan rendelkezése, amely valamely pernek vagy eljárásnak felfüggesztését ilyen alapon megengedné. A Pp. 234—236., 470—474. §-ait hiába olvasom, ilyen alapot ezekben nem találok.

Kétségtelen, hogy az ily perekben a szanálás már az alsó bíróságoknál megtörténik az által, hogy ítéleteiket, fellebbevitelre tekintet nélkül végrehajthatónak nyilvánítva, ezzel az általuk megítélt felemelt nyugdíj fizetésére az alperest reá szorítják; azonban még ez sem lehet alap arra, hogy a kir. Kúria az eljárást az ismertetett okból felfüggeszsze s ezzel a per jogerős befejezését megakadályozza; nem pedig különösen azért, mert, akkor, amikor a magyar korona értékváltozása valósággal órák kérdése, akkor, amikor a megélhetési viszonyok a folytonos drágulás következtében napról-napra súlyosbodnak, ez a szanálás is hamar idejét mulja. Már pedig, ha a per jogerősen be van fejezve s ha a jogerős ítélettel megállapított nyugdíj mérve a beállott drágulás folytán többé nem kielégítő, joga van a nyugdíjjogosultnak annak további felemelését új keresettel szorgalmazni.

Az eljárásnak hivatalból felfüggesztése tehát minden komolyabb alap nélkül zárja el nyugdíjjajogosultat attól, hogy, amennyiben a megítélt nyugdíj az időközi drágulás folytán elégtelenné válik, annak további felemelése iránt új pert indíthasson s emiatt esetleg hónapokon, sőt nincs kizárva, hogy éveken át be kell érnie azzal a nyugdíjjal, amely időközben teljesen elégtelenné vált. Megmaradt értékeit kell elvesztegetnie azért, hogy családjával együtt éhen ne pusztuljon.

Hogy mennyire nem helytálló a kir. Kúriának álláspontja, rá kell mutatnom arra is, hogy amíg egy négytagú családnak a mult év júniusában megítélt felemelt nyugdíja 120.000 K volt, amiből szűkösen ugyan, de mégis megélhettek, addig a mai megélhetési viszonyok között ez az összeg alig elégséges ahhoz, hogy egy négytagú család megélhetését abból négy napon át fedezze.

A kir. Kúria álláspontjának helyessége ellen szól a Pp. 533. §-ának az a rendelkezése is, amely a felülvizsgálati eljárásban kizárja a fellebbezési bíróság által megítélt összegnek felemelhetőségét. Ez a tiltó rendelkezés tehát föltétlenül akadályául szolgál annak is, hogy a megítélt összeg a korona árfolyamánál mutatózó változás folytán esetlegesen valorizáltassék.

Önként vetődik fel az a kérdés, hogy milyen kihatással lesz a kir. Kúria által ilyen perekben hozandó ítéletre a benyújtott javaslatnak törvénnyé válása? Különösen ez a törvény a jövőbeni ily perek indításának szükségességét kizárja-e?

* A m. kir. Kúria tudomásunk szerint nem függeszti fel a pereket, hanem csak elintézésüket tartja függőben, úgy, mint az I. tanács a kötelesrészpereket. Szerk.

Az első kérdésre az előbbi bekezdésben foglaltak adják meg a választ, mert szerény nézetem szerint a törvény dacára sem lehet majd feljebb emelni a mértéket, mert az ehhez szükséges kérelem hiányzik s ily kérelem előterjeszthetőségét a Pp. 533. §-a kizárja.

A második kérdésre a felelet szintén csak nemleges lehet. A beterjesztett törvényjavaslat ugyanis nem foglal magában olyan rendelkezést, amely a nyugdíjrakötelezettet a törvény szerinti összegű nyugdíj fizetésére per nélkül szorítaná. Ennek a törvényjavaslatnak egyedüli célja az, hogy a mérték tekintetében egy biztos bázist teremtsen, ez pedig még egyáltalán nem elégséges ahhoz, hogy a jogosult a törvény alapján öt megillető nyugdíjhoz minden nehézség nélkül hozzá is jusson.

Egy más természetű sérelemre is rá kell mutatnom, amelyet egyes fellebbezési bíróságok ítélkezéseinel tapasztaltam s amely sérelemek megszüntethetése is azt kívánja, hogy a felülvizsgálati bíróság ezen pereket ítéletileg mielőbb befejezze. Egyes fellebbezési bíróságok a Pp. 415. §. 3. pontjának, valamint az 509. §-ának téves egybevetése folytán az ily perekben hozott ítéleteiket csakis azon összegre mondották ki felülvizsgálatra tekintet nélkül végrehajthatónak, amely összegre az első fokon eljáró bíróság a nyugdíjat felemelte s tették ezt akkor, amikor ítéleteikben a nyugdíj összegét további tetemes emelésben részesítették. Hogy ez az álláspont feltétlenül téves, kétségtelenné teszi az 509. §-nak második bekezdése, amely a fellebbezési bíróság részére feltétlenül biztosítja a jogot, hogy ily perekben a főtárgy tekintetében ítéletünknek azt a részét is előzetesen végrehajthatónak nyilvánítsák, amely nem helybenhagyó, vagyis ami a további emelésről rendelkezik.

Dr. Székely Farkas.

Lapunk mai száma a nyomdászsztrájk miatt jelenik meg késéssel.

Szemle.

— A budapesti ügyvédi kamara rendkívüli közgyűlése emelkedett hangú felszólalásokban ünnepelte azokat a rendkívüli érdemeket, amelyeket dr. Pap József és dr. Baracs Marcel negyedszázados buzgó, önzellen és sikerekben gazdag működésükkel az ügyvédi kar érdekei körül szereztek. Megjelent az ünneplők sorában az igazságügyminiszter is, újszólván egész vezérkarának kíséretében és felszólalásában ismét tanujelét adta annak a megértő szellemnek, amellyel a magyar jogászvilág egyetemében hivatalbalépésétől kezdve őszinte, osztatlan rokonszenvet váltott ki. Elismerő szavaiból, amelyeket az ünnepelekhez intézett, kicsillámlott az ügyvédi kar hivatásának és küzdelmeinek teljes megértése, midőn az ügyvédség támogatását kérte a megingott állami jogrend helyreállításának nehéz munkájához. Az ünnepelek nevében dr. Pap József mondott köszönetet és beszéde meseteri összefoglalása volt annak a munkának, amelyet az ügyvédségért évtizedek óta, változó körülmények közt, változatlan energiával folytatott. A becsületesség és a szerencse csillagai — mondotta — csak egyenes utakat világítanak meg. Ugy Pap József, mint Baracs Marcel sikerét valóban annak köszönheti, hogy mindenkor emelt fővel, egyenes úton járt. Ennek az egyenes útnak a politikája az egyetlen politika, amelyet az ügyvédségnek folytatnia szabad. És ép ezért jobb szerettük volna, ha egynémely az utóbbi években oly gyakran több-kevesebb meggyőződéssel hangoztatott politikai szölam elmaradt volna egyes ünnepi szónokok beszédeiből. Külvárosi népgyűléseken talán még lehet hatást kiváltani a szenvedésekkel, amelyek a Károlyi-kormány idejében az ügyvédekért érték, ott talán még mentségre szorul, ha valaki az ártatlanul perbefogott szegedi zsidó pap védelmét elvállalta, sőt még azt is elhiszik, hogy 1920-ban sikerült a régi magyar alkotmányt helyreállítani, de a budapesti ügyvédi kamara közgyűlésén kifejezett érzelmek nem szorulnak ily hamis húrok rezonanciájára.

— **Ügyvédi munka honorálása.** (Áprilisi tréfa?) A budapesti közp. kir. Járásbíróság 1923 április 9-én 151,038/1923. szám alatt 70,434 korona készpénz tőkére irányuló, perben folyó év április 1-én hozott ítéletében, alperes fizetése folytán időközben csak perköltségre fenntartott perben, keresetlevél egy kérvény és két tárgyalásért 7000 korona írd és olvasd hétezer koronát állapított meg. A különböző időkben elhasznált bélyeg, készkiadások akkori 556 korona értéke az ítélethozatalának napjára valorizáltan 5581 koronát tesznek ki. Ehhez nem kell kommentár! (Dr. N. M.)

— **Valorizációs gyakorlat.** 1. A kártérítési követelések valorizációja kérdésében a gyakorlat nem egységes. A valorizáció megtagadásának indokai adott esetben a következők voltak: A kártérítési követelés, amíg az meg nem ítéltetett, nem volt határozott követelés, nem volt valamely meghatározott határnapon vagy határidőben fizetendő. Úgy az alap fennállása, mint a követelés összege bírói döntéstől és megállapítástól függött. Nyilvánvaló rosszhiszeműség vagy vétkes gondatlanság sem a kárkövetelés megfizetésének elmulasztásában, sem a perbeli védekezésben nem mutatkozott. Az alsóbírói döntések egymással ellentétesek voltak és a fellebbezési bíróság csak széleskörű bizonyítást alapján marasztalhatta az alperest. (Kúria P. VII. 7550/1923.)

Felperes teljesítést követelt, a bíróság azonban teljesítés helyett elvont haszonban marasztalta az alperest. A bírói megállapítástól függő elvont haszon, amelyet a felperes maga sem követelt, nem volt valorizálható, mert az alperes védekezése nem volt rosszhiszemű. (Kúria P. VII. 3424/1923.)

Ellenben: Alperes a megvett állatokat nem vette át, mivel azokat nem tekintette szerződés szerűeknek. Eladó az állatokat a KT. 352. §-a alapján elárvereztette s kártérítést követelt. Alperes kifogása alyptalanannak találtatván, a kártérítési követelés valorizáltan volt megítélendő, mert csak így kapja meg a felperes a KT. 272. §-a szerint neki járó teljes kártérítést. (Kúria P. IV. 6836/1923.)

2. Ami a valorizálás mérvére irányadó időpontot illeti, az — kártérítési perben — a kártérítési kötelezettség beálltának időpontjához igazodik. (Kúria P. IV. 6836/1923.) Itt az a letétbehelyezés, amely fenntartás nélküli kiutalás nélkül történt, az alperes javára nem jöhet figyelembe.

Ha az eladó indokoltan megtagadja a teljesítést, a vételárelőleget a megtagadáskori értékben kell visszafizetnie. (Kúria P. IV. 2118/1923. és IV. 2016/1923.) Ellenben a VII. 7550/1923. számú határozat az előleg felvétele napjától valorizál.

A vételárelőleg visszafizetésének pusztá felajánlása nem mentesít a valorizáció alól, ha az eladó azt nem tette, a vevő rendelkezésére, bírói letétbe. (Kúria IV. 2010/1923.) Ellenben: Ha az eladó a vételárelőleg visszafizetését felajánlotta s a vevő azt el nem fogadta, a sikertelen felajánlás időpontjától kezdve a korona romlása, letétbehelyezés nélkül is, a vevőt terheli. (Kúria P. VII. 5176. és 6992/1923.)

Ha a keresetindítás csak nagy késedelemmel történt, az ezen késedelem ideje alatt beállott koronaromlás a hitelezőt terheli. (Kúria P. VII. 5944/1923.)

3. A kiszámítás módja: Megállapítatik, hogy a kiindulási időpontban (pl. a vételárelőleg felvétele napján) a kérdéses összeg hány svájci franknak felelt meg. Alperes fizet annyi magyar koronát, amennyi az így megállapított svájci frankösszegnek, a visszafizetés napján, a budapesti ár- és értéktőzsde (?) hivatalos középárfolyama szerint megfelel és fizet ezen összeg után a kiindulási ponttól (itt az előleg felvétele napjától) 5% kamatot. (Kúria P. VII. 7550/1923. és hasonlóképpen VII. 5944/1923.)

4. A szerződés teljesítése iránti kérelemben bentfoglaltnak tekintendő és így a felülvizsgálati bíróság által külön kérelem nélkül is megítélhető a valorizált in integrum restitutio. (Kúria IV. 2016/1923., a IV. tanács állandó gyakorlata.)

Az 1923:XXXIX. tcikket a felülvizsgálati bíróság nem alkalmazhatja, ha a marasztalt fél azt állítja, hogy a marasztalási összeget a végrehajtható másodbírói ítélet folytán, még 1923. december 16. előtt kifizette s ha az ellenfél a felülvizsgálati tárgyaláson meg nem jelenvén, ezt az állítást sem írásban, sem szóval nem vonta kétségbe. (Kúria P. IV. 2263/1923.)

5. A fellebbezési költség «a pertárgynak a felülvizsgálati tárgyaláskori egyenértékéhez mérten» — felülvizsgálati kérelem vagy csatlakozás folytán — felemelhető. Nem így az elsőbírósági költség (Pp. 523. §.), ha a nyertes fél ennek felemelése végett az első-

bírói ítéletet annak idején fellebbezítéssel meg nem támadta. (Kúria P. IV. 6836/1923.)

6. Anyagárak és munkabérek emelkedése folytán megítélt felár nem valorizálható, ha az — mivel szerződésileg ki nem kötött — kétes, vitás volt, bírói megállapítástól függött, alperes jóhiszeműen védekezett és ítélethozatal előtt tulajdonképpen nem is volt késelemben. (Kúria P. VII. 5945/1923.)

Közgazdaság.

A Magyar-Olasz Bank megállapította az 1923. üzletév mérlegét. Az előző évben kimutatott 94.849,106 K nyereséggel szemben az 1923. év mérlege 3,025.468,573 K tiszta nyereséggel zárul. Az április hó 14-én megtartott közgyűlés elhatározta, hogy részvényenként 600 K = 300% (1922-ben 35 K = 17,5%) osztalék fizetessék. 16688

A Salgó-Tarjáni Kőszénbánya Részvénytársulat igazgatósága megállapította az 1923. évi zárszámadásokat és elhatározta, hogy az ápr. hó 9-ikére egybehívandó közgyűlés elé azt az indítványt terjeszti, hogy az értéksökkenési, a felújítási és rendes tartalékalapok javadalmazása után fennmaradó 5,660.268,728-14 K összegből a tisztviselői nyugdíjalapnak 200 millió, a társaspénztár nyugbérosztályának 200 millió, a dr. Chorin Ferenc szanatóriumi alapnak 50 millió, kulturális és közjótékonyági célokra 100 millió koronát juttasson és osztalékkul részvényenként 6000 koronát fizessen. 16689

A Magyar Általános Hitelbank igazgatósága közli, hogy megállapította az 1923. évi mérleget, mely 9,660.532,950 K (tavaly 233.044,694 K) tiszta nyereséget tüntet fel és elhatározta, hogy az ez évi április 14-én tartandó közgyűlésnek indítványozni fogja, hogy az intézet részvényenként 5000 K (tavaly 200 K) osztalékot fizessen. 16690

A Magyar Leszámitoló- és Pénzváltó Bank igazgatósága báró Madarassy-Beck Marcel vezérigazgatót elnökké választotta és Bun József ügyvezető-igazgatót vezérigazgató-helyettesé nevezte ki. Továbbá megállapította az igazgatóság az 1923. évi zárszámadását. A mérleg és veszteség-nyereségszámla 10,748.590,875-62 korona bruttó-nyereséggel zárult, mely összeggel szemben a fizetések, költségek és adók 5,782.196,885-75 K-t tesznek ki, úgy hogy a tiszta nyereség 4,965.393,939-87 K. Az igazgatóság az ápr. 12-re egybehívott közgyűlésnek javasolni fogja, hogy részvényenként 2000 K osztalék, az 1922. évi 120 K-val szemben, fizetessék ki. 16691

A Fővárosi Bank- és Váltóüzlet Rt. múlt hó 7-én tartotta XII. rendes évi közgyűlését, mely a zárszámadásban kimutatott 216.655,630 K tiszta nyereségből az összes részvények után 200 K osztalék kifizetését határozta el. 16696

A Belvárosi takarékpénztár Rt. közgyűlése az elmúlt évre kimutatott 866.268,570 K nyereség után 600 K, 60% osztalék kifizetését határozta el. Az intézetnek a háború előtti külföldi tartozásait sikerült úgy rendezni, hogy a hitelezők követeléseit részben készpénzzel, részben intézeti részvények átengedésével nyernek kiegyenlített. Az alaptőkéjét 800 millióról 1200 millióra emelték. Kibocsátattak 200 ezer darab új részvény, amelyek 4:1 arányában 15,000 K áron a részvényeseknek ajánlatnak fel. 16698

A Magyar Vasúti forgalmi Rt. a múlt napokban tartotta XXVII. rendes közgyűlését. A mérleg szerinti tiszta nyereség 324.561,611-83 K, amelyből 500 százalékos osztalék, vagyis részvényenként 1000 K fizetése határozatott el. A szelvények ápr. hó 10-től kezdődőleg a Wiener Bank-Verein Magyarországi Fióktelepénél, Budapest, kerülnek beváltásra. 16694

A Budapesti Lipótvárosi Takarékpénztár Rt. legutóbb megtartott közgyűlése az 51.272,043 K-át kitevő tiszta nyereségből a tartalékalapnak 3,450.000,000 K-ra való kiegészítése után 250 K (125%) osztalék (a múlt évben 30 K) kifizetését határozta el. 16695

A Budapesti Takaré- és Vásárpénztár Részvénytársaság 1924 március hó 23-án tartott rendes közgyűlése az alaptőkét 900.000,000 K-ra emelte fel. Osztalék 200 K. 16692

Ügyvédjelölt, már valamelyest gyakorolt, a fővárosban vagy a vidéken alkalmazást keres. Jelenleg vidéken. Cím a kiadóban. 16697

Most vizsgázott vidéki ügyvéd fővárosi irodába betársulna, esetleg irodavezetői állást vállalna. Cím a kiadóhivatalban. 16698

Vízkúrák, Zander, soványítás

Inhalatórium, orvosi massage, villamozás, diathermia, quarz

Dr. MANDLER OTTÓ gyógyintézetében,
Budapest, IX., Kálvin-tér 10. (Bejárat Ráday-utca 2.) Telefon: József 3-75.

IV., Váci-u. 36.

Telefon:

József 146-52.

Ideal Írógép
Klotild-palota



AKTATÁSKÁT

rendelésre a legolcsóbban készít

WEIL EMIL

bördíszműárúk gyára

Budapest, IV., Cukor-u. 5

Most jelent meg!
Évek óta nem volt kapható!

DÁRDAY SÁNDOR IGAZSÁGÜGYI TÖRVÉNYTÁR

Két kötetben * **új kiadása** * Kötve és füzve

Az I. kötet (424 kéthasábos oldal)
tartalma:

**Perjog.
Telekkönyvi,
Lakásügyi,
Nemzetközi jogsegély.**

A II. kötet (434 kéthasábos oldal)
tartalma:

**Hiteljog.
Kereskedelmi,
Iparügyi,
Tőzsdei joganyag.**

A most megjelent nyolcadik kiadás,

az új «Dárday»

megvalósította azt a nehéz feladatot, hogy teljes képét adja annak a nagy anyagtömegnek, mely a törvényekből, rendeletekből és a bíróságok joggyakorlatából kifejeződve, az új törvények és rendeletek tömkelegében

ma az élő jogot alkotja.

Minden jogásznak, bírónak, ügyvédnek, közigazgatási tisztviselőnek, pénzügyintézetnek, ipari és kereskedelmi vállalatnak nélkülözhetetlen!

Bolti ára: kötve 232,000 korona, füzve 198,000 korona.

Kapható minden könyvkereskedésben

és kedvező részletfizetési feltételek mellett

KELEMEN D. ÉS TÁRSA cégnél

Budapest, IV., Egyetem-utca 4.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

LAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden hó 1-én és 15-én
Előfizetési ára Döntvénytárral együtt
negyedévre 25,000 korona

Egyes szám ára 5000 korona

TARTALOM. Dr. Meszlény Artur egyetemi magántanár, budapesti ügyvéd: Kohler jogbölcselete. — Dr. Kende Ernő ügyvéd, tőzsdei jogügyi titkár: Idegen értékpapírok elzálogosítása tőzsdei forgalomban. — Dr. Szóke Sándor budapesti ügyvéd: Sajtótörvény és rendtörvény. — Dr. Blau György budapesti ügyvéd: Pénzromlás és magánjog. — Dr. Fürst Mátys budapesti ügyvéd: Felülvizsgálati-értékhatar feloldás esetében. — Dr. Mészáros Samu budapesti ügyvéd: Valorizációs per tárgyának értéke. — Dr. Deák Imre székesfehérvári ügyvéd: A gazdasági lehetetlenüléstről. — Dr. Róna Bertalan kassai ügyvéd: Az államfordulat után magyar adóhivatalnál teljesített adófizetés érvénye Cseh-Szlovákiában. — Szemle. **Melléklet:** Perjogi Döntvénytár. IX. k. 3. iv.

Kohler jogbölcselete.

Akit nagyon szeretnek és nagyon gyűlölnék, nem lehet átlagember. S akinek írásait a német hivatalos tudomány oly csaknem egyhangú agyonhallgatással kezelte, mint Kohler József-ét, az valószínűleg megérdemli, hogy olvassák. Mi volt az, ami oly elkéseredett ellenségévé tette a célt? — nehéz megmondani. Egyénileg szeretetreméltó, minden törtéteztől ment, a tudásban és a tanításban felolvadó lény, mint versenytársat eleve veszélytelenné tette; eszméi, ha messze elkerültek is minden hajbókölést a hatalom előtt, sohasem voltak forradalmiak vagy felforgatók; bűvárkodásának tere, anyaga, eszközei oly egyéniek, oly szerteágazók, oly «jogászatiatlank», hogy az államilag felülhitelesített tudomány művelőinek cirkulusait alig zavarhatták; népszerűségét pedig csak az tudta megközelítőleg megítélni, aki ott szorongott a berlini egyetem auditorium maximumának folyosóján, hogy elkapjon itt-ott egy kiszakító mondatot előadásából, amely a mi fogalmaink szerint távol áll a szónoki tökélytől. De talán éppen ezek a vonások adják meg a kulcsát a rejtélynek: a világ semmit sem bocsát meg oly nehezen, mint azt, hogy nincs mit megbocsátania.

Most, hogy előttem fekszik a «*Lehrbuch der Rechtsphilosophie*»-nak dr. Kohler Artur, a szerző fia által sajtó alá rendezett harmadik kiadása,¹ újból előttem áll ennek a melegen érző, magasan szárnyaló nagy léleknek egész vonzó és imponáló lény, s nem tudok ellentállni a kísértésnek, hogy pár vonással megrajzoljam annak a gondolatvilágnak a szilhuettjét, amelyben élt és működött. Egyetmást talán lesz módomban adni olyat is, ami ismerőinek is elkerülte eddig figyelmét.

Kohler neohegelianizmusa Hegel iránti nagy, de nem kritikátlan tiszteletén kívül abban áll, hogy a világ folyását ő is teleológikusan fogja fel, azt egy vezető szellem uralma alatt állónak tekinti, aki e folyásnak célt szab és a mindenséget e cél szolgálatára alkotta s hogy az emberiség fejlődése ehhez képest szintén nem véletlenek láncolata, hanem meghatározott törvények szerint lebonyolódó, a tökéletesedés felé vivő következetes haladás, amelyet visszaesések ideiglenesen feltartóztathatnak, de útjából el nem téríthetnek. Azonban a Hegel-féle dialektika-elméletet csak bizonyos korlátok között teszi magáévá, nevezetesen mellőzi a világtörténelmi események menetének a hármassütemű fejlődés alapján való meghatározását s abból indul ki, hogy a történelmi fejlődés egyedüli eszköze és hordozója az emberiség, amely mellett és amelyen kívül álló akarat létének feltételezésére semmi pozitív adatunk nincs, amelynek tettereje azonban a nehézségek és akadályok sorozatával kénytelen megküzdni. Ez akadályok és nehézségek részben az alogikus természetben, részben magában

az emberben, annak szenvedélyeiben és tudatlanságában rejlenek és alkotják a világ fejlődésének alogikus elemeit, amelyekkel a logikus eszme harcban áll s e harc fázisai és folyamata: a világtörténelem. «Die Idee wird hundertmal ans Kreuz geschlagen, um dann immer wieder aufzuerstehen.»

A Hegel-féle eszme fejlődése ezen az úton lesz Kohlernél kulturális fejlődéssé: az emberiség történetét, mint állandó kultúrfejlődést fogja fel, amely ugyan nem szakadatlan és akadálytalan folyamatban, de végül mégis csak a haladás irányában bonyolódik le. A kultúra válik ilyként a népek törekvésének céljává és szellemi zálogává: az eszme, amely az ember történetében megvalósul, az emberiség uralmának fokozatos térfoglalása a világ fölött a tudás, az alkotás és a technika útján.

Metafizikai háttérre e világnézetnek a neoplatonizmus, a Vedanta alapgondolata modern köntösben. Kanttal ellentétben az identitás alapján áll: a külvilág az ő számára nem pusztán látzat, hanem a végtelennek alanyiságunktól független megnyilatkozása, amelyben térbeli és időbeli lényiségek megszámlálhatatlan változatai nyüzsögnek; e változatok összessége a realitás a tér- és időnélküli végtelennel szemben.

«Totum opus humani generis totaliter accepti est actuare semper totam potentiam intellectus possibilis, per prius ad speculandum, et secundario propter hoc ad operandum per suam extensionem» — idézi Dante-t (Monarchia V. §.), amikor a kultúrhaladás eszközeiül felsorolja a tudást, a művészeti alkotást és a természetfölötti technikai uralmat s mindazt, amit e hármas tevékenység létrehoz, a kultúrérték fogalma alá vonja. E primær kultúrértékek mellett másodlagos értékeként említi az erkölcsöt és a jogot, másodlagos értékeként, mert csak támogatják és biztosítják amazokat és relativ s nem abszolút értékeként, mert ha az erkölcsileg legjelentősebb és jogilag legjobban szervezett nemzet elpusztulna anélkül, hogy tudományban, művészetben, technikában maradandót alkotott volna, a világtörténelem fejlődését nem mozdította volna elő; míg ha ölében ily értékek keletkeztek vagy rá átszármazott ily értékek fenntartásában közreműködött, akkor jelentős munkát végzett és erkölcsi és jogi szervezete szolgálatot tett a fejlődésnek.

A jogrend e felfogás mellett az életviszonyoknak az emberiségre a kultúrértékek fenntartása és továbbfejlesztése érdekében ráírt rendje; rend tehát, szabályok sorozata, amelyek szerint az életnek igazodnia kell és külsőleg az emberiségre rászabott rend, amelynek követése nem függ a tetszésétől, noha viszont a kényszernek nem kell közvetlenné lennie: elég, ha a szabályt meghozó hatalom annak követéséről bármi módon gondoskodik és az önkényes cselekvés korlátozva van.

A jognak az erkölshöz való viszonya az, hogy a jog ne parancsoljon erkölstelent, de az alanyi jog miként való gyakorlása és élvezése mindaddig, amíg visszaéléssé nem fajul, nem áll erkölcsi ellenőrzés alatt: erkölstelent lehet, hogy egyesek a legpazarlóbb életmódot folytatják, míg százazrek nyomorban sínylődnek, de a jog ebbe nem avatkozik, mert ha ezt tenné, magát az erkölcsi cselekvés parancsát ásná alá, amely éppen azt kívánja, hogy jogi kényszer nélkül, önként éljünk jogunkkal az erkölcs parancsa szerint. A legújabb korcs jogfejlődés nem mindig tartotta be és tartja be ezeket a határokat.

Az állam Kohler szerint az a személyiséggé szervezett közösség, amely saját jogán feladatává teszi a kultúra minden oldalú fejlesztését és a kulturálanság elleni védelmet. Az állam hatalmi,

¹ Berlin—Grunewald, dr. Walther Rothschild kiadása, 1923.

rend- és jogállam: az elsőnek megnyilvánulása az állam személyisége és szuverénitása, a másodiké az egyesre rótt terhek lehető egyenletes megosztása, a harmadiké a szerzett jogok ismerése és lehető kimélete.

Valódi és mély bölcsesség sugárzik ama fejtegetésekből, amelyek az államformákkal, jelesen a köztársaság és a királyság intézményeivel foglalkoznak. Helyteleníti azt a felfogást, amely egy bizonyos államformát elvileg tökéletesebbnek, magasabbrendűnek tart a másikkal, amely felé tehát, mint a fejlődés végső célja felé törekedni kellene. Egyes nemzetek inkább az egyik, mások inkább a másik formában fogják állami létük helyesebb kifejezését megtalálni. A királyság szerinte a sorsdöntés elvével operál, amely egy személyre ruhazza a legfőbb hatalmat és ezzel a legmagasabb morális felelősséget is. A királyság lényegéhez tartozik, hogy jogilag független legyen a nép szavától: a nép kegyéből való királyság (*Althusius*) nem királyság, hanem modifikált köztársaság. Ez áll a választott királyra is, mert ennek a hatalma sem képzelendő úgy, mint amely csak a nép hatalmából származtatott, hanem a választás csupán a sorsra bízott személymeghatározás eszköze. A királyság a történelem által adott nagyság, amelynek alá kell vetnünk magunkat, miként a történelemnek általában. A királyságnak fontos szerepe van a kultúra fejlődésében és pedig hármasságban.

1. Annak folytán, hogy a hatalom egy természetes személy kezében van, az sokkal hathatósabban képes a kultúrtörökvéseket előmozdítani, mint az állam más szerve.² Igaz, hogy e rendszernek az a gyengéje, hogy az a személy, akire a sors e feladatot rója, arra nem mindig a legalkalmasabb. E hátrány kiküszöbölését a választott király intézményével kísérelték meg, de ez a rendszer nem vált be, mert korrupcióra, állandó belső zavarokra vagy a királyság meggyengítésére vezetett annak folytán, hogy a királyt a pártokkal való paktálásra kényszerítette. Illetve *Hugo Grotius*-ra, akinek kijelentése szerint minden megoldásnak megvannak a maga nehézségei.

2. A királyság a belső helyzet megszilárdulását hozza magával és sokszor kifelé is erősebb védelmet képes nyújtani. Hatalmas védőbástya lehet a népben netalán működő destruktív erők túlhatalma ellen s az ellen, hogy a pártokban oly hatalmi elemek kerüljenek túlsúlyra, amelyek plutokrácia, kasztszellem és osztályzarnokság segítségével útjában állanak az állam valódi boldogulásának.

3. Végül a királyság középpontja lehet az intelligenciának és pártolhatja a művészetet és a tudományt, aminek persze árnyoldalai is lehetnek a mecenatusnak bizantinizmussá való elfajulása esetében.

A jogrend mellett párhuzamosan fut és az életviszonyok egész körén átvonul a békerend: a meglévő állapot önhatalmú megbotlygatásának tilalma, az önszegély elvi kizártsága. Nélkülözhetetlen a békerend az emberi természet szenvedélyességénél és tudásának korlátoltságánál fogva: ha a jog mindig kétségtelen és az emberek hatalmi helyzete nagyjában egyenlő volna s ha az önzés és a kiméletlenség a tiszta látást el nem homályosítanák, inkább lehetne a jogérvényesítést a jogosult önerejére bízni; de e tökéletlenségek megvannak és okozzák, hogy a sértett jogrend helyreállítását megnyugtató módon csak egy mindenekfölött álló tekintély, maga az állam, képes biztosítani. Ezért kell az a szabály, hogy a sértett a tényleges állapotot tiszteletben tartja addig, míg az állam a maga hatalmi szavával a változást nem dekretálja; ezért szükséges a jogrend mellett a békerend. Így keletkezik a jogvédelem mellett a birtokvédelem és — hozzá lehetne tenni — a jogintézmények egész sora mellett a tényleges állapot oltalmára felállított szabályok, pl. az, amely az apának jogot ad arra, hogy kiskorú gyermekét, ha elszöktették, visszavegye vagy a házastársnak, hogy az elhagyó házastársához bírói visszahívó parancsot intéztessen stb. Miként Kohlernél számtalanszor tapasztaljuk, úgy itt is egy végtelenül termékeny és mélyen az emberi kultúrfejlődés kohójába bevilágító gondolat van könnyedén odavetve: a részletes kidolgozással nem törődik vagy arra nem ér rá, mert figyelmét a nagy vonalak, az örökkévalóság lüktetése tartják lekötve. Gyönyörűen mondja tankönyve első kiadásához írt előszavában: «Az egész emberiség fölött működik a szellem egysége és

a mindenségből előküzdí magát a fejlődés; így mondották ezt ki minden korok legeslegnagyobb gondolkodói, a Vedanta-bölcselők-től, a perzsa Sufitáktól kezdve le egészen *Averroes*-ig, *Eckehart*-ig és *Hegel*-ig. Ennek az egységnek a gondolatában nyeri a jogbölcsészet a maga felsőbb szentségét és *Hegel* emberfölötti munkája megtisztultan ismét belép az események menetébe, minek-utána a bölcsészet és vele a jogbölcsészet is néhány évtizeden át szunnyadozott. A materializmus meghalt; éljen a szellem filozófiája.»

Dr. Meszlény Artur.

Idegen értékpapírok elzálogosítása a tőzsdei forgalomban.

1. A nagy tőzsdei forgalom természetes következménye az érdekösszeütközés a közönség és az ügyleteket a közönség részére a tőzsdén lebonyolító bizományos között. Különösen gyakorlati ütközőpont a bizományos zálogszerzése értékpapírokra, ha ezeket az értékpapírokat nem a tulajdonos adja zálogba. Ezzel a ténnyel ugyanis az értékpapír tulajdonosának dologi jogai vannak veszélyeztetve a zálogbirtokot szerzővel szemben, akinek védelme viszont a forgalom biztosítása érdekében szükséges.

Vizsgáljuk azokat az eseteket, melyeknél előfordul, hogy a tőzsdebizományos értékpapírokra zálogbirtokot szerez. Ennek gyakorlati alapja gazdasági tény, pénzhány a tőzsdeügyletet kötő megbízó részéről, emellett gyakran a tőzsdeügyletek kötésével kapcsolatos spekuláció.

A tőzsdei ügyletek bennünket itt érdeklő részükben adásvételi ügyletek. Az a la hausse ügyleteket tartjuk szem előtt. A megbízó, aki vételre adott megbízást, a teljesítési határnapon (girókasszanap) a vételár fizetésével adós maradt. A bizományos, azonban teljesen függetlenül a megbízó teljesítésétől — mert ő csak láncszem az értékpapírok adásvételének hosszú sorozatában — a maga részéről átvenni és fizetni tartozik. A legegyszerűbb megoldás az volna, ha a késedelmes megbízóval szemben a vevő a törvény, illetve a szokványok szerint őt megillető jogait gyakorolja. Az ügyletek nagyrésze azonban már abban a feltevésben jött létre vagy legalább is annak a lehetőségnek a szem előtt tartásával, hogy a megbízó a teljesítési határnapon nem fog fizetni. Egyszóval a felek szándéka az, hogy a fizetési késedelem ellenére se válják ki az ügyletből a megbízó.

A kívánt cél többféle módon biztosítható. Az esetek taglalásánál vizsgáljuk mindjárt azt is, hogy a tranzakciónál ki a tulajdonosa az ilyenkor rendszerint elzálogosítás alá kerülő értékpapíroknak, mert ez a kérdés természetesen befolyásolja a zálogbirtokos jogállását.

Nem lesz gyakori az az eset, hogy a bizományosnak nyújtott minden ellenszolgáltatás nélkül úgy az átadást, valamint az átvételt és a fizetést a felek elhalasztják. Itt egyébként a megbízó az értékpapírokra tulajdont még nem szerzett és ha a bizományos az értékeket időközben elzálogosítja, a zálogbirtokos jogállását a megbízó dologi jogai nem érintik. Nincs azonban jogi különbség e tekintetben akkor sem, ha a megbízó a bizományosnak a teljesítési határidő kitolásaért — és ez már praktikus eset — ellenszolgáltatást, prolongációs díjat fizet.

Lehetséges, hogy az eredeti teljesítési határnapon az értékpapírok jogi átadása megtörténik, de a megbízó ugyanazokat az értékpapírokat nyomban elzálogosítja a bizományosnál, aki azokra zálogbirtokot szerez a hitelezett vételár tökével terhelt. Gyakorlatilag ez úgy jelentkezik, hogy a bizományos a megbízó papírjait letétjében tartja és megterheli őt a lebonyolított adásvételi ügyletből fennmaradó vételárral. (Constitutum possessorium.) Ha a bizományos ezeket az értékpapírokat elzálogosítja, úgy a megbízó és a nem a saját papírjait adta zálogba.

Lehetséges, hogy a felek úgynevezett «report» ügyletet kötnek, vagyis a megbízó az át nem vett papírokat eladatja a bizományos által azonnali teljesítés mellett és nyomban határidőre (a legközelebbi girókasszára) rendszerint drágábban visszaveszi azokat. Az első ügyletnél tekintettel arra, hogy tényleges átvétel nem volt, de a jogi átvétel a továbbeladással és átadással uno ictu történt, a megbízó tulajdonjoga az értékpapírokra nem érinti a zálogbirtokos jogi helyzetét. A második ügylet csak későbbi időpontban teljesítendő, időközben tehát a megbízó az értékpapírokra szintén nem szerez tulajdont.

Vannak más esetek is, melyeket szem előtt kell tartanunk.

² Utal itt az *Aquinoi Szent Tamásnak* tulajdonított *Tractatus de regimine principum* I. c. 1.-re.

Lehetséges, hogy már korábban átvett és kifizetett értékpapírok lombardiroztatnak a bizományosnál; és pedig akár úgy, hogy a bankár adja a kölcsönt, akár úgy, hogy azt a megbízást adja neki a kommittens, hogy máshol szerezze meg részére a kölcsöntökét.*

Képzeltető, hogy a kifizetett értékpapírokat a megbízó az adásvételi ügylet lebonyolítása alkalmával nem veszi át a bizományostól, hanem otthagyja fedezetül későbbi ügyletei biztosítására.

Ezekben az esetekben az értékpapírok tulajdona mindig a megbízót illeti.

A megoldandó kérdés az, hogy az a harmadik bizományos, aki az értékpapírokra zálogbirtokot szerez, mennyiben van védve a megbízónak ezekre a papírokra fennálló dologi jogával szemben.

2. A kereskedelmi törvény 299. §-ának második bekezdése értelmében, ha a kereskedő üzleti körében árukat vagy egyéb ingóságokat elzálogosított és átadott, e tárgyakra a korábban szerzett tulajdon-, zálog- vagy más dologi jogot a jóhiszemű zálogbirtokos vagy ennek utódai hátrányára érvényesíteni nem lehet. A törvény 300. §-a értelmében a most idézett határozatok a bemutatásra szóló és forgatható papíroknál az esetben is alkalmazást nyernek, ha azok elzálogosítása nem kereskedő részéről történt.

A zálogbirtokos jogállása a törvény szerint tehát jóhiszeműsége szerint alakul. A magyar kereskedelmi törvény azonban nem mondja meg közelebbről, hogy mi ez a jóhiszeműség.

Hogy a kérdést megvilágítsam — épen a kereskedelmi törvény hiányos szövegezése miatt — fel kell hívnom néhány törvényes intézkedést.

Az osztrák polgári törvénykönyv 456. §-a szerint, ha valamely idegen ingó dolog a tulajdonos beleegyezése nélkül elzálogosítottatik, ennek ugyan rendszerint joga van azt visszakívanni, de oly esetekben, midőn a tulajdonkeresetnek jóhiszemű birtokos ellen nincs helye, köteles vagy a jóhiszemű zálogost kármentesíteni vagy a zálogról letenni és az elzálogosító elleni kártérítési igénytel megelégedni. Az opt. 367. §-a értelmében nincs helye tulajdoni keresetnek valamely ingó dolog jóhiszemű birtokosa ellen, ha ez kimutatja, hogy a dolgot közárverésen vagy valamely afféle forgalomra jogosított iparostól vagy fizetésért oly személytől szerezte, akire azt a felperes használat, őrizet végett vagy bármely más célból maga bízta. Ez esetekben a jóhiszemű birtokosok nyerik meg a tulajdont és az előbbi tulajdonost csak azok ellen illeti kártalanítási jog, akik neki e részben felelősek. Az opt. 368. §-a értelmében, ha bebizonyíttatik, hogy a birtokos vagy már a megszerzett dolog természetéből vagy annak feltűnően csekély árából vagy elődjének ismert személyes sajátságai-ból, üzletéből vagy más viszonyokból annak birtoka jóhiszeműsége ellen alapos gyanút meríthetett volna, mint rosszhiszemű birtokos a dolgot a tulajdonosnak átengedni tartozik. Az opt. 370. §-a szerint továbbá, aki valamely ingó dolgot követel vissza bírólal, oly jelekkel tartozik azt leírni, amelyeknél fogva az minden azonemű hasonló dologtól megkülönböztetni. Oly dolgok tehát, amelyek ekkép meg nem különböztethetők, úgymint más készpénzzel összekevert készpénz vagy az előmutatóra szóló adóselevelek, rendszerint nem tárgyai a tulajdoni keresetnek, hacsak oly körülmények nem állanak elő, melyekből felperes tulajdonjogát bizonyíthatja és amelyekből az alperesnek tudnia kellett, hogy a dolgot magáévá tenni joga nincsen (opt. 371. §.).

A váltótörvény 80. §-a a jóhiszeműség hiányát közelebbről jelöli meg, mint a kereskedelmi törvény. Eszerint az, aki váltóbirtokosi minőségét alakilag legitimálja, a váltó kiadására csak rosszhiszeműség vagy vétkezes gondatlanság esetén kötelezhető. A jóhiszeműség tehát dolus és culpa lata esetén hiányzik.

A Magyar polgári törvény javaslatának 594. §-a szerint, ha a dolgot nem a tulajdonos zálogosítja el, a zálogjog megalapítására az ingó dolog tulajdonának átruházás útján való szerzésére megállapított szabályok alkalmazandók megfelelően. A javaslat 460. §-a értelmében átruházás által a tulajdonos lesz a szerző az esetben is, ha a dolog nem volt az átruházó tulajdona, kivéve, ha a dolgot a szerző ingyenesen szerezte vagy nincs jóhiszeműben. A javaslat megmondja, hogy a szerző nincs jóhiszeműben, ha akkor, amikor különben tulajdonossá lenne, tudja vagy csak súlyos gondatlanságból nem tudja, hogy a dolog nem az átruházó tulajdona. A javaslat 461. §-a értelmében a tulajdonszerzés nem következik be, ha a tulajdonos a dolog birtokát rablás vagy lopás által vesztette el. Ez a szabály nem áll a pénzre, bemutatásra szóló

papírokra és oly dolgokra, melyeket valaki közárverésen vagy ilyen dolgok elárusításával foglalkozó személytől vagy oly helyen és időben vásárolt, ahol és amikor az efféle dolgokat elárusítani szokták. A javaslat 595. §-a szerint a zálogjog megelőzi azt a jogot, amely a dolgot a zálogjog megalapításakor harmadik személy javára terheli, kivéve, ha a hitelezőnek a megalapítás idejében a jogról tudomása van vagy csak súlyos gondatlanságból nincs tudomása.

A német polgári törvénykönyv lényegében ugyanazokat a rendelkezéseket tartalmazza, mint a javaslat (Bgb. 932., 1207., 1208. §-ai.).

Az új német kereskedelmi törvény 366. §-a szerint a polgári törvénykönyvnek rendelkezései akkor is alkalmazást nyernek, ha a szerző jóhiszeműsége az átruházó vagy az elzálogosító ama jogosultságára vonatkozik, hogy az a dolog felett a tulajdonos helyett is rendelkezhetik. Ha a dolog harmadik személy jogával van terhelve, az általános polgári törvénykönyv szabályai azok javára, akik jogukat nem jogosítottól származtatják, akkor is alkalmazandók, ha jóhiszeműségük arra vonatkozik, hogy az átruházó vagy elzálogosító jogosult a dolog felől tekintet nélkül a dolgot terhelő harmadik személy jogára rendelkezni. A német kereskedelmi törvény 367. §-a a korábbi bíró gyakorlatban kialakult felfogásnak megfelelően a rosszhiszeműség bizonyos eseteit sorolja fel.

3. E jogszabályok előrebocsátása után mindenekelőtt azt kell leszögezni, hogy a jóhiszeműség vélelmezettik és aki a rosszhiszeműségekre hivatkozik, azt bizonyítani tartozik. Ez következik az opt. 368., 370. és 371. §-aiból, a polgári törvénykönyv javaslatának 460. §-a utolsó bekezdéséből, az 595. §-a első bekezdéséből, a német Bgb. 932. §-ából és 1208. §-ából. Következik ez továbbá a német kereskedelmi törvény 367. §-ából is.

További szabály az, hogy rosszhiszeműségnek a zálogbirtok megszerzése körül és a megszerzés időpontjában kell fennforognia. Mala fides superveniens non nocet.

Rosszhiszeműség akkor forog fenn, ha a zálogbirtokos tudja, hogy azok az egyedi értékek, amelyeket elzálogosítanak nála, nem az elzálogosító tulajdonai. Nem lehet azonban szó rosszhiszeműségről, ha a zálogbirtokos feltehetette, hogy a nem tulajdonos jogosított volt a zálogtárgy felett, a tulajdonos helyett rendelkezni. Az opt. 367. §-a is megengedi az ilyen magyarázatot. Ez volt azonban az álláspontja már az új német kereskedelmi törvény előtt a német tudománynak is (Staub) és ezt fejezi ki az új német kereskedelmi törvény 366. §-a. Rosszhiszemű az is, aki súlyos gondatlanságból nem tudta, hogy az elzálogosító nem tulajdonos. Ilyen súlyos gondatlansági esetet sorol fel, jórészt a korábbi gyakorlatból átvéve, a német kereskedelmi törvény 367. §-a. Ily rosszhiszemű az a bankár, aki nem tekint be abba a könyvbe, amelyben fel vannak tüntetve a bejelentette eltulajdonítások, aki nem vette figyelembe a rendőrségnek közléseit a számszámjegyzék szerint feltüntetett eltulajdonított értékpapírokról, aki a tőzsdén nem jegyzett papírokat ismeretlen egyénektől vásárol, anélkül, hogy az átruházó megbízhatóságáról meggyőződött volna, aki árlimit nélkül kiskorú, éretlennek látszó egyéntől vásárol értékpapírokat. Az opt. 368. §-a is szintén felsorolja a súlyos gondatlanság eseteit. Abban a kérdésben, hogy mikor terheli oly súlyos gondatlanság a bizományost, hogy jóhiszemű szerzőnek nem tekinthető, az újabb német gyakorlatból a következőkre hivatkozom. Nem jóhiszemű az a bankár, aki feltűnő körülmények között vesz zálogba papírokat, noha hasonló ügyleteket nem szokott kötni. Az a bankár, aki zálogbavesz értékpapírokat, anélkül, hogy azokat, azoknak szelvényeit, szelvényutalványait megvizsgálja. Nem jóhiszemű az, aki olyanoktól vásárol, akiknek személyi viszonyait ismerve tudhatja, hogy az eladott dolgok felett nem rendelkezhetnek. A Reichsgericht szerint azonban önmagávéve az a körülmény, hogy a szerző tudja, hogy az átruházó, illetve a zálogbaadó az áru vételárát még nem fizette ki, jóhiszeműségét nem zárja ki. Van oly felfogás is (Unger), amely szerint a súlyos gondatlanság a szerzőt nem teszi rosszhiszeművé, hanem csak a dolus. Unger ebből arra is következtet, hogy bármely súlyos tévedés nem okoz mala fidest. Az egyébként megfelel az általános felfogásnak, hogy a tévedés nem zárja ki a jóhiszeműséget.

Különbséget szoktak tenni az úgynevezett negatív és pozitív jóhiszeműség között (Neumann, Gareis, Fuchsberger). A római jog is, majd pozitíve, majd negatíve írta körül a jóhiszeműséget.

Negative a szerzőnek nem szabad ismernie a szerzés materiális hibás voltát, pozitíve meg kell győződve lennie arról, hogy a célbavett eredménynek mi sem áll útjában. Megállapítható, hogy rendszerint a negatív jóhiszeműség elégséges és a pozitív meggyőződésre csak ott van szükség, ahol a szerző előbb a szerzésnek útját álló akadályokat ismerte (Goldschmidt). Más szavakkal ez azt jelenti, hogy a zálogbirtokostól nem kívánhatunk fokozott gondosságot; szabályszerint nem kell kutatnia azt, hogy van-e valami akadálya annak, hogy ő megszerezhesse a zálogbirtokot.

4. Vizsgáljuk most már azt a kérdést, hogy ha a tőzsdebizománnyos valamely másik tőzsdebizománnyosnak nem a saját tulajdonát tevő értékpapírokat adja zálogba, rendes körülmények között az utóbbi tőzsdebizománnyos jóhiszeműsége megállapítható-e.

Az értékpapírokra zálogbirtokot szerző bizománnyos jó- és rosszhiszeműségére áll általában az, amit eddig érintettünk. Figyelembeveendő azonban itt még különösen a következők:

Ha szem előtt tartjuk a fent 1. alatt részletezett eseteket, mindenekelőtt az látszik, hogy a tőzsdei forgalomban az esetek nagyrésztében a tőzsdebizománnyos oly értékpapírokat zálogosít el, melyeknek ő maga a tulajdonosa. Az a körülmény tehát, hogy hivatásos tőzsdebizománnyos zálogosít el értékpapírokat egyáltalában nem jelenti azt, hogy ezek idegen papírok és azt vitatni, hogy a zálogbirtokot szerző bizománnyosnak a dolog természeténél fogva tudnia kellett, hogy az elzálogosított értékpapír nem az elzálogosító tulajdona, nem lehet. A helyzet ezzel szemben az, hogy mert a zálogbaadó bizománnyos a zálogbaadott papírok nagyrésztének a tulajdonosa, a zálogot megszerző másik tőzsdebizománnyos joggal felteheti azt, hogy a zálogbaadó saját tulajdonára szerez zálogjogot és nem kell kutatnia, hogy az értékpapírok tényleg az elzálogosító tulajdona-e. (Negatív jóhiszeműség elégséges.) A zálogbirtokos jóhiszeműségét ezek szerint maga a jogi helyzet adja. Rosszhiszeműsége ellen szól azonban az a körülmény is, hogy a zálogtárgy a mi esetünkben bemutatásra szóló papír, amelynek szerzőjét a törvény még oly esetben is megvédi, midőn az átruházó azt súlyos büncselekménnyel szerezte meg. (Ptkv. javaslatának 461. §-a osztrák kereskedelmi törv. 307. §.)

A zálogbirtokos jóhiszeműsége következik azonban a gazdasági helyzetből és az általános elfogadott tényleges szokásokból is. A nagyközönség tudja és még sokkal inkább a bizománnyosok, hogy az értékpapírügyletek prolongálásánál, úgynevezett kosztbaadásánál az a bizománnyos, aki közvetlenül áll szemben megbízójával, rendszerint nem rendelkezik annyi tőkével, hogy a fizetéssel adós maradt megbízó részére sajátjából előlegezze a szükséges pénzt. Igen sokszor kifejezetten is felfogósítja a megbízó bizománnyosát az alzálogbaadásra, de azt lehet mondani, hogy a gyakorlatban legalább is hallgatólagos ilyen felfogósítással állunk szemben. A tőzsdei forgalomban köztudatban is van, hogy a számjegyzék nélkül átadott értékpapírokat a bizománnyos elzálogosíthatja. Ha tehát a zálogbirtokot szerző bizománnyos nem is lehetne abban a tudatban, hogy az elzálogosító bizománnyos tulajdonára szerzett zálogjogot, joggal lételezheti fel, hogy az elzálogosító jogosult volt a tulajdon helyett rendelkezni.

A fent érintett közfelfogást érdekesen világítja meg a bankárrendelet. Az 1300/1923. P. M. számú pénzügyminiszteri rendelet szerint lombardügyletekkel, kosztügyletekkel csak az iparengedélyt nyert bankár foglalkozhatik. Ilyen ügyleteket az értékpapír készárúkereskedő nem köthet. A hivatkozott rendelet kiegészítéséről és értelmezéséről szóló 1800/1923. P. M. sz. pénzügyminiszteri rendelet 1. §-ának második bekezdése szerint azonban a készárúkereskedő is jogosított tőzsdetagoktól óvadékképpen értékpapírokat letétbe elfogadni, ezeket azonban csak úgy veheti át és tarthatja magánál, ha számjegyzékkel ad róluk és az óvadékat az üzleti összeköttetés megszűnéséig állandóan a megbízó tulajdona gyanánt természetben megőrzi. A két rendelet egybevetéséből arra kell következtetni, hogy a bankár a neki zálogba átadott papírokat külön kikötés nélkül is alzálogba adhatja és megbízójának csak hasonló, de nem egyedileg ugyanazon értékpapírokkal tartozik. A bankártól értékpapírokra zálogjogot szerző bizománnyos rosszhiszeműségéről tehát szó sem lehet. Nem következik azonban ebből még az, hogy az értékpapír-készárúkereskedőtől zálogjogot szerző zálogbirtokos rosszhiszemű. Az ő rosszhiszeműségének megállapításánál mindaz figyelembeveendő, amiről a fentebbiekben beszéltünk. A rendelet különben is csak a megbízó és az értékpapírkereskedő közötti jogviszonyt szabályozza, de ön-

magábanvéve csak a rendelet folytán az a bizománnyos, aki értékpapír-készárúkereskedőtől szerez értékpapírokra zálogjogot, még nem rosszhiszemű.

5. A felvetett kérdésnek büntetőjogi szempontból is van érdekessége. Gyakran megessik, hogy a záloghitelező birtokában lévő értékpapírokra büntügyi zárlatot vagy büntügyi biztosítási végrehajtást kérnek. Nézzük a záloghitelező jogi helyzetét büntetőjogi szempontból.

A büntetőperrendtartás 490. §-a szerint a gyanúsított ingóságaira rendelik el a zárlatot, a 493. §. szerint ugyancsak az ő ingó vagyonára, illetve ingatlanára biztosítási végrehajtást. A kereskedelmi törvény 299., illetve 300. §-ai értelmében zálogjogot szerzett jóhiszemű zálogbirtokos hátrányára azonban — aki épen jóhiszeműsége folytán nem lehet gyanúsított — a büntügyi zárlat vagy biztosítási végrehajtás nem rendelhető el. A Bp. 488. §-a értelmében továbbá a sértett csak akkor kaphatja vissza azt a dolgot, amelyet a tettesnél, a részcsnél, az orgazdánál, bűnpártolónál vagy olyan egyénnél foglaltak le, aki ezt a nevezettektől megőrzés végett kapta, ha az a sértettnek a tulajdona vagy annak birtokából, illetőleg birtalatából jogtalanul van elvéve. A kereskedelmi törvény 299. §-a szerint azonban a jóhiszemű zálogbirtokos szerzett joga mellett a korábban szerzett tulajdon elvesz. De a kereskedelmi törvényből következik, hogy a jóhiszemű zálogbirtokossal szemben semmiféle dologi jog nem érvényesíthető, tehát a sértett a büntetőperben éppoly kevésbé érvényesíthet jogokat vele szemben, mint polgári úton. A Bp. 488. §-a különben is úgy intézkedik, hogy a tárgy visszaadása iránt támasztott igény polgári perre utasítandó, ha a kérdéses dolog tulajdon átruházására alkalmas módon vagy zálogképen olyan jóhiszemű egyén birtokába jutott, akit a büncselekményre nézve sem tettség, sem részesség, sem bűnpártolás nem terhel. A jóhiszemű zálogbirtokos tehát a sértett igényeivel szemben a büntető eljárásban is védve van.

A kérdés az, hogy ettől függetlenül lefoglalható-e a büntető eljárás során az az értékpapír, amelyre a bizománnyos jóhiszemű zálogjogot szerzett. A Bp. 169. §-a értelmében csak azok a tárgyak foglalhatók le, amelyek a büntetőtörvények szerint elkobzandók vagy a bünvádi eljárásban bizonyításra felhasználhatók.

Elkobzandó a Btk. 61. §-a értelmében az a tárgy, amely büntett vagy vétség által hozatott létre (pl. a hamispénz) és azok, amelyek büntett vagy vétség elkövetésére szolgáltak (pl. a pénzhamisításra szolgáló eszközök). De ekkor is csak úgy van helye az elkobzásnak, ha ez a tárgy a tettes vagy részes tulajdona. A jóhiszemű zálogbirtokosra tehát ez a rendelkezés nem vonatkozik. Továbbá csak akkor kobzandók el és semmisítendőek meg e tárgyak, ha másnak tulajdonát képezik, ha a tárgyak birtoklása, használása vagy terjesztése különben is tiltva van. A mi esetünkre tehát ismét nem alkalmazható.

Legfeljebb csak arról lehet szó, hogy a büntető hatóság a jóhiszemű zálogbirtokosnál lévő értékpapírokat, mint bizonyításra felhasználhatók bűnjelként lefoglalhatja. Itt mindjárt az a kérdés merül fel, hogy a jóhiszemű harmadik által megszerzett értékpapír, mint bűnjel mennyiben segíti elő a nyomozást, illetve a vizsgálatot s nem ugyanazt a célt tudjuk-e elérni, ha a közismert szövegű értékpapír számjegyzékét közlik a büntető hatósággal. Ha azonban ez a lefoglalás meg is történik, ezzel a jóhiszemű zálogbirtokos jogai sérelmet nem szenvedhetnek. Amennyiben pedig a lefoglalás előtt a törvénynek megfelelő módon a zálogtárgyból magát kielégítette és az értékpapírokat eladatta, épen jóhiszeműségénél fogva sem magánjogilag, sem büntető úton felelősségre nem vonható. Az a veszély, amely a jóhiszemű zálogbirtokost a büntügyi lefoglalás által fenyegeti, abban áll, hogy jogainak érvényesítése bizonyos időre kitolódik. Ha a bizománnyosnak az értékpapíroknak bűnjelként való lefoglalása veszélyével számolnia kell, kétségtelenül ezt a veszélyt a zálogtárgy gyors eladásával fogja megelőzni. Ezzel azonban úgy a terheltnek (az elzálogosító bizománnyos), mint a sértettnek (megbízó) lényeges kárt okozhat és pedig anélkül, hogy azzal saját jogi helyzetét súlyosbítaná.

Figyelemreméltó végül a kihágási büntetőtörvény 132. §-a, amely azt mondja, hogy az, aki a birtokában lévő és jóhiszeműleg zálogbavett vagy más módon megszerzett olyan dolgot, amely büntetendő cselekmény folytán jutott előbbi birtokosának kezéhez, azon időtől számított 48 óra alatt, midőn e körülményt meg-

tudta, a hatóságnak fel nem jelenti, kettőszáz forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő. Nézetem szerint itt a törvény csak különös köteleességet ró szankció mellett a jóhiszemű szerzőre, oly értelemben, hogy ha később megtudja, hogy elődje büntetendő cselekménnyel szerezte meg a dolgot, ezt a hatóságnak bejelenteni tartozik. Minthogy azonban törvény jóhiszemű szerzőről beszél és mert általános szabály szerint mala fides superveniens non nocet, kétségtelen, hogy a kihágási törvény 132. §-ában körülírt tényállás az érvényesen szerzett zálogjogtól a zálogbirtokost nem fosztja meg.

Dr. Kende Ernő.

Sajtótörvény és rendtörvény.

A jogszabály-értelmezés szüksége az igazságszolgáltatásban a többféle magyarázatot lehetővé tevő, homályos, esetleg egymásnak ellentmondó szövegezés, avagy bizonyos eseteknek a jogparancs alá tartozhatása kérdésében természetszerűen és állandóan felmerül. Mennél kevésbé alapos a törvény-szövegezés, annál gyakrabban. Minek következtében az újabb törvényhozási alkotásoknál feltűnően gyakran. Ez az értelmezés mindenkor logikai művelet, amelyben a nyelvtani és egyéb segédtudományok mellett a kifejlődött jogérzet, a helyes magyarázatnak jogászai gondolkodás nyomán fakadó ösztönszerű megsejtése is vezet. Így jönnek — és különösen jöttek — létre főképen a felsőbb bíróságoknak gyönyörűen megokolt határozatai, amelyekben a bíró hibátlan eszmetársulása és egészséges következtetései, valamint kristálytisztá lélektani érvei alapján a jogvitát úgy dönti el, hogy még arra a jogászra is megnyugtató, legalább is elfogadható, de minden körülmények között megérthető, akinek a judiciuma egyébként ellenkező döntés helyességét érzi. Régebben aligha is mondhattuk bírói határozatra, hogy «nyilván alaptalan», mint ahogyan a Pp. 544. §-a mondaná. Ma azonban az egyébként fegyelmezett és az utóbbi évek sok különös törvényt magyarázat (ízgatás, amnesztia-rendelet értelmezése, stb.) némán lenyelt, de meg nem emésztett jogászközönségnek nemcsak joga, hanem kötelessége felszisszenni, ha többé-kevésbé reparálhatatlan bírói ítéletek alapjául «nyilván alaptalan» és nyilvánvalóan helytelen törvényt magyarázatok szolgálnak.

Bírói ítélettel szemben a köteles tisztelet is parancsolja, hogy az abban kifejtett érvek őszinteségében senki se kételkedjék. Természetesen áll ez a jelenlegi büntető igazságszolgáltatási gyakorlatnak egyik tipikus, de sajnos, nem egyetlen, alább tárgyalt példájára is, amelynek tagadásánál meg kell győződve lennünk, hogy a véleményünk szerint kétségtől helytelen döntésnél semmi sem állott távolabb a bíróságoktól, mint az a törekvés, hogy valamely úgynevezett nemzetgyalázó cikknél a rendtörvény elasztikus szakaszaival mennél több egyén fölött hozhassanak marasztaló ítéletet a sajtótörvény megsértésével, amely a fokozatos felelősség elve alapján rendszerint csak egyetlen személynek felelősségrevonását ismeri.

A következményeiben igen nagy horderejű kérdés tehát az, hogy a sajtó útján elkövetett, rendtörvénybe ütköző cselekmények sajtódeliktumok-e, avagy a Btk. 69. §-a szerint a közönséges természetű szabályai alapján kell ezeket elbírálni. Utóbbi esetben természetesen a szerző mellett a vádlottak padjára kerülhet a gyorsíró, akinek a szerző cikkét diktálja, a gépfőírásasszony, aki lekopogja, a szerkesztő, aki lapjában közzéteszi, a szedő, a korrektor, a rikkancs, sőt az a nyájas olvasó is, aki a cikket átolvasás után neked átadja («... állít vagy terjeszt...») Viszont, ha a gyakorlat a szigort nem ilyen ad absurdum viszi, akkor, szemben a fokozatos felelősség józan szabályával, amely mindig talál felelős személyt, a büntetés elől megmenekülhet a szerző (és mindenki), aki a cikk megjelenése után célszerű preventív intézkedéssel emigrál, a szerkesztő és a létra többi eleven alsóbb foka pedig a felelősség alól kibújhat, azon az alapon, hogy a cikket nem olvasták, csupán «névbecsülésből» közölték.

Ennek ellenére bíróságaink újabban több ízben kimondották, hogy a sajtó útján elkövetett nemzetgyalázás nem sajtódeliktum, legutóbb a Kúria mondta ki az alsóbíróságok ellenkező ítéleteivel szemben ezt az elvet B. I. 5046/1923. sz. ítéletében, amelynek idevonatkozó indokolásában pontosan meghatározza az eddigi gyakorlatnak megfelelően, hogy a sajtótörvény 32. §-a élesen elhatárolja a sajtóvétségek és a sajtó felhasználásával elkövetett közönséges bűncselekmények körét, amit külön-

ben maga a törvény félreérthetetlen precizitással fejez ki úgy, hogy sajtódeliktumnak nevezi, «amelynek tényálladékát a sajtótermék tartalma foglalja magában». (A kir. ítélőtáblának 16. B. 4866/1922. sz. ítélete szerint, «melynek törvényes tényálladéka teljesen a sajtótermékben benne van»), ezzel szemben — mondja a kir. Kúria indokolása — közönséges bűncselekmény, amelynek tényálladéka «teljesen és tisztán nem foglaltatik benne a sajtótermékben, hanem azok egyik-másik tényálladéki elemének fennforgása a sajtóközleményen kívül külön megállapítást igényel», amely bűncselekmények elkövetőire tehát az általános büntetőjogi felelősség szabályait kell alkalmazni. A kir. Kúria ezek után pedig megállapítja, hogy «az 1921. III. tc. 7. §-ába ütköző magyar állam megbecsülése ellen elkövetett vétség tényálladéka a maga egészében a vádbeli sajtóközleményből nem ismerhető fel, mert ennek egyik lényeges ismérve, a tényállítások valótlan-sága, a vádbeli cikkből magából félreérthetetlenül nem tűnik ki». A kir. ítélőtábla egy másik, hasonló ügyben ezzel az indokolással majdnem szó szerint azonos okfejtéshez azt is hozzászeli: «sőt az ily tényállítás a sajtótermék tartalma szerint rendesen a valóság látszatát tünteti fel, úgy, hogy ezzel szemben a valótlan-ságot külön meg kell állapítani.»

E törvény-értelmezés az anyagi és alaki szempontok összevegyítése következtében összetéveszti a valótlan-ságot a valótlan-ság megállapításával. A rendtörvényben csak a «valótlan-ság» tényálladéki elem, a «valótlan-ság megállapítása» azonban nem lehet, ez a bűnvádi perrendtartás körébe tartozó bizonyítási eljárás. Ami valótlan, arról nem is mindig lehet megállapítani, hogy valótlan. A kir. Kúria magyarázata szerint a valótlan-ságnak a megállapítása a rendtörvényben az a plusz, amely a cselekményt a sajtódeliktumtól elválasztja. Szóval az az eljárás, amely a valótlan-ság megállapításához vezet.

Hogy az esetleges bizonyítás sikerétől függetlenül valamely cikk a valóság látszatát tünteti fel, amit a kir. ítélőtábla fenthivatkozott számú ítélete jónak lát kiemelni, az természetes. De ez nemcsak az úgynevezett nemzetgyalázó cikkekre jellemző. Minden közönséges rágalalmazást tartalmazó sajtótermék is rendszerint a valóság hamis képét mutatja. Hiszen talán minden bűnöző szerző lehetőleg úgy írja meg közleményeit, hogy állításainak valótlan-sága azonnal ki ne derüljön. Hogy már most a valótlan-ságot kell-e bizonyítani (rendtörvény), avagy a valót (rágalalmazás), ez a tényálladéki elemek létezésének megállapításához vezető perrendi taktika körébe vág, valamint az is, hogy a nemzetgyalázásnál a valótlan-ságot a vádnak és a rágalalmazásnál a valóságot a védelemnek kell rendszerint bizonyítania. Ez azonban egyszerűen bizonyítási eljárás, amelynek folyamán természetesen «külön megállapítást igényel», hogy a valótlan-ság tényálladéki eleme megvan-e a rendtörvény 7. §-ával vádolt sajtóterméknél, mint ahogy ennek a megállapítási eljárásnak minden bizonyítás tárgyát képező sajtóperben is szerepelnie kell. Más sajtótermékből se ismerhető fel nyomban, hogy megvannak-e benne a bűncselekmény ismérvei, de ezt a sajtótörvény sehol nem is kívánja meg. A sajtótörvény 32. §-a világosan megmondja, hogy sajtódeliktum, amidőn a cselekmény teljes tényálladékát a sajtótermék tartalma adja és ezt nem szabad különösen a vádlott terhére szűkítő értelemben magyarázni és illetve félreérteni, hogy t. i. a tényálladéknak «félreérthetetlenül ki kell tűnni», felismerhetőnek kell lenni, minden «külön megállapítás nélkül» a közleményből. Sehol nem mondja a törvény, hogy a szerzőnek úgy kell elkövetnie a cselekményt, hogy az minden bizonyítás nélkül, nyomban, mindenki által megállapítható legyen és a törvénynek ilyen magyarázata ellenkezik minden logikai, nyelvtani és különösen jogi értelmezéssel. A felsőbb bíróságok különben saját maguknak mondtak ellent, mikor a konkrét eseteknél a valótlan-ságot minden bizonyítás nélkül állapították meg és így határozatuknak egyetlen érvét maguk is megdöntötték, mert ha az állítások valótlan-sága minden bizonyítás nélkül mégis megállapítható volt, akkor vajjon miféle «külön megállapítást igényelt» a valótlan-ság megállapítása? A bírói indokolásban lévő következtetések ennek aligha nevezhetők.

Adós maradt a kir. Kúria annak motiválásával, hogy miért csupán a rendtörvénybe ütköző cselekményekre áll a sajtótörvény 32. §-ának mellőzése? Hiszen elvileg a rágalalmazásnál is a valótlan-ság tényálladéki elem, ott se ismerhető fel külön megállapítás nélkül, miért sajtódeliktum tehát az egyén megrágalalmazása

és az állam vagy a nemzet megrágalmazása már nem? Amit a kir. Kúria a sajtótörvényen túlmenően a sajtódeliktumtól kíván, hogy a nyomtatvány a bűncselekményt minden külön megállapítás — tehát bizonyítás — nélkül nyomban elárulja, rendszeresen legfeljebb becsületsértés esetén képzelhető el, ahol valamely becsületenítő, lealacsonyító vagy megszégyenítő kitételeből nyilvánvalóan felismerhető a bűncselekmény. És ha valaki nemzetgyalázó cikket véletlenül úgy írja, hogy abból félreérthetetlenül felismerhető a valótlanosság, akkor ez egyszerre sajtódeliktum lesz?!

A kir. Kúria álláspontja mellett a fokozatos felelősség rendszerét sutba dobhatjuk és ezzel együtt a sajtószabadságot jelképező író tollat is. Mert az író toll, mint az eszmék örök harcának nemes fegyvere, csak ott működhet, ahol gondolatokat megragzó szabad mozgásában nem akadályozzák. A fokozatos felelősség rendszere a gyakorlatban a sajtószabadság védelmére még ott is megvan, ahol külön törvény nem írja elő. (Anglia.) A sajtó útján elkövetett deliktumok természete zárja ki ugyanis rendszerint a bűnségélyt. A cikknek a szerző részéről való megírása, tehát a cikkíró gondolatainak írásmű formájába való öntése olyan önálló szellemi működés, annyira az ő lelkéből lelkedzik az a tartalom, amely esetleg bűncselekményt foglal magában, hogy még a sajtótörvény 33. §-a nélkül is alig képzelhető el komolyan a szerző mellett felelősségre vonható személy.

A sajtótörvény 32. és 33. §-ai azonban oly világosan rendelkeznek, hogy a törvénynek valóban hivatott magyarázója, Vajkó Pál kúriai bíró, a sajtóról szóló törvény magyarázatában nyugodtan állapítja meg, hogy az «utcai elárúsító, a könyvkereskedő, a falragasz-kiragasztó, stb. a nyomtatvány útján elkövetett bűncselekményekért, tehát a nyomtatvány tartalma miatt *sohase* lesz büntetendő». Azóta bizony felelősségre vontak ilyeneket és féltő, hogy ha ez a törvényértelmezés megmarad, lassankint a rendtörvényen kívül egyéb bűncselekményekre (rágalmazás, izgatás, lázítás, stb.) is lehetne alkalmazni, mert hiszen a tényálladási elemek félreérthetetlenül nem ismerhetők fel a nyomtatvány útján elkövetett egyéb cselekményeknél se és úgyszólván sehol, ahol bármiféle tényálladási elem bizonyítás tárgya lehet.

A legnagyobb konfuziókra és igazságtalanságokra vezethetne tehát, ha a sajtótörvény 32. §-ának a törvény szellemével ellenkező és nyilvánvalóan helytelen ez a felsőbbírási törvényt magyarázata megmarad s emellett halálosan megsebezne a sajtótörvényben a sajtószabadságnak azokat a maradványait is, amelyekről eddig úgy hittük, hogy a fokozatos felelősség elvének törvényparancsolt fenntartásával a sajtótörvény még mindig biztosít számunkra.

Dr. Szőke Sándor.

Pénzromlás és magánjog.¹

I.

1. A pénzromlással a magánjogász szempontjából foglalkozom. Nem azt keresem, hogyan kell megcsinálni, hogy pénzromlás *ne legyen*? hanem azt: magánjogi téren mit kell csinálni, ha pénzromlás *van*?

2. Alapvető tévedés lenne azt hinni, hogy a korona stabilizálásával² ez a kérdés elveszti aktualitását. Minden olyan a pénzzel összefüggő ügy, amelynek eredete a stabilizálás kezdőpontja elé nyúlik vissza, annak beállta után is csak a pénzromlás kellő méltatásával bírálható el helyesen. Ilyen ügyek pedig tömegesen lesznek még a stabilizációtól számított 32 éves elévülési határidőn túl is, mert az ügynek pénzügyi nem az actio nata-val keletkezik, hanem előbb. Egy 1913-ban 1928-as lejáratú adótt kölcsön körül a valorizációs igény csak az utóbbi évtől kezdene

¹ Használt rövidítések: Bj.: Békejog és békegazdaság. DJZ. Deutsche Juristenzeitung. HD.: Híreljogi Döntvénytár. Já.: Jogállam. Jtk.: Jogtudományi Közlöny. K.: Kúria. KJ.: Kereskedelmi Jog. MD.: Magánjogi Döntvénytár. MJé.: Magyar Jogélet. PD.: Perjogi Döntvénytár. PLI.: Pester Lloyd. UL.: Ügyvédek Lapja. Arabs szám közelebbi megjelölés nélkül: oldalszám, a döntvénytáraknál: eset sorszáma. Római szám közelebbi nélkül: kötet, — lapszám után: hasáb száma; döntvénytáraknál: aleset sorszáma. — A döntvénytárak és irodalmi anyag teljes feldolgozására nem is törekedtem. — Az 1924 április haván túl megjelenteket egyáltalán nem vehettem figyelembe.

² Melynek reménye most, hogy írok: 1924 tavaszán, némileg elvonja a figyelmet a valorizáció kérdéséről.

elévülni. Vagy egy 1900-ban adott hozományösszegnek mily értékben leendő osztályra-bocsátása majd csak 1930-ban válik kérdésessé, ha a hozományt adó szülő akkor hal meg. A pénzromlás jelenségének figyelembevétele tehát még abban az óhajta remélt esetben is évtizedes jogi szükségesség lesz, ha a lezajlott bajnak kiújulásától nem kell majd tartani.

Sőt. A stabilizáció után a pénzromlás kellő magánjogi kezelésének eggyel kevesebb lesz az akadály: a bíróságok nem fognak többé attól tartani, hogy a korona további romlását okozhatná, ha túlhangosan foglalkoznak az eddigivel. Úgy, hogy a stabilizáció a bíróságokra könnyebbé, a jogkeresőkre tehát aktuálisabbá fogja tenni a romló pénz problémáinak elintézését.

II.

3. Szabatosan voltaképp nem pénzromlásról kellene beszélni, hanem tágabban a pénzérték *változásáról*. A pénzérték emelkedése (melyből Magyarországon Hegedüs alatt kaptunk némi izeletet, de amelyet pl. Csehszágban Rašínék sikerrel keresztülvittek olyannyira, hogy a cseh korona értéke háromszorosan felülre nőtt és ott stabilizálódott),³ ugyanazon problémákat veti fel, mint annak esése, csak fordított előjellel: a hitelezők helyett az adósokat teszi tönkre.

Pro praxi azonban elegendő a pénz esését vizsgálni, mert nálunk egy évtized óta ez annyira praedominál, hogy a valóságot majdnem teljesen fedi az a szemlélet, mintha csak romlása mutatkoznék a koronának. E romlás *állandónak* is szemléltethető.⁴ Közben-közben vannak ugyan rövidebb periódusok, amikor a korona stabil: de az ezek valamelyikén belül keletkezésüktől kifizetésükig teljesen lejátszódott pénzügyek minden problémától mentesek; épp ezért a pénzromlás processzusának időleges pauzái nem igényelnek külön figyelmet.

4. Szupponálva tehát, hogy bizonyos időn át az országos pénzegység értéke (már egyelőre tekintet nélkül arra, hogy milyen okokból,) folytonosan romlik: mily hatással van ez a magánfelekre?

Az embereknek két kategóriáját fogja érni a baj: azokat, akiknek készpénzüik *van* és azokat, akiknek készpénzüik *lesz* (pénzhitelezők és egyéb pénzvárományosok).⁵

Az első kategórián (akiknek a romló pénz a zsebükben van,) nyilván nem segíthet a magánjog. Ezen a téren áll az a (nézetem szerint nem jogi, hanem éppen a jogüres teret jellemző) tétel, hogy casus nocet domino. Mert ugyan kitől kérhetne kártérítést a pénzirtó, ha egyszer magától a pénzrontó államtól nem kérhet?⁶ Ezen kárvallató helyzet ellen nincs más orvosság, mint magába a helyzetbe lehetőleg bele nem kerülni: így a gazda, ki búzáját nem adta el, míg pénzre nem volt azonnali szüksége — ha pedig már valahogy belejutott az ember, úgy a helyzetből mihamarább kikerülni: a meglevő pénzt sürgősen kiadni. Miután erre ki előbb, ki utóbb, de rájött: mutatkozik a «Kronenflucht», mint logikus következmény. A pénz futva-fut kézből-kézbe; a rajta szenvedett *összvesztés* persze semmivel sem kisebb, de elviselhetőbb, mert sokfelé oszlik meg, azonfelül mindenki a saját ügyességétől reméli, hogy reá kevesebb fog jutni a bajból, mint másokra.

Csak aki *kénytelen* tartani a készpénzt, az nem menekülhet.

³ Ami a magyar adósokra is kihatott, ha cseh koronával tartoztak, s ami a magyar bíróságokat néha a szokolósszeg mérséklésére vezette. Lentebb 111. j.

⁴ Pl. 26. JD.: «... belső értékében úgyszólván napról-napra következetesen csökkenő pénzösszeg.» — Gaár, Já. 1923. 126.: «... a magyar államjegyek... vásárlóereje állandóan csökkenik...» stb.

⁵ Sok «vel quasi» helyzet van, amelyben nem hitelező az ember, de mégis ugyanúgy jár gazdaságilag, mert pénzösszeget *számolnak* el vele szemben stb. Pl. ex collationálás: a másik gyerek; kereskedő az árdragítási jog kényszere alatt, ha a részéről a publikumnak quasi előlegezett beszerzési árat nem értékelheti fel az eladásnál (erről behatóbban írtam «Pénzromlás és árdragítás» címen, KJ. 1923. 9. sz.).

⁶ Felmerült a gondolat (pl. Jtk. 1923. 38.: «Egy a miénknél tőkéletesebb erkölcsi alapon nyugvó jogrendben az állam, amely kiszívta a pénz vagyoni tartalmát, az okozott kárért... voltaképp felelősséggel tartoznék»). De mindenki tudja, hogy ezt a felelősséget ténylegesen érvényesíteni nem lehet, — épen mivel az állam nem véletlenül rontotta a pénzt. Alább sub 9.

Így akit jogszabály kényszerített.⁷ Így az, akit a gazdasági processzus kényszerít: pl. bizonyos fokig a tisztviselő, aki elsején kapott fizetéséből élni kénytelen és nem főzheti meg elsején előre a harmincadikai ebédet.

A pénzromlásnak egyenes következménye a gazdálkodó magánfélre, hogy országos pénzben céltalanná lesz *takarékoskodnia*. Ennélfogva megtakarításait valami más értékőrző eszközben kell félretenni. Legegyszerűbb és legcélszerűbb módja ennek: megbízható idegen pénznek (nehéz valutának) thezaurálása, mert az legalább pénz (bármikor értékesíthető olyan részletekben, mint szükséges). Ha ezt a jog eltiltja, már csak kényelmetlen és riszkáns takarékosági módok maradnak; ha ezeknek köre is egyre szűkül (árút felhalmozni is büntetendővé lesz stb.): a takarékosági hajlam kezd kiveszni és egyre erősödik helyette a spekulatív szellem. Figyelhettük, hogyan vándorolt féléről-félre más meg más területre az a tőke, melyet a háború előtt takarékbetétként helyeztek volna el. «Valutáztak», árút vásároltak, tőzsdéztek, kosztba adták a pénzt, megint tőzsdéztek. — Ami az értékpapírok tartását illeti: volt periódus, amikor azok valorizálták, sőt realiter növelték a beléjük fektetett összeget; egészben véve azonban erősen veszítettek aranyértékükből.⁸ — A kosztpénzzel felszaporodott tőke *belső értékében* némely időszakban állandó maradt (a koszt paralizálta a pénzelértéktelenedést), néha nőtt is, hosszú időszakokban azonban csökkent. — Mindez idegőrlő spekulációt és állandó figyelemleköltést követelt meg; semmiesetre sem azokat a tulajdonságokat fejlesztette a közönségben, amelyekre egy országnak normális gazdasági élete felépíthető.

A második kategóriának, a *pénzhitelezőknek*⁹ kárát már nem pusztán a pénzromlásnak a magánjog hatalmi körén kívül lezajló processzusa okozza, mint a *pénzbirtokosét*, hanem még egy jogtétel is kell hozzá, amely kimondja, hogy nekik a *pénzüsszegnek változatlan névértékével meg kell elégedniük*¹⁰ («korona = korona», «Mark ist Mark» stb.). Ahol ez a jogtétel nincs vagy in concreto (teszem egy de lege nemvalorizációs rendszerben a valorizáció érvényes kikötése esetén) nem jön alkalmazásba, hanem kellően több fizetendő a rosszabb pénzből: ott a *hitelező nem is károsodik*. Magánfeleknek szembenállása esetén tehát már a *fennálló magánjog hártja a pénzromlás terhét a hitelezőkre*.

5. Nehogy a dolgokat szimplábbaknak lássuk, mint amilyenek, már itt meg kell jegyezni azt, hogy jogintézményekben nemcsak «igen» és «nem» léteznek, hanem a kettőnek mixtum-compositumjai is — 50%-ra vagy kevesebbre, néha többre. Egy jogrendszer nemcsak valorizáló lehet, avagy nemvalorizáló, hanem olyként is felelhet a problémára, hogy «nem, de mégis...», «igen, mindazonáltal...». Efajta félintézkedés több található jogunkban: ilyen¹¹ az 1923: XXXIX. tc. 2. §. 1. bek. s a kapcsolatos rendelet intézkedése, hogy a nemvalorizált pénztőke heti 2%-kal nő; ilyen-

⁷ Már akár készpénz, akár oly követelések (takarékbetét) vagy értékpapírok (hadikölcsön) tartására irányult a kényszer, melyek koronában sem emelkedhettek. «Beraubung der Mündel durch den Staat», mondták erre német jogászok, holott csak szeliid befolyásolás, nem kényszer volt ott az árvák pénzének ily elhelyeztetése. — Ily irányú jogszabályok természetesen megszüntetendők; túlnyomórészt már meg is vannak szüntetve.

⁸ Néhány adat: Egy Magyar Hitelrészvény 1914 július 25-én 64 dollárért, 1921 augusztus elején 4-et, 1921 nov. végén 2 és felet. Salgó ezen időpontokban rendre 120 dollárt, 10-et, 9-et. (PLI. 1922. III. 18., Dub könyve után és Világ 1922. VIII. 3.) 1922 folyamán a magyar részvények átlagára dollárban megduplázódott, az osztrák részvények dollárban majdnem $\frac{2}{3}$ -ot veszítettek. (Világ 1923. I. 5.) A német részvények átlagértéke 1922 januárjától kezdve ugyanazon év októberéig (a drágasági indexhez viszonyítva) $\frac{4}{5}$ -ét veszítette! (Heichen, PLI. 1922 dec. 17.) Viszont ugyanez az átlag 1923 első felében (dollárban) majdnem 100%-kal emelkedett, e plusszal együtt sem haladva meg a valamikori aranyértéknek 20%-át. (Heichen, PLI. 1923 júl. 6.)

⁹ És a következőkben külön már nem említendő quasi-hitelezőknek (lent 5. j.).

¹⁰ «Fizesse ki a pecsenye illatát, amelyet élvezett, a2 arany csengésével», mondja Rabelaisben a böcs bírő. Ennél a csengésnél alig több néha a változatlan névérték: pl. amikor Németországban egybilliomodrész belértéket jelent.

¹¹ Erről többet s összegszerű bizonyítást «1923: XXXIX. tc.» és «Mégegyszer az 1923: XXXIX. tc.-ről» c. cikkeimben (Bj. 1923 dec. — 1924 januári és KJ. 1924. 4. számában).

nek nézték fennállása első heteiben (később kevésbé) a «takarékkoronát», vagyis azt az elvet, hogy (bizonyos területen) érvényesül a valorizálás, de nem valamely független gazdasági mérőeszköz alapulvételével, hanem in ultima analysi kormányhatósági megállapítás mértékéig, amely elmaradni látszott a realitás mögött; ilyen volt bizonyos időszakban (eredetileg nem) a zürichi jegyzés és 1922 augusztusától 1924 elejéig a devizaközponti jegyzés szerint eszközölt valorizáció, minthogy ezen termométerek emelkedését kormányhatósági beavatkozás lassította. Egyszóval a «korona = korona» rendszere nemcsak 100%-osan állhat fenn vagy sehogy, hanem bizonyos mérvű valorizációval kombináltan is. Ami igazság a teljes nemvalorizálásról teljesen áll, áll aztán részlegesen annak részmegjelenéseiről. Az elméleti vizsgálat elsősorban a radikális formákra irányul.

III.

6. Melyik szerepe a pénznek az, amely a bajt okozza?

A pénzkötelemben, Zsögöd terminusaival szólva, a pénz rendszerint — pénzben pénzre szóló obligáció — úgy a *kirovó*, mint a *lerovó* szerepét játssza: *pénzzel méri*k, hogy mennyit kell adni («100 dollár értékét»), s aztán a *tényleges fizetés* is pénzzel történik («és pedig lefizetendő annyi, amennyi papirkoronában»).

Avval, hogy a romló pénz a *lerovó* (a fizetési eszköz), általában kevesebb a baj. Mégis csak ritkább eset, hogy valaki nagymértékben károsodjék azon, hogy a kézhezvett, elegendő összegű pénzt lehetetlen hirtelenében felhasználnia (éppen pánik van, a boltokat bezárták stb.) és mire értékesítheti, sokat veszített rajta.¹² Ahol maga az országos pénznem romlik, nem is igen lehetne más általános fizetési eszközt találni.

A lényegesebb baj ott van, hogy a romló pénz a *kirovó*. Vagyis abban, hogy ami százezer korona volt egy bizonyos időpontban, az folytatólagosan megmarad százezer koronának annak dacára, hogy ez összeg *értéke* egyre csökken. Az *idő dimenziója itt a fontos*. Nem egészen precíz az a szokott kifejezés, hogy a pénz elvesztette *értékmérő* jellegét. Azt *nem* veszítette el: *egyazon* időpontban kifogástalanul lehet vele a legkülönbözőbb tárgyak értékét lemérni s egymással összehasonlítani. Ha ma egy pár cipő 300,000 K s egy kg vaj 50,000 K: minden további nélkül megállapítható a pénz mint *értékmérő* segítségével, hogy egy pár cipő hat kg vajat ér. Ezen semmit nem változtat az, hogy a korona tegnap többet ért, mint ma, s holnap kevesebbet fog érni. Hanem igenis elvesztette a korona *értékőrző, értéktartó* szerepét: azt, hogy segítségével *különböző időpontok* értékeit lehet egymással összehasonlítani. Olyanná lett, mint egy jégből csinált méterrúd, amely lassan elolvad: bizonyos idő előtt kölcsönvettem vele tíz méter szövetet s ma visszaadok vele egy decimétert vagy egy millimétert, melynek azonban az olvadás jóvoltából változatlanul tíz méter a neve.¹³

Valahányszor egyenlő értékűnek tekintetik két különböző időpontnak¹⁴ koronája: ezt a mérési hibát követik el. Mellékes, nyíltan vagy valami módon az ügy elemei közt elrejtve szerepel-e

¹² Nemkereskedő embernek persze az sem kellemes, ha egyszerre az elé a probléma elé vetődik, hogy nagyszögű pénzzel kelljen valamit csinálnia. A 26. JD. úgy beszél, mintha egyáltalán észszerűtlen volna pl. egy ingatlant pénzért odaadni: «... indokoltan feltehető, hogy a tulajdonos megbízható (reális) értéket képviselő ingatlan vagyonát a folytonosan ingadozó és belső értékében úgyszólván napról-napra következetesen csökkenő *pénzüsszegért áruba nem bocsátotta volna*...» Hasonló indokokból tartja a Kúria a pénzromlásos időket alkalmatlannak az ingatlan-tulajdonközösség árverési megszüntetésére (MD. 1923. 35. s az ott összeállítottak. Ingókra éppen ellenkező felfogásban van MD. 1922. 126.). — Utalok a közismert naturálgazdálkodási tendenciákra: szerződések, melyek pl. bért naturáliákban nemcsak kironak, de le is rovatnak; tisztviselők természetbeni ellátása stb.

¹³ Ez az elolvadás a régi (háború előtti) pénzüsszegeket már régen megsemmisítette: azok 1921-ben már értéküknek 1%-a alá jutottak: practice mindegy, tovább romlottak-e még azután. Az utóbb keletkezetteknél azonban nem irreleváns a további pénzesés, mert hisz azok csak ennek révén kezdtek elolvadni. Minden pénzkötelemre csupán a keletkezése utáni fázisai a pénzromlásnak relevánsak; és viszont a pénzromlásnak minden fázisa releváns, mert mindegyik előtt közvetlenül vagy röviddel tényleg számos pénzkötelem keletkezett.

¹⁴ (melyek közt t. i. a pénz romlott)

a mérés-hiba; mindegy, hogy anyagi magánjogi állásfoglalás, perrendi §. vagy végrehajtási tökéletlenség az oka; hogy törvény, rendelet, a bíróság akarata, a fennálló jognak helyes vagy téves értelmezése érvényesíti a «korona = korona» tanát, általánosságban-e vagy csak bizonyos feltételek mellett. Amely esetben, amely időponttól kezdve és időpontig értéktartóként operálnak a pénzegységgel, mely valójában nem tartja értékét: a gazdasági hiba elkerülhetetlen. Bármely jogszabály vagy konkrét ítélet bírálataban *ellegendő kimutatni, hogy a romló koronát valamely vonatkozásban kirovóként kezeli: ezzel ki van mutatva az elkövetett hiba.* Kézenfekvő továbbá, hogy a hiba nagysága együtt növekszik azon időtartammal, amelyen át a korona értéktartóként szerepel, — miután a pénzromlásnak s így a kötelelem reális értékelvadásának foka is azzal növekszik. Minél hosszabb időn át kényszerül valaki koronahitelezőnek lenni, annál nagyobb kárt szenved, — érzésben is mindegy lévén, hogy anyagi jogszabály, perhúzóadás, ellenfél vétkessége vagy más ok nyújtja-e az időt. Minél későbbi fázisban tétetik tehát a valorizálatlan korona kirovóvá egy konkrét ügy elbírálásában, annál helyesebb.

Pl. a kereskedelmi törvény 326. §-a körüli gyakorlat¹⁵ kirovóként szerepelteti a nem-efektív külföldi valutát a lejáratig, — ez helyes, s ezen időpontban felváltja azt a koronával: ezen időponttól tehát elolvadónak teszi a szilárdnak szánt kötelelmértéket, — ez helytelen. Ha a keresetlevél beadása napjával helyettesít be a koronát értéktartóul, az helyesebb volna, de nem helyes: mert a lejáratától a keresetbeadásig terjedő időszakra eliminálva lenne a hiba, onnét kezdve megmaradna. Még helyesebb lenne, pl. az ítélethozatalkori átfordítás; egészen helyes azonban csak a tényleges fizetés napjának irányadóvá tétele, mert csak ezzel szorul a korona pusztá lerovói szerepre. — Vagy pl. egy ingó dolog elpusztítója kártérítéssel tartozik.¹⁶ Ha a kártételkori dologértékben marasztalják, ez kevésbé megfelelő, mintha a perindításkoriban; jobb ennél a per alatti becsű, még jobb az elsőfokú ítéletkori értéket alapulvenni; utóbbinál ismét helyesebb az utolsófokú ítélethozatal időpontját irányadónak tekinteni; közel jár a tökéletességhez természetben marasztalni, mert akkor, ha alperes tényleg természetben restitúál, a korona egyáltalán nem szerepelt kirovóként, s ha a végrehajtási törvény 217. §-ára kerül a dolog, úgy is csak a végrehajtás alatti egyenérték-megállapítási időtől kezdve. Megint a végrehajtási eljárásban nem helyes a dolog azon értékét megállapítani, mely a sikertelen foglaláskor volt, helyesebb azt, mely az egyenérték-megállapító tárgyalás végén fennállott, stb. stb.

Maga a helyesnek véltem technikai szemléletmód egyetlen szempontnak konzekvens megőrzéséből áll: hogy t. i. lényegileg a bajt a romló pénznek kirovóul szereplése okozza. Nyilván ennek a felismeréséből eredt az életnek az a törekvése is, hogy minél többször létesítsenek «másnemű jószágban pénzre» szóló kötelmeket: házakat adnak el x mázsa rozs mindenkori egyenértékéért stb.

IV.

7. Az eddigiek szerint tehát pénzromlás esetén, ha amellé az a magánjogi fikció járul, hogy az figyelmen kívül hagyandó («korona = korona»), illetve közelebbről: ha a pénzkötelmeket a romló pénzben nemcsak leróhatóknak, de kiróttaknak is tekintik: *pénzhitelezőnek lenni egyértelmű azzal, hogy vagyoni kárt szenvedni, pénzadósnak lenni pedig vagyoni hasznot jelent.*

Arra nézve, hogy jól van-e ez vagy rosszul, különbözők az értékelések.

Az egyik (általam is vallott) felfogás szerint égbekiáltó igazságtalanságról van szó. Akik még tudnak és mernek felháborodni, keserű kitételeket használnak. «A hitelező kizsákmányolása»,¹⁷ «kiuzsorázott hitelezők»;¹⁸ «mint veszi el törvényes módon egyik fél a másik vagyonát»;¹⁹ «Mark ist Mark» hazugság.²⁰ Azt hiszem, ez az általános lehetőség az adósságoknak igazából meg-

nem fizetésére lényegileg közel áll a római «novae tabulae» generális tartozástörlesztéséhez, amelyért forradalmakat vívtak és Catilina konjurált.

Mások szerint, ha nem is ideális a helyzet, nincs különösebb baj. Ezeknek igen elterjedt érvük az, hogy márcsak azért sem olyan nagy az anomália, mert hisz csak a megfelelő önvédelmi kikötést elmulasztó hitelezőt éri a baj, aki tehát vagy önközta kárt szenved (rosszul spekulált), vagy a volenti non fit iniuria tekintete alá vehető (ajándékozott). Csakhogy minden jogász tudja, hogy hitelezőnek lenni nem szükségképpen a hitelezni akarásnak a következménye.²¹ A hitelezői pozícióba számtalan esetben belekényszerítetik az ember. Hitelező az, akinek lábát levágta a vonat; hitelező, akit megloptak vagy kinek ablakát beverték; hitelező, akinek kötelesrész jár; hitelező, aki közszerzeményt eredményező sorban vagy szerződéssel házasodik. Azután — igen jelentős kategória — hitelező az is, akinek az ügyleti ellenfele terminus lejártakor egyszerűen nem fizet: aki tehát akart ugyan hitelezni 8 napig, de nem 3 évig, míg talán harmadfokú ítélet után árverést tarthat. Továbbá vannak nagy számmal esetek, amikor a szerződő tehetne ugyan valorizációs kikötést, de nincs gazdasági hatalma annak elfogadtatásához: pl. a helybeálló magánalkalmazott, — vagy nincs elég jogi, esetleg általános tanultsága a kérdés kellő átlátásához, megoldásához: pl. kisebb kereskedőnek, iparosnak. Úgyhogy még a valorizációs klauzulák országos elterjedése sem segít az esetek százezreiben, s az ügyleti védekezés lehetősége nem teszi kevésbé szükségessé az objektív jog megfelelő kiépítését.

A hitelező veszít, az adós nyer: tehát aki *közbenső pozícióban* van és ugyanannyival tartozik az egyik oldalról, mint amennyit követel a másikon, az per saldo nem nyer és nem vesz. Ez gyakori eset: kereskedő, ha hitelbe vett áruját hitelbe adta tovább; háztulajdonos, amennyiben amortizációs s eddigelé valorizálatlan kölcsönből épült házában igen csekély mértékben valorizált bérrel volt kénytelen beérni stb. Bizonyos ilyen gyakorlati típusoknak létezését tagadni nem lehet, egyes esetsfajták elbírálásánál az átmeneti pozíció ezen jellegét helyes is figyelembe venni.²² Mégis téves az a szellemes külsejű mondás is, hogy a valorizációra azért nincs különösebb szükség, mert mindenki egyszer hitelező, másszor adós, s így különböző viszonylatainak végeredményeképpen körülbelül ugyanúgy jár a «korona = korona» világában is, mint járna általános valorizáció mellett. Egy jeles jogászkollega ezt így példázta meg: «Vitatkoztak, hogy a férjek csalják-e meg többször házastársukat vagy az asszonyok. Mondtam: természetesen mindkét fél egyenlően vétke, mert minden házasságtöréshez egy férfi és egy nő kell.» Felesleges a falláciát felfejteni. Lessing egy meséjében egy városka összes asszonyai elkövetik a ballépést — egyetlen fiatal Don Juannal, aki hozzá még csak nem is férj. Az bizonyos, hogy összesen ugyanannyi pénzhitelezői, mint pénzadói pozíció van. De az is bizonyos, hogy vannak a lakosságnak *rétegei*, melyek messze túlnyomóan hitelezők, s fordítva.²³ Egyesek pedig ezrével kerülnek egy oly viszonylatba, amelyben hitelezők, s amely reájuk sorsdöntő. Teszem egy immár munkaképtelen és szegény nyugdíjjogosult. Az az erkölcsi alapokon nyugvó jogrendszer, amely «osztó igazság» akar lenni, nem nézheti bagatellnek a pénzromlás országos problémáit, és még ha valóban «körülbelül mindegy» lenne, van-e valorizáció vagy nincsen, akkor sem szabadna a «körülbelül»-lel megelégedni.

V.

8. Idáig nemcsak a pénzromlás jelenségét, hanem a «korona = korona» tételét is mint adottságot szemléltem. Mindkettőnek csak hatásait vizsgáltam, nem eredetét és okait. Kérdés már most: mennyiben szükséges ennek a tételnek együttjárása a pénzromlással? van-e a dolgok természetében valami kényszer a kétőnek elválaszthatatlanságára, vagy legalább célszerűség egybekapcsolásukra?

²¹ Cf. Frigyes Bélának «A pénztartozások átértékelése» c. kiűnő tanulmányában sub VII. (Jtk. 1923. 123.)

²² Aminthogy ez a legelfogadhatóbb igazolása a házbérek emelése körüli kortározásnak. Alább sub 25.

²³ Tausenden von Gläubigern stehn nur Hunderte von Schuldnern entgegen. Karger, Djz. 1924. 136.

¹⁵ Behatóbban alább sub 20.

¹⁶ Behatóbban alább sub 23.

¹⁷ Almási, Já. 1922. 281., Szladits u. o. 1923. 159.

¹⁸ Jtk. 1923. 4. sz.; hasonlóan DJZ. 1923. 212.: «A jelzálogadás kiuzsorázza hitelezőjét»; «offenbarer Wucher»: u. o. 217.

¹⁹ König, KJ. 1923. 99.

²⁰ DJZ. 1923. 270.

Annyi prima vista látható, hogy fogalmilag más jelenség a pénz romlása és más a «korona = korona» elve; elképzelni lehet őket elkülönítve is. Az egyik: állampénzügyi és gazdasági jelenség; a másik magánjogi²⁴ norma, amelynek ugyanazon gazdasági tényállás mellett normává tehető az ellentéte is.

Ha a helyes magánjogi rendezést keressük: az alapulfekvő gazdasági folyamatokról kell igyekeznünk helyes képet nyerni. Aki nem tudna arról, hogy az emberiség két nemre oszlik, sose érthetné meg a házasság jogintézményét: így a pénzromlás dolgában is tisztában kell lennie a jogásznak a nem-jogászati tényállással. Igaz ugyan, hogy az — mint minden, ami az embereket érdekeikben erősen érinti, — végtelenül és elkecseregetten vitás, aki tehát képet próbál magának alkotni róla, a tévedhetős veszélyében van. De ezt a veszélyt gondolkozók és cselekvők semmilyen téren sem kerülhetik el.

Egyszóval kísérletet kell tenni a «pénzromlás» jelenségének nem-dogmatikai («metajurisztikai») elemzésére.

9. «A megváltozott gazdasági viszonyok, a pénz értékében beállt eltolódás, a vagyoni és kereseti viszonyok» romlása egymásbafolyó körvonalakkal, egységes komplexumként szoktak a szemek előtt lebegni, úgy, ahogyan — igen jellemzően — egy lélekzetre, egy «tekintettel...» vezérszó alatt sorolja fel mindent az aranyrendelet (950/1923. ME.) 2. §-a. Ezt a jelenségek körét részre kell felbontani.

A pénz romlása nem azonos valami «a gazdasági viszonyok változásával», a társadalom szegényedésével.

Összefüggés persze van a kettő közt. A pénzromlás lehet okozata, szimptomája, egy kis fokig mérője az utóbbinak. De nagy mértékben lehet rejtő kód is a gazdasági helyzet igazi konturjai fölött. Valójában ugyanis nem a pénzromlás a relevánsabb, hanem a mögötte rejlő gazdasági faktumok, s azokról csak elvonja a figyelmet az, hogy túlnyomóan a pénzromlás processzusa szerepel előtérben.

Hogy a két jelenségcsoport mennyire nem parallel és mennyire nem fogta meg a gazdasági igazságot az, aki pusztán a pénzromlást fogta meg, arra egyelőre csak két kérdést: Hiszi-e valaki, hogy mert koronánk értéke 1914 óta 1924 tavaszáig kb. $\frac{1}{16,000}$ részére csökkent, azért a nemzet vagyona és jövedelme is már csak $\frac{1}{16,000}$ -e az akkor volt? És ki hiszi, hogy mert a korona mindenkinek a zsebében egyenlő tempóban értéktelenedett el, azért mindenki egyenlően is vette ki a részét a közre szakadt nyomorból?

Világos, hogy a pénz romlása közvetlenül nem a gazdasági leromlásból ered, hanem az állampénzügyek vitelének bizonyos módjából, amely pedig elvégre nem is áll a gazdasági processzussal elválaszthatatlan kapcsolatban. Bármelyik jelenség felléphet egymagában is. Képzeltető, hogy egy állam pénze romlik, anélkül, hogy társadalma szegényedne: ha t. i. az állam túl gyenge volna egyéb jövedelmi forrásainak kellő igénybevételére s ehelyett a pénzrontáshoz nyúlna. Így volt a középkori lucrum camera rendszerénél, mely egyre kisebb nemesfém-tartalmura cserélte az érmeiket s ebből húzott jövedelmet, elegendő adóztatási hatalom híján. Viszont képzelhető, hogy egy állam fenntartja pénzének teljes értékét dacára annak, hogy ugyanakkor társadalma jelentősen szegényedik, már akár háború, akár más ok folytán: mert nem veszi igénybe pénzfelségjogát bevételszerzésre. Ebben az irányban szokott mozogni az angol-amerikai pénzügyi művészet.

A pénzromlás tehát *financiális* jelenség: állami bevételszerzésre irányzott állami ténykedés eredménye.^{25 26}

²⁴ A «korona = korona» elve kihat adójogi, büntető és egyéb jogterületekre is. Jelen tanulmányom azonban nem terjeszkedik túl a magánjog területén.

²⁵ Hivatalosan is: «A költségvetési hiány más úton nem lévén fedezhető, papírpénz kibocsátása szükséges». (A kormány 1922. III. 30-i jegyzéke a jóvátételi bizottsághoz az élőállat-szolgáltatás tárgyában MTI. közzététele; l. az 1922. IV. 5-i reggeli lapokat.)

²⁶ E ténykedés *erkölcsi* megítélése aztán nem szokott kedvező lenni. Egy temperamenteumos pénzügyminiszterünk «pénzhamisítás»-nak nevezte ezt a ténykedést, egy másik a «legigazságtalanabb adóztatás»-nak. Ugyanez (Kállay) utóbb, mint szanalási referens 1924. IV. 5-én a nemzetgyűlésen: «Elvégre eddig is fedeztük kiadásainkat, de a legkárosabb és legigazságtalanabb adóztatás: a bankóprás igénybevétele által... A korona stabilizálásával kapcsolatos bár-

Az egyetlen lényeges különbség a régi «pénzváltási adó» s a bankóprásnak modern igénybevétele közt az, hogy a középkorban ténylegesen be kellett szolgáltatni a fém pénzt ahhoz, hogy minden darabért kisebb nemesérc-tartalmat adhasson vissza a kincstár, míg a bankjegyet vagy államjegyet nyugodtan meghagyhatta annak birtokosánál, mert az eredményt elérte újaknak nyomatásával, amiről a már forgalomban levő pénzjegy tulajdonosának tudnia sem kellett. Elásott ezüstből nem lehetett lucrum cameraet szedni, de igenis a titkon thezaurált bankjegyekből — erről széles rétegek győződtek meg néhány év előtt a saját kárukon. A modern technika e vívmánya egyszerűen azon alapul, hogy — szemben a fém pénzével — a papírpénz «birtokosa» igazából birtokon kívül van, mint minden más hitelező is. Innen, hogy amit a lucrum camerae csak kis mértékben és százados lassúsággal ért el, azt a bankóprás a leggyorsabban és a legsimábban: egy-két év alatt csökkentve század- és ezredrészekre pénzegység értékét.

Természetesen nem véletlen egybeesés az, hogy éppen abban az utolsó évtizedben romlott a pénz, amelyben a közgazdaság annyira leromlott. Utóbbi tény volt t. i. a legfőbb, ha nem is egyetlen okozója annak, hogy az állam fokozottabb szükségleteit nem akarta, nem tudta az egyenes adóztatás fokozásával fedezni, s hogy az egyenes adók emelése ellen még erősebb ellenállás nyilvánult, mint máskor. Már háború előtt sem volt képes a kincstár pusztán a legigazságosabbnak tartott jövedelmi vagy akár a többi egyenes adók által fedezni kiadásait, hanem degresszive ható fogyasztási adókat stb. is szedett; a háborúban meggyengült államhatalom fokozatosan rászorult a kisebb ellenállás vonalán haladni s végül a legkisebb ellenállás irányában: a házilag végezhető papírnyomatással fedezni szükségletének legnagyobb részét, bármily igazságtalanságokat involvált is ez.

10. Miféle mármost maga a pénzromlás háttérében lezajlott gazdasági processzus?

A nemzet gazdasága, egészben véve, nyilván veszített 1914 óta: a társadalom, mint egész, szegényedett, vagyona is, jövedelme is kevesebb lett. Veszített az egyes embereknek (s egyéb gazdasági alanyoknak) nagyobb része is. De nem mindenki egyenlő arányban. Vannak az egésznek oly részei is, amelyek nyertek; és széles rétegek immár pótolták veszteségeiket úgy, hogy semmivel sem állnak rosszabbul 1924-ben, mint 1914-ben álltak.

A közmorál erkölcsstelennek tartotta, hogy egyesek gazdagodjanak ugyanakkor, amikor az ország szegényedik: innen a felháborodás és a gyűlölet az új gazdagok, a háborúban szerzett vagyonok ellen. Már a következő lépést nem igen tette meg a közfelfogás: annak morális követelménnyé emelését, hogy mindenki egyenlő arányban szegényedjék. Bizonyos, hogy birtokos, kereskedő, iparos, hivatalnok, munkás más-más arányrészt kaptak az általános veszteségből. Vagy igazabban: ki többet, ki kevesebbet tudott abból a maga válláról máséra hárítani. Bár voltak idevágó kormánybeavatkozások (közélelmezés, maximálások, segélyek stb.), mégis *egészében véve* az állam sosem proklamálta a maga feladatává a társadalom rétegei közt addig volt gazdasági egyensúlynak, a részek arányának fenntartását, sem pedig (már eltekintve a proletárdiktatúrától) bizonyos irányban való átalakítását. Az államhatalom beavatkozásai csak parciaisak voltak. Hatásterületükön kívül egyedül, de azon belül is ellenükre, sőt olykor épp rajtuk keresztül, valóságban a gazdasági harc — egyének küzdelme és «osztályharc» — döntött ebben a kérdésben, nem morál, méltányosság, törvény.²⁷

mely adórendszer igazságosabb lesz az infláció általi adóztatásnál.» — A genuai konferencia pénzügyi bizottsága szerint: «... a pénzinfláció... minden adó legrosszabb és legelvetendőbb formája...» (Bj. II. 47.) T. i. az infláció sem a semmiből szerez a kincstárnak, hanem épúgy, mint minden más bevételi mód: a társadalom gazdaságából; csak hogy az infláció a legdegresszivebb, a kisebb jövedelműeket leginkább sújtó adóztatás. A gazdaságilag s így politikailag is hatalmasabb faktorokra sok szempontból kedvező volt. Azért is lehetett, sőt kellett éveken át fentartani a rendszert. — Azt hiszem, itt rejlik egyik ösztönös oka annak, hogy a bíróságok, melyek elvégre szintén állami szervek s nem érzik magukat hivatottnak az államkormány tevékenységének elítélésére, amit pedig erőszakkal nem lett volna könnyű elkerülni: oly sokáig vonakodtak tudomásul venni a problémát, és annyira lassan, sokszor kerülő utakon, majdnem mindig contre cœur haladnak megoldása felé.

²⁷ A gazdasági harcban bizonyos csoportok *fegyverül* használ-

További jellemzője a gazdasági eltolódásoknak, hogy azok 1914 óta időbelileg sem történtek valami «egyenletes mozgás» fizikai törvénye szerint. Voltak időszakok, amelyekben a gazdaság egészben nem romlott tovább, sőt olykor talán javulás is mutatkozott. Pl. az 1923. év nem jelentett további általános szegényedést.

VI.

11. Az egyének és főleg az osztályok gazdaságának ez az éveken át tartó tarka hullámozása s végeredményében nagy alakulása adja a «pénzromlás» vignettája alatt szemlélni szokott jelenségeknek igazából jelentős tartalmát. Ez a gazdasági háttér (amelyet bizonyos fokig mindenki ismer tapasztalatból, bár pontos és teljes felvételére — a kor gazdasági történetének megírására, — tudtommal még kísérlet sem történt,) az, amelyre tekintettel a jogi kérdéseket megoldani kell. A jogász feladat éppen: igazságot tenni ezek között a gazdasági tények között: azt az igazságot, amely a «pénzromlás» körül vitába keveredett hitelezők és adósok között az *ő gazdasági helyzetükben* igazságos.

Magában véve a pénzromlás processzusa nem lehet ok arra, hogy a felek közt a romló pénzzel, annak változatlan névértékével bonyolítottassanak le az ügyek. Aminek oka és célja kizárólag az államfinanciák területén van: a bankóprás igénybevétele, meg, hogy az állam nem bírja bizonyos tartozásait (hadikölcsönt stb.-t), az ésszerűen nem vehető irányításul Péter és Pál vitájában. Ha (ami theoretice, ismétlem, képzelhető,) a pénz leromlott volna, de a gazdaság nem, ha a magánfeleknek általában ugyanannyi lenne — nem a romlott pénz névértékében, hanem reális értékben — a vagyona és jövedelme, mint azelőtt: nyilván senki sem vitatná jóhiszeműen, hogy *igazságos* a hitelezőket reális helyett névértékkel kifizetni. Egyszóval: ha csak a pusztá pénzromlás léteznék, akkor kétségen kívül állana a magánjogviszonyok lebonyolításának egyedül helyes szabályaként annak a teljes eliminálása: a konzekvens valorizáció, mely mindenütt kiveti a romló pénzt értéktartói szerepéből és helyébe más, nem romló mértéket állít.

Ellenben igenis vitatható méltányosul, hogy helyes a felek vitájának elbírálásánál befolyást engedni de jure is a *gazdasági világfelfordulásnak*, amennyiben az reájuk de facto kihatott. A klasszikus jog persze nem törődött azzal, hogy az adós elszegényedett: ez nem volt sem kötelemszünetítő, sem a kötelemszéklését eredményező ok. Ámde jelenleg nem szörványos elszegényesedésekkel állunk szemben, hanem tömegjelenséggel: helyes lehet tehát a régi kötelemeknek emiatti mérséklése. Természetesen ugyanilyen mértékben helyes lehetne akkor is, ha a gazdasági kataklizmával egyáltalán nem járt volna együtt semmiféle pénzromlás, hanem a valuta (ami szintén képzelhető,) teljesen intakt maradt volna.²⁸

Itt rejlik felfogásom szerint egyetlen méltánylást érdemlő gyökere a «korona = korona»-elv makacs fenntartásának. A kötelemszéklés szüksége (ha nem is általánosságban, de bizonyos területeken) *valódi* szükséglet — a gazdasági eltolódások folytán: ezt a reális szükségletet szolgálta valamilyen módon a «korona = korona» elve, amely hiszen horderejét tekintve a pénz-kötelemek reális súlyának folytonos mérséklését jelenti.

De ugyanitt rejlik egyszersmind a cáfolata is a «korona = korona» elvének. Mert ha a kötelemszéklésnek az oka nem a pénzromlásban van, hanem a gazdasági tényekben: akkor annak *mértéke* sem meríthető a pénzromlásból, hanem csupán a gazdasági helyzet alakulásából. Azt igazságosnak lehet találni, hogy aki 1910-ben 1000 aranykoronával tartozott, az ma csak 500 aranykoronát fizessen, ha vagyona és jövedelme a felére csökkent. (Főszempontnak ugyanis a mérséklésnél az adós szegényedését szokás tekinteni.) De nem lehet igazságosnak tekinteni az ügy oly eldöntését, amilyen a «korona = korona» elve eredményez: hogy ez az adós az 1000 aranykorona fejében csak 7 aranyfillért fizessen.

ták a pénzromlást és azt, hogy «korona = korona.» Ezek nélkül talán nem értek volna el egészen annyit, s amit elértek, nehezebben és lassabban kapták volna meg. Mégis: a romló pénz és a valorizáció híjja nem okai, nem a legdöntőbb tényezői e harenak; pl. a munka ellenértékét nélkülözök is leszorították volna. Cf. erről «Pénzromlás és szolgálati szerződés» c. cikkemben, Já. 1923. 3. füzet.

²⁸ Rokonszemponthól pl.: moratórium a háború kitörésekor, még a pénzromlás kifejlése előtt.

Szemben a radikális valorizáció álláspontjával, amely egyáltalában nem hajlandó a kötelemek reális súlyát csökkenteni, ha az adós tönkre is megy belé, a korona = korona elve *helyeslehető irányban* hat, de nem helyes mértékben. Ez az elv egyszerűen: *helytelen eszköz egy helyeslehető célra.* És ha a célt helyeslejük, akkor a feladat az, hogy azt a kötelemszéklést, amelyet a «korona = korona» elvégez, de rosszul, mert a célon sokszor ézszeresen túllőve, — el kell végezni jól — a *mérsékléses valorizáció* elve alapján, a gazdasági életből merített mértékkel.

Csak egy dolog igazolhatná a «korona = korona» rendszerét: ha t. i. egyenes arány állana fenn az általános szegényedésnek legalább átlagos mértéke és másfelől a pénzromlás mérve közt, amilyen pl. fennáll a láz és a higanyoszlop közt, — úgyhogy az egyiknek mértékül használása automaticæ kellően mérné a másikat is.

A háború elején lehetett azt hinni, hogy ez így is van. 1914 második felében 10—15% volt a korona értékesése: fel lehetett tenni, hogy körülbelül ugyanannyival kevesebbet érnek a vagyonok, estek vissza a jövedelmek. Némi fantáziával hinni lehetett tán a zürichi diszió és a honi gazdasági romlás parallél voltában még 1915-ben is, amikor a korona cca 25%-ot esett. De már pl. 1920-ban, amikor pénzegységünk értéke a háborúelőttinek csak 2—3%-a volt, teljesen lehetetlen volt azt állítani, hogy a nemzeti vagyon és jövedelem is csak $\frac{1}{33}$ -a vagy $\frac{1}{50}$ -e a réginek, vagy akár csak azt, hogy létezik a lakosságnak olyan kategóriája, amely így áll. Hiszen a koldusnak is többje volt. Azóta pedig a a pénzérték leszállt $\frac{1}{10,000}$, $\frac{1}{18,000}$, Németországban egybilliomod részre. Napnál világosabb, hogy ezeknek a törtszámoknak már semmi mérőerejük se lehet az egyesek és osztályok gazdasági életének változására: régen éhenhalt volna mindenki, aki a pénzzel egyenlő ütemben szegényedett volna.

Némi tájékozást adnak a szocialisták következő adatai:²⁹ A fizikai munkások a háború előtti bérátlagnak 1924 jan. 31-én 43·3, febr. 29-én 35%-át keresték meg, a fix alkalmazottak ugyanakkor 35·9, illetve 27·5%-át.³⁰ Álltak közben már rosszabbul is, igaz, de soha század-, ezred- és tizezred-béreken. Ezek a kategóriák pedig körülbelül a legtöbbet veszítették. Földbirtokos, gyáros, kereskedő a régi vagyonnak és jövedelemnek sokkal nagyobb részét őrizte meg, egész a teljes értékig, sőt némelyik azon felül áll. Ha tehát a gazdasági folyamattal arányos kötelemszéklés szándékoltatik: szó lehet esetenként 10, 20, 50, nagyrítván 70%-os mérséklésről, de a korona-romlásnak a semmi felé vergáló mértékéről nem lehet szó.

12. Ezekután a magánjogi rendszerek rövid szembeállításban így festenek:

A «korona = korona» elve (a valorizálás teljes hiánya) egyszerűen egy államfinanciális jelenséget visz át a magánviszonylatok terére, aminek semmi belső jogosultsága nincsen. Szolgálja a kötelemszéklés gazdasági szükségletét, de annyira túlzott mértékben, hogy eredményében sokkal messzebb jut a méltányoson túl, mint amennyivel a szükséglet teljes negligálása egyáltalán elmaradhat azon innen.

A radikális valorizáció teljesen eliminálja a pénzromlás hatását a magánjog területéről, ami jogosult. Negálja a gazdasági katasztrófa kötelemszéklő hatását, amiben egyezik a klasszikus joggal, de aminek helyessége mégis erős vita alatt áll.

A mérsékléses valorizáció a pénzromlás jelenségével szemben ugyanazon álláspontra helyezkedik, mint a radikális valorizáció, ellenben a gazdasági tényeknek kötelemszéklő hatást hajlandó tulajdonítani — de nem a pénzromlás mértékében, mint a «korona = korona» elve, hanem magukból a gazdasági tényekből merített mérték szerint.

Vezértételül a következőket adja:

A különböző időpontok koronáit nem szabad egymással

²⁹ Várnai képviselő beszéde a nemzetgyűlésen 1924. III. 12-én. (PLI. az napi Abendblatt.)

³⁰ Németországban 1923 júniusában, az akkori súlyos márkazuhanás dacára, mely a reális béreket lenyomta, a békebeli bérek aranyértékének 40%-a körül mozgott a bérnívó. (Heichen adatai, PLI. 1923 VI. 24.) — A magyar köztisztviselők fizetése 1922 vége felé a háborúelőttinek (a drágulási index alapján mérve) felén alul maradt; de magasabb fokon (II—VI. fiz. osztály) csak 13—15%-át tette. Hollóssy adatai a Közgazdasági Figyelőben. (Idézem a Világ 1923. I. 14-i száma után.)

egyenlő értékűnek tekinteni. Elvben minden pénzösszeg «valorizálendő» a koronának valóságos értéke szerint, vagyis az eredeti gazdasági helyzet fenntartandó, illetve helyreállítandó a felek között. *Kivételes*,³¹ — és pedig nem egyszerűen az időközi pénzromlás alapján, mert az egymagában nem alap erre, hanem a felek gazdasági helyzetében beállott eltolódások okából és mértékéig, — méltányosan csökkenteni lehet a valorizáció által nyert (realiter tekintve: az eredeti) összeget.

A helyes alapszemlélet mindenesetre az, hogy nem akkor teszünk valami változást a pénzösszegeken, amikor valorizáljuk: ez valójában épen változatlanul fenntartását jelenti, — hanem akkor, amikor csökkentjük: már akár bevallottan «mérséklés» címén,³² akár burkoltan azáltal, hogy a priori nem valorizáljuk.

A romló korona névértéke helyett valamely reális mértéket szemlélni állandónak (annak, ami önmagával *egyenlő* marad), másszóval elvetni azt, hogy «korona = korona» s ahelyett azt vallani, hogy «búza = búza» vagy «dóllár = dóllár»: ez a kopernikuszi rendszerre való átmenet a pénzromlás problémájának jogászai teóriájában.

VII.

13. Idáig úgy beszéltem, mintha az, hogy mi tekinthető önmagával egyenlőül megmaradó értéknek, nem lenne maga is probléma. Vagyis mintha a papirkoronát csak félre kellene tenni az értékhozó szerepéből s már kéznél állana a helyében alkalmazható abszolút mérték. Másként: megvolna a szorzószám, amely megmondaná, hogy valamely előbbi időpont x papirkoronájával egy későbbi időpontban *hányszor annyi* bír egyenlő bel-értékkel.

A dolog tudvalevőleg nem áll ily egyszerűen. «Érték» nem önmagában adott valami, mint a térbeli dimenzió, súly, hő, melyeknek tehát csak ki kell ragadni egy pontosan körülírt darabját, hogy avval a többi mérni lehessen. Érték nem «an sich» létezik, csak dolgoknak egymáshoz való viszonylatában: 1 q búza «értéke» pl. egy pár cipő vagy 20 aranykorona, ha t. i. annyit kapni érte csere- (vételi) forgalomban. Ha másnap többet vagy kevesebbet kapni 1 q búzáért, más lett az értéke is. Amíg az összes csere tárgyát képező javak (dolgok, munka) ugyanazon arányban cserélődnek egymás ellenében, mindegyikük változatlan értékűnek vehető; mihelyt eltolódnak egymással szemben, már csak önkényesen mondható bármelyikre is, hogy ép az ő értéke maradt változatlan s a többi változott.

Az arany a többi javakhoz képest «nagyfokú értékállandósággal bír», vagyis átlagosan körülbelül ugyanannyi szokott maradni a pl. egy kg-jáért kapható egyéb javak mennyisége.³³

³¹ A legnagyobb súlyt helyezném arra, hogy e kivétel minél ritkább maradjon s ne legyen szabállyá. Nem áll az, hogy az esetek legtöbbszörében mérsékelni kellene. Frigyes fejtegetései (sub XIII., Jtk. 1923. 134. sk. és 142. sk.) erősen kevésbé meggyőzőek; a hitel összege (levonván az átmenő pozíciókat) távolról sem teszi ki a nemzeti vagyon egészét, sőt immár, — hitel nélküli évek sora után, — eltörpül; az adósok igen nagy kategóriáit egyáltalán nem kell kímélni, mert teherbírásként nem csökkent; az, hogy amikor mindenki szegényedett, méltánytalan lenne csak a pénzhitelezőnek nem szegényednie: gyenge érv, mert elvégre helyeselni lehet a kötelezmérséklést avégből, hogy az adóst ne tegyük tönkre, de nem avégből, hogy a hitelezőnek ne jusson. Olyan periódusokra, mikor a gazdasági helyzet általánosságban nem romlott a pénzromlás dacára (felfogásom szerint pl. 1923-ra), minden további nélkül valorizálni lehetne; ez ugyanannak a szempontnak (hogy t. i. a gazdasági processzus az irányadó) a konzekvenciája pozitív irányban, amelynek tekintélyes bírói nyilatkozat vont le — kevesebb jogosultsággal, — azt a negatív következményét, hogy «a forradalom és kommun idejére elvileg nem lehet valorizálni». — Ezen kérdésekről cf. még lentebb sub 13. Zeiller javaslatát, s annak kritikáját. Nálunk cf. pl. Löw L., Já. 1923. 143. 2. bek.; én, Já. 1923. 120. — Ha egyszer bíróságaink elvileg reáhelyezkednek a valorizáció alapjára, úgy nem kell attól tartani, hogy túlzásba vinnék a kivételes mérséklés jogát. A 950/1923. M. E. sz. r. 2. §-ában kifejezetten kapott mérséklési hatalommal a Kúria konkrét esetben (IV. 4665/1923., 1923. dec. 20-án, KJ. 1924. 29. sorsz.) nem élt. Az okfejtés tanulságos.

³² Mint pl. az aranyrendeletnek már említett 2. §-a: «az adós kérheti, hogy a bíróság a pénztartozást... a méltányosságnak megfelelően leszállítsa».

³³ Ez is cum grano salis. Az angol Economist adatai szerint az 1901–5-ös átlaggal szemben a háború kitörése előtti (1914 májusi) átlag 18%-kal magasabb. természetesen aranyban. Vagyis az arany

Ahogy a pénznek legalkalmasabb volt az arany a háború előtt, úgy most is legközelebb fekszik legalább értéktartónak tekinteni, ha már fizetési eszköz nem maradhatott. A pénzkötelmeket lehet elvileg aranykoronában³⁴ kiróttaknak nézni, aranybázison valorizálni. — Csakhogy az arany értéke épp a háború óta kevésbé volt stabil. A világpiacon a háború alatt s közvetlenül utána az áruindex 50–60%-os drágulást mutatott aranyban.³⁵ Vagyis az arany elvesztette értékének 1/3-át. Akinak ugyanannyi aranyat adtak vissza, realiter (javakban) ennyivel szegényedett. Viszont nálunk az áruindex sokáig esett aranyban, igen jelentékenyen, (tehát nálunk az ugyanannyi arany realiter *többet* jelentett,³⁶) és csak az utolsó években kezdte ismét megközelíteni az ár-átlag aranyban a háború előttit.³⁷ Az arany tehát minálunk «értékében» előbb évekig jelentékenyen emelkedett, majd évekig jelentékenyen esett: nem excellált stabilitásban. Mellékes az, hogy ennek oka túlnyomólag nem az aranyoldalon volt, hanem az áruoldalra előbb erőteljesen gyakorolt közhatalmi nyomásban, majd ennek enyhülésében. Másik baj az arannyal, hogy nem volt hivatalos jegyzése, illetve amennyiben volt (Napoleon d'or): az nem mindig volt reális. Mindazonáltal relative még mindig az aranyat vélem a legalkalmasabb állandó értéktartónak.

A dóllár és hasonló legnehezebb *valuták* egyjelentőségűek az arannyal. A svájci frank, mely földrajzi helyzetünkkel fogva annyira divatos lett (a legközelebbi komoly valuta), maga is csak 10–20% fluktuációval maradt az aranyparitáson. Ennyiben voltaképp korrekturna szorulna, amit azonban nálunk teljesen figyelmen kívül szokás hagyni, s amely korrekturna keresztülvitelének megkísérlése természetesen megszüntetné a svájci frankra alapított kalkulások likvidálását. Ettől eltekintve a frank eléggé alkalmas állandó értéktartónak. Csak azt nem szabad feledni, hogy a «zürichi jegyzés» évekig ugyan reális mérője volt a papirkoronának, de később a belföldi életet közvetlenül nem érintő «külföldi koronára» szoríttatván s egyébként is intervencióknak lévén alávetve, igazából más pénzt jegyzett, mint ami Magyarországon forog s így a legújabb időkig erősen megtévesztette a benne többé bízó honi bíróságokat és gazdasági köröket. A magyar koronának zürichi jegyzése bizonyos időszakon át semmivel sem volt reálisabb, mint a svájci franknak vele kongruens budapesti (devizaközponti) jegyzése. Pl. 1923. jan. 1-től 1924. jan. 1-ig a zürichi jegyzés 21³/₄-ről 3-ra csökkent, azaz cca 7 és 1/2-szeres valorizációs szorzószámot mutat, holott ugyanezen idő alatt a belföldi drágulás a háború előtti árnívó 333-szorosáról 6813-szorosára emelkedett (PLI. I. indexe) s a valuták igazi (zug-) árfolyamai hasonló arányban növekedtek: a «zürichi jegyzés» tehát a valóságnak kétharmadát elhallgatta, mert a reális szorzószám kb. 20 és 1/2 volt.³⁸

A belföldi áratlagot mérő *index*, mely hivatalosan még ma sem vezettetik, csak az utóbbi években jutott a figyelem előterébe. Aranyban előbb évekig esett,³⁹ majd az utolsó időben emelkedik («valóságos drágulás»). Valorizációs kulcsnak felhasználható olyképp, hogy ha egy bizonyos időtartamon át az index x %-kal

értékének 15·3%-át veszítette volna egy gazdaságilag normális évtizeden belül.

³⁴ «Korona» voltaképp súlyegysége az aranynak, s egyenlő jelentőségű ennyi meg ennyi gramm arannyal.

³⁵ 1921 közepén pl. — Dálnoki-Kováts adatai szerint, («Magyar Ipar», 1921 dec. 25-i sz.) — az Egyesült-Államok indexe aranyban: 148, Svájcé 167, Hollandiáé 151·7, Angliáé 158·7, Franciaországé 140·2%-a a háború előtti (1914-es) nívónak.

³⁶ Dálnoki-Kováts, most id. helyen: Magyarország 64·3%. Éppígy más erősen romlott valutájú országokban: Németország 73·8, Ausztria 74·4, Lengyelország 66·8%.

³⁷ 1924 március 15-én a Pester-Lloyd indexe cca 16,000-szeres, az arany 20-koronás ára cca 17–18,000-szeres; az index körülbelül 90%-át teszi aranyban a háború előttinek. 1924 áprilisában már az index több mint 18,000-szeres, elérte az aranyat. Dálnoki-Kováts indexe azonban ugyanakkor csak 13,395 szörös. — Sokat lehetett hallani az «aranyparitás» meghaladásáról, — többnyire azonban csak *fiktív* zürichi és devizaközponti számok alapulvétele folytán. (Egyes — főleg importált — áruk persze a reális arany-«paritást» is meghaladták.)

³⁸ A zürichi alap ellen, inkább az index mellett: Gaár, Já. 1923. 136–137. — Cf. Kende, Jtk. 1924. 2. sz.

³⁹ Voltaképp talán ezért tölték előtérbe a munkaadók szemben a munkavállalók által eleinte hangoztatott aranyparitással.

emelkedett, akkor ugyanannyi %-kal emelt papirkorona-összeg tekintendő változatlan reális értéknek. — Ha az index pontosan mérné a belföldi élet drágulását, belföldi viszonylatban méltányos alap lehetne. A közgazdaságtan azonban tudja, hogy minden indexszám igen bizonytalan kalkulusok eredménye, az egész rendszernek nincs és nem is képzelhető semmi abszolút érvényű alapja. Az egyes fogyasztói kategóriáknak (nagy-, közép- kisjövedelem) és általában a különböző életmódoknak (családapa, aggregény), sőt az egyes egyéneknek is más-más index felelne meg. A létező magánindexeket befolyásolhatja a készítő pártállása; a hivatalosat (van pl. Németországban) esetleg az állami vagy azzal egyenlően vélt kormányzati érdek.⁴⁰ — Mégis pl. a közalkalmazottak fizetésének stabilizálásában (ami szintén valorizációs feladat), nálunk 1923 augusztusa óta elég jól bevált; egyes magánalkalmazotti kategóriák fizetésénél is szerepel.⁴¹⁻⁴²

A búza⁴³ ára csak a legutóbbi években alakul szabad belföldi forgalomban. A kül-forgalom ezidőszert sem szabad. Terméseredményenként s egyéb okokból nagy fluktuációk vannak.

Általános értéktartófélnének volt szánva az 1923:XXXIX. tc. szerint a *heti 2%-kal* növe papírpénzösszeg.⁴⁴ Nem volt kielégítő.⁴⁵ «Az élet meghaladta», hallottam hatálybanlétének harmadik hónapjában egy okos bírótól.

Ilyesfélnének volt szánva a *takarékkorona* is. Újkorában a gazdasági körök sokat panaszkodtak, hogy irreális.⁴⁶ In ultima analysi a kormány-hatalom állapítja meg, mert tőle függ azon faktorok megválasztása, amelyek alapján s azon mód, amellyel kalkulálják.

Híres Zeiller német Reichsgerichtsrat «abstufende Wertung»-indítványa, hogy a pénzkötelmek azon arányban valorizálандók, amilyen arányban a nép átlagos jövedelme (papírmárkában) növekszik. Az arányszámokat statisztikailag kellene megállapítani, hivatalosan.^{46/a} Ez tehát együttes megoldása a felvalorizálásnak s a méltányos mérséklésnek, melyet nem esetenként, hanem generaliter egyformán akar alkalmazni. Erkölcsileg elfogadható cél-tűzés. Pro praxi hiányzik a keresztülvitelhez a statisztikai alap. Elvi ellenvetés, hogy ez a javaslat igenis jogi feladattá akarja tenni a köznyomor arányos kiosztását, — de nem az élet egész területén, hanem csak azon kiragadott parcellákon, amelyek véletlenül pénzkötelmekbe szorultak s utóbb bíró elé kerültek. Kérdés az is, vajjon nem lenne-e a merev proporcionális mérséklésnél méltányosabb a vagyoni viszonyokat figyelembevevő, a vagyonosabbakat *progresszíve* sújtó beavatkozás, amely elv a közterhek

⁴⁰ A kormányok rendszerint «szépíteni» akarják a valutaromlás képét s tehát *kisebb* indexszámot vélnék érdekében állónak. 1922 januárjában a hivatalos német nagykereskedelmi index csak 36-65-szöröse a békebelinek, a magánindex (Frankf. Ztg.) 46-12-szerese. 1922 júliusában pedig előbbi csak 100-59-szeres, utóbbi 139-35-szörös. Heichen adatai, PLI. 1922 szept. 16.

⁴¹ Az indexbérnek *törvényi* behozataláért egyideig folyt a harc, főleg a szociáldemokraták részéről. Ugyanezt javasolta pl. Gündisch, Já. 1922. 95. Ez realiter csak stabilizálta (a további leszorítás ellen oltalmazta) volna a már leromlott bérnívót.

⁴² Hogy «a valorizáció kulcsaként . . . egyedül a korona vásárlóképessége alkalmas» (Cs. Sebestyén, ÜL. 1924. 6. sz.), tehát az index, azt ilyen egyedül-üdvözítő határozottsággal nem igen mondhatni. Még kevésbé (fenti 40. j.) ajánlható, hogy a vásárlóképességet a kormány által közzétett szorzószámmal mérjük (ugyanő ugyanott). — Az indexről s egyes más számítási módokról: Kohner, Jtk. 1921. 30., 31.

⁴³ In praxi előfordul rozs, zab stb. is, mint értéktartó. — Németországban 1922 dec.-tól 1923 márc.-ig vagy 25-fajta értékálló kölcsönt bocsájtottak ki. (Búzára, kőszénre, barnaszénre, koxra, fára stb.) Heichen PLI. 1923 ápr. 11.

⁴⁴ Hasonló az adóknál a havi 10%.

⁴⁵ Pl. 1923 dec. 16-tól 1924 márc. 1-ig tőkájének majdnem a felét veszítette el az a hitelező, aki azt a 2%-okkal «megnöve» kapta vissza. Cf. fenti 11. j. — Ellenben a szabad pénzpiac a hetenként szabadon alakuló kosztipénzt használta a belérték megóvására (korona-elértéktelenedési rizikóprémium) s ez elég jól funkcionált. Cf. alább 101. és 127. j.

⁴⁶ Míg a belföldi drágulás 1924 febr. végétől márc. 15-ig kb. 15%-kal emelkedett papírkoronában (PLI. indexe febr. 29-én 13,920, március 15-én 15,914), addig a «takarékkorona» csak kb. 11%-kal (103-ról 114-re). Azonban a valuták ára ugyanakkor kevésbé emelkedett, mint a drágulási index s a takarékkorona a valuta árák mutatójának van szánva.

^{46/a} L. pl. Gerichtszeitung 1923. 46., cf. u. o. 48. I. utolsóelőtti bekezdés.

viselésénél általában már győzött (progresszívadózás). Végül az országos átlag nem fedné a gazdasági kategóriák különböző eltolódásait: mérséklést engedne a nemszegényedett adósnak is, és ennek ellenében annak, aki szegényedett, a nála méltányosnál kevesebbet.

Ezek volnának az *általánosnak*, minden pénzobligációra egyaránt kiterjedőnek javasolt «állandó érték»-ek. Egyik se tökéletes. Természetesen bármelyik is jobb, mint a pusztá papírkorona. Az élet ott, ahol valorizál, hol ezt, hol azt használja — más, konkrét mértékek mellett.

Van t. i. az a felfogás is, hogy nem kell *egy* általános értéktartóra építeni az egész valorizációs rendszert, hanem az *esetek egyes kategóriáit* más-más, mindeniket a neki legmegfelelőbb mértékre. Sőt van az a felfogás is, hogy *minden egyes konkrét esetben* külön meg kell keresni az ahhoz legjobban illő mértéket (Roller, az osztrák Oberster Gerichtshof elnöke).⁴⁷

Törvények, főleg azonban rendeletek és szerződések, úgyszintén ítéletek is⁴⁸ tényleg a legkülönbözőbb valorizációs mértékeket létesítették bizonyosfajta ügyekre. Búzaérték a földadónál vagy földhaszonbérleteknél, ponty-ár a halászati jog bérleténél, zsöllevaluta a színészek fizetésénél, szénár bányabérleteknél, az ingatlan konkrét értékelkedése a jelzálogos követelésre nézve: példái a konkrét eset momentumaiból vett mértékek.⁴⁹ Ilyen a vételárhitelezés «napi árban» (ugyanazon árúnak mindenkori ára szerint) s az ezzel azonos természetű kalkulációja az eladási árnak «utánpótlási ár» szerint;⁵⁰ teljesen egyet jelent ezekkel az elv, hogy (ügyvédi, orvosi stb.) munkáért annyit kell fizetni, amennyit *ugyanaz a munka* a tényleges fizetésekor megér.⁵¹

(Folyt. köv.)

Dr. Blau György.

Felülvizsgálati értékhatár feloldás esetében.

A Pp.-ban megállapított értékhatárok felemelése mind sürűbben válik szükségessé. Az 1917 november 1-én, 1920 május 1-én, 1923 január 1-én és 1923 november 1-én életbelépett emelések után az 1924 március 30-án kihirdetett és április 1-én életbelépő 2350/1924. M. E. számú rendelet érdemi rendelkezéseiben és az értékhatárok felemelésének a peres eljárás különböző szakaszaiban érvényesülő hatásaira nézve azonos a korábbi szabályozással. Az értékhatárokat javarészt az eddigiek ötszörösére emeli fel; feltűnően magas és talán aggályos is a járásbírói értékhatárnak 25 millió koronára való felemelése, ami a 15 hónap előtti, 1922. év végéig hatályos 5000 K értékhatárnak 5000-szeresét teszi ki.

Új a rendelet 1. §-ának 7. pontja, amely a Pp. 603. §-ában foglalt 50 K-s értékhatárt, amely a fizetési meghagyásból származó perben az ítéletnek a tárgyalási jegyzőkönyvbe foglalására vonatkozik és amelyet az eddigi rendeletek nem érintettek, 500,000 K-ra, tehát 10,000-szeresre emeli fel.

Ezenkívül a rendeletnek még csak egy új rendelkezése van, amely az alábbi szempontból figyelemre méltó.

Az előző 10,417/1922. sz. és 7501/1923. M. E. sz. rendelet 6., illetve 3. §-a egybehangzóan úgy rendelkeztek, hogy a felülvizsgálat korlátozása tekintetében a Pp. 521. §-ában megállapított és a rendeletekkel felemelt értékhatár nem irányadó azokban a járásbírói perekben, amelyekben a fellebbezési bíróság ítéletét a rendelet életbelépése előtt már kihirdette. Nem intézkedtek azonban a rendeletek arra nézve, hogy ez a szabályozás arra az esetre is kiterjed-e, ha a fellebbezési bíróságnak a rendelet életbelépése előtt kihirdetett ítélete feloldatott és az a feloldás folytán hozott újabb ítéletét a rendelet életbelépése után hirdette

⁴⁷ L. pl. Gerichtszeitung 1923. 47. Cf. u. o. 48. I. utolsó bek. — Cf. Kunz, KJ. 1923. 56. «A pénz elértektelenedése». — König KJ. 1923. 69.: «Az egyetlen helyes irány . . . az esetitélkezés lehet». — Bpesti ügyv. kamara felterjesztése (Jtk. 1924. 11.): «... nem lesz lehetséges általános érvényű értékmérőt kijelölni, hanem minden egyes konkrét jogviszonyban a természetének leginkább megfelelő állandó értékű értékmérő alkalmaztassék». — Kende. Jtk. 1924. 13. sub 3.

⁴⁸ Összeállítja Kovács M., Jtk. 1923. 141. II. sub 2.

⁴⁹ E szempont kifejeződése a «fedezeti elv» is: Beck S., KJ. 1923. 65. — Fedezeti elv: 950/23. ME. 2. §. 2. és 3. bek.

⁵⁰ Cf. «Pénzromlás és ádrágítás» c. cikkemben, KJ. 1923. 9. sz.

⁵¹ Cf. alább sub 36.

ki, vagyis hogy feloldás esetében a felülvizsgálati értékhatár szempontjából a fellebbezési bíróság korábbi ítélete, avagy a feloldás folytán hozott újabb ítélete kihirdetésének időpontja legyen irányadó.

A kir. Kúria 1923. nov. 28. P. VII. 1807. sz. határozatában (Perj. Dtar 1924. évi 48. eset) a kérdést az utóbbi értelemben döntötte el s kimondta, hogy ha a fellebbezési bíróság ítélete ellen felülvizsgálatnak volt is helye, de a felülvizsgálat folytán az ítélet feloldatott, az ez után meghozott újabb fellebbezési bírósági ítélet kihirdetése előtt azonban már oly szabályozás lépett életbe, amely szerint a pertárgy értéke a felülvizsgálati értékhatár alatt maradt, akkor felülvizsgálatnak helye nincs; ehhez képest az adott esetben a Kúria az újabb felülvizsgálati kérelmet visszautasította.

Az idézett korábbi rendeletek továbbá az életbelépésük napján akár a törvényszék, mint elsőbíróság, akár az ítélőtábla, mint fellebbezési bíróság előtt folyamatban lévő perekben az utóbbinak ítélete ellen a felülvizsgálati értékhatárt szintén felemelték.

A most kibocsátott rendelet is mind a fentebb említett járásbírósi, mind az utóbb említett törvényszéki perekre vonatkozó szabályozásnak megfelelő rendelkezéseket tartalmaz, de nyomban ezek után a 3. §. ötödik bekezdésében új rendelkezés gyanánt kimondja, hogy: «Ha azonban a bíróság ítéletét a felülvizsgálati bíróság feloldó végzésének következtében hozta, az ítélet ellen értékre tekintet nélkül helye van fellebbvitelnek az ügyben előbb eljárt fellebbviteli bíróságokhoz.»

Nem lehet kétséges, hogy ez a szabályozás az előzőekben tárgyalt mindkét esetre vonatkozik, mihez képest a szóbanforgó kérdés a kir. Kúria jelzett határozatával ellentétes értelemben nyert törvényerejű szabályozást.

Dr. Fürst Máttyás.

Valorizációs per tárgyának értéke.

A Pp. azokban a §-aiban (I., 94., 176., 476., 513., 521., 525., 545., 603., 691. és 758.), melyekben a hatáskör, a fellebbvitel megengedhetősége és elintézési módja szempontjából értékhatárokat állít fel, schol sem beszél egyszerűen «koronán-ról, hanem mindig csak a «pertárgy értéke»-ről. Így van ez a felsoroltak közt azokban a §-okban is (476. és 758.), melyekben a «pénz fizetése» iránti pereket külön is felemlíti.

Viszont az ítéletnek előzetes végrehajthatóságáról intézkedő 415. §. 4. pontjában és 509. §-ában «200, illetőleg 1000 korona készpénz» van írva. Ez természetes. Mert itt a már meghozott ítéletben levő marasztalási összegről van szó. Az ítélet meghozatalakor pedig a bíróságnak már módjában állott megállapítania, hogy a per tárgyának pénzben kifejezett értéke mennyi.

Tehát ez a két kivételes elnevezés is megerősíti a törvénynek azt a következtetesen keresztül vitt álláspontját, hogy a pénz fizetése iránti perekben is nem bizonyos, a törvényben előre meghatározott számú korona, hanem a pertárgy értéke az irányadó a hatáskör, a fellebbvitel megengedhetősége és elintézési módja szempontjából.

A törvény meghozatalakor aligha gondolhattak a korona katasztrófájára; most mégis kiderült, hogy milyen bölcsen szövegezték a törvényt, midőn a perek tárgyainak különböző fajtáit — árú, pénz stb. — a «pertárgy» közös elnevezés alá vonták. Mert most a valorizációs perekben nincs szükségünk arra, hogy «a törvényhozó által előre nem láthatott körülmények»-kel érveljünk, hanem a törvény szó szerinti szövegében is megkapjuk a feleletet egy újabban aktuálisvá vált kérdésre. Nevezetesen arra, hogy valorizációs kérelem előterjesztése esetében mennyi a per tárgyának értéke: az eredeti koronatartozás, vagy ennek a valorizálással átszámított összege-e?

A per tárgya az az összeg, amelynek megítélését a peres fél kéri. S minthogy a valorizációs perekben a kérelem épen az, hogy ne az eredeti pár ezer korona, hanem ennek többszöröse, több millió ítéltessek meg: kétségtelen, hogy a per tárgya a valorizált összeg.

A mindennapi élet is ezt az értelmezést követeli, mert különben alaki okokból — a papírformájú «korona = koronán»-n való nyargalás folytán — a valóságban nagyobb összegek iránti perek alacsonyabbfokú elbírálás alá kerülnének. A Pp. pedig nemcsak, hogy nem zárja ki a valorizáció figyelembevételét, hanem egyenesen a valóságos érték alapján áll.

Annyira természetes a felvetett kérdésnek ebben az értelemben való megoldása, hogy nem is látszik érdemesnek a vele való foglalkozás. Mégis szükséges. Mert ellenkező felfogás is van. Kezemből van ugyanis a gyulai kir. törvényszék Pf. II. 5426/1923/9. sz. végzése, mely a fellebbezést a Pp. 476. §-ára való hivatkozással visszautasította ezzel az indokolással: «A kereseti összegnek a korona romlása folytán való felemelése nem keresetfelemelés s így a fellebbezési értékhatár tekintetében figyelembe nem jöhet.» Annál szomorúbb ez a döntés, mert olyan összegű perben történt, melyben a törvényszék végleg ítélőbíróság; és így Pp. 551. §-a értelmében felfolyamodás útján nem szerezhető helyrehozatal.

Dr. Mörö Samu.

* *

A gyulai törvényszék fenti cikkben említett határozata mindenképpen helytelen. Mert mit jelent az, hogy «a kereseti összegnek a korona romlása folytán való felemelése nem keresetfelemelés»? Vagy azt jelenti, hogy ez nem megengedett keresetfelemelés (188. §. 2. p.), hanem meg nem engedett keresetváltoztatás; ez a nézet helytelen ugyan, de ennek a helytelen álláspontnak is csak az lehetne a törvényes konzekvenciája, hogy a fellebbezési bíróság a keresetet elutasítsa, nem pedig az, hogy a fellebbezést visszautasítsa. Vagy pedig — helyesen — azért nem lehet szó a tökekövetelés felemeléséről, mert a valorizációs többlet a kereseti tökekövetelésnek csak járuléka (a Pp. 8. §. második bekezdésében említett kár); ebben az esetben pedig helye van a fellebbezésnek, ha a járuléka a fellebbezési értékhatárt önmagában meghaladja (476. §. harmadik bekezdése); mert a Kúria IV. 3048. és 6447/1923. sz. határozatai szerint a fellebbvitel megengedhetősége szempontjából nem a kereset beadásakor, hanem a per során emelkedett érték irányadó. És ha járuléknak vették a valorizációs többlet, akkor nem lehet a járásbírósi eljárásban a valorizációs kérelemmel szemben pergátló kifogást sikerrel érvényesíteni: mert a hatáskör szempontjából a járuléka nem számít (8. §. második bekezdése) és így a 8. §. harmadik bekezdésében kimondott felemelési tilalom tárgytalan.

K. M.

A gazdasági lehetetlenülésről.

A Hiteljogi Döntvénytár most folyó XVII. kötete 17. szám alatt hozza a kir. Kúria IV. tanácsának 1923. november 30-án kelt 166/1923. sz. határozatát. Csodálatos, hogy a határozat nem keltett eddig nagyobb feltűnést, mert ha nem csalódom első fecskéje a háború utáni jogfejlődés egy új korszakának és mindenestre érdemes vele bővebben foglalkozni.

A tényállás, amelyben a Kúria határozott a következő volt: Felperes 16 kg súlyú ezüstevőeszközt vásárolt alperestől 36,500 K-ért; 10,000 K-t előre lefizetett, a többi 26,500 K pedig a leszállítás után lett volna fizetendő. Alperes nem szállított, jöllehet az árú már a megrendeléskor raktárán megvolt, felperes teljesítésre perel. Alperes természetesen gazdasági lehetetlenüléssel védekezik, mert az ezüstneműek ára több ezerszeresen emelkedett. A tábla a keresetet ez alapon el is utasítja, a Kúria azonban a felülvizsgálati kérelemnek helyt ad. Eddigi gyakorlatával merőn ellentétben arra az álláspontra helyezkedik, hogy «a teljesítésnek gazdasági okokból utólagosan lehetetlenné válása az adóst a kötelezettség alól csak akkor mentesíti, ha ez az utólagos lehetetlenülés az adós hibáján kívül következett be». A konkrét esetben alperes a teljesítésben vétkezen késedelmes volt így gazdasági lehetetlenülésre nem hivatkozhatik, felperes azonban a 26,500 K vételárhátralékon kívül azt az árfolyamkülönbséget is tartozik megtéríteni alperesnek, mely a koronának 1920. május 8-án (kereset beadása) jegyzett zürichi árfolyama és a tényleges fizetés napjának árfolyama közt mutatkozik. A határozattal tehát a kir. Kúria kizárja vétkes késedelem esetén a gazdasági lehetetlenüléssel való védekezést, ehelyett azonban valorizálja a vizontszolgáltatást.

Amint tudjuk a gazdasági lehetetlenülés fogalma először a háború harmadik évében merült fel. Különösen az ingatlan eladások kapcsán helyezkedett a Kúria arra az álláspontra, hogy nem lehet teljesítést követelni, ha a szolgáltatás a pénz értékének csökkenése folytán a szolgáltatásra kötelezett fél vagyoni romlását okozná. A szerződést tehát gazdasági lehetetlenülés okából megszüntették. A kir. Kúriának ezen döntéseit nagy örömmel fogadták, lelkesedve emlegették, hogy legfelsőbb bíróságunk nem zárkózik el a való élettől, nem ragaszkodik mereven a dog-

mákhoz, hanem bátran szembenéz az élet minden új kívánságával. Az öröm azonban nem tartott sokáig. Sajnálatos kellett tapasztalni, hogy a gazdasági lehetetlenülés tana kötelemmegszüntető hatásával óriásivá növesztette a jogbizonytalanságot, tönkretette a bona fidesben való hitet. Kár volna példákat és eseteket felsorolni, minden gyakorlati jogász túl jól ismeri a markába nevető, nem szállító eladó és a törvénykezésben bizalmát veszített vevő képét. Igaz, hogy többnyire megítélnek neki valami kártérítést, de ez rendszerint oly csekély, hogy a per jogerős befejezéséig — ha alperes csak egy kicsit ismeri a perelhúzás művészetét — semmivé zsugorodik össze. A kártérítés mérvének kiszámításánál a lehető legnagyobb a bizonytalanság, jóformán ahány bíró van, annyiféleképp állapítják meg.

Kétségenkívül ez az állapot káros. A bajon segíteni kell és én a betegség csodatevő afiumát a valorizációban látom. A baj ott kezdődött, hogy a joggyakorlat az ú. n. gazdasági lehetetlenülésnek kötelemmegszüntető hatást tulajdonított. Pedig nem ezt kellett volna tenni, hanem fel kellett volna értékelni a viszontszolgáltatást eredeti tartalmára és akkor mindjárt nem lenne a szolgáltatás gazdaságilag lehetetlen. A joggyakorlat ügylátszik azért fázott a felértékeléstől, mert idegenkedett attól, hogy a szerződés feltételein változtasson, elfelejtette, hogy pacta sunt servanda és inkább félretette az egészet, nehogy bele kelljen nyúlania. Pedig hát szerény véleményem szerint a valorizáció nem is megváltoztatása, nem is felemelése a kötelemnek, hanem annak csak megtartása eredeti tartalmában, ut eiusdem generis et eadem bonitate solvatur qua datum sit. Eddig nem emelte fel a kir. Kúria a viszontszolgáltatás mérvét, sőt még akkor sem tartotta fenn az ügyletet, ha a viszontszolgáltatásra kötelezett a valorizált teljesítést felajánlotta (26. sz. jogegységi határozat). Annál furcsább ez, mert a kormányzati hatalom feljogosítva érezte magát, hogy pl. a haszonbéreket rendeleti úton felemeltesse a haszonbéri szerződés egyéb feltételeinek érvényben tartása mellett.

Nem hatálytalantítja a szerződést a pénz értékének romlása miatt a német joggyakorlat sem. A Reichsgericht bírói karának törvényjavaslata szerint (Ein Gesetzentwurf betr. die Ausgleichung der Folgen wirtschaftlicher Änderungen, im besonderen der Veränderungen des Geldwertes),* ha kétoldalú szerződéseknél a szolgáltatás és ellenszolgáltatás közt feltűnő aránytalanság mutatkozik, akkor bármelyik fél követelheti a szerződés feltételeinek olyan megváltoztatását, amelyek mellett a teljesítés mindkét féltől méltányosan elvárható (die Erfüllung zuzumuten ist). Csak ha ez nem lehetséges akkor szüntethető meg a kötelem. A törvényjavaslat tulajdonképpen összegezése, leszögezése az eddigi gyakorlatnak.

Ugyanezen irány felé halad az eddigi gyakorlattal szakítva és azzal merően ellentétesen a fent ismertetett P. IV. 166/1923. sz. határozat. Szorongva várjuk, hogy az első lépésnek lesz e folytatása és minden bizalmunk megint csak legfelsőbb bíróságunk bölcsességében van. Azt szeretnénk remélni, hogy a gazdasági lehetetlenülés fogalma nemsokára belekerül a háborús emlékek múzeumába és a valorizáció jelszavával zászlónkon kezdhettük az újjáépítés munkáját.

Dr. Deák Imre.

Az államfordulat után magyar adóhivatalnál teljesített adófizetés érvénye Cseh-Szlovákiában.

Magyar szempontból is érdekes és jelentős döntést hozott az adófizetés érvényességének kérdésében a prágai (cseh-szlovák) Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság.

A tényállás a következő:

Egy jelenleg is Magyarországhoz tartozó községbeli (Békéscsaba) egyénnek a jelenlegi Szlovenszkon vállalata volt, melynek alapján az illetékes (szlovenszkói) adóhivatal 1918-ban még a forradalom előtt adót vetett ki az adóköteles egyénre. A (szlovenszkói) adóhivatal 1919 elején, amikor az illető község még nem volt cseh-szlovák katonaság által megszállva és még nem állt cseh-szlovák közigazgatás alatt, hivatalos megkeresést intézett az adóköteles lakóhely szerint illetékes békéscsabai adóhivatalhoz, melyben kérte a kivetett adó behajtását. A békéscsabai adóhivatal eleget is tett e megkeresésnek, az adókötelestől az

adót 1919 február 7-én beszedte és erről a szlovenszkói adóhivatal kiértékesítette.

A közigazgatásnak a cseh-szlovák hatóságok által való átvétele után azonban az itteni pénzügyigazgatás az adófizetést nem ismerte el érvényesnek és miután az adóköteles az adót itt még nem fizette, végrehajtást vezetett a magyarországi adóköteles ittlévő vagyonára.

Az ez ellen beadott panasz folytán hozta meg a prágai Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság ama döntést, amelynek lényeges indokai a következők:

«Panaszosok előadásával szemben a pozsonyi vezérpénzügyigazgatóság megállapította, hogy a bártfai adóhivatalnak a békéscsabai adóhivatalhoz az adók behajtása iránt intézett megkeresése az államfordulat folytán céltalan lett, minthogy a szlovenszkói Bártfával szemben a magyarországi Békéscsaba külföld lett s így az ott lakó fél adóit Bártfán kellett, hogy megfizesse. Egyidejűleg rendelet adatott ki, hogy ezen adók a kaucióból vonassanak le, a kaució újból kiegészíttessék és egyben a fél minderről értesítést kapjon, hogy Békéscsabán kérhesse a visszafizetést, illetve befizetett pénzének más tartozás javára leendő jóváírását, oly tartozásra, amellyel a magyar államnak tartozhatik.»

Az ezen határozat ellen benyújtott panasz tekintetében a Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság így döntött:

«Panaszlók azon kérelme, hogy a végrehajtás szüntettessék meg s ismertessék el, hogy a panaszlók terhére előírt adó ki fizetést nyert a békéscsabai befizetéssel, a határozatban elutasított azon okból, mert Bártfának Békéscsabához intézett megkeresése az államfordulat folytán hatálytalanná vált. A Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság is csak ehhez tartja magát. Ezzel szemben nem érvényesíthető azon kifogás sem, hogy panaszlók Békéscsabán jóhiszeműen fizettek, mert ezen kifogás a kérelemben előhozva nem lett s így a panaszlott hatóság e kérdés tekintetében sem nem határozott, sem pedig ténymegállapításokat nem eszközölhetett.

A megtámadott határozatból nyilvánvaló, hogy a panaszlott hatóság azon feltevésből indult ki, miszerint a bártfai adóhivatal még az államfordulat előtt kereste meg a panaszlók illetékes adóhivatalát az adók végrehajtás útján leendő behajtására. Az iratokból meg nem állapítható, hogy ez a megkeresés hol és mikor történt. Az itteni 1919 április 14-iki 352. eln. számú rendeletben pontosan meg van állapítva, hogy köztársaságunk joghatósága ezen területen a megszállás idejében veszi kezdetét, vagyis azon időponttól, amelyben az ottani megyei központi hatóság megszervezte, illetve a zsupán kinevezve lett s állását elfoglalta.

A miniszterelnökség rendelete szerint Sáros megye részére az 1918 december 24-én lett a zsupán kinevezve s hivatalát 1919 január 3-án vette át.

Ha tehát arról kell panaszlott hatóságnak határozni, hogy e megkeresés az államfordulat előtt történt-e, úgy e dátum tekintetében 1919 január 3-ika az irányadó.

Azon kérdés, hogy Békéscsaba mikor vált külföldd, nem fontos a felek szempontjából, mert hiszen igazolva van, hogy a fizetés nem történt 1918 október 28., de még 1919 január 4-ike előtt sem.

Itt már csak az a kérdés, hogy a panaszlók Bártfa megszállásának napja után — mely községben az adó előíratott — fizethették-e felmentő hatállyal az adót más állam területén. Ez a kérdés eléggé eldöntöttnek tekinthető.

Az állam területi felségjogának következménye, hogy a cseh-szlovák állam az államfordulat, illetve a megszállás napjától kezdve a maga javára hajtja be mindazon adóhátralékokat, amelyek az ő területén és pedig akár még az államfordulat előtti időben is esedékes és viszont nem ismeri el érvényesnek azokat a fizetéseket, amelyek határozottan nem cseh-szlovák, hanem külföldi hatóságnál teljesítettek.

Következik ez az 1918 december 10-iki T. és R. gy. 86. sz. törvény 6. §-ából is, amely szerint minden állami, törvényhatósági, községi és egyházi adó, illeték és közteher az eddigi törvények is érvényes rendeletek szerint a megállapított mértékben a cseh-szlovák köztársaság pénztárába fizetendő.

Ezen szabályon mit sem változtat az, hogy egy cseh-szlovák, de annak idején még magyar adóhivatal megkeresett egy másik magyar hivatalt arra nézve, hogy a tartozást hajtsa be.

Nem vitás az, hogy ezen megkeresés még ezen megjelölt idő-

* Deutsche Jur. Ztg. 1923, 441. lap.

pont előtt történt s így abban a pillanatban, amikor a megkereső hivatal megszűnt a megkeresett hivatallal ugyanazon államhoz tartozni, megváltoztatta az állam felségjogában beállott változás a megkeresés lényegét is, minthogy a megkeresésnek az volt az alapja, hogy egy és ugyanazon állam hatóságairól van szó. Amint tehát a köztük lévő államjogi kapcsolat megszűnt, hatályát veszítette ezen megkeresés is.

Ezért kellett a panaszt, mint alaptalant elutasítani.

Nézetem szerint ez a döntés a jog és méltányosság szempontjából nem helyes, noha a döntésben felhozott indok, főleg az állam-*raison* szempontjából súlyosan esik latba.

Nyilvánvaló, hogy a békeszerződésben provideált nemzetközi fórum és illetve az államok egymásközi megállapodása hivatott arra, hogy a magánosoknak az ilyen és hasonló döntések által okozott kárt jóvátegye és azokat kárpótolja.

Megjegyzem még, hogy az ítéletben szóváltott jóhiszeműség kérdése közjogi természetű teljesítéseknél elvben nem is jöhet tekintetbe, azonkívül pedig a konkrét ítélet egyéb indokai azt úgyis sulba dobják.

Ehelyütt említhető még meg, hogy ugyancsak a cseh-szlovák Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság ugyancsak ez évben meghozott ítéletében kimondta, hogy a szovjet adóhivatalnak szovjet pénzben teljesített fizetés nem tekinthető a cseh-szlovák államnak eszközölt fizetésnek.

Dr. Róna Bertalan.

Lapunk mai száma a május 1-iki számának technikai okokból történt elmaradása miatt kettős terjedelemben jelenik meg.

Szemle.

— A büntetőtörvények kiegészítéséről szóló törvényjavaslatnak az a része, amely Pesthy Pál igazságügy-minisztertől származik, alig kifogásolható, sőt ellenkezőleg csak sajnálhatjuk, hogy egynémely rendelkezés, így pl. a feltételeken felfüggeszthető büntetés maximumának felemelése három hónapra, a felfüggesztés kiterjesztése a korrekcionálizáció útján kiszabott fogházbüntetésre, abba a javaslatba került, amely a maga egészében felesleges és diszharmonizáló módon bontja meg a Btk. és a Bp. átgondolt egységét. Amit kifogásolnunk kell, az a kimélet, amelyet a miniszter kért ceruzája ennek a javaslatnak jogászai gallimatiasai iránt tanúsított. El kell ismernünk, hogy nem egy képtelenséget lefaragott ugyan, így pl. a csoportulás nélküli lázadás (!), a tözsdejátékra irányuló csábítás, a képviselői vesztegetés pönalizációját, a rendőri felügyelet alá helyezést stb., de ami a javaslatból megmaradt, bár a jogász revizor keze itt-ott enyhített a szerzői dilettánságon, még mindig annyira ellenkezik a kriminálpolitika legelemibb igazságaival, annyira magán viseli a kódexellenes ötletszerűség nyomait, hogy a javaslat mint egészszel szemben kénytelenek vagyunk a *non possumus* álláspontjára helyezkedni. Ismerjük és méltányoljuk azokat a politikai nézőpontokat, amelyeknek a miniszter úrra gyakorolt nyomása szembe-*szökő*, de ezek természetesen nem befolyásolhatják ítéletünket. Így pl. alig érthető, hogy akkor, midőn a magyar jogrendnek és igazságszolgáltatásnak golyó van a gyomrában, a javaslat a párbajproblémának a megoldását adja fel a törvényhozásnak. Eltekintve attól, hogy a párbaj tudvalevőleg büntető úton ki nem írható, hanem csupán a vele élő kasztál-feudális gondolatvilágának átalakulásával, ez a kérdés csupán egy számbelileg elenyésző osztályt érdekel, mert nem tudunk róla, hogy a földműves vagy ipari munkások, a kézművesek, kiskereskedők milliói közt a párbajmánia újabban különösen elharapódzott volna. Azt a furcsa hybrid képet, amelyet a párviadal a Btk-ben már amúgy is mutat, még jobban eltorzítja a Javaslat 18. §-a, midőn «három tekintélyes férfiúból alakult társadalmi becsületbíróság határozatától» teszi függővé, hogy a bűncselekményre fogház vagy börtön helyett custodia honesta nyerjen alkalmazást.

Mikor a Btk. javaslatának tárgyalása alkalmával kifogásolták, hogy a Btk. 299. §-a hivatkozik a párbajszabályokra anélkül, hogy azokat megjelölne, Csemegi nem minden gúny nélkül válaszolta: «Hagyják uraim a kódifikációt a lovagok, a gentleman-ek kezében, mi — a jog emberei — az előforduló esetekben tőlük nyerendünk felvilágosítást» (Anyaggyűjt. II. 518.). Nincs több jogosultsága a kódexben a becsületbírósági eljárás kodifikációjának sem, aminthogy még senkinek sem jutott eszébe, hogy pl. a Btk. 177. §-ában meghatározott magánosok elleni erőszak enyhébb vagy súlyosabb büntettségét attól tegye függővé, vajjon a szakszervezetnek a sztrájkot kimondó határozata alapján vagy anélkül követték el a cselekményt. Valamely bűncselekmény társadalmi tényezőit a törvényhozónak figyelembe kell ugyan vennie, de nem szentesítheti, nem kodifikálhatja. Köztudomásulag politikai háttéré van a Jav. 46—57. §-ainak, amelyek — egy szerencsésen elfelejtett Bernolák—Balog-féle háború előtti törvénytervezet kiadásával — az élet vagy a vagyon ellen vétkező ú. n. megrögzött büntetettek általalmatlanná tételére a «szigorított» dologházat kívánja meghonosítani. Erre állítólag azért van szükség, hogy a kormány az internálótábor jogrendünk e szégyenintézményét, megszüntethesse. Hogy e junctim min alapszik, azt csak a jó Isten tudja, mert hisz a közvélemény felháborodásának bizonyára nem az volt az oka, hogy visszaeső gyilkosokat és betörőket, hanem az, hogy bíróság felmentett embereket őriztek Zalaegerszegen. Tudvalevő, hogy a dologház a modern büntetőjognak ú. n. biztonsági rendszabálya, tehát nélkülözi a büntetésnek megtorló tartalmát, amiből következik, hogy szigorított dologház valóságos fából vaskarika. Arról nem is szólva, hogy az egyszerű és a szigorított dologházba utalást fakultative megengedő Jav. 46. §-a és az 1913. évi XXI. tc. 7. §-ának konkurenciája súlyos lelki konfliktusba sodorja a bíróságot.

Önmagunknak mondanánk ellent, ha folytatnók ennek az alapgondolatában hibás, időszerűtlen és az igazságszolgáltatást közveszélyesen «egyszerűsítő» javaslatnak a bírálatát. Ezt a javaslatot, amelynek előde Tarnai János kúriai tanácselnök tollából lapunkban érdemen felüli részletességgel részesült kritikai méltatásban, nem kell bírálni, hanem csak a maga egészében visszautasítani. Majd ha valamikor az érvényben álló törvények elfogulatlan végrehajtását sikerült helyreállítani, akkor vehetjük fontolóra a büntetőtörvénykönyvek módosítását.

— A bírói és ügyészi kar aktuális kérdései. Mióta — a változott nehéz viszonyok kényszerítő hatása alatt — az «Országos Bírói és Ügyészi Egyesület», amely ma már Csonka-Magyarországnak csaknem valamennyi bíráját és ügyészét s a leendő bírák és ügyészek javarésztét is tagjai közé számíthatja — rendszer havi folyóiratát beszüntetni volt kénytelen s így tagjait a fontosabb aktuálisabb kérdésekről rendszeresen nem tájékoztathatja: az egyesület újabb körirat alakjában igyekszik tagjai előtt beszámolni a központi vezetőség működéséről. Az O. B. Ü. E. jelenlegi körületekintő, nagybuzgóságú ügyvezető elnöke most tette közzé legújabb ilyen köriratát, melyet nemcsak az egyes osztályoknak, hanem az egyes bíróságoknak és ügyészségeknek is megküldött.

Ez a gondosan összeállított körirat kiemeli, hogy az Országos Bírói és Ügyészi Egyesületnek éveken át kitartóan folytatott küzdelmével elért külön státust sikerült a nem egyizben és a legkomolyabb alakban felmerült támadásokkal szemben nemcsak fenntartani, hanem a státustörvényben lefektetett elv alapján kiharcolt pótlékre nézve azt is elérni, hogy ez a pótlék az 1923. évi júliusi általános fizetésrendezés óta a bírói és ügyészi fizetésnek a nyugdíjba is beszámító része lett.

Az egyesület vezetősége újabban is nagyobb memorandum fordult az igazságügyi kormányhoz, melyben legsürgősebben megoldandónak és a bírói kar leglényegesebb kívánságának egyfelől a *lakáspénz és mellékilletmények*, másfelől pedig a *címkerdés* rendezését jelölte meg — és pedig olyan értelemben, hogy a

A «Jogtudományi Közlöny» előfizetési ára a Döntvénytárral együtt, május 1-től, negyedévre 25,000 K.

lakáspénz és a mellékilletmények (elsősorban aapidíjak) oly mérvben emeltessenek fel, hogy a bírák és ügyészek magasabb fizetéséhez ugyanoly arányban álljanak, mint a köztisztviselők lakáspénze és mellékilletményei vannak a kisebb fizetésűkhöz képest. A címkérdés sikeres és intézményes megoldására pedig azt javasolta, hogy törvényhozási vagy rendeleti úton mondassék ki az, hogy a státustörvény I. csoportjába tartozó bírákat és ügyészeket hivatalból a «nagyságos», a II. IV. csoportbeliket hivatalból a «méltóságos», az V. és VI. csoportbeliket pedig hivatalból a «nagy-méltóságú» cím illesse meg. Az egyesület igazgatóságának meggyőződése szerint a nagyobb lakáspénz megállapításánál és a címkérdésnek a fentiek szerint javasolt megoldásánál kiegyenlítést nyernének azok az eltolódások, melyek az egyéb tisztviselői, elsősorban a vármegyei státusok rendezése során a bírói és ügyészi testület hátrányára bekövetkeztek.

A magasabb fizetési fokozatok gyorsabb elérhetése érdekében a státustörvények olyan értelmű módosítását javasolta az egyesület az igazságügyi kormánytól, hogy a magasabb fizetési fokozatokba az előlépés két évenként történjék, az előlépési idő megrövidítését engedő rendelkezés eltörlésével s addig is, amíg ez keresztül vitetik, az előléptetési idő megrövidítése a létszám-nak ne 10%-ára, hanem legalább 50%-ára mondassék ki.

Az egyesület ezen kívül több felterjesztést intézett újabb időben a bírói továbbképzés lehetősége érdekében, valamint megfelelő succrescentia biztosítása végett a segédszemélyzet kiképzése és anyagi helyzetének javítása érdekében.

A körirat ismételt figyelmébe ajánlja az egyes osztályoknak és ezek tagjainak az egyesület gyenge vagyoni helyzetére tekintettel azt, hogy iparkodjanak az egyesület érdekében külső támogatókat is megnyerni. Hangsúlyozza természetesen itt azt, hogy itt a legtávolabbról sem lehet szó kéregetésről vagy a jelzett kérelemnek oly módon való propagálásáról, hogy a bírói és ügyészi tekintélyt a legtávolabbról is érintve vagy hogy a bírák, vagy ügyészek segélyezésére gondolhasson bárki is. Itt inkább azokról az adakozó kedvű ismerősökről lehet szó, aki pl. az egyesület internátusáról s ennek áldásos működéséről nem tud, de ha felhívják rá a figyelmét, önként és minden utógondolat nélkül segít az ott elhelyezett s túlnyomó részben nyomorgó főiskolai hallgatókon.

A köriratnak itt most csak főbb vonásaiban körvonalozott beszámolója íme nyilvánvalóan arról tesz tanubizonyosságot, hogy az Országos Bírói és Ügyészi Egyesület, mely a maga céltudatos, zajtalan életműködésében nagyon sokszor nem talál a kellő megértésre, állandóan és feltűnést kerülve dolgozik a magyar bírói és ügyészi kar anyagi és erkölcsi helyzetének előbbre vitelén. Kíváncsok tehát, hogy e nemű munkálkodását bírói és ügyészi karunk fokozottabb támogatása és figyelme kísérje.

Zsoldos Benő.

— «Földbirtokreformnovella az alaptörvénnyel és gyakorlatlaltal és magyarázattal» megjelenik dr. Bárdy Ferenc kir. ítélőtáblai bírónak és dr. Ridly István kir. törvényszéki tanácselnöknek könyve, amely tartalmazni fogja a novella önálló szövegét az alaptörvény és a novella szerves összefüggésbe hozott együttes szövegét, a joggyakorlatot és magyarázatot, úgyszintén a végrehajtási rendeletet. A könyvre előfizetések eszközölhetők V., Markó-u. 16. II. 29. sz. a.

Közgazdaság.

A «Hungária műtrágya, kénsav és vegyi ipar részvénytársaság» f. é. március 10-iki közgyűlésen elhatározott tőkefelemelést most végrehajtja és a 400 korona n. é. részvényeknek a tartalékokból 1000 koronára történő felülbélyegzésén kívül 193,300 db új részvényt bocsát ki, melyeket 2:1 arányban 40,000 korona árfolyamon teljes egészükben a részvényeseknek

ajánl fel. Mint ismeretes, a részvények túlnyomó része állandó tőkebefektetés célját szolgálják és a vállalat nagy részvényesei a reájuk eső új részvényeket teljes egészükben átviszik: a részvénykibocsátás tehát a budapesti pénzpiacot alig fogja terhelni. A joggyakorlás a Pesti Magyar Kereskedelmi Banknál és az Anglo-Austrian Bank Limited budapesti képviselőségénél folyó hó 23-ig eszközölhető.

16676

Fiatalt, agilis ügyvéd betársulna ügyvédi irodába, vagy elvállalná annak vezetését «Közös erővel» jelígre a kiadóra.

16700

Vízkúrák, Zander, soványítás

inhalatórium, orvosi massage, villamozás, diathermia, quarz

Dr. MANDLER OTTÓ gyógyintézetében,
Budapest, IX., Kálvin-tér 10. (Bejárati Ráday-utca 2.) Telefon: József 3-75.

IV., Váci-u. 36.

Telefon:

József 146-52.

Ideal Írógép
Klotild-palota



AKTATÁSKÁT

rendelésre a legolcsóbban készítt

WEIL EMIL

bördíszműárú gyára

Budapest, IV., Cukor-u. 5

Most jelent meg!
Évek óta nem volt kapható!

DÁRDAY SÁNDOR IGAZSÁGÜGYI TÖRVÉNYTÁR

Két kötetben * új kiadása * Kötve és füzve

Az I. kötet (424 kéthasábos oldal)-
tartalma:

Perjog.
Telekkönyvi,
Lakásügyi,
Nemzetközi jogsegély.

A II. kötet (434 kéthasábos oldal)-
tartalma:

Hiteljog.
Kereskedelmi,
Iparügyi,
Tőzsdei joganyag.

A most megjelent nyolcadik kiadás,

az új «Dárday»

megvalósította azt a nehéz feladatot, hogy teljes képét adja annak a nagy anyag-tömegnek, mely a törvényekből, rendeletekből és a bíróságok joggyakorlatából kifejeződve, az új törvények és rendeletek tömkelegében

ma az élő jogot alkotja.

Minden jogásznak, bírónak, ügyvédnek, közigazgatási tisztviselőnek, pénzügyintézetnek, ipari és kereskedelmi vállalatnak nélkülözhetetlen!

Bolti ára: kötve 232,000 korona, füzve 198,000 korona.

• Kapható minden könyvkereskedésben

és kedvező részletfizetési feltételek mellett

KELEMEN D. ÉS TÁRSA cégnél

Budapest, IV., Egyetem-utca 4.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden hó 1-én és 15-én
Előfizetési ára Döntvénytárral együtt
negyedévre 25,000 korona

Egyes szám ára 5000 korona

TARTALOM. Dr. Lengyel Aurél ny. miniszteri tanácsos, ügyvéd: A büntetőnovellajavaslatához. — Dr. Blau György budapesti ügyvéd: Pénzromlás és magánjog. — Dr. Szmélan László ügyvéd: Kártérítés a vasúti fuvarozási jogban. — Dr. Rapoch Géza budapesti ügyvéd: Tulajdonjogi kérdések az értékpapírozlet körében. — Dr. Vági József budapesti ügyvéd: Állag és jövedelem. — Szemle.

Melléklet: Hiteljogi Döntvénytár. XVII. k. 5. fv. — Büntetőjogi Döntvénytár. XVII. k. 4. fv.

A büntetőnovellajavaslatához.

Politika és büntetőjog mindenkor és mindenütt szoros kölcsönhatásban állanak egymással. Képmutatás volna tagadni, hogy a politikus — konzervatív és liberális egyaránt — gyakran kacsint a büntetőtörvény arzenáljára felé és az ott található kényszereszközök rendelkezésre állását és alkalmazhatóságát is belekombinálja boldogító terveibe. Másrészt nem közömbös a kriminálístára sem az a hatás, amelyet valamely büntetőjogi jogtétel gyakorolhat a közéleti arénán lejátszódó világnézeti, alkotmányjogi és társadalmi harcok kimenetelére. Nálunk mindig szívesen áldoztak a politika táltosai a büntetőjog berkeiben és a kriminalisztika szíréneinek soha nem került nagy megerőltetésbe politikusok megejtése. A büntetőjogi idegesség abban az értelemben, hogy az államkormányzat a büntetőhatalom eszközeinek kielezett alkalmazásában rejlő túlzással reagál bizonyos általa helytelenített jelenségekre, nem is újfent fölfedezett tünete a politikai és gazdasági kórokkal küzdő társadalmaknak. Törvénytárunk újabb kötetei hemzsegnék az ily kórságok leküzdésére irányuló büntetőjogi rendelkezésektől, félrevetve azt az élettani axiómát, hogy amint megvannak egy szervezetben a kóros jelenségnek összes feltételei, az a jelenség rögtön előáll, ha pedig a jelenség feltételei megszűntek, az a jelenség előállni nem fog. Az idegességgel terhelt gondolkodókörében a kóros jelenség észlelése folytán keletkezett ingerültség ugyanis a büntetőjogi megtorlás kényszerképzetét váltja ki és innét van, hogy az állami büntető apparátus gyakran oly téren pazarolja el szigorának véges készletét, ahol azt a társadalom egyetemes érdeke feltétlenül nem igényli.

Ily körülmények között ma, hat hónappal azután, hogy a büntetőnovella javaslatának első szövege napvilágot látott, bizonyos megkönnyebbültséggel gondolhatunk arra, hogy nem fenyeget már a lázítás és izgatás büntetetei oly konstruálásának veszélye, ami a nyilatkozás szabadságát sokkalta szorosabbra vonta, mint ahogy azt Franciaországban a júliusi forradalom lezajlása után a «rendcsináló nemzetgyűlés» tette. Le van törölve a falról az egy személyből alakult tumultusnak odafestett rémképe: a csoportosulás nélküli lázadás, az egyfejűvé egyszerűsített lernai hidra, amelynek kiirtására 15 évig terjedhető szabadságvesztés büntetést vett tervbe a javaslat. És csak rossz álom gyanánt pillantunk vissza a bírói internálás tervére, mint félreismerhetetlen megnyilvánulására annak a szűkült öntudatnak, amely fokozatában a rémuralom *sainte fureur*-jére emlékeztet.*

De azért felette tanulságos adalék marad az az első szöveg arra,

* Tanulságos elolvasni az 1793 szeptember 17-iki törvényt arról, hogy kiket kellett letartóztatásba venni veszélyesség és megbízhatatlanság címén; ha ehhez hozzávesszük a hírhedt *Chaumette* tizenkét pontozathból álló kommentárát, el kell ismerni, hogy az a maró gúny, amellyel *Desmoutins* a *Le vieux Cordelier*-ben a gyanusak törvényéről írt, az az első szöveg e részének is csattanó kritikája lehetne.

hogy mennyire kényes műszer a büntetőjog a hatalom birtokosainak kezében. A büntetőjognak eszközei nemcsak az emberi jogoknak és a polgári szabadságnak *oltalmazói* lehetnek, de a tobzódó önkényuralom bilincseivé is válhatnak. Akiben hiányzik az értelmi készség, valamint a lelki fegyelmezettség arra, hogy a büntetőjog eszközeivel nyugodtan és tárgyilagosan bándjon, aki elhatározása előtt egyes hatalmasok intését várja vagy a tömeg kegyét keresi, akár gyengeségével, akár túlzással helyre nem hozható károsodást okozhat, majd a társadalom, majd az egyesek legértékesebb javain. Annak az erkölcsi törvényszéknek, amely *Kant* szerint minden egyes ember belsejében él és működik, ilyen melléktekintetek nélkül, egyedül a törvény, az erkölcs és az ember-szeretet megrendíthetetlen talapzatáról kell ítélnie másokról. Annak pedig, aki e lelki törvényszék normáit szabja meg, annak fensőséges fölényrel kell elhaladnia a gazdasági, osztályi, faji és felekezeti ellentétek okozta tisztátlan áradatok mellett, az a természettudományos emberismeretnek kiapadhatatlan kincstárából kell, hogy merítse anyagát, az legyen a megtisztult hitnek lelkes apostola, nem pedig múló áramlatok igyekvő szolgája.

A nemzeti kohézió meglazultságának e korában azonban, mikor a lefoszlott jogeszmé és jogérzet megszilárdulásra, a meg-ingott néplélek pedig egyensúlyozásra vár, egyáltalában lehet-e remélni büntető paragrafusok légiójától társadalmi szolidaritás kiváltását? És vajjon nem azoknak van-e igazuk, akik szerint belátható időn belül nem törvények *alkotása*, hanem törvények *eltörlése* jelenti a haladást és hogy nem a törvényeket kell reformálni, hanem önmagunk belső átalakítása volna a legbölcsebb politikai program. Az elfogulatlan történetíró a legnagyobb elismeréssel fog megemlékezni arról, hogy a jelenlegi igazságügy-miniszter úr — kétségtelen önmegtagadással és hivatalos elődének még nagyobb megtagadásával — ennek az utóbbi felfogásnak lényeges engedményeket tett. Ám annál kevesebb elismerés fogja érni azon rendelkezések egy részét, amelyek a javaslatban benn maradtak.

Bárha nem hallgathatom el közbevetőleg, hogy nem osztom azt a szenvedélyes bírálatot, amelyben p. o. a javaslatnak 8. §-a részesült. Észre kell venni azt a hűsbavágó különbséget, amely a korábbi javaslat és a szóbanlévő szöveg között fennáll. Emellett ismerni kell azokat az életjelenségeket, amelyekre a Btk. 171. §-a nem tartalmaz kielégítő szankciót épen annál fogva, mert a számító, a ravasz nem «nyilvánosan», hanem alattomban p. o. házról-házra járva bujtogat. Legyen elég az 1913. évben lefolytatott ú. n. rutin bűnper során felderített veszedelmes tényekre utalni. Higgadtan megállapított ily tények megfontolása alapján keletkezett akkor a Btk. 171. §-ának felváltására oly szöveg, amelyet a bujtogatók aknamunkájáról felvilágosított összes tényezők, mind az elmélet munkásai, mind a gyakorlati szakemberek és minden pártállású politikus is megnyugvással fogadott és amelyet — egy árnyalati különbség leszámításával — a javaslat jelenlegi szövege is magáévá tett. Radikális és szociáldemokrata részről is akkor csak a Btk. 172. §-ának módosítása ellen emeltek szót, illetőleg a 172. §. törlését kívánták azzal az indokolással, hogy a gyűlölet, amely nem más, mint tudatos ellenszenv, nélküli önmagában az eleven erőnek ártó képességét addig, amíg nem párosul cselekvésre, különösen pedig büntény elkövetésére irányuló akarattal. A tekintetben azonban teljes egyértelműség uralkodott, hogy a *büntények elkövetésére* való felhívás megtorlását a társadalmi békének érdeke feltétlenül és parancsolóan követeli.

Hasonlóképen megnyugvást kelthet a javaslatnak az a rendelkezése, amely bűncselekménynek nyilvánítja titkos szervezet vagy társaság alakítását, irányítását és anyagi támogatását, valamint az ellen sem emelhető szó, hogy erőteljesebbé válik a válás szabad gyakorlatának büntetőjogi védelme.

Megdöbbenés fogja el azonban a jogászt, de a szociálpolitikust is, olvasva, mi vár arra, aki közérdekű üzem működését a munka abbahagyásával megzavarja. Hogyan? A magyar munkajog kiépítetlen. Magánjogunkban nincs élesen kikristályosodva a munkaszerződés és a vállalkozási szerződés tényálladéka. Szinte esetről-esetűre kell kiharcolni a gazdasági erők egyensúlyozottságának legalább a látszatát. Ilyen körülmények között minden jogeszközök közül egyedül és épen az öt évig terjedhető fegyházbüntetés szolgálja a legcélravezetőbben a társadalmi béke gondolatát? Első pillanatra fel lehet ismerni ebben a rendelkezésben azt az idejétmúlt gondolatvilágot, amely a sztrájk és a munkáskizárás problémáját, csakúgy, mint korábban a kivándorlást vagy az uzsorát, szociális és magánjogi megalapozottság nélkül, a büntetőjog megtorló eszközeivel szeretné megoldani. Igaz értékes gondolatot is rejt magában az a rendelkezés, amikor a mainál szigorúbb megtorlás alá helyezi a *vagyonrongálással* elkövetett üzemmegzavarást. Az ily cinikus merényletekkel szemben valóban erőtlén a magyar Btk., mert aki idegen ingó dolgot megrongál, legfeljebb három évi fogházzal büntetendő, az idegen ingatlan vagyon megrongálásának pedig legfeljebb három hónapi fogház a büntetése. Azonban annak a lelki romlottságnak a hatályosabb megtorlása, amely az üzemzavart előidéző vagyonrongálásban nyilvánul, a Btk. 418–421. §-ainak módosítása keretében volna keresztülvihető.

A legszélesebb körök érdeklődését kelti fel a javaslatnak az a része, amely a sajtójogi felelősséget szigorítja. Az 1914. évi XIV. tc. még az érintetlen fokozatos felelősség alapján áll: mindig csak egy bizonyos fokozaton álló személy vonható felelősségre és bár társszerzőség lehetséges, de a szerzővel együtt egy másik fokozaton lévő személy egyetemleges felelősségre vonása soha nem foghat helyt. Ezt a rendszert tőri át a javaslat, amikor a szerző mellett a szerkesztőt és a kiadót is felelőssé teszi abban az esetben, ha ők bírták rá a szerzőt a törvénybe ütköző tartalmú közlemény megírására. Valóban voltak felháborító esetek, amikor rágalmozó tartalmú közlemény miatt olyankor is büntetlen maradt a szerkesztő és a kiadó, amikor nyilvánvaló volt az illető közlemény megszerkesztésében való közreműködésük. Ezért azonban még nem indokolt, hogy általánosítással a teljesen elütő természetű politikai bűncselekmények az ily megbotránkoztató, közönséges bűncselekményekkel egyenlő elbírálásban részesüljenek. Politikai bűncselekményeknél valóban nem abban a lényeg, hogy kit, hanem hogy *mit* ítél el a bíróság. A politikai bűncselekmények viszonylagosságának tanát a higgadt törvényhozó soha nem tévesztheti szem elől. Túlló a célon az a második módosítás is, hogy a nyomdász akkor is felelős, ha feltűntette a felelős személyt a sajtóterméken, de ez a felelős személy a nyomtatás idején külföldön tartózkodik és ennek folytán felelősségre más nem vonható. Nyilván az a gondolat lebegett a kodifikátor előtt, hogy a nyomdász legyen óvatos külföldi szerzőnek az elmetermékével szemben. Ezzel sikamlós térre jutunk. A jövőben figyelemmel kell kísérnie a nyomdásznak, hogy a kritikus időben hol tartózkodik a szerző, ezenfelül vizsgálnia kell a kézirat tartalmát és ellenőriznie a leírt tények valóságát. Felelőssége szempontjából közömbös, vajjon megvolt-e erre a mód és lehetőség. Ugy, hogy a javaslat e részének törvénné válása a kiküszöbölt állami cenzura helyébe a nyomdásznak elővizsgálatát hozza be. Ennyire nem ment el a német-birodalmi sajtótörvény sem, amely felvette ugyan a nyomdászt a felelős személyek sorába, de nem pusztá fikció alapján, hanem abban az esetben, ha őt rosszhiszeműség vagy legalább is gondatlanság terheli. Annál rikítóbb a túlzás, mert ma sem terjeszthető szabadon a büntetőtörvénykönyvbe ütköző tartalmú sajtótermék, noha sem szerzője, sem kiadója felelősségre vonható nem volt. Ily esetre szól t. i. a Btk. 62. §-ában szabályozott ún. okjektív eljárás és épen ez az, ami a nyomdász subsidiárius sajtójogi felelősségének megállapítását feleslegessé teszi. De a javaslat még tovább bővíti a fokozatosan felelős személyeknek már amúgy is túlterhelt sorozatát. A terjesztő eddig csupán fajtalanúságot tartalmazó sajtótermék forgalombahozásáért volt fele-

lős. Sajnálatos, hogy a javaslat az egész irodalmat ugyanazon rendszabályozás alá vonja, amelyben eddig csak a pornográfia részesült. Végül teljesen hiányzik mind az etikai, mind a jogi támaszték azon rendelkezés mellől, hogy áthárul a felelősség a sorozatban következő személyre, ha a felelős személy a törvényhozás tagja és mentelmi jogát az erre irányuló kérelem beérkezésétől számított három hónapon belül nem függesztették fel. Az ily megkeresést tudvalevőleg a kir. főügyész juttatja a Ház elé; így nyilvánvaló, hogy a kormány már a megkeresés előterjesztése időpontjának megválasztásával belenyúlhat a felelősség áthárulásának kérdésébe. Különben a Ház nem befolyásolható határozata időpontjának megválasztásában. És az is lehetséges, hogy a Ház tartósan nem ülészik. Az ily gyorsítási törekvés még a javaslat korábbi szövegéből átvett terhes örökség. Kíváncsinos volna, hogy az igazságügyminiszter úr ne tekintse magát *heres necessarius*nak.

Egyáltalában meg kellene fontolni, elérkezett-e valóban az ideje annak, hogy módosítsuk a közvetlenül a háború kitörése előtt megalkotott sajtótörvényt, amelyet elismerten erőskezű kormány kezdeményezett. Hiszen úgyis szinte ontjuk a törvényeket. Alig marad idő, hogy egy-egy törvény gyökeret verjen a lelkekben. Elkészül egy kódex, amely rendeltetése szerint hosszabb időre ad kimerítő szabályozást, de mihelyt az élet az általánosságból kirívó esetet vet fel, fűrgé tollal novellát készítünk. Az az aggodalmas gondoskodás, amellyel a szóban levő javaslat is kitölteni próbálja a sajtótörvény rövid idejű gyakorlati alkalmazása során észlelt egyes fogyatkozásokat, már a közélet feletti gyámkodás jellegét ölti fel.

A tömeglélekre erőszakolt erőtelenség nyilvánul meg abban is, ahogy védeni akarja a javaslat a társadalmat azoknak káros befolyásával szemben, akiknek politikai jogait a bíróság függesztette. És a nemzetgyűlés igazságügyi bizottsága még ezt is keveselte: visszaállította teljes hatályban a javaslat első szövegét minden kinövésével együtt. Holott a jogfejlődés épen abban az irányban halad, hogy az állam kíméli az elítéltné személységi jogait és az elítéltet csakis a közéletben oly módon való részvételtől tiltja el, amely módon való érvényesülésre tételes törvény alapján maga az állam bocsátja polgárait (p. o. választójog). A közéleti anatómiának ez a felélesztése évtizedekkel veti vissza büntetőjogunkat. És mi a szankciója a tilalom megszegésének? Nem kevesebb, mint három évig terjedhető fogház. Jegyezzük meg jól: aki sajtó útján vagy politikai gyűlésen igaztást követ el, két évig terjedhető államfogházzal és a politikai jogok gyakorlatának felfüggesztésével büntetendő; ha az ily elítélt a tilalmi idő alatt közömbös tartalmú politikai cikket ír vagy pedig politikai gyűlésen büntetőjogilag közömbös beszédet tart: ennél hasonlíthatatlanul súlyosabban lakol. Születési hibája van annak a rendszernek, amelybe ilyen illogikus aránytalanság csúszhatott be.

Megkoronázza a sajtórendszabályokat a lapbetiltás lehetővé tétele. A javaslat idevonatkozó rendelkezéseinek politikai és gazdasági horderejét, több-kevesebb tárgyilagossággal megvilágították már a különböző hírlapírói és kiadói képviselők és egyesülések. Érveléseiket kiegészítik a szoros jogi szempontok. A lap megjelenését a bíróság — e javaslat szerint — *betilthatja*, ha a lapban ismételt büntetett vagy vétséget követtek el. De hiányzik az irányítás arra nézve, mily tekintetek szem előtt tartásával, mily tények és körülmények értékelésével, vajjon p. o. a kiszabott büntetések súlyossága alapján, avagy a közbékének megállapított feldúlása miatt, vagy pedig a közrend várható megzavarás veszélyének elhárítása végett éljen a bíróság e diszkrecionális jogával? Semmiestre nem helyeselhető, hogy a javaslat unifikál bármiféle elítélést és miután *kötelező* a betiltás, ha a lapban egy éven belül ötször követtek el büntetett vagy vétséget, előfordulhat, hogy olyankor is el kell rendelni a betiltást, mikor a bűncselekményekre az enyhítő körülmények rendkívüli nyomatéka okából pénzbüntetést szabott a bíróság, vagy az eset oly méltánylást érdemlő, hogy a büntetés végrehajtásának felfüggesztése volt indokolt.* Végül szembevetendő, hogy a javaslat

* Felhívjuk a figyelmet a *Büntetőjogi Döntvénytár*nak e lapok jelen számához csatolt füzetében 44. sorszám alatt közölt határozataira, amelyek a leghivatottabb oldalról igazolják, hogy a sajtóbűncselekmények mennyire egyéni kezelést igényelnek és hogy ily nézőszögből minden jelszavas általánosítás igazságtalan.

szövege szerint a lapbetiltás alkalmazásának akkor is helye van, ha az illető lapban *korábban*, a törvény életbelépése *előtt* követék el a büntetteket vagy vétségeket.

Wer vieles bringt, wird manchem etwas bringen — ezt tartotta a javaslat szerzője és a §-ok egész légióját szerkesztette meg a Btk. hiányainak orvoslására. Vajjon ezek a módosítások és kiegészítések valamennyien sürgősek, helyénvalók és megokol-tak-e, maradjon nyitott kérdés. A jogász-közvélemény túlnyomó nagy részének helyeslésével fog találkozni azonban a feltételes elítélés továbbfejlesztése az 1908. évben megteremtett alapjáról. Noha részünkről úgy véljük, hogy oly időpontban, mikor tagadhatatlanul bizonyos diszkrécionárius ítélkezés kapott lábra, amely itt-ott hajlandóságot mutat a törvényen is felülemelkedni, elég volna egyelőre csak a törvényben vétségnek nyilvánított bűncselekményekre kiszabott három hónapi fogházbüntetésre korlátozni a felfüggesztési jogot és attól tartunk, hogy a javaslatban megengedett hatalmi kör — már csak azért is, mert a javaslat a Kúriához menő semmisségi panaszokat lényegesen korlátozza és így a Kúria felülvizsgáló hivatása e kérdésben felette ritkán nyilvánulhat meg — az ítélkezésnek enerválására és ennek követke-zésekép rendbomlásra vezet. Bedolgozta a kodifikátor a javaslatba a megrögzött büntetések ellen alkalmazható biztonsági rendszabályok tárgyában korábban készült tervezetet. Akkoron a szakkörök helyesléssel fogadták ezt a kísérletet a hivatásos büntetések megfékezésére. Kormányzati feladat annak mérle-gelése és eldöntése, vajjon időszerű-e újabb intézetek szerve-zésének elrendelése akkor, mikor tulajdonképp a Btk. büntetési rendszere sincs még végrehajtva.

Dr. Lengyel Aurél.

Pénzromlás és magánjog.*

VIII.

14. Az a kérdés, hogy vajjon egységes értéktartó (egyugyanazon felvarolizálási kulcs) alkalmaztassék-e minden viszonylatban, vagy pedig a kulcsoknak egész sorozata a különböző tényállások széles skálájához képest: szoros összefüggésben van azzal, hogy vajjon *törvényhozásra, rendeletre vagy bírói gyakorlatra* kell-e bízni a valorizációs problémák elintézését.

A bírói gyakorlatnak, mely hasonlatos a sok mederben, szét-szakadozottan előretörő folyamdeltáéhoz, természeténél fogva csak a szabad kéz, az értékhorozó esetenkénti megválaszthatásának fenntartása felel meg. Hiszen a bírói gyakorlat még abban az alapvetőbb kérdésben is, hogy egyáltalán valorizáljon-e, erős fluktuációt mutat, s éppúgy a tényállási kérdés körül: hogy mily esetekben s közelebbről mily feltételek mellett, — olyannyira, hogy a különböző döntések egymásmellé állítása sokszor az ötlet-szerűség benyomását kelti.⁵²

A törvényi szabályozásnak viszont inkább az egység felel meg. Konzekvenencia, átgondoltság, nagyvonalú rigorozitás a kodikáció tulajdonságai, szemben a judikaturával. A törvény messzebb áll az esettől és közelebb az elvhez. Lassabban is jön és lassabban megy, mint «a joggyakorlat pillanatnyi állása», emiatt sem lehet olyan sokarcú, mint az.

A rendeletek szabályozási rendszerüket illetőleg közepén állnak judikatura és törvény között.

Problémákat megoldani a jó törvény jobban tud a legjobb judikaturánál. De viszont a teljesen hallgató, vagy magát csak ötleterű részletintézkedésekre elszánó törvényhozásnál természetesen sokkal inkább megfelel az életnek a bár töredékesen haladó bírói gyakorlat.

Egy évtized alatt úgyhiszem eléggé bebizonyult, hogy törvényhozásunk a pénzromlás-okozta magánjogi problémákat megoldani nem óhajtja vagy nem képes. Az 1923: XXXIX. tc. mint egyetlen törvényi intézkedés nem sokkal több a semminél és maga is (3. §.) a bírói gyakorlattól várja a további valorizálást. Az ezenkívül még felmerült javaslatok⁵³ még parciálisabbak. Ezzel a rendszerrel száz törvénycikk is kellene az egész problémakör

rendezésére. Különben pedig úgy az 1923: XXXIX. tc., mint a javaslatok túlnyomóan csak kerettörvények a valorizációs kulcs tekintetében: annak mindenkor megállapítását kormányrendeletekre bízák. Voltaképp főleg egy oldalról és egy célzattal szokás a valorizációs probléma *törvényhozási* elintézését sürgetni: a bíróságok oldaláról — akkor, amikor ők maguk nem ambicionálják a megoldás dicsőségét és felelősségét.⁵⁴

A rendeleti szabályozás azon területeken, amelyekre egyáltalán kiterjedt⁵⁵ (magánjogi⁵⁶ téren főleg *huzamos* kapcsolato-kat vont körébe: lakás-, patika-, mezőgazdasági-, bánya-, halászati stb. *bérek és haszonbérek* megállapítását), mindenesetre sokkal többet tett a törvényhozásnál.

Érdekes jellemvonása ennek a rendeleti jognak az, hogy valorizációs kulcsul többnyire nem valamely állandó értéktartóra (pl. búzára, Zürichre) utal, amely aztán, ha egyszer beállították a jogviszonyba, azt automatické továbbvalorizálja, hanem maga szokta felemelni az alapösszeget konkrét szorzószámmal (pl. 3-szorosra, 10-szeresre, 240-szeresre): tehát csak ad hoc intézkedik; papirkoronákban kiróttanak hagyja meg a valorizálandó összeget; mikor az aztán erősen továbbdevalválódott: újra felemeli. Így papirkoronákban kifejezve hosszabb ideig stabilitás mutatkozik és közben-közben momentán beálló emelés, lépcsőfokozatszerűen; reális értékben a «stabil» periódusok folytonos esést jelentenek, melyet aztán épen az újabb «emelés» hoz helyre annyira-ameny-nyre. Míg ellenben az állandó értéktartónak beállítása tényleg folytonos stabilitást eredményezne.⁵⁷ Így legújabbban a lakbérek aranyalapra helyezése.

Azok közül is, akik óhajtják, sokan csak oly formában kép-zelik a pénzromlás törvényi (esetleg rendeleti) szabályozását, hogy a szabott jog csupán általános vezérelveket adjon s a részletes keresztülvitelt bizza rá a bíróságokra, kifejezetten felhatalmazván őket belátásuk követésére.⁵⁸ Vagyis az egész matériát csak kis mértékben tartják kodifikábilisnak.

A magam részéről is azt hiszem, hogy más, mint a bírói gyakorlat, nem képes a pénzromlás megfelelő magánjogi szabályo-zását kiépíteni.⁵⁹ Persze hogy ezt megtegye, ahhoz a valori-

⁵⁴ 86. tüh. — Számos «törvényes intézkedés híján» valorizá-ciótlan határozat. (Néhányuk Kovács M.-nél, Jtk. 1923. 131. sub II. — Újabb pl. K. I. 5387/1922., 1923. szept. 11., Jtk. 1923. 183. — Többet összeállít a bpesti ügyv. kamara felterjesztése, Jtk. 1924. 10.) — «Általános kiegyenlítést létesíteni egyrészt a szerződéses jogok és kö-telezetiségek, másrészt a pénz állandó romlása közt, nem bírói feladat». (Já. 1923. 255., Gaár Vilmos betűivel szignált cikkben.)

⁵⁵ Amely körben egyszer ilyen rendeleti szabályozás indult meg, abban elvileg már nincs helye szabad bírói valorizálásnak. Amiből azonban nem következtethető a rendeletektől nem érintett terü-letekre semmis s főleg nem az, hogy ezeken (addig, amíg rendelet nem jön.) semmiféle valorizációnak nincs helye. Ha van analógia, úgy ez csak az emelés irányában vonható. — Előfordult, hogy a bíróság maga valorizált egy foglalás-mentességi értékhatárt (Hitel-jog Tára 1922. 52.), holott e matériának rokonrészeit akkor már érintette a rendeleti szabályozás (1917-ből), mely persze időközben nagyon elavult.

⁵⁶ Nem nézik *magánjoginak* a közalkalmazottak fizetését, mely leggyakoribb tárgya az «emelő» (többnyire csak: mérsékelten valo-rizáló) rendeleteknek. E kérdés analógiájára szabályozzák a rende-letek a nyugdíjasok, hadirokkantak, özvegyek, árvák stb. stb. illet-ményeit is.

⁵⁷ Az *értékhatárok* tekintetében utal e szempontra Antalffy (Jtk. 1923. 35. 1. utolsóelőtti bek.). A büntetőjogi értékhatárokról cf. pl. Kruk Jtk. 1920. 150—151.; Auer Jtk. 1923. 58. 1. 2. bek.; Alföldi u. o. 61. — A bolsevista magánjogi kódex aranyrubelekben szabott (aján-dékozható, örökölhetheti) értékhatárokat. (DJZ. 1923. 101., KJ. 1923. 74.)

⁵⁸ Ilyesmí az aranyrendeletben (2. §. 1. bek.: «a méltányosság-nak megfelelően leszállítsa...» 2. §. 4. bek.: «Ha az adós helyzete indokolja...» 5. bek.: «kamatozat leszállíthatja»); az 1923: XXXIX. tc.-ben, mikor a 3. §. a valorizált tőke melletti kártérítésnek évi 5%-ig lemérséklését rábízta a bíróságra minden további útmutatás nélkül; Nagy Emil III. javaslatának 1. §-ában (ÜL. 1924. 3. sz. 2.); «A bíróság a felemelés kérdésében az eset minden körülményének figyelembevételével legjobb belátása szerint határoz (1911: I. tc. 271. §.).»

⁵⁹ Almási (Já. 1922. 277.): «a szerencsére szokásjogi bő köntő-sében könnyen mozgó bírói gyakorlatunkra vár... a feladat...» — és sokan mások nálunk is, külföldön is. Cf. lent 134. j.

* Előző közlemény a 9—10. számban, hol két értelemszavó sajtóhiba igazítandó ki: 75. lap II. hasáb 29. sor helyesen: likvidi-tását; 76. lap I. hasáb 11—12. sorok helyesen: egyenlőnek vélt.

⁵² Pl.: Frigyes szembeállításai, Jtk. 1923. 146. (XIV. inf.)

⁵³ Szövegük pl. ÜL. 1924. 3. sz.

zálni-akarásnak, mely ezidáig még mindig csak «Unterströmung»-ként szereplő, kivételesen ható tendencia: a teljes győzelme szükség. Ma még *elvben* a bíróságok ellene vannak a valorizációnak és mindenkor valami különös alapját keresik a «korona = korona» félretételének (adós vétkeességét stb.). Ha a bírói gyakorlat eljut odaig, hogy a «korona = korona»-elv félretételéhez nem kell semmi más ok, mint hogy az egyszerűen nem igaz; hogy tehát a teljes felvalorizálás a szabály és arra kell különös ok, hogy az így nyert összeget mérsékeljék: akkor a továbbiak már csak keresztülviteli részletkérdések, melyeknek ilyen vagy olyan megoldásától többé nem az országos ügy egésze fog függeni, csak egyes eseteknek jobb-rosszabb elintézése — mint minden ítélkezéstől. —

Vannak, akik a bíróságoknak túlterhelését, sőt az ítélkezés összeroppanását félik attól, hogy a valorizációnak elvvé emelése esetén rendkívüli tömegben fognak ilyen perek indulni s minden egyesben rendkívül beható (pl. adós és hitelező egész vagyoni helyzetét kutató) vizsgálódás lesz szükséges.

Erre több a válasz. Először is kérdéses, egyáltalán szaporodni fognak-e a perek. Mert ha a valorizációs elv győzelme után azok a pénzhitelezők is hajlandók lesznek perre menni, kik ma az elutasító judikatura ismeretében nem mernek, úgy viszont ma azok a pénzzadók is pereltetik magukat, akik akkor jobbnak fogják látni a síma fizetést. Azután: ha a perek elkerülése még az ügyek *helytelen* elintézése árán is kívánatos, úgy eddig sem lett volna szabad semmilyen téren valorizálni (a «korona = korona» könyörtelen és kivételmentes keresztülvitele sokkal egyszerűbb lenne, mint a mai állapot), sőt ha ad absurdum akarjuk vinni a gondolatot: egyszerűen be lehetne szüntetni az egész magánjogi bíraskodást.

Végül: nem ismeri igazából bíróságaink művészetét az, aki azt hiszi, hogy tényleg végtelen vizsgálatokba fognak veszni. A reménytelen kibogozás helyett már eddig is sokszor láttunk a döntvényekben bravuros gordiusi vágásokat. Könnyen alkalmazható expedienseket a bíróság eddig is talált, s ezekből sokszor jól fungáló sablon-elintézkedések fejlődhetnek. Ilyen expediens már a svájci franknak irányadóul elfogadása, ilyen a gazdasági lehetetlenülés fenn- vagy fenn nem forgásának függővétele a 100%-os áremelkedés mértékétől;⁶⁰ ilyen összecszerűségi kérdéseknek a számok vizsgálatába belebocsátkozás *nélkül* eldöntése *köztudomás* alapján s a köztudomásnak egyébként is gyakori és erőteljes kiaknázása,⁶¹ — ami körül tévedések is felmerülnek;⁶² ilyen az összecszerűségi labirintusoknak különböző más módokon ügyes megkerülése.⁶³ Ilyennek nézem azt a szabályt is, hogy romló pénz mellett az ellenfelet nem lehet hosszabb ideig bizony-

talanságban tartani.⁶⁴ A gazdasági lehetetlenülés körében felbukkanó az a szabály, hogy még a kellően emelt vételár ellenében sem köteles az eladót szolgáltatni, szintén ilyen praktikabilis megoldás: nem-szolgáltatni likvidebb valami, mint vizsgálni, hogy mennyiért köteles, mennyiért nem.⁶⁵

A jogászi művészetnek mindenkor egyik főpontja volt: praktikabilis tényállásokat és könnyen kezelhető joghatásokat találni. Itt is csak erről van szó. Nyilván könnyen alakulhatnak ki schémák. Pl. a következő konkrét pert láttam: Háború előtt jogerősen köteleztetett egy 60 holdas gazda x korona végleges nótartás fizetésére. Az elvált feleség 1922-ben pert indít az összeg emelésére. A volt férj változatlanul gazdálkodik ugyanazon a birtokon. Minek itt (mint az elsőbíróság kezdte) azt keresni, hogy hányal több vagy kevesebb a birtokon a malac meg a baromfi? És minek újra papirkorona-összegben marasztalni, hogy ítélet után három hónapra új per induljon? Nyilván képes a férfi mindenkor ugyanannyi q búza értékét fizetni, mint amennyit eredetileg fizetett, s nyilván marasztalható is egyszerűen «ennyi meg ennyi q búza egyenértékének ilyen meg ilyen esedékességgel leendő fizetésében».⁶⁶ — Vagy pl. több havi illetményt perelt egy magánalkalmazott valorizáltan, nagyvállalattal szemben. A pert megnyeri. Minek azt keresni, hogy a vállalat időközben mily sikerrel gazdálkodott («mennyire bírja a valorizációt?») és hogy az annak idején havi mondjuk 100,000 K illetményt milyen bonyolultan konstruálandó szorzószámmal lehetne felvalorizálni, — ha ugyanazon vállalatnál még mindig számosan dolgoznak, akik egyazon fizetési kategóriában voltak a felperessel? Kézenfekvő, méltányos és likvid elintézés: a még ottlevők illetményének időközben történt emelése arányában valorizálni; pl. ha azok ítélethozatalkor (helyesebben itt is: a tényleg leendő fizeteskör) már 1.000,000 K-t kapnak havonta, úgy az eredeti perösszeg 10-szerese adandó meg, — ez ugyanannyi havi fizetés, mint volt annak idején, tehát in concreto jól elfogadható eredményt nyújt. — Vagy pl. ilyen immár kialakult és érvényre felküzdött praktikabilis mérték az «utánpótlási ár» megengedése az árdragítási szabályokban — szemben pl. a beszerzési árak zürichi vagy más valorizációja által az eladás napján nyerhető összeggel, amely több számítást igényelne s nehezebben kontrollálható, bár elvileg talán méltányosabb volna.⁶⁷

Ebben a gondolatmenetben, hogy t. i. könnyen megfogható valorizálási *tipusok* keresendők, kínálkozik az a szempont is,⁶⁸ hogy esetleg az adós *foglalkozási ágának* elég könnyen fölbecsülhető *átlagos teherbírása* tétessék alapjává a valorizáció mértékének.⁶⁹ Amely gondolatot bizonyos vonatkozásban ismeri már a törvény is.⁷⁰ Nem «osztályjog» akar ez lenni, ha az osztályhely-

⁶⁴ Pl. K. VI. 4858/1923. (MD. 1924. 12.)

⁶⁵ 26. JD.: «Számolni kell továbbá azzal a messze kiható jelentőségű körülménnyel is, hogy a *gyakorlatban nehézséggel jár* annak a forgalmi értéknek a meghatározása, amelyet az ingatlan az opció érvényesítésének időpontjában képvisel. Ennek a forgalmi értéknek a megállapítása ugyanis rendszerint hosszadalmas eljárást igényel, szakértői szemlét, bírói becst, esetleg peres eljárást tesz szükségessé...» A döntvény egyéb idevágó érvei kevésbé győznek meg. (Az egész érvelés kritikáját adja Schuster, ÜL. 1913. 9. sz.) Az, hogy az eljárás folyamán újra eltolódhatik a pénz értéke, paralizálható lenne pl. stabil értékben (aranykoronában) való ár-felajánlással, ha már méltánytalannak tűnnék az, hogy a papirkoronában, de kellően emelt összegben felajánlott vételárat alaptalanul visszautasító kötelezett utóbb kénytelen legyen (bírói letétbe helyezés esetén) megelégedni a tovább már változatlan névértékkel.

⁶⁶ Hasonlóan özevgyi jog korlátozásában a Kúria: évi 16 q búzamennyiség vagy annak értéke erejéig marasztal (I. 7568/1922., M. D. 1923. 66.). Természetesen lejárát elmulasztása esetére nem a lejáratkori, hanem a tényleges fizetési idő egyenértékét kell megítélni, — amit az id. ítélet elvét. Cf. lentebb sub 16.

⁶⁷ «Pénzromlás és árdragítás», KJ. 1923. 9. sz.

⁶⁸ Mely proposíciót Frigyes (Jtk. 1923. 148—149.) elfogadhatóként idézi.

⁶⁹ Így újabban konkrét ügy ítélésében a berlini Kammergericht: «Es ist in der Regel davon auszugehen, dass Kaufleute etwa die Hälfte ihres Vermögens wertbeständig erhalten haben» stb. A megbeszélő, Holland bíró, pláne a különböző foglalkozási ágak különböző indexeinek alapulvételéről beszél («entsprechend dem Index seines Gewerbes»), — ezek persze nem igen vannak meg készen. DJZ. 1924. 112.

⁷⁰ 1923: XXXIX. 2. §. 2. bek.: «Ha az adós... személyes körül-

⁶⁰ Lentebb 137. j. — Bensőleg azonos-e ez a 100% a *læsio enormis* szempontjával? melyről Gündisch, JÁ. 1922. 96.

⁶¹ «Köztudomású, hogy a késedelem ideje alatt a pénz belföldi vásárlóereje *legalább is 1/5-ére* leszállt» stb.: K. IV. 2481/1922. sz., MJé. 1923. 3. sz. 5. lap; «a közismert általános kereseti viszonyok figyelembevételével külön bizonyítás nélkül is megállapítható, hogy alperes... ennyit meg ennyit... képes fizetni», K. III. 4641/1921. sz., MJé. magánjogi döntvénytára 1922. 29.; köztudomású pénzürtékcsokkenés és anyagár-emelkedés: K. V. 4861/1922. sz. MD. 1923. 59.; figyelembe veszi a pertárgy értékének a per folyamán bekövetkezett «nagymérvű emelkedését», ennek számszerű jelzése nélkül: K. Rp. VII. 1066/1923., KJ. 1923. 77. sorsz.

⁶² «1918 jún. 17-én az aranykorona és az osztrák-magyar korona értéke közt még nem volt nagymérvű eltérés» (K. VII. 4023/1922., JÁ. 1923. 104.), — holott 1918 júniusában 100 korona már csak 40 svájci frankot ért, míg 100 aranykorona 105 frankot jelent. — «A magyar korona vásárlóereje azóta oly arányban csökkent, mint amely arányban a téglának magyar koronában kifejezett egységára emelkedett?» (K. IV. 2841/1922, JÁ. 1923. 103.) Egyébként a két esetben az ítéleti rendelkezések helyesek, csupán ezen indokok tévesek.

⁶³ Semhogy a Kúria az állatok gondozása és etetése folytán beállott értékemelkedésnek számszerű megállapításába bocsátkozott volna, inkább *hasonnemű* üszőt és malacot ítelt meg (4904/1921., MD. 1922, 91.; Szladits JÁ. 1923. 152.). — 200 aranykorona mai (t. i. 1923 jan. 31-i) koronában «az 1923 jan. 27-én 2980/X. sz. a. kelt rendelet értelmében» 100,000 koronának felel meg (K. VII. 3531/1922., JÁ. 1923. 107.), — amely rendelet (Bp. Közl. 1923 jan. 30.) postai ügyekre vonatkozik s az *aranyfranknak* (nem is az aranykoronának) a nemzetközi postai forgalomban irányadó átszámítási kurzusát szabja meg 500 papirkoronában.

zetet is használja fel könnyen megragadható tényállási momentumként. — Természetesen megint nem lehet ezt *egyedül* venni irányadónak, kizárólagos rendszert csinálni a gondolatból. Mervé és szimpla sablonok itt nincsenek, csak arról van szó, hogy az elérhetetlen abszolút (azaz éppen: minden egyes eset relativitását teljesen fedő) igazság helyett könnyebben elérhető, amellyel jó és méltányos megközelítéseket nyerjünk,⁷¹ — és bebizonyítsuk, hogy a valorizáció általános keresztülvitele elé nem tornyosulnak legyőzhetetlen technikai akadályok.

IX.

15. A legfőbb ellenvetés, amit eddigi fejtegetéseim ellenében előrelátok: a jogásziatlanság vádja. Az, hogy egész vizsgálatom úgy folyt «a dolog természete» és a «helyes jog» szempontjai körül, mintha tételes jog nem is léteznék. Freirecht-i beállításban. Annak dacára, hogy nem (csak) de lege ferenda, hanem elsősorban de lege lata eredményeket keresek.

Bizonyos az, hogy a jogászok nagyrésze perhorreszkálja azt a metódust, melynél az ember maga próbál szembenézni a problémával, hogy mit is kell itt hát tenni. Sokan vallják, hogy jogásznak lenni annyi, mint pusztán végrehajtóközegnél lenni, és hogy csak az a jó jogász, aki minden saját teleologikus szemléldést kikapcsolva, azt keresi: mit akar az a (nemjogász) *másvalaki*, aki a jogot *alkotni* hivatott. Tehát a valorizáció problémájánál is, mint mindenben, elfordulnak a dologtól magától és inkább azt kutatják, hogy nincs-e már valamire kész törvényi nézet róla, melyet irányadóul vehetnek. «Más időkben, más célokra készült törvényeknek sokszor mellékmondataiban elrejtve vélik felfedezni a jelen feladatok megoldását.»

Ebben a dogmatikai — meggyőződéseim szerint tökéletesen téves — elképzelt állításban állították sokáig s állítják többen még ma is, hogy a pénzromlás törvényileg eldöntött kérdés, a valorizáció de lege lata ki van zárva, a «korona = korona» elve fennálló jog, mert hisz a *papirkorona* «törvényes fizetési eszköz». Ha t. i. 1000 korona tartozás nem lenne bármikor leróható 1000 papirkoronával, hanem adott esetben pl. csak 10,000-rel, akkor ezen felfogás szerint a papirkoronától megtagadnók a törvényes fizetési eszköz jellegét, tehát szembehelyezkednénk a fennálló joggal.⁷²

Úgy hiszem, kézenfekszik, mi ebben a tévedés. «Törvényes fizetési eszköz»-nek lenni csak annyi, mint olyan jószágnak (pénznek) lenni, amellyel — persze megfelelő mennyiségével — bármely pénztartozás leróható, ha ellenkező kikötve nincsen. Vagyis csak annyi, mint *lerovónak* lenni. De nem annyi, mint *kirovónak* is lenni, a pénztartozás mértékének, értékhorozónak. A fogalom is — törvényes fizetési eszköz — csak a lerovásra utal, nem számolási stb. értékre.

ményeinél vagy életviszonyainál fogva teljesen nyilvánvaló, hogy... nem nyereszkedett» stb. Ehhez miniszteri indoklás: «pl. ha az adós mezőgazdasági munkás...» stb.

⁷¹ Truismus, de mégis jobb kifejezetten megmondani (néha non expressa nocent): nem minden expediens jó, amely könnyen kezelhető. Elvégre mi volt könnyebben kezelhető s amellyel igazságtalanabb tétel, mint az, hogy a pénzhitelező minden kárának maximális megtérítése az évi 5% kamat? («amikor... pénztartozás forog fenn, ... a fizetési késedelem a szolgáltatás tartalmát csak a... kamat erejéig befolyásolja», K. IV. 802/1919. J. 1923. 50. és 128.; K. IV. 3532/1921., KJ. 1923. 8.) — avagy az, hogy a nemszállító eladó ellen a vevő legfeljebb «a tisztas kereskedői haszon», tehát pl. a vételár 10%-a erejéig érvényesíthet kárkövetelést? (K. VII. 1390/1919., 1920 febr. 11., HD. 1921. 11. — K. IV. 1358/1920., 1920 szept. 14., HD. 1920. 83. További bírói gyakorlat Baumgartennél, J. 1921. 67.; J. 1922. 109—110. Cf. Reitzer: «Méltányos haszon», Jtk. 1923. 43. skk. Utóbb a judikatura elejtette ezt a korlátot: K. IV. 2654/1921., 1921 dec. 21. HD. 1922. 12.)

⁷² Így még 1922 máj. 23-án a Kúria I. 966/1922. sz. alatt (MD. 1922. 106.): felelősség a vételár elértéktelenedéseért «a pénz, mint törvényes fizetési eszköz ebbeli minőségével szemben» egyáltalában nem foghat helyt. Ugyanezt gondolja, bár más szavakban 1923 július 20-án az I. 6773/1922. számú ítélet (MD. 1923. 99.): a valorizáció iránti kérelmet «el kellett utasítani, mert lényegében a forgalomban levő pénz értékének a szabályozásával volna egyértelmű, ha a bíróság egy korábban keletkezett pénztartozást ezidő szerint magasabb összegű pénzbeli szolgáltatással ítélne kiegyenlítettőnek, a pénz forgalmi értékének (?) megállapítása pedig a törvényhozás jogkörébe tartozik.»

Addig persze, amíg a korona stabil volt, a praxisban nem merült fel stabilabb kirovó keresésének szüksége (csak néha *kötöltek ki* pl. idegen valutát), — de ebből nem következik, hogy az törvényileg ki is volt zárva.

Ahogy lehetne a korona törvényes fizetési eszköz-volta mellett is olyan anyagi jogszabály, mely azt mondja ki, hogy egy 100 koronás tartozás egy év múlva már csak 105, két év múlva csak 110 koronával róható le (kamatszabály), és akárhány egyéb oly szabály, mely a pénztartozásnak egyszer már kialakult *mértékét változtatja* valamilyen okból (pl. bírói kötbérmérséklés), éppúgy összeférhet a korona törvényes fizetési eszköz jellegével egy olyan anyagi szabály, amely a pénz értékében beállt csökkenés miatt emeli ezt a mértéket (valorizációs szabály).

De még ha valaki ellenkezően is érti a korona törvényes fizetési eszköz jellegét és azzal «fogalmilag» összeegyeztethetetlennek is tartja a valorizációt: az sem vonhatja kétségbe, hogy a magyar jogban későbbi valorizációs *szokásjog* erőszben leróthatja magát azt a régebbi törvényi szabályt, mely a koronát «törvényes fizetési eszköz»-zé tette. Hogy a valorizációs szokásjog mennyire alakult már ki, az külön kérdés; bizonyos az, hogy még távolról sem általános, mindenesetre érvényesülő, de az is bizonyos, hogy már messze túl van azon, hogy egyszerűen nemlétezőnek lehetne mondani. A nemzet jog- és igazságérzete mellett van és egyre tovább fejleszti.

Azzal különben, hogy egy szokásjogi tétel *még* nem alakult ki, nem lehet az ellen érvelni, hogy kialakulhat és kialakuljon. Különben soha szokásjog nem létesült volna. Következőleg: hogy ma még csak bizonyos területen van valorizáció, az sem érv, amellyel, hogy ahol eddig nincs, ott ezután sem lehet. A judikatura mai állása nem az utolsó szó, mert különben utolsó szó lett volna már tegnapi állása is és a maihoz sem juthatott volna el.

Bíróságaink eddigelé — egészében véve — nem tudtak a hatalmas feladattal megküzdeni. Az 1914—1924-es évtized judikaturája a pénzromlás tárgyában elégtelen. Ez sajnálatos. De nem ok arra, hogy ezután ne legyen jobban.

In dubiis lex lata-nak a lex ferenda-t kell tekinteni, nem a lex non ferenda-t. Már pedig azt, hogy a «korona = korona» *fennálló jog*, ugyan vitatják, de hogy *igazságos elv*, annak vitáiról nem tudok. Nem jó szolgálatot tesz magának a jognak, aki jogul állít bensőleg nem jogosult tételeket. Létezik persze «lex dura sed ita scripta», — de akkor látni kell a törvényszöveget, amely a duritásnak jogul fennállását *kétségtelenné* teszi. A pénzromlás körül ilyen szöveg nincs. Nem is képzelhető, hogy a törvényhozó *akarta* volna azt, amit «korona = korona» rendszere materiálisan jelent. Ahol intézkedett akár törvény, akár felhatalmazása alapján rendelet, ott az élet realitásai nem maradtak figyelmen kívül.

Összefoglalva: Az, hogy a *papirkorona is törvényes fizetési eszköz, fennálló jog, azonban valutáris és nem magánjogi szabály. Csak a lerovó, nem a kirovó szerepre áll fenn. A valutáris jogszabály nem foglalja magában a «korona = korona» elvét.*

A Németbirodalomban is ^{72/a} immár «Tatsache, dass sich die Erkenntnis durchgerungen hat, dass die Mark von heute zwar dieselbe Währungseinheit ist, wie die Mark von 1913, aber die Frage, wieviel Mark zur Erfüllung einer Geldschuld aufzuwenden sind, nicht durch die Währungsgesetzgebung, sondern durch das bürgerliche Recht entschieden wird». Ez a felismerés küzd nálunk is elismeréséért. ⁷³⁻⁷⁴

^{72/a} Mügel előadása, DJZ. 1924. 123. első bek.

⁷³ Ellenkező elvi alapon áll Löw Loránt (pl. J. 1923. 69., 70., 142., Jtk. 1923. 82.), bár pro praxi igyekszik felfogásának kihatásait korlátozni (J. 1923. 70. harmadik bek.). A helyeslettem felfogás mellett Ludvig (Jtk. 1924. 14. I. második bek.), Frigyes (V. alatt, Jtk. 1923. 122. sk.).

⁷⁴ A «törvényes fizetési eszköz» érvénél még «jogászból» az a felfogás, hogy nem lehet csak úgy egyszerűen valorizálni (a romlott pénzből annyiszor többet megfizetni, ahányszor rosszabb), mert «az absztrakt kár kategóriája fogalmilag alkalmazhatatlan a valutáris pénzre»; az országos pénznemnél absztrakt kár «nem is képzelhető», annak elértéktelenedése «jogilag véve» nem jelent kárt stb. Ezek az osztrák Ob. Gerichtshof elvi érvei! (Cf. lentebb 89. és 90. jegyzet.) Cáfolatul elég arra rámutatni, hogy ez az állítólág «elképzelhetetlen», «fogalmilag és jogilag lehetetlen» valami ténylegesen és jogilag (a Kúria ítéleteiben) is van: pl. a vételárelőlegeket a Kúria az időközi pénzromlás miatt éppen a pénz absztrakt értéksökkenésének

Tényleg úgy áll tehát a pénzromlás problémája, hogy abban *írott jog nincsen*. Az a beállítás, amely itt kész megoldást vár s amíg ezt meg nem kapja, addig a bajokról tenni nem akar,⁷⁵ itt egyszerűen csődöt mond. «A dolog természete» és a «helyes jog» itt egyetlen útja a jogásznak. Ezeket várja a nemjogi közvélemény a bíróságoktól és a jogászoktól általában. Csak jogászok tartják ezt az utat jogásziatlannak.

X.

16. Ami a *valorizálásnak, mint számvetési műveletnek* a technikai keresztülvitelét illeti: hajlandó lenne az ember feltételezni, hogy azt úgyis mindenki tudja. De in praxi kereskedők, ügyvédek, bírák sokszor elvették kalkuláskor, petitumban és ítéletben, — úgy hogy célszerűbb beszélni erről is.

Valorizálni egy korona-összeget^{75/a} annyit tesz, mint kirovóként beállítani abba egy stabil értékörzöt. Technikailag tehát három dolog fontos itt: a) megválasztani a stabil kirovót, b) megállapítani azon időpontot, *amikortól* ez a papirkorona kirovói funkciójában felváltja és c) azon másik időpontot, *ameddig* a stabil értékörző kirovóként szerepel.

Vagyis — ad a) — nem lehet egyszerűen «valorizálni» annak megjelölése nélkül, hogy *mely alapon*: Zürich, aranykorona, búza, index vagy mi más irányadóulvételével? Nem elég megállapítani, hogy a papirkorona értéke csökkent és ezt a jelen esetben paralizálni akarjuk, hanem meg kell mondani: mi tekintessék a jelen esetben az állandó érték hordozójául? Szerződések, melyek egy vételárhátralékra csak annyit mondanak: «nyolc napon túl valorizáltan», nem eléggé határozottak, ítéletek, amelyek minden közelebbi nélkül «pénzürtékkülönbözet»-ről beszélnek, szintén határozatlanok. Hogy vajon Zürich tényleg annyira praedomináns szerepben volt-e, s ha volt is, van-e még jelenleg, hogy minden ilyen esetben subintelligitur, azt erősen kétkeltem.

Továbbá — ad b) és c) — definiálni kell lennie annak a kérdésnek, hogy *mely időtartamon át* szerepeljen az értéktartóul választott jószág az obligációban? Elvileg az a kíváncsi, hogy azon az *egész* időn át, amelyben a pénzromlás egyáltalán szerepelne különben. A pénzromlás hatását egészen csak akkor lehet kizárni, ha a romló pénz semmi időn át sem fungál kirovóként. A valorizáció kezdőidőpontjául tehát elvileg azt az időpontot kell venni, amikor az ügy pénzisége (koronában számszerűvé válása) kezdődik, végidőpontjául pedig azt, amikor az obligáció tényleges fizetés vagy evvel æquivalens más tény (pl. beszámítás) által megszűnik.

Különösen hibás a *lejártnak* akár kezdő, akár esetleg végidőpontot beállítása. Tegyük fel pl., hogy valaki 10,000 K hozományt kapott 1910-ben, s azt *valorizáltan* — és pedig in concreto Zürich alapján — akarja visszatérteni a bíróság.⁷⁶ miután a feleség 1923 jan. 1-én meghalt és a férj azóta alaptalanul vonakodott a 10,000 K-t a jogosultaknak kiadni. *Esedékessé* nyilván 1923 jan. 1-én lett a visszafizetés. Azonban a 10,000 K helyébe kirovóul beállítottak már 1910-től kezdve kell tekinteni a svájci frankot, vagyis 10,500 svájci frank egyenértékére kell marasztalni, — nem pedig esedékességgel átváltoztatni az összeget svájci frankra, ami pusztán 21³/₄ svájci frank egyenértékét eredményezné. Viszont hibás lenne az a számítás is, hogy az eredetileg 10,500 svájci frank értékű hozomány 1923 jan. 1-én (0-21-es zürichi jegyzés alapján) 5.000,000 K-val lévén egyenértékű: a marasztalás egyszerűen 5.000,000 papirkoronára szóljon. T. i. ha a per és végrehajtás elhúzódása folytán teszem csak 1924 jan. 1-én (100 K 3 centime) fizetné alperes az 5.000,000 K-t: a reális értéknek (a 10,500 franknak) megint csak egy hányadát adná meg (1500 frank értékét). Az előző számvetésnél, mely 21³/₄ svájci

(belföldi vásárlóereje vagy — más eseteknél — zürichi kurzusa, ismét más esetekben aranyértéke hanyatlásának) *arányában* felszorozott összegben visszazza. (Ítéletek pl. KJ. 1923. 51., 52.: MJé. 1923. 4—5. szám, 5—6. lap.)

⁷⁵ Amely szerint «örvényes intézkedés híján» nem lehet valorizálni. Fent 54. j.

^{75/a} Akkor, ha kirovóul megmarad a korona, azaz, ha a valorizálás nem szünteti meg teljesen a kötelelem pénziségét.

⁷⁶ Más kérdés lévén (melyről alább, sub 31.), hogy kell-e egyáltalán valorizálni a dost. Képzelnék a jelen esetben, hogy az egész összeg egy svájci pénzintézetnél fekszik takarékbetétként: úgy nem lesz aggály.

frankot eredményezett: az volt a hiba, hogy kirovóul az *esedékességgig* terjedő időre meghagyatott a papirkorona; az utóbbinál az, hogy a papirkorona az *esedékesség után* újra beállított értéktartónak.

Szintügy hibás lenne csak perindításig, csak ítélethozatalig vagy más ily közbelső időpontig (esetleg: csak attól kezdve) valorizálni, mely csupán pertechnikai relevanciájú napokból helytelen az ügy érdemére kiható valorizációs Stichtagokat csinálni. Ami különösen az ítélethozatal napját illeti: addig, amíg ítélethozatal után további pénzromlás lehetőségével kell számolni: *pro futuro* is valorizálni kell a marasztalási összeget; ez az «állandó értékű ítélet» külön problémája.⁷⁷

A korrekt keresztülvitel: átszámítani a valorizálandó összeget az ügy kezdő-napjával (vagy az in concreto indokolt más nappal⁷⁸) az állandó értéktartónak megfelelő mennyiségére, s aztán ezen mennyiségnek a tényleges fizetéskor leendő papirkorona-egyenértékére szabni a kötelmet. A fenti hozomány-példában tehát: «fizessen annyi papirkorona tőkét, amennyi a *tényleges fizetés napján* egyenlőértékű lesz 10,500 svájci frankkal...»;⁷⁹ indokolás: mert a felvett 10,000 K a *kézhezvétel napján* 10,500 svájci frankkal volt egyenlő értékű stb.).

Amíg ezek a (tagadhatatlanul némileg határozatlan) marasztalási formulák divatba nem jöttek, 1923 közepéig általánosságban úgy jártak el, hogy kiszámították fix korona-összegekben, mennyire nőtt fel a valorizálandó tőke *ítélethozatalig*, s abban marasztaltak. Ha aztán a tényleges fizetésig újra csökkent ezen (már valorizált) összeg belső értéke: újabb pert folytattak az újabb különbözetre.⁸⁰ Ami elvileg akárhányszor ismételhető lenne. (Hasonló még ma is sokszor előfordul, ha t. i. a felperes nem is kéri a valorizációnak mindjárt az ítélethozatal utánra is ható formulázását, csupán az addigi összeget.) A második kereset ellen aztán rendszerint azt vetette az alperes, hogy «a valorizáció valorizálásáról» van szó, mintha «kamatos kamatról» panaszkodnék, vagyis egy a méltányosság korlátain túlnövő teherről. Holott valójában a valorizációval nyert fix koronaösszegek az újabb koronaesés miatti újabb felvalorizálása *belértékben* sosem növelheti a tőkét az eredeti fölé.

Ha in concreto már bekövetkezett a valorizáció záró-időpontja (már a tényleges fizetésnél tartunk; vagy, pénzünk stabilizálása után, már nem lesz szükséges a további pénzromlásra gondolni, amivel aztán jelentőségüket is fogják veszteni az ítélethozatal utánra továbbvalorizáló formulák): akkor teljesen le lehet zárni a számítást és mindjárt összecszerően meghatározni a fizetendő koronamennyiséget. Ilyenkor az elvégzendő számvetési művelet úgy is megfogható, hogy a *valorizációs zárszó-*

⁷⁷ Cf. «Állandó értékű ítélet» c. tanulmányomat, Jtk. 1923. 14. sz. Az ott idézett ítéletek óta ugyanolyan «állandó értékű marasztalás»-t tartalmaz sok újabb kúriai ítélet, több tanácsból: V. 7702/1922. (MD. 1923. 95.), ugyanott jegyzetben az V. tanácsnak még három ítélete; V. 8051/1922. (MD. 1923. 108.); VI. 4858/1923. (MD. 1924. 12.); IV. 166/1923. (HD. 1924. 17. II.); V. 3434/1923. (1924 jan. 18-án, ÜL. 1924. 5. sz.) — Hasonlóan ítélt sok alsóbíróság. Marasztalnak takarékkoronában is, ami szintén egy fajta az értékálló ítéletnek.

⁷⁸ Teszem visszajáró vételár-előlegnél nem az előleg-adást megszabó szerződés napja az irányadó, hanem a vételárresztlet *tényleges felvételének* napja (mert hisz nem amiatt kell visszaadni az előleget, mivel odaadására nézve szerződtek, hanem mivel tényleg odaadták). *Későbbi* napot (pl. az eladó elállásának, a gazd. lehetetlenülés beálltának, a gyámhatóság jóváhagyás-megtagadásának időpontját, amikor az előleg visszafizetése esedékessé lett,) *helytelenül* irányadónak tekintő szörványos kúriai gyakorlat: V. 8051/1922., MD. 1923. 108.; III. 5870/1922., MD. 1924. 13.; IV. 5731/1923., Jtk. 1924. 31. Az újabb gyakorlat túlnyomóan helyes, csakis a *pénzfelvétel napját* tekinti irányadónak, melytől kezdve eladó a pénzzel *rendelkezhetett*. Így V. 3434/1923., ÜL. 1924. 5. sz. 3—4.; VI. 4858/1923., III. 6009/1922.; VII. 966/1923., Jtk. 1923. 191.; V. 1972/1923., Jtk. 1924. 31. Persze nem igen lehet biztonsággal megmondani, hogy az álláspontok különbözőségének mikor technikai elvetés és mikor érdemi eltérés az oka.

⁷⁹ Ettől csakis stilizálásban különbözik a kúriai állandó értékű marasztalási formula: fizessen 10,000 (papir-) koronát, továbbá azt a pénzürtékkülönbözetet, amely ezen 10,000 K-nak 1910 január 1-jei értéke és a tényleges fizetéskor leendő értéke közt (zürichi jegyzés alapján) a tényleges fizetés napján mutatkozni fog.

⁸⁰ Ennek megengedhetősége mellett pl. Gaár (Já. 1923. 135. sub. 3.).

számot keresem, — vagyis azt: *hányszorosra* kell emelni az eredeti papirkoronaösszeget.

A számvetés ezen módjánál abból kell kiindulni, hogy az irányadóul választott stabil értékörzőnek egysége *hányszor annyi* papirkoronába kerül immár, mint eredetileg? Az ezen számmal szerzett koronaösszeg bír változatlan belértékkel. Pl. ha a svájci frank az irányadó és 1 frank ára a kérdéses időben 1500 K-ról 3000 K-ra emelkedett, akkor a helyes szorzószám: 2. Ellenben *nem* szabad így számolni (amivel pedig lépten-nyomon találkozunk az ember): «A kérdéses időben a 100-koronás 6 centimesről 3 centimesra csökkent, azaz *elvesztette értékének 50%-át: tehát* a valorizálandó összeget 50%-kal kell növelni.» *Helyesen*: ilyen esetben a valorizálandó összeget 100%-kal kell növelni. (Feleannyit érő pénzből kétszerannyi névérték ér ugyanannyit.) Vagyis: *nem annyi %-kal növelendő a koronaösszeg, ahány %-át az időközi értékvesztés* (példánkban: $6-3=3$ centimes) *az eredeti értéknek* (a 6 centimesnek) *kiteszi* (azaz: 50%-kal), *hanem annyi %-kal, ahány %-át az a megmaradt értéknek* (a 3 centimesnek) *teszi* (azaz: 100%-kal). Elemi igazság, melyet legtöbbször eltévesztenek.

XI.

17. Ha az ember megszokta és természetesnek érzi az «aranykorona = aranykorona» tételét és elszokott a papirkoronában gondolkodástól: feltűnőnek kezdi találni a valorizációnak a *késedellemmel* — tágabban: a *vétkeességi* szemlélettel — összekötését, amelyet gyakorlat s részben elmélet is sokat hangoztat.

Érteni persze lehet, hogy késedelmesen fizető pénzadósra inkább reá húzzák a valorizáció⁸¹ jogkövetkezményét, mint nemkésedelmesre. Mert elvégre kellemesebb az adósnak, ha valorizálatlanul lehet fizetnie, és a késedelmesnek minden kellemetességre kisebb az igénye. Késégek közt születő jogok a jogalkalmazás pszichológiája folytán először mindig a vétkes ellenféllel szemben kelnek érvényre. Hasonlóképp megérthető az is, hogy viszont hitelezői késedelembe levő felperes javára kevésbé ítélnek meg felértékelést;⁸² éppúgy annak javára, aki technikai értelemben ugyan nincsen mora accipiendi-ben (fel sem kínálták neki a pénzt), de «késlekedett a perindítással».⁸³

Helyesnek azonban, legalább egészen, ez az érthetőség sem mondható. A stabil valuta korában nem ismerte a jog a hitelezői késedelemnek azt a következményét, hogy a hitelező követelésének egyrészét elveszti, sem az adós pontosan-fizetésének azt a hatását, hogy tartozását annak egyrészével egyenlítheti ki. *Realiter* pedig ezzel egyjelentőségű a valorizációnak szigorú feltételezése a mora creditoris meg nem —⁸⁴ illetve az adóskése-

⁸¹ Vagy egyéb idevágó intézmény. Pl. képzelhető lenne, hogy csak késedelmes vevővel szemben lehet gazd. lehetetlenülésre hivatkozni. Ténylegesen a gazd. lehetetlenülés körül csak az eladó késedelmére szokás figyelemmel lenni. (Nézetem szerint elvileg ez is irreleváns.) De a késedelmi szemléletnek továbbterjesztésével valóban felmerült az a gondolat is, hogy relevánssá kell tenni a vevő (mint pénzadós?) késedelmes vagy nemkésedelmes voltát is: és csak akkor lehet a vevőt a gazd. lehetetlenülés beálltának reá kellemetlen megállapításával sújtani, ha ő a maga részéről késedelmes. Ha a vételár még esedékessége előtt vesztene értékét, úgy az eladó mégis kénytelen lenne e felfogás szerint szállítani; a gazd. lehetetlenülésnek tényelemévé válnék a vevő késedelmé. E helytelen felfogást a Kúria elutasította magától: V. 4861/1922., kelt 1923. április 10-én (MD. 1923. 59.); cf. V. 7576/1922., kelt 1923. november 8-án (ugyanott 60.).

⁸² K. I. 2576/1922. (MD. 1923. 101.): «az által, hogy (az ellenfél) fizetési készségét el nem fogadta, a koronának azóta való értékcsökkenéséből eredő károsodását egyedül önmagának tulajdoníthatja.» — Cf. V. 7945/1922. (MD. 1923. 107.) in fine. — IV. 5773/1922. (HD. 1924. 11. II.). — Pk. V. 334/1921. (PD. 1921. 51.). — VII. 6992/1923. (1924. márc. 4-én, KJ. 1924. 51. sorsz.).

⁸³ Pl. K. I. 4244/1922. (MD. 1923. 100.): «Kizárólag felperesek mulasztásának tudható be, hogy kötelesrészüket... a gazdasági viszonyok kedvezőtlen alakulása előtt nem érvényesítették.» In concreto 23 évig vártak vele. — K. IV. 6737/1922.: «az egy évi és négy havi perindítási késedelem hátrányos következményeit a felperesnek magának kell viselnie», ellenben a perindítás utáni értékromlás megtérítendő. (KJ. 1924. 25. sorsz.)

⁸⁴ Mint pl. Gaár (Já. 1923. 134.) helyeseli. «A hitelező mulasztása nem terhelheti az adóst többszolgáltatással» — mondja. Csak hogy éppen az a döntő szempont, hogy az a «több» nem több, hanem

delem meglététől.⁸⁵ Ha egy kereskedő árút vásárol 100,000 K-ért, azt átveszi és három havi hitelt kap a fizetésre, a három hónap alatt pedig a papirkorona értékének harmadára esik: nézetem szerint csakúgy méltányos őt 300,000 K fizetésére kötelezni, ha a 90., mint ha a 91. napon jelentkezik fizetésre. S ha fizetést egyáltalán nem ajánl fel, az eladó pedig egy évig nem perli: úgy hiszem, az egyéves «perlési késedelem» dacára helyes a valorizált vételárhátralékban marasztalni. Az átvett árúk reális értéke, ha még megvannak, vagy az érték bevétt pénz, amellyel ésszerűen továbbgazdálkodhatott, a későbbben rosszabb pénzzel fizető vevőnek mindenképp lehetővé teszik a felértékelt összegben fizetést. A pénzromlás nem a vétkeesség következménye, s a vétkeiséget csak az általa okozott⁸⁶ kár viselésével kell egybekapcsolni.⁸⁷

Vannak persze kivételek bizonyos vonatkozásokban. Amíg pl. a bírói letét papirkoronaokban létezik, addig a kellően letett papirösszegnek a letétben elértéktelenedését nyilván viselni tartozik az, aki hitelezői késedelmével a letétre okot adott. Vagy ha az ügylet maga olyan, melynél a bekövetkező pénzromlással már kalkuláltak (hetipénz; «minden rövidlejáratú kereskedelmi hitel»?), úgy a pontosan fizető adóstól természetesen nem lehet valorizálást követelni. Helyeselni lehet azt is, hogy ahol *mérlegelésre* kerül a dolog (bírói mérséklés mérve, valorizációs kulcs megválasztása stb.), ott szigorúbb elbánásban részesüljön a vétkes, mint a vétlen.

Elvileg azonban a valorizációt nem szabad vétkeességi következménynek tekinteni. Amiből folyik, hogy gyökerében helytelen dolog lenne a valorizáció alóli amnesztia is, («akik eddig nem fizettek, azokat nem kell sújtani, csak az ezután késedelembe esőket vagy abban megmaradókat»), amire sokszor mutatkozik hajlam. (Pl. az 1923: XXXIX. tc. 6. §-át magyarázták úgy is, hogy az addig — 1923. dec. 16-áig — felmerült valorizációs igényeket a törvény visszahatólag kizárta, — amire nézetem szerint⁸⁸ a helyes értelmezés a törvényben nem található alapot, csak az amnesztia-hajlandóságot.)

Az osztrák Oberster Gerichtshofnak közismert véleménye⁸⁹ is jórészt⁹⁰ azért fogta meg rosszul az egész valorizációs kérdést, mert kiindulásul a késedelmi (vétkeességi) szempontot választotta.⁹¹

A vétkeességi szemlélet a valorizáció ügyében a tényállási oldalról nézése ugyanannak, amit a joghatások felől a kártérítési szemlélettel néznek. Úgy fogják fel, hogy aki pénzzel tartozik, az annak értékcsökkenése miatt ugyan *elvileg nem* köteles megtérítést adni (mert hisz «korona = korona»), de *kivételesen*, ha t. i. vétkes (késedelmes a fizetéssel), mégis köteles a hitelező kárát megtéríteni, mintahogy minden más vétkes magatartásnak is ez a következménye.⁹² Kártérítés pedig annyit jelent, mint: abba a helyzetbe hozni a hitelezőt, amelyben lenne, ha adósa kellő időben fizetett volna.

Itt aztán kétfelé ágazik e gondolatmenet. Az egyik felfogás tényleg ki akarja nyomozni *in concreto*, hogy hát milyen helyzetben lenne a hitelező: mit *tett volna* (pl. mit vásárolt volna) a kellő időben megkapott pénzzel, amit így nem tehetett, — illetve mit *nem tett volna* meg abból, amit így tenni kényszerült (pl. mit nem adott volna el vagyontárgyaiból), — s ha ilyen *concretumokat* nem sikerül bizonyítani, azt következteti, hogy *nincs kár*. Ez az Oberster Gerichtshof által elfogadott és «kon-

ugyanannyi. — K. V. 3958/1922.: «Ha a követelés késedelmes érvényesítése a hitelező mulasztására vezethető vissza: a pénz vásárlóerejének időközben beállott romlása nem eshetik az adós terhére». (MD. 1923. 62., 1923. február 13-án.) Hasonló 1923. április 12-én VI. 5831/1922. sz. alatt (ugyanott 63.).

⁸⁵ Erdemben ugyanígy Frigyes, Jtk. 1923. 124. sub VIII.

⁸⁶ Ez összefüggésre utal K. IV. 1443/1922. (HD. 1923. 8.).

⁸⁷ Eddig is már a visszajáró vételárelőleget az eladó elvileg valorizáltan köteles megfizetni, ha nincs is késedelembe (mint azt Frigyes, Jtk. 1923. 143. I. utolsóelőtti bek., kiemeli). Bár akad ellentétes, helytelen kúriai ítélet is, mely szerint csak a késedelemtől kezdve valorizáltan. Fentebb 78. j.

⁸⁸ Bj. III. 47.

⁸⁹ 1923. márc. 8-án, Præs. 830/1923. sz.

⁹⁰ Más hibái: cf. fenti 94. j.-et.

⁹¹ Cf. Löw L. cikke Jtk. 1923. 11. sz. — Én, Já. 1923. 210. skk.

⁹² Bubla, KJ. 1924. I. sz.: «Valorizáció az adós késedelme esetében.»

krét kár» néven jelzett felfogás,⁹³ melyet (talán az osztrák példára) egyidőben a Kúria is hangoztatott.⁹⁴ A másik felfogás szerint elég «in abstracto» (aranyban, index szerint stb.) megállapítani, mennyivel ér azóta kevesebbet a pénz: ez a differencia a megtérítendő kár.

Az első felfogás a legnagyobb mértékben impraktikabilis; az a bennerejlő vélelem, hogy a hitelezőt nem éri azzal kár, ha később, leromlottan kapja meg a pénzt: szöges ellentéte az élettapasztalatnak; ha a valorizációt erre a probatio diabolica-ra utalják: egyszerűbb nyíltan megtagadni. Egyedül helyes⁹⁵ az «absztrakt kár» rendszere,⁹⁶ legfeljebb oly kiegészítéssel, hogy a ni mutassa ki az adós, miszerint az ő késedelme a hitelezőt nem károsította, mert az a kellő időben megkapott pénzt úgyis valorizálatlanul tartotta (pl. kasszájába zárta) volna. Bírói gyakorlatunk igen túlnyomóan «absztrakte» valorizál.

A vétkességi szemlélet voltaképp átmeneti fázisa, s a teljes kifejtéstől visszafelé nézvést: tökéletlen foka a valorizációs rendszer kifejlődésének. Schematikusan így sorakoznak az egyes felfogások a negatív pólustól a pozitívig:

(1.) «Korona = korona»: egyáltalán nem lehet valorizálni, még vétkes nemfizetés esetén sem, — nemcsak az absztrakt, de a konkrét kár erejéig sem.

(2.) Ob. Gerichtshof: elvileg ugyan nem, de vétkesség esetén lehet valorizálni, — nem ugyan az absztrakt, de a konkrét kár erejéig.

(3.) Kúria (többnyire): elvileg ugyan nem, de vétkesség esetén lehet valorizálni, — és pedig az absztrakt kár mértékében,

(4.) Ahogy helyeselném: mindenesetre valorizálni kell, még vétlen adóssal szemben is, az «absztrakt kár» (a pénzromlási fok) mértékében.

XII.

18. A pénzromlásra vonatkozó magánjogi szabályozásnak nem kell jus cogensnek lennie. A felek szerződő hatalmában maradjon, hogy maguk között a valorizációt tegyék-e igazsággá, vagy (pl. eladó maga is valorizálatlan hitelt élvez s ennek egy részét át akarja adni vevőnek) a «korona = korona» rendszerét.⁹⁷ Hangsúlyozni kell, (bár paradoxnak hangzik, hogy ez szükséges,) hogy lehessen a pénzromlás figyelmen kívül hagyására is érvényesen szerződni. Vagyis hogy a vonatkozó jogszabályok közül nemcsak a nemvalorizálók, de a valorizálók sem kényszerítők. Pl. a gazdasági lehetetlenülésről le is mondhatson előre az eladó.⁹⁸

Esetművészet aztán az elbírálásban annak a határnak (előreláthatóság, «méltányosság», «célszerűség») megtalálása, amelyig a felek előrediszponálása megáll, s amelyen túl mégis csak megdől, mert az időközi változás meghaladja azt, amennyit a szerződés helyesen feltételezhetett és elintézhetett. Olyan szabályrendszert, amely az esetszerű elbírálást feleslegessé tehetné, nem tudok elképzelni.⁹⁹

Különösen pedig szabad kezdet kell hagyni a feleknek a valorizációs kulcsok (Zürich, dollár, index stb.) és módok (heti koszt-pénz) megválasztásában.¹⁰⁰ Régi jogszabályok (évi 8%-os kamatmaximum, amennyiben az 1923:XXXIX. tc. után még mindig

⁹³ Konkrét ügyben hozott határozat ez alapon: Já. 1913. 266. sk.

⁹⁴ «... nem tűnik ki, hogy a felperes oly tényeket előterjesztett volna, amelyek azt bizonyítanák, hogy a felperest kár érte és amelyek alkalmasak volnának arra a következtetésre, hogy az adós fizetési késedelme és a hitelezőnek támadt kára közt okozati összefüggés léteznék». (K. VII. 5509/1922, 1923 jún. 6-án; Gaár cikkében Já. 1923. 182. sk.) — «Vizsgálandó... az, hogy merült-e fel s mily kára felperesnek?» (K. IV. 7166/1922, 1923 október 24-én, KJ. 1924. 5. sorsz.)

⁹⁵ A megtérítés mérvére nézve. Az alapra nézve ez is szűk, mert hisz előfeltételezi a vétkességet.

⁹⁶ Cf. Gaár, most id. helyen. — Frigyes, Jtk. 1923. 147. — Dr. K., Jtk. 1923. 103. fent.

⁹⁷ Löw L., Já. 1923. 142. 2. bek.; ugyanott 66. 2. bek. inf.

⁹⁸ A gazdasági lehetetlenülés kifogását előzetes megállapodással érvényesen ki lehet zárni: K. II. 1649/1922. (1923 nov. 18., HD. 1924. 12.) — Vagy pl.: Béremelés szerződéses előre-kizárása érvényes (1918-ban kötött szerződésről volt szó): K. VI. 418/1921., Jtk. 119. ut. bek.

⁹⁹ Hasonlóan Almási, Jtk. 1920. 179. sub 6. — Sebestyén a HD. épp id. 1924. 12. j.-ében.

¹⁰⁰ Aminthogy az életben a legtarkább klauzulák járják (kötveleveleken, számlákon).

fennáll,) vagy akár nem-magánjogi célú újak (koronában közkötelező számítás) nem alkalmazandók valorizáció-lehetetlensítésre;¹⁰¹ a valorizáció bizonyos útjainak elvágására érthető tételek egyáltalán megszorítólag értelmezendők a magánjog területén, minthogy contra rationem juris privati vannak.

XIII.

19. Az általánosabb kérdések után egyes jogintézményekre térve át, ezek közt elsősorban a békeszerződési «valorizáció» intézménye érdemel említést, honnét a terminus technikus elterjedt. Ennek fő tartalma¹⁰² tudvalevőleg az, hogy magyar felek régi koronaobligációit a háború kitörésének időpontjával (akkori paritáson) átváltoztatja az érdekelt entente-fél (hitelező vagy adós) államának valutájára, melyben aztán az obligáció változatlan névértékkel exisztál tovább. (Notabene az entente-valuta nemcsak kirovó, de lerovó is lesz.) Lényegében tehát ez az intézmény nem valorizáció a szokott értelemben, hogy t. i. a pénzérték állandóságát per absolutum garantálni akarná (pl. aranyban vagy más internacionális értékben), mert nem a pénzromlást általában zárja ki, csak a magyar¹⁰³ pénz romlását. Az illető entente-pénz értékvesztését (kb. 65%-ot a francia franknál, 97%-ot a leinél stb.) el kell viselnie a hitelezőnek. A békeszerződések valorizációs intézményén a mai valorizációs szemlélet már messze túl van.

XIV.

20. Idegen valutában való kötelemvállalás a legegyszerűbb és legszokottabb módja a kereskedelmi életben a valorizációs kikötésnek. Ezen a ponton judikaturánk maig fenntartotta — szakszerű irodalmi támadások dacára¹⁰⁴ — valorizáció-ellenes állásfoglalását. A KT. 326. §-ának második bek.-ét az ítéletek arra használják, hogy az eredetileg idegen valutában kirovott pénztartozásba a lejárat napján¹⁰⁵ a magyar papirkoronát helyettesítsék be kirovónak.¹⁰⁶ Ami épp az ellenkezője a pénzromlásnál helyes magánjogi eljárásnak, s annál feltűnőbb olyan rendszerben, melyben már a tisztán magyar koronában létező pénztartozások valorizációja is erősen terjed.¹⁰⁷ A kirovónak papirkoronára változtatása gazdaságilag egyszerűen egyet jelent az adósság nagy, legtöbbször: nagyobb részének az elengedésével.¹⁰⁸ A KT. 324. §-a körül felmerült contrarietas gazdasági jelentősége szintén az, hogy kísérlet történt ezen tartozáselengedést újabb területekre áttérjeszteni.¹⁰⁹ Viszont elkerülheti a bíróság a kötelemmérséklő eredményt, ha effektívvé értelmezi a valuta-kikötést, amire a különböző valutáknál néha nem egyenlő a hajlandóság.¹¹⁰

¹⁰¹ Helyes alsóbírói gyakorlat pl., hogy a koszt-pénzkikötés, bár évi több 100%-os «járulék»-ra vezet, érvényesíthető: mert lényegileg nem kamatra, hanem a korona-elértéktelenedés rizikójának prémiumára irányul. Fent 45. j., lent 127. j.

¹⁰² Behatóbban: «Trianoni magánjog» c. tanulmányomban, Bj. 1923 febr. füzet, 112. skk.

¹⁰³ S a többi békeszerződés a német, osztrák stb., egyszóval: a legyőzött állami...

¹⁰⁴ De akadt több védője is a kúriai állásfoglalásnak. Pl. Szladits (a 108. j.-ben citált helyen). — Pro és contra felszólalások pl. Löw Loránd Jtk. 1919. 14. szám, König u. o. 16. szám, Sichermann Frigyes Jtk. 1920. 12., 20. sz., Kohner Jtk. 1920. 14. sz., Kovács Jtk. 1922. 59. sz., König Jtk. 1922. 87. sz., Proszwimmer Bj. II. 191. skk., Sömjen Jtk. 1922. 179. sz. (a külföldi gyakorlat összeállítása). Olasz döntés (a kúriaival ellentétes): Szladits, Bj. I. 248. sub 1.

¹⁰⁵ Némi korrekтура: a hitelező által adott halasztás esetén ennek a lejáratá napján. (K. VII. 1962/1922. és IV. 4120/1922.: «miután halasztás esetén a tartozás lejáratá a halasztás napjáig kitolódik»; KJ. 1923. 86. és 87. sorsz.)

¹⁰⁶ Cf. «Szokol és osztrák korona» c. értekezésemben sub 1. (MJé. 1923. 7—8. sz.)

¹⁰⁷ Baumgarten, Já. 1923. 170. és 1924. 46.

¹⁰⁸ Szladits (Jtk. 1921. 82.) ezt így stilizálja: «a Kúria gyakorlata tagadhatatlanul bizonyos kedvező, védvamszerű hatást gyakorol a magyar adós védelmére...»

¹⁰⁹ Pl. Schuster: «A KT. 324. §-a» (Jtk. 1924. 7. szám) végén: «Csonka-Magyarországon... ez a kérdés nemcsak az illetékesség, de főképp a valuta szempontjából fontos...» stb.

¹¹⁰ Márka-favorizáló határozatok (még abból az időből, amikor a márka magasabban állt): Jtk. 1921. 72. II. negyedik bek.; ugyanott 120. I. utolsóelőtti bek. Szokol-effektivitás? Összeállítottam több döntést: «Szokol és osztrák korona» sub 4. (MJé. 1923. 9. sz.)

Hogy a feleket egyáltalán nem érdeklik a végtelen és subtilis jogi viták, amelyek e pontok körül folynak, az természetes; a feleket csak az érdekli, hogy lehet-e egy 1000 szokos vételárat valami címen 500 vagy 100 szokol egyenértékével kiegyenlíteni. De azt hiszem, hogy ezek a jogi viták magát a jogot sem érdeklik túlságosan. A jogrend az életre kihatásáért, praktikus horderejéért létezik, nem fogalmi levezetésekért.

Az idegen valuták körüli vitában a lényeg: a valorizáció hiánya. Pusztán abban, hogy a dollártartozásból lejáratkor papirkorona-tartozás lesz (KT. 326. §. második bek.?), még akkor is ha a vételárat hitelező ellenfél telephelye New-York (KT. 324. §.): elvégre lehet igaza annak, aki ezt állítja; pusztán ebben nincs is semmi sérelem a hitelezőre nézve! A sérelem ezen értelmezéseknek a «korona = korona»-elvvel egybekapcsolásából áll elő. Ha t. i. a lejárat napján kiszámított papirkorona-egyenértéket valorizáltan fizetletnek meg: a hitelező ilyen értelmezés mellett is megkapná azt, ami őt gazdaságilag megilleti.

Természetesen közelfekvő (a felek vélelmezhető akaratának legmegfelelőbb) az, hogy ilyen a priori idegen valutában kirovott pénztartozásnak a lejáratától szükségessé váló valorizálásában érték-hordozóul épen az az idegen valuta választassék. Vagyis a valorizáció technikai keresztülvitele még az esetben is visszahozza kirovóul az idegen valutát, ha a KT. 326. §. második bek.-ének az lenne a helyes értelmezése, mely ezt a valutát, a «lejárat napján»-nak szó szerinti értelméhez ragaszkodván, eliminálja kirovói szerepéből.

Ott, ahol az idegen valuta maga (aranyértékben) jelentékenyen emelkedett — szokol —, helyesíthető annak stabil érték-mérővel (de nem papirkoronával!) helyettesítése: tehát pl. svájci franknak kirovóul beállítása. Amit eléggé nem dicsérhető iniciatívával megtettek alsóbíróságaink.¹¹¹ Amely judikatura jogot érez magában a felvalorizálásra, teljes erkölcsi jogosultsággal bír az indokolt levalorizálásra is.

Viszont, amely idegen valuta maga is esett (pl. német vagy lengyel márka), annál épúgy helyes a tartozás összegszerű növelése, mint a magyar papirkoronánál. Ha a pénzromlás internacionális baj, úgy a valorizáció internacionális orvosság. A köztudatban még nincs kellően elterjedve az a felismerés, hogy idegen valuta nem eo ipso egyjelentőségű az értékállandósággal: törvény is (1923:XXXIX. tcikk 4. §.) esik ebbe az elnézésbe; ¹¹² mindazáltal a jobban informált juris ratióknak kell érvényesülnie a téves vélekedéssel szemben.

21. Idegen valuta kikötésével rokon a kurzusgarancia. Vagyis, hogy magyar (papir-)koronában vállalom a kötelezettséget, de úgy, hogy abból legalább x idegen valutaösszegnek (amennyivel t. i. szerződéskor egyenlőértékű az eredeti koronaösszeg,) a tényleges fizetéskor leendő egyenértékét kitevő quantumot fogok fizetni. «Tartozom 100,000 K-val 0-20-as zürichi kurzus garantálása mellett.» (Teljesen egyjelentőségű evvel: «de legalább 200 svájci franknak a fizetéskor leendő egyenértékével.») Ha fizetésig a zürichi jegyzés 0-10-re esett: 200,000 K-t kell fizetnem. Ha ellenben fizetéskor a magyar pénz Zürichben magasabb, pl. 0-40: csökkentetlenül meg kell fizetnem a 100,000 K-t, holott belértékben most már 50,000 K tesz annyit, mint a kurzusgarancia vállalásakor a 100,000 K.

Felületes látszatra a kurzusgarancia a papirkoronát (amely mindenesetre lerovója és addig, amíg relációja a másik valutához nem romlott, kirovója is,) több tiszteletben részesíti s a magyar adósra könnyebb valami, mint az egyenesen idegen valutában való kötelemvállalás. Valójában a dolog fordítva áll: a kurzusgarancia a legterhebb az adósra. Mert míg idegen valuta kikötésénél a belföldi pénz javulása nem hárít külön terhet reá, addig kurzusgaranciánál ez a körülmény belértékben növeli adósságát. Az egyszerűen papirkoronában vállalt kötelemnél pedig ugyan szintén viseli az adós a papirkoronaemelkedésnek a terhet, csak hogy viszont élvezi a korona esésének bene-jét, ami a kurzusgaranciánál szintén ki van zárva. A kurzusgarancia féldoldali valorizálás: megvédi a hitelezőt a papirkorona értékcsökkenésétől, de nem védi meg az adóst a papirkorona értékelkedésétől. Aki 1000 svájci frank effektív fizetésére kötelezte magát, az

mindig 1000 frankot fog fizetni; aki 500,000 K-t kötelezett 0-20-as jegyzés garantálásával (ami = 1000 svájci frankkal), az legalább 1000 frank, de esetleg 1200 vagy 2000 frank értékét fogja fizetni.

Kurzusgaranciánál két kirovó áll az obligációban olyként, hogy mindig a terhebb érvényesüljön. Ez az egybekapcsolás az, amit contra bonos mores-nek vélek, bár külön-külön a két pénznem bármelyikének kikötése aggálytalan.¹¹³

Ha nem lett volna annyira túlnyomó a korona esése és annyira ritka kivétel az emelkedése: a praxisban hamar kiérlelődött volna a kurzusgarancia aggályosságának a tudata. Addig persze, amíg in concreto a korona változatlan vagy esik, nincs vele praktikus baj.

XV.

22. Ahogyan a KT. 326. §-ának uralkodó értelmezése a papirkoronában valorizálatlan hitelezést kényszeríti rá olyanokra, akik ezt nem szándékolták: van számos más olyan jogszabály is, amely stabil pénz mellett helyes volt és valorizációval egybekapcsolva ma is elviselhető lenne, de jelenleg helytelenül funkcionál annál fogva, hogy nempénzbeli obligációknak pénzbéltételére s azután valorizálatlanul hagyására, tehát nullifikálására használják fel.

Igy a fedezési kényszer, a kárenyhítési kötelem,¹¹⁴ amelyet olyképp fognak fel, hogy a károsított saját pénzén pótolja a kárt s azután az erre kiadott összeget hajtsa be perrel az ellenfelel — valorizálatlanul.¹¹⁵ Realiter tehát: viselje kárának 80 vagy 95%-át maga és örüljön, ha az ellenfelel annak egyötödét vagy egy-husadát megveheti.

Ennek az elintézményesedése pl. az a szabály, hogy kölcsönadott zsákot, ponyvát, hordót stb. bizonyos idő (zsáknál 90 nap¹¹⁶) múlva le kell fedezni, ha vissza nem adják. Ami ártalmatlan lenne, ha aztán a fedezeti vételárat kellően valorizálva kellene megtérítenie a zsákokat elvesztő, esetleg jogosulatlanul megtartó ellenfélnek. Ennek híján a szabály helytelen.

23. Aki elveszett, tönkretett, reáharult, kisajátított stb. dolgot (beruházásért, egyéb kárért) köteles a megfosztottnak bármily okból is kártérítést adni: természetesen csak látszatellenértéket nyújt, ha valamely az ő tényleges fizetése előtti messzi napon létezett egyenértékét szabad valorizálatlanul fizetnie.¹¹⁷ Aminek megengedése a pénzromlás előtti jognak különböző pénzreváltoztató szabályai folytán erős tendenciák voltak s vannak még ma is. Mégis az életereje egyre későbbi időpontok felé tolja a pénzzé-értékelés napját.¹¹⁸ Helyes itt is csak az lehet, ha a tényleges fizetésig szakadatlanul kizáratik a papirkorona kirovói szerepe, — más szóval: bizonyos fokig eo ipso helytelen a

¹¹³ A Kúria (VII. 3683/1922., KJ. 1923. 54. sorszám) in concreto érvényesnek fogadta el a szokos kurzusgaranciát, anélkül, hogy a fent kifejtettekbe bekapcsolódott volna. Erről behatóbban «Szokol és osztrák korona» c. cikkemben 5. alatt (MJé. 1923. 9. sz.). A Reichsgericht állásfoglalásáról cf. Szladits, Jtk. 1921. 83. sub 4.; én, Já. 1923. 120.

¹¹⁴ Bírói gyakorlat: Szladitsnál, Já. 1923. 159. harmadik bek. Újabb: K. II. 2308/1922. (1923. ápr. 18., MD. 1923. 97.); IV. 6063/1922. (1923. jún. 21-én, MD. 1923. 98.). Van ellenkező, helyesebb is: VII. 5452/1922. (1923. jún. 5-én, HD. 1923. 67.): «A zálogtartó jogtalan ténye folytán tulajdonától megfosztott adós fedezeti vételt eszközölni nem volt köteles».

¹¹⁵ További pont az, hogy az ellenfél természetesen húzza az eljárást s nem esik nehezebbre valami alaptalan, de mégis cáfolatra szoruló védekezést előterjeszteni stb. Nem kell félnie: az adósnak a perben védekeznie szabad (K. II. 2608/1921., Jtk. 1922. 72.); «aki jogával él, az ebből másra háruló kárért nem felelős, kivéve, ha ezt nyilvánvalóan (!) csak (!) károsítás céljából, — minden egyéb cél és érdek nélkül (!) — teszi, vagyis a joggal visszaél. Alperes azonban, amikor . . . jogorvoslatokkal él, ezzel a saját érdekét vélte (!) előmozdíthatónak. Kártérítéssel tehát nem tartozik . . . » (K. II. 1950/1921., MD. 1922. 84. — Cf. I. 6773/1922., 1923. jún. 20-án, MD. 1923. 99.) — Ellenkező, de óvatos VI. 6767/1922. (1923. szept. 13., MD. 1923. 120.).

¹¹⁶ Pl. K. IV. 431/1922. (HD. 1922. 102.). — IV. 3405/1922. (KJ. 1923. 18. sorsz.). — Eltérő: A zsák elvesztéséről értesülés ideje az irányadó (pl. K. IV. 219/1923., KJ. 1924. 27. sorsz.).

¹¹⁷ Mindjárt a kár elkövetésekor pénzre átmenni? «állandó bírói gyakorlat» mondja pl. a K. (IV. 4640/1921., Jtk. 1922. 56.) Szerződésesszégéből eredő kárösszegeknél hasonló: V. 4438/1922. (MD. 1923. 77.). Régibb ily értelmű osztrák gyakorlatról Rakonitz (Já. 1922. 230.): «A korona értékromlása teljesen illuzóriussá tette az összes kártérítési pereket» stb. — Újabb osztrák gyakorlat: pl. Auslandsrecht, 1923. 269.

¹¹⁸ Cf. pl. Almási, Jtk. 1922. 115. 32. j.

¹¹¹ Bpesti törvényszék Mándy-tanácsa, 7. P. 39,498/1922. (KJ. 1923. 10-11.; cf. u. o. 41.). Budapesti Tábla I. 1422/1922. (Jtk. 1923. 63.)

¹¹² Bj. III. 52. második bek.

tényleges fizetést megelőző bármely időpontban eszközölt értékelés, ha onnét kezdve valorizálatlan marad a nyert összeg.¹¹⁹

Annak, hogy a valorizáció végig keresztülvitessék, több technikai lehetősége van. Egyik a naturálmarasztalás, ahol annak helye van¹²⁰ (természetesen ki van ez zárva pl. kisajátítási ellenértéknél, beruházás-megváltásnál, míg könnyen lehetséges pl. helyettesíthető ingóságok elvesztése esetében): itt gazdaságilag voltaképp a kérdéses dolog maga az értéktartó, amit csak az leplez, hogy ugyanaz a lerovó is, úgy hogy nem kerül külön sor a kirovó vizsgálatára.¹²¹ Másik mód lenne a kérdéses dolognak a tényleges fizetéskor leendő egyenértékét megítélni, ami azonban csak ritkán (teszem: tőzsdei jegyzéssel bíró dolgoknál) eléggé likvid marasztalás, máskülönben impraktikabilis. Harmadik lehetőség: átértékelni bármilyen időpontban pénzre s az így nyert összeget értékállóan (pl. aranyban, zürichi értékű koronában) kifejezni.¹²² In concreto e modalitások nem egyjelentőségűek; pl. oly periódusban, amikor az árnívó aranyban emelkedik, jobban jár a hitelező, ha in natura itéli neki a kártérítést, mintha a kártételkori aranyértékben. E szempont a pénz stabilizálása után is jelentős marad. Legmértányosabb mindenkor, amikor csak lehet, a naturál-megtérítés útjára terelni az ügyet; ahol ez nem megy, más megfelelő valorizációval élni; a papírkorona-összeggé változtatás feltétlenül kerülendő, mégoly késői értékelési Stichtaggal is.¹²³

24. Mutatják az előző példák, hogy a stabil pénz világában helyes volt minden olyan jogszabály, amely a dologtartozásokat pénzesíteni (XV.), a külföldi pénzben fennállókat belföldi pénzben fennállókra átváltoztatni (XIV.) igyekezett, — mert a pénzobligáció likvidebb, könnyebben kezelhető volt a dologszolgáltatá-

¹¹⁹ Pl. K. 3082/1921. (MD. 1922. 87.): beruházás megváltása nem a beruházáskori névösszegben — ez helyes —, hanem a *haszonbérlet lejáratkoriban* — ez helytelen: maga az ítélet mondja, hogy az átvett beruházás «ma» — t. i. az ítélethozatalkor — «ennél is jóval többet ér.» Mért kapja haszonbérbeadó ajándékba a többletet? — Hasonlóan III. Rp. 4544/1922. (Jtk. 1923. 6—7.) nem a beruházáskori, hanem a *szemle-foganatosításkori* értékben marasztal, s maga mondja: «... az átveendő ház ma már mindenesetre többet ér...» — A bérlő beruházása elvileg valorizáltan váltandó meg K. V. 5032/1922. szerint, mely azonban a keresztülvitelről közelebbit nem mond. — A per alatti szakértői becslései ideje: pl. K. II. 317/1921., MD. 1921. 54.; VII. 5050/1921., MD. 1922. 62.; cf. az ennek végén összeállított eddigi gyakorlatot 1918-tól fogva. — Pk. II. 4007/1922., Jtk. 1923. 7., kisajátítási ügyben. — IV. 5455/1922., Jtk. 1923. 7., ahol a szakértői szemlét a másodfokú bíróság foganatosította. — IV. 2668/1922. KJ. 1923. 65.: «... az általános magánjognak az a szabálya...», hogy a károsult rendszerint annak az értéknek a megtérítését igényelheti, amellyel az elveszett tárgyak az elveszésről szerzett *értesülés* idejében birtak» stb., a lefedezési kötelezettség miatt; csak akinek nincs pénze a lefedezésre, igényelheti az értékemelkedést is (éppígy IV. 6417/1923., 1923. dec. 12-én, HD. 1924. 9.), — másszóval akinek van pénze, köteles azt a neki kártérítéssel tartozó ellenfélnek valorizálatlanul kihitelezni. — A központi gazdasági bíróság 100 q szemet az alperes által történt *felhasználáskori* értékben ítél meg, «mivel ennél nagyobb értékkel nem gazdagodott» (240/1921. Jk. 1923. 48.), — Bútorok «mai értékét» ítéli meg (592/1921., Jk. 1923. 43.), ami nyilván az *ítélethozatalkori* összeget jelenti.

¹²⁰ Helytelenül általánosságban K. VI. 3888/1922. (MD. 1923. 54.): «A kárvallott nem követelheti az elpusztított dolgoknak újakkal pótlását.» — Helyesen II. 2103/1932. (MD. 1923. 87.): A kártérítési felelősség az eredeti állapotba visszahelyezés elvéből folyólag kiterjed az elpusztult helyettesíthető dolgokért ugyanazon fajú dolgoknak természetben való szolgáltatására is.

¹²¹ A központi gazdasági bíróság 20 q búzát természetben ítél vissza az időközi (több éves) nagy áremelkedés dacára (798/1921., Jk. 1923. 47.).

¹²² A károkozáskori egyenérték felvalorizálandó a pénz belső ereje (vásárlóereje) csökkenésének arányában (tehát index szerint?): K. IV. 5455/1922. (MD. 1923. 16. és HD. 1923. 5.). De csak «a fellebbezési tárgyaláson előterjesztett keresetfelemelés» idejéig vitte keresztül. — Kisajátítási ellenértékről Pk. V. 4442/1922. (1923. jún. 15-én, MD. 1923. 94.): A becslés idejében megállapított összeg helyett az annak a *fizetés teljesítésekor* megfelelő értékű (azaz valorizált) összeget kell szolgáltatni. A határozat határozatlan annyiban, hogy a valorizációs érték hordozót nem nevezi meg: az indokolás szerint «számszerűleg csak a fizetések teljesítése idején lesz helyesen meghatározható» a kártalanítási összeg.

¹²³ Cf. A kérdéshez: Frigyes, Jtk. 1922. 124. sub. IX.

lásra irányulónál s a honi pénz likvidebb az idegennél. Ellenben a pénzromlás világában, ahol a pénzobligáció csak a valorizálás munkóján tud úgy-ahogy járni: az ellenkező a helyes. Amely kötelemnek nem a papírkorona a kirovója, azt örömmel meg kell hagyni annak, ami, — hisz ahol a priori papírkoronában létesül egy kötelem, ott éppen *keresni kell* számára valami más értéktartót, hogy életképesse legyen. A «los von der Krone» elve lehet államfinanciálisan káros, de a magánjog területén feltétlenül hasznos.

XVI.

25. A «tisztá pénztartozás», főleg a kölcsönből¹²⁴, takarékbetétből¹²⁵, folyószámlaviszonyból eredő, tornyosítja állítólag a legnagyobb «fogalmi nehézségeket» az általános valorizáció ellenében.¹²⁶

«Jogászatlan» metódusomnál fogva ezeket a *fogalmi* nehézségeket nem vagyok képes felfogni. Nem látható be, hogy ha valaki 1910-ben 15 évi lejáratú kölcsönt vett s abból teszem birtokot vásárolt, mért ne fizethetné azt a kölcsönt felértékelve vissza, — már akár biztosította jelzálogilag, akár nem.

Mások a kölcsön- és hasonló tartozásoknál a *realis* nehézségeket.

Elsősorban az, hogy a *lejáratig* leendő koronaromlást az utolsó években adott kölcsönöknél és egyéb hitelknél túlnyomólag kalkulációba vették. Sokszor a kamattal egybefoglalt rizikó-prémiumot kötötték ki (kcsztpénz¹²⁷, havi 10—20% «haszonrészesedés»¹²⁸); máskor rejtettebb az ellenszolgáltatás. A megfizetett vagy legalábbis alaposan megfizetettnek vélelmező pénzromlást nem lehet per valorisationem másodszor is megfizettetni. Non bis in idem áll ilyenkor az adós javára, és a hitelezőre nézve ezenfelül: volenti nulla injuria. Takarékbetételnél s hasonló követeléseknél, melyeket bármely pillanatban fel is vehetett a hitelező¹²⁹, még erősebb az utóbbi tekintet.

De természetesen ezek csak a pénzromlás tudatának elterjedése után (1921., 1922. óta) *adott* hitelekre volnának vonatkoztathatók. Kevésbé az akkor már elértéktelenedett s jórészt épp emiatt, a valorizáció vártában, meghosszabbított hitelekre (fel nem vett régi betétek). — És csak a lejáratkor (felmondásra stb.) tényleg visszafizetett összegekre. A késedelemről, annak kezdőpontja szerinti belső érték alapján, ezek a szempontok sem akadályozzák a valorizációs igény érvényesítését.

A pénzromlás *előtt*, vagy kezdeti stádiumaiban adott, hosszabb lejáratra szóló (pl. amortizációs) kölcsönök s általában minden olyan pénztartozás, amelyet hitelezője esedékessé nem tehetett, vagy érvényesíteni egyébként akadályozva volt: még az óvatosabb felfogás szerint is valorizálhatók.

Másik reális nehézség: a hitelek társadalomgazdasági szövevénye; az, hogy az adósoknak nagy kategóriái (pl. bankok, takarékpénztárak,) hivatásszerűleg továbbhitelezték a kapott pénzt, még pedig — legalábbis régebbi években — szintén a valorizáció kikötése nélkül. Amíg a végső adós valorizálatlanul fizethet, többnyire a közbelső sem képes felértékelésre.

Ami különösen a *jelzálogos tartozásokat* illeti: ezek krassz példája a «korona = korona» életbeli helytelenségének. A «fedezeti elv» itt kiáltva kínálkozik a valorizáció alapjául és mértékül.¹³⁰ Nem kell a közismert statisztikai adatokat idézni a felértékelés hiányában e téren végbement nagy vagyonátvándorlásokról. A városi ingatlanoknál egyébként itt volt a legmértányosabb oka a házbérek alacsonyan-tartásának¹³¹: ez a kormányintézkedés nagyban-egészben annyit jelentett, hogy továbbította

¹²⁴ «A kölcsönösszeget illetőleg a hitelező a visszafizetés idejében beállott értékcsökkenés kifogásával rendszerint nem élhet»: K. VI. 6162/1921. (HD. 1922. 70.). Hogy mi a kivétel a «rendszerint» alól, arról az ítélet hallgat.

¹²⁵ A betét nem valorizálható: K. IV. 4484/1921. (HD. 1922. 27.). Az ottani indoklás ellen Almási Jtk. 1922. 113. a 6. j.-ben.

¹²⁶ Erészben a bpesti ügyvédi kamara felterjesztése sem mer valorizációt kérni (Jtk. 1924. 10. II. 3. bek.).

¹²⁷ A kcsztpénz e felfogása pl.: König, Jtk. 1923. 38. és 47.; Frigyes, u. o. 124.; pestvid. tvszék vádtaácsa 3259/1923. sz. alatt, Jtk. 1923. 54. sk. Fent 45. és 101. jj.

¹²⁸ Amely de jure kamatjellegű: K. II. 4842/1921. (HD. 1922. 103.).

¹²⁹ Ezt a szempontot döntőnek ismerték el a békeszerződési valorizáció kizárására az angol megbízottak: Bj. I. 187. negyedik bek.

¹³⁰ Beck S., KJ. 1923. 55.

¹³¹ Fent 22. j.

a lakók tömegéhez a háztulajdonosok amortizációs vagyonszapóródásának egy részét. Természetesen csak durva átlag-igazsággal, mert a reá nem szoruló lakókat is kedvezményezte s a «teher»mentes, tehát tőkenyerességet nem hozó házak tulajdonosait is sújtotta.

Németországban a jelzálogterhek felvalorizálása hosszú harc után megkezdődött, és pedig a Reichsgericht határozatával¹³², nem törvényhozási úton. 1924 febr. 14-én aztán a kivételes hatalomra alapított rendelet avatkozott a kérdésbe¹³³, mely szerint főbb vonalakban: A pénzromlás folytán elértéktelenedett jelzálogos követelés (és általában minden *vagyonbefektetésül szolgáló* követelés: kölcsön, betét, életbiztosítás, záloglevél is,) elvileg felvalorizálandó. És pedig maga a *dologi* megterhelés elvileg csak eredeti aranyértékének 15%-ára, a *személyes követelés* azonban esetleg «az általános szabályok szerint», tehát többre is. (Kivéve a kölcsönkötvényeket, melyek csak 15%-ra.) Ami a kulcsot (a 15%-ot) illeti: az adós saját vagyoni helyzetére utalással annak további mérséklését kérheti, a hitelező nem kérheti emelését. Jogfenntartás nélkül már kiegyenlítésül elfogadott összegeket valorizálni nem lehet. Fizetni csak 1932-ben kell. Az állam az adósoknak a pénzromlásból szerzett nyereségéből *adó*t szed (ez már 1924-től esedékes); az egész szabályozás *adóügyi* rendeletben foglaltatik! Érdekes, de érdemben ki nem elégtű, a hitelezőkre nagyon méltánytalan és a kérdés nyugvópontonra-juttatására egyáltalán nem alkalmas szabályozás.¹³⁴

(Bef. köv.)

Dr. Blau György.

Kártérítés a vasúti fuvarozási jogban.

Pénzünk vásárlóerejének évek hosszú sora óta tartó állandó és soha el nem képzelt mértékű csökkenése folytán bíróságaink ítélkezésében megnyilvánuló az a felfogás, amely a koronát nem csupán törvényes fizetési eszköznek tekinti, hanem azt egyúttal változatlan értékű értékmérőnek is elfogadja, a vasúti fuvarozási ügyleteken alapuló, legtöbbször évekig húzódó kártérítési perekben elfogadhatatlan eredményekre vezetett.

Kiindulva a V. Ü. Sz. 88. §-ának abból a rendelkezéséből, amely szerint: «Ha a vasút a fuvarozási szerződés alapján az árú elveszéseért vagy hiányáért kártérítést köteles nyújtani, azt a rendes kereskedelmi értéket, ennek hiányában azt a közönséges értéket tartozik megtéríteni, mellyel az ugyanazon fajtajú és minőségű árú a feladás helyén abban az időben bírt, mikor az árú-fuvarozásra felvételre, bíróságaink az e szakaszra alapított kártérítési perekben csaknem kivétel nélkül annyi magyar koronát ítélnek meg kártérítésül, amennyi magyar koronával a feladás idején és helyén az elveszettel azonosfajú és minőségű árú értéke kifejezhető volt.

Igaz ugyan, hogy elvéve akadunk olyan ítéletekre is, amelyek a vasutat a fizetésben való vétkes késedelem folytán a koronaromlás okozta kár megtérítésére is kötelezik, de a fizetésben való vétkes késedelemnek a nagyobb kár megtérítésének alapjául elfogadása a károsultakon csak igen ritkán segít.

A fizetésben való vétkes késedelmet ugyanis bíróságaink csak ama kivételes esetekben állapítják meg, amelyekben már a kár keletkezésekor nemcsak a kártérítési kötelezettség, hanem a kár összege is vitán kívül áll és ahhoz, hogy a vasutat a korona értékesökkenése okozta kár megfizetésére kötelezzék, még ily esetekben is megkivánják azt, hogy a károsult ne legyen sokkal gazdagabb a templom egerénél.

Mert helytelenül alkalmazva azt a jogszabályt, hogy károsodása keletkezését és folyását más rovására tétlenül nézni senki jogositva nincs, hanem köteles mindent megtenni, ami a kár elhárítására vagy csökkentésére szükséges, bíróságaink következetesen elutasítják a pénz vásárlóerejének csökkenése miatt támasz-

tott nagyobb követelést, valahányszor úgy találják, hogy a károsult anyagi eszközei elégségesek voltak arra, hogy az elveszett árút annak elvesztéséről történt értesülésekor új vásárlással pótolja.

Nincs sokkal kedvezőbb helyzetben a károsult azokban az esetekben sem, amidőn a kár a vasút szándékos eljárása vagy vétkes gondatlansága folytán keletkezett, mert bár a V. Ü. Sz. 95. §-a értelmében «mindazon esetekben, midőn a kár a vasút szándékos eljárása vagy vétkes gondatlansága folytán keletkezett, a teljes kárt kell megtéríteni», a bírói gyakorlat szerint a félnek a korona értékesökkenése okozta nagyobb kár megtérítése iránti igénye alaptalan, ha módjában volt a kár keletkezése idejében az elveszett árút új beszerzéssel pótolni.

Igy azután megtörténhetett, hogy a károsult fél a vasúti fuvarozás közben elveszett egész kocsirakomány szénküldeményért oly összeget kapott kártérítésül, amelyért annak felvételekor 50 kg szenet sem vásárolhatott, hogy egy egész kocsirakomány bor elveszte miatt megítélt követelés alig érte el néhány liter bor vételárát s hogy egy métermázsa kávéért kapott kártérítési összegért a károsult alig vehetett magának 10 dekát. És így tovább. A példák száma kimeríthetetlen.

Első tekintetre úgy tűnik fel, hogy ez a bírói gyakorlat szükségzerű következménye annak a felfogásnak, amely érthető óvatossággal oldja meg a valorizáció kérdéseit, de közelebbről nézve a dolgot, nyilvánvalóvá lesz, hogy ezekben a perekben nincs is szó valorizációról úgy, hogy azok a bírói határozatok, amelyek a nagyobb kár megtérítése iránti követelés elutasítását «megfelelő jogszabály hiányával» indokolják a V. Ü. Sz. 88. §-ának idézett rendelkezését félreértik.

E szakasz a feladáskori érték megtérítésére kötelezi a vasutat és világos rendelkezése nem egyeztethető össze azzal a felfogással, amely szerint a vasút nem tartozik többet fizetni annyi koronánál, amennyi a feladás idejében ezt az értéket kifejezte. Az idézett szakasz félre nem érthető szövege szerint a feladás ideje nem a korona vagy más valuta értéke szempontjából, hanem az árú értéke szempontjából jön tekintetbe. A jogszabály a vasutat a feladáskori érték megfizetésére kötelezi anélkül, hogy egyetlen szót is szólna arról a valutáról, amelyben ez az érték kifejezhető.

A bírói határozatok összezavarják az árú értékének fogalmát a pénz értékének fogalmával. Helott a pénzérték állandósága mellett is emelkedhetik az ár (gondoljunk csak az áraknak a béke idején is tapasztalt változásaira), viszont a pénz vásárlóerejének csökkenése okozta áremelkedés még nem értékelkedés is egyúttal. Csak a feladás idejét követő értékelkedés az, amelynek érvényesítését a V. Ü. Sz. 88. §-a kizárja, ellenben a pénzérték csökkenése folytán bekövetkező áremelkedés nem lehet akadálya annak, hogy a vasút a feladáskori — sokszor nem is emelkedett — érték megtérítésére köteleztessék.

Nem szorul bővebb magyarázatra, hogy az a bírói döntés, amely a vasutat néhány, majdnem értéktelen pénzjegy fizetésére kötelezi, sérti azt a jogszabályt, amely szerint a vasút *érték* megtérítésére volna kötelezendő. Ma, amikor a korona vásárlóereje a feladás idejébéli korona vásárlóerejének talán 10,000-ed részére csökkent, természetesen sokkal több korona szükséges a változatlan érték kifejezésére. Ez azonban nem lehet akadálya annak, hogy a károsult megkapja azt az értéket, amelyhez való jogát a V. Ü. Sz. 88. §-a elismeri: a feladáskori egész értéket.

A feladáskori egész értékkel pedig természetesen pótolni lehet az elveszett egész mennyiséget, ha annak értéke — ami természetesen nem azonos a magyar koronában kifejezett árral — a feladás ideje óta nem változott. Már pedig köztudomású, hogy az áremelkedések túlnyomó részének egészben vagy részben nem az árú értékének növekedése, hanem a korona vásárlóerejének csökkenése az oka.

Támogatják a kifejtettek helyességét a vasúti árufuvarozás tárgyában Bernben 1890 október 14-én létrejött nemzetközi egyezmény rendelkezései is.

Ezen egyezmény 34. cikke a V. Ü. Sz. 88. §-ával egyezően a feladáskori érték megfizetésére kötelezi a vasutat, 27. cikke pedig választási jogot enged az igényjogosultnak a tekintetben, hogy követelését az első vagy azon vasút ellen érvényesítse, amely az árút a fuvarlevéllel legutoljára átvette vagy pedig azon vasút ellen, amelynek vonalán a kár keletkezett.

A mi bírói ítéleteinkben kifejezésre jutó felfogás szerint a vasút által fizetendő kártérítési összeg nagysága aszerint igazod-

¹³² V. 31/1123. sz., 1923 nov. 28-án. DJZ. 1924. 1—2. sz. 57. skk. Bő kivonat: Bj. III. 60. sk. Cf. a német jelzálogkölcsön-valorizáláshoz a Proszwimmernél (Bj. II. 186. skk.) olvashatókat is.

¹³³ DJZ. 1924. 175. skk. és Mügel u. o., 182. skk.

¹³⁴ Mügel most id. helyen. — A Richterverein am Reichsgericht előre tiltakozott a birodalmi kancellárnál a tervbevevett szabályozás ellen, mert a Reichsgericht elvi jelzálogvalorizáló állásfoglalását megfelelő alapnak s a további részletes kiépítést bírói útra hagyandónak tartotta (DJZ. 1924. 202—3.). A Reichsgericht a hitelezőre kedvezőbb állásponton volt, a kormányrendelet adó és fiskust favorizál.

nek, hogy az igényjogosult a feladó vasút vagy a más valutájú országban lévő leadó vasút, avagy végül a megint más valutájú országot átszelő kárt okozó vasút ellen lép-e fel. Már pedig az az érték, amelyet a vasút kártérítésként szolgáltatni tartozik, nem lehet különböző aszerint, hogy a jogosult a fuvarozásban részes vasutak melyikénél szólalt fel, melyiket perli és melyik teljesíti a fizetést.

Annál kevésbé lehet különböző ez az érték, mert bármelyik vasút is teljesíti a fizetést a vasutak egymásközi visszereseti jogát szabályozó 47. cikk szerint végeredményben az a vasút viseli a kárt, amely azt okozta, ha pedig a kár egy vagy több vasút vétkességére, mint okra bebizonyíthatólag vissza nem vezethető, akkor a fuvarozásban részes összes vasutak felelősek ama tiszta fuvardíj arányában, amely a fuvarozás szabályszerű lebonyolítása esetén rájuk esett volna. *Dr. Szmétán László.*

Tulajdonjogi kérdések az értékpapírüzlet korában.

Dr. Kovács Marcel a Jogállam 1923 november—decemberi füzetében és dr. ifj. Nagy Dezső pedig jelen folyóirat f. é. 4. számában szönyegre hozták a tőzsdei értékpapírüzletnél a tulajdonjog átszállásának és evvel kapcsolatban az eladó fedezeti és kielégítési jogának kérdését. Miután nézeteink a hivatkozott cikkről véleményétől részben eltérnek és a kérdés nagy jelentőségénél fogva minél alaposabb megvitatást érdemel, a következőkben kívánunk e kérdéssel foglalkozni:

A gyakorlatban az értékpapírvétel túlnyomólag olyképen játszódik le, hogy a fél vételi megbízást ad a bankárnak, aki a megbízást mint önszerződő fél teljesíti és az ilykép átengedett papirokat a fél részére letétben tovább őrzi. Az ügylet tehát három fázisú: vételi bizomány, eladás, letét. Az egyszerűség okából induljunk ki a species-vételtől (pl. sorsjegy), amikor a vétel tárgya szükségképen egyedileg meghatározottatik. Az első kérdés, vajjon a bizományos önbelépési értesítése által megszűnt-e teljesen a bizományi viszony és átalakul-e teljesen az ügylet közös adás-vétellel olyképen, hogy a felek immár kizárólag a kereskedelmi vételre vonatkozó határozmányokat alkalmazhatják. A nézetek eltérők. Az uralkodó vélemény azonban affélé az igenleges vélemény felé hajlik, melynek értelmében azon időponttól, hogy a bizományos a felet arról értesíti, hogy a megbízást saját számlára teljesíti, a bizományi ügylet megszűnt és a felek csak mint eladó és vevő állnak szemben. Ezen nézetre támaszkodva a tulajdonátszállás kérdésénél nem az vizsgálendő, hogy a megbízó hogyan szerzi meg a vételi bizományt a tulajdonjogot, hanem az, hogyan a vevő az eladóval szemben. A KT. erre nézve nem intézkedik, de bizonyos, hogy nem elég — mint a Code civil területén — a consensus, hanem szükséges egy külön jogi cselekmény, traditio is. Ennek módjai különbözők és közülük tartozik a constitutum possessorium, amely a jelenleg tárgyalt esetben a tulajdonjog megszerzésének általános módozataként jelentkezik. Az általános magánjog szerint nem szükséges, hogy azon körülmény, hogy az eddigi tulajdonos immár idegen számlára bírlalja a tárgyat, kifelé feltűntessék, hanem elégséges ezen változás bizonyíthatósága is. A jelenleg tárgyalt esetben általában a számszámjegyzék elküldése és a letétszámlán való elismerés tekinthető a constitutum possessorium létesítésének, megjegyezvén, hogy külön elfogadási nyilatkozatra a vevő részéről nincs szükség, miután ez már a vételi megbízásban bennfoglaltatik.

A letéti értesítéssel kerül tehát eszerint az ügylet a harmadik fázisba. Az adás-vétel helyébe most már a letét lép. A tulajdonjog kérdése a szem előtt tartott species-vételnél nem vitás. A vevő a tulajdonos, az eladó csak letéteményes, de viszont gyakorolhatja ex lege a megtartási és kikötés esetén a zálogjogot.

Kérdés azonban, hogy az egyedileg körülírt értékpapírok letétbe helyezése minden esetben jár-e azon joghatással, hogy a vételi ügylet helyébe a letét lép. Dr. Kovács Marcel szerint ezen joghatás csak akkor áll be, ha a vételár már kifizetett, míg ha nem, úgy az eladó továbbra is ezen pozícióban marad és így gyakorolhatja a KT. 352. §-ában felsorolt jogokat. Ugyanazon aktus tehát a KT. 352. §-ában említett átadást tartozás esetén nem létesíti, míg fizetés esetén igen. Azt hisszük, hogy ezen tétel ily ridegen nem áll meg, miután a tulajdonjog átszállásának, a jogi értelemben vett átadásnak nincsen köze ahhoz, hogy a vevő

fizetett-e vagy sem. Ha ő nem is fizetett, azért a tárgy neki jogilag átadható és ily esetben vételár-hitelezés forog fenn, amikor azonban a KT. 352. §-a már nem alkalmazható, hanem az eladó csak a vételárát a késedelmi kárral együtt követelheti. Következik ebből az is, hogy ha a jogilag már átadott árú az eladó bírlalatába kerül, úgy azt felhasználhatja ugyan esetleg fedezetül, de a KT. 352. §-ára újból vissza nem térhet. A letétbehelyezés pedig úgy értelmileg, mint gazdaságilag a jogi átadásra ad vélelmet; ha tehát az eladó ennek ellenére a letétbehelyezést nem átadásnak, hanem csak rendelkezésre tartásnak akarja tekinteni, úgy azt valamiképen kifejezésre kell juttatnia. Ha azonban az eladó az ú. n. bankárrendeletben meghatározott készpénzfizetés melletti értékpapírkereskedő, kinek hitelt nyújtania tilos, a vélelem amellett szól, hogy letétbehelyezés esetén is a vételárral adós vevőre a tulajdonjogot átruházni nem akarja. De az esetek messze túlnyomó többségében, az ú. n. lombardviszonyok körében, midőn az eladó a vevőt a vételárral folyószámlán terheli meg, nyilván azon akaratát juttatja kifejezésre, hogy a vételártartozás a folyószámla alkatrészévé válik és így annak keretében válik esedékessé, míg a papírok ex nunc átmennének a fél tulajdonába, természetesen az eladó fedezeti jogával terhellen.

A species-vétel eddig tárgyalt esetében — mint látjuk — a tulajdonjog átszállásának kérdése különösebb nehézséget nem okoz, holott kényes problémává válik ez a genus-vétel sokkalta fontosabb esetében. A fentebb említett három fázis közül az első, t. i. a vételi bizomány nem mutat fel semmiféle különbséget és ez itt is befejeződik a bizományos önbelépési nyilatkozatával. A most sorra kerülő második fázis: az eladási ügylet azonban már lényeges eltérést mutat fel, mert hiányozni fog a vétel tárgyát képező értékpapír egyedi megjelölése. Kérdés most már az, hogy az ennek hiányában fennforgó genus-vételnél mikép történik a vevő részéről a tulajdonjog megszerzése. Bizonyos az, hogy általában az eladó épúgy, mint a bizományos a fentebb említett constitutum possessorium útján csakis olyan módon ruházhatja át az eladott és bírlalatában megmaradt árú tulajdonjogát, ha ez utóbbi kifelé kellőképen specializáltatik. «Handelt es sich nicht um eine, von vornherein bestimmte Spezies, so ist gehörlige Spezialisierung des Gegenstandes erforderlich; die Ware muss durch besondere Bezeichnung kenntlich gemacht, die Wertpapiere müssen mit besonderen Umschlägen oder besonderer Inschrift versehen sein oder die Nummern der, dem Kommittenten zugesagten Wertpapiere müssen in den Handelsbüchern des Kommissionsnähers gebucht werden.» (Staub—Pisko, II. kiadás.)

Az esetek túlnyomó többségében értékpapírok eladásánál a specializáció teljesen hiányzik, amennyiben az eladó az átengedett értékpapírokat csupán faj és mennyiség szerint jelöli meg és így nem lehet az előfeltételek hiányában azon zárótétel elől sem elzárkózni, hogy a vevő a letétbehelyezésről szóló pusztán értesítés útján tulajdonjogot nem szerzett, hanem a tulajdonjog továbbra is az eladónál marad. A vevőt obligatorius igény illeti az árú kiszolgáltatására és a letétbehelyezés által csupán azon változás áll elő, hogy ezen igény őt most már nem ex empto, hanem ex deposito, még pedig ex deposito irregulari illeti meg. A német bankok a Depotgesetz némely később tárgyalandó intézkedésének ellensúlyozásaképpen általában kikötötték, hogy a megbízó vevőt csupán a megfelelő genus-szolgáltatásra irányuló költelmi igény illeti meg. Bár tehát a felek akarata letéti viszony létesítésére irányul, mégis a törvényes tényállás be nem töltése okából a szándékolt joghatás nem jelentkezhetik és így a depositum szabályai nem szorosan, hanem csak per analogiam alkalmazhatók. A tulajdonjogi helyzet tehát a felek között nem változott ugyan, de mégis fontossággal bíró jogalapváltozás állott elő, amelynek novatorius hatása többek között abban is rejlik, hogy az eladó a KT. 352. §-ára többé vissza nem térhet.

Hogy áll már most a vételi ügylet folyamánként jelentkező irregularis letét esetében a hitelező fedezeti igénye? Miután az árú az adós tulajdonába soha nem ment át, a hitelező arra nézve sem megtartási, sem zálogjogot nem gyakorolhat. «Am depositum irregulare, überhaupt an schuldigen Genusleistungen findet ein Retentionsrecht nicht statt, den Forderungen können kompensiert, aber nicht retiniert werden.» (Staub—Pisko, II. kiadás.) Beszámításról hasonmóság hiányában nem lehet szó és így ez esetben más konstrukció még pedig az ú. n. visszatartási jog nyújt megnyugtató megoldást.

Ez utóbbi nem egyéb, mint kifejezője a viszonyos kötelmek körében létező azon jogi helyzetnek, hogy eltérő megállapodás hiányában egyik fél sem köteles mindaddig szolgáltatni, míg a másik az ellenszolgáltatást kézen-közön nem teljesíti.

A visszatartási jog tehát nem egy támadó, hanem csak védelmi fegyver, amely nem hozza közelebb a hitelezőt a kielégítéshez, hanem csupán a status quo-nak fenntartását biztosítja. A visszatartási jog tulajdonképpen nem egyéb, mint az ellenfél teljesítési igényével szemben jogalap az exceptio non adimpleti contractus, illetve obligationis contrariae érvényesítésére. Alapfeltételt képez tehát a dolog természeténél fogva a szolgáltatások jogalapbeli azonossága, a közöttük fennforgó connexitas. Természetesen nem csupán egy konkrét jogügylet szolgáltatásai között állhat fenn ezen connexitas, hanem ez különböző jogügyleteket is átfoghat, amennyiben ez a felek közötti összeköttetés természetéből következik. Ilyen connexitas forog fenn a folyószámla- és letétviszony között. Úgy a felek intenciója, mint az általános érvényű évszázados kereskedelmi szokás szerint a letét- és folyószámlaviszony olyan szoros összefüggésben van, hogy egyik a másik nélkül meg nem szüntethető és így a kettő jogi megítélés szempontjából széjjel nem választható. A folyószámlaviszony hitelezője tehát adósával szemben, aki a letétszámlán hitelező, a kiszolgáltatási igénnyel szemben visszatartási jogot gyakorolhat mindaddig, míg a folyószámlaviszony kiegyenlítés útján meg nem szűnt. Ezen jogot a hitelező azonban csak a közvetlen adósával és az ő jogán fellépő harmadik személyekkel, de nem a foglaltató hitelezőkkel szemben érvényesítheti és így védelmi pozíciója nem oly biztosított, mintha a megtartási jog illett volna meg.

A folyószámlaviszony keretében tehát a hitelező az irregularis letétből folyó kiszolgáltatási igény teljesítését a folyószámlaviszonyból eredő követelések teljes kiegyenlítéséig megtagadhatja.

Ezen visszatartási jog a folyószámlahitelezőt ex lege a letét- és folyószámla-ügylet viszonyossága alapján illeti meg és így annak létesítéséhez külön kikötésre szükség nincsen. További kérdés tárgya most már az, hogy a depositum irregulare szerződési megállapodás alapján képezheti-e és miképpen zálogjog tárgyát. Az általános magánjogi és kereskedelmi jogi szabályok szerint a zálogjog létesüléséhez a felek consensusán kívül azon dologi jogcselekmény szükséges, hogy a tárgy az adós birtokából a hitelező birtolatába jusson. Szükségképi előfeltétel tehát, hogy a zálogtárgy, mielőtt a hitelező birtolatába került, az adós birtokát képezze, habár ezen birtok, mint a constitutum possessorium esetében, az adóst csakis jogi értelemben illette meg. A genus-vétellel kapcsolatos irregularis letét esetében azonban a birtoknak az adósra való, bár jogi értelemben vett átszállása sem történt meg és így a hitelező az általa változatlanul birtokolt tárgyra zálogjogot nem is szerezhethet. A bankok — számolva ezen nehézséggel — üzleti határozmányaikban olyképp intézkednek, hogy az adós nem csupán a banknál levő értékeint zálogosítja el, hanem egyúttal a bank ellen fennálló mindennemű követeléseit is. Ezen követelések közé tartozik a genericus letéti igény is és így ez is a hitelező fedezetét képezi. Igaz ugyan, hogy az elzálogosítás kifejezése nem precíz és nem fedi teljesen a jogi szóhasználatot, de nyilvánvaló lévén, hogy a felek a vonatkozó követeléseket is fedezetül le akarván kötni, a használt kifejezést nem a betűszerinti értelemben, hanem a felek ezen akaratára szerint kell elbírálni és érvényre juttatni. Avval, hogy az adós a hitelezővel szemben fennálló követeléseit zálogszerűen fedezetül leköti, két jogot óhajt a hitelezőnek biztosítani: a) a hitelező nem tartozik a fedezetül lekötött szolgáltatás körében teljesíteni, mint az adós az övét (visszatartási jog) és b) a hitelező az adós késedelme esetén jogosítva van saját szolgáltatását mintegy kényszerlikvidáció útján pénzzé tenni és ilyképpen az adós tartozásával beszámítás útján elszámolni. (Kielégítési jog.) Az evvel kapcsolatos sajátos kérdésekkel most bővebben nem foglalkozva mindenesetre elfogadhatjuk tényként, hogy illetően fedezeti lekötés a hitelezőnek zálogszerű jogot biztosít és így túlmegegy a pusztán visszatartási jogon.

A hitelező fedezeti joga, bár irregularis letét forog fenn, erősebb azonban azon esetben, ha a letét tárgyát nem a hitelező engedte át az adósnak, hanem az adós közvetlenül adta át a hitelezőnek. Ezen esetben ugyanis a tárgy az adós birtokából került a hitelezőhöz és így a megtartási és zálogjog ezen lényeg-

ges kelléke teljes egészében fellelhető. Igaz ugyan, hogy a hitelező nemcsak birtokjogot, hanem tulajdonjogot is szerez (pignus irregulare), de ezen plus nem lehet akadálya annak, hogy a hitelező ugyanolyan jogokat ne érvényesíthesse, mintha csupán a birtolat illett volna meg. A hitelező tehát a gyűjtőletétbe helyezett értékpapírokra gyakorolhatja a lejátság esetén ex lege a megtartási és külön kikötés esetén a zálogjogot.

A teljesség kedvéért, részben kiegészítve dr. ifj. Nagy Dezső hivatkozott cikkét, megemlíti még, hogy Németországban egy 1923. nov. 21-diki rendelet a Depottörvény megváltoztatásával azon könnyítést tartalmazza, hogy az értékpapírkereskedő az eladott papírokat csupán faj és mennyiség szerint tartozik könyveiben feljegyezni és számjegyzéket megbízójának csakis azon esetben tartozik adni, ha ezt a megbízó kifejezetten kéri. Viszont az eddigi jogállapottal szemben még írásbeli külön megállapodás útján sem zárható el a megbízó a számjegyzék követelésének igényétől. Szükség volt ezen intézkedés felvételére azért, mert korábban általában szokásos volt, hogy a bankok generalis nyilatkozatot kértek ügyfeleiktől, melyben azok a számjegyzék elküldéséről lemondanak. A most hivatkozott német rendelet, tudatában annak, hogy a számjegyzék el nem készítése folytán a vásárolt értékpapírok az eladónál genus-letétbe kerülnek, azon további intézkedést is tartalmazza, hogy a bizományos csődje esetén a megbízót, aki a maga részéről kötelezettségeinek eleget tett, a bizományos csődtömegében elfekvő értékpapírok közül az őt bár csak fajlag megilletőkre külön kielégítési jog illeti meg. Több megbízó egymás között egyenlő rangsorban érvényesítheti ezen jogot és a csődbíróság a megbízók érdekeinek védelmére külön gondnokot is rendelhet ki. A német rendelet ugyan a vételi bizomány esetéből indul ki, de intézkedései ad maiorem érvénnyel bírnak azon esetre is, ha a genus-letét nem vételi bizomány, hanem a gyűjtőletétbe való helyezés útján keletkezett.

Azt hisszük, nálunk sem ártana hasonló törvényi intézkedés, hogy ezen komplikált matéria körében az ügyfélnek legalább is kardinális jogai lehetőleg biztosíttassanak.

Dr. Rapoch Géza.

Állag és jövedelem.

I. Az az anyag, aminek az összegyűjtésével és rendszerbeszedésével megpróbálkozom, a magánjog — bátran mondhatnám: a jog — általános részének a jogtárgyakról szóló fejezetébe tartozik. Vannak személyjogi és vagyonjogi jogtárgyak; most csak az utóbbiak fontosak. Ezek közé tartozik: a dolog, a követelés, a monopóliumok, a természeti erő (1907: III. tc. 2. §.). Ezekből az elemekből alakulnak a magasabbfokú jogtárgyak: a dologösszeség (vagy tágabban: jogösszeség), valamint a jogösszeségnek egy magasabbrendű formája: a *vagyon*, amely már nemcsak jogok, aktívumok, hanem egyúttal passzívumok, kötelezettségek összessége is.

Szászy-Schwarznak a jogi személyekről írt könyve a mi jogi köztudatunkba is belevitte a vagyon mellé az *alvagyon* fogalmát; Szászy-Schwarz könyve kimutatja — bár nem ez a mű lényege és nem is ez az, ami őt az addigi irodalomtól megkülönbözteti, de a mi szempontunkból ez a fontos — hogy az egységes vagyon — mondhatnók: keresztkben — alvagyonokra oszlik fel. Hogy a hasonlatot folytassam: a vagyont nemcsak keresztkben, hanem hosszában is fel lehet osztani és pedig *állagra* (törzsvagyonra) és *jövedelemre*. A vagyon fogalma tehát megkülönböztetendő a törzsvagyonétól, a vagyonnak csak egy része a törzsvagyon, de a része a vagyonnak a jövedelem is; — jövedelem alatt itt egy jogalany összes jövedelmeinek egységgé összeforrott egészét értem.

II. Lássunk egynéhány példát arra, midőn a jog különbséget tesz állag és jövedelem között.

1. Vannak esetek, amidőn a jövedelemnek és az állagnak más-más a jogosultja. Ilyen a haszonélvezet, valamint annak ex lege esetei: az özvegyi jog, a hozomány, a nő által a férjnek kezelés végett átadott vagyon (412. E. H.); a haszonélvezővel egyenlő helyzetben van a hitbizományi birtokos és az előörökös, valamint a Bsz. és a BGB. szerint az örökség eladója az eladás pillanatától. A közszerzemény helyzete a különvagyonéval szemben szintén ilyesféle; Grosschmid ismeretes parcmiája szerint a közszerzemény haszonélvezője a különvagyonnak. A BGB. 1525. §-a szerint is az eingebrachtes Gut gyümölcse a Gesamtgut-ba kerül.

Az 1921 : XLIV. tc. 171. §-a a vagyonszármazás szempontjából a haszonélvezővel egy kalap alá vonja a kikötmény és egy pár közjogi természetű jövedelem : a lelkeszi és a tanítói javadalom jogosultját is. A haszonélvezet szabályai így módon analógia útján több jogintézményre nyernek alkalmazást és ezáltal bizonyos általánosabb jellegű is. Ezért nem csodálkozhatunk azon, ha a végrehajtási törvény összetéveszti a jövedelmet az annak kiaknázására hivatott jogintézménnyel és az ingatlan *jövedelmére* vezetett végrehajtás helyett az ingatlan *haszonélvezetére* vezetett végrehajtásról beszél ; hasonló hibába esik az 1920 : XXXVI. tc. 87. §-a is.

A haszonbérleti jogi helyzete az ebben a dolgozatban tárgyalt elvek szempontjából a fentemlített dologilag jogosult személyekével azonos. Más, tisztán kötetmi hatású szerződések is teremthetnek oly helyzetet, amelyben valamely vagyontárgy vagy vagyon állaga és jövedelme másé. Gyakran előfordul a következő eset : Eladnak egy ingatlant, de a szerződési joghatás létrejötté feltevéhez van kötve. Amíg a feltétel bekövetkezik, az eladó nem kapja kézhez a vételárat — amely bankletétben van — de megkapja a kamatokat vagy ha a vételárért értékpapírokat vásároltak, a szelvényjövédelmet.

Vannak jogintézmények, amelyek a jövedelemnek nem egészét, hanem csak egy részét ragadják meg. Ilyen a *használat*, amely a jövedelemnek akkora részére terjed ki, amekkorára a használatnak a maga és családja szükségleteinek fedezésére szüksége van. Az apa csak a jövedelem *feleslegét* kapja meg (Gyt. 16. §.), vagyis a *tiszta* jövedelemnek azt a részét, amely a gyermek tartásának és neveltetésének költségein felül fennmarad. Ugyaníly helyzete van az anyának is, ha gyermeke vagyonát számadás nélkül kezeli. (Gyt. 35. §., utalással a 16. §-ra.)

2. A hitelező rendszerint adósa vagyonának úgy állagából, mint jövedelméből kereshet kielégítést ; néha azonban a hitelező csak az egyik ellen fordul, máskor pedig az adós valamely vagyonnak csak állagát vagy pedig csak jövedelmét élvezi. (1923 : VII. tcikk 69. §. 5. p.). Azokról az esetekről, amidőn a jog elsősorban a jövedelmet, az állagot pedig korlátozottan bocsátja a hitelező rendelkezésére, más összefüggésben lesz szó.

Ha a hitelező az ingatlannak nemcsak állagából, hanem jövedelmeiből is kielégítést kíván, ezt külön kell kérnie és az eljárás szabályai is mások. (Vht. 208—213. §§.) A zárlatot is külön lehet vezetni az ingatlan állagára és külön a jövedelemre. (Vht. 247. §.), ugyancsak a hagyatéki zárlatot is. (Ö. e. 92. §.) Lefoglalható az iparüzlet jövedelme is, amelyet a 11. sz. J. E. H. indoklása élesen megkülönböztet az iparüzlethez tartozó vagyontárgyaktól, sőt — mondhatnánk : köztük — az iparüzleti jogtól is. Az azután megint más, hogy a csupán az állagra bekebelezett végrehajtató esetleg a jövedelemből is előbb kap kielégítést, mint az a hitelező, aki csak a jövedelmet foglaltatta le (Vht. 211. §.) ; viszont az a végrehajtató, aki csak a jövedelemből keresett biztosítást, az állag valamennyi hitelezőjének kielégítése után az állagból is részesedik. (Vht. 212. §.) Bizonyos köztartozások úgy az állagra, mint a haszonélvezetre vezetett végrehajtásnál előnyös kielégítésre tarthatnak számot (1923 : VII. tc. 74—75. §§.) ; voltaképp nehéz megérteni, hogy miért előnyös valamely tétel csak az állag és nem egyúttal a jövedelem felosztásánál is — és viszont.

A jövedelem nemcsak végrehajtás útján, hanem ügylet, elzálogosítás révén is szolgálhat fedezetül. Az 1918 : XXII. tc. 5. §-a szerint az a közalkalmazott, aki a Pénzügyi Központtól kölcsönt vesz fel, tartozik a P. K. javára hivatali járandóságait zálogul lekötöni. A 74. sz. T. Ü. H. szerint a terhelési tilalommal korlátozott forgalmú ingatlan «haszonélvezetére» «a zálogjog bejegyzésének mind végrehajtás útján, mind ezen kívül helye van» ; már az 1920 : XXXVI. tc. 87. §-ának második bekezdésén alapuló terhelési tilalom esetleg a jövedelemre is kiterjedhet.

3. A társasági viszony tartama alatt a társtagok csak a jövedelemből kérhetnek részt, míg az állagot magát csak a társasági viszony megszűntével oszthatják fel. Ezt az elvet a K. T. 163. §-a a részvénytársaságra kifejezetten kimondja.

4. Az 588. sz. E. H. (Kúria 4150/1914. Magánjog Tára 1923, 62. old.) szerint a leszármazó köteles részébe (valószínűleg a felmenőbe is ; az életben a leszármazóknak való ajándékozás szokott előfordulni) csak az örökhagyó által előre adott vagyon állagának az értéke számítandó be, nem pedig annak jövedelmei is. Viszont a 296. sz. E. H. szerint a megajándékozottra rótt tartás

csak akkor tekinthető vissztehernek (és tehát : akkor vonandó le a kötelesrészbe betudandó mennyiségből, bár ez a körülmény más vonatkozásokban is jelentős lehet), ha a jövedelemből nem fedezhető. Az elvi határozatnál precízebb : (akkor és *annyan* vonandó le...) Kúria P. I. 1620/1922, Mjogi Dtár 1923, 44. eset és P. I. 1561/1922, Magánjog Tára 1923, 26. eset.

5. Végül, de nem utolsó sorban : a jövedelem egész más adók alapja, mint az állag (jövedelmi, kereseti, nyereségtöbbletadó, vagyonadó, illetékegyenérték, vagyonszármazás). Illetékjogi különbségek, pl. : 1920 : XXXIV. tc. 16., 34., 80. §§.

III. Az elmondott példák, azt hiszem, meggyőzően illusztrálják, hogy a jövedelem fogalma nemcsak nemzetgazdaságtani, hanem egyúttal fontos dogmatikus fogalom is.

A jövedelem keletkezhetik munkából és keletkezhetik valamely jövedelmet hajtó vagyon vagy vagyontárgy (a magángazdaságtani értelemben vett tőke, *Petrzyczky* : Die Lehre vom Einkommen, II. 35.) bírásából. Az utóbbi csoportba tartozik a nemzetgazdaságtan szerint a tőkekamat, a földjáradék és (talán) a vállalkozói nyereség is. A munkából és a tőkéből származó nyereség megkülönböztetése sokszor (pl. a vállalkozói nyereségnél) nehéz. A nehézség oka az, hogy (több vagy kevesebb) munka szükséges a vagyonból származó jövedelem húzásához is ; viszont megfordítva : a munkásnak is van (igen sokszor) egy ásója vagy kalapácsa, azaz : tőkéje.

A magánjognak a vagyonból húzott jövedelemre van egy általánosan ismert fogalma : a *gyümölcs* (fructus). A B. G. B. és a Tervezet szerint a gyümölcsnek van egy felsőbb fogalma : a *haszon*. (Bsz. 344. §., B. G. B. 99. §. : *Nutzung*.) Haszon : a dolog vagy jog használásából származó előny ; haszna tehát szintén csak dolognak (jognak, vagyonnak) lehet, vagyis a haszon fogalma semmivel sem közeledik a gyümölcs fogalmától a jövedelem fogalma felé. Az Indoklás (II. 55—57.) foglalkozik a «jövedelem» szóval is, amelyet azért nem tart kielégítőnek, mert a «jövedelem» szó szubjektív, az illető magánjogi alany szempontjából szemlél ; a ház jövedelméről senki sem beszél, csak a tulajdonoséről. Azt hiszem, mai nyelvérzékünk már nem tartaná ezt a kifejezőmódot hibásnak. A mi értelmünkben vett általános jövedelemfogalommal sem a Tervezet, sem a B. G. B. nem foglalkozik, habár a szó maga itt-ott (pl. Bsz. 34. §.) felbukkan.

A gyümölcs fogalmának ez az egyeduralkodó a római jogra vezethető vissza ; Rómában a rabszolgaüzemelés mellett kevés jelentősége volt a munkából származó jövedelemnek. Ma is kétségkívül vannak jogszabályok, amelyek kizárólag a vagyonból húzott jövedelemre állanak ; (pl. a haszonélvezet és az ezzel egy kalap alá eső jogintézmények jogszabályai ; Gy. T. 16. §. : «az atyai hatalom alatt álló kiskorú vagyonának jövedelme» ; H. T. 95. : ha a gyermek *vagyonának jövedelme* a gyermekek tartására elégtelen, ahhoz a szülők *jövedelmük* (nemcsak vagyonuk jövedelme) arányában kötelesek hozzájárulni ; H. T. 92. §. : a tartásra kötelezett férj örökösei a tartásnak a *hagyatéki tiszta jövedelme* erejéig való leszállítását kérhetik. (Ugyanígy a természetes apa örökösei : C. P. III. 6749/22. Mjdt. 1924. 21.) Vannak viszont oly szabályok is, amelyek nem alkalmazhatók másra, mint épen csak a munkából eredő jövedelemre : Gyt. 3. §. *peculium* ; fizetések vagy munkabérek lefoglalhatósága ; Cst. 5. §. : a közzadás által a csőd tartama alatt munkájával szerzett jövedelem, amennyiben az a közzadás és az általa eltartandó személyek tartására szükséges, nem kerül be a csődvagyonba. A jövedelem fogalmának természetesen azok a szabályok adnak létjogosultságot, amelyek egyaránt állanak úgy a munkából, mint a vagyonból eredő jövedelemre. A H. T. fent idézett 95. §-ában már láttunk erre egy példát ; egy másikat találhatunk abban a gyakorlatban, amely megengedi, hogy a férj beteg feleségét akkor, ha a gyógykezelés költségei a férj *jövedelméből* nem fedezhetők, a hozományból gyógytassa (I. erről alább IV. 4.). A H. T. 90. §-a szerint az elvált nő végleges nőtartást akkor követelhet, ha arra saját *jövedelme* elégtelen. Azok közül a jogintézmények közül, amelyek az egységes jövedelemfogalomra vannak felépítve, kettő emelkedik ki : az egyik a *jövedelemadó*, a másik a *közszerezmény* ; az utóbbi azért, mert — mint látni fogjuk — *közszerezmény csak abból a vagyonból jár, amely valaha jövedelem volt*.

A jövedelemmel mint magánjogi fogalommal elsősorban *Petrzyczky* Leo foglalkozott kétkötetes munkájában (Die Lehre vom

Einkommen, I. köt. 1893. II. köt. 1895.) Petrazycky a teóriájához szükséges tételes anyagot — túlnyomórészt — a római jogforrásokból merítette; az a gazdag anyag azonban, amelyet ehhez a problémához a pénzügyi jog nyújt, elkerülte Petrazycky figyelmét. Egyáltalában nem foglalkozik a magánjog az állag, a *tőke* (termő-állag) magánjogi fogalmával; Petrazycky tervbevette ennek a munkának az elvégzését is, de — tudtommal — nem írta meg. Gazdasági rendünk ma a kapitalizmuson alapszik, bár van nézet, amely szerint már kifelé is megyünk belőle; a kapitalista gazdálkodás jogának tudománya azonban még el sem jutott a kapitalizmusig, vagyis egy egész korszakkal maradt el a gazdasági fejlődés mögött.

Kétségtelen, hogy állag alatt elsősorban *dolg*ot (ingót vagy ingatlant) értünk, de — ha egyébként az előfeltételek megvannak — lehet más is állag: követelés vagy monopóljog.

(Folyt. köv.)

Dr. Vági József.

Szemle.

— **A bűnügyi védők egyesületének megalakulása** a jogéletnek kétségkívül szimptomatikus tünete. Nem véletlen, hogy azok az ügyvédek, akik a bűnügyi védelem terén specializálódtak, az ügyvédi érdekek védelmét hivatalosan szolgáló szervezet: a kamara és az ügyvédek szabad egyesüléséből alakult ügyvédszövetség mellett szükségesnek találták a külön egyesület megalakítását. Hogy ez nem hivalkodásból, sem pedig anyagi érdekekből történt, annak biztosítékául szolgálnak a nevek, amelyek az új szervezet tisztikarát és választmányát alkotják. Mindannyian ismert és tiszteletreméltó szereplők a védelemben. Az sem látszik valószínűnek, hogy az új alakulás bizalmatlansági nyilatkozat kívánná lenni a kamarával szemben, hisz a vezetők egy része utóbbinak is választmányi tagja. Ami az új egyesületnek létjogosultságot ad, az nyilván a büntető igazságszolgáltatásnak ama nagyszámú komoly fogyatékossága, amelyet a büntetőnovellának második része, a védelem eljárási garanciáinak megszorításával, legfeljebb súlyosítani alkalmas. Ezek közé tartozik az a kizárólagosság is, amellyel néhány ügyvéd, aki a büntetőjog tudományának egén mint harmadrangú csillag sem tűndököl, az eljárás rendőrségi és vizsgálati szakában, mint «személyi okokból különösen alkalmas», szerepel. Ha a bűnügyi védők egyesületének, mint a kamaránál könnyebben mozgó szabad csapatnak, sikerül ezt a szégyenteljes állapotot megszüntetni, ha az agitáció törvényes eszközeivel segíteni igyekszik a büntető igazságszolgáltatás számtalan fájó régi sebének gyógyításában és abban, hogy a kormány és a törvényhozás újakat ne üssön, hasznos munkával fog hozzájárulni az ügyvédi hivatalos szervezet működéséhez.

— **A MÁV. gépgyár cégszövege.** (Ügyvédi körökből.) Az alábbi közérdekű különös cégállapotra vagyok bátor a tek. Szerkesztőség figyelmét felhívni arra való tekintettel, hogy az alábbi kiterjedt üzletkörű vállalat ellen indítandó számos perben kartársaim ne legyenek kénytelenek órákig a céghivatalban keresgélni, egyszersmind, hogy rámutassak a visszás helyzetre, amelyet így talán a céghivatal is észrevesz. A m. kir. Államvasutak gépgyára közismert nagyüzemű vállalat, ügynökségei vannak, ily cégszöveg alatt köt ügyleteket, levelez, használ nyomtatványokat, található a telefonkönyvben, hirdet az újságokban, stb. És mégis a céghivatalban a m. kir. Államvasutak gépgyárának cége az egyéni cégekről vezetett I. kötet 132. lapján az 1902. évben töröltetett. A törlés minden megjegyzés nélkül foganatosított és a jogkereső közönség most már tanácstalanul áll a mutatónál, hogy ugyan hol keresse ezt a ma is tényleg működő vállalatot. Pedig a cég be van jegyezve és pedig m. kir. Állami Vasgyárak központi Igazgatósága cégszöveg alatt az egyéni cégekről vezetett XXI. kötet 191. oldalán, persze szintén minden megjegyzés, avagy arra való utalás nélkül, hogy a MÁV. gépgyár ezen vállalat tárgya, avagy tulajdona. Ezek után nem fog senki sem csodálkozhatni azon, hogy egy kartársunk a céget bejegyezve nem találva a m. kir. Államvasutakat vonta perbe.

— **A lakásügyekben eljáró bírák megállapodásai.** (1922. Eln. XIX. P. 334/75.) A budapesti kir. törvényszéknél és a budapesti I—III. ker., valamint a központi kir. járásbírósnál lakásügyekben eljáró bírák megállapodásai a 3333/1924. M. E. számú rendelet (Lr.) tárgyában. (Az 1924. évi május hó 17. nap-

ján tartott értekezlet eredménye.) 1. Az értekezlet megállapítja, hogy a Lr.-nek a bérmegállapításra vonatkozó rendelkezései nem irányulnak béremelésre. Úgy az 1924. IV. tc.-nek a Lr. IV. részében közölt szövegéből, valamint a IV. rész rendelkezéseiből kitűnik, hogy a Lr. szabályként az 1917 november hó 1. napján érvényesen kikötve volt tiszta bér egy bérnegyedre eső részét tekinti aranykorona értékében alapbérnek és csak kivételesen tekint el attól, hogy az 1917 november hó 1-én kikötött bérösszeg az illető helyen (városrészben) hasonló lakásért vagy helyiségeért abban az időben általában fizetett bérnél aránytalanul több vagy kevesebb volt. Az értekezlet ennek megfelelően megállapítja, hogy az 1917. évi november hó 1. napján kikötött évi bértől eltérésnek csak kivételesen akkor van helye, ha az 1917. évi november hó 1-én kikötött bérösszeg aránytalanul több vagy kevesebb az illető helyen (városrészben) hasonló lakásért vagy helyiségeért abban az időben általában fizetett bérnél. Ha az 1917 november 1-én kikötött bér az illető helyen (városrészben) hasonló lakásért vagy helyiségeért abban az időben általában fizetett bérnél 25%-nál nem több vagy kevesebb, ezt rendszerint nem lehet aránytalan eltérésnek tekinteni. Az aránytalanságot az értekezlet rendszerint a 25%-on felüli eltérésnél látja megállapíthatónak. Annak megállapítása, hogy az 1917. évi november hó 1. napján kikötött bér megfelel az abban az időben általában fizetett bér összegének, történhetik az eljáró bírónak közvetlen tapasztalata, vagy az illető környéken (városrészben) levő házak házbérvallomásai alapján, esetleg kivételesen szakértők közreműködésével vagy egyéb módon, de nem irányadó az, hogy az illető tulajdonos ugyanabban a házban 1917 november 1-én a többi bérlővel szemben mennyi bért kötött ki. A tulajdonos az alapbért a Lr. 43. §-ában meghatározott módon tartozik közölni. 2. Ha a tulajdonos a bérlővel csupán az 1924. évi május 1-én esedékes bér végösszegét és pedig akár arany-, akár papírkoronában közli, ezt nem lehet az alapbér szabályos közlésének tekinteni. 3. Amíg a tulajdonos az alapbért szabályszerűen nem közli, addig a bérlőt a bérlizetés körül késedelem egyáltalán nem terheli és a bérlő nem köteles sem az eddig fizetett bért, sem más összeget megfizetni, sem pedig azt bírói letétbe helyezni. 4. Az alapbért a tulajdonos az 1924. évi május hó 5. napja után is közölheti és ennek a késedelemnek más következménye nincs, mint a Lr. 44. §-ának utolsó bekezdésében jelzett az a hátrány, hogy a bérlő a közlés meg nem történteig az esedékes bért megfizetni nem köteles. Az alapbérnek 1924. évi május hó 5-ike után való közlése esetén a közlés visszahat 1924. évi május hó 1. napjára, úgy azonban, hogy a bérlő az alapbérnek százelékszerűen megállapított hányada után papírkoronában a 16,000-szeres átszámítási kulcsnak megfelelő összeget tartozik fizetni abban az esetben is, ha a fizetéskor megállapított átszámítási kulcs magasabb vagy alacsonyabb volna. 5. A bérlő a Lr. 45. §-ának megfelelő nyilatkozatának megtörténte bizonyíthatja ajánlott levél feladó vevényével és egyéb perrendszerű módon. A bérlő a nyilatkozatát a tulajdonoshoz vagy ahhoz intézheti, aki a tulajdonos nevében vele az alapbért közölte. A bérlő nyilatkozatát annak útján is elküldheti a tulajdonoshoz, illetve meghatalmazottjához, aki az alapbér közlését magában foglaló írást őhozzá hozta. Amennyiben a bérlő az alapbérközlésre nyilatkozatát postán küldi el, a nyilatkozás napjának a postára adás napját kell tekinteni. A levél elveszése nem járhat a feladóra hátrányos következményekkel, ha a feladó a feladás körüli rendes gondossággal járt el, viszont a tulajdonos a Lr. 45. §. utolsó előtti bekezdésének rendelkezése értelmében csak a nyilatkozat kézhez vételétől számított 8 nap alatt köteles a bírósághoz fordulni. Ha a bérlő a tulajdonos közlését vagy a tulajdonos a bérlő nyilatkozatát nem veszi át, a nyilatkozat és közlés azért mégis megtörténnek tekintendő. A Lr. 45. §-ában megszabott 8 napos határidőt a felek közös megegyezéssel meghosszabbíthatják. 6. Ha a tulajdonos a felajánlott bérösszeget nem veszi át, a bérlő azt bírói letétbe helyezni nem köteles, mert perrendszerű módon bizonyíthatja, hogy a fizetésre kész volt. 7. A Lr. 45. §-a értelmében a bérmegállapítás tárgyában a bérlő csak abban az esetben köteles a bírósághoz fordulni, amennyiben azt vitatja, hogy a vele közölt összeg aránytalanul több, mint amennyit abban az időben (1917 november 1.) az illető helyen (városrészben) hasonló lakásért általában fizettek. Minden más esetben a tulajdonos köteles a bérmegállapítás tárgyában a bírósághoz fordulni. 8. Ha a bérleményt az 1917 november 1. óta megosztották, abban az esetben a megosztás folytán keletkezett bérleményeket úgy kell tekinteni, mintha 1917 november 1-én bérbe adva nem lettek volna, és amennyiben az ily bérleményre vonatkozó alapbér-közléssel szemben a bérlő nyilatkozatában kifogást tesz, a bérmegállapítás tárgyában, a tulajdonos köteles a bírósághoz fordulni. 9. Ha a felek a Lr. életbelépte előtt 1917 november hó 1. napján kikötött bért illetőleg írásban már megállapodtak, ez a tulajdonosnak az alapbér-közlését (Lr. 44. §.) illető kötelezettségét és a bérlőnek kifogásolási jogát (Lr. 45. §.) nem érinti, mert érzében csupán a Lr. IV. rész (bérmegállapítás) bevezető részében 5. pont alatt van kivétel. 10. Ha a felek közt vita támad a bér kiszámítására vonatkozólag különösen is azon az alapon, hogy a bérleményt lakásnak vagy üzletnek kell-e tekinteni és hogy így a Lr. IV. rész bevezetésének 1. pontban I. vagy II. alatt foglalt százalékok szerint számíttassék-e az esedékes bér? bármelyik fél

a bírósághoz fordulhat ennek megállapítása végett és pedig a bérmegállapításra megállapított eljárási mód igénybevitelével. A peres eljárást az értekezlet nem tartja kizárólagosnak. 11. A Lr. 47. §-nak 1. pontját illetően az értekezlet megállapította, hogy az idézett pont szerint kisiparosoknak és kiskereskedőknek azokat kell tekinteni, akik a fennforgó összes körülmények figyelembevételével ilyeneknek mutatkoznak és ennek elbírálásánál sem az lpartörvény, sem a Kereskedelmi Törvény meghatározásai nem irányadók. A Lr. a 47. §. 1. pontjában a kisiparosoknak és kiskereskedőknek még az 51. §. 1. pontjában foglaltaknál is többet kíván nyújtani. Arra az esetre, ha a bérlő a bérleménynek egy részét használja üzleti célra, a bérmegállapítás olyképp is történhetik, hogy a szobák illető számához képest aránylagosan részben üzleti bér, részben lakásbér szempontjából történjen a megállapítás. 12. A Lr. 47. §-ának 3. pontjában foglalt szabályozás független attól, hogy a gyógyszerész lakása a bérleményben van-e. 13. Ha a bérlő a bérleményért a Lr. életbelépéséig üzletbért fizetett, ez nem zárja ki, hogy a Lr. életbelépésével kifogását előterjeszthesse és azt követelje, hogy a bérlemény lakásnak tekintessék. (L. a 9. megállapodás indokolását.) 14. A helybenlakásra jogosultság és igényjogosultság kérdésében (Lr. 56. §-a) a bíróság a lakásügyi hatóság döntésétől függetlenül dönt és a lakásügyi hatóság előző döntése a bíróságra nem kötelező. 15. Házmesterpénz megállapításánál nem az alaphír irányadó, hanem ezen a címen az esedékes bér 2%-a jár (Lr. 67. §.). A közüzemi költség és a kincstári házhazsonrészesedés után házmesterpénz nem jár. (Lr. 52. és 53. §. utolsó bekezdése.) 16. Bérleti viszonyon kívül használt helyiségekre vonatkozó végrehajtás fogantatását a végrehajtást elrendelő bíróság hatáskörébe tartozik. 17. Felmondás érvényességének alaki kellékeire nézve a felmondás idejében fennállott szabályok az irányadók. Budapest, 1924 május 21. Dr. Osvald István, s. k., a bpesti kir. tszék elnöke.

— «Földbirtokreformnovella, az alaptörvénnyel, gyakorlattal és magyarázattal» dr. Bárdy Ferenc és dr. Ridly István kommentárja megjelent, egyelőre a végrehajtási utasítás nélkül. Mihelyt a végrehajtási utasítás megjelenik, szerzők függelékkel külön füzetben közzéteszik az egész könyvre kiterjedő bő tárgymutatóval. A könyv bolti ára függelék nélkül 90,000 K.

Közgazdaság.

A Magyar Cukoripar részvénytársaság közli, hogy a legutóbb tartott közgyűlése 50,000 K-ban állapította meg az idei osztalékot, amely e hó 24-ától fogva kerül kifizetésre. 18705

Az Urikány-Zsilvölgyi Magyar Kőszénbánya részvénytársaság május 27-én tartott közgyűlése az 1923. üzletévi osztalékot részvényenként 25,000 K-ban állapította meg. Az 5000 K névértékű részvények 33. számú szelvénye május 30-tól kezdve a Magyar Általános Hitelbanknál kerül beváltásra. 18704

A Zagyvapálfalvai üveggyár részvénytársaság most megtartott rendes közgyűlése elfogadta az előterjesztett 1923. évi mérleget, amely 241.690,037-39 K tiszta nyereséget mutat ki és a tartalékok megfelelő dotálása után elhatározta, hogy részvényenként 400 K (200%) osztalék fizetessék ki a «Mercur» Váltóüzlet részvénytársaságnál, Budapest (V., Fürdő-utca 3. sz.) 18706

Fővárosi és vidéki teljes gyakorlattal bíró **ügyvéd**, ügyvédi irodába ajánlkozik. Elvállal nyári helyettesítést is. Cím a kiadóban «Jurista 1924» jellege alatt. 18701

«Alföldi r. t. városban lakó polgári járásbíró cserélne domb-vidékkel. Cím a kiadóban.» 18702

Menekült ügyvéd, elismert képzettséggel, nagy gyakorlat-tal, vagyonnal rendelkezik, előkelő iroda vezetését Budapesten vagy vidéken elvállalná, társulna, irodát átvenne. Felvilágosítás dr. Králik kir. közjegyzőnél, Andrassy-út 50. Telefon 163—44. 18708

Vízkúrák, Zander, soványítás

Inhalatórium, orvosi massage, villamozás, diathermia, quarz

Dr. MANDLER OTTÓ gyógyintézetében,
Budapest, IX., Kálvin-tér 10. (Bejárat Ráday-utca 2.) Telefon: József 3—75.

IV., Váci-u. 36.

Telefon: -

József 146-52.

Ideal Írógép
Klotild-palota

Természettani és természetrajzi műszerek
Vetítő-készülékek
Térképek és falitáblák
Vegytani laboratóriumi műszerek és eszközök
Rajzminták, falitáblakörzők és vonalzők
Fizikai és chemiai experimentáló szekrények az ifjúság számára
Mérnöki műszerek
Rajzeszközök és logarlécek
Mikroskópok és tudományos műszerek
legutányosabban kaphatók

CALDERONI
Mű- és Tanszervállalat Részvénytársaságnál
Budapest, IV., Váci-utca 50.
Árajánlattal készséggel szolgálunk



AKTATÁSKÁT
rendelésre a legolcsóbban készíti
WEIL EMIL
bördíszműárúk gyára
Budapest, IV., Cukor-u. 5

Most jelent meg!
Évek óta nem volt kapható!

DÁRDAY SÁNDOR IGAZSÁGÜGYI TÖRVÉNYTÁR

Két kötetben * **új kiadása** * Kötve és füzve

Az I. kötet (424 kéthasábos oldal)
tartalma:

Perjog.
Telekkönyvi,
Lakásügyi,
Nemzetközi jogsegély.

A II. kötet (434 kéthasábos oldal)
tartalma:

Hiteljog.
Kereskedelmi,
Iparügyi,
Tőzsdei joganyag.

A most megjelent nyolcadik kiadás,

az új «Dárday»

megvalósította azt a nehéz feladatot, hogy teljes képét adja annak a nagy anyagtömegnek, mely a törvényekből, rendeletekből és a bíróságok joggyakorlatából kijegecsedve, az új törvények és rendeletek tömkelegében

ma az élő jogot alkotja.

Minden jogásznak, bírónak, ügyvédnek, közigazgatási tisztviselőnek, pénzügyintézetnek, ipari és kereskedelmi vállalatnak nélkülözhetetlen!

Bolti ára: kötve 232,000 korona, füzve 198,000 korona.

Kapható minden könyvkereskedésben

és kedvező részletfizetési feltételek mellett

KELEMEN D. ÉS TÁRSA cégnél

Budapest, IV., Egyetem-utca 4.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden hó 1-én és 15-én
Előfizetési ára Döntvénytárral együtt
negyedévre 30,000 korona

Egyes szám ára 6000 korona

TARTALOM. Dr. Sebestyén Samu budapesti ügyvéd: A Kúria döntése az alaptőkeemelésből nem-résztulvételre bízott részvényátengedéssel. — Dr. Blau György budapesti ügyvéd: Pénzromlás és magánjog. — Dr. Ráth-Végh István ny. kir. táblai bír. — Egy gyermekbíró halálára. — Szemle.
Melléklet: Magánjogi Döntvénytár. XVII. k. 4. és 5. ív. — Hiteljogi Döntvénytár. XVII. k. 6. ív.

A Kúria döntése az alaptőkeemelésből nem-résztulvételre bízott részvényátengedéssel.

I.

Hogy mindjárt a legfontosabbat emeljem ki, a Kúriának itt szóbanlévő határozata¹ nemcsak nem felel meg a gyakorlati szempontoknak, hanem, ha az abban kifejezésre juttatott álláspont bírói gyakorlatban állandósulna, ebből a legnagyobb közgazdasági károk keletkezhetnének. A Kúria határozata szerint ugyanis nem kevesebbről van szó, minthogy bármely, az alaptőkefelemlés olyan keresztültelével elégedetlen résztulvételre támadó keresetere a bíróság a netalán szükséges bizonyítás felvétele útján tartozik azt megállapítani, hogy a régi résztulvételre fel nem ajánlott, hanem másoknak juttatott résztulvételre átvétele ára lényegesen alatta maradt-e a résztulvételre belső értékének és ha alatta maradt, kik vették át a régi résztulvételre fel nem ajánlt új résztulvételre, továbbá a résztulvételre helyzetére való tekintettel szükségesnek, gazdasági értelemben okadatoltnak mutatkozott-e a nem-résztulvételre ily kedvezményben való részesítése és joggal számíthatott-e a résztulvételre vezetőse arra, hogy a régi résztulvételre az a kár, amely a másoknak juttatott résztulvételre árának túlságosan alacsony összegben való megszabásából keletkezett, az alaptőkeemelésből, illetve a résztulvételre átengedéssel netalán megszerzett összeköttetésből származó más előny révén meg fog-e térülni?

Ez a következőket jelenti:

megállapítandó a) mi a résztulvételre belső értéke,

b) mi tekinthető adott esetben lényegesen a belső értéken alul maradó átvételei árának,

c) milyen volt a résztulvételre helyzete az alaptőkefelemlés elhatározásakor, illetve az alaptőkefelemlésnek az említett módon való keresztültelre,

d) fennforgott-e ennek szükségessége, gazdasági okszerűsége,

e) számíthatott-e a társaság vezetőse a kárnak a fentebb említett haszon révén való megtérülésére?

Ebből a széjjelválasztásból látnivaló, hogy egyfelől igen komplex feladatot hárítanak ezek a követelések a bíróságokra, amelyet ezek, az én megítélésem szerint, csak nem is egyféle szakértők segítségével végezhetnek el, másfelől a résztulvételre társaság legbensőbb dolgait kell a feleknek a perbe vinniök, a szakértőknek megállapítaniök és a bíróságoknak elbírálniök, végül, hogy a résztulvételre társaság, a résztulvételre — régiek és újak — talán 1½ esztendő múlva — mert ennyi idő telik el tapasztalás szerint az ilyen per befejezéséig — fogják megtudni, vajjon a szakértők mindig nagyon labilis és mindig ellentétes véleményei és a többi bizonyítékok szabad bírói mérlegelésének eredménye szerint az alap-

tőkefelemlés érvényben marad-e vagy pedig megsemmisítik-e? Arról nem is szólva, hogy az alsófokú bírósági ítéleteket a Kúria netalán megváltoztatja.

Ha ehhez hozzáadjuk azt, hogy az igazgatóságának nemcsak joga, hanem kötelessége is, hogy a közgyűlés határozatait végrehajtsa és hogy ezzel nem várhat a társaság legfontosabb érdekeinek kockáztatása nélkül addig, míg a valamely résztulvételre által indított támadó per jogerős ítélettel befejeződik; hogy a résztulvételre a dolog természete szerint a forgalomban a per folyása alatt többször is tulajdonost cserélnek vagy azokra más forgalmi ügyletek útján harmadik személyek jogot szereznek; hogy a kifogásolt résztulvételre átengedést kísérő megállapodások lebonyolításával sem várhatni a per befejezéséig; hogy ilyen módon harmadik és ezek között minden esetben jóhiszemű személyek is és ezek sorában elsőbbségben is az elővételi jogukat gyakorolt régi résztulvételre érdekei függnek e per sorsától; hogy az új résztulvételre kibocsátásának alapjául szolgáló határozat megdőlté következtében ezek a résztulvételre semmiek lesznek:² szembevetjük, hogy a Kúria határozatában megjelölt, természetükön fogva labilis szempontok helyett a résztulvételre társaság és az azoknál érdekelt résztulvételre, hitelezők, általában harmadik személyek jogi és gazdasági helyzetének biztonsága szempontjából egyéb, bármilyen szigorú objektívumokat kell keresni. Állítom t. i. azt, hogy csakis objektívumok fogadhatók el. Az természetesen külön kérdés, hogy a KT. rendelkezései mennyire adnak módot a bíróságoknak arra, hogy gyakorlatukban ilyen objektív kritériumokat követeljenek meg? Itt elsősorban a cégbíróságokra gondolok, de ha a Kúria döntését abból a szempontból nézem, hogy a KT.-ben idevonatkozó rendelkezések és annak majdnem 50 évi érvénybelépte ellenére idevonatkozó bírói gyakorlat hiányában mekkora bátorsággal állítja fel tételeit, azt is mondhatni, hogy kevesebb alap kell ahhoz, hogy a cégbíróságok, de a támadó perekben ítélező bíróságok is, a kisebbség védelme érdekében ily objektívumokat követeljenek meg, amelyek emellett a résztulvételre társaságok existenciális érdekeit sem károsítják. A bíróságok tehetnék pl. azt, ha erre csakugyan szükség van, hogy a résztulvételre társaság alapításával kapcsolatos résztulvételre aláírásra vonatkozó rendelkezéseket (KT. 151., 153. s 154. §.) a társaság fennállása alatt elhatározott résztulvételre kibocsátásokra is alkalmazzák. A bírói gyakorlatban vannak szörvényszerűen ily értelmű határozatok és a magyar résztulvételre jogi irodalomban is ezen álláspontot támogató vélemények.³ Tehetnék a cégbíróságok azt is, hogy az olyan határozatot, amely csak az alaptőkének bizonyos összegre való felemlését tartalmazza, különben pedig az igazgatóság részére adott felhatalmazást, hogy a további, bizonyos összegben megjelölt névértékű résztulvételre kibocsátását ez saját belátása szerint megállapítandó időben, részletekben és módon és általa meghatározandó árfolyamon, de legalább névértéken foganatosítsa, hivatalból megsemmisítik, megkövetelve, hogy a közgyűlés határozata tartalmazza mindazokat a közelebbi részleteket, amelyek a régi résztulvételre s a kisebbség védelme érdekében nem hagyhatók fenn a keresztültelre, illetőleg

² Azoknak a harmadik személyeknek jogi helyzetét, akiknek a megdőlt határozat jogokat biztosított új résztulvételre kibocsátására vonatkozó határozat megdőlté esetében, Egry Aurél: A résztulvételre társasági közgyűlési határozatoknak megtámadása címen közölt tanulmányában 1904. részletesen kifejti (73. és köv. l.)

³ E cikk írójának nézete ellenkező.

¹ Közölve az ezen számhoz mellékelt Hitelj. Dárban.

nem vehetők ki a közgyűlés hatásköréből (KT. 179. §. 5. p.) és bízhatók az igazgatóságra. Hogy ez milyen mértékig kívánatos, illetőleg engedhető meg a részvénytársaságok szabad mozgása érdekében, az megint külön kérdés. A bíróságoknak az utóbb említett szempontokra különben is figyelmet kell fordítaniok már abból az okból is, mert csak maga a közgyűlésnek határozata támadható meg, nem pedig a határozatnak az igazgatóságra tartozó végrehajtása. (Hogy ez a Kúria itt szóbanlévő döntése szempontjából is fontos, alább fogom kimutatni.) A bíróságnak, ha megköveteli, hogy az alaptőkefelemelést elhatározó közgyűlés köteles megállapítani az alaptőkefelemelés végrehajtásának módjára vonatkozó részleteket is, a részvényes által indított támadó perben döntését már nem kell olyan kritériumoktól függővé tennie, mint például a részvénytársaság helyzetére tekintettel elbírálandó szükségesség, gazdasági okszerűség, vagy az alaptőkefelemelésből, illetőleg a részvényátengedéssel megszerzett összeköttetésből származó előny, stb. Abban, hogy a részvénytársaság érdekeinek megfelel-e az alaptőkefelemelés általában és annak milyen módon való végrehajtása, a közgyűlés, illetve a részvényesek többsége dönthet csupán, nem pedig a bíróság utóbb, a határozat megtámadását célzó per során. Ez természetesen nem zárja ki azt, hogy a másoknak biztosított részvényátengedést csakugyan «jogfosztó és kisajátító eszköznek» használják néha. De megfontolandó, hogy nemcsak ezzel lehet a részvényt kizárítani, hanem ennek éppen az ellenkezőjével is, az alaptőkefelemelésekkel, ha az ezek során kibocsátott új részvényeket kizáróan a régi részvényeseknek ajánlja is fel a társaság, vagy a részvények összevonásával is stb. A visszaéléseket minden formájukban fel kell fedni és azok útját állni, másfelől viszont azt mutatja a tapasztalat, hogy nem mindig komoly érdekből és nem mindig valódi részvényes támadja meg a közgyűlési határozatokat. Ha már most a megtámadás sikeressége a Kúria határozatában említett megállapításoktól függ és ez egyézersmind módot ad arra, hogy a bíróság kénytelen az ezen megállapítások céljából szükséges, a Kúria határozatában megjelölt sokágú bizonyítást elrendelni, még inkább kell tartani attól, hogy nemcsak nem komoly érdekből, vagy nem valódi részvényes fogja a közgyűlési határozatot megtámadni, hanem a társasággal, vagy az azzal éppen alaptőkefelemelés révén összeköttetésbe vagy érdekösszességbe lépő vállalattal versenyben álló más vállalatnak is érdeke lesz ilyen pert indíttatni. Az ilyen perből mérhetetlen károk keletkezhetnek a társaságra, de már magából abból is, hogy a társaság jogviszonyai nemcsak a per tartama alatt vannak bizonytalanságnak kitéve, hanem a perindításig, mert ez a perindítás a közgyűlési határozat meghozatala és végrehajtása után hosszabb idő múlva is történhetik, ha olyan részvényes indítja a pert, aki a közgyűlésen jelen sem volt, vagy az indítvány ellen szavazott és utóbb a közgyűlési határozathoz sem kifejezetten, sem magatartása által semmiképpen hozzá nem járult. S itt nem is gondolok elsősorban a tőzsdén jegyzett részvényekre, amelyek mindjárt a felemelt alaptőke cégbírósi bejegyzése után a forgalomba jutnak és arra sem, hogy a magyar jog szerint a közgyűlési határozat megtámadását a cégbíróság fel nem jegyzi és hogy támadó perek folyhatnak anélkül, hogy a jóhiszemű forgalomnak ez tudomására jut.

II.

De véleményem szerint a Kúria határozata dogmatikai szempontból sem állhat meg. A KT. 163. szakaszára vonatkozó kodifikacionális előzményekkel és a szakasz dogmatikai kifejtésével nem kell bővebben foglalkoznom, mert nyilvánvaló, hogy a Kúria álláspontja erre a törvényszakaszra nem alapítható. Mert hiszen bárhogyan is értelmezzük ezt a szakaszt, ebből azt a részvényes javára következtetni nem lehet, hogy a társasági vagyoni vonatkozó joga, amely különben a társaság törzsvagyonára csak a társaság feloszlásakor válik gyakorlativá, illetőleg részesedésének aránya a társaság tartama alatt a részvényes akaratán kívül eső okból is változást nem szenvedhet. A határozat azonban elsősorban nincs is a KT. 163. §-ára alapítva, hanem arra, hogy ok nélkül károsító voltánál fogva az általános magánjog elvei szerint a jó erkölcsökbe ütköző eljárás rejlik a kedvezményes áron való részvényátengedésben. Ezzel szemben szabadjon arra utalnom, hogy a közgyűlési határozat nem ütközik magábanvéve a jó erkölcsökbe, sem a részvényesek közgyűlési többségének akaratnyilvánítása; ez csak olyan esetben állítható, ha, teszem, a részvény-

többség, illetve a közgyűlésen az indítvány mellett leadott szavazatok többsége felett az igazgatóság vagy annak tagjai rendelkeztek és ugyanezek tagjai annak a szindikátusnak is, amelynek a társaság a régi részvények elől elvont részvényeket átengedte. Ha a közgyűlési többséget nem az igazgatóság tagjai rendelkezésére volt részvények alapján leadott szavazatok adták ki, csak az igazgatóság eljárása ütközik a jó erkölcsökbe, sőt a büntető-törvénykönyvnek a hűtlen kezelésre vonatkozó szakaszaiba, feltevé, hogy az igazgatóság terjesztette elő a régi részvényesekre károsító indítványt s annak elfogadása érdekében befolyt azért, hogy magának vagy másnak jogtalanul vagyoni hasznot szerezzen. Ha tehát az alaptőkefelemelést elhatározó közgyűlés csak azt a legkisebb árat állapította meg, amelyen alul az igazgatóság az új részvényeket idegen személyeknek nem adhatja át — és ez a rendes eset —, az alaptőkefelemelés tárgyában hozott közgyűlési határozat egyáltalában nem lesz megtámadható, mert az igazgatóságnak említett eljárása nem a közgyűlési határozatot magát teszi megtámadhatóvá, hanem csak annak olyan módon való végrehajtása miatt az igazgatóság tagjait kárfelelőssé, sőt büntethetővé. Ugyanez a helyzet akkor is, ha a társaság a közgyűlési határozat értelmében a régi részvényeseknek ajánlja fel az összes új részvényeket, de ezek nem mindannyian, vagy nem mindre gyakorolják átvételi jogukat.

De abból, hogy az igazgatóság netalán olyan módon hajtja végre az alaptőkefelemelésre nézve hozott közgyűlési határozatot, amely annak tagjait kártérítésre kötelezi és büntethetővé teszi, sem folyik az, hogy az igazgatóság által azzal a harmadik személlyel kötött jogügylet ipso facto semmis volna, amelyet ezek az új részvények átvétele tárgyában kötnek. Ehhez még annak a harmadik személynek rosszhiszemősége, a részvénytársaság igazgatóságával, vagy ennek tagjaival való összejárása is szükséges.

Látjuk tehát, hogy a jó erkölcsökbe ütköző eljárásra a Kúria határozatában elfoglalt álláspontot alapítani nem lehet, az említett szélsőséges esetet nem nézve, mert ez nem vonatkoztatható sem a közgyűlés akaratnyilvánítására, sem a közgyűlési határozat végrehajtása során a részvénytársasággal forgalmi ügyleti viszonyba kerülő harmadik jóhiszemű személyre, akinek javára a részvényátengedés történik. Kétségtelen az is, hogy magábanvéve az, hogy ez a harmadik személy a részvények belső értékénél lényegesen alacsonyabb áron veszi át azokat a részvényeket, ennek a harmadiknak az eljárását a jó erkölcsökbe ütközővé, őt magát rosszhiszeművé nem teheti, mert reá nem tartozik egyáltalában az, hogy a részvénytársaság helyzetére való tekintettel a társaság (az igazgatóság) szükségesnek, gazdasági tekintetben racionálisnak tarthatta-e az ilyen áron való részvényátengedést és joggal számíthatott-e arra, hogy a régi részvényeseknek a kára az alaptőkefelemelésből, illetőleg az ő vele való összeköttetésből meg fog térülni?

Csak mellékesen utalok arra, hogy pénzüntézetek alaptőkéjüket ma csak a Pénzüntézeti Központ hozzájárulásával emelhetik. Ha a Pénzüntézeti Központ a részvényátengedéshez a nem-részvényesek részére olyan ár mellett járulna hozzá, amely a részvények belső értékén lényegesen alul marad, noha, amint a Kúria által elbírált esetben is, a régi részvényesek által fizetendő átvételi árat meghaladja, vajjon ebben az esetben is alkalmazható volna-e a Kúria álláspontja?

Szabadjon Franz Klein még mindig klasszikus munkájából (Die neueren Entwicklungen in Verfassung und Recht der Aktiengesellschaft) vett idézettel fejtegetéseimet befejeznem:

«Eine künftige *Aktiengesetzgebung* wird sich daran zu erinnern haben, was diese moderne Stellung und Verwendung der Aktiengesellschaft erfordert... Schutz gegen faule, unehrliche, schwindelhafte Gründungen und gegen das Ausnützen von Gründungen und Aktienausgaben zu spekulativen Manövern, *sofern es in letzterer Beziehung solchen Schutz gibt*. Schutz gegen arglistige Irreleitung der Aktionäre und Verfälschung der gesellschaftlichen Willensbildung. Schonungsloseste Ahndung des Ausnützens gesellschaftlicher Vertrauensstellungen zu privaten Vorteilen. Strengste Verantwortlichkeit aller gesellschaftlichen Verwaltungsorgane und Ausdehnung der Verantwortung über deren Kreis hinaus nach Massgabe des materiellen Anteiles an Schädigungen der Gesellschaft oder einzelner Gruppen von Aktionären (Minderheit, Kleinaktionäre)... Doch die geschäftliche Tatkraft, die lebendige Unternehmertätigkeit, die Rührigkeit und Regsam-

keit der Gesellschaft müssen unangetastet bleiben ; diese Lebens-elemente werden die Schutzmassregeln nicht verletzen dürfen, wenn sie nicht im letzten Ende sich selbst, ihren Zweck verneinen wollen.»
Dr. Sebestyén Samu.

Pénzromlás és magánjog.*

XVII.

26. A vétel körében fejlett ki¹³⁵ leghamarább a pénzromlás méltatása *«gazdasági lehetetlenülés»* címén.¹³⁶ Amely szóval sokan máig mindennemű jogi figyelembevételét jelölik a pénzromlásnak, pl. ilyen kitételekben: 'A pénzhitelezőnek *«gazdaságilag lehetetlen»* valorizálatlan összeget elfogadni.'

A gazdasági lehetetlenülés körül jutott el a judikatura^{136/a} a helyes elvíg: a synallagma, az érdekkiegyenlítődség, szolgáltatás és ellenszolgáltatás *«egyenértékűségének»* követelményéig.¹³⁷

A jól ismert, lassú, sok állásponton áthaladott fejlődést¹³⁸ a *«lehetetlenülés»* kategóriája csak hátráltatta s még ma is hátráltatja. A lehetetlenülés nem találó szempont és csak a legkisebb ellenállás vonalának elvéből eredt: az új szabályt könnyebb volt régiként, a *«lehetetlenülés»* analóg kiterjesztésének címe alatt bevezetni. Ez a beállítás igazából ferde s practice is több helytelenségre vezetett.

A *«lehetetlenülés»*-i szemléletből folyik az, hogy eladót csak akkor védik az ellen, hogy az árú értékén alul (esetleg bagatell áron) legyen kénytelen átengedni, ha azt még nem adta át. Aki birtokon kívül hagyta magát helyezni, azt a *«gazd. lehetetlenülés»* intézménye nem védi.¹³⁹ Holott gazdaságilag éppen olyan

* Bef. közl. — Az előbbi közl. I. a 9—10. és 11—12. számban. Utóbbi helyen corrigenda: Az 55. j. 4. sorában: semmi. — 84. lap II. hasáb 3. sor: eladó. — 86. lap II. hasáb szövege legvégén: *«szorószámol.»* — 78. j. utolsó sor elvétel. — 89. lap II. hasáb szövegében alulról 4. sor: az élet ereje. — 90. lap II. hasáb 25. sor: vélelmezhető.

¹³⁵ De más ügyleteknél éppúgy helyén van, ahol pénz ellenében teljesítendő naturálszolgáltatás. Helytelenül K. VII. 2912/1923. (HD. 1924. 13. I.): *«Gazdasági lehetetlenülés szabályai csak vételi ügyletnél nyerhetnek alkalmazást.»* — Cf. (u. o. j.-ben) Sebestyén. — Almási, Jtk. 1922. 113. sub 2. és 4. j. — *«Pénzromlás és szolgáltatási szerződés»* című cikkem (Já. 1924. 3. füzet). — Csereszernő-désnél nincs gazdasági lehetetlenülés (K. IV. 6935/1922., HD. 1924. 15.), — helyesen, mert nincs pénzszerzés.

¹³⁶ A gazdasági lehetetlenülésről Frigyes, Jtk. 1923. 124—125. sub X.

^{136/a} Német mintára, Krückmann és a Reichsgericht nyomán.

¹³⁷ Az *«egyenértékűség»* csak elvileg értendő, cum grano salis. Kisebb eltérés még nem ad gazdasági lehetetlenülést. Hogy mennyi az eltérendő eltérés, azt hol számszerűen próbálja megfogni a judikatura, hol elvi stilizálással, mely aztán in concreto még mérlegeléssel applikálandó. Számszerű ötlet volt a 100%-os áremelkedés kritériummá-tétele. 1920 áprilisában még úgy ítélte a Kúria, hogy az árnak 100%-os emelkedés sem elegendő egymagában (IV. 53/1920.; Schusternél Jtk. 1923. 2. sub II. 2.). 1923 januárjában már elég a 100% (VII. 5468/1922., MD. 1923. 16.). Elvi pl. a synallagma szempontját szépen stilizáló VI. 484/1921. sz. határozat 1921 ápr. 26-án (MD. 1921., 40. II.), majd szószerint egyezően V. 1934/1921. 1921 okt. 18-án (MD. 1922. 1. II.): *«A szolgáltatás gazdasági lehetetlenné válásához nem is szükséges, hogy a teljesítésre különben kötelezettnek nagyobb mérvű gazdasági romlásával járjon, hanem elegendő, ha a szolgáltatás értéke és a viszonyérték között feltűnő és a forgalomnak a jóhiszeműségben és bizalomban álló tisztességével s a méltányossággal már össze nem egyeztethető aránytalanság van.»* Csak a *«pénzelértékeltelenedés folytán lényeges eltolódás»*-t kívánja az V. 3926/1921. sz. (1922 márc. 29., MD. 1922. 48.), mert ennél fogva *«az ügylet már nem felel meg... eredeti céljának, hogy az... érték-kicserélés a... gazdasági egyenlőségnek megfelelően...»* stb. Ugyancsak a *«lényeges eltolódás»*-sal operál V. 5253/1921. (MD. 1922. 89.). — Opciós esetről III. 5021/1922. (1922 máj. 19., MD. 1922. 74., ugyanaz u. o. 88.): *«Mindkét félnek lekötöztetése attól van függővé téve, hogy... a kialakított érdekkiegyenlítés ugyanaz maradjon...»*

¹³⁸ Lásd a régebbi fázisokat Szladits jegyzetében MD. 1922. ad 48. — Schusternél (Jtk. 1923. 1. sz.), főleg sub III. — Sente, KJ. 1923. 87. I. 2—3. bek. — Baumgarten, Já. 1921. 66—67.

¹³⁹ *«Aki a szerződést teljesítette, gazd. lehetetlenülésre nem hivatkozhatik és ez alapon a teljesítés kikötött ellenszolgáltatásának felemelését nem követelheti, mert éppen a teljesítés ténye igazolja, hogy az nem volt gazdaságilag lehetetlen.»* (K. II. 3701/1922.,

súlyú követelmény, hogy a már leszállított árúért megfelelő vétel-arat kapjak, mint az, hogy a még le nem szállítottért.

A *«lehetetlenülés»*-i szempontból folyt, hogy az eladónál *«meglevő»* árúra nem állhatott be a gazd. lehetetlenülés.¹⁴⁰ Ami pedig szintén nem érinti a dolog lényegét: a synallagma elve ugyanazt a sérelmet szenvedti itt, mint a még beszerzendő árúnak értékén alul átadásánál.¹⁴¹

A *«lehetetlenülés»* szempontjából vezették le (miután csak a vétlen lehetetlenülés mentesít), hogy az eladó szállítási késedelme alatt beálló gazd. lehetetlenülés már nem szünteti meg a kötelezettséget.¹⁴²

27. Csak későn került kifejezésre a synallagma elvének azon helyes felfogása, hogy árú-értéket és vételarat az egyenértékűség megállapíthatása végett nem pusztá számokban (papirkoronában), hanem *«belértékben»* kell összehasonlítani. Vagyis hogy egy nevezőre kell hozni a kettőt, pl. aranykoronára, vagy *«egyugyanazon időpontbeli»* papirkoronára. Ha pl. 1000 K-ért vettem egy árút s a teljes vételarat azonnal kifizettem, a szállítási határidőben pedig már csak századannyit ér a papirkorona és 100,000 K-ra emelkedett ugyanazon dolog ára: *nincs* gazdasági lehetetlenülés, mert ez az 1000 és 100,000 K csak látszólag különböző összegek: amikor a vétel és fizetés történtek, akkor egyenlők voltak árúérték és vételár.

Világos, hogy a fizetett pénz belértékét (hogy hány aranykoronát — esetleg: az egyéb irányadóul választott értékfordozóból hány egységet? — tesz a lefizetett x papirkorona?) mindig csak a fizetési időpontban lehet felmérni.¹⁴³ Hogy ellenben az árúnak mely időpontbeli (ügyletkötéskori? szállítási határidőskori? tényleges szállításkori? perindításkori? a vételár tényleges lefizetése idején levő?) értéke veendő vajjon relevánsnak, az felfogás dolga. Precízebben a kérdés az: *«melyik időpontban»* kell az egyenértékűségnek fennállania ahhoz, hogy gazd. lehetetlenülésre ne hivatkozassék az eladó? vagy fordítva: melyik időpontban való hiányozása elegendő ahhoz, hogy gazd. lehetetlenüléssel védekezhessék? Ami t. i. azért fontos, mert az árú értéke a különböző időpontok közt *«nemcsak papirban»*, de az irányadóul vett reális mértékkel (pl. aranykoronában) is változhatott; s így lehet, hogy az egyik időpontban *«van»*, a másikban *«nincs»* gazd. lehetetlenülés.

Ha a gazd. lehetetlenülés fenn- vagy fenn nem forgásának elbírálására más időpontot tartunk irányadónak, mint amikor értékét az árúnak a vevő lefizette: áll elő az az eventualitás, hogy gazd. lehetetlenülés állapítható meg annak dacára, hogy a vevő a szerződéses vételarat *«előre»* (romlatlanul, egészben) kifizette. Akkor t. i. ha *«az árú értéke aránytalanul nagyobb mértékben emelkedett, mint amilyen mérvben a vételár megfizetése óta a korona vásárló-ereje csökkent, illetőleg...»* (az aranykorona ára emelkedett) ...; ¹⁴⁴ egyszerűbben: ha az árú értéke aranykoronában is lényegesen emelkedett.

1923. jún. 19.; MD. 1923. 106.) — Kivételes az ellenkező, helyesebb felfogás is megcsillan, így a Schusternél (Jtk. 1922. 3.) sub III. 8. id. ítéletben.

¹⁴⁰ Gyakorlat Schusternél, Jtk. 1923. 2. sub II. 4.

¹⁴¹ Ingatlan-eladásnál, opcionál stb. majdnem mindig *«meglevő»* ingatlan elidegenítésére szerződtek, mégse vonta le a bírói gyakorlat a helytelen következtetést, hogy nincs gazd. lehetetlenülés. Ellenkezőleg: 26. JD. első tétele. Szintügy már a 26. JD.-t megelőző gyakorlat, melyet összeállítanak Szladits, Já. 1922. 215.; Almási, Jtk. 1922. 113. 3. j. Ingatlan-opció hatálytalanságát nem a gazd. lehetetlenülésre hivatkozással, hanem azért, mert a kiskorú nevében *«ingyenesen»* adták, mondja ki a Kúria 1921. ápr. 19-én (V. 405/1921., MD. 1921. 70.); nincs kétségem benne, hogy a sugallat ott is a gazd. lehetetlenülés volt. — A magyarral ellentét, helytelen osztrák gyakorlathoz: Rakonitz, Já. 1922. 230.

¹⁴² Cf. 147. j. inf.

¹⁴³ Főleg ezt a szempontot hagyta figyelmen kívül egyik központi szervnek azon (szinte érthetetlen) ügyleti konstrukciója, hogy gabonát vásárolt a teljes napi árnak azonnali kifizetésével és *«ezenfelül»* kötelezte magát a később mutatkozandó árdifferenciának (notabene nem aranyban, hanem papirkoronában értve ezt!) pótlólagos megfizetésére. (1923. VI. 5-i ujsághír.)

¹⁴⁴ K. VII. 3685/1922. Já. 1923. 105. skk. A döntvény stilizálása részben homályos; azt olvasom ki belőle, hogy a papirkorona vásárlóerejét és aranykorona-egyenértékét azonosnak hiszi, ami téves; és hogy azt tartja döntőnek, lényegesen emelkedett-e az ár aranykoronában is?

Mégis túlhajtásnak vélem az eladónak ilyenkor mentesítését. A gazd. lehetetlenülés csak a vételár (a pénz) elértéktelenedése miatt életre kelt intézmény, melyet nem szükséges az áruoldalon beállt eltolódásokra is applikálni. Drágultak árúk a stabil pénz világában is, de emiatt eladókat senki sem talált szükségesnek a szállítás alól felmenteni. Megfelelőbb az egyszerűbb elv: előre kifizetett árú szállítása nem válhatik gazdaságilag lehetetlenné.¹⁴⁵

28. Az, hogy a gazdasági lehetetlenülés okából felmentett eladót «kártérítésre», esetleg károsztás címén fizetésre stb.-re marasztalják,¹⁴⁶ nézetem szerint csak az intézmény kezdőstádiumából (a «korona = korona»-szemléletből) visszamaradt rudimentum. A tipikus esetben (vételár fizetendő az átadáskor) a vevőnek nincs reális kára abból, hogy régebbi kötése «lehetetlenülvén», immár csak a magasabbá lett piaci áron kaphatja meg az árút. Az a *lucrum cessans*, mely *lucrum*ot megszerezne, ha napiáron alul kapna árút, melyet aztán természetesen napiáron adhatna tovább: nem méltó a jogi védelemre. Viszont eladónak is csak látszólagos (csak papírkorona-összegben mutatkozó) haszna van azon, hogy nem köteles napiáron alul szállítani; ez a látszat-nyereség nem reális alap arra, hogy belőle a vevőnek fizethessen. — Más az előre felvett vételár(részlet) *valorizált* visszafizetése, mely teljesen jogosult és judikaturánknak egyik legörvendetesebb pontja.¹⁴⁷

29. Ha egy visszerhes ügyletnél szolgáltatás és ellenszolgáltatás egyensúlya a pénzromlás miatt megbomlik, az egyenlőséget elvileg két módon lehet helyreállítani. Vagy: semmit semmiért, vagy: a változatlan belértékű szolgáltatásért többet a rosszabb koronából.¹⁴⁸ Mindkét esetben áll az, hogy a kisebb értékű pénzösszegért nem kell szolgáltatni. Egyik felfogás *egyedül* ezt az elvet tartja; a másik hozzáteszi azt, hogy szállítani mindamellett kell, de csak *több* pénzért. Az előbbi, pusztán negatív utat járja

¹⁴⁵ «A vételár egyidejű kifizetésével megvett készárúkra nézve létrejött ügyletekkel szemben a gazd. lehetetlenülés kifogása jogosan fel nem hozható». (K. IV. 3384/1922. HD. 1923. 50.) — Nézetem szerint ugyanaz áll a nem kész árúra is. — Régebbi hasonló döntés Schusternél, Jtk. 1923. 2. sub II. 5. — Cf. Já. 1923. 102–107. — Kelengye-ügyekben keltek ellentétes (helytelen) szellemű döntések is. Cf. Jtk. 1922. 16. és 167.

¹⁴⁶ Régebben feltétlenül: «abból, hogy alperes a fennforgó méltányossági okoknál fogva a szerződés teljesítésére nem kötelezhető, egyáltalában nem következik, hogy alperes kártérítési kötelezettsége alól is mentesül, amennyiben felperes... kárt szenvedett az által, hogy (az árút) alperes a jelenlegi gazdasági konjunkturák kihasználásával olyan árért értékesítheti vagy már értékesítette, amely ár mellett alperes a felperes hátrányára jelentékeny gazdasági előnyben részesül és ily módon felperes kárával jogtalanul gazdagodnék.» (MD. XIII. 6., 1918. P. VII. 2844., id. Almásinál, Jtk. 1920. 178. Ugyanő ugyanott 1921. 115. 26. j.) — Későbbben is, legalább is akkor, ha a gazdasági lehetetlenülés az eladó szállítási késedelme alatt állt be. L. Schusternél, Jtk. 1923. 3. sub IV. — Kárul az az összeg (árkülönbözet) lenne követelhető, mely a gazdasági lehetetlenülés beállásának időpontjában mutatkozott (K. IV. 2633/1921., KJ. 1922. febr.; VII. 5468/1922., KJ. 1923. 62. sorsz.); de ha már követelhető, mért *valorizálatlanul*? — Újabban ez a kártérítési gyakorlat visszafejlődőben van: «... az újabb törvénykezési gyakorlat következetesen mentesíti az adóst a... kártérítés alól is, ha a teljesítés az adós hibája nélkül... vált gazdaságilag lehetetlenné», mondja a 26. JD. «Az önhibáján kívül lehetetlenné vált ügylet nem teljesítése miatt az alperest kártérítési kötelezettség nem terhelheti». (K. IV. 5575/1923., MJé. 1923. 10–11. sz. 5. lap.)

¹⁴⁷ Aki egyszerre érvényben levőnek tartaná a bírói gyakorlatban felmerült azon két tételt, hogy 1. ha a gazdasági lehetetlenülés a szállítási határidő lejártá *előtt* beállott, úgy eladó *teljesen* mentesül (kártérítéssel sem tartozik, mert nem vétkez a lehetetlenülésben — előző j. —), és hogy 2. ha a gazdasági lehetetlenülés csak a szállítási határidő lejártá *után* áll be, úgy a késedelmes eladó egyáltalán nem hivatkozhatik rá (természetben tartozik szállítani a perpetuatio obligationis elve alapján): az egyáltalán nem találna esetet a szállítás helyett kártérítés megítélésére, lévén e kártérítés az alternativa első esetében több, a másodikban kevesebb a követelhetőnél. A 2. alatti elvet (régibb gyakorlat Schusternél, Jtk. 1923. 2. sub II. 1., cf. 6.) implikálja újabban pl. K. IV. 166/1923. (1923. nov. 30-án, HD. 1924. 17., ugyanaz KJ. 1924. 16. sorsz. alatt, hol a fej kifejezetten így is formulázza a szabályt).

¹⁴⁸ Elvégre az egyenlőség helyreállítása lenne az a harmadik is, hogy az eredeti névösszegért csak megfelelően kisebb részét kell az árúnak szállítani. Amely expedienshez azonban — közeli okokból — nem nyúlt a gyakorlat.

a gazdasági lehetetlenülés intézménye; az utóbbi, az ellenszolgáltatás felemelése melletti ügylet-fenntartás, kevésbé szokásos jogrendszerünkben.

Az ellenszolgáltatás felemelése melletti ügylet-fenntartás rendszere ismét több módon alakítható. Kérdés: egyedül a pénzfizetésre kötelezett félnek a jogosítványa-e a megfelelő magasabb összeg felajánlásával fenntartani az ügyletet¹⁴⁹ (I.) — vagy (II.) ellenkezőleg egyedül a dologadós joga-e az, hogy köteleztetheti a pénzzel tartozó felet a magasabb összeg fizetésére?¹⁵⁰ — avagy (III.) elég bármelyikük akarata az ügyletnek illetően fenntartására, tehát úgy a pénzadósnek joga lenne a valorizált összeg felajánlása ellenében teljesítést követelni, mint viszont a dologadósnek is a maga szolgáltatásának felajánlása ellenében valorizált fizetést igényelni?¹⁵¹ Amely utóbbi eventualitás úgyszólván kifejezhető, hogy a pénztartozás *automatic* valorizálódik s a kötelelem fennmarad. (Azt t. i., hogy *egyértően* eltekinthetnek a felek a fogatbavételtől, szükségtelen a jognak kimondania. Szintúgy azt, hogy *egyértően* fenntarthatják magasabb fizetségért az obligációt, aminthogy egyértően elvégre fenntarthatják a pénzromlás dacára az eredeti alacsonyabb névösszeggel is.)

Azonban jogunk általában nem favorizálja ezt az ügylet-fenntartást semmilyen alakjában. Számol azzal, hogy a naturáladósra sérelmes lehetne, ha — bár magasabb pénzösszegért — szolgáltatni tartoznék; túlnyomóan negálja tehát a dologhitelező pénzadósnek fenti (I.) jogát. E sérelem t. i. nem elvi, inkább technikai okokból ered: azért, mert nehezen állapítható meg a helyesen felemelt összeg, illetve mire perben megállapíthatnák, s tényleg lefizetnék, újabb pénzromlás állhatna be.¹⁵² — Számol másfelől jogunk azzal is, hogy a pénzadós sokszor nem képes az «emelt» (valorizált) összeget fizetni, s ezért őt sem kényszeríti az obligációban bennmaradásra: rendszerint visszalépési, illetve felmondási jogot ad neki; negálja tehát a dologadósnek fenti (II.) jogát is.¹⁵³ Annál kevésbé ismeri el aztán a két jog kumulatív megletéből álló automatikus fennmaradás (III.) rendszerét.

Így a fennálló jog fővonásaiban ez: pénzromlás beálltakor a még ki nem fizetett, elértéktelenedett vételárért szállítani¹⁵⁴ nem kell. És pedig még (a pénzromlást teljesen paralizáló mérvben) emelt összeg felkínálása ellenében sem. (Ennyi az eladó joga.) Viszont (ez a vevő joga) nem lehet a szállítás felajánlása ellenében sem valorizált vételárat követelni.

Ez a re integra tényállásra szabott, minden irányban ügylet-romboló elintézés¹⁵⁵ a pacta sunt servanda dacára helyeselhető: mert ha a szerződések fenntartását csak konkrét hatósági beavatkozás (valorizáció perbeli keresztülvitele) tudná elvégezni, az nem gazdaságos. Ahol rendeleti, átlagos emelés lehetséges, ott a pénzadós elleni fenntartás kevésbé aggályos.

30. Ahol valamelyik fél már teljesített, ott a pusztán ügylet-

¹⁴⁹ Hogy a pénzadósnek *van* ilyen Gestaltungsrecht-je, azt általánosan fennálló jogul állítja Almási (Já. 1922. 275.), ha ugyan jól értem. Helyesli de lege ferenda Gündisch is (Já. 1922. 97.), és sok más felszólaló. — Így K. V. 5253/1921. (MD. 1922. 89.). — Így az ingalanopció kérdésében ellenmondó judikaturának egyik, a 26. JD. által utóbb elvetett iránya.

¹⁵⁰ Hogy a dologadósnek *általánosságban* volna ily joga, azt tudtomra sohasemki se vitatta fennálló jogul. Egyes részletkérdésekben volt ilyen elintézés. Régebbi (különböző bérösszegeket, villanyáram árát emelő) ily irányú rendeleteket felsorol pl. Almási (Jtk. 1920. 113. II. 6–7. bek.); Kohner (Jtk. 1921. 30.). Cf. Almási, Jtk. 1920. 180. sub 9.; Jtk. 1922. 115. I. inf. és 27. j. Az újabb emelő rendeletek közismertek.

¹⁵¹ Erre a szemléletre példa bizonyos fokig az V. 116/1919. sz., 1920. ápr. 14-én kelt kúriai ítélet (Schusternél, Jtk. 1923. 3. sub III. 8.).
¹⁵² 26. JD. (Fent 65. j.)

¹⁵³ Hogy a pénzadósnek az emelés miatt elállási joga van, azt általánosan érvényes tételként vallja (különböző rendeletekre utalással) Almási Jtk. 1920. 114. II. 1. és Já. 1922. 275. — A lakbérrendeletekben pl.: 2300/1921. M. E. 37. §. ut. bek.; 5555/1922. ME. 60. §. ut. bek.; 2222/1923. ME. 54. §. 4. bek.: a bérlő a béremelés közlésére felmondhatja a lakást s akkor nem kell a felemelt bért megfizetnie.

¹⁵⁴ Épp úgy munkaszerződésben: munkabérért dolgozni... stb. Fent 135. j.

¹⁵⁵ Schuster (Jtk. 1923. I. sz.): «Az ítélkezésem az a helyes alapgondolat észlelhető, hogy a teljesítési kényszer fenntartása a szabály...» (!?).

széttépés (a «gazdasági lehetetlenülés») nem segít. a) Ha a pénzadós teljesített *egészben*: helyes (l. fentebb sub 27.) az ügylet fenntartása: itt voltaképp a pénzromlásnak nincs mire hatnia. b) Ha a pénzadós teljesített *részben*: helyes a lefizetett összeg valorizált visszatérítése. Ha erősen túlnyomó a lefizetett rész, helyesebb az ügylet fenntartása a hátralék valorizálása mellett.¹⁵⁶ c) Ha a dologadós teljesített *egészben*: helyes a hátralékos pénzösszeg valorizálása. Nem lenne helyes a dologszolgáltatásnak *causa finita* visszatérítése ez esetre, ha a pénzadós nem akar magasabb összeget fizetni: mert minden naturál-visszatérítés nehézkes és aggályos, sőt a legtöbbször (árú továbbadatott; nem árúról volt szó, hanem munkaszolgáltatás végeztetett) lehetetlen.¹⁵⁷ d) Ha a dologadós teljesített *részben*: a teljesített rész ellenértékére a valorizáció a helyes, mint imént c) alatt; a nemteljesített részre a «gazdasági lehetetlenülés» (ügyletszéttépés). Ha a dologszolgáltatás észszerűen nem osztható: az eset körülményei szerint vagy a hátralékos résznek is emelt ellenérték mellett leszállíttatása, vagy a már leszállított résznek is visszatérítése lehet a megoldás.

A c) alatti eset tekintete alá esik a nyugdíjvalorizálás.¹⁵⁸ Ugyanoda az elvégzett ügyvédi, orvosi stb. munka késedelmes fizetése esetén igényelt ellenérték-emelés, mely teljesen helytálló. Az a tétel, hogy «a munka elvégzésekor érték az irányadó» (t. i. valorizálatlanul), pusztán formalizmus minden belső jogosultság nélkül.

XVIII.

31. A házassági vagyoni jog és az örökjog területén a «hitelező» és «adós» közti szoros kapcsolat mindenestre indokoltabbá teszi az in concreto folyt gazdálkodás figyelembevételét, s tehát pl. az adós rossz (valorizálni nem tudó) vagyonkezelésének a hitelezőre kihatását: másszóval a fedezeti elvnek az adós *jávéra* alkalmazását, mint pusztán kötelmi területen. Hogy mégis mindenkor in concreto nyomon kelljen-e követni, mivé változott pl. a hozományi pénztőke,¹⁵⁹ mint Szladits helyeseli,¹⁶⁰ azt kétsésem. Gyakran talán a felek általános vagyoni helyzete lesz könnyebben áttekinthető és méltányosabb alapot is adhat a valorizálásra.

Semmiesetre sem lehet helyeselni azt, hogy az a pénzösszeg, amelyet pl. az egyik házastárs a másiknak átadott (hozomány), vagy közösbe adott (különvagyonon vásároltak ingatlant, mely közszerzemény lesz): egyszerűen valorizálatlanul hagyassék.^{161 162} Ahol a «fedezet» (vásárolt ingatlan) még megvan, ott legalább annak értékelkedése arányában helye van a valorizációnak; ahol a fedezet nincs meg vagy ki nem nyomozható, ott is az

¹⁵⁶ Pl. 2194 K vételárból előre lefizetett a vevő 2000 K-t: szállítási kötelezték az eladót (a hátralék valorizálásáról nem volt szó): K. VII. 4023/1922., 1923. febr. 16-án. (Já. 1923. 104.) — A hátralék-nak (mely pedig a vételárnak túlnyomó része volt!) valorizált megfizetése ellenében szállításra kötelezett K. IV. 166/1923. (HD. 1924. 17. II.). — Helytelenül gazdasági lehetetlenülést állapított meg VII. 992/1923. (HD. 1924. 17. I.) annak dacára, hogy 11,000 K vételárból 10,000 K előre fizettetett. (Cf. u. o. j.-ben: Sebestyén.)

¹⁵⁷ Hasonlóan gondolkozik a békeszerződés. Cf. «Trianoni magánjog». Bj. II. 110. 2. bek.

¹⁵⁸ Já. 1924. 141. I. j. — A budapesti kir. törvényszék kitűnő ítélete a nyugdíjvalorizáció tárgyában: Jtk. 1924. 4–5.

¹⁵⁹ Eladott női különvagyont befolyt pénz... (jászku esetben): K. I. 1741/1922. MD. XVI. 73.

¹⁶⁰ Já. 1923. 152.

¹⁶¹ Így Kúria III. 3492/1921. Jtk. 1922. 71.; I. 3368/1922. MD. XVI. 64. Éppígy örökjogi területen: az apa ajándéku vásárolt ingatlant közvetlenül fia nevére írat; az ingatlan e fiú hagyatékában szerzeményi vagyon, nem ági; ági csak a vételár s az nem valorizálható. K. I. 1287/1922. Jtk. 1923. 31. — Hasonló: I. 3342/1922. MD. XVI. 65.

¹⁶² Még kirívóbb sérelem, hogy a nem is pénzben, hanem helyettesíthető dolgokban adott hozományt, mivel a férj elhasználta vagy elidegenítette a dolgokat, csak pénzben (valorizálatlanul) lehessen visszakövetelni, — dacára annak, hogy a férjnek vannak más ilyen, az elhasználtakat helyettesíteni képes ingói. (Így K. I. 1630/1921. MD. 1922. 8.) Helyes a pénzből is naturáliát konstruálni, itt ellenkezőleg naturáliákból konstruáltak pénzt. Már ellentétes szellemű a következő j.-ben említett III. 4904/1921. sz. határozat (MD. 1922. 91.), mely egy félévvel később kelt.

adós általános teherbírása szerint. Helyes e területen is, mint mindenütt, a pénztartozásokat lehetőleg kerülni s pro posse naturálobligációkat konstruálni:¹⁶³ esetleg egyéb naturális elintéztetést találni,¹⁶⁴ vagy legalább a kérdéses dolgoknak *minél későbbi* időpontban (ideáliter: a tényleges kifizetésekor) leendő pénzbeli egyenértékét tenni marasztalás tárgyává.¹⁶⁵

32. A kötelesrész¹⁶⁶ «természetbeni vagy pénzbeli megítélése» körül folyó vita¹⁶⁷ így látszatfronton folyik. A nagy kérdés csak: teljes értékben (akár természetben, akár valorizált pénzösszegben) kifizetni a kötelesrészt? vagy pedig *elértéktelenedten* (nemvalorizált pénzösszegben)? Valorizáció mellett (ha azt komolyan kerestülviszik,) nincs különösebb szükség a természetbeni kielégítésre, amint hogy nem volt a stabil pénz világában sem; viszont különösebb hátrányai sem lennének. Már t. i. azokhoz az életbeli bajokhoz mérve a «természetben», és a pénzben, de «valorizáltan» közt felfedezhető gazdasági különbségeket, amely bajokat a «korona = korona» hozna magával. A tüdőcsucshurut is betegség, de nem kolerajárványkor.¹⁶⁸

33. Nőtartási összegek felemelhetősége — évekig tartó ellentétes gyakorlat után,¹⁶⁹ — ma már eldőntött kérdés. A különböző téves és mellékes szempontok (pl., hogy «egymagában az a körülmény, hogy a nő tartásdíjából a jelenlegi drágaság következtében magát fenntartani nem tudja», nem volna emelési alap; hogy *szerződéssel* szabályozott összeg nem volna emelhető;) elvannak ejtve. Hasonlóan gyermektartási, úgyszintén özvegyi tartásra szolgáló járadéknál.^{170 171}

Sőt. Gyermektartást *egy összegben* váltottak meg, mondjuk 3000 régi koronával (1924 tavaszának értékében 45.000,000 K); a végkielégítési tőke a nemvalorizáló kezelés folytán megsemmisült, — a bíróság újra érvényesíteni engedi a tartásra kötelezett ellen az igényt.¹⁷² Vagyis reá hárul a más általi helytelen vagyonkezelés

¹⁶³ Így K. 4904/1921. MD. XV. 91., Szladits Já. 1923. 152. — I. 2878/1920. Jtk. 1921. 24. — Közszerzemény természetben osztandó: K. V. 4409/1922. (1923. márc. 7-én, MD. 1923. 52.) — Igen messze-menően (vagyonrészek egymással helyettesítése): Binét. Jtk. 1923. 5. szám.

¹⁶⁴ Igen helyesen a haszonélvezet kisebb terjedeleme (a hagyatéki ingatlanok felére) szorításával viszi keresztül a Kúria az özvegyi jog korlátozását, nem pedig pénzbeli tartásdíj elrendelésével (Rp. I. 1519/1920. MD. 1921. 74.).

¹⁶⁵ Így közszerzemény értékelésében nem az együttélés megszakadásakor, hanem a bontóítélet jogerőreemelkedésekor összeget: K. III. 2803/1921. Jtk. 1922. 39.; nem a közszerzeményi igényt esedékessé tevő halálkor, hanem a későbbi kereset-beadáskori értéket: így (részben) a 163. j.-ben id. 2878/1920. sz. Beruházás értékelése örökjogi eset kapcsán nem beruházáskori, hanem elhalálozáskori összegben: K. I. 848/1921. Jtk. 1921. 119.

¹⁶⁶ Vészi, Jtk. 1921. 9. sz.; Binét u. o. 21. sz.; Ludvig, Jtk. 1923. 2. sz. (az aranykoronában való számvetés mellett); Almási Já. 1923. 285–286. (természetbeni kiadás mellett).

¹⁶⁷ Mint Beck S. helyesen mondja, Jtk. 1924. 7. sz.

¹⁶⁸ A budapesti tábla ismeretes bátor ítélete is (1923 november 21-én, II. P. 3597/1923. MD. 1924. 15.) elvileg abból a megfontolásból indul ki, hogy a kötelesrésze jogosultat a pénzelértéktelenedés ellen meg kell védeni. Értékhardozóul tehát magát a hagyatékot teszi megfelelő hányadában, in natura értve; lerovául a kötelezett választása szerint ugyanazt a naturálrészét a hagyatékban vagy annak a teljesítéskor leendő készpénzbeli értékét, — mely utóbbit a kötelesrészes jogosult a vht. 217. §-a útján állapíttathatja meg, a kötelezett a pp. 381. §. 2. bek. értelmében, ha mora creditoris miatt letétbe akarja helyezni. Kérdés mindenestre: hogyan fungáljon a választott értékhardozó, ha időközben állagváltozás van a hagyatékban? erre Szladits is rámutat (most id. h. j.). A vht. 217. §-a pedig nem jó expediens, ha további pénzromlás elértékteleníti az általa nyert összeget (fent sub 6.).

¹⁶⁹ A régebbi, helytelen felfogást vallja a Kúria a következő számok alatt: III. 1062/1917.; III. 234/1918.; 1622/1919.; III. 1538/1919. (1920 január 28-án); III. 2106/1921. (1921 okt. 4-én). Lásd: Almási Jtk. 1920. 113.; Szladits Já. 1921. 73.; Révay, MJé. 1922. I. sz. A helyes irányt 1921 okt. 6-án iniciálta a győri tábla I. 1507/1921. sz. a. A Kúria helyes döntései: III. 949/1922. (PD. 1923. 20.); III. 4209/1922. (MD. 1923. 75.). Cf. még Kovács M. összeállítását, Já. 1922. 222.; Szladits, Já. 1923. 151.

¹⁷⁰ Utóbbira: Kúria I. 2595/1922. (MD. 1923. 76.).

¹⁷¹ Egyéb — szerződéssel ellenértékért vállalt — életjáradék felemelése: III. 4530/1922. (MD. 1923. 93.)

¹⁷² K. 3365/1920. Já. 1922. 183. — K. VI. 77/1923. (?), MJé. 1924.

kára. Ami — jobb híján — elfogadható. De mindenesetre mutatja, hogy a tartási igények annyira favorizálандók, hogy még a legrealisabb vagyoni áldozattal megváltásuk sem mentesítheti a kötelezettet újabb megterhelés alól, ha a cél másképpen el nem érhető,¹⁷³ — mennyivel kevésbé tehát jogi dedukciók, melyek pénz helyett indokokkal fizetnék ki a jogosultat.

XIX.

34. A *baleseti járadékok* felemelését megtagadó kúriai állásfoglalások (86. TÜH., előbb 24. JD.,) azon pontról nézvést, amelyről jelen sorok írónak, a jogászati eltévedés legfelsőbb fokául látszanak. Ha valaki azt mondaná: a judikatura (valamilyen érdemi megfontolás alapján) el akarja törölni azt a törvényt, amely kártérítést nyújt annak, akinek a lábát a vasút levágta; de mivel nyíltan nem arrogálhat magának törvényrontó hatalmat, hát az összegek nullifikálása (valorizálatlanul hagyása) által éri el a jogalap nullifikálását: ezt megérteném. Csakhogy senki nem tételezi fel, hogy ilyen szándék lenne a döntvények sugallata. A judikatura óhajtja¹⁷⁴ a járadékok felemelését. De nem talál hozzá indokolást! S azért ma is havi 50 K-t fizettet konkrét esetekben, — aranyban kifejezve: egy fillérnek egy töredékét.¹⁷⁵

XX.

35. Kevésbé életbevágó, de nem helyesebb a «korona=korona» elve, pl. a társasági vagyongör terén. Ahol egyik társ, aki pl. a tovább együttmaradó társaságból kiválik, kénytelen készpénzbeli kiegyenlítést elfogadni: ott az ő vagyoni-illetőségének értéke nem állapítható meg igazságosan az adózás vagy más külső szempont szolgáltatásban készült, hanem csakis reális «belső» mérleg alapján. Vele szemben az egyes aktívák nem értékelhetők régebbi «beszerzési», óvatosságból «leírt» vagy egyéb irreális, bár más vonatkozásokban megengedett értékkel, mert az ilyen értékelésben a társaság javára rejlő bene-k őt is megilletik, mint sociust. Ha a tag pénzbeli betéte pénzben fizetendő vissza, az elvileg felértékelendő.¹⁷⁶ Az osztrák Oberster Gerichtshof 1922 június 7-én az igazságügyminisztérium kérdésére adott elvi jogvéleményében (Rechtsprechung 1923. 221., Já. 1923. 267.) határozottan arra az álláspontra helyezkedik, hogy a társak egymással szemben valorizálni kötelesek: betétek, vagyoni-illetőségek összegeiként növeledők, aktívák az elszámoláskori, mérlegösszeállításokori *magasabb* értékekben veendők fel stb.; a rosszabb koronában mutatkozó nagyobb összeg nem jelent nyereséget.

XXI.

36. Az *ügyvédi költség* megállapítása mostohagyermeké a jognak. Nem azért, amiről olykor panaszkodnak, hogy antipathia-val nézik, hanem, mert legtöbbször mellékesként (a per főtárgya melletti járulékként, a készkiadásokkal egybefoglalva,) szerepel a

3. sz. 7—8. «A gyermek létérdeke ugyanis az, hogy az őt megillető szükséges tartásban a köz megterhelése nélkül minden körülmények közt részesüljön.»

¹⁷³ A célkötelelem jellegéről helyesen pl. Frigyes, Jtk. 1923. 124. IX. inf. — A tartási követelések ezen favorizálása vezette az Ob. Gerichtshofot arra, hogy amikor a pénzköveteléseknek valorizálását (összegüknek felszorozását a pénz vásárlóereje csökkenésének arányában) elvileg megtagadta, a tartási (és hasonló) követelésekre kivételt tett azzal, hogy ezek «nem pénzkövetelések» s így valorizálандók. (Já. 1923. 213.)

¹⁷⁴ 86. TÜH. vége: «... a baleseti járadékok terén mutatkozó bajok... orvoslását a bíróságnak az államhatalom erre hivatott ágai, vagyis a kormányzat és a törvényhozás részére kell átengednie.»

¹⁷⁵ Támadták a kúriai állásfoglalást pl. Löw Tibor, Beck Salamon, Ludvig Rezső (Jtk. 1921. 20. sz.; utóbbi 1923. 23. számban is); Györki (Jtk. 1922. 5. sz.); Vargha Ferenc (Jtk. 1923. 74.); Halmi Bódog (ÜL. 1923. 6. sz.); Luy (u. o. 14. sz.); Alföldy Ede (u. o. 16. sz.); Meszlény (Jtk. 1923. 105.); Kovács Marcel (Jtk. 1923. 140.); Goldschmied (Jtk. 1923. 20. sz.). Helyeseli: Szigeti (Jtk. 1923. 7. sz.). Tartózkodással nyilatkozik róla Szladits (Já. 1922. 218—9.). A brünni főtörvényszék a magyar törvény alapján a Kúriával ellentétesen döntött (Jtk. 1923. 7.).

¹⁷⁶ Helytelenül K. IV. 3494/1921. (Jtk. 1921. 159.): «A beltag a megváltási jog gyakorlásával kapcsolatosan a kultag betéti tőkét abban a pénznemben és névértékben köteles megfizetni, amelyben a kultag a betétet a társaságba annakidején befizette» stb. — Cf. Löw Loránt, Já. 1923. 72. lent.

bíróság szeme előtt. A pert magát x tárgyaláson tárgyalták, végre eldől, esetleg nehéz ítéletszerkesztéssel: ebben a stádiumban vetődik fel az a kérdés, hogy: az ügyvédnek mennyit? Rendszerint már kimerített figyelem fordul erre a pontra, és csak egy pillanatot tartamára.

Ha azonban abból indul ki a bíróság, hogy az ügyvédi költség megállapítása végre is a perben lehet mellékpont, de az ügyvédi kar megélhetésében egyik¹⁷⁷ fő kérdés, amely tehát hasonló gonddal kezelendő, mint maga a perva: az ügyvédi költségnek a koronaromlástól mentesítésére természetesen ugyanoly mérvű figyelmet kell szentelnie, mint egyéb igényeknek.

Nem szabad tehát az ügyvédi költséget a perinduláskori érték alapján, valorizálatlanul megszabni, — ami évekig volt szokás, s ami realiter annyit jelentett, hogy «az ügyvédnek pedig nem kell fizetni». Ami jogszabály a hatáskör, fellebbvitel és illeték szempontjából, hogy a keresetbeadáskori érték az irányadó: *nem* jogszabály az ügyvédi költség szempontjából, — és pedig nemcsak azért nem, mert a törvény nem mondja ki,¹⁷⁸ hanem azért sem, mert ez egészen más természetű kérdés.

A pertárgy értékének a *per idején* emelkedése erőszben figyelembeveendő;¹⁷⁹ az ügyvédnek annyi korona után szabadó a költsége, amennyit a tárgy az utolsófokú ítélethozatalkor ér. Felsőfokú ítéletben hivatalból fel kell emelni az alsófokon megállapított költséget is, ha azóta a pénz romlott.¹⁸⁰

A *per utánra* (végrehajtás idejére) pedig legalábbis annyira állandó-értékűvé teendő a költség, mint a főkövetelés. Ha utóbbit valorizáltan (pl. «azon pénzürtékkülönbséggel, amely mutatkozni fog...») ítélik meg: ugyanígy¹⁸¹ helyes a költséget; ha heti 2%-kal, vagy takarékkoronában: szintúgy ítélandó meg az ügyvéd követelése.

Amit költségre előre fizettek, viszont felértékelve számít be.

A skála emelése nem alkalmas eszköz a kérdés kellő megoldására.¹⁸²

Ahol az ügyvédi munkadíj megállapítása önálló kérdésként szerepel (pl. az ügyvéd perenkívüli tevékenységéért perli megbízóját): a kérdés teljesen azonos jellegű az egyéb, főleg a szellemi (orvosi, mérnöki stb.) munka miként-honorálásának kérdésével.

Az az elv, hogy «a munka *végzésekor* honoráriumot kell fizetni» — t. i. *valorizálatlanul*,¹⁸³ nem szorul belső helytelenségének kimutatására. Helyes csak a valorizált honorálás lehet,¹⁸⁴ — már akár az illető szolgáltatásnak a tényleges fizetési koronáriumát vesszük irányadónak,¹⁸⁵ akár más alapon (Zürich stb.) értékeljük fel a szolgáltatáskor leendett honorárium-összeget.

XXII.

37. Az elősoroltakon kívül természetesen tárgyalni lehetne a valorizáció kérdését az egyéb magánjogi vidékeken is. De ha a döntő szempont (mint hiszem) centrális, magában a pénz szerepében s mélyebben: a gazdasági helyzetben van, nem pedig az egyes különböző kérdések más-más vonatkozásaiban, egyszóval abban, ami az ügyekben közös, nem abban, amiben eltérnek egymástól:¹⁸⁶ fásasztó és felesleges lenne végtelen ismétlődésben

¹⁷⁷ Természetesen nem kizárólagos, nem is a legfőbb. Minden ügyvéd praxisában fontosabb bevételeinek az a része, amely sose került bírói megállapítás alá.

¹⁷⁸ Így budapesti tábla 3., 7490/1923. sz. a. is KJ. 1923. 164.

¹⁷⁹ K. IV. 5544/1922. (PD. 1923. 103.) — Rp. VII. 1066/1923. (u. o. 105.).

¹⁸⁰ Így (de csak *kérelmekre*, nem hivatalból) négy kúriai határozat: PD. 1924. 46. I. és j.-e. — «Hivatalból is» az igazságügyminiszter törvénytervezete szerint (Jtk. 1924. 30.). — Cf. még Nagy Dezső, MJé. 1924. 1. sz. 4.

¹⁸¹ Természetesen: az ítélethozatal napjának értékével, nem a főügyben esetleg irányadó régebbi napéval.

¹⁸² Behatóbban «Pénzromlás és ügyvédi költség» címen, ÜL. 1923. 15. sz.

¹⁸³ Kimondottan így pl. K. VI. 4141/1920. (PD. 1921. 45.).

¹⁸⁴ Így (késedelmes megbízóval szemben) két kúriai ítélet PD. 1924. 23.

¹⁸⁵ Így a budapesti ügyvédi kamara felterjesztése (Jtk. 1924. 11.). Így többször az osztrák judikatura, bár volt ellentétes döntés is. (Adatok pl. Auslandsrecht 1923. 268—269.; Já. 1923. 267.)

¹⁸⁶ Hasonlóan (ha jól értem) Almási, Já. 1922. 282—283. («Kizárólag az a döntő, vajjon a kötelelem tárgya pénzszolgáltatás-e és vajjon

folyton odakonkludálni, hogy «itt is valorizálni kell». Inkább csak némely főbb példával akartam illusztrálni az egységes elv kihatásait és részbeni módosulásait, valamint azt, hogy ha valorizálni elvileg *akarunk*, úgy a helyesül felismert elvnek az egyes esetekben érvényesítése már nem ütközik olyan nehézségekbe, amelyekkel a betűt félrebbtől s a lényegét kutató szellem meg nem birkózhathat.

Dr. Blan György.

Egy gyermekbíróság halálára.

Eljátszottad hát kis játékidat,
Kedves gyermek, hamar játszottad el.
Vörösmartty.

Az eleven tollal szerkesztett Budapesti Közlöny mult szombati számában egy kis közlemény jelent meg. Szerényen, igénytelenül bujt meg a hírek erdejében, mint az ibolya a bokrok alján. Arról van benne szó, hogy az igazságügyminiszter a fiatalkorúak bíróságának hatáskörével ruházta fel a váci, szentendrei, monori, nagykáti, gödöllői, ócsai, ráckevei járásbírószágot, szóval valamennyi járásbírószágot a pestvidéki törvényszék területén. A figyelmes olvasó alkalmasint helyeslően bólintgatott: mégis szép ettől az igazságügyminisztertől, hogyha már a rongyos gyerekeket nem is ruházza fel s azok ezután sem mehetnek iskolába és kénytelenek az utcán csavarogni, de legalább felruház hét járásbírószágot.

De ha ezt a kis rendelet-ibolyát közlő szagoljuk meg, halotti szag csap az orrunkba. Nem kevesebbet jelent a hír, mint azt, hogy viszont a *pestvidéki törvényszéknél szervezett fiatalkorúak bíróságát feloszlatják*. Régóta szálka volt egyesek szemében Balogh Jenő gyönyörű alkotása, a gyermekbírószág, úgylát-szik, ezzel a rendelettel húzták meg a lélekharangot az egész intézmény temetésére. «Búsan konog a temetői harang; új gödröt amott komor emberek ásnak.» Bizony, komor emberek azok, akik nem értik meg a züllésbe taszított gyermek könnyeit, a megmentett gyermek mosolyát.

Pár év alatt sikerült a gyermekbírószágot elsorvasztani. A budapesti törvényszéknél felére apasztották a gyermekbírák számát, azok is küzdenek a meg nem értés nehézségeivel, csak az ügyszeretet és a jobb jövő reménye tartja bennük a lelket. Ezt a reménységet most derékban törli ketté a pestvidéki eset.

A pestvidéki eset azt jelenti, hogy kezdik a fiatalkorúak bíróságát *leépíteni*. Erről a leépítésről mondta pár nap előtt egy politikusunk, hogy spirituszba kell tenni, aki kitalálta. Tudniillik, aki ezt a szép magyar szót kitalálta, nehogy félre méltóztassanak érteni.

Minthogy az emlékezőtehetség idővel elhomályosul, felfrissítés céljából legyen szabad idéznem pár sort az 1913: VII. tcikk miniszteri indoklásából.

«*Sarkpontja* a fiatalkorúak ügyeiben működő bíróságnak a bíró személyének specializációja, amely biztosítékát egyrészt abban találja, hogy a fiatalkorúak bíróját kizárólag ily ügyekkel foglalkozik s így azok elintézésében különös jártasságra tehet szert, másrészt már eleve abban, hogy erre az állásra egyéniségüknél és képzettségüknél fogva különösen alkalmas bírák szemeltesse ki.»

Nem tudom, ki volt az a modern Archimedes, aki ezen a sarkponton megvetette a lábát és kiforgatta az egész intézményt tengelyéből. Feltételezem, hogy az igazságügyminisztériumban a fiatalkorúak ügyosztálya ismert erélyességével hevesen ellenezte a dolgot és egészen különös, hogy e szakférfiak ellenzése dacára a határozat mégis keresztülment.

Eddig a pestvidéki törvényszéknél működő fiatalkorúak bíróját itt élén a központban, kiképezhetette magát elméletileg és gyakorlatilag, közvetlenül érintkezett a fővárosi gyermekvédelmi és jótékonsági intézményekkel, voltak szakképzett pártfogó tisztviselői és módjában állott a vidéki patronage egyöntetű organizálása. Ezentúl az ügyeket szétszórják hét vidéki bíró között, aki sohasem foglalkozott gyermekvédelemmel, talán nincs is inyére a megbízás és mindenesetre mellékfoglalkozásként fogja üzni, megfosztva minden segédintézménytől. Hogy a züllött pestkörnyéki gyermekek megmentése mint fog festeni a jövőben, azt könnyű elképzelni.

annak a változott viszonyok dacára változatlan teljesítése nem sujtja-e az egyik felet aránytalan hátránnyal és nem juttat-e a másik félnek aránytalan előnyt.)

De nem vagyok képes elképzelni azt, hogy ennek az intézkedésnek mi az oka vagy a célja. Minthogy az emberi értelem határai végesek, a hivatkozás bűnébe esném, ha azt mondanám, hogy értem. Állítólag takarékosági okok születtek volna az eszmét, mert így a pestvidéki törvényszéknél felszabadul egy bírónak a munkaejeje. De viszont a munkáját valakinek el kell végeznie, mert ezeknek a haszontalan kölykeknek semmi értékük sincs a bírósági adminisztráció iránt és ép úgy fognak lopni, mint azelőtt, tekintet nélkül az új ügybeosztásra. Sehogysem lehet őket el-eszkamotálni, mint ahogy a pesti korzó hölgyei hiába fűzik magukat betegre, a túltermelt bajok valahol mégis kibuggyannak. A kezelőknél sem válik be a takarékoság dicséretes eszméje, mert hiszen egy lajstrom helyett ezentúl hetet kell vezetni s a megátalkodott suhancok ügyeiben épen annyi jegyzőkönyvet kell felvenni, ép annyi kurrenciát kell elvégezni, mint ennekelőtte.

Mi lehet hát az ok? Nem tudom. Előveszem Shakespearet, abban minden benne van, talán ő tudja. Megvan. «Enough, no more; 't is not so sweet now, as it was before.» Igen, már nem olyan édes az ügy, mint azelőtt. Mint régen, mikor még süttött a Balogh Jenő napja s annak melegénél különböző édességek olvadoztak a lelkes férfiak számára, kik feszülő inakkal húzták a miniszter szekérét.

Mit is mond az a napló, mely szól a képviselőháznak 1913 február 27-én gróf Tisza István elnöklelte alatt tartott országos üléséről?

Balogh Jenő igazságügyminiszter: Ez a javaslat módot ad arra, hogy a fiatalkorúaknak tízezrei, kik eddig az erkölcsi és fizikai elpusztulásnak voltak kitéve, felnövekedjenek, mint rendes, békés, a társadalmi rendet tisztelő és munkás polgártársaink. Módot akar adni ez a javaslat arra, hogy a magyar nemzet ereje úgy művelődési, mint gazdasági téren fokoztassék és növeltessék. (Hosszantartó élénk helyeslés, éljenzés és taps a jobboldalon és a középén.)

Sajnos, most a jobboldalon rúgnak bele az intézménybe és a középén találják az egészet. Ilyen öngölt még a spanyolok sem rúgtak az olimpiáson.

De hát a lelkes, nagyszívű miniszter napja lement. Lement utána Magyarország napja is, csak itt-ott világít néhány kicsiny csillag fénye az elfektetült magyar éjszakában. Ilyen csillag volt a gyermekbírószág intézménye; sugarai elhatoltak a külföldre és szerény világánál még a tengeren túl is meglátták a magyar kultúrát. Hát jó, rángassák le ezt a kis csillagot is, jobb ha sötétség lesz, nem látjuk meg a magunk baját.

Nem akarok tovább rekriminálni, csak búcsúztatót kívántam mondani a pestvidéki gyermekbírószág fölött, mely valaha szép napokat látott és nem vált szégyenére a királyi törvényszéknek. Requiescat.

Hanem azok a férfiak, kik Magyarországon az igazságügyi gyermekvédelmet intézik, búcsúzzanak el szintén az eddigi munkájuk gyümölcseitől. Ankéteken, gyűléseken bajos lesz ezentúl gyermekvédelemről beszélni. A régi frazeológia szókészlete nem fog olyan szépen csengeni, elveszett az ércfedezet s a publikumot nem lehet a leromlott papírvalutával kifizetni.

Valamit mégis a javukra kell írnom: egy új magyar találmányt. Az ármányos német kitalálta az alkoholmentes sört és a nikotinmentes dohányt. Mi kitaláltuk az eredménymentes gyermekvédelmet.

Dr. Ráth-Végh István.

Szemle.

— **Kmety Károly**, akit a budapesti Tudományos Egyetem jogi kara a jövő tanévre dékánválasztott, tudvalevőleg a közjog érdemes professzora. Alig képzelhető tudomány, amely az elmúlt öt év alatt mélyrehatóbb változásokon ment volna át, mint a magyar közjog és ha a transzcendentális fogalmak légüres terében az ezeréves alkotmány életét hirdethetjük is, a sivár valóság megcsúfolja a tudományos meggyőződés szilárdságát. Mennél ingatagabbak a tények, amelyekből az indukció merít, annál nagyobb értéket jelent a tudomány képviselőjének gerinces jellemessége, függetlensége a pillanat nyújtotta előnyök üzleti konjunktúrájától. Kmety Károly egy pillanatig sem tartozott azok közé, akik az ellenforradalom szomorú napjaiban fürge fordulattal fel-

A «Jogtudományi Közlöny» előfizetési ára a Döntvénytárral együtt, július 1-től, negyedévre 30,000 K.

fedezték magukban a reservatio mentalis-t, amelyet októberi időkben gondosan rejtettek el az «új korszak» lelkes támogatása alá. Sőt ellenkezőleg, férfias bátorsággal, becsületes szókimondással állt ama kevesek közé, akik nem voltak hajlandók történelmi eseményekkel embervadászatot üzni. És mert nem állt a biztos lesből puskázó alkalmi vadászok sorába, most azok, akik a pszichikai terrorból gondolják felépíthetni az új magyar alkotmányt, a közjog professzorát az üldözött vadak sorába óhajtanák lefokozni. Nem veszik észre, hogy a vadászat ideje lejárt és véget ért a metamorfózisok kényelmes őskorszaka, amelyben a vadak maguk számára állítottak ki vadászati engedélyt. Kmety Károly megválasztásának ténye, amelyet semmiféle lesipuskás ármánykodás és acsarkodás meg nem másíthat, öröndetes jele az igazságosság ébredésének, amely a jog eszméjétől el nem választható. Sajnos, épen a tudomány háza volt a gyűlölködés egyik főfészke és ép ezért remélhető, hogy Kmety Károly hivataloskodása a megértés szellemének szerez érvényt, amely az igazi tudásnak épügy feltétele, mint következménye.

— A közigazgatási bíróság új tagjainak kinevezése több szempontból váltott ki a szokottnál is nagyobb érdeklődést. Az új bírák között szerepel *dr. Borsos Endre*, a lakásügyek kormánybiztosa és *dr. Matzke Károly*, a Lakáshivatal elnöke. Mindkettő a régi bírói gárdának kiváló tagja, akiket nem szívesen láttunk idegen közigazgatási hatáskörben. Viszont alig tagadható, hogy úgy az ő esetükben, mint a dicstelen múltú OKAB. volt elnökének esetében, ha talán tudatmögöttesen is érvényesült az a helyes megfontolás, hogy a szorosabb értelemben vett igazságügyi szervezetben nem kívánatos azok visszatérése, akik a bírói működésnek közigazgatási denaturalizációjával megszakították a bírói szellem gyakorlásának kontinuitását. Örömmel üdvözljük az új bírák sorában kitűnő munkatársunkat *Főző Sándort*, aki mint az adó- és illetékügyek egyik legalaposabb ismerője nagy nyeresége jelent a közigazgatási bíróságnak. Utoljára hagytuk, akit elsőnek kellett volna emlitenünk a közigazgatási bíróságnak új tanácselnökét, *dr. Lampl Hugót*. Ő is azok közé tartozik, akiknek a bíróságtól való elhódítására méltán lehet büszke a közigazgatási bíróság elnöke, aki szerencsés kézzel és céltudatos rendszerességgel egészíti ki bírói karát.

— A budapesti ügyvédi kamara közgyűlésének egyhangú tiltakozása a személyes szabadságnak flagránisan törvénytelen megsértése ellen, amely a konkrét esetben az ügyvédi hivatás gyakorlása elleni merényletté minősült, élesen domborította ki az ügyvédség alkotmányjogi jelentőségét. Választ adott a költői kérdésre is: *quis custodit custodes?* Alkotmányos államban ugyan elsősorban maguk a törvények és a végrehajtásukra hivatott hatóságok a közszabadságok őrizői, de a törvény szava holt betű, ha végrehajtóit nem hatja át ugyanaz az akarat, amely a törvényben megtestesül. Ezért van szükség az intézményekre, amelyeket az alkotmányos államok gyakorlata az örök ellenőreivé tett. A parlament, a bíróság, a sajtó mellett előkelő szerep jut e tekintetben az ügyvédségnek, mint a jogga magasztosult szabadság hivatásszerű védőinek. Ép ezért, miként amazoknak jogi különállásban van része, komoly megfontolást érdemel, vajjon nem kellene-e az ügyvédek oly törvényes kiváltságokkal (mentelmi jog) felruházni, amelyekre nem is annyira az ügyvédeknek, mint azoknak van szüksége, akik ügyvédi oltalomban részesülnek.

— Budapestben való letelepedés előfeltételei. Budapest főváros tanácsa tudvalevőleg minden indoklás nélkül — ismert politikai okokból — elutasította magyar állampolgároknak települési kérelmét. A közigazgatási bíróság 471/1924. sz. ítéletével a panasznak helyt adva, a következő indokolással engedte meg a letelepülést: Az 1886. évi XXII. tc. 8. §-a értelmében minden magyar állampolgárnak joga van más községbe települni és amennyiben a települni szándékozó legutóbbi tartózkodási helyéről kielégítő erkölcsi bizonyítványt mutat fel és magát a község megterhelhetése nélkül fenntartani képes, a község a települési engedélyt csak abban az esetben tagadhatja meg, ha bebizonyul a települni szándékozó ellen, hogy bűntett vagy nyereségvágyból elkövetett vétség miatt van jogerős határozattal vád alá helyezve,

avagy bűntett vagy az említett vétség miatt hozott ítélet hatálya alatt áll. A törvénynek most ismertetett rendelkezésével szemben tehát a települési kérelemnek minden indoklás mellőzésével történő elutasítása nem nyugszik jogos alapon. Tekintve most már, hogy a panaszos előbbi tartózkodási helyéről kielégítő erkölcsi bizonyítványt csatolt s hogy megélhetése a község megterhelhetése nélkül foglalkozásánál és vagyoni viszonyainál fogva biztosítottan tekinthető, az elutasító határozat ellen emelt panasznak helyet adva, a panaszosnak a székesfővárosban leendő letelepülését meg kellett engedni.

Közgazdaság.

A Magyar Ruggyantaárúgyár részvénytársaság ma megtartott közgyűlése részvényenként 150% = 3000 korona osztalék kifizetését és jöléti alapjának 300 millió koronával való javadalmazását határozta el. 16707

A Nemzeti Hitelintézet részvénytársaság rendkívüli közgyűlése az alaptőkét 6 milliárd K-ra emelte. Az új részvények 20:1 arányban ez év június 26-ig vehetők át 6000 K kibocsátási áron. Az igazgatóságba újonnan megválasztottak: Howard Back (London), Ivan Lescinszky gróf (London), Nagy Dezső, Kossalka János és Láng József. 16709

Menekült ügyvéd, elismert képzettséggel, nagy gyakorlat-tal, vagyonnal rendelkezik, előkelő iroda vezetését Budapesten vagy vidéken elvállalná. társulna, irodát átvenne. Felvilágosítás dr. Králik kir. közjegyzőnél, Andrassy-út 50. Telefon 163-44. 16708

Alkalmi vétel! Jogi könyvtár elköltözés miatt olcsón eladó!

Megtekinthető hétköznaponként délután 5-7 óra között: Budapest, V., Visegrádi-utca 6. sz., II. emelet 2. 16708

Előnyös ajánlat írógépek jókarbantartására! Takarékoskodjunk!

A Kovács Aladár írógép és irodafelszerelési cég, VII., Erzsébet-körút 38, a következő feletle előnyös és csak tömeges rendelés esetén végrehajtható ajánlatot teszi: Elvállalja az írógép jókarbantartását egy évre 180,000 papirkoronáért, de ugyanezen árban ad hozzá 3 db elsőrendű külföldi írógépszalagot (melynek napi ára 126,000 korona) és az egész összeg **60,000 koronás havi részletben** fizetendő. Ezen feletle kedvező ajánlat speciálisan ügyvédi irodáknak szól. Szállítunk mindennemű papírárut és irodai nyomtatványt.

Tisztelettel kérjük, hogy az ezen ügyben megjelenő tisztviselőket fogadni méltóztassék.

Kiváló tisztelettel

16711

Kovács Aladár,

VII., Erzsébet-körút 38.

Telefon: József 116-94.

A m. kir. népjóléti minisztérium, Futura, Gazdaszövetség, m. kir. Technológia, m. kir. Kulturmérnökség, m. kir. Folyammérnökség, Kistarcsai Gépgyár, Magyar Általános Takarékpénztár stb. írógépjének szerződéses jókarbantartója.

Irodavezetőt keresek.

Ajánlatokat «Belvárosi ügyvéd 3621» jelígre **Blockner J.** hirdetőjébe, IV., Semmelweis-utca 4. kérek. 16710



AKTATÁSKÁT

rendelésre a legolcsóbban készírt

WEIL EMIL

bördíszműárú gyára

Budapest, IV., Cukor-u. 5

IV., Váci-u. 36.

Telefon:

József 146-52.

Ideal Írógép
Klotild-palota

Vízkúrák, Zander, soványítás

inhalatórium, orvosi massage, villamozás, diathermia, quarz

Dr. MANDLER OTTÓ gyógyintézetében,
Budapest, IX., Kálvin-tér 10. (Bejárat Ráday-utca 2.) Telefon: József 3-75.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: L., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden hó 1-én és 15-én
Előfizetési ára Döntvénytárral együtt
negyedévre 30,000 korona

Egyes szám ára 6000 korona

TARTALOM. Dr. König Vilmos budapesti ügyvéd: A záloglevelek felértékelése. — Dr. Vági József budapesti ügyvéd: Állag és jövődelem. — Dr. Deák Imre székesfehérvári ügyvéd: A pénz romlása és a peres eljárás. — Dr. Altorjay Sándor v. ny. r. k. jogtanár, budapesti ügyvéd: Jogirodalom. Alkotmány és jogtörténetünk külföldön. — Szemle.

Melléklet: Perjogi Döntvénytár. IX. k. 4. iv.

A záloglevelek felértékelése.

Ebben a nagyhorderejű kérdésben dr. König Vilmos budapesti ügyvéd az ügyvédi kamara elnökségéhez fordult és azt az indítványt terjesztette elő, hogy a választmány intézzen memorandumot az igazságügyminiszterhez. Ennek a felterjesztésnek tervezetét is elkészítette. Szövege a következő:

«Nincs az országban gondolkodó ember, aki nem állott volna meg meglepődve azon lehetetlennek hitt tény előtt, hogy a záloglevéltulajdonosok koldusbotra jutnak. Minden normális eszű ember kérdezni fogja miképpen lehetséges az, hogy egy papir, mely zálogjogilag duplán biztosítva van, elveszítse értékét, mikor a zálogtárgy megtartotta értékét. A beavatottak erre azt fogják mondani, hogy ez az állapot az uralkodó politikának a következménye. Rá fognak mutatni, hogy az agráriusok felhasználják a teljesen elértéktelenedett pénzt, hogy annak segítségével tehermentessékké földjeiket és szabaduljanak tartozásaiktól. Ellenszövegülnek minden törvénynek, mely ezen jogfosztást megállítani akarja s a hatalom birtokában el is érik céljukat. A politikai helyzet eme kihasználásának aláveti magát minden számottevő faktor. Az ellenzék, a sajtó, a gazdasági élet közvetlenül nem érdekelt tényezői, a jogászvilág mind néma hallgatásba merült. Az igazságügyi kormányzat pedig minden hozzáérkező sürgetésre az érzéketlenség szerepében keres menedéket, nem mond sem igent, sem nemet, hanem hallgatag beleegyezéssel nézi az expropriatio lefolyását. Ez a látni nem akarás talán legszomorúbb symptomája jogéletünk hanyatlásának.

A politika a köz javára szolgáló célok értékének és hasznosságának mérlegelésében áll. Alapeszméje, hogy különböző utak vezetnek a nemzet boldogulásához. De rendeltetésénél fogva sohasem fajulhat oda, hogy a mások vagyonával való rendelkezés eszközévé váljék. A politika, mely lehetőséget nyújt, hogy valamely társadalmi réteg a kisebbség vagyonát elvegye, biztosan a pusztulás örvényébe vezet, mert előkészít egy másik hatalmi szervezkedést, mely még túl fog tenni az eddigi visszaéléseken.

A budapesti ügyvédi kamara nem akar ezen irányzatnak részesévé válni. Eleget akar tenni az ügyvédi rendtartás 19. §-ából folyó kötelességének, de eleget akar tenni hivatásából folyó azon parancsnak is, hogy szembeszálljon a jogtalansággal és védelmet nyújtson a durva erőszak által üldözötteknek. Nem tudjuk, hogy intő szavunknak lesz-e hatása vagy nem, de úgy érezzük, hogy jogtörténetünk lapjain meg kell örökíteni azt a multunkhoz méltó ténnyt, hogy a magyar ügyvédség nem nézi tétlenül a jog barbár letörését.

Nyíltan ki is mondjuk, elhatározásunk nem szorítkozik arra a formaságra, hogy Nagyméltóságodhoz felterjesztéssel fordulunk, melynek sorsa legjobb esetben bizonytalan. Mi el vagyunk határozva, hogy a tömegesen hozzánk fordulóknak pártfogó ügyvédek kirendelésével jogsegélyt nyújtunk. Mozdósítani fogjuk az összes kárvallottakat és provokálni fogjuk a bírói döntést afelől, vajjon a jogrendet szabad-e odadobni politikai kedvezések martalékaul. Nagyméltóságodnak módjában áll tizenkettedik órában perek izgalmas szövevényeit egységes becsületes és méltányos szabályozással feleslegessé tenni.

Bizonyára felesleges munkát végzünk, mikor az erőszaknak áldozatul esett jogokat a boncoló asztalon kiterítjük. Nem létezik jogász vagy nem jogász, aki a zálogleveleken alapuló jogokat merné kétségbevonni. Ha megvan a birtokom vagy házam, melyet jelzálogkölcsön segítségével megvettem, felépítettem, melynek felhasználásával birtokomat tehermentesítettem, javítottam,

vagy örökös társaimat kifizettem, miért szabadjon hitelezőmet kijátszani és vagyonomat tehermentesen megtartani? Ilyesmit csak a jogi téboly próbálhatna menteni. Tudjuk, hogy létezik egy perverz jogtudomány, mely még mindig az úgynevezett korona-korona elmélet ostobasága mögé búvik. Ezzel már igazán nem érdemes foglalkozni. Ez a zsonglőrösködés talán tetszőkre találhat, míg a pénz névértékének 30, 25, 20%-os vásárlóerejét képviseli, de egyszerűen nevetség tárgyává válik, mikor a koronát már húszezerszeresen lefokozva akarják csak elfogadni. Ma a koronát még a koldus is megbotráncolva visszautasítaná, arany helyett ilyenlennel fizetni akarni tehát csak a tettetés mestersége lehet. A háború óta, amint a jogtudomány egyáltalában, úgy az egész pénzügyi élet csődbe jutott. Még vissza fogjuk sírni Savigny lekicsinyelt felfogását és ki fogjuk kergetni a jogból a félművelt pénzügyi nagyságok okvetetlenkedéseit. Addig csak egy segíthet rajtunk: a jogérzet respektálása és követése.

A záloglevél habár nem is közvetlenül, de közvetve jelzálog által van biztosítva. A zálogjog köztudomás szerint a realkontraktsusok csoportjába tartozik. A jogfejlődés első szakában csakis a zálogtárgy átadásával létesülhetett. Későbbben pusztán megállapodás alapján is keletkezhetett, ha a zálog ingallan volt, de ez a szerződés is megőrizte reáljellegét. Amióta a római jog ezt a césurát megejtette, az összes régi és modern törvények mind nevezetesen a Porosz Landrecht, a Code civil, az osztr. polg. tkv., a Szász polg. tkv., a német polg. tkv., a svájci polg. tkv., a magyar polg. tkv. javasította a jelzálogot dologi jognak minősíték. Ez a momentum a fennforgó kérdés szempontjából nem tisztán elméleti jellegű. Rendkívüli fontos gyakorlati súllyal bír. Különösen akkor, ha a korona-korona elméleti tébolya még nem mutatkoznék gyógyíthatónak.

Mert ha a jelzálogjog dologi természettel bír, senki sem követheti annak rossz korona ellenében való törlesztését. Tartunk csak szem előtt azt a bírói gyakorlatot, mely teljes erejében érvényesült mindazon esetekben, mikor a szerződő fél a neki opció, vétel vagy egyéb módon lekötött ingatlant vagy dolgot követelte az elértéktelenedett pénz ellenében. Ilyen esetekben a bíróságok mindig félrelétek a korona-korona elméletet és támaszkodva a gazdasági lehetetlenségre, elutasították a rosszhiszeműen perlekedőt. Hivatkoztak arra, hogy az egyik fél gazdaságilag tönkremenne és a másik fél jogtalanul gazdagodnék, ha a reális immanens értéket színtelen pénzzért kellene átbecsülni. És most kérdezzük; nem ugyanaz a jogi helyzet forog fenn, ha az adós a jelzálogjog megszüntetését követeli rossz pénz ellenében? Megállapíthatjuk tehát, hogy a jelzálogos hitelező jogilag nem kényseríthető és nem volt köteles értéktelen pénz ellenében törlést adni. Ez a momentum rendkívül fontos a még nem törölt zálogjogok szempontjából, de messzemenő jogkövetkezményekre vezet ott, ahol a hitelező a törlést engedélyezte.

Ezek előrebocsátása után térjünk át a záloglevelek jogi természetére. A záloglevél elsősorban az emittáló intézet adóslevele, melyért egész vagyonával felel. A földhitelintézet és a kisbirtokosok által kibocsátott záloglevelekért ennek adósai felelnek. De ezen személyes felelősségen felül léteznek garanciák, melyek ezen adósleveleket sui generis tartozásokká minősítik. Az 1876: XXXVI. tcikk 17. §-a szerint: «a jelzálog-intézeteknek jelzálogilag biztosított kölcsönkövetelése, melyeknek alapján zálogleveleket kibocsátanak, a záloglevelek összességének biztosítékául szolgálnak, azokra végrehajtás nem intézhető s azokra vonatkozólag a csőd folytán való értékesítés esetét kivéve, harmadik személyek jogokat egyáltalán nem szerezhetnek.» A záloglevelek tehát közvetve jelzálogilag biztosítva vannak. Ezt a jelzálogot az emittáló intézet, mint fiduciarius kezeli és így azt megvédeni tartozik. Az idézett törvény 5. §-a ezen felül a záloglevelek biztosítására külön biztosítási alap felállítását rendeli el. És miután a záloglevelek mindezen garanciákkal körülbástyázva vannak, mondotta és hirdette ki az állam, hogy ezen papírok pupilláris biztosítékot nyújtanak.

Az 1897: XXXII. tc. indokolása a következő kijelentést tartalmazza: «A záloglevelek biztosításáról szóló 1876: XXXVI. tc. megalkotása által a törvényhozás közhiteltől szempontból arra az

alapra helyezkedett, hogy a záloglevelek teljes törvényes biztosítást nyerjenek. Nyerjenek azért, hogy egyrészt a hitelkereső és a hiteltnyújtó között közvetítő és zálogleveleket kibocsátó intézet számára megjelöltek azok az alapok, amelyekre és azok a határok, amelyekre belől jelzálogkölcsönöket engedélyezhetnek és zálogleveleket bocsáthatnak ki, másrészt kimondatott az az elv, hogy a záloglevelek összességének biztosítására szolgálnak a kibocsátó intézet összes jelzálogjogi biztosított kölcsönkövetelése, amelyek alapján záloglevelek bocsáthatók ki.)

Ezekből kitűnik, hogy a záloglevél egyrészt a reálhitel törvényes megvalósítása és másrészt a közforgalomnak oly papírja, mely a leghathatósabban fundálva van. Képtelenség azt hinni, hogy ezt az immanens dologi értéket rossz koronákkal nullifikálni lehetne. Az emittáló intézetek felelőssége minden kétségen felül áll. Hiába iparkodnak tömeges sorsolások által látszólag megváltozhatlan helyzetet teremteni. Ők kötelesek adósleveleiket beváltani jó pénzben. Ebbeli obligójuk már azon is alapul, hogy a záloglevelek biztosítékaival gondatlanul sok esetben egyenesen meg nem engedhető módon bántak el. Mert vagy voltak kötelesek az évtizedek múltán esedékes jelzálogos követeléseket rosszpénz ellenében törölni vagy nem. Ha igen, úgy miért kötötték ki 20, 50, 100 sőt 1000-szeres túlfizetést. A Tébének tessék-lássék headványai senkit sem képesek megtevesztetni. Valójában nekik jól esett a zavaros helyzet, mely szép nyereséggel kecsegtetett. Még most is hirdetik, hogy a felértékelés ki van zárva, ami mindenesetre furcsa álláspont egy fiduciarius részéről.

A záloglevéltulajdonosok közvetlenül csak az emittáló intézetekkel állnak jogviszonyban és így tőlük követelik tartozásaik becsületes honorálását. Ha ők a jelzálogos adósok pártját fogják, ez tetszésükre van bízva. De tévednek, ha azt hiszik, hogy szövetségeseik háta mögött védelmet fognak találni. De az emittáló intézetek felelnek gazdagodás címén is, mert a záloglevéltulajdonosok rovására jogtalan vagyoni előnyre is tettek szert. Így nem számoltak el a gyűjtött biztosítéki alapokkal, a jelzálogadósoktól többszörös fizetéseket vettek fel, az utódállamokban fennálló jelzálogos követelések fejében a legkülönbözőbb tranzakciók segítségével óriási vagyontételeket hajtottak be és végül a befolyt pénzek korszbaadásával tetemes bevételekre tettek szert. Mindezeket minden jogalap nélkül meg akarják tartani. Ami pedig azt az ürügyet illeti, hogy némely intézet a Trianoni békeszerződés folytán az ellenséges államokban elhelyezett zálogleveleket jobb valutában tartozik beváltani, ez a magyar záloglevéltulajdonosok jogi helyzetét nem érinti. Ezek nem lettek megkérdve, hogy némely intézetnek tetszett zálogleveleikkel külföldön házalni, ez a legsajátosabb tényük, melyért a felelősséget harmadik személyre áthárítani nem lehet. Ha az emittáló intézetek vagyoni helyzetüket megóvni akarják, lépjenek fel eltökélten, eréllyel és becsületesen a jelzálogos adósok ellen. Vigyék az ügyet a kir. Kúria elé és ne folytassanak kétszínű politikát.

Mindez különben a kifejtettek szerint nem tartozik reánk. A mi feladatunk a szerencsétlen záloglevéltulajdonosokat megvédeni az adósok, vagyis az emittáló intézetek ellen. Nem igaz, hogy előbbiek az infláció áldozatai. Itt egyszerűen jogtalan vagyontulajdonitásról van szó. A föld- és háztulajdonosok, valamint a bankok nem inflációs nyereségre tettek szert, hanem egyszerűen elvették a mások vagyonát, mert az inflációs nyereség mindig egy spekuláció, a korona kontreminalásával járó spekuláció eredménye. Ezen a spekuláción nyerni, de veszteni is lehet. Ez utóbbit láttuk, mikor a Hegedűs-érában a korona 2½ svájci frankra felszökött, láttuk mikor a szokol 18 svájci frankra emelkedett és láttuk legutóbb, mikor a holtnak mondott francia frank új életre kelt. De hol van a rizikó, ha az adós 65 év múlva lejárat aranytartozását ma teljesen értéktelen papírronggyal szíleg kifizeti. Természetjogilag itt ugyanaz a helyzet forog fenn, mint mikor a szélhámos a parasztnak jó pénze fejében többszörös hamis pénzt ad.

És nem kellene megfontolni azt is, hogy kik javára és kik ellen folyik az expropriatio. Az egyik oldalon áll a földbirtokos, akinek termékeit aranyparitáson felül kell megfizetni, a házbirtokos, aki napról-napra közeledik az aranyban fizetendő házbérekhez, a bankok, akik alig képesek milliárdos nyereségeiket mérleg-szerűen eltüntetni és a másik oldalon állnak kiéhezett, lerongyolódott özvegyek, árvák, munkaképtelenek, vagyonuktól megfosztott nyugdíjintézetek és kis emberek, akik bíztak az életbiztosítás bonitásában. Folyton halljuk a kormánynyilatkozatokat, hogy a szerencsétlen közép osztályon segíteni kell. Hát ki ez a közép osztály? Köztisztviselők, magánalkalmazottak, ügyvédek, orvosok, mérnökök, művészek. Ezeknek vagyonát dobják oda a teljesen konszolidált föld- és házbirtokosoknak. A jog szolgáltatában álló emberekben szégyenérzet vesz erőt, amikor látja, hogy ilyesmi lehetséges. Azért a mi útunk ki van jelölve. Am hirdessék az újságok közelfekvő okoknál fogva, hogy minden felértékelés ki van zárva, mi a kifosztott emberek sorsát a bírói sorompók elé fogjuk vinni.

Mivel azonban tudjuk, hogy a magyar ügyvédség milyen könnyen ki van téve a rágalomnak és a radikalizmus vádjának, szükségesnek tartjuk oly külföldi körök fellépésére hivatkozni, melyekkel szemben minden vád nevetségessé válnék. A német Reichsgericht 1923. évi november hó 28-án hozott páratlan alappossággal kidolgozott ítéletében kimondotta, hogy a jelzálogos követelések törlesztését rossz pénz lefizetése ellenében nem lehet kö-

vetelni. A német kormány, mely a földbirtok ezen nyereségeit adó fejében kívánta lefoglalni, — arra a nemzeti ajándékra a mások zsebéből, mely nálunk napirenden van, ott senki sem gondolt — a Reichsgericht ítélete ellen irányuló törvényre gondolt, amikor az összes számottevő jogászai körök ez ellen állást foglaltak. Így keletkezett a 3. sz. Steuernotverordnung, mely a jelzálogos tartozásokat 15%-ra felértékeli és a záloglevelek érdekében elrendeli, hogy minden emittáló intézet vagyonából egy külön tömeg kihasítandó, mely tartalmazza a 15%-ra felértékelt jelzálogos tartozásokat és a társaság egyéb vagyonrészeit, melyekből a záloglevelek valorizációja eszközöndő. Ez az intézkedés nem találtatott kielégítőnek és az idevonatkozó összes jogok védelmére megalakult a «Juristische Arbeitsgemeinschaft für Gesetzgebungsfragen», melynek sorában következő testületek foglalnak helyet: Deutscher Juristentag, Deutscher Juristenbund, Berliner Juristische Gesellschaft, Mitglieder der Juristischen Fakultät Berlin, Preussischer Richterverein Ortsgruppe Berlin, Berliner Anwalt- und Notarverein. Ezek összeköttetésbe léptek a kormánnyal és előterjesztettek egy elaboratumot, mely követeli a felértékelést 40% erejéig és a visszaható erőt az 1924 febr. 24-ig törölt zálogjogokra nézve az adós gazdagodása alapján, amennyiben az ez iránti igény 1924 dec. hó 31-ig érvényesítették. Ennyit kivonatatosan az Arbeitsgemeinschaft állásfoglalásából. Ezek a kiváló jogászai testületek nem fogják megengedni, hogy alapvető jogok felett egoisztikus törekvések napirendre térjenek. De ezek a fellépések igazolják a mi törekvéseink jogosságát és szükségességét is. A bankok mondjanak bármit, a mi karavánunk haladni fog.

Nagyméltóságú Miniszter Úr! Amennyiben szándékában áll működésünket támogatni, előterjesztjük azokat a proposíciókat, melyek a bírói sorompók előtti izgalmas küzdelmet kikerülhetővé tennék:

1. Nyomban szükséges oly rendelet, mely a jelzálogos tartozások fejében fizetni szándékolt összegek visszautasítását lehetővé teszi.

2. Összehívandó egy ankét, melyben képviselve legyenek föld- és házbirtok, a bankok, a záloglevéltulajdonosok, a bíróságok és az ügyvédi kamarák.

3. Ez ankét elő terjesztendő oly javaslat, mely elvileg biztosítja: a) a jelzálogkövetelések és a záloglevelek felértékelését; b) bizonyos mérvben a kifizetett tartozások felélesztését; c) a fizetési határidők kitolását; d) a kamatláb leszállítását; e) a fizetendő kvótának az adós vagyoni helyzetével való méltányos összeegyeztetését és végül f) oly forumnak szervezését, mely ezen kérdések gyors és szakszerű minden formásától mentes elintézésére alkalmas.

Meggyőződésünk szerint ily irányban intézkedni annyit tesz, mint az igazságügyi kormányzat súlyos mulasztását jóvá tenni. Nem tudjuk, hogy az igazságérzet felébredésének órája már bekövetkezett-e? Mi lessük a mutató jelzését. Ha ez továbbra is láthatatlan maradna, követni fogjuk ügyvédi lelkiismeretünk parancsoló szavait.

Az elnökség azt a tervezetet június 13-án pártolólágit vitte a választmány elé, mely azonban 9 szavazattal 8 ellenében úgy határozott, hogy a kérdést a napirendről levette.

Állag és jövedelem.*

A követelések közül például a *járadékkövetelések* képeznek állagot; a Kúria 194. sz. elvi határozata szerint a baleseti kártalanításból származó igény «a kiskorúra nézve a törzsvagyon jogi természetével bírónak tekintendő», amiből következik, hogy ily követelésnek valamely hányadát nem lehet gyámhatósági jóváhagyás nélkül ügyvédi díj fejében lekötöni. A *járadékhozomány* (414. E. H.) élvezője voltaképp követelést kap hozományul. A visszatérő szolgáltatásokra irányuló követelések tehát állag-számba mennek, mert hiszen akkor, ha a jogosult a tőke felett nem rendelkezhetik, gazdaságilag egyre megy, vajjon akkora tőkét kap-e kézhez, amelyből ezeket a jövedelmeket húzhatná, vagy pedig mindjárt magukat az egyes szolgáltatásokat. Vagy másszóval: az egyes szolgáltatások fiktív tőkésítése által alkotunk állagot.

A *monopóljogok* szintén tőkéi a belőlük eredő jövedelemnek; a monopóljog élvezőjének nincsen követelése senkivel szemben sem, hanem az általa biztosított gazdasági egyeduralom forrása a hozamnak. (Vht. 53. §., 1923: VII. tc. 46. §. (7), 11. J. E. H. indokolása, mindezek az iparüzési jogról; 1874: XVI. tc. 131. §.)

Végül tőkét alkot az az előny is, ami abból származik, hogy számos, egy célra szolgáló vagyontárgy áll együttes használatra készen. Ebben látom az *üzlet* jogi különállását az üzlethez tartozó dolgoktól; a működő, élő gazdasági organizmus annyival

* Az előbbi közl. I. a 11—12. számban.

több a maga alkotórészeinek az összességénél, mint a szerves lény a szervetlen anyagnál. Jogszabályok, amelyek az üzletnek tökéjelleget elismerik: a gyámi törv. 20. §. b) és 113. §. 6. pontjai, valamint a csődtörvény 160. §. 9. pontja, amely utóbbi az üzlet értékesítéséhez, ép úgy mint az ingatlanok elidegenítéséhez, a csődhitelezők beleegyezését, tehát a legmagasabb fokú csődjogi apparátus mozgásba hozatalát kívánja meg.

Nyilván a most tárgyalt, nem-dolog állagokat érti a Kúriának alább (IV. 3. alatt) idézendő határozata *jövedelemforrás* alatt, kimondván, hogy tékozlás mindaz, ami a vagyon állagát és a jövedelem forrásait csorbítja. Ezzel szemben az adótörvények «jövedelemforrás» alatt a jövedelem egyes csoportjait értik, még pedig nem csak a tőkéből, hanem a munkából származót is, holott az idézett többi jogszabályok nem tekintik állagnak a munkaerőt, a munkából származó jövedelem forrását.

IV. Azok közül a joghatások közül, amelyek az állag és jövedelem közti különbséghez fűződnek, kiemelkednek azok, amelyeket röviden *állagvédelmi jogszabályoknak* neveznek és amelyek elsősorban az állagot mint *termelőeszközt* védik.

1. Vannak jogrendszerek, ahol a hitelező csak akkor fordulhat az ingatlan állaga ellen, ha a jövedelemből hiába keresett kielégítést. Nálunk a családi birtokra nézve tartalmaz az 1920. évi XXXVI. tc. 72. §-ának negyedik bekezdése hasonló rendelkezést, amely szerint a családi birtok állagából azokban az esetekben is, amidőn az ellen egyáltalán végrehajtást lehet vezetni, a hitelező csak akkor elégítheti ki magát, ha a követelés a családi birtok két évi hasznából előreláthatólag nem volna kielégíthető. A haditelekre nézve ugyanígy rendelkezik az 1820/1917. M. E. sz. rend. 4. §-ának utolsó bekezdése azzal az eltéréssel, hogy nem két, hanem három évi jövedelem elégtelenségét kívánja meg.

A közadók kezeléséről szóló 1923: VII. tc. 69. §-ának harmadik bekezdése szerint, ha a hátralék összege az ingatlan jövedelméből három év alatt törleszthető, a végrehajtást elsősorban az ingatlan hasznélvezetére kell vezetni. Az 1888: IV. tc. 10. §-ának ötödik bekezdése szerint a helyi érdekű vasutak elsőbbségi követvényeinek jogosultja nem vezethet végrehajtást a pálya állagára és tartozékaira, hanem csak jövedelmére.

2. Olyankor, amidőn a vagyon *kezelése* jogszabályok szerint történik, mindig szigorúbb rendszabályokat alkalmaznak az állagnak, mint a jövedelemnek a kezelésére. Jogszabályok szerint történik a vagyon kezelése: ez annyit jelent, hogy a kezelés nincs teljesen a célképviselő kényére bízva. A szigorítások pedig abban állanak, hogy az állag tekintetében előállható bizonyos változtatások: megszerzés, elidegenítés, megterhelés nem egyedül a célképviselő akaratától függnek.

A gyámi törvény 20. §-ának c) és 113. §-ának 7. pontja szerint csupán gyámhatósági jóváhagyással lehet a kiskorú részére «tőkebefektetésül ingó vagyont» szerezni, a 20. §. d) és a 113. §. 9. pontja szerint pedig tőkebefektetésül szolgáló ingóságokat elidegeníteni, vagy egyébként a kiskorú törzsvagyonának állagát megváltoztatni; a 113. §. 9. pontja megkívánja a gyámhatósági jóváhagyást az oly egyességekhez, amelyek által a kiskorúnak vagy gondnokoltnak törzsvagyonra kevesbednék vagy a vállalandó kötelezettség a kiskorúnak vagy gondnokoltnak rendszerinti évi jövedelméből nem fedeztetnék. A 20. és 113. §-ok többi eseteit is mind arra az alapgondolatra lehet visszavezetni, hogy az állagot érintő ügylethez gyámhatósági jóváhagyás kell; az ingatlanra vonatkozó ügyletek (szerzés, elidegenítés, terhelés, tehermentesítés) mindig állagügyleteknek tekintendők. A távollévő gondnokának jogköre a Gyt. 87. §-a szerint csak a vagyon *kezelésére* szorítkozik, ami a Kúria állandó gyakorlata szerint nem foglalja magában a vagyon feletti *rendelkezést* és ennek következtében a gondnok által eszközölt ingatlaneladás még gyámhatósági jóváhagyás mellett is érvénytelen. (P. V. 168/1920., Mjdt. XIII. 79., P. II. 441/1922., u. o. XVI. 3., P. V. 1886/1922., Mjdt. 1923. 23., 1. itt a régebbi gyakorlatot is; P. III. 3673/1923., Mjdt. 1923. 44., P. III. 5870/1922., Mjdt. 1924. 13., P. III. 5709/1922., Mjdt. 1924. 14.) A gyámi novella 11. §-a kivétel ez alól a szabály alól. E szakasz szerint a távollévő kiskorú leszármazói tartásának és nevelésének költségei rendszerint a távollévő vagyonának jövedelméből utalványozandók; a törzsvagyon csak elkerülhetetlen szükség esetén vehető igénybe, ebben az esetben azonban a határozat hivatalból fellebbviendő. A 12. §. aztán ötévi távollét esetére megengedi bizonyos korlátok közt a törzsvagyon igénybevételét is. Az állag

kimélését hangsúlyozza a Gyt. 265. §-a, különösen a szakasz harmadik bekezdése, amely szerint az állag megváltoztatása sürgős szükség nélkül mellőzendő.

A csődvagyon lelikvidálásánál szintén nagyobb körültekintéssel történik az állag értékesítése. (Cst. 160. §. különösen 6. és 9. p.) A 9871/1921. M. E. sz. rendelet kimondja, hogy az alapítványi törzsvagyonra vonatkozó bármely intézkedés érvényéhez az illetékes miniszter jóváhagyása szükséges.

A hitbizomány állagát érintő változtatásokhoz hitbizományi bírósági jóváhagyás kell (1862. évi rend. 16—17. §-ai, 1869. évi rend. 14. §.).

Az Ö. e. 75. §-ának, harmadik bekezdése szerint az örökösnek az öt kétségtelenül megillető örökrész jövedelme, sőt szükség esetén — tehát csak másodsorban — a tőke egy része is kiadható.

3. A *tékozlás* miatt gondnokság alá helyezés szintén állagvédő jogintézmény; a judikatura (Kúria P. III. 190/1919. Mjog Tára I. 23. sz.) azt tartja tékozlónak, aki «törzsvagyonát és ezzel jövedelme forrásait lényegesen csökkenti».

4. A *tartás* költségeit, amelyeknek pedig a jog számtalan kedvezményt nyújt, lehetőleg nem az állagból, hanem a jövedelemből kell fedezni, állagból csak akkor, ha jövedelemből nem telik. A H. T. 90. §-a szerint a férj köteles eltartani az elvált vétlen feleséget, ha a tartásra a nő *jövedelme* elégtelen; a 95. §. negyedik bekezdése szerint a szülők kötelesek a válás után eltartani a gyermeket, ha a tartásra a gyermek vagyonának jövedelme elégtelen. A gyámi novella 11. §-át az imént idéztem. Végül a Kúria P. III. 4720/1921. sz. határozata szerint (Magánjogi Dtár 1922. 59. eset, l. u. o. régebbi határozatokat is) a férj a hozomány terhére neje kezeltetésének költségét neje beleegyezésének esetén kívül csak akkor számíthatja fel, amennyiben kimutatja, hogy az említett költség a férj vagyonának, keresményének és a hozomány tőkéjének jövedelméből fedezhető nem volt. A kezelési költségek tehát elsősorban a férj jövedelméből fedezendők, másodsorban a hozomány állagából és csak harmadsorban a férj törzsvagyonából.

5. Pervitel költségeinek fedezése végett nem kell törzsvagyont elidegeníteni; a Pp. 112. §-ának első bekezdése a szegénységi jog megadását ahhoz a feltételhez köti, hogy a fél *jövedelme* ne haladja meg a lakóhelyén szokásos közönséges napszámot. Hogy van-e a félnek (jövedelmet nem hozó) vagyona és mekkora, közömbös.

V. A «jövedelem» szó az eddigiekben az *egész* vagyon egy részét, egy szelvényét jelentette, amely az *állaggal* együtt alkotja a vagyont, más szóval: egy konkrét vagyon összes jövedelmeit együttesen egy darabban szemlélve. A következő fejezetben a «jövedelem» szó általánosított neve lesz az egyes *bevételek* egy fajának és amivel szembeállítjuk, az nem az állag lesz, hanem az *állagbevétel* (közönségesen: vagyonszaporulat). A mondottakból már kitűnik, hogy a jövedelemnek felső fogalma: a bevétel, a bevétel pedig vagy jövedelem vagy állagbevétel.

Jövedelem: az időszakonként visszatérő bevétel. (A Bsz. 34. §-a, amely kétszer is «időszakonként visszatérő tiszta jövedelmet» említ, pleonasmusba esik.) Hogy adott esetben (a földbirtokos elhanyagolja a földet, beteg, távol van és így a föld nem terem) a jövedelem nem tér vissza, a meghatározás elvi helyességén nem változtat. Persze, ez a meghatározás csak keretet ad; annak eldöntése, hogy az adott esetben jövedelemmel állunk-e szemben vagy sem, nem folyik ebből a meghatározásból és igen sokszor nem is logikai elhatárolás, hanem érzés dolga. Áll ez annyival is inkább, mert egyugyanaz a bevétel A-nál jövedelem, B-nél állagbevétel lehet; sőt A-nál is egy adott időpontban jövedelem, máskor meg állagbevétel. Ez ingatlan vételára, a kincsletet, a sorsjegynyermény rendszerint állagbevétel; az ingatlanok eladásával foglalkozó kereskedőknél (hogy a beszerzési árat a *tiszta* jövedelem megállapításánál levonjuk, más kérdés; az egyes ingatlan eladásánál ezek a bevételek jövedelemszámba mennek. Talán még a kincsletre nézve is találunk olyasvalamit, akinél az jövedelmet képezhet: a Trójiában vagy Pompejiben ásatásokat végző tudóst. Ha az erdőből egy fa kidől, ez gyümölcse az erdőnek, gyümölcs az elhullott állat bőre, ha az egész nyáj a gazdájáé; ha a parasztgazda udvarának az eperfáját dönti ki a vihar vagy az egyetlen tehene pusztul el, ez állagváltozás. (Pontosan: a kidőlt, száraz fa és az elhullott állat: állagbevétel, még pedig szurrogatív állagbevétel, mert más oldalon állagfogyatkozás felel meg neki.) *Pet-*

razycy a maga elméletét, amely a jövedelemfogalom relativitását erősen hangsúlyozza, «persönlich relative Fruchttheorie»-nak nevezi (pl. I. köt. 12. old. 1. jegyzet).

A jövedelemnek másik kritériuma az, hogy a jövedelem a fogyasztási alap (Consumptionsfond; *Petrazycy* I. 36. oldal, I. Terv. ind. 56. old.) A Gy. T. 16. §-a szerint a jövedelemből kell fedezni a folyó terheket. Arra már előbb (IV. 4. alatt) láttunk példákat, hogy a tartás is lehetőleg a jövedelemből fedezendő és csak végső szükség esetében az állagból; ugyanezt az elvet fejezik ki más oldalról a gyámi t. már idézett 16. §-a, amely szerint a kiskorút vagyonának a jövedelméből kell eltartani, valamint az 1885:XXIV. tc. 28. §-ának utolsó bekezdése, amely szerint az árvaszék, ha az apa a kiskorú gyermek tartásáról nem gondoskodik, a házközösségi ingatlan hasznait zár alá veheti.

Az a bevétel, amely túlhaladja a jövedelmet, *állagbevétel*. Közkeletű neve: *vagyonszaporulat* (l. pl. a jövedelemadótörvény végrehajtási utasítását, különösen a 11. §-t). Ez a szó azonban két okból nem helyes: a) a vagyon fogalmát összekeveri a törzsvagyonával, b) az állagbevétel az úgynevezett szurrogatív állagbevételek esetében, amelyekről azonnal szó lesz, nem jelent szaporulatot. Az a) alatti visszasságra, valamint az «állagbevétel» szóra dr. Blau György barátom hívta fel figyelmemet.

Az állagbevétel néha csak formailag, csak pénztári szempontból szaporulat, t. i. olyankor, ha a bevétel már meglevő vagyontárgy helyébe lép; gondoljunk pl. a családi ingatlan eladásából befolyó vételárra. Az ilyen *szurrogatív állagbevételek* azonban elvileg ugyanazon szabályok alá esnek, mint a valóságos állagszaporulatok (örökség, ajándék, sorsjegynyemű, kincslet) vagy legalább is: a szurrogatív állagbevétel csak azért, mert ilyen, nem esik más szabályok alá, mint a valóságos állagszaporulat.

Az adott esetben annak a megállapítása, vajjon állagbevételről vagy jövedelemről van-e szó, a bevétel nagyságának, azonkívül, ha törzsvagyon hozadéka, a törzsvagyonhoz való arányának alapján fog történni. Jól figyeljük meg, hogy nemcsak a gyümölcs, hanem az állagbevétel is lehet hozadék: a kincslet azé a dologé, amelyben találták, a sorsjegynyemű a sorsjegyé, a részvényelővételi jog (amennyiben azt nem gyümölcsnek vesszük; a kérdésben ezúttal nem óhajtók állást foglalni) a részvényé. Ezekben az esetekben lesz a döntés a legnehezebb.

(Folyt. köv.)

Dr. Vági József.

A pénz romlása és a peres eljárás.

A pénz értékének állandó változása, romlása a peres eljárásban is érezteti hatását. A perrendtartás szabályai azon feltevésen épültek fel, hogy a pertárgynak pénzben kifejezett értéke nagyjában ugyanaz marad a keresetlevél beadásától az árverésen befolyt vételár felosztásáig. Ez a feltevés megdőlt és így a régi szabályok alkalmazása anomáliákra vezetett. Az igazságtalanságok szembeütnöek voltak, de sem az elmélet, sem a gyakorlat nem fordított mindezideig kellő figyelmet a bajok orvoslására. Nem is lehet ezt csodálni; egyrészt eléggé leköti a jogászközönség érdeklődését és energiáját az anyagi jogi valorizáció iránti küzdelem, másrészt pedig az eljárási szabályok helytelensége nem zárja ki az anyagi igazság érvényesülését, legfeljebb csak megnehezíti azt. Az alaki jogban való felértékelés másodrendű kérdésként háttérbe szorult és úgyszólván csak az utolsó hónapokban mutatkozott iránta némi érdeklődés. Mégsem lehet a dolgot egészen elhanyagolni, mert azt hiszem, a helyes eljárási szabályok igen megkönnyítenék a valorizáció elvének diadalra jutását.

Jelen soraimmal rá akarok mutatni a perjog néhány oly szabályára, mely a változott viszonyok folytán szösz szerint már nem alkalmazható, ismertetni kívánom a vonatkozó gyakorlatot és végül elő szeretném adni, hogy szerény véleményem szerint hogyan lehetne a bajokon segíteni.

A legelső és legfontosabb kérdés az, mi a per tárgyának értéke, a pénz értékének állandó változása közt. Fontos az azért, mert a pertárgy értékétől függ, amint tudjuk, a hatáskör (köz-ségi bíraskodás, — járásbíróság — törvényszék), a fellebbezés és a felülvizsgálat megengedett volta, ugyanezek elintézési módja (nyilvános előadás — szóbeli tárgyalás), a járásbíróági eljárásban ítélkező felülvizsgáló bíróság (tábla — Kúria), és az ügyvédi képviselő kötelező volta. A perrendtartás mindezen kérdések szempontjából egységesen határozza meg a per tárgyának értékét és

pedig a Pp. 5—8. §-aiban a hatáskör rendezésével kapcsolatban. Más helyeken, ahol a pertárgy értékéről van szó, a perrend csak utal és pedig vagy közvetlenül vagy közvetve az említett szakaszokra. (Pl. Pp. 446. és 525. §§.) Jól jegyezzük meg, hogy a Pp. akár a hatásköréről van szó, akár a fellebbezetről, bizonyos lényegtelen különbségtől eltekintve (járulékok) a pertárgy értékét egyformán szabályozza. Ezzel szemben, úgy látszik, újabban a gyakorlat ettől el akar térni, amit helyeselni semmiképp sem lehet. Mostanában sok oly határozata van a kir. Kúriának (Pl. 4. P. 3048/1923.¹, 4. P. 6447/1923.)², amely így kezdődik: «A per tárgyának értéke a felülvizsgálat megengedettsége szempontjából...», amivel azt akarja kifejezésre juttatni, hogy a hatáskör szempontjából más szabályok irányadók.

A Pp. 8. §-a azt mondja, hogy az érték megállapításánál a keresetlevél beadásának napján fennálló érték az irányadó. Ez az elv mindenképpen helyes és mégis sok igazságtalanságra vezetett, mert szösz szerint magyarázták és rosszul értelmezték. Olyan perekben ugyanis, amelyeknek tárgya nem készpénzkövetelés volt, azt tekintették, hogy az illető dolog hány papírkoronát ért a keresetlevél beadásának időpontjában és eszerint állapították meg, hogy a per tárgya eléri-e a fellebbezési értékhatárt. Így megtörtént, hogy nagy hagyatéki perek, amelyek már az első fórumon éveken át folytak, nem kerülhettek revízió alá, miután közben az értékhatárt felemelték. A bajon segíteni kellett és segítettek is, azonban olyképen, hogy ellenkezésbe jutottak a Pp. 8. §-ával, a Pp. egész rendszerével, aminek káros következményei beláthatatlanok. Azt mondták ugyanis, hogy a pertárgy értéke a felülvizsgálat megengedhetősége szempontjából nem a dolgoknak a kereset beadáskori értéke, hanem az az érték, amely a fellebbezési bíróság ítéletét megelőző utolsó szóbeli tárgyalás idején fennáll. Így határozott a kir. Kúria a fent idézett 4. P. 3048/1923. és 4. P. 6447/1923., a budapesti kir. tábla 2. P. 10,017/1923. sz.³ határozataiban. Mindenesetre van ellenkező felsőbbbíróági ítélet is, amely ragaszkodik a Pp. rendelkezéseihez. (Budapesti kir. tábla 3. P. 7572 1923.)⁴ Nézetem szerint nem szabad attól az elvtől eltérni, hogy a keresetlevél beadáskori érték az irányadó. De nem szabad elfelejteni azt sem, hogy a papírkorona elvesztette érték-mérő szerepét, amit ma az állam már hivatalosan is elismert. Tehát a peres dolgoknak nem az úgynevezett papírkorona értékét, hanem valóságos aranykorona értékét kell venni.

Azt kellene tehát megállapítani minden esetben, hogy a keresetlevél beadásakor a peres dolog hány aranykoronának felel meg. A kormánynak az értékhatárokat szintén nem papírkoronában, hanem aranykoronában kellene megszabni, hogy az összehasonlítás könnyebb legyen. De amíg ez nem történik meg, addig is megteheti a bíróság, hogy a kormány által papírkoronában megszabott értékhatárokat aranykoronára számítsa át és így állapítsa meg, hogy van-e helye fellebbezésnek vagy nincs.

Vitás volt az a kérdés, hogy az újított perben és akkor, ha a Kúria a fellebbezési bíróság ítéletét feloldva, további eljárást rendelt el, van-e helye felülvizsgálatnak, amikor a közben életbeléptetett rendelet folytán a pertárgy értéke a felülvizsgálati értékhatáron alul maradt. A Kúria úgy határozott, hogy az újított perben lehet, a semmisségi panasz folytán feloldott és tovább folyó perben pedig ebben az esetben nem lehet revízióval élni. (7. P. 1807/1923. és 3. P. 4835/1923. sz.)⁵ Az azóta megjelent 2350/1924. M. E. sz. rendelet 3. §-a azonban az eddigi gyakorlattól eltérőleg erre az utóbbi esetre is megengedte a felülvizsgálatot.⁶

A hatáskör szempontjából a gyakorlat a pertárgy értékét az előbbiektől eltérően szigorúan a perrend szabályai szerint határozza meg, vagyis elfogadja azt az elvet, hogy a pertárgy értéke a kereset beadáskori érték. Ez helyes is, de amint már fentebb rámutattam, nem a papírkorona, hanem a valóságos aranykorona értéket kellene figyelembe venni.

Ezeket az elveket szem előtt tartva, könnyű lesz eldönteni

¹ Perjogi Dár IX. 68. sz.

² Perjogi Dár IX. 69. sz.

³ Polgári Törvénykezési Jog Tára V. köt. 33. sz.

⁴ Polgári Törvénykezési Jog Tára V. köt. 32. sz.

⁵ Perjogi Dár IX. 48. és 51. sz.

⁶ V. ö. dr. Fürst Mátyás cikke a Jogt. Közl. 1924 május 15-iki számban.

azt a vitát, hogy a valorizáció keresetfelelítés-e vagy nem. A bírói gyakorlat hol keresetfelelítésnek tekinti a valorizációt, hol meg nem. Nem engedi meg, pl. a felértékelést a Pp. 533. §-ára való hivatkozással a felülvizsgálati eljárás folyamán. (Kúria 3. P. 2485/1922. és 4185/1922.)⁷ Kivételt csakis a trianoni békeszerződés 231. §-a alá eső követeléseknél tesz, mert az ez alapon való valorizálást a felülvizsgálati eljárás folyamán is megengedhetőnek tartja. (Kúria 4. P. 2285/1922. sz.) Más vonatkozással viszont a bíróság a valorizációt nem tekinti keresetfelelítésnek.⁸ Így különösen, ha arról van szó, hogy van-e helye fellebbevitelnek a valorizációs perben, vagy nincs. A jogászközönség véleménye ép olyan eltérő, mint a bíróság gyakorlata.

Véleményem szerint a valorizáció nem keresetfelelítés, ha a valorizáció a kereset beadáskori érték szerint történik. Ha azonban előbbi időponthoz viszonyítjuk a felértékelést, úgy az már keresetfelelítés. Ha 1.000.000 K megfizetése iránti keresetemet 1923 decemberében adtam be, amikor a koronának Zürichben 0'03-al jegyezték, akkor nem emelem fel keresetemet, amikor ma 5.000.000 K-t kérek, mert a zürichi paritás ma 0'006, tehát ugyanazt az értéket követelem, mint decemberben. Ha azonban a per folyamán, pl. az 1923. év májusi érték szerint kérem a követelés valorizációját, úgy ez már okvetlenül keresetfelelítés.

Érdekes a valorizáló ítéletek rendelkező része. A bírói gyakorlat kétféle formulát alkalmaz: vagy azt mondja, alperes köteles 1000 K tőkét, ennek 1922 január 1-től járó 5% kamatát, azonkívül azt az értékkülönbséget is megtéríteni, amely a koronának 1922 jan. 1-i és a fizetésiértéke közötti jelentkezik, vagy pedig úgy rendelkezik, hogy alperes köteles 1000 K-t 0'85 zürichi paritás mellett és e tőkének 1922 január 1-től járó 5% kamatát megfizetni. Az előbbi formula elméletileg kétségkívül helyesebb, az utóbbi azonban praktikusabb.⁹ Bizonyos az, hogy a korona zürichi jegyzése nem igazi mérője a korona értékének, sőt többnyire elég távol áll tőle. Veszedelemes azonban az értékkülönbség megállapítását a végrehajtási eljárásra bízni. Nem maradna más hátra, mint a végrehajtási törvény 217. §-a szerinti eljárás, ezt pedig tudjuk annyira tökéletlen, hogy ezen eljárás, révén a hitelező többnyire követelésének csak kis részét kapja meg. Viszont, ha a marasztalási összeg a zürichi jegyzés szerint igazodik, úgy bármelyik végrehajtó egyszerű hármasszabály segítségével könnyen kiszámítja, hogy mennyit kell fizetni az adós-nak és a 217. §-ra szükség nincs.

Ezzel kapcsolatban meg akarom említeni, hogy a kir. Kúria gyakorlata szerint (4. P. 7231/1922. és 7. P. 2678/1923. sz.)¹⁰ a teljesítésre irányuló kérelemben bennfoglaltatik az adott vételár, vagy vételárelőleg valorizált visszafizetésére irányuló kérelem is. Viszont a valorizáció iránti kérelemben bennfoglaltatik, mint többben az 1923. évi XXXIX. tc. szerint járó kártérítési követelés. (4. P. 759/1923.)¹¹

Sok bajt okoz a biztosíték kérdése, akár a külföldiek perkoltség biztosítékáról (Pp. 126. §), akár az előzetes végrehajtás (Pp. 417. §) vagy a biztosítási végrehajtás elkerülése céljából megkívánt biztosítékról legyen szó. A biztosítékot a Pp. 127. §-a szerint készpénzben vagy óvadékképesnek nyilvánított értékpapirban kell letenni, de ez utóbbiak legfeljebb árfolyamértékük $\frac{2}{3}$ -ig fogadhatók el, azonban sohasem névértéken felül. Egyik biztosítási mód sem felel meg a változott viszonyoknak; ha a kötelezett fél készpénzben teszi le a megítélt összeget, úgy megtörténhetik vele, hogy pénze néhány hónapon belül elértéktelenedik és újabb biztosítékot követelnek vele. (Pp. 126. §. III.) Értékpapirban pedig azért nem adhat biztosítékot, mert a papírok névértéke most árfolyamértékükhöz képest elenyészően csekély és így rengeteg értéket kellene letenni. A Pp. 127. §-ából tehát, «de semmiesetre sem névértékükön felül» szavak törlendők volnának.

A pénzelértéktelenedés nagy bajt okoz akkor is, ha a fél a bizonyítás költségeinek előzetes letételére lett utasítva. (Pp.

905. §.) A letétel után a pénz igen gyakran, még mielőtt a bizonyítás felvételére került volna a sor, az elnöki iroda Wertheim-szekrényében értékét veszti és a bizonyító fél újabb előlegezésre lesz felhíva. Ez aztán gyakran két-háromszor is megismétlődik. A méltánytalanságon segíteni kellene és lehetne és pedig olyképen, hogy a bíróság ne a költség letételére, hanem csak biztosítására kötelezze a felet. A biztosítékot viszont az előző bekezdés szerint kellene bekérni.

A pénzromlásra való tekintettel a 6050/1923. M. E. sz. rendelet a Pp.-ben előírt pénzbüntetéseket és bírságokat 300—600-szorosára emelte fel. Ez az emelés nem megfelelő, tekintve, hogy a pénz a békebelinek csak egytízennyolcezed részét éri és így a büntetések jelenleg aránytalanul csekélyek. A büntetéstől való félelem nem fogja a tanut vagy a szakértőt arra késztetni, hogy a tárgyalásra pontosan jöjjön el, sem pedig a felet visszatartani nyilván valótlan ténynek állításától. A pénzhüntetések tehát fel-emelendők volnának vagy még helyesebben aranykoronaértékben lennének megállapítandók.

A perkoltségekre vonatkozólag az volt a régi bírói gyakorlat, hogy a perkoltségeket a pertárgynak a kereset beadáskori értéke szerint ítélték meg.¹² Ez természetesen rendkívül méltánytalan volt az ügyvédekre nézve, megtörtént, hogy egy villamos-jegy árát ítélték meg perkoltségben, amikor a félnek egy házal perelt ki. Utóbb a Kúria belátta, hogy ennek a gyakorlatnak nincsen törvényes alapja, mert a Pp. nem tartalmaz ilyen jogszabályt. Kimondották tehát, hogy a perkoltség nem a per tárgyának a keresetlel beadáskori értéke szerint igazodik, hanem «a költség megállapításkori» (P. 6700/1923.),¹³ «a per folyamán emelkedett» (4. P. 5544/1922.),¹⁴ vagy a harmadfokú határozathozatalkori» (4. P. 6836/1923.)¹⁵ érték az irányadó. Az újabb határozatok által a méltánytalanság ugyan enyhítve lett, de nincs teljesen kiküszöbölve. Most a harmadbírósi költséget teljes értékben kapja meg a fél, az első és második forum által megítélt költség azonban a pénz értékének romlása folytán időközben gyakran semmivé zsugorodik össze. Újabbban ezen is segített részben legfelsőbb bíróságunk, kimondván, hogy a fellebbezési bíróság által megítélt költség a pénz értékének romlására való tekintettel felelmezhető, ha ez a felülvizsgálati vagy csatlakozási kérelemben panasz tárgyává tétetett. (7. P. 2585/1923. és 2657/1923.)¹⁶ Ilyen címen azonban nem lehet az elsőbírósi költséget is fel-emelni, ha ez annak idején fellebbezéssel meg nem támadtatott. (4. P. 6836/1923.)¹⁷ Nem kell bővebben fejtegetni, hogy ez a gyakorlat igazságtalan. Lehet, hogy az elsőbírósi ítélet meghozatalkor a megítélt költség teljesen megfelelő volt és semmi ok sem forgott fenn arra nézve, hogy emiatt a fél fellebbezést adjon be. Amire azonban a Kúriához került az ügy, a költség aránytalanul kevés lett. A helyes megoldás eszerint az volna, hogy a felsőbírósi hivatalból minden fellebbezés és felülvizsgálat nélkül a pénz értékének időközi változására való tekintettel mindig vegye revízió alá a perkoltség-megállapítást és azt a szükséghez képest korrigálja.

Fejtegetésem végeredményeképp azt a megállapítást szeretném levonni, azt a kívánságot kifejezni, hogy az alaki valorizáció minden vonalon és mielőbb érvényre jusson. Az anyagi jogi valorizáció diadalra jutását lassítja az adós helyzetére való méltányosság, itt azonban semmiféle ilyen szempont nem merülhet fel, sőt az adós érdeke talán még jobban kívánja a perjogi valorizációt, mint a hitelezőé.

Dr. Deák Imre.

Jogirodalom.

Alkotmányunk és jogtörténetünk külföldön.

Dr. Robert Redslob rostoki egyetemi tanár, a multkoriban járt Budapesten. Ebből az alkalmából is nem lesz talán érdektelen, ha nemrég megjelent könyvének hazánkra vonatkozó részével pár sorban foglalkozunk. A könyv címe: «Die parlamentarische Regierung in ihrer wahren und in ihrer unechten Form.»

¹² Perjogi Dár VIII. 104.

¹³ Polgári Törvénykezési Jog Tára V. kötet 6.

¹⁴ Perjogi Dár VIII. 103.

¹⁵ Perjogi Dár IX. 67.

¹⁶ Jogt. Közl. LIX. kötet 31. oldal.

¹⁷ Jogt. Közl. LIX. kötet 64. oldal.

⁷ Perjogi Dár VIII. 85. lap.

⁸ V. ö. dr. Mérő Samu: Valorizációs per tárgyának értéke c. cikke a Jogt. Közl. 1924 május 15-iki számában.

⁹ V. ö. dr. Kende Ernő: A valorizációs ítéletek érték-mérője, a Jogt. Közl. 1924 jan. 15-iki számában.

¹⁰ Perjogi Dár IX. 10.

¹¹ Perjogi Dár IX. 37. sz.

Ebben a könyvben Anglia, Belgium, Magyarország, Svédország és Franciaország alkotmányainak fejlődését tárgyalja, alapos jól-értesültséggel és a részletekbevágó érdekességgel.

Könyve, minden vonatkozásában, érdekelheti a magyar jogászközönséget, mert a nekünk idegen államok jogfejlődését is olyan velős összefoglalásban adja, hogy ez már önmagában is általános figyelmet érdemel, eltekintve a vázolta európai jogfejlődés különleges magyar vonatkozásaitól.

Hazánkra vonatkozólag ismertetésének mindjárt az elején tiszta értelmességgel festi III. Endre tanácsörvényét, mint a magyar államélet alkotmányos ellenőrzésének első jelét. Megállapítja, hogy: «Európa más államai is keresztülmentek hasonló fejlődésen. Magyarországra azonban az érdem, hogy legelőször és önállóan, még Angliánál is előbb, megtalálta a jövő fejlődésnek ezt a formáját, mely a fejedelem ténykedését a tanács megerősítésének veti alá.»

Ehhez a megállapításhoz bőven idézi a jegyzetben Timon: «Magyar alkotmány és Jogtörténet»-ének vonatkozó fejtegetéseit, jelölve annak, hogy ebben az eredményben a magyar szerzővel teljesen egyetért. Általában Timon nevével a hazánkra vonatkozó egész tárgyalás során lépten-nyomon találkozunk.

Jólesik ezt látnunk, mert Redslob ilyenformán Timonnak megállapításait az általános európai jogfejlődés szempontjából is igazolja, csatlakozva a hasonló gondolkozású külföldi tudósok népes csoportjához, bár — azt hisszük — Timon könyvét ekkora átértéssel külföldi tanulmány még nem dolgozta fel.

Különösen szembeötlő ez a szent korona elméletének és ez elmélet gyakorlati vonatkozásainak ismertetésénél, mely elmélet — úgy, amint jogtörténetünkben kilejlődött — alkotmányos jogfejlődésünknek mindig legvilágosabb bizonyítéka marad, *miért is értékét jelenlegi közjogi viszonyaink sem teheti vitássá, vagy épen kétséssé.*¹

«A XIII. század második felében a királyság elveszti abszolút uralmi jellegét. Hatalmát a tanácsosok és az országgyűléssel kénytelen megosztani. Épen ez az elhatárolás lesz a szent korona jogi alakzatával határozottá. Többé nem a király mutatkozik az állami hatalom megtestesítőjeként, mint az első Árpádok alatt és névszerint Szent István — a dinasztia megalapítója — alatt. Az állami hatalom, mely egyrészt a királyé, másrészt a tanácsé és az országgyűlésé, sokkalta inkább egy jogi személyhez, egy erkölcsi egységhez van kötve, amely az államnak összes élő erejét jelenti: ez a szent korona. . . »

«Az forrása a törvénynek és a jogalkotásnak. . . » «Egyszóval a szuverén jogok, ahelyett, hogy a királyi felség ismertető jegyei volnának, a szent koronához tartoznak. . . »

«Az állami bevételek az ő tulajdona. Minden szabad birtok tőle származtatik és hozzá tér vissza, ha kihal a család, melynek (ilyen) földbirtoka van. . . »

Mindebből következteti, hogy a szent korona eszméje csirája volt a parlamentáris kormányformának nálunk. «Egy misztikus alakzat az (a szent korona), melyen keresztül a magyar nép, az államnak (államéletnek) igen reális jelenségeit szemléli s melyen keresztül a parlamentáris államforma alapját rakja le.»

Ez a tétel is teljesen fedi Timon megállapítását, hogy t. i.: «A szent korona eszméje következtében a magyar nemzet a parlamentáris élet alapelemeihez az összes európai nemzeteknél hamarabb eljutott.»²

Tartalmasan foglalja össze — ezzel párhuzamosan — a királyi tanács fejlődésének történetét, illetőleg hatáskörének — a Habsburgok uralkodása alatt bekövetkezett — összezsugorodását. «Az osztrák ház uralma alatt, mely 1526-tól uralkodott, elveszti a tanács régi alkotmányos jelentőségét. A végrehajtás egyik eszközévé válik az csak. A nádor vagy a helytartó közül működik az, kik a majdnem mindig távollévő királyt helyettesítik.

¹ Sőt ellenkezőleg — véleményünk szerint — a teljes szuverenitásnak, mellyel nemzetünk államéletét ma — *király nélkül* — intézi, jogtörténelmi igazolását épen a szent korona elméletében találhatjuk meg, hiszen a korona misztériumában mindig több volt a nemzet, mint a király. Ezért látjuk azt történelmünkben, hogy ha ideiglenesen nincs király (I. I. Ulászló elesését a várnai csatában), avagy a király magatartása a nemzeti közfelfogást mélyen sérti (I. Zsigmond példáját): a nemzet minden további nélkül maga veszi kezébe kormányzatát.

² L. Timon: «A szent korona elmélete és a koronázás.»

A fontos végzemények egy másik testületnek kebelében alkotnak: a Bécsben lévő magyar kancelláriának kebelében. . . »

Mindjárt látjuk azonban, hogy a nádori méltóság hatalmas alkotmánybiztosító erejét is felismeri, sőt e méltóság kialakulását, már Szent László korától kezdődőleg vázolja. «Erről a nagy hatalmáról (a nádornak) már Szent László egyik végzeménye is tud. . . » «A nádor az alkotmány biztosítója. . . » «A nádor közvetítő király és nemzet között. . . » «egy semleges hatalom trón és nép között.»

S végül megállapítja, hogy: «A nádor szerepe nagy hasonlóságot mutat a miniszter szerepével a parlamentáris korszakban. A nádor a felelős az államügyek helyes vitelért és az államjog betartásáért. Az a nádor, aki elhanyagolja kötelességét, az országgyűlés által felelősségre vonatik. . . »

Igen érdekes fejtegetéseinek befejező része. Azt hisszük, méltó az idézésre: «A nádor tehát parlamenti szerv Magyarországon. Ebben is azonban nem magát a rendszert egészében leljük fel, hanem csak darabkáját a gépezetnek. Mert ez az az eredeti és mindig új tökéletlenség, melyet ennek a királyságnak alkotmányfejlődése állandóan magán hordoz; mert bár Magyarország fejlődésképes eszméket termelt, nem volt képes azonban ezeket harmonikus és módszeres egésszé tenni. Ezért Magyarország, ha 1848, illetőleg 1867 óta parlamenti alkotmányos szervezettel bír is, ehhez a fejlődési fokhoz nem szerves fejlődés útján jutott. Ez a kormányforma itt nem mutatkozik sok emberöltő összefüggő munkájának bekoronázásaként, mint pl. Angliában. Magyarországon egyszerre kellett ezt a törvényhozásnak megteremtenie. Érthető azért, hogy Magyarország — bár évszázados hagyományok birtokában egészen fiatal parlamenti alkotmányt — a belgát — vette példaképeül.»

Nekünk magyaroknak azonban ebben az egész dologban nem ez a fontos.

Fontos egyrészt az, hogy Redslob éles szemmel ismeri fel a habsburgi királyoknak ősi alkotmányunk és szabad cselekvőképességünk ellenében mindenkor kifejtett akcióját, — érzékelhetővé téven így a külföld előtt, — a Habsburgok uralkodása alatti politikai megkötöttségünket; másrészt pedig talán még ennél is fontosabb az, hogy — Timonnak ízig-vérig önállóan magyar felfogása alapján — külön nemzeti létünk és létezetésünk legfontosabb attribútumait tárgyalja egy olyan könyvben, mely — mint halljuk — a legközelebbi napokban angol nyelven, az angol könyvpiacra is meg fog jelenni.

Ha valaha is szükség volt arra, hogy a külföldet önálló nemzeti létünkről és a létezéshez való elvitathatatlan jogunkról tájékoztassuk, sokkalta nagyobb fontosságot kell annak ma tulajdonunk, különösen, ha idegen ajkak védik az objektív igazság fegyverével nemzeti álláspontunkat. Dr. Altorjay Sándor.

Szemle.

— A napisajtó és a szaksajtó fogalmi különbsége bizonyára nem abban merül ki, hogy az előbbi primitív jogászai tudatlanságra jogosult, az utóbbi pedig az élet szuverén megvetésével zárkózik el a napi eseményektől. Újság-olvasó juristák nap-nap után fájdalmasan szisszennek fel, a jogi galimatiaszok olvastára és így nem is oly kivételesek az ignorantia juris-nak példái, amelyeket a magyar Rothermere sajtó egyik estilapjának legutóbbi számából (júl. 13.) csak úgy találomra ragadunk ki. Azt olvassuk:

«A legsúlyosabb, a legnagyobb körültekintéssel és elmélyülést igénylő munkája az igazságügyminisztérium törvény-előkészítési osztályának a polgári törvénykönyv módosítása. Ez a reform már két éve (!) készül a minisztériumban, a törvényelőkészítési osztály hetenként három délután foglalkozik a törvénykönyv módosításával. Még így is bizonytalan, hogy a polgári törvénykönyv reformja már a jövő évben a nemzetgyűlés elé kerülhet-e?»

Ahány mondat, annyi kétségbeesítő elemi tudatlanság. Vajjon mit tud az az újságíró, aki azt se tudja, hogy Magyarországnak nincs polgári törvénykönyve, melyet módosítani lehetne? Arról nem is szólva, hogy a «politikai» napilapnak egy szava sincs ahhoz a képtelen gondolathoz, hogy oly országot, amelynek még sem politikai, sem gazdasági egyen-

súlya nem alakult ki, az immár öt év óta teljes sikertelenséggel «alkotmányozó» nemzetgyűlés polgári törvénykönyvvel ajándékozzon meg.

Ugyanabban a számban a Weltner-ügy kapcsán olvasható, hogy «a kormánynak az a véleménye, hogy közönséges bűnügyről van szó, amelybe politikát nem lehet belevetni s a szóbanlévő bűncselekmény elbírálása az illetékes bíróság elé tartozik». Talán vannak oly bűnügyek is, amelyekbe politikát «be lehet venni» s ezek nem tartoznak az illetékes bíróság elé? minden harmadéves jogász tudja, hogy a magyar Btk. nem különböztet politikai és nem politikai bűncselekmények közt s csupán a kiadatási jog ismer kifejezetten politikai bűncselekményt. Másrészt nyilvánvaló, hogy nem a «kormány véleménye» dönti el, vajjon minő materiális különbség van egy betöréses lopás és oly cselekmény közt, amellyel valaki az ország tényleges kormányhatalmát a kezébe ragadja. Nem lévén politikai lap, nincs jogunk a kormányról sem tudatlanságot, sem hipokrizist feltételezni, de az állítólagos nyilatkozatot megjegyzés nélkül reprodukáló lap tudási színvonaláról való véleményünk valóban nem feltételezésen alapszik. Igazán oly kevés a jogász ebben a fenékig jogászországban, hogy egy-egy napilapnak ne akadhatna alapvizsgái minősültséggel bíró jogi tanácsadója?

— **Országos ügyvédi értekezlet.** Július hó 6-án az ország összes ügyvédi kamarái értekezletre ültek össze, hogy megbeszéljék kari sérelmeiket és kívánságaikat. Képviselve volt az ország minden kamarája, a megjelentek, kiknek száma mintegy háromszázra tehető, dr. Pap Józsefet választották meg az értekezlet elnökévé, Hering Zsigmond (Sopron), Kispéczi Pál József (Székesfehérvár), Márk Endre (Debreczen), Alföldi Dávid (Eger), Nyári Béla (Kálcsa), Széll Gyula (Szeged) és Kis Kálmán (Kecskemét), vidéki kamarák elnököket társelnökökké, Popper Tódort főtitkárrá, Ács Jenő és Wehner József budapesti, Sugár Gyula miskolci, Hajnal István szegedi és Holly Géza székesfehérvári kamarai titkárokat az értekezlet titkáraivá.

Pap József elnök megnyitó beszédében röviden vázolja az országos értekezlet összehívásának indító okait. Visszapillantást vet azokra a küzdelmekre, melyeket az ügyvédek a múlt században egészen a hetvenes évek elejéig folytattak az ügyvédi szervezkedés érdekében.

A nagy tetszéssel fogadott elnöki megnyitó után Márk Endre (Debreczen) társelnök napirend előtti felszólalásában üdvözlí az értekezletet a vidéki kamarák nevében.

Popper Tódor (Budapest) az adókérdéssel foglalkozik. Rámutat arra, hogy az ügyvéd három adónemet köteles leróni ugyanazon kereset után. A forgalmi adó szellemi foglalkozásaikkal szemben méltánytalan, mert nem hárítható át a fogyasztóra, úgy mint pl. a kereskedőnél. Ezért a *forgalmi adónak eltörlését* kívánja a szellemi foglalkozásaikkal szemben. Követeli a kereseti és jövedelmi adó átalányozását, mely esetben enyhíthető volna az igazságtalanság, hogy a szellemi foglalkozással bíró ugyanolyan adókulcs szerint fizeti az adót, mint pl. a földbirtokos vagy gyáros, akinek a keresete pedig nincs annyira a személyéhez, az egészségehez kötve, mint az ügyvédé vagy orvosé. Foglalkozik azzal, hogy egy miniszteri rendelettel, mely látszólag az aranyszámításra való áttérést jelenti, a keresetadó tényleg 5%-ról 25%-ra emeltetett. Ezt a terhet a szellemi foglalkozásúak nem képesek elviselni. Panaszkodik a pénzügyi kormánynak az ügyvédekkel szemben való merev és rideg magatartása miatt.

Hering Zsigmond (Sopron) panaszolja, hogy a pénzügyminisztérium a vidéki kamarákkal a forgalmi adóátalányra vonatkozóan *egyességet* kötött, melyet azonban utóbb *egyoldalúan* fel akar emelni. Indítványozza, hogy a kongresszus foglaljon ezzel a törvénytelen eljárással szemben állást. Kispéczi József (Székesfehérvár) azt kívánja, hogy a kamarák forduljanak panasszal a közigazgatási bírósághoz.

Az értekezlet az előadó javaslatát Hering és Kispéczi kiegészítéseivel elfogadja.

Alföldi Dávid (Eger) kamarai elnök, mint előadó feliratot indítványoz a pénzügyminiszterhez, melyben az értekezlet az ügyvédeknek a bélyeglerovási kötelezettség alól való mentesítését kéri. Semmi jogosultsága sincs annak, hogy az ügyvéd a kincstár behajtója legyen. Írják elő a bélyegeket közvetlenül a fél terhére s a kincstár hajtja be azt saját közegei útján. Hering József (Sopron) és Metzler Gusztáv (Budapest) rámutatnak arra, hogy az illetékeknek 1914. évi felemelése alkalmával a törvényhozás az országos gyám- és nyugdíjintézet részére törvényileg 500,000 K évi segélyt határozott, melyet a meghatalmazási bélyegnek 1 K-ról 1 K 50 f-re való emeléséből fedezett; időközben az illetékeket aranyparitásra, a meghatalmazási bélyeg 20,000 K-ra emelték, a nyugdíjintézetnek nyújtott évi segély pedig ma is csak 500,000 K.

Az értekezlet az előadói javaslatához Egre Bónis Pál stílis módosításával hozzájárult.

Sugár Gyula (Miskolc) előadó a *szegényvédelem* kérdésével foglalkozik, melynek az állam részéről való díjazását sürgeti. Baracs Marcell (Budapest) indítványára az értekezlet ezt a tárgyat a napirendről leveszi és annak további előkészítését a budapesti kamarára bízta.

Baracs Marcell az ügyvédi díjszabás kérdésének előadója kifejti, hogy két irányban kell intézkedni ennek a kérdésnek a kezelésénél: először abban a tekintetben, hogy az ügyvédi munka kellő értékelésben részesüljön, másodszor: hogy az ügyvéd kiérdemelt díjának értéke biztosítottassék. A kellő díjazást peres ügyekben megfelelő díjszállás kieszközölésében látja. Ezt azonban ne a kormánytól, hanem — kamaránként — a helyi bíróságok vezetőitől kérjük, akik ezt a kérdést idáig is kellő megértéssel kezelték. A perenkívüli ügyekben pedig, úgy mint Budapesten már évek óta történik, a kamara készítsen díjszabást, melynél szem előtt tartandó egyrészt az ügyvéd jogos érdeke, másrészt azonban az is, hogy a kar túlzott követeléssel ne lépjen fel, mert a perenkívüli skálának konstitutív kelléke az, hogy a bíróságok alkalmazzák. A peres és perenkívüli skála aranykoronaalpra fektetendő, mert csak így biztosítható az, hogy az ügyvédi költség a tényleges fizetésig nem veszít értékéből. Az előadó végül sürgeti a «kamarai bíráskodást», mely vitás esetekben a perköltségek tárgyában ítélnének s utal arra, hogy ezt a jogot a *legújabb* felállított *mérnöki* kamara megkapta, illő tehát, hogy azzal felruházzék az *ötvenéves* ügyvédi kamarákat is. (Általános helyeslés.)

György Károly (Győr), Alföldi (Győr) és Szilbiger (Miskolc) hozzászólása után az értekezlet Baracs indítványához járul hozzá.

Nyári Béla kálcsai kamarai elnök indítványára kimondja az értekezlet, hogy a községi jegyzők magánmunkája eltiltandó, valamint azt, hogy a telekkönyvhöz való bizalom érdekében a telekkönyvi beadványokra vonatkozólag az ügyvédi vagy közjegyzői kényszer törvénybe iktatandó.

Ezután Lakatos Gyula (Budapest) tartotta meg nagyérdemű előadását az ügyvédi immunitásról. Szóvá teszi azt, hogy ügyvédet internálni vagy rendőri felügyelet alá helyezni a jelenlegi jogállapot szerint sem lehet, mert az ügyvédi rendtartás értelmében az ügyvédet gyakorlatától ideiglenesen vagy véglegesen csak a fegyelmi hatóság, illetőleg bizonyos esetekben a büntetőbíróság foszthatja csak meg, ezzel ellentétben álló rendelet pedig érvénytelen. Szükséges azonban a becsületvédelemről szóló törvénynek az ügyvédi szólásszabadságot védő szakaszát kiterjeszteni olyképp, hogy az ügyvéd ellen beadványaiban vagy a tárgyaláson használt kijelentéseiért nemcsak rágalmozás és becsület-sértés, hanem bűncselekmény feldicsérése, továbbá az állam és társadalmi rend védelméről szóló törvényben foglalt *vétségek* miatt se lehessen bűnvádi eljárást indítani, kivéve ha erre az ügyvéd fegyelmi hatósága a felhatalmazást megadja.

Kollmann Dezső, aki e tárgybán törvénytervezetet is nyújtott be a kamarához, hozzájárul az előadó fejtegetéséhez.

Földvári Béla (Budapest) nem tartja elegendőnek a javaslatot és indítványozza, hogy az ügyvéd beadványaiban és a tárgyaláson tett előterjesztéseiért semmiképp ne legyen felelősségre vonható. Ezenkívül kívánja, hogy az ügyvéddel szemben hivatalának gyakorlása közben intézett szóbeli vagy tettleges támadás sui generis bűncselekménynek nyilvánítottassék.

Török Sándor (Budapest) is fokozottabb büntetőjogi oltalomban óhajtja részesíteni az ügyvédi működést.

Az előadó zárószava után az értekezlet túlnyomó többsége Lakatos Gyula indítványát fogadja el.

Kereky Mihály (Pécs) előadó javaslatára kimondja az értekezlet, hogy a közigazgatási szakban a kisebb állásban a jogtudorság, magasabb, különösen jurisdictióval rendelkező állásokban ügyvédi oklevél legyen a tisztviselő minősítése; a közkezen forgó törvénytervezetben pedig kerüljön határozottan kifejezésre az, hogy az ügyvédi oklevéllel bíróktól semmiféle szakvizsga nem kívánható. Ugyancsak Kereky indítványára elhatározták, hogy felirathat kéri az igazságügyminisztert az 1921: XXVII. tcikknek — mely a bírói oklevéllel bíró tisztviselőknak ügyvédi vizsga nélkül is megengedi az ügyvédi gyakorlatot — hatályon kívül helyezésére.

Most Benedek János (Budapest) orsz. képviselő kifejti, hogy az ügyvédség jogos érdekeinek propagálása céljából célszerű az azonos érdekekkel bíró más szellemi foglalkozásúakat (orvosok, mérnökök, írók, újságírók, művészek stb.) egy táborba gyűjteni. Indítványára a kongresszus ennek az óhajnak megvalósításával a budapesti ügyvédi kamarát bízta meg.

Az ülés végén Pap József elnök felkérésére előkészítő-bizottságot küldtek ki a kamarák 50 éves jubileumának megszervezésére. A bizottság az ország valamennyi kamarájának elnökeiből áll.

Ezután az elnök megköszönte az összes előadóknak kötelességük hív teljesítését s az ülést bezárta.

— **Kúriai és közigazgatási bírák az udvarnagyi bíróság elnökének vezetésével,** miként több napilapban olvasható, testületileg Pannónhalmára utaztak s ott lelkigyakorlatokat végeztek. Mindenkinek, tehát a legfelsőbb bíróságok tagjainak is magánügye, hogy hová és kinek a társa-

A «Jogtudományi Közlöny» előfizetési ára a Döntvénytárral együtt, július 1-től, negyedévre 30,000 K.

ságában utazik, amint hogy magánügye, vajjon miként kívánja a földöntúli megismerhetetlenre vonatkozó lelki szükségleteit kielégíteni. Azt hisszük azonban, úgy az igazságszolgáltatásnak, mint a bírának rossz szolgálatot tettek a lapok a zarándoklók névsorainak leközlésével. Ez a közlés azt a látszatot kelti, mintha testületi tüntetésről volna szó, amely határozott, szellemi, sőt mi rosszabb, politikai irányt szolgál. A bírák, e minőségükben, az államnak politikától független szolgálói, akiknek a földi igazság körül teljesített hivatásában ugyanazt a jelmondatot kell követni, mint a földöntúli igazságot szolgáló szerzeteseknek: *non tantum caste sed etiam caute*. Vajjon mit szólnának a bírák hitéletét ily ildomtalanul leleplező lapok ahhoz, ha valamely destruktív organum azt közölné, hogy felekezetenküli agnosztikus bírák — hisz az 1895:XLIII. tc. tudtunkkal még hatályban áll — Auguste Comte párizsi «egyházába» zarándokoltak, hogy ott Emile Durkheim vezetésével megerősítsék az evolutio tanáról vallott meggyőződésüket?

— A bírói és ügyészi kar aktuális kérdései. Az országos Bírói és Ügyészi Egyesület elnöksége most bocsátotta közre az osztályokhoz intézett legújabb köriratát, melynek lényegesebb pontjai közül kiemeljük a következőket:

A bírói és ügyészi státust az utóbbi időben, különösen a vármegyei tisztviselői kar részéről ért támadásokra vonatkozóan az igazgatóság legutóbb úgy határozott, hogy miután a külön státút törvény biztosítja és semmiféle illetékes tényező nem gondol annak eltörlésére, sőt az összes tisztviselő-kategóriákat egyesítő K. A. N. Sz. körében is mindig kellő és egyhangú megértéssel ismerték el a bírói és ügyészi külön státus szükségességét, nem lát indokot arra, hogy nyilvánosan foglalkozzék ezekkel a támadásokkal, amelyek önmagukban hordják cáfolatukat is.

Ismételten felhangzott a vidéki bírák és ügyészek részéről és egyes osztályok jegyzőkönyveiben most ismét felújult az a panasz, hogy a budapesti bírák és ügyészek a vidékiek rovására előnyben részesítenek. Az egyesület vezetősége már a múlt év őszén tartott szegedi közgyűlésen is foglalkozott ezzel a kérdéssel és a legutóbbi elnöki tanács is tanácskozása tárgyává tette, de megállapítása szerint nem látja konkrét tényekkel alátámasztva az említett panaszt, sőt szükségesnek látja a vidéki bírák és ügyészek figyelmét ismételten felhívni arra a körülményre, hogy a leszakított területekről menekült vagy kiűzött bírának és ügyésznek Csonka-Magyarországra, különösen pedig Budapestre özönlésével az a helyzet állott elő, hogy a Budapesten lévő első fofolyamodású bíróságoknál a létszámnak körülbelül egyharmada vidékről bekerült bírakból áll, akik az előléptetéseknél, már mint budapestiek szerepelnek és akik miatt a budapesti bírák és ügyészek nagyrésze a rangsorban ismételten hátrább szorult. Minthogy ezek az állapotok hazánk megcsonkításával járó következmények, ezt a kényszerű helyzetet megértéssel és méltánylással kell tekinteni, még ha ebből a helyzetből folyólag kölcsönösen esetleges sérelmek volnának is megállapíthatók.

Egy visszasság kétségtelenül fennforog az elnöki tanács megállapítása szerint és ez az, hogy az országszerte fennálló teljes lakáshiány és a megfizethetetlenül nagy költözködési költségek következtében a bírák és ügyészek még előléptetéssel sem kerülhetnek más városba, úgy, hogy nemcsak a kir. Kúriára és a budapesti, de még a vidéki kir. táblákhoz sem nevezhetők ki még azok sem, akiknek a kinevezését ezek a bíróságok óhajtanák, mert a jelentkezésre felhívott bírák a most említett körülményekre tekintettel kitérnek a felszólítás elől. Kétségtelen, hogy ez az állapot sok jeles bíró és ügyész méltatlan mellőzését vonja maga után s ezért az elnöki tanács elhatározta, hogy felterjesztéssel fordul a kormányhoz, hogy találjon módot arra, hogy a lakáskérdés ismeretes nehézségei mellett is az arra érdemes bírák és ügyészek előléptetése ne váljék lehetetlenné.

Egyébként közvetlen tudomása van az elnöki tanács tagjainak arról, hogy minden egyes előléptetés vagy címadoományozás a táblai elnökök és főügyészek együttes közvetlen meghallgatása útján történik és hogy ezek viszont a maguk jelentését mindig a törvényszéki és ügyészégi elnökök, tehát a közvetlen felügyeleti hatóságok jelentésére hivatkozva teszik meg. Zs. B.

Közgazdaság.

A M. Kir. Folyam- és Tengerhajózási részvénytársaság június 20-án tartott rendes közgyűlése az 1923. évi osztalékot 2000 K-ban állapította meg, mely június 23-tól fizetetik ki. Az igazgatóság a közgyűlést követő alakuló ülésen a társaság elnökévé Popovics Sándor belső titkos tanácsos urat, a társaság alelnökeivé pedig Horváth Elemér miniszteri tanácsos és Végh Károly udvari tanácsos urakat választotta meg. 18713

Megvételre keresünk:

Magánjogi döntvénytár — I, II, III, IV, V, VI, VIII, X
Hiteljogi — V, VIII
Büntetőjogi — I, II
Közigazgatási — IV

GRILL-BENKŐ KÖNYVKERESKEDÉS

V., Dorottya-utca 2.

IV., Váci-u. 36.

Telefon:

József 146-52.

Ideal Írógép
Klotild-palota



AKTATÁSKÁT

rendelésre a legolcsóbban készít

WEIL EMIL

bördíszműárúk gyára
Budapest, IV., Cukor-u. 5

Most jelent meg!
Évek óta nem volt kapható!

DÁRDAY SÁNDOR IGAZSÁGÜGYI TÖRVÉNYTÁR

Két kötetben * új kiadása * Kötve és füzve

Az I. kötet (424 kéthasábos oldal)
tartalma:

Perjog.
Telekkönyvi-,
Lakásügyi-,
Nemzetközi jogsegély.

A II. kötet (434 kéthasábos oldal)
tartalma:

Hiteljog.
Kereskedelmi-,
Iparügyi-,
Tőzsdei joganyag.

A most megjelent nyolcadik kiadás,

az új «Dárday»

megvalósította azt a nehéz feladatot, hogy teljes képét adja annak a nagy anyagtömegnek, mely a törvényekből, rendeletekből és a bíróságok joggyakorlatából kijegecesedve, az új törvények és rendeletek tömkelegében

ma az élő jogot alkotja.

Minden jogásznak, bírónak, ügyvédnek, közigazgatási tisztviselőnek, pénzügyintézetnek, ipari és kereskedelmi vállalatnak nélkülözhetetlen!

Bolti ára: kötve 260,400 korona, füzve 223,200 korona.

Kapható minden könyvkereskedésben

és kedvező részletfizetési feltételek mellett

KELEMEN D. ÉS TÁRSA cégnél

Budapest, IV., Egyetem-utca 4.

Főszerkesztő:
Dr. Dárday Sándor.

Felelős szerkesztő: **Dr. Vámbéry Rusztem. I.**, Bérc-u. 9. (Tel. József 108-69.)

Lapkiadó-tulajdonos: **Franklin-Társulat IV.**, Egyetem-u. 4.

Franklin-Társulat nyomdája: Géczy Kálmán.

Főmunkatárs:

Dr. Teller Miksa V., Szalay-u. 3. (Tel. 3-95.)

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: L, Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden hó 1-én és 15-én
Előfizetési ára Döntvénytárral együtt
negyedévre 30,000 korona

Egyes szám ára 6000 korona

TARTALOM. Dr. Kende Ernő ügyvéd, tőzsdei jogügyi titkár: Kártérítési követelések valorizációja. — I. Dr. Tihanyi Lajos budapesti ügyvéd. II. Dr. Kónig Endre: A Kúria döntése az alaptőkeemelésből nem-résztvevőknek biztosított részvénytengedéscről. — Dr. Vági József budapesti ügyvéd: Allag és jövedelem. — Szemle. *Melléklet:* Büntetőjogi Döntvénytár. XVII. k. 5. ív.

Kártérítési követelések valorizációja.

1. A Kúria 1924 március 4. P. VII. 2550/1923. sz. ítéletében a következőket olvassuk: «A kártérítési összeg tekintetében a valorizálásnak a *fennálló bírói gyakorlat* szerint szükséges előfeltételei hiányoznak, mert ez a követelés annak megítélése előtt nem határozott és nem is valamely megállapított határnapon vagy határidőben fizetendő tartozás; hanem kártérítési követelés, melynél úgy az alap *fennállása*, mint a *követelés összege bírói döntéstől és megállapítástól függött*, másrészt az alperesek részéről a kereseti követelés ki nem fizetése és a keresettel szemben való védekezés körül *nyilvánvaló rosszhiszeműség, sőt még vétke gondatlanság sem állapítható meg*, és pedig annál kevésbé, mert maguk az *alsóbíróságok is ellentétes döntéseket hoztak* és a fellebbezési bíróság csak széleskörű bizonyítás foganatosítása után volt abban a helyzetben, hogy az alpereseket elmarasztaló ítéletet hozzon.» E «fennálló bírói gyakorlat» szerint nincs valorizálásnak helye, ha az a kérdés, hogy a felperes által a szerződési áron felül követelt felár a felperest megilleti-e, a felek között kétes és vitás volt és bírói megállapítástól függött (Kúria 1924 március 11. P. VII. 5945/1923.). Továbbá: «valamely perben érvényesített követelés valorizációjának akkor van helye, ha az adós a perben rosszhiszeműen védekezik és késedelembe van. Ez az eset nem állapítható meg, ha a követelés összege vitás volt és annak megállapítása bírói belátástól függött» (Kúria 1924 március 12. P. VI. 2322/1923.). Ellenben: «a kár összege már az elsőbíróságnak ítéletével megállapítást nyert és így a valorizáció tárgya az a különbözet, amely ezen és a tényleges fizetés napja közti árkülönbözetet fed» (Kúria 1924 máj. 20. P. VII. 2482/1923.).

A Kúria tehát «a fennálló bírói gyakorlat szerint» olyan követeléseket, amelyeknél az alap fennállása és a követelés összege bírói megállapítástól függ, általában nem valorizál. A Kúria VII. tanácsának ez az elvi álláspontja.

2. Ennek az állásfoglalásnak nagy gazdasági hordereje van. Gondoljunk különösen az adásvételi ügyletekre, ahol a késedelmes fél ellenfelét megillető absztrakt kár ezek szerint nem jár valorizálva. A késedelmes fél ellenfele tehát, aki fedezeti vételt vagy kényszereladást foganatosít, a felmerült differenciát nem kapja meg átértékelve, ami által a korona fokozatos romlása mellett hibáján kívül helyrehozhatatlan veszteséget szenved, holott a késedelmes fél csekély áldozattal szabadul szerződésszegésének következményei alól, emellett azonban egyben a nem szállított árú drágább továbbadásával, illetve az árcsökkenés miatt megtagadott árú át nem vétele és olcsóbb beszerzése folytán busás nyereségre tesz szert, az árúban megfelelő átértékelést biztosítván magának.

Kétségtelen, a kir. Kúria döntéseinek jogászai alapja van. Kézenfekvő azonban az is, hogy e jogászai alapot gazdasági elgondolás előzte meg, az, hogy minden követelés átértékelt megítélése nemzetgazdaságilag veszélyes, tehát indokolt a kivételes valorizálás. Az idők során ennek az elvnek a hatása alatt bizonyos követelési kategóriák a jogászai gondolkodás szűrőjén ke-

resztül egészen kiestek a valorizáció köréből. Ide tartoznak a kártérítési követelések. Most már megvolt a jogászai indoklás is: az efajta követelés alapja és összege bírói megállapítástól függ, az ítélet előtt tehát maga a követelés nem esedékes, az adós nincs késedelembe, emiatt nincs indoka a valorizációnak.

A pénz romlásának van azonban egy foka, amikor a legkonzervatívabb jogászai gondolkodás is — tekintet nélkül a követelés jogcímére — hajlandó, sőt kénytelen valorizálni. Ez akkor következik be, midőn a pénz annyira elértéktelenedett, hogy égbekiáltó igazságtalanság a hitelezőt arra késztetni, hogy a korona egyenlő korona elve alapján ugyanannyi mennyiségű megromlott papírpénzt fogadjon el, mint amennyivel az adós eredetileg tartozott. A magyar korona romlása ezidőszert kb. 18,000-szeres. Égbekiáltó igazságtalanságról tehát nyugodtan beszélhetünk. — Közbevetőleg jegyzem meg, hogy a valorizáció ellenzőit megnyugtathatja azt a tudat is, hogy pénzünk előreláthatólag most már stabilizálódott, és visszamenőleg fix talajról igazságot szolgáltatni a megrövidült hitelező és a nyereszkes adós között nem oly veszedelmes, mint olyankor, midőn az ítélet meghozatala idejében még mindig a pénzromlás lejtőjén vagyunk és a bírói joggal tarthat attól, hogy ítélete a bekövetkező rosszabb viszonyok mellett súlyosan káros precedenst alkothat.

Mindezzel szemben azt domborítanám ki, hogy a valorizáció problémájának gerince az a tétel, hogy a *pénzromlás önmaga kötelmet keletkeztető jogi tény*. Ez a jogi tény keletkezésében ártatlan csecsemő, amellyel non curat praetor, növekedésének korszakában gazdasági és jogi jelentőségét felismeri már az igazságszolgáltatás, de nem tulajdonít neki önálló, más jogi tények közreműködése nélkül való kötelmet keletkeztető hatást. Ez az erőltetett jogi konstrukciók kora. Az utolsó fázis a katasztrofális devalváció ideje, mikor a bíróság kizárólag a pénzromlás tényéhez kénytelen jogi következményeket fűzni. Nem látjuk át, hogy a minima non curat esetén túl miért indokolt *minden* követelés valorizálása például a százezerszeres pénzromlásnál és miért csak *bizonyos* követeléseké ezen alul. Hol van a határ? jogászai indokot találnunk nehéz lesz. Vagy önálló jogi jelentőségű jogi tény a pénzromlás minden vonalon, vagy sehol sem és soha.¹

A helyes elméleti álláspont csak az lehet, hogy elvileg mindent valorizáljunk. A vétkeesség, késedelem nem átértékelési jogcím; de ezek hiányában sincs ok az átértékelés megtagadására. Vitát csak akörül képzelek, hogy mi legyen a valorizálási kulcs és hogy egyes követeléseket hány percentre értékeljünk át. Itt már szöbakerülhet a vétkeesség és a késedelem kérdése is. Afölött, hogy mi legyen az átértékelési kulcs és mily mértékben van helye valorizálásnak, a bíróság individualiter döntsön, mégis tekintettel az általános gazdasági helyzetre, arra, hogy szabályszerint 100%-ra vagyonát a legkevesebb egyén valorizálta (ez nagyjából a tőzsdebíróság gyakorlata). E pontnál nem hallgathatók el egy kirívó igazságtalanságot: egyes követeléseket a bírói gyakorlat a zürichi kurzus alapján teljesen valorizál, holott maga ez a kurzus is több okból, különösen újabban fikció² s noha a 100%-os vagyonátértékelés a legritkább, másokat meg egyáltalában nem valorizál.

¹ V. ö. Dr. Frigyes Béla: A pénztartozások átértékelése. 1923., Dr. Blau György: Pénzromlás és magánjog, Jogt. Közl. 1924., 9—10. és köv. számok.

² Közelebbről: Dr. Kende Ernő: Jogt. Közl. 1924. 2. sz.

3. Avval kívánok közelebről foglalkozni, hogy a pénzromlás önálló jelentőségű jogcíme mellé kiegészítőül oda állított jogi tények, helyesebben a Kúria által felhívott a valorizációt kizáró körülmények nem alkalmasak a valorizálás megindokolására, illetve megtagadására.

A fennálló bírói gyakorlat szerint tehát nincs átértékelés, ha az alap fennállása és a követelés összege bírói megállapításától függ. A gyakorlat mögötti jogászai gondolat a *deklaratív* és *konstitutív* ítélet közötti különbség. Konstitutív ítélet az, amely a felek között jogviszonyt keletkeztet, megváltoztat vagy megszüntet. A Kúria szerint a kártérítési jogalap fennállását és a kártérítési összeg mennyiségét az ítélet állapítja meg (konstitutív ítélet).

A dolgok közelebbi szemlélésénél azonban különbséget kell tennünk kétféle konstitutív ítélet között. Az egyik olyan, hogy a jogviszony keletkezést, változást vagy megszűnést kizárólag a bíról ítélet hozza létre és ítélet nélkül a kívánt cél nem érhető (például a státus-perekben hozott ítélet). Mondjuk, hogy ezek a szűkebb értelemben vett konstitutív ítéletek. A konstitutív ítéletek második csoportja az, amely olyan jogviszonyok felett dönt, amelyeknél *ítélet nélkül is bekövetkezik a felek rendelkezése folytán a törvényes másodtétele* és perre csak azért kerül sor, mert a felek között vita van (például a közkereseti és betéti társaság feloszlásának kimondása). Nevezük ezeket tágabb értelemben vett konstitutív ítéleteknek. Nem vitán felüli az, hogy ezek a tágabb értelemben vett konstitutív ítéletek valóban konstitutív ítéletek-e? Unger mondja, hogy a bírói ítélet soha sem konstitutív, hanem deklaratív, amennyiben mindig fel kell tennünk, hogy a konkrét jogviszony valóban olyan, mint amilyennek azt az ítélet megállapítja. Ha tehát a keresetet a bíróság elutasítja, a felperest nem fosztja meg valamely őt megillető jogától, hanem végleg azt állapítja meg, hogy a kérdéses jog őt nem illette meg; ha viszont a bíróság felperes jogát megállapítván az alperest marasztalja, nem új jogot alapít, hanem a vonatkozó jogra nézve azt állapítja meg, hogy az már korábban is fennállott és felperest megilleti: *a jogok fennállásának vagy fenn nem állásának megítélése egyben nem jogok megalapítása vagy jogok megszűntetése, hanem jogérvényes deklarációja valamely vitatott jog fennállásának vagy fenn nem állásának*. A tágabb értelemben vett konstitutív ítéletekre Ungernek ez a tétele épűgy áll, mint a deklaratív ítéletekre.

De feletle kétséges, hogy a tágabb értelemben vett konstitutív ítéletek körébe oda sorozhatjuk-e azokat mind, amelyeknél a követelés alapjának ésösszességének megállapítása bírói döntéstől függ. Ami különösen a kártérítési követeléseket illeti, a kártérítésre köteles fél személyéhez csatlakozó az a helyzet, hogy ő kárt okozott és hogy magatartásának következményei vannak, adja meg a jogalapját a kártérítésnek és nem a bírói ítélet. *Nem lehet eléggé hangsúlyozni, hogy a kártokozó fél ítélet nélkül is elismerheti teljes joghatállyal ellenfelének jogát a kártérítéshez és elismerheti a károsszeg helyességét is*. Ha tehát a perjogban különbséget tehetünk tágabb értelemben vett konstitutív ítéletek és deklaratív ítélet között — hogy ez a perjog szempontjából helyes-e, célszerű-e, avval ezúttal nem kell foglalkoznunk — anyagjogi szempontból a megkülönböztetés helytelen és káros.

A helytelen álláspontból vont helytelen következtetést eleve nem világítják meg a következők: Ha a kártérítést megállapító ítélet konstitutív, úgy kétségkívül annak minősül az olyan ítélet is, amelyet a bíró *actio quanti minoris* alapján hoz, és az, amelyben tartásdíjat állapít meg és abban elmarasztal. Az aránylagosan leszállított vételárát (keresk. törv. 348. §.; ez lényegében nem más, mint előre felvett és az árú szállításának elmaradása miatt a vevőnek visszajáró vételár) és a tartásdíjat a fennálló bírói gyakorlat kétségkívül valorizálva ítéli meg, pedig itt is vitás a perben a felek között az, hogy van-e jogalapja a felperes követelésének, amely szerint a vételár aránylagos leszállítását igényli és vitás az is, hogy mennyi a visszatérítendő vételárkülönbség; hasonlóképpen például a gyermektartási perben szintén vitás a jogalap kérdése és vitás a tartásdíj összege. Mindezeket a kérdéseket a bírói ítélet tisztázza és úgy az alap fennállása, mint a követelés összege bírói döntéstől és megállapítástól függ. Különbség e két esetben hozott ítélet és a kártérítési perben hozott ítélet között nincs. Mindegyikre bátran alkalmazhatjuk Unger tété-

lét, hogy a jogok fennállásának vagy fenn nem állásának megítélése nem jogok konstituálása, hanem jogérvényes deklarációja valamely vitás jog fennállásának vagy fenn nem állásának. De éppen csak a kártérítési követelések valorizációját megtagadni azon az alapon, hogy ez a követelés csak az ítélettel lesz esedékes, semmi esetre sem lesz konzekvens.

De nézzük a kérdés gyakorlati oldalát is. A kártérítési perben perre és ítéletre csak azért kerül a sor, mert az alperes vitássá teszi a felperes jogát, akár a jogalap kérdésében, akár a számszerűség kérdésében vagy mind a kettő tekintetében. Az ítéletben a bíróság azt állapítja meg, hogy az alperes kártérítéssel tartozik. A perre tehát csakis az alperes adott okot. Nem tudom átlátni azt a különbséget, amelyet a Kúria tesz, hogy hol van a határa annak, hogy a védekezés jóhiszemű vagy rosszhiszemű, vagy hogy mennyiben menthető alperes abban a ténykedésében, hogy perre engedte kerülni az ügyet, midőn per előtt nem teljesített, a perben nem ismerte el a felperes jogát és a bíróság felperest kártérítésben marasztalta. Ha az alperes csak a kárkövetelésösszesség helyességét tenné vitássá és csak azért tagadja meg a fizetést, mert nem tudja per nélkül, hogy mennyi a kártérítés helyes összege, ez esetben alperes részéről a per provokálásának még volna valami menthető indoka és itt lehetne talán érvet találni a valorizáció ellen. De ez az okoskodás is sántít, mert mi okból mentesüljön a valorizáció alól az, aki a kártérítési jogalapot elismeri és az ellenfél követelésének likviditását megakasztja. Azonban a Kúria ítéleteinek szelleme szerint inkább az átértékelést teszi indokolttá ez utóbbi eset, mert a Kúria ítéleteiben a valorizálási kérelem elutasításának főindoka az, hogy a kártérítési követelés *alapjának fennállása* függ a bírói döntéstől. A perre tehát alperes adott okot, akit a bíróság végeredményben marasztalt. Alperes azonban per nélkül is teljesíthetne jogérvényesen anélkül, hogy ehhez bírói ítéletre (konstitutív ítéletre) szükség volna; evvel pedig a valorizálásnak az az elvi akadály, hogy csak az ítélettel lett esedékes felperes követése elesett. A pervitát előidéző alperes tehát azt az előnyt élvezi, hogy habár kártérítéssel kezdettől fogva tartozott, a per folyása alatt bekövetkezett koronaromlás miatti valorizálási különbséget vetlen ellenfelére hárítja.

Ne tévesszük továbbá szem elől az a szabály sem — és itt ismét Ungerre utalok, — hogy az ítélet és a jog mindig az, amit a *jogerős ítélet* megállapít. Hogy mi volt a közbeeső forumok döntése, az a jogerős végítélet után közömbös. Helytelen tehát és nem következetes az a döntés, amely szerint az a szabály, hogy oly esetben, midőn kárkövetelés alapja vitás és vitás a károsszeg maga is, nincs helye valorizálásnak, nem alkalmazható akkor, ha más bírói jogerős ítélet már megállapította a felperes által egy másik személynek fizetendő kártérítési összeget, amelyet felperes alperestől jogosan követel (Kúria 1924 ápr. 8. P. VII. 6348/1923.). Hasonlóképpen teljesen indokolatlan az a döntés is, amely szerint: «a kár összege az elsőbíróság ítéletével megállapítást nyervén, a valorizáció tárgya az a különbség, amely ezen és a tényleges fizetés napja közti különbséget fedti» (Kúria P. VII. 2482/1923.). Ez utóbbi határozat hibás azért is, mert a törvény értelmében az elsőfokú döntés után az alperes fizetni még nem tartozik. Ha tehát a kártérítési követelés után a konkrét perbeli alperessel szemben rendelkező konstitutív ítélettel lesz esedékes, ezt az esedékességet csak a jogerős ítélet biztosítja. Az alsóbíróságok ellentétes döntése ezek szerint ugyancsak nem lehet helyes indoka a valorizálás megtagadásának.

4. Azok a jogászok indokok tehát, amelyekkel a fennálló bírói gyakorlat kártérítési követelések átértékelését megtagadja, nem helytálló, de ma már nem helytálló az a gazdasági indok sem, amely ezeknél a követeléseknél az átértékelésektől idegenkedik. Ismétlem: elvileg mindent valorizáljon a bíróság, de individualiter vizsgálja az eseteket, egyedileg alkalmazza a valorizálási kulcsot és esetenként vizsgálva a felek helyzetét, a gazdasági viszonyokat állapítsa meg, hogy függetlenül a dollárfolyamtól, a zürichi kurzustól, hányszorosát fizesse eredeti tartozásának az adós. Helyes nyomon halad a Kúriának 1924 május 6. P. VI. 5875/1923. számú ítélete, midőn azt fejtegeti, hogy «a tartozás megfizetésében késedelmes adós az ebből eredő kárt is köteles a hitelezőnek megtéríteni». Pénztartozás esetében e kár az elmúlt éveknek gazdasági viszonyai között a tőke elvont hasznait helyettesítő késedelmi kamatokon vagy egyéb járulékon felül a *pénz értékében*

beállott csökkenés mértékéig is terjedhet, de nem szükségképpen terjed minden esetben eddig a mértékig, mert a pénztőkének az értékcsökkenés veszélyét kizáró elhelyezésére vagy elhasználására a gyorsan változó gazdasági helyzetben a hitelezőnek sem volt kivétel nélkül minden esetben alkalma; különösen mikor a kötött gazdálkodásból folyó különböző állami rendelkezések is ebben az irányban éreztették korlátozó hatásukat. Ily körülmények között nincs kizárva, hogy a pénz értékének csökkenéséből eredő kárnak mennyiségét a bíróság bizonyítás hiányában a Pp. 271. §-a értelmében az eset körülményeinek figyelembevételével belátása szerint állapítsa meg.

Dr. Kende Ernő.

A Kúria döntése az alaptőkeemelésből nem-részvényeseknek biztosított részvényátengedésről.

(Hozzászólás dr. Sebestyén Samu cikkéhez.)

I.

A kir. Kúria P. IV. 3470/1923. sz. határozatában kimondta azt az elvet, hogy alaptőkeemelés alkalmával kibocsátott részvényeknek nem a régi részvényeseknek való átengedése miatt a közgyűlési határozat, ok nélkül károsító, tehát a jó erkölcsökbe ütköző voltánál fogva, sikerrel támadható meg, ha az átengedés a felemelt alaptőkének is figyelembevételével mutatkozó belértéken lényegesen alulmaradó ár mellett történt és ezt a kedvezményt a társaságnak nyilvánvaló és fontos érdeke nem teszi kellően indokolttá. A Kúriának e megállapítását részvényjogunk egyik legkiválóbb gyakorlati művelője, dr. Sebestyén Samu a Jogtudományi Közlöny t. évi július hó 1-én megjelent számában nagy jogászai készséggel és közgazdasági tudással veszi bírálata alá, támadó kritikájának alapgondolatát nagyjértékű fejtegetéseinek bevezető-mondatában ekként foglalva össze: «a Kúriának itt szóban lévő határozata nemcsak nem felel meg a gyakorlati szempontoknak, hanem, ha az abban kifejezésre juttatott álláspont a bírói gyakorlatban állandósulna, ebből a legnagyobb közgazdasági károk keletkezhetnének.»

A Kúria határozata, olyan időben, mikor a gazdasági helyzet, a pénzérték ingadozása, elhibázott adópolitikai intézkedések, a részvénytársaságok ügyviteléből a mérlegrealitás elvének érvényesülését szinte teljesen száműzték s mikor éppen ezért a vállalatok belső ügyvitelétől távolálló részvényesek s a nagyközönség a nyilvános számadás kötelezettsége ellenére se nyerhetnek a részvénytársaságok valóságos anyagi helyzetéről s így részvényeik valóságos értékéről még csak megközelítően is biztos képet, a részvénytulajdonosok s a részvényvásárló nagyközönség számára védelmet nyújt abban az irányban, hogy olyanok, kik a részvénytársaság anyagi helyzetét egész belső terjedelmében ismerik, kik a társasági részvények valóságos értékét, mint saját üzleti titkokat kezelik, a közgyűlési formák pontos betartásával, de a jó erkölcsök sérelmére, ki ne foszthassák éppen azokat, kiknek vagyoni érdekét előmozdítani nemcsak erkölcsi, de jogi kötelességük is. És mikor a Kúria, nem elégedvén meg az igazgatónak a hűtlen kezelés esetén való felelősségével, a részvényeseket az őket a jó erkölcsök sérelmével károsító alaptőkeemelési szabályszerű közgyűlési határozattal szemben is védi, ezzel megadja a védelmet az ilyen fosztogatás ellenében akkor is, ha ez csak erkölcsi deliktum és megadja tekintet nélkül arra, hogy az ily kifosztás erkölcsi deliktumában az igazgatóság vagy egyes tagjai, kiknek a közgyűlést módjukban van a javasolt tőkeemelési tranzakció természetéről felvilágosítani, tettestársak-e, avagy csak bűnsegédek?

Az olyan kiváló jogász s a gyakorlati életnek olyan alapos ismerője, mint dr. Sebestyén Samu, természetesen maga is jól látja mindezt. Sőt kitűnő cikkében, noha támadja a Kúria fent hivatkozott határozatát, nemcsak azt konstatálja, hogy a másoknak biztosított részvényátengedést csakugyan jogfosztó és kisajátító eszköznek használják néha, de megfontolandónak tartja azt is, hogy nemcsak ezzel lehet a részvényt kiszorítani, hanem ennek éppen az ellenkezőjével is, az alaptőkefelemelésekkel, ha az ezek során kibocsátott új részvényeket kizáróan a régi részvényeseknek ajánlja is fel a társaság vagy a részvények összevonásával is stb.

De vajjon nem gondolja-e a cikkíró, hogy e visszaélések bizonyos formák betartása esetén szinte minden kockázattól ment el-

követésének lehetősége, az ily lehetőségek tudata a részvényvásárló közönség körében, többet árthat a részvényt piacnak, s így az egész közgazdaságnak, mint amennyi kárt az a jogbizonytalanság okozhat, melytől a Kúria határozata nyomán dr. Sebestyén közgazdaságunkat félti? S nem gondolja-e, hogy a tisztességes vállalatoknak érdeke csakis az olyan bírói gyakorlat lehet, mely mellett a közgazdaság tényezői azt látják, hogy a részvényesek jóerkölcsökbe ütköző megkárosítása ellen, ha ez szabályszerű közgyűlési határozattal történik is, van jogsegély?

Dr. Sebestyén Samu lényegében csupán két érvet hoz fel a Kúria határozatában megállapított megtámadhatósággal szemben. Az egyik, hogy az ily megtámadási kereset igen nehéz, igen komplex feladatot hárít a bíróságra; a másik, hogy az ilyen perből, sőt már az ilyen per lehetőségéből is mérhetetlen károk keletkezhetnek a társaságra, minthogy az ilyen perek és perlehetőségek a társaság jogviszonyait bizonytalanságnak teszik ki.

Kétségtelen, hogy mindkét érv igen nagy súlyú. De az talán még sem tehető valamely igény érvényesíthetőségének egyedül döntő előfeltételévé, hogy az a bíróságnak nehéz, avagy könnyű dolgot ad-e; és senkit sem akarhatunk igényétől elűzni csak azért, mert a keresetesség megadása alaptalan perindításokra is módot ad. És az ilyen perekben szükségessé válható szakértői bizonyítás sokoldalú, nehéz és éppen ezért költséges volta mindenesetre gátjául fog szolgálni a könnyelmű perindításoknak, másrészt az ily alapon való megtámadás sikerének lehetősége kockázatosabbá fogja tenni a visszaélések megkísérlését.

Mindaz, amit a cikkíró a Kúria határozata ellen felhoz, tulajdonképpen a KT. 174. és 175. §-ainak reformjához, részleges kiegészítéséhez értékes adalék, de mivel sem gyöngíti meg a Kúria amaz állásfoglalásának helyességét, mely lényegében nem jelent egyebet, mint annak kimondását, hogy magánjogunk általános alapelveinél és kereskedelmi jogunk speciális intézkedéseinél fogva, a jóerkölcsökbe ütköző jogügylet akkor is megtámadható, ha az részvénytársasági közgyűlés alapsabályszerű alaptőkefelemelési határozatának formájában jelentkezik.

Én azt hiszem, hogy a Kúriának ez az állásfoglalása a gyakorlati szempontoknak s a közgazdasági érdekeknek is megfelel.

Dr. Tihanyi Lajos.

II.

Már évekkel ezelőtt rámutattunk arra (I. Jogt. Közl. 1922. évf. 1. sz.), hogy bizonyos körök — melyekről még csak az sem állítható, hogy a gazdasági élet kiváló képviselői volnának — a jóerkölcsökbe ütköző módon az alaptőke felemelése által tervszerűen megkárosítják a kisebbségi részvényeseket. Kifejtettük, hogy nyílt titok az, hogy nem egy esetben a vezetőség nem is igen céloz mást, minthogy egyesek mások rovására anyagi előnyhöz jussanak... s hogy, ha e tagadhatatlanul nem faire eljárás a többség részéről tetszés szerinti időszakokban megismételhető volna, az új részvényeknek állandó elvonása által, a minoritás előbb-utóbb kinulláztatnák. A kir. Kúria P. IV. 3470/1923. sz. feloldó végzésében magáévá tette ez álláspontot; konstatálta, hogy «ily műveletek ismétlése a régi részvényeket az elértéktelenedéshez közel juttathatja» és ezen eljárást «mást ok nélkül károsító voltánál fogva, az általános magánjog elvei szerint a jóerkölcsökbe ütközőnek» kvalifikálta. E végzés és annak indokolása oly tökéletes mű, mely a kir. Kúria IV. tanácsának függetlenségét és igazságérzetét klasszikusan dokumentálja. Ily alkotás ellen sikra szállni és egy olyan eljárásnak védelmére kelni, melyet úgy a kir. Kúria, mint a Reichsgericht (I. D. J. Z. 1924. évf. 315. I.) a jóerkölcsökbe ütközőnek minősített és mely — mint ez különben köztudomású — bizonyos körök kezében a szó legszorosabb értelmében «jogfosztó és kisajátító eszközt» (Indokolás!) képez, merész feladat, főleg, ha komoly jogász részéről történik, kiről fel nem tételezhető, hogy az érdekelt körök szószólója volna. Mert azt megértjük, hogy mindazok, kik az alaptőkefelemelések által évek sora óta jogosulatlan anyagi haszonra, ú. n. szindikátusi nyereségekre tettek szert, nem könnyen és szívesen mondanak le ily biztos és jelentékeny jövedelmekről, de, hogy az ügyvédi kárnak oly ismert tagja, mint dr. Sebestyén Samu úr is egy jogfosztó és kisajátító eszköz fenntartását kívánja (lásd Jogt. Közl. utolsó szám) nem helyeselhető jelenség. Tekintettel arra, hogy mi talán legelőször mutattunk rá ezen irgalmatlanul folytatott expropriatio-ra, melyet a kir. Kúria a jövőre nézve lehetetleníteni kíván, jogosítva

érezzük magunkat arra, hogy e kérdéssel ismét foglalkozzunk. Dr. Sebestyén úr szerint nem ütközik a jóerkölcsökhöz az, ha a kibocsátásra kerülő új részvények a régi részvényeseknek fel nem ajánlhatók. Meddő feladat volna, hogy cikkíró urat nézete helytelen voltáról meggyőzzük, mert ő nyilván «modern» erkölcsi alapon áll. Lehetséges, hogy neki van igaza; hogy ma már oda jutottunk, hogy erkölcsi szempontból is meg van engedve az olyan eljárás, mely a védtelent és szegényt még nyomorúságosabb helyzetbe hozza, hogy ezáltal egyesek jelentékeny vagyoni előnyre tegyenek szert. Ennek folytán felesleges volna részletesen foglalkozni dr. Sebestyén úr argumentumaival, mert az ellentétes jogi felfogások közötti vita tudományos érvek segítségével el nem dönthető, midőn ennek oka a végső értékmérőül elfogadott erkölcsi felfogás különbözőségében rejlik (Moór: Bevezetés a jogfilozófiába 305. l.). Nem hagyhatjuk azonban megjegyzés nélkül cikkíró úrnak a KT. 163. §-ra vonatkozó kijelentéseit, mivel itt felfogása tetszetősebb házison nyugszik. Már annak idején kifejtettük, miszerint helytelen ez intézkedést úgy értelmezni, hogy ez csak likvidáció esetére vonatkoznék (erről a KT. 204. §-a intézkedik!), hanem ezt a társaság fennállásának tartamára is alkalmazni kell. Ez természetesen nem jelentené azt, hogy az egyes részvényeseknek a társasági vagyonban birt részesedési aránya változást ne szenvedhetne, hanem igenis azt, hogy a kvóta csökkenése esetében a társasági vagyon és jövedelem megfelelően emelkedjék; tekintettel arra, hogy a részvények értékét az egyes részvényekre eső vagyonilletőség és jövedelem nagysága képezi, a részvényesek csak ily körülmények között nem károsulnának. A kir. Kúria hasonló álláspontot foglalt el, midőn kimondotta, hogy «az új részvényeknek a belértéken lényegesen alú maradó ár mellett és a régi részvényesek egészben vagy részben való kizárásával másoknak való juttatása, sérteti a régi részvényeseknek a társasági vagyonban a felszámolás esetén beálló részesedésre irányuló jogát». Így értelmezi a KT. 163. §-t dr. Kovács Marcel kúriai bíró úr is (l. Pester Lloyd 1924 június 1-i sz.). Ami dr. Sebestyén úrnak azon észrevételét illeti, miszerint nem könnyű annak megállapítása, hogy az egyes részvényesek az alaptőkeemelés által károsodtak-e, ez nem egy esetben tényleg igaz; ami azonban nem lehet elegendő ok egy jogfosztó gyakorlat legalizálására; ily felfogás mellett azt is kívánhatna a cikkíró úr, hogy a bíróság utasítson el minden olyan keresetet, midőn az ügy eldöntése csak jelentékeny nehézségek leküzdése, tehát nagy fáradság árán volna elérhető. Meg kell különben jegyeznünk, hogy az oly esetek száma, midőn a kisebbségi részvényesek megkárosítása vita tárgyát képezheti, elenyészően csekély azokéhoz képest, hol a jogfosztó szándék teljesen átlátszó. Nem tartjuk kizártnak, hogy dr. Sebestyén úr cikke csak bevezetése egy általános támadásnak a kir. Kúriának új gyakorlata ellen, azonban hisszük és reméljük, hogy minden erőfeszítés hiábavaló lesz, mert rendületlenül bízunk a magyar bíróságok függetlenségében és igazságérzetében.*

Dr. König Endre.

* Dr. Sebestyén ügyvéd urat, ki tudvalóvén a Hiteljogi Döntvénytár szerkesztője, s lapunknak különben is régóta belső dolgozó-társa, mi kértük fel arra, hogy a Kúria döntéséről írjon, s így az ő, különben is szigorúan tudományos alapon írt cikkét nem lehet még feltevésben sem, bármiféle «általános támadás» bevezetésének tekinteni. Bár ő egyébként sem ártal a mi védelmünkre, amint egyfelől a döntés nagy jelentőségénél és vitatott voltánál fogva kötelességünknek tartottuk dr. König Endre úr cikkének közlését, másfelől kötelességünk, a cikk ellenkező kijelentéseivel szemben annak megállapítása, hogy dr. Sebestyén ügyvéd úr nem kívánja «a jogfosztó és kisajátító eszköz fenntartását», sem nem állítja azt, hogy soha nem ütközik a jóerkölcsökhöz, ha az új részvényeket a régi részvényeseknek fel nem ajánlják. Hiszen ő maga írja, hogy a visszaéléseket minden formájukban üldözni kell, sőt az igazgatóság tagjai büntetőjogi felelősségre is vonandók, s a közgyűlési határozat is, ha a közgyűlési többség — a lényegét nézve — azonosnak vehető az igazgatósággal, illetve az új részvények felajánlásával kedvezményezett szindikátussal, megsemmisítendő. Ezen előfeltetelek fenn nem forgása esetében dr. Sebestyén nézete szerint a közgyűlési többség által alapszabályszerűen hozott határozat magábanvéve azért, hogy a közgyűlési többség szükségesnek tartotta az új részvényeknek nem-részvényeseknek leendő átengedését, még nem ütközik a Kúria határozatában hivatkozott magánjogi értelemben a jóerkölcsökhöz s ennek a jogszabálynak alapján nem is semmisíthető meg. Ezt az álláspont-

Állag és jövedelem.*

Az, vajjon valamely ügylet a jövedelem vagy az állag számára szerez-e, rendszerint ex lege határozódik meg, vagyis nem releváns az, hogy gondolnak-e erre a felek és hogy rendelkeznek-e erre nézve. El lehet azonban képzelni kivételt is ez alól a szabály alól; példa erre a Magánjog Tára 1922. évfolyamának 72. száma alatt közölt P. I. 2335/1921. sz. kúriai ítélettel eldöntött ügy. Az Amerikába kivándorolt férj, akit távollét címén gondnokság alá helyeztek, 20,000 K-t küldt a felesége címére. A gyámhatóság ráteszi erre a pénzre a kezét és letétbe veszi. A feleség perel a pénz kiadására; a bíróság elutasítja a keresetet, mert az összeg nagyságából, valamint abból, hogy a felperes férje, aki nyilván vagyonszerzés szempontjából vándorolt Amerikába, három ellátatlan gyermeket hagyott hátra, arra kell következtetni, hogy a férj a pénzt a maga és családja részére megőrzés, befektetés, esetleg megélhetés céljára is küldte a felesége címére, ahhoz való tulajdonjogát és rendelkezési jogát tehát fenntartotta. A Kúria ítéletéből könnyű állagbevételt ex negotio — jogügyletből, habár hallgatolagos jogügyletből — konstruálni. Hogy helyes-e a Kúria ítélete, más kérdés: érzésem szerint a Kúria mindenesetre messze ment azzal, hogy a férj saját tulajdonjogának fenntartását állapította meg. Legfeljebb addig mennék el, hogy a kiskorú gyermekek tulajdonát állapítanám meg a küldött összegre. Ez a konstrukció eléggé megkötné a feleség kezét. Még ezt a megoldást is erőszakoltnak tartom; az ítélet azt mindenesetre figyelmen kívül hagyja, hogy a 20,000 K értéktelenné olvad el az árvaszéki letétben.

A jövedelmet az előbb úgy definiáltam, hogy az időnként visszatérő bevétel. Hogy milyen időközökben következik be a visszatérés, az eset körülményei szerint változhat; szálloda naponként, bérház negyedévenként jövedelmez; üzlet is naponta ad hozamot; a tehén mindennap ad tejet, a szántóföld, a gyümölcsfa egyszer egy évben ad termést; a munkabér hetenként vagy havonként esedékes; szabad foglalkozásúaknál nincsenek ily körülhatárolt periodusok. A legnagyobb időköz, amely két jövedelem közt a fenti példákban eltelt, egy év volt; ez az időköz más-különbben is jelentős, mert (számadási-, mérleg-, adószempontból) a rövidebb periodusok hozamát is egyéves turnusokba szokás összefoglalni.

Kivételkép lehet olyan jövedelem is, amely egy évnél hosszabb fordulókban tér vissza és ez: az erdőkitermelésből származó jövedelem. Az erdő kivágott fái akkor mennek gyümölcs-számba, ha a fák az erdő-használat rendes szabályai szerint a tarolandók között voltak (Kúria 1898. I. G. 329., idézve Mjdt. X. 329. oldal). Már most lehet, hogy a vágás — épúgy, mint a gyümölcszedés egy csomó más esete — évenként történik; nem állja azonban útját a jövedelemmé való minősítésnek az sem, hogy az erdőt a fordattartam több évére egyszerre vágják. A visszatérés okozatossága, törvényszerűsége az ilyen ritkábban befolyó bevételeknél is megvan; ez a gondolat fogja össze jövedelemmé a vágásból származó hasznat is. Az ilyen ritkábban visszatérő nagyobb összegű jövedelemnél fog előtérbe lépni a «Fruchtverteilung» problémája, amelynek lényege az, hogy pl. abban az esetben, ha az erdő a vágási időszak egy részében haszonélvezet tárgya volt, ki fogja megkapni a levágott fa vételárát: az egészet a haszonélvező, ha a vételár a haszonélvezet tartama alatt vált esedékessé, illetőleg az egészet a tulajdonos, ha az esedékesség az erdőnek haszonélvezettől való mentessége alatt állt be, vagy pedig az esedékesség pillanatának véletlenétől függetlenül osztozni kell a tulajdonosnak a haszonélvezővel abban az arányban, amelyben a vágási időszaknak az a része, amely alatt az erdő haszonélvezet alatt volt, a haszonélvezettől való mentesség tartamához állott? Lásd még a BGB. 101. és a Bsz. 345. §-ait.¹

ját — de lege lata — fejti ki dr. Sebestyén. Ugyanolyan értelemben foglal állást Schuster Rudolf az Ügyvédek Lapjában, s Rapoch Géza a Pester Lloydban megjelent cikkeikben. A szerkesztőség.

* Az előbbi közl. I. a 11—12. és 14. számban.

¹ Az erdőkitermelésből származó bevétel más szempontból is érdekes: itt az egységgé forrt jövedelem külön vagyontárgy. L. erre nézve az ill. díjj. 33. tételét (erdőkitermelési szerződés illetékeztése), valamint a közénkutató és bányanyitási jogot alapító ügylet illetékeztése a Közig. bíróság 14,694/1922. P. sz. ítéletét. (Közig. Dtár 1924. 29. sz.)

VI. Ezekután pedig nézzük meg, minő joghatások fűződnek ahhoz, hogy valamely bevétel jövedelem-e vagy állagbevétel? A joghatások közül fontos — ezt már fentebb is hangsúlyoztam — először az, hogy nem jár jövedelemadó az állagbevétel után, másodsor az, hogy nem jár közszeremény belőle. Meglepő, hogy a két különböző jogvidék szabályai, egymásról bizonyára mitsem tudva, mennyire ugyanazokon a vágányokon haladnak.

1. Az állagbevétel nem esik jövedelmi (kereseti) adó, hanem csak a sokkal alacsonyabb vagyoadó alá.

a) Az alapelvet az 1920: XXIII. tc. 5. §-a mondja ki, amely a jövedelemadótörvény 10. §-a helyébe lépett. Ez a szakasz a következőképen szól:

«Ajándékozott vagy örökölt vagyon és életbiztosítási tőke csak hozadékában kerülhet adó alá. E szempont alá esnek a sorsjegy- és sorsjátéknyereménynek is, kivéve, ha ezek a nyeremények a sorsjegyek árusításával hivatásszerűen foglalkozó egyének javára sorsoltatnak ki.

Továbbá ezen szempont alá esik az ingatlanoknak és egyéb vagyontárgyaknak adásvételéből származó nyereség is, kivéve, ha az ilyen foglalkozás a kereseti adóról szóló törvény szerint adótárgy, vagy ha a vagyontárgyaknak adásvétele nyereszkesedés céljából történik.»

A törvény szerint állagbevételek: az ajándékozott vagyon, az örökölt vagyon, életbiztosítási tőke, sorsjegy- és sorsjátéknyeremény, az ingatlanok és egyéb vagyontárgyak (műgyűjtemény, Közig. b. 3176/1919. gazdasági felszerelés, Közig. b. 14,532/1916. Ordo jövedelemadót. kiadása 111. old.) adásvételéből eredő nyereség. A sorsjegynyereményre nézve már a törvény fennállása előtt is így határozott a közigazgatási bíróság (10,330/1920. Közig. Dtár XIV. 61. eset, közölve Közig. és p. ü. jog tára 1921. 85. sz. alatt is; az indoklás érdekes kísérlet a jövedelem fogalmának meghatározására.)

A törvény szerint egy bizonyos bevétel nem mindig és mindenkinél jövedelem vagy állagbevétel; az, akinél valamely bevétel vissza szokott térni, annál a bevétel: jövedelem, míg másnál az állagbevétel. A törvény rendelkezéseit úgy lehetne összefoglalni, hogy az állagbevétel akkor számít jövedelemnek, ha az állagbevétel szedése üzletszerűen történik. Az üzletszerűség fogalma különbenis szoros összefüggésben áll a jövedelmével. A jövedelem vagy emberi cselekmény vagy egyéb esemény eredménye; a jövedelem előidézésére irányuló cselekményt hívjuk üzletszerűnek. Forgalmi adó csak üzletszerű eladás útján jár; berendezési tárgyak eladása ennél fogva nem adóköteles (6218/1923. P. és 11,982/1923. P. sz. Közig. b. ítélet, Közig. és pénzügyi jog tára 1923. 128. és 138. sz., ugyanez a rációja a forgalmi adót. 30. §. ötödik bekezdésének is, amely szerint az üzletátruházás mentes a forgalmi adó alól.) A büntetőjogban is a keresetszerű elkövetés értetődik üzletszerű elkövetés alatt (lásd a gyakorlatot: *Angyal-Degré*: Anyagi büntetőjog [1917.] 278., 447. és 504. old.) Fontos a jövedelem előidézésére irányuló szándék és nem az, hogy maga a bevételezés hányszor ismétlődött; egyszer, nyereszkesedés céljából történt ingatlaneladás is lehet adóköteles, amint a büntetőjogban egyszeri elkövetés is minősülhet üzletszerűnek. Az 1920. évi XXIII. tc. 5. §-ának utolsó bekezdése szerint ingatlanok a vételtől számított két éven belül történt eladása ugyanazokat a jogkövetkezményeket vonja maga után, mint az üzletszerű eladás, úgyis mondhatnók, hogy a törvény ebben az esetben a praesumptio juris et de jure erejével vélelmezi az üzletszerűséget.

A kereseti adótörvény végrehajtási utasítása 13. §-ának harmadik bekezdése ingatlanok vételárára nézve ugyanúgy rendelkezik, mint a jövedelemadótörvény. Ugyanezen utasítás 11. §-ának kilencedik bekezdése szerint a lelépési díj is jövedelem; az, hogy ez a bevétel esetleg turpis causából ered, nem gátolja meg a fináncot abban, hogy az ily bevétel után adót szedjen.

Az erdő egész faállományának eladása esetében a bevétel adóköteles; pedig kétségtelen, hogy itt tiszta állagbevétellel állunk szemben. Az, hogy több évre történt vágás esetében a bevétel adó alá esik, természetes; a törvény (1920: XXIII. tc. 9. §. ut. bek.) az esetre, ha az erdő rendes üzemterv szerint kezeltek, az adótétel tekintetében azt a kedvezményt adja, hogy a több évre történt vágás hozama ugyanolyan kulcs szerint adózik, mint az egy évi vágásé, vagyis elengedi a tulajdonosnak azt az adótöbbletet, amely a nagyobb nyersbevétel révén a progresszió folytán reá hárul.

b) Egészen másképp áll a dolog a társulati adónál.

A mérlegszerű nyereségben benne lesz az állagbevétel is; kérdés, van-e oly szabály, amely ennek a bevételnek a mérlegszerű nyereségből való levonását megengedi? Ilyen szabály — általánosságban — nincs, az 1920: XXIII. tc. 5. §-ának a társulati adótörvényben nincs pendantja és a végr. utasítás 38. §-ának 2. bekezdése szerint az ingatlaneladásból származó nyereség, a sorsjegynyeremény tényleg adóköteles is. Ugyanúgy áll a dolog az állagbevétel többi fajával. Ha a magánember értékpapirjait eladja és nyereséget ér el, a nyereség — hacsak nem üzletszerűleg foglalkozik az illető ily ügyletek kötésével — nem jövedelem; a társulati adó azonban megtizedeli az ily bevételt is. Az egészen más lapra tartozik, — alább még lesz róla szó — hogy a nem értékesített értékpapírok árfolyamnyereségét a társulati adótörvény sem adóztatja meg.

Ezekkel az esetekkel szemben a törvény az adómentes állagbevételnek egynéhány új esetét kreálja.

aa) Állagbevétel az alaptőkefelemelésnél a névértéken felül befolyt összeg, az ú. n. felpénz (1922: XXIV. tc. 16. §. 6. p.); következik ebből az elvből, hogy a részvénytársaság a felpénzt akár adómentesen tartalékolhatja, akár szabadon fel is használhatja (Közig. b. 115. sz. e. h., *Vargha*: Tárgymutató a m. kir. Közigazgatási bíróság döntvényei és elvi határozatai gyűjteményéhez 1897—1911., 29. old.); az így tartalékolt bevételek épúgy hozzászámítanak a saját tőkéhez, mint a megadózott jövedelemből képezett tartalékalapok. (1922: XXIV. tc. 21. §. 1. bek.)

bb) Kevésbé jelentős a másik eset. A törvény 16. §-ának 8. pontja és a vh. ut. 78. §-a szerint a külföldi üzlettelep vagy a külföldi részvények értékesítéséből származó nyereség, ha az utóbbi esetben az illető külföldi társaság részvényeinek legalább 25%-a volt az adóköteles vállalat birtokában, nem adóköteles, de csak akkor nem az, ha a társaság azt tartalékolja, nem pedig akkor, ha felosztja.

c) A vagyontárgyak értékének emelkedése nem bevétel és így nem is lehet jövedelem (sőt állagbevétel sem.) Ez az érvelés azonban csak akkor meggyőző, ha axiómának vesszük azt, hogy a jövedelem a bevétel egy alfaja. Ha viszont tételünket más úton is bizonyítjuk, ezzel együtt támogatjuk az alaptétel helyességét is.

A jövedelemadó szempontjából a Közigazgatási bíróság állandó gyakorlata szerint az értékelkedés nem adóalap (23,815/1915., 2391/1916. és 705/1918., Ordo jövedelemadó törvény kiadása 54. és 111. old.) A társulati adótörvény ezt a szabályt nem mondja ki ily általánosságban. A KT. 199. §-ának 1. pontját, amely szerint a leltár az évvégi értékben veendő fel, a gyakorlat sohasem respektálta; a társulati adótörvény 14. §-ának 17. és 18. pontja az értékpapírokra és az árúkészletre nézve kifejezetten megengedi, hogy azokat a vállalat beszerzési áron, vagy az utolsó mérlegben szereplő értékben vehesse fel, akkor is, ha az évvégi érték magasabb. Minden más vagyontárgyra (pl. ingatlanra) nézve, szoros törvénytárgyarázat szerint, a KT. 199. §. 1. pontjának kellene állania; a gyakorlat ezzel szemben, úgy látszik, az, hogy a vállalat ingatlanait is aláértékelheti (a bankpaloták ma is pár milliós értékben szerepelnek a mérlegben), amit arra a jogelvre vezetnék vissza, hogy a vállalatot ezeknél a vagyontárgyaknál még a 14. §. 17. és 18. pontjában megállapított minimális értékek sem kötik. Ha azonban a vállalat a mérlegben az előző évinél magasabban értékelné egy vagyontárgyat, az így előálló különbözet adóköteles, ha csak külön jogszabály (pl. az 1921: XV. tcikk 17. §-ának utolsó bekezdése) nem engedi meg az adómentes felértékelést; viszont az ily adómentes felértékelést nem szabad adómentesen leírni. (1922: XXIV. tc. 14. §. 6. p.)

Voltakép nem ide tartoznék, de az összefüggés okából itt emlitem meg, hogy azoknál az adóknál, amelyeknél az értékelkedés nem jövedelem, viszont az értékcsökkenés sem vonható le a jövedelmet terhelő veszteséggént. (Kereseti adótörvény 13. §. 3. bek., Közig. bír. 27,621/1915., Ordo, jövedelemadótörv. 93. old.) A társulati adónál ezzel szemben az értékpapírok és az árúkészlet értékének csökkenése a törvény kifejezett rendelkezéséhez képest (más vagyontárgyaké a fent kifejezetten alapján szintén) levonható. Ezt a kedvezményt a társulatok feltehetőleg annak fejében kapták, hogy náluk azok a bevételek, amelyek más adónemeknél állagbevételek, a jövedelemmel együtt esnek adó alá.

d) A tételes jog szabályainak összeállítása rendszerezi a sza-

bályok alapjául szolgáló életviszonyokat a lex ferenda szempontjai számára is.

Az állagbevétel a jövedelemadótörvény szerint jövedelemadó alá «csak hozadékában kerül;» a törvény mintegy avval mentegődik azért, hogy nem adóztatja meg az állagbevételt, hogy majd megadóztatja a belőle sarjadt jövedelmet. Persze, nehezen megy ez a hozadékban történő megadóztatás akkor, ha az illető vagyontárgynak nincs hozadéka. Igaz, hogy az állagbevétel vagyonaadó alá esik, de vagyonaadó alá esik a jövedelemből összekuporgatott vagyon is, amelyet már a jövedelemadó megtizedelt. Ha pedig az állagbevételt a megszerző az év utolsó napjáig elkölti, akkor az állagbevétel nem esik vagyonaadó alá sem. Az állagbevétel tehát adó szempontjából kedvező elbánásban részesül. Az adó szempontjából való kiméleten valamelyest enyhít az, hogy az állagbevétel sokszor illeték alá esik. Ez az illetékterher azonban csak az örökösödésnél, az ajándéknál és a szanalási törvény óta a sorsjegynyerménynél jelentős (érdekes rendszertani jelenség, hogy az államkincstárnak a kincsleltéből való részesedését nem a pénzügyi jog, hanem a magánjog tárgyalja). kevésbé azonban az állaghoz tartozó tárgyak eladásánál elért nyereségnél. Ez (esetleg) illeték alá esik, de ez az illeték époly százalékban terjed ki a haszonra, mint arra az értékre, amely szorosán a megvált érték helyébe lép. A gondolat nyilván az, hogy a kincstár a szurrogálódás után kivett illetékekkel is a nyereséget akarja megfogni.

Igaz viszont, hogy az illetékterher alacsonyabb voltát ezeknek a bevételeknek a nehezebb eltitkolhatósága részben kiegyenlíti.

De lege ferenda persze egészen más elbírálás alá kell esnie a nem szurrogatív állagbevételnek (ideértve a szurrogatív állagbevételnek a haszonra eső részét is), mint az állag tiszta alakváltozásának. A részvénykibocsátási illetéknél is (amely voltaképp szintén állagbevételről ér, oly állagbevételről, amely annak folytán, hogy a teljesített befizetés a mérlegben ellentételeződik, nem esik társulati adó alá), más a kulcsa az újonnan kibocsátott részvény után járó illetéknek és megint más a pusztán más névértékűre becserélt részvények utánjárónak.

Annak, hogy a pénzügyi jog külön és nem a jövedelemmel együtt fogja meg az állagbevételt, eljárásai természetű okai is vannak: megragadni a bevételt minél előbb, nem várni vele, nem engedni, hogy az adóalany elvonja az adózás alól. Ezek az okok persze nem indokolják az állagbevétel különös helyzetét, mihelyt az adókvetés elég gyorsan történik és az állam megfelelően nyilvántartja az egyes ember bevételeit. Ekkor aztán semmi ok nincs arra, hogy más-más hányad szerint adjon tributumot az államnak az örökség, az ajándék, a kincslet és a sorsjegynyermény.

Végül az értékelkedésnek is van adója: az ú. n. betterment, amelyet persze nem igazságos alkalmazni a pénzromlás folytán mutatkozó látszólagos értékelkedésre.

2. Említettem, hogy *közszerzemény* csak abból jár, ami valaha jövedelem volt.² Ha már most összeállítjuk mindazokat a jogszabályokat, amelyekből ezt az elvet le lehet vezetni, látni fogjuk, hogy mennyire ugyanazok a problémák vetődnek fel a jog két hemiszféráján.

A fent előrebocsátott tételt más szavakkal úgy formulázhatjuk, hogy nem jár közszerzemény abból, ami valamely házastárs vagyonában állagbevétel.

A különvagyont két ismert esete: az örökség és az ajándék egyúttal tipikus esete az állagbevételnek is. (L. a B. G. B. 1521. §-át: «Eingebrachtes Gut eines Ehegatten ist, was er vom Todeswegen oder mit Rücksicht auf ein künftiges Erbrecht durch Schenkung oder als Ausstattung erwirbt.» Hasonló: B. G. B. 1551. §

² Látszólag ellentétben áll a fenti elvvel a Kúria P. I. 8096/1922. számú ítélete (Mj. T. 1924. 30.), amely szerint a férj által a házasság tartama alatt vásárolt ingatlan akkor is közszerzemény, ha azt a férj különvagyonából vette. Ez az elv (l. a Kúria P. I. 3307/1920. számú ítéletét u. o. II. 52.) azonban csak avval a megszorítással áll, hogy a különvagyon az ingatlan fejében megtérítést követelhet: vagyis az, hogy az ingatlan közszerzeményi, csak azt jelenti, hogy a természetbeni juttatás előnyét — nézetem szerint indokolatlanul — a közszerzemény élvezi. (V. ö. ági és szerzemény örökösök közt felmerült hasonló vitára nézve a 228. E. H.-t.) A P. 8096/1922. számú per a feleség és az ingatlan rosszhiszemű megszerzője közt folyt, az elszámolás kérdésének tehát nem volt jelentősége.

Érdekes, hogy az ajándék nem mindenképp különvagyon, hanem csak akkor, ha betudás célzatával adták.) Különvagyon támad azonban érzésem szerint az állagbevétel egyéb fajtái nyomán is. *Jancsó* (Magyar házassági és házastársi öröklési jog, 728. old.) és *Raffay* (I. 466. old.) azt tanítják ugyan, hogy a sorsjegynyermény és a talált kincs nem különvagyon; míg Kolossváry (II. köt. 443. old. jegyz. és 462. old.) szerint a sorsjegynyermény akkor közszerzemény, ha a nyerő házastárs a sorsjegyet közszerzeményi megosztás alá eső vagyonból vette; közszerzemény szerinte a kincslet, sőt a játékyeresség is. Érzésem szerint ezekre a bevételekre nem talál a közszerzemény alapgondolata: az együttes munkával való szerzés. A sorsjegynyerménynél emellett az álláspont mellett persze nem lényeges az, hogy vajjon a nyerő házastárs házassága előtt vagy alatt, különvagyonból vagy megosztás alá eső vagyonból vette-e a sorsjegyet. A fentidézett írók egyike sem idéz bírói döntést; az én álláspontom mellett szól a 64. sz. E. H.-ból vonható analógia (l. alább 3. alatt), valamint a B. G. B. 1040. §-ának és a Bsz. 530. §-ának az a rendelkezése, amely szerint a haszonélvezet nem terjed ki a dologban talált kincstre. A porosz Landrecht szerint nem estek Verwaltungsgemeinschaft alá az örökségen és az ajándékon kívül a szerencsés véletlenekből (Glücksfälle) eredő bevételek sem; ideszámította a praxis a lutrinyereményeket is (Petrazycky, I. 75. old.). Úgy látszik, az adott tények egyenlősége ugyanoly következtetéseket vonat le nemcsak egy jogrendszer több ágának, hanem különböző korok és országok jogának művelőivel is. Petrazycky ezt az azonosságot a római jog és a porosz Landrecht egymástól évezrednyire eső intézményei közt állapítja meg.

Az *erdőkitermelésből eredő bevétel* közszerzeményi megosztás tárgya; ha a közszerzeményi cezura a vágási időszaknak nem elejére vagy végére esik, a vágási időszak hozamának aránylagos része közszerzeményi megosztás alá kerül. (Mjdt. X. 205. eset.) Ismert jogelv az, hogy a különvagyon jövedelme közszerzemény, épúgy, mint az illető házastárs más forrásból származó jövedelmei (Kúria 1664/1907., 2372/1912., P. V. 6437/1918., Mjdt. II. 102., VII. 19., XII. 83.); kérdés, vajjon a különvagyon képező vagyontárgy *értékelkedése* ebből a szempontból jövedelem-e? A kérdésre igenlő a válasz, ha az értékelkedés a vagyontárgyba fektetett munka és beruházások folyamánya (Kúria P. III. 4904/1921., Mjdt. XV. 91.), mert hiszen ez az érték akkor is közszerzemény volna, ha a házastárs azt nem a különvagyonba fektette volna be. A véletlen (és ma: a pénz értékének csökkenéséből előálló névleges) értékelkedés nem jövedelem és így abból közszerzemény sem jár. (Kúria 1520/1923., Rp. IX. 10,975/1915., Mjdt. VIII. 26., X. 118.; másként még *Jancsó* id. m. 728. old. 7. jegyz.)

3. A *peculium* minden fillére, épúgy mint a közszerzeményé, valamikor jövedelem volt; a peculium fogalma azonban annyival szűkebb, hogy a Gyt. 3. §-a szerint csak a kiskorú szolgálata vagy munkája által szerzett jövedelemből keletkezik peculium, amivel nem látom eldöntöttnek azt a kérdést, hogy peculiumot alkot-e a kiskorú keresményéből összeverődött tőke jövedelme-e. A 64. sz. elvi határozat szerint a kiskorú szerzeményéhez fűződő *állagbevétel* (a kiskorú saját pénzéből vett sorsjegyre eső nyermény)! nem tartozik a peculiumhoz; az elvi határozat alapjául szolgáló táblai ítélet, amelyet a Kúria indokainál fogva helybenhagyott, kifejezetten a kiskorú törzsvagyonához tartozónak nyilvánítja a sorsjegynyerményt.

4. Az *ági vagyon* (kivéve, ha szerzeményből redintegrálódott) állagbevételből támad. Viszont a szerzeményi öröklés tárgya nem mindig felgyült jövedelem; gondoljunk a felszabadult ági vagyonra vagy a nem az ági öröklési kapcsolatban állóktól szerzett állagbevételre (extraneusoktól örökölt, ajándékkal kapott vagyon, sorsjegynyermény, kincslet).

5. Az állagbevétel és jövedelem közti különbség persze relevánssá válhatik számos esetben is; így pl. a II. alatt tárgyalt valamennyi esetben. A haszonélvezet (és a vele egy kalap alá eső jogviszonyok) alapján a jövedelem élvezetére jogosított személy pl. nem tarthat igényt az állagbevételekre, amelyek az állag élvezőjéé maradnak. A 412. E. H. szerint a férjnek pusztán kezelés végett átadott ingatlan vételárát a férj hozomány címén nem tarthatja meg, hanem avval elszámolni tartozik.

(Folyt. köv.)

Dr. Vági József.

Szemle.

— Az ügyvédek panaszai közül, melyek az országos ügyvédi értekezleten szerepeltek, különös említést érdemel a soproni ügyvédi kamarának panasza. Arról van szó, hogy a pénzügyminisztérium a vidéki kamarákkal a forgalmi adóátalányra vonatkozólag *egységességet* kötött, melyet azután utólag, mikor a kamarák már be is fizették a forgalmi adót, egyoldaluan fel akar emelni. Ha nem ügyvédek értekezletén hangzott volna el a panasz, nem is tartanók lehetségesnek. A pénzügyi kormány régóta panaszkodik az adómorál hiánya miatt. Vajjon alkalmas eszköz e megkötött egységek utólagos egyoldalú felbontása az adómorál emelésére? És vajjon helyes-e ezen eljárás épen az ügyvédekkel szemben, akik, mint az adózóknak a kincstárral szemben adóképviselei elsősorban hivatottak arra, hogy az adómorál gyenge csemetéjét ápolják. Ugyancsak az országos ügyvédi értekezletén *Popper Tódor*, a budapesti kamara főtitkára panaszkodott, a pénzügyi kormánynak az ügyvédekkel szemben való merev és rideg magatartása miatt. A panasz alaposságát a forgalmi adó utólagos felemelése egymagában eléggé bizonyítja. Ime a visszaható erő legújabb hajtása. Kezdtük a törvények visszaható erejével, folytattuk a rendeletekkel és most már ott tartunk, hogy egységek is egyoldaluan utólag hatályon kívül helyezhetők.

— A Pp. 618. §-ának téves értelmezése a bírói gyakorlatban. Bíróságaink a váltóperben érdemleges tárgyalás után hozott marasztaló ítélet alapján a kötelezettség teljesítésére kitűzött háromnapos határidő lejártá után előterjesztett kielégítési végrehajtási kérelmet elutasítják azzal az indoklással, hogy az ítélet csak a fellebbezés beadására engedélyezett 15 napos határidő leteltével válik jogerőssé, kielégítési végrehajtás pedig az É. T. 31. §-a szerint csak jogerős ítélet alapján rendelhető el.

Ennek a perrendi álláspontnak a képviselői igazolásukra azt hozzák fel, hogy a Pp. 606—619. §-ai a váltóperben a fellebbezést nem érintik, így tehát a Pp. 619. §-a értelmében «a törvényszék előtt a törvényszéki, a járásbíró előtt pedig a járásbírósi eljárás szabályai az irányadók». Már pedig a Pp. 480. §-a szerint «a fellebbezés határideje 15 nap».

Hogy ez a perrendi helyzet képtelen és illogikus, azt ennek az álláspontnak a képviselői is belátják, de ők azt mondják, hogy ez egy törvényszerkesztési hibából ered, amin a bíró, kinek a törvény alkalmazása képezi a feladatát, nem segíthet.

Nos ez a perrendi álláspont nem annyira egy törvényszerkesztési hibának, mint egy téves bírói törvényalkalmazásnak a szülötte.

Kétségtelenül törvényszerkesztési hiba, hogy a Pp. 618. §-a csak az esetben rendelkezik, «amennyiben alperes a meghagyást ellenkérelmében meg nem támadta», de ez a szerkesztési hiba a törvényt magyarázat logikai módszerének az alkalmazásával minden erőszakosság nélkül igen könnyen reparálható.

A Pp. 618. §-ának betűszerinti alkalmazásával a helyzet az volna, hogy a bíróság a váltókifogás alapján kitűzött tárgyalási határnapon hozott mulasztási ítéletben, vagy ha alperes a meghagyást csak részben támadta meg ellenkérelmében, a meg nem támadott részt illetőleg a rész- vagy végítéletben «a meghagyást fennállónak nyilvánítja». A meghagyás pedig a Pp. 609. §-a értelmében az alperest három nap és *végrehajtás terhe* alatt kötelezi. Ez esetben tehát még a Pp. 618. §-ának betűszerinti alkalmazásával is vitán kívül áll, hogy a kötelezettség teljesítésére kitűzött három nap eredménytelen eltelté után kért kielégítési végrehajtás elrendelendő.

Más volna már most a helyzet, ha alperes ellenkérelmében megtámadja a meghagyást és a bíróság a kifogást — azt alaptalannak találva — elutasítja, illetve érdemleges tárgyalás után marasztaló ítéletet hoz?

Nem hiszem, hogy a törvényalkotó intencióját hiven követi az a bíró, aki a Pp. 618. §-ának első bekezdését a fenti értelemben betűszerint alkalmazza.

Már a Pp. 618. §-ának második bekezdéséből is nyilvánvaló, hogy a törvényalkotó intenciója igenis az volt, hogy az érdemleges tárgyalás után hozott marasztaló ítéletben is a váltómeg-

hagyást kell fennállónak nyilvánítani, mert ellenkező esetben igazán semmi értelme sem volna a második bekezdésnek, amely minden marasztaló ítéletre háromnapos teljesítési határidőt rendel.

Mi értelme van ugyanis a rövidebb teljesítési határidőnek, ha annak betartása vagy be nem tartása szankcióval nem jár?

A Pp. 619. §-a is csak az esetre szól, ha a Pp. 606—619. §-aiból más nem «következik», már pedig a Pp. 618. §-ának második bekezdéséből igenis más következik.

Dr. Trebits Herbert.

— **Valorizációs esetek.** 1. A Kúria feloldó végzésben a jogkérdés tekintetében határozottan leszegezte álláspontját s az alsóbíróságot csak tényállás megállapítására utasította. Habár ezzel alperesre nézve nyilvánvalóvá vált, hogy a kereseti követelést megfizetni köteles, ő tovább is védekezett és tehát a per eldöntését ezáltal most már alaptalanul és rosszhiszeműen késleltette. Ennek következtében a Kúria felperes követelését az általa kért mértékben valorizálva ítélte meg. (P. VII. 6342/1923.)

2. Ugyanilyen értelemben határozott a Kúria egy másik esetben is, amikor kimondotta, hogy miután az ügyletek hatálytalanságát előbbi kúriai ítélet megállapította és tehát eladóknak tudniuk kellett, hogy a vételárelőleget visszatéríteni kötelesek, s ennek dacára tovább védekeztek: a korona romlásából eredő kárt viselni tartoznak. Annál is inkább, mert — mint a Kúria mondja — «a felek valamennyien kereskedők, akiknek módjukban van magukat a pénz értékcsökkenéséből származó kártól megóvni». (P. IV. 1883/1924.)

3. Minőségi kifogás alapján az ügylettől elálló vevő a vételárelőleg visszakövetelésével az előbbi állapot helyreállítása iránti jogát érvényesíti, s azzal, hogy a korona időközi értékvesztése miatt több magyar korona fizetésére kéri az eladót kötelezni, a keresettel érvényesített jog ugyanaz marad, ily kérelem tehát a fellebbezési eljárásban előterjeszthető. Az eladó azonban csak azon időtől kezdve viseli a koronaromlás következményeit, amikor az *elsőbíró* — a tényállásnak szakértői és egyéb bizonyítás útján kellően való tisztázása alapján — a vételárelőleg visszafizetésében marasztalta. (P. IV. 4602/1923.)

4. Nincs helye a vételárelőleg valorizált megítélésének, ha alperes azt egy ideig az idegen megszállás miatt nem fizethette vissza felperesnek, azután pedig levélben többször is kérte felperes rendelkezését az összeg felől, amit ez nem tett meg, sőt a pénz visszavételét kifejezetten is megtagadta, mire alperes az összeget bírói letétbe helyezte. (P. VII. 4875/1923.)

5. Felperes kárkövetelését 33,266-28 K-ban számította fel, azonban úgy a tábla, mint a Kúria ebből csak 24,769-70 K-t ítelt meg. Felperes valorizáció iránti kérelmét a Kúria nem találta teljesítendőnek, mert álláspontja szerint «a felperes kárkövetelésének jórésze ezek szerint alaptalannak s alperes védekezése jórésztben alaposnak bizonyult». (P. VII. 6343/1923.) (A döntés aggályos.)

— **Perköltség után kamat még mindig nem jár.**

A budapesti központi kir. járásbíróóság ötszázezer korona felfolyamodási költség után 1924 március 2-tól járó heti 2% kamat erejéig és elrendelte a kielégítési végrehajtást P. VIII. 34,156/1924. számú végzésével. A törvényszék a kamat kérdésében megváltoztatta a végzést következő indoklással: «Meg kellett változtatni az elsőbíró végzését a részében, amelyben az 500,000 korona felfolyamodási költségnek a teljesítési határidő lejártától számított heti 2% kamataira is elrendelte a kielégítési végrehajtást és e részben végrehajtható kielégítési végrehajtás iránti kérelmével el kellett utasítani, mert egyrészt nincs olyan törvényes rendelkezés, amely a perben felmerült és megállapított költségek után kamatfizetési kötelezettséget állapítana meg, másrészt pedig, mert az 1923:XXXIX. tcikk 2. §-ában meghatározott és a tőketartozás százalékában kifejezendő kártérítési összeg, annak 1. §-a értelmében csupán kamatozó pénztartozás után állapítható meg. (21. Pf. 4924/1924.)» Minden bírói intézkedésből eredő követelés után jár késedelmi kamat, ha a kamatozás nem is volt kikötve. Csak épen az ügyvédi költség után tagadja meg a bírói gyakorlat a késedelmi kamatot. A törvényszék döntésével szemben a járásbíróóság álláspontja helyes, mely előbb utóbb utat fog törni.

— **Versenytilalom.** Peres felek — közkereseti társaság tagjai — kikötötték, hogy az üzletből kilépő alperes egy éven belül a VI. kerületben cipésmesterséget és cipőkereskedést nem folytathat. A közös üzlet a Király-utca páros oldalán, tehát a VI. kerületben volt, alperes pedig ugyanezen utca páratlan oldalán, amely

a VII. kerülethez tartozik, nyitott ilyen üzletet. A kir. Kúria felperest keresetével elutasította, mert «felek tudván arról, hogy a Király-utca másik oldala a VII. kerületben van, ha erre súlyt helyeztek, az itt való üzletnyitást is eltöltötték volna»; nem tette magáévá felperesnek azt az érvelését sem, hogy alperes őt csalárdul megtévesztette, mert a versenytilalomra vonatkozó tárgyalások folyama alatt elhallgatta azt, hogy a Király-utca másik oldalán már szerzett üzlethelyiséget és ennek tudatában ajánlotta felperesnek a versenytilalomnak az említett módon való korlátozását. (P. II. 5286/1924.)

— **A légi közlekedés joga.** A legmodernebb tudományágnak a levegőtérben közlekedés jogának első magyar nyelvű tudománycs kifejtése most jelent meg dr. Sándorfi Kamill, a m. kir. igazságügyminisztériumba beosztott budapesti kir. ítélőtáblai bír., a m. kir. budapesti egyetemi közgazdaságtudományi karon a fuvarozási és közlekedési jog előadója tollából «A légi közlekedés joga» címmel. A jogi irodalmunkban úttörő munka a nemzetközi légi jogi kongresszusokon két évtized óta vitatott légi szabadsági és szuverénitási elméletek közül az utóbbira, mint világszerte érvényre jutott alapra helyezkedve, az állami szuverénitási tételéből kiindulva fejtegeti a levegőtér jogával kapcsolatos összes kérdéseket. A külföldi irodalom megállapításának kritikai ismertetése után tüzetesen tárgyalja a szerző a légi közlekedéssel kapcsolatos nemzetközi jogi, közjogi, magánjogi, közigazgatási jogi, büntetőjogi, fuvarozási jogi stb. kérdéseket. A mű a nemzetközi légi jogi egyezmények, főleg a párisi egyezmény rendelkezéseinek fejtegetésén felül a magyar légi jog szabályainak bőséges elméleti okfejtésekkel kísért magyarázatát is nyújtja s a baleseti joggal kapcsolatban az objektív kártérítő felelősségre vonatkozó teljes magyar joganyagot is felöleli. A szerző kiadásában megjelent mű alapára 5 korona.

— **Gyakorlati útmutató cégbejegyzési ügyekben** címen Biber, Glatz és Timon, a budapesti kir. törvényszék tanácselnöke, illetve bírái 126 oldalra terjedő, mintákat is tartalmazó igen gyakorlati könyvet írtak, amely a budapesti kir. törvényszék cégbírósa gyakorlatát öleli fel. Ilyen útmutatónak megjelenését a gyakorlat emberei régóta várják s ennek megírására a doglog természetű szerint elsősorban a cégbírók tagjai alkalmasak. A cégbírók álláspontjáról ugyanis a gyakorlat emberei csak a konkrét ügyekben közölt észrevételekből, ill. az azokban kezelt határozatokból értesültek s különösen némely tekintetben, így pl. a részvénytársasági alapszabályokra nézve kivétel nélkül minden esetben a cégbírók részéről kifogásokkal találkoztak. Ez a könyv most alapszabályokat is közöl, amelyeket normál alapszabályoknak lehet tekinteni, amilyen tudvalevően Németországban hivatalos is van. A könyvnek azonfelül, hogy arra a gyakorlat emberei teljes biztonsággal támaszkodhatnak, az a haszna is meglesz, hogy magának a cégbíróknak gyakorlatát egységessé fogja tenni. A könyv a cégjogot magát is feldolgozza, de csak annyiban, amennyire ez a gyakorlat megalapozásához, illetve megérthetőségéhez és annak a felismeréséhez szükséges, hogy mi az akcidentális s mi a minden esetben elengedhetetlen. A szerzők 42 mintát dolgoztak ki a legváltozatosabb tárgyakról, természetesen az egyéni és társas cégekre egyaránt kiterjeszkedve. A könyvre a gyakorlat emberei, akik ilyen ügyekkel foglalkoznak, egyenesen rá vannak utalva.

Bérlőtársnak, esetleg társnak

keresek lehetőleg földbirtokos vagy ily családhoz tartozó ügyvédkollégát, Vilmos császár-úti háromszobás, kétélfonos irodámhoz. Bővebbet 66—11 telefonon. 18717

Megszállott területen működő nagy banknak és egyéb vállalatoknak agilis ügyésze (keresztény, szerzett vagyona cca három milliárd korona értékű) a fővárosban vagy jobb vidéki helyen megfelelő elhelyezkedést keres. Jobb ügyvédi irodát is átvenne vagy ilyenhez társulna. Ajánlatokat «Megszállott» jelígre a kiadóhivatal továbbítja. 18715

Több évi gyakorlattal bíró keresztény ügyvédjelölt az Alföldön kívül bárhova közjegyzőjelöltnek ajánlkozik. Cím: dr. Debreczeny Dezső Kunszentmárton. 18716

IV., Váci-u. 36.

Telefon:

József 146-52.

Ideal Írógép
Klotild-palota

REUMÁS-ÉS IDEGBAJOKAT
gyógyítja **Dr. Réde**
Elektromágneses Intézeze
Budapest, VII., Fásor 13
Ingyen prospektus!
Telef.: József 26-24

ARTATÁSKÁT

rendelésre a legolcsóbban készít

WEIL EMIL

bördíszműúruk gyára

Budapest, IV., Cukor-u. 5

Mindennemű

természettani, természettajzi és chemiai tanszert, valamint tudományos műszert

legelőnyösebben szállít

CALDERONI

Mű- és Tanszervállalat Részvénytársaság

Budapest, IV., Váci-utca 50.

Arajánlattal készséggel szolgálunk.

Most jelent meg!
Évek óta nem volt kapható!

DÁRDAY SÁNDOR

IGAZSÁGÜGYI TÖRVÉNYTÁR

Két kötetben * **új kiadása** * Kötve és fűzve

Az I. kötet (424 kéthasábos oldal)
tartalma:

Perjog.
Telekkönyvi,
Lakásügyi,
Nemzetközi jogsegély.

A II. kötet (434 kéthasábos oldal)
tartalma:

Hiteljog.
Kereskedelmi,
Iparügyi,
Tőzsdei joganyag.

A most megjelent nyolcadik kiadás,

az új «Dárday»

megvalósította azt a nehéz feladatot, hogy teljes képét adja annak a nagy anyagtömegnek, mely a törvényekből, rendeletekből és a bíróságok joggyakorlatából kijegecesedve, az új törvények és rendeletek tömkelegében

ma az élő jogot alkotja.

Minden jogásznak, bírónak, ügyvédnek, közigazgatási tisztviselőnek, pénzügyi tisztnek, ipari és kereskedelmi vállalatnak nélkülözhetetlen!

Bolti ára: kötve 294,000 korona, fűzve 252,000 korona.

Kapható minden könyvkereskedésben

és kedvező részletfizetési feltételek mellett

KELEMEN D. ÉS TÁRSA cégnél

Budapest, IV., Egyetem-utca 4.

Főszerkesztő:
Dr. Dárday Sándor.

Felelős szerkesztő: **Dr. Vámbéry Rusztem. I.,** Bérc-u. 9. (Tel. József 108-69.)

Lapkiadó-tulajdonos: **Franklin-Társulat IV.,** Egyetem-u. 4.

Főmunkatárs:
Dr. Teller Miksa V., Szalay-u. 3. (Tel. 3-95.)

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden hó 1-én és 15-én
Előfizetési ára Döntvénytárral együtt
negyedévre 30,000 korona

Egyes szám ára 6000 korona

TARTALOM. Dr. Szladits Károly egyetemi tanár: A tudományos felfedezés szerzői joga. — Dr. Völgyesi Ferenc ideg orvos, kir. törvényszéki orvos: Az indeterminizmus a hipnózis lélektani megvilágításában. — Daróczi József debreczeni ügyvéd: Az állatszavatossági törvény s az értesítési kötelezettség. — Dr. Vági József budapesti ügyvéd: Allag és jövedelem. — Szemle. *Melléklet:* Perjogi Döntvénytár. IX. k. 5. iv.

A tudományos felfedezés szerzői joga.

A szellemi javak nemzetközi jelentősége aránylag gyorsan vezetett jogi védelmük nemzetközi kiépítéséhez, amely az ipari tulajdonjogi és a szerzői jogi *Uniókban* egységes szervezetet kapott. Ezek az Uniók a szellemi javak egyes csoportjaira államonként már kialakult jogvédelmet tették nemzetközileg kölcsönössé. Most azonban sajátságoskép a Nemzetek Szövetségének kezdeményezéséből, a szellemi javak védelmének egészen új ágazata van kialakulóban: új tartalmában, mert oly eszmei jóságot véd, amely még eddig soha sehol nem részesült védelemben; és új a védelem módjában, mert nemzetközileg egységes anyagi jog alkotását célozza.

A *tudományos gondolat védelméről* van szó, nevezzük azt bár tudományos találmánynak, avagy felfedezésnek. A tudományos gondolat ezidőszereket két irányban részesül jogvédelemben: egyrészt, ha *írói mű* formájában jelenik meg, az irodalmi szerzői jog alá esik, másrészt, ha *iparilag* értékesíthető *találmány* alakját ölti, a találmányi szabadalom oltalmát nyerheti el. De maga a tudományos felfedezés *önmagában* jogilag védtelen; s ha pl. a felfedező irodalmilag feldolgozta is, nincs védve az ellen, hogy felfedezését bárki más iparilag gyümölcsöztesse, sőt a tudományos eszmét iparilag értékesíthető alakba öltöztetve, arra magának szabadalmat szerezzen. Így megtörténhetik, hogy a lángelmék, akik tudományos felfedezéseikkel a technikának új utakat mutatnak, a Hertz-ek, a Röntgen-ek, Curie-k, Mendelejev-ek szegény emberek maradnak, míg az ügyes feldolgozók e találmányokból mesés vagyontokat szereznek. Gondoljunk csak az ú. n. radioiparra és annak a Hertz-féle hullámok felfedezéséhez való viszonyára.

A jogi védelem e hézagát már régebben felismerték. Reformtörekvéssé azonban ez a felismerés csak Franciaországban sűrűsödött, ahol újabban már két szövegezett javaslatra vezetett.¹ E törekvéseket hirtelen nemzetközi nagy jelentőségre emelte F. Ruffini szenátor, a szellemi összeműködés Nemzetek Szövetségebeli bizottsága elé terjesztett, önmagában is tudományos becsű *emlékiratával*, mely az e tárgyban alkotandó nemzetközi egyezmény tervezetét is magában foglalja, s a Nemzetek Szövetségének kiadmányaképpen jelent meg.² A Ruffini-féle tervezet a Nemzetek Szövetségének tavalyi közgyűlése elvben már el is fogadta, állásfoglalás és észrevételezés végett az összes államok-

kal közölte és elhatározta, hogy a tervezetet az idei őszi közgyűlés napirendjére tűzi, hogy ott esetleg már nemzetközi egyezmény erejére legyen emelhető.

Ritkán futott be törvényhozói eszme ily gyorsan diadalmas utat. Megérhetjük, hogy egyszerre — anyagi jogilag is egységes — nemzetközi oltalomra tesz szert oly jogintézmény, amely még eddig egyetlen ország belső jogában sincs elismerve. Azért ideje, hogy a tervezett szabályozással irodalmilag is foglalkozzunk.

Mert bizonyos, hogy bármily szép munka is a Ruffini tervezete, az intézmény jogi kiépítése még a nehéz kérdések egész sorát veti fel.

Itt van mindenekelőtt a *védelem körének helyes elhatárolása*. Helyesen mutat rá Wigonore amerikai bizottsági tag a Ruffini-javaslatra tett észrevételeiben, hogy különböztetni kell egyfelől olyan tudományos tételek között, amelyek már ismert eljárási indoknak csupán új magyarázatát adják, másfelől olyan felfedezések között, amelyek rájuk alapított új eljárási vagy alkalmazási indokra vezetnek. Védelem tárgyául csak az utóbbiak szolgálhatnak, s ezt a kört is még szakszerűen kell szabatosan körülhatárolni.

De e szűkebb körben is az alapvető probléma: miképen lehet összeegyeztetni a tudományos felfedezés védelmét a technikai haladás főbiztosítékával, az *ipari szabadsággal*? Ruffini a helyes középúton haladva, a tudományos felfedezőnek *nem ad kizárólagos jogot* felfedezésének gazdasági hasznosítására. Ily kizárólagossági jog megfojtana minden technikai haladást. Ruffini ezzel szemben azt az alapelvet juttatja érvényre, amelyre az 1920 május 20-iki francia törvény a képzőművészet alkotásai tekintetében a «*droit de suite*» intézményét alapította.³ Eszerint a művész nem akadályozhatja ugyan meg a más tulajdonában levő művének forgalombahozatalát, de annak nyilvános (műkereskedésben, aukción való) eladása esetén százalékos részesedést kap a vételárból. Hasonlóképp Ruffini tervezete szerint: a tudós nem tilthatja meg találmányának új ipari vagy kereskedelmi alkalmazását, de *abszolút részesedési jog* illeti őt minden ilyen új alkalmazás gazdasági előnyeiben. Gyakorlatilag e jog úgy fog érvényesülni, hogy a tudós a felfedezésének felhasználásával mások által szerzett szabadalom hozadékából fog megfelelő részt követelhetni a szabadalom tulajdonosától. Ez a jog abszolút volta mellett természetesen mindazok ellen is érvényesíthető lenne, akik a szabadalmon további jogokat (zálogjogot stb.) szereztek. A részesedési jog a tudós életfogytáig és halála után 50 évre terjedne.

E tétel elvi dekretálása nem lesz nehéz. A gyakorlati nehézség az elv alkalmazásánál kezdődik. Mi legyen a részesedés mértéke? Ruffini tervezete erre nézve nem ad más megoldást, mint azt, hogy a részesedés mértékét (százalékát, taux) a felek meg egyezése hiányában a bíróság határozza meg. Ámde ez a teljes bírói szabadság — vagy mondjuk önkény — káros jogbizonytalanságot fog okozni a szabadalmi jogban. A szabadalom forgalomképesége súlyosan szenvedne a tudósok a fennlebegő abszolút részesedési joga miatt, mely a «*tacita hypotheca generalis egalitatis*» erejével és gazdasági hátrányaival nehezédnek a szabadalomra. Ehhez járul, hogy a szabadalom esetleg több különböző tudományos felfedezés kombinálásából állhat. Legalább is maximális törvényi határt kellene szabni a tudós részesedésének.

Mindezt a nehézséget még meg lehetne oldani, ha a tu-

³ L. erről Szalai Emil Keresk. Jog 1921. évi 15—18. sz.

¹ 1. Proposition de loi sur la propriété scientifique et la réforme de la loi du 5 juillet 1844 sur les brevets d'invention (Joseph Barthélémy), Chambre des députés, XII. législature, session de 1922, annexe au procès-verbal du 4 avril 1922. — 2. La propriété scientifique; Le projet de la Confédération des travailleurs intellectuels. Création d'un droit d'auteur pour le savant et l'inventeur (R. Dalimier et L. Gallié), Paris, Rousseau 1923.

² Société des Nations, Commission de Coopération Intellectuelle. Rapport sur la Propriété Scientifique soumis par M. le sénateur F. Ruffini et approuvé par la Commission. (Genève Sept. 1923, A. 38. 1923. XII.)

dósnak ez az elsőbbségi joga szilárd alapon nyugodni, mely a nyilvánosság biztosítékaival volna körülövezve. Ám a Ruffini-tervezetnek éppen az a legnagyobb gyengéje, hogy a tudományos felfedezés közhitelű nyilvántartásáról általában nem gondoskodik. Ruffini abból indul ki, hogy a világtól távol élő tudóst nem lehet valami különös gondosságra kötelezni jogainak biztosítására, annál kevésbé, mert előre sem látható, hogy valamely tudományos felfedezés utóbb iparilag vagy kereskedelmileg értékesíthetőnek fog-e mutatkozni? Ezért Ruffini a részesedési jog megalapítására elegendőnek tekinti annak igazolását, hogy a tudományos felfedezés *kellő nyilvánosságra* jutott. Evégből elégséges a felfedezés közlése a szakszemlékben, kongresszusi iratokban vagy akadémiai értesítőkben. A tudós emellett felfedezésének elsőbbségét a berni nemzetközi irodához intézett bejelentéssel is megállapíthatja, sőt arra eszmei (elvi) szabadalmat (brevet de principe) is szerezhethet. Már most eltekintve e különböző prioritási módzatok lehető összeütközéseitől, a prioritásnak ez a határozatlansága nagyon hátrányos az ipari feltaláló helyzetére. Nyilvánvaló, hogy egy-egy tudományos problémával egyszerre a szak tudósok egész sora foglalkozik és hogy egy-egy tudományos tanítélet részletes kidolgozása számos szakférfi kutatásának láncolatosságból áll elő. Hogyan állapítsa meg a szabadalom bejelentője, hogy találmánya melyik tudósra milyen tételén szarkal? Kivel lépjen alkura és megállapodásra a tudóst illető részesedésnek mértékét illetően? Alig hiszem, hogy ezt a kérdést másképpen lehetne megnyugtatóan megoldani, mint a tudományos találmányok épolyan lajstromozásával, amiként azt a szabadalmakra megkivánjuk. A tudományos gondolat nem ismervén állami határokat, ez a lajstromozás csak egységesen történhetne, nemzetközi hatállyal, valamely nemzetközi hivatal útján. Elvégre, ha a tudós kilép a laboratóriumából és világszerte gazdasági elismerést igényel találmányának, akkor neki is közre kell működnie abban, hogy elsőbbségi joga kétségtelen jogi formákban jelenjék meg.

A részletes vizsgálat bizonyára más nehézségeket is fog feltárni. Itt csak egyre mutatok rá. A tudós részesedési joga független attól, hogy felfedezése találmányszabadalom alapjául szolgál-e vagy szolgálhat-e vagy sem. A szabadalmon kívüli ipari vagy kereskedelmi értékesítés hozadékából is vámot szedhet a felfedező. Vagyis felfedezésének oly alkalmazásából is, amely egyáltalán nem szabadalmazható. A Ruffini-tervezet külön is kiemeli, hogy a *gyógyászatot* illető találmányok vagy felfedezések is részesesek az egyezmény védelmében. A legtöbb állam joga, a miénk is, tiltja gyógyszerek szabadalmazását. Ennek most meg kellene változnia, ami elvégre nem lenne kizárva. Lehet az is, hogy a tudós a nem szabadalmazott gyógyszer előállítójától is követelhesen jutalékot. Bizonyos azonban, hogy ez a kérdés az egész *orvostudományt vitálisan* érdekli.⁴

Ruffini tervezete szerint a tudós szerzői jogának védelme az összes szerződő államokban egyenlő lenne. Az egyenlő anyagi jog mellett azonban a tervezet további garanciákat keres a jogvédelem nemzetközi hatályosságának biztosítására. Evégből olyankor, amikor a jogvitában álló felek különböző államok honosai, választott bíróságot tervez, melynek ítélete mindenütt végrehajtható. Az öttagú bíróságba mindegyik fél két-két tagot választ, kik közül az egyik *más* állam polgára kell, hogy legyen. A választott bírák elnököt választanak, aki nem lehet egyik fél hazájának sem a polgára. Nem hiszem, hogy ma, mikor a választott bírósági ítéletek nemzetközi elismerése még általában oly szűk körre szorítkozik, a bíraskodásnak ez a módja megkönnyítené a tervezet elfogadását. Ámde a szerző «sugalma» helyes: alig lehetne a tudós szerzői jogának nemzetközi védelmét az egyes országok rendes bíróságaira bízni. Külön szakbíróságra lesz szükség, mely nemzetközileg elismert jogerővel határoz. Ez ismét visszavezet ahhoz az alapgondolathoz, hogy ezt az új szerzői jogot nemzetközi szabadalom módjára kellene megvalósítani, egységes lajstromozással, egységes szabadalmi bíraskodással.

⁴ Ruffini formulái egyébként a tudományos felfedezésnek más mint ipari és kereskedelmi alkalmazását már maguk sem vetik alá a tudós részesedési jogának. Pl. a kiváló sebész új műtétet «fedez fel», mondjuk testrészek átlántására vonatkozóan. Ha más orvos ezt a műtétet, habár «keresetszerűen» alkalmazza, a felfedező nem követelhet tőle részesedést a honoráriumokból.

Ami végül a *magyar jog* viszonyát illeti a tervezett új eszmei joghoz: a jogvédelemnek ez a kiterjesztése beleillik az Ideigl. Törvénykezési Szab. elvi alaptételébe, mely szerint «*az ész szüleményei*» oly tulajdonnak tekintetnek, amely a törvény oltalma alatt áll. Nekünk *elvben* csak kedves lehet a jognak olyatén kiépítése, hogy a tudós is megkapja eszmunkájának gazdasági gyümölcsét, úgy miként az író, a művész és az ipari feltaláló. Sőt mi ennek a védelemnek *nem* ökonomikus, hanem tisztán személyiségi jogi kialakítását is szükségesnek véljük. A *közzé nem tett* tudományos gondolatot is védeni kellene a plágium ellen, pusztán az *erkölcsi* elsőbbség biztosítására.

Ami azonban a Ruffini-féle tervezet a maga részleteiben illeti: azt nem tekinthetjük «sommás» elfogadásra megérettnek. Ezt a problémát még minden oldalról meg kell vitatni, mert a tudományos és ipari haladást alapvetően érdekli. Értjük, hogy ezt a kérdést az egyes nemzetek jogában külön-külön megoldani alig lehet, a tudományos gondolat internationalitása miatt. De éppen, mivel a szabályozás nem támaszkodhatik az egyes nemzeti jogok kipróbált tételeire, ezt a hiányt a beható tudományos és szakszerű megvitatással kell pótolni. Elvégre ma már kezdetjük a ház építését a tetejéről is, csak erős támasztóoszlopok kellenek hozzá.

Az azonban kétségtelen, hogy a Nemzetek Szövetsége alig választhatott volna szimbolikusan szebb munkatárgyat, minthogy a gyűlölködés mai világa közepette a tudós csendes szobája felé terjeszti ki védő karjait, ahol az emberi szolidaritás nagy eszméi forronganak.

Dr. Szladits Károly.

Az indeterminizmus a hipnózis lélektani megvilágításában.

... 1923 márc. elején a Budapest, Vilmos császár-út 20. sz. ház dohánytöszdjének 68 éves öreg tulajdonosát, B. F.-t, meggyilkolta és kirabolta W. László magántisztviselő, mialatt öccse Ernő, az utcán lehúzta az üzlet rollóját és örködött. Elmenekülniök nem sikerült, még a helyszínen ellopták őket. A büntetőtörvényszék tanácsa előtt W. László azzal védekezett, hogy 20 éves öccse a gyilkosság napján hipnotizálta őt arra, hogy a büntetett elkövesse és ő csupán öccsének hipnotikus hatása alatt állott. A védekezést a törvényszék nem fogadta el és W. Lászlót életfogytiglan, E.-t 12 évi fegyházra ítélte. Fellebbezés folytán a kir. ítélőtábla (Kállay tanács) a bizonyítás kiegészítését rendelte el, s az igazságügyi orvosi tanács véleményét kérte ki arra vonatkozólag, hogy: 1. «Hipnotikus állapotban elkövetett bűnesetekre vonatkozólag van-e visszaemlékezés a hipnotikus állapot megszűnésekor? Ha van, úgy részletes lehet-e, vagy sem. — 2. Hipnotikus állapotban bekövetkezett cselekményeknél az értelem működik-e? Van-e ilyenkor az értelemnek ellenőrző, vagy befolyásoló szerepe? — 3. Hipnotikus állapotban elkövetett cselekmények elkövetése közben, a hipnózisban lévőnek egyéni akarata működik-e oly mértékben, hogy a helyzet megkívánta cselekedeteket a hipnotizáló által megkövetelt határokon kívül is elkövethe-e?» ...

... A csillaghegyi rablógyilkosság P. O. nevű gyanúsítottját két hónapi vizsgálati fogság után szabadlábra helyezték, bár benne több soffőr, köztük a tarkólövésből csodálatosan felgyógyult B. 1. is határozottan felismerni vélte a tettest. Miután több más gyanúok megdőlt, a vizsgálóbíró felismerési próbát rendezett: a soffőröknek bemutatta egyik tisztviselőjét és tíz percnyi együttes társalgás után külön-külön személyleírást kért tőlük, s mindegyik másként (más színű ruhadarabokban lévőnek, borotvált bajuszúnak, szőkének, stb.) írta le azt, mint aminő valóban volt.

... Két szürke eset a mindennapi forenzikus élet forgatagából, két rövid hír a napisajtóban, s egész társadalmunk hivatalos jogi felfogásának alapjait baros megoldatlan problémák rejtőznek alatta. Bármikép is döntsön az Igazságügyi Orvosi Tanács az előző nagyon is «fogas» kérdésekben, bármennyire is igazságosság érzete és a való igazság keresése volt az indító momentum, az utóbbi esetben, a súlyos kérdések nem lesznek és nem is lehetnek ily egyszerűen elintézhetőek. Mert akár a bűnöző, akár a vádoló vagy tanuskodó, de akár a bíraskodó személyeket tekintjük, még pedig különösképp, ha a mai modern pszichológia szemüvegén keresztül tekintjük, régen messze jutottunk azoktól a «boldog» ősi időkől, amikor az «antropomorf-kauzalizmus» vagy a «monokauzalizmus» gondolkodási módszerei szerint a történések mögött egyszerűen «személyes» hatalmakat, illetőleg «egy bizonyos» okokat (életerőket, bölcsék követ, fluidumokat, speciális materiákat, «Magiszteriumokat» stb.) feltételeztek

a sok következmény egyetemes okozójául; de mai nap messzire jutottunk már megismeréseinkben a maga idejében felbecsülhetetlen jelentőségű abszolút empirizmustól is, amelynek alapján az emberi «exakt» észlelés és a tapasztalás abszolút értékébe vetett hit képezte az emberiség bálványait. Kétségtelen, hogy az empirizmus gondolkodási módszere csinalt a «Magia Naturalis»-ból valóban Természettudományt. Azonban az is kétségtelen, hogy a természettudomány legexaktabb kutatói jutottak, még pedig elméleti- és gyakorlat-empiriai területen egyaránt, arra a megismerésre, hogy nemcsak az emberi tapasztalás értékei, hanem maguk a fizika és a kémia általunk megismerni vélt abszolútumai, sem abszolútumok.¹ Az abszolút materializmus a múlt század utolsó éveiben érte el csúcspontját. Azóta a fizikában, kémiában, élettanban és természettudományban az embergyártotta kaszt-szerű választékok, — a kvalitativnek hitt elhatárolások helyébe sorban quantitativet kellett elfogadni. Így lett a kémiából az atomok fizikája csupán, így lett a fényből, hőből, mágnességből, villamosságból, Rádium- és Röntgen-sugarakból, valamint a Herz-féle hullámból egyetlen rezgés-skála egyes, csupán quantitative differenciált tényezője, így lépett a «készen teremtetés» (Genezis) elmélete helyébe a Darwinista, avagy akármilyen, de mindenképp bizonyított fokozatos kifejlődés (Evolutio) elmélete, így lett a «készen teremtetés», «szabad akarati készséggel» minden más élőlénytől abszolút (qualitative) megkülönböztetett — «lelkes lény»-ből — «csupán» (?) a «fejlődés koronája» — és így lett az abszolút empirizmusból a modern kor — relativizmusa. E relativizmus sorra döngötte a fizika legszilárdabb embergyártotta alaptörvényeit is, s megvilágítása fényében a tudományos gondolkodás terén ismét engedi kényszerültünk igényeinkből: Idézett munkában ismertetem a kondicionalizmust, a modern kor alkotó, tudományos metodikáját, amely a relativizmus szem előtt tartása és filozófiai értékelése mellett nyíltan vallja, hogy az embernek az esetek regisztrálásában, mérlegelésében, valamint a fejlődés elősegítésében egyaránt meg kell elégednie a feltételek lehetőleg tökéletes kutatásával, mérlegelésével. Azonban szemben a múlt század abszolút tagadó szellemű ateista-materializmusával, a kondicionalizmus magában foglalja annak beismerését is, hogy az ember sohasem kutathat ki minden feltételt és mindég is fog-nak maradni a jelenségek legmélyében olyan metafizikai rejtett («okkult») Végokok, amelyek mindenkor meg fogják haladni a földi ember gyarló érzékelési képességeit.

Kondicionalisztikus metodikával, hipnózis-pszichológiai gyakorlati ismeretek alapján nézve a modern államok büntetőtörvénykönyveit — ép a legalapvetőbb elvek tekintetében azt kell látnunk, hogy a büntetőtörvénykönyveink kiváló jogászainknak a kor szellemét elsősorban méltányolni kívánó törekvései ellenére is — rendkívüli elmaradottságot tüntetnek fel a kriminálpszichológia mai fejlettségéhez viszonyítva. Maguk az alapelvek elavultak és tévesek, azonban a tévedések korrigálhatók, tehát korrigálandók is volnának.

... «Über die forensische Bedeutung des Hypnotismus zu schreiben, ist heute leichter, als vor 15 oder 20 Jahren» ... «die sehr weit auseinander gehenden Meinungen haben sich geklärt, und über eine Reihe der wichtigsten Punkte besteht in der Hauptsache Übereinstimmung unter den Sachverständigen» ... olvasuk a nagy forenzikus pszichiátriai gyűjtőmunkákban² 25 év előtről. Azonban az akkori idők óta, a nagy lelki emóciók világ-rekordjai után, a hipnózis-pszichológia nemcsak azt érte el, hogy egyes szakértők véleményeit össze lehetett egyeztetni felőle, hanem a hipnózis-pszichológia messze túlnötte jelentőségében önmagát is, s ez az ága a pszichiátriának volt az, amelynek révén az elméleti pszichológiából valóban alkalmazó, gyakorló pszichológiai tudomány fejlődhetett. Meggyőződésünk, hogy büntetőtörvénykönyvünk alapproblémája: a bűnözés beszámíthatóságának problémája, enélkül egyáltalán meg sem érthető.

A magyar Btk. 75. §-a szerint: «Büntettet csak szándékosan elkövetett cselekmények képeznek. Ugyanez áll a vétségekre

is, kivéven, ha a gondatlanságból (culpa) elkövetett cselekmény a törvény különös részében vétségnek nyilvánítatik.» Tehát szándék nélkül modern törvénykönyvünk szerint nincs büntett (még a legsúlyosabb «gondatlan» cselekmények, pl. államfő bántalmazása vagy emberölés sem minősülhet büntetetté) és még vétséget is (13 meghatározott kivételes esetet leszámítva), csak szándékos cselekmények képezhetnek! Mindazonáltal a Btk.-ünk nem határozza meg a szándék fogalmát és a bírói gyakorlatban furcsa felfordulást idézne elő, ha minden speciális esetben a vádlottak szándékának bizonyítása volna az ítélelhozatal előfeltétele. Mert, hogy is állunk a szándékkal?

A jogbölcsélok és a Btk. magyarázatok szerint elméletileg: «A szándék az akarat tudatos elhatározása valamely cselekmény elkövetésére.» Az akarat alkotó elemei: 1. az indok, 2. a célzat. Az indok a Btk. szerint lehet a) a külvilág behatásának, b) lehet «külső» benyomások nélkül, pusztán fizikai létezésünk (érzéki szükségletek, mint nemi ösztön, éhség, szomjúság, stb.) következménye is. Az indok már kizárólag belső folyamat. Az ennek nyomában támadó indulatok, vágyak, szükségletek kielégítésére sarkalnak, s megérlelik bennünk a célzatot (végcélt), vagyis azon törekvést, hogy vágyaink kielégítését külső cselekvés által megvalósítsuk.

Büntetőjogi szempontból: a szándék szintén két alapelemből tevődik össze: 1. a tudatból, 2. az akaratból. A jogi felfogás szerint tudat alatt értendő, hogy a cselekvő személy (a büntetett) átlássa, mi lesz cselekményének eredménye, más szóval tisztában kell lennie azzal, hogy cselekménye vagy mulasztása által büntetendő eredményt létesít. Az akaratra vonatkozólag: a tettes, cselekvése bűnös voltának tudata ellenére elköveti tettét. Ezek szerint, sem az akarat, sem a tudat egymagában szándékos cselekményt létre nem hozhat, csak a kettő együtt. Az indok megindítja, a célzat tovább viszi az akarat cselekményt, azonban szándékos cselekmény (és így büntett) csak eme komplikált lelki folyamatok mellett, a beszámíthatóság feltételeit kielégítő «tudatos lelki tevékenység» kiegészítésével jöhet létre! De lássuk csak a Btk. felfogását a beszámíthatóságot illetőleg:

Elméletileg: a beszámíthatóság harc belső szenvedélyek, vágyak, indulatok, valamint a kötelességérzet között. Választás az erkölcsösnek ismert kötelességteljesítés, valamint az erkölcstelennek ismert bűnös hajlamok között. Emme választási szabadság az előfeltétele a beszámíthatóságnak. A törvény mérlegeli a tettet: 1. a fizikai kauzalitás szempontjából (a tettes követte-e el a tettet?), 2. a fizikai kauzalitás szempontjából (tudatosan követte-e el?), 3. a jogi kauzalitás szempontjából (tette beleütközik-e a törvény erkölcsrendjébe?). Ennélfogva érthető, hogy

büntetőjogilag: a beszámítás már a tettes felelősségének bírói ítélettel való megállapíthatósága, melynek két előfeltétele: 1. hogy a tettes bűnözését felismerje, 2. hogy elhatározása szabad legyen. (1)

Ad 1. A bűnösség felismerési képessége két feltétel-komplexumtól függ: a) mi az, mit erkölcsnek nevezünk? b) milyen az egyén állapota a tett elkövetésekor? (értelmi-, érzelmi-, erkölcsi-fejlettsége, egészségi, szociális helyzete?). Az erkölcsre vonatkozóan, ha legspeciálisabb szakmunkát ütünk is föl, a következőket találjuk: «A tapasztalati világnak két köre van: 1. a természet köre, 2. a történet köre. Emberi műveltségünk primitív fokán hitték csak az emberek, hogy a természet tényein az ember változtathat: napfogyatkozásakor el lehet üldözni, lövöldözni a sárkányt, mely a napot el akarja nyelni vagy processzióval, imádsággal esőt lehet előidézni vagy vihart elkergetni» ... «Ma már el kell ismernünk, hogy a természet tényein kényszerű törvényesség uralkodik. Ezzel szemben a történet körét az jellemzi, hogy abban a kényszerű törvényeken felül, az emberi munkásságnak oly tere van, amely magától az embertől függ. Ennélfogva az erkölcs kétségtelenül a történeti élet körébe tartozik.»³ Mi a magunk részéről ezt inkább úgy fejeznék ki, hogy az, amit mi erkölcsnek nevezünk maga is csupán egy relativum, relativuma annak az ideális abszolút Erkölcsnek, mely felé az emberi erkölcs «akár felsőbb erők rendelete folytán» is, de kétségtelenül törekszik.

Ad 2. Lássuk a minket legközelebből érdeklő kérdést: «az elhatározás szabad legyen», vagy miként a Btk. mondja: «a tettes kívülről ható erők befolyása alatt ne álljon!»

A magyar Btk. javaslatát tudvalevően 1875-ben szerkesztette

³ L. Kármán Elemér: «Kármán Mór Etikája». Bpest, 1921. 10. old.

¹ L. a tudományos gondolkodás metodikai fejlődéséről bővebben: dr. Völgyesi Ferenc: «Lélek és természettudomány. Csoda, vagy természeti törvény?» (Az okkultizmus, kondicionalizmus és hipnózis-pszichológia jelentősége a kultúra fejlődésében.) Budapest, 1924.

² L.: «Forensische Psychiatrie.» Red. v. Anton-, Dittrich-, Wagner Jauregg. (Wien—Leipzig, 1908—1910.) B. II., S. 291.

meg Csemegi Károly. Tudvalevő az is, hogy Btk.-ünk még teljesen az emberi akarat-szabadság büntetőjogi elvén épült fel. Azonban el kell ismerni, hogy egyes újabb korrekciók⁴ folytán az méltán sorakozik bármely más kultúrállam modern Btk.-ei sorába, amely sorban megtaláljuk a Lombroso által 1876-ban megindított kriminál-pszichológiai iskola termékenyítő hatása folytán igen széles skáláját az alapfelfogás fejlődésének — az indeterminista világnézet összezsugorodása felé!

A Btk. 76. §-a szerint: «Nem számítható be a cselekmény annak, aki azt öntudatlan állapotban követi el, vagy kinek elme-tehetsége meg volt zavarva és emiatt akaratának szabad elhatározási képességével nem bírt.» Tehát a kényszerhelyzetben (ellenállhatatlan erő és fenyegetés» 77. §.), a jogos védelmen (79. §.), a végszükségleten (80. §.), a tévedésen (82. §.), a gyermekkoron (B. N. 15. §.), a fiatalkori fejletlenségen (B. N. 16. §.), a siket-némaságon (88. §.), kívül a Btk. beszámítást kizáró oknak tekinti a 76. §-on belül is a teljes részegséget, az álom, a hipnózis, az ájulás, a kábultság, a heves indulat, a képzelődés (hallucináció), az alvajárás, az epilepsziás roham, a megrémülés (fascináltság, ijedtség), valamint a nagy fájdalom előidézte állapotokat. Ha még ehhez hozzátesszük a hivatalosan is nyomatékos beszámítást «enyhítő okokat», így a fiatalkort (B. N. 17—33. §§.), az aggkört és testi gyengeséget (93. §.), az általános enyhítő körülményeket (89—92. §§.), a hosszú vizsgálati fogságot átszenvedettek lelki következményeit (94. §.), még a kimondottan patológias «elmezavar»-eseteken, valamint az újabban elfogadott «határközi» eseteken kívül is, azt kell mondanunk, hogy az eredetileg abszolút indeterminista szellemű Btk.-ünkben ma már úgyszólván több az erre vonatkozó kivétel, mint a szabály, s ama régi, «objektív rendszer» nek (melyben a fizikai kauzalitás volt a főszempont) helyébe lépett, «axiológiai felelősségi rendszer»-ben, (melyben a jogi kauzalitás a fő szempont) mindinkább előtérbe lépett a «szubjektív felelősségi rendszer» túlsúlya, midőn is a tettes egyéni tudati-fejlettsége felelősségérzetének pszichikus beszámíthatósága vált fő szemponttá. Csakhogy a szubjektív felelősségi rendszer megfelelő pszichológiai előképzettséget igényel. És ép eme tér az, melyen látjuk a nagy fogyatékoságot. Mert a pszichiátria és hipnózis-pszichoterápia megvilágításában a pszichológia ma eljutott arra a fokra, amelyen a beszámíthatóság problémája megtisztítható a deduktív emlékek patinájától és induktív ismeretek alapján megoldható. Azonban, ha a 25 év előtti Anton-féle nagy munkában az állott, hogy már akkor összeggyeztethetők voltak a belső szakemberek véleményei e téren úgy ma, 25 év-múltán azt kell mondanunk, hogy a hipno-terápia szakembereinek az egész világon egybehangzó véleményei ellenére is rendkívül ellentétes, sőt téves nézetek vannak még a törvényszéki orvosszakértők írott felfogásaiban is: Egyik legújabb szakmunkában⁵ olvashatjuk, hogy «hiszen a hipnózis csak a szuggesztió-nak egyik hatásosabb módja» (?!). Hát, ha így beszél egy orvos-pszichológus, mit várjunk a jogászoktól?

A hipnózis kétségtelenül egy bizonyos állapot. A szuggesztió pedig kétségtelenül egy folyamat. Már ebből is természetes, hogy hipnózisnak a szuggesztió fogalmával való azonosítása vagy felsejése, laikus tévedés. Miután sajnálatomra, főleg hely hiányában nem térhetünk ki ehelyütt e fogalmak kifejtésére, meg kell elégednünk olyan konklúziók ismertetésével, amelyeket közel 9000 egyénen gyógyítási célból, több mint 100,000 esetben alkalmazott, feljegyzésekkel, klinikai adatokkal és kontrollal regisztrált hipnózis személyes tapasztalataiból voltak leszűrhetők. Ami most ezekből reánk nézve leglényegesebb: hipnózis alatt nem csupán azt a bizonyos szomnambul-katalepsiás állapot értendő, melyben az egyén csukott szemmel láthatóan is «rabszolgája» automatája hipnotizálójának, hanem hipnózis minden oly állapot, melyben az egyén egyszerű figyelésétől kezdve, keresztül a befolyásoltság, alvás- és öntudatlanságállapotok milliányi változatain, a legmélyebb letargiáig (életlenül az egymásfelé rendelt agy-ideg-centrumoknak fokozatos vértelenítése által előidézetten) a gondolatkörnek koncentrációja, illetve szűkülése indult meg.⁶ Tehát

a különbségek itt is mindenütt csak quantitativék! Kétségtelen, hogy az előbbi, általam⁷ felállított hipnózis-definíció szokatlanul hangzik. Kétségtelen, hogy még újszerűbben általánosító definíciónk a szuggesztiót illetőleg, midőn szuggesztió-nak nevezünk általában minden idegingert.⁷ Azonban a mi definíciónkat nem az íróasztal szülte, hanem a mindennapi élet, a pszichoterápiái praxis mindennapi tapasztalata diktálta. Ez pedig kétségtelenül felvilágosította a gyakorlat emberét afelől, hogy a nevelés, a fenytetés alkalmazása, csakúgy, mint az érzelmi vagy értelmi meggyőzés (persuadeálás), akár az egyén akaratával, akár anélkül, avagy akár az egyén akaratára ellenében való befolyásoltatás esetében is, (mely utóbbi alatt a szűkebb értelemben vett szuggesztiót érteni szokták,) a különbségek mindenütt és ismét csak quantitativék és nem qualitativék!

Egyes hipnózistör orvosok, Mesmer-től, Braid-en, Liébeault-on, Bernheim-en, A. Moll-on, Hack Tucke-n, Quackenbos-on, Azam-on, Forel-en keresztül O. Vogt és Wetterstrandig (nem is beszélve ama hipnózistör-orvosok rendkívül nagy számáról, akik irodalmilag kevésbé produktívek voltak), a világ minden táján, a legteljesebb korukbeli és legmodernebb tudományos képzettség birtokában és annak megfelelő kontroll mellett hirdették és gyakorlatukban emberek ezreire bizonyították, hogy nemcsak a beteg, de a teljesen normális emberek túlnyomó többsége (utóbbi két tudós szerint 98—100%-a) hipnotizálható még akkor is, ha hipnózis alatt nem a mi fenti általánosított definíciónkat, hanem a szűkebb értelemben vett, tudatosan létesített és elmélyített gyógyhipnózisokat értjük. Tekintetbe véve egyes rendelkezésre álló speciális eljárási lehetőségeket,⁸ ez nem is csodálatot keltő valóság...

... 1839-ben a drontheimi norvég királyi tudós-társaság tette fel pályatételnek a kérdést: «Num liberum hominum arbitrium e sui ipsius conscientia demonstrari potest?» Ezen kérdésre nemleges válaszával Schopenhauer nyerte meg a pályatételt («Az akarat szabadságáról» c. művével). Schopenhauer tehát csakúgy, mint a modern materialisták és naturalisták (Buckle, Büchner, Vogt, Moleschott, illetőleg La Mettrie, Helvetius, Holbach és mások) abszolút determinista. Azonban ezeket, valamint a fatalistákat (l. az izlám vallást) le is számítva a mérsékelt deterministák között ott találjuk az ókori stoikusoktól (kik a fizikai determinizmust vallották) Th. Hobbes-en (ki mechanikai determinizmust hirdetett) keresztül még a teológiai-deterministákat, Zwingli-t, Calvin-t és Luther-t is. Etikai determinizmust vall nálunk Pauer Imre és pszichológiai determinizmust tanítottak Schleiermacher, Beneke, Herbart, L. Feuerbach, Fechner, I. St. Mill is a többek között. Be kell azonban látnunk, hogy napjainkban a biológiai és pszichológiai ismereteink előrehaladtak már annyira, hogy a determinizmus és indeterminizmus vitája nem csupán elmékedő filozófiai, hanem gyakorlatilag is lezárható elintézhető kérdés lehessen: a modern Btk.-ek szellemébe bele kell vinni azt a ma már természettudományosan megállapított és sok ezerszeresen, sőt milliószorosan bizonyított valóságot, hogy az ember nem akkor volt legtokéletesebb, «legtöbb akarat-szabadsággal» felruházott lény, amikor (nem tudjuk, melyik hitet téve magunkévá) x ezer év előtt «készen megteremtett», hanem az ember általában, legfőképp pedig a büntetőjogi szempontból legfontosabb «bűnözésnek belátási képessége» tekintetében fokozatosan, de kétségtelenül fejlődik. (A jogi statisztikák szerint is erre vezetendő vissza, hogy a bűntettek között fokozottan növekszik az eltolódás a testi sértések: gyilkosság, súlyos testi sértés, rablás-rovására, a könnyebb természetű «intellektuális bűnözések»: csalás, sikkasztás javára.) Ezzel kifejeztük azt is, hogy amennyire túlzás volt valamikor régen az abszolút indeterminizmust a Btk.-k alapjául venni, olyannyira abszurd túlzás, sőt képtelenség volna, ha az abszolút determinizmus felforgató szellemét kívánnók egy állam jogrendjének alapjává tenni. Ha pedig a kérdés elütése vagy elődázása feletti mulasztást az arra hivatott tényezők azzal kívánnák menteni, hogy a relativ determinizmus és a relativ indeterminizmus között nem is oly nagy a különbség, hogy emiatt érdemes lenne

⁴ A bűnvádi perrendtartásról (1896: XXXIII. tc.), Büntető Novella 1908: XXXVI. tc., 1913: VII. tc. (fiatalkorúak bíróságáról) 1913: XXI. tcikk (közveszélyes munkakerülők dologházba utalásáról) stb.

⁵ L. Kluge Endre: «Lelki élet és törvénykezés.» Budapest, 1923. 44. old.

⁶ L. bővebben dr. Völgyesi Ferenc: «A hipnózis helye és alkal-

mazása a modern gyógyászatban.» Budapest, 1920. II. kiad 256—276. oldal.

⁷ L. id. m. 239—255. old.

⁸ L. bővebben F. A. Friedländer: «Hypno-Narkose und Narkose Hypnose.» Stuttgart. Verl. Enke, 1920.

az egész Btk. szellemét kimondottan megváltoztatni, úgy erre az a válaszuk, hogy igenis a Btk. az állami jogrend, az igazság őre s a modern pszichológiai tudományok legelemibb követelése vele szemben, hogy alapszellemé megfeleljen annak, amit mi minden tudományos megismerésünkkel bizonyítottan igazságnak ismerünk meg. Schopenhauer és a sok más hasonló, mélyen gondolkodók szavai elhangzottak a pusztaban — elhangzottak, mert csak szavak voltak. Azonban a hipnózis-pszichológia természettudományos eredményei — kísérleti tények, amelyek sokkal nagyobb jelentőségűek, mintsem napirendre lehetne térni felettük. Másrészről pedig a hipnózis és szuggesztió pszichológiájának tényei sokkal nagyobb jelentőségűek, sokkal mélyebb szántásuak, mintsem hogy az egész értékelését függővé tehetnők attól, hogy bármelyik szaktanács egyik-másik speciális eset kapcsán hogyan — nyilatkozik felőle.

Tény, hogy a vádlott ama állításának, mely szerint a vele kooperáló társa őt hipnotizálta, illetőleg szuggerálta a bűnözésre — az ellenkezője sohasem bizonyítható! Nem pedig, mert az ezt állítóknak a fenti definíciók értelmében nemcsak kivételesen, de mindég igazok is van! Minden ember befolyásolja a környezetét és viszont s minden ember, amikor befolyásolt állapotban van, már hipnotizált állapotban van! Hipnotizált állapotban fokozottabb a szuggeribilitás és fokozottan szuggeribilis egyének-nél, fokozottan könnyű elmélyíteni hatás tekintetében a hipnotikus állapotot. A hipnózis-pszichológia kiütötte a régi szabad akarati felfogás egyetlen végvárát: a «javakorbéli és normális embernek» «abszolút beszámíthatóságát» a Btk.-nek lapjairól, mert, ha a normális emberek 100%-a, tegyük hozzá, könnyebben szuggerálható, még saját akarata ellenére is, mint a nem normálisak (pl. bolondok), akkor marad-e egyetlen ember is e földön, aki egész élete folyamán minden tettéért a régi felfogás szerint mint «szándékos bűnöző» büntethető volna? Hipnózis és szuggesztió az egész életünk folyamán belejátszik minden ténykedésünkbe, ezek szélső hatásfokát, szélső lehetőségeit, legalább is érdemes megismerni. És akkor be fogjuk látni, hogy az a kérdés: lehet-e büntettet, akár előre megfontoltan és látszólag önállóan elkövetett gyilkosságot vagy öngyilkosságot is, egy másik személy által szuggeráltatni? — helytelenül van feltéve: Tévedés azt állítani, hogy bárminő büntett nem volna eredménnyel szuggerálható, de tévedés azt is mondani, hogy szuggerálható. Tévedés azt kérdezni, hogy az egyének hozhatók-e hipnotikus szuggesztiók által beszámítható, avagy beszámíthatatlan állapotba vagy nem? Mert az igazság az, hogy minden lehetséges e téren és — semmi sem lehetséges: Minden az individuális feltételektől (egyéni és környezeti feltételek összességétől) függ! Egyik egyén szuggerabilis egy másik egyénnel szemben — mindenre, a másik már nem mindenre. Azonban, amit egy egyénnél nem tud elérni egy másik, azt még játszani könnyedséggel és eredménnyel szuggerálhatja egy — harmadik. Az esetek és szuggesztív lehetőségek elbírálása tehát sohasem a tett (vagy pl. a diagnózis) szerint kell, hogy igazodjék, hanem mindenkor a szereplő egyének veleszületett- (konstitucionális-) vagy szerzett- (aquirált, illetőleg accidentális-) egyéni sajátosságfeltételeinek individuális megállapításához. Ez pedig nem történhetik meg helyesen a hipnózis-szuggesztiós általános- és szélső lehetőségek kellő ismerete nélkül és nem is szabadna, hogy napjainkban enélkül megkiséreltessék, mert a hipnózis-pszichológia konkrétumai ma már könnyen megismerhetők, gyakorlati ismeretei is, egyének szerint változó eredménnyel ugyan, de könnyen elsajátíthatók. Ez esetben pedig a beszámíthatóságnak problémája tekintetében, a relativ determinizmus alapján állva, nem felfordulást érnénk el, hanem igazságos és őszinte szilárd bázist, mert a relativ determinizmus nem büntetlenségeket idézne elő, csupán az orvosi (gyógyító és preventív) tényezők és eljárások fokozottabb belevitelét az igazságszolgáltatásba, mint azt az eddigi, főképp megtorló alapjellelű felfogás lehetővé tette. Mert a társadalomnak nemcsak joga, de kötelessége védekezni akár quarantaine-el is a bűnösökön kívül a fertőző betegekkel szemben is, azonban az orvosi tudomány eszközei mégis mások és «gyógyítóbb» eredményeket tudnának produkálni, mint a fentiekben ismertettette elavult szellemű Btk.-k «megtorló» intézkedései.

Nyilvánvaló, hogy jelen fejtegetésben célunk volt: egyrésztől gondolkodásrakészítés, a Btk.-nek a természettudományos ismereteknek megfelelő korrekciója, másrészt pedig a hipnózis-pszichológia eredményei iránti érdeklődés fokozása tekintetében, azonban

félreértés volna azt hinni, hogy ezáltal valamennyire is az orvosi rend javára kívánnánk teret okkupálni a jogászok rovására! Cél-talan és hiába való, sőt káros törekvés lenne ez, már csak azért is, mert véleményünk szerint, ha az igazságszolgáltatás valamikor is az orvosok hatáskörébe fog kerülni (és egyáltalán nincs is kizárva, hogy az «ideális jövő» jogászai ismét nem lesznek-e egyúttal orvosok is, úgy ez esetben az orvosok által megalkotandó Btk. nem a bűnösök megbüntetését, hanem — a ritkább becsületesek megjutalmazását tekintené alap-principiumnak!

Dr. Völgyesi Ferenc.

Az állatszavatossági törvény s az értesítési kötelezettség.

Nem szenvedhet kétséget, hogy az 1923: X. tc. értelmében a vevő a szavatossági hiba miatt támasztható követelést a szavatossági idő elteltétől számított 15 napon belül érvényesítheti akkor is, ha az eladót nem értesítette — mondjuk — az állat elhullásáról, hanem, pl. megvizsgáltatta az állatot állatorvossal vagy bejelentette az esetet a községi előjáróságnál.

Ezek szerint azt lehetne gondolni, hogy a vevő egyáltalán nem köteles értesíteni az eladót a hiba felmerültéről.

Jelen soraim megírására a következő felmerült eset szolgáltatott alkalmat:

A marhakereskedő eladott 21 db ökröt B. földbirtokosnak. Átvétel után szállítandók voltak az ökrök vasúton s ennek megtörténte után a vevő ezt a sürgönyt küldte eladónak; két ökröt szállításközben, egy pedig kirakás után elhullott. Levél megy.

Ezek után több mint két hét eltelté után a vevő ügyvédje levélben közölte eladóval, hogy a három darab ökröt lépfeében hullott el és felhívta őt, hogy azok vételárát térítse vissza.

A betegség fennforgását állatorvosi bizonyítvány igazolta.

A szavatossági törvény 3. §-a azt a kérdést szabályozza, hogy mely esetekben forog fenn a vélelem arra nézve, hogy a főhiba már az átadáskor megvolt az állatban és mikor terheli a bizonyítás kötelezettsége a vevőt. A szakasz tehát egyedül a bizonyítás kérdésére vonatkozik s abban van felhozva vagylagosan az értesítés.

De az egész törvény úgy van megszerkesztve, mintha annak értelme szerint az értesítés általában kötelező nem volna, 19. §-a pedig nyíltan kimondja, hogy a törvény rendelkezéseit akkor is alkalmazni kell, ha az ügylet akár az eladóra, akár a vevőre nézve kereskedelmi ügylet s az ily ügyletekre a KT. 346—350. §-ai csak annyiban irányadók, amennyiben a szavatossági törvény mást nem rendel.

A fentebb jelzett esetben a vevő kellő időben küldött ugyan sürgönyt értesítést, de abban a szavatossági hiba egyáltalán nem volt megjelölve, hanem jelezte a levél küldését, ez a levél azonban csak több mint két hét eltelté után adatott fel, amikor már mint értesítés eddigi joggyakorlatunk szerint elkésletnek volna tekintendő.

Kérdés már most, hogy micsoda konzekvenciák állnak elő a kellő időben való értesítés elmulasztásából.

Meg kell itt jegyeznem még azt is, hogy az eladó és vevő lakhelye között nagy távolság van, továbbá, hogy az eladó maga is csak néhány nappal azelőtt vásárolta a kérdéses ökröket.

Az majdnem kétségtelen, hogy az eladó esetleges visszkeregeti igényének érvényesítése nagymértékben megnehezült.

Hiszen neki, ha az állatok elhullása után azonnal értesült volna a szavatossági hibáról, módja lett volna elsősorban is meggyőződést szerezni az állatok azonosságáról, a passzusok útján arról, hogy melyik állatot kitől vette, továbbá joga lett volna az előző állatorvosi véleményezést felülvizsgáltatni és megállapíttatni azt, hogy talán őt magát sem terheli a szavatosság, esetleg pedig azt, hogy viszont neki is szavatossággal tartozik az ő eladója.

Mindezek a késői értesítés következtében vagy éppen lehetlenné váltak vagy legalább is nagyon megnehezültek.

A Törvénynek fentebb hivatkozott 19. §-a fenntartja a KT. 346—350. §-ainak alkalmazását annyiban, amennyiben a szavatossági törvény mást nem rendel.

Hát idevonatkozólag éppen az a kérdés tisztázandó, melyek az 1923: X. tc.-nek azok a rendelkezései, amelyek ellentétben vannak a KT. 345—350. §-aival.

Magát az értesítési kötelezettséget nemcsak, hogy nem zárja ki a szavatossági törvény, sőt maga is három nap alatt való érte-

sítést említ fel ott, ahol a vélelmezés eseteit tárgyalja. Igaz, hogy ugyanott helyettesíthetőnek mondja az értesítés küldését más cselekményekkel, így az orvosi megvizsgálattal, az előjárásánál való bejelentéssel.

Ezek szerint eselnék a KT. 346. §-nak az a rendelkezése, hogy az árú nem kifogásoltnak tekintetik, ha a vevő az értesítést elmulasztja, mert hisz az esetre is megadja a kereseti jogot az eladó ellen, ha értesítés nem történt.

Másként áll azonban a dolog, ha arról van szó, hogy az eladó harmadik személy ellen visszkereseti igényt akar érvényesíteni s ezt már nincs módjában megtenni azért, mert az értesítés elmaradása miatt esett attól, hogy bizonyítékait beszerezhesse.

E tekintetben ugyanis pozitív intézkedést nem tartalmaz a szavatossági törvény, amely tisztán csak közvetlen az eladó és vevő közötti viszonyt tárgyalja és nyilvánvalólag meg akarta könnyíteni a vevőnek az eladóval szemben fennálló szavatossági igénye érvényesítését.

Ennek van is értelme abban az esetben, ha egyedül a vevő s az eladó vannak érdekelve, pl. ha olyan szarvasmarháról van szó, amely az eladónak saját nevelése volt vagy már évek óta birtokában volt. Mert itt tisztán az a lényeges kérdés, benn volt-e már a hiba az állatban az eladáskor vagy nem.

De nagyon jól tudjuk, hogy a gyakorlatban a legtöbb eset olyan, hogy az eladó azonnal visszkereseti igényt támaszt harmadik személy, a saját eladója ellen, akit szavatosságot perbe idéz.

Már pedig az eladóra nézve nem teljesen ugyanaz a helyzet, mint a vevőre nézve. A vevő jól tudja, kitől, mikor vette az állatot, ellenben a vevőnek mindezeket még előbb tisztába kell hozni s az is előfordulhat, hogy az eladó egészen más feltételek, kikötések mellett vette meg a jószágokat a saját eladójától, mint ahogy ő eladta vevőjének. Ehhez képest neki más tényeket is fog kelleni bizonyítani, amikre a vevő nem is gondolhatott s így ha akarta volna, sem tudhatta volna a szükséges bizonyítékokat beszerezni, megőrizni.

Azt az általános jogszabályt, hogy mindenik ügyletkötő fél köteles akként eljárni, hogy a másik fél a nagyobb károsodástól lehetőleg megóvassék, fokozott mértékben kell alkalmazni állatszavatossági kérdés esetében, mert itt mindennapi a visszkereseti igény fennforgása, másrészt az arra vonatkozó bizonyítékok fenntartása könnyen dugába dőlhet. Ezt mással, mint azonnali értesítéssel egészben biztosítani nem lehet.

A fentebb jelzett konkrét esettel kapcsolatban felhozható érvként még az is, hogy maga a vevő ígérte sürgönyében a megfelelő értesítést, így tehát az eladó méltán várhatta is azt, még pedig természetesen kellő időben s míg a levelet nem kapta meg, semmi óvintézkedésre kötelezhető nem volt, mert hisz bekövetkezhetett a három darab ökörtinó elhullása fulladás, szállításközben történt megsérülés vagy más olyan ok következtében, amiért ő semmi felelősséggel sem tartozik. Minthogy pedig a gyakorlat azáltal megszabott határidőben nem kapott értesítést a szavatossági háláról, joggal vélelmezhetette, hogy vevője elállott a szavatosságon alapuló igénye érvényesítésétől.

Az 1923: X. tc. megállapítja általában véve, hogy mikor forog fenn a szavatosság, miként és meddig lehet azt érvényesíteni az eladóval szemben, micsoda vélelmek forognak fenn, de épen nem menti fel a vevőt az értesítési kötelezettség alól, arra nézve irányadó szabályokat nem foglal magában s így nyilvánvaló, hogy e tekintetben épségben hagyja fenn a más jogszabályokban foglalt elveket, sőt 19. §-ában kifejezetten is utal a KT. 346—350. §-ában foglalt rendelkezésekre. Ezek szerint, ha a vevő szavatosság alapján értesítés nélkül is érvényesítheti az abból folyó jogait az eladóval szemben, vagyis, anélkül is módjában van neki igazolni, hogy a kérdéses hiba bent volt az állatban a vétel, illetve az átadás idejében, viszont azokért a hátrányokért, amik az értesítés elmaradása folytán előállhatnak, mindenesetre felelősséggel tartozik. Ez a dolog természete szerint másként nem is lehet, mert az ellenkezője a legnagyobb igazságtalanságokra vezetne.

A kifejtettek értelmében meg lehet állapítani, hogyha a szavatossági törvény értelmében nem is feltétlenül kötelező az eladó értesítése, mégis, ha az elmarad, minden olyan károsodásért, mely abból kifolyólag az eladót kimutathatóan éri, a vevőt felelősség terheli s ebből a szempontból nem lehet szerencsésnek mondani a törvénynek azt a rendelkezését, amely szerint a kötelező értesítést szükségesnek nem találta. Sokkal jobban szolgált volna a

forgalmi élet érdekeit egy olyan kategórikus kijelentés, amely a jogérvényesítés legelső feltételül az azonnali értesítést jelölte volna meg.

Daróczi József.

* *

A kérdés felvetése az 1923: X. tcikk 3. §-ának hevenyészett szövegével és 19. §-ának felette futólagos, derogáló utalásával szemben indokolt.

Megoldását azonban más irányban keresnők.

A törvény 3. §-ából annyi mégis kétségtelen, hogy az feltétlen értesítési kötelezettség a vevőt az eladóval szemben *nem terheli*. Hiszen e §. azt egy egész sereg más cselekménnyel vagyilagosan említi. A törvény 16. és 17. §-aiból az is nyilvánvaló, hogy az eladó a vevőt állatszavatossági jogainak kereseti és kifogási érvényesítésétől nem ütheti el azzal, hogy a KT. 346—350. §-aiban szabályozott értesítés kellő időben vagy kellő részletezéssel meg nem történt.

Ha pedig a vevő ily értesítésre törvénynél fogva (19. §.) nem szorítható, teljesen kizártnak tartjuk, hogy az eladót harmadik személyekkel szemben esetleg megillethető kártérítési jogainak érvényesítése céljából az értesítési kötelezettséget és az ennek elmulasztásából eredhető kártérítést a vevőre mégis rázúdítsuk.

A 16. és 17. §-ok a szavatossági hibákat és az egyéb szavatossági hiányokat hangsúlyozottan egyféle elbánásban részesítik. Ebből azt véljük kiolvashatónak, hogy szavatossági főhiba vélelmi érvényesítése és egyéb szavatossági hiány igazolása között az itt szóbanforgó értesítési és kártérítési kötelezettség szempontjából nincs különbség. A hibáról az eladónak az elévülési 15 nap alatt rendesen valamiként amúgy is értesítést kell kapnia, ez pedig a KT.-ben szabályozott formai értesítést úgy a felek közötti közvetlen viszonyban, mint harmadik személyekre való kihatásaiban is feleslegessé teszi.

a.

Állag és jövedelem.*

VII. A jövedelmet a maga egészében *nyers jövedelemnek* hívjuk. A nyers jövedelemből le kell vonni (precízebben: nem is tartozik a nyers jövedelemhez) az, ami *summissio* alá esik. *Summissio*: a hozadékból való pótlása az elfogyott állagrészeknek; így pl. a nyáj fiatal tagjaiból előbb az elaggott állatok pótlandók és csak a felesleg gyümölcs. (Petrázycky I. 95.³) A nyers jövedelemből (helyesen: annak pénzre átszámított egyenértékéből) le kell vonni mindenekelőtt azt, ami a konkrét bevétel előállítására kellett (szintén pénzre átszámítva); azonkívül minden egyes bevételre esik egy kisebb vagy nagyobb rész több rendbeli, többé vagy kevésbé hasonló jövedelem előállítására fordított közös kiadásból. A jövedelemből tehát levonandók ezek az általános költségek is. Ezeket a különös és általános kiadásokat a nyers jövedelemből levonva, marad a *tiszta jövedelem*. Az élvezeti (felhasználási) kiadások már nem a nyers, hanem a tiszta jövedelmet apasztják, vagyis azokat a tiszta jövedelem megállapításánál nem szabad a nyers jövedelemből levonni. Így a jövedelemadó és a kereseti adó alapjából nem szabad levonni azt, amit az adóköteles magára, hozzátartozóira vagy háztartására elkölt vagy amit elajándékozik (1909: X. tc. 14. §. 2. és 6. p., 1922: XXIII. tc. 13. §. 2. bek. 3. p.). A társulati adónál ily felhasználási kiadás a társatok (részvényesek, alapítók) közt való szétosztás is (1922. évi XXIV. tc. 14. §. 4., 12—14. p., 16. §. 8. p.). Ami pedig még ezeken az élvezeti kiadásokon túl is megmarad: az megtakarítódik, törzsvagyonná lesz. Fentebb már hangsúlyoztam, hogy a jövedelem is része a vagyonnak, de a frissebb eredetű része; ami korábbi időből (rendszerint: a jelenlegi gazdasági év kezdete előtti időből) való, az már törzsvagyon. A közig. bíróság 2232/1920. P. sz. ítélete szerint (Közig. Dtar 1923. 74.) nem számít a társulat saját tőkéjéhez az azon év nyereségéből alkotott tartalék. Van azonban arra is eset, hogy a jövedelem már a gazdasági év folyamán törzsvagyonná lesz: ha azt «a törzsvagyon gyarapítására, az üzlet (üzem) nagyobbítására, tőkeemelésre vagy tőkeapasztásra, adósságok törlesztésére» (1909: X. tc. 14. §. 3. p.) fordítják. Ugyanezt a sorrendet tartja be a Gy. T. 16. §-a, amely szerint a jövedelem elsősorban a folyó terhek fizetésére, azután a kiskorú

* Az előbbi közl. I. a 11—12., 14. és 15. számban.

³ L. Kúria G. 772/1903., id. Lallosevits—Lányi II. köt. 59. l.

tartására és nevelésére fordítandó, a maradék pedig — részben — a kiskorú adósságának törlesztésére.

A törzsvagyonná merevült, megkövesedett jövedelemből, amely önkéntelenül is az alluvióra emlékeztet, míg a törzsvagyon gyarapodásának másik módja, az állagbevétel az avulziót juttatja eszembe, származik az a vagyon, amelyből közszereményt lehet követelni; ilyen a peculium is. Mindkettő persze nem csupán törzsvagyonból, hanem még azzá nem vált jövedelemből is áll.

A pénzügyi jog is foglalkozik az állaggá vált jövedelemmel. A vagyonadótörvény 12. §-ának 2. bekezdése szerint a vagyonadó alapjának meghatározásánál «az előző gazdasági évek terméséből származó, még meglevő eladásra szánt készletek külön veendőek számításba». Hogy ez a törzsvagyon jövedelemből származott, annak utóbb is vannak hatásai: az előző évekről megmaradt készletek értékesítése esetén a haszon jövedelemadó alá esik (Közig. bír. 547/1919. P. Közigazgatási és Pénzügyi Jog Tára 1921. 111. eset), holott máskülönben a törzsvagyont képező dolog eladásáért befolyó vételár az 1920:XXIII. tcikk többször idézett 5. §-a értelmében a maga teljes egészében állagbevétel. Annak a rendelkezésnek, hogy az előző évről maradt készletek már a törzsvagyonhoz számítanak, a társulati adó terén nincs pendantja: az előző évről áthozott nyereségek, hacsak nem tartalékkolták őket, nem számítanak a «saját tőké»-hez. (Társulati adótv. vh. ut. 85. §. 9. bekezdés.)

VIII. A vagyon fogalma — főképen — azért magasabbrendű a dologösszességénél, mert a vagyon fogalma magában foglalja az aktivumokon kívül a passzívumokat is. Ugyanígy az állag és jövedelem fogalmai létjogosultságának újabb bizonyítéka lesz az, ha kimutatjuk, hogy külön terhei vannak az állagnak és külön a jövedelemnek. Nemcsak a vagyon, hanem a jövedelem maga is universitas juris. (Petrazycky I. 201.)

Mit jelent az, hogy valamely kiadás az állagnak vagy a jövedelemnek terhe? Kétféle. Először: a jövőre nézve (prospektive) eldönti azt a kérdést, vajjon az állag vagy a jövedelem jogosultja tartozik-e a szóbanforgó kiadást megtenni; másodsor a multa nézve (retrospektive) ezen fordul meg, vajjon a tiszta jövedelem vagy vagyon kiszámításánál le lehet vonni a bruttó jövedelemből vagy vagyonból az illető tehertételt.

A tiszta jövedelem kimutatása azonban egészen más módon történik, mint a tiszta vagyoné.

Az egyes ember kiadásait elsősorban jövedelméből fedezi. A jövedelem maga — hacsak nem pénzbeli — rendszerint nem alkalmas arra, hogy eredeti alakjában szolgáljon a kiadások fedezésére. A bruttó jövedelmet tehát rendszerint pénzzé kell átválttatni. A tiszta jövedelem kiszámításánál a bruttó bevételből a kiadásokat szintén pénzben szokás levonni. A tiszta jövedelem megállapításának egyik módja tehát az, hogy megszámláljuk, mennyi pénz marad valamely elszámolási időszak végén. (Azt, hogy a kiadások egy része nem a jövedelmet terheli, hanem az állagot és így a tiszta jövedelem kiszámításánál nem vonható le a bruttó jövedelemből, egyelőre figyelmen kívül hagyom). Ez a módszer azonban nem alkalmas az ellenőrzésre; ezért e helyett felvesszük egy bizonyos időszak (pl. «az adóévet megelőző naptári év»), 1920:XXIII. tc. 6. §. 1. bek.; «az adóévet megelőző év», 1922:XXIII. tc. 10. §. 1. bek., «az adóévet megelőző üzleti (gazdasági) év», 1922:XXIV. tc. 12. §. 1. bek.) összes jövedelmeit és levonjuk belőle az ugyanazon időszak alatt felmerült költségeket. A jövedelmi mérleg ily módon, mondhatjuk, *történelmi mérleg*. A kettős könyvvitel mérlege szintén ilyen, azzal az eltéréssel, hogy magában foglalja az állagszaporulatot és az állagfogyatkozást is, tehát történelmi jövedelem és vagyonmérleg egyben. Jövedelmi mérleg pl. az a mérleg, amelyet az adóalany a jövedelmi vagy kereseti adó céljaira alakít át.

A jövedelem prospektív terhei tehát az elszámolásokban retrospektív teherként fognak szerepelni.

El lehetne képzelni, hogy a tiszta törzsvagyon megállapítása is ily történelmi mérleggel történjék, amely magában foglalná az állag gyarapodását és fogyatkozását és ezek alapján a tiszta állagot. Az életben ennek a körülményes módszernek az alkalmazása nem szokásos; az állag megállapítása egy adott időpont státusának összeállításával történik: «az adó alá eső vagyont az adóévet közvetlenül megelőző naptári év utolsó napján meglevő állaga szerint kell bevallani» (1920:XXIII. tc. 47. §.). A vagyonadó szempontjából jelentős a feltár és nem a mérleg. Ennek a

módszernek az indoka egyrészt az, hogy az állaghoz tartozó vagyontárgyakat az esetek nagyobb részében szokás in natura, mint pénzzé téve megtartani; a pénzzé tétel csak akkor szokásos, ha az állagból fedezünk valamely kiadást. A másik ok pedig az, hogy az egyes állagdarabok nyilvántartása sokkal könnyebb, mint a jövedelmet képező egyes bevételeké.

A retrospektív állagterhek tehát csak annyiban jutnak kifejezésre, hogy az állag mennyisége kevesebb, mint nélkűlök volna. Ez alól a még le nem bonyolított állagterhek, a *függő adósságok* képeznek kivételt, amelyeket — pl. a vagyonadó szempontjából, amely a tiszta vagyon után jár — ki kell mutatni (vagyonadótörv. 17. §.).

A mondottakból következik, hogy (pl. adószempontból) az a körülmény, hogy valamely kiadás, mondjuk egy beruházás, az állag terhe: nem annyit jelent, hogy azt a meglevő vagyonból le lehet vonni, hanem jelenti csupán azt a negatívumot, hogy az az illető kiadást a bruttó jövedelemből a netto jövedelem megállapításánál nem lehet levonni.

(Folyt. köv.)

Dr. Vági József.

Szemle.

— **A kínvallatás** hazánkban sohasem volt törvényes intézmény. Ha a XVI. században, a Hármaskönyv és Kittenich tanúsága szerint kezdték is alkalmazni, a kegyetlenség gyökerei nem magyar talajból serkedtek, hanem az ausztriai jogból nyúltak át hozzánk. Igaz ugyan, hogy a *tamquam ab abusu* folytatott gyakorlat, ha nem is törvényes formában, egész a XIX. század második feléig fennmaradt és e lap öregebb olvasói még emlékezni fognak arra az elkésredett tollharcra, amelyet boldog emlékü Fayer László a csendőri kintzások ellen folytatott. A kínvallatást öt évi börtönnel sújtó Btk. (477. §.) s még inkább a Bp. 135. §-ának életbelépte után, amely Angyal Pál találó megjelölése szerint «az inkvizícióra emlékeztető mindennemű törekvést kiküszöböl», lassanként elnémultak e panaszok. A napokban levelet hozott nekünk a posta — tartalmát szívesen közöljük netalán érdeklődő hatóságokkal — amely «annak az elszomorító ténynek tárgyalására» hívja fel figyelmünket, hogy «ma Magyarországon rendszeres alkalmazásban van a tortura», még pedig nem csupán politikai büntetésekkkel szemben, amit a levél írója még érthetőbbnek tart, hanem a közönséges büntetésekkkel szemben is. A priori, ügyebár, azt kell mondanunk, hogy e levél a hatóságok megrágalmazása, sőt esetleg az 1921:III. tcikkbe ütköző vétség, de mégse hallgathatjuk el azt az aggódó kérdést, vajjon miért nem kapunk mi a háború előtti időben ilyen leveleket?

— **Irányító díjszabás aranyértékben.** A budapesti ügyvédi kamara választmánya elhatározta, hogy az irányító díjszabást perenkívüli polgári ügyekben az aranyértékben dolgozza ki. Ezt a díjszabást a választmány most közzéteszi és a kamara irodájában megszerezhető. A szerződések és ügyleti megállapodások normáldíjszabási aranykoronában:

500 aranykorona értékig	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10%
(de legalább 10 aranykorona)										
az értéknek	50 ar.-k.-tól	2,000 ar.-k.-ig	terjedő	részéből						5%
«	«	2000	«	10,000	«	«	«	«	«	3%
«	«	10,000	«	50,000	«	«	«	«	«	2%
«	«	50,000	«	100,000	«	«	«	«	«	1.5%
«	«	100,000	«	meghaladó	részétől	—	—	—	—	1%

A választmány a díjszabás közzététele alkalmából nyomatékosan figyelmezteti a kar tagjait, hogy óvakodjanak költségperekben oly magatartástól, mely a másik kartárs jogos munkadíjának érvényesítését, illetőleg behajtását rosszhiszeműen akadályozza vagy késlelteti. Továbbá felhívja a kar tagjait, hogy a köztük és ügyfeleik közt keletkező jogvitákra vonatkozólag lehetőleg kössék ki a kamarai tagokból alakítandó választott bíróságot.

— **Elbírálható a bérleti szerződés hatályossága felmondási perben?** Bérbeadó egy üres telek bérletét felmondta azzal az indokolással, hogy bérlő a telket jogosulatlanul albérletbe adta. A budapesti központi kir. járásbíróság a jogosulatlanul albérletbe adást nem állapította meg, de a bérleti szer-

zódást eredetileg érvénytelennek mondotta ki, mert a szerződést a házkezelő kötötte, aki pedig a lakbérszabály 38. §. szerint csak külön meghatalmazás alapján köthet egy évnél hosszabb szerződést. A járásbíró P. VIII. 31,816/1913. sz. ítéletét a törvényszék megváltoztatta, a keresetet elutasította azzal az indoklással, hogy «felmondási per keretében nem bírálható felül a bérleti szerződés érvényes vagy érvénytelen volta és mint tisztán szerződés érvénytelenítése iránti kérelem oly keresetváltoztatás, amely elbírálásánál az ellenfél beleegyezése esetén sincs helye». (27. P. 8663/1923.) A budapesti kir. ítélőtábla a törvényszék ítéletét 13. P. 11,105/1923. sz. végzésével feloldotta, mert «felperes alperes ellenkérelmének előkészítése előtt felhozta az eredeti érvénytelenséget s így bár ez az írásbeli keresetben nem foglaltatik, keresetváltoztatás nem forog fenn». A kir. ítélőtábla döntése helyes, de az indoklás kiegészítésre szorul. Keresetváltoztatás akkor sem forgott volna fenn, ha felperes az érdemleges ellenkérelem előterjesztése után indokolta volna a felmondást azzal, hogy a szerződés érvénytelen. A keresettel érvényesített jogot felperes ez esetben sem változtatta volna meg, csak annak megállapítására újabb tényt (albérletbeadás helyett szerződés érvénytelensége) hozott volna fel. Annak pedig semmi törvényes akadálya nincs, hogy a bérleti szerződés hatályossága a felmondási perben elbíraltassék.

— «Földbirtokreformnovella, az alaptörvénnyel, gyakorlatlalt és magyarázattal» dr. Bándy Ferenc és dr. Ridly István kommentárja megjelent kiegészítve már a végrehajtási utasítással és az egész anyagra kiterjedő bő tárgymutatóval. A könyv elején szerzők közlik a novella teljes szövegét és ezenkívül az alaptörvény minden egyes szakasza után következik a novellának vonatkozó szövege. Ezáltal a két törvény összefüggése áttekinthető. Minthogy szerzők a joggyakorlatot is bőven hozzák, a könyv a földbirtokreform egész anyagát felöleli. Ára fűzve 140,000 K.

— A KT. 100. §-ához. Abból, hogy a közkereseti társaság tagjai társasviszonyuk tartama alatt polgári peres és büntető eljárásban ellenfelekként álltak egymással szemben, következik, hogy a társas cél eléréséhez szükséges közös együttműködés mindkét fél személyében rejlő hibából lehetetlenné vált, tehát a társas viszony a KT. 100. §-a alapján megszüntetendő. (P. II. 7353, 1923.)

Vidéki fiatal ügyvéd fővárosi irodába betársulna, esetleg irodavezetői állást vállalna. Cim a kiadóhivatalban. 16722

Ügyvéd, megszállott területről, jómódú, elsőrendű munkaerő, irodavezetést vállalna, társulna. Felvilágosítást nyújt dr. Králik, közjegyző, Budapest, Andrássy-út 50. 16721

Előkelő fiatal ügyvéd tíz évi gyakorlattal és elsőrendű ajánlólevelekkel nagyobb vidéki iroda állandó vezetésére ajánlkozik. Beléphet folyó évben bármikor. Választ «Werbőczy» jelígre a kiadóba kér. 16724

Megszállott területen működő nagy banknak és egyéb vállalatoknak agilis ügyésze (keresztény, szerzett vagyona cca három milliárd korona értékű) a fővárosban vagy jobb vidéki helyen megfelelő elhelyezkedést keres. Jobb ügyvédi irodát is átvenne vagy ilyenhez társulna. Ajánlatokat «Megszállott» jelígre a kiadóhivatal továbbít. 16715

Budán berendezett ügyvédi irodámmal társulnék. Ajánlatok «ügyvéd 7.» kiadóba. 16718

Keresek ügyvédjelöltet f. évi szeptember elsejére; fizetés megállapodás szerint és teljes ellátás. Dr. Scheiner Ernő, Török-szentmihály. 16719

Vidékről fővárosba költözött — itt kiterjedt ismerettséggel bíró — gyakorló ügyvéd, megfelelő irodahelyiség hiányában, forgalmas iroda vezetésére ajánlkozik, illetve betársulna. Meghívást «jó precíz» jelígre kiadóhivatalba kér. 16720

IV., Váci-u. 36.

Telefon:

József 146-52.

Ideal Írógép
Klotild-palota

Természettani és természetrajzi műszerek
Vetítő-készülékek
Térképek és falitáblák
Vegytani laboratóriumi műszerek és eszközök
Rajzminták, falitáblakörzők és vonalzók
Fizikai és kémiai experimentáló szekrények az ifjúság számára
Mérnöki műszerek
Rajzeszközök és logarlécek
Mikroskópok és tudományos műszerek legjutányosabban kaphatók

CALDERONI

Mű- és Tanszervállalat Részvénytársaságnál

Budapest, IV., Váci-utca 50.

Árajánlattal készséggel szolgálunk



AKTATÁSKÁT

rendelésre a legolcsóbban készíft

WEIL EMIL

bördíszműárúk gyára

Budapest, IV., Cukor-u. 5

Most jelent meg!
Évek óta nem volt kapható!

DARDAY SÁNDOR

IGAZSÁGÜGYI TÖRVÉNYTÁR

Két kötetben * új kiadása * Kötve és fűzve

Az I. kötet (424 kéthasábos oldal) tartalma:

Perjog.
Telekkönyvi,
Lakásügyi,
Nemzetközi jogsegély.

A II. kötet (434 kéthasábos oldal) tartalma:

Hiteljog.
Kereskedelmi,
Iparügyi,
Tőzsdei joganyag.

A most megjelent nyolcadik kiadás,

az új «Dárday»

megvalósította azt a nehéz feladatot, hogy teljes képét adja annak a nagy anyagtömegnek, mely a törvényekből, rendeletekből és a bíróságok joggyakorlatából kifejeződve, az új törvények és rendeletek tömkelegében

ma az élő jogot alkotja.

Minden jogásznak, bírónak, ügyvédnek, közigazgatási tisztviselőnek, pénzügyetnek, ipari és kereskedelmi vállalatnak nélkülözhetetlen!

Bolti ára: kötve 294,000 korona, fűzve 252,000 korona.

Kapható minden könyvkereskedésben és kedvező részletfizetési feltételek mellett

KELEMEN D. ÉS TÁRSA cégnél

Budapest, IV., Egyetem-utca 4.

Főszerkesztő:
Dr. Dárday Sándor.

Felölös szerkesztő: Dr. Vámbéry Rusztem. I., Bérc-u. 9. (Tel. József 108-69.)

Főmunkatárs:
Dr. Teller Miksa V., Szalay-u. 3. (Tel. 3-95.)

Lapkiadó-tulajdonos: Franklin-Társulat IV., Egyetem-u. 4.

Franklin-Társulat nyomdája: Géczy Kálmán.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden hó 1-én és 15-én
Előfizetési ára Döntvénytárral együtt
negyedévre 30,000 korona

Egyes szám ára 6000 korona

TARTALOM. Dr. Auer György kir. ügyész: Egy újraalapított egyesületről. — Dr. Vési Máttyás budapesti ügyvéd: A kegyelmezési jog és kötelesség. — Dr. Vági József budapesti ügyvéd: Állag és jövedelem. — Dr. Beck Salamon budapesti ügyvéd: Jogirodalom. Magánjogtan. Irta dr. Balla Ignác budapesti ügyvéd. — Szemle. Melléklet: Közigazgatási és Pénzügyügyi Döntvénytár. XVI. k. 3. iv.

Egy újraalapított egyesületről.

A francia jogi sajtó különös meglepetéssel szolgál. Nagy ünnepek, kormánynyilatkozatok és hangzatos beszédek közepette a párizsi egyetem dísztermében megalakították a nemzetközi büntetőjogi egyesületet. Azt az egyesületet, amelyet tudvalevőleg éppen huszonöt esztendő előtt már megalakítottak, amelynek felvirágoztatásáért nem kisebb emberek, mint Liszt, Prins és Van Hamel tehetségük legjavát áldozták és amelynek feloszlásáról nagyszámú tagjainak sejtelve sem volt. Lassanként törődünk csak bele — a tapasztalatokon okulva — hogy a jog nemzetközi kapcsolatai sem bírják ki azt a feszültséget, amelyet a háború légköre teremtett és be kellett látnunk, hogy a tudományos együttműködés vezetőit sem lehet az ellenséges lövészárkok felett vezetni. Egy illúzióval lettünk szegényebbek, amidőn arra a tudatra ébredtünk, hogy a nemzetközi tudományos összetartás csupán a béke gondatlan csapjából táplálkozhat és elvirul mihelyst a politikai látóhatáron fellegek tornyosulnak. E felett azonban napirendre térünk azzal a megnyugvással, hogy a fegyveres küzdelem véget érve, az önző érdekek sem állhatják útját a békés vetélkedés újjáéledésének a művelt világ tudósai között. Ebben bízott a nemzetközi büntetőjogi egyesület német csoportja is, amikor két évvel ezelőtt Heidelbergben ismét összejövetelt rendezett, hogy a közeljövő munkatervét megvitassa. Annál meglepőbb az a radikális eljárás, amely a hírneves I. K. V.-t holtnak nyilvánítja, hogy helyét az új, ha nem is tudományos, de politikai szempontból mindenesetre korszerűbb egyesülettel töltsse be. Donnedieu de Vabres a párizsi egyetem ifjú tanára, akit fiatalos heve átsegített az élve eltemetés jogi nehézségein, szerepel, mint az «új» egyesület megalkotásának előharcosa. Az ő eszméjét karolták fel Franciaország jogi kiválóságai és ők hívták meg a külföldi államok képviselőit az alakuló ünnepélyre. Nem kell erős képzelőtehetség ahhoz, hogy a háborús időkbe képzeljük vissza magunkat, ha a meghívottak és megjelentek névsorán végig pillantunk. A vezetőség valóban gondosan állította össze az utóbbit; az Entente zászlója körül csoportosult államokon kívül még csak a jóindulatú semlegesek nyertek bebocsátást. Az ellenség fogalmának harctéri formáját ellenben teljes érintetlenségében tartották fenn. Ily feltételek mellett óhajtja az egyesület folytatni azt a munkát, amelyet az I. K. V. «befejezetlenül hagyott» és amelyről egyhangúan állapítják meg az ünnepi szónokok, hogy akadályául területi határok sohase szolgáljanak. A nemzetközi karakter, amelynek értékét Liszt abban látta kicsúcsosodni, hogy «a közös versenyben» elért eredményeket az egyes államok törvényhozásának rendelkezésére bocsássák, továbbra fenn legyen tartva, azonban csupán Franciaország barátai és hálás kreaturái körében.

Ennek a stilizált nemzetköziségnek megfelelően alakították meg az egyesület választmányát is, amelynek névsorában Carton de Wiart belga miniszter elnöklelt a francia és amerikai jogtudósokon kívül Olasz-, Lengyel-, Spanyol-, Csehország és Románia képviselői találhatók. E válogatottan megbízható kör-

nyezetben is gondoskodás történt Franciaország döntő befolyásának intézményesítéséről. Az óvatosság sohasem felesleges; politikai szempontokra épített tudományos egyesület alapjait valóban gondosan kell körülbástyázni. Az alapszabályok kötelezővé teszik, hogy az egyesület főtitkára és titkárai, valamint pénztárosa csakis francia nemzetiségűek közül választhatók. A vezető szerep tehát Franciaország számára szerencsésen biztosítva van; a nemzetközi törekvések elé nyomban sorompót lehet bocsájtani, ha azok meghaladnák a kíváncsatos határokat.

«A régi nemzetközi jogi egyesület meghalt» — jelenti ki a varsói egyetem képviselője, viharos tetszésnyilvánítások közepette — éljen az új egyesülés!»

Részünkről e kívánság és annak valóra válása között súlyos akadályokat látunk halmozódni. Lehet-e nemzetközi irányú egyesületet ily feltételek mellett alkotni? Az udvariasságnak elemi követelményeit is szem elöl lehetett tévesztetni s így meg lehet felekezni arról a nemzetről is, amelynek halhatatlan tudósa két évtizeden keresztül lelke volt a nemzetközi büntetőjogi egyesületnek. Azonban lehet-e remélni, hogy ily hatalmas jogterületnek teljes kikapcsolása mellett is nemzetközi szempontból értékes munkát végezhet az új egyesület. Ha talán éppen az a kellemetlen emlék feszélyezte Franciaországot, hogy Liszt Ferenc volt az egyesület eszméinek egyik legfáradhatatlanabb harcosa, hogy az ő genialitása valóban reányomta bélyegét minden jelentősebb munkálatra, úgy be kell látniok azt is, hogy az nem a porosz uralmi vágy, hanem a lángész hódító szellemi hatalmának természetes következménye. Vissza kell emlékezniök azokra az örökbecsű tanulmányokra, amelyekkel éppen Franciaország tudósai, Gautier, Leveillé, Drioux, Robin és mások törtek utat a határozatlan tartamú büntetések, a fiatalkorúak, a csavargók, a szokásos büntetések, a javíthatlanok osztályaival szemben alkalmazandó jogszabályok számára az egyes államok törvényhozásában. A tudósok nemzetközi együttműködésének, politikai szempontok által meg nem zavart, fénykoráról tanúskodnak az I. K. V. kiadmányai. Vissza tudja-e majd varázsolni ezeket az idöket az érdek láncával egymáshoz fűzött és az emberiség többi részétől elszigetelt államok csoportja? Vajjon a háborús évek annyira alkalmasak voltak a tudományok fejlesztésére, hogy Franciaország és érdektársai nyugodtan vállalkozhatnak az egész világ tudományos feladatainak saját körükben való megoldására.

A nemzetközi büntetőjogi egyesület újjáalakítása azonban minket is érint. Nem mintha elvárhattuk azt, ha a német tudósokkal való együttműködéstől eltekintettek az újjáalakulásnál, minket ennek dacára is bevonjanak munkájukba. Ez azonban keveset változtat ama tényen, hogy Magyarországnak közreműködése az I. K. V. munkálataiban mindenkor figyelmet érdemelt. Ha el is tekintünk attól, hogy az egyesület tagjai között már megalakuláskor Németországot kivéve, a mi jogászaink szerepeltek legnagyobb számmal, nem lett volna szabad elfeledni, hogy minden egyes kongresszuson a magyar jogászság képviselői kétségtelen tanujelét adták hozzáértésüknek. Illő lett volna visszagondolni arra, hogy az egyesület magyar csoportja már negyedszázad előtt megkezdte működését és pedig nem kisebb jogászok vezetése mellett, mint Csemegi Károly, Wlassich Gyula, Balogh Jenő, Baumgarten Izidor, vagy Edvi Illés Károly voltak. E nagynevű jogászaink működése pedig oly maradandó értéket jelent, amelyről a nemzetközi együttműködésben lemondani csak az ügy sérelmével lehet.

A párizsi alakuló közgyűlést az egyik kiküldött azzal a reményteljes szavakkal fejezte be, hogy ez a nap egy új korszak kezdetét fogja jelezni, az őszinte és baráti nemzetközi együttműködés korszakáért a büntetőjog történetében. Ha e reménykedés komoly és nem csupán tömjénezés a francia nemzet előtt, úgy mihamar el kell tüntetni azt a szépséghibát, amely nem csupán a nemzetköziség fogalmával áll egyenes ellentétben, hanem a tudományos egyesületet is megfosztja oly kiváló közreműködőktől, akiknek munkásságát a leglánglebb nacionalizmus sem pótolhatja.

Dr. Auer György.

A kegyelmezési jog és köteletség.¹

A bűncselekmény szűk körét ennek a cikknek a során helyettesíteni kívánom a társadalomellenes magatartás fogalmával. A bűncselekmény utógondolata ugyanis tényleges gonosztságot vagy legalább is minden körülmények között fennforgó rosszat jelent és nem azt a tágabb kört, amelyet büntetéssel sújt a civilizált népek kódexe, amelyre kifejezőbbnek tartom, ha társadalomellenes magatartásnak nevezem.

A társadalomellenes magatartás visszahatásaként jelentkezik a büntetés, amelynek jogosultságát a legkülönbözőbb módokon igyekszik igazolni a tudomány. (Abszolút, relatív és egyesítő elméletek.) Anélkül azonban, hogy ezekkel a tudományos elméletekkel foglalkoznánk, azzal, hogy előismerjük az államnak épen a társadalom érdekében a büntetéshez való jogát, éreznünk kell, hogyha az így van, akkor ez az államnak ép úgy kötelezése is.²

A társadalomellenes magatartás visszahatásaként jelentkező eredmény azonban nem minden esetben a büntetés.

A büntetés nem önmagáért meglevő valami s anélkül, hogy e rövid cikk keretében vitába akarnék szállani az abszolút elmélet tanaival, elképzelhetetlen minden társadalomellenes magatartás visszahatásaként egyedül elfogadhatónak a büntetést tartani. Még ha elfogadnók is Kant tételét, amely abban kulminál, hogy igazságos, miszerint az, aki büntetést követett el, az bűnhődjék, még akkor is kiállíthatja azt, hogy minden társadalomellenes magatartás, bűncselekmény, miként a magyar nyelv ezt oly tisztán kifejezi, gonosztság.

Az itt vázlatosan jelzett gondolat adja szerintem az egyedüli magyarázatát, hogy a büntetés jogosságába vetett hitünknek az evangéliumi felfogás még akkor sem vet gátat, ha nem fogadnók el a relatív elméletet, mert az evangélium megbocsátás alapja a megbánás érzete, amely egymagában kizárja a gonoszság igazi meglétét.

Visszatérve tehát eredeti gondolatmenetemhez, a társadalomellenes magatartást nem kizárólag kell, hogy a büntetés kövesse. Hiszen mindaz, ami a társadalomellenes magatartást az állam részéről követi, nem egy önmagában és önmagáért levő valami, hanem kizárólag a társadalom védelmének egyedül helyes eszköze. És itt ismét nem akarok vitába szállani — szűk lévén a tér, amely rendelkezésemre áll — a klasszikus iskolával, amely a megtorlás gondolatára helyezi a súlyt, miután én nem a tulajdonképeni bűncselekménnyel, tehát a gonosztsággal — hanem a társadalomellenes magatartással foglalkozom, azokkal a cselekményekkel tehát, amelyet esetleg szintén a büntetés követ, de csak akkor, ha a társadalom védelméért ez szolgálja.³

Ennek a célnak a szolgálatában pedig csak egyik eszköz a büntetés, amilyen eszközt képeznek a biztonsági intézkedések és amilyen eszközök egy külön csoportját képezi az én álláspontom szerint a kegyelem, amelynek egyik időrendi csoportja a pertörles.

¹ Ezt a tanulmányt hónapokkal ezelőtt befejeztem. Ez a magyarázata egyes ma már esetleg idejét múlt megjegyzésnek. — Ennek a tanulmánynak a megírása előtt újlag átlapoztam: Pikler: «A büntetőjog bölcselése», Tarde: «Kriminológia» és Vámbéry: «Büntetőjog» című munkáját.

² Valójában felállíthatjuk azt a tételt, hogy ha az állam nem gyakorolja büntetőjogát, amikor az szükséges, akkor ő követ el társadalomellenes magatartást, tehát az egyszerű szóhasználat szerint bűnt.

³ Ezt az engedményt tisztán a felesleges vita elkerülése végett teszem, nem hallgatva azonban el azt a határozott álláspontom, hogy még a bűncselekményt is csak ott követheti a büntetés, ahol az szolgálja legjobban a társadalom védelmét.

Miként a büntetés, ugyanúgy a kegyelmezés is nemcsak jog, de köteletség is.

A kegyelmezésnek, mint jognak igazolása úgy vélem felesleges, ez ma már szinte vitátlan elve a büntető tudománynak. S ha igen különböző indokokból, de azt elméletileg is igazoltnak veszi a tudomány. És úgy az összes külföldi, mint hazai kódexünk előismeri.

Rá kell ugyan mutatnunk, hogy e jognak vannak csekély számú elvi ellenzői (Beccaria, Filangieri, Kant, Bentham, Zacharia, stb., nálunk Lukács), de ennek az iránynak ép úgy ellentmond a történelem, mint az uralkodó felfogás.

Jelentősebb már a pertörles ellenzőinek álláspontja, akik szerint ez a beavatkozás az igazságszolgáltatás menetébe, míg egyrészt gyanút kelt, másrészt egészen önkényes (Binding, Gelb, Tittmann stb.). Ezt az álláspontot több állam kódexe részben vagy egészben magáévá is teszi.

Én különösen forradalmi időkben a kegyelmezést a maga legteljesebb körében érvényesítendőnek látom, miként azt ebben a cikkemben kimutatni kívánom.

A kegyelemnek, mint köteletségnek magyarázatául elegendő rámutatni arra, hogy ma már elfogadott tétele a jogtudománynak az, hogy a kriminalitás a társadalom normális életnyilvánulása s ha ezt okszerűen követi is a büntetés, mégis épen a büntetés okszerűségénél fogva szükséges lehet és szükséges is annak mellőzése és minden ilyen esetben felmerülhet a kegyelmezés szükségességére, amikor is az már nem jog, hanem köteletség.

Amiként bizonyos esetekben nem mellőzhető a társadalom érdekében a büntetés, épen így bizonyos körülmények között társadalmi érdeké válhatik a kegyelmezés, amikor is kötelezővé válik. A jog és köteletség fogalmának kiegészítő volta és egységessége adja a kegyelmezési köteletségnek legtermészetesebb magyarázatát.

A büntetés és kegyelmezés egyformán lényeges kellékei a társadalmi élet zavartalanságának. És ha magától értetődőnek tartjuk azt a hitet, hogy büntetni a társadalomnak nemcsak joga, de kötelezése is, akkor éreznünk kell annak a gondolatnak a helyességét is, hogy kegyelmezni nemcsak jog, de köteletség is.

Amiként a büntetés, ép úgy a kegyelmezés is nem cél, nem önmagáért létező valami, hanem a társadalmi együttélés lehetőségének eszköze. Hasonló a különböző orvosságokhoz s jaj annak az orvosnak (és nemcsak a betegnek), aki minden alkalommal ugyanazzal az orvossággal akar gyógyítani.

A büntetés és kegyelmezés egymást kiegészítő fogalmak, amelyek nemcsak egy ugyanazon talajból nőttek, de amelyek egyformán a reakciói a társadalomellenes magatartásnak. Büntetni vagy kegyelmezni, ez a kettős megoldás valójában minden társadalomellenes magatartás bírálatánál ott van. Ott volt ez a kettős megoldás az emberiség legősibb korában és minden bizonnyal előbb követte a bünt a kegyelem és csak később a büntetés.

A büntetésnek és kegyelmezésnek eme egységes voltából következik azután, hogy a kegyelmezés bünt (társadalomellenes magatartást) tételez fel és hogy célja hasonlóan a társadalom védelmére, ez pedig csak akkor következhetik be, amikor ezt az eredményt a büntetés már nem érheti el, vagy ha eléri is, vagy nem kielégítő módon, vagy nem az egyéni szenvedés legkisebb fokával.

Jól tudom, hogy ennek az elvnek sokban ellentmond a ma fennálló tudományos álláspont, amelynek a hiányossága azonban épen a mai forrongó időkben vált oly feltűnővé, amely annak megdőlését kell, hogy maga után vonja. A mai idők döngetik a büntetés céljaira vonatkozó összes elméleteket, mert helytelen az a vitátlannak tartott tétel, hogy «a büntetés célja a társadalmi rend fenntartása», nem a társadalmi rend fenntartásának egyik eszköze és folyton-folyvást változó eszköze a büntetés. Eszköz, amelyet addig és csak ott szabad alkalmaznunk, ahol és ameddig a társadalmi rendet a leghatékonyabban ezzel az eszközzel tudjuk megvédeni.

A büntetés sokban hasonlít a háborúhoz, de semmiben sem annyira, mint abban, hogy a háború, amely a társadalom, az egész állam védelmét volna hivatva szolgálni, annak feldarabolását eredményezheti. Így vagyunk a büntetéssel is, amely rosszul vagy rossz helyen alkalmazva nem hogy nem védi a társadalmat, de annak megbontására, a védeni kívánt rend felborulására, az újabb társadalomellenes magatartás meggátolása helyett, annak elősegítésére vezet.

Az utolsó évtized úgynevezett társadalom védelmének vizsgálata vezetett engem arra a megfontolásra, hogy a büntetés szigorúsága épúgy, mint enyhisége, de mindenesetre egyedülvalósága nem, hogy nem védte meg a társadalmi rendet, ami pedig az általános felfogás szerint a célja volt, hanem sokban előmozdította annak a felborulását.

Ezek a megfontolások vezetnek engem arra, hogy a társadalomellenes magatartás következményeként fellépő, a társadalom védelmét célzó eszközök között nem állhat a maga egyedülvalóságában a büntetés, hanem vannak idők és ilyeneknek látom én a maiakat is, amikor egy speciális eszközként alkalmazandó a kegyelmezés.

Előismerem, nem lehet a védelem általános eszköze a kegyelem, de igenis *vannak időszakok, amikor kódexszerű intézményként alkalmazandó a kegyelem, mint a társadalom védelmének leghatékonyabb eszköze.*

A kegyelmezésnek ez az intézményesítése igaz, hogy eltér attól az általános iránytól, amely a kegyelmezési jogot nem kiterjeszteni, de szűkíteni akarja, nem szabad azonban figyelmen kívül hagyni, hogy ezek az elvek egy szilárd társadalmi rendre és nem egy vesztett háborút követő forrongó időkre érvényesek.

Mielőtt azonban a kegyelmezési jognak a mai időkben és hazai viszonyainkra való alkalmazásával foglalkoznánk, szükségesnek látom egyrészt annak rövid történelmi ösmertetését adni, másrészt hazai jogunkban való kialakulását vázolni.

II.

Miként azt már fentebb említettem, a büntetés kialakulásával egy időben meg kellett lenni a kegyelmezésnek.

Az őskorban a család és törzsrendszerek idejében, mielőtt a család- vagy törzsfő büntetett, nyilvánvalóan megpróbálkozott talán épen a vérségi kapcsolatnál fogva, a megbocsátás eszközével; a család vagy törzs elleni vétséget, amelyben a mai társadalomellenes magatartás csirái lelhetők fel, eleinte nem a büntetés, hanem a kegyelmezés kellett, hogy kövesse; ez a gondolat, amely a családon belül ma is él, számtalanszor felszínre került a történelem folyamán, amikor az uralkodó ellen családjának valamelyik tagja lázadt fel. (Könyves Kálmán és Álmos esete.)

A kegyelmezési jog nemzetközi gondolata fellelhető már I. Ramszesz egyiptomi és I. Sziti khitii uralkodók között létrejött szerződésben, ahol a büntelen szökevényt és munkást visszaküldik a maga népéhez, de anélkül, hogy hazájának elhagyását bűnül róhatnák fel. «Akit így küldenek vissza, ennek tévedését ne róják terhére, ne pusztítsák el sem házát, sem feleségét, sem gyermekeit; ne öljék meg anyját; ne bántsák sem szemén, sem száján, sem lábain, egyszóval semmi vádat ne emeljenek ellene». (Marczali: Világtörténet I. 210. o.)

A megbocsátásnak, mint a kegyelmezés kérdésének etikai lényege és alapja jut kifejezésre Máté evangéliumának az adós szolgájáról írott példázatában, amelyet a mindig csak büntetni akaró állami hatalomnak nem szabadna elfelejteni s amelynek summázata, hogy «eképen cselekszik az én mennyei Atyám is veletek, ha szívetekből meg nem bocsátjátok, kiki az ő atyafiának az ő vétkeit». (18/35.)¹

A görögök történetében eleinte hiába keressük a kegyelmezés gondolatát, ők, akinek meg akartak kegyelmezni, azt felmentették.

Hasonlóan csak jóakarattal sorolhatjuk a kegyelmezés körébe azt a jellemző tény, hogy Fülöp korában a sarc neve, vagyis, amikor a lakosság kifosztásától elállottak, eunoia (kímélet és jóakarát) volt.²

A kegyelmezés vagy legalább is az enyhítés gondolata jut kifejezésre Solon törvényében is, ahol a vádlott, ha úgy látta, hogy ügye rosszul áll, önkéntes számkivetésbe mehetett,³ ezt a hagyományt a rómaiak is fenntartották. (Ciceró—Verres esete.)

A kegyelmezés fontosságának sokkal erősebb csiráit találjuk a rómaiak történetében, ami az egységes és állandó jogéletben és a magasabb állami életben kell, hogy magyarázatát lelje.

Ugyancsak a római hagyományokban lelhető fel a néphez

való fellebbezés eredete, mint amely a kegyelmezési, mint királyi jognak, kifejlődésére vezetett.

Császár története egyik igen erős bizonyítéka annak, hogy a társadalom védelme nemcsak a minden körülmények között való vérengzésben merülhet ki, az ő uralma kiáltó ellentéte a népvándorlással meginduló kornak, amelynek jelmondata lehetne Császáre Borgia híres elve «aki nem áll boszút, méltó arra, hogy mindig megsértsék».

Szent László és Kálmán e két nagy királyunk törvényeiből azonban arra következtethetünk, hogy nálunk a közönséges büncselekményekkel szemben is állandó gyakorlatként élt a kegyelmezés gondolata. Legalább is erre enged következtetni, Szent László törvényhelyeinek az a negatív rendelkezése, hogy «Magyarország főemberei megesküdték, hogy a tolvajnak sem nem kegyelmeznek, sem el nem rejtik» és Kálmán törvényének ez a rendelkezése, amely a templomba menekülő tolvajnak a testcsonkítást elengedi.

Külön kell kiemelnünk ebből a szempontból is Mátyás uralkodását, aki tényleges uralkodását kezdi azzal, hogy valamennyi ellene vétő magyar főúrnak megkegyelmez és a későbbi idők igazolták, hogy ebből kára nem származott.

Nincs kor, amely annyira mellőzendőnek tartja a kegyelmezést, mint a XVII. század, amelyből elég utalunk az osztrákmonarchia megalapításának korára, Ferdinánd uralkodására, aki különösen Csehországban a kegyelem és irgalomnak még a látzatát is kerüli.

Ez a szellem uralkodik az egyébként nyugodt angolok között Cromwell korában.

Cromwell halála utáni idők, mint tipikus forradalom utáni hangulat megnyilatkozásai a mi szempontunkból is igen tanulságosak.

Az angol nemzet visszafogadja a Stuartokat és megegyezik II. Károlyal. A híres bredai nyilatkozatában II. Károly kijelenti, «hogy meg akarja tartani a törvényt, igazságot szolgáltatni mindenkinek és kegyelmében részesít, kinek arra szüksége van és aki megérdemli. Ezért is teljes bűnbocsánatot ad mindenkinek, ki 40 nap alatt visszatér a hűségre, kivéve azokat, kiket a parlament kivesz az amnesztia alól».⁴

Az uralkodóban megvolt a hajlam és jóindulat a bredai pontok betartására, de ezt maga a parlament tette lehetetlenné, amikor könyörtelen szigorral járt el a mult ellentétes felfogását képviselővel. Így azután elmaradt a legjobb alkalom a királyi hatalom megszilárdítására és kiterjesztésére, ami pedig könnyen keresztülvihető akkor «ha forrongásban van a társadalom és a rend megmentése látszik szükségesnek».

Így azután II. Károly elmulasztotta az egyetlen alkalmat, amely a Stuartok megerősödésére vezethetett és szabadfolyást engedett annak a reakciónak, amely a Cromwelli idők ellenhatásaként lábrakapott. Egyik kiinduló pontja lett ezután, utóda Jakab idejében, aki ezt a bosszúálló és egyoldalú politikát csak még erősebben követte, ez a politika annak, hogy a Stuartok uralma Angliában végleg megszűnt.

Jakab elűzése után ugyanolyan helyzet állott elő, mint II. Károly visszatértekor. A forradalmi állapotot megszüntetni a forradalmi szellemet levezetni ismét az új uralom megszilárdulásának lényeges feltétele lett. Itt nyújt azután bőséges tanúságot a mai és a jövő idők Orániai Vilmos ténykedése ezen a téren. Ő «a nyugalom helyreállítására teljes amnesztiát indítványozott. Ezt a parlament nem fogadta el. Vilmos ezért feloszlatta a parlamentet, általános kegyelmet hirdetett».⁵

Íme a példája, hogy miként kell forradalmak után az új társadalmi rendet megszilárdítani, amelynek megalapozottságát és nyugvó pontra tértét eléggé igazolja az angol történelem.

Ennek a politikának követője, illetve ennek a gondolatnak a hívője volt a magyar történelem egyik legnagyobb alakja Bethlen Gábor is, aki már évtizedekkel előbb belátta, hogy különösen belső zavarokat lecsillapítani, társadalmi rendet megszilárdítani csak jóindulattal és a bosszúállás kikapcsolásával lehet. «Bethlen büszkén mondhatta magáról, hogy miatta egy nemesnek feje sem hullott porba. A szászokat, kik annyi keserű tapasztalat után sem szüntek meg az osztrák házhoz húzni, városaik visszaadásával,

¹ V. ö. Máté 27/15.; Mózes I. 41.; IV. 35.; Sámuel II. 9/7., 14/4., 19/18.; királyok 20/30. stb.

² Ma is jóvátételnek hívják!

³ Platon: «Sokrates védőbeszéde».

⁴ Marczali: Világtörténelem 9. k. 161. l.

⁵ Marczali: Id. m. 9. k. 197. l.

kiváltságaik elismerésével, munkájuk védelmével, a közbiztonság helyreállításával teljesen megnyerte, híveivé tette. Még nehezebb volt a katolikusok kielégítése. De ő, bármily jó protestáns volt, még erre is vállalkozott» stb.¹

A magyar szabadságharc leveretése utáni idők sokkal közelebb esnek a mai időkhöz, mintsem, hogy azzal részletesebben foglalkozni kellene. 1849–1867 közötti idők forrongása, csak természetes következménye volt az 1849-es idők bosszúálló politikájának, mit nem tudott elfelejteni az 1867 jún. 9-iki legfelsőbb elhatározás sem, amely megszüntette a politikai vádak vagy sajtóvétségek folytán hozott ítéleteket és a már elrendelt vizsgálatot.

Hogy Ferenc József minden kiváltsága mellett sem tudott osztatlanul bejutni a magyar nép szeretetébe, hogy évtizedeknek kellett eltelti, és egy Deák Ferencnek kellett jönni, amíg a szabadságharc után a társadalmi rend megszilárdult és a békés fejlődés megindult, az nagy részben annak a kegyetlen és megbocsátás nélküli politikának volt a következménye, amelyet nálunk 1849-ben az osztrák császári uralom folytatott.

Ila már most e vázlatosan felsorolt történelmi tényeket vizsgálat alá vesszük, akkor abból feltétlenül levonható az a következtetés, hogy igazán nagy uralkodó, akinek sikerült uralmát maradandóvá tenni, a társadalmi rendet megszilárdítani, az minden időkben a társadalom védelmének eszközeként alkalmazta a kegyelmet, a megbocsátást.

Míg, ha keressük a hosszantartó forrongások az állandósuló társadalmi zavarok okait, azok között mindenkori döntő erőként jeljük fel a vérengző, bosszúálló politikát. Gondoljunk Cromwell, Károly és Jakab uralkodására: az inkvizíciók visszahatásaként fellépő harmincéves háborúra, Karaffa vérengzését követő kuruc korszakra: a francia forradalom évtizedeire: a szabadságharcot követő hosszú évtizedekre és gondoljunk a világháborút követő immáron hat esztendőre úgy egész Európa bosszúálló politikájában, mint az egyes államokon belől megnyilatkozó feledést és megbocsátást nem ismerő magatartására, akkor ezt a tételt igazolva látjuk.

Úgy érzem ez a rövid, egyáltalában nem pontos és nem kimerítő történelmi kép meg kell, hogy győzzön mindenkit, hogy a *kegyelmezési jog a társadalom védelmének bizonyos adott viszonyok között sokkal fontosabb eszköze, mint a mindenáron való büntetés.*

III.

A kegyelmezés a multban hazai jogunkban egészen rendkívüli aktus volt s mint ilyen a király bírói hatalmának egyik utolsó emléke, amelyet alkotmányunk nemhogy kiterjeszteni, de állandóan szűkíteni kívánt.

Amíg királyaink legfontosabb ténykedése a személyes bírászkodás volt, addig a kegyelmezési jog természetesen nem alkalmazható ki. Mihelyt azonban az ügyek sokasága kizárja a személyes királyi bírászkodást rövidesen fellelhetjük a kegyelmezés gyakorlásának első nyomait.

Érdekes bizonyossága ennek Zsigmond császár és király kegyelemlevele «amelyet 1403-ban, miután Siklós várából kiszabadult, azoknak a hűtleneknek és lázadóknak adott, akik vetélytársának a bandériumát fölállíták és neki jogtalanságokat, károkat és hátrányokat okoztak».

Elismeri a király kegyelmezési jogát az 1405: V. tc. 2. és 4. §-a, amidőn kimondja, hogy «a gonosztevők méltó büntetéssel sújtassanak, fennmaradván mindazonáltal azokra nézve is a királyi fenségnek kegyelmi hatalma».

A kegyelmezési jog fennforgását, de egyben megszorítását juttatja kifejezésre az 1492-iki decretum 82. cikke, amidőn kimondja, hogy «akik szándékos és előre eltökélt emberölést követ el, minden kegyelem mellőzésével ugyanazon büntetéssel lakoljon».

A kegyelem fontossága és szükségszerű volta jut kifejezésre a Dózsa-féle felkelést követő egyébként a bosszúállás jegyében kelt 1514-iki decretum 14. cikkében, amidőn a következőket rendeli:

«Ámbár mindazokat a parasztokat, akik természetes uraik ellen fölkeltek, mint árulókat főbenjáró büntetéssel kellene sújtani, nehogy azonban annyi vér folyjon és a parasztság (amely nélkül a nemesség nem sokat ér) egészen kipusztuljon:

1. §. Határoztuk» — a vezetők és felbujtók kivégzését — de

¹ Marczali: Idm., 9. k. 219. l.

2. §. «A többi parasztok azonban miután a fentebb említett károkat és díjakat megtérítették és megfizették, személyükben sértetlenek maradjanak».

Az 1492-iki decretumot erősíti meg az 1563. decretum 63. cikke, míg a 64. cikk, amidőn «Miksa főherceg, most már király, összes adományainak, kegyelmeztetéseinek és beleegyezéseinek megerősítéséről» szól, egyrészt igazolja a kegyelmezési jog fenntartását, másrészt közvetve leszögezi, annak kizárólagos «királyi jog» jellegét.

A kegyelmezési jog megszorítására vonatkozó küzdelmet és a rendeknek e téren elért eredményét érdekesen világítja meg az 1655. évi decretum 26. cikke, amely kimondja, hogy a «gonosztevőket» meg kell büntetni «és hogy azoknak meg a parasztoknak, nem szabad megkegyelmeztetni» és miként az 1492: LXXXII. tcikk, ez a törvényünk is leszögezi, hogy az elhatározott gyilkosságot elkövetők királyi kegyelmet ne nyerjenek.

Az 1655: XXXVIII. tc. 5. §-a egyben újlag leszögezi a kegyelmezési jognak kizárólagos királyi jogi jellegét, amikor kimondja, hogy a «pallos joggal bírók a gonosztevőknek kegyelmet ne adhassanak».

Jogfejlődésünknek a kegyelmezési jog körüli kialakulását kodifikálja azután az 1715. évi I. decretum 3. §-a kimondván, hogy «a királyi felséget egyedül illető megkegyelmezési jog, annak legfelsőbb hatalma részére, mindenkori érintetlenül maradván», 48-ik cikkében büntetni rendeli «a gonosztevőket, szabadonbocsátókat».

A királynak ezt a kizárólagos kegyelmezési jogát azután megerősíti az 1848: III. tc. 7. §-a, kimondván, hogy «a kegyelmezés jogának gyakorlata, mindig az illető felelős magyar miniszter¹ ellenjegyzése mellett, egyenesen Ő Felségét illeti».² Ma is érvényes szabályként mondja azután a 35. §., hogy «az elmarasztalt miniszterre nézve a királyi kegyelmezési jog csak általános kibocsátás esetében gyakorolható».³

A kegyelmezési jog terén újabb megszorítást jelentett az 1920: I. tc., amelyek 13. §-ának első bekezdése szerint a kormányzót a királyi hatalomban foglalt jogok alkotmányos gyakorlása s ekként a kegyelmezési jog megilleti, mégis utolsó bekezdésében kimondja, hogy «általános kegyelmet csak törvény adhat».

A mi szempontunkból egyébként ez jelentéktelen, mert nem az a fontos, hogy a kegyelmezést ki gyakorolja, hanem hogy, ahol az szükséges, gyakoroltassék.

Ezt a megszorító rendelkezést módosítja az 1920: XVII. tc. 3. §-a kimondván, hogy «az 1920: I. tc. 13. §-ának utolsó bekezdése hatályát veszti és helyébe a következő rendelkezés lép».

«A kormányzó általános kegyelmet is adhat, annak azonban, akit az 1848: III. tc. 32. §-ában vagy az 1870: XVIII. tc. 9. §-ában meghatározott cselekmény vagy mulasztás miatt vontak felelősségre vagy ítélték el, kegyelmet csak törvény adhat».

Mint látjuk tehát végeredményében a kormányzó kegyelmezési joga a koronás királynál csak annyiban szűkebb, hogy a felelősségre vont minisztereknek és a számvevőszék elnökének kegyelmet még általános amnesztia esetén sem adhat.

A kegyelmezési jog gyakorlásának mikéntjét, mint alaki rendelkezést feleslegesnek tartom ismertetni.

(Bef. köv.)

Dr. Vészi Mátyás.

Állag és jövedelem.⁴

Lássuk már most először a jövedelem, azután pedig az állag terheit.

A) A jövedelem terhei.⁵

1. A jövedelem létrehozásának költségei. Mint ahogy fentebb foglalkoztam a jövedelemnek, most foglalkozom a költségnek a fogalmával is. Amint jövedelemnek a rendszeresen ismétlődő bevételeket, úgy költségnek is az időszakonként rendszeresen visszatérő kiadásokat tekintjük; a többi kiadásokat, így különösen a beruházásokat, már nem számíthatjuk a költségek közé.

¹ 14. §. f) pontja értelmében az igazságügyminiszter, ugyanígy rendelkezik a Bp. 500. §-a.

² Ezt a rendelkezést az 1880: XXXVII. tc. érvényében hagyja.

³ Ezt a rendelkezést az 1870: XVIII. tc. 10. §-a az állami számvevőszék elnökére is kiterjeszti.

⁴ Az előbbi közl. I. a 11–12., 14., 15. és 16. számban.

⁵ Petrazycky I. 150–167.

Látjuk tehát, hogy a most tárgyalt szabályok — mondhatnók, negatív előjellel ellátva — teljesen megfelelnek a jövedelemre felállított szabályoknak.

Az előbb rámutattam arra, hogy a jövedelem visszatérési időszakának leghosszabb tartama rendszerint a gazdasági év; kivételesen jövedelemnek ismerünk el ennél az időszagnál hosszabb időközben visszatérő bevételt is. Költségnek is az egy éven belül visszatérő kiadás számít. Vannak kiadások, amelyek rendszeresen térnek ugyan vissza, de egy évnél hosszabb időközökben (elhasznált gépek pótlása); ezeket azonban mégsem minősítjük költségnek, vagyis itt más az álláspont, mint a jövedelemmel szemben. Mégis megvan arra a mód, hogy az ily kiadásokat több év jövedelme között felosztva a jövedelemből fedezzük: erre szolgál a *leírás és e tartálékoldás*. (L. ezekről alább B) 1. alatt.) Költségnek számít esetleg nemcsak a visszerthes, hanem az ingyenes kiadás is. A Gy. T. 20. és 113. §-ai érvényesnek ismerik el a szokásos alkalmi ajándékokat; a társulati adótörvény 14. §-ának 4. pontja szerint az újévi ajándékokat és az üzlet érdekében adott egyéb ajándékokat a jövedelemből le lehet vonni. A jövedelemadótörvény alkalmazása körül kifejlődött praxis azonban a szokásos alkalmi ajándékok levonását nem engedi meg (jövedelemadótörv. 14. §. 2. p., Közig. bíróság 2377/1916. Ordo jövedelemadótörv. kiadás 99. old.).

A tiszta jövedelem kiszámításának módja a jog számos ágában lehet releváns, a kérdéssel azonban főleg az adójog szabályai foglalkoznak. Az egyenesadók általában a tiszta jövedelem után járnak; ennek kiszámítása pedig úgy történik, hogy a bruttó jövedelemből levonjuk a költségeket. I. a jövedelmi adóra nézve az 1909:X. tc. 12. §-ának 1. és 2. pontjait, az általános kereseti adóra nézve pedig az 1922:XXIII. tc. 11. §-ának 1. és 4. pontjait. A társulati adótörvényből ily általános rendelkezés hiányzik; arra nincs is szükség, mert a társulati adó kivételének alapja: a mérleg, ahol a költségek a jövedelmet csökkentő tényező gyanánt amúgyis szerepelnek és ezért a törvény csak a vitássá válható kérdéseket dönti el. (Pl.: 14. §. 4., 15. §. 1. p.) Az adóknak költség gyanánt való levonásáról l. pl. 1909:X. tc. 12. §. 5. p.

Egy másik jogszabály, ahol az állag és jövedelem terheinek különbözősége jelentős, az, hogy abban az esetben, ha a jövedelmet más jogosult élvezi; mint az állagot¹ a jövedelem terheit a jövedelem jogosultja visel. Abban az esetben, ha a jövedelemnek nem teljessége illeti a jogosultat (a használat, lakás szolgálma, bérlet, szemben a haszonbérlettel) ott ez a szabály vagy egyáltalán nem vagy csak korlátozott mértékben alkalmazható; az apa és az anya, akiket a jövedelem *feleslege* illet, a jövedelem terheit azért nem viselik, mert addig nem is kapnak semmit, amíg teher van. Az alaptételt magát a szokásos rendszer a haszonbérlet vagy a haszonélvezet fejezetében említi meg (l. pl. Bsz. 540., 543., 1285. §-ai, B. G. B. 582., 1040—1047. §-ai) a római jog a dos fejezetében foglalkozik vele; kétségtelen, hogy ez a szabály sokkal tágabb körben releváns: minden oly jogviszonynál, amelynek tárgya jövedelmet hozó vagyon. (L. pl. Bsz. 54., 55., 1972. §-ai B. G. B. 2378. §.) Az utóbbi szakasz igen röviden és tömören foglalja össze pár szóba az egész anyagot: «Dem Verkäufer» (az örökség eladójának) «verbleiben die auf die Zeit vor dem Verkaufe fallenden Nutzungen. Er trägt für diese Zeit die Lasten, mit Einschluss der Zinsen der Nachlassverbindlichkeiten. Den Käufer treffen jedoch die von der Erbschaft zu entrichtenden Abgaben, sowie die ausserordentlichen Lasten, welche als auf den Stammwert der Erbschaftsgegenstände gelegt anzusehen sind.» Hogy valamely kiadás melyik kategóriába tartozik, néha nehéz kérdés lehet; a felek sokszor szerződésileg szabályozzák. Tipikus példák lesznek a biztosítási díj (Bsz. 543. §.), az adók kérdése. Az adók és már közterhek viseléséről l. pl. Bsz. 545. §., B. G. B. 1047. §. Egyes köztartozásokért nem is felel más, mint

¹ Állag élvezője: ez, akinek várománya van arra, hogy valamikor ő fogja húzni a jövedelmet is; a tulajdonjog örök, a jövedelem húzását biztosító jog nem az. Az állag élvezője néha voltaképp részben élvezi a jövedelmet is. Ingatlan haszonbérbeadásánál *jövedelmet* húz a haszonbérbeadó, épúgy mint a haszonbérelő, mindketten helyes kalkuláció mellett összesen annyit, amennyit a jövedelmet korlátlanul élvező tulajdonos húzna. Az állag élvezője ez esetben gazdaságilag tehát jövedelmet is húz a dolog bírásából, tehát az állag élvezete ilyenkor nem csupán a pusztá várományt jelenti.

maga a jövedelem (l. az 1920:XXXIV. tc. 23. §. 8. bek. a haszonélvezeti szolgálat megszerzéseért járó illetékre, ugyanazon törvény cikk 125. §-ának 3. bekezdését valamely javadalmas illeték-egyenértékére nézve). E két törvényhely közös alapfogolata, hogy jövedelemnek az állagtól elkülönített élvezetért vagy megszerzéseért járó illetékért csak a jövedelem és nem az állag felel. Néha a bírói gyakorlat egész aprólékosnak látszó részletek tekintetében teljesen kialakult. Például: Ha a haszonbérelő szerződésileg magára vállalja a bérleményt terhelő adók viselését, őt terheli a jövedelem- és vagyonadó is. (Mjog Tára II. 31. és 101. sz.)

2. *Kamatartozások.* A haszonélvező, a haszonbérelő viseli a törlesztési kölcsönök kamatait, a tőketörlesztő részletek a tulajdonost terhelik; a Bsz. 545. §-a szerint a tőketörlesztő részletek is a jövedelem terhei. A kamatokra vonatkozik még: Bsz. 55. §. 4. p. 1972. §., B. G. B. 1047., 1088., 1089., 1529., 1386., 2379. §-ai, Kúria P. V. 6437/1918., Mjdt. XII. 83. eset.) Az utóbbi döntés szerint a közszerzemény kiszámításánál nem számíthatók fel teherként az örökhagyó halála után lejárt és kifizetett adóssági kamatok, mert azokat a hagyatéki vagyon használatában levő örökösök kötelesek a hagyatéki vagyon jövedelméből kifizetni. Adószempontból is le lehet vonni a tiszta jövedelemből a kamatokat (1909:X. tc. 12. §. 7. p., 1922:XXIII. tc. 11. §. 5. p.).

3. *Más magánjogi címen alapuló és a jövedelmet terhelő tartozások.* A B. G. B. 1088. §-a szerint ezek alatt azokat a visszatérő szolgáltatásokat kell érteni, amelyek rendes gazdálkodás mellett a jövedelemből kerülnek ki. Ugyanezeket a momentumokat emeli ki a B. G. B. 1386. §-a, amely szakasz szerint ide értődnek a törvényes tartási kötelezettségből eredő szolgáltatások.

A jövedelemadótörvény 12. §-ának 7. pontja általában «magánjogi címen alapuló terhek»-ről beszél; külön megemlíti a haszonbéréket és a kegyúri terheket.

4. *Az átruházó tartása, ha azt a szerző fél elvállalta, első sorban az átruházott vagyon jövedelmének és csak ha abból nem telik ki, akkor az állagnak a terhe.* (L. fent II. 6. alatt.) Minthogy ebben az esetben az állag és a jövedelem egy kézen van, a körülmény csak annak megállapítása szempontjából fontos, vajjon az átruházás ingyenes vagy visszerthes; visszerthes csak az, amely az állagot, nem pedig a jövedelmet terheli. A kérdés tehát csak retrospektív, nem pedig prospektív szempontból jelentős.

5. *Veszteségek.* A veszteségek lehetnek az állag és lehetnek a jövedelem veszteségei. A veszteségnek csak az a része vonható le az adóköteles jövedelemből, amely az adótárgy jövedelmére, nem pedig magára az adótárgyra (helyesen: a [törzsvagyonhoz tartozó] vagyontárgyra) esik (jövedelemadótörv. 12. §. 4. p., közig. bíróság 1166/1916., Ordo jövedelemadótörv. 91. old.). Ilyennek tartja a judikatura az üzleti felszerelésekben és árukban esett tűzkárt (23,922/1916. u. o. 92. old.); viszont az épület leégése a vagyon vesztesége (27,371/1915. u. o.). Az üzleti veszteségek közül csak az előző évek vonhatók le, a régebbiek nem (jövedelemadótörv. 12. §. 4. p. kereseti adótörv. 11. §. 3. p., társulati adótörv. 14. §. 1. p.). A korábbi veszteségek épúgy az állag veszteségeivé válnak, mint ahogyan a korábbi évek megmaradt jövedelme állaggá válik; a veszteséget mégis egy évvel tovább tartja a törvény a jövedelem rovatában nyilván, mint a nyereséget. A gondolat az, hogy régi veszteségeket az állagból szokás rendezni, mert nem lehetséges elintézésüket addig elodázní, amíg a jövedelemből kapja őket vissza az adózó, ha ez túlsokáig tart.

(Folyt. köv.)

Dr. Vági József.

Jogirodalom.

Magánjogtan. Írta: dr. Balla Ignác, budapesti ügyvéd.

A monoton gépies szavak mögül meleg líra érzik. Ez az átgondolt könyv átértett könyv is. Kemény tusakodó, nem áhított munka után fennmaradó rövidke pihenőből ellopott órák terméke ez a könyv. Praktikus célzata ellenére is csupa idealizmust sugároz ez a munka, a szeretetét, az ismeretterjesztés, a felvilágosítás papi hivatottságot érző igyekezetét. Minden rokonszenvünk a szerző, aki «In inopportuno tempore» az elszánás nagy erejével végiggondolta és megírta ezt a könyvet.

Kosztolányi verseskönyvét: «A szegény kis gyermek panasza»-it juttatja emlékezetünkbe ez a könyv. Az egyetem padján ülő, a könyvtár asztalán olvasó diák elégedetlensége csapódott le ebben a könyvben. A cupida inventus legum korának kritikája

ez a hivatalos tudományról; minden impulzusát a diák évek adták és az érett jogász a saját fiatalságától öröklött ötlethez a kidolgozást szolgáltatta. És rögtön hozzá is tehetjük a fiatalsággal szemben ellágyult kritikusnak az érett jogász ellen fordulón ridegre vált ítéletét: ami ebben a könyvben az értékesebb, az a fiatalos, lázadó koncepció, az újnak, jobbnak mohó keresése.

A könyv gyökere a szokásos jogtanítás pedagógiai értékével való elégedetlenség. A szerző úgy érzi — s nagy részben igaza van — hogy idegenül ütődik a kezdő jogász koponyájához a jogi tanítás, amely minden addigi ismeretével való kapcsolat nélkül, egy megmerevült jog holt rendszerével közeledik hozzá. Új rendszert, a jogtól ugar koponyának könnyebben hozzáférhető áhít ez a könyv, amely azonban két alig összeegyeztethető célt kíván szolgálni. Az egyik cél, amit szerénységből teljes nyíltsággal nem vall be a szerző, tán, hogy maga előtt is elhomályosítja a reá várakozó feladat nagyságát: egy új, a modern viszonyokhoz jobban símuló, fejlett gazdasági életünk szükségleteihez szorosabban tapadó rendszer, megalkotása; a másik cél: az anyag pedagógiai megmunkálása, a szerzett ismereteknek elkövetítése. Ezt a két célt a szerző szubjektív érzése köti össze, az a hit, hogy a saját látása szerinti ismereteket plántálja tovább. De a szubjektív egység ellenére ellenmondó és alig összeférő ez a két cél. Az első a forradalmár újító lelkéből fakad, a másinak hivatásából folyó kötelessége: az általánosan elfogadotthoz való ragaszkodás. Ez az ellentét az előszóból kivehetően ott élt a szerző tudatában is, de mint minden olyan gondolat, amely az eredményes munkának gátló képze, kényszerűen összesorvadva egy minimumra.

Mi az a pozitívum, amit ez a könyv nyújt? Azt lehetne mondani, inkább program, mint a program megvalósítása. A programot szerencsés kézzel, világosan tünteti fel az előszó. Kiindulva a római jog rudimentár jellegéből, mai emberre sok vonatkozásban értéket nem jelentő történeti emlékekből, megállapítja a római jognak mint bevezető jogi studiumnak pedagógiai alkalmatlanságát. Ehelyett bevezetőként a jelentősebb élő jogrendszerekre támaszkodó instituciót akar nyújtani.

Az anyag beosztása a következő: Bevezető tanok; általános rész, személyi jogok, vagyoni jogok és függelék. Ez utóbbiban az örökjogot tárgyalja. A könyv felépítésének ez a külső váza — az örökjog függeléként való tárgyalásának exotikumától eltekintve — nem jelent a szokásos szemléleti módtól alapos eltérést. A részletes tárgyalás során a csoportosításban, az egyes szabályok megvilágításában már jóval több az eredeti ötlet. Nincs meggyőző ereje az örökjog «függelék» tárgyalásának. Az örökjog a szerző rendszerében úgy lóg, mint a kezdő színész keze, amit nem tud hová tenni. A rendszeri merész újításokat valószínűen a könyv pedagógiai célja fojtotta el, egyik következtetésül a könyv két kiindulásának fentebb említett ellenmondásának. Föltétlen értékét jelenti a könyvnek a szerzőnek csodálatos készsége a szabályok értelmének felfedezésére szolgáló példák inventiozus felsorakoztatása. A sok kitűnő, a pedagógiai megismertetés célját nagyszerűen szolgáló példa mintájaként megemlíthetjük a földolog, mellékdog, alkotórész és dologösszesség megmagyarázására felhozott szobor példát. (61. l.) Egészében is érdeme a könyvnek világos könnyed nyelve, amelyet csak itt-ott vált fel gyorsan muló nehézkesség.

Pedagógiai értékei ellenére is meg kell állapítani, hogy a könyv, nem a szerző, de kulturális viszonyaink hibájából célt tévesztett vállalkozás. Tankönyvnek nálunk a hivatalos állás ad népszerűséget, elterjedtséget. Nehezen találja meg az ilyen könyv az utat ahhoz az olvasóhoz, akinek szánta. A kritikus feladata és elégtétele, hogy ezt az összetalálkozást előmozdítsa, megkönnyítse. De jó és hasznos szolgálatot teljesít ez a bevezetőnek szánt könyv a diákevek tanulmányai után a gyakorlati életbelépő kezdő jogásznak, mint összefoglalás.

Reá kell azonban mutatni a könyv néhány hibájára, amely épen tankönyvnél, amelynek sokkal nagyobb mértékben kell a csálhatatlanság tekintélyével fellépni, kerülendő lett volna. Így a megbocsátást, ami egyoldalú ügylet, neutrális cselekményként tanítja, ugyanígy a hiányról való értesítést. (71–72. l.) A megbocsátás történhetik ugyan per factum concludens, amikor vitatható, van-e ügylet, de az értesítés mindenképpen ügylet. Nem teljesen tiszta az egyoldalú ügylet és egyoldalú szerződés fogalmi elkülönítése, amik inkább összefolynak. (84. l.) Az ajándékról is úgy beszél, mintha azt egyik fél (nyilván az ajándékozót értette

a szerző) «létesítené». (83. l.) Az ajándék létesítéséhez jogilag hozzátartozik az elfogadás is. Túlhajtott dogmatizálás, amikor a nem esedékes követelést várományi rangra süllyeszti le. (36. l.) Ellenben örömmel láttuk annak a hangoztatását, hogy bérlet, haszonkölcsön, letéti szerződés abszolút dologi jogokhoz vezetnek, (7. l.) amiről a kötelmi jog eldologiasodása néven egyik jogászegyleti felolvasásomban megemlékeztem. A részletes tárgyalás során «a használati jogok» itt vallott egységéhez hűtlenné vált a szerző és külön tárgyalja, a mai általános felfogásnak téve nyilván engedményt, a dologi jogi s kötelmi jogi alapon használati jogokat. Érdemes munkát végzett a szerző, akinek könyvét szeretettel ajánljuk az érdeklődők figyelmébe.

Dr. Beck Salamon.

Szemle.

Vadász Lipót

harmonikus egyénisége a jog és a politika mai diszharmonias környezetében mint egy kialudt csillagzatnak, a régi Magyarországnak enyhén világító emléke vonult meg. Művésze volt a szónak és gondolatnak, élő hirnöke a szép, jó és igaz egységének, aki a megértés bölcsészetének tiszta fényében — mint Addison Cato-ja: *in calm lights of mild philosophy* — látta és tükrözte a világot, amelyben egykor élt. Szinte maga is anakronizmusnak érezte létét az erőszak és a gyűlölet tobzódásában, ahol a szavak kifejező erejével ragyogóra csiszolt gondolatainak nem kelhetett visszhangja. Halkan tűnt el közülünk, a muló nyárnak utolsó napsugaraival, mint amily halkan és előkelően szerepelt a magyar közéletben. Trianon Magyarországon, amelyen helyét nem találta, üres maradt utána, csak egy kis melegséggel lett kevesebb azok szívében, akiknek tiszteletét szeretettel viszonzta. És mert mint vérbeli humanista sokakat szeretett, sokak érdektelen tisztelete jutott osztályrészül.

Midőn közel egy évtized előtt, a világháború véres viharában, e lap életének félszázados emlékét ünnepelte, Vadász Lipót üdvözlő írásában vatesi bölcsességgel tűzte ki a háború utáni magyar jogászság céljait: «Meg kell figyelnie és meg kell értenie a békében új életre pezsdülő, új és nehéz feladatokra hivatott, az eddiginél *több lelki disciplinát és több munkát* igénylő organizációt. A szervezkedés nagy problémáinál meg kell keresnie és meg is kell találnia a nagy összefüggéseket jogok és kötelességek, jogalkotás és jogalkalmazás közt, az *egyes* és az *egész* jogainak védelme közt.» Alig lehetne tömörebb szavakban kifejezni azt a nagy jogász problémát, amely az individualizmus és a kollektívizmus kiegyenlítésében a jövő nemzedékre vár és amelynek megoldásához valóban a lelki fegyelem és kötelességtudás oly mértéke szükséges, aminőnek Vadász Lipót eleven mintaképe volt. Ezt hozta magával a vidéki ügyvéd szürke életéből a politika zajos porondjára, ezt váltotta valóra a háborús idők államtitkárságának nehéz helyzetében, ez töltötte el valóját, midőn élete utolsó napjaiban a tépelődő kérdés toltult ajkaira: vajjon megtette-e kötelességét?

Advocatus advocatorum-nak nevezte Vadász Lipót önmagát, midőn a temesvári ügyvédgyűlésen, mint államtitkár az ügyvédi érdekek védelmének szükségét hirdette. De advocatus advocatorum volt a szónak másik értelmében is: a kötelesség eszméjében testesítette meg az ügyvédség eszményét és így él emléke közöttünk, mint az ügyvédek közt kimagasló ügyvédé. Ha az igazi tehetséget jellemző szerénység, ha az öndicsérettől irtózó finomult ízlése megengedte volna, *Martialis* ügyvédének szavai jellemezhetnék az elismerést, amelyből a jogásznak, a politikusnak, az ügyvédnek, de mindenekelőtt a melegen érző embernek része volt:

Sic fora mirentur, sic te palatia laudent,
Excolat et geminas plurima palma fores.

E megérdemelt pálmák öröközdje szeliden hajlik a frissen hantolt sirhalomra, amelyben a jog és az élet igazlelkű esztétája örök álmát alussza.

— **Mezei Mór** hatvan esztendővel ezelőtt szerezte meg ügyvédi diplomáját. Ebből az alkalomból a budapesti ügyvédi kamara következő levelet intézte a jubilánshoz:

«Ma hatvan esztendeje folytatod a *mi* hivatásunkat. Hatvan esztendeje szolgálod a jogot, a becsületet, a szabadságot, a hazát. Hatvan esztendeje táplárod eszednek lángjával, lelkednek lobogásával a magyar ügyvéd eszményeinek oltárán az örök tüzet. Hatvan esztendeje adod példáját annak, hogyan kell a nemzeti és az egyetemes emberi törekvéseknek összhangjával haladást és kulturát teremteni. Hatvan év előtt lettél ügyvéd, amikor területben négyfelé történ a császári abszolutizmusnak jármát nyögtük, de derengt már a nemzetnek ébredése, elsősorban a jognak terén. Okleveledet már ismét a magyar törvény adta, de a gyakorlathoz az engedélyt császári kegytől kellett kieszközölnöd. Hatvan év alatt együtt munkálva, küzdve, boldogulva megélted honunknak ragyogó emelkedését, hogy hatvan boldog év után részese légy egy dicsőséges harc végeként elkövetkezett gyászos lebukásnak. Hatvan évvel korosodva, de töretlen hittel és meg nem fogyatkozott erővel ma újból a mélyek mélyén fáradozol velünk, hogy ismét a magasságokba emeljük a négyfelé tört nemzetet. És ismét a jog az a tér, amelyen az alapvető munkát végezzük. Hatvan esztendő szépségesen bánatos, mert öntudatban és előismerésben méltó, de utolsó kifejlésükben gyötrelmes küzdéseinek fáradhatatlan nagy munkását a jelen évfordulón avval a kívánsággal köszöntjük: érd meg újból a régi ragyogást, a jognak diadalát, a magyar nemzetnek egységben és szabadságban dicsőséges feltámadását! Vén szolgádat csak akkor bocsásd el, Istenünk! Addig is fáradj és munkálj velünk ép lélekkel és testtel nagy kartársunk, bátyánk, barátunk és büszkeségünk! Budapest, 1924 augusztus 5. A budapesti ügyvédi kamarán.

Mezei Mór következő levélben válaszolt az ügyvédi kamarának:

«Vettem azt a levelüket, melyet abból az alkalomból voltak kegyesek hozzám intézni, hogy hatvan év mult el azóta, hogy ügyvédi tevékenységemet megkezdtem. Mély meghatottsággal fogadtam ezt a rendkívüli, ezt a példátlan kitüntetést, melyre érdemet semmiképen sem tettem. Mert most sem ismerhetem el azt, hogy érdem volna az, hogy nem siettem meghalni. Nem fogok elbizakodni. Nagyon tudom, hogy én ma már nem vagyok képes akár a kamarának, akár szeretett kartársaimnak bármilyen szolgálatot tehetni; mégis kérem, engedjék meg, hogy ennek az ügyvédi kamarának szerény tagja maradhassak. Mint ennek a kamarának tagja töltöttem életemet, mint ennek a kamarának tagja óhajtok az élettől búcsút venni. Nagyon kérem, hogy azt a jóakarató rokonszenvet, melynek most oly rendkívüli lekötőző módon kifejezést adtak, nekem továbbra is meghagyni kegyeskedjenek. Fogadják mélyen érzett őszinte hálámat ezért a meg nem érdemelt rendkívüli kitüntetésért, melyben részesíteni kegyeskedtek. Vagyok és maradok, tisztelettel és szeretettel hű kartársuk Mezei Mór s. k.»

— **Valorizáció.** 1. A fellebbezési bíróság marasztalta a *Máv.-ot* előre kifizetett vételár visszatérítésében és kártérítésben. Felperes felülvizsgálati kérelme folytán a Kúria az említett összegeknek valorizált megfizetésére kötelezte a *Máv.-ot* a következő indokolással: «... ebben az esetben a m. kir. államvasutak alperes a felperessel megkötött vételi ügyletben kizárólag magánjogi alanyként szerepel, tehát ezúttal az 1923:XXXIX. tcikk 8. §-ának a m. kir. államvasutak bizonyos ügyleteit az ebben a törvényben előírt késedelmi kárpótlás alól mentesítő rendelkezése a felperes valorizálási kérelmének teljesítését ki nem zárja, s ekként a peres felek között fennálló jogviszonyra az általános magánjog szabályait kell alkalmazni». (P. IV. 4898/1923.)

2. A cseh koronában való marasztalásra irányuló kérelemben, mint nagyobbban bennfoglaltnak jelentkezik a valorizált magyar koronához való kisebb terjedelmű igény. (P. IV. 5590/1923.; ugyanígy P. IV. 5518/1923.)

3. Zsákok természetben visszaadására irányuló kérelemben, mint nagyobb terjedelmű igényben a valorizációra irányuló igény bennfoglaltnak tekintendő. (P. IV. 3472/1923.)

4. Felperes eredetileg szállítást követelt, a perfelvételi tárgyaláson azonban keresetét úgy módosította, hogy nem-szállítás esetén alperes a vételárát fizesse vissza. A Kúria a szállításra irányuló kérelmet elutasítja, de az előre lefizetett vételár valorizált megfizetésében marasztalja alperest; a valorizálás azonban csak a módosított kérelem előterjesztésének időpontjától kezdve tör-

ténik, mert ezen időponttól kezdve estek alperesek a vételár visszafizetése tekintetében indokolatlan késedelembe. (P. IV. 4782/1923.)

5. Alperes a fellebbezési tárgyaláson visszakinálta a felvett vételárelőleg eredeti összegét, amely akkor — mivel a pénz értékében azon időben nem állt be változás — érték tekintetében is megfelelt az általa felvett összegnek. Felperesnek az a ténye, hogy ezt minden jogos indok nélkül visszautasította, hitelezői késedelemnek minősül s kizárja azt, hogy a felperesnek visszajáró vételárelőleg összege valorizáltassék. (P. IV. 4890/1923.)

6. Felperes kikötötte, ha a kereseteivel azonos cséplőgépkészlet ára 1922 június havában a szerződés kelte idejében volt áránál több lenne, alperes 1922 október 1-én az 1922 júniusban érvényben levő ár $\frac{2}{3}$ -részét, tartozik fizetni a kikötött kisebb összegű részlet helyett. Alperes a kisebb részletről a szerződés kötésekor fedezeti váltót adott s azt esedékességgel felperesnek kifizette; felperes ezt az összeget felvette s csak több, mint két hónappal később hívta fel alperest annak a különbözetnek a megfizetésére, amely az illető árú árában időközben bekövetkezett. A Kúria felperes valorizációs igényét elutasította, mondván: «az ebben az irányban kifejlődött bírói joggyakorlat szerint a valorizációs igény megalapozásához nem elég az adós egyszerű fizetési késedelme, hanem további előfeltételként szükséges a késedelmet meghaladólag tanúsított vétkekesség is. Ily vétkekesség azonban az alperes terhére a jelen esetben meg nem állapítható, mert a felperesnek a kereseti cséplőkészlet értékének időközi emelkedését tartalmazó levélbeli közlését az alperesre kötelező nyilatkozatnak tekinteni nem lehet, amennyiben bírói megállapítás volt szükséges a peres felek közti vita folytán ahhoz, hogy a korona értékének romlására tekintettel a kereseti árú ára a kérdéses időben mily összegnek felelt meg; következőleg alperest terhelő vétkekesség hiányában a felperes által támasztott valorizációs igénynek jogszerű alapja nincs». (P. VII. 6395/1923.) (Aggályos, mert szerződési kikötés volt a valorizálásra.)

— **A német valorizációs rendelet.** A f. év febr. 24-én a német bir. Reichsgesetzblatt egy adórendelet keretében, az ú. n. 3. Steuernotverordnung-ban rendezte a valorizáció kérdését, amelyet azóta úgy a hitelezők, mint az adósok részéről számos támadás ért. Ezen rendezés általános jellegét dr. Karl Wahle (Das Valorierungsproblem 1924) a következően jellemzi: «Die herrschenden Kreise des Grosskapitals und der Grossindustrie, also die Schuldnerkreise kat'exochen konnten die Aufwertung der Schulden zwar nicht völlig verhindern, sie haben sie aber möglichst schmerzlos gestaltet». A rendelet intézkedései a következők: Jogviszonyokból eredő követelések, amelyek a jelen rendelet életbe lépté előtt keletkeztek és «Reichswährung»-ban (márkában) kifejezett összeg fizetésére irányulnak, amennyiben oly vagyonelhelyezésről van szó, amely a valutaesés folytán elértéktelenedett, a 2—11. §-ok szerint felértékeltetnek. Nincs helye felértékelésnek, ha a megmaradó (a tényleg fizetendő vagy fizetett) aranyérték az eredeti aranyárakösszeg 15%-át elérte vagy túlhaladta (1. §. 1. bek.). — Vagyonelhelyezésnek számítandók 1. jelzálogtartozások, dologi terhek, jelzálogjoggal biztosított követelések; 2. járadékok; 3. záloglevelek, akár ha a hitelezőt megilleti a zálogjog vagy csőd esetében a külön kielégítés, akár nem, továbbá hasonló természetű járadékkötvények és földhitelintézetek kötvényei; 4. természetes vagy magánjogi jogi személyek által kibocsájtott és vagy bemutatóra szóló vagy forgatható kötelezvények, közjogi korporációk kötelezvényei csak akkor, ha a közjogi személy azokat, mint gazdasági üzemek vállalkozója bocsájtotta ki; 5. takarékbetétek; 6. életbiztosításból eredő igények (1. §. 2. bek.). — Kétféle mértékű valorizációt (Aufwertung) ismer a rendelet. Az 1. és 2. a. követelések aranyértékük 15%-ára értékeltetnek fel, a hitelező vagy örökhagyója által 1918 január 1-je előtt megszerzett követeléseknél az aranyérték egyenlő a névértékkel, a későbbi szerzőménynél azonban a megszerzés napját megelőző tőzsdenapi dollárkursus középértéke alapján számítandó ki az aranyérték. — A felértékelte összeg (15% aranyérték) megtartja a felértékelte jog sorrendjét (2. §.). A követelésben beállott változás, különösen a követelés prolongációja vagy novatioja újabb kölcsönkibocsájtás folytán nem érinti a megszerzés napjának megállapítására vonatkozó rendelkezést (1. Vdg. zur Durchführung der 3. Steuernotvdg.). Adós kérheti a 15% leszállítását, ha ez durva méltánytalanság (grobe Unbilligkeit) elhárítására szükségesnek mutatkozik (2. §.). Hogy mily mértékig szállítható le ez esetben a kvóta, nincs ren-

delkezés. Ezen 15%-os felértékelt összeget a hitelező csak 1932 január hó 1-én fogja kézhez kapni. A valorizált tartozás 1924 december hó 31-ig kamatmentes, 1925 január 1-től évi 2%-kal kamatozik, amely kamatláb évenként 1%-kal emelkedik 5%-os kamatláb eléréig (5. §.). — Dologi teher vagy járadék alapján visszatérő szolgáltatások 1925-ben 40%-kal eszközölendők, ezen 40% évenként 20%-kal emelkedik, míg a felértékelt aranyértéket eléri (5. §.). — A 6., 7., 8. §-ok a valorizált visszafizetés más kategóriáját állítják fel. A záloglevelek, takarékbetétek és életbiztosítási összegek kifizetését a rendelet nem maximálja az aranyérték 15%-ában, hanem az ezen tartozások fedezetét képező követelések (zálogleveleknél a kibocsátás alapjául szolgáló jelzálogkölcsonők takarékbetéteknél a betétek, életbiztosításoknál a díjtartalék), amelyek a fenti módon felértékeltetnek 15%-os aranyértékig, összegéhez az adós (zálogkibocsátó-intézet, takarékpénztár, biztosító-vállalat) egyéb vagyonból hozzávételük a «Treuhänder» által megállapítandó összeg, amely a hitelezők közt mint «Teilungsmasse» felosztásra kerül. Takarékbetéteknél a kielégítés sorrendje: 1. azon követelések, amelyek törvényes kényszer folytán pupillaris biztosításokra volt kötelezve; 2. csak azután a többi betétkövetelés (6. §.). — Ha a hitelező jogfenntartás nélkül beleegyezett jogának törlesztésére vagy a fizetést elfogadta, utólagos valorizációs differencia nem követelhető. (11. §.) — A rendelet 12. §-a kimondja, hogy az abban szabályozott eseteken kívül álló más megengedett valorizációs igény sem haladhatja meg az aranyérték 15%-át. De kétoldalú szerződésekből, társasági és egyéb egyesülési szerződésekből, továbbá megegyezésen alapuló visszatérő szolgáltatásokból eredő igényekre a jelen rendelet nem vonatkozik. Számlákból és folyószámlákból eredő igények, melyek a saldo-t, mint ilyen érintik, nem valorizálhatók. (12. §.) A felsorolt követeléseknek 15%-nál magasabb megegyezéses valorizálását a rendelet megengedi, ezen megegyezés azonban új jogalapító ténynek tekintetik és a felvalorizált jog dologi sorrendjében nem részesül. (13. §.) — A birodalom és az országok azon kölcsöneinek, amelyek a jelen rendelet előtt keletkeztek és márkára szólnak, visszafizetése nem követelhető az összes reparációs tartozások elintézése előtt, de a hitelező sem köteles a részleteket elfogadni. A rendelet az adósnak elengedett 85%-ot adózás alá vonja, sőt, ha az adós 15%-nál kevesebbet fizetett vissza hitelezőjének, a 15%-ig terjedő differenciát egészen elveszi. Talán nem utolsósorban hozott a rendelet ezen adóztatás céljából.* *Ifj. dr. Weisz Gyula.*

— **Almási Antal** *Ungarisches Privatrecht* I. kötete a tavasz folyamán elfogyott, minélfogva annak változatlan második kiadása jelent meg. A könyv újrasedése igen nagy költséget okozott volna, a kiadó cég ezért cinkografiai kiadást tett közzé, amely mindenben az első kiadás külső előnyeit nyújtja. E külföldi kelendőség láttára önkényt vetődik fel a kérdés, miért nem akad ennek a munkának magyar kiadója?

* Fenti ismertetésben csak azt a megjegyzést fűzzük, hogy a német parlament jelenlegi összetételében egy sokkal messzebbmenő valorizáció felé hajlik. *(Szerk.)*

Ügyvédjelölt, izr., két évi praxissal vidéki irodába elhelyezkedést keres. Cím: dr. Grósz László, Hajduszoboszló. 16725

Budapesten vagy nagyobb vidéki városban ügyvédi irodába megfelelő tőkével társul belépne, vagy irodát esetleg haszonrészesedéssel is átvenne, vagy iroda vezetését vállalja kereskedelmi akadémiai oklevéllel is rendelkező fiatal ügyvéd. Megkereséseket «Azonnalra is» kiadóhivatal továbbít. 16728

Megszállott területen működő nagy banknak és egyéb vállalatoknak agilis ügyésze (keresztény, szerzett vagyona cca három milliárd korona értékű) a fővárosban vagy jobb vidéki helyen megfelelő elhelyezkedést keres. Jobb ügyvédi irodát is átvenne vagy ilyenhez társulna. Ajánlatokat «Megszállott» jelígre a kiadóhivatal továbbít. 16715

Vidékről fővárosba költözött — itt kiterjedt ismerettséggel bíró — gyakorló ügyvéd, megfelelő irodahelyiség hiányában, forgalmas iroda vezetésére ajánlkozik, illetve betársulna. Meghívást «jó praxis» jelígre kiadóhivatalba kér. 16720

Ügyvéd, megszállott területről, jómódú, elsőrendű munkaerő, irodavezetést vállalna, társulna. Felvilágosítást nyújt dr. Králik, közjegyző, Budapest, Andrassy-út 50. 16721

Előkelő ügyvédi irodának alkalmas helyiség kiadó. Cím megtudható V., Bálvány-utca 21. II. emeleti ügyvédi irodában.

IV., Váci-u. 36.

Telefon:

József 146-52.

Ideal Irógép

Klotild-palota

Mindennemű
természettani, természetrajzi és chemiai
tanszert, valamint tudományos műszert
legelőnyösebben szállít

CALDERONI

Mű- és Tanszervállalat Részvénytársaság

Budapest, IV., Váci-utca 50.
Árajánlással készséggel szolgálunk.



ARTATÁSKÁT

rendelésre a legolcsóbban készíft

WEIL EMIL

bördíszműárú gyára
Budapest, IV., Cukor-u. 5

Most jelent meg!
Évek óta nem volt kapható!

DÁRDAY SÁNDOR
IGAZSÁGÜGYI TÖRVÉNYTÁR

Két kötetben * **új kiadása** * Kötve és fűzve

Az I. kötet (424 kéthasábos oldal)
tartalma:

Perjog.
Telekkönyvi,
Lakásügyi,
Nemzetközi jogsegély.

A II. kötet (434 kéthasábos oldal)
tartalma:

Hiteljog.
Kereskedelmi,
Iparügyi,
Tőzsdei joganyag.

A most megjelent nyolcadik kiadás,

az új «Dárday»

megvalósította azt a nehéz feladatot, hogy teljes képét adja annak a nagy anyagtömegnek, mely a törvényekből, rendeletekből és a bíróságok joggyakorlatából kifejeződve, az új törvények és rendeletek tömkelegében

ma az élő jogot alkotja.

Minden jogásznak, bírónak, ügyvédnek, közigazgatási tisztviselőnek, pénzügyintézetnek, ipari és kereskedelmi vállalatnak nélkülözhetetlen!

Bolti ára: kötve 294,000 korona, fűzve 252,000 korona.

Kapható minden könyvkereskedésben

és kedvező részletfizetési feltételek mellett,

KELEMEN D. ÉS TÁRSA cégnél

Budapest, IV., Egyetem-utca 4.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden hó 1-én és 15-én
Előfizetési ára Döntvénytárral együtt
négyedévre 30,000 korona

Egyes szám ára 6000 korona

TARTALOM. Dr. Almási Antal budapesti kir. ítélőtáblai bír., egyetemi magántanár: Caupones. — Dr. Dajkovich István budapesti ügyvéd: Az anyagi és alaki jog konfliktusa. — Dr. Vészi Mátyás budapesti ügyvéd: A kegyelmezési jog és köteleesség. — Szemle. *Melléklet:* Magánjogi Dtár XVII. k. 6. iv. — Hiteljogi Dtár XVII. k. 7. iv.

Caupones.

Az 1924: XIII. tc. sem kodifikatórikus, sem pedig reformatórikus záradékot sem tartalmaz. Pusztán a törvény szövegét nézve és meggyőződéseim szerint akkor, amidőn az általa létesített jogszabály tartalmát kutatjuk, mást nem is nézhetünk, kétséges maradt benne, vajjon azokat a tényállásokat, amelyeket az eddigi gyakorlat és főleg az ezt legutóbb és legöntudatosabban kifejezésre juttató 21. számú jogegységi határozat a vendégfogadósokkal egyféle elbánásban részesített, a *törvény* szerint, avagy a nagyjában a római joggal azonosan fejlett *eddigi szokásjogi szabályok* szerint kell-e elbírálnunk.

A 21. számú jogegységi határozat kifejezetten és nyomatékosan a kávéházakat, az éttermeket, a fürdőket és a hasonló természetű üzemeket és vállalatokat is kiemelte. Eszerint az új törvény életbelépté előtt nem volt többé kétségesnek tekinthető, hogy a vasuti és hajózási hálózati felelősségek, a penziók, a hotel garnik stb. is a caupones, stabularii és nautae felelőssége alá tartoztak nálunk is. Az új törvény viszont csakis és kizárólag a *vendégfogadást* teszi felelőssé és pedig ismét csakis és kizárólag a *megszálló vendéggel* szemben. *Magában a törvényben* szorultunk volna tehát kétségtelen útmutatásra tekintetben, vajjon az új szabály a régebbi gyakorlatot egészen elseperte-e, vagy csupán annak egyik, leggyakoribb és legfőbb esetét pontos szabályba öntötte, amelyből azután a többi rokon tényállásra is szabad és lehet következtetnünk.

A törvény szövege az előbbi felfogás felé mutat.² Az a megfontolás pedig, hogy az ily kérdés semmiképp sem intézhető el pusztán az előmunkalatokra való utalással és felette alkalmas arra, hogy mesterkelt és igazságtalan külömbsegeket teremtsen, arra, hogy a törvény szóhasználatának pontosságát kétségbe vonjuk és a törvény rendelkezéseit az összes többi felsorolt kategóriákra is kiterjesszük.

2. A receptumban rejlő felelősség alapja az új törvény szövege szerint a *megszálló vendég behozatali (1. §.) cselekménye*.

Ez meggyőződéseim szerint³ egészen mást jelent, mint a megszállás iránti szerződés megkötését.⁴ Ha a megszállani szándékozó vendég podgyászát a vasuton a szálloda meghatalmazottjának adta át (2. §.), de később szobát a szállodában nem vehetett, vagy nem kapott, a vendégfogadás felelőssége megáll annak dacára, hogy a megszállási szerződés létre sem jött.

Ugyanezt kell állítanom azokra az esetekre is, amidőn a megszállási szerződés ügyleti tényálláshiiba miatt, főleg tévedés miatt

érvénytelenné válik, avagy pedig a felek kölcsönös elállása miatt megszűnik, «mintha meg sem kötötték volna». Mindezekben a tényállásokban a megszálló vendég az ingókat behozta, a megszállási szerződés létre nem jött, avagy utólagos visszaható félretele pedig mitsem változtat azon, hogy az ingók a fogadós üzletkörén belül veszték el, mi a 21. számú jogegységi határozatban kissé erőltetett módon megkonstruálni próbált «hallgatólagos letéti szerződés» felvétele nélkül a caupones ügykörében is a felelősség egyedüli tárgyi alapja.

Hogy az ügyleti tényálláshiibák határvonalait ezért itt sem hagyhatjuk figyelmen kívül, az ugyan nyilvánvaló, mert hiszen ellenesetben a fogadós felelné még azért is, hogy valaki a vasuti állomáson⁵ hamisan azt állította magáról, hogy ő a fogadósnak a dolgok átvételére meghatalmazott embere, mi a törvény 1. §-ának 2. bekezdésébe semmiképp sem magyarázható. Azonban ezek a tényálláshiibák csak annyiban fontosak, amennyiben a vendégnek a dolgok behozása és elhelyezése körüli, valamint a fogadós értesítése körüli (2. §.) eljárására vonatkoznak, nem pedig abból a szempontból is, hogy akár a *megszállási szerződés*, akár pedig a dolgok átadására vonatkozó «hallgatólagos letéti szerződés», mint érvényes *ügylet csakugyan létesült-e?*

3. A «Behozás» alatt a törvény 1. §. 2. bekezdése *átadást* vagy *elhelyezést* ért.

Kérdés, vajjon az utazás közben naponként tapasztalható az a szokás, hogy az érkező utas nem magát a podgyászdarabot, hanem az ennek feladásáról szóló *vasuti vagy hajófeladási vevényt*, avagy az általa elhelyezett podgyászárról, vagy ruhadarabról szóló *vasuti vagy hajóruhatári elismervényt* adja át a fogadós emberének, a fogadós felelősségét megállapítja-e?

Pontosabban nem is ez kétséges, hanem az, vajjon itt a törvény 1. §-ában szabályozott előfeltételeiben *könnyebb* és terjedelmében *kisebb*, avagy pedig ellenkezőleg annak 3. §-ában szabályozott *terhebb* előfeltételű, de *korlátlan értékpapirfelelősség* fog-e helyet? Azt hiszem az *utóbbi*. Mert, ha vonatkozó gyakorlatunk bizonyos szempontokból a ruhatári jegy értékpapir jellegétől el is tekint,⁶ a személypodgyászárról szóló feladójegy értékpapir minőségét viszont aligha tagadhatná meg. És a ruhatári elismervény értékpapirjellegétől se tekint majd el akkor, midőn arról lesz szó, hogy a károsult elveszett dolgainak értékéhez jusson.⁷

4. «Az átadás történhetik akár a fogadós, akár a fogadós erre meghatalmazott vagy legalább is gondosságmulasztás nélkül annak tartható «emberének» kezeihez (1. §. 2. bekezdés).

A gyakorlatnak kell majd tisztáznia, ki tartható indokoltan a fogadós «emberének». Kétségtelen, hogy a fogadós házanépéhez és személyzetéhez tartozó egyén, hacsak külsejéből: más természetű szállodai teendőket jelző ruhájából, szakácsi, ablaktisztítói egyenruhájából, felszereléséből, avagy magaviseletéből nyilván az ellenkezőre nem kell következtetni, a fogadós «emberének» lesz tekintendő. Ez már a fogadósnak a jelzett személyek vétkességéért való felelősségéből is folyik, amelyet az 1. §. első bekezdése világosan kiemel.

⁵ Más, ha ezt a fogadós üzletköre alá eső helyiségben (ruhatárban) teszi. V. ö. a köv. jegyzetben felhozott esetet.

⁶ Pl. K. 1921. P. VI. 6124, Mjogi Dtár XV. k. 150. l. 98. sz. (Vendéglős felelőssége a hamis ruhatárosnak ruhatári elismervény nélkül átadott bundáért), élesen K. 1917. P. V. 6165. Mjogi Dtár XII. k. 91. l. 76. sz. stb.

⁷ Az előző jegyzetben felhívott gyakorlat is csak ezt célozta.

¹ Másként még a 21. számú jogegységi határozat előtt keletkezett K. 1917. RP. IV. 4377. (Mjogi Dtár XI. k. 329. lap, 228.) számú ítélete.

² V. ö. különösen a kártérítés mérvét megszabó 2. §-t.

³ Ellenkező felfogáson van Kolosváry Bálint az Ungarisches Privatrecht című munkám II. kötetéről a Magyar Jogi Szemlében írt ismertetésében. (V. ö. 1924. évi májusi füzet.)

⁴ Ugyanígy Enneccerur: Lehrbuch (6. kiad.) I. k. 2. rész, 478. lap és sokan mások is.

Ellenben az *alképviseelő eljárása*, ideértve az ennek körébe eső bűncselekményeket is, a körülmények és az 1. §. második bekezdésében amúgy is felhívott «dolog természete» szerint majd a fogadóst, majd a vendéget fogja terhelni. A vendégnek kell az őt a forgalmi visszerthes ügyletekben szerződő ellenféllel szemben terhelő gondossággal a meghatalmazás létezését és határait is kutatnia. De csak akkor, ha őt e kötelessége alól a hely, az idő és a környékezet, amelyben a meghatalmazott jelentkezik és amely a meghatalmazás fennállását és annak a dolgok átvételére való kiterjedését is kétségtelenné vagy legalább valószínűvé teszi, fel nem menti.

5. Az *elhelyezésnek* akár a fogadós, vagy arra meghatalmazott embere által *kijelölt helyen*, akár a fogadónak a dolog természete szerint *arra rendelt helyén* kell történnie.

Ruhatár, fogással ellátott zárt folyosó,⁸ a bérelt zárt szobában levő akár zárt, akár pedig nyílt⁹ szekrény ennek a követelménynek rendesen eleget fog tenni. Döntő az, vajjon a helyiség használati célja, módja és berendezése azt az elhelyezésre «rendeltnek» mutatja-e. Tárgyi erre utaló adatok és bizonyítékok esetében a fogadós ezzel szemben ellenkező fali hirdetményre, vagy egyéb *egyszoldalú nyilatkozatra* sem hivatkozhatik (4. §.). A törvényben szabályozott felelősség feltételeinek és terjedelmének kifejezett *szerződési* korlátozása azonban nincs kizárva. Megengedettnek látszik tehát az is, hogy a fogadós a vendég bejelentésével kapcsolatban ez elé oly akár nyomtatott formulárát adjon aláírás végett, amelyben ez a szoba falain levő hirdetményről, vagy ily tárgyú egyéb, közzétett, egyszoldalú nyilatkozatról kijelenti, hogy annak tartalmát ismeri és magára kötelezőnek ismeri el.

Eszerint lesznek tehát megítélendők a közlekedési vállalatoknak közkeletű egyszoldalú hirdetményei is, amelyek a törvény által érintett keretben a ruhatárban, vagy a hajókabinban elhelyezett podgyászdarabok tartalmáért való felelősséget korlátozzák, vagy kizárják.¹⁰

6. A felelősség a behozott dolgok elveszése, elpusztulása vagy megsérülése által okozott károk megtérítésére irányul.

Nem foglalja magában a behozott dolgok használatának egyéb jogellenes elvonását: a furtum usust, a téves elhelyezésből eredt ideiglenes vagy végleges kárt, a behozott dolgok közszemlére tétele, esetleg fontos okiratok jogellenes közlése a fogadós vagy házanépe elleni eljárással kapcsolatban bekövetkezett, a rendőri vagy egyéb hatósági ideiglenes vagy végleges lefoglalás, elrekvirálás stb. által beállt károkat és így tovább.

A törvényben nem szabályozott károkért a fogadós pusztán a receptum alapján akkor sem felel, ha őt vagy annak embereit annak beállta körül valami mulasztás terheli. Ily felelősség csupán a magánjogi tilos cselekmény, avagy pedig a megszállási szerződés szabályai szerint érvényesíthető.

7. A felelősség mérve szabály szerint korlátolt: minden egyes vendéggel szemben legfeljebb a vendég által fizetett napi szobabér százszorosáig terjedhet. (2. §.)

A törvény szavai itt sok kívánni valót hagynak. A szakasz ugyanis elsősorban úgy szól, mintha a vendég az első napon elveszett tárgyakért mitsem követelhetne, hiszen ekkor rendszerint még nem fizetett semmit.

Azután nyitva maradt a törvényben a felelősség mérve azokban az esetekben, amidőn a szoba még meg sem volt tekintve, ki sem volt szemelve és a felek a fizetendő napi ár iránt megállapodásra sem jutottak. Tegyük, az elveszés a szálloda podgyász-hordó kocsijáról történt, még mielőtt a vendég a szállodába érkezett volt. Nem nagyon világos a «minden egyes vendég» jelentősége sem. Családok elszállásolásánál a vendéglős rendesen csakis a fizető családfővel áll szemben. Vajjon ezután az elveszett tárgyak tulajdonjogát és a fizetendő károsszeg nagyságát illetően a fogadósnak a családtagok elveszett dolgainál kifogásolási joga lesz-e, avagy a családfő a 2. §. ellenkezőre utaló szövege dacára is mindannyiuk nevében és az egész szoba napi árához mérten követelhet-e kártérítést?

Végül a 2. §. különös szövegeztése azt a — nézetem szerint

hamis — látszatot is kelti, mintha a szobabér *naponkénti* kikötése, a törvény nyelvtani értelmezése szerint pláne *naponkénti fizetése* a fogadós felelősségének elengedhetetlen feltétele is volna.

E szerint azt kell helyesnek tartanunk, hogy a szoba heti, sőt annak havi fizetése, avagy a szobabér ily kikötése még korántsem teszi a felek közötti jogviszonyt közönséges lakásbérletté, vagy ezzel egy tekintet alá eső oly más jogviszonnyá, amelyet a 6. §. a receptum alól kivesz.

A megkülömböztető jelet a magam részéről itt inkább abban látnám, vajjon a bérlő csupán a fogadós házában, esetleg az ez által bérelt *házban* vett ki bútorozott avagy bútorozatlan helyiséget, avagy ellenkezőleg a fogadós *üzemét* a szobabérletbe belevonta-e és «egyéb szükségleteit» is a fogadós fedezi-e (7. §.). Vagyis, vajjon a vendég a fogadónál szokásos mellékszolgáltatásokat: fűtést, világítást, ruhatisztítást, fehérneműszolgáltatást, takarítást akként veszi-e igénybe, mint a fogadós többi megszálló vendégei? Igenlő esetben *megszállási jogviszony* forog fenn és a receptum felelőssége is megállapítandó. Ellenkezőleg a törvény alkalmazásának helye nincs.

9. Amennyiben a gyakorlat a törvény rendelkezéseit kiterjesztőleg magyarázná, a 2. §. felelősségének korlátozási módja újabb nehézségek elé is fog allítani.

Ugyanis: vajjon a bírói gyakorlat a napibér százszorosának megfelelően fogja-e a felelősség mérvét az élvezett ebéd, fekete-kávé, hálókabindíj, hotel garni-szobabér, illetve fürdődíj százszorosában megszabni és vajjon itt is szigorúan fog-e ragaszkodni a «minden egyes vendég» kategóriához?

9. A fogadós felelőssége négy esetben korlátlan. Saját, vagy házanépének, vagy személyzete tagjainak *vétkessége* esetében (2., 3. §§.), az esetleges *nagyobb kárkövetelésnek előzetes írásbeli* és nyomban a megérkezéskor történt *tudomására hozatala* esetében (2. §.), a *nagyobb értékű tárgy* minőségének és mennyiségének *ismeretében történt megőrzés végetti átvétele* esetében (2. §.) és az alább külön említendő *drágaságok* elveszése esetében.

A fogadóst és házanépét, valamint személyzetét, a forgalmi visszerthes szerződéseknél megkívánt gondossági fok terheli, mi ugyan a bizonyítási teher megfordításából (1. §.) is kétségtelen, de a törvényben külön kifejezésre nem jutott.

E szerint kell tehát megszabni azt a fogadós által bizonyítandó tény is, amely őt felelőssége alól mentesíti, hogy t. i. a kárt oly körülmény okozta-e, amely sem neki, sem házanépének fel nem róható. Ilyen lehet a pusztá véletlen is, harmadik személyek által kellő gondosság dacára is elkövetett bűncselekmény is. A fogadóshoz intézett írásbeli közlés a vendég kereseti jogalapjához tartozván, ennek a törvényes kelléknek felállítása a vendég helyzetének tetemes megnehezítése. Ugyanezt kell a kárról való kellő idejű értesítésről is megállapítanunk, amelyet a törvény 5. §-a a kárkövetelés érvényesíthetőségének előfeltételeként kíván meg. Mindkét rendelkezés ugyan gyakorlati szükségből eredt. Azonban a fogadós átvételi könyvének kötelezővé tétele által, illetve a bizonyítási teher megfordítása által mindkettő enyhítendő lett volna.

10. Drágaságért, pénzért és értékpapírral a már említett vétkességtől eltekintve is a fogadós *korlátlanul* felel. De csak akkor, ha azokat mint ilyeneket megőrzés végett átvette, avagy ezt megtagadta (3. §.).

A vendég ismét azon nehézség előtt áll, miként bizonyítsa a drágaságnak, értékpapírnak és készpénznek ilyenként való feltüntetését és az őrizetbevétel megtagadását?

Pedig az előbbi a letéti jegy szövegének kötelező megszabásával és az utóbbit ismét a bizonyítási teher megfordításával lehetett volna elkerülni, mit a törvény elmulasztott.

11. A fogadós felelőssége a felek közötti *jogviszony valóságos megalapításától annak tényleges végéig* tart, mit az előzőkön felül a törvény 6. §-ából is kiolvassuk.

E szerint a felelősség kezdőpontja: a megszálló vendég behozatali cselekménye, illetve az ezzel a törvényben egyenlő hatásúnak jelzett tények. *Kérdés, mi annak végpontja?*

Szabály szerint a megszállási szerződés befejezése, amellyel a dolgok elvitele is kapcsolatos. A törvény megalkotása után sem tehető tehát a vendéglős felelőssé azért a kárért, amely a végleges elutazás *után* az utas által az elhagyott szoba szobaasszonyának átadott árúkból beállt.¹¹

⁸ Arg. zárt szoba: K. 1621. P. 6119. Mjogi Dtár XVI. k. 25. l. 25. sz.

⁹ Elég, ha a vendég a szobát elzárta és a kulcsot szokásszerűen a portásnál elhelyezte K. 1921. P. 6119. sz.

¹⁰ Hajókon már az új törvény hatályának idejében is láttam ily hirdetményeket.

¹¹ Így még K. 1919. P. II. 1491. Mjogi Dtár XIII. k. 85. l. 68. sz.

Hogy vagyunk azonban akkor, amidőn a kár azonközben történt, hogy a fogadós a vendég késedelme következtében a neki törvényileg biztosított hitelezői jogokat: törvényes zálogjogát, avagy visszatartási jogát gyakorolta?

Vajjon a vendég adóskésedelme a fogadóst a közöttük fennálló jogviszony alapján terhelő gondosságot szintén csökkent-e és különösen vajjon változtat-e valamit a késedelem előtti időre nézve a fogadós rovására szigorított bizonyítási terhen?

A törvény erről nem világosít fel. A késedelem általános szabályai pedig félig-meddig cserben hagynak, mert a fogadós adós helyzetének könnyítéséhez vezetnek akkor, amidőn tulajdonképpen annak *hitelezői jogán* esett sérelem.

Mégsem kerülhetjük el annak felvételét, hogy a megszálló vendég adóskésedelmének tartama alatt a fogadós csakis a saját és a személyzete, valamint a házanépe *szándékáért és súlyos gondatlanságáért felel*, másfelől pedig, hogy erre az időre a késedelmes vendégnek kell bizonyítania ezek fenforgását is. Az 1. §. 2. bekezdésében foglalt ettől eltérő szabály csakis a jogviszony rendes, tipikus lefolyásának idejére áll, de a vendég adóskésedelmének idejére a 7. §-ban engedélyezett hitelezői jogokba fül bele.

12. Az utóbbiak: a fogadós törvényes zálogjoga és annak visszatartási joga élesebben vannak egymástól megkülönböztetve, mint a csódtörvény 57. §-ának 1. pontjában.

A törvényes zálogjog a vendég elszállásából és *egyéb szükségleteinek* fedezéséből eredt követeléseket azok keletkezési idejére való tekintet nélkül biztosítja.

Bizonyos e szerint, hogy a vendéglős törvényes zálogjoga a vht. 72. §-ában foglalt és a közönséges lakásbérlet vagy ezzel egy tekintet alá eső jogviszonyból eredőtől különbözik.

De vajjon különbözik-e és miben a csódtörvény 57. §-ában foglalt külön kielégítési jogtól is?

A csódtörvény szerint a visszatartott ingók a vendéglősöket a *vendég lakásáért és tartásáért illető* követelések kielégítésére szolgálnak, az új törvényben felvett törvényes zálogjog pedig a vendég *egyéb szükségleteinek fedezéséből eredt követeléseket* is emlegeti. Ezek közé tartozik többek között: a vendég fehérműjének tisztítása, amelyet ez a fogadósra vagy emberére bízott, a fogadós által kifizetett autó-, visum- és útlevéldíjak, a szállodába a vendég által odaküldetni rendelt árúk vételárának kifizetéséből eredő követelések, a vendég által közzététetni rendelt kishirdetések díjai, a részére és utasításra megvett, koncert-, mozgószínház- és színházjegyek stb. ára és igen sok más is.

Vajjon mindezek fedezésére a törvényes zálogjog révén valóban csakis azok az ingók fordíthatók, amelyeket a *vendég a fogadóba hozott* (7. §.), avagy talán azok is, amelyek a megszállási jogviszony tartama alatt az ő tudtával és az ő számára kerültek a vendéglőbe?

Azután, vajjon a fogadós törvényes zálogjogára áll-e a végrehajtási törvény 72. §-ának a vendéglősök követeléseinek kielégítésére sokszor igen végzetes korlátja, t. i., hogy az a vendég birtokába a törvény által tiltott módon jutott dolgokra még a fogadós jóhiszeme esetében sem terjed ki?

Továbbá: tárgyi keretben megszabható-e a fogadósok visszatartási jogának tényalapja, vagyis mi a *nyilvánvalóan* a vendég által okozott kár? Lesz-e annak a vendéglöst terhelő következménye és mi, ha a kárt a vendég okozta ugyan, de az annyira nem nyilvánvaló, hogy a károkozó személye és körülményei csak kétévi pereskedés után és csupán az utolsó ténybíróság döntése alapján sült ki?

Kétely merülhet fel a tekintetben is, vajjon mi a törvény 7. §-ában szabályozott visszatartási jognak garanciája és csódbeli hatálya.

Ugyanis a törvény e jog gyakorlását későbbi perléstől nem teszi függővé. Másfelől bizonyos ellentmondás van abban, hogy a csódtörvény 57. §-ának 1. pontja alapján az ily kárköveteléseket a fogadós a csódban nem érvényesítheti és őt csupán pusztán csódhitelezőnek ismerjük el akkor, amidőn tárgyilag fedezett olyasfajta követeléséről van szó, amilyent a csódtörvény 57. §-ának 4. pontja másoknál igenis előnyös kielégítésben részesít. Nem nyert a törvényben szabályozást a végrehajtás alóli kivételeknek viszonya a törvényes zálogjog és a visszatartási jog gyakorlásához sem.

Vajjon a duhajkodó és a tükröt összetörő vendégtől télen a szállodás megtagadhatja-e a bunda kiadását, a hegedűművésztől

legfontosabb és gyakran legértékesebb ingója: hegedűje, csellója kiadását?

Mindent összevéve: az új törvény sem szüntette meg teljesen, sőt talán némiképp még meg is szaporította azt a sok nehézséget és kételyt, amellyel a fogadósok felelősségénél ezentúl is meg kell majd birkóznunk.

Dr. Almási Antal.

Az anyagi és alaki jog konfliktusa.

A Jogi Szemle 1924. április—május havi számában a «Magánjog Tárának» nagytudású szerkesztője dr. Staud Lajos kir. kúriai tanácselnök úr, egy időközben már végleg eldöntött konkrét eset alkalmából annak a meggyőződésének ad kifejezést, hogy az anyagi és «papirigazság» küzdelmében az anyagi igazságot győzelemre kell juttatni, ami a konkrét esettel vonatkozásban annyit jelent, hogy a bíró az anyagi igazság érdekében a tételes alaki jog rendelkezéseit figyelmen kívül hagyhatja.

A konkrét esetben ugyanis a Pp. 410. §. értelmében jogerőre emelkedett ítélet ellen beadott perújítási kereset elbírásánál a Pp. 394. §. ellenére a kérelmen túl terjeszkedve a Pp. 411., 563., 572. §-ai imperatív rendelkezéseinek figyelmen kívül hagyásával a kir. Kúria nem azt vizsgálta, hogy fennforog-e a Pp. 563. §-ban felsorolt perújítási okok valamelyike és ez alapon nem afelett döntött, hogy megengedhető-e a perújítás vagy sem, hanem azt mondta ki — dacára annak, hogy erre vonatkozó tételes rendelkezés perjogunkban nincs — hogy «a perújítás kérdése és így a perújítási kereset tárgytalanná válik, ha a perújítással a megtámadott ítélet perújító félre nézve egyéb módon már hatályát veszítette és annak alapján a perújító fél nem teljesített és többé nem is tartozik teljesíteni. Mielőtt tehát eldöntetnék az, hogy a perújítási keresetben felhozott alapokon ezúttal van-e helye perújításnak, előzetesen az a kérdés döntendő el, hogy a megtámadott ítéletek hatályban vannak-e s azok alapján az újító felperesek teljesítettek-e vagy tartoznak-e teljesíteni?»

Ezen álláspontnak a fennálló polgári perjogunk törvényes rendelkezéseivel szemben való tarthatatlanságát dr. Gaár Vilmos kúriai bíró úrnak a «Jogállam» 1924. április—május havi számában megjelent «Az anyagi jogerő és a perújítás» című cikke meggyőzően kimutatta, amelyre maga dr. Staud Lajos kir. kúriai tanácselnök úr a Jogi Szemle 1924. június havi számában a Magánjog Tárában foglalt 40. számú kúriai határozat jegyzetrotvában azt mondja: «Ehhez a bírálathoz egész lelkünkől tudnánk csatlakozni, ha a jogesetek elbírásánál és az «igazság»-szolgáltatásából kitudnók kapesolni a minden tételes jog által nemcsak érintetlenül hagyott, de feltételezett józan észnek, a minden tételes jog által szemmel tartott és elérni kívánt anyagi igazságnak és a mindig külön, vagyis egyedi sajátságai szerint való elbírást igénylő konkrét eset követelményeinek a figyelembevételét.»

Dr. Staud Lajos tanácselnök úr tehát koncedálja in abstracto a Jogállam fent hivatkozott cikkében foglalt jogi álláspont helyességét, de nem fogadja el in concreto, a kérdésben forgó eset szempontjából.

Ez a jogi álláspont olyan kérdést vet fel, amellyel — nagy jogi kihatására való tekintettel — nézetem szerint a jogászközönségnek foglalkozni kötelessége volna.

A kérdés az: 1. Fel van-e jogosítva a bíró, hogy az ítélethozatalánál a perjog imperatív rendelkezéseit mellőzze? 2. Megteheti-e ezt akkor, ha azon meggyőződésben van, hogy anélkül az anyagi igazságot érvényre nem juttathatja?

Ad. 1. A kérdés első részére vonatkozólag az 1869: IV. tcikk 18. §-a imperative rendelkezik, amikor kimondja, hogy a bíróság a törvények, a törvény alapján keletkezett és kihirdetett rendeletek és törvényerejű szokás szerint tartozik eljárni és ítélni.

E rendelkezésben ki van mondva, hogy a bíró azt az anyagi igazságot tartozik szolgálni, amelyet fennálló törvények, törvényes rendeletek és törvényerejű szokás annak elismer, de ki van mondva az is, hogy ezt az anyagi igazságot is olyan formában tartozik szolgáltatni, amilyen formát a törvény e tekintetben megállapít.

Ki van tehát mondva e rendelkezésben, hogy a bíró bármely ítélethozatalánál a fennálló anyagi és alaki jogszabályokat köteles betartani. Ezek mellőzésével, ezek ellenére határozatot nem hozhat.

Az 1869: IV. tc. idézett §-val a bírói funkció el van külö-

nítve a törvényhozói funkciótól. A bíró nem alkothat új jogszabályokat, hanem a törvényhozó által hozottakat alkalmazni tartozik. E hivatása teljesítésében a hozott törvényeket a konkrét eset körülményeihez képest értelmezheti különös tekintettel a megváltozott életviszonyokra és ezen működésén alapszik a bírói gyakorlat, de ezen értelmezésnél is szigorúan kell vigyázni arra, hogy ezen magyarázat ellentétbe ne kerüljön a törvényes rendelkezéssel vagy ennek szellemével, mert hiszen akkor már új törvényt hoz, erre pedig jogosítva nincs. A törvénytől és illetve ennek szellemétől pedig el nem térhet akkor sem, ha érzi is, hogy a törvényes rendelkezés időközben annyira ellentétbe jutott az életviszonyokkal, hogy «summum jus, summa injuria».

Ezt pedig azért nem teheti, mert különben az államhatalom törvényhozói és bírói funkciója összezavarodik, ami végső sorban a jogrend felbomlására vezet, holott pedig minden állami intézmény az állam fennmaradása érdekében hozatott. A jogrend fennmaradásának egyik lényeges feltétele minden jogállamban a törvényhozói és bírói feladat szigorú elhatárolása. És ez elv szigorú betartásánál nem szabad különbséget tenni az alaki és anyagi jogszabályok között, sőt az alaki jogszabályok előírva az állam bírói hatalma gyakorlásának formáját, merevebbek, kevésbé ruganyosak, mint az anyagi jogszabályok, mert ezek értelmezésénél a bíró tekintettel lehet a megváltozott életviszonyokra, míg a fennálló alaki jogszabályok, a jogszolgáltatás formáját állapítván meg, az életviszonyok változása azokra befolyással nincsenek.

Ad 2. A kérdés második része, vagyis vajjon mellőzheti-e a bíró a fennálló alaki jogszabályokat akkor, amikor azon meggyőződésben van, hogy ezek betartása esetén az anyagi igazságot nem tudja érvényre juttatni, összefügg elsősorban azzal a kérdéssel, vajjon megtörténhetik-e egyáltalán, hogy az alaki jogszabályok ellentétbe kerüljenek az anyagi igazsággal?

Szerény véleményem szerint nem.

Az ítélő bíróra nézve ugyanis anyagi igazság csak az lehet, ami az államban fennálló anyagi jogszabályokon alapszik, mert hiszen a bíró az 1869:IV. tc. 18. §. szerint az anyagi igazságot a törvényben elfogadott jogszabályok alapján tartozik szolgálni.

Jogállamban a bíró nem deklarálni az anyagi igazságnak, amit saját bölcs belátása szerint annak tart, hanem azt, amit a jogállam anyagi jogszabályai szerint annak tarthat.

Ebből a permisszióból folyik az a következmény, hogy jogállamban az anyagi igazság csakis a törvényes igazság lehet. Az ítélőbíró pedig az 1869:IV. tc. 16. §. értelmében a törvényes igazságot a törvényhozó hatalom által megállapított formák szerint, a polgári perben tehát a polgári perrendtartás szerint tartozik szolgáltatni.

Már most nem tudok elképzelni olyan esetet, hogy anyagi jogszabályok alapján megállapítandó anyagi igazság miképpen kerüljön ellentétbe az alaki jogszabályokkal, amelyek azon formákat határozzák meg, amelyek szerint az anyagi igazságot keresni és kifejezésre juttatni kell.

E cikk megírására alkalmat szolgáló konkrét esetben sem forog fenn ilyen ellentét. A perújítás esetében a bíróságnak elsősorban vizsgálni kell, vajjon a perrendtartás 563. §-ban felsorolt perújítási okok valamelyike fennforog-e és ezen vizsgálat eredménye alapján afelett kell döntenie, vajjon megengedhető-e a perújítás vagy nem.

A kir. Kúria a konkrét esetben azon meggyőződésre jutott, hogy alperes az alapperben megítélt vételári összeg bírói letétbehelyezésével nem tett eleget az alapperbeli ítéletnek, mert ennek intenciója az volt, hogy a megítélt összeget a koronának azon belső értéke szerint fizesse le, amellyel a megítélés napján bírt, az pedig a bírói letétbehelyezés napján a korona romlása folytán sokkal több papirkoronát tett ki, mint amennyit alperes letétbehelyezett. Dacára a kir. Kúria azon meggyőződésének, a perújítási keresetet azért, mert a benne felhozottak nem voltak a perrendtartás 563. §-ban felsorolt perújítási okok alá vonhatók, vissza kellett volna utasítani, amit a kir. ítélőtábla meg is tett és akkor a Kúria felfogása szerint az anyagi igazság szenvedett volna sérelmet.

És itt beállott dr. Staud Lajos tanácselnök úr álláspontja szerint az az eset, amikor a tételes alaki jog ellentétbe kerül az anyagi igazsággal és hogy ennek érvényt szerezzen, mellőzte a kir. Kúria a Pp. imperatív rendelkezéseit, nem döntött afelett, hogy megengedhető-e a perújítás vagy nem, hanem a fent körülírt, a perrendtartásban alapot nem találó határozatot hozta.

Kérdés már most, vajjon a konkrét esetben tényleg ellentétbe került-e az alaki jog az anyagi igazsággal. Szerény nézetem szerint nem. Ha ugyanis az volt az anyagi igazság — t. i. a magyar magánjog szabályai szerint megállapítandó anyagi igazság — hogy alperes a kir. Kúria alapperbeli ítéletében megállapított számszerű összeget a magyar koronának az ítélet kihirdetése idejében bírt belső értékében tartozott volna lefizetni és azt nem tette, akkor módjában volt az ingatlan tulajdonosának, aki az alapperbeli ítéletben megítélt összeg lefizetése vagy letétbehelyezése ellenében a lefizető javára az ingatlanra vonatkozó adásvételi szerződést tartozott kiállítani vagy a tulajdonjognak a lefizető javára való telekkönyvi bekebelezését tenni, a végrehajtási törvény 30. §. a) pontja alapján, tehát megint az alaki jog tételes rendelkezései szerint — végrehajtás-megszüntetési keregettel élni, amelyben vitathatta, hogy a végrehajtás megszüntetendő, mert a végrehajthatónak végrehajtási joga megszűnt azért, mert a törvényes határidőben nem fizette le azt az összeget, amely az alapperbeli ítélet intenciója szerint a számszerűleg megítélt összegnek az ítélethozatalakor belső értékének megfelelt s a bíróságnak a kereset elbírálásakor lett volna alkalma döntenie, hogy ezen álláspont fedi-e az anyagi igazságot és ha ilyennek találja, a végrehajtási jogot meg is szünteti, ami által a törvényes forma betartásával segítette volna diadalra az anyagi igazságot.

A kifejtettek szerint tehát ezen konkrét esetben sem került konfliktusba az anyagi igazság az alakival.

De feltéve, hogy tényleg képzelhető volna olyan helyzet, hogy az anyagi igazságot csakis úgy lehetne érvényre juttatni, hogy a bíró az alaki jog imperatív rendelkezéseit megsértse, alaki törvényellenességet kövessen el, szabad-e a bírónak azt elkövetni.

Azt tartom, hogy nem.

A perjogi írók (Bethman-Hollweg «Der Zivilprozess des gemeinen Rechtes in geschichtlicher Entwicklung» Keller «Der römische Zivilprozess und die Aktionen», Hajnik «A magyar bírósági szervezet az Árpádok és vegyesházi királyok alatt», Plósz, Magyar) szerint a perjog tökéletesedésére való törekvésében folyton azt az eljárási formát kereste, amely által az anyagi igazság legbiztosabban érvényesülhessen.

Kereste pedig azért, mert a bíró az anyagi igazság szolgáltatásában mindenkor az állam törvényhozói hatalma által megszabott formákat tartozott betartani, azokon túl nem tehetette magát akkor sem, ha e formák betartása az anyagi igazság rovására ment, mert a törvényhozó hatalom e formák betartásában vélte mindenkor az anyagi igazság érvényesülését legjobban biztosítani, ezek betartásában látta mindenkor a legjobb garanciát a bírói önkény ellen. Azért kereste folyton azt a formát, amelynek betartása a leghibízottabb módot nyújtja az ítélőbíróknak az anyagi igazság érvényesítésére.

Amikor az alaki bizonyításról áttértek az anyagi bizonyításra, amely teljesen a bíróra bízta a döntés jogát, a tételes perjogi szabályok szabatos megállapításával kívántak gátat vetni a bírói önkénynek.

Sokkal nagyobb veszély rejlik ugyanis az állami jogszolgáltatás pártatlanságára és igazságosságára nézve abban, ha a bíró a saját önkénye szerint esetről-esetre maga állapítja meg az igazság keresésének módját és eszközeit, mint abban, ha kivételesen abba a helyzetbe kerül, hogy az állam törvényhozói hatalma által megállapított perjogi formák betartása esetén akadályozva van a szerinte anyagi igazság érvényesítésében.

Sokkal több a garancia, hogy a mindenesetre egyenlően érvényes perjogi szabályok szerint lefolytatott polgári perben érvényesülni fog az anyagi igazság, mintha a bíró esetről-esetre önkényesen maga határozza meg az igazság érvényesülésének módját.

Nem szabad szem elől téveszteni, hogy a bírói hivatás teljesítésére az államhatalom nem talál judiciumban, pártatlanságban, tudásban csupa kiváló egyénet, hanem e téren is, mint az emberi foglalkozás minden terén az átlagos képesség és kvalitás a szabály és azért a bíraskodást, mint minden állami intézményt úgy kell megszervezni, úgy kell körülbástyázni, hogy abban az átlagemberek is az állam legkisebb veszélyeztetése nélkül végezhessék a szükséges teendőket.

Azután meg tévedni emberi dolog. Nem mindig anyagi igazság az, amit a bíró legjobb meggyőződése szerint annak tart, azért annak a problematikus igazságnak a kedvéért nem lehet a bírót feljogosítani arra, hogy a tételes perjogi szabályokat még

kivételes esetekben is figyelmen kívül hagyhassa, mert ezeknek szigorú betartása ép olyan pillére a jogrendnek, mint más törvényé, a bírótól pedig elsősorban kell megkövetelni a törvénynek törhetlen tiszteletét.

Összegezve a kifejtetteket a véleményem az, hogy a polgári perjog tételes szabályai sohasem kerülhetnek konfliktusba az anyagi igazsággal és ha lehetne ilyen esetet elképzelni, akkor sincs jogosítva a bírót, hogy az általa vélt anyagi igazság kedvéért a perjogi tételes szabályokat figyelmen kívül hagyhassa.

Dr. Dajkovich István.

A kegyelmezési jog és kötelesség.

Az előző közleményben¹ elmondottak gyakorlati jelentősége ellen könnyen felhozható az az érv, hogy «a kormányzó úr Ö Főméltósága részéről 1920 december 24. napján kiadott magas kegyelmi elhatározás», valójában mindazt megvalósította, amit felvettem. Ezért szükségesnek látszik eme kegyelmi elhatározásnak behatárabb taglalása. Eme kegyelmi elhatározás és az ennek alapján kibocsátott 49,900/1920. I. M. sz. rend. 3. §-a valójában megfelel mindazoknak a kívánalmaknak, amelyeket én forrongó idők alatt elkövetett társadalomellenes magatartással szemben a társadalom védelme szempontjából egyedül és kizárólag helyesnek tartok. Eme 3. pont azonban csak az úgynevezett ellenforradalmi cselekményekre és ezek közül is tisztán 1920 február 16. napját megelőzően elkövetett társadalomellenes magatartásra terjed ki. Ami azonban az ezt megelőző és ezt követő cselekményekre vonatkozik az egyáltalában nem elégíti ki azokat az elveket, amelyeket én a társadalom védelme szempontjából követendőnek látok.

A szóbanforgó rendelet szerint ugyanis kegyelembe részesítettek, amennyiben kegyelemre minden tekintetben méltók:

1. A fölbujtók és vezetők kivételével azok az egyének, akiket a bíróság az 1918 október 31-ike és az 1919 március 21-ike között lezajlott tömegmozgalmak keretében, illetve azokkal kapcsolatban elkövetett bűncselekmény miatt öt évet meg nem haladó szabadságvesztésbüntetésre ítelt, továbbá azokat, akik ellen az említett időben elkövetett ily bűncselekmény miatt kell eljárást indítani vagy folytatni, ha a cselekményre a törvény tíz évet meg nem haladó szabadságvesztésbüntetést vagy csupán pénzbüntetést állapított meg.

2. Azok az egyének, akiket a bíróság a 4039/1919. M. E. számú rendelet 1. §-ában megjelölt bűncselekmény miatt öt évet meg nem haladó szabadságvesztésbüntetésre vagy pénzbüntetésre ítelt, feltéve, hogy az elítélt egyénisége, gondolkodása és érzülete szerint az úgynevezett tanácsköztársaság eszmekörétől egyébként távolállott és a cselekményt csak létérdekének biztosítása végett vagy utasításra vagy a téveszmék fertőző behatása következtében erkölcsi ítélőképességének biztonságában megingatva követte el, továbbá ugyanezen feltételek megléte esetében azokat, akik ellen ily bűncselekmény miatt kell eljárást indítani vagy folytatni, ha a cselekményre a törvény tíz évet meg nem haladó szabadságvesztésbüntetést vagy csupán pénzbüntetést állapít meg.

Ily terjedelmesen idéztem ezt a kegyelmezési aktust, amellyel önkéntelenül össze kell hasonlítanunk a Dózsa-féle felkelést követő 1514-es dekretumot és meg kell állapítanunk, hogy az ott kegyelmezésre méltók köre jóval tágabb volt, mint az, amelyet a fentidézett rendelkezés felölel.

Anélkül, hogy további összehasonlítást tennék, anélkül, hogy rámutatnék arra, miszerint 1920 február 16-ika óta is a cselekmények egész sorozata követett el, amelyekkel szemben hasonlóképpen kötelesség a kegyelmezés, miként azt a legfelsőbb elhatározás mondja, a társadalmi rend helyreállítása és a nemzeti társadalom minden osztályának békés együttműködése érdekében, éreznünk kell, hogy bármilyen nagyjelentőségű volt is ez a kegyelmezési aktus és bármennyire természetes és érthető is volt annak idején az, hogy annak köre tágabb nem lehetett, ma már az eddig elmondottakból folyóan a kegyelmezési jognak, mint kötelességnek újabb és tágabbkörű gyakorlása szükséges.

A kegyelmezési jog ellenzőinek egyik legkomolyabb érve az, hogy «az igazságszolgáltatás rendes menetének ilyen megaka-

dályozása egyfelől gyanút kelt, másfelől tág teret nyit az önkénynek s így megingatja az igazságszolgáltatásba vetett hitet».²

Ez az aggályoskodás általában nem helytálló, de vigyázni kell, hogy annak még a látszata is elkerültesse. Az államhatalom, amidőn a kegyelmezéssel védi a társadalmi rendet, nyilván nehéz helyzetben van, nagyon kell vigyáznia, hogy megőrizze azt a tiszteletet parancsoló pártatlanságot, amely a tekintély kialakulásának és megerősödésének egyik döntő faktora. A kegyelem gyakorlásával, az államhatalomban a valóságban is megtestesül az a legfelsőbb bírói hatalom, amely az államhatalomnak az egyes fölötti voltát adja. Ilyen esetben az egyoldalúság, a mérték különbözősége lehet pillanatnyilag indokolt, amiként a szóbanforgó rendelet kiadásakor is az volt, de *állandó figyelemmel kell kísérni azt a pillanatot, amikor megszűnik a különböző elbánás szükségessége s amikor meg van a lehetősége az egyforma mérték alkalmazásának, amely nélkül társadalmi rend meg nem szilárdulhat.*

Miként arra már reámutattam, forradalmi idők után kötelességgé válik a kegyelmezési jog gyakorlása, ezt a parancsoló szükségét részben megvalósítja a szóbanforgó rendelet is, de azt teljessé, általános értékűvé csak egy a forradalmi eseményeket minden irányban lezáró kegyelmezési aktus teheti. A társadalmi rend végleges megszilárdulása felé vezető útnak egyik fontos lépése lesz az, amikor érvényesülni fog az egyenlő elbánás elve s amikor tehát a legkülömbözőbb felfogások képviselői egyformán jogosnak, helyesnek és szükségesnek fogják tartani azokat az egységes rendelkezéseket, amelyek a forradalmi idők alatt elkövetett társadalomellenes magatartásokkal szemben az egyedül célravezető álláspontot, a megbocsátást fogják kifejezésre juttatni.

IV.

A kegyelmezési jog és kötelességnek, mint társadalomellenes magatartás következményeként fellépő sok esetben egyedül helyes eszköznek, többféle tagozódása van. Ezeket a tagozódásokat a büntetőjog tudománya is ismeri, de annak jelentősége a szükséges mértékben ki nem tűnik.

A tagozódás első, valójában a kegyelmezési jogtól távolosó pontját képezi a büntetés feltételes felfüggesztésének gondolata, amelyet, sajnos, a mi jogunk csak igen szűk körben ismer és amelynek jelentősége a legutóbb lezajlott Hitler-percek során jutott kifejezésre, miután a német kódex sokkal tágabb körben alkalmazni engedti a büntetés feltételes felfüggesztését.

A büntetés felfüggesztésének gondolata nálunk az 1908. évi XXXVI. tc. első fejezetében jut kifejezésre, amelynek szűk köre azonban épen a mai időkben vált épen a társadalom védelme szempontjából különösen fájdalmasá.

Gondoljunk az esetek egész tömegére, amikor egy-egy objektív jogi szempontból kifogástalan ítélet ellen, ha nem is az egész társadalom, de a társadalomnak széles rétegei joggal zúdultak fel és bár jogtalanul, de érthetően kifogást emeltek ezeknek az ítéleteknek a törvényszerűsége ellen, amelyet pedig kétségbevonni nehezen lehet.

Vajjon lehet e valaki, aki a Polónyi-féle ügyre vagy Szabó Dezső,³ Szász Zoltán most folyó ügyére gondolva, azt állítaná, hogy a társadalom nyugalma, tehát a társadalom védelme érdekében ezeknek a cselekményeknek az elkövetői azoknak a gondolkodásmódja és eddigi magatartása után fogház- vagy börtönbüntetés a legmegfelelőbb; hogy a társadalom védelmét legelőnyösebben ezeknek az embereknek fogház- vagy börtönbüntetésé szolgálja. Ezek és ehhez hasonló esetek egész tömege kell, hogy megerősítse bennünk azt a gondolatot, hogy a büntetés felfüggesztésének kiterjesztése, amely véleményem szerint a kegyelmezési jog és kötelesség fogalma alá tartozik, miként azt már sokszor hangsúlyoztam épen a társadalom érdekében nemcsak kívánatos, de szükséges is.

Érzi ennek a gondolatnak a helyességét, a büntetés feltételes felfüggesztésének szükségszerűségét a most tárgyalás alatt levő Novella is, azonban kísérletezése hihetetlenül félénk és elhibázott.

Amikor a javaslat 7. §-ában az eddigi egyhónapos határt három hónapra emeli fel, valójában ép úgy megköti a bírót, hogy

² Angyal: Büntetőjog 527. 1.

³ Cikkem Szabó Dezső ügyében hozott kúriai ítélet előtt írtam s ez az ítélet csak megerősített felfogásom helyességében.

¹ Megjelent a Jogtudományi Közlöny 17. számában.

amiként azt a Bn. tette s így ennek a nagyjelentőségű gondolatnak, jelenleg javasolt formája vajmi kevésbé fogja elérni azt a célt, amit betölteni hivatott, vagyis, hogy ahol a bíró a törvény alapján ítélni köteles, hogy ezt a kifejezett társadalmi rosszalást, amely a jogrend érdekében szükséges, mégis felfüggeszthesse azzal a hátsó gondolattal, hogy ez a felfüggesztés jobban védi a társadalmi rendet, mint annak könyörtelen végrehajtása.

És ennél a tételnél a bíró minden korlátok közé szorítása, csak a cél elérését teszi nehezzé.

A törvényjavaslatnak, a mi szempontunkból egy másik nagyjelentőségű rendelkezése a 85. §., amely mintha érezné azoknak a rendelkezéseknek szükségességét, amelyekre ebben a tanulmányomban reámutattam, amikor a Kúriának megadja a lehetőséget ahhoz, hogy «feltételeken szabadságra bocsáthatja a szabadságvesztésbüntetésének végrehajtása alatt álló azt az elítéltet, akit a kir. bíróság a proletárdiktatura összeomlása után kibocsátott gyorsított bünvádi eljárási szabályok szerint ítél el, ha a feltételes szabadságrabocsátást az összes körülmények figyelembevételével méltányosnak találja». (85. §. első bekezdés.)

Ez a rendelkezés azonban ismét kihívja a legjogosabb kritikát.

A kormány ezzel valójában csak azokat a kiáltó igazságtalanságokat akarja megszüntetni, ha ugyan ez sikerül, amelyek a különböző szigorral meghozott ítéletek között fennállanak. De változatlanul fenn akarja tartani az ezekben az ítéletekben megnyilatkozó bosszúállást és azt, hogy még ma is helyesnek tartja a különböző csoportok által elkövetett bűncselekmények különböző elbírálását.

Ez a rendelkezés, ha változatlanul törvényerőre emelkedik, ismét csak izgalmat, újabb gyűlladási felületet okoz, amellet, hogy legfelsőbb bíróságunk felesleges megterhelését idézi elő.

Ez a félrendszabály, amely görcsösen ragaszkodik ahhoz a szerintem eléggé el nem ítéltető elvhez, hogy a társadalmi rendet csak a büntetéssel lehet megvédeni, újolag belekiáltja a társadalomba, hogy feledésről vagy megbocsátásról szó sem lehet.

Végül áttöri ez a rendelkezés a közvetlenség nagy gondolatát és arra kényszeríti a legfelsőbb bíróságunkat, hogy a gyorsított eljárás elfogult levegőjében tett tanuvallomások és lefolytatott főtárgyalási iratok alapján döntsön.

Nem akarom feladni optimizmusomat s így, ha ez a rendelkezés törvényerőre emelkedik, jótékony eredmény abból csak akkor fakadhat, ha legfelsőbb bíróságunk mintegy saját hivatásán is felül-emelkedve, gyakorolni fogja azt a kegyelmezési jogot, amit pedig törvényeink csak a kormányzó úr Ő Főméltóságának tartanak fenn.

A második fázist a kegyelmezési jog és kötelesség gondolatkörében a pertörlés képezi, amely a mai jogunknak ismét egy igen ritkán alkalmazott társadalom védőeszköze. Gondoljunk a közismert király-per aktáira vagy Károlyi Mihály vagyonekibzasi perére stb. és kérdezzük meg önmagunktól, hogy vajjon a magyar állam, a magyar társadalom védelmet szolgálja-e az, ha ez a per állandó izgalomként fetszínen marad, hogy vajjon egy felmentő vagy elítélő ítélet jobban és eredményesebben védi-e a társadalmat, mint ennek és hasonló pereknek törlése.⁴

A pertörlés gondolatának jelentősége különösen azokban az esetekben nyilvánvaló, ahol magának a bünvádi eljárás lefolytatásának, tekintet nélkül arra, hogy a büntető-kódex alapján hozandó ítélet felmentő vagy elítélő lesz-e magában oly izgató anyagot képez a társadalom egyetemére nézve, hogy az ilyen bünvádi eljárásnak folytatása felesleges és káros. Ezekben az esetekben, amelyek közé tartozónak látom én épűgy a király-per, mint teszem a Károlyi-kormány tagjainak felelősségrevonásából meginduló bünvádi eljárást vagy az úgynevezett emigránsoknak nemzetgyalázás fogalma alá vont pereit, és az ehhez hasonló ügyekben nyilvánvalóan nem akkor védjük a társadalmat a legmegfelelőbben, ha egyrészt módot és alkalmat adunk az elsímuló hullámok felkorbácsolására, a lehiggadt érzelmek felizgatására, hanem ha végre egyszer lezárjuk ezeket az eseményeket és nem vájkálunk a heggedni kezdő sebekben, valami perverz gondolattal, hogy jaj, valahogy nyugalomra ne térjen ennek a szerencsétlen országnak, immáron egy évtizede izgalomban tartott közvéleménye. Ezek az esetek, amelyek minden veszített háború után különösen akkor, ha a legkülönbözőbb felfogások váltakoztak, mint aminő, pl. nálunk az erősen liberális Károlyi-éra, az azt követő

szociálista-irány, majd az ebből kirobbanó bolsevizmus, ezt hirtelen felváltó reakció és a mai nyugalmat hangoztató és azt elérni akaró konzervativizmus, amely irányok a legkülönbözőbb, ma társadalomellenes magatartást szülő esemény létrehozói kell, hogy legyenek.

Ilyen időkben a társadalom védelmét, amely védelem a nyugodt és békés munka lehetőségében csúcsosodik ki, elérni csak úgy és akkor lehet, ha a nyugalomra áhítozó és arra törekvő társadalmat nem korbácsoljuk fel nap-nap után oly bünvádi eljárások folytatásával, amelyek bármiképen végződnek is, a hozandó ítélet legyen a legigazságosabb is, az államot alkotó társadalom egy-egy számottevő rétegére nézve igazságtalanoknak tűnnek fel és csak izgalmat okoznak. S ha ezzel szemben nézzük azt, hogy büntetőper lefolytatása minő eredményt jelenthet a társadalomra nézve, akkor minden bővebb kifejtés nélkül éreznünk kell azt, hogy a társadalom védelmének igazi és megfelelő eszköze csak ezeknek és az ehhez hasonló pereknek a törlése lehet.

Cikkem nyomdabaadása előtt tüzték ki az úgynevezett emigrációs ügyeket, kértem mi haszna lesz a magyar államnak ezekből az «in contumaciam» ítéletekből - arra, hogy mi kára lesz, úgy érzem könnyebb a felelet.

A harmadik kört a szorosabb értelemben vett kegyelmezés képezi, amely az eddig kifejtettekből folyóan is az állam hatalmának, illetve az állam hatalmát képviselő közegeknek ma nemcsak joga, de kötelessége is. És itt a tulajdonképeni politikai perekhez hozzákapcsolódnak azok a közönséges bűncselekmények is, amelyek egy veszített háború következményeképpen és nem a bűnöző szellem termékeképpen jelentkeznek. Az a tömegpsziché, amely a négyéves háború alatt az ezt követő forradalmak és ellenforradalmak idejében a gazdasági nyomorúságnak ezeknek az esztendőiben kialakult, az egy természetes melegágyává vált azoknak a bűncselekményeknek, amelyekkel szemben az eddig kifejtett álláspontom mellett is a társadalom védelmét a mai időkől eltérő normális viszonyok között csakugyan a büntetés képezte, de amelyekkel szemben ennek a mai pszichének a figyelembevétele mellett éreznünk kell, hogy azok sokkal inkább ezeknek a mai időknek a termékei, mint magának a tettesnek felróható hibája.

Az esetek itt a legkülönbözőbbek, de azok egy nagy tömegének közös vonása az enyhébb elbírálás szükségessége. Gondolok itt azokra a bűncselekményekre, amelyek a tekintélyek tiszteletének lecsökkenéséből, a tulajdon fogalmának és védelmének elhomályosulásából, a munkakedv és kereseti lehetőségek megfogyatkozásából és végül az erkölcsi ellenállóképesség legenygüléséből fakadtak.

Ki az, aki be ne vallaná legalább önmagának, hogy az utolsó évtized egymásra halmozódó eseménye elhomályosította különösen az alsóbb néposztályoknál a hatalom egyes szervei iránti tiszteletet.

Van-e harcteret járt ember, aki ne vallaná legalább önmagának be, hogy egy-egy győzelmes előnyomulás vagy fájdalmas visszavonulás alatt a tulajdon szentségének nehezen belénk idegzett hite, erősen lecsökkent.

Ki az, aki tagadná, hogy a harctéren dologtalanul és gondtalanul eltöltött hosszú hetek és hónapok, majd az ezt követő idők dologtalansága nem ásta volna alá a nagy tömegek, különösen a fiatalság munkakedvét.

Természetesen mindez nem jelenti azt, hogy most már ezt elfogadva, ennek következményeit természetesnek és megváltozhatatlannak vegyük. De igenis jelenti, hogy nyílt szemmel és megértő lélekkel nézve az eseményeket, míg egyrészt azok megszüntetésére törekszünk, másrészt a társadalmi védelem eszközeinek keresésénél nem hagyjuk figyelmen kívül ezeket az eseményeket és azt a tényt, hogy az utolsó évtizedben elkövetett közönséges bűncselekményeknél mindenütt, ahol ezek a meggondolások az ítélet hozatalánál befolyással, enyhítő hatással nem voltak, azok az ítéletek nem voltak teljesen megfelelő eszközei a társadalom védelmének és így ott, ahol lehet, igenis működésbe kell jönni a kegyelmezési jognak, hogy enyhítsen, javítson, helyesbítsen és ezzel védje a társadalmat.

Jól tudom azt, hogy ezzel az okfejtéssel szembeállítható a jogtörténetnek az az elve, hogy helyesnek látszott a multban mindenkoron a még esetleg túlzottan is szigorú büntetés oly cselekményekkel szemben, amelyeket a tömeg gyakran és állandóan

⁴ Közben a király-per aktái pertörléssel zárultak.

követett el. Én azonban ezzel a jogtörténeti ténnyel szemben is vallom azt az álláspontomat, hogy az elmúlt idők szülte bűncselekmények között, miként arra fentebb reámutattam, számtalan olyan van, amelyek jólehet közönséges bűncselekmények, mégis ezekkel szemben a társadalom védelmének eszközt nem a büntetés, hanem a kegyelmezés szolgálja, mert megszűnven az ok, megszűnven a hangulat és az a lelkiállapot, amely ezeket a bűncselekményeket szülte, azoknak a büntetése ma már nem foglalja magában azokat az indokokat, amelyek a büntetés alkalmazásának alapját képezhetik.

A megszilárdult társadalmi rendnek — és hinnünk kell, hogy a mai afelé közelg — önmagával szemben vallott kötelessége eltüntetni azokat a nyomokat, amelyek bizony sokszor a gyógyítás mellett az élő organizmusba is belevágtak, megszüntetni legalább olyan mértékben, hogy azokat, akik a kialakult társadalmi rend ellen bárminő formában vétettek is, visszaadjuk azoknak, akikből a társadalom felépül és akiknek munkája és szabadsága épügy integráns része a társadalom megszilárdulásának, mint az a hatalom és erő, amely azt megszilárdította.

A kegyelmezési jog és kötelesség komplexumának negyedik és végső csoportját az amnesztia képezi, amely mintegy foglalata az eddig elmondottaknak és amelynek csak arra kívánok rámutatni, hogy ennek a jelentőségét, a mi kormányzati rendszerünk is érezte és elismerte a múltban kiadott nagyobb mérvű amnesztia-rendeletében, amellyel már fentebb foglalkoztam.

Az amnesztia, amely normális viszonyok között, valamely öröndetes esemény (koronázás, születés stb.) alkalmával, tehát ötletszerűen gyakoroltatott, forradalmi időkben különös jelentőséggel bír.

Miként arra a történelmi ismertetésben reá mutattam, amikor egy-egy új uralom megszilárdult, akkor fellelhetjük az amnesztia gyakorlatát is.

Az amnesztia egyetlen eszköze a forradalmi emlékek likvidálásának.

A forradalmi idők egyik sajátosságát képezi, hogy azok alatt a bűncselekmények elbírálásának köre egészen átalakul. *A forradalmi idők egyik jellemző sajátossága az, hogy a büntetéssel sújtandó cselekményeknek büntetendő volta nem a cselekményekben megnyilvánuló gonoszságban, hanem inkább a forradalmi idők gyorsan változó és kialakulásban lévő felfogásával ellentétes magatartásban jegecesedik ki*, amely magatartás épügy lehet a legnemesebb konzervativizmus, mint a mindent rombolni akaró felforgatás, de lehet az erők eltolódása következtében utólagos igazolás alapján a legnemesebb cselekedet is. Akkor, amikor a kifejtett magatartás társadalomvédő vagy társadalomellenes jellege az erők eltolódásától függ, akkor a társadalmi rendnek megszilárdulásának, megerősödésének idejében el kell következni az elmúlt cselekményekkel szemben épen a megerősödött társadalom érdekében a kegyelmezésnek, mint kötelességnek.

A forradalmi idők egyik jellemző sajátossága az, hogy ilyenkor a törvények a szó legtagabb értelmében véve, az egyik pillanatról a másikra elavultak, túlhaladtak lesznek.

A gazdasági élet zuhanását vagy hirtelen fellendülését époly kevésbé tudja követni a magánjogi kódex, miként a leghetlenebb eredményekkel jár a görcsös ragaszkodás a büntetőtörvény §-aihoz. A rohanó idők átugorják azokat a megváltoztathatatlanoknak hitt szabályokat, amelyeket a társadalom évtizedes nyugalmi idejében kigondolt és létrehozott. Ezeket az általánosan elfogadott igazságokat ismeri és tudja is mindenki, csak épen akkor feledkezik meg róla, amikor alkalmazni kell.

Ki tagadja azt, hogy a világháború óta egész Európa, de különösen Magyarország a forradalmi viharok egész sorozatán ment keresztül, amíg a mai megnyugvás felé haladó időkig eljutottunk. Mégis annak következményeit a maga egészében, ami pedig csak abban az esetben helyes, levonni nem akarjuk.

Sine ira et studio vizsgálva mindazokat a cselekményeket, amelyeket 1914 óta elkövettek, miként minden forradalmi cselekménynél, meg kell állapítanunk, hogy ezek társadalomelleneseknek csak azért nevezhetők, mert nem sikerültek. Ezek a cselekmények a forrongás idejében feltétlenül büntetendők voltak, hiszen nyilván társadalomellenes magatartások, de épen az első közleményben elmondottaknál fogva megszűnnek büntetendők lenni mihelyt az új vagy a megtámadott régi társadalmi rend megszilárdul; minthogy mihelyt ez az idő elkövetkezik, az új rend

egyik legnagyobb érdeke a nyugalom, a felizgatott kedélyek, a forrongásban levő társadalmi hangulat lecsillapítása, ami nélkül komoly munka el nem képzelhető.

Ezt a gondolatot érezte meg a győztes francia nemzetgyűlés, amikor az elsímult háborús hangulat likvidálásaképen az amnesztia javaslatot tárgyalja.

A megszilárduló új társadalmi rend egy másik kiemelendő sajátossága, hogy a tömeghangulat, miként az inga a másik túlzáshoz csap és a maga alibijének igazolására valami megfőkezhetetlen gyűlölettel veti magát rá azokra, akiknek egyébként esetleg más viszonyok között legodaadóbb hívője lenne. Ez az izzó tömeghangulat, még a legtisztább lelkekre sem lehet hatástalan, ilyenkor azután az egész társadalmat, kezdve a másik szélsőségtől a mindenkor közömbösökön keresztül egészen azokig, akik ellen a hangulat kialakul, elfogja valami érthetetlen egyoldalúság, a legteljesebb jóhiszeműség mellett is, ami azután természetesen nem kiméli azokat sem, akik a törvényt alkalmazni hivatottak. S ha most ezen az elgondoláson végig haladva, eszünkbe jut az az örök igazság, hogy *a legjobb törvénnyel is fontosabb, az elfogulatlan, a jóindulatú bíró*, akkor éreznünk kell azt, hogy forradalmi idők után a társadalom védelme érdekében parancsoló szükség az az általános amnesztia, amelyik nem különböztet, hanem megbocsát, amely nem ötletszerű, de mindent egy serpenyőbe tesz, amely valójában nem kegyelmet gyakorol, hanem mindent megértve új munkára és összetartásra egyesít.

A forrongó társadalmi életnek a mi szempontunkból kiemelendő vonása végül az, hogy megszűnik az a biztos ítélőképeség, amellyel az egyes a büntetendő cselekményt felismerni tudja. Az az elv, hogy a törvény nem tudása nem ment, valójában csak azért állhat fenn, mert a bennünk élő társadalmi psziché, ezt a válogatást normális viszonyok között a törvények ismerete nélkül is szinte teljes biztonsággal elvégzi. Forradalmi időkben ez a biztonság a legteljesebb bizonytalansággá válik.

Az egyébként fennálló éles határ a helyes és helytelen társadalmi magatartás között elmosódik és büntetendő cselekményekké válnak magatartások, amelyekről elkövetője ezt csak akkor tudja meg, amikor a bírói hatalom — esetleg a legteljesebb törvényes alapon — a maga kérlelhetlen szigorával csap le és büntet.

Gondoljunk a kommün idejében arra a nyomozóra, aki parancsra házkutatást tartott és a megtalált aranyat és ékszert felsőbbbségének beszolgáltatta s akit magánlaksértés és rablás büntette miatt ítélték el. Avagy gondoljunk a királypuccs résztvevőire!

Mindezeknél a magatartásoknál, valójában hiányzik az a szándékos bűnözés, amely a büntetés etikai alapját adja.

Távol áll tőlem, hogy azt állítsam, hogy ezekben az esetekben nincs helye a büntetésnek, de csak addig azonban, amíg ezt a társadalom védelme megkívánja, ennek a határa pedig a kialakuló társadalmi rend megszilárdulása, mihelyt ez bekövetkezik, illetve mihelyt ennek a lehetősége adva van, elképzelhetetlen, hogy az a maga védelmét abban találja, hogy az ő igazolása következtében esetleg bűnné deklarált, de igen komoly erénnyé válható magatartást büntessen vagy legalább is meg ne bocsásson, akkor, amikor saját célját elérve, az általa létesített társadalmi rendet megszilárdítani kívánja. Mert hiszen ezeknek a büntetéseknek ekkor már egyetlen eredménye, hogy a lábbadozó társadalmat állandó izgalomban tartsa.

Ezekből a megfontolásokból folyik, hogy forradalmi időket követő és a megnyugvás stádiumába jutó állami életben, mint aminőnek a magunkét ma már tartanunk remélhetőleg szabad, parancsolóan szükséges, tehát kötelesség az egyformán mérő amnesztia. Az amnesztia, mert ez az egyedüli eszköz, amely alkalmas a társadalmat nyugvó pontra vinni.

V.

Ezzel végére is értem mindannak, amit ezzel a kérdéssel kapcsolatban elmondandónak tartottam.

Annyira gyakorlati azonban ez a probléma, hogy szinte akaratlanul írom le azt a kérdést, mi tehát a teendő?

S úgy érzem erre felelni az eddig elmondottak után kötelesség is. Ez a felelet pedig nem állhat másban, mint azoknak az intézkedéseknek felsorolásában, amelyek a közel jövőben az államhatalom kötelességei: ezek pedig a következők:

1. A büntetés feltételes felfüggesztésének intézményesítése minden megszorítás és korlát nélkül.

2. 1914 augusztusa és 1924 május elseje között elkövetett összes politikai bűncselekményekre kivétel nélkül való általános amnesztia hirdetése.

3. Az összes politikai bűnperek törlése.

4. Törvényes biztosítása annak, hogy senkit a mai társadalmi renddel szemben vallott felfogásáért, amelyet 1924 május 1-ig elkövetett üldözni vagy felelősségre vonni nem szabad.

5. Minden amnesztia alá nem eső elítéltnak biztosítandó az a jog, amennyiben ellene a bűnösséget megállapító elsőfokú ítélet 1918 november 1-je után hozatott, hogy minden indoklás nélkül ügyének újrafelvételét kérhesse, amikor is a Bp. szabályai szerint az újra tárgyalandó és ítélettel döntendő el.

* *

Ezek azok az elvek, amelyek eddigi okfejtésemnek természetes folyományai, amelyeket abban tudnék összefoglalni, hogy a jogfilozófia helyes elveiből, a történelem tanulságaiból az a vitátlanul álló elv szűrhető le, hogy forradalmi idők után a társadalmi rendet megszilárdítani csak úgy és csak akkor lehet, ha az államhatalom felismeri azt a pillanatot, amikor a mellétekintetek nélküli megbocsátás elvének kell uralkodni. Az én érzésem szerint ez a pillanat elérkezett.

Dr. Vészi Mátyás.

Szemle.

— **Elfogultsági kifogás egy cikk miatt.*** Folyamatban levő ügy ismertetése jogi folyóiratban alapos ok-e az elfogultság megállapítására, ha a cikkíró leszagezi magát valamely álláspont mellett? A Kúria teljes-ülése a kérdésre nemmel felelt, nézetünk szerint helyesen. A perben felmerült jogkérdésnek ismertetése és azokban való állásfoglalás egymagában nem teszi elfogulttá a cikk íróját. Ellenkező döntés esetén bíró soha cikket nem írhatna, mert az egyik peres fél mindig elfogultsági kifogást emelne ellene. Más kérdés célszerű-e, ha a bíró az előtte folyamatban levő konkrét perről cikket ír, mielőtt ítéletét kihirdette. Túlzottnak tartjuk, ha a bíró begombolkozik és nem árulja el az előtte tárgyaló felek előtt álláspontját, viszont nem tartjuk helyesnek az ellenkező végletet, hogy a bíró, midőn «sub iudice lis est» nyilvánosan leszögezze magát. Nem helyes a begombolkozás, mert kizárja annak lehetőségét, hogy a bírót meggyőzzük. De nem helyes a nyilvános leszögezés sem, mert azt a hitet kelti az egyik peres félben, hogy ezt a bírót a konkrét ügy eldöntésénél semmiféle érveléssel meggyőzni nem tudja.

Maradjunk meg tehát a régi tradicionál: a bíró ne írjon az előtte folyó ügyről az ítélet kihirdetése előtt.

* A Kúria V. tanácsának elnöke a tanácsa előtt folyamatban levő ügyet a Magánjog Tárának április-májusi számában ismertetette. A cikk hangsúlyozza ugyan, hogy a beadott felülvizsgálati kérelem elintézésének nem szabad eléje vágni, de a cikkíró álláspontja világosan kitűnik. Az ismertetés a megalkuvás nélküli igazságkeresés dicsőítésével végződik: «Az igazságot vagy lelkesen szeretjük és minden akadályon keresztül diadalra vezetjük vagy pedig eláruljuk.» A cikk miatt alperes a tanács vezetője ellen az eset megbeszélésének tartalmából állítólag felismerhető elfogultság címén kizárási kérelmet adott be, melybe a tanácsot is belevonta. A kérelem június hó 17-én került beadásra, miután előzőleg június hó 11-én a tanács az ügyet letárgyalta és tanácskozás után az ítélet kihirdetését június hó 20-ra halasztotta. A kizárási kérelemtől a tanács vezetője június hó 18-án értesült. Az ítélet kihirdetésére kitűzött határnapon a tanács a már teljesen letárgyalta és szavazással eldöntött ügyben az ítélet kihirdetésének felfüggesztését rendelte el a kizárási eljárás befejezéséig. A Kúria teljes-ülése a kizárási kérelmet elutasította.

— **Külföldi pénzre szóló váltón alapuló visszkere-**
set. Hiteljogi Döntvénytárunk ez évi folyamának 1. esetül közöltük a Kúria P. VII. 4292/1923. sz. határozatát, amellyel a Kúria a párizsi fizetési helyre kiállított és frankra szóló váltó alapján a visszkeresett, Budapesten telepes forgatót csak magyar korona fizetésére tartja kötelezhetőnek a váltó lejáratának árfolyama szerint. A határozatot sokan támadták. Most a Kúriának ugyanez a tanácsa két analóg perben P. VII. 3740/1923. és P. VII. 6053/1923. számú ítéleteiben az ellenkező álláspontra helyezkedett, kimondva, hogy a visszkeresett budapesti forgatók a Párizs, illetve Bukarest fizetési helyre francia frankról, illetve leiről kiállított váltó alapján a francia frank-, illetve leírősszeget tartoznak fizetni, egyúttal azonban kimondta a Kúria azt is, hogy a visszkeresett alperesek jogosítva vannak a párizsi kifizetésnek (devizának), illetve francia franknak, továbbá a bukaresti kifizetésnek, illetve a román leirőnek a budapesti értéktőzsdén az alperesek részéről teljesítendő *tényleges fizetésnapját* megelőzően utólszörjegyzett középárfolyama szerint számított magyar korona-összeget fizetni. A Kúria P. VII. 6053/1923. sz. ítéletét — a két ítélet indokolása teljesen egyező — a Hiteljogi Döntvénytárban legközelebb közölni fogjuk.

— **Valorizáció.** 1. «Felperes keresetét huzamosabb idő elteltével... indította meg; a jog érvényesítése körül megnyilvánuló ezzel az indoklatlan késedelmeskedésével tehát maga is hozzájárult ahhoz, hogy az időközben bekövetkezett koronaromlásból folyóan a károsodás mérve növekedjék, méltányosnak jelentkezik tehát, hogy a kereset indításáig bekövetkezett koronaromlás terhére ne az alperes, hanem felperes viselje.» (P. IV. 1602/1924.)

2. A kártérítési igény csak kivételesen képezheti valorizáció tárgyát. Ilyen kivételes eset forog fenn, ha «... az elsőbíróság által hozott ítéletben meg van állapítva tőkében és ennek kamataiban a felperest megillető kártalanítási összeg, amely — az emiatt használt jogorvoslatok ellenére — változatlan maradt s nyilvánvaló a per összes adataiból, hogy alperes teljesen alaptalan kifogásokat emelt a felperesi kárkövetelésekkel szemben, hogy nem volt komoly szándéka a szerződés teljesítése és hogy minden lehető védekezést és jogorvoslatot vett igénybe a per befejezésének késleltetése végett. Alperesnek ez a magatartása feltétlenül alkalmas annak a vétkességnek megállapítására, amely az állandó gyakorlat értelmében jogszerű alapjául szolgál a követelés valorizálására.» (P. VII. 7482/1923.)

Fővárosi ügyvéd átvenne jóforgalmú vidéki ügyvédi irodát. Esetleg cserével átengedné fővárosi gyönyörű lakását. Ajánlatok «Alkalom 5837» jeligére Blockner J. hirdetőbe IV., Semmelweis-utca 4., küldendők.

16729

Megszállott területen működő nagy banknak és egyéb vállalatoknak agilis ügyésze (keresztény, szerzett vagyona cca három milliárd korona értékű) a fővárosban vagy jobb vidéki helyen megfelelő elhelyezkedést keres. Jobb ügyvédi irodát is átvenne vagy ilyenhez társulna. Ajánlatokat «Megszállott» jeligére a kiadói hivatal továbbít.

16715

A hajdunánási kir. közjegyző helyettest keres. Bizonyítványokkal és a fizetési igényeket közlő ajánlatot kér.

16727

Fiatál, agilis, jól képzett ügyvéd nagyobb vidéki ügyvédi irodában — későbbi társulás lehetőségével — irodavezető gyanánt felvétetik. Ajánlatokat a kiadói hivatal továbbít. «Biztos jövő» cím alatt.

16728

Vidéki fiatal ügyvéd fővárosi irodába betársulna, esetleg irodavezetői állást vállalna. Cím a kiadói hivatalban.

17630

Fiatál jogász délutáni elfoglaltságot keres. Megkéréssek «M. G. 88071» jeligére: Schwarz József hirdető irodájába, Andrássy-út 7.

17631

REUMÁS-ÉS IDEGBAJOKAT
gyógyul **Dr. Réb**
Elektromágneses Intézet
Budapest, VII., Fásor 13
Ingyen prospektus!
Telef.: József 26-24

AKTATÁSKÁT

rendelésre a legolcsóbban készít

WEIL EMIL

bördíszműárúk gyára

Budapest, IV., Cukor-u. 5

IV., Váci-u. 36.

Telefon:

József 146-52.

Ideal Írógép
Klotild-palota

19867

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden hó 1-én és 15-én
Előfizetési ára Döntvénytárral együtt
negyedévre 30,000 korona

Egyes szám ára 6000 korona

TARTALOM. Dr. Auer Pál budapesti ügyvéd: Nemzetközi jog. — Dr. Nádas László ügyvéd, ny. miniszteri tanácsos: A visszterhes ingatlanátruházások illetéke. — Dr. Földes Mór budapesti ügyvéd: Szóbeliség és nyilvánosság az O. F. B. ülésein. — Dr. Dettre Pál szegedi ügyvéd: Valorizáció az állammal szemben. — Szemle. *Melléklet:* Magánjogi Döntvénytár. XVII. k. 7. iv. — Perjogi Döntvénytár. IX. k. 6. iv.

Nemzetközi jog.

Az «ezüst» Zeppelin a napokban készül átkelni az Óceánon; bátor amerikai repülőök most fejezték be föld körüli útjukat; milliárdos nemzetközi üzletek köttetnek le percenként dróttalan táviró és kábel útján; rengeteg árú utazik állandóan szárazon és vizen egyik országból a másikba; a tőke-szegény országokban a gazdag országok kapitalistái egyre nagyobb érdekeltséget vállalnak; a tőzsdéken hatalmassá fejlődött az üzlet devizákban; azonban, bármily hihetetlennek látszik is, általánosan elfogadott, kétségtelenül kötelező szabályok, melyek ezt a hatalmas nemzetközi forgalmat szabályozzák, ma sincsenek; a megfelelő bírói fórumok még hiányzanak; s az egyik ország bírósága által hozott ítélet rendszerint nem hajtható végre a másikban. Magukat nagyon bölcsnek tartó emberek gúnyosan mosolyogva térnek napirendre a nemzetközi jog problémái felett és a nemzetközi magánjognak is legjobb esetben általános közönyben van része. Holott minden józan embernek tisztában kellene lennie azzal, hogy nemcsak a saját nemzeti glóbusa szorul törvényekre, hanem az államok egymásközötti viszonya, a nemzetközi élet, a nemzetközi forgalom is jogi szabályozást igényel.

Végre eljutottunk odáig, hogy legalább a jogásközönség kezdi felismerni a nemzetközi problémák fontosságát. Ebben kétségtelenül nagy része van az International Law Associationnak (Nemzetközi Jogi Szövetségnek), mely a nemzetközi jog aktuális problémáit állandóan napirenden tartja és pl. a váltójog, csekk-jog, tengeri fuvarozási jog nemzetközi szabályozásának terén eléggé meg nem becsülhető érdemeket szerzett. Nem hanyagolta el azonban a Szövetség a nemzetközi közjog, az államközi szervezkedés, a nemzetközi bíraskodás problémáit sem.

Ideai konferenciáját — mely immár a 33-ik — Stockholmban tartotta meg a szövetség. A konferencia elnöke dr. Hammarskjöld volt svéd miniszterelnök volt, míg az egyes üléseken kívül Wallenberg volt svéd külügyminiszter, dr. Simons volt német külügyminiszter, a Reichsgericht elnöke, dr. Baumgarten Nándor egy. rk. tanár, ny. közigazgatási bíró, dr. Kuhn newyorki ügyvéd, az I. L. A. amerikai osztályának alelnöke, lord Phillimore, Sir Norman Hill, Van Slooten, a hágai fellebbezési bíróság bírja és dr. Hellner volt svéd külügyminiszter felváltva elnököltek.

A tárgysorozat a nemzetközi jog számos érdekes problémáját ölelte fel. E helyütt csupán arra szorítkozhatunk, hogy néhány szöveget ismertessük az egy hétig tartó tanácskozások anyagát.

Behatóan foglalkozott a konferencia az állampolgársággal kapcsolatos nemzetközi jogi problémákkal. Kíváncsnak mondotta ki, hogy az állampolgárság megszerzése lehetőleg egységesen szabályoztassék. A konferencia által elfogadott «Model Statute» az angol jogelvek alapján készült. Eszerint minden tízszülött azon állam polgárává lesz, melynek területén született, kivéve, ha apja más állam polgára és gyermekét bizonyos időn belül saját hazájában anyakönyvezteti. Ebben az esetben a gyermek apja honpolgárságát szerzi ugyan meg, azonban huszonegyedik évének

elérésétől számított egy éven belül kérheti azon állam kötelékébe való felvételét, melynek területén született s e kérelme további feltétel igazolása nélkül teljesítendő. Senki sem fosztható meg közigazgatási vagy bírói úton honosságától. Új állampolgárság megszerzése ipso facto szüntesse meg a korábbi honosságot. Másként, mint új állampolgárság szerzése által senki ne veszítse el honosságát. Ily módon igyekezik a szövetség a kettős honpolgárság eseteit kiküszöbölni. Igen haladott szellemről tanuskodik a következő szabály, mely — ha nem is teljesen ebben a formában, — az Amerikai Egyesült-Államok által már törvénybe iktatott. Nő, ha külföldivel köt házasságot jogosult korábbi állampolgárságát fenntartani és férje hazájának állampolgárságáról lemondani. Íme, a fejlődés útján a «vegyes házasságok» a különböző vallásfelekezetűek házassága után most a különböző államok polgárainak házassága következik. Haladás ez egyúttal a nők egyenjogúságítása szempontjából is.

A kisebbségek védelmének kérdését Magyary Géza és Heyking báró elaborátumai alapján tárgyalták. Magyary javaslatának lényege a következő: A kisebbségek védelmét nemcsak a Népszövetség tanácsának tagjai, hanem minden állam, sőt maga a jogsérelmet szenvedett kisebbség is kórhesse. A sérelem orvoslására hivatott fórumok: a Népszövetség tanácsa és a hágai állandó nemzetközi törvényszék. A panaszos fél e két fórum bármelyikéhez fordulhat. Az eljárás mindkét fórum előtt kontradiktórius kell hogy legyen, az «audiatur et altera pars» elve szigorúan alkalmazandó. Magyary javaslatát a maguk egészében ugyan nem sikerült elfogadtatnunk, azt azonban kimondotta a konferencia, hogy ne csak a Népszövetség tanácsának tagjai, hanem minden tag-állam panaszt tehessen a kisebbségek sérelme miatt. Ezzel is igen nagy lépést tettünk előre és egyelőre nagyon meg lehetnénk elégedve, ha a Népszövetség, mely egyébként az International Law Association-t jogi tanácsadó testületének tekinti, magáévá tenné a szövetség állásfoglalását.

A nemzetközi jog kodifikálásával megbízott bizottság nevében lord Phillimore mutatta be az állami szuverenitást szabályozó általa szövegezett tizenkét szakaszt.

A nemzetközi kereskedelmi választott bíraskodás ismét foglalkoztatta a szövetséget. Szükségesnek mondotta ki, hogy a külföldi választott bíróságok által hozott ítéletek minden államban végrehajthatóknak nyilváníttassanak. Elhatározták, hogy a Párisban székelő Nemzetközi Kereskedelmi Kamara választott bíróságát felkarolják és a kamarával az állandó összeköttetést fenntartják. Az e sorok írója által javasolt nemzetközi polgári törvényszékről más alkalommal.

Tárgyalták a szövetség titkárának, Bellotnak indítványát is, aki nemzetközi büntetőtörvényszék felállítását javasolta. Ez a bíróság a háború alatt érvényben lévő nemzetközi jogszabályoknak és a humanizmus követelményeinek megsértése miatt tett feljelentések illetékes fóruma lenne. Bellot tervezetét észrevehetően nem szívesen fogadták, mert úgy hatott, mintha az elmúlt háború folyamán elkövetett cselekmények utólagos megbüntetését célozná és a németek ellen irányulna. Ha lord Phillimore nem vette volna védelmébe Bellot javaslatát s nem adott volna annak egyúttal más jelleget, feltétlenül elutasították volna. Így bizottságnak adták ki, mely a legközelebbi konferencián végleges javaslatot köteles e tárgyban előterjeszteni.

A külföldi ítéletek végrehajtása tárgyában kifejlődött vita azt bizonyította, hogy e régen napirenden levő kérdésben még min-

dig nincs egységesen kialakult jogászi közvélemény. Az a nézet volt túlnyomó, hogy amíg a jogegységesítésre irányuló törekvések nem dicsekedhetnek nagyobb sikerekkel, a hasonló jogrendszerű államoknak megállapodásokat kell létesíteniük a bíróságaik által hozott ítéletek kölcsönös végrehajtására. A lényegesen különböző jogrendszerű államok azonban egyelőre nem fogják az ügy minden felülvizsgálata nélkül az exequaturt megadni. Egyébként e tárgyra vonatkozó dolgozatot James Paul Govare és dr. Vadász Imre küldtek.

A légi jogi bizottság bemutatta a légi háború szabályainak, a 'hadifogoly bizottság' pedig a civil (nemkatonai) hadifoglyokra vonatkozó szabályoknak tervezetét. Ennek a tervezetnek csupán első mondatát iktatjuk ide: «Civilek (nemkatonák) különösen asszonyok internálása a bizottság véleménye szerint helytelen elv.»

Dr. Katz titkos igazságügyi tanácsos, a jeles szabadalmi jogász ezúttal «Veszélyviselés a tengerentúli kereskedelemben» címen tartott előadást. Konklúziója röviden a következő: A veszélyt a tengerentúli kereskedelemben azon időponttól kezdve viseli a vevő, midőn az árú a kikötőben kirakatott és a hajóba való berakásról szóló értesítés a vevőnek elküldetett. A berakásról szóló értesítésnek tartalmaznia kell az árú mennyiségét, súlyát, minőségét, a vevő és az eladó nevét, lakását, a kikötő nevét, melyben az árú hajóba rakatik és azét, amelyben kirakatik, a hajó nevét és a biztosító-társaság cégét, melynél az árú biztosított. A hajóra való berakás sörgöny- vagy drótnélküli távirat útján közlendő. E közlés késedelmesen vagy értelemzavaró módon való megérkezésének veszélyét az eladó viseli. Az eladó köteles az árút a vevő költségére a fuvarozás veszélyei ellen biztosítani. Ha elmulasztja a biztosítást, viseli a veszélyt. Dr. Neumann Károly egyetemi tanár tanulmánya, melyben az angoloknak a nemzetközi fuvarozási egyezményekhez való csatlakozását sürgeti, a szerző távolléte miatt, sajnos, nem került bemutatásra.

A szakkörök és a külföldi szaksajtó rendkívüli érdeklődése kísérte azon bizottság működését, mely a hajókárookra vonatkozó 1890. évi úgynevezett york-antwerpeni szabályokat volt hivatva revízió alá venni. Kétségtelen, hogy az új «stockholmi szabályokat» — épúgy, mint az 1921. évi «hágai szabályok»-kal történt (The Hague Rules defining the risk to be assumed by sea carriers under a bill of lading) — az összes nagy hajózársaságok illetőleg a tengeri biztosítók kötelezőknek fogják elismerni szerződéseikben. Ez kétségtelenül nagy sikere a szövetségnek és bizonyítja súlyát, jelentőségét. Sajnos, minket immár tengeri kikötő nélkül szűkölködő államot ezek a kérdések kevésbé érdekelnek. Sajátságos, hogy ezúttal egyetlen dolgozat, egyetlen előadás vagy felszólalás sem foglalkozott a Népszövetséggel és a hágai állandó nemzetközi törvényszékkel. Ez nyilván nem véletlen. Ezek az intézmények már kinőttek a nemzetközi konferenciák keretéből. Ezek már élő valóságok, a nemzetközi jog didalmas alkotásai, amelyeknek problémái az államok hivatalos képviselőit foglalkoztatják ezidőszert Genfben. És mialatt Stockholmban folytatódott az eszmék érése, Genfben egy újabb nagy lépést tett a világ előre. Az «Obligatorum», a kötelező nemzetközi bíraskodás elve végre elfogadtatott. Lassan bár, de közeledünk ahhoz a korszakhoz, midőn a nemzetközi anarchia helyébe a jog uralma lép. A nemzetközi jog — melynek sokan a létezését is tagadják — kétségtelenül igen nagy fejlődésnek néz elébe és lényegesen elő fogja segíteni az emberi társadalom kulturális és gazdasági haladását.

Mi magyarok a nemzetközi jog fejlődésétől csak jó várhatunk. Ha a potsdami molnár a jogtalansággal fenyegető hatalmas császárnak azt felelte, hogy: vannak még bírák Berlinben, a szegény megcsonkított Magyarországnak reménye is csak az lehet, hogy vannak még bírák Hágában...

Dr. Auer Pál.

A visszterhes ingatlanátruházások illetéke.

Az 1924: IV. tc. és az 1924. évi 5003. P. M. sz. rendelet az ingatlanokra vonatkozó visszterhes átruházások illetéke tekintetében eddig fennállott jogszabályokat részben hatályon kívül helyezte és új rendszert létesített. A vagyonátruházási illetékekről szóló 1920: XXXIV. tcikk 24. §-a értelmében visszterhes vagyonátruházásoknál érték gyanánt rendszerint az ellenszolgáltatás értékét kellett tekinteni, ha azonban az ellenszolgáltatás értéke az átruházott vagyontárgy közönséges forgalmi értékének nem felelt

meg, az illetékkiszabás alapjául az illetékkötelezettség beálltakor meglevő közönséges forgalmi értéket kell venni. A hanyatló valuta korszakában a törvényben megjelölt minimális értékek egyáltalában nem jöhettek számba, mert a minimális értékek a bevallott értékek alatt maradtak. Az a helyzet állott elő, hogy a felek az adásvételi szerződéseket szabályszerűen bejelentették, de amikor a kiszabás egy-két év múlva megtörtént, akkor a fél rossz valutában csak egy csekély részét fizette annak, amit fizetnie kellett volna, hogy ha az ingatlanátruházás idejében egyenlíti ki illetéktartozását. Ezen a visszaságokon volt hivatva segíteni az 1923: XXXII. tc. 8. §-a, amely kimondotta azt, hogy az illetékfizetésére kötelezett fél a szerződésben kitüntetett vételár vagy becsérték után járó vagyonátruházási illetéket a jogügylet bejelentésére kitűzött határidőn belül köteles készpénzben lefizetni. Az ezen törvény alapján kiadott 1923. évi 117,303. sz. pénzügyminiszeri rendeletből kitűnőleg a bejelentés idején fennállott érték csak hagyatékoknál és ajándékozásoknál vétetett alapul, visszerhes átruházásoknál ellenben az ingatlanok becsértéke gyanánt mindig a szerződésben kitüntetett vételár, illetve a szerződéskötés idején fennállott becsérték irányadó, mert az 1920: XXXIV. tcikknek abbéli rendelkezését, hogy visszerhes ingatlanátruházásoknál az illetékkötelezettség keletkezésének ideje irányadó, az 1923: XXXII. tcikk 8. §-a nem helyezte hatályon kívül, minek folytán a szerződésnek a szabályszerű időben illetékezésre való bemutatásának és az illeték lefizetésének elmulasztása csak 1920: XXXIV. tcikk 57. §-ának megfelelőleg bírsággal és havi 10% késedelmi kamattal sújtott. Történtek ugyan kísérletek arra nézve, hogy a törvény úgy magyaráztassék, miszerint a visszerhes ingatlanátruházásoknál is nem a szerződéskötéskori érték, hanem a bejelentés idejében fennálló érték vétessék irányadónak, mert bírság és késedelmi kamat dacára a felek jobban jöttek ki, ha a bejelentést elkésztetlen tették meg, a bejelentéskori érték álláspontja azonban a magasabb pénzügyi hatóság részéről sem talált elfogadásra. Ezzel azonban még mindig nem volt eliminálva az a helyzet, hogy a minimális értékek elavult voltánál fogva az illetékkiszabási hivatalok köteleességüknek vélték minden egyes adásvételi szerződés megilletékezésénél alkudozásba bocsátkozni a felekkel.

Az államháztartás egyensúlyának helyreállításáról szóló 1924. évi IV. tc. az említett 1923: XXXII. tc. 8. §-át hatályában fenntartotta, de az a) melléklet B. III. 2. bekezdése a minimális értéket újból szabályozta és kimondotta, miszerint a törvényszerű legkisebb értékek a következők:

a) a földadó alá eső ingatlanoknál az ingatlannak aranykoroná- alapon kifejezett legkisebb értéke a kataszteri tiszta jövedelem huszonötszörös összege;

b) a házadó alá eső ingatlanoknál a törvényszerű legkisebb érték a házadó alapjául szolgáló nyers bérjövedelemnek vagy haszonértéknek a többszöröse. Ezt a többszöröst a pénzügyminiszer a mindenkorli házbérviszonyoknak megfelelően évenként rendelettel állapítja meg.

Ez utóbbi rendelkezés annak idején nagy visszatetszést szült, mert attól tartottak, hogy a kormány a bevételek emelése céljából esetleg oly többszöröst fog megállapítani, amely az átruházási értéket felülmúlja. Ez, amint az alábbiakból kitűnik, nem következett be. Ezt egyébként sem kellene a kormánynak ilyen kerülő úton tennie, mert az 1924: IV. tc. 4. §-a folytán a kormány arra is fel van hatalmazva, hogy megtegyen minden intézkedést a bevételek fokozása céljából anélkül, hogy emiatt előzetesen a törvényhozáshoz kelljen fordulnia. Ennek folytán a kormány rendeletileg is emelhet adókat, sőt rendeletileg is behozhat egészen új adónemeket a törvényhozás megkérdezése nélkül.

Az 1924: IV. tc. alapján kiadott 1924. évi 5003. P. M. számú rendelet azt a novumot tartalmazza, hogy az ingatlanok értékelésére irányadó időpont az illetékkiszabás végett 1923 okt. hó 1-je előtt bejelentett esetekben az illetékkötelezettség keletkezésének az ideje, az 1923 október hó 1-től kezdve bejelentett esetekben pedig a bejelentés ideje. Ezzel az 1920: XXXIV. tc. 24. §-ának eddig is hatályában fennállott azon rendelkezése, hogy visszerhes ingatlanátruházásoknál az értékelésre az illetékkötelezettség keletkezése idején fennállott érték irányadó, hatályon kívül lett helyezve. Kimondja továbbá ugyanezen rendelet, hogy amennyiben az illetékkiszabás végett való bejelentés nem ugyanabban az évben történt, mint amelyben az illetékkötelezettség keletkezett,

a törvényszerű legkisebb érték számításánál nem az illetékkötelezettség keletkezését, hanem az illetékkiszabás végett való bejelentést megelőző évi adó alapjául szolgáló kataszteri tiszta jövedelmet, nyers házbérlőjévédelmet vagy haszonértéket, esetleg (1923 október—decemberben bejelentett esetekben) a bejelentést megelőző évi házosztályadót kell alapul venni. Így az aranykoronában kifejezett legkisebb érték az illetékkiszabás végett 1924. évben bejelentett esetekben az 1923. évi házadó alapjául szolgált, tehát az 1922. évből való nyers házbérlőjévédelmek vagy haszonértékek Budapesten az 50%-a; ha tehát, pl. az 1922. évi házbérlőjévédelem 50,000 korona volt, úgy 25,000 aranykorona a legkisebb érték. Így ez azonban a rendeletben — annak homályos és hiányos fogalmazásánál fogva — megmondva nincsen, hanem ez a hivatalos magyarázat és ez volt a rendeletnek bevallott célzata is. Ha a házak 1922. évi jövedelmét nézzük, akkor azt látjuk, hogy az ennek alapján kijövő összeg a házak jelenlegi forgalmi értékének hozzávetőleg megfelel.

Az előadottak szerint az ingatlanok értékelésének visszatérő átruházásoknál jelenleg három törvényi jogforrása van és pedig az 1920:XXXIV. tc., melyből az e cikkben tárgyalt szempontból az maradt meg, hogy a forgalmi érték irányadó, ha az nagyobb, mint a szerződésben feltüntetett vagy a minimális érték, továbbá az 1923:XXXII. tc. 8. és 9. §-ai, melyek szerint az illeték a bejelentéstől számított 15 napon belül készpénzben befizetendő és az 1924:IV. tc. 2. §-a, mely a minimális tételeket szabályozta és kimondotta, hogy a bejelentéskori érték irányadó, továbbá az 1921. évi 40,000, az 1923. évi 117,303. és az 1924. évi 5003. P. M. számú rendeletek. Illetéktörvényeink és rendeleteink eddig is áttekinthetetlen tömkelege tehát újabb jogszabályokkal gazdagított, ami a közigazgatás egyszerűsítését semmiképp sem fogja előmozdítani.

Dr. Nádas László.

Szóbeliség és nyilvánosság az O. F. B. ülésein.*

I. Október hó 1-én lépett életbe az O. F. B. üléseinek szóbelisége és nyilvánossága tárgyában intézkedő 6650/1924. M. E. számú rendelet.

Ez a rendelet nagyjából kielégíti a hozzáfűzött várakozásokat és különösen elismerésreméltó módon oldja meg azt a problémát, hogy az ügyek nyilvános előadásával járó idővesztesség miként legyen más módon úgy behozható, hogy végeredményben az ítélkezés alaposságát biztosító nyilvános előadás az ügyek minél gyorsabb elintézését hátrányosan ne befolyásolja.

Ezt a kérdést megoldja a rendelet 3. §-ának azon intézkedése, hogy az ügy előadója a kiküldött tárgyalást vezető bíró is berendelhető az O. F. B.-hoz. Ha ezt a rendeletileg megengedett lehetőséget az O. F. B. minden komolyabb ügyben ki fogja aknázni, úgy megvan a biztosíték arra, hogy a N. valóban az eljárás gyorsításának célját fogja szolgálni. Mert a megváltási eljárás során felmerülő komplikált tényállásbeli kérdéseket, senki úgy nem ismerheti, mint a helyszínén néha hetekig működött tárgyaló bizottsági elnök, aki előtt megszületett és felépült a tárgyaló bizottsági jegyzőkönyvekben lefektetett egész anyag.

Az ügy előadásának előkészítése a tárgyaló-bizottsági bírónál csak az észrevételek áttanulmányozásának terhére jelenti. A tárgyaló-bizottsági javaslat megszerkesztésének szakáig a tárgyaló-bizottsági elnöknek legfeljebb át kell lapoznia az anyagot az O. F. B. tárgyalása előtti napon; neki néhány pernyi munka az, ami a tárgyaló-bizottsági eljárásban részt nem vett előadó bírónak az esetek legtöbbszörében sokszor néhány hetet igénybevevő feladat. De az észrevételek áttanulmányozásával is rövidebb időt kell eltöltenie, mert ő kétségtelenül jobban ismeri az észrevételezés alapjául szolgáló anyagot.

Igaz ugyan, hogy az előadói teendők ellátása miatt néhanapján el lesz vonva a tárgyaló-bizottsági elnök a helyszíni bizottsági munkától. Ez az idővesztesség azonban csak egy csekély törtje annak, amit egy állandóan csak Budapesten, a központban működő előadó idejéből egy ügy referációjának előkészítése igénybevesz.

* Részlet a szerzőnek «Dolgozatok a földreform, a mezőgazdasági hitel és az őstermelő adójoga köréből» címen sajtó alatt álló munkájából.

Kellő beosztás mellett a tárgyaló-bizottsági elnök budapesti tartózkodásának ideje igen kiadósan lesz hasznosítható. Nem kell hozzá egyéb, mint az, hogy 5—6 hetes időközökben nem egy ügynek, hanem azon a héten az illető tanácsban eldöntés alá kerülő több ügynek előadására rendeltessék be a tárgyaló-bizottsági eljárást vezető bíró.

Azzal, hogy előadókul az O. F. B.-hoz a tárgyaló-bizottsági eljárások vezetésére kirendelt bírák is berendelhetők, állandóan ebben a szakmában évek óta dolgozó, legalább is 100, de talán ennél is jóval több kipróbált munkaerőnek felhasználása van biztosítva kisegítőül az O. F. B. ítéleteinek meghozatalánál s ez alapon a kincstár minden különlegesebb megterhelése nélkül megoldást nyerhet a megváltási ügyeknek a N. 1. §-a szerint kilátásba helyezett mielőbbi végelintézése.

Emellett a kinevezett, illetve kijelölt állandó bírói tagoknak, egy nagy munkatömegtől való tehermentesítését jelenti a 6650/1924. M. E. sz. rendelet 3. §-a; és ha az ő munkájuk nagy részét a tárgyaló-bizottsági eljárást vezető bírák fogják mint előadók az O. F. B.-nál ellátni, úgy egyúttal biztosítva van az is, hogy az O. F. B.-nak kúriai és közigazgatási bírói kvalifikációval bíró tagjai a tanácsüléseken való részvétellel igénybe nem vett idejük nagy részét egyéb ügyeknek fogják szentelhetni.

II. Kiegészítendő volna azonban a rendelet 3. §-ába felvett rendelkezés azzal, hogy az ügynek a *tárgyaló-bizottsági javaslat kihirdetését követőleg keletkezett összes iratait* (tehát úgy az észrevételeket, mint az ellenészrevételeket), *az értékmegállapítási eljárás során pedig az elsőfokú ítélet kihirdetését követő iratokat* (tehát az ítélet elleni fellebbezést) nem a tárgyaló-bizottsági eljárást vezető kiküldött bíró, hanem vagy az O. F. B. fogalmazói karába kinevezett bírák vagy pedig az O. F. B. valamelyik bírāja adja elő.

Kiegészítendő a rendelkezés azzal is, hogy a tárgyaló-bizottsági eljárást vezető bíró *feladata körén kívül essék* az O. F. B. részéről meghozandó ítélet tervezetének elkészítése, hogy ez a bíró a nyilvános előadást követő zárt belső tanácskozó és szavazó ülésén részt ne vehessen, sőt a meghozott határozat megszerkesztése se képezhesse az ő feladatát.

Ilyen módosító, illetve kiegészítő rendelkezéseknek a rendeletbe való felvételét indokolja az a körülmény, hogy saját javaslatával, illetve határozatával szemben mindenki többé-kevésbé elfogultnak tekintendő, senkitől sem várható el, hogy a saját munkálata ellen a felek részéről tett bíráló és támadó észrevételeket abszolút tárgyilagossággal ismertethesse és a bíráskodás kezelési rendjének legelemibb szabályaiba ütköznék az, hogy ugyanaz a személy első- és másodfokon is végezzen a *határozathozatal körébe legszorosabban eső bírói funkciót*.

A javaslatnak, illetve az elsőfokú ítélet *kihirdetéséig keletkezett iratoknak ismertetése*: ez az a határvonal, melyen belül a tárgyaló-bizottsági eljárást vezető bírónak az O. F. B. ülésein igénybevevő előadói tevékenysége mozoghat. A rendelet 3. §-a ezen a kereten belül az eljárás lefolytatását gyorsító, hasznos és igen célszerű intézkedés, ezen a kereten túl azonban beleütközik a bírói határozatok elsőfokú felülvizsgálatának minden jogállamban törvényileg körülbástyázott rendjébe.

III. Helyeselhető volna az O. F. B. fogalmazói karába beosztott bíráknak a nyilvános előadás mellett elintézendő ügyekhez — a szavazásból való kizárás mellett — előadókul való kirendelése is, ha megfelelően körülbástyáztatnák a bíráskodás legelső alapkövetelménye, t. i. a minden kétséget kizáró bírói függetlenség. Ez irányban azonban kifogás alá eshetik az, hogy az O. F. B. fogalmazói karába beosztott bírák felett a fegyelmi jogkört első fokon az O. F. B. fegyelmi tanácsa, felső fokon az O. F. B. teljes ülése gyakorolja.

Kérdés, hogy ilyen alárendeltségi viszony mellett a fogalmazói karba beosztott bírák feladatkörének szabad-e túlterjeszkednie *egyes iratok* felolvasásán vagy megismertetésén, — az O. F. B. rendes bírójának *utasítása, illetve instrukciója szerint* vagy annak felügyelet mellett megszerkesztendő egyes iratoknak vagy ítélettervezeteknek megfogalmazásán — és a már meghozott ítéletnek vagy határozatnak írásbafoglalásán?

A fogalmazói karba beosztott bírák az 1920:XXXVI. t.-c. javaslatának indokolása szerint a bíróság munkájának «lebonyolítására» vannak hivatva; a bírói munka lebonyolításának körébe csak a szigorú értelemben vett segédkező és írásbeli rögzítő

munkakör eshetik, de ki van zárva ebből minden olyan szellemi munka, mely a döntő bírónak *kezdeményező, mérlegelő vagy akaratelhatározó* tevékenysége körébe esik.

IV. Sérelmes a rendelet 1. §-a, mely szerint a feleknek a nyilvános előadásról való értesítése az ügyek jegyzékének az O. F. B. hirdetményi tábláján való kifüggesztése útján történik. A feleket nem lehet azzal terhelni, hogy hónapokra sátozt üsse az O. F. B. folyosóján, a hirdetményi tábla kémlelő lincainak állandó figyelése céljából. A Novella a feleknek a nyilvános előadásról való *értesítését* parancsolja. Ezt a rendelkezést másként, mint a *felek részére kézbesítendő* értesítéssel a gyakorlati életbe átvinni nem lehet.

Rövid emellett a rendeletben megállapított hétnapos határidő is. Ez legalább 15 napra tolandó ki.

Gondoskodni kell emellett arról is, hogy a nyilvános előadás hivatalból elhalasztható ne legyen. Az egyszer már kitűzött ügyek az előadás hetében feltétlenül letárgyalandók.

V. A T. és N. rendelkezéseibe beleütközik a rendelet 2. és 4. §-ának azon intézkedése, mely a megváltást szenvedők érdekeltségének oldaláról tekintve nem az összes tkvi érdekeltnek, hanem csak az *érdekelte birtokosoknak* biztosít a nyilvános ülésen megjelenési és felszólalási jogot.

A 60,000/1921. F. M. sz. rendelet értelmében megidézendő a tárgyalóbizottsági eljárásra minden tkvileg érdekelt fél. A bizottsági tárgyaláson minden érdekelt fél jogai védelmében szóbeli és írásbeli *előterjesztéseket* tehet. A N. hasonlóképpen észrevételezési jogot biztosít minden érdekelt félnek és nemcsak az érdekelt birtokosnak.

A rendelet intézkedései mellett ki van zárva a nyilvános előadáson való megjelenésből és felszólalásból a szolgalmi jogosult, a bekebelezett természetbeni vagy más életjáradékkal, avagy kikötménnyel érdekelt fél, a haszonbérlet, a bekebelezett termelési vagy ehhez hasonló jogviszonyból folyólag érdekelt fél. Ha pedig az *érdekelte birtokos* szavakat az O. F. B. megszorítólag értelmezné — pedig ennek feltevésére meg van minden alap —, ki van zárva talán a megjelenésből a haszonélvező, a hitbizományi várományos, a felülpítményes és más hasonló jogviszonyban álló fél is.

A rendeletnek ez az intézkedése nem felel meg a törvénynek. Az itt felsorolt valamennyi érdekelt fél jogviszonya tekintetben az O. F. B. élet és halál ura. A törvény intenciója az, hogy szemben az eddigi jogállapottal senkiről se ítélkezhessek az O. F. B. a fél hozzászólási jogának kirekesztésével!

VI. Nem felel meg a törvénynek a rendelet azon intézkedése sem, mely valamennyi földhözjuttatást kérő érdekében csupán a választmány három tagjának és a választmány felhatalmazásával igazolt ügyvédnek biztosít megjelenési és felszólalási jogot.

A választmány és annak ügyvédje csak a házhelyet kérőknek és a földhözjuttatást kérő nincsteleneknek, hadiérdemeseknek, törpebirtokosoknak, kisiparosoknak és köztisztviselőknek (tehát a csoportosan kezeltnek) képviselőre lehet hivatva. Ezek érdekeivel rendszerint ellentétes a községnek vagy közbirtokosságának stb. legelőjuttatási kérelme, de egyáltalán nem tartozik rájuk a középbirtok juttatását kérő félnek — a háborús eladású birtok visszajuttatását kérő félnek — a T. 84. §-a és a N. 27. §-a alapján földhözjuttatást kérő felsőbb egyházi hatóságnak vagy más közérdeklő intézménynek földhözjuttatási kérelme.

A választmány gondjaira nem bízott és az általa képviselt érdekekkel ellentétes kérelmek képviselőjét a választmányra bízni nem lehet. Minthogy pedig a N. a nyilvános előadáson való megjelenés és felszólalás jogát minden érdekelt félnek biztosítja, ennél fogva a rendelet ebben a vonatkozásban is feltétlenül kiegészítendő.

VII. A jelzálogos hitel lehetőségét megnehezíti a rendelet azon intézkedése, amely a hitelezőt elzárja az O. F. B.-nél a megváltathatóság és annak terjedelme kérdésében nyilvános előadás mellett megtartott üléseken a megjelenés és felszólalás jogától. A 60,000/1921. F. M. sz. rendelet értelmében már a *megváltathatóság és annak terjedelme* kérdésében *folyamatba tett tárgyalóbizottsági eljárásra* is végzésileg megidézendő minden egyes tkvileg bekebelezett vagy előjegyzett hitelező, megidézendő még az is, kinek javára csak a rangsor van feljegyezve; az ilyen érdekelt hitelező a tárgyalóbizottsági eljárásban felszólalhat, a javaslat ellen észrevételeket nyújthat be; minthogy pedig a hitelező ér-

deklált fél már a megváltathatóság kérdésének eldöntése során, ennél fogva nem törvényszerű az a végrehajtási rendelet, mely őt a nyilvános előadáson való megjelenésből és felszólalásból kizárja.

Megköveteli ezt a *tkvi nyilvánosság intézménye* is, mert csak ilyen módon lehet tájékozott a hitelező mindig arról, hogy mi készül történni az ő jelzálogjogával.

A gyászkeretbe szegélyezett törvénybe iktatott trianoni békeszerződés elszakított az országtól a telekkönyvek több mint kétharmad részét. Ezek az elszakított telekkönyvek túlnyomó részben egy balkanizált állapotba kerültek. Gondosan örököznünk kell azon, hogy a trianoni határon belül maradt telekkönyvi érdekeltségek — és pedig nemcsak az annak A) és B) lapján, hanem az annak C) lapján, a teherlapon, érdekeltek is — a békebeli értelemben vett legteljesebb jogbiztonság és jogvédelem minden biztosítékával rendelkezzenek.

Csonka-Magyarország összes közép- és nagybirtokainak telekkönyvei megmozdultak. Egy nagy tkvi átalakítási eljárás indul meg végig az egész vonalon. Egy eljárás, melynek rendje az, hogy a hitelezőt legmélyebben érintő kérdésekben is — minden jogorvoslat kizárásával és esetleg szociális szempontok sugallta méltányossági és célszerűségi elvek szem előtt tartásával — első és utolsó fokon az O. F. B. hivatott dönteni.

Hogy mi sors vár az ingatlanra, azt hiába akarná a hitelező a tkvből és annak irattárából megtudni, arról csak az O. F. B. irattárában és annak bírósági tárgyalásain tájékozódhatik. Nem szabad a hitelezőt sem az O. F. B. irattárából, sem annak bírósági tárgyalásairól kizárnunk. Ma, amikor a nyilvánosság vonult be az O. F. B. ítélkezésének rendjébe, a telekkönyvi nyilvánosság intézményének elengedhetetlen követelménye az is, hogy megváltoztatandó az O. F. B. ügyrendjének az a §-a, mely csak az elnök engedélyével és csak az ő discretionarius jogkörébe utaltan adja meg a lehetőséget az O. F. B. iratainak megtekintésére. Mert azt az érzést kell mindenkiben keltenünk, aki hitelezői érdekeltséget akar az ingatlanra vonatkozólag vállalni, hogy egy olyan jogbiztosított és jogvédett területre lép, hogy egy olyan vállalatba bocsájtkozik, amelynek során nemcsak hogy nyílt ajtókra talál mindenütt és mindenkor, amikor érdeklődni szeretne aziránt, hogy mi sors vár arra az ingatlanra, amelyre hitelt akar nyújtani, avagy pedig már hitelt is nyújtott, hanem érdekei védelmében is eljárhat és felszólalhat mindenkor és mindenütt, ahol az ingatlan sorsa fölött ítélkeznek.

A pénzügyi kormányzatnak ma egyik legsúlyosabb gondja a hitelforrásoknak a közgazdasági élet részére való biztosítása; ennek egyik kardinális előfeltétele az, *hogy tárva-nyitva kell lenni minden ajtónak ott, ahol közvetlenül vagy közvetve a hitelezőt érdeklő kérdésekben döntenek!*

VIII. Homályos a rendelet abban az irányban, hogy az *érték-megállapító kérdésekben döntő O. F. B.-ülések* nyilvános előadásán megjelenhetnek-e a megváltást szenvedők érdekeltségi csoportjából más, mint az érdekelt birtokos? Ez irányban minden kétséget kizáró kifejezett intézkedés veendő fel a rendeletbe.

Hasonlóképpen az irányban is, hogy a *házhelyek érték-megállapítása kérdésében* megtartott nyilvános előadásán is megjelenhetnek és felszólalhat, úgy a megváltást szenvedett, mint minden más érdekelt fél is. A rendelet mai szövegezése mellett még ez is kétséges lehet.

IX. Kifejezett intézkedés veendő fel a rendeletbe arról, hogy a nyilvános előadás az ítéletnek, a zárt belső szavazó tanácskozás után, *szóbelileg történt* kihirdetésével nyer befejezést. Ilyen rendelkezés hiányában értelmezhető a rendelet olyan módon is, hogy a nyilvános előadás az ügynek az eladó részéről történt megismertetése és a felek felszólalási jogának kimerítése után befejezést nyer és az ítélet kihirdetése esetleg a hirdetményi táblán történik meg. A szóbeli kihirdetés mellőzése a felek komoly érdekeit sértő konzekvenciákkal jár; ez okból ilyen irányban a rendelet feltétlenül pótlendő.

X. A N.-val nem egyeztetendő össze a rendelet 5. §-ának azon intézkedése, hogy az O. F. B. elnöki tanácsulésai csak kivételes esetben, az elnök esetenkénti külön rendelkezésére, nyilvánosak.

A N. minden a *megváltathatóság és annak terjedelme* kérdésében érdemben döntő ülésre a nyilvános előadást írja elő kötelezőnek.

Ha az ügy elnöki tanácsulás elé vitetik, úgy a félnek az elnöki tanácsulésról való kizárása azt eredményezi, hogy a fél jelen volt

és felszólalt egy olyan tanácsülésen, melynek határozata nullifikáltatott, ellenben ki volt zárva arról a tanácsülésről, mely érdemben döntött *olyan előterjesztések alapján, melyekről a félnek halvány sejtelve sincsen.* Mert egyes esetekben értesítendő ugyan a fél arról, hogy az O. F. B. elnöke vagy a földművelésügyi miniszter indítványára az ügy elnöki tanácsülés elé kerül, de csak az elnöki tanácsülés elé vitelről, de nem magáról az indítvány tartalmáról értesítendő a fél, ez ellen észrevételekkel is élhet ugyan egyes esetekben, de ezek az észrevételek *csak egy teoretikus jogosítvány erejével bírnak*, mert azt már nem tudhatja meg a fél, hogy *miért indítványozták az egyes tanácsok határozatának megváltoztatását, a határozat melyik részét és milyen indokból nem tartotta elfogadhatónak az elnök vagy a földművelésügyi miniszter?*

A dolgok ilyen kezelési rendje mellett az elnöki tanács eldöntése alá került ügyekben a nyilvános előadás csak torzképe a nyilvánosságnak.

XI. A feleknek a törvény előtti egyenlőségébe súlyosan beleütközik — a nyilvános előadásnak az elnöki tanácsüléséből való kirekesztése mellett — az, hogy a földművelésügyi miniszter, a ki nem kézbesített határozatot is ismerheti, ellenben a fél nem és emellett a földművelésügyi miniszter szakközege útján megjelenhet és előterjesztéseket tehet az elnöki tanácsülésben is, a fél pedig, a ki nem kézbesített határozatok elnöki tanács elé vitele esetén, csak az elnöki tanács határozatának kikészítése után, tudja meg azt, hogy elnöki tanácsülés döntött ügyében.

XII. Bár nincs róla rendelkezés a N.-ban, de a N. szelleme — a nyilvánosságnak az eljárásba való bevétele — a bíróság tekintélyének megóvása és a közmegnyugvás érdeke megkívánta volna azt, hogy *a csak elnöki tanácsülésben* eldönthető középirtokok juttatása csak az ügynek nyilvános előadása mellett történhesék meg.

Igaz, hogy a középirtokok juttatása, mint általában a juttatás kérdése, nem tartozik a N. értelmében a nyilvános előadás mellett eldöntendő ügyek közé, ámde az a körülmény, hogy a középirtokok juttatása csak elnöki tanácsülésben történhetik — az a körülmény, hogy ebben az egyetlen ügyben az elnöki tanácsülés, *előző egyes tanácsokon való döntés nélkül hoz határozatot* — valamint az a körülmény, hogy a középirtokok juttatása során a többtermelési szempontból létesítendő *mintagazdaságok alakításának kérdése dől el* és így az ország mezőgazdasága előbbrevitelének kérdése dől el ezeken a tanácsüléseken: ezek a körülmények érthetővé tették volna azt, ha a rendelet, még a N. kifejezett rendelkezésének hiányában is, ezeknek az elnöki tanácsüléseknek a legnagyobb nyilvánosság mellett lefolyását biztosította volna.

XIII. Kifejezetten kizárandó lett volna az *értékmegállapítás tárgyában* hozott határozatoknak elnöki tanácsülés elé vétele. Ezekben az ügyekben az O. F. B., *mint fellebbezési fórum jár el.* Ezekben az ügyekben a Novella az alaptörvény processzuális szabályain csak annyiban változtatott, hogy elsőfokon a vegyesbíróság és másodfokon a kir. Kúria vegyestanácsa helyébe, elsőfokon a szakértőkkel kiegészített tárgyalóbizottsági vezetőt, másodfokon az O. F. B.-t, ruházta fel döntő bírói hatáskörrel.

A törvény intenciója *nem volt az*, hogy az értékmegállapítási ügyekben az O. F. B. *másodfokú ítélete* az elnök vagy másodelnök, avagy pedig a földművelésügyi miniszter indítványára az O. F. B.-nek *zárt ülésben tartandó elnöki tanácsülésébe legyen vihető.* A törvényhozó intenciójától messze távol áll a N. olyan interpretációja, amely mellett célszerűségi, méltányossági vagy egyéb okokból egy másodfokban eljáró, végérvényesen döntő bíróság ítélete, az *értékelési kérdésekben*, akként legyen megváltoztatható, *mintha az a másodfokú bíróság egyáltalán nem is ítélkezett volna;* és emellett ez bármikor megtörténhessék, míg az O. F. B. ügyrendje értelmében a megállapított értékmegfizetése tárgyában *a végrehajtás teljes befejezést nem nyert.*

Erről a N.-nak kifejezetten kellett volna rendelkeznie az esetben, *ha a törvényhozó a földreform alaptörvényén ilyen mélyreható változtatásokat szándékozott volna életbeléptetni.*

Amihez a Kúria teljes-ülésének sem lett volna joga, t. i. az értékmegállapító másodfokú ítélet megváltoztatásához, *ahhoz az O. F. B. elnöki tanácsának sem lehet joga*, mert ez beleütközik minden kisajátítási kártalanítás perrendi intézkedéseinek, minden modern államban elfogadott, elvi alapfeltételeibe.

XIV. A rendelet életbeléptető rendelkezése (7. §.) olyan homá-

lyos szövegezésű, hogy értelmezhető akként is, hogy nemcsak a megválthatóság és annak terjedelme, *hanem még az értékmegállapítási kérdésekben is* jogában áll az O. F. B.-nek zárt ülésre határnapot tűzni és zárt ülésben, nem nyilvános előadás mellett a fellebbezést elintézni, illetve az elsőfokó értékmegállapítást hivatalból felülvizsgálni. Ez t. i. a jogszabály mindazon esetekben, midőn az elnök a tárgyaláskitűzési végzést *1924. évi október hó elseje* előtt írta alá. Az közömbös, hogy 1924. évi október hó elseje után mikorra tüzetett ki a tárgyalás.

A rendelet ezen intézkedése mellett zárt ülésben lennének elreferálhatók egyes értékmegállapítási ügyek, holott a N.-tól távol állott az, hogy *értékmegállapítási kérdésekben — bármely esetben is —* ne szóbeli és nyilvános fellebbezési, illetve felülvizsgálati tárgyalás tartassék az O. F. B.-nél.

XV. Rendezendő lett volna az értékmegállapítási kérdésekből folyólag az O. F. B. előtti fellebbezési, illetve felülvizsgálati ügyekben *a költségviselés kérdése is.*

A T. 43. §-ának utolsó bekezdése akként szól, hogy az értékmegállapítási eljárásnak költségei *minden esetre* az ezen eljárásra okot adó felet terhelik, ha az ilyen eljárás során megállapított ellenérték az egyezkedési tárgyalásokon tett ajánlatot 10%-kal sem haladja meg. Egyéb esetekben a költségviselés kérdésében a bíróság a méltányossághoz képest dönt.

A T. 43. §-ának ezt a rendelkezését a N. nem helyezte hatályon kívül és így ez ma is hatályban van.

Hatályban van a 60,000/1921. F. M. sz. rendelet 104. §-a is, mely akként rendelkezik, hogy ha az értékmegállapítási eljárás *nem hivatalból, hanem a felek kérelmére* indul meg, a költségeket *az eljárást kérő fél* köteles előlegezni.

Ez a rendelkezés igen súlyos konzekvenciákkal járhat, ha azt betű szerint értelmezné a bíróság. A N. 13. §-a szerint olyan esetekben, amikor a N. *életbelépte előtt a megváltási ár megállapítása* öt vagy 10 évre el lett halasztva, bármelyik *érdeelt fél kérelmére* a megváltási ár megállapítása iránti *eljárás folyamatba teendő.* Ezt az eljárást rendszerint *a megváltást szenvedők* fogják kérelmezni, hiszen az ő érdekük, hogy nem egy esetlegesen 10 évig szünetelő trágyázás vagy másfajta okszerűtlen gazdálkodás után, állapíttassék meg a jókarban átadott földnek értéke.

A T. és rendelet betűszerinti értelmezése mellett az ilyen értékmegállapító eljárás *összes költségeit* a megváltást szenvedett köteles *előlegezni* és «ha az előlegezést kellő időben *nem teljesítette*, úgy kérelmétől *elállottnak* tekintendő».

Az eljárás költségei alatt érthetők nemcsak a bíróság és a hivatalos szakértők költségei, hanem *az ellenfél megjelenésével és az ő részéről alkalmazott magánszakértő és ügyvéd igénybevételevel* felmerülő költségek is. Esetleg mindezek előlegezésére kötelezheti a bíróság az eljárás megindulása előtt a megváltást szenvedettet.

Kifejezett rendelkezés veendő bc a végrehajtási rendeletbe arról, hogy a megváltást szenvedett terhére ilyen esetekben a T. ilyen módon alkalmazást ne nyerhessen. A költség előlegezésére nem kötelezhető; annál kevésbé annak viselésére, mert nem ő tehet arról, hogy a vételár fizetése a N. életbelépte előtt elhalasztatott.

XVI. A T. 98. §-a alá eső vagyoneklobzási eljárásra és a földhöz juttatott egyéneknek a N. 19. §-a értelmében eszközölhető deposedálás esetére rendelkezés lett volna a rendeletbe felveendő olyan irányban, hogy ezek az eljárások csak nyilvános előadás mellett lefolyó O. F. B. üléseken folytathatók le. Mert *ezek is a megválthatóság és annak terjedelme kérdésében hozott döntések.* Minden földreform úgy szabályozza a depossessio kérdését, hogy csak szóbeli tárgyaláson és fokozatos fellebbezés mellett történhetik meg a kimozdítás. Így a cseh «Zuteilungsgesetz», így a román földreformtörvény, így a magyar telepítési törvény és így a Darányi-féle földreformjavaslat is!

A vagyoneklobzásnál pedig, amely a földreformtörvény 98. §-a értelmében, rendellenességekre kiszabott pénzbírságok és kihágásokra kiszabott elzárások és pénzbüntetéseik mellékbüntetéseként alkalmazandó, semmiképen sem egyeztethető össze a magyar jogrendszerrel a zárt tárgyaláson való ítélkezés, mert még a hazaárulók és hadseregszállítási visszaélők terhére — tehát halállal és súlyos fegyházzal büntetendő cselekmények esetén is — csak *szóbeli nyilvános tárgyalás fokozatos fellebbezés mellett és rendes bíróság előtt enged meg a vagyoneklobzást a magyar törvény!*

A rendeletnek az itt részletezett módon való kiegészítésére és módosítására volna szükség, ha az O. F. B. előtti szóbeli és nyilvános eljárást legalább valamennyire közel akarjuk hozni a magyar képviselőházban már 1880. évi április hó 26-án határozattá emelt azon indítványhoz, hogy *csak a szóbeliség és nyilvánosság minden garanciájával ellátott eljárási renden épülhet fel minden magyar igazság!*

Dr. Földes Mór.

Valorizáció az állammal szemben.

A kir. Kúria P. IV. 4898/1923. sz. ítéletével a magyar államasutakat előre kifizetett vételár és kártérítés valorizált visszafizetésére kötelezte ezzel az indokolással: ... «ebben az esetben a Máv. alperes a felperessel megkötött vételi ügyletben kizárólag magánjogi alanyként szerepel, tehát ezáltal az 1923: XXXIX. tc. 8. §-ának a Máv. bizonyos ügyleteit az ebben a törvényben előírt késedelmi kárpótlás alól mentesítő rendelkezése a felperes valorizálási kérelmének teljesítését nem zárja ki s ekként a peres felek között fennálló jogviszonyra az általános magánjog szabályait kell alkalmazni.»

Tehát a kizárólag magánjogi alanyként való szereplés adta meg a kötelezett Máv.-kal szemben a valorizációs megítélés lehetőségét. A P. II. 612/1924. sz. ítéletében már megtagadta a Kúria az ugyancsak a Máv. alperessel szintén, mint kártérítésre kötelezett szemben a valorizációs megítélést. A kir. Kúria a Máv. által a létszámból jogellenesen törölt főellenőr részére részesedési jutalék és jutalékpótlék fejében megállapított összegnek a korona zürichi árfolyama szerint leendő valorizálására irányított keresetet azon az alapon utasította el, hogy a Máv. a hitelező illetményei szempontjából nem kizárólag magánjogi alanyként jelentkezik s ezért a pénztartozás késedelmes teljesítése esetében a hitelezőt megillető kártérítésről szóló törvény (8. §. első bekezdés) értelmében ily kártérítés megítélésének nincs helye.

Mindkét határozat egyformán ezt az elvi állásfoglalást mutatja: Az 1923: XXXIX. tc. 8. §-ában felsorolt körülmények fennforgásától függő, a törvény e szavaival: «ez a törvény nem nyer alkalmazást» kifejezett következmény nem csupán a pénztartozás késedelmes teljesítése esetén a hitelező részére a törvényben megszabott kártérítés megítélésének akadálya, hanem akadálya a valorizációs megítélésnek is. Az első esetben a valorizációs kérelem teljesítését nem zárták ki a 8. §. most idézett szavai, míg a második esetben azért nem volt helye a káradóssal szemben a korona zürichi árfolyama szerint kért valorizálásnak, mert a káradós Máv. nem volt kizárólag magánjogi alany s így a valorizálást kizárja a törvénynek «ez a törvény nem nyer alkalmazást...» kezdetű bekezdése.

A kir. Kúria tévedett a törvény alkalmazásában, amikor a valorizációs megítélés anyagi magánjogi forrását látta az 1923. évi XXXIX. tc.-ben.

Ez a törvény, amikor a hitelezőt a késedelmes teljesítés esetében megillető kártérítésről rendelkezik, nem nyúl hozzá a valorizálás megítélésének anyagi jogi feltételeihez. A valorizálás feltételeit fenntartja annak a törvény életbelépéséig már kialakult és továbbalakuló bírói gyakorlatnak, amely a magyar magánjognak a mai napig sem kodifikált tanításából sarjadzik.

A pénztartozás késedelmes teljesítése esetében a hitelezőt megillető, az 1923: XXXIX. tc.-ben szabályozott kártérítés el nem engedhető feltétele, amint a törvény címe és teljes tartalma mutatják, a késedelem. Ha késedelem nincs, a törvény alkalmazásának nincs helye. S ha van késedelem, a törvényes következmény alkalmazása nem állhat másból, mint csak az akár valorizáltan, akár terményegyenértékben, akár anélkül kifejezett pénztőke évi, havi vagy heti százaléku járulékának kártérítésül való megszabásából. A késedelemnek a hitelezőt kárpótló következményei közé ez a törvény a valorizálást nem helyezi. Ezt meghagyja a bíró általános magánjogot alkalmazó kogniciójának, amibe a törvény bele nem avatkozik.

Az általános magánjog szabályai szerint pedig a késedelem nem olyan feltétele a valorizált megítélésnek, amely nélkül ennek nem volna helye.

Ügyletek hatályosságának megszűnte esetén előbbi állapotot helyreállító értékviszacszerélést rendel a bíróság. Ez értékviszacszerelésnél annak: van-e vétkes késedelem? — nincs valorizálást eldöntő jelentősége.

A kir. Kúria V. 1972/1923. számú ítéletében olvassuk: az ingatlanadásvételi szerződés az 1918. évben kötött, azonnali átírással és részben való birtokbaadással. A vételár kétharmadrészét a vevő azonnal kifizette, a többi az 1921. évben volt fizetendő. A vevő a fizetést az 1921. évben késedelem nélkül ajánlotta fel. Az eladó gazdasági lehetetlenség miatt elállhat és még az 1921. évi becsértéket sem köteles elfogadni, de a kapott vételárrészetet 1918. évi zürichi jegyzésre valorizáltan visszafizetni tartozik.

Késedelmet a jogalkalmazás feltételül nem tekintő valorizálásnak helye lehet vagyonszösség megosztással való megszűntetése, örökségbe való betudás stb. esetén, vagyis olyankor, amikor különböző időben keletkezett egymást csökkentő követelések értékének egymáshoz való arányát nem számokkal kifejezhető összegük mutatja egyedül. Összegek nagyság szerint való összehasonlítása az értékeknek egymáshoz való arányára nézve csak az ugyanazon értékű számolási egységek többszöröscinél jellemző és így a mindenkinek magáét megadó igazságos érdekiegyenlítés nem tűrheti annak számításán kívül maradását, hogy az egymásba beszámítható követelések közül a végösszeg szerint legalacsonyabb lehet a legnagyobbértékű, ha a teljes arányértékű pénz idején keletkezett.

A késedelem és a vétkeség ilyenkor elhanyagolható mennyiségek: vétkeség hiánya a jogtalan gazdagodásnak nem lehet oka.

Vegyünk a példa kedvéért egy olyan esetet, amikor a nem kizárólag magánjogi alanyként jelentkező államot, mint adóst késedelem nem terheli, de az igazságos érdekiegértítés valorizációt követel. Az 1923: XXXIX. tc. alkalmazásának, a késedelem hiányozván, nincs meg a feltétele, tehát a késedelmes teljesítésnek a törvényben megszabott kártérítő következménye a valorizáción felül már nem alkalmazható, de alkalmazható maga a valorizáció.

Nem lehet helyes törvényalkalmazás, hogy ugyanaz az adós sokkal jobban járjon akkor, amikor késedelem terheli. Ekkor ugyanis a Kúria közölt felfogása szerint a valorizációs kérelem teljesítése is ki van zárva. Nagy vagyoni sikerrel biztató védekezést kínál ez a kúriai határozat a 8. §-ban felsoroltak közé tartozó adósok számára: nekik, hogy a valorizálástól meneküljenek, csupán a maguk vétkes vagy akár nem is vétkes késedelmét kell bizonyítaniuk. Ezzel szemben hitelezőjük érdeke, hogy az adós késedelemhiányának állításával zárják ki a Kúria szerint ily esetben a valorizálás megtagadásával járó jogalkalmazást.

Mindebből az következik, hogy a valorizációs megítélés vagy annak megtagadása bírói elhatározásánál semmiféle jelentőséggel nem bírhat az a körülmény, hogy a pénztartozás nemzetközi egyezményeken, vasúti üzletszabályzatokon alapul-e? — az állam, törvényhatóság, község kölesöntartozása-e? — vagy ezek olyan pénztartozása-e, amelyek tekintetében az adós a hitelezővel szemben nem kizárólagos magánjogi alanyként szerepel? S a 8. §. első bekezdése csak az e §-t tartalmazó törvényt nem engedi alkalmazni, amely csupán a késedelmes pénzfizetés kártérítő következtetését szabályozza, de nem adja a valorizáció anyagi jogi forrását.

Dr. Dettre Pál.

Szemle.

— A szolnoki ítélet nem csupán a csongrádi per vádlottait mentette fel, hanem még jó egynéhány száz vádlottat is, akit az utóbbi években a nyomozás során tett «beismerése» alapján ítélte el a bíróság. Hiába védekeztek azzal, hogy a nyomozó hatóság velük szemben «nem ismerte» a Bp. 135. §-át — végre is az alárendelt közegetől nem várható több tudás, mint központi főnökétől — hiába igyekezett a védelem a pofonokat, rúgásokat, tetves zárkákat, kardlapozásokat és az erőyes vallatás egyéb szörnyűségeit bizonyítani, a főtárgyalási teremben süket fülekre talált. Végre azonban mégis akadt magyar bíróság, amely rehabilitálta a megcsúfolt bűnvádi perrendtartást. Nem csak a csongrádi perben. Mert igazán nem kell hozzá mélyebb lélektani következtetés, hogy a destrukció vádlottjaival szemben se tekintsük kizártnak azokat az atrocitásokat, amelyeket a konstruktív gyilkossággal vádlottak ügyében a bíróság tényként állapított meg. Meg vagyunk győződve, hogy a nyomozó köze-

gek e tekintetben pártatlanok és elfogulatlanok: egyforma mértékkel mérnek jobb- és balfelé. Ha igaznak bizonyulnak azok a nyomozási borzalmak, amelyeket egyelőre a szolnoki törvényszék állapított meg, úgy azok okát nem a politikában kell keresnünk, hanem az erőszaknak háborús és forradalmi beidegzésében és abban a primitív tudatlanságban, hogy a kikényszerített beismerésnek is van bizonyító ereje. Jogi analfabéták elméleti sallagnak minősítik a perjogi garanciákat és fölényesen mosolyogják meg az életet nem ismerő szobatudósokat, akik nem hajlandók méltányolni a «gyakorlat» embereinek egyszerűsítési törekvéseit. Ebből az egyszerűsítési gondolatkörből születnek a nyomozás atrocitásai, amelyek ellen nincs más orvosság, mint visszatérés a háború előtti Bp.-hoz, mint a nyomozó közegek kitanítása a nyomozásnak nem ismert vagy elfelejtett perrendszerű szabályaira. Nekünk elégtételül szolgálhat azonban, hogy a bíróság néhány számmal korábban írt szemlényt határozatával hitelesítette.

— **Nyilvános előadás az O. F. B. előtti eljárásban.** Végre megjelent a várva-várt rendelet, mely az O. F. B. előtti eljárást szabályozza és többrendbeli meglepetést hozott. Egyik furcsasága a nyilvános előadás — nyilvánosság nélkül. A nyilvános előadáson ugyanis csak az érdekeltek jelenhetnek meg. Teljesen érthetetlen előttünk a nyilvánosság kizárása. Nem lehet ez más, mint az eddigi titkos eljárás utóregzése. További meglepetés, hogy a rendzavaró ügyvédet a tanács — ha a rendzavarás oly mértékű, hogy az eljárás az ügyvéddel nem folytatható — a további eljárásból egyszerűen kizárhatja, anélkül, hogy a képviselőt nélkül maradt fél érdekeinek védelméről gondoskodás történnék. Úgy a Pp., valamint a Bp. másként és helyesebben rendezi azt a kérdést. Nincs nagy gyakorlati jelentősége, mert az O. F. B. előtti tárgyalás kerete szinte kizárja a rendzavarás, pláne a nagymérvű rendzavarás lehetőségét, de ilyen kényes kérdés gondosabb szabályozást igényel.

Nem helyeselhetjük azt sem, hogy az elnöki tanácsban az ügyet csak az elnöki tanács elnökének külön rendeletére lehet nyilvánosan előadni.

Ez élénken emlékeztet a közigazgatási bíróságról szóló törvény hasonló intézkedést tartalmazó 127. §-ára. A közigazgatási bíróság tudvalevőleg fennállása óta sohasem rendelt el tárgyalást, holott a 127. §. ezt megengedi.

— **Egy váltójogi kérdés.** A német Reichsgericht érdekes döntést hozott. A váltó egy millió márkáról volt kiállítva, így fogadta azt el az alperes. Később a kibocsátó — az elfogadó tudta nélkül — keresztülhúzta vörös tentával, úgy a számokkal, mint betűkkel kitüntetett egy milliót és ahelyett ráírta, hogy már «csak 972,000 márka erejéig érvényes». A keresztülhúzás dacára az eredeti szöveg tisztán kivehető. A váltóbirtokos az alperest az eredeti egy millió márka megfizetése iránt perelte. Az eldöntendő kérdés az volt ennél fogva, vajjon a tentával történt keresztülhúzása a váltóösszegnek egyenlő-e annak teljes törlesztésével? Ez volt az álláspontja az alperesnek, aki szerint a váltónak egyik lényeges kelléke — a fizetendő váltóösszeg — hiányzik. A Reichsgericht ellenkező felfogásban volt, még pedig főképp azzal az indokolással, hogy az eredeti szöveg a kihúzás dacára jól kivehető, lényeges kellék tehát a kihúzás és más összegnek odaírása folytán nem elenyészelt; az felel meg a német váltórendszabálynak a váltó meghamisításáról szóló rendelkezései szellemének és végül utal arra, hogy ez a felfogás megfelel a váltójog egységesítése tárgyában Haagban létrejött megállapodás értelmében készült német tervezetnek is. (Reichsgericht 1924 február 16-án 316/1923. V.; közölve a Jurist. Wochenschrift 1924. évi 15. sz. füzetében 1153. skv. l. — Megbeszéli ugyanott Bernstein, aki ellenkező véleményben van. Bernsteinnel egyetért Staub — Sztranz is, V. kiad. 190. l.)

Dr. Schuster Rudolf.

— **Ügyvédi és orvosi honoráriumperek.** I. Ügyvédi honorárium iránt indított perben fontos elvi kijelentéseket tartalmaz a Kúria VI. tanácsának 1492/1923. sz. ítélete. «A megállapításnak — így szól az ítélet — akként kell történnie, hogy a megítélt ügyvédi díj a felperesnek illő honoráriumát is képezze s annak szolgáltatásával alperes a kifejtett ügyvédi ténykedésnek megfelelő ellenértéket nyújtson. A gazdasági életünkben beállott nagy-

mérvű eltolódások folytán kétségtelen, hogy az 1916—1918. évekbeli díjszabás a kereset indításakor már nem felelt meg az ügyvédi ténykedés illő díjazásának s még kevésbé volt az megfelelő a bírói ítélet meghozatalának idején. A fellebbezési bíróságnak az ügyvédi ténykedésnek ez évekbeli értékelésére alapított s a korona vásárlóerejéhez mért átértékeléssel a tényleges gazdasági helyzetnek megfelelően megállapított díjszabást figyelmen kívül hagyó díj megállapításával tehát felperesnek érdembe hozott eljárásai kellőképp nem honoráltatnak s e díjakkal alperes a felperesnek megfelelő ellenértéket nem szolgáltat.» Örömmel látjuk, hogy a Kúria bátor lépéssel előbbre ment a régi ügyvédi költségek megállapítása kérdésében. Midőn kifogásolja, hogy a tábla figyelmen kívül hagyta «a korona vásárlóerejéhez mért átértékelését» az ügyvédi honorárium valorizálásának álláspontjára helyezkedik.

II. A «Gyógyászat»-ban olvassuk: Orvosi honoráriumperben hozott minap a budapesti kir. törvényszék, mint polgári fellebbviteli bíróság oly végítéletet (27. P. 7698/1924. sz.), mely felette alkalmas arra, hogy az orvosokat meggyőzze arról minő körültekintéssel és méltánylással bírálja el manapság a bíró az orvos jogos igényét. A per aranykorában megállapítandó honoráriumra vonatkozott és a bíróság abban állapította meg az orvos járandóságát. Az ítélet részletes indoklásából a következő rész igényli az orvosok figyelmét: «... Egyebekben az orvosok az ismertségük és jóhírük szerint különböző fokú díjazásban részesítendők. A fellebbezési bíróság jogi álláspontja szerint a felperes az elsőbíróság által megítélt összeggel sincs eléggé honorálva, de a felperes belenyugodván a megítélt összegbe, azt fel nem emelhetette. A fellebbezési panaszokat illetően a kir. törvényszék kiemeli, hogy még a mai... ipari viszonyok között is kevésbé valószínű, hogy egy (vállalati) rész tulajdonosa oly rossz viszonyok között lenne, hogy orvosát ne tudja tisztességesen fizetni; s hogy nemcsak a magántanársághoz vagy rendszer tanársághoz van kötve az orvosok díjazása s nem mindig jelenti a kevesebb tudással rendelkezést, az, hogy valaki nem szerezte meg az egyetemi magántanári képesítést vagy nem lett orvostanár». Kell-e, lehet-e szebben és méltóbban elismerni az orvosi foglalkozás szabadságában rejlő erkölcsi erőt, mely az egész vonalon érvényesülne, ha az orvosok között époly nemes tárgyalagosság uralkodnék, minőről a kir. törvényszék ítéletének minden szava tanuskodik.

A «Gyógyászat» közleményét azzal egészítjük ki, hogy a magyar bíróság hagyományos józansága nyilatkozik meg abban a felfogásban, mely nem különböztet orvos és orvos között pusztán cím és rang szerint. Öröndötes az is, hogy a bíróság (és pedig az elsőfokú bíróság P. VIII. 29,817/1924. sz. ítélete) aranykorában ítélte meg az orvos honoráriumát.

— **Valorizáció.** 1. A Kúria kötelezte alperest felperes követelésének valorizáltan való megfizetésére, a valorizációt azonban, jóllehet alperes a Kúria megállapítása szerint 1919 szept. 7-én esett késedelembe, csak 1923 március 9-től számítja, «mert felperesnek perbeli álláspontja eddigéig mindig az volt, hogy alperes az eredetileg keresetbe vett összeggel tartozását kiegyenlítheti és csak 1923 március 9-én helyezkedett arra az álláspontra, hogy alperes a kereseti összeget valorizálva fizesse vissza, felperes tehát ezt az időt megelőzően bekövetkezett koronaromlást az alperesre át nem háríthatja». (P. IV. 6595/1923.) (A döntés aggályos, mert felperesnek említett «perbeli álláspontja» csak úgy értendő, hogy elébb nem terjesztette elő valorizálási kérelmét.)

2. Alperes 1920 december 24-én a közkereseti társaságból kilépett, ugyanakkor neki társai a téglagyári igényjogosultságról való lemondásért 40,000 K-t köteleztek. A Kúria kimondotta, hogy «... üzlettársai neki nemcsak a 40,000 K-t, hanem az időközben koronaromlásból származó különbözetet is megtéríteni kötelesek; mert csak ez védi meg az alperest a gazdasági viszonyok változásából származó károsodástól és enélkül nem jut az alperes ahhoz az ellenszolgáltatáshoz, melyet a felek a megállapodáskor célbavettek; és mert igaz ugyan, hogy a felperesek a 40,000 K-t bírói letétbe helyezték, ámde ez már akkor történt, amikor a megállapodás létrejötté óta a korona már lényegesen leromlott és ez a letétel arra sem volt alkalmas, hogy a korona további értékcsökkenése ellen védelmet nyújtson». (P. IV. 2036/1924.)

3. Kimondta a Kúria, hogy a Vűsz.-ból származtatott igények tőkeösszegének valorizálása annál kevésbé foghat helyt, mivel az

1923: XXXIX. tc. 8. §-a értelmében ezen esetekben még a magasabb kamatozás megítélésének sincs helye. «Minthogy azonban — folytatja a Kúria — ... a felperes ... felemelt igényét arra is alapította, hogy elveszett ingóit csak ily áron pótolhatja, már pedig az irányadó bírói gyakorlat értelmében az elveszett ingóknak a per alatt bekövetkezett értékelkedése is követelhető, ha és amennyiben a károsult fél vagyoni helyzetét és személyi viszonyait tekintve annak megállapítására alkalmas bizonyító adatok állanak rendelkezésre, hogy az alperest kötelező kárpótlás szolgáltatásának hiányában a podgyász tulajdonosa nem volt abban a helyzetben, hogy az elveszett tárgyakat annak idején pótolja.» (P. IV. 5670/1923.)

4. Ugyancsak a *Máv.* ellen indított perben mondotta ki a Kúria, hogy «ha a feladáskori érték az árú külföldi eredetű létre tekintettel az illető külföldi pénznemben jut kifejezésre, arra való figyelemmel, hogy a fizetésre köteles alperes telepe Magyarországon van s így a KT. 326. §-ához képest a kártérítés összege magyar koronában határozandó meg, a dolog természete szerint csupán annyi magyar koronában állapítható meg a megtérítendő érték, amennyi magyar koronának felel meg a feladás idejében fennállott árfolyám szerint az illető külföldi pénznemben jelentkező értékösszeg». Az összeg valorizálását is, az 1923: XXXIX. tc. 8. §-ára való utalással, megtagadta a Kúria. (P. IV. 6336/1923.)

5. A *Máv.*-val szemben, az Ü. Sz. alapján emelt kártérítési követelés valorizálására irányuló igény elutasítása, «... mert az 1923: XXXIX. tc. 8. §-a kizárja azt, hogy a vasúti üzletszabályzatból származó követelés után a korona romlása alapján bármilyen kártérítés a késedelmi kamat helyett megítéltesék»; ebből pedig ökszerűen következik, hogy az ilyen *tőkekövetelés* valorizációja, amely az adósra nézve sokszorosan súlyosabb terhet jelentene, mint amilyen a kamatot helyettesítő kártérítés volna, még kevésbé követelhető. (P. IV. 4389/1923.)

6. Ugyanezen törvényhelyre hivatkozással tagadja meg a Kúria a valorizációt alperes *törvényhatósággal* szemben, amely «... közzogi kötelezettsége teljesítése rendjén jutott a ... fahivatal kiutalása révén a felperessel jogviszonyba». (P. IV. 3377/1923.)

— **Valuta.** 1. Abból, hogy a párizsi cég által a beszédessel megbízott budapesti pénzintézet alperest a franknak magyar korona-egyenértékével terhelte meg: nem következik az, hogy alperes nem tartoznék tartozását effektív francia frankokban fizetni. (P. IV. 2866/1924.)

2. Alperes tartozik a követelést cseh koronákban fizetni. Az, hogy «időközben a cseh korona vásárlóképessége a nemzetközi értékelésében emelkedett, egymagában nem szolgálhat alapul arra, hogy a felperes követelése a cseh korona értékének emelkedése arányában csökkentessék. Erről csak akkor lehetne szó, ha a felperes a fizetés elfogadása tekintetében hitelezői késedelembe esett volna, avagy ha a követelésének perbeli érvényesítésével indokolatlanul huzamosabb időn át késedelmeskedett volna». (P. IV. 1315/1924.)

3. Alperes vevő a vételárnak cseh koronákban való megállapításába csak felperes eladó ama kifejezett biztatására és ajánlatára ment bele, hogy vételár tartozását csak akkor fogja fizetni, ha majd a cseh és magyar valuta találkozik. (1919 szeptemberében.) Ebből — mondja a Kúria — «nyilvánvaló, hogy az ügylet kötésénél a peres felek mindegyikét az akaratelhatározásukra lényeges befolyással bír az a *feltevés* vezérelte, hogy belátható időn belül be fog következni a két valuta találkozás». Minthogy pedig az ügylet megkötése óta csaknem öt esztendő telt el s a feltevés nem következett be, az meghiusultnak tekintendő, minek folytán — lényeges körülményre vonatkozó csatlakozás — a vételi ügylet hatálytalan s felperesnek csak az eredeti állapot helyreállításához van joga. (P. IV. 2223/1923.)

— **A magyar elmeorvosok VIII. értekezlete** október 5—7-ig fog megtartatni. A munkarendből kiemeljük *Szladits Károlynak és Nádas Bertalan* ügyvédnek «Az elmehetetek magánjogi védelmének újabb irányelvei» c. referátumát, mely az október 6-iki ülésen feltízor kerül napirendre a budapesti kir. Orvosegyesület termében (VIII., Szentkirályi-u. 21. sz.).

— **A magyar kereskedelmi törvény** Löw-féle német kiadása harmadizben jelenik meg. Dr. Löw Tiborral mi is sajnáljuk, hogy csak a legszükségesebb jegyzetekre szorítkozott s a kiadói nehézségeket figyelembe véve nem dolgozta fel, mint az 1910-ben megjelent második kiadásban, a joggyakorlatot. A kötet így is hasznos szolgáltatást fog tenni azonban. Kár, hogy a kiadó még a tárgymutatót is elhagyta.

— **Dr. Schwartz Tibor:** Az alkalmazottak szolgálati viszonyairól szóló anyagi jogszabályok tana különös tekintettel a

bírói gyakorlatra. Budapest, 1924. A szerző — évek óta munkaügyi bíró — egy rövid füzetben áttekinthető világos, jól elrendezett képet ad témájáról. Nem céhbéli író, itt-ott az írásán a rutinier simasága hiányzik, de az anyagot jól ismerő és benne otthonosan mozgó gyakorlati jogászember biztonságával közli velünk mondanivalóját. A könyvön egyébként is megérzik, hogy bíró munkája — nem iránymű, de a szociálpolitikus jóakarattal átitatott objektív jogász írása, aki igazságot tud tenni — mindkét felé és igazságot tud tenni a jogtétel ellenében is. Kár, hogy a szerző figyelmét túlságosan leköti a mi munkaügyi kodifikációnk legújabb terméke, az 1910/1920. sz. rendelet és a körülötte kialakult viták és aránylag kevesebb figyelmet fordít a munkajognak a rendelet körén kívülálló problémáira. A gyakorlatot nyújtott mindenképpen becsületes, megbízható vezető, tájékoztatót nyújtott.

B.

Közgazdaság.

Az «Ocean» Magyar Konzervgyár és Kereskedelmi Részvénytársaság közgyűlésn elfogadta az 1923/1924. évi mérleget, mely 720.242,563 K tiszta nyereséget mutat ki és elhatározza, hogy a tartalékok bő dotálása után személyenként 1000 K (250%) osztalék fizetessék ki szeptember 8-ától kezdve a «Mercur» Váltóüzlet R.-T. főpénztáránál. A közgyűlés végül Fleischl Sándor dán királyi főkonzul és Landau Izso igazgatókat az igazgatóság tagjaivá választotta.

17632

Megszállott területen működő nagy banknak és egyéb vállalatoknak agilis ügyésze (keresztény, szerzett vagyona cca három milliárd korona értékű) a fővárosban vagy jobb vidéki helyen megfelelő elhelyezkedést keres. Jobb ügyvédi irodát is átvenne vagy ilyenhez társulna. Ajánlatokat «Megszállott» jelígre a kiadóhivatal továbbít.

16715

Agilis, gyakorló ügyvéd fővárosi iroda vezetésére ajánlkozik, esetleg betársulna. Megkereséseket kér «Agilis ügyvéd» jelígre Tenzler hirdetőjébe, Szervita-tér 8.

17635

IV., Váci-u. 36.

Telefon:

József 146-52.

Ideal

Írógép
Klotild-palota



AKTATÁSKÁT

rendelésre a legolcsóbban készít

WEIL EMIL

bördíszműárúk gyára

Budapest, IV., Cukor-u. 5

Természettani és természetrajzi műszerek
Vetítő-készülékek
Térképek és falitáblák
Vegytani laboratóriumi műszerek és eszközök
Rajzminták, falitáblakörzők és vonalzók
Fizikai és kémiai experimentáló szekrények az ifjúság számára
Mérnöki műszerek
Rajzeszközök és logarírók
Mikroskópok és tudományos műszerek
legjutányosabban kaphatók

CALDERONI

Mű- és Tanszervállalat Részvénytársaságnál

Budapest, IV., Váci-utca 50.

Árajánlattal készséggel szolgálunk

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden hó 1-én és 15-én
Előfizetési ára Döntvénytárral együtt
negyedévre 30,000 korona

Egyes szám ára 6000 korona

TARTALOM. Dr. Auer György kir. ügyész: Anatole France. — Dr. Nádas Bertalan budapesti ügyvéd: Az elmebetegek magánjogi védelmének reformja. — Dr. Kugel János budapesti ügyvéd: A tőzsde-játék a bírósági gyakorlatban. — Dr. Vági József budapesti ügyvéd: Allag és jövedelem. — Szemle.
Melléklet: Büntetőjogi Döntvénytár. XVII. k. 6. ív. — Magánjogi Döntvénytár. XVII. k. 8. ív. — Szemle.

Anatole France.

Huszonöt esztendő előtt történt az a csodálatos eset, amelyet az akkori Franciaország előkelő társadalmi körei nem tudtak és nem akartak elképzelni, hogy egy, a hadsereg legmagasabb fokozataiból összeválogatott héttagú bíróság tévedett. Pártvezérek, bírák és ügyvédek kétséget el nem tűrő modorban mutatták ki, hogy a «nagy perben» hozott ítélet nem csupán a tömeg csálhatatlan igazságérzetének, hanem a törvény, a jogtudomány és az örök igazság követelményeinek is megfelel. A legfelsőbb katonai törvényszék ítélete körül emelt védőbástya azonban végül mégis összeomlott. Nem a jogi érvek pergőtűze döntötte meg ugyan, lángelméknek formákon és hagyományokon felülemelkedő megnyilvánulása kellett ahhoz, hogy a valótlanságok és tévedések káoszába azok is belekintsenek, akiknek azután már törvényes kötelességük volt az igazság érvényesülését gátló akadályok eltávolítása. Franciaország szellemi arisztokráciájának néhány kimagasló egyénisége vezette azt a nehéz feladatra vállalkozó kicsiny csoportot, amelynek végül is sikerült elérnie, hogy nem az előítélet, az álhazafiság és a gyűlölet aknamunkásai, hanem az igazság örökérvényű elvei vezéreljék a végső szót kimondó földi bírót.

A nagy pörnek e felejthetetlen szereplői között a kimagasló helyek egyike illeti a modern francia literatura legkiválóbbját, Anatole France-ot. Sem őt, sem nagy küzdőtársát, a lét borzalmának utólérhetetlen megörökítőjét, nem pecsétos oklevelek és nem a törvényekben való búvárkodással szerzett szakismeret képesítette arra, hogy szembehelyezkedjék a tekintélyek meggyőződésével. S ha a jogtudás lényege törvények, rendeletek és jogelvek alapos ismerete, úgy az egyetemi iskolapadok helyett a könyvesbolt polcai mellett nevelkedett regényírónak kevés jogosultsága lett volna harcba szállani hazája legmagasabb bíróságával. Amit azonban a jog ókori mesterei tudományuk lényegének tekintettek, a «rerum divinarum et humanarum notitia», annak tökéletes ismerője volt Anatole France. Ez a tudomány tette őt képessé arra, hogy csálhatatlanul tudjon különbséget tenni jog és igazság között. E kettő, a fogalom és az eszme harca, legszebb regényeinek vezérlő motívuma. Az igazságért harcolni, szenvedni, jóban-rosszban kitartani, oly elemi kötelesség, amelynél megalkuvásról nem lehet szó. A törvény, a jog és az ezekhez fűződő hagyományok előtt csak akkor hajt fejet, ha az államhatalom által biztosított névbecsülésen kívül az igazság emberfeletti varázseréjével is rendelkezik. Anatole France életének nyolcvan esztendeje a nevezetes események láncolata Franciaország közéletében. A legújabb intézmények és eszmék bőséges anyagot nyújtanak a bírálatra. Ezek között kedves témája a törvények és a mai igazságszolgáltatásnak az eszményi igazság szempontjából való vizsgálata.

Minden törvény szerinte valamely ideiglenes, rövidebb-hosszabb ideig tartó ok, érdek vagy szükséglet teremtménye. A törvények emberektől származnak, ez pedig ugyancsak sötét és nyomorúságos eredet. Ezt felejtik el azok, akik a törvényeknek örökéletet, minden életviszonyban változatlan jelentőséget akarnak tulajdonítani. Törvények nem avulhatnak el — mondja a «Juges

intègres» egyik bírása — hiszen a legrégebbi törvényt a mindenható bölcsesség adta kezünkbe s a későbbiek csak annál tökéletesebbek, mennél közelebb állanak ehhez a forráshoz. A bíró tehát ne is kutassa, vajjon a törvény igazságos megoldást nyújt-e az újabb esetben, mert ez már a törvény lényéből következik. Bölcsen száll szembe ezekkel az elvekkel — amelyek az elmúlt évszázad utolsó éveiben jelentékeny szerepet játszó tudományos iskola véleményét juttatja kifejezésre — Anatole France igaz bírása, aki a törvénykezés egyik legmagasabb feladatát látja abban, hogy az idejét mult törvények alkalmazásánál a szükséges mérséklettel élünk, hogy a valódi igazság sérelmet ne szenvedjen. Ha valóban az isteni akarat nyilvánulását ismerjük fel a törvényben, úgy a törvény szelleme az, amelyet követni kell, mert csak a szellem élete független az idők mulásától, a betű halott, élete sohasem volt. Hogy alkalmazzuk a törvényt szószerint kérde Jérôme Coignard? Hiszen a boszorkányok varázsigéi könnyebben érthetők, mint sok törvény szövege. Hiszen azért engedi meg a törvény, hogy ügyünket magasabb bíró elé vihessük, hogy amit a járásbíró rosszul értett meg, azt a magas törvényszék bölcsében megítélje. Mert köztudomású, hogy nem könnyű azon a sok ellentmondáson, véletlen körülményen, elhibázott kifejezőmódon keresztül a törvény elrejtett szelleméhez férközni, amelyet a törvényt magyarázó az ókori orákulumok szerepét betöltve, még sűrűbb homályba burkolnak.

Ha a törvény szószerinti alkalmazása egyenlő volna az igazsággal, akkor nem mosolyogni, hanem csodálni kellene Cassagnol főügyészt, aki 40 éves igazságügyi pályáján visszatekintve, nyugodtan állapítja meg, hogy egyetlen oly esetet sem vett észre, amelyben a bíróság tévedett volna. Ilyen bíró volt Crainquebille törvényszéki elnöke is. Az ő felfogása szerint a tényeket nem szabad a bírálat törvényei szerint vizsgálni, ez a bírói hatalom helyes kezelésével össze nem egyeztethető. Ez esetben a mérlegelés eredménye az egyéni éleslátás — nem mindenkor magas — fokától és az emberi gyöngeség — mindenkor latba eső — tényezőjétől függne. Ez csak árthatna a hatóságok tekintélyének. Hiszen ki tudja megállapítani teljes pontossággal, hogyan történtek a lényeges események? A bírónak erre nem lehet törekednie, máskülönben folytonos kétségek áldozatává válnék. A bíró ehelyett bizonyos általános alapigazságokra, s az ezekkel összefüggő hagyományokra alapítja az ítéletet, ami által azoknak a csálhatatlanság attribútumát szerzi meg. Így gondolkodik Bourriche tanácselnök úr, miközben elítéli az ártatlan Crainquebille, aki az igazságszolgáltatás misztériumával szemben ugyan megőrzi nagy tiszteletét, de az ártatlan elítéltetés következményeiben nyomorultan tönkremegy.

A törvény és igazság egymáshoz való viszonya az a kérdés, amely nem hagyja nyugodni Anatole France kutatóelméjét. Újból és ismét visszatér erre a kérdésre. Ha a törvény szava már egyenlő az igazsággal — kérde ismét — miért kell külön törvény a polgár és külön a katona számára? Mivel fogjuk megértetni, ha az utókor megkérde, hogy béke idején is miért esett egyazon tett teljesen más elbírálás alá aszerint, hogy a szereplők tagjai-e a hadseregnek vagy sem? Avagy talán éppen e kérdések előtt akarnak menekülni, kérde Jérôme Coignard, midőn a fontos ügyekben találomra választott egy tucat ember által ítéltetnek. Nyilván abban a hiszemben, hogy a vak véletlen jobban örökösdi a vádlott sorsa felett, mint ahogyan erre a szakbeli bírák képesek volnának. Az ily ítéleteket az utókor több megnyugvás-

sal fogja fogadni, mert az igazságtalanságot is könnyebb elviselni, ha azt a véletlen okozza és az egyesek akaratától független következménynek lehet tekinteni.

Az igazságszolgáltatás szociális intézmény és ez már önként érthetővé teszi, hogy az egyén érdeke elé kell helyezni a társadalom érdekeit. Hiszen az állam saját lábai alól rántaná ki a talajt, ha saját bírái ezt figyelmen kívül hagynák. Ennek dacára is kegyetlen az a bíró, aki rokonszenvet nem érez embertársa sorsa iránt. Szociális feladatának csak az a bíró tesz eleget — mondja M. Bergeret — aki a törvény értelmezésénél nem csupán arra gondol, hogy miképpen oldja meg ez előtte álló esetet, hanem számol azokkal a jó és rossz következményekkel, amelyeket ítéletével az általános érdek szempontjából felidézhet. A bíró lelki jóságában, türelmes, megértő egyéniségében rejlik az egyetlen eszköz, amellyel a törvény — sokszor már nem indokolt — kegyetlenségét enyhítheti. Nem várhatunk arra, hogy csak új törvény segítsen a régi hibáján. Évszázadok munkáját csak újabb évszázadok fogják átdolgozni.

A büntetés lélekátalakító hatásáról kevés meggyőződéssel emlékszik meg Anatole France. Az emberek elfelejtik, hogy az emberi cselekvések két főmozgatója az éhség és a szerelem; ezeknek megnyilvánulásai nehezen lesznek elfojthatók. Az író saját véleményét adja a fogházigazgató szájába, aki hevesen tiltakozik az ellen, hogy intézetét az erkölcs iskolájával tévesszék össze. Társadalmunkban — mondja az igazságügy tapasztalt munkása — a bűnös lelki világa bizony gyakran kevésbé különbözik az ártatlanokétól és tévednek azok, akik azt hiszik, hogy az emberek annál alaposabban megjavulnak, mennél többet szenvednek a tömlöcben. A büntetés észszerű végrehajtásával, legalább azt a célt érhetjük el, hogy nem vadítjuk az elítélt lelki világát. A lelki diszpozíció, amely javulásra módot ad, avagy a javíthatatlanok sorába sülyeszt már a bűncselekmény természetében is kifejezésre jut. S aki egyforma módszerrel kezeli a törvénytelen anyát, aki gyermekét megölte, s a szokásos tolvajt, csak azért, mert a fogházi szabályok nem tesznek különbséget, kevés gyümölcsöt láthatja munkájának. Mennél több elítélt kerül szemem elé — sóhajt fel az igazgató — annál inkább látom, hogy nincsenek bűnösök, csak szerencsétlenek.

E hiányos mutatvány Anatole France jogi világfelfogásából könnyen felkelhetné azt a hiedelmet, hogy forradalmi, mindent megostromolni akaró egyéniséggel állunk szemben, aki a fennálló intézmények és a hozzájuk fűződő hagyományok lerombolására törekszik. Erről azonban szó sem lehet. Ha a francia forradalom túlzásairól, a forradalmi törvényszék garázdalkodásáról emlékszik meg az «Istenek szomszédja» szerzője, nem hagy kétséget az iránt, hogy mi sem áll távolabb tőle, mint a rokonszenvedés a jog eszméjének ily megcsúfolása iránt. Illetve des Brotteaux ama gúnyos kijelentése, hogy a forradalmi törvényszék tulajdonképpen talpraesett intézmény, mert működését a gyűlölet ki nem alvó szenvedélye vezeti az igazságkeresés bizonytalan eredményű vágyódása helyett, kellően kifejezésre juttatja a megvetést a forradalmak kinövésével szemben.

Nem volt az a célunk, hogy Anatole Francet, mint jogi írókat mutassuk be, sőt arra sem gondolunk, hogy elméje szikráit törvények megreformálásánál hasznosítsák. Ellenben nem kételkedünk abban sem, hogy bíráló megjegyzései felvilágosító hatás nélkül nem maradnak. «Az értelem által felfedezett igazságok — e szavakkal fejezi be az igazságszolgáltatásról írt gyönyörű elmélkedését — természetlenek maradnak, csak a szív tudja megtermékenyíteni ábrándjait, életet önt mindenbe, amit szeret.» A szeretet, az őszinte rajongás a valódi jog, az igazság iránt tesz az, ami a jogról írt soroknak e magával ragadó erőit kölcsönzi, s ebben az erőben rejlik a bírálat súlya és jelentősége is.

Dr. Auer György.

Az elmebetegek magánjogi védelmének reformja.*

Az elmebetegségek 2—3 jogi kategóriája és az ezekhez fűződő 2—3 jogi értelmi osztály primitív, tudománytalan fogalmak. Túl sok előzményre, túl kevés a következés. E fogalmak az uralkodó topikus diagnosztikával kibékíthetetlen ellentétben állanak.

* Kivonat szerzőnek az elmeorvosok kongresszusán tartott előadásából.

Egy másik ellentét, hogy a gyámság alá helyezés rendszerint későn jön, mikor a beteg munkaképessége már leromlott, holott az elmeorvosok prophylaxiát kívánnak a kór elején; lábbadozó és visszaeső betegek számára is; akkor is, ha a diagnózis csak valószínű.

A mai represszív jog egyetlen eszköze a semmisség; a praeventív jog egyetlen eszköze a gyámság. Hiányzanak az egyénítésre alkalmas jogi intézmények, holott az orvostudomány egyik főelve az egyénítés.

A két tudomány összhangba hozható, ha a jogászok is az elmekörtan alapjaira helyezkednek, a pszichiáter diagnózisára és a prognózisra; az aetiológiára és prophylaxiára (egységes és tudományos kórismeosztályozás, mely a haladó idők igényeivel mindenha kiegészítendő).

Ezek megkövetelik a represszív és praeventív jog reformálását.

Mert az orvostudomány a jogtudománnyal összhangzó működést a történelmi védelmi rendszer, vagyis az Európaszerte uralkodó mai védelmi rendszer mellett nem fejthet ki.

Ha az elmebetegek lélektani fogatkozásai alapul vehetők az ő védelmük felépítésére, a pszichológiai védelmi rendszer alapjaira kell helyezkednünk; akkor az idegrendszer működésének pszichotechnikai méretei és a millió együttesen volna az indulópont.

E talajból kicsirázik a jövő számára a progresszív cselekvőképesség: minél tökélyesebb az idegrendszer és minél tehetősebb az egyén, annál több kötelezettséggel terhelhető; az elmebeteg pedig hiányaival növekedő jogi támaszokban részesülhetne.

A pszichológiai védelmi rendszer korai. Hiányzik a jogi és a pszichológiai szubstrátum. De korszerű és szükséges a pszichológiai intézet magánjogi osztályának felállítása, hogy a magánjogi gyakorlat innen kérhessen tudományos alapokon nyugvó pszichológiai szakvéleményt a lélekállapotról, a hivatástan és pszichológiai prognózis bevonásával.

A diagnózis, a prognózis, az individuális prophylaxia és az aetologia, valamint a tudományos alapokon nyugvó pszichológiai szakvélemény fennakadás nélkül csak a klasszikus védelmi rendszer mellett hasznosíthatók.

Klasszikus az a védelmi rendszer, melyet a remek jogászok a fiatalok védelmére alkalmaztak:

Savigny és a jogi kézikönyvek e védelmet balul értették és azért elavultnak mondták. A valóság pedig az, hogy a római védelem (integri restitutio pro minoribus) az eredmény tökélyét soha meg nem tagadja és a remekjogászok magánjogi értelmisége talán ebben a fejezetben ragyog legfényesebben.

Megvédték a fiatalokat 1. a kizsákmányolás ellen (circumscription); 2. a károsodás ellen (lapsus vagy captio), melyet a fiatal korú önmaga idéz fel és 3. ha oly cselekedet forog fenn, mely nagykorút is érhet, a közönséges jogot (nem a jogérvényt!) kell alkalmazni (auxilium ordinarium).

A circumscriptiont és lapsust elhárító jog auxilium extraordinarium.

A harmadik tétel, a ius commune segélyével a fiatalok személyi méltósága mindenha ép maradt és a magánjog összes intézményeinek áldásaiban részesülhetett.

E védelem egyszerű és művészete felülmulhatatlan. Mert segélyével a gyenge fiatal olyan gazdasági eredményeket tud elérni, mint az erős, leggondosabb római polgár (pater familias diligentissimus).

E védelem kereteiben oldották meg a remekjogászok a lelki fogatkozások jogi alakításának a problémáját is, ugyancsak tökéletes jogtechnikai művészettel, a fogatkozások köztudomásának elve alapján. Ami köztudomású, azt nem kell allegálni, sem bizonyítani; sőt a bíró a feleket erre figyelmeztetni is köteles, quamvis bene rem suam gerens. A köztudomás elvének a segélyével érhető csak el a jogi óvintézkedések egyénítése is.

El kell törölni a status-pert és ennek helyébe olyan törvénykezései eljárást tenni, melyben a beteg sem felperes, sem alperes szerepét nem viszi, hanem főérdekelte és mely az elmebeteg egyéniségéhez és a betegség fordulataihoz változatosan idomuló, izgalmakat kerülő óvrendszabályokat céloz.

A kezdeti, valószínű, lábbadozó, visszaeső betegek számára a gyámhatóságtól kifelé önállósított óvó és védő bankintézetbe kell kapcsolni a különböző óvrendszabályokat; kereskedőnek üzletvezetőt; gyárosnak igazgatót; földbirtokosnak jószágigazgatót; gazdag magánzónak titkárt, stb. Terhelési és elidegenítési tila-

lom is kapcsolható e bankhoz. Ott értékpapírlétét is eszközölhető. És az ellenőrzés, felügyelet is rábízható, stb.

Gyámság alá csak akkor kell helyezni, ha ez a beteg érdekeit nem sérti.

Az elmebetegek védelmi tervébe bevonandók az oligo phreniák is; az alkohol, a lues és tuberculosis elleni küzdelem is.

Be kell hozni az elmebetegség pozitív vagy valószínű diagnózisának kötelező orvosi bejelentését, a gyámhatóság mellé szervezendő elmeorvos-osztályhoz.

Az elmebeteg-felvétel függetlenítését jogászalakiságoktól és jogászjóváhagyástól; orvosi szakbírásgot, ha zárt intézet vagy más gyógykezelési elv vitás.

Az egyénítő jogi óvintézkedés hivatalból is alkalmazható és átrokonok kizárhatók ez eljárásból.

Elmeorvosi konzilium javaslatára operatív beavatkozás útján is lehessen megelőzni az elmebetegségek átöröklését, ha az elmebetegség valamely családban sűrű és tuberculositikus vagy luetikus eredetű.

E védelmi rendszer gyakorlati elsajátítására összefoglaló tanfolyam ajánlatos, melyen jogászok, kik e fejezetet művelni kívánják, képeztesse.

Dr. Nádas Bertalan.

A tőzsdejáték a bírósági gyakorlatban.*

Bármennyire is tiszteletreméltónak tartom azt az erkölcsi magasztalást, amelyről a cikk írója a tőzsdejátékot szemléli, mégsem fogadhatom el azokat az eredeti, de túlságosan rugalmas fogalom-meghatározásokat, amelyeket az értékpapírok vételéről és eladásáról önmagának megkonstruál, még kevésbé azokat a következtetéseket, amelyeket ezekből a meghatározásokból levon. Nem értek továbbá egyet a kir. Kúria joggyakorlatához fűzött elmékedéseivel sem; végül pedig néhány ténybeli tévedésére óhajtók rámutatni.

A cikk írója szerint egészen „jelentéktelen, eddig nem igen vitatott kérdés volt a rendes bíróság állásfoglalása a tőzsdei differenciából származó különbözet megítélése vagy meg nem ítélese tárgyában». Ezzel teljesen ellenkező nézetet vallok. Minthogy a mi kereskedelmi törvényünk nem szabályozza külön rendelkezésekkel a tőzsdei ügyleteket, mint sui generis negotiumokat, ezért évtizedek óta folyik a vita jogirodalmunkban a különbözeti ügyletek perelhetőségéről és a kérdéshez fűződő bírósági gyakorlat helyességéről. Bárha nem is dicsekedhetünk olyan önálló monografiákkal, mint az idevonatkozó külföldi irodalom (L. Heine-mann, Wiener, Thöl, Senn, stb. művei), mégis eléggé alaposan és minden oldalról részletesen megvitatták már ezt a kérdést elsőrangú jogi szakemberek azokban a kisebb-nagyobb közleményekben, amelyek az erre vonatkozó bírósági gyakorlat keletkezésének idejétől kezdve mind a mai napig eléggé gyakran megjelentek jogi szaklapjaink hasábjain. (L. Jogtudományi Közlöny 1878. 21., 22. szám.) Részben idevág dr. Pap Dávidnak pályadíjnyertes műve is: «A gabona határidőüzlet»-ről.

A tőzsdei ügyletek mindenkor a kereskedelmi és gazdasági élet elevevényébe vágtak s a törvényi szabályozás hiánya miatt se szeri, se száma azoknak a határozatoknak, amelyekben bíróságunk pálcát tört a közerkölcsökbe ütköző különbözeti ügyletek felett. A gyakorlat helyes kiindulópontja azonban nem a cikkíró említette tételes törvény volt, «amely nem nyújt védelmet és nem ad jogsegélyt a játéknak», hanem azok az erkölcsi törvények voltak, amelyek a szellemi fejlődésnek szabályszerű produktumai és a társadalmi élet létfeltételeit szabályozzák. A dolog természetéből következik, hogy a jog nem ismerheti el az olyan szerződéseket, amelyek a jó erkölcsökbe ütköznek. Ilyen értelemben azután — habár közvetve is — mindig a tételes törvény értelmében dönt a bíróság akkor, amikor morális motívumok alapján ítéli meg az emberek cselekedeteit és bírálja el adott esetekben azt a kérdést, vajon beleütközik-e a különbözeti ügylet azokba az a priori velünk született kategórikus imperativusokba, amelyekről Kant ezt mondja: «Handle so, dass die Maxime deines Willens jederzeit als Prinzip einer allgemeinen Gesetzgebung gelten könnte.»

Ennek a kérdésnek az elbírálásánál kizárólag erkölcsi szem-

pontok lehetnek irányadók. Már pedig az erkölcsi normák tartalmaznak ugyan a priori elemeket, amelyek örökéletűek és változhatatlanok, de vannak olyan elemei is az erkölcs zsinórmértékének, amelyek a társadalmi életben gyökeredzenek, azzal párhuzamosan fejlődnek s annak felfogását, szellemét tükrözik vissza. Ez teszi érthetővé azokat az eltéréseket, amelyek ennek a kérdésnek felfogása és szabályozása terén észlelhetők. Így pl. a német polgári törvénykönyv játéknak minősíti a különbözeti ügyletet, míg a francia törvényhozás már régen érvényesnek ismerte el azokat. A X. magyar jogászgűlés határozottan a tőzsdejáték korlátozása ellen nyilatkozott. Tőzsdebíróságunk megadja a bírói jogsegélyt, ellenben rendes bíróságaink következetesen megtagadják a bírói oltalmat a különbözeti ügylettől.

Tőzsdebíróságunk joggyakorlata semmi tekintetben sem kifogásolható, mert a kereskedelmi élet nyereszkesedésre, az áralakulások és árhullámzások kihasználására van berendezve és hozzá van szokva mindenféle kisebb-nagyobb kockázathoz, amely elválaszthatatlanul hozzákapcsolódik az ily üzleti tevékenységhez.

Ép ily helyes viszont polgári társadalmunk szempontjából rendes bíróságaink gyakorlata, amely megtagadja a jogsegélyt a különbözeti ügyletektől, mert a polgári társadalom a maga egészében nem rendezkedhetik be nyereszkesedésre, munkanélküli haszonlesésre vagy nagy kockázattal járó fogadásszerű szerencsejátékokra. Igen helyesen jár el joggyakorlatunk abban a tekintetben is, hogy a különbözeti ügylet fogalmát nem igyekszik beleszorítani valamely közhasználatú jogi kategóriába, hanem egyszerűen meghatározza azt a jogi tényállást, amelyet különbözeti ügyletnek tekint s bírói oltalomra méltatlannak tart.

A különbözeti ügylet voltaképpen nem fogadás, nem is szerencseszerződés, hanem egy sui generis negotium, amely az életben előforduló egyéb turpis causájú ügyletek mellett s azoktól teljesen függetlenül is megérdemli, hogy erkölcsstelen tartalma és célja miatt semmisnek nyilvánítsuk. Tárgya nem az árú, hanem az árkülönbözetből eredő pénzösszeg. Színlelt jogügylet, amely erkölcsi tilalomba ütközik és mint ilyen: bírói oltalomra nem tarthat igényt. Az ügylet — célját tekintve — mindkét félre nézve erkölcsstelen, tehát egyik fél sem kérhet az ilyen semmis jogügylet alapján teljesítést vagy kártérítést, legfeljebb in integrum restitutiót, a jogtalan gazdagodás szabályai alapján.

Bírói joggyakorlatunk kezdettől fogva következetesen haladt ebben az irányban. Már a 70-es és 80-as években is találkozunk ilyen értelmű döntésekkel. (L. 3747/74., C. 4708/78., C. 3286/83., C. 593/84., C. 389/85., C. 984/86.) Téved tehát a cikk írója, amikor azt állítja, hogy joggyakorlatunk a Kúriának P. IV. 612/1898. sz. határozatából kezdett kifejlődni.

A Kúria álláspontja az 1922. dec. 6-án P. IV. 1580. sz. alatt hozott határozatból világlik ki a legélesebben: «A tőzsdei különbözeti ügylet ennek az a sajátossága minősíti szerencseszerződéssé, hogy a felek, *habár külsőleg vételként megkötött ügyletből* a tényleges átadást és átvételt előre kizárják s szándékuk tisztán arra irányul, hogy a szerződés tárgyát közvetlenül és egyedül csak az a különbözet képezze, mely az árúnak vételára és egy későbbi időpontban jegyzett tőzsdei ára között mutatkozik fog stb. Indokolás: «Feleknek ez a szándéka szabja tehát meg a különbözeti ügylet jellegét, *ez a szándék azonban csak külső körülményekből nyerhet megállapítást.*» Ilyen külső körülménynek tekintti a Kúria a fedezetnek aránytalanul esekély voltát, alperes polgári állását és foglalkozását (nem kereskedő), a megvett értékpapírok értékével arányban nem álló csekély vagyonát. Szerény véleményem szerint különösen a vagyoni körülmények tisztázása néha teljesen feleslegessé teszi a tényállás egyéb részeinek vizsgálatát, mert aki, pl. egy milliót kitevő összvagyonának tudatában kétszázmillió értékű értékpapírt vásárol: szubjektíve lehetetlen kötelezettséget vállal, így tehát nem irányulhat szándéka az értékpapírok tényleges átvételére és kifizetésére. Tévesen fogja fel a cikk írója a Kúriának azt a gyakorlatát, mellyel a különbözeti ügyletekben szereplő személyek vagyoni helyzetét firtatja és tisztázni igyekszik. A Kúria nem óhajtja lehetővé tenni ezzel a gazdag emberek közötti burkolt szerencsejátékot, hanem csak az animust vizsgálja a vagyonon keresztül: Felfogásom helyességét mutatják az alábbi határozatok: «*Tekintettel felperesnek gyógszerész foglalkozására és vagyoni állapotára, tekintettel a nem egészen három hó alatt közel 300,000 frt értéket képviselő értékpapírügyletekre; egyenesen ki van zárva, hogy felperesnek*

* Válasz dr. Wolf Ernő ugyanezen címen az Ügyvédek Lapjában közölt cikkére.

érlzata az értékpapírok valóságos és tényleges szállítására irányulhatott volna.» (C. 689/901.) *«Tekintettel alperesek társadalmi állására és szűk vagyoni viszonyaira, valamint az értékpapírok nagy értékére: megállapított, hogy az értékpapírok tényleges szállítása már eleve kizárható.»* (C. 506.900., 752.98.)

Azonban a legszigorúbb erkölcsbíró sem mehet az igazság keresésében odáig, hogy minden tőzsdeügyletet ab ovo játéknak nyilvánítson vagy követelje — miként a cikk írója teszi — az értékpapíroknak előzetes kifizetését és annak a negatív körülménynek igazolását, hogy nem vezette játék szándéka az ügyletkötő feleket. Az ilyen vélelem elméleti szempontból hibás, mert negatív animusra vonatkozik s akként fordítja meg a bizonyítás súlyos terhét, hogy a kereset jogalapjához tartozó animus speculandi lecáfolása szinte leküzdhetetlen akadályokba ütköznék. Ez végeredményben csak téves általánosításokra és igazságtalan ítélezésre vezetne. A Kúria joggyakorlatában megnyilvánuló felfogás minden irányban kielégíti és megnyugtató erkölcsi és igazságérzőnként, semmi okunk sincs tehát attól eltérni.

Végül foglalkozni kívánok még a bizományi ügyletek perelhetőségének kérdésével. Erről a cikkíró ekként nyilatkozik: «Feljegyezni is felesleges, de feles óvatosságból mégis megteszem, hogy a tőzsdejáték kifogását eredményesen csak a vevő, illetve esetleg eladó hozhatja fel, bank- és tőzsdebizományos e kifogással sohasem élhet.» Ez más szóval annyit jelent, hogy a bank- és tőzsdebizományossal kötött különböző ügylet oly sántító jogügylet, amelyet csak a nagyközönség támadhat meg turpis causa címén.

Sem a foglalkozásokban rejlő különbség, sem az ügyletnek bizományi jellege nem indokolja ezt a felfogást. Kereskedelmi törvényünknek alapelve az, hogy szabályai egyaránt alkalmazandók mindkét félre akkor is, ha az ügylet csak az egyik szerződő fél részéről képez kereskedelmi ügyletet. Magánjogunk pedig abszolút semmisség gyanánt fogja fel a turpis causa miatt tényálláshibában szenvedő ügyletek érvénytelenségét és csak kivételes esetekben ad helyt az adott szolgáltatás visszatérítésére irányuló keresetnek akkor, ha csupán az egyik felet terheli az ügyletben megnyilvánuló erkölcselenség és az adott szolgáltatás vissza nem ítéltése, illetve a bírói jogsegélynek ebben az irányban való megtagadása a jó erkölcsök megóvásának érdekét sértené. (Kúria állandó gyakorlata.)

A bizományi szerződés voltaképpen két szukszessiv jogügyletet tartalmaz. Egyik a megbízási szerződés a megbízó és a bizományos között, másik pedig az a vétel, eladás vagy egyéb jogügylet, amelyet a megbízási szerződés végrehajtása gyanánt a bizományos köt egy harmadik személlyel. Ezt a két különböző ügyleti tényállást egymástól függetlenül kell elbírálnunk a turpis causa szempontjából. Egyiknek legális vagy illegális minősége nem teszi eo ipso legalissá vagy illegálissá. Tehát egymagában az a körülmény, hogy valamely ügyletet előzetes megbízási szerződés alapján kötnek, nem vonja maga után az egyes ügyletek vagy azok összességének erkölcsös vagy erkölcselen minőségét. Elméleti szempontból tehát tökéletesen kifogástalan a Kúria joggyakorlata, amely így szól: «Ha a megbízó és a bizományos közti megállapodás a tényleges átvételt kizárja s tisztán árkülönbözetre irányul, különböző ügylet létesül a megbízó és bizományos között stb.» Még érdekesebb határozat a következő: «A bizományi alap a követelés jogi természetét nem változtatja meg. Ha a bizományos tudta vagy gondosság mellett tudnia kellett, hogy mindkét fél vagy a másik fél szándéka különbözetre irányul, bíróság nem érvényesíthető kötelelem jön létre.» (1161., 6691. és 946. sz.)

Az újabb gyakorlat még világosabban fejezi ki ugyanezt: «Elrendeli annak megállapítását, hogy az árkülönbözet ügyletet a felek, mint eladó és vevő, esetleg mint megbízó és bizományos egymás között kötötték-e vagy úgy volt-e, hogy alperest felperes azzal bízta meg, hogy az ő nevében és az ő részére kösse meg az ügyletet egy harmadikkal. Előbbi esetekben felperes nem követelheti az árkülönbözet nyereséget, az utóbbi esetben azonban alperes amiatt, hogy felperes és a harmadik között árkülönbözet ügylet létesült, nem tarthatja meg a felperes részére felvett nyereséget.» (C. 1905 jún. 15. I. G. 63.) Természetes, hogy aki más nevében és annak részére köti az ügyletet, tehát mint meghatalmazott jár el, az nem hivatkozhatik az ügyletnek árkülönbözet jellegére.

A régebbi joggyakorlatban találunk elvétve egy-két olyan

határozatot is, amelyek csak abban az esetben tagadták meg a különböző ügyletre vonatkozó bizományi ügylettől a perelhetőséget, ha ez a viszony csak színleges volt, tényleg azonban a bizományos mint önszerződő lépett fel. (C. 204.96.) Szerény felfogásom szerint ez a gyakorlat téves volt s ép ezért maradt elszigetelten. A gyakorlati életben ez is egyértelmű a perelhetőség feltétlen megtagadásával. A bizományos ugyanis bármikor felléphet mint önszerződő fél a KT. 381. §-a alapján. A bank- és tőzsdebizományosok pedig sohasem neveznek meg a megbízás teljesítését tárgyzó tudósításokban vevő- vagy eladóként egy harmadik személyt: mindenkor gyakorolják az önszerződés jogát.

A Kúriának helyes felfogását tükrözik vissza a régebbi határozatok is, mint például: 825/97., 1000/97., 1209/92., 204/96. és a budapesti kir. ítélőtáblának 689/97., 2497/97. sz. döntései.

A kérdés tehát nem olyan egyszerű, hogy egy odavetett megjegyzéssel lehetne átsiklani felette. Joggyakorlatunk mereven tagadó álláspontjával szemben is érthető volna — hibás voltadára — az a felfogás, amely szabad folyást enged a különböző ügyletkötésben rejlő játékszenvedélynek. Amde teljesen érthetetlen az a világnézet, amely a bank- és tőzsdebizományosok részéről erkölcselennek, a nagyközönség részéről ellenben erkölcsösnek minősíti a tőzsdejátékot. Minthogy a nagyközönséget csak úgy tudom elképzelni felperesi minőségben, ha a tőzsdejátékban neki kedvezett a szerencse forgandó kereke, viszont a cikkíró felfogása szerint a tőzsdebizományos sohasem hivatkozhatna az ügyletnek különböző jellegére, vagyis erkölcselen voltára: az ilyen játékban nem lehet vesztes más, mint a tőzsdeügyletekből megélni óhajtó bizományos. A nagyközönség pedig szabadon játszhatik a bizományosok veszélyére és költségére, az esetleges veszteséget nem kell fizetnie, tehát mindig nyernie kell. Az ilyfajta játéknak az erkölcselensége egyenesen a hamis játékra emlékeztet. Ha a bank- és tőzsdebizományosnak terhére mindezt megengedjük a nagyközönségnek, mint valami sokfejű Jupiternek, nem igazságot szolgáltatunk a felmerült jogi vitában, hanem amit az egyik félnek kimérünk: summum ius, amit a másiknak kiosztunk: summa iniuria. Dr. Kugel János.

Állag és jövedelem.*

B) Az állag terhei.

1. A költségek fogalmán túlmenő kiadások, beruházások. Ide tartozik a törzsvagyon gyarapítása, nagyobb összegű kölcsön visszafizetése, nagyobb beruházások, alapítvány tétele (közig. bíróság 213/1922., Közig. Dtár 1923., 70.), örökjogi meghagyások teljesítése, hagyatéki terhek kiegyenlítése (közig. b. 1595/1916., Ordo jövedelemadót. 93. old.), a vagyonátruházási illeték (közig. bíróság 1872/1916. u. o. 92. old.), sőt még a lakásban levő ingóságok tűz- és betörés elleni biztosításának költségei is (6747/1916. u. o. 93. old.; a döntést nem helyeslem, mert a nem termő állag fenntartására szükséges kiadás is költség). Az állag terhe tehát mindaz, ami a B. G. B. 1047. és 2379. §-ait idézve — «als auf den Stammwert der Sache gelegt anzusehen sind». Ezeknek a fedezése prospektive — az állag élvezőjének a kötelezettsége; retrospektive: az ily kiadásokat a netto-jövedelem kiszámításánál nem lehet a bruttó-jövedelemből levonni. Az utóbbi szabályt az adótörvények mondják ki (1909: X. tc. 14. §. 3. p., 1922: XXIII. tc. 13. §. 2. bek. 1. p.; 1922: XXIV. tc. 14. §. 8—10. p.). A szabály tehát fennáll a társulati adóra nézve is, a törvény annak dacára, hogy — amint azt fentebb kimutattam — nemcsak a jövedelmet adóztatja meg, hanem az állagbevétele is, nem engedi meg a bevételi többletből a vagyon terheinek levonását.

Az azután, hogy mi költség, mi beruházás, mérlegelés dolga. Érdekes, hogy itt is egész aprólékos részletkérdésekre nézve találunk megállapodott gyakorlatot. Így a közigazgatási bíróság gyakorlata szerint a nem termő szőlő karbantartása: beruházás, a termőé: költség (736/1917. Ordo jövedelemadótörvény kiadása 99. old.; 4739/1922. Közig. és p. ü. jogi Dtár 1923. 57. eset).

Az elv maga a rendes gazdálkodás menetével nem teljesen vág össze, már csak ezért sem, mert a termelő állag veszíthet az értékeiből a gyümölcsösztetés folytán (a gépek elkopnak stb.), ezt

* Bef. közl. — Az előbbi közl. I. a 11—12., 14., 15., 16. és 17. számban.

az elértéktelenedést pedig nem lehet költség gyanánt feltüntetni. A gondos gazda jövedelméből egy részt félre kell hogy tegyen abból a célból, hogy idővel módjában legyen az addig elértéktelenedő termelőeszközt pótolni. Technikailag ez kétféleképp történhetik vagy úgy, hogy az évi jövedelem egy részét a tőke («leltári állomány») kiegészítésére *tartalékoljuk* vagy — ami ugyanoda vezet — a tőkének a múlt évi mérlegben felvett értékéből megfelelő részt *leirunk*, ami aztán a tiszta jövedelmet csökkenti. Ezt a tartalékolást, illetve leírást az adótörvények kifejezetten megengedik (1909: X. tc. 12. §. 3. p., 1922: XXIII tc. 11. §. 2. p., 1922: XXIV. tc. 15. §. 3—5. p.; levonás tilalmazása: 14. §. 7. p.).

Másodszor: bizonyos esetekben megengedi a jog a beruházás-jellegű de facto *egyszerre* teljesített kiadásoknak több évre való felosztását, amidőn az egyes évekre eső részletek költség számba mennek. Így az első szervezés költségeit részvénytársaságoknál a KT. 199. §-ának 3. pontja és az 1922: XXIV. tc. 14. §-ának 5. p. szerint öt évre felosztva lehet levonni. A társulati adótörv. szerint más «vállalatok»-nál (vagyis: a többi kereskedelmi társaság-nál, a kereseti adót. 11. §-ának 6. pontja szerint egyéni cégek-nél is) ennek a felosztásnak nincs helye. A KT. 199. §-a nincs kifejezetten kiterjesztve a szövetkezetekre, de nincs is eltérő rendelkezés a szövetkezetekről szóló fejezetben. Ha már most igaz az, hogy a szövetkezetre analógia révén a részvénytársaságra vonatkozó szabályok nyerne alkalmazást: úgy érdekes ellentét áll elő a kereskedelmi és az adójog szabályai között.

Egy másik példa: az 1922: XXIII. tc. 11. §-a 2. bek. b) p. 3. és 4. bekezdése, valamint az 1922: XXIV. tc. 16. §-ának 2. p. szerint bányavállalatok a szénjogok átengedéseért felvett összegek 2%-át levonhatják, ami másszóval annyit jelent, hogy ez az egyszeri kiadás ötven részletben kerül a jövedelemből levonásra.

Végül az 1923: XXXIV. tc. 1. §. d) pontja szerint, ha társulati adó alá eső vállalat a lakásépítő akció keretein belül építkezik, ezeket a kiadásokat három, esetleg öt évre, miniszteri engedéllyel hosszabb időre is felosztva adómentesen leírhatja vagy tartalékolhatja.

Speciális rendelkezés még az, hogy azoknál a vállalatoknál, amelyek vagyona bizonyos idő elteltével valamely közjogi vagy magánjogi személyre háramlik, levonhatók a törzsvagyon visszafizetésére vagy kölcsönök törlesztésére fordított összegek (1922. évi XXIV. tc. 14. §. 10. p.), mert a rendes gazdálkodás elvei megkövetelik, hogy a vállalat minden évben tegyen félre valamely összeget arra az időre, amidőn egész törzsvagyonát elveszíti.

Azok az elvek, amelyeket fentebb az adótörvényekből vett idézetekkel példáztam meg, természetesen nem csupán pénzügyi jogiak. A *tiszta jövedelem kiszámításának módja* a jog más ágai-ban is releváns, nem csupán a pénzügyi jogban. A Bsz. 536. §-ának 2. bekezdése arra kötelezi a haszonélvezőt, hogy «elhasználási alapot» létesítsen (ami megfelel az értékcsökkenési tartalékalap-nak) és azt a haszonélvezet megszűntével a tulajdonosnak adja ki.

2. *Kölcsönök tőketörlesztő részletei.* Fentebb már láttuk, hogy míg a törlesztéses kölcsönök kamatai a jövedelem élvezőjét, addig a tőketörlesztő részletek az állag jogosultját terhelik. (Mjogi Dtár XIII., 101. eset, Kúria P. I. 90/120.) A törlesztéses kölcsönök jelentőségére nézve az ingatlanvagyonváltság szempontjából lásd az 1921: XLV. tc. 29., 44. §-ait. A vagyonadó szempontjából a törlesztéses kölcsönök tőkehátraléka levonandó tétel (1916: XXXII. tcikk 17. §. 2. bek.).

3. *Fennálló tőketartozások.* L. a vagyonadótörvény 17. §-át, amely szerint az adóköteles vagyonrészek értékéből a *fennálló tőketartozások levonandók.* A vagyonváltságból is van esetleg tőketartozás címen levonásnak helye (1921: XLV. tc. 5. §. 1. p., 99. §. 2. bek.).

Ha a vagyonadóra kötelezettet járadék fizetése terheli, úgy az 1916: XXXII. tc. 17. §-ának utolsó és 10. §-ának 3. bekezdése szerint vagy levonhatja a vagyonadó részét a járadékból vagy pedig a járadék, mint a vagyon értékét csökkentő tényező veendő ligyelembe. Az utóbbi mód voltaképp nem más, mint a járadékok képzelt tőkésítése, ami által a jövedelmet terhelő járadékokból az állagot terhelő tőketartozás lesz. Ily levonásnak a vagyonváltság szempontjából nincs helye (Közig. és p. ü. jog. tára 1923. 50. eset). A jövedelmet terhelő tehernek tőkésítés útján egy összegű tőketartozássá való változtatására példa még a kisajátítási törvény 23. §-ának 3. pontja.

4. A haszonélvezettel, használattal, özvegyi joggal stb. meg-

terhelt *ingatlan vagyonváltsága* az állagot terheli, de az állag jogosultjának a szolgálmass stb. ellen a vagyonváltság kamatai erejéig regresszusa van (1921: XLV. tcikk 171. §.). Hitbizományi ingatlan vagyonváltsága is a hitbizományi ingatlant terheli (u. o. 15. §.).

5. *Állagveszteség.* E tekintetben hivatkozom a fentebb a jövedelmet terhelő veszteségnél előadottakra.

IX. Előljáróban azt a hasonlatot használtam, hogy az egységes vagyon felosztása alvagyonokra: keresztben, állagra és jövedelemre pedig hosszában való felosztás. Folytatom a hasonlatot: az egységes vagyont fel lehet egyidejűleg osztani hosszában és keresztben, amikor is *altörzsvagyonok és aljövodelemek* fognak keletkezni; úgy az altörzsvagyonoknak, mint az aljövodelemeknek oly terheik is lesznek, amelyek csak őket terhelik, más altörzsvagyonokat vagy aljövodelemeket azonban nem.

Az ilyen alsóbb egységek legprimitívabb formája az, midőn valamely dolog gyümölcsei terhére kell elszámolni a kiadásokat. (Pl.: B. G. B. 1384. §.) Néha a jog az elszámolást azáltal küszöböli ki, hogy egyszerűen kompenzálja egy dolog gyümölcseit ugyanazon dolog fenntartásának költségeivel. Az állatszavatossági törvény 7. §-ának utolsó bekezdése szerint, ha a hasznok rendszerinti értéke hozzávetőleg megfelel az állattartás költségeinek, a hasznok értékét a tartás költségével kiegyenlíttetnek kell tekinteni; a szaporulat azonban minden esetben visszajár. (L. még Schwarz: Újabb magánjogi fejtegetések II.) A valorizációs többletet helytelenül (a terhekkel kompenzálendő) gyümölcsnek minősítette egy esetben a Kúria (P. III. 5870/1922., Mjogi Dtár 1924. 13. sz.). Ellenkező döntés is van (P. VI. 4858/1923. Mjogi Dtár 1924. 12. sz.). Az utóbbi döntést tartom helyesnek, mert a valorizáció révén csak a damnun emergens, nem a lucrum cessans térül meg a hitelezőnek; a valorizált összeg voltaképp az eredeti tartozás helyes kifejezőmódja. Előny és hátrány más esetekben is korreláltak. Ha az állag értékesítéséből származó bevétel: jövedelem, akkor az őt terhelő kiadások levonhatók (1920: XXIII. tc. 5. §.); a tőzsdeveszteség csak akkor vonható le, ha az adózó tőzsdejátékon keresett jövedelme után adót fizet (Közig. bíróság 1282. E. H.). A kereskedelmi társaság nyugdíjalapjának szaporulata adómentes, viszont kiadásai sem levonható tételek (társulati adótörvény vh. ut. 62. §.).

Az alábbi példák mind aljövodelemtől szólnak; az altörzsvagyon fogalma mégis ismeretesebb és kevésbé szorul megpéldázásra.

Az, hogy valamely vagyonelem egy bizonyos aljövodelemhez tartozik, több okból jelentős; így 1. fedezi az illető aljövodelem adósságait; a fentebb II. 2. alatti példák közül emlékezzünk a lefoglalt fizetésre, az ingatlan, az üzlet lefoglalt jövedelmére; 2. egy-egy aljövodelemnek külön célképviselője lehet: csődvagyon, zárlati vagyon, hagyatéki vagyon, peculiaris és nem-peculiaris vagyon jövedelme; 3. más élvezi, mint valamely egyéb aljövodelem: a peculiaris jövedelmet csak a kiskorú, a nem peculiarisat pedig (annyiban, amennyiben) az apa; 4. külön adóalap az egyik vagy másik aljövodelem.

Ezekután lássuk az egyes eseteket.

1. *A külön tömegek jövedelme.* A jövedelemadótörvény 1. §-ának 6—8. pontjai szerint a külön tömegek jövedelme adóköteles; az alvagyon tárgya (sőt mondhatnók: alanya) a jövedelemadónak. Érdekes, hogy míg az uralkodó magánjogi felfogás szerint nyugvó hagyatéknak nincsen, addig az idézett törvényhely szerint ez a nem létező nyugvó hagyatéknak adóköteles; az 1920: XXIII. tcikknek a jövedelemadótörvény 62. §-a helyébe lépő 28. §-a szerint pedig a hagyatéknak jogi személy. A hagyatéknak esetleg még felosztása után is jövedelemadóköteles (1920: XXIII. tc. 30. §.) A hagyatéknak jövedelmének nagysága esetleg tartási kötelezettségek terjedelmét határozza meg: a férj örököseire átszáll a feleség tartásának kötelezettsége, az örökösök kérhetik azonban annak a hagyatéknak tisztá jövedelme erejéig való korlátozását (H. T. 92. §.); lényegileg ugyanígy felelnek a házasságon kívül született gyermek természetes apjának örökösei s (Kúria P. III. 6749/1922., Mjogi Tára 1924. 16. sz.). A zárlat alatt álló hagyatéknak jövedelméből kell fizetni a zárgondnok járandóságait (Ö. e. 121. §.). A *kiskorúnak peculiaris jövedelme* a kiskorú szabad kezelése alatt áll és az apai quasi haszonélvezet alól is mentes.

2. *Adómentes és adóköteles üzemág.* Az adómentes üzemággal egy tekintet alá esik a külföldi üzem is, ha annak hozadéka Magyarországon nem esik adó alá. Mindegyik üzemág bruttó-

jövedelméből csak az azt terhelő reájköltségek vonhatók le; ha a költségek úgy az adómentes, mint az adóköteles üzemet terhelik, a költségek a bruto-bevétel arányában oszthatók fel (1909: X. tc. 13. §. 2. bek., 1922: XXIII. tc. 12. §. 2. bek., v. ö. 4. §. 3. bek. is; 1922: XXIV. tc. 4. §. 2., 13. §. 2. és 3., 50. §.).

3. A jövedelemen alapuló adók egy része csak egy jövedelemforrás jövedelmét adóztatja meg (hozádési adók): ennek következtében a jövedelemnek egy-egy ága bizonyos önállóságot nyer. Ilyenek a föld- és házadó, sőt elvileg a kereseti adó is, amely elvben csak taxatív felsorolt jövedelmi nemeket fog meg. A jövedelemadó ezzel szemben a jövedelem egészét fogja meg, tehát mindennemű jövedelmet; a jövedelem megállapítása azonban itt is jövedelemforrások hozzádékának összegezése által történik.

4. A közhivatalnok jövedelme, amelyre, mint különálló egysegre önálló kényszerjegységi eljárást is lehet lefolytatni (1918. évi XXII. tc. 9. §. 5. bek.).

X. Miután külön foglalkoztunk úgy az aktivumokkal, mint a passzívumokkal, amelyek elemeit képezik az egységes vagyonnak, vizsgáljuk ismét azt, hogyan forrnak össze az elemek egységgé. Ilyen egységet alkot egy-egy vagyon (alvagyon) állaga az ahhoz tartozó jövedelemmel (aljövedelemmel), állagbevételekkel és állag- és jövedelmi terhekkel együtt. A történeti sorrendje az alvagyon kialakulásának rendszerint az, hogy először az állag van meg; a jövedelmek és az állagbevételek, amelyek az állaggal együtt a vagyont alkotják, utóbb járulnak hozzá. Példa az ily alvagyon alakulására: a folyószámlán elhelyezett tőke, amelyhez utóbb kamatok járulnak hozzá, értékpapírtét, amelyhez hozzájárulnak a szelvényjövodelemek, az alaptőkefelemlés folytán keletkező új részvények vagy az elővételi jogok eladásából származó bevételek, terhelnek az adók, bankköltségek és az elővételi jog gyakorlásának költségei.

Az alvagyon legegyszerűbb formája: egy termő dolog gyümölcsseivel együtt. A rei vindicationál, a hereditatis petitionál, a dologi hagyomány tárgyának kiadásánál a földologgal együtt a gyümölcsök is visszajárnak (B. G. B. 987., 983., 2020., 2184. §-ai); ugyanígy egyedi dolog kötetmi jogcímen való szolgáltatásánál késedelem esetében (B. G. B. 292. §.), valamint ellátási jog gyakorlása esetében (B. G. B. 347. §.); a gazdagodási igény is kiterjed a hasznokra (B. G. B. 818. §.); a zálogjog is kiterjed a terményekre (B. G. B. 1212. §.); a törvényes zálogjog pedig a gyümölcsökre (B. G. B. 585. §.). A késedelmi kamat jogintézménye is a fructus percipiendi törvényes minimumának (más felfogás szerint egyúttal maximumának is) a lerögzítése.

Az alábbi példákban felsorolt egységek azonban már sokkal magas fokúak.

Vegyük elő tipikus példa gyanánt a B. G. B. 1370. §-át. Ez a szakasz a következőképp szól: «Vorbehaltsgut ist, was die Frau auf Grund eines zu ihrem Vorbehaltsgute gehörenden Rechtes oder als Ersatz für die Zerstörung, Beschädigung oder Entziehung eines zu dem Vorbehaltsgute gehörenden Gegenstandes oder durch ein Rechtsgeschäft erwirbt, das sich auf das Vorbehaltsgut bezieht.» Utal erre a szakaszra az 1440. §.

Majdnem szószerint egyező szakaszokkal találkozunk a B. G. B. azon többi fejezeteiben is, ahol alvagyonról van szó: így 718. §. (Gesellschaftsvermögen) 1473. §. (Gesamtgut), 1524., 1554. §§. (Eingebrachtes Gut), 1638., 1651. §§. (peculium) 2041. §. (hagyaték), 2111. §. (utóöröklés tárgya), 2374. §. (örökség eladásának tárgya). Hasonló rendelkezések: Bsz. 49., 264., 1655. §-ai.

Az egyes alvagyonokhoz tehát hozzátartozik: 1. az, ami valamely alvagyonhoz tartozó jog alapján kerül az alvagyonba, 2. az, ami az illető alvagyonhoz tartozó vagyonrész helyébe lép, 3. végül az, amit az illető alvagyon valamely vagyonrészére vonatkozó jogügylettel szereznek. E három eset közül a mi szempontunkból nyomban kikapcsolhatjuk a másodikat; ennek az alternatívának a részére tartanám fenn a *szurrogátum* kifejezést, amelyet *Köhler* (Das Vermögen als sachenrechtliche Einheit, Arch. für bürgerl. R. XXII. 1—20.) és *Szászy-Schwarz* (A jogi személy magyarázata 75. old.) megkülönböztetés nélkül mindhárom esetre használnak. A szurrogálódás csak az állagra vonatkozik és nem a jövedelemre; a szurrogálódás az állag teljes *kicserélődése*, nem pedig *gyümölcösödése*.

A mi szempontunkból az első felmerülő kérdés a következő: Vajon az, ami az 1. és a 3. esetekben az állag sorsát osztja, mi: állagbevétel vagy jövedelem? A kérdés megoldását az nehezíti

meg, hogy míg ezek az 1. és 3. alatti szaporulatok az állag jog sorsát osztják, addig a 743., 745., 1525., 2111. és 2379. §-ok szerint számos esetben (kivétel viszont: 1365. §.) ugyanezeknek az alvagyonoknak a gyümölcssei más jogi elbírálásban részesülnek, amiből az következne, hogy a kérdéses szaporulatok maguk nem képeznek jövedelmet.

Mégis azt hiszem, hogy — legalább is a legtöbb esetben — *jövedelemmel* állunk szemben, csak hogy a jövedelem egy különös fajával, *amelynek a létrehozásában a tőke bírásának túlnyomó része volt*.

Az első esetben, midőn az illető bevétel valamely az illető alvagyonhoz tartozó jognak — pl. monopóljognak — a hozadéka, a gyümölcsjelleg kétségtelen. Az alvagyonra vonatkozó ügylettel szerzett bevétel: ezt a kifejezést nem tudom másnak, mint az illető vagyon forgatásából származó haszon körülírásának tekinteni. Az örökség birtokosa a hagyatékba tartozó pénzen ingatlant vásárol és azt utóbb haszonnal eladja: az örökséghez tartozik a haszon is, amelyet ki kell adnia az igazi örökösnek. Ez a haszon egyszer kötött ügyletnél állagbevétel, de üzletszerűség esetében jövedelem. Az idézett jogszabályok ezek szerint tehát annyit jelentenek, hogy valamely vagyon gyümölcseinek élvezője elől esetleg nemcsak az állagbevételek, hanem a vagyonnal bizonyos szorosabb kapcsolatban álló jövedelmek is el vannak vonva.

A B. G. B. 1381. §-a szerint a nő szerez tulajdont azokra az *ingókra*, amelyeket a férj «mit Mitteln des eingebrachten Gutes» szerez meg. Ugyanígy a gyermek marad tulajdonos, ha az apa szerez meg ingókat «mit Mitteln des Kindes», (1646. §.). Az örökséghez tartozik, amit az örökség birtokosa «mit Mitteln der Erbschaft» szerez (2019. §., amely nem vonatkozik csupán ingókra; l. Bsz. 49. §. 3. p., 194. §.). A «mit Mitteln» való szerzés már most vagy egyszerű szurrogációt jelent vagy pedig egybeesik a «valamely vagyon alkatrészeivel való szerzés»-sel (L. Köhler fentidézett cikkét is). Ily módon a 2019. §. első bekezdése voltaképpen felesleges a 2041. §. mellett.

Valamely másik fél vagyonán való szerzés: ez a fogalom a mai magyar magánjogban is előfordul. A nemes (és az evvel egy tekintet alá eső jászkn, 415. E. H.) házasság szerzeménye megosztás alá esik, ha a szerzés alapja a másik fél vagyona volt. Ezekben az esetekben gazdasági összeütközés támad tőke és munka közt: valamely jövedelem létrehozásában egyaránt része volt mind a kettőnek és ezért igényt tart reá mind a kettő. A jog a vitát a nemesi és a jászkn közszerzemény eseteiben elfelezéssel intézi el, szemben a fenti B. G. B. példákkal, amelyekben teljesen a tőkeszempont maradt a győztes. A nemesi és jászkn közszerzemény, a fent kifejtettekből levont okszerű következtetés alapján — szemben a közönséges közszerzeménnyel — *esetleg állagbevételből is jár*: ha t. i. a másik fél vagyonán való szerzésből az eset körülményei szerint állagbevétel keletkezett (pl. ingatlan nem üzletszerű eladásából keletkezett haszon, ha ez a tranzakció ment véghez a másik fél vagyonának segítségével). Ez az állagbevétel azonban csak olyan, amelynek létrehozásában nem csupán tőke, hanem *munka* is részes volt.

Érdekes elvet mond ki a budapesti kir. törvényszék 21. P. 4266 1921. sz., a Polgári Törvénykezési Jog Tára 1923. évfolyamának 47. száma alatt közölt végzése: «Az özvegy által... tovább folytatott üzlet saját tevékenységével elért üzleti jövedelme... nem hagyaték. Hagyatéki jövedelemnek is csak annyiban tekinthető, amennyiben abban az üzletet vezető özvegy munkájának gyümölcsén felül bennfoglaltatik a cégnek, mint eszmei vagyont képező tőkének hozadéka is». A törvényszék tehát, nyilván a hagyatéki zárlat szempontjából, mely esetleg a hagyatéki jövedelemre is kiterjedhet (Öe. 92. §.) csak a tisztán tőkéből húzott jövedelmet tekinti hagyatéki jövedelemnek és teljesen kiveszi ez alól azt, amit a hagyaték birtokosa munkával szerzett, habár a hagyatéki tőkét is felhasználta.

Látszólag a tőkeszempont dominál a Cst. 46. §-ának első bekezdésében: a különben a feleség tulajdonát képező dolog is beleesik a csődtömegbe, ha azt a feleség a közadós pénzen szerezte. Magától értetődik, hogy a szabály megalkotásánál nem a közgazdasági probléma, hanem inkább a favor creditorum elve irányította a törvényhozót. Más formában ütköznek össze tőke és munka a specificatio és a ráépítés (428. E. H.) esetében; itt a kérdés az, hogy kié a tulajdon és kinek kell beérnie csupán megtérítéssel az újonnan keletkezett dolog helyett.

Problémánk, amely ügylátszik, mintha csak formáljogi téma volna, itt avval ütközik össze, amit szociális kérdésnek nevezünk: avval, hogy hogyan oszolják meg az a jövedelem, amely tőke bírásának és munkának együttes közrehatásából jött létre?

Általában véve az e dolgozatban tárgyalt problémák számos esetben csak más oldalai közgazdasági kérdéseknek; egy-ugyanazt a jelenséget több oldalról is lehet szemlélni és a megfigyelés akkor helyes, ha a több oldalról történt szemlélet eredményei kiegészítik egymást.

Dr. Vági József.

Szemle.

— **Jogi publicistika.** Soha jogosulatlanabb babona nem vert még gyökeret a köztudatban, mint az unos-untalan hangoztatott frázis, hogy jogász-nemzet vagyunk. A nagy közönség érdeklődése távol áll a jogtól. Születésünkkor ránk-köszönt és halálunkkor elbúcsúzik tőlünk a jog, közben az életben állandóan surlódunk vele és sohase éled fel kíváncsiságunk vele szemben. Tudásvágyó gyermek-természetünk, amely felkoncolja a fűrészpóros babát, a trombitából kimeszterkedi a sípleket, a joghoz érve álmosná válik és elszunnyad bennünk. A jogra nem kíváncsiak az emberek. Minden más tudománynak kijut a nagy közönség érdeklődése; egyik-másiknak a dilettáns tábora légió, a jognak a dilettánsai legfeljebb, ha hivatásos művelői közül kerülnek ki.

A sajtó, amely a tükörkép-hasonlatot itt is igazolja, tudomásul veszi a jog iránti közönyösséget. Nem érez magában a sajtó nevelői hivatottságot és ha olvasóközönségének jó a jogban való teljes tájékozatlanság, miért vegye fel a sajtó ez ellen a küzdelmet, miért harcoljon a tunyaság ellen?

Pedig lehetne ez másképp is. Bizonyosságunk van rá, hogy a jogi igazságszolgáltatási témák iránt is lehet mély érdeklődést kelteni. Kell hozzá szem, amely meglássa a nagy-közönség elé kívánczó dolgokat, fej, amely kigondolja és jó toll, amely megírja a közönség számára.

A jog és közönség egymásratalálásának nosztalgias vágyában jól esett olvasnunk az egyik napilapban az ügyvédi kar bölcselőjének, Pollák Illésnek egymásután következő cikkeit és öröm volt látni, ahogy a közönség e cikkeket értékelte. A mély etikai komolyság, az állampolgár és ember nemes aggodalma, bátor, de mértéktartó izléssége, a járatos jogász elvi fölfeljtései mind-mind lekötötték az olvasót és többektől hallottam, hogy bizonyos témák adódása után várják — a Pollák Illés cikkét.

Jogász és közönség találkozhat össze; néhány ismétlés és össze fog élni a közönség és a jog. B.

— **A baleseti járadékok felelőse.** A 24. számú jogegységi határozat meghozatala után a nemzetgyűlésen interpelláció tárgyává tételt az ezen döntvény folytán előállott helyzet visszaszága és megfelelő törvényhozási intézkedések megtételét kérték. Az akkori igazságügyi miniszter elismerte ezen helyzet tarthatatlanságát, azonban azon a véleményen volt, hogy egyszerű törvény-magyarazatról lévén szó az ügynek elintézése a bíróság feladatát képezi és ezért mielőtt a törvényhozás elé javaslatot terjesztene, a kérdést a Kúria teljes-ülése elé utalta. A Kúria ebben az ügyben körülbelül másfél év előtt meghozta az ominózus s mindenki által megtámadott 86. számú teljes-ülési határozatát, amely a 24. számú jogegységi határozatban elfoglalt álláspontot továbbra is fenntartja. Határozatában a Kúria maga is kiemeli a helyzetnek tarthatatlanságát, de ezen tarthatatlan helyzet megváltoztatására nem magát, hanem a törvényhozást tartja illetékesnek. Úgy a jogász-közönség, mint az érdekeltek ezek után méltán voltak abban a hiszemben, hogy a törvényhozás ezen kérdést sürgősen rendezni fogja, illetve, hogy a kormány e célból megfelelő javaslatot terjeszt a törvényhozás elé, ez azonban eddig nem történt meg. A folyó év tavaszán az akkori igazságügyminiszter egy tervezetet készített s mielőtt azt a törvényhozáshoz benyújtotta volna, közzétette. Az igazságügyminiszter távozott s ügylátszik, vele a remény is, hogy ezen javaslatok sürgősen a Ház elé kerülnek. A miniszter távozása után a mostani miniszter ezen kérdésben ankétot tartott, de ennek látható eredménye eddig nincs.

Néha, néha megjelennek ugyan a napilapokban hivatalos színezetű közlemények, hogy ezt a kérdést a minisztérium sürgősnek találja, de ennél azután meg is áll, pedig mindenki elvárhatta volna, hogy egy ily kérdésben a kormány a legsürgősebben fog a Ház elé javaslatot terjesztani. Az eltelt másfél év elég bizonyítéka annak, hogy a kormány ebbeli köteletségének nem tett eleget. Hogy mennyire aláassa ez a törvények és a törvényhozás iránti tiszteletet nem kell bővebben fejtegetnünk, hiszen az ilyen eljárás voltaképpen nem más, mint a kártérítési kötelezettségnek hallgatólagos eltörlése. Reméljük, hogy a kormány a sokat hangoztatott, de eddig még napvilágot nem látott törvénytervezetet, illetve javaslatot most már végre beterjeszti.

— **Közkereseti társági jogviszony megszűnésének időpontja a holtánnyilvánítt társasági tagra nézve.**

A társasági szerződés szerint arra az esetre, ha valamely társasági tag a társasági szerződés időtartamának lejártá előtt halna el, az elhalt társasági tag betétei és vagyoniilletősége az elhalálozás napjára megállapítandó s javára kimutatandó s ezek kifizetését az elhalt tag örökösei csak a szerződési időtartam lejártával követelhetik. A társaság 1910-ben létesült 10 évre; Z. A. társaság — felperesek jogelődje — 1921-ben holtánnyilváníttatott s az elhalálozás napjára 1914 október 26. napja vélelmezett. A Kúria álláspontja szerint ezen a napon a közkereseti társaság megszűnt, mert «... a felperesek által a társasági szerződésnek az érdekeltek hallgatolagos beleegyezése alapján való folytatolagos fenntartása tekintetében felállított vélelem s az ennek indoklásul felhozott az a körülmény, hogy az alperes a társaság megszűnése érdekében társasági tag holtánnyilváníttatása iránti kérelme előtt vagy utóbb fenntartással nem élt s az üzletet az elsőrendű felperes közreműködésével folytatta, — csak abban az esetben szolgálhatna a társas viszony az elhunyt tag örököseivel való további fennállása megállapításának alapjául, ha... a felek tudták volna azt, hogy Z. A. meghalt s az elsőrendű felperes, mint örökös és mint cégtárs működött volna, — holott a felek... Z. A. elhunytát nem tudták és az elsőrendű felperes nem a saját nevében, mint cégtárs, hanem mint Z. A. megbízottja és cégvezető működött». A fellebbezési bíróság azon állásfoglalása, amely szerint a társas viszony 1914 október 26-án a KT. 104., ill. 9. és 19. §-ai ellenére is megszűnt a társasági szerződés azon pontja alapján, hogy az elhunyt tag a cégnek az elhalálozás után keletkezett kötelezettségeiért nem felelős, a Kúria szerint helytálló, mert a felek egymásközti jogviszonyának elbírálásánál a KT. 68. §-a értelmében elsősorban a szerződés intézkedései irányadók. Alperes Z. A. holtánnyilváníttatása után az 1914 október hó 26-iki vagyoni állapot szerint őt illető összeget bírói letétbe helyezte s ez felperesek számára ki is utaltatott. Elutasította a Kúria felperesek azt a panaszát is, amely szerint a szerződés kérdéses pontja a pénz vásárlóerejének leromlása miatt érvénytelen. (P. II. 4441/1923.)

— **Valuta.** Peres felek között az volt a megállapodás, hogy alperes a cseh koronában megállapított vételárt akkor lesz köteles fizetni, ha a cseh korona árfolyama hat magyar koronát fog kitenni. Ennek a Kúria szerint csak az az értelme, «hogy a megállapodással a felek csak a fizetési határidőt állapították arra a bizonytalan és határozatlan időre, amikor a cseh korona árfolyama hat magyar koronát fog kitenni, amikor tehát az alperes a vételár kifizetésére szükséges cseh koronaösszeget az említett árfolyamon megszerezheti. A kérdéses megállapodás tehát egyáltalán nem módosította az alperesnek, azt a kötelezettségét, hogy a vételárt a felperesnek kereskedelmi telepén cseh koronában tartozik megfizetni». (P. VII. 129/1924.)

— **Valorizáció.** 1. Peres felek közt az a megállapodás jött létre, hogy alperes kereseti számlatartozását, annak nem vitás cseh korona összege helyett, hat koronás árfolyam mellett magyar koronában fizetheti meg a felperesnek akkor, ha majd a cseh korona árfolyama ismét hat lesz. «A felperes által az alperesnek a fentiek szerint adott fizetési halasztás teljesen bizonytalan időre adottnak nem tekinthető, hanem... az alperes fizetési kötelezettsége mindenesetre beállt akkor, amikor a felperes az árúnak az alperes által történt átvételét több hónappal követően ezt a fizetésre felhívta.» Alperes a fizetési felhívást 1922 június 10-én kapta meg, ezen időponttól tehát késedelembe van. A Kúria a hatszor annyi magyar korona fizetésére kötelezte alperest, mint amennyi cseh koronát tartozása kitett és ezt az összeget 1922 június 10-étől kezdve valorizálta. (P. VII. 131/1924.)

2. «A peres követelés *ténybeli és jogalapja, valamint összege* még a fellebbezési eljárásban is vitás volt, sőt a jogalap eldöntetése céljából még a fellebbezési bíróság előtt is bizonyítás vált szükségessé és a követelés összegének *számszerű meghatározása bírói megállapítástól függött.*» Ennek következtében a Kúria felperes valorizálási kérelmét elutasította, mert ítéletileg nem jogerősen megállapított peres követelés valorizálásának ilyen esetben csak akkor van helye, «ha az adós a követelés *összezszerű megállapítása* után a per további folyamán rosszhiszeműen védekezik és ezzel a per végelintését akként késlelteti, hogy védekezésének valóságos célja a per elhúzása». (P. II. 5319/1923.)

3. «A bíróság a perben lefolytatott bizonyítási eljárás alapján, felperest követelésének egy részével elutasítva, állapította meg, hogy alperes mennyit tartozik fizetni. Alperest tehát a *bírói megállapítástól függő* követelés kiegyenlítése körül vétkes késedelem vagy mulasztás nem terhelve»: felperes valorizálási kérelmét a Kúria elutasította. (P. II. 5502/1923.)

4. Felperes kártérítési igényét a *Máv.*-val szemben az árúnak dollárban számított vételárára figyelemmel dollárban számította fel. a Kúria azonban — a Vüsz. 88. §-ára hivatkozva — csak annyi magyar korona megfizetésében marasztalta a Máv.-ot, amennyi a feladás helyén és idején a felperes által felszámított dollárösszegnek megfelelt. (P. VII. 7547/1923.)

— **Személylift üzembehelyezésére vonatkozó kötelezettség kérdése.** A budapesti központi kir. járásbíróság 1920-ban egy háztulajdonost a személylift üzembehelyezésére kötelezte. Négy év múlva 1924-ben az ítélet alapján a lakók végrehajtást kértek, melyet a járásbíróság el is rendelt. Háztulajdonos a végrehajtás megszüntetése iránt keresetet indított és a járásbíróság P. VIII. 34.487/1924. szám ítéletével a végrehajtást megszüntette a következő indoklással. Az ítélethozatalának idejében az akkor hatályban volt lakásrendelet a liftre vonatkozólag semmiféle intézkedést nem tartalmazott. A jelenlegi rendelet 51. §-a szerint a lifthasználat díjának szabályozása felek szabad megegyezésének tárgya, megegyezés hiányában bérlo a bérérték arányában megteríteni tartozik a szolgáltatás teljesítésére felmerülő igazolt kiadásokat (üzembehelyezésnél felmerülőket is). Vita esetén a bíróság dönt. Bérlok nem is állították, hogy megegyeztek volna a lift használatára nézve vagy a ma hatályos I.r. alapján a bíróság döntését kérték volna a hozzájárulás mérve kérdésében. Az ítélet szerint az újabb lakásrendeletek megszüntették a háztulajdonos kötelezettségét a liftek díjtalan üzembehelyezésére és üzemeltetésére és így az ítélet hatályát a végítélet után kiadott újabb lakásrendeletek megszüntették. Az ítélet jogerős.

— **Bevezetés a büntetőjogba** címmel a magyar büntetőjogi irodalomnak egyik szorgalmas munkása: **dr. Hacker Ervin** miskolci jogakadémiai tanár 312 oldalra terjedő munkát bocsátott közre, amely mint címe is mutatja *prolegomenon*nak készült a tételes joghoz. Az érdemes műnek több mint felét a kriminál-etiológiai bevezetés teszi, amelyhez a jogbölcseleti és a jogtörténeti bevezetés csatlakozik. Ez az arány is bizonyítja a szerző irányát, amely összhangban áll a büntetőjog művelésének újabb fejleményeivel. Hogy a szerző a kriminológiát, a német dogmatika hatása alatt, a büntetőjog «melléktudományává» fokozza le, az kevésbé felel meg a kriminál-etiológia tudományos értékelésének. Dr. Hacker könyve, amely értékes bizonyossága a szerző szorgalmának és lelkiismeretességének, az újabb irodalom teljes ismeretével készült s joggal rászolgált, hogy azzal legközelebb részletes ismertetésben foglalkozunk.

Megszállott területen működő nagy banknak és egyéb vállalatoknak agilis ügyésze (keresztény, szerzett vagyona cca három milliárd korona értékű) a fővárosban vagy jobb vidéki helyen megfelelő elhelyezkedést keres. Jobb ügyvédi irodát is átvenne vagy ilyenhez társulna. Ajánlatokat «Megszállott» jelígre a kiadóhivatal továbbítja. 18715

Menekült ügyvéd, 38 éves, keresztény, nőtlen; társulna vidéki városban is. Cím: dr. Dávid László, Budapest, Déri-u. 8. 17886

Teljes gyakorlattal rendelkező ügyvédjelöltet keres dr. Szabó Imre ügyvéd, Paks. 17638

Teljesen felszerelt (telefon, írógép, stb.) ügyvédi irodámat megosztanám kartárssal. Cím a kiadóban. 17689

Képzett, izr., nőtlen ügyvéd jóforgalmú vidéki ügyvédi irodát átvenne, ilyenbe betársulna vagy annak vezetését vállalná ezidőszertinti házassági kapcsolat teljes kizárásával. Szíves megkereséseket «En is megérdemlem a sorstól» jelíge alatt a kiadóhivatal továbbítja. 17641



BŐRBÚTOROK

irodai székek, ebédlőszékek

KENDI ANTAL bőrbútoriparos

IV., Semmelweis-utca 7. Telefon 15 58.

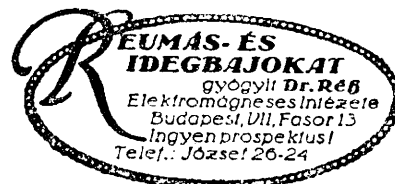
Javítások és alakítások 17637

IV., Váci-u. 36.

Telefon:

József 146-52.

Ideal Írógép
Klotild-palota



ÁRTATÁSKÁT

rendelésre a legolcsóbban készít

WEIL EMIL

bördíszműárúk gyára

Budapest, IV., Cukor-u. 5

Most jelent meg!
Évek óta nem volt kapható!

DÁRDAY SÁNDOR

IGAZSÁGÜGYI TÖRVÉNYTÁR

Két kötetben * **új kiadása** * Kötve és füzve

Az I. kötet (424 kéthasábos oldal)
tartalma:

Perjog.
Telekkönyvi-,
Lakásügyi-,
Nemzetközi jogsegély.

A II. kötet (434 kéthasábos oldal)
tartalma:

Hiteljog.
Kereskedelmi-,
Iparügyi-,
Tőzsdei joganyag.

A most megjelent nyolcadik kiadás,

az új «Dárday»

megvalósította azt a nehéz feladatot, hogy teljes képét adja annak a nagy anyagtömegnek, mely a törvényekből, rendeletekből és a bíróságok joggyakorlatából kifejeződve, az új törvények és rendeletek tömkelegében

ma az élő jogot alkotja.

Minden jogásznak, bírónak, ügyvédnek, közigazgatási tisztviselőnek, pénzügyintézetnek, ipari és kereskedelmi vállalatnak nélkülözhetetlen!

Bolti ára: kötve 294,000 korona, füzve 252,000 korona.

Kapható minden könyvkereskedésben

és kedvező részletfizetési feltételek mellett

KELEMEN D. ÉS TÁRSA cégnél

Budapest, IV., Egyetem-utca 4.

Főszerkesztő:
Dr. Dárday Sándor.

Felelős szerkesztő: Dr. Vámbéry Ruztem. I., Bére-u. 9. (Tel. József 108-69.)

Lapkiadó-tulajdonos: Franklin-Társulat IV., Egyetem-u. 4.

Franklin-Társulat nyomdája: Géczy Kálmán.

Főmunkatárs:

Dr. Teller Miksa V., Szalay-u. 3. (Tel. 3-95.)

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden hó 1-én és 15-én
Előfizetési ára Döntvénytárral együtt
negyedévre 30,000 korona

Egyes szám ára 6000 korona

TARTALOM. Dr. Beck Salamon budapesti ügyvéd: Ár ellen — a valorizáció vizein. — Dr. Kelemen Mózes pécsi ügyvéd: Alaptőke-emelés szindikátussal. — Ifj. dr. Nagy Dezső budapesti ügyvéd: A kamatmaximum reformja. — Dr. Vajda József budapesti ügyvéd: Nyilvánosság a birtokreform ügyekben. — Szemle. *Melléklet:* Büntetőjogi Döntvénytár. XVII. k. 7. ív. — Hiteljogi Döntvénytár. XVII. k. 8. ív.

Ár ellen — a valorizáció vizein.

Hosszú időn keresztül büntetőjogilag is üldözhető árdragítás számba ment, ha valaki az árújáért az etikailag megengedett hasznot meghaladó árat követelt. A háború alatt a pénz értéke valójában nagyobb mértékben romlott, mint ahogyan azt a külföldi pénzekhez való árfolyam-relációk mutatták. Az áru piac érzékenyebben reagált a pénzértékszabó tényezőkre — elsősorban a bankjegyinflációra, mint a pénzpiac nemzetközi értékelése. A nemzetközi árfolyamok lassúbb tempóban estek, mint ahogy az árak emelkedtek. Ez is egyik magyarázata lehet annak, hogy a magasabb árakban nem látták meg a csökkenő pénzérték reciproc ellentétét. Sőt ez a fel nem ismerés olyan erős volt, hogy ezt a gondolatot, az értékesítésnek a számszerű emeléssel való ellensúlyozását teljesen elutasította magától és a jogosultságot ettől a szemponttól teljesen elvitatta. Még amikor a pénzromlás gyorsulása egészen nyilvánvalóvá tette a szemünk előtt végbemenő gazdasági folyamatot, amikor a «Haus in Glück» mesetörténetének közgazdasági másolatát vonultatták fel és az egyre csökkenő árúraktárak igazolták az elszegényedés gyors iramát, még akkor is jó ideig kellett döngötni a régi jogi felfogást. Az árak emelkedése, így tekintve, a valorizáció első gyakorlati alkalmazása volt.

Amikor a háború utáni első esztendőkhöz kialakult a külföldi valutára szóló tartozások körüli felsőbbbírói gyakorlat, kifelé az egész állásfoglalás úgy tűnt fel, mint a K. T. 326. §-ának értelmezési kérdése. Alibi igazolásul legyen szabad hivatkoznom arra, hogy az Ügyvédi Körben Dr. Szenté Lajosnak a valuta tartozásokról szóló előadása után megindult vitába e sorok írója szállt szembe az akkori, igen határozott bírói gyakorlattal, túlve e kérdést a törvényszakaszi értelmezési vitájának keretein. Az akkor kifejtett gondolatmenet abban csúcsosodott ki, hogy előbb-utóbb reá fogunk jutni a háborús évek alatt kialakult gazdasági lehetetlenülési gyakorlat megfordítására. A gazdasági lehetetlenülés alapja az volt, hogy sokallottuk azt, amit az adósnak teljesíteni kéne.

El fogunk jutni odáig, hogy a hitelező felé fog fordulni a jog szimpátiája és keveselni fogjuk azt, amit a hitelező kapni fog. (A valorizáció szó ekkor még csak a békeszerződési vonatkozásban volt ismert.) A dologi érték és pénzérték egyre távolgobbbá váló eltérésére sürgettük az orvoslást. Ennek az elvi állásfoglalásnak egyik gyakorlati követelményeül állítottuk oda a külföldi hitelezők sorsát, akik az akkori bírói gyakorlat szerint bizony mindig keveset kaptak.

Ma már a valorizáció közkeletű gondolat, amely a bírói gyakorlatban széles medrű területet ástott ki magának.

Ami miatt szót emelünk, az a bírói valorizációs gyakorlat számítási sablona. Az értékhelyreállítás számszerűleg a zürichi jegyzés eltolódásai szerint történik. Nem térünk itt ki arra a részletkérdésre, hogy mily kezdő időpontot vesz alapul a bíróság

(amire az alábbiakban más vonatkozásban visszatérünk), csak azt kívánjuk megállapítani, hogy az alapul vett időpontbeli érték zürichi egyenértéke a valorizációs bázis. Ez az elvontan logikus, de kétségtelenül mechanikus sablon nem fedi sem az igazságot, sem a gyakorlati célszerűség igényeit.

Akárminő korrektívumokat is alkalmazunk az értékállandóság biztosítására, minden ország gazdasági élete mégis csak saját valutájának keretei között folyik. A gazdasági élet mutatja, hogy az értékmentés teljes egészében az egész vonalon nem sikerülhet. A lakosság legnagyobb része képtelen megoldani azt a feladatot, hogy vagyoni állapotának változatlanágát a valutaromlás közepette biztosítani tudja. Ha a gyakorlati élettől kérünk feleletet arra a kérdésre, hogy a tegnapi 100 korona érték holnapután is ugyan-ezen értéket jelent-e, azt a feleletet fogjuk válaszul kapni az esetek legnagyobb részében, hogy a tárgyi értékek sem maradtak mentesek az értékromlástól. A valorizáció alapgondolata pedig az, hogy a hitelező számára biztosítsák pénzkövetelésének egy adott időpontbeli értéke. Amikor a teljes valorizáció álláspontjára helyezkedünk, azt a hitelezőt, akit a pénzromlás a valorizáció nélkül súlyosan érintene, nagyobb mértékben védjük meg, mint a tárgyi javaival mindenkor rendelkezni tudó tulajdonost, akit ugyancsak nem kímélnék meg az idők bizonyos értékvesztésektől. Az élet szempontjából tehát túlzott követelmény a pénzromlás következményei alól való teljes mentesítés, amikor a dologi javak birtoka sem biztosítja ezt a kármentességet. A mi viszonyaink között ennek a kétségtelenül jogosult ellenvetésnek a gyakorlatban ereje nem volt. Legalább is nem volt meg a nyílt elismerése a fenti ellenvetés igazságának. De bírói ítélezésünkben ez a szempont még sem hiányzott teljesen. Nagyon sokszor a bíróság éppen attól a céltől vezéreltetve, hogy a hitelező teljes kármentesítése és a pénzromlás terhének egészében az adósnak való áttolása ugyanolyan szélsőséges állásfoglalás, mint aminő volt a valorizáció elvi megtagadása, azáltal keresett egy közbülső megoldást, hogy a valorizáció kezdő időpontját a tényállásra támaszkodó valamelyes okból hátrábbtolta. A pénzromlás terhének ekként a bírói ítélet sokszor kétféleztette, de anélkül, hogy a teher megosztását, mint jogi indokot az indokolás magáévá tette volna. Az a kripto szociológus módszer nyilvánult meg ilyfajta ítéletekben is, amelyről a német szabadjogi irány előharcosa Ernst Fuchs állapította meg, hogy bizonyos méltánylandó gazdasági szempontokat nem bevallottan, hanem szinte rejtve (innen a kripto szociológia szó) juttatott érvényre. A fenti gondolatmenet kifejtését különösen aktuálissá tette a Kúria P. VI. 5620. 1923. sz. határozata. Ez a határozat, mely elvileg a valorizáció álláspontjára helyezkedik, a pénzromlásból eredő kár bevallott megosztását viszi keresztül. E szép határozat indokolásából idézzük a következőket: «Helyes és megfelelően megokolt tehát a felelőbírói bíróságnak az a döntése, hogy alperes a gondatlan eljárásának, teljesítési késedelmének s alaptalan perbeli védekezésének joghátrányaként azt az anyagi kárt is megtéríteni tartozik, amely a szolgáltatás tárgyának a gazdasági viszonyainkban beállott változás, jelesen a pénz elérhetetlenségéből eredt értékcsökkenéséből a felperesre hárul.

Ez a kár azonban nem terjed ki szükségszerűleg a teljes értékkülönbséget mértékéig, mert a pénztőkének az értékcsökkenés veszélyét egészében kizáró elhelyezésére vagy elhasználására, a gyorsan változó gazdasági helyzetben a hitelezőnek sem volt vagy lehetett minden esetben alkalma.

Erre figyelemmel s tekintve, hogy felperes, aki a kereset szerint magánzónó, oly adatokat nem szolgáltatott, amelyekből okszerűleg következtethető volna, hogy a 70,000 koronának a pénz elértéktelenedését egészen kizáró elhelyezése felperesnek módjában állott, a m. kir. Kúria az adott esetben — a Pp. 271. §-a alapján — a pénz értékcsökkenéséből előálló különbözetnek csak a felét találta kár címén megítélhetőnek.

A pénzromlás megosztásának sokszor az egyes esetek tényállásában külön alapjai is kínálkoznak. E lapok hasábjain a valorizációs gyakorlat számára a fedezeti elv kiépítését hoztam javaslatba. Amikor valamely követelésnek egy speciális fedezet szolgál háttéréül, a valorizáció jogosan vihető azon mértékig, amíg az a fedezetül szolgáló alaphoz kielégíthető. A valorizáció mértékét is a fedezetül szolgáló alap ártértékelési hányada szolgáltatja. A pénzromlás terhének megosztása a valorizációs gyakorlatot intezinyebbé teheti, elmélyítheti. Azt a kisebb terhet, amit egy részleges valorizáció jelent, nagyobb erővel lehetne áthárítani olyan tartozási kategóriákra, amelyek eddig valorizáció alá nem estek. Csak egyetlen furcsa ellenmondásra kívánunk reá mutatni. A bíróság valorizálja az év elején keletkezett követelést és a valorizációval helyrebillenti a pénznek azóta beállott kismértvű értékcsökkenését. Nem valorizálja a háború előtti követeléseket. Már pedig a valorizáció alapja az a gondolat, hogy segíteni kell a hitelezőn a pénzérték csökkenése által előidézett bajok ellenében. Egy csekély pénzromlást tehát elhárít a valorizációval a bíróság, de ugyanakkor a katasztrofális csökkenés ellen semmi védelmet nem ad. A bíróság nem tűri, hogy valaki 10—20%-ot veszítsen s ugyanakkor szó nélkül tűri, hogy a követelés tizenötezred része maradjon csupán meg.

Fölöttébb kíváncsi voltam, ha a kiegyenlítődésnek az a szeleme, amely a fentidézett Kúriai gyakorlatban megszólal, a bírói gyakorlatban általánosulna és a valorizációs judicatura újabb periódusát teremtené meg.

Dr. Beck Salamon.

Alaptőkeemelés — szindikátussal.

(Hozzászólás a Kúria elvi jelentőségű döntéséhez.)

Dr. Schuster Rudolfnak az Ügyv. Lapjában és dr. Sebestyén Samunak e lap hasábjain megjelent cikkei rámutatnak arra a közgazdasági veszélyre, amit a Kúria állásfoglalása magában rejt. En kételkedem e falra festett rémek helytállóságában. Tapasztalatból tudom, hogy az ilyen falra festések a gyakorlatban mit érnek. Amikor évtizedes harcok után annak idején a Wekerlekormány mégis megvalósította az egyházpolitikai reformokat, tele volt a sajtó — még annak legkomolyabb része is — hogy égszakadás-földindulás, mi lesz ezentúl, most már a férjek asszonyaikat csak úgy csereberélni fogják és senki sem fogja a házasságára az egyház áldását kikérni. És mit látunk? Mindeme rémből mi sem vált valóra, az egyházi áldás spontán kikérése lett a kivételt alig ismerő szabály, legfeljebb egy pár szerencsétlen, sorssújtotta embernek lett megadva a lehetőség, hogy házasságát és gyermekeit status-vizonyát erkölcsi alapra helyezze.

De ha valóságnak fogadjuk el azt a közgazdasági kárt, amit fenti cikkíró urak odaállítanak, akkor helyezzük ezzel szembe azt a *közgazdasági haszont*, amely a Kúria állásfoglalásából szükségképp fakad. A Kúria ezzel az első lépéssel jóvátenni kezdi azt a rablógazdálkodást, amely a kisértő részvényesek vagyonával az utolsó évtizedben szemeik előtt végbement. Ez nemcsak a kisértő részvényesek kára, de kára magának a közgazdaságnak is, mert hiszen nagyon fontos közgazdasági érdekek fűződnek ahhoz, hogy a részvények ne tekintessenek pusztán a ferbljátékhoz szükséges kártyaalapoknak, ahogy ez a közelmúltban történt, amikre a játékosok hol beszállnak, hol kiszállnak, hanem komoly tőkeelhelyezési alkalomnak olyanok részére, akik mint orvosok, ügyvédek, tanárok, papok, tisztviselők stb. nem tudnak kis tőkéjükkel üzérkedni, nincs gyáruk, nincs üzletük, földjük, szőlőjük, amibe azt beinvestálhatnák, de öreg napjaikra mégis szeretnének valami kis tőkét biztosítani. Nagy közgazdasági érdek, hogy ezek vegyék a részvényeket, mert ezek *azt meg is tartják*. Nem üzérkednek vele, sőt akárhányszor apáról-fiúra átörököltik. Nos, az a szisztematikus kifosztás, ami egyrészt a dividendapolitikával — másrészt pedig az ilyen szindikátusalakításokkal e kisértő részvényesekkel történt — ezeket egyszerűen elvadiotta a részvényjegyzéstől és így igenis nagy közgazdasági haszon volna ezt az elemet a részvény-

vétel, illetve jegyzésre újból megnyerni. Mert — ahogy előrebocsátottam — a két cikkíró úr cikke világosan feltárja előttem, hogy az általuk is koncedált visszaélés méretei cikkük megírásakor nem állott világosan szemük előtt. A Kúria előtt alapul szolgáltat két perben, a felperes 15 év előtti 500 aranykoronás jegyzésével szemben a szindikátus tagja 1 K 78 fillérért, illetve a másik perben 300 aranykoronás jegyzéssel szemben 1 K 38 fillérért jutott a részvényéhez! Hozzá még e szédületes különbség nem is fejezi ki kellőképpen a kár nagyságát, mert az 500, illetve 300 K-ás fizetés egy akkor indult vállalatra vonatkozott, a szindikátusi tag 1 K 78, illetve 1 K 38 filléres fizetése pedig egy olyan vállalat részvényére, amelynek belértéke a bőséges tartalékolások folytán azóta a többszörösére emelkedett. Hogy pedig ilyen nagyfokú visszaélés lehetséges volt, annak az a magyarázata, mert látszólag az új emisszió összege nemcsak nem maradt az 500, illetve 300 névérték mögött, hanem ellenkezőleg annak kétszerese, illetve háromszorosa volt és csak a zürichi jegyzés táblázatának igénybevételével válik ez a visszaélés a maga igazi nagyságában szemléltethetővé.

Mindkét cikk úgy tünteti fel, mintha a Kúria minden alaptőkeemelésnél megkívná, hogy az igazgatóság előbb vizsgál-gassa a részvény belértékét, nehogy az új kibocsátási árat ennél lényegesen kisebbre tegye. Ez lényeges tévedés, mert hiszen normális esetben — ami alatt azt értem, hogy a közgyűlés a kibocsátandó új részvények valamennyiét felajánlja a régi részvényeseknek és csak, amit ezek át nem vennének, azok átvételére létesít szindikátust — a belérték vizsgálata teljesen elesik. Visszaélési lehetőségeket csak az az eset tartalmaz, amikor az újonnan kibocsátandó részvények egy része a régi részvényesek elől elvonatik, következésképp csak ilyenkor aktuális a részvények belértéke. Ha mindegyik új részvény a régi részvényeseknek van felajánlva, akkor nem sérelmes az alacsony jegyzési ár! Akkor az sem sérelmes, ha teljesen ingyen jutnak a részvényesek az új részvényekhez. A Kúria nyilván azt mondja e határozatokban, hogy hacsak egy lehetőség van, fel kell ajánlani valamennyi új részvényt a régi részvényeseknek. Csak egészen kivételesen koncedál oly lehetőséget, amely mellett képzeltetőnek és megengedhetőnek véli az új kibocsátású részvényeket elvonni a régi részvényesek elől, de ez esetben garanciáját keresi annak, hogy a régi részvényesek nem fosztattak ki, mert az így keresztülvitt alaptőkeemelés a más vagyonának a kezelésével járó köteles gondosság elvét nem sérti. Ezért keresi ezen egészen kivételes esetekben, hogy mi a belérték, mennyivel olcsóbban jut hozzá a szindikátus és hogyan aránylik ezen effektív veszteséghez a másik oldalon az a haszon, amely az így mellőzött régi részvényes kárát ellensúlyozza.

Dr. Schuster Rudolf azt is diffikultálja, hogy a Kúria a belértéket vette alapul és nem a névértéket, vagy árfolyamértéket. Szerinte a belérték nem fix fogalom és nehezen is megállapítható. Pedig ha a Kúria nem a belértéket vette volna, akkor az egész határozat egy hajítófát nem ért volna, hiszen jól tudjuk, hogy a névérték még csak nem is töredéke a valóságos belértéknek, különösen a pénzromlás közelmúlt vágtató tempója mellett és az árfolyamérték is csak egész tökéletlenül fejezi ki a belértéket! Amellett azt is tudjuk, hogy az árfolyamérték teljesen mesterségesen preparált valami, tőzsdapapírnál a tőzsdedirályok dirigálják az alakulását, tőzsdén nem jegyzett papiroknál pedig a dividendapolitikával szokás az árfolyamot mesterségesen leszorítani. Ha tehát a Kúria segíteni akart a kifosztott részvényesek, nem tehetett mást, minthogy azt mondta: Legyen szabály, hogy az új részvények a régi részvényeseknek ajánltassanak fel, szindikátus csak arra alakuljon, amit ezek át nem vennének, de ha már e szabálytól eltérés történik, feleljen meg a jegyzési összeg a valódi belértéknek és attól csak akkor térjen el, ha kényszerítő körülmények ezt akképp indokolják, hogy az itt károsult részvényes más oldalról kárpótolva legyen. Azt viszont, amit dr. Schuster úr mond, hogy a belérték nem fix fogalom és hogy nehezen megállapítható, helyt álló érvnek nem lehet tekinteni, mert minden oly esetben, amikor be van tartva a K. T. 28. §-ának az a parancsa, hogy a javak és követelések valódi értékükben vétes-senek föl, e belérték kiszámítása a mérleg alapján a legnagyobb vállalatnál is egy legfeljebb tíz perces számtani művelet, amelyet minden gyermek elvégez. Ha viszont mesterséges leértékelés forog fenn, akkor ott vannak a szakértők, akiknek ebbeli munkája

semmivel sem bonyolultabb, mint amikor egy kötelesrész iránti perben kell a szántókat, szőlőt, erdőt, rétet, jószágokat és elvont hasznokat felbecsülni.

Dr. Schuster úr kifejti cikkében, hogy tudtával seholy a külföldön nem helyezkedett sem a gyakorlat, sem a törvényhozás a Kúria álláspontjára. Elvből nem szeretem az ily elküldetést, nemcsak mert nem tudom ellenőrizni, hanem azért is, mert a fejlettebb nyugaton a publica honestas oeconomica mégis csak tisztultabb, úgy ahogy minálunk viszont tisztultabb, mint a balkáni államokban. Azonfelül nem lehet kiragadni egy egymagában álló kérdést, mert hiszen könnyen lehet, hogy a hivatkozott külföldi törvényhozások más módon védik meg a részvénytársasági kisebbséget. Azt azonban nem hallgathatom el, hogy az osztrák pénzügyminiszter, akinek hatáskörébe tudvalevőleg az új kibocsátások engedélyezése tartozik, legalább egy bécsi lap híradása szerint már a múlt év júliusában értesítette a tőzsdét, hogy a jövőben csak azon alaptőkeemelés lesz engedélyezve, ahol «bei Capitals-erhöhung» in der Regel *sämtliche jungen Aktien den alten Actionären* angeboten werden müssen. Es werden demnach künftighin in der Regel *blos Garantie-Syndicate, hingegen Übernahme-syndicate* nur in ganz besonderen Fällen gebildet werden dürfen».

Mindkét cikkíró foglalkozik a 163. §-al és azt vitatja, hogy a Kúria állásfoglalásához ez a §. támpontot nem ad.

Ezzel szemben én úgy látom, hogy ép megfordítva, a Kúria, bizonyos a falrafestett rém hatása alatt, nem vonta le a 163. §. — végső konzekvenciáit.

Ugyanis a 163. §. 1. bekezdése megmondja, hogy a részvénytársaság vagyona aránylagosan megilleti.

Ha nem mondaná ezt ki a törvény, ez akkor is így volna, mert ez következik a részvénytársaság fogalmából és benne van valamennyi részvénytársaság alapszabályában.

Ha tehát én lejegyzek egy ezerrel induló részvénytársaság ezer részvényéből százat, enyém e részvénytársaság vagyonának egy tizede.

A KT. 163. §-a tehát ezt az egy tizedet — szerintem egészen fölöslegesen — még külön is megbiztosítja.

De illuzóriussá válik a törvény eme megbiztosítása akkor, ha részvényestársaim bármikor összeülhetnek és azt határozhatják, hogy engem e részvénytársaság vagyonából ezentúl ne egy tized, hanem egy tizenötöd, egy huszad, egy század stb. rész illessen.

Pedig hát ez következik dr. Sebestyén és dr. Schuster urak állásfoglalásából. Az alapul szolgált egyik perben 14 hónapon belül kétszer vitt keresztül a kérdéses részvénytársaság ilymódon alaptőkeemelést és bár felperes mindakettőnél sietett a ráeső jegyzési összeget lefizetni, vagyonilletősége eme 14 hónapon belül a felénél is kevesebbre szállott alá! Ám ha ez így megy, akkor még jó szerencse, hogy így történt, mert hiszen illetősége ugyanily fáradtsággal a tizedrészére is lezsugorodhatott volna.

Amikor tehát a 163. §. a részvényest vagyonilletőségéről megbiztosítja, a törvény eme rendelkezésének csakis akkor van elég téve, ha minden új emissziónál az összes részvények felajánltnak a régi részvényeseknek és így megadatik nekik a mód, *hogy arányszámuk változatlanágáról gondoskodjanak*. Ha elmulasztották, nincsenek károsítva, mert vigilantibus jura, ha pedig nem akartak részt venni az új jegyzésben, nem érte sérelem őket, mert volenti non fit injuria. De megajánlani meg kell ajánlani valamennyit a régi részvényeseknek, mert *ez az egyetlen módja* annak, hogy a régi részvényes tulajdonaránya törtszámában a számláló és nevező egyazon szorzószámmal emelkedjék. Igaz, hogy a 163. §. 2. bek. megmondja, hogy a részvénytársaság főnállása alatt a részvényes nem követelhet mást, mint a dividendát, ez azonban nem jelenti azt, hogy az állagra vonatkozó eme joga — amely mint a házasság alatt a közszerzeményhez való jog — nyugszik, ne terjedne ki annyira, *hogy e nyugvási idő alatt is megvédhesse ezen arányszámát!* És itt kell rátérnem dr. Schuster Rudolf úr öméltségének ama sajátságos megjegyzésére: «azt hiszem, hogy az az ember még nem született, aki megtudná mondani, hogy az évtizedek múlva beálló felszámolásakor mi lesz a vagyon», mintha bizony a majdani felszámolásakor előálló vagyon mekkoraságáról volna itten szó, nem pedig az eme vagyonban való részesedés arányszámának a megóvásáról! Eszerint, ha azt tényleg senki se tudhatja is ma, hogy a majdani likvidációnál mennyi lesz a felosztandó vagyon, azért engem mégis csak megillet az a jog, hogy abban — már most akár sok, akár kevés

az — az én megszerzett, nekem a törvényben is, az alapszabályokban is megbiztosított arányszámomban részesedjem.

Mindkét cikkben a legmeglepőbb az, hogy maga az a tény is kétségbe van vonva, miszerint az itt szóbanforgó részvényelvonás és eme elvont részvényeknek potom áron, sokszor úgyszólván egészen ingyen való eljuttatása a jó erkölcsökbe ütköznék. Dr. Sebestyén úr ezt nem mondja ily világosan, de a dr. Schuster-féle cikk egyenesen támadja a Kúriát, hogy a Kúria részéről «egyszerű deklaráció, de nem meggyőző érvelés» az a kijelentés, hogy az ily módon történő alaptőkeemelés a jó erkölcsökbe ütköznék. Megvallom a cikk ezen része én reám leverő hatással volt.

Ebből következtetem, hogy azon magasságig, ahonnan Öméltségem merőben tudományos szempontból eme kérdéseket vizsgálja, a gyakorlati visszaélések szennyes hullámai el sem érnek. Le kell tehát szögezmem két tényt. Az egyik az, hogy *a gyakorlati életben* mindenütt, tehát kereskedők, bankárok, ügynökök stb. ezt a módját az alaptőkeemelésnek közönséges lopásnak, betörésnek stb. szokták minősíteni, sőt köztük ily kifejezéssel vált szállóigévé az alaptőkeemelés eme módja és ez okból szokás az utolsó években, ahol nem így történt az alaptőkeemelés az erről szóló kommunikékben vastag betűkkel kiemelni, hogy ez olyan emissió, amelynél valamennyi új részvény a régi részvényeseknek van felajánlva. A másik megjegyzés, amit erre nézve meg kell tennem, az, hogyha nem tekintjük az ilyen szindikátusalakítást erkölctelennek, akkor lege artis ki lehet fosztani nemcsak a kisrészvényest, hanem azt a főrészvényest is, aki pl. a gyárat, a gépeket, a patenst, ideadta és kapta érte a részvények — mondjuk kétötödét avagy felét. Nem kell hozzá más, csak az, hogy a többi részvényesnek egyetlen egy részvénnel több legyen, mint néki s ha ez megvan, amazok többséggé tömörülve gyors egymásutánban keresztülvisznek ily szindikátusokkal való alaptőkeemeléseket és ezzel elérik, hogy az ő gyártelepe, amelynek odaadásával ő az összvagyonnak kétötödrészevel vált tulajdonosává, átment a részvénytársaság vagyonába, az ő kétötöd, illetősége pedig egy-kettőre kéttized, kéthuszad... stb. kétszázad résszé zsugorodhatik! Ez pedig nem falrafestés, ez gyakorlati eset! Ha Öméltségem úgy látná körülötte a gyakorlati életet, ahogy én látom, egészen bizonyos, hogy az ő kivételesen tisztult erkölcsi felfogása mellett nem vonta volna kétségbe, hogy itt a jó erkölcsökbe ütközés valóban fennforog és nem írta volna erről azt, hogy: «ez a jelen esetben hiányzik».

Mindkét illusztris szerző hivatkozik a többség szuverenitására. Ezzel szemben kérdezem, ha öten alkalmi egyesülésre lépünk és mindenünk, amit e közös vállalattal szerzünk, egyenlő mérvben képezi a tulajdonunkat, tömörülhet-e közülünk három és elhatározhatja-e azt, hogy a sógora, komája is belép a szocietásba és ezzel és ennek folytán a másik kettőt megillető tulajdonarány egyötödről egyhatod, egyhated stb.-vé zsugorodjon!? Világos, hogy ilyen joga semmiféle többségnek nincsen! És ha itt nincs, akkor a részvénytársaságnál sincs, hiszen azzal, hogy a K. T. 179. §. 5. pontja a közgyűléshez utalja az alaptőkeemelés feletti határozathozatalt, pusztán hatásköri kijelentést tesz és nem szabaddítja rá a szerencsétlen kisrészvényesekre a szabad kifosztás koncesszióját!?

Azt mondja nagybecsű cikkében dr. Schuster: «ésszerűleg fel nem tehető, hogy az igazgatóság gazdaságilag szükségtelen lépést tenne»!

Magam is koncedálom, hogy az ily részvényelvonás nem mindig úgy képzelendő, hogy az igazgatóság egyszerűen elhatározza részvényesei megkárosítását. Tisztában vagyok azzal, hogy sokszor jut kényszerhelyzetbe és ez okból terjeszt ily javaslatot a közgyűlés elé. Az ok igen sokszor nem az igazgatóságban, hanem valamely uzsorás vállalat, bank stb. terrorisztikus fellépésében keresendő. Megismétlődik itt is a régi ismert nóta. A vállalatot egy nagy bank, avagy egy szindikátus egyideig soutenirozza, nem egyszer beleviszi valamely nagyobb hitelt kívánó vállalkozásba és amikor már a vállalat benne van, ráteszi a kést. Rákényszeríti, hogy emelje az alaptőkét ilyen szindikátussal és ezzel magához vonja magának a részvénytársaság törzsvagyonának valamely hányadát. Sőt akárhányszor ily úton szerzi meg az addig hiányzott részvénytöbbséget is! Az eset ugyanez, mintha egy nagy bank belebiztatna valakit az építkezésbe és amikor az már javában előrehalad és se ide, se oda, akkor a további hitel előfeltételül azt kívánná, hogy az építető ne csak a kikötött kamatokat fizesse,

de irassa rá az épülő háznak is valamely hányadát. Az tehát, hogy az igazgatóság kényszerhelyzetben van, még nem ok, hogy a bíróság az uzsorát fel ne ismerje és a vétőt ki ne mondja. Hiszen az uzsorahitel is akárhányszor igen jól és jókor éri a fuldokló adóst, sőt akárhányszor végeredményében javára is válik az uzsorahitel, de azért még sem akadt bíróság, amelyik az uzsorát nem tartaná a jó erkölcsökbe ütközőnek.

És én e ponton találok a Kúria döntését olyannak, amely nem kielégítő. Én azt vallom, hogy a K. T. 163. §-a, ha én lejegyeztem valamely részvénytársaság részvényeinek egytizedét, megadja nekem a jogot ezen egytizednyi vagyonilletőségemhez és a lehetőséget, hogy ezen egytizedrész nekem azáltal, hogy valamennyi új emissióban részt vehetek, meg is maradjon! Ha pedig a törvény megadja a jogot, *akkor azt ki is verkedhetem. Az nem jog, amely csak addig illet engem, amíg résztársaim valamely ad hoc csoportja ezt türi.* Tehát a Kúriának igénytelen felfogásom szerint nem kellett volna ezt a pótlást elrendelni, hanem azt kellett volna szerintem mondani, hogy a 163. §. helyes értelmezése mellett minden új kibocsátásnál fel kell ajánlani az összes új részvényt a régi részvényeseknek, mert ahol ez nem történt meg, ott annak folytán, mert kisebb számmal sokszorozódott a részvényes arányszámának számlálója, mint nevezője, a részvényes szükségképen megkárosodott! (Csak abban az egy tisztán elméleti esetben nem érné őt károsodás, ha az új kibocsátás pontosan a régi részvény *valóságos belértékén* történt, mert ez esetben az sem volna sérelmes, ha az összes új kibocsátású részvényeket idegen részvényesek kapnák.)

Ami legvégül a kérdés gyakorlati horderejét illeti, nem kell tartani attól, hogy megindul a perek özöne. Ha a részvényes hetek, hónapok múltán lép fel, anélkül, hogy óvással élt volna, kíségit az az analógia, amit a tartási perekből jól ismerünk, hogy a rég elmúlt időkre járó tartást, dacára, hogy az perjogilag el nem évült, bíróságaink nem ítélik meg. A célt tehát elérjük az általam helyesnek talált törvényt magyarázattal is, anélkül, hogy attól kellene tartani, hogy ezzel a részvénytársasági tagok belétele számbavehetően megzavartatnák.

Dr. Sebestyén úr cikkéből kisugárzik az a gondolat, hogy a szóbanforgó visszaéléseket a létező jogeszközökkel megakadályozni nem lehet. Ez annyi, mint amikor a főpap elvesztette a hitét az általa hirdetett ige igazságában. Ha csakugyan így volna, ez a jogtudomány csődjét jelentené. Ám mi jogászok nem vagyunk egymásra szembemosolygó augurok, kik hókusz-pókuszok tartjuk ezt az egész jogtudományt, amit kultiválunk. Igenis, ha vannak is ily sajnálatos hiányok és hézagok a jogszolgáltatás területén, *a jelen esetben* a tételes törvény és az általános jogelvek is megadják a módot az ily fosztogatás meggátlására, csak... alkalmazni és helyesen interpretálni kell azokat.

Dr. Kelemen Mózes.

A kamatmaximum reformja.

I. A legutóbbi évek kamatpolitikája inkább a protestans, mint a katolikus világnézet felé hajlik.

Tudott történeti tény ugyanis, hogy a római katolikus egyház — Lukács evangélista ama igéjéből kiindulva: «mutuum date nihil inde sperantes» — kánonjogi szabályaiban a szerződéses kamat követelését már kezdettől fogva tiltotta, sőt volt olyan idő is, midőn a tilalom ellenére kamatot szedő hitelezőket az öngyilkosokkal állította egy sorba, megtagadván tőlük az egyházi eltemetést, testamenti fakciót stb. A szigorúan katolikus országokra a kamattilalom egészen a lrgújabbi időkig fennállott és azt 1917-ben kiadott új Codex jur. can. szüntette meg, mely azonban még most is elvileg tiltja a túl magas kamat (lucrum immoderatum) szedését (1543. §.).

Ezzel szemben a reformáció kezdeményezői: Kalvin, élete vége felé Luther is, de különösen Zwingli, a kamatkérdésben egészen modern álláspontra helyezkedtek.

Hazánkban a kamat kérdésében vallott katolikus világnézet a forradalmakat követő időkben teljesen csődöt mondott. Jele-sül ép az utóbbi időkben szűnt meg az uzsorának hatékony büntetőjogi üldözése. Döntvénytárainkban a közelmúltból alig találunk uzsorajogeseteket, aminek érthető oka az, hogy a törvényhozás, illetve a kormány kamatpolitikája eddig a kamatláb lehető emelésére irányult. Az 1923 : XXXIX. tc. ugyan mint a forró ká-

sát, úgy kerüli a kamat kifejezést, minthogy azonban úgy a közgazdaság, mint a jogtudomány definíciója szerint a kamat nem más, mint a «tőketartozás százalékban (heti vagy havi összeg) kifejezett hányada» (i. t. 2. §.) bátran leszögezhetjük, hogy a mostani kormányzatnak köszönhető az évi 104%-os késedelmi kamat bevezetése. Ennek a horribilis kamatlábnak még magyarázatát lehetett adni a pénzérték romlására való hivatkozással. De az már igazán érthetetlen, miért szükséges azt a korona stabilizálása után fenntartani és főleg miért volt szükséges az aranyban fizetendő adótartozásokra évi 12% késedelmi aranykamatot megállapítani. Ezen 12%-os aranykamat szemben a békebeli 5%-kal igazolja a legvilágosabban, hogy a kormányzat a kamatláb emelésére irányuló politikát követ.

Az évi 12%-os kamatot a közzgazdászok annyira magas kamatnak tartják, hogy arra, mint rendkívüli események okozatára mutatnak rá. Utalnak pl. Bonaparte államcsínyére, amikor (1799. Brumaire 18.) a francia kamatláb egy óra 1% körül mozgott, tehát olyan magas volt, mint nálunk manapság az aranyadó késedelmi kamata.

II. Az 1923 : XXXIX. tc., mely bevezette és legalizálta a hitelélet terén a horribilis magas kamatot, csak a késedelmi kamatokra vonatkozik. Az 1. §-ban ugyan egész általánosságban hivatkozik «magánjogi címen alapuló pénztartozásra», ámde az egész törvény alkalmazásának, mint címe is mutatja, legfőbb feltétele, hogy az adós késedelembe essék.

A késedelmi kamat azonban csak speciese lévén a törvényből folyó kamatoknak, melyek közé tartoznak pl. a rosszhiszeműségi-, helyreállítási-, mulasztási-, gazdagodási- stb. kamatok (Zsögöd-Fejezetek II. 719—721), teljesen nyílt kérdés, hogy ezen törvényből folyó nem késedelmi kamatoknak manapság mi a mértékük?

Ép ily nyitott kérdés a jogügyleti kamatláb nagysága is. Vajjon hatályban van-e még az 1877 : VIII. tc. s tehát tényleg nem lehet évi 8%-nál nagyobb ügyleti kamatköveteléseket bírói stb. jogsegélyben részesíteni? Az 1923 : XXXIX. tc.-ben hiába keresünk e kérdésre feleletet, mert e törvény 7. §-ában is világosan kijelenti, hogy ő csak a késedelmi kamatra vonatkozó s a vele ellenkező jogszabályok alkalmazását tiltja el. A törvényjavaslat-hoz fűzött indokolásban azt olvassuk ugyan, hogy az 1877. évi VIII. tc.-ben foglalt kamatkorlátozás hatályon kívül van helyezve, illetve a miniszteriális kamatig van felemelve. Ez az indoklás azonban nézetünk szerint nem áll meg, mert csak logikai törvényt magyarázat segítségével lehet levezetni nem azt, hogy a kamatkorlátozás határa fel van emelve, hanem hogy az egész törvény hatályát veszítette.

Az 1923 : XXXIX. tc. 5. §-ához fűzött indokolás ugyanis azt modja, hogy a törvény életbelépte előtti időből származó alacsonyabb kamatkikötést azért kellett semmisnek nyilvánítani, mert a 8%-nál magasabb, de a miniszteriális kamatnál alacsonyabb kamatlábat kikötő, tehát előrelátó hitelező a törvény életbelépte után rosszabb helyzetbe kerülne, mint az a hitelező, aki ilyen kikötéssel nem élt. Nyomban hozzáfűzi azonban az indokolás, hogy magasabb kártérítési megállapodások felől nem kellett rendelkezni, mert ezek *bírói megítélése, közjegyzői okiratba foglalása és telekkönyvi bekebelezése tekintetében a korábbi jogszabályok amúgy is hatályban maradnak.*

Ezen indokolás azonban — ismételjük — nem helyes.

Az 1877 : VIII. tc. ugyanis a jogügyleti kamatlábat szabályozza és azt évi 8%-ban állapítja meg. Késedelmi kamatokról csak a 7. §-ban beszél, amelyben kifejezetten fenntartja az 1868. évi XXXI. tc. 2. §-ának ama intézkedését, hogy ha kamat szerződésileg kikötve nincs, hanem az a törvény határozatainál fogva jár, a fizetendő egy évi kamat a tőket hat (illetve az 1895. évi XXXV. tc. óta öt) százalékát teszi. Az 1923 : XXXIX. tc. azonban csak a késedelem esetére járó kártérítést (késedelmi kamatot) állapítja meg, vagyis csak az 5%-os törvényes késedelmi kamat helyébe teszi a miniszteriális kamatot. De az évi 8%-os kamatot ez a törvény érintetlenül hagyja, épen mert az jogügyleti és nem késedelmi kamat.

A törvényszerkesztők azonban érezhették, hogy mily félszeg helyzet áll elő, ha a jogügyleti kamat 8% maradna, ép azért fűzték az indokoláshoz azon helytelen megjegyzést, hogy csak a miniszteriális kamatnál magasabb kártérítésre maradnak hatályban a korábbi jogszabályok.

Ámde az 1877: VIII. tc. konstrukciója — hogy a természet világából vett hasonlaltal éljünk — egy méhkasra emlékeztet. Maeterlinck írja, hogy a méhek a királynő nélkül élni nem tudnak. Úgy vagyunk ezzel a törvénnyel is. A 8% kamatmaximum ennek a törvénynek a lelke, a királynője, ehhez kapcsolódnak, ehhez fűződnek a többi §-ok. Ha a 8%-os kamatmaximumot elveszjük, úgy a többi §-ok nem tudnak dolgozni, nincs értelmük, vagyis az egész törvény hatályát veszítette. Az indoklás ezzel szemben azt mondja, hogy a törvény csak a 8%-os kamatkorlátozást szüntette meg, mert a miniszteriális kamatnál magasabb kamatra állanak az 1877: VIII. tc. korlátai. Szerintünk ezen nézet azért helytelen, mert, ha a törvény a 8% kamatmaximum tekintetében hatályát veszítette, akkor az hatálynélküli a miniszteriális (ezidőszert 101%) kamat tekintetében is.

Az indoklás álláspontja csak akkor állana meg, ha a törvény az 1877: VIII. tc.-ben megállapított 8%-os kamatmaximum helyébe a miniszteriális kamatot tette volna. Ezt azonban már csak azért sem tehetette, mert az 1923: XXXIX. tc. kamatkorlátozást, kamatmaximumot nem is tartalmaz.

Nézetünk szerint az 1877: VIII. tc. a következő okokból nincs hatályban:

Az 1895: XXXV. tc. 1. §-a azt mondja ki, hogy az 5% törvényes kamatnál kikötött magasabb kamat a felek más megállapodásának hiányában tovább folyik késedelem esetén, amiből a *contrario* az is következik, hogy ha szabad évi 104% késedelmi kamatot követelni, akár a törvény alapján, akár a késedelem eseteire szóló kikötés alapján, akkor jogomban áll 104%-ot kikötni a szerződés tartamára is (jogügyleti kamat). Amit jogosnak ismer el a törvény a lejárat utáni időre, az kell, hogy jogos legyen a lejárat előtt is.

Úgy látjuk továbbá, hogy törvényrontó szokás is keletkezett, helyesebben az 1877: VIII. tc. elavulása (*desuetudo*) következett be. Amidőn ugyanis a Magyar Nemzeti Bank, mint gazdasági életünk legfőbb, centrális hitelforrása 8%-nál magasabb kamattétel mellett ad első kézből hitelt, s ennek megfelelően magasabbak az országban a különböző szerződési kamatlábak, végül mindezen ügyletekből eredő követelések bírói stb. jogsegélyben részesülnek, akkor az 1877: VIII. tc. hatályáról beszélni nem lehet.

Az a vélemény, hogy az 1877: VIII. tc.-nek csak az évi 8%-ra vonatkozó intézkedése veszítette hatályát s ennek helyébe a mindenkor miniszteriális kamat teendő — ismételjük — nem állhat meg, mert ehhez már törvényhozási intézkedés vagy legalább olyan állandó bírói gyakorlat lett volna szükséges, amely törvénytörő szokásnak tekintendő. Ilyen azonban már csak az idő rövidsége miatt sem alakulhatott ki.

A most érintett okok szüntették meg hatályát az 1883. évi XXV. tc. 4. §-ának is. Mégis az uzsora kérdésénél a helyzet más. Az uzsora vétségének ugyanis nem tényálladási eleme az évi 8%-os kamatkorlátozás áthágása, hanem csak büntethetőséget kizáró ok a kamatkorlát át nem lépése. Minthogy pedig az 1923. évi XXXIX. tc. sem kamatmaximumot nem állapít meg, sem az 1883: XXV. tc. 4. §-ában foglalt évi 8%-os kamat helyébe a miniszteriális kamatot nem teszi, a kamatmaximum át nem hágására, mint a büntethetőséget kizáró okra az uzsora vétségénél hivatkozni nem lehet. Másszóval: megállapítható az uzsora vétsége annak dacára, hogy az évi kamat a 104%-ot át nem lépi, viszont felmenthető a vádlott az évi 104%-nál magasabb kamat kikötése esetén is, ha az uzsorának az 1883: XXV. tc. 1. §-ában foglalt tényálladási elemei egyébként nem forognak fenn.

III. Az egyáltalában nem példa nélkül való a közgazdaság történetében, hogy a hitelforgalom egyidőben kamatkorlátozások nélkül bonyolódjék le. Így Franciaországban, midőn az *assignata* inflatio teljesen felforgatta a hiteléletet, az uzsoratorvények de facto, sőt 1804—1807 között kifejezetten is szüneteltek. Ráfanyalodott ilyen intézkedésre Poroszország is, midőn 1857-ben a nagy kereskedelmi válság miatt az uzsoratorvényeket három hónapra felfüggesztette.

Kétségtelen azonban, hogy a gazdasági konszolidáció felé törekvő kormányzás nem helyezkedhetik a szabad kamatláb álláspontjára. Természetes dolog, hogy a hivatalos kamatpolitika csak a törvényes kamatláb nagyságát állapíthatja meg, ami élesen különbözik az országos kamatlábtól. Az országos kamatláb alatt a biztos fedezet mellett kihelyezett tőkék kamatainak átlagát szokták érteni. Az országos kamatláb annyira független a tör-

vénnyhozás intézkedéseitől és annyira az ország közgazdasági viszonyainak eredője, hogy a kamatot korlátozó törvények is kénytelenek az országos kamatláb részére szabad utat engedni, mint pl. az 1877: VIII. tc. a váltó- és a kölcsönös kereskedelmi követelésekre tett kivételt.

Különböző gazdasági és pénzügyi értékképviselők sürgetik türelmetlenül egyfelől az évi 104%-os kamat eltörlését, másfelől az 1877: VIII. tc. reformját. Az előbbit az adósok, az utóbbit a hitelezők.

A mai helyzet tényeg tarthatatlan: a kamatmaximum kérdését rendezni kell. Viszont a megoldás nem könnyű, mert a kérdés nagyon kényes. Böhm-Bawerk igen találóan mondja: «a kamat a lelke a hitelnek» (*Gesch. u. Kritik der Capitalzinstheorien* 29): magasabb kamatláb jobban ösztönöz takarékosagra és a külföldi tőkék beözönlésére, mint az alacsonyabb. De különben szükségképi közgazdasági következmény is a kamatláb emelkedése háború, belpolitikai zavarok, kereskedelmi s ipari válságok, a jogbiztonság megromlása, a piacot erősen igénybevevő államkölcsönök stb. esetén.

Viszont az alacsony kamatlábnak igen tekintélyes hívei közül Roscher Vilmos állapítja meg, hogy a művelődés emelkedésével a kamatláb hanyatlani szokott. Ugyanő idézi Child angol közgazdász művét (*Discourse of trade* 69 s köv. old.) aki megállapítja, hogy Angliában a kamatlábnak minden törvényes leszállítása a nemzet vagyonosodását vonta maga után, így az 1545-iki kamatleszállítás óta Anglia gazdagsága hatszorosa emelkedett, az 1651. évi leszállítás után a hintók száma százszor nagyobb lett, a tőzsdén több egyén szerepelt 10,000 font sterling vagyonnal, mint azelőtt 1000 fonttal. (A nemzetgazdaság alaptanai 663. old. 3. j.)

A modern közgazdászok közül Henry George is rámutat arra, hogy a kamat a társadalmi haladással együtt csökkenő irányzatot követ. (Haladás és szegénység 179. o.)

Azok a közgazdasági tényezők, melyek a kamatláb alakulására oly nagy befolyással vannak, soha sem voltak oly hatékonyak és oly változók, mint napjainkban. A fix kamatmaximum a mai rendkívüli időkben nem használható, tehát *változó kamatmaximumra* van szükség, aminek megállapítására azonban a nehézkesen létrejövő törvény nem alkalmas. A jelenlegi rendeleti szabályozás pedig azt mutatja, hogy a kamatmegállapítás eme mozgékonyabb módja mellett is megkövesedhetik a kamatláb és a gazdasági események azt hamarosan túlhaladják.

A rendeleti megállapítást meg kellene mégis hagyni, de azzal a szigorú korlátozással, hogy a kormány *köteles* a kamat megállapítását — esetleg az érdekképviselők meghallgatásával — időről-időre revízió alá venni, mint pl. Spanyolországban, ahol az államtanácsnak kötelessége a bírósági kamatlábat minden évben újra szabályozni.

Ilyen rendszer mellett állandóan kiegyenlíthetők lesznek a törvényes és az országos kamatláb közötti ellentétek és fokról-fokra visszatérhetünk a békebeli alacsony kamatlábak felé. A legfőbb politikai programma mégis az ország pénzügyi szanálása és ennek eredménye kell legyen: a munka megbecsülésének visszaállítása és a horribilis konjunkturalis nyereségek megszüntetése. Nem volna szabad megengedni, hogy az elmaradni látszó nyereségeket most az uzsorások munka nélkül szerzett horribilis kamatnyeresége váltsa fel. Dante sorai jutnak itt eszünkbe, aki aziránt érdeklődik: melyik isteni törvény ellen vétkeznek az uzsorások és Virgilius válaszában a Genesisre hivatkozik:

«... wo's also lauter: Leben

Sollst du im Schweiz des Angesichtes nur.» (Inf. XI. 94—111.)

Ifj. dr. Nagy Dezső.

Nyilvánosság a birtokreform ügyekben.

Néma, de kemény küzdelem folyik Csonka-Magyarország két legsúlyosabb gazdasági osztálya között. A nagybirtokosság áll szemben a földnélküli és a szükségesnél kisebb birtokú földműves-osztályokkal. Néma a küzdelem, mert a döntő összemérkezés, az ellentétes érdekek feletti határozathozatal helyén, az Országos Földbirtokrendező Bíróságnál zárt ajtók mögött játszódik az le, a nyilvánosság, sőt a küzdő felek kizárásával is.

Pedig sorsdöntő kérdésekről van szó. Az 1920: XXXVI. tc. kitűzött célját a birtokmegosztás helyesebbé tételének problémáját kell megoldani. Ha ezt az évszázados méreganyagot az or-

szág testéből teljesen ki nem operáljuk, rosszabb lesz a helyzet, mintha a műtét meg sem kezdődött volna. Mert eddig a «tulajdonszentsége» mellett észébe sem jutott a földre reászorulóknak az, hogy igénye a földdel rendelkező akarata ellenére is kielégíthető volna. Most midőn törvény állapítja meg azt, hogy a birtokmegosztás helytelen és földhöz kell juttatni azt, aki a föld gondos és szorgalmas művelésére képes és hajlandó is, többé nem lehet a «tulajdonszentségét» a régi fékező hatással a követelődőnek neki szegezni.

Egyetlen kivetítő út tehát, ha komolyan végrehajtjuk a törvényt és ha ez a végrehajtás, értjük ez alatt a jelen esetben az ítélethozatalt, megnyugtatóan fog hatni, ami csak úgy érhető el, ha a teljes nyilvánosság és a peres felek teljes jogegyenlőségének érvényesülésével keletkeznek az ítéletek.

Ezek a megfontolások vezethették a törvényhozót a birtokreformnovella, az 1924: VII. tc. megalkotásánál.

Ugyanis e törvény 12. §. ut. bek. és 13. §-ának 3. bek. a nyilvánosságot és szóbeliséget a megváltás ügyekben is bevezette, amint azt a modern jogszolgáltatás meg is kívánja. De ahelyett, hogy nyomban körül is írta volna a modern bíraskodás ezen két legfontosabb feltételének módosításait, a minisztériumra bízta a rendkívüli felelősségteljes anyag kidolgozását. Hogy ebből nem születhetik jó, az előre látható volt és az eredmény is bizonyítja.

A m. kir. minisztériumnak 6650/1924. M. E. sz. rendelete (I. Budapesti Közlöny idei 203. sz.) szabályozza a birtokreform ügyekben a nyilvánosságot és szóbeliséget. E rendelet senkit sem elégíthet ki, sőt az úgy igaz barátait súlyos aggodalommal tölti el.

Első szembetűnő hibája az, hogy a N. hatálybalépésének, a törvényben megszabott idejét megváltoztatja. Ugyanis a N. 28. §. 1. bek. így szól: «Ez a törvény kihirdetésének napján (1924. évi május 3-án) lép életbe s alkalmazást nyer a már *folymatban levő ügyekre* is.» Ezzel szemben a rendelet a szóbeliséget és nyilvánosságot a *rendelet életbelépése* (1924 október 1.) után hozandó érdemi határozatokra korlátozza, ezekre is csak akkor, ha október 1-je előtt a tárgyalás még kitűzve nem volt. (1. §. 1. bek., 7. §. 2. mondat.) Tehát 1924 május 3-ika és október 1-je közötti időre, de a 7. §. 2. mondata szerint még ezután is bizonytalan időre a törvény hatálya rendelettel meg van szüntetve.

A rendelet 1. §-ának 2. pontja nagyon alkalmas arra, hogy a feleket megakadályozza a nyilvános tárgyaláson való megjelenésükben és felszólalásukban. Mert a felek értesítése az ügyek jegyzékének a tárgyalás napja előtt hét nappal való kifüggesztése útján történik. Tudomásunk szerint körülbelül 400 ügy van folyamatosan. Az érdekeltek számát, ha csak egy megváltást szenvedőt, négy érdekcsoportbeli megbízottat és két ügyvédet veszünk egy-egy ügyre, 2800–3000-re kell tennünk. Vagyis ez év október hó 1-je óta az igazságügyminisztérium épületének ostrom alatt kellett volna állania, hogy a 3000 ember ellessesse, hogy a fatális hét nap mikor kezdődik (ennyi a kifüggesztési határidő).

A legelemibb szabály, hogy akinek valamihez joga van, az kívánhatja a jogot biztosító eszközöket is. A nyilvánosságban és szóbeliségben rejlő jogok biztosításának egyetlen módja a közvetlen, kellő időben való írásbeli értesítés lehet.

A törvény szellemébe, a szóbanforgó ügyek komolyságába ütközőnek kell tekintenünk a rendelet 1. §-ának 3. bek.-ben foglalt azt az intézkedést, hogy a feleknek a nyilvános előadásról írásban vagy a helyszíni tárgyaláson jegyzőkönyvben le lehet mondani. Tág kaput nyit ez az érdekelt felek félrevezetésébe. Ha valaki a nyilvános előadást nem kívánja, akkor ne jöjjön el arra. De egyik kézzel e fontos jogelvet statuálni, a másik oldalon és nem is az erre egyedül hivatott törvényhozó kezével az elv meghiusításának lehetőségét nyújtani, nem helyes dolog.

Különösen sérelmes lehet ez a kisemberek szempontjából, akik az egész eljárás során rendszerint jogvédelem nélkül vannak.

Nagyon sérelmesnek találjuk a rendelet azon intézkedéseit, amelyek a szóbeliség és nyilvánosság kriteriumait körülírják. Olyan határozott, tiszta fogalmak ma ezek a jogászvilágban, de minden más kultúremler előtt, hogy minden szabály, amely az elvek körülírására vállalkozik, csak jogfosztást jelenthet. Nyilvánosság alatt értjük azt, hogy a tárgyaló-terembe bárki, aki koránál vagy szellemi fogyatkozásánál fogva a tárgyalás zavartalanosságát nem kockáztatja, az ügy tárgyalása idején bemehet és végig ott maradhat. Mihelyt e feltételeket módosítjuk, már nincs

több szó nyilvánosságról. A szóbeliség pedig azt jelenti, hogy a felek elmondhatnak mindent, amit szükségesnek és jónak tartanak jogaik védelmére és érvényesítésére, csak egy korlát kötvén őket, hogy t. i. a tárgyról beszéljenek és pedig érthetően. Mihelyt e feltételeket módosítjuk, szóbeliségről többé szó sem lehet.

A rendelet mindkét irányban törvénybe és értelembbe ütköző módon lévén szerkesztve, azt hatályosnak el nem ismerhetjük.

Nagy veszélyt látunk abban is, hogy a tárgyalást vezető bíró referensként az O. F. B.-hoz berendelhető az általa javaslat-tal ellátott ügyben. Bármennyire igyekezzék is a bíró tárgyilagosságát megőrizni, az nem mindig sikerülhet neki. Nem téveszthető össze ez az eljárás a tárgyaló-teremben kifejtett bírói funkcióval. Ennél nincs alkalom arra, hogy a felek vagy képviselőik a bíróval tárgyaláson kívül érintkezzenek. A megváltási eljárás pedig kikerülhetlenné teszi ezt. A bíró felül áll és állhat minden gyanún a törvény szavai szerint, — de angyal még sem lesz belőle. A felek igen sokszor látnak vagy vélnek látni a bíróban pártoskodást vagy kellő megértés hiányt. De bíznak abban, hogy nem hoz ítéletet, hanem ez a funkció majd az O. F. B.-re hárul. Onnét remélik vélt vagy jogos igazuk érvényesülését. E remény megnyugtató hatása sokat veszít erejéből, ha a javaslatban érdekelt bizottsági elnöke az ítélethozatálnál a döntő szó. Mert ne ámítsuk magunkat. A töbtagú, az ügyel előzőleg nem foglalkozó bíróság meggyőződését a múltban és a jövőben is, csak a referens adataiból, de ami ennél fontosabb az ő észokaiból fogja meríteni.

Dr. Vajda József.

Szemle.

— A bírák debreceni országos gyűlése tiltakozott a sajtó és parlament támadásai ellen. A bírói és ügyészi egyesület ügyvezető elnöke rámutatott arra a súlyos sérelemre, mely a magyar bírói karon esett azáltal, hogy a nemzetgyűlés színe előtt megtámadták a bíróságot és a kormány egyik tagja kritika tárgyává tett egy még fellebbezés alatt álló ítéletet. Valóban sajnálatosnak kell mondanunk a belügyminiszternek a bírósággal szemben való állásfoglalását. Az 1869: IV. tc. elkülönítette az igazságszolgáltatást a közigazgatástól és kimondotta, hogy a közigazgatási és bírói hatóságok egymás hatáskörébe nem avatkozhatnak. Midőn a belügyminiszter bírói eljárással szemben bármilyen formában és bármilyen indokolással garanciákat sürgetett, olyat követelt, ami egyik legfontosabb alaptörvényünk szavaival és szellemével ellentétben áll. Sajnálatosnak tartjuk a mind-sűrűbben visszatérő támadásokat is, melyek sajtóban és parlamentben a büntető igazságszolgáltatást érik. Nem lehet megakadályozni, hogy parlament és sajtó bírói ítéletek felett kritikát gyakoroljanak. Azon sem lehet csodálkozni, ha a sajtó és parlament egy része nincs megelégedve politikai perekben hozott ítéletekkel. De betegség jele, ha mind-sűrűbben politikai elfogultsággal vádolják a büntetőbírák egy részét. A bíróság minden egyes tagjának még a politikai elfogultságnak látszatát is messze el kell kerülnie. Habár a támadások csak egyes ítéletek ellen irányulnak, mégis aláássák a bíróság tekintélyét és a bíróság pártatlanságába vetett hitet. Elkerülhetetlen, hogy politikai háttérű bűnperekben hozott ítéletek egyik vagy másik oldalon elégedetlenséget keltsenek, de elkerülhető, hogy parlament és sajtó nagyszabású bűnügyeket tárgyaló bírák politikai elfogultlanságában kételkedjenek. Ennek a célnak elérésére váltove együtt kell működnie, minden egyes bírónak, az igazságügyi kormánynak és — a bírói egyesületnek.

— **Valorizáció.** 1. «A vétkes gondatlanság folyamánya az, hogy az alperes Máv. a felperes elveszett ingóiért... teljes kártérítéssel tartozik. A felperesnek az ingó elveszéséből származó teljes kára az esetben térül meg, ha megkapja a kártérítésre kötelezett alperestől azt az összeget, amelyért az elveszettekkel azonos minőségű és mennyiségű ingókat be tud szerezni.» «... a felperes kárának teljes megtérítéséhez az esetben jut, hogyha az alperestől az ingók elveszéséskori beszerzési árának megfelelő... összeget abban az értékben kapja meg, amellyel az ingók az elveszés

idejében... bírtak vagyis, ha a felperes a fellebbezési bíróság által megítélt... tőkén és kamaton felül megkapja még azt a különbözetet is, amely a fenti összegnek a változatlan értékmérőül általánosan elfogadott zürichi árfolyamjegyzés alapulvétele mellett... (a feladás)... és a követelés kifizetése időpontjában leendő értéke között mutatkozik.» (P. VII. 6761/1923.)

2. Egy másik esetben, ugyancsak a *Máv.*-val szemben, a Kúria a valorizálás kezdő időpontjául nem a tárgyak elveszésének, hanem a kereset megindításának napját vette. (P. VII. 703/1924.)

3. Az elveszett tárgyak elveszéskori értékét a feladás időpontjától kezdve a *Máv.*-val szemben valorizálva megítélte a Kúria, mert a «felperesnek személyi körülményeinél és vagyoni helyzeténél fogva nem állott módjában, hogy az alperest kötelező kártérítés szolgáltatása hiányában az elveszett tárgyakat idejében pótolja, már pedig ily esetben a teljes kár megtérítésére köteles vasút az elveszett tárgyak időközben bekövetkezett értékelkedéséért is felel.» (P. IV. 7546/1923.)

4. Alperes hajózási társaságot az elsőbíróság marasztalta a podgyász elveszésekor volt értékének megtérítésében, az összeg valorizációját azonban megtagadta. A Kúria kimondotta, hogy mivel «... az alperes... az eredeti kereseti összeget sem fizette ki, holott az elsőbíróság által ennek megfelelően történt marasztalását meg sem támadva, kötelezettsége fennállását és esedékeségét az ítélelhozatalkor már szükségképp fel kellett ismernie, az alperest oly összeg megfizetésére kellett kötelezni, mely felér a marasztalás összegének megítélésekor volt értékével. Korábbi időre való valorizációnak nincs helye, mert a pernek a kereset felemelése és az elsőfokú ítélelhozatal előtt két évet meghaladó szünetelésére tekintettel nem róható az alperes terhére a döntés elhúzódnása s így már ezért sem hárítható reá a korábbi időközi pénzromlásból származó károsodás.» (P. IV. 6038/1923.)

5. Másodrendű alperes az elsőbírói ítélet után, amelynek ténymegállapításait nem is támadta meg, «kártérítési kötelezettségének terjedelmét már világosan felismerhette, miért is figyelemmel a korona állandó értékcsökkenésére, tartozott volna az elsőbíróilag megítélt károsszegeket a felperesnek megfizetni, avagy azt felperes részére — ezáltal felvehetőleg — bírói letétbe helyezni és ezzel a további károsodásnak elejét venni. Ezt elmulasztván, ennek következménye az, hogy másodrendű alperes az első bíróság ítéletének hozatalától a tényleges kifizetéséig előálló ár-folyamkülönbséget szintén megtéríteni tartozik.» Elsőrendű alperessel, a *Máv.*-val szemben, felperes valorizálási kérelme — hivatkozással az 1923: XXXIX. tc. 8. §-ára — elutasított. (P. IV. 7214/1923.)

6. «A már jogerősen megítélt kártérítési összegnek valorizálása iránt előterjesztett kérelem az állandóan követett bírói joggyakorlat értelmében, csakis abban az esetben bírhat jogszerű alappal, ha a kártérítésre kötelezett alperes a károsult felperes részére megítélt kártérítési összeg megfizetése tekintetében vétkes késedelembe van.» Jóllehet alperes *Máv.* kártérítési kötelezettsége már előbbi kúriai ítélettel jogerősen megállapítást nyert, de a kártérítés összegére vonatkozóan felperes «a kir. Kúria fentemlített ítélete folytán megtartott újabb fellebbezési tárgyalásig még kellően valószínűsítő adatokat sem terjesztett elő és ez az alperes által megtagadott érték csupán az újabban hozott fellebbezési bírósági ítélet meghozatalát közvetlenül megelőzően lefolytatott szakértői bizonyítás útján nyert bizonyítást»: a Kúria a kártérítési összeg valorizálását megtagadta.» (P. VII. 6987/1923.)

7. «Arra való tekintettel..., hogy felperes a károsszeg valorizációjára irányuló igényét csakis a... fellebbezési tárgyaláson terjesztette elő és így ebben a tekintetben az alperes a kérelem előterjesztéséig késedelembe sem eshetett és pedig annál kevésbbé, mert a fellebbezési bíróság döntéséig az alperes kártérítési felelőssége is vitás volt s a követelés mennyisége bírói megállapítástól függött»: a Kúria a kártérítési összeg valorizációját csak a kérelem előterjesztésének napjától számítva ítélte meg. (P. IV. 6448/1923.) (Az az indok, hogy azért nincs helye korábbi időponttól számított valorizálásnak, mert felperes erre vonatkozó kérelmét csak a fellebbezési tárgyaláson terjesztette elő, helytelen. L. a 19. számban I. alatti határozatot és az ehhez tett megjegyzést.)

— **Csodabogár.** Nem szívesen és ezért csak kivételesen közlünk csodabogarakat. Alábbi díszpéldánynak gyűjteményünkbe való felvételét azonban nem tagadhatjuk meg: «B. IV. 9912/1924/10.

a vádtanács a vizsgálóbíró végzését megváltoztatja és X. sértett bűnügyi zárlat iránti indítványával elutasítja. Indokok. Sértett azt adja elő, hogy gyanúsítottak kölcsönt adott és gyanúsított ennek biztosítására megfelelő összegű váltót adott, azonkívül 10 drb bundát és üzleti berendezését kötötte le. A lejárat idején a gyanúsított nem fizetvén, megtudta, hogy a zálogként lekötött 10 hunda nincs meg és hogy az üzleti berendezés sem gyanúsítotté. — Meg nem lévő fedezet lekötése fondorlat alapjául nem szolgálhat, mert sértett a zálogul lekötött ingókról és soráról meggyőződést szerezhetett volna. Ettől eltekintve is követelése váltóval teljesen biztosítva van és azt váltói úton érvényesítheti, úgy, hogy fedezet hiányáról szó nem lehet». Félreértések elkerülése végett magyarázatul csak azt fűzzük a szó szerinti idézethez, hogy a váltón, mellyel a követelés «teljesen fedezve van» csakis gyanúsított elfogadói aláírása szerepel.

— **Hóhérdíjak a multban és jelenben.** A m. kir. igazságügyminiszter f. é. szept. 1-én 12,127. sz. a kelt rendeletével kivégzésnél a bakó munkadíját egy személy után 300,000 koronában állapította meg.

Milyen egyszerű tarifa ez például a bő választékú díj-szabással szemben, amelyet a XIII szepesi városok régi annaleseiben olvasunk, amikor a Lőcsevárosiak 1579 december 8-án Igló városával a következőkben közlik a «Scharfrichter»-nek fizetendő díjakat: ha saját pallossával végzi a lefejezést, 2 forintot kap, ha a hatósági pallossal, 1 forintot; akasztásért 2 forint, máglyahalálért, kerékbetörésért, felnyársalásért, nemkülönben felnégyelésért, valamint karóbahúzásért 4 forint a hóhér taksája; vízbe fullasztásért 1 forint. Megjegyzik a lőcsevárosiak, hogy ha a «szegény bűnös» fölött már elhangzott a fenti halálnemek valamelyikére szóló ítélet és eltörték a pálcát, de derék (ehrlíche) emberek — mint ez gyakran történik — közbenjárva a bíróságnál, kieszközlik a bűnös életbenhagyását, a hóhérnak ugyanannyit szokás adni, mintha végrehajtotta volna a kivégzést. A «derék emberek» ilyenkor bizonyára szívesen járultak hozzá a hóhér «munkanélküliségének» enyhítéséhez. Dr. Zubriczky József.

— **Az angol jog különösségeiből.** Ha az érdeklődő a régi angol «law report»-ok legkülönbébb feljegyzései között búvárkodik, sok olyan érdekes megállapításra bukkan, melyek a mai jogász szemében merőben szokatlanok, de amelyek kiválóan alkalmasak arra, hogy az akkori idők jogi felfogását tükröztesék vissza.

Az egyik feljegyzés szerint például Crompton bíró a Regina v. Boyes-perben röviden ekként emlékezik meg a Sir John Fenwicks ellen folyamatban volt s hasonló vádon alapuló bűnügyről: «Az alsóháznak nem volt módjában Sir John Fenwicket felség-sértés miatt felelősségre vonni, mert csak egy tanu vallott ellene terhelően, a másik tanut ellenben megszóktették, ők azonban és a Lordok egy «bill of attainder»-t, vagyis megbecstelenítő határozatot hoztak, melynek értelmében a vádlott feje vágassék le annak az egy terhelő tanunak a bizonyágtétele alapján».

Hawkinsnak, egy erkölcsi romlásba zuhant papnak a bűnügyi tárgyalásán, aki 1668 szeptemberében Henry Larimoretől pénzt és gyűrűt lopott: Lord Hale elrendelte a bizonyítást annak az igazolására, hogy ugyanaz a pap megelőzően egy pár csizmát lopott egy Chillon nevű embertől, több mint egy évvel ezelőtt pedig sikerült neki egy Noble nevű gentleman zsebeit kifosztania. Befejezésül aztán még megjegyezte a lord bíró, hogy a most említett körülmények, ha igazaknak bizonyulnak, a vádlottat ellenszenvenessé tennék bármely jury előtt.

Az 1. Edw. II. törvény kimondja, hogy az olyan fogoly, aki börtönének celláját feltöri, főbenjáró bünt követ el — ez azonban nem terheli akkor, ha a börtönben tűzveszedelem támad — amint a törvény kifejezi: «a fogoly ne akasztassék fel, mert ő nem maradhat börtönében azért, hogy megégjen».

A régi angol jog szerint az úgynevezett királyi halak (royal fishes) a cethal és a tok-hal, melyek akár a tengerpartra vettek ki, akár a part közelében fogták legyen őket, a Koronához tartoznak. Sir William Blackstone, az angol jog hírneves enciklopédistája, ide vonatkozóan a régi angol jogász-tekintélyeknek egy sajátos megállapítását jegyzi fel, amelynek értelmében a cethalat fel kell osztani a király és a királyné között és pedig olyformán, hogy a királyé legyen a cethal feje, a királynéé pedig a farka; e megosztás pedig abból indul ki, hogy az úgynevezett halcsontokat a királyné felhasználhatja az ő ruházatában, arról

azonban teljesen megfélekedtek a jó lelkek, hogy azok a bizonyos halcsontok valójában a cethal fejében, nem pedig a farkában találhatóak.

Zsoldos Benő.

— A «Kriminálpszichológiai és Pedagógiai Intézet», melynek feltűnést kerülő működéséről a mi sajátos viszonyaink közt a magyar társadalmi és kulturális élet, sőt a jogszolgáltatás is eddigelé csak igen kis mértékben vett tudomást: pár év óta mint a fiatalok bíráskodásának egyik szükséges segítőszerve áll fenn. Újabban sok megbízást kap a törvényszék részéről, most pedig már a fiatalok vidéki bíróságai — elsősorban a nagykáta — is kezdik megkeresni az értelmi vagy erkölcsi fejlődés terén abnormálisnak mutató fiatalok pszichológiai és pedagógiai megfigyelése végett. Ez év nyarán pedig — amint arról egyébként egyik napilapunkban már megemlékeztem — kívülről olyan nagyobb jelentőségű figyelembevételben részesült az intézet, mely annak hűzágpótló voltát a legszembetűnőben bizonyítja. A «Budapest Székesfővárosi Közlekedési Részvénytársaság» forgalmi igazgatósága ugyanis lelkeshangú levelet intézett a vezetőhöz, melynek tartalma szerint a jelzett forgalmi igazgatóság a közeljövőben a kocsivezető-szolgálatra jelentkezőket előzetes pszichotechnikai vizsgálat alá kívánja vonni, mely célból megfelelő helyiségek létesítését és azoknak szakszerű felszerelését vette tervbe. Arra kér tehát engedélyt az intézettől, hogy a társaságnak egy kiküldendő felügyelője a lélektani megfigyelő állomást megtekinthesse és annak berendezését és felszerelését tanulmányozhassa. Ez meg is történt, a társaság a nyáron Németországban is tanulmányoztatta a kérdést és most minden a legjobb úton halad a megvalósulás felé.

Zsoldos Benő.

— Valuta és ártáblázatok. Barcza Imre a budapesti kereskedelmi és iparkamara főkönyvtárnoka, aki számos praktikus és közhasznú kiadványaival a gazdasági köröknek folyvást értékes szolgálatot tesz, most valuta és ártáblázatok címen közrebocsátja a valorizáció átszámításához szükséges korona-, buza-, dollár-táblázatokon kívül, az áralakulás a megélhetési viszonyok a pénzérték eltolódásának és az életszínvonal változásának index számait 1914 óta, a jegybank, illetve a Magyar Nemzeti Bank forgalmát 1914 óta. Az utódállamok devizaárfolyamait, a közép-európai államok aranyparitásait a magyar papírkorona belső vásárló értékének alakulását, a magyar korona jegyzését külföldi tőzsdéken az aranykorona átszámítása adónál, a búza ára vagyonsértés fizetésénél, végül tartalmazza a részvénytársaságok kiemelésével a fontosabb értékpapírok árhullámozását 1914 óta. Gazdasági életünkben nélkülözhetetlen 40 oldalból álló füzet megrendelhető a kereskedelmi és iparkamara könyvtárában (Szemere-utca 6.). Ára 35.700 K.

Vidékre ajánljuk

ügyvédjelöltnek

némi praxissal bíró 31 éves izr. vallású fiatalember. Szíves ajánlatokat «Doktor 31» jelígre Leopold Cornél hirdetőjébe, Teréz-körút 3. kérek.

17642

Ügyvéd, megszállott területről, jómódú, minden tekintetben elsőrendű egyéniség, irodavezetést vállalna, társulna, irodát átvenne vidéken is. Cím a kiadóhivatalban.

17644

Megszállott területen működő nagy banknak és egyéb vállalatoknak agilis ügyésze (keresztény, szerzett vagyona cca három milliárd korona értékű) a fővárosban vagy jobb vidéki helyen megfelelő elhelyezkedést keres. Jobb ügyvédi irodát is átvenne vagy ilyenhez társulna. Ajánlatokat «Megszállott» jelígre a kiadóhivatal továbbítja.

16715

TÖRÖK

Magyar királya Osztálysorsjáték.

Vásároljon vagy rendeljen sorsjegyet

TÖRÖK A. és TÁSA bankház részv. társ Budapest, IV., Szervita-tér 3/a.

Hivatalosan megállapított sorsjegy árak

egész sorsjegy K 60.000	fél sorsjegy K 30.000	egyetlen sorsjegy K 15.000
-----------------------------------	---------------------------------	--------------------------------------

Legnagyobb nyeremény esetleg **EGY ÉS FÉL MILLIÁRD K.**

A múlt sorsjáték legnagyobb nyereményét **600.000.000, hatszáz millió** koronát **Török** szerencsés vevői nyertek.

IV., Váci-u. 36.

Telefon:

József 146-52.

Ideal Írógép
Klotild-palota

Főszerkesztő:
Dr. Dárday Sándor.

Felölös szerkesztő: Dr. Vámbéry Ruzstem. I., Bérc-u. 9. (Tel. József 108-69.)

Lapkiadó-tulajdonos: Franklin-Társulat IV., Egyetem-u. 4.

Franklin-Társulat nyomdája: Géczy Kálmán.

Mindennemű

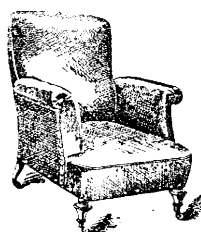
természettani, természetrajzi és chemiai
tanszert, valamint tudományos műszert
legelőnyösebben szállít

CALDERONI

Mű- és Tanszervállalat Részvénytársaság

Budapest, IV., Váci-utca 50.

Árajánlattel készséggel szolgálunk.



BŐRBÚTOROK

irodai székek, ebédlőszékek

KENDI ANTAL bőrbútoriparos

IV., Semmelweis-utca 7. Telefon 15-58.

Javítások és alakítások

17637

AKTATÁSKÁT

rendelésre a legolcsóbban készít

WEIL EMIL

bördíszműárú gyára

Budapest, IV., Cukor-u. 5



Most jelent meg!

Évek óta nem volt kapható!

DÁRDAY SÁNDOR

IGAZSÁGÜGYI TÖRVÉNYTÁR

Két kötetben * új kiadása * Kötve és fűzve

Az I. kötet (424 kéthasábos oldal)
tartalma:

Perjog.
Telekkönyvi,
Lakásügyi,
Nemzetközi jogsegély.

A II. kötet (434 kéthasábos oldal)
tartalma:

Hiteljog.
Kereskedelmi,
Iparügyi,
Tőzsdei joganyag.

A most megjelent nyolcadik kiadás,

az új «Dárday»

megvalósította azt a nehéz feladatot, hogy teljes képét adja annak a nagy anyag-tömegnek, mely a törvényekből, rendeletekből és a bíróságok joggyakorlatából kifejeződve, az új törvények és rendeletek tömkelegében

ma az élő jogot alkotja.

Minden jogásznak, bírónak, ügyvédnek, közigazgatási tisztviselőnek, pénzügyi intézetnek, ipari és kereskedelmi vállalatnak nélkülözhetetlen!

Bolti ára: kötve 294,000 korona, fűzve 252,000 korona.

Kapható minden könyvkereskedésben

és kedvező részletfizetési feltételek mellett

KELEMEN D. ÉS TÁRSA cégnél

Budapest, IV., Egyetem-utca 4.

Főmunkatárs:

Dr. Teller Miksa V., Szalay-u. 3. (Tel. 3-95.)

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: L, Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden hó 1-én és 15-én
Előfizetési ára Döntvénytárral együtt
negyedévre 30,000 korona

Egyes szám ára 6000 korona

TARTALOM. *Olchváry Zoltán*, a debreceni kir. ítélőtábla elnöke: Jogszolgáltatásunk mai állapota és követelményei. — *Dr. Schuster Rudolf* a m. kir. szabadalmi felsőbíró elnöke: A lengyelországi törvény a felértékelésről. — *Dr. Ludvig Rezső* budapesti kir. ítélőtáblai bír.: Fellebbviteli értékhatár. — *Dr. Holló Ferenc*: A büntetőjogi értékhatár-rendelet és a visszaható erő. — *Dr. Kende Ernő* ügyvéd, tőzsdei jogügyi titkár: Jogirodalom. Magyar Géza Magyar Polgári Perjogának második kiadása. — Szemle.
Melléklet: Perjogi Döntvénytár. IX. k. 7. ív. — Magánjogi Döntvénytár. XVII. k. 9. ív.

Jogszolgáltatásunk mai állapota és követelményei.*

Az ítélkezés és ennek keretében a törvény alkalmazása és főként a törvény-magyarázat a legkedvezőbb békeidőben is nehéz feladat volt, mely felsőbbrendű szellemi munkát igényelt. Nálunk ezenfelül jelentékenyen megnehezítette az ítélkezést, hogy újabb törvényeink körülbelül négy évtized óta, általában véve nem bizonyultak szerencsés alkotásoknak. Nem akar ez vádaskodás lenni, csak objektív kritika a gyakorlati megvalósítás eredménye szerint. Fontosabb törvényeink között vannak gondosan előkészített modern és szép törvények, amelyek szerkezet és összeállítás tekintetében kiváló művek. Hangsúlyozom: vannak modern és szép törvényeink is, de alig vannak célszerűek és jók, mert nem sikerült azok rendelkezéseit a valóságos életviszonyokkal teljes összhangba hozni és sokszor nem sikerült elérni azt a célt, hogy a törvény a gyengébb félnek eléggé hatályos védelmet nyújtson.

A főhiba e téren arra a törekvésre vezethető vissza, hogy versenyre kelve a nyugati nagy államokkal a legmodernebb, vagyis mindenekfelett a kor színvonalán álló tételes szabályok megalkotására törekedtünk, a valóságban azonban idegen mintákat utánóztunk, idegen intézményeket ültettünk át s ezzel a nemzeti jogfejlődés természetes irányától is sokszor eltértünk. Így aztán a törvények némely rendelkezéseinek alkalmazása valóságos pusztító hatással járt gazdasági életünkben.

1914-től kezdve a világháború az igazságszolgáltatás tekintetében is folyton fokozódó súllyal érezte nyomasztó hatásait. A szállítási nehézségek, a forgalom korlátozása, az anyagihiány, a szokatlan értéktolódások és a papirpénz lassú, de állandó jellegű elértéktelenedése maguk után vonták a kivételes intézkedéseket, a szükségrendeleteket, a moratóriumokat, a gazdasági lehetetlenülés elvének alkalmazását, még pedig többféle kiterjesztő magyarázat szerinti változatokkal, — a requirálásokat, tilalmakat stb. amelyek különféle korlátok közé szorították s rendkívül bonyolulttá tették a jogszolgáltatást. Ebben az időben pl. egy egyszerű készpénztartozás (takarékbetét kiadása) iránti per eldöntése is valóságos tanulmányt és összehasonlító munkát igényelt a szükségrendeletek útvezetőiben.

Mindazáltal a háború alatt a törvényhozás és ennek felhatalmazása alapján a kormány az általa kibocsátott rendeletek segítségével igyekezett lépést tartani a megváltozott és megnehezült életviszonyokkal s igyekezett a lehetőség szerint áthidalni a szembeszökő ellentéteket és meggátolni a visszaéléseket. Ekkor

ugyanis még fennállott a reménye és lehetősége annak, hogy a normális állapotokra visszatérhetünk és különösen, hogy a pénz belső értéke lassan javulni fog.

1919-től kezdve azonban a bekövetkezett októberi forradalom s az ezt követő sorozatos elszomorító események, az erőszakos uralom és ellenséges megszállások következtében a jogfolytonosság huzamos időre megszakadt s a jogszolgáltatás szünetelt is. Ez időszak után szintén történtek némely törvényhozási intézkedések, a szükségrendeletek pedig — úgyszólván — keresztül-kasul módosították a törvényeket oly célból, hogy a jogszolgáltatás menete újra felvétessék és lehetően egyensúlyban tartassék. A kívánt eredmény azonban, amint látni fogjuk, nem következett be.

A bíróságra az 1920 óta folyton újabb, szokatlanul nagy és változatos munkateher nehezedik. Hatásköre részben a viszonyok kényszere folytán, részben a közbizalom és közóhaj alapján kiszélesítették, messze túl a bíraskodás normális határain. A lakáshivatalnál, a nemzetgyűlési választásoknál és a földbirtokreformnál százával kell foglalkoztatni a királyi bírákat. A szorosan vett igazságszolgáltatás körül pedig folyton újabb nehézségek, megoldatlan problémák merülnek fel. A büntető kódex hiányosságai és rendelkezéseinek elégtelensége fokozott mérvben érezhető, a polgári szakban pedig az életviszonyok gyors és egészisztelen elváltozásai, a pénzérték kilátástalan és rohamos csökkenése, a nyereszkes hajlam és a féktelen üzérkedés lehetetlen helyzeteket teremtettek. A polgári perek bonyolultságára és a jogbizonytalanságra jellemző tünet, hogy sok esetben a per folyamata alatt többször is változott az érdek, amely a per kimenetelétől függött. Nevezetesen a szokatlan áralakulatok folytán már az első bíróság előtti eljárásban is előfordult, hogy a felperes érdekének a pernyerés helyett a per elvesztése felelt volna meg, sőt ez a változat ismétlődött is. Zavart okozott a törvény által óvadék-képesnek nyilvánított papirokban elhelyezett letétek értékének csaknem teljes megsemmisülése is, míg a gazdasági lehetetlenülés elve mellett a turpis causa fogalma a lánckereskedelem fogalmával bővült s végül előtérbe lépett, mert az anyagi igazság érdekében kikerülhetetlenné vált az ítélkezésben a valorizáció kérdése. A törvényes fizetési eszköz értékének csaknem teljes megsemmisülése ugyanis magánjogi törvényeink és szabályaink változatlan alkalmazását lehetetlenné tette. Ebben a fontos kérdésben a törvényhozásnak kellett volna intézkednie, vagy legalább állást foglalnia és akaratát nyilvánítania; mert a bíróság judiciális törvényt magyarázata, amely tulajdonképpen tudományos törvényt magyarázat, csak egyes jogesetek eldöntésének a keretében nyilvánulhat meg, de nem alkalmas és nem is hivatott arra, hogy általánosan kötelező jogszabályokat alkosson. Így a valorizáció kérdése a bírói gyakorlat keretében lassan haladhatott a megoldás felé s mind a mai napig csak részleges megoldást nyerhetett, amennyiben az átszámított értékben való marasztalás csak a kereskedelmi és kötelmi ügyletkötések körébe és a tartási díjak és évjáradékok felemelésére szorítkozott. Egyéb téren s különösen két irányban, a valorizáció máig is mellőztetett s illetve haladékos szenvedett s ekként a jogszolgáltatás e részben fennakadt. Ugyanis ismeretes, hogy a kártérítés címén megítélt (baleseti) tartásdíjaknak a pénz értékcsökkenése okából való felemelését illetően a kir. Kúria 86. sz. teljes ülési p. döntvényében azt a jogi álláspontot foglalta el, hogy ebben a kérdésben a törvényhozás intézkedése nélkül a bíróság nem dönthet. Az öröklési ígé-

* Részlet szerzőnek a bírák debreceni országos gyűlésén tartott beszédéből.

nyek iránt, főként pedig a köteles résznek valorizált, helyesen a valóságos értékben való kifizetése, esetleg, az eddigi gyakorlat-tól eltérően, készpénz helyett természetben való kiadása iránt folyamatban levő perekben pedig eddigelé csak az elsőbíróságok és a kir. ítélőtáblák döntöttek, a kir. Kúria pedig a döntést egyelőre, valószínűen a törvényhozás akaratának nyilvánításáig, függőben tartja.

Három idevonatkozó rövid törvényjavaslatot a kir. igazságügy-minisztérium már hónapok előtt el is készítetett, egymagában véve azonban ezzel még a fennakadás meg nem szüntettetett.

Az eddig előadottak szerint tehát, a mai napot véve irányadónak, jogszolgáltatásunk állapotát röviden az jellemzi, hogy:

1. anyagi büntetőtörvényeink kiegészítése és pótlása égetően szükséges volna, a polgárjogi anyagi szabályaink pedig, a valorizáció kérdésének megoldatlan volta miatt, az anyagi igazság eltiprása nélkül változatlanul tovább nem alkalmazhatók;

2. eljárási szabályaink, értvén alattuk a Polgári és Büntető perrendeket, túlságosan bonyolultak, a gyakorlati eljárásban nehézségek, költségesek s az eljárás előhaladását oly mérvben megnehezítik és oly nagy munkatöbbletet okoznak, hogy azok egyszerűsítése szakkörökben már rég halaszthatatlannak ismertetett fel.

Hogy ilyen helyzetben és viszonyok között a bírói hatalom gyakorlása minő teherrel és különös nehézségekkel jár: annak behatóbb részletezése szükségtelen, miért is ezt mellőzve, áttérek a megoldás problémáinak a tárgyalására, vagyis annak ismertetésére, hogy mely feladatok oldandók meg halaszthatatlanul a törvényhozás útján? továbbá, hogy miként s mily irányelvek szerint kell kialakulnia a judikaturának s illetve miként kell kibővíteni a judiciális törvénytudományt abban az esetben, ha a törvényhozás nem alkothatná meg mindama tételes szabályokat, amelyek megalkotására halaszthatatlan szükség volna.

Idevonatkozóan előre kell bocsátanom két körülményt. Egyik az, hogy a mai viszonyok nem alkalmasak arra, hogy nagyobb kódexek és általában állandó jellegű igazságügyi új törvények alkottassanak.

Részletekre is kiterjeszkedő kazuisztikus törvények ezidő-szerint nem is volnának alkothatók, mert az életviszonyok állandóságától még távol vagyunk s így a törvényhozó sem láthatná előre, hogy a viszonyok gyors változata nem gördítene-e akadályokat (pl. gazdasági lehetetlenséget) a törvény egyes részleteinek alkalmazása elé.

A másik körülmény pedig az, hogy a világháború s az azt követő események hihetetlen mérvű pusztításai után az építő munkára és a normális életviszonyok teljes helyreállítására hosszú évek szükségeltetnek; most tehát a jogfolytonosság megszakadása és teljes helyreállítása között egy olyan átmeneti időszakban élünk, amelynek tartama huzamos, egy pár évtizedre terjedő s így bizonyos mértékig állandó jellegű lesz, amennyiben pedig ezek az átmeneti idők és viszonyok különleges tételes jogszabályok alkalmazását igénylik, ezek megalkotása nem mellőzhető, sőt a késedelemben veszély rejlenék.

Ezek figyelembevételével a törvényhozás legközelebbi halaszthatatlan teendői gyanánt a következőket jelölhetem meg.

Elsősorban szükséges a büntetőtörvénykönyv újabb kiegészítése és módosítása, beleértve a sajtótörvényt is, mert ennek megtörténte előtt a bűnözésnek csökkenése és a kétszeres mértékre felszökött bűnperek számának lepadása nem remélhető.

Másodsorban szükséges a Polgári és Büntető perrendtartás egyszerűsítése, mert enélkül az igazságszolgáltatás gyorsasága és a bíróságok túlterheltségének megszűnte nem lehetséges. Kiemelni kívánom azonban, hogy az eljárás egyszerűsítése szorosan értelmezendő s az egyszerűsítés fogalmából a fellebbvitel lényegesebb korlátozása kikapcsolandó, mert oly időben, amikor a törvényalkotás csaknem szünetel és amikor a jogbizonytalanság kiküszöbölése és a jogegység fenntartása különös nehézségekkel jár, az állandó fellebbviteli rendszert megszüntetni és a legfőbb bíróság jogalkotó munkáját és judikaturai irányítását kisebb terjedelemben szorítani nem tanácsos. De — szerény nézetem szerint — az eljárás egyszerűsítésének kérdéséről az egyes-bírói intézmény kiterjesztésének a kérdését is külön kell választani, mert ez utóbbi kérdés felől megnyugvással csak normális viszonyok között lehet határozni. Különben is az eddigi tapasztalatok inkább amellet szólnak, hogy a törvényszéki egyesbírói

intézmény, mely a Pp. szellemével amúgy sem egyeztethető össze — fokozatosan megszüntetessék s ehelyett némileg a járásbíró-ságok hatásköre bővítettessék.

Harmadszor szükséges, sőt valóban halaszthatatlan, hogy a törvényhozás a valorizációnak még megoldatlan kérdéseiben dönt-sön, mert amint fentebb kifejtettem, jogszolgáltatásunk e téren valósággal fennakadt. A döntés azonban még nincs kellően elő-készítve, mert a már általam felhívott három kisebb törvény-tervezet csak parciális megoldást céloz, a baleseti s más idő-szakos járadékok és az öröklési igényeken alapuló követelések tekintetében, egyebekben azonban többek között pl. az életbiz-tosítási díjak s a jelzálogkölcsönök visszafizetésére nézve még kezdeményezés nem történt. Az érdekelt felek, magánosok, pénz-intézetek és biztosító-társaságok egyaránt várakozó álláspontot foglalnak el: várják a törvényhozás intézkedését vagy a bíróság döntését, melytől vagyoni romlásuk vagy a méltányos megoldás függ. Nem lehet kétség az iránt, hogy ez a kérdés csakis a méltányosság alapján dönthető el, de vitás lehet az, hogy a törvény-hozás akaratának nyilvánítása mit tartalmazzon s meddig ter-jedjen?

Nézetem szerint elegendő volna, ha az alkotandó törvény úgy, amint a három elkészült kisebb javaslatban történt, a főbb irányelveket a méltányosság alapján megszabná és kimondaná, hogy a koronaértékről, illetve az ebben az értékben való köte-lező számításról szóló törvényhelyek alkalmazásától a bíróság eltekinthet és a marasztalási összeget a felek vagyoni helyzeté-nek s a fennforgó körülményeknek mérlegelésével a méltányos-ság alapján állapíthatja meg.

Egy ily irányú intézkedéssel a fennakadás ugyan megszűn-nék, egyben azonban a bíróságokra egy újabb nehéz feladat várna, az t. i., hogy a törvény általános rendelkezése alapján irányítsák a joggyakorlatot.

Most már lássuk azt az eshetőséget, ha a törvényhozás kül-vagy belpolitikai okokból, vagy bármily oknál fogva nem alkotná meg ezeket az égetően szükséges tételes szabályokat.

A büntetőtörvény és a perrendek módosításának elmaradása az igazságszolgáltatásra s főként a bíróságokra nézve azzal a következménnyel járna, hogy a bíróságok munkaterhe nem volna csökkenthető s létszámapasztásról szó sem lehetne.

A valorizáció iránti törvényes intézkedések elmaradása ese-tére a következmények két változatát lehet megkülönböztetnünk.

Az első esetben, vagyis akkor, ha a kir. Kúria megmaradna eddigi álláspontja mellett s így a törvényalkotás szünetelne, a judikatura pedig mozdulatlan maradna: a jogszolgáltatás rész-beni fennakadása s a jogbizonytalanság állandósulna, ami ki-számíthatatlan és beláthatatlan erkölcsi és anyagi kárral járna, sőt az igazságszolgáltatásba helyezett közbizalmat megrendítené.

Mivel ezt az eshetőséget multhatlanul el kell kerülnünk, nem maradna meg más megoldás, mint a bíróság jogalkotó munkája, amelyhez a törvényhozás megbízását az adott helyzetben vélel-mezni kell.

A kezdőlépés mindenestre csak az lehetne, hogy legfelsőbb bíróságunk az 1923. évi június hó 28-án 86. sz. a. hozott teljes-ülési döntvényét revízió alá vegye, amit akadálytalanul megtehet, mert a döntvény kelte óta a magyar korona értéke csaknem megsemmisült, ami új helyzetet teremtett, még pedig olyat, amely-nél a gyors visszafejlődés szemléltető módon kizártnak tekin-tendő. Másfelől a döntvény voltaképpen csak formai indokra, vagyis arra van alapítva, hogy a bíróságoknak a fennálló törvénye-ket kell alkalmaznia; azzal a lényeges kérdéssel azonban, hogy a magyar koronának, mint törvényes fizetési eszköznek belső értéke csaknem teljesen elveszett és így a korona értékéről szóló tör-vényes rendelkezések alkalmazásának feltételei a világháborúra visszavezethető okok folytán megszűntek, sőt e törvény rend-elkezéseinek változatlan alkalmazása magának a törvénynek álta-lános céljával kerülne ellentétbe, azt sértené és meg is hiúsítaná, vagyis röviden egybefoglalva azzal, hogy a törvény ma már egy valódi tartalom nélküli formává vált: a teljes-ülési dönt-vény, illetőleg annak indokolása nem is foglalkozott.

Mihelyt azonban a bíróság a fennebbieket megállapíthatónak találja, akkor a jogalkotó munka, vagyis a joggyakorlat meg-változtatása és újabb irányítása elől ki nem térhet, mert abból az okból, hogy valamely törvény elavult és alkalmazhatatlanná vált, a jogszolgáltatás fenn nem akadhat és állandó jelleggel

nem szünetelhet s ily esetben a bírónak elvégre is olyan jogszabály szerint kell ítélkezni, mint aminőt maga állítana fel akkor, ha törvényhozó lenne, amire nézve a külföldi jogban már tételes szabályt is találunk. Kiemelendőnek tartom e helyütt, hogy a jogalkotásnál a bíró helyzete nehezebb, mint a törvényhozóé, mert az utóbbinak alapos előkészítése mellett módjában áll mindazokat a tételes jogszabályokat egybefoglalva megalkotni, amelyeket kitűzött célja szerint szükségesnek tart, a bíró ellenben az eléje vitt egyes ügyekben felmerülő vitás kérdések eldöntésének korlátain túl nem terjeszkedhet és új jogszabályt csak akkor alkothat, ha a bírói döntés céljából azt nem mellőzheti.

Természetes, hogyha a törvényhozó munkája szünetel és emiatt a törvény hiányát a bírónak kell pótolnia s evégből a joggyakorlatot allandóan fejlesztenie: ehhez a feladathoz nemcsak a bírói hivatás által rendszerint megkívántató jogi képzettség és látkör szükséges, hanem tudományos előkészület is; mert magasabb képzettség és tudományos előkészület nélkül a bíró nem lenne képes figyelemmel lenni azokra a szempontokra, amelyek a törvényhozóra nézve a tételes szabályok alkotásánál irányadók, s nem kerülhetné el a helytelen precedensek veszélyeit.

* *

Teljes tárgyilagosságra törekedve arra szorítkoztam, hogy az eseményeket és összegyűjtött száraz adatokat egyszerűen felsoroljam. Bármily halvány képet tükrözzön vissza az ekként készült vázlat: azt hiszem a bírák helyzetét mégis híven tünteti fel; tudniillik feltünteti azt, hogy a magyar bíráknak tíz év óta — állandó és elképzelhetetlen nélkülözések között — mind e mai napig önfeláldozó küzdelmet kellett folytatniok, hogy a nyomasztó terhek alatt össze ne roskadjanak. Nemcsak a köteleességtudás sarkalta őket, hanem folyton szemük előtt lebegett az a cél is, hogy a pusztulásból az ország legnagyobb kincsét sértetlenül meg kell menteniök és sértetlenül meg kell őrizniök.

Most azonban, amikor a folyton fokozódó nehézségek között eljutottunk odáig, hogy a gyakorlati bírónak az ítélkezéssel kapcsolatosan tudományos előkészületeket igénylő jogalkotó munkát kell végeznie, s látókörének önképzés útján való kiszélesítésére van szüksége, hogy hivatásának megfelelően: szükségkép felmerül és közérdekből vizsgálatot igényel az a kérdés, hogy a bírói kar teljesítő képessége meddig terjed? vagyis képes-e ezeknek a rendkívüli feladatoknak a sikeres elvégzésére? másfelől megvizsgálást igényel az, hogy biztosítva vannak-e azok az anyagi és erkölcsi feltételek, amelyek mulhatatlanul megkívánatnak ahhoz, hogy a magyar bírói kar a jelenben és a most ránk következő években az igazságszolgáltatás színvonalát fenntarthassa?

Az első kérdésre benső meggyőződéssel merek igenlő választ adni. Mert a magyar bíró tudtommal ma is a köteleességtudás magas fokán áll és mert nemzedékről-nemzedékre tovább fejlesztve a szokásjogot, amelynek alapján ítélkeznie kellett, önállóságra tett szert és ítélőképesség tekintetében nem marad a nyugati művelt nagy nemzetek ítélőbírái mögött. A magyar bíró ezenfelül képes és kész az önképzésre, mert eddig sem hiányzott benne a magasabb képezettségre való törekvés sem.

A második kérdést illetően sajnálattal kell kijelentenem, hogy arra ezidőszert kedvező feleletet nem adhatok, mert az említett feltételek ezidőszert nincsenek kellően biztosítva.

Ugyanis a bíró anyagi dotációja — tisztán a mai tényleges állapotokat vizsgálva — kétségen kívül elégtelen s az nem mentesíti őt az anyagi gondok súlyától, amely gondok pedig gátolják őt abban, hogy zavartalanul élhessen hivatásának, de még inkább gátolják abban, hogy üres idejét továbbképzésre és a szakirodalom tanulmányozására fordíthassa.

Ami pedig az erkölcsi feltételt, a bírói függetlenséget illeti: ez szintén nincs intézményesen eléggé biztosítva. Nem azt kívánom e helyütt fejtegetni, hogy a bírói függetlenség teljes kiépítése még máig sem történt meg, hanem arra a legutóbb bekövetkezett tényleges állapotra kívánok rámutatni, amelyet az állami és vármegyei tisztviselők illetményeinek újabb szabályozása tárgyában kibocsátott 5000/1924. M. E. számú rendelet idézett elő, s amely a bírói státust alapjában meglazította és ezzel a bírói függetlenséget lényegesen érintette... Amint ezt Hubert Ottó közigazgatási bíró legutóbb éles okfejtéssel kimutatta. Idevonatkozóan a magam részéről még kiemelem, hogyha törvényesen a végrehajtó hatalomra bíztnék az, hogy az ítélőbíró illetményeit

szabályozza s a bíró javadalmazását tetszése szerint emelhesse vagy leszállíthassa: akkor a bírói státustörvény egy lényeges tartalom nélküli formává zsugorodnék össze, a szoros értelemben vett bírói függetlenségről pedig többé beszélni sem lehetne.

Ha a helyzetet tisztán a közérdek szempontjából akarjuk megvilágítani, ebből a célból, valamint oly célból, hogy az orvoslás módját és lehetőségeit megjelölhessük, mindenekelőtt a kérdéses kormányzati intézkedés keletkezésének alap okait kell kutatnunk és felderítenünk.

A nemzetgyűlés intenciója a bírói függetlenség megóvása tekintetében kétséges nem lehet, mert az 1924. évi IV. tc. a) mellékletének 1. fejezete 1. pontjában világosan kimondotta, hogy «A kir. bíróságok és kir. ügyészségek szervezetén csak külön törvény vagy törvényes felhatalmazás alapján kiadott rendelet változtathat.» Ez nyilván azt jelenti, hogy a státustörvény rendelkezései változatlanul érvényben maradnak, tehát annak 20. §-a is, mely a javadalmazás arányát az állami tisztviselők illetményeinek alapulvételével a jövőre nézve is meghatározta.

De nézetem szerint nem lehet kétséges törvényes kormányunk intenciója sem, mert a kormány egyfelől a státustörvényt a folyó évi július hó 1-ig annak szavai és szelleme szerint hajtotta végre és annak 20. §-át is betartotta, másfelől számos ízben s legutóbb maga a miniszterelnök és az igazságügyminiszter úr is kifejezetten kijelentette, hogy a bírói függetlenséget az alkotmány biztosítékának tekinti; ezeken felül a bírói elmozdíthatatlanság és áthelyezhetetlenség elve az eddigi létszámcsoökkentéseknél nem érintett.

Ilyen körülmények között, még ha nem is fektetünk különösebb súlyt a bürokratikusságból kiszivárgott hírekre és nyilatkozatokra, amelyekben tagadhatatlan ellenszenv nyilvánult meg a bírák külön közjogi állása és ezzel járó különleges javadalmazása ellen s ha nem helyezünk súlyt arra a jelenségre sem, hogy az érintett indokolatlan és igazságtalan ellenszenv egyes kategóriák értekezletén éles támadás alakjában csúcsosodott ki; okszerűnek látszik az a következtetés, hogy a szóban levő kormányintézkedés a szanálási törvényben adott felhatalmazás kiterjesztő és helytelen értelmezésére vezethető vissza, maga a helytelen értelmezés pedig a bürokrácia, közelebbről megjelölve a pénzügyi bürokrácia előkészítő munkájának az eredménye. E mellett szól az a körülmény is, hogy az államháztartás egyensúlyának helyreállításáról szóló 1924. IV. tc. rendkívüli nehézségek között a leg-sürgősebben s csak úgy volt megalkotható, hogy annak rendelkezései sok tekintetben általánosak és elasztikusak maradtak. Ilyenek a kormány részére adott szokatlan terjedelmű felhatalmazást tárgyazó rendelkezések is, amelyekre hivatkozva valószínűen a bürokratikusság előkészítés nyomán és kizáróan annak alapulvételével szerkesztetett meg a végrehajtási rendelet oly értelmezéssel, amely sem a státustörvénnyel, sem általában a bírói függetlenség elvével nem egyeztethető össze.

A bürokrácia csak a saját szakkörében, tehát felsőbb irányítás szerint végezhet értékes munkát általában véve azonban nélkülözi a nagyobb koncepciót, mint alkotásai nélkülözik a maradandó értéket. Ez az oka, hogy az irodai szobák uralma vagy akár túlságos befolyása sohasem késik éreztetni káros hatásait. Ezúttal a szűkkeblű felfogás, kicsinylésre valló módon, kizáróan a takarékoság szempontja szerint mérlegelt és habozás nélkül törölt erkölcsi tételeket is, fölényesen mellőzve annak gondos megvizsgálását, vajjon nem sérti-e ezzel a törvény célzatát és nem sért-e valamely alkotmánybiztosítékot.

Elvégre azonban bármilyen okra legyen ez a mai tényleges állapot visszavezethető: az úgy, amint van, nem maradhat.

A bírák távol állanak minden olyan törekvéstől, amely jogosulatlan előnyökre irányulna, készek osztozni a nemzetnek és polgárainak sorsában, amint eddig is kivették részüket a nélkülözésben, szenvedésekben és a megfeszített munkában; készen állnak arra is, hogy ha javadalmazásukat csak csonkán kaphatják is meg: erejük fogytaig szolgáltatassák az igazságot. De az ellen, hogy azt az aránykulcsot, amelyet a bírák javadalmazására nézve a törvényhozás állapított meg, rendeleti úton lehessen megváltoztatni s ilykép a bírói illetményeket kisebb mértékre szorítani: fontos, sőt egyik legfontosabb közérdekből, a bírói függetlenség elvének megóvása érdekében tiltakoznunk kell, mert alkotmányos államban e felől — ha annak szüksége merül fel — egyes-egyedül a törvényhozás dönthet.

Olchváry Zoltán.

A lengyelországi törvény a felértékelésről.

Lengyelország az első ország, amely a felértékelés kérdésénél az egész jogterületre kiterjedően törvényben szabályozza. Ez a törvény hasonlít némileg a vonatkozó német rendelethez («3. Steuer- notverordnung», lásd Magyar Jogi Szemle 1924 novemberi füzetének 1. lapját), amely német rendelet azonban nem szabályozza az egész felértékelési jogot.

Ez a lengyel törvény azonban nemcsak ezáltal hívja fel méltán az általános figyelmet, hogy *minden* követelésre kiterjed, hanem tartalma által is, amely a dolog természeténél fogva csak kasuistikus lehet ugyan, fontos pedig azért, mivel a felértékelést nem fűzi egyáltalában oly feltételekhez, aminek néhány kúriai ítélet megkövetel pl. «vétkekes késedelem» és hasonló, amely előfeltételek megkövetelése csakis a felértékelési jog természetének félreismerésén alapul; e nem helyes gyakorlat elejtése méltán várható; sehol se fogják úgy fel a felértékelést, mint néhány kúriai ítélet, sőt a német birodalmi törvényszék gyakorlata szerint még a késedelemben levő fél is kérhet felértékelést (lásd a Magyar Jogi Szemleben fent idézett cikkben közölt gyakorlatot).

A Juristische Wochenschrift 1924. évi 17—18. számú füzet (1353. skv. l.) ismerteti ezt az érdekes törvényt.

Erre a kiváló német szaklapra való kifejezett hivatkozás mellett közlöm e lengyel törvényből a következő fontos részleteket:

Annak előrebocsátása után, hogy az 1924 április hó 28. előtt keletkezett minden magánjogi követelés, amely lengyel vagy német márkára, osztrák-magyar koronára vagy rubelre irányul, a hitelező vagy az adós kérelmére, az új lengyel valutára — zlotyra — a keletkezés időpontja szerint átszámítandó (még pedig egy igen gondosan kidolgozott árfolyam táblázat szerint), kimondja a törvény, hogy az ilykép átszámított összeg felértékelendő a következő módon, megjegyezve, hogy az alábbi felértékelés mindig az átszámított zloty-követelésre vonatkoztatandó.

1. *Jelzálog által biztosított kölcsönkövetelésekhez* az 1924. évi december 31-ig lejáró kamat hozzáadandó, az ilykép előállott összeg 15%—50%-kal felértékelendő. Az adós 1928. január 1-én túl nem terjedő moratóriumot vehet igénybe. A moratórium időtartama, valamint a felértékelési százalék a fent megjelölt határok közt a bíróra van bízva ugyan, de a törvény előírja, hogy a százalék megállapításánál mindenestre figyelembeveendő az adós vagyoni helyzete, továbbá — ha épület szolgál jelzálogul — vajjon az épület a tulajdonos (bérbeadó) szabad rendelkezése alatt áll-e vagy sem, továbbá nagy figyelem fordítandó arra, vajjon a hely, ahol a jelzálog fekszik, a háborús károsodásnak mily mértékben volt kitéve.

Különös fontos okokból a felértékelés a fenti maximumon felül vagy minimumon alól is eszközölhető, ami azonban a jelzálogi biztosítás felemelését maga után nem vonhatja. Az ú. n. amortizációs kölcsönökre és a záloglevelek alapjául szolgáló kölcsönöknél a törvény előír egy előzetes zlotykonvertálást, de a kamatozásra és törlesztésre vonatkozó eredeti feltételek érintetlen hagyása mellett.

2. *A jelzálog által nem biztosított kölcsönkövetelések*, ha 1922. január 1. előtt keletkeztek, 10%-kal értékelendők fel (fontos okokból az ettől való eltérés nincs kizárva). Ugyanilyen elbírálás alá esnek a kereskedelmi számlahitelkövetelések.

3. *A takarékbetétek* felértékelése komplikált. Felértékelés alá csak azok a betétek esnek, amelyek 1922. december 31-ike előtti időből valók. A takaré- és árvapénztárak által jelzálogi követeléseik átszámítandók és egyéb vagyonának értéke megbecsülendő. Ebből az összegből a megfelelően felértékelt nyugdíjalap, továbbá a névértékben számított betéteknek 1922. december 31. utáni kifizetésére szükséges összeg és a fennmaradó összegnek 40% levonandók, az így megmaradt összeg a betét tulajdonosok javára szolgál. A bankoknál és postatakarékpénztáraknál elhelyezett betét csak 50%-kal értékelhető fel. Az intézetek 1926. év végéig moratóriumot vehetnek igénybe, tartoznak azonban 1925., 1926. évekre évi 4%-ot megtéríteni.

4. *A váltón vagy csekken* alapuló követelés felértékelése 10% a lejárat szerint; az alapul fekvő jogügylethez képest a jelen törvényen alapuló más felértékelési szabály alkalmazása nincs azonban kizárva.

5. *Más követeléseknél* mindenekelőtt figyelembe veendő a felek-

nek kifejezett vagy tényekből következtethető akarata és szándéka; ennek hiányában pedig irányadó a «Treu und Glauben» valamint a méltányosság elve. Különösen figyelembe veendő vételárhátraléknál és visszavásárlásnál a tárgy *jelenlegi* értéke; hasznobéri összegnél a bérlet jövedelmei; tartási összegeknél, járadéknál és más ismétlődő szolgáltatásoknál az általános életfeltételek megváltozása; teljesítés késedelménél figyelemmel kell lenni arra, vajjon az adós nem számított épen a pénz elértéktelenedésére; összegek visszafizetésénél figyelem fordítandó a viszonzatszolgáltatandó tárgy értékében beállott változásra; készpénzben fizetendő hagyományoknál, kötelesrészeknél stb. figyelembe veendő a hagyatéki vagyon értékében az örökhagyó halála óta beállott változás stb.

6. Az 1919. év előtti időből való *dologi terhek* («Reallasten») és a még nem esedékes jelzálogi tartozások 100%-kal, az ú. n. «Rentenschulden» 75%-kal értékelendők el (ahol azonban indokolt eltérés nincs kizárva).

7. *A kincstárnak* és az állami hitelintézeteknek követelése 1921. évre 50%, 1922. évre 65% és 1923. évre 80%-kal értékelendők fel; eltérésnek helye nincs.

8. Külön szabályozza a törvény a felértékelést *a zálogleveleknél, más kötvényeknél* («Teilschuldverschreibungen») és *a biztosításoknál*.

Az ezekre vonatkozó szabályok az általam fent említett német szaklapban igen röviden, a megérthetőséghez szükséges részletek nélkül vannak ismertetve, úgy hogy ehelyütt csak annyit említek, hogy pl. a záloglevelek aranyzáloglevelekké konvertálendők és hogy a felértékelés a záloglevelek fedezetére szolgáló jelzálogok felértékeléséhez irányítandó stb.

9. *Az általános természetű rendelkezések* főképp ezeket tartalmazzák:

Az átszámítás nem szabad, hogy az adós gazdasági existenciáját veszélyeztesse, különösen, ha hadikárosult. A bíróság szükség esetén a felek közti szerződési viszonyt felbonthatja és a visszatérítések kérdésében a jelen törvény értelmében intézkedhetik. Bírói ítélettel vagy bírói egyezséggel már megállapított követelések a felek kérelmére felértékelendők, még pedig a követelés keletkezésének időpontja szerint; ha ez nem állapítható meg, a kereset megindításának időpontjából kell kiindulni. A hitelező által jogfenntartás nélkül elfogadott összeg a felértékelésből ki van zárva. Törölt jelzálog semmiképp sem állítható többé vissza felértékelés céljából. *Nem értékelhetők fel* a még le nem járt váltók és csekkek, a kincstárnál letétben levő kauciók, továbbá letétek, visszatérítendő közhadók és más közterhek, házbérek, az állam vagy közhatóságok által kibocsátott értékpapírok stb. A külföldiekkel szemben a reciprozitás elve érvényesül. Végül még külön eljárási szabályokat tartalmaz a törvény, amelyek szerint az átszámítás kérdésében akkor, ha már peres eljárás folyamatban van, a perbíróság, ha még nincs folyamatban, akkor a járásbíróság — még pedig a peren kívüli eljárás szabályai szerint — dönt.

Mindezekből látnivaló, hogy igen részletesen kidolgozott és átgondolt törvénnyel állunk szemben, amelynek bírálatára más alkalommal áttérni mindenestre érdemes lesz. Ezuttal csak azt jegyzem meg, hogy nézetem szerint a felértékelés nem olyan kérdés, amely törvényhozás útján lenne szabályozandó; azt megoldja a bírósági gyakorlat. Látjuk, hogy már eddig is — néhány örökösödési vagy családjogi kérdésen kívül (amely kérdéseknél a felértékelés elmaradása csak félreértésen alapulhat, amelynek el kell enyésznie) — bíróságaink a felértékelés kérdését mind jobban és helyesebben fejlesztik. Oldottak meg bíróságaink már nehezebb kérdéseket, mint a felértékelést. Ezért meg fogják oldani ezt is a jogkereső közönség teljes megnyugtására.

Dr. Schuster Rudolf.

Fellebbviteli értékhatár.

A pertárgyérték helyes meghatározásának a fellebbvitel megengedettsége szempontjából nagy a jelentősége, amennyiben sok perorvoslat sorsa függ attól, hogy mikori értéket és mily alapon számítunk.

Igaz, a Pp. 8. §-a a hatáskör megállapításánál a kereset beadása napján fennállott érték alapulvételét írja elő, azonban a Pp. is, mint minden törvény, csak azoknak a viszonyoknak szabályozását tarthatta szem előtt, amelyeket alkalmaztatási körébe

esőknek gondolhatott, de nem terjeszkedhetett ki a háború után bekövetkezett értékelődásokra, mint előre nem látott eseményekre. Ennek következménye azonban nem lehet a törvénynek, mint egy megmerevedett mértéknek rideg alkalmazása, hanem a merev betűket a törvény céljának megfelelő értelmezéssel meg kell élénkíteni, hogy a mindenkori életviszonyokhoz simulhassanak. A törvényről pedig feltételezni sem lehet, hogy egyes perekben a perorvoslatnak útját szegni kívánja akkor, amikor a per valóságos súlyánál fogva felülbírást igényelhet.

Háború előtt a pertárgyértéke a per tartalma alatt lényegesen nem változott, háború óta azonban a dolog értékének emelkedése a pénz értékének süllyedésével arányt nem tart, igen sok dolog értéke emelkedett már jelentősen nem egy ízben akkor is, amikor a korona zürichi értékmérője — akár az aranykorona árfolyama is — változást nem mutatott. Ily viszonyok között a 8. §. szószerosan csak az elsőbírósági hatáskör megállapításánál alkalmazható, természetes lévén, hogy arra nézve, mily bírósághoz nyújtandó be a kereset, csak az ugyanakkori, vagyis beadáskori érték lehet mérvadó. Azonban ez az érték még aranykoronában kifejezve sem kísérheti végig a keresetet a per egész folyamán át kényszerzubbonyként, mert a dolog értékének és pénz értékének egymáshoz nem viszonyítható átalakulása miatt többé meg nem felelő mértékké válhatik és megtörténhetik — illetve rendszerint megtörténik jelenleg — hogy a perorvoslat aktuálissá válásakor a tényleges pertárgyérték már jóval nagyobb, mint a keresetbeadáskori érték, akár valorizáltan, akár aranykoronában kifejezve. Kivéve természetesen azokat az eseteket, amikor magyar papírkorona vagy aranykorona a kereseti követelés tárgya. Ez okból véleményem szerint tisztán csak azért, mert a 8. §. szavai azt mondják, a fellebbvitel megengedettsége szempontjából a keresetbeadáskori értéket mértékül vennünk és visszautasítani a perorvoslatot, mert ez az érték valorizáltan vagy aranykoronában kifejezve a mértéket el nem éri, hol ott a valóságos érték azt jóval meghaladja, nem szabad. A Pp. igazságszolgáltatás céljára készült, az igazság követelménye pedig a fellebbvitel megengedése ott, ahol a pertárgy valóságos értéke a perorvoslati jog megnyitakor a fellebbviteli értékhatárt eléri. Módot nyújt hozzá a Pp. 476. és 521. §-a, az érték valószínűsítését kívánván a fellebbviteli eljárásban anélkül, hogy keresetbeadáskori értéket említene. Az érték valószínűsítés fellebbvitel megengedettségének elbírálásához levén szükséges, érték alatt, igazságtalanság elkerülése végett, az életviszonyokhoz alkalmazkodva a fellebbviteli jog megnyitakor valóságos értéket kell értenünk.

A fellebbviteli érték számításának idejére nézve a nézetek eltérnek. A kir. Kúria több esetben az utolsó fellebbezési tárgyalási értékhatárt vette irányadónak, tekintettel arra, hogy a felülvizsgálati eljárás során, vagyis az utolsó fellebbezési tárgyalás után új tények és bizonyítékok többé fel nem hozhatók. Ezt az álláspontot helyesnek nem tartom. A fellebbvitel megengedettségét a bíróság hivatalból vizsgálja, tehát abban az esetben is, ha a felek a pertárgyértékre még egyáltalán nem is nyilatkoztak. Ebből csak az következhetik, hogy az az értékmeghatározás, amelynek a felek értéknilyilatkozatának elmulasztása esetén is a fellebbvitel megengedettsége elbírálásának alakjában meg kell történnie, a felek új tényállításának időbeli korlátával kapcsolatba nem is hozható. Itt nem tényállás megállapításáról van szó (Pp. 401. §. 2. bek.), amelyet befolyásoló elkésett új tényállításnak figyelmen kívül kellene maradnia, hanem a Pp. fellebbviteli rendelkezéseinek érvényesítése végett a felek akaratától függetlenül is hivatalból tisztázandó értékhatárról, amelynek tisztázása a Pp. 5. §-a szerint — eltérően a tényállástól (Pp. 231. §. ut. bek.) — peres felek egyező nyilatkozattétele esetén sem válik szükségképp fölöslegessé.

A felülvizsgálat megengedettségének megállapítása végett gyakran a felülvizsgálati eljárásban is a peres felek meghallgatása szükséges. Ilyenkor felek az értékre vonatkozólag az utolsó fellebbezési tárgyalás után is még nyilatkoznak, esetleg teljesen új tényállításokat tesznek és a felülvizsgálati bíróság ezeket figyelembe is veszi. Ha pedig az utolsó fellebbezési tárgyalás után e részben új tényállítások történhetnek, a Pp. 535. §-ával aligha indokolható, miért nem mehet ezen értéknilyilatkozatoknak időbeli terjedelme csak az utolsó tárgyalásig.

Az ítélethirdetési határnaptűzés megengedett és bonyolult ügyeknél a nyolc napon túli határnaptűzés sem ritka már, mert

erős elfoglaltság mellett elkerülhetlen. Tapasztalataink szerint a pertárgy értékében már nyolc nap alatt is lényeges eltolódás állhat elő s a fellebbvitel megengedettsége nem egy ízben attól függhet, vajjon az utolsó tárgyaláskori vagy pedig az ítélethirdetési értékhatár a mérvadó. Igaz, a felek az ítélethirdetés előtt kérhetik a tárgyalás újbóli megnyitását a perértékre vonatkozó újabb nyilatkozattétel végett, azonban kérésüket a bíróság a Pp. 237. §-a szerint teljesíteni nem tartozik. Egyes bírák nem is teljesítik, míg mások megteszik. Eszerint, ha az utolsó tárgyaláskori érték az irányadó, sokszor a tárgyaló bíró elhatározásától, tetszésétől függne, ítélete ellen lesz-e fellebbvitelnek helye s nem egyszer az érdembeni utolsó tárgyaláskori nagyobb értékű perbeli ítélet megtámadhatlanná válnék, míg ellenben a kisebb értékű per előtt nyitva maradna az út a felsőbb bírósághoz.

A fellebbvitel megengedettsége minden ítélettel szemben ugyanazon időbeli perérték után kell, hogy igazodjék, még pedig a Pp. 410. §-ára tekintettel az ítélet kihirdetési pertárgyérték után, amint az értékhatárok emelésére vonatkozó rendeletek is ezt az értéket veszik irányadónak. A Pp. 410. §. 2. bek. szerint a fellebbvitellel meg nem támadható ítélet kihirdetésével jogerőre emelkedik. Ebből folyólag valamely ítélet jogerőre emelkedése csakis a kihirdetési viszonyok, akkori perérték alapján állapítható meg. Nem lehet irányadó sem előbbi perérték, amikor, még az ítélet nem is létezett és az sem volt kizárva, hogy létezni nem is fog, sem pedig későbbi, nevezetesen a fellebbviteli beadvány beadásakor perérték, mert a 410. §. rendelkezése folytán kihirdetésekor jogerőre emelkedett ítélet többé semmiféle utólagos perértékváltozás miatt jogerejétől meg nem fosztható s fellebbvitellel meg nem támadható.

Dr. Ludvig Rezső.

A büntetőjogi értékhatár-rendelet és a visszaható erő.

A korona értékében a 6050/1923. M. E. számú rendelet kelte óta beállott nagymérvű csökkenés miatt már igen aktuális volt a büntetőjogi értékhatárok megváltoztatása. A magunk részéről szívesebben vettük volna a Büntetőtörvénykönyv értékhatárainak visszaállítását, egyszerűen azzal a módosítással, hogy «a számok aranykoronában értendők» és természetesen minden konkrét esetben az elkövetés időpontjabeli árfolyam az irányadó. Ezzel elkerülhető lett volna azaz aránytalanság, hogy a bíróság esetleg egy tavalyi 0-20-as koronajegyzésnél elkövetett 100,000 K-ás lopást ugyanolyan büntetéssel kénytelen sújtani, mint egy idei 0-0068-as jegyzésnél elkövetett és ugyancsak 100,000 K kárt okozó deliktumot. De ha már így történt, mindenesetre ez a 5340/1924. M. E. számú rendelet is eredmény, mert a változott gazdasági viszonyokhoz igyekezett alkalmazkodni.

Sajnos azonban a rendeletnek van egy 13-ik §-a, mely a rendelet alkalmazhatóságára korlátokat szab. Erről a §-ról igen sok vita folyt jogász körökben, tekintve, hogy a büntetőtörvénykönyv 2. §-a értelmében az új rendelet — mint enyhébb jogszabályok forrása — fenntartás nélkül volna alkalmazandó minden esetben. Egyesek véleménye tehát az, hogy a törvényi rendelkezés kifejezett hatályon kívül helyezése nélkül egy rendelet törvényellenes intézkedése a bíróságok által egyszerűen figyelmen kívül hagyandó. Mások szerint viszont a rendelet, mikor rendelkezik, kimondhatja azt, hogy az eseteknek csak ezt és ezt a csoportját akarja szabályozni, az esetek többi csoportjára pedig érvényben hagyja az addig fennállott rendelkezéseket. A magunk részéről, egy olyan generális jogszabállyal szemben, mint amilyen a Btk. 2. §-a, helyesnek az előbbi elvi álláspontot kell elfogadnunk.

Érdekes kérdés, hogy mi lehetett az indító oka ennek a 13. §. hozatalának. Mikor az összes modern büntetőjogokban általánosan elfogadott az enyhébb jogszabály visszaható erejének elve, akkor mégis csak kellett valami fontos oknak közreműködnie, hogy a rendelet így intézkedjék. Nem tudunk más okot elképzelni, minthogy a rendelet nem akarta, hogy a régebbi, még jobb korona idején elkövetett deliktumok bűnösei olcsó áron, enyhe büntetéssel szabaduljanak. Csakis ezért mondhatta ki, hogy a rendelet főbb intézkedései nem alkalmazhatók az elsőfokon már elintézt ügyekben. A rendelet alkotója nyilván arra gondolt, hogy a régebbi, a jobb korona idején elkövetett cselekmények a rendelet hatálybalépéséig mindenesetre eljutottak az elsőbírósági ítéletig, míg az újabb cselekmények nem. De épen itt van a nagy

hiba. Egyrészt igen sok olyan régi eset van, melynél részint a bűnösök rejtőzése, szökése vagy más, az eljárást akadályozó magatartása miatt vagy pedig a bizonyítékok beszerzése és más hasonló okok miatt az eljárás elhúzódott, az ügy nem került főtárgyalásra vagy ha oda is került, mégsem jutott el az elsőfokú ítéletig a rendelet életbelépéséig. Másrészt pedig akadnak olyan egész friss a rendelet kelte előtt alig egy-két hónappal előbb elkövetett deliktumok, melyeknek elkövetői, őszinte megbánásuk, töreldelmes beismerésük, szóval az eljárást gyorsító magatartásuk miatt már a rendelet kelte előtt elsőfokon elítéltettek.

A 13. §. alapján már most az a méltánytalanság áll elő, hogy az előbb említett bűnös, aki jobb pénzt csalt, lopott, sikkasztott és aki ezenfelül sok munkát adott palástoló magatartásával a hatóságoknak, az enyhe büntetési tétel alá fog esni; míg az utóbbi, elsőfokon — a régi elavult alacsony értékhatárok szerint — más elítélt vádlott helyzetén, aki ugyanazt a számszerű összeget csalta, lopta vagy sikkasztotta, mint az előbbi, csak tized-huszdad értékű koronában, aki ezenfelül teljesen megtört, mindent beismer, a vádirat ellen nem élt kifogással, szóval saját maga siettetette az eljárást és mentesítette a batóságokat a fölösleges munkától — ennek a föltétlenül enyhébb elbírálás alá eső bűnösnek a helyzetén a 13. §. imperatív rendelkezése miatt a fellebbezési bíróság a legjobb igyekezet mellett sem tud sokat javítani.

Ha tehát a fentemlített meggondolás szülte ezt a 13. §-t — aminthogy nem tudunk más okot elképzelni — akkor sem volt szerencsés ez az intézkedés. Mert ha helyes az elv, hogy «inkább száz bűnöst fölmenteni, mint egy ártatlant elítélni», akkor ebből az is következik, hogy inkább száz súlyosabban bűnöst enyhébben ítélni, mint egy kismértékben bűnözőt a kelleténél súlyosabban sújtani.

Egyébként a 13. §. azt mondja, hogy nem kell az elsőfokon már elintéztett ügyekben alkalmazni a rendeletnek büntetté, vétségé vagy kihágássá minősítő intézkedéseit, egyébként azonban az «egyéb» intézkedések az összes ügyekben alkalmazandók. Fölmerült tehát egy másik kérdés is: vajjon az egyes deliktumokon belül, a különös minősített eseteket (pl. a fegyházzal büntetendő lopást, csalást) meghatározó értékhatárok tekintetében fennáll-e a 13. §. korlátozása vagy sem. *Lehet*, hogy a rendelet e tekintetben is csak az elsőfokon még el nem intéztett ügyekben akarja alkalmaztatni az új értékhatárokat, de a szövegből ez semmire sem *biztos*. Már pedig, ha ilyen kérdésben kétféle értelmezés lehetséges, akkor föltétlenül az enyhébb értelmezést kell elfogadni: vagyis ha az elsőfokon már elbíralt ügyben nem is alkalmazható a büntetté, vétségé vagy kihágássá minősítő új értékhatár, akkor is alkalmazandó a büntetlen belül a minősített esetet (pl. 383. §. 2. bek.) megállapító új magasabb értékhatár.

De tovább megyünk. Nézetünk szerint e különös eseteket meghatározó értékhatárok tekintetében a 13. §. nem is akarhatta a korlátozást fenntartani. Nem akarhatta pedig azért, mert felsorol. Azt mondja, hogy a büntetté, vétségé vagy kihágássá minősítő intézkedések nem alkalmazandók stb., később pedig rendelkezik: az egyéb intézkedések minden esetben alkalmazandók. Már pedig a jogforrásmagyarázatnál fel kell tennünk, hogy minden szónak megvan a maga jelentősége. Ha taxatív felsorolást találunk, nem szabad feltennünk — amíg van reá egy lehetőség — hogy ez fölösleges volt. A jogforrásmagyarázatnál követendő tisztelet-elv értelmében abból kell kiindulnunk, hogy egy felsorolásnak megvan az oka, a szövegező ezzel akart valamit. Mert ellenkező esetben a felsorolás pongyolaság volna. Ha a rendelet nem akart volna ugyanis különbséget tenni, akkor egyszerűen így szólt volna a 13. §.: «Az értékhatárokra vonatkozó intézkedések nem alkalmazandók stb.» Minthogy azonban belevetetett a felsorolás is, hogy «a büntetté, vétségé vagy kihágássá minősítő értékhatárok stb.», ebből következik az is, hogy a rendelet a különösen minősítő új értékhatárok alkalmazását az elsőfokon már elintéztett ügyekben is megengedi.

Bíróságaink eddig a legszigorúbban alkalmazták a 13. §-t. úgy az általános, mint a különös minősítés tekintetében. Érdeklődéssel várjuk a Kúria első döntését ezekben a kérdésekben. Valószínűnek tartjuk, hogy a különösen minősítő értékhatárokra vonatkozólag a fenti enyhébb magyarázat jut majd érvényre, de nem tartjuk kizártnak azt sem, hogy a 13. §. egész korlátozását — mint a Btk. 2. §-ával ellentétben álló intézkedést — a Kúria figyelmen kívül hagyja.

Dr. Holló Ferenc.

Jogirodalom.

Magyary Géza Magyar Polgári Perjogának második kiadása.¹

Az előszónak első mondatában azt mondja szerzőnk, hogy munkájának feladata minél tisztultabb és megbízhatóbb ismereteket nyújtani a polgári per jog intézményeiről a gyakorlati élet számára. Kénytelen vagyok már itt ellentmondani. Magyary polgári perjoga tudományos munka és ha egyben gyakorlati kézikönyv is, főérdeme mégis az, hogy a per jog tudományának minden problémáját kifejti, megvilágítja a kérdések tudományos hátterét és ami a legfontosabb, mindezekben önálló csapásokon haladó eredeti nézetet vall.

Magyary per jogi tanait az újabb jogászgeneráció jól ismeri. Az ő gondolkodása fejlődő, továbbépítő gondolkodás. Különösen annak részére nyújt érdekes olvasmányt az új kiadás, aki sok évvel ezelőtt már az egyetem padjain hallgatta élvezettel az ő exakt, megalapozott rendszerbe foglalt tudományos fejtegetéseit és így van alkalmuk az egyetemi előadásokon, a perbeli beismerésről írott munkáján és a Magyar Polgári Per jog első kiadásán keresztül gondolatainak evolúcióját megfigyelni. Nincs a per jognak az a fontosabb kérdése, amelyet az utóbbi évek alatt Magyary nem igyekezett mindjobban végig gondolni és saját tanait mindinkább kimélyíteni. Új eredményeit a Magyar Polgári Per jog második kiadásában fektette le.

Nehéz munka arra vállalkozni, hogy hasonló nagyszabású tudományos művet kritikailag ismertessünk. Annak úgyszólván minden lapján van valami elméleti, gyakorlati megjegyzés — nem is szólva a széles mederben kidolgozott alapelvekről, — amellyel foglalkozni szükséges és hasznos, de az elszórt gondolatcsírák továbbfejlesztése kiválóan érdemes munkát is jelent. A kellő lelkiismeretes kritikai ismertetés így módon azonban kétakkora írásmunkát teremtené, mint Magyarynak közel 800 oldalra terjedő műve. Kénytelenek vagyunk azért megelégedni azzal, hogy kiragadjunk néhány szembeötlő fejezetet és annak kapcsán mondjuk el észrevételeinket. Előrebocsátom, hogy az, amit mondani fogok, lényegében nem is akar bírálat lenni, hanem inkább azoknak a gondolatoknak a közlése, amelyeket a mű olvasása termékenyítően életre keltett. Ha így tekintem, Magyary munkája kiváló tankönyv is, amely eléri a legfőbb didaktikai célt, biztosítja a tudomány továbbfejlesztését.

A klasszikus felfogás szerint a polgári per jog a magánjogok érvényesítésének fegyvertára, «azért vannak magánjogok, hogy érvényesüljenek», «az érvényesítést az állam nem bízhatja a jogosítottra, mert ezzel sérelmet szenved a személyes szabadság és sérelmet szenved a közbéke», «épen ezért az államhatalmat, a közrend őreit illeti a díszes feladat, hogy a megsértett magánjogokat — ha kell, kényszer útján is — érvényesülésükhöz juttassa»; «a magánjogoknak így módon való megvalósulása módozatait tárgyalja a polgári per jog» (Wetzell). Ezt az elég sovány teóriát fejlesztette tovább a múlt század második felében új életre kelt tudomány, amelynek első célja a polgári per helyes fogalmának kimunkálása mellett a polgári per jogi természetének felkutatása volt. Az új eredmények a jogi diszciplinának hierarchiájában eddig a jogi szolgálo szerepét betöltő per jogot emancipálták és megjelölték annak önálló helyét a jogtudomány rendszerében (Bülow, Wach, Plósz stb.). További hathatós lépés volt az, amely bizonyos perbeli cselekvéseknek — elsősorban a bizonyítási eljárás keretében — logikai, lélektani jelentőségét kutatja (Heusler, Wendt, Wach, Canstein, Plósz, Magyary, Stein). Noha nem egészen új keletű az a gondolat sem, hogy az egész peres eljárást átszövi valami egységes logikai gondolat és hogy a perbeli cselekmények egyes részei a logikai következtetés alkat-elemei. Frank mondja a keresetlevél szerkezetéről szólván, hogy «minden keresetlevélnek három főrésze van: törvényes alapja, történeti alapja és végre a kérelem. Ezek pedig oly összefüggésben állanak, mint a teljes okoskodásban (in sillogismo) gondolván: fő-ok, al- vagy másod-ok és ezek következtetése (regula subsumtio, consequentia stb.)». Amit Frank a kereseti kérelemre talál, ahhoz hasonló áll azonban a peres eljárás minden cselekményére, de gondolkodási törvények mellett lélektaniak is át-

¹ Második, teljesen átdolgozott kiadás, Budapest, Franklin-Társulat, 1924.

szövik a perbeli cselekvéseket. Meggyőződésünk, hogy a polgári perjog tudományos fejlődése a dogmatika haladása mellett, abba az irányba törekszik, hogy a minden emberi cselekvésnél öntudatlanul jelentkező, de szisztematikus cselekvési körökben annál fokozottabb jelentőségű, szükségképpen tudományos megvilágítást, rendezést és irányítást váró logikai és pszichikai folyamatok, az egész peres eljárás területén az itt jelentkező minden (tehát bírói, fél, bizonyító eszköz) cselekvésnél megvilágítást nyerjenek.²

Hangsúlyoznom kell azonban azt, hogy módszertani hibába esünk, ha nem adæquat módon párosítjuk a megvizsgálandó tudománytárgyat az alkalmazásra kerülő módszerrel. Az alkalmazandó tudományos módszer mindig a konkrét tudomány részéről szintetikus úton nyert, e tárgyat meghatározó fogalmak minemiségétől függ (Windelband). Az a tudománytárgy és az a tudomány, amely a polgári peres eljárás fogalmi alkatelemeit kutatja és jogi természetét világítja meg, egészen más, mint az, amely a perbeli cselekvéseket vizsgálja. Az előbbi ontológiai szempontból tekinti a polgári per jelenségeit és jogi fogalmakból való kiindulással analitikus módszerrel kutatja fel azokat a határvonalakat, melyek a többi jogi diszciplinától a polgári perjog tudományát elválasztják, míg az utóbbi, cselekvésről lévén szó, annak nem ontológiai megjelenése iránt érdeklődik, hanem aziránt, hogy mi e cselekvések folyamata, pszichikai, logikai előzménye, melyek nevezetesen az oksági rugók, amelyek ezt a cselekvést előidézték és továbbá, hogy e cselekvések más cselekvésekre minő hatást gyakorolnak. Ez utóbbi tudománynak a módszere a logika és a pszichológia egész modern apparátusa.

A polgári per fogalmának és jogi természetének megállapításánál tehát a logikai és pszichológiai módszer nem alkalmas instrumentum. Nem alkalmas azért, mert itt nem cselekvési folyamatokat vizsgálunk. — A perbeli cselekvések módszertanának körülhatárolása azonban már nem intézhető el ily egyszerűen. A módszertani tisztaság itt némileg elmosódik. Igaz, elméletileg cselekvéseket pszichikai és logikai törvények szabályoznak egyedül; de a jogi cselekvéseknél a pszichikai és logikai szabályok által irányított természetes cselekvési komponenseket a jogszabály korlátai mesterséges komponensekké alakítják vagy a természetes komponensek mellé mesterségeset állítanak. Hogy a dióhéjban ideálított tétel megvilágítására a peres eljárásból hozzak példát, utalok a kötött bizonyítási szabályokra, a beismerésnek a bíróság logikai következtetését korlátozó, kizáró intézményére. Kétségtelen mégis az, hogy a perbeli cselekvések folyamata nem vizsgálható jogi fogalmakkal és a jogszabály részéről felállított korlát is e teren pszichikai, logikai determinanssá lesz.

Magyary súlyt helyez mindkét szempontra. Fontos neki a polgári per fogalmának és jogi természetének helyes megállapítása és fontos a perbeli cselekmények jelentőségének és folyamatának kidomborítása is. Hogy az utóbbit mily módon teszi, arra alább egy másik kérdéssel kapcsolatban térek ki. Most a *polgári per fogalmának* meghatározásáról szólok. Ebben a kérdésben jellemző tulajdonsága az, hogy a perbeli cselekvések egy bizonyos megnyilatkozását ő beleviszi a polgári per fogalmának meghatározásába. Egész rendszerén végigvonul es a polgári perjog fogalmának meghatározásába belekerül ugyanis az a gondolat, hogy a polgári per bizonyos *mult tényeknek* a kiderítése.

Munkájának első kiadásában ezt a nézetet egész pregnáns módon domborítja ki: «a polgári perben az állam egyik közege, a bíróság, a felek, fel- és alperes meghallgatása alapján bizonyos magánjogi vonatkozású mult tényeket derít ki» (az első kiadás első oldalán). «A polgári per célja azt kideríteni, vajjon a multban bizonyos magánjogi érdekelt tények létrejötte-e» (az első kiadás hatodik oldalán). «A polgári per magánjogi vonatkozású mult tények hiteles kiderítése» (az első kiadás hetedik oldalán) stb. Az új kiadásban a polgári per fogalmának meghatározását Magyary revízió alá vette és azt adja elő, hogy a polgári per «tárgya legtöbbször az a kérdés, vajjon egy magánjogi joga-

sítványunk meg lett-e sértve. Olykor az, vajjon egy magánjogi jogosítványunk vagy esetleg csak magánjogi érdekünk veszélyeztetve van-e» (a második kiadás első oldalán). Ezt a kitűnő meghatározást zavarja meg módszertanilag a korábbi tanokból idézett és itt megint jelentkező hozzáfűzés, hogy «A sértést, illetve a veszélyeztetést mindig egy per előtti tény idézi elő. Ennélfogva a perben mindig bizonyos magánjogi mult tények kiderítése forog szóban. Így jutunk el a polgári per annak a legjellemzőbb sajátosságának ismeretéhez, hogy abban a bíró mindig a multa tekint vissza és hogy az elsősorban bizonyos mult tények kiderítésére irányul». Tehát a súly ismét a mult tények kiderítésén nyugszik. Hiteles kiderítésről olvashatunk egyébként a második kiadás 66. oldalán is.

Ismétlem a polgári perjog fogalmának ontológiai meghatározása egész más nézőpontból, más eszközökkel történik, mint a peres eljárás cselekvési részének kutatása. Ha a cselekvési folyamat egyrészét — mint azt Magyary teszi — bele kívánjuk illeszteni a fogalmi meghatározásba, a legkevesebb, amit tennünk kell az, hogy ezt a folyamatot megmerevíljük, mert a definicióban csak azt helyezhetjük el, ami, statikailag tekintve a képet, a perjogra nézve állandó értékű. Más szavakkal a bíróság ama cselekményeit, hogy a perben magánjogi vonatkozású mult tényeket kiderít, a polgári perjog fogalmának meghatározásánál csak akkor használhatjuk fel, ha ez a folyamat minden polgári perben egyaránt megvan, vagyis a polgári perre nézve ez a jelenség tényleg absolute jellemző kritérium. Jól tudom, ehhez az eredményhez eljutottunk volna az előrebecsített módszeri okoskodások nélkül is. Kétségtelen azonban, hogy a metodológiai beállítás erősen megvilágítja a kérdést és egyéb okoknál fogva is szükségesnek tartom a rávilágítást arra a kétféle szemlélési lehetőségre, amelyet a polgári per részben úgy mint jogi jelenség és részben mint cselekvési processzus nyújt. Az alábbiakban a megkülönböztetés hasznossága, az, hogy lényegében két különböző tudományágról van szó, még ki fog domborodni.

Nézzük most már azt, vajjon Magyarnak az a tétele, hogy a polgári per minden esetben mult tények kiderítése, elfogadható álláspont-e? Ez az elv nézetem szerint ott találja egyik gyökerét, hogy Magyary a perbeli bizonyításról vallott felfogását szoros összeköttetésbe hozza magával a perrel: «A perben a mult tények bizonyítása azért a legfontosabb, mert a perben az a véccél, hogy a bíróság a kereset tényalapját, továbbá a kifogásokat, ellenkifogásokat kitevő tények megtörténtét kiderítse és ennek alapján a felek érdekeinek védelmére a megfelelő jogszabályt alkalmazza. Ezek a tények pedig mindig mult tények, melyek még a per előtt történtek meg» (a második kiadás 392. oldalán). «Az egész per lényege nem más, mint bizonyítási eljárás» (471. oldal).

Tételének van más alapja is. Szerinte a fél minden perbeli megjelenésében bizonyítási eszköz, aki mindig és minden körülmények között igazmondásra van kötelezve, tehát rajta keresztül is állandóan a multat szemléli a bíró és pedig szükségképpen a való multat.

Ez a két premissza azonban nem feltétlen érvényű.

Ha igaz is, hogy minden pert a multban bizonyos tények megelőzték, a per eldőlte gyakran nem-e tényeken múlik, vagyis a per szempontjából azok nem mindig relevánsak, azok bírói kiderítésére szükség nincs. A multa való visszakövetkeztetés gyakran lehetetlen is, mert azt a fél beismerése megakadályozza. Avagy lehetséges, hogy a per sorsa jelenlegi vagy jövőbeli tényeken múlik, amire a bíróságnak, mint más esetekben a mult tényekre, szintén következtetnie kell. Ime egy legegyszerűbb és mindennapi példa: felperes keresetében azt adja elő, hogy alperestől árút vásárolt, alperes az árút leszállította, de annak minősége a törvényi kellékeknek nem felel meg és ezért az árút rendelkezésre bocsátván, a perben a kereskedelmi törvény 348. §-a alapján a vételár aránylagos leszállítását kéri. Alperes beismeri, hogy az árút leszállította, nem tagadja a rendelkezésre bocsátás megtörténtét sem és csak azt állítja, hogy az árú a törvényi kellékeknek megfelel. A beismert tények valóságát a bíróság a törvény rendelkezésénél fogva, de logikai szabályok miatt is nem kutathatja, a multa tehát visszakövetkeztetnie felesleges. Ügydöntő egyedül az árú jelenlegi állapota, amelyet összehasonlít, egybevető bizonyítással állapít meg a bíróság. Ennek a pernek tehát a multtal semmi dolga. Nem kívánhatjuk a bíróságtól azt, hogy felesleges munkát végezzen, mult tényeket derítsen ki a perben, mikor arra

² «A felek és a bíróság cselekvései a polgári perben» című munkámban ezt elég nagy mederben meg is kíséreltem keresztülvinni. A hivatalos kritika, sajnos, nem méltatta eléggé a kérdés fontosságát és munkámnak inkább dogmatikai részét emelte ki. Sichermann Frigyes bírálatában törekvéseim értékét erősen kidomborította. A jogászegyletben dicséretet nyert pályamű a nehéz gazdasági viszonyok miatt aligha fog nyomdafestéket látni.

szükség nincs. Ezt már a gondolkodás ökonomiájának törvénye is tiltja, aminek a perben való alkalmazásáról nagyon sok hasznos dolgot lehetne elmondani. Természetesen mindez csak akkor érvényes, ha helyes az az állításom, hogy a beismerés nem bizonyítás, sőt kizárja, logikailag lehetetlenné teszi a bizonyítást és másodszor, ha van olyan bizonyítás, amely nem mult, hanem jelenlegi illetve jövőbeli tényeket derít ki. Erről a következőkben részletesen szólni fogok.

(Folyt. köv.)

Dr. Kende Ernő.

Szemle.

— **Szürke teoretikusok a bűncselekmény fogalmának elemzésénél kisütötték, hogy vannak a jogban olyan kétlaki jelenségek is, amelyek látszólag a büntetés jogkövetkezményének szögéből nézve, a kriminalitás képét mutatják, de a sértett érdeket tekintve a rendszegés vagy a magánjogi vétség kategóriájába tartoznak.** Magyarország belügyminisztere, amennyire hajlandóságát a már-már elfelejtett rendjavaslatból ismerjük, sohasem rokonszenvezett a gyakorlati élet aranyos fájának zöldjét elszáritó elméleti szörszálhasogatással. Annál meglepőbb tehát, ha egy újabb rendeletében oly erős meggyőződéssel száll sikra ama felfogás mellett, amely a büntetésből visszakövetkeztet a büntetéssel sújtott cselekmény sajátlagosan kriminális jellegére, hogy tudományos hitvallásának kedvéért még a törvényt is figyelmen kívül hagyja.

Szó van az 1924 október 10-én 168,809/1924. sz. a. megjelent rendeletről (Belügyi Közlöny 46. sz.), amely a zeneműveknek színpadon kívüli nyilvános előadási jogát szabályozza. Ez a rendelet arra utasítja az elsőfokú rendőri hatóságot, hogy ellenőrizze, vajjon a kávéházak, bárók, vendéglők stb. «engedményesei» (helyesen engedélyesei), az alkalmi zenés mulatságok rendezői a zeneművek nyilvános előadási jogát minden esetben előzetesen megszerezték-e a Magyar Szövegírók, Zeneszerzők és Zeneműkiadók Szövetkezetétől? Mert hiszen, ügyebár, a rendőrségnek hivatásához tartozik a bűncselekmények elhárítása, tehát «a szerzőijog-bitorlásával elkövetett bűncselekmények» prevenciája is. Hogy a rendelet gyakorlati végrehajtása az ügyeletes rendőri közegeknek minő kiterjedt zenei képzettségét és mily tökéletes hallását feltételezi, az mint adminisztratív részletkérdés bennünket nem érdekel. Érdekel azonban, hogy mit tesz az ellenőrző hatósági személy, ha a bitorlásnak nyomára akad? A rendelet utolsóelőtti bekezdése szerint «köteles a szerzőijog-bitorlást elkövetők elleni *büntető eljárás* megindítása végett a további intézkedéseket megtenni». A rendelet tudós szerzője ugyanis elolvasta a szerzőijogról szóló 1921: LIV. tc. 18. §-át, amely szerint a szerzőijog bitorlása pénzbüntetéssel büntendő vétség, de bokros elfoglaltsága megakadályozta abban, hogy a törvény 24—27. §-ait is átnézze, amelyekből kitűnik, hogy a büntetés kiszabása *polgári perben*, a sértett fél kérelmére történik. Amennyiben tehát a rendőri hatóságok eleget tesznek a miniszter rendeletének — és jogállamban végre néha ez is megtörténik — a kir. ügyészség vagy a rendőrség bűnügyi osztálya kinos zavarba kerülhet, hogy kit szerezzen: a törvényt-e vagy a belügyminiszter rendeletét és ha az utóbbira határozza el magát, hol és hogyan indítsa meg a bűnvádi eljárást?

Nemrég derült ki, hogy a belügyminisztérium nyomozó osztályának vezetője nem ismerte a Bp. 195. §-át, noha a Bp. már 24 év óta van hatályban. Hogyan ismerhetné tehát a belügyminiszter az alig hároméves szerzőijogi törvényt?

— **Az ügyvédi kamara intézményének ötvenéves jubileumát december 4-én az ügyvédi rendtartás szentesítésének ötvenedik évfordulóján fogják megünnepelni az ügyvédi kama-**

rák. A jubileum megünnepelését az előkészítő-bizottság megállapodása szerint Budapesten országos ügyvédgyűlés alakjában fogják megtartani. Az ügyvédgyűlés két részből fog állni. Ünneplés részéből (disztközyűlés, melyre a kormányzó, a kormánytagjai, nemzetgyűlés, igazságügyi hatóságok, főváros meghívottnak) és az ügyvédséget érdeklő kérdésekkel foglalkozó üléssből. Az ügyvédgyűlés foglalkozni fog az ügyvédek szomorú gazdasági helyzetével is és annak orvoslására irányuló javaslatokat fog a kormányhoz juttatni. Az előkészítő-bizottság azzal a tervvel is foglalkozik, hogy megírta a magyar ügyvédség történetét.

— **A budapesti kir. törvényszék munkaügyi fellebbviteli tanácsának elvi megállapodásai.** A kir. Kúria elvi jelentőségű határozata alapján a budapesti kir. törvényszék fellebbviteli tanácsának bírái a következőkben állapodtak meg:

1. A felmondásban lévő (vagy felmondás nélkül jogellenesen elbocsátott) alkalmazottat a felmondási idő tartama alatt mindazok a járandóságok megilletik, amelyeket tényleges szolgálatban léte esetén élvezett volna. Tehát járnak neki a felmondási idő alatt az illető üzemnél általában megadott fizetésemelések is.

2. A végkielégítés kiszámításánál irányadó szolgálati időbe a felmondási idő is beszámítandó és az a járandóság irányadó, amelyet az alkalmazott a felmondási idő lejártakor élvezett.

3. Ha a munkaadó az alkalmazottat jogellenesen felmondási időre járó illetmények kifizetése nélkül bocsátotta el, ez esetben azt a kárt is viselni köteles, amelyet az alkalmazott a pénz értékelésében beállott csökkenés által szenvedett. A kár a magyar koronának az elbocsátás és a tényleges fizetés napján Zürichben jegyzett árfolyamai között mutatkozó különbözettel egyenlő.

Közzgazdaság.

Háromezer korona a Rima osztaléka. A Rimamurány Salgótarjáni Vasmű r.-t. mai rendes évi közgyűlésén az 1923—24. üzletév zárszámadásai egyhangú elfogadást nyertek. A részvényenkinti 3000 korona osztalék november hó 1-étől kerül kifizetésre.

17846

A Csáky osztaléka 500 korona. A gróf Csáky László «Ajax» acélművek r.-t. az 1923—24. üzletévi, 952.252,215 koronát kitevő tiszta nyereségből 500 korona osztalékot fizet. Az esedékes szelvény november 3-tól kezdve a Budapest-Lipótvárosi Takarékpénztár r.-t.-nél kerül beváltásra.

17846

Megszállott területen működő nagy banknak és egyéb vállalatoknak agilis ügyésze (keresztény, szerzett vagyona cca három milliárd korona értékű) a fővárosban vagy jobb vidéki helyen megfelelő elhelyezkedést keres. Jobb ügyvédi irodát is átvenne vagy ilyenhez társulna. Ajánlatokat «Megszállott» jellegére a kiadóhivatal továbbítja.

18715

IV., Váci-u. 36.

Telefon:

József 146-52.

Ideal Írógép
Klotild-palota

AKTATÁSKÁT

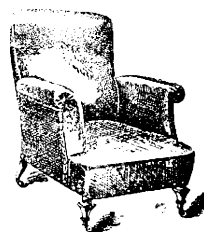
rendelésre a legolcsóbban készít

WEIL EMIL

bördíszműárúk gyára

Budapest, IV., Cukor-u. 5

REUMÁS-ÉS IDEGBAJOKAT
gyógyít Dr. R. 66
Elektromágneses intézele
Budapest, VII., Fásor 13
Ingyen prospektus!
Telef.: József 26-24



BŐRBÚTOROK

irodai székek, ebédlőszékek

KENDI ANTAL bőrbútoriparos

IV., Semmelweis-utca 7. Telefon 15—58.

Javítások és alakítások

17837

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: L. Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden hó 1-én és 15-én
Előfizetési ára Döntvénytárral együtt
negyedévre 30,000 korona

Egyes szám ára 6000 korona

TARTALOM. Dr. Kónig Vilmos budapesti ügyvéd: Az ügyvédi rendtartás jubileuma. — Dr. Ludwig Rezső budapesti kir. ítélőtáblai bíró: Megítélt követelés valorizálása. — Dr. Varannai István budapesti ügyvéd: Valorizáció a vasúti jogban. — Dr. Kende Ernő ügyvéd, tőzsdei jogügyi titkár: Jogirodalom. Magyar Géza Magyar Polgári Perjogának második kiadása. — Szemle.

Melléklet: Perjogi Döntvénytár. IX. k. 8. fv. — Büntetőjogi Döntvénytár. XVII. k. 8. és 9. iv.

Az ügyvédi rendtartás jubileuma.

A magyar ügyvédség megemlékezni készül arról, hogy az ügyvédi rendtartás 50 évvel ezelőtt törvénybe lett iktalva. Kétségtelenül jelentős esemény volt a szabad ügyvédség eszméjének megvalósítása és jogrendszerünkbe való beleillesztése. Mert ha addig voltak is ügyvédek, de nem volt ügyvédségünk. Ügyvédség, mely független minden hatalomtól és semmi másnak alárendelve nincs, mint saját erkölcsi felfogásának. Alárendelve azon imperativumnak, mely mivoltát alkotja. Szembeszállni az önkény minden megnyilatkozásával, utat törni a méltányosság, a humanizmus, a szabadság és a haladás törvényeinek. Érthető, hogy a magyar nemzet mikor érezte fokozódó erejének kibontakozását, sietett a jogállamnak ezen pillérjét kiépíteni. Ez a kor, mely végig szenvedte az elnyomottság minden szenvedéseit, képes volt megbecsülni a szabad szó és védelem értékét. Átéltte a politikai önkény sokszor bestiális kitöréseit, megfigyelte a politikai méreg pusztításait és felismerte, hogy ennek ellenében a szabad ügyvédségben rejlik az ellenmérgek egyik fenomenális megnyilvánulása. A politikai életben mindig két párt fog egymással küzdeni; az egyik, mely a tömegek elmaradottságában látja a biztos eszközt uralmának fenntartására és a másik, mely a kultúra és civilizáció terjesztésével véli elérhetni törekvéseit. A népek mindenkor műveltségi foka, gazdasági helyzete és erkölcsi státusa szab határt annak, hogy mennyire fajulhat el az egyik és mennyire tolhatja előre észszerűen a másik irány pozícióit. A szabad ügyvédség állásfoglalása ebben a küzdelemben nem lehet kétséges. Az az ügyvédség, mely képes volna a szabadság és az enélkül nem is képzelhető haladás követelményeivel szembe helyezkedni, saját existenciájára törne.

Történeti távlatból nézve a törvényhozás 50 évvel ezelőtt több lelkesedéssel, mint körültekintéssel hívta életbe a szabad ügyvédséget. Emlékeztet arra a generációra, mely a pesti lánchidat úgy építette, hogy mikor a túlsó partra ér, beleszalad egy hegytömegbe. Az ügyvédi rendtartás kiindulási pontja a legkifogástalanabb elvi alapon nyugodott. Az ügyvédség független lett a bíróságoktól. A kamarák oly autonómiával lettek felruházva, mely alkalmas volt a kar erkölcsi felfogásának határozott irányt szabni. Dacára annak, hogy végső fokban a Kúria ítélkezett a kar fegyelmét érintő ügyekben, nem a Kúria, hanem a kamarák szelleme érvényesült abban az erkölcsi kódexben, mely szokásjogilag ki-jegecesedett. Az ügyvédi minősítés elnyerésénél is elvesztették a kir. táblák egyeduralkodó és az ügyvédcenzor szava mindinkább súlyban gyarapodott. A kamarák mindig készek tagjaiknak tekintélyt kifelé is megvédeni, hosszú küzdelmek árán elérték, hogy az ügyvédség a bíróságokkal egyenlően fontos faktornak lett elismervé. Mindez azonban még sem hozhatta meg a teljes sikert, mert mint a láncid Budán a közsiklakba, úgy az ügyvédség is ott, ahol győztesen kibontakoznia kellett volna, bele ütközött az írásheliségbe. Keletkezett egy szabad, de néma ügyvédség. A jogait

kereső közönség mit sem tudott annak munkásságáról és küzdelméről. Látta a hatalmas periratokat és tájékozatlanul azok értéke felől súlyos teherként viselte a követelt díjazást. Így nyert tápot az ügyvédelles hangulat és áramlat, amelyet folyton fokozott a jogszabályok hiánya és káosza. Nem léteztek magánjogi törvények, a büntető eljárás az ominosus sárgakönyv körül vergődött és kódex nélkül a bírói bölcs belátás terjesztett ijesztő bizonytalanságot. A jogkeresés legnépszerűbb eszköze az információ volt, mely azután az ügyvédi funkciót harmadrangú szerepkörre degradálta. Az ügyvédségnek nem volt fóruma.

Ezt csak később foglalhatta el. 20—25 év után a magyar ügyvédség már fényes bizonyosságot szolgáltatott arról, hogy tehetség, képzettség és erkölcsi emelkedettség dolgában elérte a nyugati államok évszázados multa visszatekintő institúcióinak színvonalát. Különösen nagy érdemeket szerzett a jogirodalom megteremtése körül. Csak gondoljunk vissza arra, milyen szegénytelen kevesen voltak, akik 30—40 évvel ezelőtt képességüket és munkájukat a jog továbbképzésének szentelték, vagy akik a jogszolgáltatás tévedései iránt a hozzáértők figyelmét publicistikailag felhívták volna. Itt a küzdők sorában első helyen találjuk az ügyvédeket vagy az ügyvédek közül lett bírákat. Valóban a leltűnt félszázad ügyvédsége megérdemli, hogy kegyelettel meghajoljunk nemes törekvésének emléke előtt.

Ha a jövőt nézzük. De profundis! Hova vezethet ennek az ügyvédségnek útja? Az anyagi megsemmisülés réme és hivatásának teljes elzüllése fenyegeti. Ez a két veszély egymást táplálja, mert ha létszükségleteit nem bírja előteremteni, úgy nem is lesz képes a jogvédelem céljait szolgálni. Ma csak Budapesten 2948 ügyvéd akarna gyakorlatot folytatni. Hogyan lehetne a mai munkakör mellett ezt a létszámot csak némileg foglalkoztatni. Pedig ez a helyzet nemcsak az ügyvédségre, hanem az egyéb jogrendre is nagy veszélyt jelent. Mert az ügyvéd, ha lelkiismeretének kódexét csak némi elnézéssel kezeli, bizonyára nem kényyszerül éhenhalni.

És az igazságügyi kormányzat e miatt nem is panaszkodhatnék, mert három nagy bűnt követett el a testület ellen. Először tűrte, hogy elvegyék megtakarított fillérjeit és nyugodtan nézi még most is, mint fordítják azokat más vagyionoknak jogtalan gyarapítására. Azután passzív viselkedett, mikor az elrabolt országterületekről ideözönlött ügyvédség itt gyakorlatot folytattott, aminek eredménye most az, hogy sem a régi, sem az új megélni nem képesek. Végül pedig mintegy nyílt üldözésképpen rászabadította a karra a nyugdíjba ment bírákat és ezáltal a már eltemetve hitt információs rendszert a legsuggestivebb alakulatban felelevenítette. Milyen pervers helyzet az, ha teszem egy volt táblai elnök a felügyelete alá tartozott törvényszék előtt kedvező döntéseket igyekeznék elérni. Már Gneist a «Freie Advokatur» című munkájában (43. l.) a Pr. Gerichtszeitung következő kijelentését idézi: «Es hat nichts unschönes, wenn ein junger Mann nach überstandenem Trienum und sechsjährigem Refendariat sich um eine selbständige Stellung auf eigener Tätigkeit bewirbt. Unschröner ist es, wenn ein Prätor, der 10 Jahr oder darüber auf der sella aurulis sass, von dieser plötzliche herabsteigt und in Konkurrenz mit dem jüngsten Assessor sich um den ersten besten Fleischtopf bewirbt.»

Mindazonáltal az ügyvédi kar bajait enyhíteni lehetne. Csak két dolgot kellene belátni. Az egyik az, hogy az igazságszolgáltatás terén az ügymenet oly lassú, hogy egyéb gazdasági életünket

megakasztja. A másik az, hogy sok ügyvéd munka nélkül szükkölködik. Mi volna tehát természetesebb, hogy ennek a sok ezer embernek munkaképességét a majdnem mozdulatlan igazságszolgáltatás céljaira felhasználjuk? Legelőször is itt van a választott bírósági intézmény. Épen 30 éve most, hogy a lapok hasábjain először kifejtettem eszmémet, hogy minden ügyvédi kamara ugyanúgy, mint a tőzsde, ruháztassék fel törvényileg azzal a joggal, hogy mint állandó választott bíróság kiköthető legyen. Az egész bírói kar ellene fordult e gondolatnak, mintha forradalmat tanítana. De abban, hogy a jogkeresők mindinkább kénytelenek esetről-esetre választott bíróságokhoz folyamodni, melyekben többnyire bírák foglalnak helyet, a kritika nem talált kifogásolni valót. Mi állhatná továbbá útját annak, hogy a közjegyzői teendők legalább részben olyan ügyvédekre bízassanak, akik bizonyos számú éven át kifogástalanul működtek. Schiffer, volt németbirodalmi miniszter legutóbb (D. Juristenzeitung 1924 okt. szám) azt proponálta, hogy a fizetési meghagyások kibocsátása az ügyvédségnek engedessék át. Hasonló funkció lesz még több is, mely egyenesen a köz érdekében munkával láthatná el az ügyvédséget, ha — nem volna bürokrácia, mely még gondolkodni is fél.

Az ügyvédség sorsa úgy nálunk, mint mindenütt, teljesen belekapcsolódik az államok sorsába. Együtt fognak élni, vagy együtt fognak elpusztulni. Ha ez utóbbi bekövetkeznék, úgy nem mint sokan hiszik, a forradalmi eszmék fogják az összeomlást előidézni, hanem a bürokrácia, mely tenyészt a felforgatás bacillusát. A mai emberiséget az elavult állami gépezet nem láthatja el munkával, gazdasági javakkal és legkevésbé igazsággal és joggal. A jog és jogérzet folytonos hanyatlása erősen jelzi a mindent maga alá temető lavina közeledését. Tribonianus óta nem volt jogász, akinek szava az egész világhoz eljutott volna.

Dr. König Vilmos.

Megítélt követelés valorizálása.

A kir. Kúriának P. II. 775/1924. számú ítélete szerint az egy-szer már valorizáltan megítélt követelés további valorizálásának helye nincs, mert az ítélet jogerőre emelkedésével a kereseti igény tartalmi körét illetőleg is ítélt dologgá válik.

Valahogy nagyon göröngyös a valorizálás útja, a köztisztviselői fizetés kalváriáját járja. Hozzá még köztisztviselők nehezítik meg, bírói ügybuzgalmukban megfelejtkezve arról, mennyire töri meg sok bíró munkaerejét békebeli fizetésüknek gyarló valorizálása, 10—20 évi lelkiismeretes munkájuk eredményének eltűnése, mert hiszen javadalmazásuk ma nem több, mint 10—20 év előtt volt. Ugyanilyen munkakedvet csökkentőnek képezem el a hitelezőre nézve becsületes követelése elporladásának szemlélését, mert amihez valorizálás nélkül jut, az többé igényének nem tartalma, hanem csak kerete, tartalom nélkül. Azonban ez csak kezdetben volt így, míg a hitelezőknek életrevaló része észre nem tért és megkísérelte az áthárítás elméletének gyakorlati térre átvitelét, miután pedig bevált, minden valóságos és képzelt terhet kétszeresen áthárít. Indokolja azzal, hogy sohasem tudhatja, kintlevő követeléseinek hányadrészét kapja meg a valóságban, azt sem tudja, saját tartozásai végeredményben mennyi értéket emésztene fel, azért biztosítja magát, természetesen annak a terhére, aki többé tovább hárítani nem tud. Úgy vélem, a mostani valorizációs joggyakorlat igen drága a vevő közönségnek, amikor szigorúan ellenőrzött méltányos árszabályozás nálunk elérhetetlen.

A pénz értékcsökkenése a gazdasági életnek a háború folytán támadt betegsége. Kezdetben konzervatív hajlamunknál fogva — amelyet a felsőbb bíróságnak a jogbiztonság érdekében lehetőleg követnie kell — nem akartuk észrevenni, de egyre veszélyesebb alakban jelentkezvén, törődést igényelt. Nehéz a helyes megoldás. Véleményem szerint kiinduló pontul csak a valorizálás keresztülvitele szolgálhat, mivel a valorizálás, ha csak kártérítési igénnyel nem kapcsolatos, nem egyéb, mint az eredeti pénzürtéknek az időközbeni koronaértékváltozás fordított arányában helyesbített összeggel való újabb megjelölése. Az újabb összeg az eredeti összeggel teljesen egyenlő értéket képviselvén, az összeg helyesbítése keresetfelemelést nem képez.

Jól tudom, tapasztaltam, gyakorlatilag a teljes valorizálás általánosan keresztül nem vihető. Mérsékeljük is különféle címen, hol arra hivatkozva, hogy felperes keresetének beadásával

vagy valorizálási kérelmének előterjesztésével késett, hol az adós késedelmét jóhiszeműnek minősítve csak az első bírósági ítélet kihirdetésétől valorizálunk, esetleg a Pp. 271. §-ához folyamodunk. Ezek helyett talán leghelyesebben egyszerűen a méltányosság követelményével indokolhatnánk ott, ahol a valorizálás mérséklését helyénvalónak látjuk.

Az elsőfokú bíraskodás a valorizálástól tartózkodó joggyakorlat rosszhiszemű kihasználásának igen sok esetét tárja fel, amikor az adós, sok csúrés-csavarás után elmarasztalva, az idegen tőke időközben elért hasznának, esetleg csak egy részének átszolgáltatásával egyenlíti ki végül tartozását. Ily adósnak támogatása sem igazság, sem méltányosság követelménye nem lehet. Ha ránehezednék a teljes valorizálás, eltűnnék egy néhány azok közül, akik mások vagyonának kockáztatásával kísérik meg meggazdagodásukat, feléledhetne újból a kölcsönös bizalom, a kereskedő megérezné, hogy a gondosság, amelyet a valorizációs joggyakorlat oly szigorúan tart nyilván az ő terhére, vele szemben sem kevésbé kötelező, talán realisabb lehetne számítása és biztosabb talajon mérsékeltebb nyereségvágya.

Meddig terjedjen a valorizálás? A követelés kiegyenlítéséig úgy értékben, mint időtartamban. Régóta kísért, nem fog váratlanul senkit sem érni. Az adós felkészülhetett rá, ha elmulasztotta, nem indokolt a hitelező anyagi tönkretétele az ő fenntartása végett, ha pedig nem tehetette, méltányos elbírálás alá vonható.

A valorizációs joggyakorlat lassan épül ki, óvatosan halad. Sok kérelem előterjesztése vált szükségessé, míg egy meghallgatásra talált. Addig sok ügyvéd nem akarván magát részbeni pervesztésnek, felét a perköltségek kölcsönös megszüntetésének kitenni, valorizálást nem kért. A követelés tehát csak egyszeres összegben lett megítélve és most a P. II. 775/1924. számú ítéletnek megfelelő joggyakorlat védőköpenyege alól az adós kárörvendve hallgathatja a hitelezőnek sóhaját elvesztett becsületes szerzeménye után. Mert nem kétséges, hogy a hitelező mai 100,000 K-val a néhány év előtti 100,000 K-jából jóformán semmit sem kap vissza. Miért szükséges, hogy így legyen?

A Pp. 411. §-ának indokolása szerint az anyagi jogerő a határozat tartalmának irányadó voltát jelenti. A határozat tartalma az, hogy: alperes köteles felperesnek . . . K-t 15 nap alatt megfizetni. Ebből véleményem szerint többet kiolvasni nem lehet, mint amennyit tényleg mond, vagyis, hogy alperes 15 nap alatt a határozatban kitett összegnél sem többet, sem kevesebbet nem köteles, illetve nem jogosult fizetni. Ily értelemben készséggel elfogadom az anyagi jogerő hatását, vagyis azt, hogy a per alatt nem érvényesített valorizálási igény utólag és pedig, miután véleményem szerint az a felülvizsgálati eljárásban is előterjeszthető, az ítélet szerinti teljesítési határidő lejártáig terjedő időhatárban többé nem érvényesíthető. Viselje a hitelező mulasztásának következményeit, de ne tovább, mint amennyi határidőt az ítélet maga szab. Az ítélet nem alapulhat azon a feltevésen, hogy az adós úgy sem fogja respektálni és kényszervégrehajtásra szorul — mert ebben az esetben szükségtelen lenne a teljesítési határidő tűzése, kivétel kedvéért nem készülhet szabály — hanem rendelkezésének készséges teljesítésére számít és erre enged megfelelő időt a kötelezettnek. Azonban a határidőnek a követelés tartalmi körét megmerevítő előnye a határidőn túl kiterjesztőleg nem értelmezhető, mert az ítélet semmiképp sem juttathat több kedvezményt annak, aki rendelkezését nem teljesíti a végrehajtásának ellene szegül, amíg csak módjában áll, mint aki rendelkezésének készséggel engedelmeskedik. Már pedig, ha a már egyszer ítélettel megállapított követelés többé nem valorizálható, akkor az ítélet egyenesen védelméül szolgál az ellenszegülő adósnak és a nem teljesítés révén esetleges időközbeni koronaértékcsökkenésből elérhető anyagi haszon utáni vágy engedetlenségre csábíthat — valóságban csábít — olyanokat is, akik előbb a bírói rendelkezésnek megfeleltek. Mert hiszen a korona értékének javulásával nem kell még számolniok, romlásának hátrányos következményeitől megvédi őket a bírói gyakorlat, a végrehajtási költség meg nem oly lényeges, hogy az egyedül a hitelező vagyonára menő játékot végig ne játszhatnak. Bírói védelem a jogerős marasztalás dacára nem teljesítő adós részére, holott nem kevésbé késedelmes, mint aki szerződésbeli kötelezettségének nem tesz eleget és az sem lehet vitás, hogy vétkessége sem enyhébb. Nagyobbfokú vétkesség talán inkább szigorúbb elbírálást kellene, hogy vonjon maga után.

Hány ítéletben mondta már ki a bíróság, hogy az előbbi állapot csak az esetben áll helyre, ha alperes azt a pénzértéket (nem összeget) kapja vissza, amelyet felperesnek kifizetett. E mellett azonban a visszajáró pénzértéket határozott papirkorona összegben állapította meg és ha most felperes a teljesítési határidő alatt nem fizet, hanem végrehajtási eljárás lefolytatására szorítja alperest, miközben a korona értéke $\frac{1}{10}$ -ére zuhan (1919. évben), van-e joga alperesnek ahhoz a pénzértékhez, amelyet neki a bíróság visszatért, illetve érheti-e joghátrány azért, mert a bíróság a marasztalási összeget határozott korona összegben és nem árfolyamértékhez kötötten avagy aranykoronában kifejezve állapította meg? Ha a teljes értékhez joga van, az új perindítás megengedendő, mert a végrehajtási eljárás a határozott összegben megállapított követelésnél többet nem vehet figyelembe.

Az ítéletutáni valorizálás előli elzárkózás következményei olykor nagyon súlyosak. Egy háborúelőtti hozott ítélet az egyik peresfelet feljogosította, hogy 20,000 K lefizetésének — el nem fogadása esetén letétbehelyezésének — igazolása ellenében a... házra tulajdonjogának bekebelezését kérje. Határidőt a jogerős ítélet nem tűzött. A fél 1923. évben bírói letétbehelyezte a 20,000 K-t és kérte tulajdonjogának bekebelezését. Azt hiszem, itt a bírói segélynyújtás elől elzárkózni nem lehet. Segíteni kell az ilyen elmarasztalt félen nemcsak végrehajtás megszüntetési vagy felfüggesztési per útján, hanem az ellenérték újbóli szabályozását, esetleg az ítéletjoghatály megszűnésének kimondását célzó megállapítási kereset engedélyezésével is.

Ludvig Rezső.

Valorizáció a vasúti jogban.

Címünk — lucus a non lucendo. Mert azok a megoldások, amelyek a pénz értékcsökkenésének jogi hatását szabályozták és a valorizáció gondolatában jelentkező igazságok, amelyek sugalmas erejükkel végre a joggyakorlat irányát is kilendítették nyugalmi helyzetéből — nagyjában ismeretlenek a vasúti fuvarozási jog területén. Itt mintegy muzéális emlékeként elmúlt időknek ma is az a sivár gondolat végzi püsztitásait, amely a korona = korona elvének pathétikus védelmében jelentős tényezője volt gazdasági tönkremenetelünknek.

Ha új egyszakaszos törvény kimondaná — hivatkozással az állam pénzügyi helyzetére, a salus rei publicae — azt az elvet, hogy a vasút fuvarozási ügyleteiből eredő károkért kártérítéssel nem tartozik, tulajdonképpen nem tenne egyebet, mint kodifikálná a fennálló jogot. Mert, ha joggyakorlatunknak nem ez az eredmény volna gyakorlati célja, akkor érthetetlen, hogy a legkülönbözőbb, minden őszinteséget nélkülöző formula felhasználásával miért csökkenti a vasút terhére megítélt kártérítés összegét olyan minimumra, hogy tulajdonképpen a kártérítés jogi elvét helyezi hatályon kívül.

A valorizáció problémájával a vasúti jog területén különösen két esetben találkozunk. Amikor a vasút a szállított áru elveszte, vagy megsérülése következtében kártérítésre és mikor a tartozatlanul fizetett fuvardíjak visszatérítésére kötelez.

Amikor a vasút elveszett, vagy megsérült dologért köteles kártalanítani, joggyakorlatunk a kártérítés összegéül mindenkor a tényleges fizetés napját messze megelőző napon számított egyenértéket állapítja meg és ezt minden valorizáció nélkül fizeteti meg. Miután a gyakorlatban a felszámolási eljárás hónapokig tart el és az esetek túlnyomó részében a vasút csak az évekig elhúzódo jogerős ítélet után fizet, a kötelezettség magyar koronában leszögeezett értékének megállapítása napjától, annak teljesítéséig a fizetési eszköz értékének nagyrészt elvesztette: a károsult megnyeri a pert, de nem kap semmit. Praxisunkban mindennapos eset, hogy az elveszett waggon szénért megítélt kártérítés a fizetés napján egy mázsa szén megvételére sem elegendő.

Még feltűnőbb a valorizáció hiánya a nemzetközi szállításoknál előfordult károknál, ahol az elveszett, vagy megsérült áru értéke idegen valutában van megállapítva. Gyakorlatunk egyéb vidékein a tisztán magyar koronában való valorizáció is kezd szabály lenni, míg ezen a téren — amikor a legegyszerűbb volna az effektív külföldi valuta értéktartó jellegével operálni — szintén fenntartja valorizációellenes álláspontját. A külföldi valutát ugyanis egy a fizetést messze megelőző időpontban számítja át magyar koronára és az így magyar korona tartozássá novált kötelezettséggel szenvedtetni végig a magyar korona értékcsökkenésének viszontagságait.

Egészen kivételes esetekben, amikor a vasút szándékos eljárása vagy vétkes gondatlansága folytán keletkezett a kár — a Vüsz 95. §-a és a N. E. 41. §-a felhívásával — állapítja meg a bíróság, hogy a károsult követelheti a teljes kárt és ez esetben azt a különbözetet is, amely (az elveszett ingók beszerzési árának, a változatlan értékmérőül általánosan elfogadott zürichi árfolyam jegyzés alapul vétele mellett... (a feladás)... és a követelés kifizetése időpontjában leendő értéke között mutatkozik). (P. VII. 6761/1923., 5981/1923.) De még ez esetekben is elüti a károsultat követelésétől, ha a károsultnak «módjában állott az elveszett és meg nem került áru helyett ugyanilyen árut beszerezni». (P. IV. 4389/1923.) Ez a megszorítás azt jelenti, hogy a károsult, akivel szemben a joggyakorlat a mai viszonyok között teljesen indokolatlanul a «vagyonság véelmét» állítja fel, köteles a saját, relatív jó pénzén a kárt pótolni, fennmaradván a joga, hogy az erre kiadott pénzt visszaperelje — természetesen valorizálatlanul. Tehát kétszer károsodik: először az elveszés okozta kára folytán, másodszor mikor jogvesztés terhe mellett fedezni köteles és e fedezeti költségeinek újabb 90%-át veszti el.

Kivételesen valorizál a gyakorlat akkor is, mikor a vasút kizárólag mint magánjogi alany áll szemben a károsulttal — tehát nem a Vüsz alapján — (P. IV. 4898/1923). Viszont ezt a kategóriás megosztást is áttöri egyik újabb ítéletével (P. II. 612/1924.) ahol egy a létszámból jogellenesen törölt alkalmazott valorizáló követelését elutasította, annak ellenére, hogy a Máv. itt a hitelező illetményei szempontjából mint magánjogi alany jelentkezik és nem hivatkozhatik arra, hogy az általa okozott kárért a Vüsz alapján felel.

A tartozatlanul fizetett fuvardíjak visszafizetése terén is teljes mértékben érvényesül a gyakorlat valorizációellenes álláspontja. Bár ma már dogmává szilárdult szabály az, hogy ha az egyik fél jogalap nélkül gazdagodott, akkor mindazt amit kapott teljes értékében, a pénzt a korona időközi csökkenésének pótlásával tartozik visszaadni és bár nem lehet vitás az sem, hogy a tartozatlan fuvardíj, amelyet a vasút helyzeti privilégiumának minden kényszerítő erejével szedett be és amelyet gazdaságában hosszabb ideig forgatott és valorizált: fogalmi típusa a jogalap nélküli gazdagodás gyümölcse — még sem ismerik határozatot, amely a valorizációt e vonatkozásban elismerné. A külföldi valutában fizetett fuvardíjak tekintetében azonban felbukkant már néhány ítélet, amely az effektív fizetett fuvardíjnak ugyanazon valutában való visszafizetését állapítja meg. Az indoklás szerint «a kereseti követelés ezen része nem kártérítésként jár a felperesnek, hanem jogalap nélküli gazdagodás képezi a jogcímét, amiből viszont következik, hogy az alperes azt tartozik visszaadni, amit fuvardíj fejében beszedett, vagyis... a tényleg kifizetett összeg követelhető vissza ugyanazon pénznemben, amelyben a fizetés történt». (Budapesti törvényszék 14. P. 31,914/1923.)

A joggyakorlat valorizáció ellenes álláspontját két tételes intézkedésből deriválja.

A külföldi valutában kifejezett kárösszegeknél a N. E. 34. cikkére hivatkozik, amely szerint «az elveszett árunak azon kereskedelmi értéke térítendő meg, amellyel ugyanazon fajú és minőségű áru a feladás helyén bírt azon időben, midőn az áru fuvarozás végett átvétetett». Miután a vasút kártérítési kötelezettsége tekintetében a teljesítési hely — a gyakorlat egységes megállapítása szerint — e rendeltetési állomás révén Magyarország területén van, a Kt. 326. §-a értelmében idegen valutával fizetni nem köteles, hanem a fizetést az országos pénznemben kell teljesítenie és pedig a lejáratkori árfolyamon. A lejárat idejét illetően a vélelmények a legutóbbi napokig elágazóak, hol a feladás, hol a felszámolás napját tekint a Kúria lejárat időpontnak. A lejárat napján átszámított magyar koronát fizeteti meg aztán valorizálatlanul.

A joggyakorlat meggondolása ellenkezik a N. E. szövegével, intenciójával és szellemével is. Kétségtelen, hogy az egyezmény a feladási időpont fixrozásával nem egy átszámítási kulcsot, valorizációs cezurat óhajt konstituálni, annál kevésbé, mert keletkezési időpontjában ez a szempont teljesen figyelem kívül volt hagyható. A feladási időpont leszögezése csupán azért történt, hogy az áru árának ingadozásán sem a károsult, sem a kártérítésre kötelezett vasút ne nyerészkedhessenek. Az átszámítás nem is egyeztethető össze a N. E. avval a céljával, hogy a nemzetközi vasúti fuvarozás szempontjából egységes területet teremtsen és egyenlő elbánást

biztosít a nemzetközi vasúti fuvarozási szerződés alapján jogosult feleknek tekintet nélkül arra, hogy melyik államnak polgárai. Ezt az egyenlőséget biztosítja a N. E. 27. cikke, amely a felperesnek választási jogot és 47. cikk, amely a kártérítést nyújtó vasutaknak egymás ellen visszkéreseti jogot biztosít. Nyilvánvaló tehát, hogy az átszámítás, ha csak nem fizetés napjának árfolyama szerint történik, teljesen ellenkezik a nemzetközi vasúti jog alapelveivel, a legnagyobb mértékben csökkenti a romló valutájú állam vasútjának kártérítési terjedelmét és azt a fonák helyzetet teremti, hogy a kártérítés változik a szerint, hogy a hitelező melyik vasúttal szemben érvényesíti követelését. Pedig ha a tételes törvény intencióját vizsgáljuk és nem homályosítjuk el olyan glosszákkal, amelyek komolyságában a glosszátor sem hihet, akkor kiválglik, hogy nemcsak a helyes jog posztulátuma, de a *lex lata* alapján is az effektív valuta, vagy ami nagyjában egyre megy, a lejárat napján magyar koronára átszámított tartozás valorizációja a tételes szabály.

A gyakorlat sokszor hivatkozott másik tételes támasza hasonlóan kétes értékű. A magyar koronában kötelezett kár, devalorizált megítélésénél az 1923: XXXIX. tc.-re hivatkozik. A törvény, amely a fizetési késedelem következményeit állapítja meg, 8. §-ában a következőket mondja: «ez a törvény nem nyer alkalmazást a nemzetközi egyezményeken és a vasúti üzletszabályzaton alapuló pénztartozásokra, úgyszintén az államnak, törvényhatóságoknak stb. kölcsöntartozásaira, valamint oly pénztartozásaira sem, amelyek tekintetében a hitelezővel szemben nem kizárólag magánjogi alanyként jelentkeznek.»

Ebből a rendelkezésből a kir. Kúria (P. IV. 4389/1923., V. 7214/1923.) azt következteti, hogy a vasúti üzletszabályzathoz tartozó követelés valorizációja, ami az adósra nézve a hivatkozott törvényben körülírt kártérítésnél még súlyosabb terhet jelent, tehát még kevésbé foglalhat helyet.

Csak hogy ez a törvény, amelyre a Kúria mint a valorizációs jogalkalmazás anyagi forrására hivatkozik, kizárólag a hitelezőt a késedelmes teljesítés esetében a megillető kártérítésről rendelkezik és nem kíván irányítólag behatolni a valorizáció megítélésének problémájába. Amint a törvény címe és strukturája is mutatja, a benne foglalt rendelkezések a késedelem enyhébb vagy szigorúbb következményeit szabályozzák. De a valorizáció a jogélet fogalmainak osztályozásánál egészen más kategóriába tartozik. Amint lehet valorizációs posztulátum késedelem nélkül is, a gyakorlat terén az *in integrum restitutio*, vételárhátralék, vagyontársaság megosztás, örökségbe való betudás eseteiben, úgy vétkezés esetén nem szabály a valorizáció, inkább csak a felületes szemlélet, konstatálva azt, hogy a késedelmes, vétkezés adósra könnyebben szabadítja reá a bíróság a valorizáció következményeit, hiteti el, hogy az a vétkezés tényállásának konzekvenciája. A pénzromlás maga a valorizációs kötelmet keletkeztető tény: nem szubjektív vétkezés következménye, hanem attól teljesen függetlenül hat. A vétkezésnek is megvannak a maga sajátos hatásai: de ezeket a vele okozati kapcsolatban lévő károk viselésével kell összefűzni.

A vasút jogi helyzete, amint látjuk, nagyon hasonlít a középkori privilégiumokkal felruházott jogalanyok kedvezményezett helyzetéhez. A valorizáció, a tényleges kárt fedő kártérítés, a tartozatlan fizetés következményei mind csupán gyöngye *ius gentium*, amely elveszti hatóerejét a vasút külön jogrendszerében. A joggyakorlat egészséges fejlődése azonban a magánjog területén nem tűr el privilégiumokat. A lassan, de ellenállhatatlan erővel ható igazságérzet, hisszük, a valorizáció elvének triumfálásával a vasúti jog terén is helyre fogja állítani az *aequum et iustum* gondolatának uralmát.

Dr. Varannai István.

Jogirodalom.

Magyary Géza Magyar Polgári Perjogának második kiadása.*

Nézetem szerint a fél igazmondási kötelezettsége a perben szintén nem tartozik a megdönthetetlen igazságok közé. Ismétlések elkerülése végett ennél a pontnál utalok egy korábbi dolgozatomra és onnan csak a következőket idézem: «Az igazmondási képesség lélektani akadályai vannak útjában annak, hogy a

fél tudomáskijelentései alapján jussunk el az anyagi igazsághoz. Az igazmondási kötelezettség nem folyik perjogi elvekből sem, az legfeljebb erkölcsi normákból vezethető le, de ez is, mint Wach helyesen mondja, nehezen indokolható, mert valamint a büntető perben az igazmondás kötelezettsége a kényszerhez vezetett, a polgári perben szembekerül az etikai törvényekkel. Az igazmondási kötelezettség végeredményben utópia, melyet, megengedem, logikai törvények követelnek meg, de azt Magyary hipotézisként vitte bele a polgári perbe.»³ Ha tehát a bírót arra kötelezzük, hogy a fél «igazmondása» alapján következtessen vissza a multa, őt nem állítjuk hivatásához méltó, komoly feladatok elé.

Megállapítható tehát az, hogy a polgári per per abszolútum nem mult tények kiderítése, habár kétségtelen, hogy a perben mult tények kiderítéséről gyakran van szó, de ez nem kivétel nélküli.

A polgári per fogalmának meghatározásánál ezek szerint a hiba ott van, hogy Magyary az egyik szemlélési forma eredményét (mult tényeknek kiderítése folyamatát) belevitte az idegen síkon fekvő másik szemlélési forma eredményeként jelentkező meghatározásba, anélkül, hogy az előbbi eredménye ontológiai szempontból felhasználható, értékes lett volna. —

A polgári per fogalmának meghatározásánál Magyary a Plósz-féle állásponttal is foglalkozik. Érvei nem tűnnek mindenben meggyőzőknek. Azt a helyes Plósz-féle tételt, hogy *minden polgári perben egy magánjogi viszony, vagy magánjogosítvány elbírálásáról van szó*, nem rontja le a negatív megállapítási per esete, mert ebben nem tények megállapítását kéri a felperes, hanem annak a megállapítását, hogy a jog, vagy a jogviszony nem áll fenn. Magyarynak az az érve, hogy az ilyen perben csak bizonyos tényeket érvényesít a felperes, melyek azt a veszélyt rejtik magukban, hogy alperes azok alapján később, valamely valótlan igényt támaszthatna ellene, okkal-móddal minden más perre is alkalmazható, mert a teljesítési perben például alperesnek az az álláspontja, hogy a multban jogilag irreleváns tények történtek, melyek nem létesítenek magánjogi viszonyt, illetve nem adnak jogot a felperesnek; viszont a negatív megállapítási per alperesének az az álláspontja, hogy ő felperessel igenis magánjogi viszonyban áll, illetve vele szemben jogai vannak. Tehát mégis minden esetben egyaránt akörül folyik a vita, vajjon van-e magánjogi viszony, vagy magánjogosítvány. Hasonlóképpen az okirat valódiságának, vagy valótlanságának megállapítására a Pp. 130. §-a értelmében csak akkor kerülhet sor, ha a megállapítás felperes jogállapotának biztosítására alperessel szemben szükségesnek mutatkozik. A törvény szavaiból következik, hogy az okiratnak a felek közötti jogra vagy jogviszonyra kell vonatkoznia. (Ugyanígy Kovács Marcel is; de lényegileg nem folyik más magának Magyarynak tanaiból sem: 366. oldal, második bekezdés.) A mellékbeavatkozásra való hivatkozás szintén nem oldja meg a kérdést. Igaz ugyan az, hogy a mellékbeavatkozáshoz elégséges a jogi érdekelttség, de viszont igaz az is, hogy a mellékbeavatkozás nem létesít polgári pert (ez egyébként Magyary felfogása is: 179—180. oldal).

A Plósz-féle állásponttal szemben Magyary továbbá úgy véli, hogy a per lényegéhez nem tartozik az, hogy alperes vitasson. — A magyar polgári perrendtartás tudvalevőleg szorosan keresztülviszi a per két szakának elkülönítését. Litis contestatio előtt nincs per, addig csak kereset van. Csupán a Pp. 186. és 187. §-aira utalok, amelyek a megkülönböztetésnek egyik igen gyakorlati következményét vonják le. Perbebocsátkozás érdemleges ellenkérelem előterjesztésével történik. Ellenkérelem nélkül tehát nincs per. Az ellenkérelem összetűzése a kereseti kérelemmel pedig vitát jelent. Ezt az elvi álláspontot viszi keresztül a magyar Pp. az egész törvényen. Ezzel a nézettel szemben sok igazság rejlik a Magyary-féle álláspontban, melynek lényege az, hogy nem lehet per jellegét eltagadni annak a peres eljárásnak sem, amelyben a bíróság beismerés, illetve jogelismerés alapján hozza meg az ítéletét. Helytelennek tartom azonban Magyarynak azt az indokát (második kiadás 3.-ik oldal), hogy a vitatás után és a beismerés alapján hozott ítélet közötti megkülönböztetés fogalmilag szükségtelen, mert a beismerés — úgymond — ép olyan következte-

³ «Az igazmondási kötelezettség és az anyagi igazság kérdése a polgári perben.» Ügyvédek Lapja 1922 január 1. XXXIX. évfolyam 1. szám.

* Az előbbi közleményt l. a 22. számban.

tési alap a multa, mint vitatás esetében felvett más bizonyítások. A beismerés azonban nem lévén bizonyítás, ez a tétel, nézetem szerint nem áll meg.

Igen találó Magyary kiindulása, hogy a polgári per jogi természetének vizsgálatánál az állam bírói felségjogát kell alapul elfogadni (második kiadás 8-ik oldal.) Valóban a polgári igazságszolgáltatás olyannyira része a közjognak, hogy ez a közjogi viszony, mely a peres feleket akár együtt, akár külön-külön a bírósághoz, vagy helyesebben az államhoz köti, nem is a konkrét perben jön létre, hanem mint valamely helyzeti energia, az állam felségjogából folyóan az állam és polgárai között, állandóan megvan, megnyilatkozására azonban csak úgy kerül sor, a helyzeti energia csak akkor lesz mozgóvá, midőn az egyik vagy másik fél jogvédelemért fordul az államhoz. Ha ez a nyugvó jogviszony már a keresetindítás előtt az állam és a felek között, mint tényleg létező meg nem volna, a keresetindítás egyoldalú aktusával a perben létre sem jöhetne; de semmi esetre sem konstruálható meg a mulasztó alperessel szemben, kinek irányában pedig a perbeli közjogi viszonyból kifolyólag az ő cselekvése nélkül is a perjogi lekötöttség és egyéb következmények állanak be.

A téma további fejtegetésében azonban a levont konzekvenciák (második kiadás 9-ik oldal) már nem folynak oly következetességgel, mint aminő helyes volt a főtétel felállítása. Azt adja elő Magyary, hogy a felek az állam bírói felségjogából kifolyólag a perben a lényegre nézve nem lehetnek jogosultak, hanem csak lekötöttek, és mégis kénytelen elismerni, hogy a felek közjogi lekötöttségéből eredő köteleességszerű cselekményei mellett vannak megengedett cselekményeik, habár ezeket csak bizonyos tágabb értelemben lehet jogosítványoknak nevezni az állammal szemben. Eltekintve attól, hogy több helyen olvashatunk a felek részére meglévő valóságos jogosítványokról, a probléma megoldása alóli kitérés az, ha a fenti már is nem teljesen konzekvens állásponttal párhuzamosan Magyary a perben a bírakkal szemben valóságos közjogi jogosítványokat vesz fel a felek javára, amilyen volna például a fél igénye a bíróval szemben az idézés kibocsátására. Ez a megvont határvonal csak látszólagos. Egyébként Magyary szerint is a bírák csak az állam bírói felségjogát gyakorolják (második kiadás 77. oldal).

Határozatlan Magyary álláspontja abban a kérdésben is, hogy a polgári perben a felek között van-e közjogi viszony avagy sem. Elvi álláspontja az, hogy ilyen jogviszonyt a felek között a per nem létesít, a részletekben mégis kénytelen a Plósz-féle tanok irányában engedményeket tenni.

A polgári per jogi természetének problémájával és avval a kérdéssel kapcsolatban, hogy van-e általában és minő jogviszony a felek és az állam, illetve a felek között egy másik viszonylatról is meg kell emlékezni. Ez a viszonylat a perben szereplő személyek cselekvésére vonatkozik. Vitás lehet az, hogy a perben szereplő személyek közül kik (a peres felek, a bíróság, az állam) vannak-e egymással és minő jogviszonyban, — kétségtelen azonban, hogy úgy a bíróság, mint a felek, de a perben szereplő egyéb személyek is egymás irányában cselekvési viszonyban állanak. Ez a cselekvési viszony oksági és kondicionális. Az egyes cselekvések egymásnak okai és okozatai, valamint egyúttal kölcsönösen előfeltételei és következményei egymásnak. Ha ugyanis a peres cselekményeket szemügyre vesszük, első szempillantásra is azt látjuk, hogy a perben szereplő személyek cselekményeinek benső célja nem maga a cselekvés elvégzése, hanem az, hogy a cselekvéssel másik, a perben szereplő személy cselekvésére hatást gyakoroljanak. Érdekes, hogy ezek a cselekvések beilleszthetők egy bizonyos logikai következtetés sémájába. A peres cselekmények színjátéka logikai forma, amelyet a polgári per vezér szillogizmusának neveznek. A vezér szillogizmus egy egy tagja (premisszája) konklúziója más szillogizmusnak, úgy hogy az egész folyamat végeredményben egy egységbe olvad, amint a vezér szillogizmus (a bíróság cselekményének logikai sémája) magába szívja a perben szereplő többi személyek (felek, tanúk, szakértők stb.) cselekvéseinek eredményét. Nincs most hely itt arra, hogy ezt a kérdést behatóbban tárgyaljam, csak arra kívántam rámutatni, hogy a perben szereplő személyek jogi viszonyaita mellett fennáll ez a logikai alapon nyugvó cselekvési viszony is, amely világosan felismerhető fonalként végigvonul az egész peres eljárásban. Ez természetesen más keresztmetszete a pernek, mint az, amely jogi természetét mutatja és jogi fogalmait keresi ki. Amint

érintettem kétféle tudománytárgyról, kétféle módszerről, kétféle tudományról van szó.

Magyary a polgári perjogot szintén a fogalmak logikai összefüggése szerint dolgozza fel és abból indul ki az anyag beosztásánál, hogy minden polgári per a bíróságnak és a feleknek összeműködéséből áll (63—64. oldal). Ez a szempont azonban nála főképp a tárgyalási sorrend megállapításának alapja és noha ő is kifejezésre juttatja, hogy a perbeli cselekmények feltételes viszonyban állanak egymáshoz, azaz bizonyos cselekmények feltételei a későbbieknek (261. oldal), mégsem látjuk kidomborítva a polgári perben, mint cselekvési komplexumban bennrejlő egységes logikai gondolatot és nem találjuk annak rendszeres feltárását sem, hogy minő kölcsönös hatással van egymásra a polgári perben szereplő személyek cselekvése.

A bíróság és a felek, valamint a bizonyító eszközök (tanúk, szakértők) cselekvései egymásrahatásának, a cselekvési viszony alapjául fekvő logikai és lélektani szabályok jelentkezésének, egymásbakapcsolódásának programmszerű felderítése az egész peres eljárásról eddig ismeretlen feladat volt és nem róható fel hibául, ha az valamely perjogi tudományos munkában nem foglal helyet. Annál kevésbbé hiba, mert mint arra ismételtén utaltam, a peres eljárás, mint tisztán cselekvés, alapjában véve más tudomány tárgya, mint a dogmatikusan tárgyalt perjog. Magyary munkájában mégis nem egy olyan helyet találunk (például 36., 37., 218. oldalak), ahol a bíróság, a felek cselekményei egymásra való hatásukban is plasztikus képet mutatnak.

A klasszikus perjog tudománya a polgári peres eljárás épületét több principiumra helyezte. Ilyenek voltak a rendelkezési elv, a tárgyalási elv (szemben a nyomozás elvével), az eshetőség elve, az immutabilitási elv. Ezek autokrata uralkodók voltak, egymással szentszövetséget kötöttek és minden velük szembe helyezkedő megmozdulást csírájában elfolytottak. Ma a helyzet az, — hogy a hasonlatot folytassam, — hogy a szentszövetség tagjai alkotmányos államfőkké enyhültek és csak oly területen van korlátlan hatalmuk, ahol az mellőzhetetlenül szükséges, fennmaradásukat egyébként a célszerűség diktálja. Az eshetőség, az immutabilitási elvei (az utóbbiról már csak kevesen tudják, hogy mi is volt) végleg a lomtárba kerültek. A rendelkezési elv hatalma teljes, de a tárgyalási elv megnyírbált uralmát most már csak a célszerűség körvonalozza.

Ami az elvekből még megmaradt, azt így lehet összefoglalni:

A magánjogi igényből folyó perjogi igénynek — feltéve, hogy ahhoz jogvédelmi igény is járul — következménye az, hogy az állampolgárok a perben magánjogaik felett, korlátolva egyedül az ellenfél ellenérdekű jogai és az alkalmazásra kerülő anyagi jogszabály által, épúgy diszponáljanak, mint tehetnék azt peren kívül. Ha ezt a szabályt rendelkezési elvnek nevezzük, avval azt akarjuk kifejezésre hozni, hogy a felek akaraturalmát illetőleg nem lehet különbséget tenni magánjogi békés igényük és a magánjogok összeütközése esetén egymással harcbackeveredett perjogi igényük között. A fél rendelkezési joga gyakorlatilag egy negatívumban, az állam közömbösségében jut kifejezésre. Az állam közömbös aziránt, hogy a fél él-e és miként él bizonyos magánjogi igényével. Ahol azonban ez a desinteressement megszűnik, ott megszűnik a felek rendelkezési joga is és ennek helyébe az officialitás elve lép. Ez lényegében állami jogvédelmet jelent, azt, hogy esetleg az állam gondoskodik valamely közege által a per megindításáról, ha a fél azt elmulasztja és meggátolja azt is, hogy a perben a jogalany jogairól bizonyos korlátok között szabadon rendelkezék. A rendelkezési és officialitási elv végeredményben nem is perjogi elv, hanem magánjogi elveknek a perre átvett következménye. Ezzel szemben a tárgyalási és nyomozási elv tisztán perjogi fogalmak és arról szólnak, hogy célszerűségi okokból a felek, vagy a bíróság szolgáltatassa-e a perben azokat a tényeket (jogvédelmet megállapító, kifogás alapjául szolgáló tényeket, bizonyító tényeket, bizonyító eszközöket), amelyek a döntésnél figyelembe vehetők.

A magánjogi igények érvényesítésére és a perbeli adatszolgáltatásra vonatkozó akaraturalmon kívül van azonban a polgári perben a feleknek és a bíróságnak más akaraturalmi köre is, amelyekről most csak azt akarom elmondani, hogy azokat épen az jellemzi, hogy nem magánjogok feletti rendelkezést és nem adatszolgáltatást céloznak. Ide tartoznak a diszpozitív és kogens szabályok által rendezett perbeli cselekmények. Mellesleg jegyzem

meg, hogy Magyar munkájában a diszpozitív perjog témájának kifejtését mellőzi, pedig a kérdésnek ma már jelentékeny irodalma van és annak kellő megvilágítása a rendelkezési, officialitási, tárgyalási és nyomozási elvek nyomatékosabb kidomborítására és kellő elhatárolására igen alkalmas.⁴

Az éles konturok mellett, melyek szorgos megvonása a polgári per jellegzetes lényegét adja, nem tartom szerencsének azokat a fejtegetéseket, melyeket Magyar munkájának 60. §-ában olvashatunk «A rendelkezés, indítványozás, tárgyalás, hivatalból való eljárás (officialitás) és nyomozás elve. A perbeli köteleességek teljesítésének elve» cím alatt.

Zavart okozhat mindenekelőtt az a megállapítás, hogy a *törvény a rendelkezés elvét sajátképeni területén túl is alkalmazza*. A rendelkezés elve a magánjogi igénynek a perben való megjelenése.

Magyar sem mond egyebet («a fél az ő rendelkezéséből kifolyólag a magánjogi viszony felett, afőlött is rendelkezik, hogy kapjon-e, vagy ne kapjon jogvédelmet» 218. oldal). Azok a területek pedig, melyekre Magyar a rendelkezési elvet kiterjesztve látja, különösképen eljárási szabályok (például a fél a fellebbezési szóbeli tárgyalás helyett nyilvános előadást kíván; ez egyébként a diszpozitív perjogi szabálynak egy esete!), tehát egész más fogalmi körbe tartoznak, mint a magánjogok felett való rendelkezés; a teljesen idegen terrénra való átnyúlás tehát indokolatlan. Viszont valóságos rendelkezés az, ha a Pp. 390. §-a alapján a fél ítéletet kér, mert ilyenkor magánjoga felett diszponál. Végül a «szabálytalanságba való beleegyezés» szintén eljárási szabályra vonatkozó akaraturalmi megnyilatkozás, amely teljesen távol áll «a rendelkezési elv» sajátképeni területétől. A megkülönböztetés tehát nem logikus, de a felhozott példák nem is illeszkednek be a kategóriákba.

A *felek indítványozási jogát* Magyar a rendelkezésadta jogok mellé állítja, mondván, hogy a rendelkezés elve azt a kört, amelyben a felek akarata a perben érvényesül, egyedül nem tölti be. A fél teljes akaraturalmát kiegészíti a nem teljes akaraturalom. Ez a melléállítás ugyancsak zavart okozó, mert eltekintve attól, hogy a rendelkezési elv adta jog sem jelent teljes akaraturalmat (ezt már a felek ellenérdekű jogainak összeütközése és az afelett való bírói döntés is kizárja: az egyik fél nyilván pervesztes lesz), a rendelkezés magánjogok felett való diszponálást jelent, az indítványozás pedig az eljárás mikéntjére vonatkozik. Itt is az a hiba, hogy a főszempont, amely alá a két esetet szerzőnk sorakoztatja, nem terjed ki a két alesetre.

Éles megfigyelés eredménye, hogy a *tárgyalási elvet* Magyar két irányban látja jelentkezőnek: az egyik az, hogy a fél megjelöli a jogvédelmet megállapító tényeket, a másik az, hogy megjelöli a bizonyító eszközöket (még helyesebb volna: bizonyító tényeket). Magyar nézetével (ez egyébként a túlnyomó közkeletű felfogás) szemben itt arra kívánok azonban utalni, hogy a jogvédelmet megállapító tényeket, különösen a mi törvényünk szerint, bizonyos esetekben szintén a bíróság szolgáltatja, vagyis ilyenkor nincs szó a tárgyalási elv uralmáról. Például Pp. 5., 10., 50., 225. (kérdézési jog!), 226., 267. §§., sőt a törvény bizonyos értelmezése alapján, amire itt nincs hely kitérni, 288., 368., 340., 326. §§. is. Indokolatlannak találom azt a felfogást is, hogy a tárgyalási elv nem a fél akaraturalmát fejezi ki a perben. Magyar szerint ugyanis a fél legjobb tudomása szerint tartozik a bizonyítandó és bizonyító tényeket megjelölni, tehát nem tőle függ, hogy mit ad elő, mert őt az igazmondás kötelezi. Az akaraturalom azonban ott jelentkezik, hogy a tárgyalási elv kormányzata alatt álló perben a *fél által megjelölt tényeket a bíró döntés alapjául elfogadni tartozik vagy legalább is az a helyzet, hogy mérlegelni köteles, vajjon a fél által szolgáltatott lénybeli anyagot döntésében elfogadja-e?* (Teljes, korlátolt akaraturalom; lásd közelebbről a 4. számú jegyzetben érintett dolgozatomat), de a fiktív igazmondási kötelezettségnek idáig való kiterjesztése mindenestre túlzott dolog.

⁴ A határvonalakat, valamint a peres felek és a bíróság cselekményeinek érintkezését általában az akaraturalom fokozatainak szempontjából: «A felek és a bíróság akaraturalma a polgári peres eljárásban» című dolgozatomban igyekeztem kidomborítani (Jogtud. Közlöny 57. évfolyam, 1922. 2-ik szám). Az irodalomból különösen a diszpozitív perjog kérdésében hivatkozom Bülow, Wach, Schmidt, Hellwig, Vizi Ferenc munkáira.

Azt állítja Magyar, hogy az állam a rendelkezés és tárgyalás elvét a magánjogi érdekek perbeli védelménél *célszerűségi* okokból alkalmazza. Ehhez csak azt a megjegyzést fűzném, hogy a rendelkezés elve a magánjogi jogosítványok perbeli következménye lévén, itt a felek akaraturalma, ha célszerűségi okokból is, csupán oly fokozatokban érvényesül, amennyiben az állam közömbössége az egyesek magánjoga iránt anyagi jogi okokból általában jelentkezik.

A felek rendelkező tevékenységével szemben a *bíróság rendelkező tevékenységét* állítja oda Magyar és pedig két irányban, nevezetesen először a per menetét illetően, másodszor, mikor a bíróság határoz. A felek jogaira vonatkozó rendelkezési elvnek oly tág magyarázata mellett, mint azt Magyarynál találjuk, a bíróság rendelkező tevékenységének szembeállítását nem nélkülözi a következetességet. Ezzel a beállítással azonban a perjogi alapelvek elhomályosodnak.

A polgári per lényegét tevő és a magánjogi igények felett való diszponálást jelentő rendelkezési elvvel szemben nem az áll, amit Magyar a bíróság rendelkezésének tekint, hanem áll az az officialitás, midőn az államnak nem közömbös, hogy él-e és miképpen él magánjogával az egyén (például a státus-perekben). Ilyenkor az állam nem szükségképpen a bíróság által teszi meg a szükséges intézkedéseket, hanem esetleg más közege által, például az államügyész által. A per menetét illető bírói rendelkezés viszont a pervezetés, amellyel nem áll szemben a feleknek a rendelkezési elven nyugvó perbeli cselekménye, habár megengedem, a felek indítványozására ilyen értelmű bírói cselekmény a válasz.

(Bef. köv.)

Dr. Kende Ernő.

Szemle.

— **Toloncház-e a magyar állam?** Ha erre a kérdésre igennel felelnénk, a kir. ügyész joggal emelhetné ellenünk a nemzetgyalázás vádját. Ha azonban a kir. ítélőtábla megállapítja, hogy a toloncház kezelésére vonatkozó, állítólag valótlan, tényállítások az 1921: III. tc. 7. §-ába ütköző nemzetgyalázás vétségének tényálladékát valósítják meg, úgy csupán a törvényt magyarázza. Valótlanok vagy valók voltak-e a tényállítások, az e pillanatban közömbös, noha talán ahhoz is szó férhet, hogy a bíróság az adott esetben a toloncház tisztviselőinek vallomásával állapította meg a panaszolt visszaélések és szabálytalanságok valótlanosságát, de elutasította a toloncházban letartóztatottak kihallgatására irányuló indítványt, mert *ezek* vallomása nem lehet elfogulatlan. De tegyük fel egyelőre, hogy a tényállítások valótlanok. Feltehető-e azonban józan ésszel, hogy minden valótlan tényállítás, amely állami intézményre vonatkozik, a magyar állam vagy magyar nemzet megbecsülését csorbitja? Ily magyarázat szerint nemzetgyalázást követ el, aki az adóhivatalról azt állítja, hogy ott szabálytalanságok történtek vagy akár az is, aki azt meri mondani, hogy a Máv. vonatai késéssel futnak be, mert nyilván alkalmas az állam megbecsülésének csorbitására, ha az állam nem gondoskodik róla, hogy intézményei szabályosan működjenek. Ha e magyarázat megállana, akkor mi szükség van a becsület védelméről szóló törvénynek a hatósági intézményeket fokozottabb védelemben részesítő rendelkezéseire s elég közeli a gyanu, hogy a bíróság azért alkalmazza a rendtörvényt a becsületvédelmi törvény helyett, mert az utóbbinak 13. §-a jogot ad a vádlottnak a valódiság bizonyítására, míg a rendtörvény alapján a bíróság a vádlottat azzal üti el a bizonyítástól, hogy a valótlanosságot a vádnak kellene bizonyítania. Hozzáértők előtt nem kell igazolni, hogy az 1921: III. tc. kontáru szövegezett, jogpolitikai elgondolásában tökéletlen törvény, amelyet a nemzetgyűlés ellenforradalmi erős felindulásban alkotott s amelynek nincs mása a kultúr népek kodifikációjában. És így voltaképp csak hálások lehetünk a kir. táblának, ha ezzel az ítéletével is hozzájárult ahhoz, hogy a közvéleményben a törvény képzelenségét bizonyítsa.

— **Valorizáció.** 1. A Kúria felpereseknek tulajdonközösségben levő ingatlanok eladásának tűrésére indított keresetét elutasította, mivel «az ingatlanok értékesítése az alperesnek nyilvánvaló kárával járna, vagyis... nem kapná meg azt az összeget valorizált értékben, amelyet ő annak idején az ingatlanok vételárára fordított». (P. V. 1770/1924. — 1924 október 9.)

2. Ingatlanra vonatkozó tulajdonközösség megszüntetési keresetnek nem adatott hely, mert «... a tulajdonközösségnek megszüntetése alkalmatlan időben nem kérhető. Alkalmatlannak tekintti pedig a bírói gyakorlat az ingatlanokra vonatkozó tulajdonközösségnek bírói árverés útján való megszüntetésére a mai időt és különösen alkalmatlannak kell tekinteni ezt a jelen per tárgyául szolgáló nagyértékű budapesti ingatlanokra nézve. Való ugyan, hogy a magyar korona... a legutóbbi időkben állandóan mutatkozik, ennek ellenében azonban az is tény, hogy az ingatlanok forgalmi árának hullámlása nem szűnt meg... Áll ez különösen az itt szóban forgó fővárosi házakból álló ingatlanokra. A fővárosi házak tulajdona és birtoka ugyanis az érvényben lévő lakbérleti szabályok által még olyan korlátozások alatt áll ezidőszerint is, amely korlátozások miatt, bírói árverés esetén, az ingatlanok valódi értékét még nem lehet elérni, mert a dolog természetéből következik, hogy a tulajdonnal rendszerint velejáró birtokban és használatban törvényes korlátozások alatt álló ingatlanokért az elidegenítési forgalomban csekélyebb értéket lehet elérni, mint akkor, amikor az ingatlanok tulajdona már semmi korlátozás alatt nem áll». (P. V. 2328/1924. — 1924 okt. 23.)

3. Alperes felperesnek haszonbér fejében az 1921/22. gazdasági évre 1922 aug. 1-én azt az összeget volt köteles fizetni, amely ezen a napon 225 q elsőrendű búza értékének a szolnoki piaci ár szerint megfelelt. Alperes esedékességgel nem fizetett. A fellebbezési bíróság alperest annak a búzaértéknek a megfizetésére kötelezte, amely értéke a búzának a szolnoki piacon a *tényleges fizetés idején* lesz. A Kúria ezzel szemben a búza 1922 aug. 1-i árának megfizetésére kötelezte alperest, ezt az összeget azonban *valorizáltan* ítélte meg. A valorizálás indokai között felhossa azt is, hogy «alperesnek módjában állott a felperesnek ki nem fizetett haszonbéri összeget bér gazdaságában értékállóan befektetni s magát a késedelemről származható kár ellen biztosítani». (P. VI. 7088/1923. — 1924 október 9.)

4. Az ügylettől való érvényes elállás esetén az előre fizetett vételár a vevőnek valorizáltan fizetendő vissza. «Az alperesek által 1923 febr. 8-án történt bírói letétbehelyezés a fizetés hatályával bírónak nem tekinthető, mert az alperesek... nem azt az összeget helyezték bírói letétbe, amely megfelelne a 20,000 + 20,000 K tőkének, ezek... 5% kamatának és annak az érték-különbözetnek, amely a tőkeösszegeknek a felvételkor és 1923 febr. 8. napján való értéke között jelentkezett s amely összeg felvételét a felperes jogosan tagadhatta meg, mivel a hitelező részletfizetést elfogadni nem köteles». (P. V. 2198/1924. — 1924 október 1.)

5. Alperes haszonbérlet a haszonbérleti szerződésből folyó természetbeli szolgáltatásra irányuló kötelezettségüket szerződési jogukkal élve, évi 1000 K-val váltották meg. A Kúria alpereseket a természetbeli szolgáltatások és a megváltási ár között a szerződéskötéskor fennállott arány szerint az adott viszonyoknak megfelelő magasabb váltásösszeg fizetésére kötelezte. (P. VI. 7367/1923. — 1924 október 15.)

6. «... A korona érték hanyatlásából származó kár csakis a késedelem beálltával, vagyis a kereset beadása napjától számítva esik az alperesek terhére; arra való tekintettel, hogy az alperesek a felperesek túlzott követelésével szemben nem alaptalanul védekeztek, a magyar kir. Kúria az alperesek terhére az érték hanyatlásból származott kárnak csak 50%-át számította». (P. VI. 212/1924. — 1924 október 23.)

7. «... A kir. Kúria a pénz értékének időközi leromlása folytán előállott kárt a peres felek között megosztandónak találta, mert a felpereseknek módjukban állott kereseti követelésüket már a hagyaték állagának megállapítása iránt folyamatba tett perben érvényesíteni s minthogy ezt elmulasztották, részben maguk is okot szolgáltatottak arra, hogy az alperesnél maradt pénz értéke időközben csökkent, és mert ekként a kár keletkezésénél a felperesek is közre hatottak: a felmerült kárt a másik féllel megosztva viselni kötelesek». (P. V. 2175/1924. — 1924 október 17.)

8. A 86. számú T. Ü. H. «a tárgyi felelősségen alapuló kártérítés összegének első ízben való megállapításánál nem tekinthető irányadónak abban a vonatkozásban, hogy a fizetési késedelem következtében a pénz romlása miatt előállott kár figyelembe vehető-e vagy nem... Jogsabály az, hogy a károsító fél vétkes fizetési késedelmére esetén a károsult jogosan igényelheti a pénz értékének időközi romlásából előállott kára megtérítését is, mert enélkül nem érné el a szenvedett vagyoni hátrány kiegyenlítését, amihez való joga a kártétel napján kétségtelenül létrejött... Alperes (*Máv.*) vétkes késedelmét a m. kir. Kúria megállapítandónak találta, mert a kárszámlát... idejében megkapta, a felszámított kárösszeget azonban nem fizette ki, bár... felperes túlkövetelést nem támasztott, viszont a per során alperes a kereset elutasítását kérte, majd a kártétel idején fennállott értékhez viszonyítottan is aránylag csekély összeget ismert el és még az elsőbíróság ítélete ellen is, amelynek marasztalása nem ment túl a kártétel idején való értékhátarán, fellebbezéssel élt, úgy, hogy alperes perbeli magatartásával is vétkes késedelmet tanúsított». (P. VI. 7380/1923. — 1924 október 16.)

9. Felperesek (építészek) pályanyertes terveik alapján a megbízást 1913-ban nyerték, megváltoztatott újabb terveiket is már 1914-ben elkészítették, a pert azonban csak 1918-ban indították meg s így a per késedelmes megindításával részben maguk is okozták, hogy a per befejezése már a nagyobb mérvű pénzromlás és értéktolódás idejére tolodott ki. Nem tekinthető vétkesen késedelmesnek az alperes, mivel a követelés vitás összege szakértők véleményén alapuló bírói megállapítástól függött s az elsőbírói ítéletben megnyugodván, a marasztalási összeget a másodbírói ítélet meghozatala előtt kifizette. Mindezek alapján a Kúria felperesek valorizálás iránti kérelmét elutasította. (P. II. 6032/1923. — 1924 szeptember 11.)

10. Alperes a felperesnek — szolgálati szerződésből eredő — követelését, amint annak mennyisége a bíróság által megállapítást nyert, megfizette; az pedig, hogy a Kúria korábbi határozatában kimondotta, hogy «felperest a felmondási időre járó járandóságok abban az értékben illetik meg, amellyel azok a felmondás idején bírtak; ennek olyan érteleme, hogy felperes járandóságait valorizálva követelheti, vagyis hogy alperes e szolgáltatásoknak azt az értékét tartozik megfizetni, amelyet azok a teljesítés idején képviseltek, — nem tulajdonítható». Mindezeknél fogva a Kúria felperest valorizálási kérelmével elutasította. (P. II. 7195/1923. — 1924 október 7.)

— **A részvénytársaságok ügyvitelére** cím alatt vaskos kötet jelent meg a Takarékpénztárak és Bankok Egyesületének kiadásában dr. Halász Ferenc, a «Hermes» Magyar Általános Váltóüzlet r. t. h. igazgatójának és dr. Vári Rezső budapesti ügyvédnek szerkesztése mellett. A munka kiadásának célja, mint az előszóból kitűnik, az volt, hogy a gazdasági életünk e fontos tényezőire vonatkozó egész joganyag összegyűjtessék és mint azok ügyvitelének gyakorlati segédeszköze, megkönnyítse az eligazodást abban a szövevényes komplexumban, amelyet ma a részvénytársaságokra vonatkozó jogviszonyok képeznek. E kettős célból kifolyólag arra a nehéz feladatra vállalkoztak a szerkesztőbizottság tagjai, hogy az elméleti ismereteket a gyakorlati használhatóság szempontjának szemszögéből nézve adják az érdeklődő közönség elé. A munka első részében Biber Dezső kir. törvényszéki tanácselnök, a budapesti cégbíróság érdemes tagja, a budapesti törvényszék és tábla legújabb gyakorlata alapján ismerteti a részvénytársaságok cégjogára vonatkozó tudnivalókat. Kereskedelmi törvényünk hiányossága, melyet e téren a részvénytársasági formának akkor még gazdasági fejletlensége menthetővé tesz, úgyszólván kizárólag a bírói gyakorlatra utal, amely szokásjogi hatalommal fejlesztette ki a törvényes szabályozást nélkülöző cégjogi elveket. A cégbíróság ily módon magasfokú, szinte törvényhozói hatáskört kapott kezébe s bizonyára jogos érdeklődést fognak kelteni Biber fejtegetései a cégszöveg helyes megválasztásáról, a bejegyzés kellékeiről — hol, mint ismeretes, a legcsekélyebb formahiba, vagy mulasztás a bejegyzés megtagadását vonhatja maga után — de a bejegyzés utáni teendőkről, mint a rendes évi közgyűlés, igazgatóság, vagy felügyelőbizottság körüli határozatok és cselekményekről is. Külön fejezet foglalkozik az alaptőkeemelés kérdéseivel.

Jó szolgálatokat fog tenni az érdekelteknek az iparügyi rész, Kovács Endre és dr. Szekeres Róbert székesfővárosi fogalmazók munkája is, melyben első alapos és amellett tömör ismertetését találjuk az új ipartörvény által teremtett jogállapotnak, természetesen csak a részvénytársaságok iparüzése szempontjából (képesítéshez, engedélyhez kötött, szabad iparok, cégtábla, végeladás, stb.). Úttörő a magyar szakirodalomban dr. Katona Lajos, a Pénzügyi Központ igazgatójának a részvénytársasági könyvelés és ellenőrzésről írott jeles dolgozata. Noha a könyvelés alapelemeit

is ismerteti, céljával nem azt tekinti, hogy az olvasóból könyvelőt neveljen; a főszólt a mérleg ellenőrzésére helyezi és érzésben újat produkál, megtanítván arra a sajnos nem a kellő gondossággal kezelt feladatra, hogy az, aki a részvénytársaság mérlegét kezébe veszi, hogy lesz képes annak valóságos értékét megállapítani? Ma, a fiktív papirkorona mérlegek korszakában ez a munka nem könnyű s a Pénzügyi Központ revíziós osztályának vezetője abba bevezetni különösen hivatott. Jogászaink könyvviteli ismereteinek kiegészítésére ez a rész, melyet az aranymérleg kellő bírálata fejez be s mely a szakember fölényes biztonságát egyesíti az egyszerű tiszta stílussal, igen alkalmasnak fog bizonyulni. A pénzügyi jogot *dr. Halász Ferenc*, a munka szerkesztőjének és *dr. Koós István* pénzügyi tanácsosnak dolgozatai képviselik. Halász — e kérdések egyik alapos ismerője — az adóügyek címe alatt foglalta össze — már az új aranykoronarendelethez való tekintettel — a társulati adó, társulati adópótlék és az alkalmazottak általános kereseti adójára vonatkozó jogszabályokat és az adóügyek belső adminisztrációjával kapcsolatos tudnivalókat (adóvallomások, bejelentések, hogyan kell az adót befizetni, adókievési eljárás, stb.). Koósnak a részvénytársaságok által lerovandó illetékekről írott dolgozata maga egész tanulmány, amely tételes részében oly hiányos illetéktörvényünknek határozott nyeresége. A szerző, aki a díj- és illetéktörvény hivatalt szakelődője, nagy elméleti felkészültséggel foglalkozik különösen a részvénykibocsátási illetékekkel és fejtegetései előreláthatólag sok vitára fognak alkalmat szolgáltatni, de sok új szempont érvényesül munkájának többi fejezeteiben is (osztalékok, váltók, csekkek, könyvek, illeték, illeték-egyenérték, illetékesség stb.).

Befejező részül *dr. Nászay Károly* kir. táblabíró ismerteti az alkalmazottak jogviszonyai terén kialakult bírói gyakorlatot. Ez is oly terület, hol a munkaügyi bíráskodás tölti ki a törvényes szabályozásban mutatkozó hézagot. A kiváló szerző nehéz feladatát hosszú gyakorlata bizonyára lényegesen megkönnyítette, így sikerült az új törvény előkészítésének küszöbén sok érdekes adalékkal szolgálnia. Felfogása különösen az elbocsátás, felmondás s az ezidőre járó járandóságok vitás kérdéseiben egyéni és sok jogász érdeklődését tanuskodik. A munka 100,000 K árban kapható a Tébe kiadóvállalata (V., Dorottya-u. 9.) vagy bármely könyvkereskedés útján.

Ügyvédjelöltek Országos Szövetsége. Az ügyvédi kamara illetékes tényezőivel történt megbeszélés alapján ezúton is felkéri az ügyvédjelöltet kereső ügyvéd urakat, hogy állásközvetítés iránti kívánságaikat juttassák el az Ügyvédjelöltek Országos Szövetségebe (V., Szemere-u. 10.), a Szövetség vezetősége gondoskodni kíván arról, hogy az ügyvédjelölti kar megfelelően elhelyezkedhessék. A Szövetség az állásközvetítést teljesen díjtalanul végzi.

Teljes gyakorlattal bíró most vizsgázott ügyvéd, irodavezetést vállalta, társulna avagy közjegyzőhöz menne. Ajánlatokat «Irodavezető» jelígre a kiadóhivatal továbbít. 17647

Elméletileg képzett, gyakorlattal bíró ügyvédjelöltet keresek azonnali belépésre. Fizetés teljes természetbeni ellátás és megegyezésszerűtlen készpénz. Dr. Szabó Sándor ügyvéd, Nyírbátor. 17648

Megszállott területen működő nagy banknak és egyéb vállalatoknak agilis ügyésze (keresztény, szerzett vagyona cca három milliárd korona értékű) a fővárosban vagy jobb vidéki helyen megfelelő elhelyezkedést keres. Jobb ügyvédi irodát is átvenne vagy ilyenhez társulna. Ajánlatokat «Megszállott» jelígre a kiadóhivatal továbbít. 16715

IV., Váci-u. 36.

Telefon:

József 146-52.

Ideal

Írógép
Klotild-palota

AKTATÁSKÁT

rendelésre a legolcsóbban készíft

WEIL EMIL

bördízműárúk gyára

Budapest, IV., Cukor-u. 5

Hirdetések felvételnek

a kiadóhivatalban

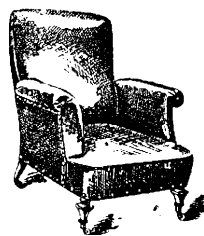
Budapest, IV., Egyetem-u. 4.

Főszerkesztő:
Dr. Dárday Sándor.

Felelős szerkesztő: **Dr. Vámbéry Rusztem. I.**, Bérc-u. 9. (Tel. József 108-69.)

Lapkiadó-tulajdonos: **Franklin-Társulat IV., Egyetem-u. 4.**

Franklin-Társulat nyomdája: Géczy Kálmán.



BŐRBÚTOROK

irodai székek, ebédlőszékek

KENDI ANTAL bőrbútoriparos

IV., Semmelweis-utca 7. Telefon 15-58.

Javítások és alakítások

17037

Természettani és természetrajzi műszerek

Vetítő-készülékek

Térképek és falitáblák

Vegytani laboratóriumi műszerek és eszközök

Rajzminták, falitáblakörzők és vonalzők

Fizikai és kémiai experimentáló szekrények az ifjúság számára

Mérnöki műszerek

Rajzeszközök és logarírók

Mikroskópok és tudományos műszerek

legutányosabban kaphatók

CALDERONI

Mű- és Tanszervállalat Részvénytársaságnál

Budapest, IV., Váci-utca 50.

Árajánlattal készséggel szolgálunk

Most jelent meg!
Évek óta nem volt kapható!

DÁRDAY SÁNDOR

IGAZSÁGÜGYI TÖRVÉNYTÁR

Két kötetben * új kiadása * Kötve és füzve

Az I. kötet (424 kéthasábos oldal)
tartalma:

Perjog.

Telekkönyvi-,

Lakásügyi-,

Nemzetközi jogsegély.

A II. kötet (434 kéthasábos oldal)
tartalma:

Hiteljog.

Kereskedelmi-,

Iparügyi-,

Tőzsdei joganyag.

A most megjelent nyolcadik kiadás,

az új «Dárday»

megvalósította azt a nehéz feladatot, hogy teljes képét adja annak a nagy anyagtömegnek, mely a törvényekből, rendeletekből és a bíróságok joggyakorlatából kifejeződve, az új törvények és rendeletek tömkelegében

ma az élő jogot alkotja.

Minden jogásznak, bírónak, ügyvédnek, közigazgatási tisztviselőnek, pénzügyi intézetnek, ipari és kereskedelmi vállalatnak nélkülözhetetlen!

Bolti ára: kötve 294,000 korona, füzve 252,000 korona.

Kapható minden könyvkereskedésben

és kedvező részletfizetési feltételek mellett

KELEMEN D. ÉS TÁRSA cégnél

Budapest, IV., Egyetem-utca 4.

Főmunkatárs:

Dr. Teller Miksa V., Szalay-u. 3. (Tel. 3-95.)

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: L, Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden hó 1-én és 15-én
Előfizetési ára Döntvénytárral együtt
negyedévre 30,000 korona

Egyes szám ára 6000 korona

TARTALOM. Az ügyvédség eszménye. — Dr. Szladits Károly egyetemi tanár: Az elmebeteg cselekvőképessége. — Dr. Gallia Béla kir. kúriai bír. Adalékok a valorizációs gyakorlathoz. — Dr. Lengyel Aurél ny. miniszteri tanácsos: A Bv. a gyakorlatban. — Dr. Schwicker Richard kir. törvényszéki tanácselnök: Néhány aktuális kérdés a munkaügyi bíráskodás terén. — I. Dr. Pap József, a budapesti ügyvédi kamara elnöke. II. Dr. Baracs Marcel, a budapesti ügyvédi kamara másodelnöke: Az ügyvédi kamarák ötvenéves jubileuma. — Dr. Kende Ernő ügyvéd, tőzsdei jogügyi titkár: Jogirodalom. Magyar Gézsa Magyar Polgári Perjogának második kiadása. — Szemle.

Melléklet: Magánjogi Döntvénytár. XVII. k. 10. iv. — Hiteljogi Döntvénytár XVII. k. 9. és 10. iv. — Közigazgatási és Pénzügyügyi Döntvénytár. XVI. k. 4. iv.

Az ügyvédség eszménye.

Benvenuto Cellini az aranyművességről szóló értekezésében elméletileg is megmagyarázta, miként lehet arany vagy ezüst alapon a foglalatalt eltüntetni a drágakövek apró hasadásait és homályos foltjait. Kristálytiszt, hibátlan alakú drágakövek művészi értékét azonban nehéz a kerettel emelni. Ezért súlyos feladat elé állított Pollák Illés a jog cinquecento-beli esztétikusa, midőn bevezető foglalatot kell írunk a ragyogó szavakban csillogó gondolat-brilliánshoz, amellyel a magyar ügyvédség emlékünnepe a fehér asztal hallgatóságát megajándékozta.

Pollák Illés beszéde záróköve volt annak a talapzatnak, amelyre az ünnepi szónoklatok az ügyvédség jubileumát emelték. Zárókö, amelyben a gondolatoknak összecsendülő gótikája művészetté finomul. Anélkül, hogy felesleges kommentárral akarnók gondolatainak áttetsző fényét elhomályosítani, meg kell állapítanunk, hogy Pollák Illés ismét egyszer tanúságot tett az igaz és szép örök harmóniájáról, a jogban kifejezett etikának és a forma művészetében kifejezett esztétikának megbonthatatlan egységéről. Az Erősek és Gyengék, a Művészi Alkotás Törvénye szerzőjének egész életmunkája ennek az egységnek az igazságát szolgálta és csupán ennek az igazságnak alkalmazása volt, ha az ügyvédség igazát is az esztétika tisztult magaslatain mutatta be nekünk, akik az élet poros országútját taposva küzdünk a sejtve óhajtott eszményért.

Ius est ars boni et aequi. Mikor az ügyvéd művészetét gyakorolja, emelkedjék fel arra a magaslatra, amelyen a filozófia tisztult légkörében elmosódik az etika és esztétika határvonala. Legyünk művészek, hogy igazságosak lehessünk: ezt tanítja Pollák Illés szavával, életével és egyéniségével. Benne a fehér asztalnál is a Fehér kő álmai elevenednek meg, mint ahogy a gondolat szépségének és igazságának Mesterei mindenkor és mindenhol a művészet papjai maradnak. Tu es sacerdos in aeternum — mondhatjuk Pollák Illésnek, s köszönjük neki a szavakat, amelyek hivatásunkat az ő vágyainak tükrében eszménnyé magasztosítják. És imígyen szóla hozzánk:

... Mint mikor a nagyszülők aranylakodalmát ünneplik s egybegyűlnek a gyermekek, az unokák, a dédunokák és szóba kerülnek az elmúlt idők nagyságai, érdemei s — ambíciói. És előkerülnek a család klénodiumai s mutogatják s magyarázzák a fiataloknak: emítt egy érdekes briliáns gyűrű, mit érdemeiért kapott valamelyik ős, amott egy görbe kard, mit csatába ragadt ki egy a családból valami ellenséges vitéz kezéből, ilt a családi ezüst, amott gyöngyök... majd mutat a nagyapa egy

régi lámpát, mely csodát tart: meg kell dörzsölni és fény özönlik széjjel a teremben... és a fiatalok lelkiekben felülvélve hallgatják és úgy érzik, hogy az ilyen ünnepi alkalmak, mint tisztító tűz hatnak rájuk és mint éltető folyamat járnak át lelküket. Ezen a mi aranylakodalmunkon is összesereglettünk, hogy újra meglássuk karunk klénodiumait. És épülünk rajtuk és érezzük a mi családunk hagyományainak lüktető továbbáramlását lelkeinkben és látjuk a hivatásunk csodalámpáját, Aladdin lámpáját, mely ha jogsérelem izgalomba hozza, elkezd égni és világosságot terjeszt maga körül.

Egy nagy jelentőségét az ügyvédség működésének azonban még eddig nem méltattuk eléggé. Azt, hogy a jogot és vele a jogrendet ő tette népszerűvé a közvéleményben, ő hozta közelebb az államhoz a tömeget és a tömeghez az állam megértését. Mert a nép addig az államból csak az adóvégrehajtott látta kézzelfoghatóan és a sarki rendőrt. Amabban az ellenséges államot tudta, a rendőrből viszont a jó hatalmat. A rendőr ma is a legplasztikusabb kifejezője az államnak. Mikor fölteszi sisakját, ennek a csúcsából a miniszterelnöktől kezdve le az állam összes bajnokaig minden ami erő és hatalom és rend mint villámhárító és villámot szóró akarat kiütkezik. A modern állam ismeretében a sarki rendőr mint szemléltető plasztikum nagy kultúrtényező. De csak mint a szervezett rendnek, nem mint a jogrendnek a képviselője. Ezt az igazságszolgáltatás adja. Igen, de a Justitia mindig valami idegen istenséggént hatott a lelkekre, mint valami misztérium, mely elvont zárkózottságában kiismerhetetlen mechanizmussal működött, melytől az emberek fáztak és rettegtek. Féltek a kardtól, mellyel ábrázolják, mert ez ahova vágott, ott csontig sebzett és féltek a mérlegtől, mert ezt a boltostól ismerték. Aztán úgy látták, hogy az emberek nem a főkapun mentek be Justitia templomába, hanem hátsó ajtókat rejtekeik. A most lezajlott ötven esztendőben, a liberális korszak új perrendje révén most egyszeriben csodás dolgok következtek. Meglátták az ügyvédséget a fórumon, mint a sarki rendőrnek egy poláris intézményét, az ügyvédet, aki az egyént megvédi, miként amaz a társadalmat, az ügyvédet, aki küzd, verekszik, kardoskodik, érvel, szónokol és lángol ő érette, ő miatt, az ő igazáért. Megtudták, hogy a jog nagyban különbözik az egyén igazságaitól s hogy az nem valami misztikum, hanem eredmény, melyet művészet, tudással és ésszel ki lehet csiszolni. Látták, hogy az igazság templomába a főkapun és emelt fővel is be lehet jutni és ezeknek a csudáknak láttán lassan felmelegedett az értelmük, közelebb férközött lelkükhöz a jogrend megkedvelése és a rettegeből megértés és megszeretés lett. Az ügyvédségnek ezt az érdemét, jogi kultúránk és a mi civilizációnk felépítése körül nem szabad fel nem ismerni...

Miközben azonban a családi klénodiumok kitarattak, észre kellett venni, hogy egyesek elfakultak, másokon csorba esett, némelyek el is tűntek, meghamisítottak. A magyar ügyvédség palotájáról kezdenek a törmelékek hullani; egyes etikai klénodiumainkat kikezdte az idő és én aki egykor ezeknek a klénodiumainknak egyik öre voltam, mélységes szomorúsággal látom a pusztításokat. És mert látom, szóvá kell tennem éppen ezen az ünnepi napon, nehogy azt higgyék azok, akiket illet, hogy nem figyelünk és teljes értékűnek valljuk, ami nem az. Mert bizony néhány év óta a magyar ügyvédség nem az többé ami volt. Beözönlések idegen hivatásokból, melyek idegen isteneket vallanak, politikai és társadalmi elvadulások, melyek rosszindulatú képle-

teket okoznak. Egyesek elfelejtik, ha ugyan valaha is tudták, hogy a mi hivatásunknak speciális szépségei vannak, melyek nélkül durvasággá fajul és hogy ez a hivatás jóval közelebb áll a művészethez, mint bármely más. Vannak, akik a vállalt ügyben nem respektálják a distancia páthosát és annyira azonosítják magukat az ügyféllel, hogy gyűlölködésüket is vállalják és ökölharcra teszik, amit finom acélpengékkel kell megvívni. Az ügyvéd ne szálljon le az ügyfél porondjára, ne azonosítsa magát vele, ahogyan ezt egy hamis jelszó hirdeti, hanem tegye magáévá, nem is az ügyet, hanem ennek csak a jogi konstrukcióját, ennek is csak hogy úgy mondjam, az astraltestét és gesztionát végezzük úgy, miként a nyugati államok tisztjei a harcban: fehér keztyűben, hogy az ügy mocsokja hozzánk föl ne érjen. Az igazság dómjába pedig csak a főkapu vezet, ezt értsék meg azok is, akiket illet; sem a börtönök sem a rendőrség folyosói nem méltó tartózkodási helyei az ügyvédségnek. Mert kell, hogy a világ lássa, hogy valami, van, amihez a kor piszkos hullámai föl nem csaphatnak, valami ami messze világító toronyként áll a sziklán és vezeti a tévelygőket. Mert a világ gyorsan megtanulja, hogy nem kell épen az igazságnak uralkodnia, sőt némi összefogódzkodással teheti ezt a hazugság is. Ne adjuk mi magunkat erre eszközül! Mert ez volna a pusztulás és a civilizáció összeomlása. Az ügyvédség csak a legmagasabb etikai alapon állhat meg. Ha ezt elhagyjuk, mi leszünk az elsők, kiket a romok el fognak temetni.

Az elmebeteg cselekvőképessége.

Mai jogunk az elmebeteg cselekvőképételennek tekinti. Ennek következtében ügyletei semmiek: nullius momenti. Vagyis: utólagos megerősítéssel sem tarthatók fenn és a semmisségre a másik fél, az elmebeteg törvényes képviselőjének akarata ellenére is hivatkozhatik. Következésképpen végiggondolva, ez alig igazolható eredményekre vezet. Pl. az elmebeteg nagyon előnyösen vásárolt és gondnoka fenn akarná tartani az ügyletet: nem teheti, mert az eladó nincs kötve az alkuhoz.

Az elmebeteg ügyleteinek e feltétlen semmisségével szemben újabban reformkivánalmak mutatkoznak. Nálunk különösen Nadas Bertalan propagálja az elmebeteg jogi helyzetének általános reformja körében a cselekvőképételen tanának is a revízióját (I. Jogt. Közl. idej. 20. sz.).

De a német irodalomban is hallatszanak hangok ellene. Kohler szerint pl. az elmebeteg teljes cselekvőképételensége «eine Bestimmung zweifelhafter Güte». «In kleinen Kreisen des Rechtslebens können solche Personen sich oft ganz zweckdienlich bewegen, die volle Geschäftsunfähigkeit ist hier eine furchtbare Fessel. Das Richtige wäre, wenn in dieser Hinsicht der Entmündigungsrichter eine bestimmte Diskretion hätte und die Geschäftssphäre bestimmen könnte» (Lehrbuch I. §. 125. V.). És ugyanő más helyen (Holtzendorff—Kohler Encykl. II. §. 19. 3. j.): «Fehlerhaft ist es, den wegen Geisteskrankheit Entmündigten völlig bürgerlich tot zu machen; er kann in beschränktem Kreise immer noch einen kleinen Erwerb finden. Warum soll man ihm diesen verkümmern?»

Oertmann rámutat arra, hogy az elmebeteg szélesre kiterjesztett cselekvőképételensége végeredményben épen azok ellen fordul, akiket védeni akar. Ily módon számos szellemileg abnormis embert szükségtelenül kikapcsolunk a forgalmi életből és kirekesztjük őket a kereset lehetőségéből. «Die Ausweitung der Handlungsunfähigkeit schädigt sowohl die Verkehrssicherheit in kaum erträglicher Weise, als auch die Interessen der zu Schützenden selbst» (BGB. §. 104. N. 3.).

Üzleti körök viszont védelmet kívánnak a «titkos» elmebeteg cselekvőképételenségéből eredő üzemi kockázat ellen. Így a Zentralverband des deutschen Bank- und Bankiergewerbes (Bankarchiv V. 153.) sürgeti «die Notwendigkeit eines Schutzes des gutgläubigen Geschäftsverkehrs gegen die Gefahren eines Geschäftsabschlusses mit heimlichen Geisteskranken». Ez utóbbi irányban nálunk már bizonyos védelmet tervez a polg. tvkv. javaslata (biz. szöv. 715.), midőn az elmebetegség miatt semmis szerződés esetében a jóhiszemű másik felet legalább a negatív interesse erejéig kárpótolja.

A teljes cselekvőképételen elméletileg az *akaratdogmán* alapul. E tan szerint a jogügylet *akaratnyilvánítás* lévén, ahhoz

szabad akaratelhatározás szükséges; ahol ez nincs, ott nem jöhet létre szerződés. Ám mai jogunk a jogügyletek tanában már erős fordulatot vett az akarat dogmától a *nyilatkozati* elv felé. Hogy ma már szerződés létrejöhet arra irányuló akarat nélkül, arra példa a másik fél előtt fel nem ismerhető tévedés figyelmen kívül hagyása (ptk. jav. biz. szöv. 776. §.). Legeklejtőbb jelenség ez irányban, hogy amikor távirati ügyletkötés esetében az elferdített szövegű távirat nem felel meg a nyilatkozó akaratának, a szerződés mégis a szövegnek megfelelő tartalommal jön létre (u. o. 777. §.). Mai jogunk eszerint már is ismer *«akaratlan szerződést»* (Szász-Schwarz Újabb magánjogi fejtegetések 273. l., kül. 304. és köv. l., bő példákkal). Teoretikus akadály tehát nem lehet annak, hogy az elmebeteg ügyletét is hatályosnak ismerjük el. Ha a *nyilatkozat* önmagában objektíve értelmes, akkor nem kell okvetlenül keresnünk, hogy szabad akaratból folyik-e?

Az elmebeteg teljes cselekvőképételensége főleg a német jogrendszerekben gyökeredzik. A nyugati jogrendszerek nem ilyen merevek. A némethez legközelebb álló *svájci* jog már nem a szabad akaratelhatározás képességét, hanem az *ítélőképességet* (Urteilsfähigkeit) kívánja meg (Sv. ptk. 16. cikk «die Fähigkeit vernunftgemäss zu handeln»). Az *ítélőképesség* kritériumát pedig a svájciak a cselekmény objektív értelmességében keresik. Igaz, mondja Egger (Kommentar I. 49. l.), «auch ein an sich vernünftiges Geschäft ist nichtig, wenn es von einem Urteilsunfähigen eingegangen wurde. Aber die Vernünftigkeit ist ein Indiz für die vorhandene Urteilsfähigkeit. Jetzt erschwert sich die Beweislast dahin, dass diese objektive Vernünftigkeit nichts anderes, als ein Zufall ist und nicht in dem Zustand der handelnden Person begründet liegt».

A *francia* jog már egy lépéssel tovább megy: a Code szerint az elmebeteg ügylete általában nem semmis, hanem csak *megtámadható*, a constitutív hatályú action en nullité-vel: «... une simple annulabilité; nullité relative; l'action n'appartient qu'à la personne protégée, qui peut valider l'acte en le confirmant, c'est-à-dire en renonçant à son action en nullité» (Planiol Traité 6. kiad. I. 343., 1631., 2074. sz.). Planiol elméletileg az akaratdogmát vallja és sajátágosnak is tartja ezt a józan eredményt: «il y a quelque difficulté à comprendre qu'un acte fait par une personne privée de raison soit simplement annulable... Cet acte est juridiquement inexistant; il lui manque sa cause efficiente, une volonté intelligente et libre...» (ibid. No 2083.). E teoretikus aggodalom ellenére nem kétes, hogy a francia jogban az elmebeteg ügyletének fenn- vagy fenn nem tartásáról az elmebeteg (képviselője) határoz (art. 502.), de sőt halála után (ha előbb gondnokság alá nem helyezték) ügyletét elmebetegség miatt megtámadni nem is lehet (art. 504.).

Legmesszebb megy e téren az *angol* jog, amelyben úgy szólván szabály az elmebeteg ügyletének érvényessége és kivétel az ellenkező. Az angol jogban mindenekelőtt érvényes a lucidum intervallum-ban kötött ügylet. Erésben elég az illető ügylet helyes felismerésére való képesség, vagyis a *viszonylagos ítélőképesség* visszanyerése (not the cessation or suppression of the symptoms of insanity, but the recovery of capacity for the particular transaction). Az elmebetegség állapotában kötött ügyletek három főcsoportra oszlanak: 1. az elmebeteg részén egyoldalúan terhes szerződés semmis (void); 2. a rá nézve egyoldalúan jogi előnnyel járó szerződés teljesen jogérvényes; 3. a visszerhes szerződés pedig megtámadható (voidable), de csak akkor, ha a másik fél az elmebetegnek ezt az állapotát felismerte vagy az elmebeteg kizsákmányolta («Transactions for value are not void but voidable only; and they are not even voidable where the lunatic's state of mind was unknown to the other party and no advantage was taken of the lunatic»). (L. mind ezekre nézve Schirrmester Bürg. Recht Englands I. §. 64—68.) Az angol jog még az elmebeteg végrendeletét is érvényesnek ismeri el, ha annak tételekor kellő tudatában volt vagyonának és a részesítendő személyének és nem állott téveszmék vagy külső befolyás hatása alatt. («A man may make a valid will if he possesses, at the time of executing it, a memory sufficiently active to recall the nature and extent of his property and the persons who have claims upon his bounty, and a judgment and will sufficiently free from the influence of morbid ideas or external control to determine the strength of those claims», ibid. I. 360. l.) Meglepő az angol híró végtelenül egyszerű, józan beszéd-

módja, amellyel az elmebeteg szellemi képességét elbírálja. Lord Esher pl. így beszél: «ha valaki szerződést köt és utóbb arra hivatkozik, hogy akkor annyira elmebajos (unsane) volt, hogy *nem tudta mit csinál* (that he did not know what he was doing), a szerződés, akár teljesítve van, akár nincs, *épen olyan kötelező rá nézve*, mintha épelméjű lett volna, hacsak nem bizonyítja, hogy a másik szerződő fél olyan elmebajosnak ismerte őt, aki nem értette meg, mi tevő volt (what he was about)» (ibid. I. 367. l.). Sőt az általa vásárolt életszükségleti cikkek (*necessaries*) megfelelő (reasonable) áráért az elmebeteg akkor is felelős, ha a másik fél tudta, hogy elmebeteg (ugyanígy felel a kiskorú a «necessaries» körében kötött ügyletből, miként a mi bírói gyakorlatunkban is).

A francia és az angol jog példaadása mutatja, hogy épen-séggel nem valami felforgató reformkíváncságnak, hogy a gondnokság alatt álló elmebeteg ügyletei ugyanolyan elbírálásban részesüljenek, mint a kiskorú ügyletei (vagyis a terhes ügyletek hatálya a törvényes képviselő hozzájárulásától függjön); a gondnokság alatt nem álló elmebeteg ügylete pedig prima facie érvényes legyen, de az elmebeteg érdekében, az ő részéről meg legyen támadható.

Bírói gyakorlatunk ily irányú állásfoglalására nem mutathatunk ugyan rá, de viszont nem is igen fordul elő, hogy a szerződés érvénytelenségére nem az elmebeteg, hanem a másik fél hivatkoznék. Tekintettel arra, hogy gyakorlatunk az ügylet semmissége helyett általában annak «megtámadását» szereti előtérbe állítani (pl. végrendelet alakszerűségének hiánya esetében), jogéletünk könnyen hozzászoknék az elmebeteg ügyleteinek megtámadhatósághoz való konstruálásához.

Egyelőre bíróságaink nagyon szépen fejlesztik ki az elmebeteg *viszonylagos cselekvőképességét*, mindig csak azt kutatva, hogy az elmebeteg az *illető ügylet* megértéséhez és helyes megítéléséhez rendelkezett-e megfelelő elmebeli erővel. Ujabban ismételt fordultak elő esetek, amikor a bíróság az elmebeteg cselekvőképességét orvosi szakvélemény ellenére, magából az ügyletnek *objektív helyességéből* állapította meg (Mjogi Dtár XV. 97., XVI. 92., XVII. 97. sz.), határozott közeledést mutatva a svájci jog fentemlített álláspontjához. Frank, a maga egyszerű, világos beszédével sem mond voltaképp mást, midőn «természetes akadály» miatt azokat tekinti szerződőképteleneknek, «akik nem tudhatják mit tesznek» (I. 292. §.), ami szintén nem akaratbeli, hanem viszonylagos értelmi defektusra utal. Teljesen az *objektív helyesség* alapján áll a Kúria legújabb határozata (Mjogi Dtár XVII. 103. sz.), midőn a gondnokság alá helyező eljárásban a gondnokság alá helyezendő részéről adott ügyvédi megbízást akkor is érvényesnek mondja, ha annak megadásakor már valóban elmebeteg volt is, mert különben az ilyen ember az eljárás során önálló képviselést nélkül maradna.

A fejlődés tehát oly irányban indult meg, amelyet csak megnyugvással üdvözölhetünk.

Dr. Szladits Károly.

Adalékok a valorizációs gyakorlatához.

I. Moratórium, gazdasági lehetetlenülés, valorizáció nyomultak a háború óta a jogászai vizsgálódás előterébe. Ephemer jelentőségű kérdések, mint a Magyar Jogászegylet tudós elnöke évi megnyitó beszédében helyesen megjegyezte; de az érdekeltekre nagyon fontosak, az adott esetben vagyoni romlást, avagy vagyonmentést jelentők. Azért «vem sie just passieret»: fokozott érdeklődéssel és aggodó remegéssel kíséri a bírói gyakorlat kialakulását.

Míg a moratóriumra tételes rendeletek, a gazdasági lehetetlenülésre az általános magánjog szabályai állottak a bíróság rendelkezésére, addig a valorizáció beleütközött a háborúelőtti törvényeknek abba az alapvető tételébe, hogy a pénz törvényes és állandó értékmérő. A tények ereje azonban erősebb a tételes jogszabálynál és a bíró, ki látó szemmel nézte a gazdasági élet jelenségeit, nehéz helyzetbe jutott, ha a törvényt és igazságot összhangba akarta hozni.

A bírónak az volt az érzése, hogy a valorizáció megoldása törvényhozási feladat. De a törvényhozás a kérdés egész komplexumát átfogó szabályozással épügy késett, mint az egyes égetőbbé vált kérdések megoldásával. Az eldöntendő peres kérdések azonban nem várhattak és így mégis a bíróságokra hárult az egyes esetekben e nehéz kérdés eldöntése.

De a feladat nehéz. Mi legyen irányeszménk a megoldásnál? Hogyan teremtsenek az ítéletben új jogszabályt?

A svájci polgári törvénykönyv a maga nemesen egyszerű nyelvén azt az utasítást adja a bírónak:

«Kann dem Gesetze keine Vorschrift entnommen werden, so soll der Richter nach Gewohnheitsrecht, und wo auch ein solches fehlt, nach der Regel entscheiden, die er als Gesetzgeber aufstellen würde. Er folgt dabei bewährter Lehre und Überlieferung».

Ila a kényszerűség a bíróra a törvényt magyarázat és alkalmazás körén túlmenő jogszabályalkotás köteleességét hárítja, feladata tulajdonképpen az volna, mint a törvényhozóé; vizsgálnia kell nemcsak az abszolút igazság, hanem a célszerűség követelményeit is, látnia és tudnia kell, hogy döntésének milyen gazdasági hatásai vannak; és hogy ott, hol az egyik oldalon sérelmet vél orvosolni, nem üt-e a másik oldalon gyógyíthatatlan sebet; milyen hatása lesz a gyakorlata által alkotott jogszabálynak a rendkívül érzékeny közgazdasági életre és szervei zavartalan funkcióira? Igazságos lesz-e az az egyik félre, ami a másikra méltányos?

A konkrét peres ügy elintézésénél minderre nem lehet a bírónak elég áttekintése.

Ennek felismerése az oka annak az idegenkedésnek, melyet különösen felsőbb bíróságaink oly soká tanúsítottak a valorizációval szemben. A valorizálást megtagadó ítéletek hosszú sora, maga a Kúriának sokat emlegetett 86. sz. teljes ülési döntvénye, nem egyebek, mint kopogtatása, sőt döngetése a törvényhozás kapujának, hangos figyelmeztetés, hogy e kérdés sürgős szabályozásra vár.

Mikor aztán e várakozás károssága kitűnt, lassan megindult a valorizáció elfogadása, de a gyakorlat csak a kérdések bizonyos csoportjában alakult ki, ahol egy jogi alapelv, vagy ennek hiányában egy formula alapján lehetett a kérdést megoldani; míg egész jogterületeken még nincs döntés.

Ma már tételes jogszabályok is nyújtanak analógiát a valorizációra. Nem szólva a trianoni békéről, a haszonbéremelési, házbéremelési rendeletek, az 1923:XXXIX. tc., a szanálási törvény (1924:IV.) aranyköltségvetése és aranykoronában számítandó adói; a köztisztviselők és államvasúti alkalmazottak fizetésének aranyvalutára átszámítása stb. mind egy-egy útmutató arra, hogy a korona = korona elmélet a gazdasági és jogélet egyetlen területén sem tartható fenn.

A Pp. 271. §-a is törvényes alap arra, miként lehet a valorizáció kérdését összecszerűen megoldani.

A bírói gyakorlat fejlődése, ellenmondásai, visszaesései és megtisztulási mutatják azt a lelki harcot, mely a bíróban minden egyes vitás kérdés megoldásánál lefolyik.

A gyakorlat ezért nem állandó, és nem egységes.

Az alábbiakban megkísérlem, hogy áttekintést adjak a Kúria II. tanácsának valorizációs gyakorlatáról; mely e kérdésnek forrásban létét legjobban mutatja. Céлом az ismertetés; nem védekezés és nem bírálat.

II. Egységesnek lehet mondani azt a gyakorlatot, mely a felülvizsgálati kérelemben előterjesztett valorizációs kérelmet keresetfelelemelésnek tekintette és azt a Pp. 533. §-ára hivatkozva visszautasította. Csak példaképpen emelem ki a P. II. 7502/1922., P. II. 1662/1923., P. II. 4390/1923. sz. határozatokat. Ez utóbbi határozat azt is kimondja, hogy a felülvizsgálatban előadott és így ily értelemben figyelembe nem vehető valorizálási kérelemben bennfoglaltnak tekintendő az 1923:XXXIX. tc. alkalmazására irányuló kérelem. (Ellenkező P. II. 5767/1923.)

A II. tanács valorizálásnak általában ott látta helyét, ahol az adós vétkes és rosszhiszemű késedelembe van vagy ahol jogalap nélkül tartja vissza más vagyonát.

A késedelem vétkeességét azonban megszorítóan értelmezi.

Így nem látott vétkes késedelmet ott, hol a követelés összege bírói megállapítástól függött. A szolgálati viszonyban álló helyi ügynök jutalékának összegszerű meghatározása bírói megállapítástól függően, oly vétkeesség, mely a követelés valorizálását indokolná, fenn nem forog. (P. II. 4328/1923.)

Építész a díjazás mértékére nézve előre nem állapodott meg a megbízóval és követelése, valamint a megbízó által végkiegyeztül felajánlott összeg között lényeges eltérés volt, melynek eldöntése bírói megállapítástól függött. Alperes nem esett a pénz romlásáért való felelősséget maga után vonó vétkes késedelembe azzal, hogy a felajánlott, de felperes által végkielégítésül el nem

fogadott összeget bírói döntés bevétele nélkül ki nem fizette vagy bírói letétbe nem helyezte. Az, hogy az adós az elsőbíróság megállapításában megnyugodván, ezt a marasztalási összeget egy havi és néhány napi késedelemmel fizette meg, nem állapít meg terhére oly vétkességet, melynek alapján a pénzürték csökkenésével beállott károsodásért felelőssé tehető. (P. II. 5096/1923.)

A peresített követelésben a pénzürték által okozott károsodás megtérítését a hitelező csak akkor követelheti, ha az adóst annak előidézésében — különösen a per rosszhiszemű és egyedül a fizetés kitolását célzó elhúzásában — vétkesség terheli. Ilyen vétkesség azonban alperes terhére meg nem állapítható, mert felperesek, kik pályanyertes terveik alapján a megbízást már az 1913. évben nyerték és nemcsak az eredeti, hanem az alperes kívánságára megváltoztatott újabb terveket is már az 1914. évben elkészítették; a pernek csak 1918. január 4-én történt késedelmes megindításával maguk is okot szolgáltatottak arra, hogy a per befejezése már a nagyobb mérvű pénzürték és értéktolódás idejére toldott ki; a követelés vitás összege pedig szakértők véleményén alapuló bírói megállapítástól függően, nincs adat arra, hogy alperest a per elhúzásában vétkesség terhelné. Nem vétkesen késedelmes az adós, ki az elsőbírósági ítéletben megnyugodott és a marasztalási összeget még a másodbírói ítélet meghozatala előtt kifizette. (P. II. 6032/1923.)

Ugyanilyen indokolással mellőztetett az ítéletileg nem jogerősen megállapított és nem teljesítés miatti kárkövetelésnek a per további folyamán való valorizálása. (P. II. 5319/1923.)

Általánosságban azonban nem követi a II. polgári tanács a VII. polgári tanácsnak azt a gyakorlatát, hogy a kártérítési követelés csak az adósnak a perben tanúsított rosszhiszemű késedelmessége, tehát perelhúzás esetén valorizálható, egyébként azonban — minthogy a kárösszeg bírói megállapítástól függ és annak jogerős megítéléséig késedelem fenn nem forog — nem valorizálható.

Sőt ellenkezőleg a bizományost, ki megbízás ellenére adott el, az ebből eredő kárösszegben valorizálva marasztalta. (P. II. 1976/1924.)

Abban a kérdésben, hogy a követelés, mely időponttól számítva valorizálandó, nem egységes a joggyakorlat; így a legutóbbi határozatok között:

az eladót, ki a kifizetett szénából a kikötött mennyiségnél kevesebbet szállított, a hiányzó szén természetben való szállítása helyett árleszállításként a vevő részére megítélt összegben a kereset beadása napjától marasztalta. (P. II. 1380/1924.);

viszont a kártérítési összeget a valorizálási kérelem előterjesztése napjától fogva valorizálta. (P. II. 4630/1924., P. II. 1977/1924.);

ellenben egy másik esetben — hol egyébként a korábbi időre kért valorizáció jogerősen elutasított — a kártérítési követelés az elsőbírói ítélet meghozatala napjától fogva valorizáltatott. (P. II. 2258/1924.);

valorizált a Kúria akkor, midőn az alkalmi egyesülés céljának elérését alperes jogellenesen hiúsította meg és felperes befektetését az alkalmi egyesülés céljaira nem tartozó további ügyletei céljaira jogellenesen és rosszhiszeműen tartotta vissza. (P. II. 6707/1923.);

közös vagyon kezelőjével szemben, ki társának vagyonát a közösség megszűnésével is visszatartotta, sőt a perben a társas viszony fennforgását is kétségbe vonta; a valorizáció kezdőpontjaként az elsőbírói ítélet meghozatalának napja állapított meg, mint amelyen a számbeli vita is kikapcsolódott, mert alperes a megítélt összegnek kezében létét már az elsőbíróság előtt beismerte és mert a fellebbezési eljárásban fenntartott beszámítási kifogásai alaptalanoknak bizonyultak és azok elvetését felülvizsgálattal meg nem támadta. (P. II. 6333/1923.)

Ellenben nem valorizált a Kúria, midőn a kölcsönvevő kölcsönvevő részvényeknek kiadására a kölcsönadó által fedezetül felvett 15,000 K kifizetése ellenében kötelezte; mert azt, hogy felperes a fedezetül átvett 15,000 K-t, melyet még a kielégítési végrehajtás foganatosításakor is felajánlott, alpereseknek vissza nem adhatta, alperesek késedelmére okozta és ekként ők a pénzürtéklással járó és késedelmükkel előidézt károsodásukat felperesre nem háríthatják. (P. II. 5352/1923.)

Az alkuszdíj összegére nézve a felek nem állapodtak meg és annak megállapítása bírói megállapítás tárgya volt. A közvetített vállalatok vételára 1921. március 4-én leiben állapított meg. Az

alkusz eredetileg koronára átszámítva követelte jutalékát, a fellebbezési eljárásban leiben természetben, esetleg magyar koronában, de az esedékesség (1921. március 4.) napjára valorizálva. A fellebbezési bíróság 1924. január 26-án hozott ítéletében az 52.800,000 lei vételár után a lei ítélethozatalkori árfolyamából kiindulva a 1/2% jutalékot 40.000,000 magyar koronában állapította meg.

A Kúria az így megállapított jutalék összegét helyesnek találta, de a fellebbezési bíróság ítélete meghozatalának napjától fogva valorizálta, a következő indoklással:

Tekintve, hogy az ügylet tárgya nem értékpapírok tőzsdei adásvétele, hanem két egész vállalat átruházása volt és ekként az értéktőzsdei forgalomban szokásos alkuszdíj csekély voltánál fogva nem alkalmazható;

tekintve, hogy a per adatai nem nyújtanak támpontot arra, hogy az ügylet lényege ingatlanok átruházása lett volna;

tekintve, hogy felperes közvetítői tevékenysége már a másik fél részéről is díjaztatott;

a Pp. 271. §-ának megfelelően járt el a fellebbezési bíróság, midőn az alperesek által fizetendő jutalékot 1/2%-ban állapította meg;

tekintve továbbá, hogy a vételárösszegnek leiben történt megállapítása a jutalék összegének csak kiszámítási alapjául szolgál, de nem tartalmaz oly kikötést, hogy a jutalék, is természetben leiben fizetendő; és így azt a KT 236. §-a értelmében országos pénznemben kell fizetni;

tekintve viszont, hogy a pénzürték romlása következtében az így kiszámított jutalék csak akkor lett volna megfelelő, ha az azonnal kifizettetik; míg a lei és a vállalatok nagyobb értékállandóságával szemben a magyar korona vásárlóképeségének csökkenése alperesek fizetési késedelmére folytán felperest méltánytalanul hátrányos helyzetbe hozná és alperesek jogtalan gazdagodásával járna: ennél fogva a fellebbezési bíróság nem sértett anyagi jogszabályt, hanem a Pp. 271. §-ának szabályát követte; midőn a bírói megállapítás alá eső követelés összegét az összes körülményeknek a m. kir. Kúria által is elfogadott méltatása alapján 40.000,000 koronában állapította meg.

Minthogy azonban ez az összeg a pénznek a fellebbezési bíróság ítéletének meghozatala napján fennálló értéke alapján állapított meg: a késedelmes alperesek a pénzürtéklásnak azóta beállott következményeit is viselni kötelesek; miért is a megítélt összeg után a fellebbezési bíróság ítéletének meghozatalától, 1924. évi január 26-tól a kifizetésig felmerülő és a magyar koronának zürichi árfolyamában jelentkező árkülönbözetet is megítélni tartoznak. (P. II. 2087/1924.)

A szolgálati viszony körében a II. tanácsnak az a gyakorlata, hogy nincs olyan jogszabály, mely a munkaadót arra kötelezné, hogy alkalmazottainak illetményeit a drágulással és pénzromlással arányban fokozatosan emelje és azok életszínvonalát a korábban élvezett javadalmazásnak megfelelően fenntartsa. (P. II. 3592/1923., P. II. 440/1924.)

Viszont a bíróság a felmondási időre járó illetmények egyébként vitás összegének megállapításánál a Pp. 271. §-ában biztosított jogánál fogva alapul vehette azt az illetményt, melyet felperes állásbeli utóda az alperestől a felmondási idő alatt kapott. (P. II. 440/1924.)

Az alkalmazott illetményeit nem valorizálta a Kúria, ha az adós munkaadó fizetési késedelmének vétkessége meg nem állapítható. Az eset a KSOD. ellen a cseh-szlovák megszállás alatt álló alkalmazási helyén szolgálatban maradt vasuti alkalmazott által érvényesített illetményekre vonatkozik. E perben nem ítélte meg a Kúria a fizetés lejárandó részleteit, mert amellett a folytonos változás mellett, amelynek a közalkalmazottak illetményei a mostani gazdasági viszonyok között a számszerűség tekintetéből alá vannak vetve, az alperes által jövőben teljesítendő szolgáltatások az ítéleti marasztalásnál megkövetelő aggálytalan pontossággal nem határozhatók meg eleve. (P. II. 5767/1923. H. D. XVII. 104. l.)

A MÁV. tisztviselő visszatartott illetményeinek valorizálását is mellőzte a Kúria az 1923:XXXIX. tc. 8. §. 1. bekezdése alapján, mert tekintettel az 1914:XVII. tc. 2. §-ára, a vasút tisztviselőjével szemben nem kizárólag magánjogi alanyként jelentkezik; ily esetben pedig még a késedelmi kamat helyét pótló kártérítés megítélésének sem lett volna helye; e rendelkezés szelleme tehát útját állja annak, hogy a nem kizárólag magánjogi

jellegű állami tartozásra a korona értékében beállott csökkenés folytán a kért átszámítás eszközöltessék. (P. II. 612/1924. H. D. XVII. 101. l.)

Egy későbbi határozatban azonban, melyben vasúti alkalmazott részére 1904. évtől 1922-ig illetményeiből jogtalanul elvont illetmények ítéltettek meg, a Kúria álláspontja szerint a törvény eme rendelkezése nem zárja ki, hogy a jogtalanul visszatartott illetmények legalább olyan értékben ítéltessenek meg, amilyent azoknak a korona vásárlóerejének csökkenése folytán a vasút-, illetőleg az üzemtulajdonos állam maga tulajdonított és amilyen kulcs szerint alkalmazottainak illetményeit, — előléptetés és ki-nevezés nélkül — önként emelte; mert az ilyen mértékű átértékelés a vasútnak, illetőleg tulajdonosának saját tényén alapszik és annak e határon belül való kizárása arra a méltánytalan eredményre vezetne, hogy felperes többi hasonló állású kartársával szemben önhibáján kívül és alperes késedelméből hátrányosabb helyzetbe jutna és a vasút a felperes jogos illetményeinek visszatartásából jogtalan előnyt húzna, ami az anyagi igazsággal ellentéznék. A Kúria tehát a felperes illetményei névértékének és azon összegnek arányában valorizált, amelyet a fellebbezési bíróság ítéletének meghozatalakor a vasút a felperes állásának megfelelő alkalmazottai részére fizetett. Ez az arány pedig a fizetésnél $784,000 : 266 = 2947$ -szeres, a lakpénznél $183,600 : 800 = 229$ -szeres volt. Az így előálló papírkorona összeget aztán az 1924. IV. tc. alapján 5200/1924. M. E. sz. a. kibocsátott rendelet III. fejt. 2. pontja értelmében az ott megállapított kulcs szerint aranykoronára számította át és kimondta, hogy ezt az aranykorona-összeget a kifizetés hónapjára megállapított átszámítási kulcs szerint kell papírkoronában kifizetni. (P. II. 2965/1924.)

A felmondási időre járó illetményeket, — melyeket az 1884. XVII. tc. 97. §-a értelmében az alkalmazottját törvényes ok nélkül a felmondás határideje előtt elbocsátó iparos a kilépés előtt kifizetni köteles, minthogy azok az elbocsátott segéd ellátására szolgálnak, — oly értékben köteles a munkaadó megfizetni, mely-lyel azok esedékességük idejében bírtak. (P. II. 2538/1924.)

De nem valorizálta a felmondási időre járó illetményeket ez elvi kijelentés dacára, midőn alperes a szolgálati szerződésből eredő követelést, amint annak mennyisége a bíróság által megállapítottatott, kifizette; és kimondta, hogy a Kúria korábbi határozatainak nem tulajdonítható oly értelem, hogy felperes járandóságait valorizáltan követelheti. (P. II. 7195/1923, 1924 okt. 7.) Az ellentét a határozatok elvi kijelentései között nyilvánvaló; bár a konkrét esetben valorizálási kérelem a fizetés után terjesztetvén elő, lehet beszélni a valorizálás megtagadásáról; kivált, mert nem is iparos-segédéről, hanem gazdatisztról volt szó.

A gazdatiszt természetbeli járandóságai a szolgálat és felmondás idejére azt a célt szolgálják, hogy a gazdatiszt ebben az időben legyen ellátva természetbeni szolgáltatásokkal; ennek a célnak elérését azonban épen a gazdatiszt hiúsította meg, midőn erre irányuló viszkonkeresetét az ellene indított kereset beadása után két évvel, a természetbeni illetmények esedékessé válásától számítva pedig még későbbben indította; midőn nyilvánvalóvá lett, hogy a követelt termények már nem szolgálhatnak a szolgálati és felmondási időre való ellátásra és amidőn a terményekben időközben beállott óriási értékemelkedés épen a gazdatiszt követelési késedelmével előidézetten az egyik félre aránytalan előnyt, a másikra pedig méltánytalan terhet jelentett; mely eltolódás mellett a természetben való szolgáltatást gazdaságilag lehetetlenültnék kell tekinteni. A gazdatisztnak tehát a termények helyett csak annak a kárnak megtérítésére lehet igénye, melyet azzal szenvedett, hogy a terményeket esedékességük idejében meg nem kapta. Ez a kár pedig kifejezésre jut egyrészt a terményeknek esedékességük időpontjában, vagyis 1919 szept. 1-én való pénzbeli értékében, másrészt a pénz értékének és vásárlóképeségének azóta beállott csökkenésében; de viszont korlátját találja alperesnek a viszkonkereseti követelés érvényesítésénél megnyilvánuló késedelmében, mert a pénz elértéktelenedésének veszélyét a viszkonkereset megindításáig a gazdatiszt, mint késedelmes hitelező, azontúl (1921 dec. 19.) pedig a birtokos, mint késedelmes adós viseli. (P. II. 2097/1923, 1924 ápr. 25.)

Végül néhány szót a nyugdíjperekről. A magánalkalmazott, ki évi 1000—6000 K nyugdíjból való megélésre van utalva, époly lehetetlenül van ellátva, mint a baleset áldozata, kit havi 40—80 K járadék illet. Minthogy a nyugdíjfizetés lejárata napján történik

és így nem lehet az adós késedelmével operálni, a meghozott korábbi határozatok elutasító álláspontra helyezkedtek. Utóbb a kilátásba helyezett törvényes rendezést várva, a tanács mindannyiszor elhalasztotta a határozathozatalt, valahányszor a valorizáció jogalapja vitás volt.

Csak akkor bocsátkozott a valorizációba, ha annak jogalapja szerződés, vagy elismerés következtében vitán kívül állott.

Így elbírált az a pert, melyben a birtokos a gazdatiszt készpénznyugdíja helyett maga is gabonát ajánlott fel és csak az volt a vita, vajjon a birtokos által ajánlott évi 16 q, vagy a nyugdíjas által követelt 30 q-e a megfelelő.

Elbírált az a esetet, midőn a felek nyugdíját kölcsönös megegyezéssel, 1918 november 13-án évi 6000 K-ra felemelték, tehát az átértékelés jogosságát elismerték. A nyugdíjas gazdatiszt a nyugdíj felemelése iránt 1922 augusztus 5-én indított keresetet. A Kúria a valorizálást a keresetindítás előtti időre megtagadta, mert felperes jogainak érvényesítése körül megnyilvánuló késedelmével a pénz vásárlóerejének csökkenéséből a jelzett ideig előállott kárt magára vette; de valorizált a kereset beadása utáni időre, mert az 1918 november 13-án megállapított 6000 K a változott gazdasági viszonyok, nevezetesen a pénz vásárlóerejének csökkenése folytán a felek által ahhoz fűzött célt nem biztosítja; ezért tehát alperes annak a különbözethez, mely a jelzett összegnél a magyar koronának 1918 november 13-án volt 32.75 és a nyugdíj esedékessége idején a zürichi jegyzés között mutatkozik — megfizetésére kötelezendő. Az ilyen módon felemelt nyugdíjat a Kúria felperes betöltött állására, a nyugalomba helyezést előtt élvezett javadalmazásra és a szolgálatban eltöltött időre tekintettel is, megfelelőnek találta és a nyugdíjnak havi részletekben való fizetését rendelte el, tekintettel arra, hogy a pénz értéke rövid időközökben is nagy változásnak volt alávetve. (P. II. 646/1924, 1924 nov. 4.)

Ugyanezen elvi alapon elutasította a valorizációs keresetet, midőn a birtokos a nyugdíjat önként oly összegre emelte, melyet a Kúria megfelelőnek talált. (P. II. 2278/1924, 1924 dec. 10.)

A III. polg. tanács egy esetben a gazdatiszt nyugdíját, midőn a valorizáció jogossága is vitás volt, valorizálta és a nyugdíjat az aranyérték 20 %-ában állapította meg.

E kérdés mindenesetre egységes megoldásra vár. De kívánatos volna a jogbizonytalanság megszüntetése céljából a valorizációs kérdések egész komplexumának a jogegység érdekében való egyöntetű megoldása is.

Dr. Gallia Béla.

A Bv. a gyakorlatban.

Néhány héttel ezelőtt tíz éve mult el annak, hogy életbe lépett a becsület védelméről szóló 1914. XL. törvénycikk (Bv.). Élénken emlékezem e törvény javaslatának előkészítésére és a parlamenti tárgyalások minden mozzanatára. Emlékezem annál inkább, mert nemcsak jogelméleti vonatkozásaiban kellett megközelíteni a kodifikációs problémát, de közvetlen közelből szemlélhettem az érzelmek és szenvedélyek talajának ama mérges kihajtásait, amelyek létrejötte és fejlődésének a hazai társadalmi és közéleti atmoszféra mindig kedvezett. Pontos volt a kollektív munkával összeállított körkép. A törvényszerkesztő bizottság akkori elnöke: Vavrik Béla a fensőbbrendű ember biztos ítéletével mutatott a szakértekezleten egyik fő kór-ok gyanánt az erkölcsi fegyelmezettség általános lazulására és a tekintélyek tiszteletének hanyatlására, jellegzetes kemény szavakkal ostromozva a közlés eldurvulását, valamint a lábrakapott cinikus ócsárlást, főleg pedig a sajtó útján hivatásosan ügött gyalázkodást, ami az egyéni erőre, az önbizalomra, az érvényesülés érdemeségének gondolatára is bomlasztó hatást gyakorol. Kimerítő volt az a jogi bírálat is, amely megvilágította a Btk. XVII. fejezetében foglalt rendelkezéseknek, valamint az eljárási szabályoknak fogymozzásait. Bírói és ügyvédi részről egybehangzóan állították, hogy az ítélezés során lefokozódott még az az érték is, amelyet a Btk. tulajdonított a becsületnek. Így szinte adva voltak az új kodifikáció útjai, amelyek több tekintetben az egyidejűleg előkészített és időközben életbelépett sajtótörvény (St.) rendelkezéseivel kapcsolódhattak. Csakugyan alig hangzott el kifogás a szakkörök részéről a törvényjavaslat rendelkezéseivel szemben és a parlamenti tárgyalások során sem történt a törvényjavaslaton semmiféle érdemleges változtatás. Ennyire egységes volt a közvélemény

a reform időszerűsége felől, valamint a reform iránya tekintetében.

Mikor válaszolni akarok a t. Szerkesztőségnek arra a kérdésre, vajjon mit váltott valóra az élet azokról a várakozásokból, amelyeket a Bv. szerkesztői a reformhoz fűztek, mindenekelőtt két negatívumot kell leszögezmem. Egyik az, hogy a személyi integritás szentségének normája nem a Bv.-vel szerzett kultúrkincsünk. Míg azonban a Btk. a személyiség oltalma körében csaknem kizárólag az erkölcsi értéket bástyázta körül, addig a Bv. arányos védelembe fogadta azt az érdeket is, amely ahhoz fűződik, hogy valakinek társadalom-forgalmi értékét szintén elismerjük. Tehát csupán a jogi tárgy jogi szabályozása módosult, de maga az etikai alzat nem változott. A másik negatívum pedig az, hogy senki nem áltatta magát azzal, hogy a Bv. életbelépése folytán kevesbedni fognak azok a társadalmi cselekvések, amelyek ellen a Btk. eszközeivel oly eredménytelen volt a küzdelem. E cselekvések tetteles léte annyira kevésbé áll jogi megfontolások hatása alatt, sőt az esetek tetemes részében annyira nem függ össze egyáltalában értelmi megítélésekkel, hogy a büntetendő cselekmények számának a jogi szabályozás megváltozása következtében beálló apadása: eleve a várakozás körén kívül álló — merő lehetőségként jött csak számításba.

I. A kriminalizációs többlet.

Állapítsuk meg tételesen, miből alakul ki az imént érintett többlet, amely a Bv. és a Btk. rendelkezései egybevetésének egyenlegűül jelentkezik. Ez a többlet két elemből áll össze. A Bv. 2. §-a értelmében ugyanis — túlmenően a Btk. 261. §-án — büntetendő cselekmény lehet a társadalmi értéknek oly megtagadása vagy kétségbevonása is, amely az erkölcsi integritást nem érinti, pl. a megszégyenítés (v. ö. *Kúria* B I. 3591/1920. *Büntetőjog Tára* LXXIII. 38.), az önérzetnek nevetségessé tétellel való megbántása, valamint a szeméremérzetnek a megsértése és általában az emberi méltóság lekisebbitése (l. *Kúria* B I. 3572/1923. *BDtár* XVI. 101.). A Bv. 24. §-a értelmében pedig — túlmenően a Btk.-nak mind 258., mind 261. §-án — büntetendő cselekmény lehet a vagyoni teljesítőképességbe és teljesítőkészségbe vetett bizalomnak megrendítése akkor is, ha a kifogásolt nyilatkozat nem támadta meg egyúttal a vagyon felől rendelkezőnek személyi értékét (l. *Kúria* B I. 193/1924. *BDtár* XVI. 50.). Eladdig neutrális területek váltak büntetőjogilag színezetté. Mert ha a Btk. 261. §-ának szoros körülhatároltságát egyes feltűnőbb esetekben át is törte a bíróság a szöveg kifeszített értelmezésével (számos ily határozatot l. a Bv. miniszteriális anyaggyűjteményében), az ezen elszigetelt döntésekben kifejezésre jutó felfogás általánosságban nem adja igaz és hű képét a joghelyzetnek. Ami pedig az ú. n. kereskedői becsületet illeti, e tekintetben ne tévesszen meg a *Kúria* 193. számú elvi határozata (B I. 8620/1907. *Büntetőjogi hat. tára* III. 15.) *fejsszövegének* felszínes olvasása. Mert ebben a határozatban csak azzal a megokolással nyilvánította a *Kúria* rágalmazásnak azt a tényállítást, hogy valaki «bukás előtt áll», «mert ez egyértelmű annak állításával, hogy az illető — noha fizetése képtelen — üzletét mégis folytatja», «ami pedig nemcsak erkölcsileg ítélendő el, de kétségen kívül büntetendő cselekmény is.» Amiből következik, hogy ha oly tény állítatik vala, amely alkalmas a hitel megingatására anélkül, hogy közmegvetést keltene vagy büntető eljárást vonna maga után, a *Kúria* szerint is felmentésnek lett volna helye.

Azzal, hogy a Bv. 24. §-a klauzula és fentartás nélkül kriminalizált, a Bv. 1. §-ában foglalt rendelkezéshez a mellérendeltség viszonyát teremtette meg, miért is a helytelenül ú. n. törvényhalmazatnak egyik esete sem forog fenn. Teljesen eltérő a vonatkozásban a Bv. 1. és 2. §-ában foglalt rendelkezéseknek egymáshoz való viszonya (subsidiaritas). Úgy hogy ha a mondottak világában a Bv. hatálya alatt sem lehet szó műértelemben vett «többség»-ről abban az esetben, ha valamely nyilatkozat rágalmozó tartalmú (Bv. 1. §.) és egyúttal a társadalmi értéket megtagadó kifejezést (Bv. 2. §.) is foglal magában (v. ö. *Kúria* B I. 2483/1915. *BDtár* IX. 165. *Elvi hat.*; B III. 1593/1916. *BDtár* XI. 91.; B I. 2545/1922. *BDtár* XV. 51.; B I. 885/1923. *BDtár* XVII. 37.)¹: annál inkább

szó fér a *Kúria* ama kijelentésének helyességéhez, hogy «a Bv. 24. §-ában foglalt vétség fogalmi meghatározása, az ezen törvény rendjében való elhelyezése, a védett érdekből folyó természete, új és így szorosan körülvonalmazandó célt szolgáló rendeltetése arra a következtetésre kötelez, hogy ez a vétség csak akkor létesül, ha az üzleti hitelt vagy hitelképességet valótlan tényekre fektetett támadás éri anélkül, hogy ez a támadás rágalmozást vagy becsületsértést foglalna magában», míg «ha a vádlott azért a tényállásért, amely a vádló szerint a Bv. 24. §-ának tényálladékát is megállapítja, rágalmozásban bűnösnek mondatott ki, a Bv. 24. §-ában való bűnösségének külön kimondása már ez okból sem foghat helyt» (B I. 1200/1917. *BDtár* XI. 159.). Ennek a beolvasásnak hiányzik a törvényes alapja és megítélésünk szerint mi akadályos az annak, hogy megfelelő esetben az egyugyanazon nyilatkozattal elkövetett rágalmozás és hitelrontás vétségeinek anyagi halmazata nyerjen megállapítást (Analog: anyagi halmazat megállapítása, mikor a vádlott egy-ugyanazon beszédben a hadsereg ellen lázított — Btk. 173. §. — és osztály ellen is izgatott — Btk. 172. §-a — *Kúria* B I. 1888/1923. *BDtár* XVI. 111. A Btk. 172. §-ának 1. és 2. bekezdéseiben foglalt, külön védett érdekű és külön elkövetési cselekményű tényálladékok nem állanak egymással alárendeltségi viszonyban, hanem anyagi halmazatot kell megállapítani *Kúria* B I. 2788/1923. *BDtár* XVI. 83. V. ö. még *Kúria* B I. 4298/1921. *BJT* LXXIV. 241.: ugyanegy nyilatkozattal elkövetett izgatás és rágalmozás).

Voltaképen — a megtorlás intenzitása nézőpontjából — az is kriminalizációs többletszámba megy, hogy a Bv. alkalmazásában jelentékenyen eltolódott a rágalmozás és a becsületsértés elválasztó határvonala és ez az eltolódás a rágalmozás javára jelent terhódítást. Az eltolódás részben a Bv. kifejezett rendelkezéseiben gyökerezik annál fogva, hogy a Bv. 1. §-a a Btk.-val szemben, elejtette a publicitás ismervét és az «állítás» mellett a «híresztelés»-t (más tudomásának a közlését) szintén elkövetési cselekedetnek nyilvánította. Emellett a bírói gyakorlat a maga eleven erejéből is tágitotta a rágalmozás fogalmi körét a becsületsértésével szemben.

Miként a Bv. javaslatának miniszteri indokolása példákkal illusztrálta, Btk. alapján kialakult bírói gyakorlat rágalmozást csak akkor állapított meg, ha a sértő egyedileg felismerhető módon konkretizálta a sértettnek személyes cselekvőségét. Eszerint nem volt rágalmozás, ha az inkriminált nyilatkozat oly szövegű, amely másnak a tevékenységét helyezi előtérbe, még akkor sem, ha az értelemszerűleg a sértettnek a magatartását szögezi le és nem volt rágalmozás, ha a sértő csupán tulajdonságot állított, még akkor sem, ha abban félreismerhetetlenül a sértettnek valamely személyes cselekvősége van objektíválva. Csúpan becsületsértés miatt büntették, pl. aki ügyvédrel azt állította, hogy görcsösen keresi a reklámot, képtelen perek vitelére vállalkozik és ezért fegyelmi vizsgálatokat rendeltek el ellene; aki bíróról konkrét ügyre vonatkozással állította, hogy részrehajló volt; aki gyárosról azt híresztelte, hogy árúja nem érdemli meg a bizalmat és csaló, aki forgalombahozza azt; aki nőről azt állította, hogy feslett életet folytat; aki íróról azt állította, hogy valamit rideg üzleti érdekből írt meg. Az indokolás ajánlotta e formalisztikus felfogásnak revízió alá vételét, utalással a büntető jogtudomány több kiváló elméleti művelőjének állásfoglalására. Akár ennek a kezdeményezésnek, akár más forrású sarkallásnak kell betudni, tény, hogy a bírói gyakorlat felismerhetően módosult. A *Kúria* újabb ítélkezése szerint tényt állított: aki politikusról azt mondta, hogy a politikai erkölcs szempontjából cinikus, színváltó kalandor, mert elveit meggyőződés nélkül változtatja (B I. 2970/1924. *BDtár* XVII. 76.); aki főszolgabíróról azt mondta, hogy gatszágot követett el, mikor őt hadiszolgálatra berendelte (B I. 1145/1916. *BDtár* X. 124.); aki főszolgabíróról azt mondta, hogy egy bizonyítvány kiállítása tőle szívességi aktus volt (B III. 2559/1922. *BJT* LXXIV. 254.); aki azt mondta, hogy városi tanácsnok részére a letelepedési engedély elintézéséhez pénz szükséges (B I. 4007/1924.); aki postatisztre — táviratfeladással kapcsolatos díjszámításból folyólag — azt mondta, kilopják a pénzt az

fenn, ha a vádlott ugyanegy nyilatkozatban rágalmoz és becsületsértést is követ el. (III. k. 1. l.). A gyakorlat nem tette magáévá e felfogást. — V. ö. *Kúria*: B I. 3475/1924. sz. határozatát is, amelyről alább még szó lesz.

¹ Tarnai János a Bűnügyi Szemlében megjelent tanulmányában azt fejtegette ki, hogy a Bv.-vel megszűnt a becsületsértésnek a rágalmozás melletti «kisegítő» szerepe; szerinte anyagi halmazat forog

ember zsebéből (B III. 1183/1916. *BDtár* X. 138.); aki közigazgatási tisztviselőről azt mondta, hogy nem járt el kellő pártatlansággal (B I. 2817/1916. *BDtár* X. 206.); aki ügyvédéről azt mondta, hogy ügyeket hajhász (B III. 4001/1917. *BDtár* XI. 200.); aki másnak oly magatartást és oly érületet tulajdonított, amelyből arra lehet következtetni, hogy az illető kommunista (B I. 3097/1923. *BDtár* XVI. 87.); aki a nemzeti hadseregről azt mondta, hogy rosszabb mint a vörös hadsereg, nem tud egyebet csak lopni, rabolni, gyilkolni (B I. 6587/1923. *BDtár* XVII. 41.); aki úgy nyilatkozott, hogy a kormány oly államvezetési rendszert létesített, amely igazságtalan, törvénytelen, aljas és gyalázatos (B I. 3220/1924.); aki bíróról azt mondta, hogy működése a magyar igazságszolgáltatás ügyét hazafiassági szempontból veszélyezteti (B II. 4220/1923. *BDtár* XVII. 3.).

Utóbbi döntésében megkísérelte a Kúria, hogy elvi kijelentéssel támassza alá állásfoglalását. Tény nemcsak az — mondja a határozat indokolása — ami mint megtörtént esemény van közelebbről és egyenesen megjelölve, hanem tény minden olyan állítás is, amit közvetlenül lehet bizonyítani és nem pedig más, külön bizonyítandó tényekből vont következtetés útján lehet csak valónak elfogadni. Vagyis tény a Kúria szerint: 1. a cselekvés és történés, még pedig substanciális hiányában is, 2. az egyéb állítás, ha ugyan az nem csupán közvetve bizonyítható.² Mit jelent a közvetett bizonyíthatóság ismerve? A perjogi tudomány a közvetett bizonyítás kifejezést (az angol jogban: *circumstantial evidence*) mint műszót lefoglalta a bizonyítás ama nemének megjelölésére, amelynél nem személyi vagy tárgyi bizonyítékok, hanem épen ilyenek hiányában jelenségek (indiciumok) a meggyőződés keltésének forrásai (*Balogh*: Magyar bűnvádi eljárási jog 377., *Plósz*: Perrendtartási jegyzetek II. 81., *Magyar*: A Pp. magyarázata — 1924 — 410. l.). Cselekvés és történés tekintetében a Kúria állásfoglalása szerint nem lényeges a fogalom teljességélez, vajjon in concreto közvetlen vagy közvetett úton történhetik bizonyításuk. Csak az egyéb állításokra áll az, hogy csupán akkor esnek a kérdéses logikai kategória keretébe, ha valóságuk érzéki észrevezések és azokhoz fűződő asszociációk útján bizonyítható. Tiszta és világos az elhatárolás. Többé nem azon fordul meg tehát a rágalmozási vagy becsületsértési minősítés, vajjon a sértő a büntetendő cselekményt vagy becsütelenséget ígérel vagy pedig melléknévvvel, állítmánnyal vagy jelzővel, nyíltan vagy burkoltan, egyéniesítetten vagy általánosítással rója-e valakinek a terhére. Míg a korábbi bírói gyakorlat túlzott jelentőséget tulajdonított a szóalakoknak, amelyek — *lingua e mobile* — sokféleképp változhatnak, addig az újabb gyakorlat egy szilárd logikai formát teremtett meg, amelynek tárgyasított ismertető jegyei megmarkolhatók. Kiki eldöntheti, hogy a felsorolt példák közül melyikben — nem alkalmazkodott a Kúria az önalkotta kategóriához.

(Folyt. köv.)

Dr. Lengyel Aurél.

Néhány aktuális kérdés a munkaügyi bíraskodás terén.

A bírói gyakorlatnak ingadozása a jogszolgáltatásnak megszokott és talán elkerülhetetlen jelensége, de sehosem jár oly közvetlen és mélyreható káros visszahatással, mint azokban a jogvitákban, amelyek a szolgálati viszonyból veszik eredetüket. S ez érthető is, ha meggondoljuk, hogy ezek a jogviták a munkavállalóknak széles rétegeit érdeklik, tehát oly egyéneknek érdekeit érintik, akiknek mindennapi kenyeré, a létfenntartásának alapja forog kockán. Másrészt ismét az is nyilvánvaló, hogy a háborút és forradalmakat követő gazdasági felfordulásnak káros hatása talán épen a szolgálati viszonyban alkalmazottaknak százezreivel szemben nyilatkozott meg legérezhetőbben, úgy hogy a szolgálati viszonyban álló felek kölcsönös szerződésben vagy törvény-

ben gyökerező jogai és kötelezettségei kerültek leginkább ellentétbe a gazdasági életnek az utolsó években tapasztalt beteges eltorzulásával. Ebből következik, hogy azok a bíróságok, amelyek hivatva vannak a szolgálati viszonyban élő felek nagy részére nézve a felmerült jogvitákat eldönteni, nap-nap után oly jogi problémákkal állottak szemben, amelyeknek megoldására a létező jog kellő útmutatást nem nyújtott, de amelyeknek megoldása elől ki nem térhettek, ha nem akarták a szegénysorsú jogkeresőknek egész tömegét a legteljesebb jogbizonytalanság veszélyének kitenni. Így keletkezett azután felsőbbbíróságaink megnyilatkozása előtt első- és középfokon oly eléggé körülhatárolt bírói gyakorlat, amelynek megnyilatkozásai a dolgok természetes rendje szerint ismét újabb pereknek alapjaivá váltak. Ámde ezek az alapok meginogtak, mikor felsőbbbíróságaink némi tévovázás után egyes kérdésekben az eddig követett gyakorlattal ellentétes döntéseket hoztak és ezzel nemcsak a jogkereső közönséget, hanem magukat a bíróságokat is újabb problémák elé állították.

Ezek közül a kérdések közül egyik sem jelentősebb annál: vajjon a felmondással elbocsátott alkalmazott járandóságának kiszámításánál csupán a felmondáskori illetményeket, avagy ezenfelül a felmondási idő folyamán adott emelkedéseket is számításba kell-e venni?

Régebben ez a kérdés nem is kerülhetett bíróságaink elé. Igaz, hogy már a háború előtt gyakori volt a panasz, hogy a fix fizetésű alkalmazott nem tud lépést tartani a drágulással. Ámde ekkor joggal utaltak arra a jogszabályra, amely mellett legfelsőbb bíróságunk még most is kitart és amelynek értelmében az alkalmazott nem követelheti illetményeinek felemelését, még akkor sem, ha ezt a pénz értékének csökkenésével és a drágaság növekedésével indokolhatná is. Sőt még a háború folyamán és közvetlenül utána is a gazdasági viszonyok átalakulása oly lassú ütemben haladt, hogy még az 1920. évben keletkezett kormányrendelet, amely ezeknek a szolgálati viszonyoknak nagy részét rendezte, sem találta szükségesnek e részben az eddigi jogtól eltérő szabályozást, hanem egyszerűen megállapítja, hogy: «az alkalmazottnak a felmondási időre járó munkabérét azon munkabér (stb.) szerint kell számítani, melyet az alkalmazott a szolgálati szerződésnek a felmondási időpontjában érvényben álló rendelkezései értelmében élvezett.» (1910/1920. M. E. sz. rend. 7. §-a.)

Ekkor ugyanis a hathetes, vagy három havi időtartam alatti gazdasági eltolódás még oly jelentéktelen volt, hogy senkisémm gondolhatott arra a tarthatatlan helyzetre, mely már aránylag rövid idő után előállott. Mindnyájan még keservesen emlékezünk arra a katasztrófális bukásra, amely törvényes fizetési eszközünket 1920. évnek őszétől kezdve érte és melynek hatását most is még nyögjük. Ekkor állottunk szemben azzal a sajnálatos tényvel, hogy nem hónapok, hanem hetek, sőt napok alatt a pénz vásárló erejében oly rohamos hanyatlás állott be, hogy az előző hónapi fizetés a következő hónapban már egy heti életszükséglet fedezésére sem volt elegendő. A bajt még tetézte, illetve még jelenleg is tetézi az a másik sajnálatos tény, hogy a pénzünk válságával kapcsolatosan fellépett gazdasági hanyatlás mindenütt tömeges elbocsátásokra adott okot és az elbocsátottak újabb elhelyezkedése csaknem lehetetlenné vált. Már most kérdem, miből éljen meg az elbocsátott alkalmazott hónapokon keresztül, ha a felmondási járandósága legjobb esetben annyi hétre sem elegendő, mint ahány hónap megélhetésének biztosítására volt az eredetileg szánva?

Ezzel a problémával és az ellentétesen rendelkező jogszabályokkal állottak szemben munkaügyi bíróságaink, mikor a felmondásban lévő alkalmazottak azzal a követeléssel léptek fel, hogy nekik is mindazok az úgynevezett fizetésemelések megítéltesenek, amelyeket a munkaadók a gazdasági viszonyok nyomása alatt a felmondatlan állásban lévő alkalmazottaknak engedélyeztek. A megoldáshoz két megfontolás vezetett. Az első az volt, hogy a felmondás csak időhatárt szab a határozatlan időre kötött szolgálati szerződésnek, tehát a szolgálati viszony csak a felmondási idő leteltével ér véget. Ha igaz, hogy a felmondási idő alatt az alkalmazott még szolgálatban állónak tekintendő, akkor nem forgott fenn elfogadható ok arra, hogy a munkaadó őt pusztán abból az okból, hogy a fölmondott állásban van, az életfenntartásra szükséges és általánosan engedélyezett «emelésekből» kizárhassa. Ámde ez a tetszetős okfejtés nem volt elegendő alap az 1910/1920. M. E. sz. rendelet 7. §-ának fentebb

² Kúria B I. 6587/1923.: Tényállítás az oly állítás, amely nincs ugyan egyenesen és közelebbről megjelölve, de amelyet mégis közvetlenül lehet bizonyítani (*BDtár* XVII. 41.). *Lilienthal* Vergleichende Darstellung d. deutschen u. a. u. l. Strafrechts Bcs. T. IV. 390: «Tatsache ist, was bewiesen werden kann»; *Binding* Lehrbuch I. 346. (a csalásnál): «Tatsache ist alles, was gewusst werden kann». *Frank* Das Strafgesetzbuch, a 186. §-nál: «Tatsachen sind nicht nur menschliche Handlungen, sondern auch Ereignisse anderer Art, Inhalte und Vorgänge des Bewusstseins, sowie Eigenschaften und konkrete Beziehungen, z. B. die Abstammung von einer bestimmten Rasse.»

ismertetett rendelkezésének mellőzésére és különösen nem volt alkalmazható oly esetben, mikor a munkaadó nem kívánta a felmondási időnek leszolgáltatását. És tényleg kaptunk oly felsőbbbíró-sági döntést, amely csak a rendelet 7. §-a alapján a keresetileg kért emelések megítélését megtagadta.

Munkaügyi bíróságaink az anyagi igazság és méltányosság («in dubio mitius») elvét követve ezekkel a nehézségekkel szemben arra az egyedül helyes alapra helyezkedtek, hogy a pénzünk válsága alatt adott emeléseket nem sorozták a «fizetés-javítások» fogalma alá, mert az illetményeknek számszerű növekedése az elsőrendű életszükségleti cikkek árainak emelkedésével lépést tartani nem tudott, tehát az úgynevezett fizetésemelések csak *tökéletlen valorizációs folyamatnak* feleltek meg. Viszont a fizetésjavítás fogalmilag azt tételezi fel, hogy az alkalmazott több pénzzel aránylag több életszükségletet is tudjon fedezni. Ebből a nézőpontból tekintve a jogi helyzetet, a rendelet többször idézett intézkedése nem zárhatta el az elbocsátott alkalmazottakat a fizetési többletek követelésétől, mert alapjában véve a felmondási idő végén a pénz értékét tekintve legfeljebb annyi fizetést kapott, mint amennyit a felmondás időpontjában részére a szolgálati szerződés feltételei megállapítottak. Emellett az álláspont mellett látszik dönteni a kir. Kúriának egyik elvi jelentőségű határozata (P. II. 440/1924.) is, melyben kimondja, hogy: «az elbocsátott alkalmazottat a felmondási idő tartama alatt mind azok a járandóságok megilletik, amelyeket tényleges szolgálatban léte esetén élvezett volna». Igaz ugyan, hogy ebben a konkrét esetben oly alkalmazottról volt szó, akit a munkaadó jogellenesen bocsátott el felmondás nélkül; de kizárólag a felmondási igények kiszámításának alapját illetőleg nem tehetünk elvileg különbséget a jogellenesen felmondás nélkül elbocsátott alkalmazottnak és ama felmondással elbocsátottnak jogi helyzete közt, aki felmondási járandóságát vagy egyáltalán nem, vagy csak igen csekély részben kapta kézhez. Ez volt az oka annak, hogy a munkaügyi fellebbezési tanács felsőbbbíróságainknak azt az állásfoglalását saját elvi álláspontjának újból való leszögezésére használta fel.

Még nyílt kérdés az, vajjon ugyanazt a szabályt alkalmazzuk-e abban az esetben is, ha a munkaadó az alkalmazottnak felmondási járandóságát a felmondáskor *kifizeti* és őt a szolgálatnak felmondás alatti teljesítése alól *felmenti*? Erre az esetre nézve a budapesti kir. Ítéltáblának több elvi jelentőségű határozata (6. P. 8546/1923. 13070/1923.) a munkaügyi alsóbíróságok döntéseivel szemben arra az álláspontra helyezkedett, hogy ily esetben az alkalmazott nem igényelheti a később engedélyezett emeléseket, habár azok a felmondás ideje alatt váltak esedékessé. És pedig azzal az indoklással, hogy ebben az esetben a szolgálati viszony már a felmondással és a járandóság kifizetésével véget ér, tehát az utóbb történt emelések a jogviszonyban már nem álló felek kölcsönös kötelezettségeit nem érinthetik; továbbá, mert az alkalmazott még nagyobb értékű pénzben kapta felmondási járandóságát és az ő érdeke és kötelessége, hogy azt az elértéktelenedéstől megóvja. Szerény nézetem szerint mindkét érv nem helytálló. Az első azért nem, mert az Ipartörvény a határozatlan időre kötött szolgálati szerződés egyoldalú felbontásának csak két módját ismeri: 1) rendes felmondással (mikor a szolgálati viszony csak a felmondási idővel ér véget) és 2) felmondás nélkül (a törvényben taxative felsorolt esetekben). A harmadbíró-sági álláspont az egyoldalú szerződéssfelbontás *harmadik* módját honosítaná meg, melyet a törvény tényleg nem ismer. Úgy hiszem, hogy a kérdéses harmadbíró-sági állásfoglalás az Ipartörvény 97. §-ának téves értelmezésén alapszik. Ennek a szakasznak értelmében az alkalmazott felmondási illetményeinek egy összegben való kiadását követelheti, hogy ha a munkaadó őt felmondás *nélkül* jogellenesen elbocsátotta. Ebben az esetben a szerződés egyoldalú felbontásának esete — habár jogellenesen — tényleg beállott. De ezt nem szabad összetéveszteni azzal az esettel, amikor a felmondás szabályszerűen megtörtént és a rendes esettől az eltérés csak annyi, hogy a munkaadó a felmondási idő alatt az alkalmazottat a szolgálat teljesítése alól felmenti. Az illetményeket ebben az esetben kiadhatja előre egyösszegben, de kiadhatja havi részletekben is. Az utóbbi esetben senkisésem fog kételkedni abban, hogy a felmondásban lévő alkalmazottnak is járnak az időközönként engedélyezett emelések. Pedig jogilag a helyzet erre a felmondott állásban lévő alkalmazottra nézve tel-

jesen ugyanaz, mint arra az állásnélküli alkalmazottra nézve, aki illetményeit előre egy összegben kikapta. Addig tehát, míg az alkalmazott a maga részéről a szerződésnek rögtön érvényű felbontásához akár kifejezetten (p. o. lemondó nyilatkozatban) akár hallgatólag (pl. másutt állást elfogadva) hozzá nem járult, a szolgálati szerződés a felmondási idő alatt mindig fennállónak tekintendő és ehhez mérten az alkalmazott a felmondási idő alatt esedékessé vált emelésekből ki nem zárható. Még kevésbé áll meg a második, inkább gazdasági természetű érv. Az elbocsátott alkalmazott *sem jogilag, sem gazdaságilag nem kötelezhető arra, hogy a pénz elértéktelenedése ellen védekezék*. Jogilag azért nem, mert töle nagyobb gondosságot, mint a diligens pater familias-ét, követelni nem lehet. Már pedig a határozott havi jövedelemmel bíró ember rendes gondossága nem terjed, de nem is terjedhet *egy havi életszükségletek beszerzésén túl*. Tehát az elbocsátott alkalmazottnak sem szakértelme, sem alkalmán sincsen több hónapra való szükségleteinek egyszerre és előre való beszerzésére, de azt töle követelni nem lehet és nem is jogos. Gazdaságilag is lehetetlen elsőrendű életszükségleteknek több hónapra, esetleg fél évre való előzetes beszerzése, most pl. téli idény alatt bizonyos cikkek be sem szerezhetők, vagy csak túl magas áron, mások ismét nem bírják el a raktározást. De vannak oly elsőrendű életszükségletek, melyek alkalomadtán készpénzfizetést igényelnek (pl. gyógyítás, ruházódás stb.), tehát az alkalmazott összes pénzét nem fektetheti be értékálló cikkekbe. Különben is hol volt épen a legnagyobb pénzügyi válság idejében az a szakember, aki a pénzérték konzerválásának legbiztosabb módját megállapíthatta volna? És épen azt az emberfeletti feladatot akarnók az alkalmazottra hárítani, aki állását veszítve már amúgy is válságos helyzetbe került! Mindenesetre a munkaadó, aki még a jelenlegi válságos időben is könnyebben forgathatja pénzét nyereséggel, inkább viselheti a pénz elértéktelenedésének rizikóját.

Ezek a megfontolások vezették a munkaügyi fellebbezési tanácsot, mikor a harmadbíró-ság egyes ellentétes határozatai ellenére is eddigi gyakorlata mellett kitartott; de világos, hogy attól el kell térnie, ha a harmadbíró-ságok állásfoglalásukat megerősítik és fenntartják.

A *végkielégítés* megállapítása körül is ingadozó a bírói gyakorlat. A tételes jog szerint a *végkielégítés összegét az alkalmazottal a szolgálati viszony megszűnéskor megillető munkabérnek egy hónapra eső része alapján kell megállapítani*. (19210/1920. M. E. sz. rend. 9. §.) Munkaügyi bíróságaink — mint fentebb kifejtettem — egyébként azt a nézetem szerint egyedül helyes szabályt alkalmazták, hogy a szolgálati viszony felmondás esetében csak a felmondási idő lejártával ér véget, de a végkielégítés összegének kiszámításánál a rendelet szövegének szó szerinti értelmezése mellett a szolgálat *tényleges* megszűnésének időpontját vették irányadóul abban az esetben, ha a felmondással, vagy felmondás nélkül elbocsátott alkalmazott a felmondási idő alatt szolgálatot tényleg nem teljesített. Ezt az álláspontot vallotta a budapesti kir. Ítéltábla is. (6. P. 1570/1924.)

Ezzel szemben a kir. Kúriának már többször hivatkozott elvi jelentőségű határozata (P. II. 440/1924.) helyesen arra az álláspontra helyezkedett, hogy: «a végkielégítés összege a rend. 9. §-ának rendelkezése szerint a szolgálati viszony *a felmondási idő lejártakor beálló megszűnéskor élvezett járandóságok alapulvétele mellett* állapítandó meg». Jól megjegyzendő: oly esetben is, mikor az alkalmazott elbocsátása következtében a felmondási idő alatt tényleges szolgálatot nem teljesített.

A munkaügyi fellebbezési tanács idevonatkozó elvi megállapodásában egy lépéssel tovább ment és abból a megfontolásból kiindulva, hogy nemcsak a végkielégítési összeg kiszámításánál irányadó munkabérre, hanem az ugyancsak jelentős szolgálati időre nézve azonos jogszabályt kell alkalmazni, azt az elvet állította fel, hogy «a szolgálati időbe a felmondási idő is beszámítandó». Ennek az elvnek nemcsak a végkielégítési összeg kiszámítása szempontjából, hanem abból a még sokkal fontosabb okból van jelentősége, hogy ily módon oly alkalmazott is, aki a törvényes öt esztendőre csak felmondási idejének a tényleges szolgálati időhöz való hozzáadásával tölti be, jogos igényt tarthat végkielégítésre, amelytől elesne, ha csupán a tényleg leszolgált időt számítanák.

Egyik mély sebe judikaturánknak a *valorizáció* kérdése. Ami a szolgálati viszonyból eredő követeléseket illeti, e részben a

munkaügyi alsóbíróságok eddig elutasító álláspontot foglaltak el annál is inkább mert az 1923: XXXIX. tc.-el és a felmondás alatti emelések megítélésével a hitelező munkavállalónak érdekeit kellőképpen megvédték. Felsőbíróságaink ezzel szemben kimondták, hogy: «az alkalmazó a felmondás nélküli elbocsátás jogkövetkezményeképp az elbocsátás időpontjától késedelemben állónak tekintendő, aki a pénz vásárló erejében beállott csökkenést is viselni köteles», (a kir. Kúriának már hivatkozott ítélete) továbbá, hogy: «a fizetéssel késedelmeskedő fél — ha késedelme nem menthető — a követelésre jogosultnak megteríteni tartozik azt a veszteséget», melyet a pénz romlása miatt időközben szenvedett (bpesti kir. Ítéletábla 6. P. 1570/1924.). A kir. Kúria e téren oly messze ment, hogy a felmondás alatti emelések megítélése mellett is még az összjárandóságot valorizáltan ítélte meg, tehát kétszeresen valorizált. A kir. Ítéletábla azt a kétségtelenül túlzott számítást mellőzte és azzal a helyes okfejtéssel, hogy: «a felmondási időben történt fizetésjavítások megítélése folytán a pénznek ez alatt bekövetkezett romlása ellensúlyozva van» a követelésnek a felmondási illetményekre terjedő részét csupán a felmondási idő lejártától számítottnan valorizálta. Viszont ebben az utóbbi határozatban vallott az az elv, hogy az adós tartozik kimutatni, hogy késedelme «menthető», túlmegy az eddigi bírói gyakorlatban vallott legszűkebb valorizációs elveken is. A helyes középút az volna, ha a követelésnek valorizálását attól tennők függővé: vajjon a munkaadó magatartása a munkavállalóval szemben a «jogellenesség (vétkesség)» kritériumának megfelelő-e vagy sem? Tehát pl. jogtalan felmondás nélküli elbocsátás esete, a felmondási illetmények kifizetésének alaptalan megtagadása (ha az alkalmazott nem hajlandó joglemondó nyilatkozatot aláírni) stb. És ezekben az esetekben is a felmondás alatti fizetésemelések megítélése kizárja a pénzbeli valorizáció lehetőségét.

Ezek volnának azok a legaktuálisabb kérdések, amelyek épen jelenleg élénken foglalkoztatják a munkaügyi bíróságokat és a jogkereső közönséget egyaránt. Természetesen ezeknek jelentősége a pénzünk értékének állandósulásával teljesen el fog tűnni. De épen most — mikor igen sok munkanélküli egyénnek megélhetése forog kockán, amikor sok ezer magántisztviselő felmondási járandóságának kiszámítása van folyamatban — az összes érdekeltnek erősen fájjalják az egységes bírói gyakorlat hiányát. —

A cikkem befejezése és elküldése után kezembe került a kir. Kúriának legújabb határozata (P. II. 888/1924.) melyben kimondja, hogy «a munkaadót az anyagi jognak semmi szabálya nem kötelezte arra, hogy abban a fizetésemelésben, amelyet a löbbi alkalmazottjának megadott, a kérdéses alkalmazottat is részesítsen». Ezzel a határozattal — amely egy jogellenes, felmondás és a felmondási igények kifizetése nélkül elbocsátott alkalmazott által indított perben keletkezett — a kir. Kúria nemcsak a budapesti kir. Ítéletáblának fentebb hivatkozott több határozatával, hanem a saját 440/1924. sz. határozatával is szembe helyezkedett. Ilyképen a bíróságok és jogkeresők még nagyobb zavarba jutottak az irányadó bírói gyakorlat tekintetében és eltekintve az e tárgyban fentebb kifejtett érvektől is, szükséges volna végleges és pontos állásfoglalás.

Dr. Schwicker Richard.

Az ügyvédi kamarák ötvenéves jubileuma.*

I.

Dr. Pap József budapesti kamarai elnök beszéde:

Magyarország ügyvédi kamarái és az egész magyar ügyvédi társadalom ma egybegyűlt itt Budapesten, hogy megünnepeljük a kamarák fennállásának ötvenéves jubileumát.

* Az ügyvédi kamarák ötvenéves jubileumát Magyarország összes kamarái Országos Ügyvédgyűlés keretében ünnepelték. Közöljük dr. Pap József-nek az Országos Ügyvédgyűlés elnökének beszéde kivonatát, kihagyva a kamarai intézmény keletkezésére és fejlődésére vonatkozó részt. Dr. Pap József beszédek után Pesthy Pál igazságügy-miniszter és dr. Tóry Gusztáv a Kúria elnöke üdvözölte az Országos Ügyvédgyűlést. Az üdvözlő beszédek után dr. Baracs Marcel szólt fel az ügyvédi immunitás kérdésében. Beszédét alább közöljük. Az Országos Ügyvédgyűlés határozatait legközelebbi számunkban tesszük közzé.

Az Országos Ügyvédgyűlés, tehát az össz ügyvédség nevében mély tisztelettel és hazafiúi érzésekkel üdvözlöm és köszöntöm az összes megjelenteket.

Meleg kartársi szeretettel és rokonérzéssel üdvözlöm azokat a tisztelt kollégákat, akik már az ügyvédi kamarák felállítása alkalmával gyakorló ügyvédek voltak, tehát több mint ötvenév óta gyakorló ügyvédek.

A budapesti karnak a nesztorai Radocza János és Mezei Mór, csak egy pár hónap választja el őket, hogy 90-ik életévükbe lépnek.

Kollegiális szeretettel üdvözlöm a budapesti első választmányának ma még élő egyetlen tagját, dr. Friedmann Bernát bátyánkat.

De nemcsak a jelenlévőkről kell megemlékezni ezen ünnepélyes pillanatban, de azon kollégákról is, akik ma velünk jubilálhatnak, ha a világháborúban nem ontják véréket s nem áldozzák fel életüket a hazáért és a királyért. Az ő nemes vérének egy jobb jövő záloga.

A legfájdalmasabban érint mindnyájunkat az, hogy nincs itt az a 13 kamara, mely a trianoni béke folytán lekapcsolt területen létezik. Ez a 13 kamara képezi a magyar szent korona területének $\frac{2}{3}$ részét és a lakosságnak $\frac{2}{3}$ -át. Közte 3—4 millió fajmagyart. Ez a 13 kamara csak de facto nincs jelen, de jure itt van az érzésnek közösségénél, a vonzalomnak és a szeretetnek a hatalmánál fogva. Lelki szemeim előtt látom Kaulbachnak nagszerű festményét, ahol a catalauni csata után az elhult hunoknak és a nyugati góthoknak lelke és szelleme még három napig folytatja a csatát.

Így folytatják a 13 kamarának tagjai a küzdelmet érettünk a magyar jogért és a magyar hazáért. A kereszténység annak idején diadalmaskodott a pogányság felett, a civilizáció a barbárság felett, a jognak és igazságnak diadalmaskodni kell előbb vagy utóbb a brutális békeszerződési hatalom felett.

A kamarai intézmény keletkezésének és fejlődésének ismertetése után az elnök következőképen folytatta megnyitó beszédét:

A kamarák legnagyobb erőssége az, hogy nem politikai testületek és nem vesznek részt a napi politika harcaiban, mégis a lefolyt ötven év alatt a kamarák a közélet irányítására, a társadalmi fejlődésre, a jogi és politikai élet tisztaságára nagy befolyást gyakoroltak, eltekintve minden egyébtől már csak azért is, mert a kamarák létezésük pillanatától kezdve tekintet nélkül a mindenkor uralkodó politikai irányzatokra a függetlenségnek, a szabadságnak, a meg nem alkuvás eszméjének tántoríthatlan bajnokai és a közszabadságjogok védőbástyái voltak.

A kamarák kinőttek a régi magyar ügyvédi társadalomból s ép azért mindig szem előtt tartották, hogy nem szabad szakítani a nemzeti multtal és a nemzeti intézményekkel. Aki multjáról lemond, nem teljesítheti köteletségét a jelenben sem, az nem dolgozhatik a jövő számára, az lemondott végleg önmagáról is.

Ha végig tekintünk az országban, közállapotainkat mindenütt a széthúzódság, torzalkodás, ellenségeskedés, gyűlölködés, egymás ellen való törés jellemzi.

Ezen fájdalmas és szomorú jelek mutatkoznak a nemzetgyűlésen, a törvényhatóságokban, sőt a kereskedelmi és a pénzügyvilágban is.

A kamarai rendszernek és szellemnek a legfőbb előnye az, hogy nehéz idők közepette is az ügyvédek, dacára annak, hogy különféle politikai pártokhoz tartoznak és különféle világnézleteknek képviselői, sőt előharcosai, mindig megértették egymást és jó példával szolgáltak, hogyan kell önmérséklettel, önmegtagadással és a közös munka szülte harmóniával szolgálni a hazának és az igazságszolgáltatásnak az érdekeit.

A kamarák igen nagy érdeme, hogy mindig súlyt helyeztek a jó szellemre a nemzeti érzésre és a feltétlen megbízhatóságra. Mi úgy neveljük a kart, hogy minden ügyvéd elsősorban legyen becsületes magyar ember és jó hazafi, mert ebben találjuk a magyar faj és az ország fejlődésének legfőbb biztosítékát.

A kamarák nem a történelmi materializmusért, de ideális célokért törekedtek és ha szabad e kifejezéssel élni, — igen is szabad, mert fedi a valóságot, — Deák Ferenc szellemében folytatták működésüket. Deák Ferenc már 1833 június 15-én mondott nagy beszédében a karok és rendek nem kis csodálkozására követelte a jobbágyok részére az emberiség legszebb jussait, vagyis a személybeli és vagyonbátorságot, az önképviselést és a büntető törvénykezés teljes átalakítását.

A kamarák is ötven év óta ezen a nyomon haladtak, jogot követeltek mindenki számára, vagyis a jogegyenlőség megvalósításán dolgoztak. Ezen eszmék lelkesítették a kamarákat, amidőn az ügyvédi rendtartás reformjával foglalkoztak. Mindig elvetették a numerus claususnak eszméjét, a szabad ügyvédség mellett foglaltak állást és nem fogadták el a bifurkációnak semmilyen alakját.

Ugyancz az eszme lelkesítette a kamarákat, amidőn tevékeny részt vettek az 1878. évi büntetőtörvénykönyv előkészítése és életbeléptetése, majd pedig ennek novelláris megváltoztatása körül, amidőn az egyéni jogok épségbentartásával, a védelem szabadságának biztosításával, a vádelv alapján kívánták a büntető perrendtartásnak a megalkotását, amidőn a sajtószabadság intézményes biztosítékait követelték, amidőn az esküdszékért, az egyházpolitikai törvényekért, a polgári perrendtartásnak megalkotásáért, majd pedig a forradalmak lezajlása után alkotmányunk terén a jogfolytonosságért, alkotmányunk teljes visszaállításáért és az egyetemeken behozott numerus clausus eltörléséért sikra szálltak.

A kamarákat munkálkodásukban opportunizmus sohasem vezérelte, mi mindig szem előtt tartottuk a haza bölcsének, Magyarország legelső igazságügyminiszterének, Deák Ferencnek azt a mondását, hogy a sértett jogot a tiltakozás, a ki nem vívott jogot, pedig annak követelése őrzi meg és biztosítja legjobban.

A kamarák ötvenéves munkálkodásuk alatt a természetes, békés és becsületes fejlődésnek voltak hívei és szószólói, azt akarták, hogy intézményeink demokratikus alapon és liberális szellemben fejlődjenek.

Az igazságnak adózom, amidőn meglegegedéssel és nemzeti büszkeséggel állapítom meg, hogy a kamaráktól mindig távol állt a forradalmi szellem, ezen intézményt sohasem hevitette a felforgatási és rombolási vágy, habár a haladó irányok harcosai is voltak.

A kamarák ilyen szellemben működtek a lefolyt ötven év alatt és sok áldásos munkát teljesítettek úgy egyeseknek, mint pedig a közületnek. És mégis sokszor és sokhelyütt nemcsak hogy rokonszenvre nem találtak, de ellenszenvvel és ügyvédelles hangulattal és áramlatokkal kellett megküzdeniök a kormányhatalom és a társadalom részéről is.

Az ügyvédségnek a legnagyobb baja az, hogy félre lesz értve azok által, akik nem ismerik vagy pedig nem akarják megismerni az ügyvédség lényegét, feladatainak és rendeltetéseiinek szükségesség voltát.

A legnagyobb mulasztása a váltakozó kormányoknak azonban az volt, hogy teljesen elhanyagolták a karnak existenciális megerősödését. Nem tettek semmi szerves és célravezető intézkedéseket az iránt, hogy a túlszűfolttság megszűnjön és az ügyvédek jövedelme biztosíttassék.

A kamarák hosszú küzdelmek után kiharcolták az 1912. évi VII. tc. és LIV. tc.-ben foglalt azon intézkedéseket, amelyekkel az ügyvédjelöltek elméleti és gyakorlati képzettsége kimélyítetett és mi lett az eredmény? Még alig léptek életbe ezen intézkedések, amelyeknek egyik rendeltetése volt az ügyvédi pályára való lépést megnehezíteni, legnagyobbbrészt hatályon kívül lettek helyezve. És ez által a túlnépesedésnek ismét tág kapu nyitott.

A kamarák negyven évig gigászi harcot folytattak az igazságügyi kormánnyal, hogy ügyvédek bírákká kineveztessenek. Mind hiába volt. Eltekintve dr. Balogh Jenő igazságügyminisztertől, aki méltányolta az ügyvédi karnak ezirányú törekvéseit és több ügyvédet nevezett ki a bírósághoz, a legritkább esetek között tartoztak ilyen kinevezések, holott az ügyvédi diploma minden állami hivatalra és bírói tisztre minősít. Ügyvédnek bírónak való kinevezéséhez csak alkalmazni kellett volna a meglévő törvényt, új törvényalkotásra szükség nem volt. Az igazságügyi kormányzat azonban lehetővé tette, hogy bírák, akiknek nem volt meg az ügyvédi oklevelük, enélkül is átlépjenek az ügyvédi pályára. Az 1921. XXVII. tc.-nek a hatása az volt, hogy csak a budapesti ügyvédi kamara területén mintegy százan jöttek a bírói és más közpályákról az ügyvédi karba.

Mulasztása volt a kormányoknak, hogy nem gondoskodtak arról, hogy új munkaalkalmak nyitassanak az ügyvédek részére. Ellenkezőleg. Megalkották az 1920. évi birtokreformi törvényt, amely mobilizálta Csonka-Magyarország egész mezőgazdasági területét, mélyebben nyult bele a honpolgárok magánjogaiba

mint annakidején az úrbéri rendezési eljárás, akár pedig a tagosítás. A döntés ezen nagyhorderejű vitás kérdésekben a Kúriával egy nívóra helyezett bíróságra az Országos Földbirtokrendező Bíróságra bízott és az ügyvédi képviselőt ezen perekben az OFB. előtt, amely a nyilvánosságot kizárta, szintén ki volt zárva. Ezzel az ügyvédeknek azon törvényadta joga sértetett meg, hogy minden bíróság és hatóság előtt feleket képviselhetnek és ezenfelül hátrányt szenvedtek az érdekelt felek is.

Csak a birtokreform novella segített némileg a kamarák hatékony fellépése folytán ezen a bajon, de tökéletlenül és csak bizonyos mértékig.

Ahelyett, hogy a kormányok oly intézkedéseket tettek volna, hogy a telekkönyvi bejegyzések alapjául csak oly okirat szolgálhat, amelyet ügyvéd, vagy kir. közjegyző készített; törvénybe iktatták a községi jegyzők magánmunkálatainak megengedett voltát.

A kormányok nem gondoskodtak arról, hogy az ügyvéd munkája kellőképpen értékesíttessék és megbecsültsessék, dacára annak, hogy a kamarák számtalan programot terjesztettek elő ezen célok megvalósítására, még pedig akként, hogy a közérdek mindég kellő összhangba lett volna hozható az ügyvédség jól felfogott magánérdekeivel.

Ezen ünnepélyes pillanatokban a kamarák nem akarnak panaszkodni és sérelmeikkel előhozakodni. Itt az igazságügyi miniszter és az egybegyűlt jogászvilág előkelőségei előtt a kamarák azt a fogadalmat teszik, hogy a legközelebbi félszázadban is a kamarák az eddigi ösvényeken fognak haladni, az örvényeket elkerülni, az útjukba talált akadályokat elhárítják és haladni fognak továbbra is a világosság, a szabadság és függetlenség jegyében. A mi elemünk a letűnt félszázadban a harc volt. A szellem és a tudomány fegyvereivel erkölcsi és szellemi javakért küzdöttünk, ezt fogjuk tenni a jövőben is, mert így véljük szolgálhatni legbiztosabban szeretett hazánknak érdekeit és a jog eszméjét.

Hogy ezen ötvenéves jubileumnak maradandó emléke is legyen, a magyar ügyvédi kar elhatározta, hogy megírja a magyar ügyvédség történetét. A szerkesztőbizottság már megalkult, a munka folyamatban van. Ezen munka foglalkozni fog az ügyvédség multjával 1874-ig. Majd rátér az 1874. évi reform méltatására, összehasonlítja a magyar ügyvédséget a külföldi ügyvédséggel és ki fogja mutatni, milyen behatással volt a kamarák munkálkodása a lefolyt ötven év alatt a törvényhozásra, a jogszolgáltatásra, a közigazgatásra és a társadalmi fejlődésre.

Az állami és társadalmi életben, az eszmevilágban, a gazdasági fejlődésben nagy forrongások és ellentétes törekvések vannak megoldásra. Szent a hitünk és a meggyőződésünk, hogy senki és semmi sem képes ezeket megoldani, csupán a jog feltétlen uralmának a biztosítása, a jog eszméjének diadala.

A mi hitünk szerint a világon az egyedüli és a legerősebb hatalom a jog eszméje, ez s az annak alapján keletkezett törvény az egyedüli tekintély, amely előtt meg kell hajolni mindenkinek, a győzőnek és a legyőzöttnek.

Történelmünk tanuskodik arról, hogy voltak már idők más-kor is Magyarországon, amidőn a külső erőszak a jogot békóba verte.

Ez az állapot azonban sohasem lehet végleges, csak mindig időleges és átmeneti.

A magyar törtélemben, de az egész világtörténelemben nem találunk rá példát és esetet, amely a jogot jobban letiporta volna, mint a trianoni békeszerződésnek rendelkezései.

Mi jogászok, tudjuk, érezzük és bátran hirdetjük, hogy ezen a jog és erkölcs lényegével ellentétes rendelkezések nem lehetnek örök életűek.

Hinni a trianoni békeszerződés örökkévalóságában, ez egyenlő lenne a jog eszméjének negációjával.

A szent koronának a területe már többször volt összemarcangolva és darabokra törve. A török 165 évig uralkodott hazánk nagy része felett, mégis vissza lett állítva az ország területi integritása.

Ezer év leforgása alatt a magyar alkotmány, a magyar nemzetnek legfőbb kincse sokszor brutálisan meg lett támadva, fel lett függesztve, meg lett semmisítve. Századokon át véres harcot vívtak elődeink alkotmányunk visszaállításáért, pro patria et libertate, és alkotmányunk vissza lett állítva. Igaz, hogy most is alkotmányunknak sok alappillére csak ideiglenesen van rendezve az ország nagy szomorúságára.

A törököknek a kiűzését, a szuverénitásnak a visszahódítását, az alkotmány helyreállítását azonban nem véletlenség okozta, de a jognak hatalma és mindenható ereje, amely szembeszáll a zsarnok parancsával, amely lever belviszályokat és forrongásokat, amely egyedül vezetheti vissza a tömeg megmérgezett pszichéjét eltévelyedéseiből a helyes útra.

Ezen hatalomnak, ezen tekintélynek vagyunk mi feltétlen hívei és hirdetői, de egyúttal harcosai is. Az egész nemzetnek erkölcsileg meg kell újhodnia, mert nélkül nem is gondolhatunk az ország politikai, vagyoni és szellemi feltámadására. Az ilyen feltámadás pedig csakis a jog erejével és a jog útján történhetik.

Hő imánk az, vajha a fiatal ügyvédgeneráció magáévá tenné a lefolyt ötven év küzdelmeiből leszűrt igazságokat és azokat nálunknál sokkal több szerencsével és sikerrel érvényesíthetnék szeretett hazánk javára, hiszen a múlt ügyvédségének, a jelenkor ügyvédségének és a jövő ügyvédségnek szent meggyőződése az, hogy «a haza mindenekelőtt».

11.

Dr. Baracs Marcel előadó beszéde a szólásszabadságról és a védői immunitásról.

Tisztelt Országos Ügyvédgyűlés! *Claudius* császár egy ízben maga elnökölt a Szenátusban egy felségsértési bűnpernek tárgyalásán. A vádlottat *Julius Gallicus* védte, a régi római retorik törvény-bizakodásával és őszinte szókimondásával. A császár hirtelen haragra lobbant és megparancsolta, hogy dobják a Tiberisbe. De mert betartani akarta a formát, mely a főbenjáró bűnösök részére védőt követelt meg, a vízbe fulladt *Gallicus* helyébe védőül kirendelte *Domitius Afert*. A császár felhívására *Afer* kérdéssel válaszolt; a kérdés a következő volt: «Honnan tudod *Caesar*, hogy jobban tudok úszni, mint *Gallicus*?»

Ebben a történelmi példában benne van a szólásszabadságnak és a védői immunitásnak minden problémája ősi idők óta mind a mai napig. A hatalom mindig hajlandó volt arra, hogy a szólásszabadságot elvben elismerje, de a gyakorlatban megszorítsa, üldözze és megtorolja. A védőben pedig mindig meg volt a készség, hogy kötelességét a maga feláldozásának árán is teljesítse.

Amikor a védő — a Justinianus Codexének szavai szerint — «vitam, spem et posteris defendit»; lelkiismeretének parancsa előtt elnémul a személyes kelletlenségnek és koekázatnak gondolata. Ebből értjük meg a régi pandektistáknak azt a tanítását, hogy a jogvédő és védettje közötti jogviszony nem pusztán mandátum, nem is merő locatio-conductio, nem is valamely innominat real contractus, hanem a jogvédő «magis operam beneficii loco praeberi videtur».

A jogtechnikai szolgáltatáson túl, amelyért díjazást kapunk, a jogvédelem igazi lényege jóttevés: jóttevés a szónak legnemesebb értelmében, mert egész egyéniségünket vetjük latba közvetlenül a védett jogért, igazában pedig polgártársainknak, a gyengéknek, az elgáncsoltaknak és üldözötteknek szabadságáért, jogáért, emberségéért és becsületéért, mindazokért az eszményekért, amelyek nélkül akár az egyes polgárnak élete, akár nemzetünknek és alkotmányunknak fennmaradása méltóság és reménység nélkül lenne.

Ezért a jogvédő tevékenységért nem akarunk, nem várunk és nem fogadunk el díjazást. Annak egyedüli jutalma, a magunk öntudatán kívül, csak a nemzetnek hálája és elismerése lehet.

Ezt az elismerést nyújtotta nekünk *Deák Ferenc* abban a kijelentésében, hogy:

«a magyar ügyvédeknek tiszteletreméltó kara az, amelynek alkotmányunk fennállását első sorban köszönhetjük s amelynek ezért adóssai vagyunk.»

Ezt az adósságot rőtta le és a magyar ügyvédségnek évszázados érdemeit és a Sárói-Szabóknak, Spillenbergeknak, Pápayaknak, Madáchoknak és számosoknak soha nem múló dicső emléket tisztelte meg és jutalmazta a magyar törvényhozás akkor, amikor az ügyvédi rendtartás megalkotásával az ügyvédi rendtartás 52. §-ában törvénybe iktatta a védelemnek teljes szólásszabadságát, ezt ugyanazon tc. 62. §-ában külön is körülírta az utóbb más törvényekkel, különösen a büntetőtörvénykönyv 266. §-ával, majd az ennek helyébe lépő Bv. 17. §-ával alátámasztotta és minden felül az ügyvédségtől való felfüggesztést és végleges meg,

fosztást kizárólag a fegyelmi, illetve büntetőbírónak hatáskörébe utalva, azt a közigazgatás egyoldalúságainak lehetősége alól elvonta. A magyar ügyvéd erre a bizalomra méltónak bizonyult. Csak elvétve fordult elő, hogy ügyvéd összelévesztette a szólásnak szabadságát a szemtelenkedésnek szabadságával, de ezeket a kivételes megtévedéseket is elégségesen megtorolta a fegyelmi jog.

Visszont a bíróságok és ritka kivétellel a közigazgatási hatóságok is tiszteletben tartották a szólásszabadságot és védői immunitást s az aggályos tünetek szaporábban csak akkor kezdtek mutatkozni, amikor a háborús korszaknak elkövetkezésével a közszabadsági jogok erősen korlátoztak s ennek nyomán a közszabadság iránti érzék mélyen lehanyatlott.

A közgazdasági szellemnek ezt a leszállását észleljük azokban a törvényhozási intézkedésekben és jelenleg is aktuális törvényhozási tervezetekben, amelyek a védelemnek jogkörét szűkítik és a kötelező védelemnek határait mind erősebben korlátozzák és ezzel is hozzájárulnak ahhoz, hogy a védelemnek erkölcsi és alkotmányjogi jelentősége leszállíttassék. A védelemnek, mint intézménynek, lebecsülése pedig okszerűleg maga után kell, hogy vonja az intézmény hordozóinak és megszemélyesítőinek, a jogvédőknek személyes megbecsülésében is a régi mértéknek leszállását.

Ezeknek az okoknak tudjuk be, ha a védőt, helyesebben a védelmet a bűnper előkészítő szakában megillető jogosítványok korlátozóbb módban és mértékben érvényesülnek, sem mint ez a Bp-t átható liberális felfogásnak megfelelően, és ha a védő a főtárgyaláson is gyakran türelmetlenséggel találkozunk, kivált politikai vonatkozású ügyekben, amelyekben kötelessége hozhatja magával, hogy bírálatot mondjon a közállapotok, a közhatalomnak kezelése, a közhatóságoknak és egyes hatósági közegeknek ténykedései felett, amely bírálatra pedig az utolsó esztendő több alkalmat adtak mint kellene.

Ezeknek az okoknak tudjuk be, hogy mind gyakrabban ismétlődik meg a kísérlet arra, hogy a védőnek egyes akár szóbeli, akár beadványbeli kijelentései büntető szankció alá vonassanak és ha a régi felfogás szerint merőben fegyelmi megtorlás alá eső ügynevezett bíró- és hatóságsértések a rágalmazásnak büntető szakaszai alá erőszakoltatnak. Sőt arra is tudunk példát, hogy ügyvéd ellen, mint felbújtó ellen vádat emeltek azért, mert merőben magánjogi kérdésben jogvéleményt adott és ez a jogvélemény az ügyfelet oly cselekvésre bírta rá, mely a vádhatóság felfogása szerint büntetendő volt.

A nagyközönség pedig csudálatos ösztönösséggel megérezte az ügyvédség iránti rokonszenvenek ezt a túltengését bizonyos hatóságoknál és az utóbbi időkben egyre szaporodtak, sőt csaknem mindennaposokká lettek azok az esetek, hogy ügyvédek az ő hivatásuknak jogszerű gyakorlása alatt, vagy bosszúból amiatt szóval és tettel súlyosan bántalmaztak s az ezen ügyekben kelt bírói ítéleteknek túl enyhésége az esetek további szaporaságából következő nemcsak nem rettentette el, hanem egyenesen felbátorította a garázdákat.

A helyzet tehát ma az, hogy az ügyvédi hivatásnak jogszerű gyakorlása kétirányban is szorult fokozott védelemre: egyfelől a bosszúból kiserkenő garázdaságokkal, másfelől a közhatalom üldözési hajlamosságával szemben.

Az elsőt bővebben indokolnom nem kell.

A másikat pedig nem csupán az a körülmény indokolja, hogy az ügyészségnek mai álláspontja ellentétben áll az ügyvédi rendtartás 52. és 62. §§-aiban foglalt és alkotmányjogi biztosíték jelle gével bíró törvényes rendelkezésekkel, hanem azt megokolja a következő belátás is. Mihelyt tért engedünk annak, hogy a jogvédőnek védelmi kijelentései és állításai büntető szankció alá vonassanak, ezzel megnyitjuk annak fogalmi lehetőségét is, hogy az üldözés ne csupán a Bv. alapján, hanem bármely verbaldelictum miatt történjék. Aki pedig ismeri a verbal delictumok fogalmi elhatárolásainak túlzott rugalmasságát és az azokhoz fűzött következtetéseknek túlzott szigorát, az nem lehet kétségben, hogy ama lehetőségnek végeredményben a védelem és különösen a politikai vonatkozású védelem teljes elernyedéséhez és elbátor-talanodásához kell vezetnie.

Okos-e, szabad-e ezt felidézni? Azoknak, akik akár hatalmi, akár pillanatnyi kényelmi okokból erre törekednek, figyelmébe csak egyet ajánlok: kakashól kappant faragni lehet, de a kappant kakassá visszacsinálni többé nem.

Tisztelt Kartársak! A kamarák fennállásának 50.-ik évfordulója nem csupán az ügyvédi önkormányzatnak, hanem az ügyvédi önértetnek és ügyvédi önfegyelmzésnek is emlékünnepe. Amikor ezen az ünnepen a szólásszabadságnak és a védői immunitásnak fokozottabb biztosítását kívánják a nemzettől, nem önző célt kergetünk, csak módot keresünk arra, hogy lehessünk amik ügyvédeink voltak: a szabadságnak, a humanizmusnak, a nemzet és alkotmány elévülhetetlen jogainak bátor apostolai!

Elfogadásra ajánlom a következő *határozati javaslatot*:

Az országos ügyvédgyűlés kijelenti: I. A jogvédő hivatásnak lényege, a védelem részére a büntetőperben biztosított ügyfél-egyenlőségnek hatályossága, a polgárok vagyoni- és személyiségi jogainak megvédéséhez elengedhetetlen őszinte bátorság s a magyar közszabadság alkotmányos rendjének becsületes épségben tartása egyaránt megkövetelik: hogy az ügyvéd részére megbízó-jának védelmében az Ü. R. 52. §-ában megadott *«teljes szólásszabadság»* se bünvádi üldözéssel, se közigazgatási intézkedésekkel el ne gáncsoltassék. II. Tekintettel arra, hogy törvényeink szerint ügyvéd felfüggesztése vagy elmozdítása az ügyvédségtől csak fegyelmi határozattal, ügyvédi állásának elvesztése pedig csak büntetőbírói ítélettel történhetik meg: törvénybe ütközik az, hogy ügyvéd az ügyvédségnek gyakorlásában internálási eljárás vagy akár csak rendőri felügyelet alá helyezés útján akadályoztassék. III. Tekintettel arra, hogy a védelem szabadságának lényegéhez tartozik az, hogy a jogvédő a védett ügy érdekében és azzal kapcsolatosan bírálatot gyakorolhasson a közhatalomnak kezelése, a közhatóságok s egyes hatósági közegek tényei és a közállapotok felett: megengedhetetlen az, hogy az ügynek érdekében és érdemével kapcsolatos ez a bírálat akár a benne tartalmazott állításoknak valósága, akár az ezekhez fűzött következtetéseknek helyessége, akár annak beállott vagy várható, vagy előre látható hatása szempontjából bünvádi üldözésnek tárgyává tétesék. Abban az esetben pedig, ha a bünvádi eljárás azon az alapon kezdeményeztetnék, hogy a sérelmezhető állítások és gondolat- és véleménynyilvánítások a védelemnek érdekében és érdemével nem voltak kapcsolatosak, a védelemnek szabadsága tehát merőben alkalom volt arra, hogy a sérelmes állítások és kijelentések megtéssenek: *Ennek a kérdésnek előzetes eldöntése* (Bp. 7. §. Btk. 109. §.) *a fegyelmi bíróság hatáskörébe utalandó.* A védelem szabadságának ez a fokozott biztosítása nem érinti a fegyelmi bíróságnak azt a jogát, hogy a védelem során használt hangot, módot és modort fegyelmi eljárás és ítélet tárgyává ne tegye akkor is, ha a szólásszabadságnak a védett ügy konkrét körülményeihez alkalmazkodó határai érdemben be is tartattak. IV. Az ügyvédi hivatás jogszerű gyakorlásának fokozottabb büntetőjogi védelme végett szükséges, hogy úgy az 1914: XL. tc. 4. §-ának, valamint az 1914: XLI. tc. 3. §. 2. bekezdésének és 4. §. 2. bekezdésének hatálya a hivatását gyakorló ügyvédre kiterjesztessék. V. Az ügyvédi hivatás jogszerű gyakorlásának fokozottabb védelmét az országos ügyvédgyűlés a kari becsületnek pajzsára is helyezi és megköveteli az ügyvédektől: hogy ügyvédi jogsegélyben senkit se részesítsenek, aki ügyvédet hivatásból folyó eljárás alatt, vagy pedig bosszúból hivatásának jogszerű gyakorlása miatt tetteleg bántalmazott vagy rágalalmazott illetve becsületében megsértett és kielégítő teljes elégtételt nem szolgáltatott. VI. Ez a határozat az igazságügyminiszter úrhoz felterjesztetik s az összes ügyvédi kamarákkal közöltetik.

Jogirodalom.

Magyary Géza Magyar Polgári Perjogának második kiadása.*

A *bíróság adatszolgáltató tevékenységét* Magyary két szempontból világítja meg. Az egyik a hivatalból való eljárás, a másik a nyomozás elve. A *hivatalból való eljárás elve* azt jelenti, hogy a bíróság azokat a bizonyító tényeket és bizonyító eszközöket, amelyekről az előtte folyó eljárásból tudomást szerez, anélkül is figyelembe veszi, hogy a felek azokra hivatkoztak volna; sőt azokat még a felek akarata ellenére is figyelembe veszi. Hozzáteszi mindjárt, hogy a bíróság azokat a tényeket, amelyekről hivatalos tudomása van, akkor is figyelembe veszi, ha a felek azokat fel sem hozták (Pp. 267. §). Magyary szerint azonban a hivatalból való eljárás nem jelenti azt, hogy a bíróság a kereset vagy kifogás alapjául szolgáló tények tekintetében szolgáltat adatot. Itt ellentmondást látok. A Pp. 267. §-a és mindazok, amelyeket ennél a pontnál még felhív (a kár és elmaradt haszon, valamint a követelés mennyiségének megállapítása körüli eljárás) igenis a kereset vagy kifogás alapjául szolgáló tényekre és nem a bizonyító tényekre és bizonyító eszközökre vonatkoznak. Magyary álláspontja tehát nem világos és nem is következetes.

* Az előbbi közl. lásd a 22. és 23. számban.

Nem áll szerintem továbbá az sem, hogy a tárgyalási elvnek nem merő ellentéte a hivatalból való eljárás, mert az előbbi esetben a tényanyagot a felek, a másik esetben a bíróság szolgáltatja és csak annyi áll, hogy képzelhető, hogy a tárgyalási elv mellett a polgári perben a hivatalból való eljárás elve is egy-mást kiegészítve helyt foghat.

Magyary szerint a *nyomozás elve* azt jelenti, hogy a bíróság a per elbírálása céljából az előtte folyó eljárásból ki nem tűnő tényeket és bizonyító eszközöket is felkutat saját kezdeményezéséből, nem elégedvén meg azzal az anyaggal, mely az előtte folyó eljárásból tudomására jutott. Ez az elv — úgy mond — a polgári per természetével a legmerevebb ellentétben áll. Erre azt válaszolhatjuk, hogy az a kérdés, vajjon a nyomozás elvét, de azt is, amit Magyary hivatalból való eljárásnak nevez, polgári perben mily mértékben alkalmazza az állam, kizárólag célszerűség kérdése és végeredményben nincs ellentétben a polgári per természetével. Hogy ez valóban így van, utalok a porosz perrendre, amely kizárólag a nyomozás elvén alapult és arra a közkeletűnek mondható felfogásra, hogy pl. az új osztrák polgári perrendtartás a nyomozás elve alapján áll, habár ott a nyomozási elv lényegében csak igen kis mértékben egészíti ki a tárgyalási elvet, szűkebb keretekben, amint a magyar polgári perben. Nem látom azonban az éles határvonalat a között, midőn a bíróság «hivatalból való eljárás» mellett szolgáltat tényeket vagy ily tényeket «nyomoz». Magyary fejtegetéseiből is azt kell következtetni (amint azt fentebb kimutattam), — habár épen az ellenkezőt hangoztatja — hogy a bíróság mindkét esetben szolgáltatja a kereset vagy kifogás alapjául szolgáló tényeket is és például nincs körülírva annak a határa, hogy a bíróság hivatalos tudomását mily módon, a per előtt vagy a per alatt és minő eszközökkel szerzi meg.

A modern perben a bíróság *kérdezési jogával* élve, erős kézzel kutatja a kereset vagy kifogás alapjául szolgáló tényeket is. Érdekes kuriózumként említem, hogy már a XIX. század első felében Mittermayer azt igyekezett kimutatni, hogy a bírói kérdezési jog folytán a közönséges német perrendben sem hiányzik a nyomozási elv. Wetzell, Wach is azt tanítja, hogy a kérdezési jogban oly veszélyek vannak, melyek a tárgyalási elv ellen irányulnak. Igaz, a Pp. 225. §-a szerint a kérdezési jog arra irányul, hogy a felek «általában a szükséges kérelmeket és nyilatkozatokat tegyék meg». A német perrendtartás 139. §-a ennek kapcsán «alle für die Feststellung des Sachverhältnisses erheblichen Erklärungen»-ról beszél. De «szükséges» nyilatkozat alatt lényegében nem érthetünk mást, mint amit a német törvény kifejezésre juttat, vagyis *minden a tényállás felderítéséhez szükséges nyilatkozatot*, amely nélkül a per nem bírálható el. Ezt a nézetet megerősíti a Pp. 226. §-a is, amely szerint a bíróság a *tényállás* (tehát elsősorban a kereset vagy kifogás alapjául szolgáló tények) *felderítése* végett a feleket személyes megjelenésre kötelezheti. Nem áll tehát az sem, hogy a nyomozási elv, akár a Magyary-féle értelemben is a mi jogunkban csak egészen kivételesen fordul elő. —

Magyary igen helyesen, egyébként *Levin* fejtegetéseinek a hatása alatt, a bírói *pervezetés* tágértelmű magyarázatát adja. Szerinte a bíróság pervezető határozatai akár végzés neve alatt, akár pedig egészen névtelenül szerepelnek a perben, a per egész körére kiterjedő általános jelleggel. Kár, hogy e nagyon is helyes álláspont mellett, mint azt láttuk, külön bírói rendelkezés fogalmának felvételét tartja szükségesnek, ez a rendelkezési kör nagyjában azonos lévén a pervezetés alá tartozó cselekményekkel. A bírói véghatározattól, illetve az ügy érdemében döntő ítélettől eltekintve és ide nem számítva a bíróság rendészeti és fegyelmi cselekményeit, minden bírói perbeli cselekményt bírói pervezetésnek kell minősíteni. A bírói pervezetés az a cselekmény, amely az ítékezéshez szükséges premisszákat megfelelő formában a bíró elé viszi, tehát magának a pernek a lefolytatását teszi lehetővé. Ebből a szempontból még a bizonyítási eljárás során jelentkező bírói cselekmény is pervezetés. — Magyary különbséget tesz pozitív és negatív pervezetés között. Ez a felosztás megvolt már Grollmannnál (1800.), Martinnál (1834.), Schmidnél (1843.), sőt Gönner is utal rá.

A megkülönböztetést époly kevéssé találom praktikusnak, mint az Endemann, Menger-féle felosztást alaki és anyagi pervezetésre. —

Helyesen utal Magyary arra, hogy a perbeli *bizonyítás* (105. §.) fogalma nem különbözik a bizonyítás általános fogalmától és hogy éppen ezért mindazok a tanok, melyeket a logika a bizonyításról általában megállapít, alkalmazandók a perbeli bizonyításra is (391. oldal). Felsorolja, hogy a bizonyítás útján megismerendő tények háromfélék, múlt, jelen vagy jövő tények. A perben a legfontosabb azonban a múlt tények bizonyítása. Korábbi munkáiban a jelen és jövő tények bizonyításáról nem tesz említést. Megemlítendő, hogy a perről adott fogalmi meghatározásával az arra való utalás, hogy a perben jelen és jövő tények bizonyításáról is lehet szó, tehát megeshetik az, hogy a bíróság a perben nem a multa tekint, hanem a kizárólag a jövőre vagy a jelenre, ellentét van. Valószínűleg úgy gondolja, hogy a jelen, a jövő tények bizonyítása mellett, minden perben szükségképpen van a multa való visszakövetkeztetés is. Ezzel a kérdéssel már fentebb foglalkoztam. Azok a tételei, hogy a *perbeli bizonyítás a bíróság cselekménye* és hogy a bíróság jelen tényekből, amelyek bizonyos fizikumokon jelentkeznek, mint bizonyító tényektől következtet a bizonyítandó tényekre és hogy ezek a fizikumok a bizonyító eszközök, ismertek és logikailag erősen megalapozottak. Magyary teoriája szerint a tényeket és nem a tényállításokat (Plósz) bizonyítja a perben a bíróság. Mindkét álláspont mellett hathatós érvek sorakoztathatók fel. Nézetem szerint a Magyary-féle nézet logikailag indokolt.

A *bizonyítási elméletek* hosszú multa tekintenek vissza. Bizonyításon a perrendi írók úgy a gyakorlatban, mint az elméletben a legkülönbözőbb jelenségeket szokták érteni. A római jogforrások azon tételéből kiindulva, hogy *judici fit probatio*, kezdettől fogva azzal a téves nézettel találkozunk, hogy a bizonyítás nem bírói feladat és hogy a felek bizonyítanak a bíróság részére. A régi magyar jogban is ez volt az elfogadott felfogás (Kelemen, Frank), sőt azok a mélyebben tekintő német írók is, akik a bizonyítás lelki folyamatainak részleteivel is megpróbálkoztak már foglalkozni, túlnyomórészt abból indultak ki, hogy a felek bizonyítanak és nem a bíróság (Fitting, Unger, Heusler, Wendt, Wach.) Az elméletek és a felfogások tarkasága nagyban járult hozzá ahhoz, hogy a helyes fogalmak nem kerültek napfényre. A bizonyítandó tény, a bizonyító tény, a bizonyító eszköz és a bizonyítás logikai folyamatának helyes felismeréséig csak úgy jutunk el, ha arra a helyes álláspontra helyezkedünk, hogy a bírói bizonyít, akinek lelkében a bizonyítás logikai folyamata lezajlik. Ez a folyamat felette érdekes és bizonyítási nemek szerint változik. -- A bizonyítás logikai processzusában fontos szerepe van annak, amit Magyary *«köztapasztalati tény»*-nek nevez. Eredete Stein *«Erfahrungssatz»*-jában található. Az *Erfahrungssatz* helyes fordításával: *tapasztalati tétel*.

Helyénvalónak találom, hogy ezzel az igen nagy horderejű fogalomra itt némileg kitérjek. Nevelésünk, tanulmányaink, olvasmányaink eredménye, életünknek úgyszólván észrevétlenül megszerzett, ezerszámra menő tapasztalata gondolkodásunkban, cselekményeinkben irányító, vezető szerepet nyer, amely elősegíti, hogy a világnak egymással összefüggő eseményeit észlelve, azokat valódi tapasztalatokká alakíthassuk összekötve a laza szálakat az előző tapasztalatok, nevelésünk, tanulásunk, élettapasztalataink adta fonallal. Amit Magyary a bizonyítási eljárás során köztapasztalati tényként a következtetési folyamat egyik tagjának beállít, szintén ilyen tapasztalati tétel, habár ily tapasztalati tételekkel — általában, amint Magyary maga is utal erre, magával az élet ismeretével (395., 396. oldal) — szövődik át a peres eljárás terén mutatkozó minden cselekvést megelőző gondolkodás és következtetés. A tapasztalati tételek a perben való megjelenésének részletes kidolgozása gyakorlati és nem érdemtelen munka. Ezek után talán szabad azt a megjegyzést tennem, hogy a köztapasztalati tény elnevezés helytelen, mert annak, amit tapasztalati tételeknek nevezhetünk, nem kell szükségképpen közkeletűnek lennie, hanem a tapasztalati tételek természetüknél fogva éppen nagyon is szubjektívek megjelenésükben, az egyéni képesség, készség, műveltség fokai szerint. Igaz ugyan, hogy a multa való visszakövetkeztetésnél jelentkező tapasztalati tétel általában közkeletű logikai jelenség, ez azonban a tapasztalati tételeknek csak elenyésző kis csoportja. Kiemelendő továbbá az, hogy amiről itt szó van, semmiesetre sem tény, mert amint Stein utal rá, az nem tárgya az észlelésnek, tehát annak kifejezése nem észlelési ítélet. Steinnek igaza is van, mert megállapodott, kifejeződött

tudásunk az — amelyet talán számtalan összetevőben, valamikor a multa észleltünk, tapasztaltunk — most midőn énünk egyrészeként, jellemünk kiegészítőjeként szerepel, nem úgy kerül alkalmazásba, mintha azt észlelve tudnók.

(Bef. köv.)

Dr. Kende Ernő.

Szemle.

— **Karácsonyi levél.** Igen tisztelt Szerkesztő Úr! Akadémia tag ha volnék, azt írnám címül e sorok elé: némely földrajzi és társadalomtudományi szemléletek identitásairól.

A sík alföldön töltöttem gyermekesztendeimet és Petőfi-vel ellentétben megragadta fantáziámat a Kárpátok vadregényes tája, amelynek látásától a sors mostohasága távoltartott. Képzeletemet izgatta a soha nem látott hegy, amint magasságaival neki szökik az égboltnak és csúcsaival talán még a felhőket is karcolja. Éjjelenként arról álmodtam, hogy a falusi vásárálláson ott terpeszkedik méltóságosan egy ujonnan támadt hegy és reggelre ébredve magamra hánytam ruháimat és futottam az új csoda szemléletére. A vásárálláson azonban szertefoszlott az álomhegy; 1—2 vakondoktúrás képviselte mindössze az emelkedést. Hiába áhítottam, az alföld síkja csak nem akart kipúposodni és hegyet hordani hátán.

Amikor gimnazistakoromban megjózanodtam és műveltségi horizontom a Taine milieu elméletével szélesedett, végkép belenyugodtam, hogy a síkságból nem ugorhatik ki átmenet nélkül a nagy hegy. Mindenhez környezet kell, lassú följelődés, dolgok és események megérlelődése. Jött a non est saltus in natura bölcsessége. Nincsenek egyedül álló jelenségek, mindennek megvan a maga előzménye, mindennek megvan a maga szükséges kiegészítése.

A most múltó évben egy szép reggel az újságok hozták a hírt, hogy egy rendőr egy királyi ügyészt bántalmazott, amint utólag kitűnt elég súlyosan, mert a rendőrt több esztendei büntetésre ítélték. Akkor a hír olvasására eszembe jutott az én gyerekkori ábrándozásom megcsúfolása. A társadalmi élet csendes síkjából sem szökkenhet fel egy ilyen hegyorom és ha a hegyorom mégis itt van, kell ott lenni a közelben egy övező alacsonyabb hegykoszorúnak is. Ez a sajnálatos eset nagyon alkalmas az ilyen visszafelé való következtetésnek. Dívatossá vált a rendőri bántalmazások emlegetése és az ügyész nyilvánosságra jutott azóta, már törvényes formák között megtorolt bántalmazása, valószínűséget adott a lappangó vádaskodásoknak. Az oportet, ut fient scandala igazsága megint bebizonyosodott. Az ügyész éjjeli kalandja, reméljük, hogy gyógyítólag hatott. Öszintén bevalljuk, nem arra gondolunk, hogy a rendőrségi bántalmazások sok esetéből pattant ki ez az egy ügy. Embereknek a villamosvasutakról való leráncigálása, nyílt utcai támadások voltak a polgári jogok semmibevevésének megtorlatlan kikezdései. Éjjeli orvtámadások, heccszerű igazoltatások a kísérő jelenségei, véres emlékezetű merényletek a betetőzései. Csak ebben a levegőben jelentkezhetett mint logikus kiegészülés ez a furcsa kaland.

El kell ismerni, hogy a büntelőhatóságok eréllyel és gyorsasággal jártak el és a bűnös hamar elvette büntetését. Szeretnők, ha az a reprezentatív szerep, amelyet a főnti sorok tulajdonítanak ez ügynek, kijutna az ügyet lezáró ítéletnek is. Minden bűn vegye el megtorlását és senki a polgári jogokat büntetlenül meg ne sérthesse. A jog legyen önmagához olyan hű, mint amilyen hű olvasója tisztelt Szerkesztő úrnak

karácsonyi levelezője.

— **A Magyar Jogászegylet** a napokban tartotta meg rendes évi közgyűlését, amelyen a kir. ítélőtáblák szervezésének 200 éves évfordulóját is ünnepelte.

Dr. Nagy Ferenc elnöki megnyitójában reámutatott arra, hogy a Magyar Jogászegylet nemcsak a rendelkezésére álló anyagi erők

szűk volta miatt, hanem azért sem tudta a céljánál kitűzött működést kifejezni, mert eszménye a jog kultusza lévén, annak első feltétele, hogy a jog tisztelete a közéletben is valóban érvényesüljön. Erről pedig a háborús mentalitások behatása alatt és akkor, amidőn a legyőzött nemzeteket leigázó békeszerződések, mint jogforrások szerepelnek, sajnos, még beszélni nem lehet. A jognak és igazságnak eszméje, amely a háború előtt az egész világon fényesen ragyogott, teljesen elhalványult és helyébe az erőnek és hatalomnak uralma lépett. Ilyen világfelfogás mellett a mi belső jogéletünk sem tud kibontakozni a háborús mentalitásból és ez okozza a közgazdasági viszonyok mostohasága és kuszáltsága mellett, hogy ma a jog eszméje elhalványult és az egyesület is a jog alapvető nagy problémáinak ideális művelése helyett kénytelen a mai átmeneti életviszonyok szabályozását megoldó nehéz problémáknak megoldásával foglalkozni. Remélni kell azonban, hogy ezek az állapotok lépésről-lépésre javulni fognak és ezért nem veszi el a reményét, hogy nemsokára a jog és igazság uralmának minden vonalon való érvényre jutása iránti küzdés és munkálás útján eljutunk a jog tényleges uralmához.

Reámutatott arra, hogy a mai közgyűlés ünnepli a kir. Ítéltábla 200 éves szervezésének jubileumát is, jelölve annak, hogy a tudomány is mennyire nagyrabecsüli a bírói működést, amely egyrészt az életrevaló alkalmazása a tudomány elvének, másrészt az élettel kapcsolatban lévén, táplálója a tudomány fejlődésének. Hiszi és reméli, hogy a bírói kar, amely eddig is oszlopa volt a magyar hazának, a jövőben is megingathatatlan támasza lesz a jog és igazság eszméjének.

Az igazgató-választmány és a pénztári jelentés előterjesztése után a közgyűlés a rendes tagok évi tagdíját öt aranykoronában állapította meg.

Ezután dr. Vinkler János pécsi egyetemi tanár tartotta meg előadását a kir. Ítéltábla fejlődéséről. Reámutatott arra, hogy Szent István királytól kezdve a bíraskodást már a király helyettesítésében a nádorispán gyakorolta, aki az idők fejlődése folyamán hovatovább kénytelen volt azt a bírói funkciót, amely eleinte csak esetről-esetre gyakoroltatott, habár megszakításokkal is, huzamosabb időn keresztül gyakorolni. A továbbfejlődés követelménye volt, hogy ez a bíraskodás lehetőleg állandó jellegűvé váljon. Betetőzését ez a szervezés tulajdonképpen Mátyás király korában érte el az 1486. évi törvényekben, amelyek már a király udvarában egy állandó jellegű bíróságnak létesítéséről tanuskodnak. Behatóan és részletesen fejtegette előadó ennek a bíróságnak hatáskörét és az egyéb bírói hatalommal felruházott személyek funkcióját. Reámutatott azután arra, hogy különösen a mohácsi vész után a fejlődésben bizonyosfokú visszaesés állott be, sőt Ferdinánd alatt a jogfolytonosság megszakadni látszott, amidőn a bírói funkciók a helytartóra szállottak át. Ez a megszakadás azonban csak látszólagos, mert a későbbi törvények, különösen pedig az 1608-as törvények annak fennállását és a régi szervezettel való kapcsolatát kiemelik és hangsúlyozzák. Az életviszonyok fejlődése állandó bíróságnak szervezését téven szükségessé, végül a jogfejlődés az 1723. évi törvényekhez vezethető, amely most határozott formájában szabályozta a kir. Ítéltáblának és a hétszemélyes táblának hatáskörét, anélkül azonban, hogy a kir. ítéltáblának vegyes folyamodású jellegét megszüntette volna. Ez csak a későbbi jogfejlődésnek volt fenntartva, amely már tulajdonképpen napjainkba nyúlik. Előadásának eredményét összegezve az előadó annak a nézetének ad kifejezést, hogy a «kir. Ítéltábla» elnevezés tulajdonképpen Mátyás király korától kezdődik, azóta törvényeinkben állandóan felmerül és tulajdonképpen az akkor szervezett kuriális bíróságot a mai Ítéltábla ősenek kell tekinteni.

— **Az aranymérleg a Jogászegyletben.** A Magyar Jogászegylet pénzügyi szakosztálya több ülésen foglalkozott az aranymérleg kérdésével Benedek Sándor elnöklete alatt. A vitát dr. Sichermann Bernát előadása vezette be.

Előadó rámutatott arra, mi az oka, hogy vállalataink mérlegei nem felelnek meg a mérlegvalódiság elvének. Ennek főoka a pénz elértéktelenedése és a korona = korona tételhez való ragaszkodás. Ennek következménye, hogy a mérlegnek egyes tételei különböző értékű koronátételeket tüntetnek fel a háború előtti koronától kezdve a mai koronáig. Ezt a tarthatatlan helyzetet csak úgy lehet megszüntetni, ha a bajt gyökeresen orvosolva a mérlegtételeket közös nevezőre hozzuk. Tekintettel arra,

hogy nálunk nagyon általánossá vált a dollárban való számítás, legcélszerűbb volna, ha értékmérőül a dollár ötödrésze vétetnék. Az értékmérő megállapítása után megfontolandó, hogy az átszámítás akként történjék-e, hogy minden egyes vagyontétel keletkezési időpontjának mindenkor aranyértékére számítassék-e át, vagy úgy, hogy ez eddigi mérlegtől teljesen eltekintve kezdő mérleg készíttessék. A mérleg valódiságának helyreállításához szükséges műveletekre vonatkozólag kimondandó, hogy azok külön adóalapul ne szolgálhassanak. Továbbá ki volna mondandó, hogy az esetleg szükséges részvény-kicszerelések illetékmentesen eszközölhetők. Az átmenet megkönnyítése végett ki volna mondandó, hogy az áttérés az aranymérlegre csak 1926 január 1-től kötelező, de olyan vállalatoknak, amelyeknek érdekükben áll az aranymérlegre való mielőbbi áttérés, ez korábbi időpontba fakultatíve meg volna engedendő.

A vitában résztvevők felszólalásai közül kiemeljük dr. Ujlaki József következő fejtegetését.

Korainak tartja a mérlegvalódiság helyreállításának kötelező elrendelését. Nem osztozik abban a véleményben, hogy a mérlegvalódiság helyreállítása nélkül a vállalatok nem fizethetnek megfelelő osztalékot. Mivel a saját tőke 10%-át meg nem haladó jövedelem a legalacsonyabb adókulcs alá esik és mivel társulati adópótlék kivételének csak akkor van helye, ha a vállalat jövedelme a saját tőke 15%-át meghaladja, a saját tőke 10%-át meg nem haladó jövedelmet csak a 16%-os állami adó és ennek községi pótdadója terheli. Számadatokkal bizonyítja, hogy a régi, nagy vállalatoknál, amelyek az osztalékpolitika szempontjából elsősorban jönnek figyelembe, az ez év augusztusában kiadott 5800. sz. pénzügyminiszeri rendelet szerint aranyra átszámított saját tőke olyan nagy, hogy annak 10%-ából igen magas osztalék fizethető. Az osztalékpolitika tehát nem indokolja a mérlegvalódiság időelőtti elrendelését. Az adótörvény az 5800. sz. rendelet ellenére is nagy mértékben sújtja az újabban keletkezett, de aranyra átszámítva kicsiny tőkével bíró vállalatokat, továbbá a házrészvénytársaságokat. Ezeknek kétségkívül sürgős volna az arany mérleg, de viszont a részvénytársaságok ezen kisebb és gazdaságilag kevésbé jelentős csoportja kedvéért nem szabad azt idő előtt életbeléptetni, hanem a terhek csökkentésével más módjáról kell átmenetileg gondoskodni. Nem indokolja a mérlegvalódiság sürgős életbeléptetését a tőzsdei és hitelpolitika sem, mert a közönség értékpapírvásárlásainál nem a mérleg után indul, a nagy hitelező pedig különben is az intern mérleg alapján ítél. Ha pedig a mérlegvalódiság helyreállítását ezen adózási és gazdasági szempontok nem teszik feltétlenül sürgőssé, akkor célszerűbbnek látszik a dolog elhalasztása a következő okokból: Először még nincs meg a végleges pénzlábunk. Még nem tudjuk, hogy német mintára a dollár hányadrészában kifejezett aranykoronát tesszük-e meg értékmérővé, avagy osztrák mintára nullák letördelésével a papírkorona szorzatát fogadjuk-e el pénzegységnek. A dollárhányadrész már azért is alkalmatlan volna értékmérőnek, mert hiszen koronánk stabilitása a font viszonylatában van biztosítva. További ok a halasztásra a jelenlegi gazdasági válság, amelyben sok vállalat aranymérlege volna passív, vagy legalább mértéken felül kedvezőtlen. Helyes az az elv, hogy hulljon el a férgese, de azt, hogy melyik vállalat beteg, ne gazdasági válság idején, hanem a válság lezajlásával állapítsuk meg. Az elhalasztás további indoka az, hogy a jelenlegi általános depresszió mellett lehetetlen volna a vagyontárgyak helyes értékelését keresztülvinni. Mivel a pénzromlás megszüntével a részvényeknél is a jövedelmezőség kérdése nyomul előtérbe, a vagyontárgyak értékelésének szükségképpen igazodnia kell a várható jövedelmezőséghez. Ez azonban a mostani válságos viszonyok mellett a vagyontárgyak olyan aláértékelésére vezethet, amely mellett a részvények túlzott összevonása és ezáltal a részvényesek súlyos megkárosítása következhetik be. Végül lehetetlen mérlegvalódiság helyreállításáról beszélni addig, amíg a háború előtti és egyéb követelések és tartozások valorizálása tekintetében végleges döntés nem történik. Hogyan lehetne pl. egy jelzálogintézet, avagy egy biztosítótársaság aranymérlegét elkészíteni addig, amíg nincs meg a döntés a záloglevelek, illetőleg a biztosítási összegek valorizálása vagy nem valorizálása tekintetében. A felszólaló nem híve annak sem, hogy a mérlegnek aranyra való átdolgozása egyelőre az egyes vállalatok tetszésére bízassék, mert ha egy vállalat megcsinálja a maga aranymérlegét, az a többiekre nézve is prestige-

kérdéssé válnék. Mindezekről eltekintve is célszerű lesz a német, sőt az osztrák tapasztalatok bevétele is.

— **A budapesti kir. törvényszék munkaügyi fellebbviteli tanácsának elvi megállapodásai.** Ilyen címen ezidei 22. számunkban közzétettük a budapesti kir. törvényszék munkaügyi fellebbviteli tanácsának megállapodásait, amelyeknek alapjául a Kúria 1924. szeptember 18-án hozott P. II. 440/1924. sz. határozata szolgált. Ennek a határozatnak idevonatkozó része a következőket tartalmazza:*

«Az alperesnek a felmondási időre járó illetményei megállapításának alapja ellen intézett támadásra vonatkozólag a fellebbezési bíróság az anyagi jogszabályoknak megfelelően mondotta ki, hogy a felperest a felmondási idő tartama alatt mindazok a járandóságok megilletik, amelyeket tényleges szolgálatban léte esetén élvezett volna, az anyagi jogi felfogásba ütközik ellenben az a megállapítása, hogy a munkaadó alkalmazottának a szolgálat minőségének és a szolgálati időnek megfelelő, megélhetését biztosító javadalmazást köteles nyújtani s hogy ennek folyománya-képpen a jelenlegi gazdasági viszonyokra való tekintettel a javadalmazás időszakos emelése a munkaadónak kötelessége is. Ugyanis nincsen olyan jogszabály, amely a munkaadót arra kötelezné, hogy a drágulással és pénzügyi viszonyokkal arányban alkalmazottainak illetményeit fokozatosan emelje és azok életszínvonalát állandóan a korábban élvezett javadalmazásnak megfelelően fenntartsa. A munkaadónak is érdeke ugyan, hogy alkalmazottjai megtudjanak élni s ehhez képest szolgálati kötelességeiket képesek legyenek teljesíteni és ennek megfelelően részesíti is alkalmazottjait fizetésemelés, pótlék, természetbeni járandóságok alakjában javadalmazásuk megjavításában, de erre per útján nem kényszeríthető.

A fellebbezési bíróság azonban a felmondási időre járó illetmények megállapításánál a Pp. 271. §-ában biztosított jogánál fogva alapul vehette azt az illetményt, melyet a felperes állásbeli utóda az alperestől a felmondási idő alatt kapott.

Alaptalan ezért a felperesnek azon felülvizsgálati panasza, amely a fellebbezési bíróság által megítélt tételeknél ezek felével magasabb összeget kíván a felmondási időre járó készpénzbeli fizetés helyes mértékéül tekinteni.

A végkielégítésre vonatkozólag alapos a felperesnek arra alapított panasza, hogy ennek megállapításánál csak az a munkabér lehet irányadó, amely őt a felmondási idő lejártakor megilleti, hozzávéve a lakás, gáz és kokszt értékét. Ez okból a hiv. rendelet 9. §-ának rendelkezése szerint a szolgálati viszonyok a felmondási idő lejártakor beálló megszűnésekor élvezett járandóságok alapulvétele mellett állapítandó meg a felperes ezen követelése a lakás, gáz és kokszt ugyanezen időbeli egyenértékének a felek egyező előadása szerinti figyelembevételével. A kerthasználatot ellenben jogszabálysértés nélkül hagyhatta figyelmen kívül a fellebbezési bíróság, mert az e tekintetben helyes megállapítása szerint ennek esetleges, a felperes gondozásától függő hozadéka rendes illetményt nem képez.

— **Betűmagyarázat.** Adott esetben a kir. Kúria (P. II. 7037/1922. sz.) elutasította a sértő tartalmú sajtóközleménnyel okozott nem-vagyoni kárért követelt elégtétel iránti keresetet, még pedig egészen sajátos indoklással. Az 1914. XIV. tcikk 39. §-ának rendelkezéséből ugyanis, mely szerint «a sértett a sajtóbeli közleménnyel okozott vagyoni kárának megtérítésén felül nem-vagyoni káráért is megfelelő pénzbeli elégtételt követelhet», azt olvasta ki a kir. Kúria, hogy «az, akinek vagyoni kára van, nem szorítkozhatik csupán nem-vagyoni (erkölcsi) kárának megtérítésére, hanem csakis vagyoni kár esetében és azonfelül követelhet nem-vagyoni kárért elégtételt». Ez a betűmagyarázat a törvényt megfosztaná helyes értelmétől. Ugyanígy azt mondhatná valaki, hogy elmaradt hasznát csak akkor lehet követelni, ha *damnum emergens* is van. Végre is a sértettől függ, hogy kárigényét milyen terjedelemben kívánja érvényesíteni. De a jelzett indoklás még betűmagyarázatként sem áll helyt, mert hiszen a «felül» kitétel nyilvánvalóan nem conjunctive, hanem disjunctive értendő: *nemcsak* a vagyoni kárt, hanem a nem-vagyoni kárt is. A határozat különben is ellentézik a Kúria gyakorlatával, amint azt pl. a Csontos-eset (Mjogi Dtár XII. 193. sz.) vagy a Vaszary-eset (u. o. X. 154. sz.) mutatja. Ezért a határozatot nem is tekintjük elvi jelentőségűnek, annál kevésbé, mert más szempont-

ból is téves utakon jár, mint azt Schuster Rudolf találó kritikája (Hiteljog Tára V. 127. sz.) kimutatja. (Sz. K.)

— **A Közigazgatási Döntvénytár szerkesztésében** az eddigi szerkesztő mellett a jövő év elejétől kezdve dr. Nádas László ny. pénzügyminiszteri tanácsos is részt vesz. Lapunk olvasói előtt felesleges kiemelni, hogy dr. Nádasnak, a pénzügyi közigazgatás jog régi munkásának közreműködése harmonikusan egészíti ki a Döntvénytár érdemes szerkesztőjének eredményes tevékenységét.

— **Valorizáció.** 1. «Ha... valaki örököseit olyan járadék fizetésére kötelezi, amely annak megállapításakor és a fizetés kezdő időpontjában a kedvezményezett megélhetésének biztosítására elegendő volt, ... utóbb pedig az általános megélhetési viszonyokban a szerződés megkötésekor előre nem látott változások állottak be, s a kikötött összeg a pénz vásárló erejének nagymértékű leromlása folytán a szerződésben célzott megélhetés biztosítására nem elégséges, akkor a jogosítottat nem lehet elzárni attól, hogy a tartás biztosítására szolgáló életjáradék felemelését kérhesse és pedig annál kevésbé, mert az felel meg a feleknek a tényállásból kifejezésre jutott ama szándékának és akaratának, hogy a tartásra irányuló kötelezettség a jogosított megélhetését biztosítsa.» (P. III. 4597/1923. — 1924. október 16.)

2. Felperesek fellebbezésükben azt mondták, hogy «alperes köteles nekünk azt a kártalanítást nyújtani, amit elvesztettünk». Ebből nyilvánvaló, hogy «kívánják a vagyonukban valósággal bekövetkezett értékcsökkenés megtérítésének megítélését arra az esetre, ha ingatlanra vagy ingatlan vételére elegendő pénzügyi összeggel leendő kártalanításra irányuló kereseti kérelmük elutasítottatik», a fellebbezési bíróság tehát, midőn alperest valorizált összegben marasztalta, nem sértette meg azt a jogszabályt, amely szerint a kereseti kérelmen nem lehet túlterjeszkedni. (P. V. 6652/1923. — 1924. november 14.)

3. Az, hogy felperes a fellebbezési bíróság előtt nem jelölte meg kifejezetten azt az időpontot, amelytől fogva a pénzügyi romlásból eredő kárát érvényesíteni kívánja, nem akadályozza annak, hogy alperes a pénz értékének a kereset beadásakor volt állása szerint marasztaltassék. A kérdéses időpont ugyanis — külön megjelölés híján — «önként értetődően a keresetindítás időpontjával, vagyis azzal az időponttal esik össze, amikor a felperes kárát — figyelemmel az épen fennálló pénzügyi értékre — a bíróság előtt felszámította és annak a felszámításnál szem előtt tartott pénzügyi értékben való megítélését kérte». (P. VI. 388/1924. — 1924. november 4.)

4. «Alperesek a követeléseknek átértékelt (valorizált) összegben való megfizetésére voltak ugyan kötelezendők, azonban a kir. Kúria a teljes (100%-os) átértékelést... nem látta helyénvalónak, mert nincs olyan perbeli adat, amelyből következtetni lehetne arra, hogy a felperes... a kellő időben kezéhez jutott pénzt az elmúlt éveknek gyorsan változó gazdasági viszonyai között az értékcsökkenés veszélyének teljes kizárásával tudta volna elhelyezni vagy elhasználni. Ezeknél fogva a pénzügyi romlásból eredő kár a Pp. 271. §-a alapján csak 60%-ban volt megállapítható.» (P. VI. 461/1924. — 1924. november 4.)

5. Peres felek 1918. november 13-án abban állapodtak meg, hogy alperes felperesnek évi 6000 K. nyugdíjat fog fizetni. «A pénz vásárló erejében bekövetkezett csökkenés folytán... alperes annak a különbözethez, amely a jelzett összegnél a magyar koronának 1918. évi november hó 13-án volt 32-75 és a nyugdíj esedékessége idején a zürichi jegyzése között mutatkozik, megfizetésére kötelezendő.» A kereset beadása előtti időre irányuló nyugdíjfelemelési kérelmével felperes elutasított, mert «keresetét a nyugdíjra vonatkozó megállapodás létrejövele után huzamosabb idő elteltével... indította meg; jogainak érvényesítése körül megnyilvánuló ezzel a késedelmével a pénz vásárló erejének csökkenéséből a jelzett ideig előálló kárt magára vette; a kereset beadása előtt lelt időre, tehát a nyugdíj felemelését jogosan nem követelheti». (P. II. 646/1924. — 1924. november 4.)

6. «Amennyiben a kártérítésre kötelezték a kár megtérítésére a károsítás időpontja szerint szükséges pénzügyi összeg megfizetésével késnek, úgy a károsultat a fizetésül szolgáló pénz belső értékének a tényleges fizetésig bekövetkezett csökkenésében oly további kár éri, amelynek fennállása az értékcsökkenésnek kisebb-nagyobb hányadát, sőt esetleg teljes mértékéig terjedően minden további bizonyítás nélkül is nyilvánvaló.» A forradalmi tömeg-

* A határozatnak egy részét közölte a Hitelj. Dtár e. i. 100. sz. a.

mozgalmak során okozott kárt a Kúria csak mérsékelten (ezerszeres helyett kétszázszorosan) valorizálta, mert alperesek ugyan a foszlogatásban résztvettek, de a lömög nagyobb része és vezetői — ismeretlenek lévén — nem álltak perben. (P. VI. 723. 1924. — 1924 november 11.)

Julius Ofner. Az osztrák ügyvédségnek és a nemzetközi szellemi életnek egyik legnagyobb kitűnősége távozott el Julius Ofner halálával. Ofner a szabadelvű polgárság felfelé törekvésének idejében született. Gondolkodása, világnézete a liberalizmus és a szociális felfogás homogén elemeiből alakult kristályos vegyület. Az előző generációtól átvette és eszményként ápolta a liberalizmusnak az ő korában már hagyománnyá vált örökségéből mindazt, ami nemes eszmei tartalom volt, az egyén jogainak abszolút tekintélyét, az individualizmus megbecsülését, de lenyesegette belőle mindazt, ami embernek ember általi ki-méletlen kihasználására vezetett. Ofner oly időben hangoztatta a jog szociális irányban való fejlesztésének szükségét, amikor ez a hang egyedülálló kivételes jelenség volt. Szinte évről-évre megjelent a bécsi Jogászegylet előadó-asztalánál és a jognak mindig más és más sávjait világította meg a maga elméjének fáklyafényével. Nevét azok között kell hálával említeni, akik a jog fejlesztésének tettek nagy szolgálatot. Vezéregyéniségét az osztrák jogásztársadalom azzal honorálta, hogy Franz Klein mellett a Jogászegylet társelnöke volt. Írásaiban a tudományos okfejtéseken keresztül oly eleven melegséggel szólal meg egy mélyen érző emberi líra, hogy e sorok írója, aki őt soha sem látta, halála hírére önkéntelenül is a közről ismert embernek kijáró fájdalommal adóz emlékének.

A korrekcionálisizáció címmel dr. Kálmán Ödön miskolci ügyvédjelölttől érdekes monografia jelent meg, amely e sokat vitatott jogintézményünket történelmi, dogmatikai és jogpolitikai beállításban mutatja be. Kálmán lelkiismeretes, mélyen szántó, irodalmat és judikaturát egyaránt kritikai elmeállással feldolgozó munkája akkor is értéket jelentene, ha a büntetőjog tudományának szomorú helyzete igényeinket nem fokozta volna le. Helyesen konkludál a szerző a rendkívüli büntetési enyhítési jog fenn-tartása mellett, sőt — némi fenntartással — osztjuk azt a véle-ményét is, hogy a korrekcionálisizáció elfajulása ellen a legsúlyo-sabb büntetéseleményekre vonatkozólag a párhuzamos büntetési tételekben keres, a rendkívüli enyhítési jog kizárásával, orvos-lást. Végül elismerés illeti, hogy ítéletében nem engedte magát az igazságszolgáltatás forradalmi tüneteitől megzavarni, noha talán nem is volna oly jogosulatlan, hogy az objektivista álláspont a közelmúlt tapasztalatainak érvére hivatkozzon.

Rövid idő óta dr. Kálmán értekezése már a második büntető-jogi tanulmány, amely a miskolci jogakadémia milieujéből került ki. Az első dr. Kéthely Sándor-nak «Az öngyilkosság és az eutha-nasia» c. tanulmánya volt, amely fiatalos erővel cáfolta Binding-nek a halálbasegítés mellett úgyszólván in articulo mortis irt értekezését. Nem tarthatjuk véletlennek, hogy a miskolci aka-démia ily termékeny talaj és nem hallgathatjuk el, hogy a produk-tivitásban bizonyára része van az ott tanító professzor ösztönző hatásának is. Ez pedig a tudományos termelés mostoha korszaká-ban mindenesetre említést érdemel.

Teljes gyakorlattal bíró most vizsgázott ügyvéd, iroda-vezetést vállalna, társulna avagy közjegyzőhöz menne. Ajánlato-kat «Irodavezető» jelígre a kiadóhivatal továbbít. 17647

Megszállott területen működő nagy banknak és egyéb vállalatoknak agilis ügyésze (keresztény, szerzett vagyona cca három milliárd korona értékű) a fővárosban vagy jobb vidéki helyen megfelelő elhelyezkedést keres. Jobb ügyvédi irodát is átvenne vagy ilyenhez társulna. Ajánlatokat «Megszállott» jelígre a kiadóhivatal továbbít. 18715

Ügyvédjelöltet keresek alföldi nagyobb városba, járás-bírósági székhellyel. Fizetés megegyezés szerint. Cím a kiadó-hivatalban. 17651

Jól képzett, agilis, fiatal ügyvéd, (nőtlen), nagyobb vidéki városba, jóforgalmú ügyvédi irodába — későbbi társulási lehetőségével — irodavezető gyanánt kerestetik. Ajánla-tok «Biztos jövő» jelíge alatt a kiadóhivatalba kéretnek. 17652

IV., Váci-u. 36.

Telefon :

József 146-52.

Ideal Irógép

Klotild-palota

AKTATÁSKÁT

rendelésre a legolcsóbban készít

WEIL EMIL

bördíszműárúk gyára

Budapest, IV., Cukor-u. 5

Hirdetések felvételnek a kiadóhivatalban

Budapest, IV., Egyetem-u. 4.

Mindennemű

természettani, természetrajzi és chemiai tanszert, valamint tudományos műszert

legelőnyösebben szállít

CALDERONI

Mű- és Tanszervállalat Részvénytársaság

Budapest, IV., Váci-utca 50.

Árajánlattal készséggel szolgálunk.

Most jelent meg!

Évek óta nem volt kapható!

DÁRDAY SÁNDOR

IGAZSÁGÜGYI TÖRVÉNYTÁR

Két kötetben * új kiadása * Kötve és fűzve

Az I. kötet (424 kéthasábos oldal) tartalma :

Perjog.
Telekkönyvi-,
Lakásügyi-,
Nemzetközi jogsegély.

A II. kötet (434 kéthasábos oldal) tartalma :

Hiteljog.
Kereskedelmi-,
Iparügyi-,
Tőzsdei joganyag.

A most megjelent nyolcadik kiadás,

az új «Dárday»

megvalósította azt a nehéz feladatot, hogy teljes képét adja annak a nagy anyagtömegnek, mely a törvényekből, rendeletek-ből és a bíróságok joggyakorlatából kifejeződve, az új törvé-nyek és rendeletek tömkelegében

ma az élő jogot alkotja.

Minden jogásznak, bírónak, ügyvédnek, közigaz-gatási tisztviselőnek, pénzügyintézetnek, ipari és kereskedelmi vállalatnak nélkülözhetetlen!

Bolti ára: kötve 294,000 korona, fűzve 252,000 korona.

Kapható minden könyvkereskedésben

és kedvező részletfizetési feltételek mellett

KELEMEN D. ÉS TÁRSA cégnél

Budapest, IV., Egyetem-utca 4.

Főszerkesztő :
Dr. Dárday Sándor.

Felelős szerkesztő : Dr. Vámbéry Rusztem. I., Bére-u. 9. (Tel. József 108-69.)

Főmunkatárs :

Dr. Teller Miksa V., Szalay-u. 3. (Tel. 3-95.)

Lapkiadó-tulajdonos : Franklin-Társulat IV., Egyetem-u. 4.

Franklin-Társulat nyomdája : Géczy Kálmán.